GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
TURİZM FAKÜLTESİ

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KONGRESİ

14-16 Mayıs 2015 Gümüşhane

BİLDİRİ KİTABI

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Uğur AKDU

Yrd. Doç. Dr. İsmail ÇALIK

Editör Yardımcıları

Arş. Gör. Mehmet Halit AKIN

Öğr. Gör. Sedat TAŞ

Öğr. Gör. Ertuğrul DÜZGÜN

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KONGRESİ

BİLDİRİLER KİTABI

14 – 16 MAYIS 2015, GÜMÜŞHANE

Gümüşhane, 2015

Kitap İsmi : Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı
Yayın No : Gümüşhane Üniversitesi Yayınları 31
ISBN : 978-605-4838-12-7
1.Baskı : Haziran 2015

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Uğur AKDU

Yrd. Doç. Dr. İsmail ÇALIK

Editör Yardımcıları

Arş. Gör. Mehmet Halit AKIN

Öğr. Gör. Sedat TAŞ

Öğr. Gör. Ertuğrul DÜZGÜN

Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi
Bağlarbaşı Mahallesi 29000 / Gümüşhane
Tel: 0456 233 1271
Faks: 0456 233 1276
E-posta: turizm@gumushane.edu.tr

© Copyright Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi
Tüm hakları Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi'ne aittir. Her hakkı saklıdır. İzin almaksızın kitabın herhangi bir bölümü veya tamamı, elektronik veya mekanik yöntemlerle (fotokopi dâhil) hiçbir şekilde basılamaz ve çoğaltılamaz. İktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Dizgi : Hacer YAVRUOĞLU
Kapak Tasarımı : Yrd. Doç. Dr. Uğur AKDU

Baskı ve Cilt
Harman Yayıncılık Bilişim Danışmanlık
Çarşı Mh. Cumhuriyet Cad. No: 19 Kat: 4
Ortahisar / TRABZON
Tel.: 0462 326 72 28

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Uğur AKDU

Yrd. Doç. Dr. İsmail ÇALIK

Editör Yardımcıları

Arş. Gör. Mehmet Halit AKIN

Öğr. Gör. Sedat TAŞ

Öğr. Gör. Ertuğrul DÜZGÜN

Bu kitap Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi kapsamında yayınlanmıştır. Bu kitapta yer alan bildiriler yazar(lar)ın kendi düşüncelerini yansıtmaktadır.

ÖNSÖZ

Turizm ülkeler arasındaki ilişkileri geliştiren, insanların birbirleri ile kaynaşmalarını sağlayan, doğrudan veya dolaylı olarak birbirine bağlı olan etkileşimler bütünüdür. Turizmin gerek ekonomik yönden gerek kültürel yönden gerekse sosyal yönden önemli etkileri bulunmaktadır. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi ülkemizde de turizm önemli mesafeler kat etmiş ve ülkesel bazda önemli bir pazar haline gelmiştir. Ülkemizin de içinde olduğu bu pazardan bazı ülkeler daha fazla pay alırken bazıları ise daha az pay almak durumunda kalmışlardır.

Turizm sektörüne yönelik yatırım ve teşvikler özellikle son 30 yılda hız kazanmıştır. Günümüzde Türkiye, 2014 yılı sonu itibariyle 36 milyonu aşkın turiste ev sahipliği yapmış ve dünya sıralamasında 6. sırada yer almıştır. Bu turistlerden ise 34 milyar dolardan fazla gelir elde edilmiştir. Bu büyüklükteki dünya turizm pazarından daha fazla pay almak ise hepimizin ortak arzusudur. Ancak bu amacı gerçekleştirmek için devamlılığı sağlama konusuna özen göstermek gerekmektedir. Çünkü turizm tükenen varlıklardan oluştuğundan, koruma kollama dengesine göre hareket edilmesi sağlanmalıdır. Bu bağlamda, sürdürülebilir turizm yaklaşımı turizm kaynakların kullanımı konusunda karar vericilere rehberlik edebilecektir.

Sürdürülebilir turizm yaklaşımında, turizm alanlarında oluşabilecek ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel tahribat unsurlarının belirlenmesi, turizm karar süreçlerinde tüm paydaşların görüşlerinin alınması; ülkeye, bölgeye ya da belli bir turizm alanına özgü sürdürülebilir turizm gösterge setlerinin oluşturulması ile kısa, orta ve uzun vadeli destinasyon planlarının belirlenmesi ele alınması gereken en elzem konular arasındadır.

Ülkemizin turizmde hedeflenen ve 2023 turizm vizyonu olarak da kabul edilen hedeflere ulaşması için sürdürülebilir turizm yaklaşımını benimsemesi gerekmektedir. Bakıldığında turizm ürününü çeşitlendirmek, ülke geneli ve 12 aya yaymak, öncü sektör konumuna ulaştırmak, dünya sıralamasında turist sayısı ve elde edilen gelirde ilk 5 ülke arasına girmesini sağlamak ve turizmde uluslararası marka haline gelmek için sürdürülebilirlik yaklaşımının benimsenmesi gerekmektir. Bunun içinde yereldeki tüm paydaşlar ile işbirliği yapılarak birlikte çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve bu çözüm önerilerinin hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

Doğu Karadeniz Bölgesi, sahip olduğu eşsiz doğası, özgün mimari ve yaşam tarzlarını bünyesinde barındıran yaylaları, mikro-klima özelliği, eko turistlere yönelik turizm çekicilik unsurlarının fazlalığı ve bölgenin farklı kültürleri içine alan bir sentez oluşturması açısından ön plana çıkmaktadır. Ayrıca bölge; doğa yürüyüşü, rafting, endemik bitki gözlemciliği, kuş gözlemciliği, çiftlik turizmi vb. doğa turizmi etkinliklerinin yanında kültür turizmi, inanç turizmi, termal turizm ve sağlık turizm gibi alternatif turizm türlerine yönelik turistik talebin ihtiyaçlarını karşılayabilecek potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin yanında diğer turizm bölgelerine kıyasla sınırlı olsa da özellikle Ayder Yaylası, Uzungöl, Sümela Manastırı, Karaca Mağarası, Şavşat-Karagöl Milli Parkı vb. turizm alanlarına yönelik reel turizm talebi de gözlemlenmektedir. Bu potansiyele rağmen, bölgenin ülke turizminden aldığı pay ise son derece düşük düzeylerde seyretmektedir. Bunun nedeni ise turistik değerler ile ilgili

farkındalığın sağlanamamasıdır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan Gümüşhane ilinin bu farkındalığın filizlenmesinde son derece önemli bir destinasyon olduğu düşünülmektedir.

Bu çerçevede; bu sene ilki Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi tarafından düzenlenen kongrenin ana teması 'Sürdürülebilir Turizm' olarak belirlenmiştir. Ayrıca, sürdürülebilirliğin sadece turizm ile ilgili çalışan akademisyenlerin çabaları ile yeterli olmayacağı bilinci ve turizmin disiplinler arası yönüne katkı sağlaması için farklı disiplinlerden birçok araştırmacı kongreye katkı sağlamıştır.

Turizm kaynaklarının korunarak kullanılması açısından büyük önem arz eden sürdürülebilir turizm yaklaşımının ilk defa tüm ülkeyi kapsayan bir kongre kapsamında ele alınmış olması, genelde ülke turizmi özelde ise Doğu Karadeniz Bölgesi açısından önemli bir kazanımdır. Böyle bir kongrenin büyük bir potansiyele sahip olan Doğu Karadeniz Bölgesi'nde başlatılmış olması bizler için onur kaynağıdır. Ayrıca sürdürülebilir turizm teması ile düzenlenen bu kongrenin 2016 ve 2017 yıllarında Antalya ve Kastamonu'da düzenlenecek olması, "sürdürülebilirliğinin" sağlanması açısından önem arz etmektedir. Diğer taraftan, kongreye yoğun destek vererek, bu onuru bizlere yaşatan değerli akademisyenler ve sektör paydaşları bizleri ayrıca sevindirmiştir.

Son olarak bu kongrenin düzenlenmesinde bizlerden desteklerini esirgemeyen özellikle Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA)' na yapmış olduğu işbirliğinden dolayı teşekkür ederiz. Ayrıca kongre sürecindeki katkılarından dolayı Gümüşhane Üniversitesi ailesine, kongrenin düzenlenmesinde özverili olarak çalışan Kongre Düzenleme Kurulu Başkan Yardımcıları Yrd.Doç.Dr. Uğur AKDU ve Yrd.Doç.Dr. İsmail ÇALIK'a, Kongre Düzenleme Kurulu Üyelerinden Yrd.Doç.Dr. Bilal YALÇIN, Öğr.Gör. Sedat TAŞ, Arş.Gör. Mehmet Halit AKIN, Arş.Gör. Serap AKDU, Öğr.Gör. Ertuğrul DÜZGÜN'e, son olarak kongre sürecinde büyük bir özveri ile çalışan Turizm Fakültesinin değerli idari personellerine ve öğrencilerine teşekkür ederim.

Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN

Gümüşhane Üniversitesi Rektörü
Turizm Fakültesi Dekan V.,
Kongre Düzenleme Kurulu Bşk.

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KONGRESİ KURULLARI

KONGRE ONUR KURULU	
Unvanı, Adı ve Soyadı	**Kurumu**
Yücel YAVUZ	Gümüşhane Valisi
Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN	Gümüşhane Üniversitesi Rektörü

KONGRE BİLİM KURULU	
Unvanı, Adı ve Soyadı	**Kurumu**
Prof. Dr. Ali ERBAŞ	Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Alp TİMUR	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Atilla AKBABA	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Celil ÇAKICI	Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Cevat TOSUN	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Füsun BAYKAL	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Füsun İstanbullu DİNÇER	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Kurban ÜNLÜÖNEN	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Kurtuluş KARAMUSTAFA	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet SARIIŞIK	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YEŞİLTAŞ	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ZAMAN	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Mithat Zeki DİNÇER	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Muhsin HALİS	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa AKAL	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa GÜLMEZ	Akdeniz Üniversitesi

Bilim Kurulu Devamı	
Prof. Dr. Necdet HACIOĞLU	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Nüzhet KAHRAMAN	İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan BATMAN	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Said KINGIR	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Salih KUŞLUVAN	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Salih ŞİMŞEK	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Yüksel ÖZTÜRK	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet KÖROĞLU	Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Burhanettin ZENGİN	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Dilek ÜNALAN	Boğaziçi Üniversitesi
Doç. Dr. Düriye BOZOK	Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Elbeyi PELİT	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. Ferah ÖZKÖK	Çanakkale 18 Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Gül GÜNEŞ	Atılım Üniversitesi
Doç. Dr. Kenan GÜLLÜ	Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Maria Dolores ALVAREZ	Boğaziçi Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Emre GÜLER	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Nazmiye ERDOĞAN	Başkent Üniversitesi
Doç. Dr. Oğuz TÜRKAY	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Oktay EMİR	Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Orhan AKOVA	İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan Pars ŞAHBAZ	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Selim İNANÇLI	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Selma MEYDAN UYGUR	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. V. Rüya EHTİYAR	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Zafer ÖTER	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ahmet BAYTOK	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Aydoğan AYDOĞDU	Kastamonu Üniveritesi
Yrd. Doç. Dr. Bayram ŞAHİN	Balıkesir Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Bilal YALÇIN	Gümüşhane Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Burak ERYILMAZ	Amasya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Coşkun ERÜZ	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Emre Ozan AKSÖZ	Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Evren GÜÇER	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Göksel Kemal GİRGİN	Balıkesir Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Gürel ÇETİN	İstanbul Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hakan SEZEREL	Gümüşhane Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. H. Hüseyin SOYBALI	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İsmail ÇALIK	Gümüşhane Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Lütfi Mustafa ŞEN	Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Muammer MESCİ	Düzce Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mustafa KAYIK	Dumlupınar Üniversitesi

Bilim Kurulu Devamı	
Yrd. Doç. Dr. Ozan KAYA	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sebahattin KARAMAN	Balıkesir Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sedat BOSTAN	Gümüşhane Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Semra AKTAŞ POLAT	Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Süleyman AĞRAŞ	Düzce Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Şehnaz DEMİRKOL	İstanbul Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Şevki ULAMA	Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Uğur AKDU	Gümüşhane Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Zeynep MESCİ	Düzce Üniversitesi

KONGRE YÜRÜTME KURULU
KONGRE BAŞKANI
Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN
KONGRE BAŞKAN YARDIMCILARI
Yrd. Doç. Dr. İsmail ÇALIK
Yrd. Doç. Dr. Uğur AKDU
KONGRE DÜZENLEME KURULU
Yrd. Doç. Dr. Bilal YALÇIN
Yrd. Doç. Dr. İsmail ÇALIK
Yrd. Doç. Dr. Uğur AKDU
Öğr. Gör. Sedat TAŞ
Arş Gör. Mehmet Halit AKIN
Arş. Gör. Serap AKDU
Öğr. Gör. Ertuğrul DÜZGÜN

İÇİNDEKİLER

Önsöz *i*

Kurullar *iii*

İçindekiler *vi*

	BİLDİRİLER	Sayfa
1	**TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN ZİNCİR OTEL İŞLETMELERİNİN KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK AÇISINDAN İNCELENMESİ** Doç. Dr. Şaban ESEN, Esat KALAYCIOĞLU	1-9
2	**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE EKOTURİZM SERTİFİKALARI** Öğr. Gör. Derya BAYKAL, Yrd. Doç. Dr. Hürriyet ÇİMEN	10-21
3	**SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA SEYAHAT İŞLETMELERİNE YÖNELİK SERTİFİKA PROGRAMLARININ UYGULANMASI: "TRAVELİFE" ÖRNEĞİ** Yrd. Doç. Dr. Özlem GÜZEL, Yrd. Doç. Dr. Volkan ALTINTAŞ	22-34
4	**TÜRKİYE'DE BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARI ÇERÇEVESİNDE TURİZM POLİTİKALARI VE GELİŞİMİ** Yrd. Doç. Dr. Adem KULAÇ, Yrd. Doç. Dr. Seval MUTLU ÇAMOĞLU	35-45
5	**AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA STRATEJİSİ: İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVESİNDE TEORİDEN PRATİĞE** Öğr. Gör. Ömer UĞUR, Yrd. Doç. Dr. Kadir Caner DOĞAN	46-53
6	**KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİKLERİNİN KIŞ TURİZM HAREKETLERİNE ETKİLERİ: ERZURUM İLİ ÖRNEĞİ** Arş. Gör. Neslihan SERÇEOĞLU, Arş. Gör. Zennube IŞIK, Arş. Gör. Leyla TIRAK	54-62
7	**TOPLUM TEMELLİ TURİZM (TTT) ÇERÇEVESİNDE KIRSAL YÖRELERDE TURİZM ALGISI (MACAHEL YAYLASI/CAMİLİ ÖRNEĞİ)** Arş. Gör. Özge GÜDÜ DEMİRBULAT, Yrd. Doç. Dr. Burhan AYDEMİR	63-71
8	**TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİKTE HALKLA İLİŞKİLER ÇALIŞMALARININ ÖNEMİ** Doç. Dr. Cevit YAVUZ	72-81
9	**DONAN GÖLLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM POTANSİYELİ: ÇILDIR GÖLÜ ÖRNEĞİ** Yrd. Doç. Dr. Hürriyet ÇİMEN, Öğr. Gör. Gülsen ERGİNAL	82-91
10	**SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA TERMAL OTEL İŞLETMELERİNDE ATIK YÖNETİMİ UYGULAMALARI: SANDIKLI ÖRNEĞİ** Doç. Dr. Ahmet BAYTOK, Doç. Dr. Elbeyi PELİT, Faruk GÖKÇE, Yusuf GÖKÇE	92-102
11	**TURİZM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BÜYÜME: ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM** Yrd. Doç. Dr. Serkan KÜNÜ, Yrd. Doç. Dr. Sertaç HOPOĞLU	103-111
12	**HÜKÜMET VE SİYASİ PARTİ PROGRAMLARINDA "TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK" KAVRAMI** Doç. Dr. Şaban ESEN	112-121

	BİLDİRİLER (devamı)	Sayfa
13	**DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM GÖSTERGELERİ ARAŞTIRMASI** Yrd. Doç. Dr. İsmail ÇALIK, Prof. Dr. Orhan BATMAN	122-135
14	**YÖNETSEL BİR OLGU OLARAK SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM: FETHİYE'DEKİ YEREL YÖNETİM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ GÖRÜŞLERİ** Arş. Gör. Cemal ARTUN, Yrd. Doç. Dr. Onur AKBULUT	136-144
15	**SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMININ ELEŞTİREL BİR ANALİZİ** Yrd. Doç. Dr. Nazım ÇOKİŞLER, Arş. Gör. Elvan ÇOKİŞLER	145-154
16	**TURİZM ETİK İLKELERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ** Arş. Gör. Serdar CEYLAN, Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU	155-165
17	**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÇERÇEVESİNDE BÖLGE KALKINMA AJANSLARINCA HAZIRLANAN BÖLGE PLANLARINA YÖNELİK BİR İNCELEME: DOKA ÖRNEĞİ** Öğr. Gör. Mehmet KESKİN, Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK	166-176
18	**GELİŞMEKTE OLAN BİR SPOR VE KIŞ TURİZM MERKEZİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİMİ: KANDİLLİ (ERZURUM)** Yrd. Doç. Dr. Salih BİRİNCİ, Arş. Gör. Çağlar Kıvanç KAYMAZ	177-188
19	**EKONOMİ Mİ EKOLOJİ Mİ? SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZMİ KONUMLANDIRMAK** Öğr. Gör. Cihan KAYMAZ, Yrd. Doç. Dr. Hakan SEZEREL	189-200
20	**HES PROJELERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME ETKİLERİ: ÇAMLIHEMŞİN ÖRNEĞİ** Buse ZORER, Yrd. Doç. Dr. Aydoğan AYDOĞDU	201-210
21	**DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ İÇİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZMİ DESTEKLEME PROJELERİNİN ÖNEMİ VE BİR DEĞERLENDİRME** Yrd. Doç. Dr. Burak ERYILMAZ, Doç. Dr. Burhanettin ZENGİN	211-220
22	**YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARININ KULLANIMI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME OLAN ETKİLERİ - TÜRKİYE ÖRNEĞİ** Doç. Dr. Gül GÜNEŞ, Engin ASLAN	221-234
23	**OTEL İŞLETMELERİ VE SEYAHAT ACENTALARI YÖNETİCİLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME BAKIŞ AÇISI: BİR ALAN ARAŞTIRMASI** Öğr. Gör. Gürkan ALAGÖZ, Öğr. Gör. Erkan GÜNEŞ, Öğr. Gör. Abdullah USLU	235-246
24	**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA ALTERNATİF KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN KULLANILMASI: YAYLA EVLERİ ÖRNEĞİ** Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK, Arş Gör. İbrahim ÇİFÇİ, Arş. Gör. Fazıl KAYA	247-257
25	**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM Mİ? TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK Mİ? KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA** Doç. Dr. Elbeyi PELİT, Doç. Dr. Ahmet BAYTOK, Doç. Dr. H. Hüseyin SOYBALI	258-276
26	**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÇEŞİDİ OLARAK JEOTURİZM** Yrd. Doç. Dr. Hürriyet ÇİMEN, Doç. Dr. Mustafa KARABIYIKOĞLU	277-285
27	**TURİZMDE ATLI SPOR KÜMELENMESİ: DADAY ÖRNEĞİ** Yrd. Doç. Dr. Aydoğan AYDOĞDU, Yrd. Doç. Dr. Canan TANRISEVER	286-300

	BİLDİRİLER (devamı)	Sayfa
28	**YAVAŞ ŞEHİRLERDE YAŞAYAN GENÇLERİN ÇEVRE VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ALGILARI SEFERİHİSAR ÖRNEĞİ** Arş. Gör. Özgür SARIBAŞ, Arş. Gör. Simge KÖMÜRCÜ, Doç. Dr. Mehmet Emre GÜLER	**301-310**
29	**CITTASLOW AĞINA DÂHİL KENTLER VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KRİTERLERİNE YÖNELİK BİR ANALİZ** Doç. Dr. Gül GÜNEŞ, Eda ÇALIŞKAN ARISOY, Engin ASLAN	**311-324**
30	**SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA SAKİN KENT FELSEFESİ VE YÖNETSEL SORUNLAR; HALFETİ ÖRNEĞİ** Prof. Dr. Füsun İSTANBULLU DİNÇER, Arş. Gör. Merve OFLUOĞLU, Arş. Gör. Merve ÖZ	**325-336**
31	**GÜMÜŞHANE İLİNDE BULUNAN KORUNAN ALANLARIN REKREASYONEL KULLANIMI VE TURİZM POTANSİYELİ** Yrd. Doç. Dr. M. Said FİDAN, Öğr. Gör. Mehmet ÖZ, Öğr. Gör. Hakan ADANUR	**337-345**
32	**YEREL HALK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM İLİŞKİSİ: GÜMÜŞHANE İLİ ÖRNEĞİ** Arş. Gör. Zennube IŞIK, Arş. Gör. Leyla TIRAK, Arş. Gör. Neslihan SERÇEOĞLU	**346-354**
33	**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZMİN BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİSİ: GÜMÜŞHANE İLİ KALKINMASINA YÖNELİK KÜLTÜR TURİZMİ GELİŞİM MODELİ ÖNERİSİ** Okt. Zekeriya BİNGÖL, Öğr. Gör. Gizem ÖZGÜREL	**355-369**
34	**ZİGANA TURİZM MERKEZİ'NİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KRİTERLERİ ÇERÇEVESİNDE YEREL DESTİNASYON YÖNETİM ÖRGÜTLERİ TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ** Yrd. Doç. Dr. Elif ACUNER	**370-377**
35	**FIRTINA HAVZASINDAKİ TURİZM FALİYETLERİNİN BAZI ÇEVRESEL ETKİLERİ** Doç. Dr. Turan YÜKSEK, Yrd. Doç. Dr. Oğuz KURDOĞLU, Dr. Filiz YÜKSEK	**378-387**
36	**KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİMİNİN RİZE TURİZMİNE OLASI ETKİLERİ** Doç. Dr. Turan YÜKSEK, Dr. Filiz YÜKSEK	**388-396**
37	**DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDEKİ OTEL MÜŞTERİLERİNİN SEYAHAT E-YORUMLARINA YÖNELİK BİR İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ** Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK, Zaid ALRAWADİEH, Sabina AGHAYEVA	**397-405**
38	**ZİYARETÇİLERİN OBJEKTİFİNDEN DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ SEYAHAT DENEYİMİ** Yrd. Doç. Dr. Gürel ÇETİN, Arş. Gör. Mehtap BALIK	**406-420**
39	**ETKİNLİKLERE YÖNELİK ZİYARETÇİ ALGILARI: AYDER KARDAN ADAM ŞENLİĞİ ÖRNEĞİ** Arş. Gör. Özge GÜDÜ DEMİRBULAT, Öğr. Gör. Gencay SAATÇİ	**421-429**
40	**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ALANINDA AĞIZDAN AĞIZA PAZARLAMANIN KULLANILMASI: HOSPİTALİTYCLUB AĞI ÖRNEĞİ** Arş. Gör. Dr. Emine ŞAHİN, Öğr. Gör. İhsan TÜRKAL	**430-443**
41	**KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE YEŞİL PAZARLAMA YAKLAŞIMI KAPSAMINDA YEŞİL YILDIZ UYGULAMASI: DOUBLE TREE BY HILTON AVANOS-CAPPADOCIA ÖRNEĞİ** Prof. Dr. Yüksel ÖZTÜRK, Öğr. Gör. Serap SERİN KARACAER	**444-453**
42	**TUR REHBERLERİNİN BAKIŞ AÇISIYLA DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ'NDE YER ALAN KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ** Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK, Arş. Gör. Sema KÜÇÜKALİ	**454-465**

	BİLDİRİLER (devamı)	Sayfa
43	**EKOTURİZMİN KIRSAL KALKINMAYA ETKİSİNE YÖNELİK YEREL HALKIN ALGILAMALARI: İNECE EKOTURİZM KÖYÜ ÖRNEĞİ** Öğr. Gör. Melike ÇAKIR KELEŞ, Doç. Dr. Elbeyi PELİT, Yrd. Doç. Dr. Yasin KELEŞ, Bilim Uzmanı Nil PELİT	466-475
44	**KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE YEŞİL BİNA SERTİFİKALARINA YÖNELİK UYGULAMALAR: İSTANBUL GOLDEN HORN HİLTON GARDEN INN HOTEL LEED SERTİFİKA UYGULAMASI** Öğr. Gör. Mehmet Sedat İPAR, Doç. Dr. Lütfi ATAY	476-492
45	**EKOTURİZM KAPSAMINDA SEYAHAT EDEN TÜKETİCİLERİN ÇEVREYE DUYARLI DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ: AYDER ÖRNEĞİ** Yrd. Doç. Dr. Evren GÜÇER, Öğr. Gör. Üzeyir KEMENT	493-503
46	**BÖLGESEL KALKINMADA YAYLA TURİZMİ: RİZE İLİ ÖRNEĞİ** Yrd. Doç. Dr. Nilgün BİLİCİ, Arş. Gör. Zennube IŞIK	504-511
47	**ALTERNATİF TURİZM VE ERZURUM İLİNİN ALTERNATİF TURİZM POTANSİYELİNİN BELİRLENMESİ** Arş. Gör. Leyla TIRAK, Arş. Gör. Neslihan SERÇEOĞLU, Arş. Gör. Zennube IŞIK	512-519
48	**KIRSAL TURİZM ETKİNLİKLERİ TÜR VE SINIFLANDIRMA** Arş. Gör. Hüseyin PAMUKÇU, Yrd. Doç. Dr. Aydoğan AYDOĞDU, Arş. Gör. Eser GEMİCİ, Arş. Gör. Bengül SAMGAR	520-529
49	**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA AYI-İNSAN ÇATIŞMASINI ENGELLEMEYE YÖNELİK BİR ÖNERİ: AYI GÖZLEMCİLİĞİ** Öğr. Gör. Çağdaş TURAN, Öğr. Gör. Serap ÖZDEMİR GÜZEL	530-541
50	**FESTİVALLERİN KATILAN ZİYARETÇİLER ÜZERİNE ETKİLERİ: ALAÇATI OT FESTİVALİ ÖRNEĞİ** Doç. Dr. Esin ÖZKAN, Arş. Gör. Samet Can CURKAN, Engin Can SARAK	542-553
51	**FETHİYE'DE YAMAÇPARAŞÜTÜ AKTİVİTESİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ VE REKABETÇİLİK ANALİZİ** Yrd. Doç. Dr. Ayşe ÇELİK YETİM, Yrd. Doç. Dr. Onur AKBULUT	554-566
52	**EKOLOJİK TURİZM VE ZİGANA DOĞA OKULU UYGULAMASI** Savaş AYDIN	567-574
53	**TRABZON'DA KRUVAZİYER TURİZMİN EKONOMİK SOSYO-KÜLTÜREL VE ÇEVRESEL ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ** Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK, Öğr. Gör. Gönül AKIN, Öğr. Gör. Gözde OĞUZBALABAN	575-584
54	**MUTFAK KÜLTÜRÜNÜN TURİZM ÜRÜNÜ OLARAK KULLANIM ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ: AYDER TURİZM MERKEZİ ÖRNEĞİ** Yrd. Doç. Dr. Nazım ÇOKİŞLER, Öğr. Gör. Dr. Ali TÜRKER	585-598
55	**DOĞU KARADENİZ MUTFAK KÜLTÜRÜNÜN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ** Öğr. Gör. Serkan ŞENGÜL, Doç. Dr. Oğuz TÜRKAY	599-606
56	**KÜLTÜREL VE TARİHSEL DEĞERLERİN MİRAS TURİZMİ İLE SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL KALKINMA KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: ARDANUÇ ÖRNEĞİ (ARTVİN)** Doç. Dr. Zeki KODAY, Leman ALBAYRAK, Arş. Gör. Çağlar Kıvanç KAYMAZ	607-617
57	**KÜLTÜREL MİRAS DEĞERİ OLARAK SOMUT OLMAYAN GELENEKSEL TÖREN KEŞKEĞİ İNCELENMESİ** Öğr. Gör. Kürşat BAŞKAN, Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT	618-626

	BİLDİRİLER (devamı)	Sayfa
58	**BEŞ YILDIZLI OTEL YÖNETİCİLERİNİN SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS FARKINDALIĞI – MARMARİS ÖRNEĞİ** Öğr. Gör. Sedat DEĞİŞGEL, Okt. Zekeriya BİNGÖL, Öğr. Gör. Selma TATAR	627-635
59	**YÖRESEL YİYECEKLER, TURİZM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK** Yrd. Doç. Dr. Ozan KAYA	636-644
60	**MEVSİMSELLİĞİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME ETKİSİ: ANTALYA ÖRNEĞİ** Doç. Dr. Hasan Hüseyin SOYBALI, Çiğdem OKŞİT, Fatma ARIN	645-656
61	**GÜMÜŞHANE VE TRABZON'DAN GEÇEN TARİHİ YOLLARIN, KÜLTÜR YOLLARI OLARAK, TANITIM VE TURİZM AMAÇLI KULLANIM POTANSİYELİ** Yrd. Doç. Dr. Coşkun ERÜZ, Arş. Gör. Selçuk ERBAŞ, Doç. Dr. Raif KANDEMİR, İmdat YILMAZ, Güngör ÜÇÜNCÜOĞLU	657-666
62	**GÜMÜŞHANE TURİZMİ İÇİN HAVZA BAZLI SÜRDÜRÜLEBİLİR, BÜTÜNLEŞİK PLANLAMA YAKLAŞIMI: KURUM (KROMNİ) HAVZASI** Yrd. Doç. Dr. Coşkun ERÜZ, Dr. Güler ERÜZ, Arş. Gör. Selçuk ERBAŞ, Doç. Dr. Raif KANDEMİR	667-676
63	**ÇALIŞANLARIN SOSYAL TURİZM ALGISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: SAKARYA ÖRNEĞİ** Doç. Dr. Burhanettin ZENGİN, Öğr. Gör. Erkan TÜRKSEVEN	677-688
64	**YAYLA TURİZMİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ KAPSAMINDA ÇEVRESEL ETKİ BOYUTU: KAZIKBELİ YAYLASI ÖRNEĞİ** Öğr. Gör. Fikret GÖKÇE, Uzm. Hasan GÖKÇE, Öğr. Gör. Kazım KOCABOZDOĞAN	689-701
65	**EKOTURİZM KAVRAMININ ÇEVREYE DUYARLI BİR YAKLAŞIM OLARAK İRDELENMESİ** Doç. Dr. Banu BEKÇİ, Öğr. Gör. Çiğdem BOGENÇ, Yrd. Doç. Dr. Deryanur DİNÇER	702-711
66	**SOSYAL PAZARLAMA KAPSAMINDA; KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİ: ZİNCİR OTEL İŞLETMELERİ ÖRNEĞİ** Arş. Gör. Ayşegül KUTLUK, Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT	712-722
67	**ERZİNCAN ERGAN DAĞI KIŞ TURİZM MERKEZİNE YÖNELİK SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÖNERİLERİ** Öğr. Gör. Erkan GÜNEŞ, Öğr. Gör. Gürkan ALAGÖZ	723-735
68	**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA İŞLETMELERDE KURULUŞ YERİ SEÇİMİ** Arş.Gör. Mehmet Halit AKIN, Berna YILMAZ	736-745
69	**EKOTURİZM KAPSAMINDA TRABZON İLİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK (YERLİ ZİYARETÇİLER ÜZERİNE) BİR ARAŞTIRMA** Öğr. Gör. Sedat TAŞ, Yrd. Doç. Dr. Sebahattin KARAMAN	746-760
70	**TURİSTİK ÜRÜNLERİN PAZARLANMASI: INNSBRUCK VE GÜMÜŞHANE ŞEHİRLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ** Yrd.Doç.Dr. Bilal YALÇIN	761-770
71	**SONUÇ BİLDİRGESİ**	771-774

TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN ZİNCİR OTEL İŞLETMELERİNİN KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK AÇISINDAN İNCELENMESİ

Şaban ESEN[1]

Esat KALAYCIOĞLU[2]

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de faaliyet gösteren zincir otel işletmelerinin (ulusal ve ulus ötesi) Kurumsal sosyal Sorumluluk (KSS) yaklaşımları hakkında bilgi vermektir. Bu amaçla, belirlenen zincir otel işletmelerinin WEB sayfaları üzerinden kurumsal sosyal sorumluluk beyanları incelenmiş olup, tesislerin hangi sosyal sorumluluk alanlarında yoğunlaştıkları, yerli ve yabancı işletmelerin sosyal sorumluluk uygulamaları açısından bir farklılık olup olmadığı ve genel olarak sosyal sorumluluk bilincinin otel işletmelerinde yaygın olup olmadığı araştırılmıştır. Bu çalışmada bünyesinde en az 1000 adet odaya sahip zincir veya gruba (64 adet) ait tesislerin sosyal sorumluluk alanındaki etkinlikleri incelenmiştir.

Veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Yapılan SPSS analizlerinde yerli işletmelerle yabancı işletmeler karşılaştırıldıklarında kurumsal sosyal sorumluluk açısından bir farklılığın olmadığı, genel olarak değerlendirildiğin zincir otel işletmelerinde KSS faaliyetlerinin yeterli olmadığı ve KSS konularının, Çevre, eğitim, kültür ve sanat, toplumsal duyarlılık, sosyal yardımlaşma alanlarında yoğunlaştığı saptanmıştır. Bu yönüyle çalışma turizm tesislerinde kurumsal sosyal sorumluluk bilincinin gelişmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: zincir otel, kurumsal sosyal sorumluluk, sosyal sorumluluk, turizm endüstrisi

AN INVESTIGATION OF CHAIN HOTELS OPERATING IN TURKEY IN TERMS OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

ABSRACT

The purpose of this study is to provide information about the Corporate Social Responsibility (CSR) approaches of hotel chain enterprises (national and transnational) operating in Turkey. For this purpose, the statements of corporate social responsibility of the designated chain hotels were examined through the web page and it was researched what areas of social responsibility they concentrated on, whether local and foreign enterprises differed in terms of social responsibility practices and whether the consciousness of social responsibility was common in hotel chains. In this study, activities in the field of social responsibility of hotel chains or groups (64) having at least 1,000 rooms were examined.

Data were analyzed with SPSS software package. As a result of the analyses performed using SPSS, it was discovered that there wasn't a difference in terms of corporate social responsibility when local enterprises were compared to foreign enterprises, CSR activities in the hotel chains were not adequate when considered generally and CSR subjects concentrated on the fields of environment, education, arts and culture, civic awareness and social solidarity. The study aims at contributing to the development of corporate social responsibility in tourism facilities.

Keywords: hotel chains, corporate social responsibility, social responsibility, tourism industry

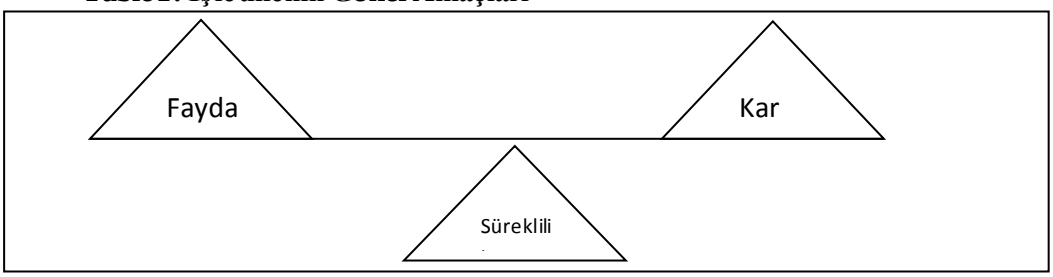
[1] Doç.Dr., Bartın Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü,Yönetim ve Organizasyon ABD, sabanesen@bartin.edu.tr

[2] Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,İşletme ABD Yüksek Lisans Öğrencisi

GİRİŞ

Temel işletmecilik kitaplarının ilk sayfalarında işletmelerin amaçları açıklanırken genel ve özel amaçlar şeklinde bir ayrım yapılır. Genel amaçlar üç başlık altında özetlenebilir; fayda yaratmak, kar etmek ve işletmenin varlığını sürdürmek. Bazı yazarların birinci ile ikinci şıkkın yerini değiştirdikleri de görülmektedir. Ancak biraz daha detaylı analiz edildiğinde hiçbir işletmenin toplumsal açıdan yararlı bir mal veya hizmet üretmediği sürece kazanç elde edebilmesi mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle işletmelerin temel amaçlarından ilkinin ürettiği mal veya hizmetin bir ihtiyacı karşılama yani fayda yaratması gelmektedir. Kar bu fayda yaratıldığı sürece peşinden gelir. Bir diğer genel amaç ise işletmenin varlığının sürdürülebilir kılınması veya işletmenin büyümesidir. Bu amaçlar bir kaldıraç vasıtasıyla açıklanabilir.

Tablo1: İşletmenin Genel Amaçları

Kaynak: Tuncer ve diğ., 2007:19

İşletme fayda sağladığı sürece kar elde edecektir, ancak kar elde ederken toplumsal beklentileri de karşılaması yani ürün ile ürün fiyatı arasında bir denge kurması gerekmektedir. Eğer ürünün fiyatı tüketici gözünde sağlanan faydaya kıyasla yüksekse tüketiciler başka bir satıcıya veya ürüne yönelebilirler. Bu da işletmenin piyasadaki varlığını tehlikeye sokar, yani süreklilik sağlanamaz. Bu nedenle yukarıdaki denklem işletmeler açısından çok kolay değildir.

İşletmelerin özel amaçları ise çalışmamız açısından önem arz etmektedir. Bilindiği üzere işletmeler, kaliteli mal üretme, çalışanlarına iyi ücret verme, çevreye karşı duyarlı olma, sosyal sorumluluk projelerinde yer alma vb. gibi amaçlara da sahip olabilirler. İşletmeler için temel amaçlarının yanında özel amaçları da gerçekleştirmek toplumsal kabul açısından son derece önem arz etmektedir.

Bu husus esasında işletmelerde kurumsallaşma veya stratejik yönetim uygulamalarında daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Bilindiği üzere kurumsallaşma aşamasında işletmelerde vizyon, misyon ve temel değerler olarak ifade ettiğimiz beyanlar yer almaktadır. Vizyon işletmenin var oluş nedeni, misyon ise gelecekte ulaşmak istediği yeri ifade etmektedir. Temel değerler ise vizyona ulaşmak için nasıl bir yol izleneceği ile ilgilidir. Bu noktada yukarıda ifade edilen işletme özel amaçları da devreye girmektedir.

I. İŞLETMENİN SORUMLULUKLARI

Sorumluluğu, "bir işi üstüne alan ve o işi yapmak zorunda olan bir kişiden beklenen yükümlülüklerin bütünü" şeklinde tanımlamak mümkündür (Bayrak, 2001; 81). İşletmenin sorumlulukları, paydaşlarına (işletme faaliyetleriyle ilgili kişi ve gruplar) ve içinde faaliyette bulunduğu başta doğal çevre olmak üzere dış çevresinedir. Kısaca bunları açıklayacak olursak; (Mirze, 2010;388).

Paydaşlar; işetmenin tüm faaliyetleriyle ilgili ve onlardan etkilenen veya onları etkileyen tüm kişi ve gruplardır. Hissedarlar, yatırımcılar, çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, tüketiciler, rakipler, resmi makamlar, işletme dışı uzak ve yakın çevrede bulunan toplumun diğer üyeleri, başlıca paydaşlardır.

Yukarıda sayılan çıkar gruplarına karşı işletmelerin sorumluluklarının büyük bir kısmı yasalarla düzenleme altına alınmıştır. Yani işletmelerden neler beklendiği açı ve net olarak ortaya konmuştur. Ancak bazı gri alanlar da yok değildir, bu noktada işletmelerin yasal düzenlemelerin dışında olan bazı sorumlulukları da vardır. Sosyal sorumluluk algısı bu noktada kendini göstermektedir. Bunların başında işletmenin içinde faaliyette bulunduğu doğal çevre gelmektedir.

Doğal çevre; işletmelerin üretim girdileri arasında doğal kaynaklar önemli bir yer tutmaktadır. İşletme türüne göre bazı işletmeler için doğal girdiler (kömür, demir, ağaç, petrol vb) vazgeçilmez niteliktedir. Diğer taraftan ise bir doğal çevre unsuru olan iklim de bazı endüstriler için temel varlık nedenidir. Örneğin, Türk turizm endüstrisinin Akdeniz ve Ege bölgesinde kümelenme nedenlerinden biri iklim koşullarının (güneşi kum, deniz) uygun olmasına bağlanmaktadır. Dolayısıyla bu bölgelerde faaliyet gösteren işletmelerin varlıklarını iklim koşullarının devamlılığına bağlamak yanlış olmaz. Bazı işletmeler üretimde bulunurken bazı üretim atıklarını çevrelerine gelişigüzel atmakta veya üretim sürecinde girdi olarak kullanması gereken hammadde, enerji, su vb. gibi girdileri aşırı miktarda kullanmakla da sorumlu hareket etmemiş olurlar. Dolayısıyla yaptıkları yasal ancak, sosyal açıdan sorumsuzluk örneği olabilmektedir.

A. Sosyal Sorumluluk

Sosyal sorumluluğu; "işletmelerin ekonomik faaliyetlerinin ilgili tarafların (hissedarlar, çalışanlar,tüketiciler ve tüm toplum) hiçbirinin menfaatine zarar verilmeden yönetilmesi ya da işletmelerin kendi amaçlarını gerçekleştirirken, ahlaki değerlere sadık kalması ve kaynaklarını aynı zamanda içinde bulunduğu toplumu geliştirmede kullanması" olarak tanımlayabiliriz ((Bayrak, 2001;82).

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı ile sosyal sorumluluk kavramı arasında temel bir ayrım olmamakla birlikte, KKS özellikle bazı firmalar tarafından, vizyon, misyon ve temel değerler gibi beyan edilen ve bir anlamda firma için bağlayıcı olan bir yasal zorunluluk olmayan firmanın temel iş faaliyetleri, sosyal yatırımları ve hayırseverlik programları ile topluma yaptığı katkı olarak tanımlayabiliriz.

Tablo 2: Carrol'un Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi

Soyal Sorumluluk Türü	Sosyal Beklenti	Sonuç/Ornek
Gönüllü/Hayırsever Sorumluluk	Toplum tarafından işletmeden arzulanır.	Şirket toplumu destekleme programlarına katkıda bulunur. Topluma katılır.
Etik/Ahlaki Sorumluluk	Toplum tarafından işletmeden beklenir.	Şüpheli, sorgulanabilir uygulamalardan kaçınmak.
Yasal Sorumluluk	Toplum bir gereklilik olarak görür.	Tüm yasalara (çevresel yasalar, tüketici yasaları) itaat etmek. Kurallara uymak.
Ekonomik Sorumluluk	Toplum bir gereklilik olarak görür.	Maliyetleri minimize etmek, satış gelirlerini maksimize etmek ve kârlı olmak.

Kaynak: Sarıkaya, 2012;205

1- Ekonomik sorumluluk; zorunlu
2- Yasal sorumluluk; zorunlu
3- Etik sorumluluk; beklenilen
4- Gönüllü sorumluluk; arzu edilen

Ekonomik sorumluluk, işletmelerin toplumun ihtiyaç duyduğu ürün ve hizmetleri üretme ve karşılığında kâr elde etme sorumluluğudur. Yasal sorumluluk, şirketlerin ekonomik amaçlarını yerine getirirken yasal düzenlemelere uymalarını ifade eder. Etik sorumluk, kanunlar tarafından yazılı şekle getirilmediği halde, toplum tarafından kurumlardan yapılması beklenen bazı ek sorumlulukları içermektedir. Gönüllü sorumluluklar ise, toplumun işletmelerden beklediği hayırseverlik amaçlı faaliyetlerdir(Cingöz ve Akdoğan, 2012;331).

Alpugan (1998;96), sanayi devriminden bu yana işletmelerin sosyal sorumluluk anlayışında üç temel yaklaşımın hakim olduğunu ifade etmektedir. Bunlardan ilki, salt işletme sahiplerinin çıkarlarını maksimum kılmayı amaçlayan yaklaşımdır. Bu yaklaşımım temel felsefesi "*benim işletmem için iyi olan toplum için de iyidir*" biçiminde özetlenebilir. Bu düşünceye hakim olan felsefe bu yaklaşımı materyalist bir düşünceye dayandırmaktadır. İkinci yaklaşım, işletmenin çıkarları ile işletme çalışanlarına katkıda bulunan grupların çıkarlarını dengelemeyi amaçlayan düşüncedir. Bu düşüncenin temel felsefesi de " *benim işletmem için iyi olan toplum içinde iyidir*" şeklinde özetlenebilir. Bununla beraber, insan öğesine verdiği önem açısından materyalist yönünün yanı sıra, hümanist yönü de bulunan bir yaklaşımdır. İlk iki yaklaşımın aksine, üçüncü yaklaşım bir bütün olarak toplumun çıkarlarını gözeten ve toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlamayı amaçlayan bir düşüncedir. Bir

başka anlatımla, bu yaklaşım, sosyal sorunların çözümünü, sosyal fayda yaratmak gibi konularda işletmelerin kendisine düşen sorumlulukları, olanakları ölçüsünde yerine getirmelerini savunur. Bu yaklaşımın temel felsefesi ise, " *toplum için iyi olan benim için de iyidir*" biçiminde özetlenebilir(Alpugan, 1998).

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı yerine, sosyal sorumluluk, kurumsal vatandaşlık, kurumsal hayırseverlik, kurumsal bağış, kurumun toplumsal katılımcılığı, kurumsal ilişkiler, kamu işleri, toplum gelişimi, kurumsal sorumluluk, dünya vatandaşlığı ve kurumsal toplumsal pazarlama kavramlarının da kullanıldığı görülmektedir (Kotler 2006: 22'dan aktaran, Boran, 2011).

Kurumsal sosyal sorumluluğu önemli kılan nedenler;

1. Globalleşmeyle birlikte işletmelerin özellikle uluslararası alanda sermaye, nitelikli işgören ve yerel toplumlarda faaliyet gösterme lisansı almak gibi birçok alanda mücadele etmesi gerekmektedir.
2. Kurumsal yatırımcılarda artış olmaktadır. Kurumsal yatırımcılarda yaşanan artış, işletmeleri daha fazla hesap verilebilir ve daha şeffaf olmaya itmektedir.
3. Günümüzde müşteriler giderek daha duyarlı ve daha bilinçli hâle gelmektedir. Müşteriler, satın aldıkları ürün veya hizmeti her açıdan sorgulamakta ve işletmeleri sorumlu davranmaya zorlamaktadır.
4. Nitelikli, güçlendirilmiş çalışanların artması, eski yönetsel yapılanmaların yavaş yavaş ortadan kalkmasına ve sendikaların gücünün azalmasına yol açmaktadır. Bireyler, gerek kendilerinin gerekse örgütün performansını geliştirmek için daha sorumlu davranmakta ve belirlenen görev tanımlarının üzerinde faaliyet gösterebilmektedir.
5. Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, işletme-paydaş ilişkisinin değişmesine etki eden faktörlerdendir. Özellikle elektronik iletişimde yaşanan gelişmeler, örgüt içinde ve örgüt dışında insanların birkaç dakikada birbirlerini görmesine, duymasına ve tepki vermesine imkân sağlamaktadır. Bu anlamda işletmelerin dışa kapalı bir yaklaşım izlemesi neredeyse imkânsız hâle gelmektedir.
6. İşletmenin toplumdaki olumlu ve olumsuz etkileri daha fazla bilinir hâle gelmektedir. Bu nedenle işletmelerin dürüstlüğü ve sosyal sorumluğu gibi konular, toplum gündeminde önemli bir yer teşkil etmektedir.
7. İşletmeler, sürdürülebilir bir çevre ve toplumun refahına yönelik çalışmalarda bulunmalarının aynı zamanda kendilerinin de yararına olduğunu görmekte ve bu tür faaliyetlerde bulunan işletmelerin sayısı artmaktadır.
8. Hükümetler, çalışanların ve tüketicilerin haklarını koruma, çevresel standartlar belirleme gibi yaptıkları düzenlemelerle sosyal açıdan daha duyarlı davranmakta ve toplumsal ihtiyaçları ve beklentileri desteklemektedir (Sarıkaya, 2012:203-204).

Şirketlerin sosyal sorumluluğuyla ilgili olarak farklı görüşler mevcuttur. Porter, iktisatçı Milton Friedman'ın 1970'li yıllarda New York Times Magazine' in bir sayısındaki makalesinde kesin bir dille "işletmenin sosyal sorumluluğunun" "karlarını artırmaktan ibaret olduğunu" yazmış olduğundan bahseder (Porter ve Kramer,2008;493)

Friedman, *Kapitalizm ve Özgürlük* adlı kitabında, şirketin "*onun sahibi olan hissedarlar için bir araç olduğunu ve şirketin hayır amaçlı bir harcamam yaparsa hissedarların yaratılan fonların nasıl harcanacağı konusunda karar vermesini önlemiş olacağını*" ifade etmektedir. Friedman'a göre, "*Hayır amaçlı harcama yapılacaksa, bu tür harcamalar şirket tarafından değil, hissedarlar-ya da daha geniş anlamda, çalışanlar-tarafından bireysel olarak yapılmalıdır*".

İşletmenin bir ve tek sorumluluğu vardır- kaynaklarını kullanmak ve oyunun kuralları içinde kalabilmek için karını artırmak amacıyla tasarlanmış etkinliklerle ilgilenmek, yani aldatma ve sahtekarlık olmadan açık ve özgür rekabetle ilgilenmek (Grant ve Jordan, 2014).

YÖNTEM

Anakütle ve Örneklem

Bu çalışmada, Yetkin Medya ve Yayıncılık Şirketi tarafından 2013 verilerine dayanılarak oluşturan Türkiye'deki zincir otel çalışması temel kaynak olarak alınmıştır. Buna göre, bir gruba ait 3 ve üzerinde turistik tesis işletmecileri zincir veya grup olarak kabul edilmiştir. Türkiye'de bu kriterlere uyan 148 grup ve bu gruba bağlı 783 adet tesis ile bu tesislere ait 175.484 oda bulunmaktadır. Bu çalışmada bünyesinde en az 1000 adet odaya sahip zincir veya gruba (64 adet) ait tesislerin sosyal sorumluluk alanındaki etkinlikleri incelenmiştir.

Çalışmanın Kısıtları; Çalışmada zaman kısıtından dolayı zincir oteller kategorisindeki 148 zincir otel den 64 adet zincir otel (1000 oda ve üzeri olanlar) KSS açısından incelenmiştir. KSS beyanları firmaların WEB sayfalarından derlendiğinden, bazı firmaların KSS beyanı dikkatli incelemelere rağmen gözden kaçmış olabilir. Bir diğer kısıt da bazı firmaların yaptıkları hayırsever davranışları kamuoyu ile paylaşmamış olması olabilir.

Analiz ve Bulgular

Yapılan inceleme sonucunda başlıca KSS konuları; Çevre, eğitim, kültür ve sanat, toplumsal duyarlılık, sosyal yardımlaşma konuları en çok tekrarlanan konular arasında yer almaktadır.

yerliyabancı * KSS Crosstabulation

			KSS		Total
			KSS VAR	KSS YOK	
yerliyabancı	yerli	Count	14	35	49
		Expected Count	14,5	34,5	49,0
		% within yerliyabancı	28,6%	71,4%	100,0%
		% within KSS	73,7%	77,8%	76,6%
	yabancı	Count	5	10	15
		Expected Count	4,5	10,5	15,0
		% within yerliyabancı	33,3%	66,7%	100,0%
		% within KSS	26,3%	22,2%	23,4%
Total		Count	19	45	64
		Expected Count	19,0	45,0	64,0
		% within yerliyabancı	29,7%	70,3%	100,0%
		% within KSS	100,0%	100,0%	100,0%

Araştırma yaptığımız toplam 64 otelin 49'si yerli ve 15'i yabancıdır. 49 yerli otelin 14'ünde(%28,6'sinde) KSS varken, 35'inde(%71,3'ünde) KSS yoktur. 15 yabancı otelin ise 5'inde(%33,3'ünde) KSS varken, 10'unda(%66,7'sinde) KSS yoktur. Toplamda araştırma yaptığımız bu 64 otelin 19'inde(%29,7'sinde) KSS varken, 44'inde(%70,3'ünde) KSS yoktur.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,125[a]	1	,724		
Continuity Correction[b]	,001	1	,976		
Likelihood Ratio	,123	1	,726		
Fisher's Exact Test				,753	,478
Linear-by-Linear Association	,123	1	,726		
N of Valid Cases	64				

a. 1 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,45.
b. Computed only for a 2x2 table

Tabloyu incelediğimizde, pearson Chi-Square satırındaki sig değeri > 0.05 olduğundan dolayı yani 0,724 > 0.05 olduğundan dolayı başlangıçta ifade etmiş olduğumuz, KSS uygulamaları açısından yerli ve yabancı zincir işletmeler arasında bir ilişki olmadığı görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

KSS çalışmalarıyla ilgili olarak çalışmanın ilk bölümünde de ifade edildiği üzere muhtelif görüşler mevcuttur. Bazıları işletmelerin sorumluluğunun sadece daha fazla kar elde etmekten ibaret olduğunu iddia ederken bazıları ise toplumsal beklentilere de karşılık vermek gerektiğine vurgu yapmışlardır.

Ancak gelinen noktada ikinci görüşün işletmeler tarafından daha fazla kabul gördüğü söylenebilir. Nasıl ki bir ferdin içinde bulunduğu topluma karşı bazı sorumlulukları varsa ve bu sorumluluklarının bir kısmı yasalarla bir kısmı ise örf ve adetlerle şekillenmişse, işletmeler içinde aynı benzetmeyi yapmak yanlış olmayacaktır. Elbette ki işletmelerin kuruluş nedeni sosyal sorumluluk uygulamaları değildir, ancak faaliyetine devam ederken bazı hayırsever davranışlarda bulunması da kendisinden beklenmektedir. Bu haliyle yakın ve genel çevresi tarafından çok daha olumlu bir imaj oluşturması söz konusu olmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye'deki zincir veya grup oteller üzerinde KSS açısından bir inceleme yapılmıştır. Zincir oteller; aynı grup tarafından işletilen ve bünyesinden en az üç ve daha fazla otel işletmesi bulunan otelleri ifade etmektedir. Bu kapsamda Türkiye'de 2013 yılı itibarı ile 148 adet zincir otel ve bunlara ait 175.484 oda mevcuttur. Çalışmamızda 1000 ve üzeri odası olan 64 adet zincir otel, KSS beyannamesi, beyanname konusu ve KSS uygulamaların yerli-yabancı açısından incelemesi yapılmıştır.

Yapılan KSS beyanname incelemesi sonucunda, hem yerli hem de yabancı grup otel işletmelerinde KSS uygulamalarının yeterince yerleşmemiş olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmadaki veriler işletmelerin kurumsal sitelerinden alındığından, her işletme sosyal sorumlulukla ilgili çalışmalarını duyurmak için bir zorunluluk hissetmeyebilir. Dolayısıyla sadece elde edilen verilere bakarak, bir işletmenin sosyal sorumluluğuyla ilgili yorumda bulunmak doğru olmaz. Diğer taraftan sadece bir hayırseverlik göstergesi olarak bu çalışmalar yapılabilir. Örneğin, tünün devi Philip Morris 1999'da hayırsever katkılar için 75 milyon dolar harcamış, ardından bu katkıları duyurmak 100 milyon dolarlık bir reklam kampanyası yürütmüştür.

KAYNAKÇA

Alpugan, O;(1998), **İşletme Bilimine Giriş**. Trabzon: Per Yayınları, s.96,

Bayrak, S; (2001), **İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk.** İstanbul: Beta Yayıncılık, s.81,

Boran, T. G; (2011), **Türkiye'den Uygulama Örnekleriyle Kurumsal Sosyal Sorumluluk**. İstanbul: Beta.

Cingöz, A; Akdoğan, A. A;(2012), "İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri:Kayseri İlinde Bir Uygulama**". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, ss. 331-349.

Grant, R. M; Jordan, J;(2014), **Stratejinin Temelleri.** Çeviren Gamze Sart, Ankara: Nobel .

Mirze, S. K; (2010), **İşletme.** İstanbul: Literatür Yayınları, s.388

Porter, M. E; Kramer, M. R; (2005), "Kurumsal Hayırlseverliğin Sağladığı Rekabet Avantajı**"**. **Harvard Business Review**, Issue 470, ss. 35-70.

Sarıkaya, M; (2012), **Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk**, Yönetimde Güncel Yaklaşımlar, Ed. Senem Besler ve H. Zümrüt Tosun, Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 198-218,

Tuncer, D; Ayhan D.Y; Varoğlu D; (2007), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, Ankara, s,19.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE EKOTURİZM SERTİFİKALARI

Derya BAYKAL[1]

Hürriyet ÇİMEN[2]

ÖZET

Sürdürülebilir turizm sertifikaları, turistik uygulamaların sürdürülebilir nitelikte olduğunun belgelenmesidir. Uluslararası ve ulusal olmak üzere iki kapsamda değerlendirilir. Bu Sertifikasyon programları; çevrenin korunmasına, ulusal yönetimlere, işletmelere, tüketicilere ve yerel topluma önemli faydalar sağlamaktadır. *Mavi Bayrak* (Blue Flag), *Yeşil Küre 21* (Green Globe), *Avustralya Eko Sertifikasyon Programı* (Eco Certification Program), *Costa Rica Sürdürülebilir Turizm Sertifikası* (Certification For Sustainable Tourism), *Koruma Alanları Ağı* (Pan Parks), *Sürdürülebilir Kent Yönetimi* (Citta Slow Hareketi) bu sertifika programlarındandır.

Bu araştırmada; dünya genelinde uygulanan sertifika programları ile Türkiye'den örneklere yer verilmektedir. Sürdürülebilir turizm sorumluluğunun yaygınlaşması bilinirliğinin artırılmasına yönelik değerlendirmelere yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir turizm sertifikaları, çevre duyarlılığı, turizm

SUSTAINABLE TOURISM AND ECO TOURISM CERTIFICATES

ABSTRACT

The Certificates for Sustainable Tourism (CST) and Eco Tourism (CES) are documents for qualifying of integrated achivement of the principle elements of sustainable tourism. The certificates are issued at national and international levels and the certificate programs provide benefits for the national tourism, for the tourism entrepreneur and business, for the tourists as well as the local community. These certificate programs are called: Blue Flag, Green Globe 21, Australian Eco Certification Programme Costa Rica Sustainable Tourism Certification, Protected Areas Network and Sustainable Urban management.

In this study a general outline of aim, scope and implications of "The Certificate for Sustainable Tourism" programs recognized by the "World Tourism Organization" will be given and an evaluation of a number of case studies from Turkey will be made in order to contribute to the raising of awareness of the understanding of sustainable tourism and elimination of negative impacts on the environment, culture and society through the use of terms such as "eco" or "green" tourism.

Key words: Sustainable tourism, sustainable tourism certification, environmental awareness, tourism

[1] Öğr.Gör. İstanbul Gedik Üniversitesi Gedik Meslek Yüksekokulu derya.baykal@gedik.edu.tr
[2] Yrd.Doç.Dr. Ardahan Üniversitesi hurriyetcimen@ardahan.edu.tr

GİRİŞ

Turizm endüstrisi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için döviz geliri yaratması sebebi ile büyük önem arz etmektedir. Uluslararası turizmden aldıkları payı arttırabilme çabasında olan ülkeler bir takım çalışmalar içerisinde bulunmaktadırlar. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında dünyada yaşanan ekonomik refah düzeyinin artışı, bireylerin, grupların ve kitlelerin turizm hareketlerine katılımlarını arttırmış ve özellikle kitle turizmine katılımda önemli hareketlilik yaşandığı gözlemlenmiştir. Günümüz yerli ve yabancı turistlerinin turizm faaliyeti içerisinde yer alma ya da turizm faaliyetleri satın alma davranışları incelendiğinde, kitle turizminin yerini alternatif turizm hareketlerine bırakabileceği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası turizm gelirlerini arttırmak isteyen ülkeler de alternatif turizm değerlerini korumalı ve sürdürülebilirliği sağlamalıdırlar. Turizmin gelişiyor olması ülke ekonomilerine olumlu anlamda katkılar sağlarken, turizm ve çevre ilişkisi bu katkılardan olumsuz etkilenebilmektedir. Çünkü turizm faaliyetleri ile çevreye zarar verilebilmektedir. Ancak, turizm gelirinin devamlı hale gelebilmesi için çevrenin tahribata uğramaması ve doğal kaynakların zarar görmemesi gerekmektedir.

Sürdürülebilirlik ve ekoturizm ilişkisi de bu noktada değer kazanmakta, ekoturizm sürdürülebilir turizmin bir çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekoturizm kavramı, çevre ve turizm ilişkilerinin önem kazanması ve sürdürülebilirlik tartışmaları ile günümüzde yerini almaktadır. Ekoturizm kitle turizmine bir tepki olarak doğan ve alternatif turizm türlerini içeren, hem kırsal hem de kültürel turizm unsurlarını kapsayan ve bu alanda geliştirilebilir olan bir turizm çeşididir. Ekoturizm, çevreyi korumayı amaç edinirken bölge halkının refah düzeyini arttırıcı bir çaba da sergilemektedir. Günümüz turistinin tatil anlayışı uzun süredir alışılagelmiş deniz-kum-güneş üçlüsünden ziyade doğa ile iç içe ve bozulmamış bir çevrede aktif olarak yer alabilecekleri faaliyetlerde bulunmak şeklinde değişmektedir. Bu anlamda ülkelerin sahip oldukları doğal ve kültürel varlıkları uzun vadede korumaları beklenmektedir.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır, ilk bölümde sürdürülebilirlik kavramı ve turizm ilişkisi üzerinde durulmakta, ikinci bölümde ise genel olarak dünyada uygulamaları bulunan sertifika programları ve Türkiye'de gerçekleştirilen projelere yer verilmektedir. Son bölümde ise sonuç ve değerlendirme kısmına yer verilmektedir.

I. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI VE TURİZM İLİŞKİSİ

İngilizce "sustainability" sözcüğünün karşılığı olan, dilimize sürdürülebilirlik olarak çevrilen kavramın anlamı incelendiğinde süreklilik belirtme durumunun ön plana çıktığı görülmektedir (Akgül, 2010:133). Sürdürülebilirlik, insan yaşamının ihtiyaçları ve doğal kaynakların devamlılığı arasında dengenin sağlanması, ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutlarıyla günümüzden geleceğe uyumlu bir planlama yapılmasını amaçlayan bütünsel bir yaklaşım ifade etmektedir (TÜSİAD, 2012:13). Sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için kaynaklar sürekli olarak değerlendirilmeli, değerlendirme çerçevesinde koruma sağlanmalı ve koruma bilinci ön planda tutulmalıdır (Kaypak, 2010:98).

Sürdürülebilirlik kavramının son yıllarda hemen hemen tüm alanlara yansıdığı bilinmektedir. Sürdürülebilirlik çok farklı alanlarda ortaya çıkmış olmasına rağmen ortak bir amaç barındırmaktadır. Bu amaç, sürdürülebilirliğin hangi alan dahilinde düşünülüyorsa o alan kaynaklarının korunmasıdır. (Asan,2005).

Turizm, ülkelerin ekonomik refahını ve kalkınmışlık düzeyini yakından ilgilendiren bir endüstridir. Dünya ülkeleri turizmin ekonomiye sağladığı girdilerin farkında olarak, bu alanda yaptıkları yatırımlara hız vermişlerdir. Ancak dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır ki, turizm endüstrisinin gelişiminin çevreye zarar vermeden sürdürülmesi ya da tamamlanmasıdır. Bu anlamda sürdürülebilirlik kavramı önem kazanmakta ve tüm alanlarda olduğu gibi turizm endüstrisi için de ülkelerin dikkatle üzerinde durmaları gereken bir durum halini almaktadır.

Dünya Turizm Örgütü sürdürülebilir turizmi, 'gelecekte meydana gelebilecek fırsatları geliştirmek ve bugünkü turistlerin ve turistlere ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılamak' olarak tanımlamaktadır (WTO). Bu bağlamda gelişmekte olan ülkelerde yerel turizme olan talebin arttığı gözlemlenmekte (UNEP) ve sürdürülebilir turizmin önemi bir kez daha kanıtlanmaktadır.

Turizm endüstrisinin, sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinden bakıldığında, doğal kaynaklar, insan yapısı kaynaklar ve sosyal-kültürel kaynaklar olmak üzere saçayakları bulunduğunu söylemek mümkündür. Doğal ve insan yapısı kaynaklar, bu kaynaklar içerisinde büyük önem arz etmektedirler. Dolayısıyla sürdürülebilirliğin bu kaynaklarda sağlanması mühimdir ancak görülmektedir ki, turizm endüstrisi bu kaynakları korumak bir yana, hızlı gelişim neticesinde meydana gelen hızlı yapılaşma ile çevreyi tehdit eder boyuta ulaşmaktadır (Akış, 1999:36).

Turizm faaliyetlerinin bahsi geçen üç önemli kaynak üzerindeki olumsuz etkileri ve bu etkilerin turizm endüstrisinin geleceğini tehlikeye attığının farkına varılması ile turizm faaliyetlerinde, kullanırken koruma ve geleceğe aktarma dengesine dayanan sürdürülebilir turizm, alternatif turizm, ekoturizm, sorumlu turizm, yeşil turizm, yumuşak turizm ve doğa turizmi gibi kavramların, endüstri içerisinde yer aldığı gözlenmektedir (Erdoğan, 2003:99). Turizm endüstrisinin çevreyi olumsuz etkilemesi kendi geleceğini tehdit etmekte iken çevreyi koruması da sürdürülebilirliğin sağlanması bakımından olumlu sonuçlar oluşturmaktadır (Kahraman ve Türkay, 2012:57).

II. Sürdürülebilir Turizm ve Ekoturizm

Sürdürülebilir turizm kavramının son yıllarda önemle üzerinde durulan bir nokta olduğundan bir önceki bölümde bahsedilmişti. Sürdürülebilir turizm, özellikle turizmin gelir kaynağı ve geliştirilebilir olduğu ülkelerde varılmak istenen bir hedeftir. Bu hedefe ulaşabilmek için ülkelerin bir takım teknik konular üzerinde çalışmaları, bulundukları yer ve hedefler arasında bağlantı kurmaları gerekmektedir. Sürdürülebilir turizmin sağlanabilmesi için en önemli etkenin 'koruma' olduğu bilinmektedir. Koruma kavramından yola çıkarak yapılan tanımlarda doğal çevrenin varlığını sürdürmesi ve ekolojik dengenin bozulmaması başlıkları değer kazanmaktadır.

Doğal kaynaklar, insan eli değmeden varlık gösteren yapılardır. Dağlar, ovalar, jeolojik yapılar doğal varlıklar kapsamında değerlendirilen zenginliklerdir. Ülkelerin sahip oldukları zenginlikler, yerli ve yabancı turistlerin o ülkenin çekim merkezlerine olan taleplerini arttırmaktadır. Bu özelliği ile doğal kaynaklar, kişileri seyahat etmeye yönlendiren itici bir güç iken aynı zamanda da turizm endüstrisi için hammadde olarak kabul edilmektedir (Usta, 2009:61).

Ekoturizm kavramı sürdürülebilir turizm ile ilişkili olarak ortaya çıkmış ve son yıllarda sıkça duyulan ve bilinen bir kavram halini almıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın da bir türü olarak karşılaşılan ekoturizm, TIES tarafından, "Doğal bölgelere yapılan, doğal ortamı ve kaynakları koruyan, yöre insanın ekonomik refahını artırıcı güvenilir bir turizm türü" olarak tarif edilmektedir (TIES, 2015).

Sürdürülebilir turizm içerisinde ekolojik sürdürülebilirlik önem taşımaktadır çünkü ekolojik sürdürülebilirlik aynı zamanda çevrenin korunması, doğal kaynakların güçlendirilmesi ve ekonomik gelişme ile ekolojik gelişmenin uyum halinde sürdürülmesi anlamını taşımaktadır. Bu tanım genel olarak ekonomideki kıt kaynakların etkin kullanılması anlamını da içermektedir. (Çubuk, akt: Selimoğlu, 2004:5). Sürdürülebilirlik, ekoturizmin temelinde yer almaktadır. Ekoturizmde amaç, kaynakların korunarak kullanılması ve yeni kaynakların kullanıma açılmasından ziyade, önceliğin kullanılmış kaynakların tekrar kullanılmasına verilmesi ve yeni kaynak kullanımının asgari düzeyde tutulması olarak belirtilmektedir (Bakırcı, 2002:243). Yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere ekoturizm, doğayı esas alan ve temel amacı çevreye duyarlı turizm faaliyetlerinde bulunarak turizm kaynaklarının gelecek nesillere aktarımını sağlayabilen sürdürülebilir turizm şeklidir.

Ekoturizm, yayla turizmi, dağ turizmi, mağara turizmi, tarım ve çiftlik turizmi, doğa yürüyüşü, kuş gözlemciliği, yaban hayatı gözlemciliği, botanik turizmi, bisiklet turizmi, akarsu turizmi, av turizmi, kamp karavan turizmi gibi turizm çeşitlerini içermekte ve kitle turizmine alternatif olarak yerini almaktadır.

III. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE EKOTURİZM SERTİFİKALARI

Sertifikasyon, Demir ve Çevirgen tarafından "Özel gereksinimlerle uyumlu olarak bir ürün, süreç, hizmet ya da yönetim sistemi için üçüncü şahıslar tarafından yazılı olarak bir garanti verilmesi ile ilgili işlemler bütünüdür" şeklinde tanımlanmaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006:186). Sertifikasyon programlarının gerek sürdürülebilir turizm için gerekse ekoturizm için önemli yere sahip olan uygulamalar olduğu kabul edilmektedir.

Günümüzde uluslararası, ulusal ya da bölgesel olmak üzere birçok sertifika programı bulunmaktadır. Var olan sertifika programlarında göze çarpan bazı temel unsurlar yer almaktadır. Bu unsurlar; gönüllü katılım, arma, yasalarla uyumlu olması veya onları geliştirmesi, değerlendirme ve kontrol, üyelik ve katılım ücretleri olarak sıralanabilmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006:188-189).

Sürdürülebilir turizm ile ilgili çok sayıda uluslararası girişimler, sözleşmeler, sertifikasyon ve akreditasyon programları geliştirilmiştir. Geliştirilen sertifikasyon programlarından, Mavi Bayrak (Blue Flag), Yeşil Küre 21 (Green Globe), Avustralya Eko Sertifikasyon Programı (Eco Certification

Program), Costa Rica Sürdürülebilir Turizm Sertifikası (Certification For Sustainable Tourism), Sakin Şehir (Citta slow) ve ayrıca Türkiye'de hazırlanan projelerden, Çevreye Duyarlılık Kampanyası (Yeşil Yıldız), Beyaz Yıldız Çevre Programı, Greening Hotels (Yeşillenen Oteller Projesi) bu çalışmada incelenecek olan sertifika programlarıdır.

A. Mavi Bayrak (Blue Flag):

Marina ve plajlara verilen uluslararası nitelikte, sürdürülebilir turizm sertifikasıdır (www.blueflag.org, 2015). Mavi Bayrak sertifika programına, 1993 yılında Turizm Bakanlığının öncülüğünde, ülkemiz de dahil olmuştur.

1987 yılında Avrupa Komisyonu ve Avrupa Çevre Eğitim Vakfı (FEEE) işbirliği ile FEEE bünyesinde Avrupa'da 10 ülkede "Mavi Bayrak Kampanyası" ismiyle başlatılmış, 2000 yılına kadar yalnızca Avrupa ülkelerinde uygulanmış, 2001 yılı itibari ile Avrupa ülkeleri dışından da ülkeler kabul edilmeye başlanmış ve uluslararası bir yapıya kavuşturulmuştur. 10 ülke ile başlayan sertifikasyon programının günümüzde, Avrupa, Amerika, Afrika, Asya ve Uzakdoğu ve Ortadoğu olmak üzere toplam 5 bölgeden 70 üye ülkesi bulunmaktadır. (www.blueflag.org,2015). Mavi bayrak Sertifikasyon Programı dahilinde, deniz suyunun temizliği, çevre yönetimine verilen önem, çevre bilincinin oluşturulmasına yönelik etkinlikler, plaj ya da marina kullanıcılarının taleplerine yönelik, ihtiyaç karşılama anlamında donanım ve güvenliğin sağlanmış olma durumu kontrol edilmektedir (www.mavibayrak.org, 2015).

Tablo 1: Türkiye'de Mavi Bayrak Sertifikalı Plaj, Marina ve Yat Sayısı

İL	PLAJ	MARİNA	YAT
TEKİRDAĞ	2	0	0
EDİRNE	1	0	0
ÇANAKKALE	6	0	0
BALIKESİR	18	1	1
İZMİR	43	2	0
AYDIN	25	2	0
MUĞLA	89	7	6
ANTALYA	197	6	4
MERSİN	9	0	0
İSTANBUL	4	3	1
KOCAELİ	2	0	0
YALOVA	0	1	0
DÜZCE	1	0	0
ORDU	1	0	0
TOPLAM	398	22	12

Kaynak: (www.mavibayrak.org.tr, 2014).

Türkiye'de, 14 şehirde olmak üzere toplam 398 mavi bayrak sahibi plaj, 22 adet mavi bayraklı marina ve 12 adet de mavi bayraklı yat bulunmaktadır.

B. Yeşil Küre 21 (Green Globe):

Havaalanları, SPA merkezleri, golf alanları, marinalar, oteller, restoranlar, destinasyonlar, koruma alanları ve kongre merkezlerine verilen, kitle turizmi ve sürdürülebilir turizm alanında faaliyet gösteren (www.greenglobe21.com, 2015), sürdürülebilir nitelikte seyahat ve turizmi tüketiciler, üreticiler ve toplumlar için kolaylaştıran, dünya çapında referans olarak gösterilen bir sertifikalandırma programıdır. Programın esası, 1992 yılında düzenlenen "Dünya Zirvesi"nde 182 devlet tarafından onaylanan "Sürdürülebilir Kalkınma İlkeleri" ve "Gündem 21"e dayanmaktadır. Programın, Afrika, Amerika, Asya, Avrupa, Ortadoğu ve Karayipler bölgesinden, 74 üye ülkesi bulunmaktadır. (www.coastlearn.org, 2015) . Türkiye'den sertifika programına dahil edilen işletmeler tabloda belirtilen üyelerdir.

Tablo 2: Türkiye'den, Yeşil Küre 21 Sertifika Programına Dahil Edilen İşletmeler

Club Med Bodrum Palmiye
Club Med Kemer
Club Med Palmiye
Mövenpick Hotel Ankara
Mövenpick Hotel İstanbul
Mövenpick Hotel İzmir
ODS Turizm Seyahat

Kaynak: (www.greenglobe21.com, 2015).

C. Avustralya Eko Sertifikasyon Programı (Eco Certification Program):

1989 yılında Florida'da düzenlenen bir konferansta Megan Epler Wood tarafından, kar amacı gütmeyen ve sürdürülebilir kalkınma için bir araç olarak ekoturizm kavramı ortaya atılmıştır ve bir ekip TIES adı altında çalışmaya başlamıştır. 1990 yılında, Epler Wood tarafından programa ilk hibe yapılmıştır. Tur operatörlerinin sunduğu turistik ürünlere verilmekte ve Avustralya'da faaliyet göstermekte olan ulusal sertifikasyon programıdır. Program misyonunu, ortakları arasında güçlü bir ağ kurarak, sektör liderlerini bir arada tutmak ve profesyonel anlamda, fırsatlar yaratmak aynı zamanda turizm endüstrisinde sürdürülebilir turizmin devamlılığını sağlayarak endüstrinin olumlu anlamda değişmesine yardımcı olmak olarak belirlemiştir. Program sertifika koşullarını, 'Sürdürülebilir Turizm Değerlendirme ve Geliştirme, Ekoturizm Yönetimi, Sürdürülebilir Turizm Destinasyon Pazarlaması' başlıkları olarak belirlemiştir. Programın, Türkiye'den 2 program ortağı bulunmaktadır. Bu ortaklardan bir tanesi İstanbul Beyoğlu'nda hizmet veren Unison Turkey isimli butik bir Seyahat acentesi, bir diğeri ise Nevşehir ilinde hizmet veren Taşkonaklar Hotel Cappadocia'dır. (www.ecotourism.org, 2015).

D.Costa Rica Sürdürülebilir Turizm Sertifikası (Certification For Sustainable Tourism):

Costa Rica'da faaliyet gösteren ulusal bir sertifikasyon programıdır. Kültürel ve sosyal kaynak yönetimi alanlarında, doğal sürdürülebilirlik konusu amaçlanmakta ve sertifika konaklama işletmelerine, restoranlara, seyahat acenteleri ve tur operatörlerine verilmektedir. Son yıllarda turizmin ekonomik faydalarının ön plana çıkması neticesinde, bu faydaların kültürel ve çevresel anlamda endüstri üzerindeki negatif etkileri göz ardı edildiği, ancak var olan negatif etkilerin, insan bilinci üzerinde, ekolojik ve sosyal olarak önemli etkiye sahip olduğu bilgisi ile yola çıkılmıştır.

Program, etki alanlarını 'Ulusal Turizm, Turizmde Girişimcilik, Turistler, Üretken Diğer Sektörler' olarak belirlemiştir. Sertifika şartları, her alan için ayrı değerlendirilmektedir. (www.turismo-sostenible.co.cr, 2015).

E. Koruma Alanları Ağı (Pan Parks):

Protected Area Network adı ile 1999 yılında hayata geçirilen ve Avrupa'da faaliyet gösteren, koruma alanlarını ve çevresindeki işletmeleri kapsayan, sertifika programıdır. Program ile yaban yaşamı ve yabanıl hayatı içeren alanların yönetiminde kalitenin arttırılması ve kırsal alan kalkınmasının önünün açılması hedeflenmektedir. Panparks sertifika programına dahil olabilmek için, koruma alanlarının hiçbir müdahale olmaksızın en az 10.000 hektar yabanıl hayata sahip olması gerekmektedir. Ayrıca bu alanların da sürdürülebilir şekilde yönetilmeleri gerekmektedir. Koruma alanına dahil edilen bölgeler turizme açık olmak ile birlikte, bazı parklarda bireylere tatil imkânı da verilmektedir, tatil süresi boyunca elde edilen gelir kırsal alanın kalkınması ve sürdürülebilir turizmin devamlılığı için değerlendirilmektedir. Seçilen alanlarda turizm aktiviteleri düşük yoğunlukta gerçekleştirilmekte dolayısıyla insan müdahalesi en aza inmektedir böylece biyoçeşitlilik korunmaktadır (www.panparks.org, 2015).

Sertifika programına, Türkiye, Küre Dağları Milli Parkı ile dahil edilmiştir. Küre Dağları Milli Parkı Türkiye'nin ilk, Avrupa'nın 13. Milli parkı olma özelliğini taşımaktadır.

F. Cittàslow Ağı

İtalyanca ve İngilizce kelimelerin birleşimi ile ortaya çıkan, Cittàslow, Türkçede sakin şehir olarak karşılanmaktadır. Hareketin ilk olarak 1986 yılında hızlı tüketim zincirine karşı olarak ortaya çıktığı bilinmektedir. Hareket bu dönemde 'Yavaş Beslenme Birliği' adını almış, daha sonra küreselleşmenin yarattığı benzer özelliklere sahip kentlerden biri olmamak adına, yerel kimliklerini koruyarak var olmak isteyen şehir ve kasabalardan oluşan bir birliğe dönüşmüştür. Cittàslow Ağı, nüfusu 50.000'in altında olan kentlerin yer alabildiği uluslararası boyutta bir birliktir. Amaç, kentlerin kendi kimlik, gelenek görenek, kültür ve tarihi miraslarını koruma olarak belirtilmektedir. Bu amaca uygun olarak, kentlerden güçlü ve zayıf yönlerinin tespit etmeleri ve bu doğrultuda stratejiler geliştirmeleri beklenmektedir. (www.cittaslowturkiye.org, 2015).

Birliğe üye kabulü, birliğin belirlemiş olduğu şartları sağlayarak projeler geliştirmek ve bu projelerin uygulanması ile gerçekleşmektedir. Üyelik başvurusunda bulunan kentlerin yaptığı çalışmalar, ölçütler dikkate alınarak puanlanmakta ve toplam puan üzerinden değerlendirme yapılmaktadır (www.cittaslowturkiye.org, 2015). Birliğe üye olabilmek için, başvuruda bulunan üye adaylarının, birlik tarafından belirlenmiş kriterleri sağlamaları gerekmektedir, bu kriterler; çevre politikaları, altyapı politikaları, kentsel yaşam kalitesi politikaları, tarım turizm esnaf ve sanatkârlara ait politikalar, misafirperverlik farkındalık ve eğitim için planlar, sosyal uyum ve ortaklıklar, başlıkları altında sıralanmaktadır (www.cittaslowturkiye.org, 2015).

Birliğin, 28 ülkeden, 182 üye kenti bulunmaktadır. Türkiye'den üyeleri, Muğla - Akyaka, Çanakkale - Gökçeada, Şanlıurfa - Halfeti, Samsun - Perşembe, İzmir - Seferihisar, Sakarya - Taraklı, Kırklareli - Vize, Isparta - Yalvaç ve Aydın - Yenipazar'dır.

G. Çevreye Duyarlılık Kampanyası (Yeşil Yıldız)

1993 yılı itibari ile Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenen kriterleri sağlayan konaklama işletmelerine 'Çevre Dostu Kuruluş Belgesi' verilmekte idi. Fakat sürdürülebilirlik kavramının bu dönemde çok da popüler olmaması sebebi ile işletmeler tarafından rağbet görmemiş olan program, günümüzde küresel ısınmanın tehlike arz etmeye başlaması sonucu sürdürülebilirlik kavramının daha da önemli hal almasıyla güncelleşen bir programa dönüşmüştür. Program 2006 yılında Yeşil Yıldız Projesi olarak hayata geçirilmiştir. Yeşil Yıldız almak isteyen konaklama tesisleri öncelikle eylem planını ve çevre politikasını ve bu doğrultuda yaptıkları tüm faaliyetleri içeren raporu, tesiste çalışmakta olan kişinin uzmanlık belgesi ve o tesiste çalıştığını gösteren belge, atık su planı ve ilgili idarenin yazısı, çevreye duyarlılık konusunda STK ve ilgili kuruluşlar ile yapılan işbirliğini içeren evrakları sunmak zorundadırlar. Projenin amacı, su tasarrufu ve enerji verimliliği sağlamak, çevreye zararlı maddelerin tüketiminin ve atık miktarının azaltılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşviki ve konaklama tesislerinin yatırım aşamasından itibaren çevreye duyarlı hale getirilmesidir. Projeye dahil olan otellerde, bilinçli turist tercihi, enerji maliyetlerinde %20- %80 oranlarında düşüş, çalışanların eğitimler vasıtasıyla bilinçlendirilmesi gibi farklılıklar ön plana çıkmaktadır (www.getob.org, 2015).

H. Beyaz Yıldız Çevre Programı

TÜROFED ve Sealed Air'in iş birimi Diversey'in geliştirmiş olduğu program, dünyayı tehdit eden çevre kirliliği ve küresel ısınmanın sebep olduğu zararları en az seviyede tutabilmek maksadı ile ortaya çıkmıştır. TÜROFED tarafından yapılan açıklamaya göre, değişen turist profilinin, çevre, hijyen ve gıda güvenliğine daha fazla önem veriyor olması beraberinde, Beyaz Yıldız Çevre Programının ortaya konması zorunluluğunu getirmiştir. Beyaz Yıldız Çevre Programı, Çevre Ve Orman Bakanlığının 2872 Sayılı Çevre Kanunu Ve Çevre Yönetmeliği, Turizm Ve Kültür Bakanlığı'nın Çevreye Duyarlı Konaklama Tesis Belgesi verilmesine dair tebliği, Çevre Ve Orman

Bakanlığı'nın Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi Ve Yönetimi Yönetmeliği, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın 4 Haziran 2010 Tarih 27601 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan Çevresel Gürültü Ölçümü Yaptırılması Hakkındaki Yönetmelik, FTO (Federation of Tour Operators – Uluslararası Tur Operatörleri Federasyonu) Çevre Standartları, EU Flower ve Green Globe gibi küresel Çevre Projeleri standartlarını ve Uluslararası Su ve Enerji Tasarruf Program standartlarını içeren bir programdır. Beyaz Yıldız Çevre Programı 'Yönetimin sorumluluğu, Tesisin Çevreye Uyum Ve Duyarlılığı, Genel Alanlar, Misafir Odaları, Atık Yönetimi, Su Yönetimi, Enerji Yönetimi, Teknik Yönetim, Kimyasal/Deterjan/Dezenfektanların Yönetimi, Eğitim' başlıklarını oluşturan yükümlülüklerin yerine getirilmesi ile düzenlenmektedir (www.turofed.org, 2015).

I.Greening Hotels (Yeşillenen Oteller Projesi)

Küresel ısınma ve çevre koruma yönünde duyarlılığın gün geçtikçe artması ile birlikte TUROB tarafından gündeme getirilen greening hotels projesinin Ankara, İstanbul, Antalya, Muğla ve diğer iller olmak üzere, 43 üye oteli bulunmaktadır. Denetimleri Bureau Veritas tarafından gerçekleştirilen projenin temelleri 2009 yılında atılmıştır. Proje 'enerji yönetimi, su yönetimi, iç hava kalitesinin arttırılması, atık azaltımı/ geri dönüşüm' başlıklı kriterlerden oluşmaktadır. Bu kriterler üzerinden minimum %60 başarı sağlanması ile Bronze, %75 başarı sağlanmasıyla Silver ve %90 oranında başarı sağlanması ile Gold Greening Hotel ile belgelendirilmeye hak kazanılmaktadır. Belgenin geçerlilik süresi iki yıl olmakla birlikte iki yılsonunda üyeler, üyeliklerinin devamını sağlayabilmek için, yenileme denetimi alarak belgelerinin geçerlilik sürelerini uzatabilmektedirler (www.greeninghotels, 2015).

SONUÇ

Son yıllarda sürdürülebilir turizm ve özelde ekoturizm, turizm endüstrisinin gelişiminde büyük yer tutmaktadır. Var olan kaynakların korunmasının sağlanması ve geleceğe aktarılmasında sürdürülebilir turizm aktif rol oynamaktadır. Sürdürülebilir turizm çevre korunması ile ilgili bir süreç olarak da tanımlanabilmektedir. Turizm değerlerinin korunması ve geleceğe taşınması için ülkeler ve turizm yatırımcıları dikkatle hareket etmelidirler işte bu noktada uluslararası kabul edilirliği olan sertifika programları da gerek ülkeler gerekse turizm yatırımcıları için dikkat çekici olmalıdır.

Turizm endüstrisinin, ülkeler için sağladığı ekonomik girdilerin ağır basıyor olması, uzun yıllar turizmde sürdürülebilirliğin göz ardı edilmesine sebep olmuştur. Ancak, uzun vadeli planlar yapılmalı ve var olan tüm sektörler için, özelde de turizm endüstrisi için sürdürülebilirlik kavramı ikinci plana atılmamalıdır.

Sertifika programlarından 'Mavi Bayrak' Türkiye'nin de üyesi olduğu bir programdır ve bir Akdeniz ülkesi olan Türkiye için önem arz etmektedir. Ayrıca Türkiye sertifika programlarından 'Yeşil Küre 21' ve Koruma Alanları Ağı sertifika programlarına da dahildir ki yine bu programlar da uluslararası anlamda standartların sağlanması için önemlidir. Sertifika programları ile hem uluslararası

standartlar sağlanmakta hem de çevrenin turizm faaliyetlerinden olumsuz etkilenmemesi gayreti gösterilmektedir. Ayrıca araştırmada yer verilen, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın geliştirdiği Çevreye Duyarlılık Projesi (Yeşil Yıldız), TÜROFED'in öncülük ettiği Beyaz Yıldız ve TUROB'un geliştirdiği Greening Hotels projeleri de ulusal anlamda çevre duyarlılığını arttırmak ve küresel ısınmaya karşı tedbir almak amacıyla var edilmiş projelerdir. Ancak bu projelere üye olan konaklama tesislerinin sayısının ne yazık ki yeterli seviyede olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle dünyayı etkisi altına alan küresel ısınma ile baş edebilmek için düzenlenen projelere yüksek oranda katılım sağlanması, uluslararası düzeyde, ülke bilinirliğini arttıracak, markalaşmaya giden süreçte yardımcı bir öğe olarak karşımıza çıkacaktır. Aynı zamanda, turist profilinin değişmesi de göz önünde bulundurulursa, bilinçli turist tercihlerinin çevreye önem veren tesislerden yana olduğu görülecektir. Bir diğer konu ise Türkiye'de var olan projelerin konaklama tesisleri ile sınırlı olması ve turizm sektörünün diğer ayaklarını oluşturan, yiyecek içecek ve seyahat başlıklarını içermediği yönündedir. Turizm, bir bütün olarak ele alınması gereken bir sektördür dolayısıyla diğer iki başlık hakkında da projeler geliştirilmesinin verimliliği, nitelikli turist tarafından tercih edilirliği arttıracağı düşünülmektedir.

Sertifika programlarının ayrıca, işletmelere, nihai tüketicilere, çevreye ve bölge halkına sağladığı faydalar da göz ardı edilmemelidir. İşletmeler, sertifika programları vasıtasıyla bilinçli tüketiciye hitap edebilecek ve maliyetlerinde de azalmalar görülecektir. Tüketiciler açısından incelendiğinde, kaliteli hizmet sunumu, çevresel sorumluluk bilincinin kazanımı gibi konularda tüketicilerin daha hassas oldukları gözlenebilecektir. Çevreye ve bölge halkına sağladığı faydalar ise, işletmelerin çevreyi korumayı ilke edinmeleri ve bölge kültürüne karşı sorumluluklarını yerine getirmeleri bağlamında ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

AKGÜL, Urungu.; (2010), **'**Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı' **Antropoloji Dergisi**, 24, ss: 133-164.

AKIŞ, Sevgin.; (1999), 'Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye' **Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi,** 10, ss: 36-46.

ASAN, Ünal; (2005), **Farklı Açılardan Anıt Ağaçlar, Anıtsal Ağaçların Değişik Açılardan İrdelenmesi**, http://www.agaclar.net/forum/printarticle.php?t=13995 , Erişim Tarihi:21.02.2015

BAKIRCI, Mehmet (2002), 'Ekoturizm' , II. Turizm Şurası, 12-14 Nisan 2002, Ankara.

ÇUBUK, Mehmet; (1996), **Sürdürülebilir Turizm, Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım, Türkiye'de 19. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu,** Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, 478 s.

DEMİR, Cengiz; Aydın Çevirgen; (2006), **Turizm ve Çevre Yönetimi Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı**, Birinci Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 188 s.

ERDOĞAN, Nazmiye; (2003), **Çevre ve Ekoturizm**, Birinci Baskı, Erk Yayınları İstanbul, 317 s.

http://ethics.unwto.org/event/international-conference-spiritual-tourism-sustainable-development, Erişim Tarihi:27.10.2014

http://www. panparks.org, Erişim Tarihi:12.02.2015

http://www.blueflag.org/menu/awarded-sites/implement-blue-flag , Erişim Tarihi:10.02.2015

http://www.coastlearn.org/tr/tourism/tools-cp-greenglobe.htm, Erişim Tarihi:12.02.2015

http://www.ecotourism.org.au/ecocertification.asp , Erişim Tarihi:11.02.2015

http://www.greenglobe21.com/ , Erişim Tarihi:10.02.2015

http://www.mavibayrak.org.tr/tr/icerikDetay.aspx?icerik_refno=10 , Erişim Tarihi:09.02.2015

http://www.mavibayrak.org.tr/tr/icerikDetay.aspx?icerik_refno=2 , Erişim Tarihi:07.02.2015

http://www.turismo-sostenible.co.cr/en, Erişim Tarihi: 28.01.2015

http://www.ecotourism.org/ , Erişim Tarihi: 11.02.2015

http://cittaslowturkiye.org/ , Erişim Tarihi: 07.04.2015

http://www.turofed.org.tr/, Erişim Tarihi: 20.04.2015

http://www. http://www.greeninghotels-turkey.org/, Erişim Tarihi: 20.04.2015

KAHRAMAN, Nüzhet; Oğuz Türkay; (2012), **Turizm ve Çevre**, Beşinci Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 240 s.

KAYPAK, Şafak.; (2010), 'Ekolojik Turizmin Sürdürülebilirliği' **Alanya İşletme Fakültesi Dergisi,** 2/2, ss: 93-114.

İTO,Etüt ve Araştırma Şubesi; (2004), 'Dünyada ve Türkiye'de Ekoturizm' http://www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-31.pdf , Erişim Tarihi: 07.01.2015.

The International Ecotourism Society (TIES); (2015)

TÜSİAD; (2012), ' Sürdürülebilir Turizm' , http://www.turofed.org.tr/PDF/uyePDFler/pdfLink-tusiadsurdurul.pdf, Erişim Tarihi:01.03.2015

UNEP; (2005), ‘Making Tourism More Sustainable: A Guide For Policy Makers’ http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DTIx0592xPA-TourismPolicyEN.pdf , Erişim Tarihi: 20.02.2015

USTA, Öcal; (2009). **Turizm**, **Genel Ve Yapısal Yaklaşım,** Birinci Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara 242 s.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA SEYAHAT İŞLETMELERİNE YÖNELİK SERTİFİKA PROGRAMLARININ UYGULANMASI: "TRAVELİFE" ÖRNEĞİ

Özlem GÜZEL[1]
Volkan ALTINTAŞ[2]

Doğayla savaş halindeyiz, eğer kazanırsak kaybederiz.
Hubert Reeves

ÖZET

Turizmde çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerin yönetimi ve iyileştirilmeleri konusunda ortaya konan sürdürülebilirlik kavramı, sertifika programları ile turizm endüstrisinin farklı sektörlerinde kendine uygulama alanı bulmuştur. Sürdürülebilirlik yönetimi turizmde sadece olumsuz algıları minimize etmeyi ya da ortadan kaldırmayı amaçlamamakta aynı zamanda müşteri memnuniyeti, iş verimliliği, rekabet avantajları ve motivasyon açısından da turizm işletmelerine yol gösterici adımları atmalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada mevcut uluslararası sertifika programlarına genel bir bakış ardından son yıllarda dünyanın farklı bölgelerinde seyahat acentelerine uygulama alanı açmış olan "Travelife" sürdürülebilir uluslararası kriterlerinin ülkemiz seyahat acentelerine yansımaları üzerinde durulmuştur. Travelife sertifikası içerikleri ve uygulamaları özetlenerek, seyahat işletmelerine ilişkin uluslararası standartların Türkiye' de algılanış biçimi, uygulamadaki yeri, gerçekleştirilmedeki sıkıntıları ve yönetimi bu çalışmada "Travelife" örneği üzerinden verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Sertifikasyon, Seyahat İşletmeleri, Travelife.

THE APPLICATION OF CERTIFICATE PROGRAMMES ON TRAVEL ENTERPRISES IN THE CONCEPT OF SUSTAINABILITY: THE CASE OF TRAVELİFE

ABSTRACT

The concept of sustainability which is put forward about the management and improvement of the environmental, social, cultural and economic impacts in toruism finds an field of application in different sectors of tourism industry. Management of sustainability in tourism aims not only to minimize or dispose the negative perception, but also enables tourism suppliers leading steps in terms of customer satisfaction, productivity, competitive advantages to the tourism establishments at the same time. In these context, after outlining general overview on the international certificate programs and the study deals with the effects of "Travelife" that opens application fields in different regions in recent years to Turkish tourism agencies. Summarizing the contents of Travelife Certificate and its applications, the perception of the international standards related to the travel agencies in Turkey, its place in application and the problems in carrying out and its management is given through the sample of Travelife".

Keywords: Sustainable Tourism, Certification, Travel Enterprises, Travelife

[1]Yrd.Doç.Dr. Akdeniz Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Antalya, ozlemmguzel@hotmail.com.
[2]Yrd.Doç.Dr. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, İzmir, volkan_altintas@hotmail.com.

GİRİŞ

Çevre ve doğaya verilen zararların en önemli sorumlularından birisi turizm sektörüdür (Güzel, 2012; Papatya vd., 2011; Demir ve Çevirgen, 2006; Meydan, 1998). Yeşil/küresel kapitalist sistemin sıfır noktasına yaklaşırken yarattığı mahşerin dört atlısından[3] birisi olarak ekolojik krizin varlığını vurgulayan Papatya ve diğerleri (2011: 223), ekolojik krizin beraberinde sürdürülebilir çevre paradoksunu yarattığını ve turizm faaliyetlerinin kendi geleceğini tehlikeye attığının fark edilmesiyle beraber 'doğanın bir tüketim nesnesi haline dönüştürülmesi' gerçeğinin sürdürülebilir turizm kavramını ortaya çıkardığını belirtmektedirler. 1980'li yıllarda Brundtland raporu ile popüler olan (Weaver vd., 1999) sürdürülebilir turizm yaklaşımı, sektörün gelişimini ve kalıcılığını sağlarken, uzun dönemde destinasyonların çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan negatif etkilerini yok etmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır (Butler ve Wall, 1993). Birçok alanda sıkça kullanılmakta olan sürdürülebilirlik kavramı; toplumun sosyal, kültürel, bilimsel, doğal ve insan kaynaklarının tümünün ihtiyatlı kullanılmasını sağlayan ve buna saygı duyma temelinde sosyal bir bakış oluşturan katılımcı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Gladwin vd., 1995: 877). 21. yüzyılın hem gündelik yaşam hem de ticari faaliyetler açısından en kritik kavramsallaştırmalarından biri olan "Sürdürülebilir Kalkınma" ise en temel ve yalın biçimde "Bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını karşılamalarından ödün vermeden karşılamak" şeklinde tanımlanabilir. "İnsan yaşamının gereksinimleri ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği arasında bir denge kurularak, ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutlarıyla bugünden geleceğe uyumlu bir programlama yapılmasını amaçlayan bütünsel bir yaklaşım" olarak kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma, ilk kez bu bütünsellik içinde Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında hazırladığı "Ortak Geleceğimiz" raporunda tanımlanmıştır. Sürdürülebilir Kalkınma, ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmanın ayrılmaz bir bütün olduğu; birinin eksikliğinde diğerlerinin de gerçekleşmeyeceği fikri üzerine kurulmuştur (http://www.skdturkiye.org, 06.03.2015). Demir ve Çevirgen (2006), turizm faaliyetlerinin doğal alanların sürdürülebilir gelişmesine olumsuz etkide bulunmaması ve temel olumsuzlukların/çevresel etkilerin önlenebilmesi için çevresel etkilerin değerlendirilmesi gerektiğini ve sistemde sürdürülebilir gelişimin sağlanabilmesi için bir takım kriterlerin belirlenmesi ve uygulanması gerektiğini vurgularken, Papatya da (2007) benzer şekilde, turizm uygulamalarının gerçekleştirilmesi aşamasında tüm adımların tutarlılığının sürdürülebilirlik ve kaynak tabanlı turizm açısından test edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda turizmde sertifikasyon süreci hükümetlerin, endüstrinin ve sivil toplum örgütlerinin turizm endüstrisinde sürdürülebilir gelişme ilkelerini uygulamak için aradıkları bir yönetim aracı olma rolünü üstlenmiştir (Demir ve Çevirgen, 2006). Bu noktadan hareketle bu çalışma da genel olarak sertifikasyon sistemleri hakkında bilgi

[3]Mahşerin dört atlısı şunlardan oluşmaktadır; Biyo-genetik devrimin sonuçları, sistemin kendi içindeki dengesizlikleri (fikri mülkiyetle ilgili sorunlar; hammaddeler, gıda ve su ile ilgili ileri de girişilmesi muhtemel mücadeleler), toplumsal bölünme ile dışlanmaların hızla artması, ekolojik kriz (Zizek, 2010; akt. Papatya, 2011).

verildikten sonra, sertifika uygulamalarından en geniş kapsamlısı olan Travelife sertifikasyon uygulaması içerikleri detaylandırılarak, Türkiye'de uygulanabilirliği yorumlanacaktır.

I.SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN SAĞLANMASINDA SERTİFİKASYON UYGULAMALARI

Sertifikasyon özel gereksinimlerle uyumlu olarak bir ürün, süreç, hizmet ya da yönetim sistemi için üçüncü şahıslar tarafından yazılı olarak bir garanti verilmesi ile ilgili işlemler bütünüdür (Demir ve Çevirgen, 2006). Bu noktada uygulamaların sistematik olarak değerlendirilebilmesi için kriterlerin yetkili kurum/kuruluşlarca belirlendiği ve tüm turizm paydaşlarına yaptırımlar sağlayabilecek sertifikasyon uygulamalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Birçok ürün grubunda olduğu gibi turizm sektöründe de tüketicilerden/turistlerden çevreye duyarlı turizm faaliyetlerine yönelik talep giderek artmaktadır. Ulusal ve uluslararası mevzuatta turizm faaliyetlerinin çevreye etkisinin azaltılması yönünde çalışmalar yürütülmekte olup bunun yanında turizm sektöründe faaliyet gösteren firmalar bu talebi bir pazarlama aracı olarak kullanmak amacıyla arayış içine girmişlerdir. Bunun sonucu olarak çevre konusunda farkındalığı arttırmak ve uygulamaları iyileştirmek için gönüllülük esasına dayalı birçok çevresel sertifika programı ortaya çıkmış, bunlar çevre konusundaki yasa ve yönetmelikleri bütünleyen etkili araçlar olmuşlardır. (www.unep.org/, 24.03. 2015).

Sertifikasyon, sürdürülebilirliğin sağlanması ve çevrenin korunmasında, turizm endüstrisinin standartlarının belli noktalara getirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Turizm paydaşları açısından sertifikasyon çevresel değerlere saygılı olunduğunun bir güvencesi olarak anlaşılmaktadır. Uluslararası, bölgesel veya ulusal turizm sertifikasyon programlarında gönüllü katılım, logo, yasalara uyumlu olma ve geliştirme, değerlendirme ve kontrol ile üyelik-katılım ücretleri temel unsurlar olarak kabul görmektedir (Maclaren, 2001:3). Sertifikasyondan beklenen faydalara ulaşmak için uluslararası alanda tanınması, kabul görmesi, çevresel yasalarla desteklenmesi ve uyumlu olması, değerlendirme ve kontrol sürecinin sürekli yapılması son derece önemlidir (Buckley, 2002:188). Dünya'da kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilir turizm konusunda tanınan uluslararası standartlara uymayı arzu eden turizm paydaşları için geliştirilmiş değişik sertifika örnekleri bulunmaktadır. Turizm endüstrisinde sertifikalandırma ya da etiket şeklinde adlandırılan, farklı isimlerde ve farklı coğrafyalarda kullanıma sunulan, yeni bir pazar olarak karşımıza çıkan sertifikalandırma süreci sürdürülebilirlik kavramı içinde kendine geniş yer bulan bir kavramdır. Avrupa Birliği ve ABD genelinde kullanılan kitle turizmine ait paydaşlardan alternatif turizme kadar farklı turizm olgularında standartların ortaya konması hedefiyle, turizm işletmelerinde sertifikalandırmaya gidilen bu çalışmalar gönüllük esasıyla yola çıkılıp profesyonel anlamda farkındalık yaratan yeni bir pazar haline de gelmiştir. Turizm sektöründe uygulanması 1990'lı yıllara kadar uzanan etiketleme (sertifikasyon) programlarının amacı; sektörün negatif

etkilerini en aza indirgemek ve turizm destinasyonlarındaki çevre kalitesini artırmaktır. Sertifikasyon, ürünlerin çevresel kalitesini artırmakta; potansiyel turistlerin destinasyon seçimlerinde etkili olmakta ve işletmeye rekabet avantajı kazandırmaktadır (Kozak ve Nield, 2004). Farklı ülkelerin kendi beklenti ve dünya standartları arasında oluşturmaya çalıştırdıkları sertifikalandırma sürecinde seyahat acentalarının çok fazla yer bulmaması ya da mevcut programlar içinde çok fazla gündeme alınmaması dikkat çeken bir konudur. Daha çok konaklama tesisleri, yeme - içme, turizmle ilgili tedarik zincirlerine ait standartlaşma ve etiketleme yoluna gidildiği görülmektedir. Turizmde sertifikasyon çalışmalarının sürdürülebilir turizmin eğitim ve kalite başlığı altında farklı çalışmalara konu olduğu ve uygulamada dünyanın farklı bölgelerinde son yıllarda daha sıklıkla tartışılır hale geldiği görülmektedir. Turizmde sertifikalandırma yoluyla amaçlanan hizmet kalitesinde artışın ve belli standartların sağlanması, turizmdeki çekiciliklerin ve destinasyonun kalitesinin korunması yoluyla sürdürülebilir turizm hareketine doğrudan etkinin ortaya konmasıdır. Burada tartışılması gereken sürdürülebilirlik kavramı içerisinde literatürde yer alan konu başlıklarından hangilerinin turizm işletmelerinin uygulama alanlarında kendine karşılık bulduğu sorusudur. Bu aşamada sertifikasyon kavramı ile turizm işletmelerinin marka değerlerinde farklılık yaratma boyutu ve ortaya konan farkın turizmin sürdürülebilirliği ile ne kadar örtüştüğü de tartışılan bir başka ayrıntıdır.

Dünyada farklı ulusal sertifikasyon programları yanında birden fazla ülkenin katılımı ile yürütülen uluslararası birçok program da bulunmaktadır. Buna ilişkin bazı örnekler aşağıda paylaşılmıştır (www.skdturkiye.org, 06.03.2015):

-Her kuruluşun bağımsız olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve "standartlar" diye genel bir ilkeler bütününden söz etmenin mümkün olmadığını düşünen **Beluga**, şirketlerin çevre yönetimlerini değil çevre politikalarını değerlendirmeye odaklanmaktadır. İzlanda merkezli **Beluga**, kendine özgü bir çevre, emniyet ve kalite sertifikasyon sistemiyle uluslararası alanda hizmet vermektedir.

-**Bio Hotels** sertifikasyonu otellerdeki organik ve bölgesel ürünleri kapsamaktadır. Sertifikalı oteller sadece Bioland veya benzer eko-etiketlerin standartlarına uyan organik sertifikalı ürünleri kullanmaktadır.

-**Blue Flag**, Avrupa, Güney Afrika, Fas, Yeni Zelanda, Kanada ve Karaipler'deki toplam 36 ülkede bulunan 3200'den fazla plaj ve marinaya verilmiş bir eko-etikettir.

-**EHC** sertifikasyonun amacı ticari faaliyetlerde ekolojiyi, sürdürülebilir kalkınmayı ve yerel ekonomiyi desteklemektir. Sürdürülebilirlik ilkelerine uygun faaliyet gösteren turizm işletmelerine verilen bu etiket, işletmelerin toplam kaynak kullanımlarını dikkate almaktadır.

-**Green Globe** Standardı, seyahat ve turizm şirketlerinin çevre ve sosyal açıdan sorumlu ve sürdürülebilir faaliyetler sürdürmelerini destekleyen olanaklar sunuyor. Şirketlerin yanı sıra tedarik

zincirindeki partnerlerinin de sürdürülebilirlik performansları yapısal bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

-Turizm ürünleri için uluslararası bir eko-etiket olan **GreenKey**, turizm sektöründeki şirketlere verilen bir diploma özelliği taşımaktadır. **GreenKey**, bugüne kadar 45 ülkede 2100'den fazla otel ve tesise verilmiştir.

-İngiltere ve İrlanda'nın ulusal sürdürülebilir turizm sertifikasyon programı olan **GTBS**, 2400'den fazla üyeye sahiptir. Ulusal Turizm ajansları tarafından desteklenen tek ulusal sertifikasyon programıdır. Yeşil Turizmi tercih eden kuruluşlar, enerji ve su verimliliği, atık yönetimi, satın alma, seyahat ve biyolojik çeşitlilik gibi alanlarda 145 kriterden oluşan katı kurallara göre değerlendirilmektedir.

-Konaklama tesisleri sürdürülebilir kalkınma konusundaki kararlılıkları ve performanslarına bağlı olarak **Steinbock** tarafından 1 ile 5 arasında "Oğlak" simgesi verilerek belgelendirilmektedir. İsviçre orijinli bu etiket, otelin yönetim, ekonomi, çevre, sosyal sorumluluk, bölge için değer ve kültür yaratma konularındaki başarılarını değerlendirilmektedir.

-Almanya'daki konaklama tesisleri, destinasyonlar ve diğer turizm şirketlerine verilen bir etiket olan **Viabono**'nun "doğa yararı" için ön şartı, çevre ve doğanın el değmemiş olarak kalması ve turizm ürünlerinin yüksek kaliteli olmasıdır.

- İsveç'te etik ilkelere bağlı ve yüksek kaliteli doğa turlarını belgelendiren **Nature's Best**, seyahat acenteleri birlikleri, arsa sahipleri, doğa koruma dernekleri, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, kamu kurumları, turizm şirketleri ve diğer kuruluşların bir araya gelmesi sonucunda kurulmuştur.

-**Estonya Ekoturizm Kalite Etiketi**, kuruluşların yerel ekonomik kalkınmayı ve Estonya'nın doğal ve kültürel mirasının korunmasını destekleyen seçenekleri tercih ettiklerini göstermektedir.

-Alman hükümeti tarafından başlatılan ve geniş bir kullanım alanı olan **The Blue Angel** sertifikası, bir ürün veya hizmete yönelik dört temel koruma hedefine odaklanmıştır.

-Sürdürülebilir seyahat ve turizm operatörlerinin sertifikasyon kuruluşlarından biri olan **Earthcheck**'in 70 ülkede 1300'den fazla müşterisi bulunmaktadır.

II. TRAVELİFE ÖRNEĞİ

Turizm endüstrisinde büyüme sağlamanın sürdürülebilirliği dikkate alan hedeflerle olacağı bir gerçektir. Bu nedenle son yirmi yıldır akademik tartışma boyutu olarak ele alınan sürdürülebilirlik kavramına turizm işletmelerinin geliştirdiği ilkeler, etiketler, akreditasyon programları ve sertifikalandırma süreci turizmde sağlıklı büyümenin ön şartı olarak da görülmektedir. Dünyada turizmde bugüne kadar daha çok otel işletmeciliği içinde tartışılan sertifikalandırma kavramı turizmin diğer paydaşları içinde de kendine ait kurallar, ilkeler ve süreçler geliştirmeye başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında seyahat acentaları ve tur operatörlerinin

turistleri destinasyonlara ulaştırmada ilk durak yeri olduğu düşünüldüğünde bu ilkelere uymaları gerektiği kabul gören bir gerçektir.

Otel/konaklama işletmeleri sertifikasyon sistemi ABTA (Birleşik Krallık Seyahat Birliği) tarafından yönetilirken, seyahat işletmeleri ise ECEAT (Avrupa Ekolojik/Agro Turizm Merkezi) tarafından yönetilmektedir. ECEAT, 1993'de kurulan kar amacı gütmeyen, Avrupa Birliği ve danışmanlık firmaları tarafından desteklenen ve sürdürülebilir turizm gelişiminde faaliyet gösteren, işletme odaklı yaklaşım sergileyen bir organizasyondur. Bu organizasyon kırsal turizm, toplum temelli turizm, korunan alanlarda turizm, gelişmekte olan ülkelere sürdürülebilirlik eğitimi ve pazarlama faaliyetleri, tur operatörlerinin alanlarında faaliyet göstermektedir. ECEAT'ın seyahat işletmelerine yönelmesinin temel nedeni konaklama işletmelerinin sertifikalandırılmasında yaşanan problemlerin (100'ün üzerinde değişik sertifika programının uygulanması, sertifikalandırılmanın pazarda tanınmaması, yüksek yönetim giderlerinin ortaya çıkması vb.) keşfedilerek önlenmek istenmesidir.

1990'ların sonlarından itibaren uluslararası tur operatörleri, şirketlerinde sürdürülebilirlik yönetimi yaklaşımlarını uygulamaya başlamışlardır. 2000 yılında, en aktif 25 tur operatörü, Birleşmiş Milletler Çevre Programı, UNEP, öncülüğünde Sürdürülebilir Turizm Kalkınması Tur Operatörleri Girişimi (TOI) bünyesinde bir araya gelerek, ilk defa, sürdürülebilirliğin tur operatörlerinde nasıl uygulanabileceğine ilişkin metodoloji ve kavramlar geliştirmişledir. 2003 yılında Hollanda Seyahat Acenteleri ve Tur Operatörleri Birliği (ANVR), ANVR'nin tur operatörü olan 200 üyesinin hepsi için zorunlu tutulan "çevre koordinatörü atanmasını, eğitimi ve bazı asgari standartlara uymayı" içeren Ürün Odaklı Çevre Yönetim Sistemi'ni geliştirmiştir. Almanya'daki başka bir seyahat örgütü olan Forum Anders Reisen ise üyelerinin uymak zorunda olduğu bir dizi asgari sürdürülebilirlik standardını ortaya koymuştur. 2004 yılında ise, kilit aktörler AB tarafından fonlanan bir proje çerçevesinde ortak bir tur operatörü sürdürülebilirlik sistemi geliştirilmesi için biraraya getirilmiştir. Hollanda ve İngiltere tur operatörleri birliklerinin yanı sıra UNEP, Leeds Metropolitan Üniversitesi, Lund Üniversitesi ve Avrupa Ekolojik Tarım Turizmi Merkezi (ECEAT) de bu projeye ortak olmuştur. 3 yıllık bir süre boyunca geçmiş deneyimler, standartlar ve metodolojiler birleştirilip geliştirilmiş ve AB EMAS sistemi (Eko Yönetim ve Denetim Sistemi), ISO 14001 (Çevresel Yönetim) ve BM tarafından desteklenen Küresel Raporlama Girişimi (GRI) gibi genel sürdürülebilirlik sistemleri ve prensipleri ile entegre edilmiştir. 2007 yılındaki Almanya ITB turizm fuarında ise ortak standartlar ve araçlar "Travelife" adı altında piyasaya sürülmüştür (Travelife, www.travelife.eu, 10.03.2015).

Bu sertifika programı 18 Avrupa Örgütü (Belçika (ABTO, BTOV, VVR, BFNO & FBAA), Almanya (ASR), Yunanistan (HATTA, SETE), Bulgaristan, İtalya (FIAVET), Çek Cum (ACCKA), Hollanda (ANVR), Hırvatistan (UHPA), Kıbrıs (ACTA), Letonya(ALTA), Danimarka (DRF), İspanya, İrlanda (ITOA), Polonya (PIT), Finlandiya(SMAL/AFTA), İsveç(SRF),

İngiltere(ABTA), Fransa(CETO) tarafından kabul edilmiştir. Bu birliklerin dışında Tayland (ATTA, TEATA), Tacikistan (TATO), Kırgızistan (KATO), Nepal (TAAN), Brezilya (BRAZTOA) ve Kenya'da seyahat birlikleri tarafından kabul edilen Travelife sertifikası, TUI Deutschland, Arke, Apollo, Thomas Cook, HotelplanSuisse, LookVoyages, TUI Holland, Thomson, Neckermann Reizen, TUI Travel PLC, Kuoni, Sovereign Luxury Travel, TUI Nederland, VING, First Choice, Cosmos, Airtours gibi setahat işletmeleri tarafından da kullanılmaktadır. Travelife sertifika programı uygulaması sırasıyla Katılım (çevrimiçi eğitim ve sınav, sürdürülebilirlik performansına rehberlik, eylem planı oluşturma, özdeğerlendirme-raporlama araçları), Partnerlik (raporlama araçları ve özdeğerlendirme, ulusal partnerlik standartlarının uygulanması, partnerliğin tanınması ve logolama) ve Sertifikalandırılma (sertifikalı düzeyini teyit etmek üzere yapılan saha denetimi, işletmenin websitesinde ve promosyon materyallerinde logo kullanımı, işletmenin başarılı sürdürülebilirlik uygulamalarının uluslar arası düzeyde tanıtılması) olmak üzere 3 adımdan oluşmaktadır(www.travelife.eu, 10.03.2015).

Travelife sertifikası standardı, EMAS III çevresel yönetim ve turizm sektörüne özel gereklilikleri, ISO26000 Sosyal Sorumluluk rehber ve maddeleri, ISO14001 Çevresel Yönetim maddeleri, Avrupa Birliği Küresel Etki Kriterleri (Global Compact), Tur Operatörleri Tedarik Zinciri Yönetimi Kullanım Kılavuzu (UN-WTO), Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC) tarafından tanınmaktadır ve her bir uygulamadan yararlanılarak modüller oluşturulmuştur. Travelife eğitimi modülleri ve kriterleri, ECEAT (Avrupa Ekolojik/Agro Turizm Merkezi), ICRT (Uluslararası Sorumlu Turizm Merkezi-Leeds Metropolitan Üniversitesi), UNEP (Birleşmiş Milletler Çevre Programı), TOI (Tur Operatörleri Sürdürülebilir Turizm Gelişimi Girişimi), ANVR (Hollanda Seyahat Acenteleri ve Tur Operatörleri Birliği) ve ABTA (Birleşik Krallık Seyahat Birliği) tarafından geliştirilmiştir(www.travelife.eu, 10.03.2015).

Seyahat acenteleri Travelife Sertifikasyon eğitimi sistemi Tablo 1'de görüldüğü üzere boyutlu bir yapıdan meydana gelmektedir; ***Birinci boyut*** seyahat işletmelerinin içsel yönetimini oluşturmaktadır. *Sürdürülebilirlik yönetimi modülü,* sürdürülebilirlik yöneticisi olarak, seyahat acentesinin sürdürülebilirlik doğrultusunda nasıl etkin bir şekilde ilerleyebileceğini açıklarken hedeflerin geliştirilmesi için kullanabilecek olan araçları ve belgeleri tanıtır. *İç yönetim modülü,* sürdürülebilir enerji tüketimi, atık yönetimi ve kurumun sosyal politikaları gibi, operasyonel ofisin sürdürülebilirliğini geliştirmenizde uygulanması mümkün önlemlerle ilgilidir. ***İkinci boyutu*** tedarikçiler oluşturmaktadır. *Tedarik-zinciri yönetimi modülü,* mevcut iş ortaklarıyla yakın işbirliği yürüterek ve yeni tedarikçiler seçerek sürdürülebilirliğin tüm iş zincirinizde nasıl artırabileceğini göstermektedir. *Ulaşım modülünde,* iş-zincirinde kullanılan ulaşım araçları çeşitlilerini ele alınmaktadır. Ulaşım türlerinin her birinin çevresel yükünün ne olduğunu ve bu yükün nasıl azaltabileceği anlatılmaktadır. *Konaklama tesisi modülünde*, konaklama tesislerinin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkileri değerlendirilmektedir. Tedarikçilerle işbirliği içinde sürdürülebilir

otellerin hangi yollarla tanıtabileceği anlatılmaktadır. Bu modülde ayrıca gıda ve çocukların cinsel istismarı konularına da değinilmektedir. *Turlar modülünde,* turistlerin destinasyonda yaptığı çeşitli faaliyet türlerinin etkilerini ele alınmaktadır. Yerel rehberler, tur liderleri ve yerel temsilciler modülü yeterlilikler, çalışma koşulları ve kurumdaki çalışanların konuyla ilgileri değerlendirilmektedir. ***Üçüncü boyutu*** destinasyon oluşturmaktadır. *Destinasyonlar modülü,* turizmin destinasyonlar üzerindeki etkisini ve tur operatörlerinin nasıl olumlu bir etki bırakabileceği konularını değerlendirmektedir. Dağlar, kentsel alanlar, kıyılar ve deniz turlar bağlamında değerlendirilmektedir. ***Dördüncü boyutu*** müşteriler oluşturmaktadır. *Müşteri iletişimi modülü,* müşterilerin tatil döngüsü boyunca kararları ve davranışlarının sürdürülebilirlik bağlamında nasıl teşvik edebileceği anlatılmaktadır. Her bir modül turizmin en önemli etkilerini değerlendirirken, seyahat işletmeleri kapsamında eylemler ve çözümler sunmaktadır. Ayrıca modüller pratik uygulamaları yansıtırken, kampanyalar ve araçlar hakkında da fikir sunmaktadır. Bu modüller bağlamında Travelife'ın temel şartlarını yerine getiren seyahat şirketleri, Travelife partneri statüsünü kazanmaktadır.

Tablo 1. Travelife Sürdürülebilir Turizm Temaları ve Alt Temalar

1.Sürdülebilir Yönetim ve Yasalara Uyum		
1.1	Şirket Bağlılığı	Sürdürülebilirlik koordinatörünün atanması ve ekibiyle/kilit çalışanlarla birlikte Travelife eğitimi alması, sürdürülebilirliğin yönetimin bir parçası haline getirilmesi, sürdürülebilirlik politikası için gerekli kaynakların atanması, sürdürülebilirlik misyonunun tanımlanması,.
1.2	Sosyal Işbirliği	Sürdürülebilir turizme destek veren forum/çalışma gruplarıyla işbirliği, sürdürülebilir uygulamaların çalışanlarla paylaşımı, şirketin sürdürülebilir girişimlere çalışanları ve müşterileri aracılığıyla destek vermesi.
1.3	Temel Değerlendirme	Kilit tedarikçilerin sürdürebilir performansının gözden geçirilmesi, iyi uygulamalara uyum konusunda özdeğerlendirme yapılması.
1.4	Sürdürülebilirlik Politikası	Üst yönetimce bir sürdürülebilir politikasının oluşturulması, bu politikanın çalışan ve halka duyurulması.
1.5	Eylem Planı	Travelife üzerinden bir eylem planının hazırlanması, çalışanların plana dahil edilmesi, ürün geliştirme/kontrat müdürlerine gerekli kaynağın sağlanması.
1.6	Izleme, Değerlendirme	Sürdürülebilirlik politikasının değerlendirilmesi için Travelife üzerinde prosedürlerin geliştirilmesi, hedefler ve faaliyetler arasında uyumsuzlukların keşfedilmesi ve önlemler alınması, çalışanlara düzenli bilgi verilmesi, gerekli kayıtların tutulması, alt şubelerin performansının izlenmesi.
1.7	Dış Raporlama, İletişim	Sürdürülebilirlik koordinatörünün üst yönetime politika ve faaliyetleri raporlaması, ilerlemenin iki yılda bir Travelife aracılığıyla raporlanması, kamuoyuna duyurulması.
1.8	Yasalara Uyum, Adil Ticaret Uygulamaları	Dikkate alınması gereken yasal yükümlülüklerin (rüşvet, güvenlik, çalışma koşulları vb.) gözden geçirilmesi, çalışma ve çevre alanlarında yaslara uyum ve düzeltici eylemler, etik kuralların oluşturulması, adil rekabet, lobi gruplara katkıda bulunma.
2. İç Yönetim: Sosyal Politikalar ve İnsan Hakları		
2.1	Eylemler/ Çözümler	Çalışanlara örgütlenmesi hakkı sağlanması, toplu iş sözleşmesi, çalışanları zorla çalıştırmama, yazılı bir İK politikası, yazılı çalışma koşulları ve görev tanımları, geçimi sağlayacak maaş, fazla mesai durumunda ödeme veya izin, sağlık sigortası, hamilelik ve doğum programlarının uygulanması, çalışanların ferdi kaza/engellilik riski sigortası, emeklilik programı, tatil hakkı, hastalık izni, ek faydalar(kar paylaşımı vb.), sağlık ve güvenlik politikası, çalışanlara eşit fırsat sağlanması ve ayrımcılığın önlenmesi, çocuk işçiliği, şikâyet prosedürleri, yönetime itiraz hakkı, disiplin prosedürlerinin bulunması, esnek çalışma saatleri, çalışan memnuniyeti ölçümü, çalışanlara eğitim imkanı, öğrencilere staj hakkı.
3. İç Yönetim: Çevre ve Toplum İlişkileri		
3.1	Eylemler/ Çözümler	Tek kullanımlık/tüketilebilir maddelerin azaltılması, sürdürülebilir satın alma (gıda, içecek, sarf mlz.),sürdürülebilir ofis malzemesi/geri dönüşümlü kağıt kullanımı, tasarruf sağlayıcı yazıcı modu, yerel üretim/sürdürebilir içecek/ikram malzemesi/eşantiyonlar, toptan satın alma, eko-etiket sertifikalı temizlik malzemeleri, çevre dostu promosyon malzemeleri, enerji azaltımı

		politikası, sera gazı/karbon salınımı hesaplı enerji tüketimi ve denetimi, tasarruflu aydınlatma, otomatik açma/kapama, ekipman kapama politikası, ışık kapama politikası, düşük enerjili ekipmanlar, enerji tasarruflu mod ayarı, su azaltımı politikası, akış kısıtlayıcı kullanımı, su tasarruflu teknoloji kullanımı, yağmur suyu/atık su geri dönüşümü, su tasarruflu tuvaletler, atık yasaları, atık azatlımı, atık ölçümü/benchmarking, sürdürebilir paketleme, plastik su şişe kullanımı azaltma, sürdürülebilir toner, geri dönüşümlü piller, atık su arıtma, kirlilik azaltma politikası, iç ve dış binada su bazlı boya kullanımı.
3.2	Hareketlilik	Çalışan seyahati politikası, iş seyahati ölçümleri, çalışanların sürdürülebilir toplu taşıma aracı kullanımı teşviki, ulaşımı azaltma (evden çalışma, video konferans vb.), yasal salınım standartlarına uygun araba kullanım teşviki, benzin tasarruflu şirket araçları, kiralama yoluyla şirkete araç edinme, çalışanlara çevre eğitimi verilmesi.
3.3	Arazi Kullanımı ve Toplu İlişkiler	İşletmenin binaların/arazi kullanımının imar, koruma alanları yasa/yükümlülüklerine uygunluğu, bina konumlandırmasında doğal/kültürel miras alanlarına saygı, yeni inşaat, renovasyon ve yıkımlarda doğal/kültürel etki değerlendirmesi, mülkiyet hakkı yasallığa uygunluğu, sürdürülebilir tasarım ve inşaat, peyzajda yerel türlerin kullanımı, arazi ve su kullanımında yerel topluma danışma, faaliyetlerin çevre, gıda, su, sağlık, enerji ve temizlik alanlarını tehlikeye atmaması, tarihi, arkeolojik, kültürel ve manevi alanların korunmasına katkı, faaliyet ve tasarımlarda yerel sanat, mimari ve kültürel miras öğelerin dahil edilmesi,
4. Sürdürülebilir Tedarik Zinciri Yönetimi		
4.1	Partner Acenteler (outbound /inbound)	Mevcut partnerlerin sürdürülebilir politikalarının oluşturulası, partnerlerin sürekli bilgilendirilmesi, temel sürdürülebilirlik maddelerinin sözleşmeye dahil edilmesi, eğitimlerin alınması, faaliyetlerinin rapor edilmesi, sürdürülebilirlik ödülü ve teşvikler.
4.2	Özel Koşullar	Yazılı sözleşmeler, kontrat müdürlerine sürdürülebilirlik brifingi, yolsuzlukla mücadele politikaları, partner sözleşmelerinde çocukların cinsel istismarını önleme konularına değinilmesi, yasa ve yönetmeliklere uyum, müşterilere destinasyonun sürdürülebilirliği hakkında bilgi sağlanması, çalışma koşulları, geçimi sağlamaya yetecek maaş.
5.Ulaşım		
5.1	Destinasyona Ulaşım	Ulaşım alternatiflerini seçerken en sürdürülebilir olanın seçilmesi, kalkış havalimanına gidişte sürdürebilir taşımanın kullanımı, uluslar arası ulaşımda sera gazı/karbon telafisinin paket fiyatına dahil edilmesi, destinasyona ulaşımda toplam sera gazı/karbon salınımının ölçülmesi, otobüs ulaşım şirketlerinin seçiminde kalite ve güvene dikkat edilmesi.
5.2	Destinasyonda Ulaşım	Transfer ve yerel turlarda sürdürebilir alternatiflerin kullanımı, şoförler için sürdürebilir davranış kuralları, tekne gezileri tedarikçilerinin faaliyetlerinin sürdürebilirliğinin teşviki,
6. Konaklama Tesisleri		
6.1	Konaklama Tesisleri	Sözleşmeli konaklama tesislerine sürdürülebilirlik hedef ve taleplerin net bir şekilde aktarılması, sürdürebilirlik strateiisinin olusturulması. tanınmıs sertifikalı konaklama tesislerinin tercihi. tüm sözleşmelere temel sürdürülebilirlik maddelerinin (çocuk işçiliği, yolsuzluk/rüşvetle mücadele, atik yönetimi, biyolojik çeşitliliğin korunması, vb.) eklenmesi, sürdürülebilir yönetim standartları materyallerinin dağıtılması, sözleşmeli konaklama tesislerinden düzenli olarak şirketlerinin özdeğerlendirmesini yapmalarının sağlanması, verel/ulusal/uluslararası sürdürülebilirlik eğitim ve kurslarına katılımını tesvik. destinasyonların sürdürebilirliği icin kolektif eylemler, sürdürülebilirliğe aktif şekilde dahil olan konaklama tesislerine teşvikler (yeşil logolar/işaretler vb.) sunulması.
6.2	Özel Politikalar	Cocuk isciliği ve zorunlu calısma kosullarına dikkat. verelde üretilmis hedivelik esvaları sunmayı teşvik etmek, verel mimari, çevre ve kültürel mirasa saygı duyup, ön plana çıkaran konaklama tesislerini tercih etme, çevre topluluklara gıda, su, enerji, sağlık, toprak gibi temel hizmetlerin sunulmasını veya bütünlüğünü tehlikeye atan tesislerle işbirliğini kesme, sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda üretilmiş verel gıda ürünlerini satın alıp kullanmayı tesvik etme. verel/küresel biyolojik çeşitlilik üzerindeki olumsuz etkilerini mümkün oldukça sınırlandırmasının teşviki.
7.Turlar ve Faaliyetler		
7.1	Turlar ve Faaliyetler	Çevresel/kültürel açıdan hassas turların tasarlanması, turların sürdürülebilirliğini sağlama, şirketin sürdürebilir politikasının tur tedarikçilerinin dahil edilmesi, hassas tur ve faaliyetler için davranış kurallarının dağıtımı, hassa tur tedarikçilerinin düzenli özdeğerlendirmelerinin yapılması, sürdürebilirlik standartlarına bağlı turların tercih edilmesi, tur tedarikçilerinin sürdürebilir davranmaları için eğitim materyallerinin dağıtılması, sürdürebilirlik maddelerinin (çocuk işçiliği, biyolojik çeşitliliğin korunması vs.) sözleşmelerinin dahil edilmesi.
7.2	Özel Kriterler	Canlılara ve doğal kaynaklara (su/enerji vs.) zarar veren tur tedarikçileriyle işbirliği yapılmaması, yaban hayatına önem verilmesi, yaban hayatına zarar veren turların sunulmaması, doğal ekosisteme zarar verecek her türlü rahatsızlığın asgariye indirilmesi ve giderilmesi, ekolojik ve kültürel açıdan hassas destinasyonların uzman rehberlerce gezdirilmesi, yerel toplulukların desteklendiği faaliyetlerin turlara dahil edilmesi, turlarda çevre ve biyolojik çeşitliliğinin korunmasının desteklenmesi.

8. Tur Liderleri, Yerel Temsilciler ve Rehberler		
8.1	Eylemler/ Çözümler	Yerel tur liderleri, temsilciler, tur rehberlerinin tercih edilmesi ve hukuki gerekliliklere uygun şekilde çalışmaları, çalışma koşullarına ilişkin koşulların sağlanması, geçimi sağlamaya yetecek maaş, lider, temsilci ve rehberlerin uygun yeterliliklere/destinasyon bilgisine sahip olması ve sürekli eğitimin sağlanması, sürdürebilir şirket politikası hakkında bilgilendirilmeli ve eğitilmesi, rehberlerin müşterilere sürdürülebilirlik konuları (flora, fauna ve kültürel mirasın korunması: kaynak kullanımı, vb.): sosyal normlar (giyim kuralları ve fotoğraf çekme, vb.) ve insan hakları (çocuk cinsel istismar, vb.) hakkında bilgi vermesi, rehberler için bir sorumluluk sigortasının (işle ilgili kaza durumları, vb. için) bulunması.
9. Destinasyonlar		
9.1	Destinasyonların Seçimi	Destinasyonla ilgili kritik sürdürülebilirlik bilgilerinin (atık, biyolojik çeşitlilik vb.) kaydının tutulması, yeni destinasyonların seçiminde sürdürülebilirlik konularının (trafiksiz alanlar, sürdürülebilir şehir planlaması, düzgün atık yönetimi, vb.) dikkate alınması, turizmden etkilenmesi muhtemel sürdürülebilir olmayan destinasyonların elenmesi, sürdürülebilir ulaşım araçlarıyla erişim, destinasyonlara ilişkin uluslararası yaptırımlara (BM, AB) uyulması.
9.2	Yerel Proje ve Girişimler	Faaliyetlerin hukuka dayalı mekan planlaması, koruma altındaki alan/miras yönetmelikleri ve destinasyon yönetim strateiilerine uygunluğu, konaklama tesisleri ile yerel üreticiler arasındaki iliskilerin gelistirilmesi, yerel gıda ürünleri ve hediyelik esyaların dağıtımı gibi girisimleri desteklenmesi, destinasyon planlaması ve yönetimi, doğal kaynakların kullanımı ve sosyo-kültürel konularda yerel yönetimin desteklemesi, sürdürülebilir olmayan yönetim ve gelişmeler söz konusu ise yerel yönetimlerle tartışılması, tehdit altındaki flora/fauna türleri ile tarihi ve arkeolojik eserleri içeren hediyelik eşyaların desteklenmemesi.
10. Müşteri İletişimi ve Koruması		
10.1	Rezervasyon Öncesi	Müşteri danışmanlarının ve müşteri ilişkileri yönetimi sistemi bulunması, müşteri mahremiyeti, pazarlama ve reklam mesajlarında standartlara/etiğe uymak, ürün/hizmetlere dair eksiksiz bilgi sunumu, destinasyon bilgisinin kalitesi, asgari grup/katılımcı sayısı, seyahatlerde sera gazı/karbona salınımı ve azaltılması bilgilendirilmesi, sürdürülebilir ulaşımın sağlanması, paket turun her aşamasında sürdürülebilir alternatiflerin sunulması.
10.2	Tatil Anı	Destinasyonundaki doğal cevreler, yerel kültür ve kültürel miras hakkında bilgi, sürdürülebilirlik sorunlarına ilişkin nasıl olumlu bir katkıda bulunabileceklerine (kaynak kullanımının sınırlandırılması, atıklar, yasa dışı hediyelik esyalar, kültürel alışkanlıklar, giyim kuralları vb.) yönelik tavsiyeler, destinasyondaki sağlık/güvenlik konularında bilgilendirilme, destinasyon irtibat kişisi, acil durumlar ve yetkililer, Hassas tur/faaliyetlere ilişkin müşteri davranış rehberleri, cinsel istismar ve yasadışı hediyelik eşyalar konusunda bilgilendirilme, yerel mal ve hizmetlerin kullanımını teşvik, sürdürülebilir ulaşım seçenekleri, destinasyonda doğanın korunması, kültürel ve sosyal projeler için bağış, garanti fonu,
10.3	Tatil Sonrası	Müşteri memnuniyeti ölçümü, şikayet yönetimi, sorun tespiti, iyileştirme yolları keşfi.

Kaynak: Travelife Eğitim Modülleri ve Kriter Değerlendirme Raporlarından derlenmiştir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Seyahat işletmeleri Travelife modüllerinde de görüldüğü gibi turizm döngüsü içinde yer alan konaklama işletmesinden destinasyon yönetimine kadar her bir basamakta aktif rol almaktadır. Bu noktada da seyahat işletmelerinin sürdürülebilir yönetim süreçlerini benimsemesi ve işletme içinde/dışında uygulamaları gerçekleştirmesi turizmin olumsuz etkilerinin değerlendirilip engellenmesi hususunda önemli bir yaşam misyonu haline dönüşürken, turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve diğer şirketlerden öne geçmesi bağlamında rekabetçi bir yaklaşım haline dönüşmektedir. Modüller ve alt kriterlerden anlaşıldığı üzere Travelife sertifikası, turizmde sürdürülebilirlik konularına giriş imkanı sunarken, turizmin olumlu ve olumsuz etkileri hakkında seyahat acentesi çalışanlarını bilinçlendirmeyi ve seyahat acentelerinin kurumsal performansının geliştirilmesi için çevresel ve sosyal açıdan sorumluluk sahibi yapabilmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla seyahat işletmeleri Travelife gibi sertifikasyon uygulamaları ile birlikte kendi sürdürülebilirlik yönetimi sistemlerini kurabilir ve yönetir hale gelebilmektedirler.

Sertifikasyon uygulamaları tur operatörleri/seyahat acentaları ve otel/konaklama işletmelerine tek bir marka çatısı altında eğitim, yönetim, sertifikalandırma ve pazarlama desteği sağlamaktadır.

Travelife sertifikası seyahat işletmelerine bir takım avantajlar sağlamaktadır. Örneğin sözleşmeli konaklama işletmelerini sürdürülebilirlik konusunda cesaretlendirmekte ve sürdürülebilirlik performansını değerlendirebilme imkanı sağlayabilmektedir. Ayrıca sertifika logolarının kullanımı ile birlikte promosyon malzemelerinizde pazarlama bakış açısıyla bir rekabetçi unsur yaratabilmektedir. Yeşil tüketime önem veren müşteriler içinde işletmeye yönelik bir farkındalık oluşmaktadır. Destinasyonların turizm faaliyetlerinden göreceği olumsuz etkilerin azaltılması için işletme ve paydaşlar bazında önlemler alınacağı için destinasyonların sürdürebilirliği sağlanacaktır. Ayrıca sertifika merkezi sisteminde üyeler sayesinde işletmeler kendilerine uluslararası tedarikçiler bulma ve ortaklık kurma imkanı yakalayacaklardır. Yöneticiler, sistemdeki sürekli özdeğerlendirmeler aracılığıyla uygulamaların her alanında değerlendirme ve düzenleme imkanı yaratabileceklerdir. Sürdürülebilirlik yönetimi ve faaliyetleri, operasyonel maliyetlerde azalmaya, verimlilikte artışa, eldeki imkânların daha etkin kullanımına ve cezaların önlenmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca tur operatörleri yasalara uyarak ve çalıştıkları turizm işbirlikçilerinin de sürdürülebilir ilkeler bağlamında çalışmalarını teşvik ederek/zorunlu hale getirerek kendi yükümlülüklerini azaltabileceklerdir. Travelife eğitim modüllerinde belirtildiği üzere tur operatörleri, kendi müşterilerini daha sürdürülebilir kararlar ve davranışlar konusunda motive etmekte önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda seyahat işletmeleri, müşterilerini, sürdürülebilir turlar ve ulaşım araçlarını rezerve etmeleri için bilgilendirip motive edebilirler. Aynı zamanda da müşterilerinde farkındalık yaratmak amacıyla destinasyon veya faaliyet özelinde belirli davranış kuralları sunabilirler. Ancak konaklama işletmelerinin tur operatörlerinin yaptırımları dolayısıyla sürdürülebilirlik sertifikasyonlarını edinme zorunluluğu ile kıyaslandığında seyahat işletmeleri otel işletmelerinin kaldığı yaptırımlardan uzaklaşabilmektedir. Bu noktada TÜRSAB, Kültür ve Turizm Bakanlığının turizm uygulamalarını kontrol altına almaları ve özellikle destinasyonların korunması bağlamında geçerli modüllerin uygulanması geçerli bir yol haline gelmektedir.

Travelife sertifika programlarını diğer programlardan ayıran özellikler iki farklı boyutta tartışılmaktadır. Sertifika özelliği yanında danışmanlar ve ülke ofisleri tarafından verilen koçluk ve rehberlik hizmetleri ön planda yer almaktadır. Bu farklılık ile turizm işletmelerine eğitim olanakları yaratılmaktadır. Kapsamlı, sektöre ait farklı örnek uygulamalar ile sürdürülebilirlik raporları ve planlar ile online sistemlerin daha da iyileştirilmesi konusunda somut paylaşımlarda bulunulmaktadır. Travelife programının güçlü yönüne bakıldığında sadece turizm işletmeleri değil turizm eğitimi veren farklı ülkelerden ilgili kurum ve kuruluşların da sertifika programına katkı sağladıkları anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında seyahat endüstrisinde tartışılan doğru konulara sektörün tüm paydaşlarının katılması hedeflenmiştir. Seyahat acentalarının neden

sertifikalandırılması gerektiği konusunda ortaya konan başlık işgören ve müşteri memnuniyetinin artırılması şeklindedir. Uluslararası tanınırlık, özellikle seyahat pazarında yenilikçi bakış açısının gelişmesi ve farkındalık yaratma konularında seyahat acentalarının sertifikalandırma yoluna başvurdukları görülmektedir.

Türkiye'de diğer ülkelere göre sertifikalandırma sürecinde tartışılan bazı başlıkların yasal anlamda zorlukları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Örneğin yeşil enerji uygulamasındaki yasal zorluklar bazı kriterlerin uygulamaya geçişinde oldukça zor bir süreci ifade etmektedir. Sürdürülebilirliğe bağlı bazı kanunların çok açık ifade edilmeyişi ve kontrol sürecindeki zorluklar yasal anlamda ortaya çıkan eksiklikler olarak görülmektedir. Ancak yasal eksikliklere rağmen sertifikalandırma sürecinde ortaya çıkan bürokratik engeller, seyahat acentalarının sertifikalandırılmalarını olumsuz düzeye çekecek ayrıntıda değildir. Sertifika programına ait yazılı materyaller ile her bir kritere ait detayların paylaşıldığı rehberlik süreci olarak adlandırılan aşma ile kriterlerde seyahat acentalarının yapmakta zorlanacakları süreçler minimum düzeye çekilmektedir. Dokümantasyon ile ortaya konan standartlar işletmeler açısından en kolay şekilde uygulamaya geçirilebilmektedir.

Kriterlerde seyahat acentaları açısından en önemli ve farklı gelen konunun "Temel Değerlendirme" aşaması olduğu anlaşılmaktadır. Acentalar açısından yoğun iş yükü olarak görülen fakat yönlendirme ve destekler ile sürecin temel aşamasında hem eksikliklerin görülmesi hem de sonraki aşamaların anlaşılması bakımından bu aşama önem taşımaktadır. Ayrıca "Web sitelerinde Raporlama" başlığı altında sadece algılanan boyutun ilgili müşterilere sadece bilgi aktarımı, sürdürülebilirlik kavramı içinde iletişimin boyutları ve ortaya çıkan sonuçlar olmalıdır. Rekabet açısından bakıldığında bu bilgilerin paylaşılmak istenmeyişi rakipler açısından bir kazanım değil eksiklik olarak görülmelidir. Uygulamada şeffaflık adına ortaya çıkan ayrıntılardan biri de bu başlıktır. Seyahat acentalarının sertifikalandırma programlarına katılımının desteklenmesinde mevcut turizm politikalarında yasal teşvik ve yönlendirmelerin yapılması desteklenmelidir. Turizmde etik ilkelerin hayata geçirilmesi ve sürdürülebilirlik temelinde atılması gereken adımlar da sertifikalandırma ile önemli bir süreç olarak görülmektedir. Dünyada turizm gelişiminde farklı eğilimlerin ve turizmde çeşitlendirmelerin ortaya konmasında seyahat acentalarının rolü ve önemi de dikkate alındığında sertifikalandırma sürecinin özellikle ülkemizde desteklenmesi ve örnek uygulamaların sayısının artırılması gereklidir.

KAYNAKÇA

BUCKLEY, Ralf; (2002). "Tourism Ecolabels", **Annals of Tourism Research**, 29(1), pp. 183-208.

BUTLER, Richard W. ; (1993). Tourism - An Evolutionary Perspective, Eds: J.G. Nelson, R.W. Butler, & G. Wall, Tourism and Sustainable Development: Monitoring, Planning,

Managing, Waterloo, Canada: Departmentof Geography Publication Series, University of Waterloo, 37, pp.29-43.

DEMİR, Cengiz ve ÇEVİRGEN Aydın; (2006). **Ekoturizm Yönetimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

GÜZEL, Özlem; (2012). "Kaynak Tabanlı Turizm Kapsamında Doğal Kaynakların Korunmasına Yönelik Dalyan Destinasyonunda Örnek Olay İncelemesi: Caretta Carettalar", **Turizm ve Araştırma Dergisi**,1(2).

KOZAK, Metin and Nield, K; (2004). "The Role of Quality and Eco-Labelling Systems in Destination Benchmarking", Journal of Sustainable Tourism, 12(2), pp.138-148.

MACLAREN, Fergus T.; (2001). "A Strategic Overview of Ecotourism Accreditation and Certification: The Road Forward", Sustainable Development and Management of Ecotourism 2002, Cuiba, Brasil, 22-24 August 2001, pp.1-9.

MEYDAN, Selma; (1998). Sürdürülebilir Turizm Gelişimi ve Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi Alanya Yönelik Bir Anket Uygulaması Sonuçları, **Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1; ss.82-95.

PAPATYA, Nurhan; (2007). **Sürdürülebilir Rekabetçi Üstünlük Sağlamada Stratejik Yönetim ve Pazarlama Odağı Kaynak Tabanlı Görüş –Kavramsal ve Kuramsal Yaklaşım**, Asil Yayıncılık, Ankara.

PAPATYA, Nurhan; Gürcan Papatya ve Burak Hamşioğlu; (2011). "Sürdürülebilir Çevreve Kaynak Tabanlı Turizm: Eğirdir Bölgesine İlişkin Bir Değerlendirme Eleştirel/Yapıcı Bir Yaklaşım", I. Uluslararası IV. Ulusal Eğirdir Turizm Sempozyumu ve Göller Bölgesi Değerleri Çalıştayı, 'Turizmde Yeni Ufuklar' Bildiriler Kitabı, 1-4 Aralık, ss. 221-236.

THOMAS N. Gladwin; JAMES J. Kennelly ve TARA-SHELOMİTH Krause; (1995). Shifting Paradigms For Sustainable Development: Implications For Management Theory And Research, **Academy of Management Review**, 20 (4), pp.874-907

TRAVELIFE, http://www.travelife.eu, Erişim Tarihi: 10.03.2015

UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME INDUSTRY AND ENVIRONMENT (UNEP),http://www.unep.org/ , 24.03.2015.

ZIZEK, Slavoj; (2010). Ahir Zamanlarda Yaşarken, Metis Yayınları, İstanbul.

http://www.skdturkiye.org/ekoetiketrehberi.pdf, Erişim tarihi: 06.03.2015.

TÜRKİYE'DE BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARI ÇERÇEVESİNDE TURİZM POLİTİKALARI VE GELİŞİMİ

Adem KULAÇ[1]
Seval MUTLU ÇAMOĞLU[2]

ÖZET

Ekonomilerin gelişmesi ile beraber kişilerin gelir seviyelerinin yükselmesi, her geçen gün daha fazla boş zaman talebini de artırmaktadır. Turizm sektörünün gelişmeye devam ettiği günümüzde, bu sektörde yapılması düşünülen ve istenilen girişimlerin ve değişimlerin, belirli bir plan ve politika dâhilinde gerçekleştirilmesi kalkınma planlarının hedefidir.

Kalkınma planlarında başlangıçta altyapı yatırımlarının yetersizliğini gidermek öncelikli hedef iken bu sorunun nispeten çözülmesi ile birlikte artık son yıllarda bu sektörde sürdürülebilir turizm kavramı öncelikli hedefler arasına girmiştir. Araştırmalarda, sürdürülebilirliğin turizm sektörünün uzun vadeli kalkınma hedefleri açısından merkezi rolünden bahsedilmekte ve sürdürülebilirlik anlayışının benimsenmesiyle doğal kaynakların korunması, bölgesel farklılıkların giderilmesi, kitle turizminin yol açtığı çevresel baskının kırılması ve mevsimselliğin bertaraf edilerek turizmin yıl içine daha homojen bir şekilde dağılması amaçlanmaktadır.

Bu araştırmada Türkiye'de kalkınma planlarında turizme yönelik hedeflerin neler olduğu ve ne tür uygulamalar planlandığı üzerinde durulmuştur. Araştırmada 1963 yılından itibaren günümüze kadar Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan kalkınma planlarında öngörülen hedeflerle gerçekleşme sonuçlarının karşılaştırılması ve değerlendirilip yorumlanması şeklinde bir yöntem uygulanmıştır. Bulgular değerlendirildiğinde; başlangıçta planlarda fiziki ve kurumsal altyapıya ilişkin düzenlemeler ön planda iken, altıncı plandan itibaren ise giderek sürdürülebilir turizme verilen ağırlığın arttığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma Planları, Turizm Politikası, Turizm Ekonomisi, Sürdürülebilir Turizm

[1]Yrd. Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO
[2]Yrd. Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Ünye İİBF, İktisat Bölümü

THE TOURISM POLITICS AND PROGRESS IN THE FRAMEWORK OF FIVE-YEAR DEVELOPMENT PLANS IN TURKEY

ABSTRACT

The increase of the personal income with the development of economy, raises the demand for leisure time. In these days tourism sector continues its development and realization of thought and required initiatives and changes under a determined plan and politics are the targets of development plans.

While at the beginning the initial aim of the development plans were eliminating infrastructure investments, with the solution of this problem in some degree, in recent years the sustainable tourism concept entered amongst one of the priority targets. The central role of sustainability for long term development targets of tourism sector is mentioned in literature and with the assimilation of sustainability understanding, protection of natural resources, elimination of regional differences, breaking the environmental stress caused by mass tourism and eliminating seasonality and spreading tourism homogenously in a year are aimed.

In this study, the targets intended tourism and the planned applications in the development plans in Turkey are studied. In the research the method is evaluation, interpretation and comparison of the realized facts and the targets predicted in development plans of Government Planning Organization since 1963. The findings were evaluated; in the initial plans, the regulations concerning physical and institutional infrastructure are outstanding, whereas, it has increased emphasis on sustainable tourism since the sixth plan.

Keywords: Development Plans, Tourism Policy, Tourism Economy, Sustainable Tourism

GİRİŞ

Turizm, günümüz ekonomisine iyi uyum sağlayan ve katkı sunan sektörlerden birisidir.1950'lerden itibaren turizm dünya ekonomisinde en hızlı gelişen ve genişleyen, ulusların gelirini arttıran, ülkelere döviz sağlayan, yatırımları geliştiren, yeni istihdam imkânları sunan, bölgeler arası dengeli kalkınmayı sağlayan önemli bir sektör haline gelmiştir.

Turizm ve politika ilişkisi turizmin diğer yönlerine kıyasla daha az üzerinde durulmuş bir konudur. Ancak turizm uluslararası faaliyet gösteren bir sektör olması ve ülkeler arasında bir rekabet unsuru olarak öne çıkması bu alanda bir politika geliştirme ihtiyacını doğurmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler için önemli döviz sağlayıcı sektörlerden biri olan turizmin ortaya çıkardığı dinamik ekonomik etkiler söz konusu ülkelerin turizme ve turizm politikalarına fazlaca önem vermelerine neden olmuştur. Bu nedenle Türkiye ekonomisinde turizm, turizm planlama ve politikalarına verilen önem giderek artmıştır.

Türkiye'de turizm sektörünün gelişimi, planlı dönem öncesi ve 1963'ten günümüze planlı dönem olmak üzere iki kısımda değerlendirilmektedir. Planlı dönem öncesinde turizm sektörü ile ilgili gelişmeler son derece sınırlı olmakla birlikte, turizmin yine de devletin gündeminde yer aldığı görülmektedir. Turizm sektöründe asıl gelişmeler planlı dönemde gerçekleşmiş, uygulanan politikalar temelde beş yıllık kalkınma planları ile sürdürülmüştür.

Makroekonomik göstergeleri iyileştirerek toplumsal refahı yükseltmeyi genel amaç olarak benimsemiş olan kalkınma planlarında son yıllarda sürdürülebilir kalkınma kavramı önemli bir konuma yerleşmiştir. Sürdürülebilir kalkınma, insan yaşamının gereksinimleri ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği arasında bir denge kurularak, ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutlarıyla bugünden geleceğe uyumlu bir planlama yapılmasını amaçlayan bütünsel bir yaklaşımdır. Bu yeni bakış açısı ile turizm hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gelişimine katkı yapan bir sektör olarak, bu yapısı ile sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarını içinde barındırmaktadır.

Sürdürülebilir turizm, sektörü kontrol etmek ya da turizmin olumsuz etkilerini yönetmek anlamını taşımaktadır. Turizm, yerel halka ekonomik ve sosyal olarak fayda sağlama ve çevreyi koruma adına çok özel bir yere sahiptir. Turizmde ekonomik gelişme ve çevreyi koruma birbiri ile çelişen amaçlar olarak görülmemelidir. Doğru politikalar ile bu iki olgu uyumlu hale getirilebilir.

Kalkınma planı, bir ülkede geçerli ekonomik, sosyal ve siyasal değer yargıları ışığında, belirli bir dönemde toplumun ulaşmak istediği sosyo-ekonomik amaçlara ve sayısal olarak belirlenmiş hedeflere en uygun bir biçimde varmak için, kaynakların belirli organlar tarafından yöneltilmesi olarak tanımlanmaktadır (Kutlu, 2004:247).

Türkiye'de 1963 yılından sonra beşer yıllık kalkınma planları ile ekonomik gelişme hedefleri konularak, planlı bir büyüme dönemine geçilmiştir. Ekonomik planlar, hazırlanış amacı bakımından ya

istikrarcı ya da kalkınmacıdır. Geçmiş yıllar uygulamalarına bakıldığında, özellikle kaynakları sınırlı olan gelişmekte olan ülkelerde, ortak amaç olan dengeli, sürdürülebilir ve hızlı kalkınmanın en emin ve dolaysız olarak, iyi hazırlanmış kalkınma planları ile geliştirilebildiği görülmektedir. Bu nedenle, çoğu gelişmekte olan ülkelerde, uzun yıllardan beri ‘‘Ulusal Kalkınma Planları’’ hazırlanmaktadır.

Turizm politikası ise gelişen ve değişen turizm anlayışı doğrultusunda yeni anlamlar, boyutlar ve hedefler kazanmıştır. Yakın zamana kadar turizm politikası, iç ve dış turizmin geliştirilmesi için kamu yönetiminin turizm alanında aldığı önlem ve yaptığı müdahalelerin tümü olarak tanımlanıyordu (Çetin ve Yalnız, 1976: 32). Turizm politikası, turizmden sağlanan kazançların en yüksek düzeye çıkarılmasını ve maliyetleri en aza indirmeyi amaçlayan dinamik bir politika olarak da tanımlanmıştır. Politikanın dinamik karakteri; turizm sektörünün ülkenin şartlarından soyutlanamamasını ve şartlar değiştikçe değişen verilere göre, önerilerin ve önlemlerin değişeceğini, böylece uygulamalara bilinçli bir esnekliğin getirilmesini ifade eder (Olalı, 1990:30). Turizm politikası turizmin arz-talep durumunu, mevcut koşulların iyileştirilmesini belirtmekte, turizm alanında önerilen müdahalelerin etkilerini araştırmakta, turizmin gelişmesi için yeni hedefler ve olanaklar ortaya koymaktadır (Sivil, 2007:43).

Türkiye’de turizm sektörüne yönelik politikalarda, planlı dönem öncesinde hem devlet destekleri yoluyla hem de özel sektörün turizme ağırlığını koymaya başlaması ile bazı gelişmeler olmuş ve sektörün önemi anlaşılmaya başlanmıştır. Ancak bu dönemde dünyada ve Türkiye’de çok önemli düzeyde turizm hareketliliği yaşanmamıştır. 1963 ve sonrası dönemde hazırlanan kalkınma planları ile turizme yönelik politikalar planlardaki hedefler çerçevesinde daha organize bir şekilde yürütülmeye çalışılmıştır.

I. Araştırma Bulguları

Bu çalışmada araştırma metodu olarak, 1963 yılından günümüze kadar DPT tarafından hazırlanmış olan beş yıllık kalkınma planlarında öngörülen hedefler ile gerçekleşme sonuçlarının niteliksel olarak karşılaştırılması ve değerlendirilmesi şeklinde bir yöntem izlenmiştir. Özellikle turizm sektöründe beşer yıllık plan dönemlerindeki yatak sayısı, turist sayısı ve turizm gelirindeki değişmeler ilgili parametreler incelenmiş ve karşılaştırma yapılmıştır. Ayrıca her plan dönemindeki politik ve ekonomik açıdan sektördeki gelişmeler irdelenmiş ve yorumlanmıştır. Tablo 1’de genel olarak turizm sektöründeki plan hedefleri ile gerçekleşme sonuçlarına ortaya konulmuştur. Çalışmanın devamında her bir plan dönemindeki turizm sektörüne yönelik hedefler ve gerçekleşme sonuçları karşılaştırılmış ve sektördeki dönem içindeki önemli gelişmelerden bahsedilmiştir.

Tablo 1. Kalkınma Planlarında Turizm Sektöründe Hedeflenen Gelişmeler ve Gerçekleşme Sonuçları

5 Yıllık Kalkınma Planları		Hedeflenen Gelişmeler				Gerçekleşme Sonuçları		
No	Dönemi	Yatak sayısı	Turist sayısındaki değişim (%)*	Turizm gelirindeki değişim (%)*	Turizm çeşitleri	Yatak sayısı	Turist sayısındaki değişim (%)*	Turizm gelirindeki değişim (%)*
I.	1963-1967	24900	20	34	Kitle turizmi	39958	23.7	20.85
II.	1968-1972	191996	25	32	Kitle turizmi	54502	12.82	52.40
III.	1973-1977	1260000	13	20	Kitle turizmi ve sosyal turizm	54726	11.81	17.07
IV.	1979-1983	95000	15	23	Kitle turizm bireysel turizm	77119	0.42	12.61
V.	1985-1989	100000	10.8	14.2	Kitle turizm bireysel turizm sosyal, kış, av ve su sporları, festival, sağlık ve gençlik turizmi	146000	17.32	29.09
VI.	1990-1994	350000	8.2	13.6	Kış, av ve su sporları, festival, sağlık ve gençlik kongre, termal golf ve üçüncü yaş turizmi	314000	8.57	12.70
VII.	1996-2000	800000	13.9	21.5	Golf, kış, dağ, termal, sağlık, yat, karavan, kurvaziyer, kongre	710000	8.59	13.8
VIII.	2001-2005	850000	8.6	10.1	Golf, kış, dağ, termal, sağlık, yat, karavan, kurvaziyer, kongre ve eko turizmi	750000	16.69	21.90
IX.	2007-213	950000	7.4	9.3	Golf, kış, dağ, termal, sağlık, yat, kongre, eko turizm, sağlık ve kültür turizmi	1.2 milyon	8.18	8.21
X.	2014-2018	1.3milyon	4.6	7.1	Sağlık, kongre, kış, kurvaziyer, golf, kültür turizmi			

* Yıllık ortalama artış

Kaynak: Kalkınma Planları, çeşitli yıllar; TÜRSAB, 2015; Demir, 2014:109

I.A. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, yabancı ülkelerde gelişen turizm hareketleriyle beraber talep artışının giderek Türkiye'ye yöneldiği ve ödemeler bilançosu açığının kapatılmasında geniş ölçüde faydalanılması gerektiği belirtilmiştir. Turizm tesis yatırımları özel sektör tarafından ve alt yapı yatırımları kamu sektörü tarafından yapılması gerekliliği vurgulanmıştır. Kaynakların sınırlı olması sebebiyle turizme elverişli, turist çekme kabiliyeti yüksek olan bölgelere (Marmara, Ege ve Antalya)önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir (DPT, 1963: 425-426). Gerekli bölgelerde turizm gelişmesini plânlayacak, proje yapılmasını teşvik ve yapılan işleri kontrol edecek bir "Turizmi Geliştirme Kurulu" kurulması teşvik edilecektir (DPT, 1963: 428)

Bu dönemin sonunda hedeflenen turist sayısı aşılırken, hedeflenen %20 iken gerçekleşen %23,7 olmuştur. Turizm geliri artışı %34 hedeflenmiş, ancak %20,85 olarak gerçeklemiştir. Yatak sayısı ise 24900 hedeflenirken, yaklaşık 40000'e ulaşmıştır (Tablo 1). Turist başına harcama düzenli olarak azalarak 1963 yılında 39 dolar iken 1967 yılında 23 dolar olmuştur. Turizm gelirlerinin GSMH içindeki payı pek değişmemiştir. Birçok konunun mevzuat değişikliği gerektirmesi, imkânların

sınırlılığı ve bazı konularda yeterince araştırma yapılmadan harekete geçilmesi hedeflere ulaşılamamasının nedenlerindendir. Kamu ve özel sektör kuruluşları arasında, gerekli koordinasyon gerçekleştirilememiştir (DPT, 1967: 593-594).

I.B. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

II. Beş Yıllık Kalkınma Planı, turizm gelirlerinin, yabancı turist sayısının, turistlerin ortalama harcama miktarlarının arttırılmasının, turizm yatırımlarının çoğunlukla kitlelere dönük olmasının gerekliliğinin hedef olarak belirlendiği vurgulanmıştır. Ayrıca, alt yapı ve örnek tesisler kamu tarafından, diğer yatırımların ise özel sektör tarafından yönetilmesi hedeflenmiştir (DPT, 1967: 593).

Bu dönemde Turizm ve Tanıtma Bakanlığının sadece turizm sektörü ile ilgilenmesi, kamu sektöründe bulunan turizm işletmelerinin tek elden yönetilmesi, turizm eğitim ve öğretim faaliyetinin tek bir kurum tarafından yapılması, yapılacak yatırımları finansmanında ve turizm kredilerinin geliştirilmesini sağlayacak tek bir kurumun ortaya çıkarılmasına yönelik girişimler olmuştur (DPT, 1967:601).

Dönem sonunda, turizm geliri artışı dışında istenilen hedeflere yaklaşılmadığı tespit edilmiştir. Aslında birinci plana göre artışlar sağlanmış ancak ikinci planda hedeflerin yüksek tutulduğu dikkati çekmektedir (Tablo 1). Turizm yatırımlarında önemli artışlar gerçekleştiği de açıklanmıştır (DPT, 1972:615-620).

I.C. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, özel sektörün yetersiz kaldığı durumda, devletin araya girmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu planda, turizm yatırım ve işletmeciliğinin daha çok özel sektöre yönelmesi, turizmin hız kazandığı alanlarda arazi kullanımı ve tesis alt yapısı ilişkilerinin düzenlenmesi, otel ve rekreasyon tesislerinin düzensiz gelişimini engellemek amacıyla fiziksel planlama çalışmaların sürdürülmesi, kıyıların, turistik ve ulusal park niteliğindeki alanların toplum yararına kullanılmasını ve korunmasını sağlayacak mevzuat hazırlanması, sosyal ve kitle turizmin gelişmesine önem verilmesi amaçlanmıştır. Fiziksel planlamada İmar ve İskân Bakanlığı ile Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın ortak hareket etmesi gerekliliği belirtilerek, yatırımların öncelikli bölgelerde yoğunlaştırılması ilkesi benimsenmiştir. Akdeniz, Göreme, Uludağ, Güney Ege ve kısmen Marmara bölgelerinde fiziksel planlama çalışmaları gerçekleştirme yoluna gidilmiştir (DPT, 1972: 615-617).

Sektörün kredi ihtiyacının Turizm Bankası yanında genel banka sisteminden karşılanması, sosyal turizmin geliştirilmesi ve maliyetlerinin azaltılması için projeler oluşturulması, sektördeki personel ihtiyacının giderilmesi için akademik eğitimin ardından pratik eğitim ile ilgili düzenlemeler yapılması belirtilmiştir (DPT, 1979: 619)

Bu dönemde petrol krizi nedeniyle yaşanan ekonomik durgunluklar uluslararası düzeyde turizmi etkilemiş ve Türkiye turizm sektörü de bu durumdan payını almıştır. Turizm gelirleri ve yabancı ziyaretçi sayısı beklenen oranda gerçekleşmemiştir. Dönem başında konulan hedeflerin altında gerçekleşmeler yaşanmıştır. Buna rağmen geçmiş döneme göre turizm gelirinde artışlar sağlanmıştır (Tablo 1).

I.D. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Dördüncü planda, kitle turizmine önem verilerek Organize Turizm Bölgelerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Turizm yatırım ve işletmeciliğinde kamunun etkinliğinin artırılması, özel kesim ve yabancı sermayenin özendirilmesi, yabancı uyruklu personel çalıştırılmasının kolaylaştırılması, kamuya ait tesislerin tek merkeze bağlanması, TC. Turizm Bankası AŞ, Türk Hava Yolları, Devlet Hava Meydanları, Limanlar Genel Müdürlükleri arasında işbirliği sağlanması, uçak filosunun artırılması, charter seferleri düzenlenmesi, mevsimsel talebin dengeli dağılmasına yönelik tedbirler alınması ve nitelikli eleman yetiştirilmesi ilke ve politika olarak belirlenmiştir (DPT, 1979: 431-433).

1982 yılında çıkarılan 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu Türkiye turizminin ivme kazanmasında etkili olmuştur. Bu kanunla turizm bölgeleri olarak belirlenen alanlardaki kamu arazilerinin yatırımcılara tahsisi sağlanmış ve sektörde yatırımların artmasına neden olmuştur (Toker, 2007:83).

Bu dönemde hedeflere ulaşılamamış, özellikle %15 olarak belirlenen turist artışı, %0,42 olarak çok düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Buna bağlı olarak turizm gelirinde istenilen artış sağlanamamıştır (Tablo 1).

I.E. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, Türkiye'nin sahip olduğu turizm potansiyelinin, sürdürülebilir turizm kapsamına yönelik değerlendirilmesi, kitle turizmin esas alınması; ancak bireysel turizmin önem ve değerinin göz ardı edilmemesi yer almaktadır. OECD ve OPEC ülkeleri, Balkan ve Üçüncü Dünya Ülkeleri ile turistik ilişkilerin geliştirilmesi planlanmıştır. Ayrıca, ekolojik dengeyi koruma, çevreyi temiz kullanma, sağlıklı tutma ve güzelleştirme prensipleri, devletin üst ve alt yapıyı geliştirmek, nitelikli eleman yetiştirmek için eğitim ile ilgili gerekenin yapılması bu plan dönemde de hedeflenmiştir (DPT, 1985: 120).

Beşinci plan döneminde diğer plan dönemlerine göre, bütün hedefler neredeyse tutturulmuş, hatta üzerinde sonuçlar elde edilebilmiştir. Yatak sayısı, turist sayısı ve turizm geliri artışı hedeflenenin üzerinde gerçekleşmiştir (Tablo 1).

I.F. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Bu plan döneminde turizmin çeşitlendirilmesi amacıyla alternatif turizm çeşitlerine yönelerek golf turizmi, av turizmi, kış turizmi, kongre turizmi, üçüncü yaş turizmi temalı ve sağlık turizmi gerçekleştirilmek istenmiştir.

Planda, kültür ve tabiat mirası konumundaki değerlerin etkin bir şekilde korunmasına, çevre ile kültür peyzajı ilkeleri temelinde, turizm faaliyet ve yatırımlarının planlanması ve uygulanmasına karar verilmiştir. Sürdürülebilir turizm adına doğal güzelliklerinin ve kültürel değerlerin korunması için belirli sahaların koruma altına alınarak hizmete açılmasının teşvik edileceği vurgulanmıştır (DPT, 1990: 282).

Plan, turizm gelirlerinin yılda ortalama %13,6 oranında artışla 1994 yılında 5.514 milyon dolara, Türkiye'ye gelecek turist ve ziyaretçi sayısının yılda ortalama %8,2 artarak 5 milyon kişiden 7,4 milyon kişiye çıkmasını ve yatak sayısınında 350 bin yatağı aşmasını hedeflemiştir. Plan hedeflerine büyük ölçüde yaklaşmış, yıllık ortalama olarak turizmde gelir artışı %12,7 turist sayısı artışı hedefi geçmiş % 8.57 ve yatak sayısı 314 bin olarak gerçekleşmiştir (DPT, 1990-1994: 281-162; Tablo 1).

I.G. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Rekabet gücü yüksek ve verimli bir turizm ekonomisinin gerçekleştirilmesi, yerel halkın ve turistlerin turizmden beklentilerinin karşılanması, doğal ve kültürel değerlerin zenginleştirilerek sürekliliğinin sağlanmasının sektörün temel amaçları arasında olduğu vurgulanmıştır.

Turizm üst yapısının yeterli bir alt yapı ile bütünleşmesi için gerekli düzenleme ve teknik önlemlere ağırlık verilerek, Akdeniz- Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) projesinin hızla uygulanması için gerekli düzenlemelerin yapılacağı ve turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak amacına yönelik dinamik ve stratejik Turizm Sektörü Ana Planı (TUSAP)'nın faaliyete geçirileceği ifade edilmiştir (DTP, 1995:163).

Sektörde hukuki ve kurumsal düzenlemeler kapsamında Turizm Bakanlığı Teşkilat Kanunu, Türkiye Turistik Otelciler ve İşletmecileri Birliği Yasası, Pansiyon İşletmeleri ve Türkiye Pansiyon İşletmecileri Birliği Yasası, Rehberler Birliği ve Deniz Turizmi Birliği Yasası çıkarılması hedeflenmiştir.

Planda yıllık ortalama artış turizm gelirinde %21,5, turist sayısında %13,9 olarak hedeflenmiş ancak gerçekleşmesi sırasıyla %13,8 ve %8,59 olmuştur. Sektördeki yatak sayısı 710 bin yatakla, hedeflenen 800 bin yatağın altında kalmıştır (Tablo 1).

I.H. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Planda, turizm sektörünün dış rekabet gücünün artırılması, alternatif turizmin gerçekleştirilmesi, turizm mevsiminin yılın tamamına ve potansiyeli olan ancak o zamana kadar

yeterince ele alınmamış bölgelere yayılmasına yönelik tedbirler alınacağı ifade edilmiştir (DTP, 2000:167).

Sektördeki yatırımların doğal, tarihsel ve sosyal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşımla turizmin yoğun olduğu yerlerde halkın ve yerel yönetimlerin katılmalarının sağlanarak gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Önceki plan döneminde başlatılan hukuki ve kurumsal düzenlemelerin sonuçlandırılması öngörülmüştür. Avrupa Birliği entegrasyonunun oluşturduğu tehdite yönelik politikalar oluşturulması, yeni açılacak olan turizm alanlarında küçük işletmelerin teşvik edilmesi ve KOBİ kapsamına alınması, turizm eğitim ve kalitesinde belgelendirme sisteminin gerçekleştirilmesi, TUSAP'ın faaliyete geçirilmesi ve Milli Parklar ile ilgili sürdürülebilir turizm plan ve programlarının oluşturulması gibi hedeflere değinilmiştir (DPT, 2000:167-168).

Türkiye 1980'li yılların ikinci yarısından başlayarak, hızlı bir hamle ile dünyada en çok turist kabul eden 12'inci, gelirlerde ise 8'inci sıraya yükselmiştir. Plan döneminde yıllık ortalama turizm gelirinde %10,1, turist sayısında %8,6 artış hedeflenmiş; gerçekleşmeler ise çok daha yukarıda turizm geliri artışı %21,90 ve turist artışı ise %16,69 olarak gerçekleşmiştir. Sektördeki yatak sayısı hedefi 850 bin olmuş, gerçekleşen ise 750 bin olmuştur (Tablo 1).

I.I. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007 – 2013)

Bu plan hedeflerinin büyük çapta önceki plan hedefleriyle benzerlik gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Kültür turizmine örnek gösterilebilecek yörelerin korunarak bu turizmin gerçekleştirilmesine önem verilmiştir. Yeteri kadar ilgi görmemiş yörelerde turizm teşvik edilerek, alternatif turizm çeşitleri ekolojik denge korunarak desteklenmek istenmiştir.

Bu plan döneminde turizm gelirlerinin yıllık ortalama %9,3 artışla 36,4 milyar dolara, turist sayısının %7,4 artışla 38 milyona çıkacağı tahmin edilmiştir. Yatak kapasitesi için belirlenen hedef 950 bin yataktır. Turizm geliri beklenen artışı yakalayamamış (yıllık ortalama %7,9) ancak turist sayısı artışı hedefi geçmiş yıllık ortalama %8,18 olarak gerçekleşmiştir. Sektördeki yatak kapasitesi artışı nihayet bu plan döneminde beklenenin üzerine çıkmış ve 1,2 milyon sayısına ulaşılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013:113; Tablo 1).

I.İ. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014- 2018)

Sağlık turizmi başta olmak üzere, kongre turizmi, kış turizmi, kurvaziyer turizmi, golf turizmi ve kültür turizmine ilişkin altyapı eksiklikleri tamamlanarak pazarın çeşitlendirilmesi sağlanıp, alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenmek istenmiştir. Turizm türleri bütünsel bir şekilde ele alınarak "varış yönetimi" kapsamında yeni projeler hayata geçirilerek, pazardaki ve müşteri

profilindeki gelişmeler sürekli izlenerek dış tanıtım faaliyetlerinin etkinleştirilmesi hedeflenmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:113).

Sürdürülebilir turizmin özendirilmesi amacıyla, 2008 yılında çevreye duyarlı konaklama tesislerinin standartları belirlenmiş ve belgeleme çalışmalarına başlanmıştır. Turizm merkezlerinde artan yapılaşma, altyapı eksikliği ve çevre sorunlarının giderilmesi, yatırımların turizm odaklı gelişme planlarına uyumunun sağlanmasına önem verilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:114).

Çevreye duyarlı ve sorumlu turizm anlayışı kapsamında sürdürülebilir turizm uygulamaları geliştirilerek, turizmin sosyo-kültürel ve çevresel olumsuzlarının azaltılması hedeflenmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'de 1963 sonrasından günümüze kadar kalkınma planları aracılığıyla, diğer sektörlerde olduğu gibi turizm sektörünün de geliştirilmesi ilkesiyle hareket edilerek, Türkiye'nin turizm potansiyelini en etkin şekilde değerlendirmek hedeflenmiştir. Bu planlarla, ulusal ve uluslararası turizm talebini Türkiye'ye çekmeye çalışmak ve bu doğrultuda kamu ve özel sektörü harekete geçirerek gerekli olan yatırımları yapmak amaçlanmıştır. İlk kalkınma planlarında, devletin sektördeki öncü rolü görülmekte ve özel sektörün yetersiz kaldığı durumda, devletin devreye girmesi gerektiği vurgulanmıştır. 1980 sonrası liberal politikaların etkisiyle özel sektöre yapılan teşvikler ile turizm sektöründe özel sektör daha ağırlıklı hale gelmiştir.

Birinci kalkınma planı döneminde, beklenen talep artışı gerçekleşmiş, ancak uygulamadaki sorunlar sebebi ile dış turizm gelirleri gerekli gelişmeyi gösterememiştir. İkinci de turizm gelir artışı hedefleri aşmış ancak diğer parametrelerde istenilen gelişme sağlanmamıştır. Üçüncü plan döneminde ise uluslararası alanda yaşanan ekonomik durgunluk turizm sektörüne de olumsuz yansımıştır. Dördüncü planda istenilen hedefler tutturulamamıştır. Beşinci plan döneminde ise diğer plan dönemlerine göre, bütün hedefler neredeyse tutturulmuş ve turizm açısından başarılı bir dönem yaşanmıştır. Altıncı plan hedeflerine büyük ölçüde yaklaşılmış, turizmde gelir ve turist sayısı artışı hedefi geçmiş, yatak sayısı hedefine ulaşılamamıştır. İlk defa bu plan döneminde sürdürülebilir turizm gündeme gelmiştir. Yedinci plan ekonomideki kriz konjonktürünün etkisiyle hedeflerine ulaşamamıştır. Sekizinci planda yatak kapasitesi hariç diğer hedefler aşılmıştır. Dokuzuncuda hedefler büyük ölçüde tutturulmuş ve son planda ise hedeflerin düşük tutulduğu görülmüştür.

İlk planlarda fiziki ve kurumsal altyapıya ilişkin düzenlemeler ön planda iken, altıncı plandan itibaren ise giderek sürdürülebilir turizme verilen ağırlığın arttığı görülmektedir. Sürdürülebilir turizm olgusunun yerleşmesi için sektörde hukuki ve kurumsal düzenlemelere gidildiği belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

ÇETİN, İhsan ve Ahmet YALNIZ; (1976), **Türkiye'nin Turizm Politikası**, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Yayını, Ankara, 40s.

DEMİR, Şirvan Şen; (2014), "Beş Yıllık Kalkınma Planlarından Türkiye Turizm Stratejisi 2023'e: Turizmde Tanıtma Çalışmalarına Yönelik İçerik Analizi", **Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(15), ss:101-119.

DPT; (1963), 1.Beş yıllık kalkınma planı 1963-1967. http://www.kalkinma.gov.tr, Erişim Tarihi: 26.03.2015.

DPT; (1967), 2.Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972. http://www.kalkinma.gov.tr, Erişim Tarihi: 26.03.2015.

DPT; (1972), 3.Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977. http://www.kalkinma.gov.tr, Erişim Tarihi: 26.03.2015.

DPT; (1979), 4.Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983. http://www.kalkinma.gov.tr, Erişim Tarihi: 26.03.2015.

DPT; (1985), 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989. http://www.kalkinma.gov.tr, Erişim Tarihi: 26.03.2015.

DPT; (1990), 6.Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994. http://www.kalkinma.gov.tr, Erişim Tarihi: 26.03.2015.

DPT; (1995), 7.Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000. http://www.kalkinma.gov.tr, Erişim Tarihi: 26.03.2015.

DPT; (2000), 8.Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005. http://www.kalkinma.gov.tr, Erişim Tarihi: 26.03.2015.

DPT; (2007), 9.Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013. http://www.kalkinma.gov.tr, Erişim Tarihi: 26.03.2015.

KALKINMA BAKANLIĞI; (2013), 10. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2014-2018. http://www.kalkinma.gov.tr, Erişim Tarihi: 26.03.2015.

KUTLU, Erol; (2004), **İktisadi Kalkınma ve Büyüme**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 318s.

OLALI, Hasan (1990), **Turizm Politikası ve Planlaması**, İzmir: Ege Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, No:228, 462s.

SİVİL, İbrahim Halil (2007), Avrupa Birliği Turizm Politikaları ve Türkiye Turizmi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.

TOKER, Boran; (2007), "Türkiye'de Turizm Sektörü Teşviklerinin Değerlendirilmesi", **Yönetim ve Ekonomi**, 14(2), ss: 81-92.

TÜRSAB, (2015),"Türkiye'nin Yatak Kapasitesi 1966-…". http://www.tursab.org.tr, Erişim Tarihi: 07.03.2015

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA STRATEJİSİ: İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVESİNDE TEORİDEN PRATİĞE

Ömer UĞUR[1]
Kadir Caner DOĞAN[2]

ÖZET

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, 1960'lı yıllardan itibaren dünyanın değişik bölgelerinde yavaş yavaş ortaya çıkan ve ülkelerin sınırlarını aşıp, küresel bir boyut kazanan çevre sorunlarının, uluslararası platformlarda tartışılmaya başlanması ile günümüzde çok fazla kullanılan kavramlardan birini oluşturmaktadır. 1970'li yıllarda tüketimin ön planda tutulduğu kontrolsüz bir kalkınma sürecinin, ekolojik dengeleri bozduğu ve daha da önemlisi çevre ve ekonomik kalkınma arasındaki doğal bağın göz ardı edildiğinin fark edilmesi, uluslararası toplumunda olduğu gibi, Avrupa Birliği (AB)'nde de çevreye duyarlı bir kalkınma planı arayışlarını beraberinde getirmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın stratejik saç ayaklarından birini oluşturan çevre ise, AB'nin önemli ve güçlü bir rol oynadığı alanı temsil etmenin yanında, iklim değişikliği etkilerinin küresel boyutta azaltılması konusunda yapmış olduğu çalışmalar ile bu alanda etkin bir aktör olduğunu göstermiştir. Bu bildiride, AB'nin iklim değişikliği ile mücadeleye başlamasında ve bu alanda önemli bir aktör olmasında, 1990'lardan itibaren önem kazanmaya başlayan sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin büyük etkisinin olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu ilkeler doğrultusunda, AB kendi stratejisini geliştirmiş ve bu strateji çerçevesinde iklim değişikli ile mücadelede önemli mesafeler kat etmiştir.

Anahtar Kelime: Sürdürülebilir Kalkınma, Avrupa Birliği, Strateji, İklim Değişikliği.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY OF EUROPEAN UNION: FROM THEORY TO PRACTICE IN THE FRAMEWORK OF CLIMATE CHANGE

ABSTRACT

The concept of sustainable development is slowly emerging in various parts of the world since the 1960s and when it crossed the borders of the country winning global dimension of environmental problems, by being discussed in international fora, today is one of the concepts used too much. An uncontrolled development process is kept at the forefront of consumption in 1970 that disrupt the ecological balance and more importantly, to recognize that the natural bond between environment and economic development is ignored, as with the international community, the European Union (EU) has brought about in quest for an environmentally sensitive development plan. Whereas the environment constitutes one of the strategic underpinnings of sustainable development, also represent areas where the EU and play a important and strong role alongside the factors of climate change impacts in reducing the studies that have been done on a global scale have shown that an effective actor in this field. At this paper, EU to start in the fight against climate change and that is a major player in this area, from the 1990s began to gain importance is emphasized that the major effect of the principle of sustainable development. In accordance with these principles the EU has developed its own strategy and significant progress in the fight against climate change has come in the framework of this strategy.

Keywords: Sustainable Development, European Union, Strategy, Climate Change.

[1] Öğr. Gör., İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, omerugur@gumushane.edu.tr.
[2] Yrd. Doç. Dr., İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, kadircanerdogan@gumushane.edu.tr.

GİRİŞ

Son yirmi yıldır, Avrupa Birliği (AB)'nin sürdürülebilir kalkınma konusunda uyguladığı politikalar ile dünyada bu alanda liderliği üstlenmiş durumdadır. Sürdürülebilir kalkınmanın stratejik saç ayaklarından birini oluşturan çevre ise, AB'nin önemli ve güçlü bir rol oynadığı alanı temsil etmenin yanında, iklim değişikliği etkilerinin küresel boyutta azaltılması konusunda yapmış olduğu çalışmalar ile bu alanda etkin bir aktör olduğunu göstermiştir. AB'nin çevre ile uyumlu bir kalkınma stratejisi geliştirme eğilimi, yerel ölçekli olduğu düşünülen çevre sorunları ve zararlarının ülkelerin sınırlarını aşıp, küresel bir olgu haline dönüştüğü 1980'li yıllara dayanmaktadır. Bu tarihe kadar çevre ve çevre sorunları konusunda sınırlı bir etkinliği sahip olan AB, özellikle uluslararası kuruluşların çevresel açıdan sürdürülebilir nitelikli bir ekonomik kalkınmanın temel ilkelerini belirlemesine paralel olarak, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik politikalar oluşturmaya başlamıştır.

AB'nin iklim değişikliği ile mücadeleye başlamasında, 1990'lardan itibaren önem kazanmaya başlayan sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin büyük etkisinin olduğu göz önüne alınmaktadır. AB, 2000'li yıllarda uygulamaya koyduğu sürdürülebilir kalkınma stratejisiyle, uluslararası toplumun uzun yıllardır üzerinde çalıştığı bu kavramı, gerek teoride gerekse pratikte yani bir bütün olarak tutarlı bir şekilde iklim değişikliği politikalarında uygulamaya çalışmaktadır. Diğer yandan, sürdürülebilir kalkınma kavramın gün geçtikçe birçok politika konusuyla birlikte ilişkilendirilmeye başlanması ve bu durumun AB politika yapma süreci içerisinde ayrıca karşılık bulması da çalışmayı önemli kılmaktadır. Diğer yandan, sürdürülebilir kalkınma kavramı ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla geniş ve kapsamlı bir yapıyı oluşturması, her bir konunun ele alınıp analitik bir çerçevede incelenmesi mümkün kılamamaktadır. Bundan dolayı, çalışmada AB sürdürülebilir kalkınma stratejisinde en fazla ehemmiyet verdiği konulardan birisi olan iklim değişikliği politikaları ele alınıp, bunun üzerinden AB stratejisi incelenecektir.

Bu bildirinin amacı, AB'nin iklim değişliği ile mücadeledeki rolünü sürdürülebilir kalkınma stratejisi çerçevesinde ele alarak, teorik tartışmaların pratikte nasıl ve ne derece karşılık bulduğunu tartışmaktır. Bu çalışmada yöntem olarak, öncelikle konunun temelini oluşturan sürdürülebilir kalkınma hakkında kavramsal/teorik bilgiler verilmesi ve daha sonrasında çalışmanın özünü meydana getiren AB Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisinin literatür ve uygulamalar çerçevesinde detaylandırılması seçilmiştir.

I. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA (SK)

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, 1960'lı yıllardan sonra dünyanın farklı bölgelerinde kademeli olarak ortaya çıkan ve ülkelerin sınırlarını aşıp, küresel bir boyut kazanan çevre sorunlarının, uluslararası platformlarda tartışılmaya başlanması ile günümüzde çok fazla kullanılan kavramlardan biridir (Baker, 2006: 1-2). SK, özellikle 1970'lerden itibaren sadece ekonomik konular için değil, aynı

zamanda sosyal ve çevre konularını da kapsayacak şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Tıraş, 2012: 60-61; Dinçer ve Aslan, 2008: 32). Nitekim bu tarihten itibaren SK kavramı, çevre ve insan kaynaklarının tümünün, hem günümüzdeki insanların ihtiyaçları hem de gelecek kuşakların ihtiyaçları için ihtiyatlı kullanılmasını sağlayan ve buna saygı duyma temelinde toplumun tamamını kapsayacak bir süreç (Carter, 2008: 209) olarak tanımlanmaktadır.

SK, 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren literatürde somut olarak tartışılmaya başlandığı söylenebilir (Wall, 2013: 20; Baker, 2006: 18). Bugüne kadar literatürde birçok alan için kullanılan sürdürülebilir kalkınma kavramının temel özelliği, ekoloji ve insanı konu alması ve bu bağlamda doğal düzenin ve insanların yaşamları için gerekli kaynaklarının korunmasını ön planda tutmasıdır. SK kavramı, bu açıdan bakıldığında; sosyal sorumluluk, ekonomi, çevre bilimi ve yönetimi, siyaset ve hukuk gibi değişik alanları birleştiren ve bunlar arasında bir işbirliğinin oluşmasına zemin hazırlayan bir kavram olarak görülmektedir. Bununla birlikte, kavram son zamanlarda daha geniş boyutlarla ele alınmakta ve demokrasi, insan hakları, doğaya ve çevreye saygı gibi daha spesifik kavramları içinde barındıran bir kavrama dönüşmüştür (Baker, 2006: 105).

Diğer yandan, SK kavramı, 1992 Rio Dünya Zirvesi'nden sonra hem ulusal hem küresel ölçekteki çevre koruma politikalarının genel kabul görmüş ana kavramı olarak kabul görmektedir. Öyle ki, çevre ve çevre sorunlarından bahsedildiğinde ilk akla gelen kavram olması nedeniyle, SK'nın çevre ve çevre sorunları sözcükleriyle ilişkilendirildiği bile söylenebilir (Turgut, 1996: 701). Bunun yanında, genel olarak SK kavramı; *"çevre değerlerinin ve doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesine yol açmayacak biçimde rasyonel yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin, ekonomik gelişmenin sağlanması"* (Keleş, 1998: 112) şeklinde karşılık bulmaktadır.

II. İKLİM DEĞİŞİLİĞİ ÇERÇEVESİNDE AVRUPA BİRLİĞİ SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA STRATEJİSİ (SKS)

AB, ikinci dünya savaşından sonraki dönemde, tıpkı diğer birçok ülke gibi, öncelik olarak ekonomik kalkınmanın hızlandırılması, işsizliğin azaltılması, enflasyonun kontrol altında tutulması gibi konulara önem vererek, üretim kapasitesinin arttırılmasını temel amaç olarak görmüştür (Yıkmaz, 2011: 14). Bunun doğal bir sonucu olarak, 1957 Roma Antlaşmasıyla kurulun Avrupa Ekonomik Topluluğu (daha sonrasında AB) çevre konularına doğrudan yer vermemiştir. Ancak 1970'li yıllarda tüketimin ön planda tutulduğu kontrolsüz bir kalkınma sürecinin, ekolojik dengeleri bozduğu ve daha da önemlisi çevre ve ekonomik kalkınma arasındaki doğal bağın göz ardı edildiğinin fark edilmesi, uluslararası toplumunda olduğu gibi, "AB'de de çevreye duyarlı bir kalkınma planı arayışlarını beraberinde getirmiştir" (Baker, 1997: 89-90). Bu bağlamda, uluslararası toplum tarafından 1972 Stockholm ve 1987'de Brundtland Raporu sonucu ete kemiğe bürünmeye başlayan SK ilkeleri çerçevesinde AB'nin çevre sorunlarına daha fazla angaje olduğu ve bu anlamda çevreye ilişkin

hazırlanan ve yürürlüğe konan resmi belgelerin sayılarında geçmişe oranla bir artışın olduğu görülmektedir (Bretherton ve Vogler, 2006: 86-90).

Her ne kadar 1980'lerden sonra Avrupa düzeyinde çevreye olan ilginin artmasına rağmen, AB'nin, resmi olarak 1997 Amsterdam Antlaşması'na kadar SK ilkelerini birliğin tamamlayıcı bir hedefi ve Avrupa topluluğunun temel bir ilkesi haline dönüştürmesi söz konusu olmamıştır (Bretherton ve Vogler, 2006: 99). Diğer yandan, 1999 yılında Helsinki konferansında ise Avrupa Konseyi, ekonomik, sosyal ve ekolojik olarak sürdürülebilir kalkınmayla uyumlu uzun vadeli bir kalkınma strateji hazırlaması için Avrupa Komisyonu'na yetki vererek, AB'nin ilk sürdürülebilir kalkınma stratejisinin hazırlanması için ilk adımı atmıştır (European Commission, 1999). Buna ek olarak, 2001'de Göteborg'da yapılan Avrupa Konseyi'nde *"Daha İyi Bir Dünya İçin Sürdürülebilir Avrupa: Sürdürülebilir Kalkınma için Avrupa Birliği Stratejisi"* konulu Avrupa Komisyonu önerisi kabul edildi. Bu strateji ile dört öncelikli alanda gelecekteki politika geliştirme için genel bir rehber olarak bir dizi hedef ve önlemler sıralanmıştır. Bu öncelikli alanlar şu şekilde belirlenmiştir (European Commission, 2001):

- İklim değişikliği ile mücadele,
- Sürdürülebilir ulaşımın sağlanması,
- Biyolojik çeşitliliğin ve doğal kaynakların korunması,
- Halk sağlığı.

Göteborg Konseyi sonucu olarak ortaya çıkan AB Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi (SKS), bir yandan dünyanın en etkin ekonomik yapısının oluşturmayı, diğer yandan yüksek düzey bir halk sağlığı ve yaşam koşullarının oluşturulmasının yanında, küresel çevrenin taşıma kapasitesini uygun olan kaynak kullanımına öncelik verilmesi ve bu sayede sürdürülebilir kalkınmanın üç saç ayağını oluşturan ekonomik, sosyal ve ekolojik sürdürülebilirliğin oluşturulması amaçlamaktaydı.

Buna rağmen, 2001 yılında hazırlanan SKS'nin, ekonomik entegrasyon ağırlıklı ve yeni istihdam imkanlarının oluşturulmasına yönelik bir politika izlenmesi, tam anlamıyla başarılı olmasını engellemiştir. Bundan dolayı, 2004 yılında başlayan yoğun bir gözden geçirme süreci sonucunda Avrupa Konseyi, 2006 yılında AB için yenilenmiş sürdürülebilir kalkınma stratejisini kabul etmiştir (European Council, 2006). 2006 yılında kabul edilen yeni SKS yapısı ve kapsamı bakımından, 2001 yılındaki SKS'yi detaylandırarak, tek ve tutarlı belge haline dönüştürmüştür.

2001 yılındaki SKS'ye göre, yeni SKS açıkça bir dizi araçlar etrafında yapılandırılmış, operasyonel hedefler ve belirleyici eylemler için, 2001 yılındaki SKS'de yer alan dört öncelikli alan tekrardan teyit edilerek, sosyal uyum ve küresel düzeyde sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesi için AB'nin rolü gibi iki yeni alan eklenmiştir. İlk stratejiyi temel alan bu yeni strateji, doğal ve ekonomik kaynakları verimli bir şekilde kullanan ve yöneten bir topluluğu oluşturmak ve bunun yanında ekolojinin korunmasına uyumlu bir yol izleyerek mevcut ve gelecek nesillerin yaşam standartlarını sürekli iyileştirmeyi amaçlamaktadır (Baker, 2006: 145-146).

Gerek 2001 ve gerekse 2006 yılındaki AB SKS'nde yer alan iklim değişikliği ile mücadele, stratejinin temel gündemini oluşturması açısından oldukça önemliydi. Çünkü, iklim değişikliği ile mücadele AB'nin uzun süredir üzerinde çalıştığı bir alanı oluşturmakta ve hatta küresel boyutta bir çok ülkeye liderlik ettiği bir politikayı içermekteydi (Jordan vd., 2010: 7; Baker, 2006: 91). Özellikle ABD'nin 1997 yılında imzalanan Kyoto Protokolü'nden çekilmesi, AB'ye iklim değişikliği ile mücadelede daha fazla sorumluluk almasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla AB özellikle bu sorumluluğu yerine getirebilmek için daha tutarlı, diğer politika alanları –özellikle enerji politikası- ile entegre olmuş bir strateji oluşturması gerekmekteydi. Aslında AB, 1990'lı yıllar gibi erken bir tarihte Kyoto Protokolü'nde belirlenen sera gazı salınımlarından daha yüksek bir oran olan %8'lik bir hedefi belirlemişti. Ancak uluslararası iklim değişikliği müzakerelerindeki liderliğini devam ettirebilmesi için Avrupa düzeyinde daha yüksek oranda emisyon oranları belirlemesi ve bunu birçok politika ile ilişkilendirmesi gerekmekteydi (Jordan ve Rayner, 2010: 56-58)..

Bu bağlamda, AB, iklim değişikliği ile mücadele konusunda SK stratejisini en önemli unsur olarak kullanmıştır. Öyle ki AB'nin iklim değişikliği ile mücadele için hazırlamış olduğu programlar –örneğin, 20-20-20 programı- SK stratejisinin diğer unsurları ile entegre edilmesi için önemli bir aracı oluşturmuştur. Örneğin, az önce bahsedilen 20-20-20 programı, başlıca iklim değişikliği ile mücadele için hazırlanmış bir program olsa da, bir yandan enerji politikalarını diğer yandan da ulaşım ve sağlık politikalarını kapsayan geniş bir süreci içerisinde barındırmıştır. Gerçekten de, 20-20-20 programına bakıldığında; iklim değişikliği ile mücadelede emisyonların azaltılması konusunda bir hedef ortaya konurken, bunu gerçekleştirmek için yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılması –örneğin %20 oranında yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi-, çevre dostu ulaşım tarzlarının karayolu taşımacılığında uygulanması ve Avrupa düzeyinde hava kalitesinin iyileştirilmesi için bir dizi direktifin hazırlanmasının gerekliliğini vurgulandığı görülmektedir (Haug ve Jordan, 2010: 87-88).

Peki, 2006 yılında kabul edilen strateji ne kadar başarılı olmuştur? Açıkçası 2009 yılında hazırlanan gözden geçirme raporunda, AB'ni sürdürülebilir kalkınma önemli ilerlemeler kat ettiği; ancak bazı sürdürülebilir olmayan eğilimlerin devam ettiği vurgulanmıştır (Eurostat, 2011). Buna karşın, AB sürdürülebilir kalkınma stratejisinin üç saç ayağından birini oluşturan iklim değişikliği politikası konusunda önemli ilerlemelerin olduğu belirtilmektedir. Nitekim, AB üyesi ülkelerin 2020 yılına kadar emisyon oranlarının azaltılması konusunda 20-20-20 programı çerçevesinde yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yaptıkları görülmektedir (Hildingsson vd., 2010: 110). Yine aynı şekilde bazı üye ülkelerin –Almanya gibi- nükleer enerjiden vazgeçip daha fazla yenilenebilir enerji kaynağını kullanarak enerji üretilmesi konusunda kendi ulusal enerji politikalarında bir değişim yapması bunun açık bir göstergesidir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki özellikle 2008 yılından sonra başlayan Dünya Ekonomik Krizi, AB'nin iklim değişikliği politikasını önemli ölçüde etkilemesine rağmen, şu an SKS çerçevesinde iklim değişikliği projesi olan 20-20-20 programının devam ettirildiği söylenebilir (Alessi vd., 2010; Ugur, 2011: 35).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

AB'nde 2001 yılında kabul edilen SKS stratejisi, üzerinden çok fazla bir süre geçmeden revize edilme gereği duyulmuş ve 2006'da yeni strateji kabul edilmiştir. Yeni strateji, ilk stratejiye göre daha kapsayıcı olması ve yeni konuların stratejiye dahil edilmesi, ilk stratejinin sürdürülebilir kalkınma ilkelerini tam anlamıyla birbirine entegre edilemediği şeklinde yorumlanabilir. Ancak sürdürülebilir kalkınmanın önemli saç ayaklarından birini oluşturan çevre ve yine çevre politikalarıyla doğrudan ilgili küresel iklim değişikliği konularında AB'nin, 1990'lı yıllardan beri sürekli olarak gelişme gösteren politikaları da göz ardı edilemez.

Bunun yanında, bir stratejinin başarılı olması için sürdürülebilir kalkınmanın üç saç ayağını oluşturan, ekonomik, sosyal ve ekolojik sürdürülebilirliğin birbirine entegre edilip, birbirine paralel hareket ettirilmesi gerekir. Maalesef, AB'nin 2001 yılındaki stratejisi her ne kadar bu üç olguyu içeriyor olsa da, kapsamlı ve tutarlı olmaktan oldukça uzaktı. Öyle ki, ekonomik kalkınmayı ve buna bağlı olarak istihdamın yükseltilmesi, temel amaçlar arasına konmuştu. Bundan dolayı, diğer konu başlıklarına gereken derecede ilgi gösterilmemiş ve ilk stratejinin gözden geçirilip yenilenmesi ile sonuçlanmıştır.

2006 yılında kabul edilen strateji, bu bağlamda, 2001 yılındakine göre daha fazla konuyu içermesinin yanında, stratejide belirlenen hedeflerin gerçekleşip gerçekleşmediğinin izlenmesi için her iki yılda bir hazırlanmasını öngören bir mekanizmayı içermesi açısından önemlidir. Bunla birlikte, sürdürülebilir kalkınma stratejisinin etkili bir şekilde uygulanmasının sadece ulusal ve bölgesel çabalarla mümkün olmayacağı ve dolayısıyla küresel bir işbirliğinin şart olduğu vurgulanarak, AB'nin bu networkleri oluşturmasında öncü rol oynaması gerektiği belirtilmiştir. Böylece, AB'nin uluslararası politikalarda sürdürülebilir kalkınma gibi daha "yumuşak güç" unsurlar kullanarak, uluslar arası toplum tarafından aktör olarak kabul edilebilirliği artmış olacaktır.

Sonuç olarak AB, 1990'lı yıllardan sonra çevreye duyarlı kalkınma stratejisinde önemli mesafe kat etmiş gözükmektedir. Öyle ki, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri en iyi şekilde yürüten ülkelerin birçoğu AB üyesi ülkelerden oluşmaktadır. Tabi ki, stratejinin uygulanmasında bazı aksaklıklar mevcuttur; ancak, 1990'lar gibi erken bir dönemde başlayan çabalar sonucunda elde edilen başarılar ayrıca önemlidir. Fakat son dönemde bir yanda yeni katılan üyelerle birlikte sayının artması, diğer yandan küresel düzeyde kaşanan ve Euro bölgesini de oldukça fazla etkileyen ekonomik kriz, AB'nin SKS'ni ve bu bağlamda iklim değişikliği politikalarını olumsuz etkileyecek gibi görünmektedir.

KAYNAKÇA

ALESSI, Monica, Anton GEORGIEV ve Christian EGENHOFER; (2010), "Messages from Copenhagen Assessments of the Accord and Implications for the EU", ECP Report, No. 9, April, http://www.ceps.eu/book/messages-copenhagen-assessments-accord-and-implications-eu, Erişim Tarihi: 26.03.2015.

BAKER, Susan; (1997), "The Evolution of European Union Environmental Policy: From Growth of Sustaiable Development?", iç. Susan BAKER, Maria KOUSIS, Dick RİCHARDSON and Stephan YOUNG (Ed.), **The Politics of Sustainable Development**: **Theory, Policy and Practice within the European Union**, Routledge, London, ss.89-104.

BAKER, Susan; (2006), **Sustainable Development**, Routledge, New York, 2p.

BRETHERTON, Charlotte ve John VOGLER; (2006), **The European Union as a Global Actor**, Routledge, New York, 86-90p.

CARTER, Neil; (2008), **The Politics of the Environment**, Cambridge University Press, Cambridge, 209p.

DİNÇER, Mehmet Zeki ve Özgür ASLAN; (2008), **Sürdürülebilir Kalkınma, Yenilenebilir Enerji Kaynakları ve Hidrojen Enerjisi: Türkiye Değerlendirmesi**, İstanbul Ticaret Odası (İTO) Yayın No: 2009-51, İstanbul, 32s.

EUROPEAN COMMISSION; (1999), "Report on Environment and Integration Indicators to Helsinki Summit", Commission Working Document, http://ec.europa.eu/environment/integration/pdf/reportintegrationsec99_1942.pdf, Erişim Adresi: 27.03.2015.

EUROPEAN COMMISSION; (2001), "Commission Proposes Bold EU Strategy for Sustainable Development", europa.eu/rapid/press-release_IP-01-710_en.pdf, Erişim Tarihi: 27.03.015.

EUROPEAN COUNCIL; (2006), "Renewed EU Sustainable Development Strategy", http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2010117%202006%20INIT, Erişim Adresi: 26.03.2015.

EUROSTAT; (2011), Sustainable Development in the European Union: 2011 Monitoring Report of the EU Sustainable Development Strategy, http://www.ecologic.eu/4581, Erişim Tarihi: 27.03.2015.

HAUG, Constanze ve Andrew JORDAN; (2010), "Burden Sharing: Distributing Burdens or Sharing Efforts?", iç. Andrew JORDAN, Dave HUITEMA, Harro Van ASSELT, Tim RAYNER and Frans BERKHOUT (Ed.), **Climate Change Policy in the European Union**, Cambridge University Press, Cambridge, ss.83-102.

HILDINGSSON, Roger, Johannes STRIPLLE ve Andrew JORDAN; (2010), "Renewable Energies: A Continuing Balancing Act?" iç. Andrew JORDAN, Dave HUITEMA, Harro Van ASSELT,

Tim RAYNER and Frans BERKHOUT (Ed.), **Climate Change Policy in the European Union**, Cambridge University Press, Cambridge, ss.103-124.

JORDAN, Andrew ve Tim RAYNER; (2010), "The Evolution of Climate Policy in European Union: An Historical Overview", iç. Andrew JORDAN, Dave HUITEMA, Harro Van ASSELT, Tim RAYNER and Frans BERKHOUT (Ed.), **Climate Change Policy in the European Union**, Cambridge University Press, Cambridge, ss.52-80.

JORDAN, Andrew, Dave HUITEMA ve Harro Van ASSELT; (2010), "Climate Change Policy in the European Union: An Introduction", iç. Andrew JORDAN, Dave HUITEMA, Harro Van ASSELT, Tim RAYNER and Frans BERKHOUT (Ed.), **Climate Change Policy in the European Union**, Cambridge University Press, Cambridge, ss.7-25.

KELEŞ, Ruşen; (1998), **Kent Bilimleri Sözlüğü**, İmge Yayınevi, Ankara, 112s.

TIRAŞ, H. Hayrettin; (2012), "Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, 2, ss.57-73.

TURGUT, Nükhet; (1996), "Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Katılımın Rolü", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 52(1), ss.701-715.

UGUR, Omer; (2011), European Union Leadership on Climate Change Policy: What Went Wrong at Copenhagen Climate Change Summit in 2009?, Brunel University, Postgraduate Politics and Hıstory Master Thesis, London.

WALL, Derek; (2013), **Yeşil Politika**, Çev. İlknur Urkun Kelso, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 20s.

YIKMAZ, Rıza Fikret; (2011), Sürdürülebilir Kalkınmanın Ölçülmesi ve Türkiye İçin Yöntem Geliştirilmesi, DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2820, Ankara.

KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİKLERİNİN KIŞ TURİZM HAREKETLERİNE ETKİLERİ: ERZURUM İLİ ÖRNEĞİ

Neslihan SERÇEOĞLU[1]
Zennube IŞIK [2]
Leyla TIRAK [3]

ÖZET

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çevre Sözleşmesine göre iklim değişikliği, karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan, insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan değişikliktir. İklim değişikliğinin tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin tümü üzerinde farklı düzeylerde etkileri bulunmaktadır. İklim değişikliğinin en çok etkilediği sektörlerin başında hizmetler sektörünün altında bulunan turizm gelmektedir. Turizm, iklime ve hava durumuna bağımlı bir sektördür. Çünkü Türkiye'ye gelen turistlerin çoğunluğu genellikle deniz-kum-güneş üçlüsüne dayanan kitle turizmini tercih etmektedir. Kitle turizminin yanı sıra alternatif turizm türleri de turistler tarafından tercih edilmekte özellikle kış aylarında kayak yapmak için kış turizmine yönelmektedirler. Temeli kara bağlı olan kış turizmi ise iklim değişikliklerinin zararlarından çok fazla etkilenmektedir ve etkilenecektir. Bu araştırmanın amacı iklim değişikliklerinin kış turizminde meydana getirdiği etkileri ortaya koyarak bu etkileri azaltmak ve alınması gereken tedbirleri belirlemeye çalışmaktır. Bu bağlamda yapılan araştırmada Erzurum ilinde son yıllardaki yağış miktarları dikkate alınarak ve gelen turist sayılarına bakılarak tespit analizi yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İklim değişiklikleri, kış turizmi, Erzurum

THE EFFECTS OF GLOBAL CLIMATE CHANGES AND ELEGANCE WINTER TOURISM: THE PROVINCE OF ERZURUM EXAMPLE

ABSTRACT

According to the United Nations Convention on climate change, the climate change; Environment comparable time periods observed in addition to natural climate change, directly or indirectly, by distorting the global atmosphere as a result of human activities, a combination of climate change that occurs. Of climate change on agriculture, industry and services sectors are at different levels on all of the effects. Climate change affects most sectors of the services sector comes under tourism. Tourism is a sector dependent on the weather and climate. Because the majority of tourists coming to Turkey is usually sea-sand-Sun prefer mass tourism based on trio. Of mass tourism as well as alternative tourism types are preferred by tourists, especially during the winter months for skiing are turning to winter tourism. On the basis of land that is connected to the winter tourism is influenced by a lot of the damage of climate change is and will be affected. The aim of this research bring in winter tourism of climate change effects need to be taken to reduce these effects and putting measures is to try to identify. In this context, in the province of Erzurum in research conducted by considering the results of recent rainfall and number of tourists by looking in the detected analysis and made suggestions.

Keywords: Climate change, winter tourism, Erzurum

[1] Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi, nserceoglu@atauni.edu.tr 25240 ERZURUM
[2] Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi, zennube.yalcin@atauni.edu.tr 25240 ERZURUM
[3] Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi, leyla_trak@hotmail.com 25240 ERZURUM

GİRİŞ

İnsanlık, var oluşundan itibaren çevresini dolayısıyla da doğal kaynakları, kendi gereksinimleri doğrultusunda kullanmıştır. Bu süreçle birlikte insanoğlu çevreyi etkilemiş ve çevreden de etkilenmiştir. İnsan-doğa ilişkilerine ve çevresel sorunlara bu açıdan bakıldığında, ortaya çıkan tüm ekolojik sorunların en büyük kaynağının, bitmek bilmeyen insan ihtiyaçlarının karşılanması için doğanın bilinçsizce kullanılması olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim insan, bu ihtiyaçlarının karşılanması sürecinde, gerek duyduğu hammaddelerin sağlanması, mal ve hizmetlerin üretimi-tüketimi ve daha sonra doğaya atık olarak aktarılması aşamalarının her birinde doğaya önemli ve geri dönülemez zararlar vermektedir. Bu zararlar içerisinde büyük önem taşıyan konulardan birisi küresel iklim değişikliğidir. İnsan kaynaklı sera gazlarının yol açtığı en büyük global sorun olarak karşımıza çıkan iklim değişikliğinde, sera gazları emisyonlarının azaltımı oldukça büyük önem taşımaktadır. Bu konuda ciddi önlemlerin alınması ilk kez 1992 Rio Konferansı'nda (UNFCCC) gündeme getirilmiştir. Daha sonra 1997 yılında Japonya'nın Kyoto şehrinde bir araya gelen Birleşmiş Milletler ülkeleri, bu konuda daha somut adımların atılabilmesi için bazı girişimlerde bulunmuşlardır.

Küresel ısınma süreci, iklimlerde değişikliklere neden olmaktadır. İklimlerin değişmesi ise sağlık, tarım, enerji, turizm gibi çok çeşitli sektörleri etkilemekte ve olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. İklimdeki öngörülmeyen olaylar ve küresel ısınmanın etkileri uzun dönemde turizm stratejilerinin ve planlarının gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla geleceğe yönelik turizm sorunlarına karşı savunmasız kalınmaktadır. Dünyadaki bütün turistik bölge yönetimleri, uzun vadede pazarlama stratejileri hazırlamaya çalışmaktadırlar. Fakat iklim değişikliklerine hazırlıklı iyi planların yapılamaması gelecek dönem için beklenmeyen durumların ortaya çıkmasına sebep olabilecektir. Bu çalışmada da küresel iklim değişikliklerinin sebep olduğu olumsuzluklar ön plana çıkarılarak kış turizmi hareketlerine etkileri olup olmadığı belirlenmeye çalışılmış ve yapılan tespitlere göre önerilerde bulunulmuştur.

I. LİTERATÜR TARAMASI

İklim değişikliği kavramı, iklim koşulları üzerinde küresel ve yerel izleri bulunan, nispeten uzun süreli ve yavaş bir şekilde gelişen değişiklikler şeklinde ifade edilebilir. Küresel ısınmaya bağlı olarak ortaya çıkan iklim değişikliği de, atmosfer içinde doğal olarak bulunan ve sera gazları olarak adlandırılan bazı gazların konsantrasyonlarının değişmesi, buna bağlı olarak da yerkürenin aşırı olarak ısınmaya başlaması ve birtakım ekolojik dengesizliklerin ortaya çıkmasını ifade etmektedir (Karakaya ve Özçağ, 2003:2).

Küresel ısınmada en büyük payı *sera etkisi* almaktadır. Güneşten gelen dalgalı radyasyonun bir kısmı doğrudan atmosfer tarafından uzaya verilirken, bir kısmı da yeryüzü tarafından emilmekte, ısınan yeryüzünden salınan uzun dalgalı radyasyonun önemli bir bölümü de atmosfer tarafından tekrar emilmektedir. Atmosferdeki gazların kısa dalgalı güneş ışınlarına karşı çok geçirgen, yeryüzünden

verilen uzun dalgalı radyasyona karşı ise, biriken sera gazları nedeniyle daha az geçirgen olması sonucunda, yere yakın kısımların beklenenden daha fazla ısınması olayına *atmosferin sera etkisi* denilmektedir (Öztürk, 2002: 53). İnsanlar farkında olmadan atmosfere radyoaktif maddeler uygulamakta ve bu maddelerin bazıları dünyayı soğuturken çoğunluğu ısınma etkisi yaratmaktadır. Bu etkilerin tamamı henüz tam olarak idrak edilmese de küresel ısınmaya sebep olduğu açıkça ortadadır (Warrick ve Oerlemans, 1991:258).

Doğadaki canlılar uzun bir süreç içinde değişen iklim şartlarına uyum sağlayabilmektedirler. Ancak, hızlı iklim değişiklikleri ve hidrolojik döngüde meydana gelen değişiklikler, birçok bitki ve hayvan türünün yok olmasına, ekosistem dengesinin bozulmasına ve sosyo-ekonomik yaşam koşullarının kötüleşmesine yol açmaktadır. İklim değişikliği sonucu, kara ve deniz buzullarının erimesi, kar ve buz örtüsünün alansal daralması, deniz seviyesinin yükselmesi, iklim kuşaklarının yer değiştirmesi, yüksek sıcaklıklara bağlı salgın hastalıkların ve zararlıların artması, sel baskınları, kuraklık, kıtlık ve göç gibi, dünya ölçeğinde sosyo-ekonomik sektörleri, ekolojik sistemleri ve insan yaşamını doğrudan etkileyecek önemli değişikliklerin oluşması beklenmektedir.

Küresel iklim sisteminde hızlı ve şiddetli değişimler, turizm ve rekreasyon imkanlarının sınırlanması sonucu sektörü olumsuz etkilemektedir. Kitle turizminin yanı sıra pek çok alternatif turizm türü de iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden nasibini almaktadır. Temeli kış yağışları ve kara bağlı olarak kayak sporuna dayanan kış turizmi de bu zararlardan oldukça etkilenmektedir.

Günümüzde dünya nüfusu giderek artış göstermektedir. Sosyo-ekonomik refahın yükselmesiyle birlikte yaşam koşulları iyileşmekte, insanlar değişim ve gelişim göstermektedirler. Artan eğitim ve haberleşme olanaklarının sonucu olarak insan ve gurup davranışları farklılaşmakta ve nüfusun yaş bakımından yapısı farklı bir görünüm kazanmaktadır. Bu değişen faktörlerin bir sonucu olarak turizme duyulan ilgi de giderek artmaktadır (Akat, 2000: 39). Turizm sektöründe tüketiciler ürünün üretildiği yere gitmek zorundadır. Bu durum, turistik etkinliklerin gerçekleştiği alanda yerel halk ve doğal çevre üzerinde önemli etkilere yol açmaktadır. Ayrıca bu faaliyetlerin mevsimsel özellik göstermesi turizm ve çevre etkileşiminin belli dönemlerde daha yoğun olarak yaşanmasına neden olmaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006:133). İklim özellikleri turizm sezonunun uzunluğunu ve kalitesini belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Turizm işletmeleri genellikle yüksek kaliteli doğal çevre üzerinde kurulmaktadır. Turistik bir destinasyonun iklim şartlarını değerlendirirken nem oranı, sıcaklık, yağış miktarı ve türü, istikrarlı güneşli günlerinin sayısı, güneş ışınlarının şiddeti, havanın bileşimi ile hava hareketleri bakımından gösterdiği özellikler dikkate alınır. Özellikle tatil ve dinlenme turizmi açısından istenen iklim özellikleri bol güneş, az yağış, nem oranın düşük, istikrarlı ısı ile hava akımlarının sert olmamasıdır (Zengin, 2006: 55). Günümüzde yaşadığımız olaylar göstermiştir ki iklim değişimi turizm için uzak bir gelecekte yaşanacak bir olay değildir. Daha şimdiden en popüler olan iki tatil türü (plaj turizmi ve kış sporları) etkilenmeye başlamıştır. Sahil tesislerinde yaşanan yoğun fırtınadan dolayı oluşan erozyon, yosunlaşma, denizanaların istilası normal deniz sıcaklığın

artmasından kaynaklanmaktadır. Kayak merkezleri kısa süren sezon ve kar eksikliği ile baş etmek zorunda kalmaktadır. Ayrıca, yıkıcı kasırgalar, siklonlar, seller, kuraklık ve şiddetli orman yangınları son birkaç yıldır daha çok oluşmaktadır (UNWTO, 2007: 5).

II. METODOLOJİ

A. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, küresel iklim değişikliklerinin turizm sektöründe sebep olduğu etkileri ortaya koyarak bu etkileri azaltmak ve tamamen ortadan kaldırmak için alınabilecek tedbirleri belirlemeye çalışmaktır. Bu doğrultuda Erzurum ili yağış miktarları dikkate alınmış ve bu yağış miktarları ile Erzurum iline gelen turist sayıları karşılaştırarak herhangi bir etkinin söz konusu olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen tespitlere göre de yerel yönetimlere, turizm planlayıcılara ve turizm sektörü çalışanları için önerilerde bulunulmuştur.

B. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada öncelikle konu hakkında literatür taraması yapılarak daha önce yapılan çalışmalar incelenmiş ve Erzurum ili yağış miktarları baz alınarak en çok yağışın olduğu aylar tespit edilmiştir. Bunun yanında 2011 yılından itibaren Erzurum'a gelen yerli ve yabancı turist sayıları dikkate alınmış ve yağışlardaki değişikliklerin gelen turist sayılarında düşüş yaratıp yaratmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

C. Erzurum İlinde İklim Değişiklikleri ve Kış Turizmine Etkileri

Erzurum iklim özellikleri, coğrafi konumu, zengin doğal kaynakları ve tarihi, kültürel değerleri ile önemli bir potansiyele sahiptir. İl arazisinin büyük çoğunluğunda, karasal iklim özellikleri egemendir. Kışlar uzun ve sert, yazlar kısa ve sıcak geçer. İl topraklarının kuzey kesimlerinde, yüksekliği yaklaşık 1000 ila 1500 metrelere inen vadi içleriyle çukur sahalarda iklim, büyük ölçüde sertliğini yitirir. Erzurum il merkezindeki meteoroloji istasyonunda 1929' dan bu yana gözlem yapılmaktadır. Yaklaşık 70 yılı bulan gözlem sonuçlarına göre, ilde en soğuk ay ortalaması, -8.6 C, en sıcak ay ortalaması 19.6 C, en düşük sıcaklık -35 C ve en yüksek sıcaklık ise, 35 C olarak ölçülmüştür. Yıllık yağış tutarı 453 mmm. kadardır. En az yağış kış devresinde düşmektedir. Bu devrenin yağışları kar biçiminde olup, kar yağışlı gün sayısı 50 ve kar örtüsünün yerde kalış süresi ise 114 gün kadardır. En yağışlı devre ilkbahar ve yaz mevsimleridir (25erzurum74.blogcu.com). Kış turizmi için belli bir yükseklik ve eğim şarttır. Ayrıca kayak sporunun yapılabilmesine uygun ortamlar ve kayağa uygun kaliteli kar gerekmektedir. Yüksek yerlere kayakçıları taşıyacak telesiyej, teleski gibi araçlar da kış turizminin ihtiyaç duyduğu temel altyapı birimlerindendir. Kış turizmi yapılacak bölgede kış turizm sezonunun süresi, karın kalma süresi ile doğru orantılıdır.

Erzurum ilinde bulunan Palandöken Kayak Merkezi'ndeki pistler dünyanın en uzun ve dik kayak pistleri arasında yer almaktadır. Pistlerin toplam uzunluğu 28 km. dir. En uzun pisti 12 km. ye

ulaşmaktadır. Kayak alanı 2200 – 3176 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer almaktadır. Başlangıç yeriyle varış noktası arasındaki yükseklik farkı 1000 m. dir. Yılın 150 günü karla örtülü olan kayak merkezinde Aralık-Mayıs arasındaki dönem kayak etkinlikleri için en uygun zaman olarak bilinmektedir. Normal kış koşullarında 2–3 m kar yağışı almakta ve mevsim boyunca "toz kar" üzerinde kayak yapılmaktadır (www.kayakfederasyonu.org.tr).

D. Verilerin Analizi

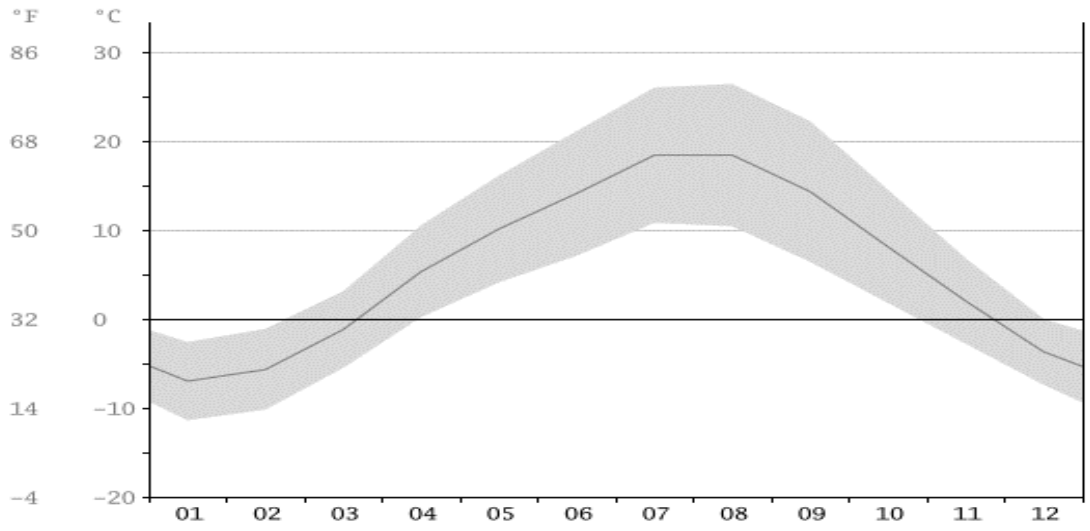
Kayak ve diğer kış sporları doğrudan iklime bağlıdır. Kış turizmi, kayak ve kış sporları ile özdeşleşmiş olup kış turizmi faaliyetleri ancak yeterli miktarda kar yağışı ile sürdürebilir. İklim değişikliğine bağlı olarak gelecekte ortalama sıcaklıkların artması ve kış yağışlarının azalması kış turizm faaliyetlerini olumsuz etkileyecektir. "Türkiye İklim Değişikliği Birinci Ulusal Bildirimi"ne göre 2100 yılına kadar kış sıcaklıklarında 2.5 – 3 °C'ye varan artışlar ve kar kalınlıklarında da 20 cm'ye varan incelmeler öngörülmektedir. Kış yağışlarının azalması ile kar sezonu kısalacak ve kar kalınlıkları da azalacaktır. Böylelikle düşük rakımlı kayak tesisleri er ya da geç sektörden çekilmek durumunda kalacaklardır. Daha yüksekte kalan turizm merkezleri ise ancak uygun adaptasyon yöntemleri ile varlıklarını sürdürebileceklerdir.

Tablo 1'de Erzurum ili aylık iklim değişiklikleri verilmiştir. Tabloya göre yılın en kurak ve en yağışlı ayı arasındaki yağış miktarı 60 mm'dir. Yıl boyunca ortalama sıcaklık ise 25,4 dolaylarında değişiklik göstermektedir.

Tablo 1. İklim Değişiklikleri

Aylar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
mm	29	33	42	62	77	49	24	17	20	48	44	31
°C	-7,0	-5,7	-1,2	5,3	10,1	14,1	18,4	18,4	14,3	8,1	2,0	-3,7
°C (min)	-11,4	-10,2	-5,5	0,2	4,1	7,1	10,8	10,4	6,4	1,8	-2,8	-7,4
°C (max)	-2,6	-1,1	3,1	10,5	16,1	21,1	26,0	26,4	22,2	14,5	6,8	0,0
°F	19,4	21,7	29,8	41,5	50,2	57,4	65,1	65,1	57,7	46,6	35,6	25,3
°F (min)	11,5	13,6	22,1	32,4	39,4	44,8	51,4	50,7	43,5	35,2	27,0	18,7
°F (max)	27,3	30,0	37,6	50,9	61,0	70,0	78,8	79,5	72,0	58,1	44,2	32,0

Şekil 1'de ise ilin yıllık sıcaklık grafiği verilmiştir. Şekle göre 18.4'lük bir sıcaklıkla Temmuz ayı yılın en sıcak ayıdır. Ocak ayında ise ortalama sıcaklık -7,0 olup yılın en düşük ortalamasına sahiptir.

Şekil 1. Sıcaklık Grafiği

Kaynak: http://tr.climate-data.org.

Tablo 2'de ile ait aylık sis ve nem oranları görülmektedir. Tablo incelendiğinde sisli günlerin özellikle kış mevsiminde artması hava kirliliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tablo 2. Aylık Sis ve Nem Tablosu

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Ortalama Nisbi Nem (%)	81,2	79,8	75,0	72,1	69,5	63,4	53,3	48,2	53,8	62,0	79,7	82,5
Sisli Gün Sayısı	0	8	0	0	0	0	0	0	0	1	7	17

Kaynak: KENTAIR Hava Kalitesi Değerlendirme Raporu

Tablo 3'te ise ilin aylara göre yağış toplamı verilmiştir. Tablo incelendiğinde Erzurum ilinde en çok yağış alan aylar sırasıyla Şubat, Ekim, Mayıs, Temmuz, Nisan, Ocak, Haziran, Şubat, Aralık, Ağustos, Eylül ve Kasımdır.

Tablo 3. Aylara Göre Toplam Yağış

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Toplam Yağış (kp/m^2)	52,2	14,8	82,2	54,2	63,6	50,5	55,5	9	8,8	72,2	0	12,9

Kaynak: KENTAIR Hava Kalitesi Değerlendirme Raporu

Erzurum Turizm Kültür Müdürlüğünden alınan bilgilere göre son 4 yıl içinde gelen turist sayılarında % 6,8'lik bir düşüş yaşanmıştır. Tablo 4'te son 4 yıla ait turist sayıları verilmiştir.

Tablo 4. Erzurum İli Yerli ve Yabancı Turist Sayıları

	2011	2012	2013	2014
Yerli turist	193.975	198.095	191.561	179.186
Yabancı turist	27.072	24.244	31.011	28.066

Tablo 4 incelendiğinde son 4 yılda Erzurum ili en fazla 2012 yılında yerli turist, 2013 yılında yabancı turist ağırlamıştır. 2011 yılından 2014 yılına kadar olan sürede Erzurum'a gelen yerli ve yabancı turistlerin toplam sayısında artış gözükürken, 2014 yılı hem yerli turist sayılarında hem de yabancı turist sayılarında düşüş gözlenmektedir. Ancak 2014 yılı yağış miktarları göz önünde bulundurulduğunda hem iklim değişikliklerinin, hem ortalama sıcaklıkların hem de aylara göre toplam yağışın olması gereken düzeyde ilerlemesi Erzurum iline gelen turist sayılarının azalmasında önemli bir etken olarak görülmemektedir. Ancak iklim değişikliklerinin sonuçları uzun dönemi kapsadığından ilerleyen yıllarda daha gözle görülür değişmeler yaşanabilir bu durum ise gelen yerli ve yabancı turist sayılarının azalmasında önemli bir etken olabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaz aylarında deniz kum-güneş üçlüsüne artan talep artık yerini farklı turizm çeşitlerine bırakmaktadır. Tatillerini genellikle yaz mevsiminde geçiren insanlar ise son yıllarda bu alışkanlıklarını kış mevsiminde de sürdürmeye devam etmektedirler. Kış turizmi yapılacak bölgede kış turizm sezonunun süresi, karın kalma süresi ile doğru orantılıdır. Kış turizmi sayesinde turizm bütün bir yıla yayılmakta ve hatırı sayılır miktarlarda gelir elde edilmektedir. Turizm faaliyetleri iklimden ve hava durumundan etkilenmektedir. Kış turizmi için sezonun uzunluğu ve kalitesi, kar kalınlığına bağlı olup kar yağışlarındaki azalmalar bu sektörü ciddi şekilde tehdit etmektedir. Dolayısıyla kış turizmi faaliyetlerinin devam edebilmesi ancak yeterli miktarda kar yağışı ile mümkün olabilir (Scott, 2003; Bürki vd.2003).

İklim değişikliklerinin kış turizmine etkilerinin olup olmadığını belirlemeye yönelik olarak yapılan bu çalışmada elde edilen verilerden yola çıkarak Erzurum ilinde yağış miktarlarında önemli ölçüde değişiklikler olmadığı ancak ile gelen yerli ve yabancı turist sayılarında son yıllarda azalışlar gözlemlendiği söylenebilir. Bu azalışların ise henüz iklim değişiklikleriyle bağdaştırılamayacağı ama yine de ilerleyen zamanlarda herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamak için gereken tedbirlerin önceden alınması gerektiği ifade edilebilir. Bu bağlamda araştırma kapsamında aşağıda verilen önerilerde bulunulmuştur:

- Turizm merkezlerinin iklim değişikliğine karşı dirençlerinin tespit edilmesi ve gerekli adımların belirlenmesi amacıyla Turizm ve İklim Değişikliği Ulusal Stratejik Planı oluşturulmalıdır.

- İklim değişikliği konulu çalışma ve faaliyetlerde turizm konusuna da yer verilmeli, oluşturulacak olan komisyonlarda turizm ile ilgili kamu ve özel sektörün yer alması sağlanmalıdır.
- İklim değişikliğine karşı oluşturulacak olan alternatif turizm çeşitleri belirlenmeli ve gereken teşviklerin yapılması sağlanmalıdır.
- Turizm sektöründe enerji tüketimi az olan ve atık üretimi düşük seviyede olan işletmeler teşvik edilmeli ve ödüllendirilmelidir.
- Makro düzeyde yerel halk, mikro düzeyde ise işletme sahipleri, yöneticileri ve çalışanları iklim değişikliği ile ilgili konularda düzenlenen eğitimlere katılmalı ve bu konuda bilinçlendirilmeleri sağlanmalıdır.
- İşletmeler, hem kısa vadede hem de uzun vadede kendi çevre politikalarını ve eylem planlarını oluşturmalıdır.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Çevreye Duyarlılık Kampanyası kapsamında çevre dostu işletmelere verdiği Yeşil Yıldız'a sahip olmak için işletmeler tarafından çalışmalar yapılmalıdır.
- Türkiye Otelciler Federasyonu (TÜROFED)'nun Yaşanılabilir Çevre Projesi kapsamında çevre dostu işletmelere verdiği Beyaz Yıldız'a sahip olmak için işletmeler tarafından çalışmalar yapılmalıdır.
- Ağaçlandırma çalışmaları için kampanyalar düzenlenmeli ve bu kampanyalara bir standart getirilerek sürekliliği sağlanmalıdır.
- İklim değişikliğiyle mücadele çalışmaları için işletmeler bütçelerinden pay ayırmalıdır.
- İşletmeler ürünleri satın alma kriterlerini belirlerken yalnızca ürünün maliyetine değil, ürünün çevre dostu özelliklere sahip olup olmamasına da dikkat etmelidir.

KAYNAKÇA

AKAT, Ömer; (2000), **Turizm İşletmeciliği.** (2.Baskı). İstanbul: Ekin Kitapevi.

BÜRKİ, Rolf, Hans ELSASSER ve Bruno ABEGG; (2003), Climate Change – Impacts on Tourism Industry in Mountain Areas, 1st International Conference on Climate Change and Tourism, 9-11 April, Djerba, Tunisia.

ÇILGIN YAMANOĞLU, Göknil; (2006), "Türkiye'de Küresel Isınmaya Yol Açan Sera Gazı Emisyonlarındaki Artış İle Mücadelede İktisadi Araçların Rolü", Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

DEMİR, Cengiz ve Aydın ÇEVİRGEN; (2006), **Turizm ve Çevre Yönetimi**. (1.Baskı) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KARAKAYA, Ethem ve Mustafa ÖZÇAĞ; (2003), "Türkiye Açısından Kyoto Protokolü'nün Değerlendirilmesi ve Ayrıştırma (Decomposition) Yöntemi İle CO2 Emisyonu Belirleyicilerinin Analizi", **VII. ODTÜ Ekonomi Konferansı**, 6-9 Eylül 2003, Ankara.

ÖZTÜRK, Kemal; (2002), "Küresel İklim Değişikliği ve Türkiye'ye Olası Etkileri", **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi** Cilt 22, Sayı 1 (2002) 47-65.

SCOTT, Daniel; 2003, Climate Change and Tourism in the Mountain Regions of North America, **1st International Conference on Climate Change and Tourism**, 9-11 April, Djerba, Tunisia.

TÜRKEŞ, Murat; (2001), "Küresel İklim Değişikliği Tarım ve Su Kaynakları Üzerindeki Olası Etkileri", **İklim Değişikliklerinin Tarım Üzerine Etkileri Paneli**, Ankara.

WARRİCK, Ruth ve Johannes OERLEMANS; (1991), "Sea Level rise. In Climate Change". The IPCC Scientific Assessment. WMO/UNEP. Pp.257-282. **Cambridge University Press**, Cambridge, UK.

ZENGİN, Burhanettin (2006). **Turizm Coğrafyası**. (2.Baskı), İstanbul: Değişim Yayınevi. http://25erzurum74.blogcu.com/erzurumun-ozellikleri/2976640 Erişim Tarihi: 17.03.2015.

http://www.kayakfederasyonu.org.tr Erişim tarihi: 24.03.2015.

http://tr.climate-data.org/location/279/ Erişim tarihi: 24.03.2015.

TOPLUM TEMELLİ TURİZM (TTT) ÇERÇEVESİNDE KIRSAL YÖRELERDE TURİZM ALGISI (MACAHEL YAYLASI/CAMİLİ ÖRNEĞİ)

Özge GÜDÜ DEMİRBULAT[1]
Burhan AYDEMİR[2]

ÖZET

Toplum Temelli Turizm, sürdürülebilir turizmin bir alanı olmakla beraber, özellikle yerel toplulukları ve kırsal yörelerde yaşayan yerel halkı turizme dahil etmeyi amaçlamaktadır. Seyahat ve turizmin, yerel topluluklar üzerindeki etkisi dikkate alındığında; Toplum Temelli Turizm ile yerel halkın turizme katılımının sağlanması hususu daha da önemli bir boyut kazanmaktadır. Öte yandan; Toplum Temelli Turizm, her toplum için uygun olamamakla birlikte kırsal kesim için farklı fırsatlar barındırmaktadır. Bu durumda, toplumun turizme yönelik değerlendirmeleri önemli bir noktadadır. Bu bilgiler ışığında; Türkiye'nin ilk biyosfer rezerv alanı olan Artvin ili Macahel Yaylası'nda yerel halkın turizme yönelik algıları ve tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda yapılan uygulama, Artvin ili Macahel Yaylası'nda (Camili) yaşayan yerel halka yönelik olarak Ocak 2015'te gerçekleştirilmiştir. Anket uygulamasına katılan yerel halk tesadüfi olarak seçilen 32 gönüllüden oluşmaktadır. Araştırma sonuçları doğrultusunda, yöre halkının turizmden hoşlandığı söylenebilir. Bu kapsamda, yöre halkı Macahel'de daha fazla turist çekmeyi sağlayacak turizm yatırımlarını istemektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplum, Yerel Halk, Toplum Temelli Turizm, Macahel, Artvin.

PERCEPTION OF TOURISM IN RURAL AREAS IN THE FRAMEWORK OF COMMUNITY BASED TOURISM (MACAHEL PLATEAU/CAMILI)

ABSTRACT

Community-Based Tourism is a form of sustainable tourism which aims to include and benefit local communities, particularly indigenous peoples and villagers in the rural. CBT provides people's participation in tourism. Therefore, Community Based Tourism is becoming an increasingly important dimension of the issue considering travel and tourism impacts on local communities. Although Community Based Tourism can not be appropriate for every community, it contains different opportunities for rural areas. In this case assessments of community about tourism is an important case. In the light of this information, local people's perceptions and attitudes towards tourism have tried to determine in the Artvin province Macahel Plateau, Turkey's first biosphere reserve area. Application conducted in accordance with the research aim, was performed for local people living in the province of Artvin Macahel Plateau on January 2015. Local people who conduct the survey consist of 32 randomly selected volunteers. In accordance with the results of the survey, it is possible to say that the local people like tourism. In this context, local people want tourism investments that allow to attract more tourist in Macahel.

Key Words: Community, Local People, Community Based Tourism, Macahel, Artvin.

[1] Arş. Gör.; Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi (ozgegudu@hotmail.com)
[2] Yrd. Doç. Dr.; Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi (burhanaydemir@yahoo.com)

GİRİŞ

Turizm; insanlarla daha iyi iletişimde olmayı, çalışılan yeri daha iyi tanımayı, yaşanılan şehri sahiplenmeyi sağlamaktadır. Aynı zamanda yaşanılır şehir, yaşam kalitesi ve atmosfer, turizmin kaynağını oluşturan önemli unsurlardandır (Wheeler ve Laing, 2008: 242). Dünyadaki, ekonomik, siyasal ve teknolojik gelişmelere paralel olarak, turizmin tüketim şekillerinde de son yıllarda önemli değişimler gözlenmekte, alışılmış tatil anlayışının değişimi ve turizm merkezlerinden uzaklaşma yönünde bir eğilim yaşanmaktadır. Bu yeni eğilime sahip yeni tip turistlerin beklentileri; doğa ile iç içe olan çevreye saygılı tesislerde (Mensah and Dei Mensah, 2013: 58), temiz bir çevrede tatil geçirmek olarak ortaya çıkmaya başlamaktadır (Akpınar ve Bulut, 2010: 1576). Günümüzde turistler, gittikleri destinasyonlarda halkla iç içe olabilecekleri ve yöresel yemekleri tadabilecekleri yerler aramaktadırlar (Lopez-Guzman vd., 2013: 129). Turizm; halkların kaynaştığı ve insanların birbirine farklı duygular beslediği bir aktivitedir. Toplum Temelli Turizm (TTT) ise çevresel, sosyal ve kültürel sürdürülebilirliği sağlamak (Breugel, 2013: 2) için ortaya çıkan bir turizm yaklaşımı olarak tanımlanabilmektedir (Dunn, 2007: 14). TTT, sadece az gelişmiş ya da çok gelişmiş ülkelere mahsus bir turizm yaklaşımı değildir. Bu nedenle topluluk katılımın mutlak suretle sağlanması turizmin gelişmesi için gerekli görülmektedir (Taşçı vd., 2013: 12). Öte yandan, yerel halkın turizm algısının belirlenmesinin önem arz ettiğini söylemek mümkündür (Bertan vd., 2013: 97). Bu bağlamda; araştırmada Macahel Yaylası'nda yaşayan yerel halkın turizm algısı ve turizme yönelik tutumları belirlenmeye çalışılmıştır.

I. KURAMSAL ÇERÇEVE

Özkalp'e (2010: 6) göre toplum, insanları etkileyen gerçek ilişkiler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Turistler; gittikleri destinasyonda en az yirmi dört saat kalan, boş zamanını değerlendirmek ve tatil yapmak amacıyla seyahat eden kişilerdir (Güngördü, 2003: 6). Yerel halk ise o bölgede yaşayan, doğrudan ya da dolaylı olarak ülkelerini ziyaret edenlere hizmet sunan bireylerdir (Tayfun, 2002: 2). Turizm, yerel halk tarafından gelir getiren bir araç olarak görülmektedir (Novelli ve Gebhardt, 2007: 475).

Toplum Temelli Turizm, belirli bir kırsal alanda toplum tarafından yönetilen, yerel halkın turizme yönelik girişimlerini ve faaliyetlerini temsil eden bir turizm yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır (Matengu, 2001: 15). TTT, genellikle küçük ölçekli bölgelerin ziyaretçiyle ve toplumla arasında bağ kurmayı hedeflemektedir (APEC, 2010: 2). Teorik bir perspektiften bakarsak, toplum temelli turizm; destinasyonda yaşayan insanların kontrolünde bulunmaktadır (Iorio ve Corsale: 2013). Bu bağlamda; kırsal alanlarda turizm gelişimi, gelişen ve gelişmekte olan dünyamızda halkın katılımıyla sağlanmaktadır (Reid vd., 2000: 20). Nitekim toplum temelli turizm uygulamalarının gün geçtikçe önem kazanan bir hal almakta olduğunu söylemek mümkündür. Günümüzde Toplum Odaklı Turizm Projeleri Tanzanya, Botswana, Namibya başta olmak üzere çoğu ülke tarafından

uygulanmaktadır (Mametja, 2006: 35-40). Tayland'da "Ban Talae Nok Homestay Program" isimli toplum temelli turizm projesi gerçekleştirilmektedir (Dolezal, 2011: 129). Projede; eğitim, yerel halkın turizme katılımı ve etkisi üzerinde durulmaktadır. Projenin Ban Talae Nok Köyünde gerçekleştirilmek istenmesinin en önemli sebebi, yerel halkın turizmin gelenek ve görenekleri üzerindeki etkilerine yönelik endişeleri olmasıdır. Bölgeye gelen turistlere proje kapsamında sunulan program ile birlikte gelenek ve görenekleri yerinde yaşamaları, yerel halkın yaşantısını görmeleri fırsatını tanımıştır. Turizm hareketlerinde, yerel halk ile turist arasındaki iletişimin sınırlı olma durumu TTT projesi ile ortadan kalkarak, halkın turizme katılımı sağlanmıştır. Böylece turizm hareketlerinde yer alan halk hem turizm algısını olumlu yönde geliştirmiş oldu hem de turistlerin yerel yaşama katılımının arttırılması sağlanmış oldu (www.symbiosis-travel.com).

II. YÖNTEM

Bu çalışmada ülkemizin ilk ve tek biyosfer rezerv alanı olan Macahel Yaylası'ndaki yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda yapılan uygulama, Artvin ili Macahel Yaylası'nda (Camili) yaşayan yerel halka yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma evreni olarak Macahel Yaylası'nın tercih edilmesinde; bölgenin doğa güzellikleri ile ülkemizin ilk ve tek biyosfer rezerv alanı olması etkili olmuştur. Macahel Yaylası'nda yaşayan yerel halk araştırmanın ana kütlesini oluşturmaktadır. Ana kütlenin belirsizliği ve büyüklüğü nedeniyle araştırmanın örneklemi Camili Köyü'nde yaz-kış yaşayan 40 hanedeki yerel halk arasından tesadüfi olarak seçilen gönüllülerden oluşmaktadır. Araştırma 2015 yılı Ocak ayında Macahel Yaylası'na gerçekleştirilen bir ziyaret sırasında yüz yüze görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Anket uygulamasına katılan yerel halk tesadüfi olarak seçilen 32 gönüllüden oluşmaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırma değişkenlerini ölçmeye yönelik ifadelerin yer aldığı anket formu kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan anket, yazında ifade edilmiş, geçerliliği ve güvenilirliği ispatlanmış olan ölçeklerden (Akova, 2006; Breugel, 2013; Duran ve Özkul, 2012; Eren ve Aypek, 2012; Ertuna vd., 2012; Kaplan, 2013; Özaltın Türker ve Türker, 2014) yararlanılarak geliştirilmiştir. Ölçekte 5'li Likert (1 Kesinlikle Katılmıyorum, 5 Kesinlikle Katılıyorum) derecelendirme sistemi kullanılmıştır. Anket uygulaması gerçekleştirildikten sonra, turizmin etkilerinin değerlendirilmesi amacıyla oluşturulan ifadeler, katılımcıların verdikleri yanıtlara göre yüzde, frekans, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri esas alınarak analiz edilmiştir.

III. BULGULAR

A. Güvenilirlik Analizi

Çalışma ile elde edilen veriler, SPSS (21.0 for Windows) istatistik paket programından yararlanılarak değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirliğinin değerlendirilmesinde Cronbach's Alpha testinden yararlanılmıştır. Yapılan analizde, ölçeğin

güvenirlik katsayısı 0,890 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, ölçeğin iç tutarlılığının yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Buna göre, ölçeğin güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir.

B. Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan yerel halka ilişkin kişisel bilgiler Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular

	Sıklık	**Yüzde**		**Sıklık**	**Yüzde**
Cinsiyet			***Meslek***		
Kadın	10	31,2	Öğrenci	2	6,3
Erkek	22	68,8	Ev Hanımı	10	31,3
Toplam	**32**	**100,0**	Esnaf	6	18,8
Yaş			İşveren	1	3,1
18-24	4	12,5	Memur	1	3,1
25-34	7	21,9	İşçi	2	6,3
35-44	11	34,4	Çiftçi	-	-
45-54	6	18,8	Turizm	5	15,6
55 ve üzeri	4	12,5	Diğer	5	15,6
Toplam	**32**	**100,0**	**Toplam**	**32**	**100,0**
Eğitim			***Macahel'in Yerlisi Olma Durumu***		
İlköğretim	20	62,5	Evet	31	96,9
Ortaöğretim	3	9,4	Hayır	1	3,1
Üniversite	9	28,1	**Toplam**	**32**	**100,0**
Diğer	-	-	***Yörede Yaşama Süresi***		
Toplam	**32**	**100,0**	1 yıldan az	-	-
Turizmde Çalışma Isteği			1-4 yıl	1	3,1
Evet	24	75,0	5-9 yıl	1	3,1
Hayır	1	3,1	10-14 yıl	4	12,5
Bilmiyorum	7	21,9	15 yıl ve	26	81,3
Toplam	**32**	**100,0**	**Toplam**	**32**	**100,0**

Tablo 1'e göre; katılımcıların büyük bir kısmı erkeklerden (%68,8) oluşmaktadır. Yaş dağılımını incelediğimizde; ağırlıklı olarak 35 ile 44 yaş arasında katılımcının olduğu görülmektedir. Öte yandan; katılımcıların %62,5'i ilköğretim mezunu, büyük çoğunluğu ise ev hanımıdır (%31,3). Bunun yanında; esnaf olanların oranı da %18,8 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların, Macahel yöresinde 15 yıldan fazla bir süredir yaşadığı (%81,3) ve Macahel'in yerlisi olduğu (%96,9) görülmektedir. Katılımcıların %75'i kendisinin ya da çocuğunun turizm sektöründe çalışmasını istemektedir.

C. Katılımcıların Turizm Algısına İlişkin Bulgular

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların anket ifadelerine verdikleri cevapların ortalama değerleri görülmektedir.

Tablo 2. İfadelere İlişkin Bulgular

İfadeler	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Ekonomik Etki		
Turizm yöremizde önemli bir gelir kaynağıdır.	3,65	1,67
Turizm yöremizde ekonomik iyileşme sağlamaktadır.	3,81	1,44
Turizmin yarattığı yeni işleri cazip buluyorum.	3,59	1,43
Turizmden bu yörede az sayıda kişi ekonomik kazanç sağlıyor.	**4,00**	1,04
Turizm yöremizde yaşam pahalılığına sebep oluyor.	2,65	1,33
Sosyal Etki		
Turizm yerel kültürümüzün korunmasını sağlar.	3,34	1,69
Turizmle birlikte turistlerle manevi bağ kurmaktayız.	**4,06**	1,07
Turistlerle iletişim kurmak eğlencelidir.	3,81	1,30
Turizm kültürümüzü ve geleneklerimizi korumaya ve geliştirmeye yardımcı oluyor.	3,40	1,70
Turizmin köylümüzün yaşamına olumlu etkisi vardır.	3,37	1,09
Çevresel Etki		
Turizm sayesinde çevremiz korunmaktadır.	3,40	1,45
Turizm köyün kalabalık olmasına sebep oluyor.	2,34	1,18
Turizm çevremizin bozulmasına sebep olmaktadır.	2,18	1,37
Turistik işletmeler köydeki doğal çevreye zarar veriyor.	2,15	1,22
Genel Etki		
Tanıdığım insanların çoğu turizmden hoşlanıyor.	**4,68**	,89
Turizm köyümüzde kamu hizmetlerini arttırıyor.	3,40	1,60
Turizmle birlikte altyapı olanakları gelişmektedir.	3,53	1,39
Turizm sayesinde yöremizde daha iyi yollar var.	3,12	1,58
Genel olarak bakıldığında turizmin köy için faydaları verdiği zarardan daha çoktur.	3,50	1,13
Turizme Destek		
Camili'de daha fazla turist çekmeyi sağlayacak turizm yatırımlarını isterim.	**4,25**	1,50
Evimi/arazimi turizm amaçlı kullanmak isterim.	3,21	1,31
Yöremizde turizmi geliştirme planlamasına katılmak isterim.	4,03	1,06
Köyüme gelecek turistleri kendi günlük faaliyetlerime katmak isterim.	3,62	1,21
Dışarıdan gelip köyümde turizm yatırımı yapacak olanlara destek vermek isterim.	2,34	1,51
Köyümde turizm ile ilgili bir işe kendim yatırım yapmak isterim.	3,37	1,21
Yerel/ merkezi yönetimler turizm konusunda bize yeterince söz hakkı tanımamaktadır.	3,56	1,18
Toplumun bölgede turizm ile ilgili karar alma süreçlerine katılımına olanak sağlanmalıdır.	3,53	1,13
Bölgemdeki turizm ile ilgili soru ve sorunlarım olduğunda ilgili kurum/kuruluş/yetkili ile irtibata geçebilmek benim için oldukça zordur.	3,62	1,40

Tablo 2'ye göre yapılan değişken analizi sonucu, aritmetik ortalama ve standart sapmaları ön plâna çıkan önermeler şu şekildedir: "Tanıdığım insanların çoğu turizmden hoşlanıyor", "Camili'de daha fazla turist çekmeyi sağlayacak turizm yatırımlarını isterim" ve "Turizmle birlikte turistlerle manevi bağ kurmaktayız" önermelerine en yüksek oranda katılım gözlenmiştir. Düşük katılımlı önermeler incelendiğinde ise; en düşük katılım payına sahip olan önerme; "Turizm çevremizin bozulmasına sebep olmaktadır" olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer düşük katılım oranına sahip olan önermeler ise şu şekildedir; "Turistik işletmeler köydeki doğal çevreye zarar veriyor", "Turizm köyün kalabalık olmasına sebep oluyor" ve "Dışarıdan gelip köyümde turizm yatırımı yapacak olanlara destek vermek isterim".

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yerel toplulukların gelişme ve kalkınma süreçlerine katkı sağlamayı amaçlayan toplum temelli turizm yaklaşımında, yerel halkın turizm algısı ve turizme dahil edilmesi, önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerel halkın turizm faaliyetlerine yönelik karar verme mekanizmalarında yer almasının, şüphesiz ki bölgesel kalkınma başta olmak üzere birçok durumda olumlu etkilerinin olması muhtemeldir.

Macahel Yaylası'nda yaşayan yerel halkın, turizmin ekonomik etkilerine yönelik görüşleri olumsuzluk göstermemekle birlikte turizm, yöre ekonomisi için çok da önemli bir konumda yer almamaktadır. Yerel halk, yörelerinde çok az sayıda kişinin turizmden ekonomik kazanç sağladığını ifade etmektedir. Öte yandan, yerel halkın turizm sayesinde yörelerine gelen turistlerle manevi bağ kurduğunu söylemek mümkündür. Turizmin çevresel etkilerine yönelik görüşler değerlendirildiğinde; yöre halkının oldukça hassas davrandığı ifade edilebilir. Yörede yer alan işletmeler ve yöre halkı, çevrenin korunmasına özen göstermekte ve dolayısıyla turizmin çevre üzerindeki etkilerinin olumsuz olmadığı yönünde görüş bildirmektedirler. Araştırma sonuçları doğrultusunda, yöre halkının turizmden hoşlandığı söylenebilir. Bu kapsamda, yöre halkı Macahel'de daha fazla turist çekmeyi sağlayacak turizm yatırımlarını istemektedir. Bu sonuç, bölgede yapılacak yatırımlar ve toplum temelli turizm projeleri için oldukça önemli görülmektedir. Zira yerel halk, yörelerinde turizmi geliştirme planlamasına katılma hususunda oldukça isteklidir. Ancak, yerel halkın dışarıdan gelip Macahel'de turizm yatırımı yapacak olanlara destek verme noktasında olumsuz fikir belirttikleri görülmektedir.

Turizmin ekonomik faydalarından yerel halkın faydalanmasının sağlanması kadar, yörede yatırım yapmak isteyen bölge halkına uygun yatırım ve bilgilendirme eğitimlerinin verilmesi faydalı görülmektedir. Turizmde, planlama sürecinin aşamalarında yerel halkın katılımı için fırsatlar yaratılması, turizme yönelik yerel sahiplenmenin artmasına fayda sağlayabilecektir. Bu hususta, özellikle halkın turizmden daha iyi faydalanabilmesi için teşvik edici yatırımların yapılması gerekmektedir. Bu yatırımların doğa ile dengeli bir şekilde ilerlemesi ise oldukça önemli bir husus

olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü toplum temelli turizm kapsamında önem verilen hususlardan bir tanesi de yerel kaynakların kullanımı ve korunmasına yöneliktir. Bu hususta, Macahel yöre halkının çevreye karşı göstermiş olduğu duyarlılık da dikkate alınmalıdır. Bu araştırmada, görüşleri incelenen katılımcıların büyük çoğunluğunun Macahel'in yerlisi olması araştırmanın bir kısıtıdır. Bu kapsamda, ileriki çalışmalarda örneklem sayısının artırılması önerilmektedir. Öte yandan, araştırmanın Macahel'de yapılacak olan toplum temelli turizm projelerine kaynak olması amaçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

AKOVA, Orhan; (2006), "Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Algılamalarına ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma", **Akademik İncelemeler Dergisi,** 2(1), ss.1-35.

AKPINAR, Elif ve Yahya BULUT (2010), "Ülkemizde Alternatif Turizmin Bir Dalı Olan Ekoturizm Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları", III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, 20-22 Mayıs 2010, Artvin, ss.1575-1594.

APEC; (2010), "Effective Community Based Tourism, A Best Practice Manual", http://publications.apec.org/publication-detail.php?pub_id=1037, Erişim Tarihi: 22.11.2014.

BERTAN, Serkan; Ercan SIRAKAYA ve Volkan ALTINTAŞ; (2013), "Tourism Impacts and Support for Tourism Development: The Case of Pamukkale in Turkey", **TOURİSMOS: An International Multidisciplinary Journal of Tourism**, 8(2), ss. 97-115.

BREUGEL, Liedewij Van (2013), Community-based Tourism: Local Participation and Perceived Impacts / A Comparative Study Between Two Communities in Thailand, Faculty of Social Sciences Radboud University, Master Thesis, Nijmegen.

DOLEZAL, Claudia; (2011), "Community-Based Tourism in Thailand: (dis-)illusions of Authenticity and the Necessity for Dynamic Concepts of Culture and Power", **ASEAS – Austrian Journal of South-East Asian Studies,** 4(1), ss.129-138.

DUNN, Susan (2007), Toward Empowerment: Women and Community-Based Tourism in Thailand, University of Oregon, A Thesis, Oregon.

DURAN, Erol ve Emrah ÖZKUL; (2012), "Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Tutumları: Akçakoca Örneği Üzerinden Bir Yapısal Model", **International Journal of Human Sciences,** 9(2), ss.500-520.

EREN, Ramazan ve Nevzat AYPEK; (2012), "Kırsal Turizm Bölgesinden Yerel Halkın Turizmin Gelişimine Karşı Tutumları: Cumalıkızık Köyü Örneği", **Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi,** 2(2), ss.43-27.

ERTUNA, Bengi; Sibel GÜNEY; Özlem GÜVEN ve Nilay AYDEMİR; (2012), "Yerel Halkın Kırsal Turizm Gelişimine Katılma İsteğini Etkileyen Unsurlar: Kastamonu Örneği", **Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi,** 2(2), ss.59-66.

GÜNGÖRDÜ, Ersin; (2003), **Türkiye'nin Turizm Coğrafyası (Doğal ve Tarihi Coğrafya Açısından)**, Birinci Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 261s.

http://www.symbiosis-travel.com/thailand/community-stay/181/koh-yao-noicommunity-ho mestay/, Erişim Tarihi: 03.03.2014.

IORIO, Monica ve Andrea CORSALE; (2013), "Community-based Tourism and Networking: Viscri, Romania", **Journal of Sustainable Tourism,** http://dx.doi.org/10.1080/09669582.2013.802327, Erişim Tarihi: 27.12.2014.

KAPLAN, Sevgi (2013), Community Based Ecotourism for Sustainable Development in Eastern Black Sea Region and Evaluation Through Local Communities Tourism Perception, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Yayılamamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

LÓPEZ-GUZMÁN, Tomás; Osvaldo BORGES ve Mayte HERNANDEZ-MERINO; (2013), "Analysis of Community-Based Tourism in Cape Verde: A Study on the Island of Sa˜o Vicente", **Anatolia – An International Journal of Tourism and Hospitality Research,** 24(2), ss.129–143.

MAMETJA, Mamalotje ve Charles ERIC (2006), Local Community Participation in Tourism in the Case of the Manyeleti Game Reserve, Limpopo Province an South Africa, University of Pretoria, A Thesis, Güney Afrika.

MATENGU, Kenneth K. (2001), The Quest for Sustainable Community-Based Tourism in Salambala Conservancy, Caprivi Region, Namibia, University of Joensuu, Department of Geography Human Geography Programme, Master's Thesis, Joensuu.

MENSAH, Ishmael ve Rebecca Dei MENSAH; (2013), "International Tourists' Environmental Attitude Towards Hotels in Accra", **TOURISMOS: An International Multidisciplinary Journal Of Tourism,** 8(2), ss.57-75.

NOVELLI, Marina ve Kathrin GEBHARDT; (2007), "Community Based Tourism in Namibia: 'Reality Show' or 'Window Dressing'?", **Current Issues in Tourism**, 10(5), ss.443-479.

ÖZALTIN TÜRKER, Gülay ve Ali TÜRKER; (2014), "Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği", **Electronic Journal of Vocational Colleges,** 1(4), ss.81-98.

ÖZKALP, Enver; (2010), **Sosyolojiye Giriş**, Onsekizinci Baskı, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 523s.

REID, Donald G.; Heather MAIR, ve James TAYLOR; (2000), "Community Participation in Rural Tourism Development", **World Leisure Journal**, 42(2), ss.20-27.

TASCI, Aslı; Kelly J. SEMRAD ve Semih S. YILMAZ; (2013), "Community Based Tourism Finding The Equilinrium COMCEC Context, Setting the Pathway for the Future, Standing Commitee for Economic and Commercial Cooperation of the Organization of Islamic Cooperation

(COMCEC)", http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/14962/COMCEC_COMMUNITY_BASED_TOURISM.pdf, Erişim Tarihi: 25.11.2014.

TAYFUN, Ahmet; (2002), "Turist-Yerli Halk Etkileşimi Üzerine Bir Araştırma", **Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi,** 1, ss.1–12.

WHEELER, Fiona ve Jennifer LAİNG; (2008), "Tourism as a Vehicle for Liveable Communities: Case Studies from Regional Victoria, Australia", **Annals of Leisure Research**, 11(1-2), ss.242-263.

TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİKTE HALKLA İLİŞKİLER ÇALIŞMALARININ ÖNEMİ

Cevit YAVUZ [1]

ÖZET

Turizm endüstrisi, dünyanın bir çok ülkesinde ekonomik ve sosyal etkilerinin çok yoğun yaşandığı bir endüstridir. Her yıl yaklaşık bir milyar civarında insanın turizm hareketliliğine katılım sağladığı ve yaklaşık bir trilyon dolarlık etkinliğin gerçekleştiği turizm endüstrisi küresel ekonominin önemli bir parçasıdır. Günümüzde bu kadar büyük yoğunluğun yaşandığı turizm endüstrisinde sürdürülebilir olmak önem arz etmektedir. Sürdürülebilir olmayan turizm faaliyetlerinin uzun süreli olmayacağı muhakkaktır. Turizm endüstrisinin sürekliliği turizm amaçlı kullanılan kaynakların korunması ve uygun kullanılmasına bağlı olacaktır. Turizm endüstrisinde faaliyet gösteren turizm işletmelerinin; koruma-kullanma dengesini çok iyi gözeterek tüketicilerin beklentilerine uygun, topluma ve çevreye duyarlı ürünler üretip hizmet vermesi, hem turizm kaynaklarının korunmasına hem de tüketici nezdinde iyi bir imaj oluşmasına imkan tanıyacaktır. Bu çalışmada, önemli bir sektör olan turizm sektörünün sürdürülebilirliğinde, sektördeki tüm tarafların ve halkın bilinçlendirilmesinde halkla ilişkiler çalışmalarının gerekliliği ve ehemmiyeti üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Turizm, turizmde sürdürülebilirlik, halkla ilişkiler

THE IMPORTANCE OF PUBLIC RELATIONS STUDIES IN THE SUSTAINABILTY OF TOURISM

ABSTRACT

Tourism industry is an industry in which the economic and social impacts of tourism are lived intensely in many countries in the world. Every year approximately one billion people ensure participation in tourism activities and about one trillion dollars are spent on tourism industry which is an important part of global economy. Nowadays, to implement/implementing sustainable tourism is of vital importance for the tourism industry with the wide range of activities. It is certain that non-sustainable tourism activities can not be long standing. Sustainable tourism development can be achieved by protecting the resources and proper use of these resources. By observing a very good balance between protection and usage and producing eco-friendly products suitable for the consumer expectations, the tourism businesses operating in the tourism sector will enable both the protection of tourism resources and creating a good image for the consumers. In this study, while implementing sustainable tourism, the necessity and importance of Public Relations studies are emphasized by raising awareness of the people and all the sides in the tourism sector.

Key words:Tourism, sustainability of tourism, public relations

[1] Doç.Dr., Ordu Üniversitesi Turizm ve Otel İşl. Yüksek Okulu, yavuzcavit@hotmail.com

GİRİŞ

Bir hizmet sektörü olan turizm endüstrisi; dünyadaki ekonomik, teknolojik ve sosyo-kültürel değişmelerle birlikte hızla gelişmekte ve ülke ekonomilerine hatırı sayılır katkılar vermektedir. Böyle bir durum turizm pazarından daha fazla pay almak isteyen turizm destinasyonları arasında yoğun bir rekabetin yaşanmasına neden olmaktadır. Bu rekabette öne geçmek isteyen turizm destinasyonlarının sahip oldukları turistik çekicilik unsurlarını korumak ve sürdürülebilir kılmak zorunlulukları vardır. Bilindiği gibi bir turizm destinasyonunda sahip olunan kültürel ve fiziki kaynakların korunup yaşatılmasının turizm ekonomisi açısından önemi büyüktür.

Doğal ve kültürel değerlerin, yerel kaynakların korunması, turistik tüketicilerin ve turizm destinasyonundaki halkın ihtiyaçlarının gelecek kuşaklarda düşünülerek karşılanması şeklinde düşünebileceğimiz sürdürülebilir turizmde temel amaç; kaynakların doğru kullanılması, gelişmenin sürekli olması, bugünkü ve gelecekteki kuşakların yaşam kalitesini iyileştirmek olmalıdır.

Küreselleşen dünyamızda kurum ve kuruluşlar açısından önemli bir ihtiyaç olarak görülen halkla ilişkiler, gelişen yeni anlayışlar doğrultusunda turizm sektöründe rakiplerden farklılıkları ön plana çıkarmakta etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Herhangi bir turizm ürününün, bir destinasyonun veya bir turizm organizasyonunun yoğun rekabetin olduğu böyle bir sektörde başarı sağlayabilmesi, geniş tüketici kitleleri üzerinde yaygın olarak benimsenmesi ve tutunabilmesinde halkla ilişkiler yöntemlerinden faydalanmak zorunluluğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu zorunluluk diğer tüm sektörlere göre çok daha farklı ve fazladır.

Bu çerçevede çalışmanın ilk kısmında sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilir turizm olgusu ile ilgili kuramsal bilgilere yer verilmiş, ikinci kısımda ise turizm ve halkla ilişkiler konusu ve son olarak da turizmde sahip olunan kaynakların sürdürülebilir olmasında, turizm sektöründe yer alan paydaşların bilinçlendirilmesinde halkla ilişkiler alanından faydalanmak gerektiğine yönelik bilgilerin olduğu üçüncü kısma yer verilmiştir.

1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Sürdürülebilirlik kavramı son yıllarda hemen her konuyla ilişkilendirilen en çok konuşulan konulardan biri olmuştur. Sürdürülebilirlik kavramı, ekonomik gelişmelerin, maddi kaynakların ve değerlerin korunmasının sağlanıp gelecek nesillere aktarılmasının gerçekleştirilmesine dayanmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı Birleşmiş Milletlerin 05-16 Haziran 1972 tarihinde İsveç'in Stockholm kentinde yapılan Uluslararası İnsan Çevresi Konferansının 26 maddelik sonuç bildirgesinde çevresel etkiler, kaynakların durumu ve geleceği gibi kalkınma ve çevre arasındaki ilişkinin tanımlanması sonucu ortaya çıkmıştır.

BM Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yaptığı tanımda sürdürülebilirlik ile ilgili olarak "insanlık, gelecek kuşakların ihtiyaçlarına cevap verebilme yeteneğini tehlikeye atmadan, günlük ihtiyaçlarını karşılayarak kalkınmayı sürdürebilir kılma yeteneğine sahiptir" denilmektedir.

1992 yılında Rio de Jenerio'da yapılan ve 178 ülkeden yaklaşık 17 bin kişinin katıldığı çevre ve kalkınma konferansı ile birlikte sürdürülebilirlik kavramı dünyadaki tüm ülkeler için önemli bir kavram haline gelmiş, kabul görmüştür(Ay, 2013:3).

Middleton ve Havkins; sürdürülebilirliği "inan nüfusunun faaliyetleri ile doğal, sosyal ve kültürel çevreleri arasında uyumun bulunduğu bir denge durumu" olarak tanımlamıştır. Coccossis'e göre ise sürdürülebilirlik "insan faaliyetlerinin çevresel kaynaklar üzerindeki etkilerinden doğan ve uzun dönemde ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve çevresel olumsuzlukların önüne geçmeyi amaçlayan yaklaşımlar bütünüdür"(Aktaran; Can, 2013:26-27).

Sürdürülebilirlik; bugünün kuşaklarının gelecek kuşaklar için sorumluluklarının farkına varmaları noktasında bir uyarıdır. Gilman'a göre sürdürülebilirlik; toplumun eko sistemin veya devam eden herhangi bir sistemin, ana kaynakları tüketmeden olabildiğince işlevini sürdürmesidir. Ruckelshaus'a göre ise "ekolojinin en geniş sınırları içinde ekonomik büyümenin ve kalkınmanın karşılıklı etkileşim ile sağlanacağı ve zaman içinde korunacağı doktrindir"(Aktaran; Özmehmet, 2008:1855).

Dünya kaynaklarının ve çevresel ekolojik sistemlerin gelişen teknoloji ve insanların faaliyetleri sonucunda tükenme sürecine girdiği artık genel kabul görmektedir. Bu bakışla ele alındığında sürdürülebilirlik ancak doğanın sunduğu kaynakların kendiliğinden yenilebilmelerine imkan tanıyacak seviyede kullanılmasıyla sağlanabilecektir. Sosyal açıdan sürdürülebilirlik ise, şimdiki kuşakların, ihtiyaçlarını gelecek kuşakların ihtiyaçlarını gözardı etmeden karşılamaları davranışını göstermeleri şeklinde ifade edilebilir(United Nations, 2008). Kavram ekonomik olarak değerlendirildiğinde, sürdürülebilir kalkınma kavramıyla ele alınarak, üretim sürecinde yenilenebilir kaynaklara yönelmek ve üretim faaliyetlerinin çevreye olan etkilerinin sorumluluğu kabullenmek olarak anlatılabilir.

Sürdürülebilirlik kavramı, yaşamsal faaliyetlerin bütününde kendine yer bulduğundan bir çok konuyla ilişkilendirilebilir ve farklı anlamlar yüklenebilir. Örneğin; ormanların, sulak alanların sürdürülebilirliği, sürdürülebilir kentler, sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir mimari, sürdürülebilir turizm vb. gibi kullanımlar sürdürülebilirlik konusunu, üzerinde çok konuşulan karmaşık bir kavram haline dönüştürmüştür(Yavuz, 2010:64-65).

WTO tarafından sürdürülebilir turizm; "insanların etkileşimde olduğu ekolojik sistemin, biyolojik çeşitliliğin vb. tüm kaynakların ziyaret edilen bölgedeki insanların ve gelen turistlerin ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde ve aynı zamanda gelecek nesillerinde ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir yönetim ve kalkınma biçimidir" diye tanımlanmıştır. Sürdürülebilir turizm kalkınması, turizm sektörünün ihtiyaçlarının, bugün mevcut olan kaynaklarla birlikte bunların gelecekte de değerlerinin korunarak karşılanması diye tanımlanmaktadır (Can, 2013:27).

Kuntay (2004) ise sürdürülebilir turizmi; gelecek için perspektiflerin geliştirildiği, turistlerin ve ağırlayan bölgenin güncel ihtiyaçlarını yerine getirdiği, yaşayan canlı sistemlerin, biyolojik

çeşitliliğin, temel ekolojik süreçlerin ve kültürel bütünlüğün göz önüne alınarak estetik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarla birlikte tüm kaynakların yönetiminin bütünleştirildiği bir turizm anlayışı şeklinde ifade etmiştir (Aktaran, Can, 2013:27).

Sürdürülebilir turizmle ilgili yapılan tanımlarda görülen ortak noktalar; turizmde kullanılabilecek tüm kaynakların en verimli şekilde uzun süre kullanılabilmenin temini, insan yerleşimi dokunun korunması, ekonomik ve sosyal eşitlik, kaliteye bağlılık ve toplumsal katılımdır(Demir ve Çevirgen, 2006:4).

Sürdürülebilir turizm, doğanın korunmasına karşı verilmiş bir taahhüt ve yerel halk ile bütünleşmiş bir sosyal sorumluluk anlayışını benimser. Sorumlu turizm, yumuşak turizm, asgari etkili turizm, alternatif turizm olarak da adlandırılan sürdürülebilir turizm, gelecekteki fırsatları koruyup geliştirmeyi gözeterek, bugünkü turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılama ilkesini benimser(http://www.cevreciyiz.com).

Sürdürülebilir turizmin temel ilkeleri(http://www.frm.tr.com):

- Talebe göre değil, arza göre turistik düzenlemelerin yapılması,
- Önceliklerin yerel halka verilmesi ve turizmin 12 aya yayılması,
- Toplu taşıma anlayışının yaygınlaşması,
- Toplumsal katılımın sağlanması,
- Temiz enerji kullanımı,
- Eylem halinde dinlenme (aktif dinlenme)
- Mevcut yapı stokunun kullanımı,
- Toplumsal ve kültürel benliğin korunması ve gerçek yaşamın sahnelenmesi,
- Turistik yatırımların esnek, gelişmeye açık ve uzun vadeli olması şeklinde sıralanabilir.

Turizmin sürdürülebilir olabilmesine imkan veren değerlerin bilinmesi ve korunması, geliştirilmesi ve çekiciliklerinin gelecekte de devam ettirilmesinin sağlanması önemlidir. Bu manada sürdürülebilir turizm, sektörün bileşenleri olan ve sektörü besleyen doğal çevre ve insan kaynaklarını olumsuz yönde etkilemeden, turizm kapasitesinin ve turizmle ilgili ürünlerin kalitesinin arttırılması diye ifade edilebilir(Cronin, 1990:13).

Turizm yatırımları esnek ve gelişmeye açık olmalıdır. Turizmde yaşanacak dalgalanmalardan etkilenmemesi ve doğal dengenin bozulmaması amacıyla sahip olunan turizm değerlerinin hepsinin kullanılmaması doğru olacaktır.

Turizm emek yoğun bir sektördür. Turizm alanında alınacak kararlarda ve uygulama aşamasında yerel halk ile işbirliği içerisinde olunmalıdır. Turistler gittikleri turistik merkezlerde o yerin kültürünü dışlamamalı ancak bununla birlikte yerel halk da kendi kültürünü tanıtmada zorlayıcı davranışlar içerisinde olmamalıdır. Bölgede hizmet veren turizm işletmeleri ve yerel halk, kendi bölgelerine gelen turistlere ülkelerindeki ortamın aynısını yaşatmak zorunda olduklarını hissetmemelidir.

Turizmin gelişiminin sürdürülebilir olması için; turizm politikalarının eşgüdüm içerisinde ilgili birimler tarafından yerine getirilmesi, kısa, orta ve uzun vadeli planlamaların belirlenmesi gereklidir. Turizmin gelişmesinin gerçekleşmesinde en önemli faktör koruma ve kullana dengesinin çok iyi ayarlanması gerekir. Sürdürülebilir turizmin gelişimi; doğal alanların korunması, yenilenebilmesi ve sahip olunan ekolojik dengenin korunması ile sağlanacaktır (Sarkım, 2008:4).

Sürdürülebilir turizm gelişimi yerel turist destinasyonlarında mutlak yoksulluğu ve eşitsizliği azaltmalıdır.

Sürdürülebilir turizm, bakımsızlıktan, ilgisizlikten, eksikliklerden ve kötülüklerden kendilerini özgür hissetmeleri ve yerel insanın kendine özsaygı kazanması için, turizm destinasyonlarında gerekli şartların ortaya çıkarılmasına katkıda bulunmalıdır.

Sürdürülebilir turizm gelişimi sadece ülkesel büyümeyi değil aynı zamanda bölgesel ve yerel ekonomik gelişmeyi de hızlandırmalıdır. Bu büyüme sosyal katmanlar arasında adaletli bir şekilde paylaştırılmalıdır.

Sürdürülebilir turizm gelişimi kendi ihtiyaçlarını karşılamak için, gelecek ürünlerinin kapasitelerini tehlikeye atmadan zamanın belirsiz bir döneminde ilkeleri ya da üst hedefleri elde etmelidir(Tosun, 2001:290-291, Aktaran; Sezgin ve Karaman, 2008:433).

II. TURİZM VE HALKLA İLİŞKİLER

Turizm endüstrisinden beklenen faydanın sağlanması ancak turizm değerlerinin etkili bir şekilde pazarlanması ile mümkün olacaktır. Dünyada ve bölgemizde benzer turistik ürünlere sahip birçok turizm destinasyonu ve buralarda hizmet veren organizasyonlar bulunmaktadır. Bu benzerliklere rağmen kimi ülkeler turizm gelirleri pastasından yüksek oranda pay elde ederken kimileri ise hak ettiği payı alamamaktadır. Bu ülkeler arasında yaşanan rekabette belirleyici olan, sahip olunan turizm değerlerinin etkili ve verimli şekilde pazarlayabilme yeteneğidir. Bu bağlamda gerek ulusal ve gerekse uluslararası turizm pazarından istenilen payı alabilmede ve turizm değerlerinin pazarlanmasında "halkla ilişkilere" önemli görevler düşmektedir.

Asna'ya göre halkla ilişkiler, "özel ya da tüzel kişilerin belirlenmiş kitlelerle dürüst ve sağlam bağlar kurup geliştirerek, onları olumlu inanç ve eylemlere yöneltmesi, tepkileri değerlendirerek tutumlarına yön vermesi böylece karşılıklı yarar sağlayan ilişkiler sürdürme yolundaki planlı çabaları kapsayan bir yöneticilik sanatıdır"(Asna, 1998:13).

Halkla ilişkiler, kişi ve kuruluşların amaçlarını gerçekleştirmesine yardımcı olan, kuruluşun yapısına göre değişkenlikler gösteren hedef kitlelerde gerçekleşen stratejik iletişim sürecidir(Peltekoğlu, 2001:16).

Halkla ilişkiler çabaları, turizm işletmeleri ve turizm organizasyonlarında hedef kitleleri etkilemek ve onların tutum ve davranışlarını arzu edilen yönde dönüştürmeyi amaç edinir. Bunun yanında belirlenmiş hedef müşterileri ile gelecekte olması muhtemel müşterileri ile olumlu diyaloğun

kurulması, bizimle ilgili olumsuz imajların silinip olumlu imajların güçlendirilmesi ve verilen hizmetlere talebin sürdürülebilmesi noktasında yapılan çalışmalar da halkla ilişkilerin işlevlerindendir.

Turizm sektöründeki her işletmenin ve organizasyonun kurum imajı, kurum kimliği oluşturma, sahip olduğu değerleri ve kendisini çevreye tanıtması ve bu yolla çevreyle de bütünleşme yoluna gitmesi bir gerekliliktir. Bunun için halkla ilişkiler yöntemlerinden faydalanmak gereklidir.

Halkla ilişkiler, "karşılıklı fayda sağlayan iki yönlü iletişime dayanan, dürüstlük ve sorumluluk taşıyan tavırlarla kamuoyunu etkilemeyi amaç edinen planlanmış çabalardır"(Cutlip vd., 1985:3).

Halkla ilişkiler, turizm açısından değerlendirildiğinde bir turizm işletmesi veya organizasyon ile hedef kitle arasında karşılıklı olarak sevgi, saygı ve güven ortamının sağlanması, korunması maksadıyla planlı ve sürekli olarak yapılan faaliyetlerdir diye tanımlamak mümkündür(Mcıntosh, 1977:150).

Halkla ilişkiler, turizm olgusunun gelişmesinde ve yaygınlaşmasında önemli bir görev üstlenmektedir. Dünyada son yıllarda meydana gelen ekonomik, politik, teknolojik ve sosyal değişimler turizmde ve diğer tüm sektörlerde halkla ilişkiler gerçeğini gözler önüne sermiş, daha fazla hissettirmeye başlamıştır.

Turizmde halkla ilişkiler, herhangi bir karar alınırken kamuoyuna öncelik veren bir tutum ya da sosyal bir bilinçtir. Birçok kesimle ilişkilerin geliştirilmesini düşünen bir organizasyondur. Dolayısıyla turizm gibi bir hizmet sektöründe gerçekleştirilen halkla ilişkiler çalışmalarını; yalnızca gazetelerde kurum ile ilgili bir haberin çıkması olarak düşünmemek, bütün kitle iletişim araçlarında haber olmayı gerektirecek çalışmaların yapılmasının yanında, bulunulan çevrenin tanınması ve tanıtılması ve dolayısıyla kurum kimliği, kurum imajı, saygınlık ve güven kazanılmasına önem vermek gerekir(Geçikli, 2000:316).

Avcıkurt'a (1995:43) göre halkla ilişkiler faaliyetlerinin turizm işletmeleri açısından değerlendirilmesine bakıldığında; turistin tatilini geçirmek istediği turizm bölgelerindeki turistik ürünlerin tanıtılması, o yöredeki turizm tesisleriyle ilgili bilgilendirmenin yapılması ve turistik tüketicilerle iletişime geçmesine yönelik çabalar olarak düşünülebilir. Buradaki amaç; ülke turizmine ve turizm bölgesindeki bulunan turizm işletme ve organizasyonlarına karşı müşterilerin sempatisini ve desteklerini kazanarak, oluşan olumlu havanın devam ettirilmesine ve olumlu bir imajın oluşmasına çalışmaktır.

Halkla ilişkiler çalışmalarında, organizasyonların kendi içinde ve dışarıya yönelik çabaları söz konusudur. Halkla ilişkiler sadece dışarıya yönelik çalışmaları değil, kurum içi çalışmalarına yönelik faaliyetleri de yerine getirir. Halkla ilişkiler sadece üst düzey yöneticilerin yerine getireceği bir görev olmayıp kurum içerisinde çalışan tüm unsurların görevidir. Kurum içi ve kurum dışı yapılan halkla ilişkilerin temel amacı olumlu bir etkileşim ortamı geliştirip kurumla ilgili hem içerde hem de dışarda olumlu bir imajın gelişmesini sağlamak ve bunun sürdürülebilir olmasını gerçekleştirebilmektir. Bütün

bu çalışmalar yapılırken, planlı ve programlı bir şekilde hareket edilmesi ve kalıcı olabilmesi için uzun vadeli perspektif oluşturulması yarar sağlayacaktır.

Yapılacak halkla ilişkiler faaliyetleri içerisine, kitle iletişim araçlarında turizm işletmeleriyle ilgili çıkan bir yazı-haber, seyahat acenteleri ve tur operatörlerinin yetkilileri için yapılan bilgilendirme gezileri vb. bir çok konu girebilmektedir. Ülkemizin tanıtımına da katkısının şüphesiz olduğu lobi faaliyetleri, çeşitli açılış törenleri, sergiler, fuarlar, festivaller vb. organizasyonlar, turizm işletmelerinin çeşitli sanatsal faaliyetlere sponsor olması gibi çalışmalar turizm işletmelerinin kullandığı halkla ilişkiler yöntemlerini ifade eder. Ülkemizin ve turizm değerlerimizin tanıtılmasında diğer bir çok tutundurma çabalarına göre çok daha az maliyetli olan halkla ilişkiler faaliyetleri, hedef kitleler üzerinde sabırlı ve sürekli uygulandığında etkili ve verimli sonuçlar doğuracaktır(İnal vd., 2010:288).

III. TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİR OLMADA HALKLA İLİŞKİLER

Turizmin bir hizmet endüstrisi olduğu herkesin malumudur. Bundan dolayı turistik ürünlerin fiziksel birçok üründen daha farklı niteliklere sahip olduğu muhakkaktır. Turistik ürünler daha çok duygulara hitap etmekte ve sübjektif değerlendirmelerin yapılmasına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla turistik ürünü kullananlar tarafından deneyimlerin paylaşılması ve ürünün başkalarına da tavsiye edilmesi tüketiciler açısından daha güvenilir olarak addedilmektedir. Örneğin turizm endüstrisinde yer alan işletmelerin hazırlamış oldukları web siteleri ya da tanıtım broşürlerinden daha çok, ürünleri alıp kullanmış olan diğer kişilerden elde edilen yorum ve değerlendirmeler, turistik ürünü satın alacağı düşünülen potansiyel müşteriler üzerinde daha etkili olmaktadır(Eröz ve Doğdubay, 2012:144).

Turizm destinasyonlarında paydaşların (turizm işletmeleri, yerel yönetimler, kamu yönetimleri, çalışanlar, halk vb.) katılımı olmadan turizm değerlerinin korunması ve sürdürülebilir olması pek mümkün değildir. Bu bağlamda turizm destinasyonlarının fiziki, ekonomik ve toplumsal taşıma kapasitesi, paydaşlarında görüşleri alınarak tespit edilmelidir. Bir destinasyonun pazarlanmasında mevcut turizm kaynaklarının tanıtılması kadar ziyaretçilerin deneyimlerinin pozitif olması rekabet avantajının sürdürülmesi bakımından önemli olacaktır.

Turizm destinasyonlarının rekabet avantajlarını devam ettirebilmesi için öncelikle bölgesel ve yerel çekicilik kaynaklarının tespitinin, tanımının yapılması gerekir. Destinasyonun sahip olduğu ve hedef kitlenin motivasyonunu yükselten çevresel değerler korunurken, çevreye duyarlı yeni ürünler geliştirip ürün çeşitliliğine gidilmesi faydalı olacaktır(Can,2013:35).

Bütün bunlar yapılırken paydaşların güveninin sağlanmasında halkla ilişkilerden mutlaka yararlanılması elzemdir. Halkla ilişkiler toplumsal değişimde bir köprü vazifesi görür ve değişimin meydana getirdiği yeni tutumlara insanların adapte olmasını sağlar. Halkla ilişkiler aynı zamanda katı tutumları yumuşatmak ve değiştirmek için çaba sarf eder.

Bir ülkenin turistik değerlerinin hem dış ülkelere hem de ülke içinde tanıtılmasında bugüne kadar denenmiş en etkili yöntemlerden birinin halkla ilişkiler olduğu herkesçe bilinmektedir. Halkla ilişkiler tekniklerinin her alanda büyük önemi ve etkisi olmakla birlikte, turizm sektöründe tanıtılacak ve pazarlanacak turizm ürününün; alışkanlıkları, gelenekleri, kültür düzeyleri, mensup oldukları dini ve ırkları birbirinden çok farklı olan kişilere hitap etmesi, halkla ilişkileri turizm alanında daha önemli bir bileşen olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Turistik ürünlerin tanıtılmasında halkla ilişkilerin etkinliğinin arttırılabilmesi için; turistik ürünü pazarlamayı düşündüğümüz tüketici gruplarının eğilimleri, zevkleri, istekleri önceden saptanmalı, turistik ürünün uluslararası piyasada çok çeşitli tüketici gruplara hitap etmesi bakımından, halkla ilişkilerin bu farklı tüketici gruplarıyla iletişime girebilecek şekilde yürütülmesi yerinde olacaktır.

Halkla ilişkilerin en önemli hedeflerinden bir tanesi, kitleler ve paydaşlar arasında etkili bir iletişim ve koordinasyonun sağlanmasıdır. Yapılacak tanıtma ve halkla ilişkiler etkinliklerinin amacı hedef kitlelerde tanıtımı yapılan bölgeye, ülkeye ve turistik ürüne karşı bir sempati, yakınlık benimseme duygusunun oluşumuna katkı vermektir.

Turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasında yapılabilecek halkla ilişkiler çabalarını özetlersek; toplumların genel eğilimleri konusunda bilgi toplamak, ekonomik, sosyal ve siyasi düşüncelerindeki değişimleri incelemek, değerlendirmek, kamuoyu oluşmasını sağlamak, meydana gelen değişimlere göre halkla ilişkiler politikaları ve stratejileri geliştirmek, tanıtma yönteminin halk ile daha iyi ilişki kurmasının sağlanmasına yönelik öneriler getirmek, kamuoyu araştırmaları yapmak veya yaptırmak, halkla ilişkiler plan ve programlarını hazırlamak, faydalanılacak kitle iletişim araçlarını tespit etmek, tanıma ve tanıtmada her türlü halkla ilişkiler çabalarını düzenlemek ve denetlemek şeklinde sıralanabilir.

Küreselleşen dünyamızda, kurum ve kuruluşlar açısından önemli bir ihtiyaç olarak varlığını hissettiren halkla ilişkiler, gelişen yeni anlayışlar doğrultusunda turizm sektöründe rakiplerden farklılıkları ön plana çıkarmakta etkili bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır**.** Turizm sektörü gibi büyük ölçüde kâr elde etmek maksatlı turistik mal ve hizmet üreten, pazarlayan bir endüstride halkla ilişkilerin önemi tartışmasızdır. Bu manada gerek ulusal gerekse uluslararası platformlarda turizm endüstrisindeki tüm bileşenlerin bir bütün olarak halkla ilişkiler faaliyetlerine gereken önem ve hassasiyeti göstermesi, eğitim ve çalışmalarını bu doğrultuda yerine getirmeleri önemli bir husustur(http://www.turizmguncel.com).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sonuç olarak hemen hemen her alanda sahip olunan kaynakların sürdürülebilir olması için yoğun çabalara rastlanmaktadır. Her sektörde farklı stratejiler ve politikalar uygulanmakla birlikte, sürdürülebilirlikte asıl gaye değerleri koruyarak gelecekte de kullanılmasını sağlamaktır. İhtiyaçların

karşılanmasında gelecek nesillerinde düşünülerek kaynakların tüketilmesine fırsat vermektir. Turizm gibi çevreyle, doğayla ve kültürel değerlerle etkileşim halinde olan sektörde "sürdürülebilirlik" daha da büyük bir öneme sahiptir. Turizm alanında sürdürülebilirliğin önemi özellikle bu sektörden maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak isteyen tüm paydaşlar tarafından anlaşılmaya başlamıştır. Turizm gibi insan yoğun bir alanda kaynakların mutlaka koruma-kullanma dengesi gözetilerek değerlendirilmesi ve gelecek nesillerin de düşünülmesinin gereği herkes tarafından bilinmelidir. Son dönemlerde artan çevre bilinci ve eko turizm gelişmeleriyle birlikte ülkeler turizm politikalarında sürdürülebilirliğe yer vermekte, turizm sektörünün beslendiği doğal ve kültürel çevrenin korunması sağlanmakta ve o yörede bulunan halkın ekonomik ve sosyal açıdan gelişmelerini sağlayacak çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Örneğin, yerel halkta, esnafta ve diğer tüm bileşenlerde turizm bilincinin daha iyi yerleşebilmesi amacıyla yerel yönetimlerin veya üniversitelerin turizm, çevre ve müşteri ilişkileri gibi konularda sürekli eğitim programları düzenlemesi gerekmektedir. Esnaflara, gelen yerli ve yabancı turistlere karşı tutum ve davranış belirleme ve geliştirme amaçlı eğitim programları düzenlenebilir. Bundan başka yerel kültürün korunmasına ve tanıtılmasına yönelik olarak çeşitli etkinlikler gerçekleştirilebilir. Bütün bunların olabilmesinde ve turizmde sürdürülebilirliğin sistemli ve kalıcı bir şekilde devam ettirilebilmesinde; sektörün bileşenleri olan doğal, kültürel ve fiziki kaynakların korunması, işletme sahiplerinin, çalışanların, kamunun, sivil toplum kuruluşlarının, yerel veya tüm halkın bilinçlendirilmesinde etkili ve yönlendirici bir yol olan halkla ilişkiler alanından ve yöntemlerinden faydalanmak doğru olacaktır. Halka ilişkiler yerine göre kamuoyu oluşturma aracı, yerine göre bir meşruiyet kazanma aracı, yerine göre bir bilgilendirme ve ikna etme aracı olarak bulunulan bölgede tüm bileşenlerin bilinçlendirilmesinde dolayısıyla o bölgedeki turizmin sürdürülebilir olmasında önemli katkılar sunacaktır.

KAYNAKÇA

ASNA, Alaaddin; (1998), **Public Relation-Genel Bilgiler**, Der Yayınları, İstanbul, 13s.

AVCIKURT, Cevdet; (1995), **Turizmde Tanıtma ve Satış Geliştirme**, Değişim Yayınları, Balıkesir, 43s.

AY, Murat; (2013), "Sürdürülebilirlik Kavramı ve Su", IV. Ulusal Çevre ve Ekoloji Öğrenci Kongresi, 08.09 Şubat 2013, Ankara.

CAN, Emel;(2013),"Turizm Destinasyonlarında Sürdürülebilir Turizmin Sürdürülebilir Rekabet Açısından Değerlendirilmesi", **İstanbul Journal of Social Sciences**, Sayı:4, ss.23-40.

CRONIN, Linda;(1990), "A Strategy for Tourism and Sustainable Developments", **World Leisure and Recreation**, 32(3), ss.12-18.

CUTLIP, M. Scott;, Allen H.CENTER ve Glen M.BROOM; (1985), **Effective Public Relation**, Practice Hall Inc., New Jersey, 3p.

DEMİR, Cengiz ve Aydın ÇEVİRGEN;(2006), **Eko Turizm Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 4s.

ERÖZ, S. Sibel ve Murat DOĞDUBAY; (2012), "Turistik Ürün Tercihinde Sosyal Medyanın Rolü ve Etik İlişkisi", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 27(1), ss.133-157.

GEÇİKLİ, Fatma; (2000), "Turizm İşletmelerinde Halkla İlişkilerin Önemi", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı:10, ss.311-328.

İNAL, M. Emin; Ruhi İRİ ve Mete SEZGİN; (2010), "Turizm İşletmelerine Tutundurma Faaliyetlerinin Belirlenmesine Yönelik Bodrum Yöresinde Bir Araştırma", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7(14), ss.285-308.

MC INTOSH, Robert; (1977), **Tourism Principles, Practices, Philosophies**, U.S.A, 150p.

ÖZMEHMET, Ecehan; (2008), "Dünyada ve Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları", **Journal of Yaşar University**, 3(12), ss.1853-1876.

PELTEKOĞLU, F. Filiz;(2001), **Halkla İlişkiler Nedir**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İst., 16s.

SARKIM, Mustafa; (2008), "Değişen Seyahat Eğilimleri Kapsamında Sürdürülebilir Turizm Anlayışının Turizm Politikaları Üzerine Etkileri", 2.Ulusal İktisat Kongresi, 20-22 Şubat 2008, İzmir.

SEZGİN, Mete ve Abdullah KARAMAN; (2008), "Turistik Destinasyon Çerçevesinde Sürdürülebilir Turizm Yönetimi ve Pazarlaması", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 19, ss.429-437.

TOSUN, Cevat; (2001), "Challenges of Sustainable Tourism Development in The Developing World: The Case of Turkey", **Tourism Management**, Elsevier Science Ltd, ss.289-303

YAVUZ, V.Alpagut; (2010), "Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7(14), ss.63-86.

DEMİR, Ömer; Halkla İlişkiler ve Turizm, http://www.turizmguncel.com Erişim Tarihi: 10.02.2015

http://www.cevreciyiz.com/makale-detay/727/surdurulebilir-turizme-genel-bir-bakis Erişim Tarihi: 07.02.2015

http:/www.frmtr.com/halkla-iliskiler-turizm-ve-insan-kaynaklari-ulastirma/1024605-surdurulebilir.html Erişim Tarihi: 07.02.2015

United Nations, (2008), Report of The World Commision on Environment and Development, http://www.un-documents.net/ocı-ov.htm Erişim tarihi: 08.02.2015.

DONAN GÖLLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM POTANSİYELİ: ÇILDIR GÖLÜ ÖRNEĞİ

Hürriyet ÇİMEN[1]
Gülsen ERGİNAL[2]

ÖZET

Sert kış koşulları nedeniyle yüzey suları masif bir buz katmanına dönüşen yüksek irtifa gölleri tarıma dayalı zayıf ekonomik olanakları olan yöre nüfusu için bir turizm fırsatı olarak değerlendirilebilir. Donma evresinin uzunluğuna bağlı olarak bu göllerden kış sporlarına dayalı turizm fırsatları yaratmak mümkündür. Bu açıdan bakıldığında sosyo-ekonomik açıdan geri kalmış bölge için Çıldır Gölü önemli bir fırsat olarak görünmektedir. Çıldır gölü üzerinde yapılan deneysel ve gözlemsel çalışmalar sonucunda turizm açısından değerlendirilebilecek temel etkinlikler; atlı kızak gezintileri, buz pateni, buz hokeyi, kayak koşusu, Atv turları, kar motoru turları, atlı geziler, buzda olta balıkçılığı ve buzdan heykel ve rölyefler yapma şeklinde önerilebilir. Mevcut alt yapı olanaklarının geliştirilmesi, turizm farkındalığının arttırılması ve sürdürülebilir, doğa temelli turizm ilkelerinin uygulanması ile bu buz tutan gölü turizme kazandırmak mümkündür. Bu girişim aynı zamanda yöredeki göçün önlenmesi ve istihdam olanaklarının geliştirilmesi için önemli katkılar sağlayabilir.

Anahtar sözcükler: Sürdürülebilir turizm, donan göller, Çıldır Gölü, buz turizmi

FREZEN LAKES AS A SUSTAINABLE TOURISM POTENTIAL: ACASE STUDY OF LAKE ÇILDIR

ABSTRACT

The high-altitude lakes, surface waters of which change into a massive ice layer due to harsh winter conditions, can provide some opportunities for tourism for the rural population with agriculture based weak economic potential. Depending on the lenght of freezing period, it is possible to create some opportunities from these lakes with regard to alternative winter sports. From this viewpoint, Lake Çıldır which is situated in a socio-economically underdeveloped rural area in Northeast Anatolia seems to be a substantial chance. Main activities that can be undertaken in terms of tourism can be specified as; sleigh tours, ice fishing, ice skate, ice hockey, cross-country skiing, Atv tours, snowbike tours, horse riding, handline ice fishing and ice sculpture. Adding a tourism value to this frozen lake on condition of improving infrastructure facilities and tourism awareness as well as implementation of sustainable nature-based tourism principles can be possible. This attempt could also be initiative to prevent migration from the area as well as to develop new employment opportunities for local people.

Key words: Sustainable tourism, frozen lakes, Lake Çıldır, ice tourism

[1] Yrd. Doç. Dr. Ardahan Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Bölümü hurriyetcimen@ardahan.edu.tr
[2] Öğr. Gör. Ardahan Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Bölümü

GİRİŞ

Bilindiği gibi turizme yönelik motivasyonun temelinde psikolojik, kültürel ve kişisel etmenler yatmaktadır. Psikolojik etmenler içinde, buz turizmine yönelik ilginin yeni gelişen turizm türlerine olan ilgi ile eş değer olacağı belirtilmiştir (Rızaoğlu, 2007:104). Özellikle doğal, kültürel ve arkeolojik açıdan var olan potansiyeli değerlendirilmeyen, az gelişmiş, tarıma dayalı ekonomisi olan ve sürekli nüfus düşüşü yaşayan kırsal alanlar için buz turizmine yönelik ilgi ve farkındalığın artması bir fırsat olarak görünmektedir. Türkiye'de sosyo-ekonomik açıdan en geri kalmış, doğal çekicilikleri neredeyse bilinmeyen ve bu nedenle turizm ile tanışmamış bölgelerin başında kuzeydoğu Anadolu volkanik platolar bölgesi gelmektedir. Bu az gelişmiş bölgede mevcut potansiyeli yeterince değerlendirilmeyen, ancak sert kış mevsimini yöre halkı ve yerel yönetimler açısından avantaja çevirebilecek iki göl bulunmaktadır. Bunlar birbirine oldukça yakın konumda bulunan Çıldır ve Aktaş gölleridir. Çıldır gölü, Çıldır ilçe merkezine 3, Arpaçay ilçe merkezine 8 km uzaklıktadır.

Bu bildiride ele alınan Çıldır Gölü turistik cazibe açısından değerlendirildiğinde spor, doğa ve macera turizmine uygunluk arz eden, ayrıca Kura Nehri kanyonlarına yakınlığı nedeniyle bu potansiyeli bir derece daha artan bir durgun su ortamıdır. Kış mevsiminin şiddetli karasal özellik gösterdiği ve karın yerde kalma süresi ile donlu günler sayısının fazla olduğu diğer yüksek bölgelerde olduğu gibi, Çıldır Gölü'nün her kış yaklaşık 4 ay boyunca donan yüzeyi farklı sportif, rekreatif ve turistik etkinliklere olanak sağlamaktadır. Hava sıcaklığın -10 derecenin altında uzun süre kaldığı bu yüksek irtifa gölünde göl yüzeyi 70-80 cm kalınlıkta yoğun ve masif bir buz katmanına dönüşmektedir (Canbolat, Yerli ve Çalışkan, 1999: 225).

Göl yüzeyinin sportif temelli turistik etkinlikler açısından uygun hale geldiği bu dönemde buz turizmi için doğal bir ortam sunmaktadır. Yapılan alan taramasında buz ve kar turizmi (Zhang , Xiaocui ve Xu: 2014), buz ve kar sporları turizmi (Zhanqiang, Chuntian ve Fuxing: 2015), buz sporları turizmi (Teng, 2014) terimlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu araştırmada buza dayalı kabul edilen bu turizm hareketinin kar ile temelden ilgili olmadığı ve spordan daha fazlasını ifade ettiği için "buz turizmi" terimi kullanılıştır.

Turizm motivasyonlarından eğlenme, merak ve yenilik isteği, fantezi ve yenilik arama güdüleri içinde değerlendirildiğinde (Rızaoğlu, 2003: 60-66) göl yüzeyinde buz turizmi özellikle macera seven günübirlikçi ve turistler için önemli bir motivasyon kaynağı olabilir. Nitekim klimatizm, yani iklimden faydalanmaya dayalı turizm açısından bakıldığında (Tunç ve Saç 1998: 22) deniz seviyesinden 1959 m yükseklikte bulunan Çıldır Gölü buz turizmi bakımından elverişlilik arz etmektedir.

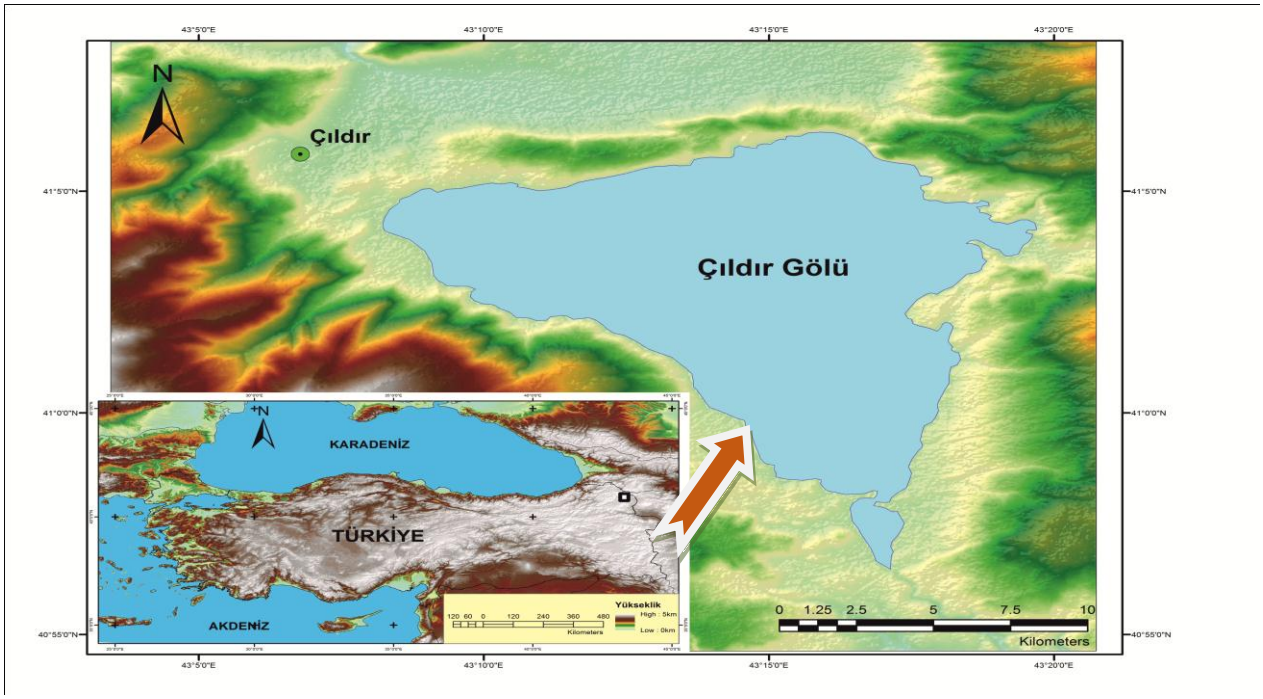
Buz turizmi az gelişmiş dağlık-kırsal alanlarda tarım ekonomisine katkı sağlayacak bir alternatif turizm türü olması yanında sürdürülebilir turizm açısından da önemli fırsatlar sunmaktadır.

Bilindiği üzere, sürdürülebilir turizmde turizm etkinliklerinin gerçekleştirildiği destinasyondaki ekosistemin zarar görmemesi, turizm etkinliklerinin doğaya duyarlı uzun vadeli olarak gerçekleştirilebilmesi esastır (Erdoğan, 2003: 99; Korkmaz ve Başkankan, 2011). Turizmin doğal kaynaklara zarar vermemesi öncelikli olup (Kuvan, 2000) planlama boyutunda yerel halkın katılımı da gözetilerek küçük ölçekte turizm etkinlikleri planlanır (Kuter ve Ünal, 2009). Bu açıdan bakıldığında, buz yüzeyindeki etkinliklerin gölün su ekosistemine zarar vermemesi ve turizm sezonu boyunca etkin bir atık yönetimi sayesinde sürdürülebilir buz turizmi mümkün olabilir. Ancak turizm etkinliklerinin sürdürülebilir kategorisinde olabilmesi için sadece ekolojik veya çevresel ortam koşullarına duyarlılık değil, aynı zamanda turist akışı ve topluma fayda kriterlerini de sağlamak gerekmektedir (UNEP, 2003).

Bu araştırmada, her yıl Aralık-Mart ayları arasındaki 4 aylık devrede yüzey suları donan Çıldır Gölü'nün buz turizmi potansiyeli tartışılmaktadır. Buza dayalı turizm olarak da adlandırılabilecek bu turizm etkinliğinde faklı sportif etkinliklere dayalı kısa süreli etkinlikler günümüzde sadece Şubat ayı içinde bir günlük geleneksel olarak yapılan Çıldır Altın At Festivali esnasında gerçekleştirilmektedir.

I. ÇILDIR GÖLÜ VE YAKIN ÇEVRESİNİN DOĞAL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Van Gölü'nden sonra Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki ikinci büyük göl olan Çıldır Gölü, 115 km^2 yüzey alanına sahip olan ve deniz seviyesinden 1959 m yükseklikte bulunan bir yüksek irtifa tatlı su gölüdür. Kuzey doğu Anadolu bölgesinde Kars ve Ardahan sınırları arasında yer almaktadır.

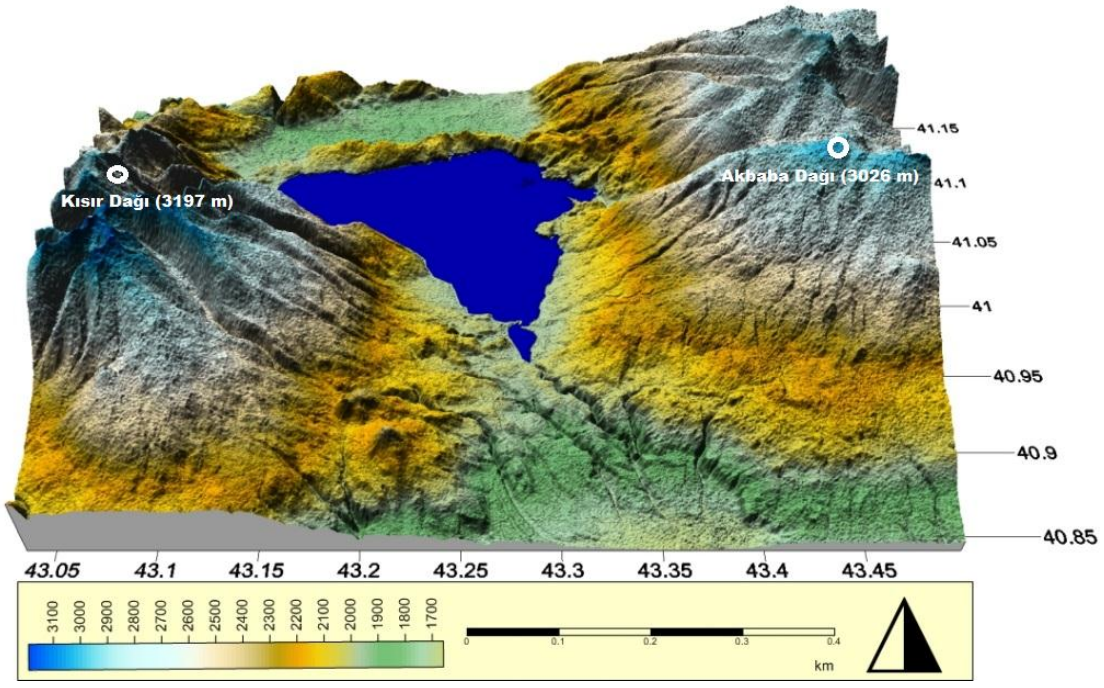

Şekil 1. Çıldır Gölü'nün Coğrafi Konumu

Kuzey-güney yönündeki uzun ekseni 18.3 km, doğu-batı yönündeki kısa ekseni ise 16.2 km olan gölün derinliğinin 42 m olduğu belirtilmiştir (Atalay, 1978). Ancak gölde yapılan güncel

ölçümlerde en çok 14 metre derinliğe rastlanmıştır. Gölü doğudan Akbaba Dağı (3026 m), batıdan ise Kısır Dağı (3197 m) sınırlar (Şekil 2). Bu volkanik kütleler arasında göl bir ters üçgen şeklindedir. Gölün kuzey sınırını ise göl çanağını Çıldır Ovası'ndan ayıran ve 2000-2150 metreler arasında doğu-batı yönünde uzanan volkanik bir sırt uzanır. Gölün fazla suları güneyde Çarçı Deresi tarafından 100 metre derinlikte bir boğaz yoluyla Arpa Çay üzerinden Kars Çayı'na aktarılır (Akbulut ve Yıldız, 2001: 1). Göl kıyıları genelde yüksek falezli kıyı yapısındadır. Kuzey kıyısı oldukça düz olup, doğu-batı yönünde uzanır. Göl kıyıları boyunca en önemli iki jeomorfolojik birim yapay bir bağlama seti ile karaya bağlanan Akçakale Adası ile Doğruyol Köyü'nün bulunduğu genişçe koydur. Boy Adası, Büyükada, Kuşadası göl içindeki adaları oluşturur.

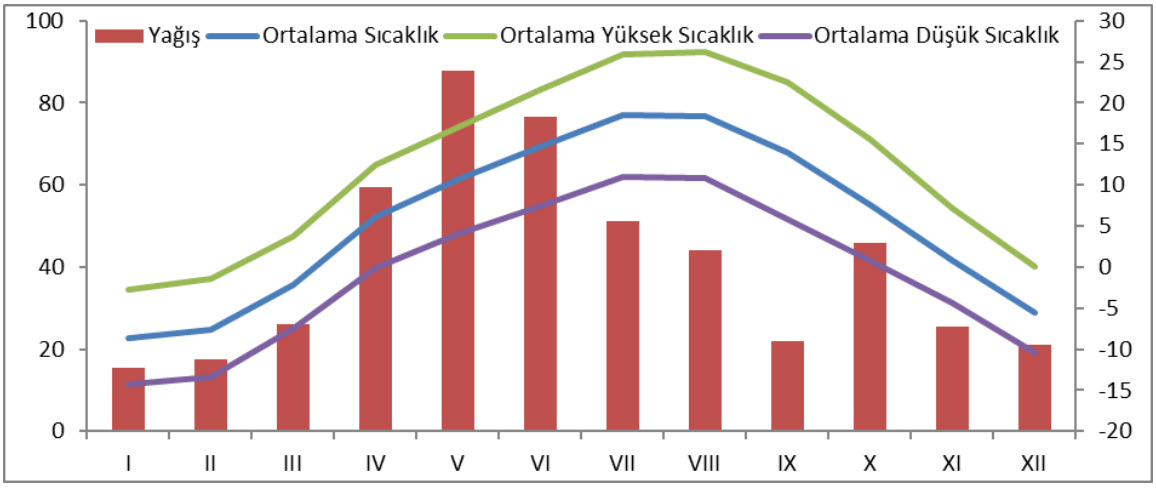
Çıldır Gölü'nün kuzeybatısında yer alan Ardahan (1829 m) ve güneyinde bulunan Arpaçay (1688 m) meteoroloji istasyonlarının ortalama verilerine göre bölgenin ortalama basınç değeri 825 hPa'dır. Yani göl 850 hPa basınç seviyesinin üstünde bulunur. Ortalama sıcaklık 4.6ºC iken, ortalama yüksek sıcaklık 11.4 ºC ve ortalama düşük sıcaklık -1.8 ºC'dir. Maksimum sıcaklık 35ºC, minimum sıcaklık -33.5ºC'dir ve maksimum ve minimumlar açısından 68ºC'lik bir genlik görülür.

Şekil 2. Çıldır Gölü ve Çevresinin Sayısal Yükseklik Modeli

Bölge yıllık toplam 520 mm yağış alırken yağış miktarının en yüksek olduğu dönem Mayıs-Haziran, en düşük olduğu dönem Ocak-Şubat dönemidir. Ortalama 45 gün kar yağışı gerçekleşirken, kar örtüsü ekim ayından mayıs ayına kadar yerde kalabilmektedir. Rüzgar özellikleri açısından Arpaçay istasyonunda hakim rüzgar yönü KKB iken, Ardahan

istasyonunda birden fazla hakim yön bulunmakta ve BKB, BGB, GGD yönlü rüzgarlar egemen rüzgar yönlerini oluşturmaktadır. Benzer durum ortalama rüzgar hızlarında da görülür ve Ardahan istasyonunda ortalama olarak N ve S hariç tüm yönlerden aynı hızda rüzgarlar eserken, Arpaçay istasyonunda KKB egemen yönü oluşturur. Arpaçay İstasyonu Verilerine göre yağış ve sıcaklık değerlerine ait grafik Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. Arpaçay'da aylara göre yağış ve sıcaklık değişimi (Arpaçay Meteoroloji İstasyonu 1975-2006)

II. ÇILDIR GÖLÜNDE YÜRÜTÜLEN BAŞLICA TURİZM ETKİNLİKLERİ

Çıldır Gölü yüzey sularının sıcaklıkların -10 derecenin altında olduğu yılın yaklaşık 4 ayında masif bir buz katmanına dönüşmesi buz yüzeyinde bazı turizm etkinliklerinin gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır. Buz katmanının yoğunluğu kıyı kesimlerde daha fazla, iç kesimlere doğru ise daha zayıf olduğundan etkinlikler gölün kuzey kıyısına yakın olan littoral zonunda gerçekleştirilmektedir. Su derinliğinin kıyı çizgisinden itibaren kıyı boyunca hemen her yerde 1 km'lik mesafede en fazla 10 metreye ulaştığı, dolayısıyla göl tabanının oldukça düz bir şekilde uzandığını işaret etmektedir.

A. Atlı Kızak

Göl kıyısındaki bu sığlık alanın yaklaşık 200 metrelik kısmında gerçekleştirilen atlı kızak etkinlikleri civar köylülerin çok az sayıda atlı kızakla yürüttüğü rutin bir etkinliktir. Genellikle Ardahan ve Kars yönünden gelen, ayrıca Sarıkamış Kayak tesislerine giden turist ve günübirlikçilerin bu etkinliğe katıldığı görülmektedir. Özellikle her yıl Şubat ayında gerçekleştirilen Altın At Festivali sırasında yoğunluk yaşanır.

Şekil 4. Çıldır Gölünde Atlı Kızak Gezintisi

B. Altın At Festivali

Son yıllarda geleneksel hale gelen Altın At festivali de buz üzerinde yapılan etkinliklerle zenginleşmekte ve ilgi görmektedir. Bunların arasında Cirit gösterisi, rahvan ve dörtnala at yarışı, güreş, ok atışları, buz paten ve halk oyunları gösterisi düzenlenmektedir. Ulusal basının yoğun ilgisi bu etkinliklerin çekiciliğini ortaya koymaktadır. Gürcistan, Azerbaycan, İran gibi ülkeler ile yurt içinden Kayseri, Sivas, Kars, Ardahan ve çevre illerden katılan sporcuların gösteri amaçlı yarışmalar yaptığı ve binlerce izleyicinin katıldığı ancak sadece bir günle sınırlı olan bu festival en azından belirtilen geleneksel Türk sporlarının devamı ve genç kuşaklara aktarılması açısından önemli bir fırsat sunmaktadır.

Şekil 5. Çıldır Altın At Festivali 2015

Buz üzerinde gerçekleştirilen bir diğer etkinlik de buz patenidir. Gölün kıyı kesiminde kardan temizlenen yüz metre kare kadar dar bir alanda bu etkinlik gerçekleştirilmektedir. Ancak buz pateninin oldukça yeni bir etkinlik olması nedeniyle hali hazırda festival etkinlikleri içinde kısa süreli bir etkinlik olduğunu belirtmek gerekir.

Festival etkinliklerinden bir diğer olan cirit karşılaşmaları da Kars'ın Selim ilçesi ve Ardahan'dan gelen takımlar arasında gerçekleştirilen kısa süreli bir etkinliktir. Etkinliğin yapılmasında buz üzerindeki yaklaşık 30 cm kalınlıktaki kar örtüsü önemli rol oylar. Gerçekte göl buzu üzerindeki bu kalın kar örtüsünün bazı sportif etkinlikleri zorlaştırdığı, bazılarının ise olanaklı kıldığını da belirtmek gerekir. Örneğin buzu kırarak balık tutma, paten pisti için düz yüzey oluşturma gibi etkinlikler için kar örtüsü olumsuz bir etken iken atlı spor etkinlikleri için uygun bir koşul oluşturur. Son olarak festival esnasında yürütülen diğer etkinlikler arasında ok müsabakaları, atlı kızak yarışları ve buzdan ev ve heykel yapımı etkinliklerini de eklemek gerekir.

III. ÇILDIR GÖLÜNDE KIŞ AYLARINDA YAPILABİLECEK SPORTİF ETKİNLİKLER

Kış aylarında göl üzerinde yapılan etkinliklerin yalnızca atlı kızaktan ibaret olması turistik talebi sınırlı kılmaktadır. Ancak geliştirilecek etkinlikler ile ilginin artması sağlanabilir. Göl yüzeyi rüzgâra dayalı sporlarla olanak vermemektedir. Rüzgâra dayalı sporlar için gerekli rüzgar hızı 13 knat (6,68 m/sn) olmakla birlikte Çıldır'da ölçülen aylık rüzgar hızı ortalamaları 1,8 ile 2,9 m/sn arasında değişmektedir. Bu rüzgar hızı yetersiz olarak kabul edilebilir.

A. Buz Pateni ve Buz Hokeyi

En temel ve yaygın olabilecek etkinlikler arasında olan buz pateni belirli bir alanın kardan korunması ile kış boyunca maliyetsiz olarak yapılabilecek bir spordur. Buz hokeyi imkanları ile takımların bölgesel bazda antrenman ve turnuva yapılmasını sağlayarak bu sporun gelişmesini destekleyecektir. Ayrıca buz hokeyi turnuvaları düzenlenebilir ve yükseklik antrenmanları yapılabilir.

B. Kayak Koşusu

Eğimsiz ya da düşük eğimli alanlarda yapılan uzun mesafeli kayak sporudur. Bu sporun Çıldır gölünün geniş yüzeyinde yapılabilmesi, katılımcı sayısının çok olmasına imkân sağlamaktadır.

C. Atv Turları

Göl yüzeyinin düzlüğü ve buz kalınlığının güvenliği sayesinde kaza oranı düşük ve hıza dayalı Atv rallileri yapılabilir. Bunun yanında düşük hızda gezinti amaçlı turlar da düzenlenebilir. Ayrıca Atvler ile kızak, kayak ve diğer araçlar kar üzerinde çekilerek eğlenceli sporlar geliştirilebilir.

D. Kar Motoruna Dayalı Sporlar

Kar motorları kullanıcısına fiziksel güç harcatmaması ve hız yapabilmesi nedeni ile her yaşa uygun bir araçtır. Tek başına turlar yapılabilmesinin yanında arkasına kayak, kızak ya da sörf bağlanarak çekme aracı olarak kullanılarak göl üzerindeki etkinliklerin çeşitlenmesine katkı sağlayabilir.

E. Atlı Geziler

Bölgede kırsal yaşantının yaygın olması nedeni ile at oldukça çok bulunmakta ve kış aylarında tarım için kullanılmaması bir fırsat olarak kabul edilir ise göl üzerinde atlı geziler yapılabilir bu sayede yöre insanına da ekonomik gelir sağlanabilir.

F. Buzda Olta Balıkçılığı

Gölün yüzeyinin buz tutması göl üzerinde istenilen noktaya gidilerek balık tutmaya olanak sağlamaktadır. Gölde yaşayan bir sazan türü *(Cyprinus carpio)* olan Sarıbalık oldukça lezzetlidir. Bu balığın avlanmasına yönelik ilginin büyük olacağı umulmaktadır.

G. Buz Heykeller

Buzdan heykel yapma birçok kesimden insanı bir araya getirmektedir. Birincisi bu işi meslek edinenlerin buluşması ve eserlerini yapmaları, ikincisi amatör olarak, üçüncüsü ise yapılan eserleri izlemektir. Hava koşullarının uygunluğu bu etkinliğin günlerce yapılmasının yanında yapılan eserlerinde bozulmadan kalmalarını sağlamaktadır.

SONUÇ

İklimsel özellikleri sayesinde kış ayları boyunca kalın buz tabakasına sahip olan gölün doğal koşullarla sağladığı buz turizmi imkânı ulusal boyutta emsalsizdir. Doğal ortam dışında özel bir düzenleme gerektirmeyen bu durum yalnızca kış aylarını kapsayan dönemlik bir turizmdir. Turizm etkinlikleri için gerekli koşullar doğal yallarla sağlandığı için taşıma kapasitesi göz önünde tutulduğu sürece çevresel etkileri oldukça düşük olacaktır.

Başlangıçta etkinliklerin tek bir merkezden yürütülecek olması Göl kıyısında konaklama gereksinimini ortaya çıkarmaktadır. Bölgeye ulaşım uzak yerlerden ancak Kars havalimanı ile mümkün olmakta ve uçuştan sonra bir buçuk saatlik bir kara yolculuğu gerektirmektedir. Bu durum bölgenin cazibesini azaltmaktadır. Çıldır ve Arpaçay ilçelerinde konaklama imkânı ise oldukça sınırlı ve göle kısmen uzaktır.

Etkinliklerin ülke bazında emsalsiz olması nedeni ile ilgi görmesi umulmaktadır. Konaklama olanaklarının olmaması nedeni ile günübirlik şimdilik etkinlikler düzenlenebilmektedir. Ancak etkinliklerin zenginliği ve uzun süreli olması ile bu sürenin en az bir haftalık bir tatili kapsaması mümkündür.

Diğer yandan kırsal ve az gelişmiş bölgenin yöresel ürünlerinin sunumu ve imkânlarının kullanımı da gelir getirici unsurlar olarak göz ardı edilmemelidir. Bu yöresel ürünler tarım ve hayvansal gıdalar (kaşar, bal, tereyağı, kaz gibi) başta olmak üzere hediyelik eşyaları kapamaktadır. Yerel yönetimler ve girişimcilerin ortak çalışmaları sonucunda doğaya zarar vermeden ve aşırı enerji tüketimi olmadan sürdürülebilir bir turizm türü olarak Çıldır gölü buz tutan yüzeyi ile buz turizmi merkezi olayı beklemektedir.

TEŞEKKÜR: Araştırmada kullanılan haritaların çizimlerinde yardımcı olan mesai arkadaşımız Abdullah Akbaş'a teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

AKBULUT A. ve K. YILDIZ; (2002), "The Planktonic Diatoms of Lake Çıldır (Ardahan-Turkey)", **Turkish Journal of Botany,** Volume: 26 Number: 2.

ARDAHAN KÜLTÜR TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ www.ardahankulturturizm.gov.tr/ TR,55764/golleri.html, Erişim Tarihi: 25.03.2015.

CANBOLAT, Ali Fuat, YERLİ, Sedat Vahdet, ÇALIŞKAN, Mustafa; (1999), **Turkish Journal of Zoology,** Volume: 23 Number: EK1

ERDOĞAN, Nazmiye; (2003) **Çevre ve Ekoturizm** Detay Yayıncılık, Ankara.

KARAKUZULU Zerrin, ATNUR, Gülhan; (2007), "Kültür Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Tortum, Çıldır Ve Tödürge (Demiryurt) Gölleri" **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,** Sayı 34.

KORKMAZ, M., BAŞKALKAN, S.N., 2011. Eğirdir Gölü ve çevresinde turizm gelişiminin sürdürülebilirliği üzerine değerlendirmeler. SDÜ Orman Fakültesi Dergisi, 12: 62-69.

KUTER, N., ÜNAL, H.E., (2009), "Sürdürülebilirlik kapsamında ekoturizmin çevresel ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri", **Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi** 9 (2): 146-156.

KUVAN, Y., (2002), "Korunan alan-turizm ilişkilerine yönelik kavramsal irdeleme", **First Tourism Congress of Mediterranean Countries Bildiriler Kitabı**, April 17-21, Antalya, 419-428s.

METEOROLOJİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ http://www.mgm.gov.tr/files/genel/sss/beaufort.pdf ,Erişim Tarihi: 25.03.2015.

METEOROLOJİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ Arpaçay istasyonu www.mgm.gov.tr/ Erişim Tarihi: 25.03.2015.

RIZAOĞLU, Bahattin; (2007), **Turizm Pazarlaması,** Detay Yayıncılık, 5. Baskı Ankara.

RIZAOĞLU, Bahattin; (2003), **Turizm Davranışı,** Detay Yayıncılık, Ankara.

TUNÇ, Azize ve SAÇ, Firuzan; (1998), **Genel Turizm**, Detay Yayıncılık, Ankara.

UNEP, (2003), **Tourism and Local Agenda 21 (The Role of Local Authorities in Sustainable Tourism)**, United Nations Publications, ISBN: 92-807-2267-0, 60s.

ZHANQIANG, Teng, CHUNTIAN Gu ve FUXING Teng; (2015), "Development strategy of Chang-ji-tu ice and snow sports tourism industry economic circle" **Journal of Chemical and Pharmaceutical Research**, 7(1):193-196.

ZHANG Na, XIAOCUI Che ve XIAOWEI Xu; (2014), "Research on the construction of the tourism education information platform: A case on the geographic information system of the ice and

snow tourism in Northeast China", **Journal of Chemical and Pharmaceutical Research,** 6(8):184-189.

ZHANQIANG Teng; (2014), "Analysis of the bottleneck of sustainable development for Chang-Ji-Tu ice sports tourism industry", **Journal of Chemical and Pharmaceutical Research,** 6(6):948-950.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA TERMAL OTEL İŞLETMELERİNDE ATIK YÖNETİMİ UYGULAMALARI: SANDIKLI ÖRNEĞİ

Ahmet BAYTOK[1]
Elbeyi PELİT[2]
Faruk GÖKÇE[3]
Yusuf GÖKÇE[4]

ÖZET

Bu çalışmanın amacı otel işletmelerinde sürdürülebilirlik uygulamalarını ifade eden yeşil otel uygulamasının önemli bir parçasını oluşturan atık yönetiminin uygulanma düzeyini, eksikliklerini, yönetsel uygulamalar bağlamında termal oteller açısından örnek uygulamalar ile ortaya koymaktır. Araştırma kapsamında veriler, otel yöneticileri ile yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ve araştırmanın gerçekleştirildiği termal otel işletmelerine yapılan ziyaretlerde atık yönetimi amaçlı var olan uygulamaların gözlemlenmesi yoluyla temin edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, işletmeler çevreye duyarlı atık yönetimi amaçlı uygulamaları kendi imkânları ve genel bilgileri doğrultusunda gerçekleştirmektedirler. Atık yönetimi kapsamında dikkate alınan temel hususlar, atıkların gruplandırılması, tehlikeli kimyasal atıklarının oluşumunun önlenmesine yönelik faaliyetlerdir. İlgili otel işletmelerinde yapılan gözlemler ve mülakatlar genel olarak değerlendirildiğinde, atıkların işletme içinde tekrar kullanımı ve geri dönüşümü konusunda yeterli çabanın olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, atık yönetimi, termal otel işletmeleri, Sandıklı.

WASTE MANAGEMENT PRACTICES IN THERMAL HOTEL ENTERPRISES IN THE SCOPE OF SUSTAINABILITY: A CASE OF SANDIKLI

ABSTRACT

The aim of this study, from the the point of thermal hotels' view, is to demonstrate the implementation level and shortcomings of waste management in the context of administrative practices, which constitute an important part of green hotel practices under the sustainable managament practices. The data in this study were obtained through the semi-structured interviews with thermal hotel managers and observing the implementation of existing waste management practices in thermal hotel enterprises where this research is conducted. According to the results of this study, thermal hotels perfom environmentally sensitive waste management practices in accordance with their own capabilities and general knowledge. The main issues, taken into account under waste management, are identified as the categorization of wastes, and precautions aimed at preventing the formation of hazardous chemical waste. When the observations carried out at hotels and interviews are evaluated, it was determined that there was not enough effort to re-use the wastes wthin the hotel and to recycle.

Keywords: Sustainability, waste management, thermal hotel enterprises, Sandıklı.

[1] Doç.Dr.; Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, ahmetbaytok@aku.edu.tr
[2] Doç.Dr.; Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, elbeyipelit@aku.edu.tr
[3] Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, farukgokce@hotmail.com
[4] Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ysfgokce@hotmail.com

GİRİŞ

Çevre dostu yaklaşımlar benimsemek ve tüm uygulamalarında çevreye duyarlılık ruhuna sahip bir işletme olmak, günümüz iş yaşamında çok popüler ve moda bir uygulamadır. Azaltmak (reduce), tekrar kullanmak (reuse) ve geri dönüşümünü sağlamak (recycle) olarak ifade edilen 3Rs uygulamaları yoluyla günümüz işletmeleri enerji tüketimini azaltma, atıklarını minimize etme ve tutumlu olmaya çalışmaktadırlar (Kasavana, 2008: 140). Bu durum varlıklarının devamı için kaynak kullanımında sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemenin hayati rol oynadığı konaklama işletmeleri içinde geçerlidir. Konaklama işletmeleri aslında çoğunlukla küçük ölçekli ve tek tek değerlendirildiklerinde çevreye olumsuz etkisi diğer sektörlerin işletmelerine göre az olan işletmeler olarak görülürler. Ancak bütün olarak etkileri ele alındığında küresel kaynaklar üzerinde önemli etkisi olan işletmelerdir (Kirk, 1995; Kirk 1998; Teng vd. 2012). Konaklama işletmeleri faaliyetlerini gerçekleştirirken yüksek miktarda enerji ve su tüketen ve atık oluşturan işletmelerdir (Erdogan ve Baris, 2007: 604). Konaklama işletmelerinin çevresel etkilerinin % 75'i dayanıksız malların, enerji ve suların aşırı tüketiminden kaynaklanmakta bunları hava, su ve toprağa emisyon salınımı izlemektedir (Maria-Eugenia vd. 2010: 467).

Atık yönetimi konaklama işletmelerinin çevre dostu olma ve sürdürülebilirlik uygulamalarını destekleyen yönetsel uygulamalardan birisidir. Konaklama işletmeleri örneğin yiyecek ve içecek bölümünde en fazla atık oluşturan işletmelerdir. Parfitt v.d (2013), İngiltere'de yaptıkları araştırmaya göre konaklama işletmelerinde bir yılda atık hale gelen yiyecek miktarı 920.000 tondur. Bu atıkların % 75'i önlenebilir atıklardır (Parfitt v.d 2013 Akt. Pirani ve Arafat, 2014: 328). Bu aynı zamanda büyük bir parasal kayıp anlamına gelmektedir. Çünkü atık olarak çöpe atılan yiyeceklerin satın alınma bedeli, depolanması, hazırlanması (pişirilmesi) maliyeti oluşmaktadır. Konaklama işletmeleri yiyecek ve içecek başta olmak üzere birçok malzemenin atık yönetimi uygulamaları ile israfını azaltabilir, tekrar kullanımını ve geri dönüşümünü sağlayarak hem ekonomik fayda sağlayabilir hem de çevreyi korumaya destek olabilir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı, otel işletmelerinde sürdürülebilirlik uygulamalarını ifade eden yeşil otel uygulamasının önemli bir parçasını oluşturan atık yönetiminin uygulanma düzeyini, eksikliklerini, yönetsel uygulamalar bağlamında termal oteller açısından durumunu örnek uygulamalar ile göstermektir.

I. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Turizmin temel üst yapı arz kaynağını oluşturan konaklama işletmelerinin varolmaları, gelişmeleri ve varlıklarını devam ettirebilmeleri, çoğunlukla destinasyonun doğal kaynaklarına bağlıdır (Bohdanowicz, 2005: 188: Kirk, 1995: 3). Ancak turizm amaçlı doğal kaynak kullanımının sadece ekonomik yaklaşımla gerçekleştirilmesi doğal kaynakların tahrip olmasına, bozulmasına ve çekicilik özelliğini kaybetmesine neden olmaktadır (Wood, 2002; Demir ve Çevirgen, 2006; Tuna, 2007). Bu doğrultuda sürdürülebilir turizm kapsamında çevrenin korunması ve çevre bilincinin geliştirilmesi amacıyla sektör işletmelerinin (özellikle konaklama) çevreye olan olumlu katkılarının

teşvik edilmesi ve özendirilmesi son dönemlerde en fazla önem kazanan konulardan birisidir. Bu amaçla dünyada hem uluslararası (ISO 14000, Eco-Management and Audit Scheme-EMAS, Leadership in Energy and Environmental Design - LEED) hem de ülkeler düzeyinde (Green Key, Green Seal, China Green Hotel, Green Mark,) sektör işletmelerine yönelik belli standart uygulamalar geliştirilmiş ve geliştirilmeye devam etmektedir. Konaklama işletmelerinde Çevre Yönetimi amaçlı oluşturulmuş sertifika programlarına bakıldığında temel olarak enerji yönetimi, su yönetimi, atık yönetiminin temel kriterler olarak belirlendiği ve çevre yönetiminin en önemli aşamaları olduğu görülmektedir (Teng vd. 2012).Otel işletmelerinin çevre yönetimi uygulamalarında atık yönetimi, önemli alanlardan birisidir (Radwan, Eleri ve Minoli, 2010 176). Atık yönetimi "ürün ve hazırlık süreci planlaması ile başlayan ve satın alma politikası, stok kontrolü ve üretim planlaması birleşimiyle devam eden, genelde ise tüm faaliyet aşamalarını etkileyen bir süreçtir". Bu sürecin iyi planlanması otel işletmelerine sadece atık miktarının azaltılmasını sağlamaz aynı zamanda materyal, kaynak, enerji ve para tasarrufu sağlar (Kirk, 1996: 102). Otel işletmeleri farklı türlerde (cam, metal, kağıt, plastik, bez, ahşap, tehlikeli atıklar, organik atıklar, yağ atıkları) çok fazla atık oluşturan işletmelerdir. Tablo 1, otel işletmelerinde tehlikesiz ve tehlikeli atıklar ile kaynaklarını göstermektedir. Tablo incelendiğinde en çok atık oluşan bölümlerin yiyecek ve içecek bölümü, kat hizmetleri ve teknik servis olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Otel işletmelerinde Tehlikesiz ve Tehlikeli Türlerde Atıklar

Tehlikesiz Atıklar		
Atığın Tipi	***Bileşenleri***	***Kaynağı***
Evsel Atıklar	Yiyecek/mutfak atıkları veya kirli kâğıtlar ve sarım rulolar, farklı malzemelerin karışımı rulolar	Otelin farklı bölümleri
Kartonlar	Paketleme	Otelin satın almaları ve diğer bölümler
Kağıt	Yazılı dokümanlar, broşürler, menüler, haritalar, dergiler, gazeteler	Yönetim, resepsiyon, misafir odaları, lokantalar
Plastik	Kutular, şişeler (tehlikeli madde içermeyen), evsel ürünler, değişik ürünler için tek kişilik porsiyonlama malzemeleri	Mutfak, lokantalar, barlar, misafir odaları, yönetim
Metal	Teneke kutular, soda kuruları, yiyecek konteynerleri, mayonez, domates konserve kutuları, reçel kapakları, alüminyum paketler	Mutfak, lokantalar, barlar, misafir odaları,
Cam	Şişeler, reçeller, küçük şişeler (flasks)	Mutfak, lokantalar, barlar, misafir odaları,
Bez	Masa örtüleri, yatak örtüleri, peçeteler, eşyalar, eski püskü eşyalar	Mutfak, lokantalar, barlar, banyolar, misafir odaları,
Ahşap	Ahşap paketler, paletler	Satın alma
Organik atıklar	Meyve ve sebze kabukları, çiçekler ve bitkiler, otlar, dallar ve yapraklar	Mutfak, lokantalar, barlar, misafir odaları, bahçeler
Tehlikeli Atıklar		
Bileşenleri		***Kaynağı***
Kızartma yağları		Mutfak, lokanta
Mineral yağlar		Teknik servis
Solvent kalıntıları		Teknik servis
Parlayıcı materyaller (gaz ve petrol türevleri)		Mutfak, bahçe, Teknik servis
Suni gübre ve kimyasallar (böcek, mantar, bitki ilaçları)		Bahçe
Temizleme kimyasalları		Teknik servis
Mürekkep kartuşları		Yönetim
Disketler ve CD'ler		Yönetim, misafir odaları
Piller		Teknik servis, yönetim, misafir odaları
Temizleme kimyasalları ve kuru temizlemede kullanılan solvent		Çamaşırhane
Floresan, neon ve uzun ömürlü lambalar		Teknik servis

Kaynak: Pirani ve Arafat, 2014: 31-322.

Otellerde her müşterisi günlük ortalama olarak yaklaşık 1 kg. atık oluşturmaktadır (Pirani ve Arafat, 2014: 320). Bu durum çevre yönetimi uygulamalarına göre farklılık göstermektedir. Örneğin Hindistan'da yapılan bir çalışmada bir oda başına ortaya çıkan atık 1.80 kg. olarak bulunmuştur (Wani ve Shah, 2013: 59). Amerika'da yapılan araştırmalar, otellerin oda başına 30 pound (1 pound= 453 gr) atık üretebildiklerini ortaya koymuştur (Hotels&Resorts, 2008). Otel işletmelerinde atık oluşumu; otelin tipi, misafir özellikleri, misafir ve çalışan aktiviteleri ve doluluk oranına göre değişim gösterir (Pirani ve Arafat, 2014: 322).Ancak atık oluşumu konusunda esas ilgi çekici olan iyi uygulanacak geri dönüşüm programı ile oluşan bu atıkların % 80'inin geri kazanılabilir olmasıdır (Hotels&Resorts, 2008). Hong Kong'taki atık yönetimi uygulamaları üzerine araştırma yapan Chan ve Lam (2001:378-380), araştırmalarında otel odalarında oluşan plastik atık miktarının oda başına 0.594 kg. olduğunu ve 1986 yılında 15.953 ton olan toplam oda atık miktarının 1996 yılında 31.605 tona yükseldiğini, lokantalarda her kuver başına atık miktarının 0.752 kg. olduğunu 1986 yılında 18.859 ton olan atık miktarının 1993 yılında en yüksek atık miktarı olarak 24.191 tona ulaştığını bulmuşlardır. 1986 -1996 yılları arasındaki dönemde otellerin ortaya çıkardığı toplam atık miktarının 34.811 tondan, 53.070 tona yükseldiğini belirten araştırmacılar bu atığın parasal değerinin ise 1986 yılında 9.36 milyon dolar iken on yılın sonunda 31.31 milyon dolara yükseldiğine dikkat çekmektedirler. İlgili araştırma verileri atık yönetiminin hem çevresel hem de finansal açıdan ne kadar büyük sonuçlar doğurduğunun göstergesidir. Özellikle belirtilen zaman diliminde söz konusu bu atık miktarındaki artış göz önüne alındığında, günümüzde bu olgunun ne kadar önemli olduğu ve üzerinde durulması gereken bir çevresel, yaşamsal tehdit olduğu anlaşılacaktır.

Atık yönetimi uygulamaları ancak turizm işletmeleri, yerel ve ulusal hükümet politikaları ve yasal düzenlemelerinin ortak çabaları ile başarılı bir şekilde uygulanabilir (UNEP, 2003). Örneğin Shanklin, Petrillose ve Pettay (1991:65), işletmenin coğrafi konumunun atık yönetimi amaçlı hangi geri dönüşüm programının oluşturulması, geri dönüştürülecek materyallerin tipi ve programın başarısını doğrudan etkilediğini belirtmektedirler. Ayrıca araştırmacıların araştırmasındaki katılımcılar başarılı bir geri dönüşüm programında geri alma merkezleri, atık yönetimi taraflarının (toplayan ve geri alan işletme) geri dönüşüm programına katılıma istekli olmaları ve etkili çalışan eğitim programı oluşturmanın başarıda belirleyici olduğuna dikkat çektiğini vurgulamaktadırlar. Atık yönetimi uygulamalarında en etkili ve en ekonomik yöntem atık önlemedir. Atık önleme ürünlerin satın alınma aşamasında başlamalıdır (United Nations Environment Programme-UNEP, 2003; The Georgia Hospitality Environmental Partnership-GHEP, 1996). Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından otel ve yiyecek içecek işletmelerine yönelik hazırlanan kılavuz'da atıkların azaltılması için öneriler konaklama, yeme içme, açık alanlar ve yönetim ofisleri altında gruplandırılmakta ve yeşil satın alma ilkelerine göre satın almaların gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Kılavuzda katı atık yönetimi yöntemleri kapsamında öncelikle atık denetimi önerilmekte ve bunun iki aşamalı olarak gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Birinci aşamada işletme tarafından üretilen katı atığın miktarı belirlenmekte, ikinci aşamada ise geri dönüştürülebilir ve geri kullanılabilirlik oranları

belirlenmektedir. Katı atık yöntemleri olarak tekrar kullanma (reuse), geri dönüştürme (recycling) ve geri kazanım (recovery) ve bunların gerçekleştirilebilmesi için nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda bilgiler yer almaktadır. Örneğin eğer kağıt ve yiyecek atıkları birbirinden ayrılmaz ve aynı yerde biriktirilirse ne kağıt geri dönüşüme gönderilebilir, ne de yiyecek atıkları hayvan besleme amaçlı tekrar kullanılabilir veya doğal gübre (compost) yoluyla geri kazanılabilir (UNEP, 2003). Bu nedenle atık yönetimi uygulamaları diğer paydaşlar ile işbirliği ve işletme içi üst yönetimin desteği ve çalışanların katılımı ile yürütülmeli ve bir sosyal sorumluluk anlayışı ile ele alınmalıdır.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın amacı otel işletmelerinde sürdürülebilirlik uygulamalarını ifade eden yeşil otel uygulamasının önemli bir parçasını oluşturan atık yönetiminin uygulanma düzeyini, eksikliklerini, yönetsel uygulamalar bağlamında termal oteller açısından durumunu örnek uygulamalar ile göstermektir. Araştırma konusunun altyapısını oluşturan yeşil otel uygulaması ile ilgili batı literatüründe yapılmış çalışmalar bulunmakla birlikte, ülkemizde ilgili alanda yapılmış çalışmalar sınırlı sayıda bulunmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın termal konaklama işletmelerinde yapılması ile hem çevre dostu uygulamalara dikkat çekilmiş hem de çevre dostu uygulamaların yönetsel açıdan uygulanma düzeyi ortaya konulmuş ve duyarlılıklar tespit edilmiş olacaktır. Araştırma, bir örnek olay çalışması olduğu için elde edilen verilerin genelleştirilmesi güç olmakla birlikte çalışma ile elde edilecek veriler doğrultusunda, diğer termal işletmelerde (farklı bölgeler ve sınıflarda) ve farklı işletme türleri ile termal işletmeler arasında gelecekte yapılacak çalışmalar için bir ön çalışma olması bakımından önemlidir.

YÖNTEM

Araştırma kapsamındaki veriler literatürde yer alan uygulamalar ve Kültür ve Turizm Bakanlığının Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi (Yeşil Yıldız) kriterlerindeki atık yönetimi bölümü dikkate alınarak oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme sorularının işletme yöneticileriyle, işletmeler ziyaret edilerek elde edilmiştir. Araştırma alanı olarak önemli bir termal turizm destinasyonu olan Afyonkarahisar'ın Sandıklı ilçesindeki termal otel işletmeleri seçilmiştir. Araştırmada bu bölgenin seçilmesindeki temel etkenler, özellikle Afyonkarahisar'ın termal otel işletmeciliği başta olmak üzere ülkemizin önemli turizm potansiyelini barındırması ve bu doğrultuda da Sandıklı'nın bu potansiyelde Afyonkarahisar'ın en önemli ilçesi konumunda bulunmasından kaynaklanmaktadır. Böylelikle özellikle Afyonkarahisar merkezde faaliyet gösteren termal otel işletmelerinin yavaş yavaş Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın uygulaması olan "Yeşil Yıldız" uygulamasına geçmiş olmaları (belgesi almış olmaları), bunun aksine Sandıklı'daki otel işletmelerinde henüz böyle bir girişimin olmaması, hem bu konudaki mevcut durumun ölçümlenmesi, hem de yeşil yıldız alma noktasında söz konusu işletmelerin teşvik edilmesi noktasında önerilerin geliştirilmesi de araştırmanın bu bölgede gerçekleştirilmesinin nedenleri arasındadır. Yine, Sandıklı bölgesindeki otel işletmeleri üzerinde böyle bir araştırmanın daha önce gerçekleştirilmemiş olması ve araştırmacıların

Afyonkarahisar'da ikamet etmeleri özellikle otel işletmeleri yöneticileri ile veri toplama/görüşme noktasında kolaylıklar sağlayacağı hususu da bu bölgenin araştırma alanı olarak seçilmesinde etkili olan nedenler arasındadır. Bu doğrultuda Sandıklı'da bulunan iki adet Bakanlık Belgeli beş yıldızlı otel işletmesi araştırmanın uygulama alanlarını oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında veriler, otel yöneticileri ile yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile elde edilmiştir. Söz konusu mülakatlar öncesi ilgili otellerde yönetici/sorumlu olarak çalışan kişilerle önceden alınan randevu doğrultusunda toplantı ayarlanmış ve oteller ziyaret edilerek, otelin tüm yönetim kademelerindeki sorumluların (her otelde en az 6 yönetici) katılımıyla bir toplantıda yüz yüze görüşme yapılarak, konu hakkında oteller hakkındaki uygulamaların neler olduğu sorulmuş ve cevaplar kayıt altına alınarak yorumlanmıştır. Ayrıca ilgili otel yöneticilerinden alınan izin doğrultusunda işletmelere yapılan ziyaretlerde atık yönetimi amaçlı var olan uygulamaların gözlemlenmesi olanağı da bulunmuştur. Elde edilen veriler, araştırmanın amacı doğrultusunda, konuyla ilgili örnek uygulamalar ve literatür bilgileri doğrultusunda yorumlanarak öneriler geliştirilmiştir.

BULGULAR

İşletmelere yönelik atık yönetimi amaçlı ne tür uygulamalar gerçekleştirdiklerini tespit amaçlı yapılan çalışmalara ait bulgular dört başlık altında sunulmuştur. Öncelikle ilgili işletmelerde çevre yönetimi amaçlı gerçekleştirilen genel uygulamaların neler olduğu ortaya konulmuş, daha sonra atık yönetimi kapsamında gerçekleştirilen uygulamalar atıkları azaltma, atıkların tekrar kullanımını sağlama ve atıkların geri dönüşümü amaçlı yapılan uygulamalar olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye'de otel işletmelerinde çevre yönetimi kapsamında Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi (Yeşil Yıldız) uygulaması bulunmaktadır. Araştırma kapsamında incelenen otel işletmeleri yeşil yıldız belgesi sahibi değildir.

A. Otellerde Atık Yönetimi Uygulamaları: Önceki bölümde de vurgulandığı gibi ilgili işletmeler, yeşil yıldız belgesine sahip olmayan işletmelerdir. Bununla birlikte işletmelerin çevre yönetim planları bulunmaktadır. Bu kapsamda işletmelerde su tüketimi, ısıtma ve soğutma ve enerji tüketimi, kimyasalların kullanımlarının izlenmesi ile ilgili veriler düzenli olarak toplanmakta ve takip edilmektedir. Ancak işletmelerin atık yönetimine ait verileri konaklama yapan misafir sayısına göre toplanmamaktadır. (Bu araştırma amaçlı atık yönetimine ait verilerin analizinde miktar ve parasal değer amaçlı değerlendirme yapmayı güçleştirmektedir.) Araştırma yapılan işletmelerden bir tanesinin TSE belgesi, Pis Su Arıtma Belgesi çevre yönetim sertifikası bulunmaktadır. Diğer işletme ise çevre yönetimi sertifikası alma konusunda girişimlerinin yasal prosedürler düzeyinde devam ettiğini belirtmektedir. İşletmelerde misafir odalarında misafirleri çevreye duyarlılık konusunda bilgilendirme amaçlı uyarılar (atıkların ayrıştırılması amaçlı) bulunmamaktadır. Dezenfektanların sadece hijyen gerekliliği halinde kullanılması durumu her iki işletmede de uygulanmamaktadır. İşletmede oluşan atık suların iyileştirilmesi amaçlı arıtma tesisi yapılanması sadece bir işletmede bulunmaktadır. Ancak

ilgili işletme su arıtma işleminden sonra arıtılmış suyu (bahçe sulama vb.) amaçlı kullanmamakta sadece arıtarak sisteme vermektedir. Bunun temel sebebi olarak tesisin ilk yapım aşamasında bu durum düşünülmediği için artırılmış suyun kullanılabilmesi için yeni inşaat çalışmalarının gerekliliği ve bunun maliyetinin yüksekliği sebep olarak ifade edilmektedir. Her iki işletmede de bahçe düzenlemesi organik esaslara göre gerçekleştirilmektedir. İşletmelerin atık yönetimi kapsamında yönetsel uygulama olarak dikkat ettikleri bir diğer husus işletmelerde kullanılan tuvalet kâğıtlarının ve ofis kâğıtlarının çevreye duyarlı tip kâğıtlardan seçmeleridir. Atık yönetimi kapsamında her iki işletmede de atıklar türlerine göre toplanarak, kapalı bir alanda konteynerlerde koruma altına alınmaktadır. İşletmelerde temizlik maddeleri ve kimyasallar otomatik sistemle dağıtılıyor ve kullanımı sağlanıyor. İşletmeler atık yönetimi uygulamaları kapsamında çevre dostu kimyasallar kullanmaya özen gösteriyor ve solventler, kireç çözücü asitler ve lavabo açıcılar gibi tehlikeli kimyasalların kullanımı en az düzeyde tutuluyor.

B. Atık Azaltma: Her iki işletmede de genel duş ve tuvaletlerde ve ortak alanlarda tek kullanımlık malzeme(şampuan, sabun, duş bonesi, bardak, tabak vb.) kullanılmamaktadır. Benzer şekilde işletmelerde atık azaltmada tek kullanımlık (tereyağ, reçel, bal, peynir vb.) yiyecekler de kullanılmamaktadır. Atıkları azaltma amaçlı her iki tesiste idari işlerde kağıt kullanımını en aza indirme amaçlı elektronik yazışma, fatura ve adisyon sistemleri bulunmaktadır. Her iki işletme özellikle temiz suların kirlenmesinde çok etkili olan ve doğaya zarar veren mutfak yağlarının toplanmasına özel önem göstermektedirler. Her iki işletmeninde dikkat ettiği bir diğer husus yağ tutucuların sert kimyasallar kullanılmadan sıklıkla temizlenmesidir. İşletmelerde çamaşırhane, bulaşıkhane ve diğer mekânlarda kullanılan temizlik kimyasalları büyük kaplarla (bidonlar) alınmaktadır.

C. Atıkların Tekrar Kullanımı: Mutfak bölümünde kalan sağlıklı yiyecekler her iki işletmede de personele verilmektedir. Ayrıca işletmelerden biri artan sağlıklı yiyeceklerin hayır kurumlarına verilmesini sağlamaktadır. Otelde faaliyet süreçleri esnasında oluşan atıkların tekrar kullanımı amaçlı (plastik, kâğıt ve cam) ayrımı personel tarafından yapılmaktadır. Kullanılmış malzemelerin satışı veya hayır kurumlarına bağışı yapılmamaktadır. İşletmelerde özellikle mutfakta oluşan organik atıkların ayrıştırılmaları yapılmakla birlikte bunların kompost veya biogaz amaçlı değerlendirilmesi yapılmamaktadır. Bu noktada işletme yöneticilerinin temel beklentileri yerel idarenin bu konuda öncelik alması ve bu uygulamayı gerçekleştirmeleridir.

D. Atıkların Geri Dönüşümü: Atıkların geri dönüşümünü sağlama amaçlı müşterilerin atıkları ayırabilmeleri içi tesisin uygun yerlerine yeterli kutu ve bidon sağlamauygulaması sadece bir işletmede kullanılmaktadır. Her iki işletmede de personel tarafından zararlı atıkların diğerlerinden ayrılması sağlanmaktadır. İşletmelerin her ikisi de bu amaçla bir işletme ile sözleşmeli olarak çalışarak, ilgili işletme vasıtasıyla otelde oluşan geri dönüştürülebilir atıkların (mutfak yağlarının) değerlendirilmesine destek olmakta ve aynı zamanda atık azaltımını sağlamaktadır. İşletmelerden

sadece bir tanesi çamaşırhane, bulaşıkhane ve diğer mekânlarda kullanılan temizlik kimyasallarının boş kaplarını satın aldığı işletmeye geri vermektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Turizm işletmelerinin büyük bir kısmının ölçeği küçük olsa da toplam olarak değerlendirildiklerinde ortaya çıkardıkları atık miktarı binlerce ton olabilmektedir. Bu atıkların oluşumu çevreye zarar vermenin yanında işletmelerin maddi yönden kayba uğramalarına da neden olmaktadır. Daha önceki kısımlarda vurgulandığı gibi otel işletmelerinde oluşan atıkların % 80'i geri kazanımı mümkün olan atıklardır. Bu nedenle atıkları azaltma, geri dönüştürme ve tekrar kullanma amaçlı geliştirilen atık yönetimi yöntemlerinin işletmeler tarafından kullanılması günümüz koşullarında kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bu uygulamaları benimsemek sürdürülebilirlik kapsamında işletmelerin sosyal sorumluluklarından birisidir. Çevreye duyarlı politikaları benimsemek, işletmelere hem marka prestiji hem de bilinçlenen müşterilerin tercihlerinde öncelikli olma fırsatı sunacaktır. Hükümetlerin ve yerel idarelerin çevreye yönelik politikaları, kanunları ve diğer yasal düzenlemeleri bu hususta işletmelerin duyarlılıklarını arttırmada önemli bir yaptırım olacaktır. Ancak kamu idaresinin aynı zamanda işletmelere yol gösterici ve destekleyici eylemlerde bulunması, çevreye duyarlı uygulamaların otel işletmeleri tarafından benimsenmesinde kolaylıklar sağlayacaktır.

Bu temel bilgiler doğrultusunda çevreye duyarlı konaklama tesisi belgesi olmayan, ancak Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli beş yıldızlı termal konaklama işletmelerinde atık yönetimi kapsamında tespiti yapılan mevcut var olan uygulamalar değerlendirildiğinde ortaya çıkan genel sonuçlar maddeler halinde şu şekil sıralanabilir.

- Atık yönetimi temel bir işletme politikası olarak değerlendirilmemektedir. Atıkların istatistikî kayıtlarının tutulmaması bunun en önemli göstergesidir.
- İşletmeler çevreye duyarlı atık yönetimi amaçlı uygulamaları kendi imkânları ve genel bilgileri doğrultusunda gerçekleştirmektedirler.
- Atık yönetimi kapsamında dikkate alınan temel hususlar, atıkların gruplandırılması ve tehlikeli kimyasal atıklarının oluşumunun önlenmesidir.
- Atıkların tekrar kullanımı ve geri dönüşümü konusunda işletme içi değerlendirme amaçlı yeterli çaba bulunmamaktadır.
- İşletmelerde uygulanan geri dönüşüm programları uluslararası standartlar ve uygulamalar dikkate alındığında yetersizdir.
- İşletmelerde işgörenler ve misafirlere yönelik sistematik bir atık yönetimi bilincinin kazandırılmadığı görülmektedir.
- Atık yönetiminin finansal açıdan oluşturduğu kayıpların izlenmediği görülmektedir. Oysa önceki örnekler bu bilgilerin tespitinin yapılması durumunda

atık yönetiminin işletme yönetimleri tarafından daha ciddi ele alınacağının ispatıdır.

Ortaya çıkan temel veriler bazı bilgilerin eksiklikleri nedeniyle yeterli düzeyde sağlıklı değerlendirme yapmayı zorlaştırsa da mevcut durumun ortaya koyduğu bilgiler doğrultusunda aşağıdaki temel önerilerde bulunulabilir.

- Otel işletmelerinde çevreye duyarlılığı sağlamada temel görev, hükümetlerin bazı çevre dostu uygulamaları tüm işletmeler için standart hale getirecek düzenlemeleri yapmasıdır.
- İşletme yöneticilerinin ve işgörenlerinin konu hakkında bilinçlendirilmesi ve bu amaçlı eğitimler verilmesi gerekmektedir.
- Turistlerin tüketici olarak bilinçlendirilmesi ve duyarlılıklarının arttırılması bir diğer önemli konudur. Bunun sağlanmasına bağlı olarak işletme tercihlerinde çevreye duyarlılık önem kazanırsa bu, doğrudan işletmelerin yönetsel stratejilerini bu yönde değiştirmelerini sağlayacaktır.
- Yerel yönetimler sadece otellerin çöplerini toplamayı gerçekleştiren sorumlular değildir. Oluşan atıkların hangi amaçla değerlendirileceğini kıyaslama ile tespit etmeli ve bunun çözümünü ortaya koymalıdırlar. Bu amaçlı değerlendirmeler sonucunda ortaya koyacakları çözümlere otel işletmeleri destek verecektir.
- Atık yönetiminin birinci önceliği atığın oluşumunu engellemektir. Bunun belirleyicisi satın almadır. Uygun malzemenin uygun miktarda alınması ve depolanması, özellikle mutfakta ortaya çıkan birçok atığın oluşumunu ortadan kaldıracaktır. Bu doğrultuda atık yönetimi, satın almanın da önemli bir görevi olmalıdır.
- Çevre dostu ürünler ve ambalajların üretiminin yaygınlaştırılması ve tedarikçi ile otel arasındaki ilişkide hizmet sağlayıcıların özellikle boş kapları, kartonları, paletleri vb. geri alması, tekrar kullanım ve geri dönüşümün önemli bir kriteridir. Bu amaçlı uygulamaların politikalar ile teşvik edilmesi gerekmektedir.

Bu temel öneriler doğrultusunda belirtilen uygulamalar; kamu örgütlenmeleri, otel işletmeleri, turistler ve işgörenler tarafından benimsendiğinde sürdürülebilirlik kapsamında doğanın korunması anlamında faydalar sağlanacak, aynı zamanda ilgili taraflar çeşitli kazanımlar elde edeceklerdir.

KAYNAKÇA

BOHDANOWICZ, Paulina; (2005), "European Hoteliers' Environmental Attitudes Greening the Business", **Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly**, May, 46 (2),pp. 188-204.

CHAN, Wilco W. ve LAM, Joseph; (2001), "Environmental Accounting of Municipal Solid Waste Originating from Rooms and Restaurants in the Hong Kong Hotel Industry", **Journal of Hospitality&Tourism Research,** 25(4). 371-385.

DEMİR, Cengiz ve ÇEVİRGEN, Aydın; (2006), Ekoturizm Yönetimi, Nobel Yayın, Ankara.

ERDOGAN, Nazmiye ve BARIS, Emin; (2007). "Environmental Protection Programs and Conservation Practises of Hotels in Ankara, Turkey", **Tourism Management,** 28, pp, 604-614.

GHEP; (1996), **Waste Reduction in Hotels and Motels, A Guide for Hotel and Motel Managers,** http://infohouse.p2ric.org/ref/04/03266.pdf, ErişimTarihi : 15.03.2015.

Hotels& Resorts; (2008), Green&Sustainability, Hotels& Resorts, s.150.

KASAVANA, Michael L; (2008), **Green Hospitality, Hospitality Upgrade, Summer,** 140-146, http://www.hospitalityupgrade.com/_files/File_Articles/HUSum08_Kasavana_GreenHospitality.pdf, Erişim Tarihi: 20.03.2015.

KIRK, David; (1995), "Environmental Management in Hotels", **International Journal of Contemporary Hospitality Management,** 7(6), pp. 3-8.

KIRK, David; (1996), Environmental Management For Hotels, A Student's Book, Butterworth-Heinemann, Oxford.

KIRK, David; (1998),"Attitudes to Environmental Management Held by a Group Hotel Managers in Edinburg", **Hospitality Management,** 17, pp. 33-47.

MARIA-EUGENIA, Ruiz-Molina,; GIL-SAURA, Irene, ve MOLINER-VELAZQUES, Beatriz; (2010), "Good Environmental Practices for Hospitality and Tourism: The Role of Information and Communication Technologies", **Management of Environmental Quality: An International Journal**, 21(4), 464-476.

PARFITT, J., EATHERLEY, D., HAWKINS, R., BROWSE, G. (2013). "Waste In The UK Hospitality and Food Service Sector (Technical Report No: HFS001 – 00 6)". **Waste and Resources Action Programme (WRAP),** UK. Akt. PIRANI, Sanaa, I. ve ARAFAT, Hassan. A. (2014), "Solid Waste Management in the Hospitality" Industry : AReview, **Journal of Environmental Management,** 146, pp. 320-336.

PIRANI, Sanaa, I. ve ARAFAT, Hassan. A. (2014), "Solid Waste Management in the Hospitality" Industry : AReview, **Journal of Environmental Management,** 146, pp. 320-336.

RADWAN, Hatem, R.I.; ELERİ, Jones ve MİNOLİ, Dino; (2010), "Managing Solid Waste in Small Hotels", **Journal of SustainableTourism,** 18 (2), pp. 175-190.

SHANKLIN , Carol W.; PETRILLOSE, Michael, J. ve PETTAY, Amy; (1991), "Solid Waste Management in Selected Hotel Chains and Individual Properties", **Hospitality Research Journal,** 15(1). 59-74.

TENG, Chih Ching; HORNG, Jeou Shyan; HU (Monica), MengLei, CHIEN, Liang Han ve SHEN, Ying-Chun; (2012),"Developing Energy Conservation and Carbon Reduction Indicators for The Hotel Industry in Taiwan", **International Journal of Hospitality Management,** 31, pp. 199-208.

TUNA, Muammer; (2007), **Turizm, Çevre ve Toplum,** Detay Yayıncılık, Ankara.

UNEP; (2003), A Manual for Water and Waste Management: When theTourism Industry Can Do to Improve Its Performance, Paris.

WANI, Muzafar, Ahmad ve SHAH, Shamim Ahmad; (2013), "Magnitude of Seasonal Variations of Solid Waste Generation in Tourist Accomodation of Dal Lake", **International Journal of Environmental Science,** 2(1), pp. 57-62.

WOOD, Megan Epler; (2002), **Ecotourism: Principles, Practices&Policies for Sustainability,**United Nations Publication, UNEP.

TURİZM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BÜYÜME: ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

Serkan KÜNÜ[1]

Sertaç HOPOĞLU[2]

ÖZET

Küreselleşme ile birlikte ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı gün geçtikte daha fazla artmaktadır. Bilgi-yoğun alanlara yapılan yatırımlar hızlı büyüme ve kalkınma ile sonuçlanmaktadır. Diğer yandan, turizm sektörü özellikle bölgesel ve yerel ekonomilerde canlılığı sağlamak için bir alternatif olarak öne çıkarılmaktadır. Turizme dayalı bir bölgesel kalkınma stratejisi her zaman doğru bir yöntem olmayabilir. Turizm kendine has özellikleri olan bir ekonomik faaliyettir. Bu bağlamda, turizmin sürdürülebilir büyümeye etkisi olması için faaliyetin özellikleriyle bölgesel kaynakları ilişkilendiren tarafsız bir bakış açısına sahip olmak gerekmektedir. Ayrıca, siyasi ve toplumsal olaylardan kaynaklanan bölgesel istikrarsızlıklar, turizme dayalı büyüme ve bölgesel kalkınma faaliyetlerinin sürdürülebilirliğine olumsuz etki edebilir.

Bu çalışmada turizmin büyüme, bölgesel kalkınma ve az gelişmişliğin giderilmesine olan katkıları üzerinde durularak, Türkiye'de bölgesel turizmin gerçekten bir alternatif olup olmadığı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Büyüme, Bölgesel Kalkınma, Turizm.

TOURISM AND SUSTAINABLE GROWTH: A CRITICAL APPROACH

ABSTRACT

Development gaps between countries have been increasing with globalization. Investments in knowledge-intensive areas result in rapid growth and development. On the other hand, tourism has been promoted as an alternative for vitalizing regional and local economies in particular. A regional development strategy depending solely on tourism may not be a rational way for action. Tourism is an economic activity that has unique characteristics. In this respect, it is necessary to have an objective approach which relates unique characteristics of tourism with regional resources in order to make tourism a factor affecting sustainable growth. Moreover, regional instabilities resulting from political and social issues may negatively affect sustainability of growth and regional development activities based on tourism.

Building upon contributions of tourism on growth, regional development and elimination of underdevelopment, this study discusses whether regional tourism is an alternative for Turkey.

Keywords: Growth, Regional Development, Tourism.

[1] Yrd. Doç. Dr. Serkan KÜNÜ, Iğdır Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü serkunu@gmail.com.

[2] Yrd. Doç. Dr. Sertaç HOPOĞLU, Iğdır Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, sertac.hopoglu@igdir.edu.tr.

GİRİŞ

Dünya ekonomisinde 1970'lerde yaşanan gelişmelerin sonuçları ve Yirminci Yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan en son küreselleşme dalgasının etkileşimi bölgesel kalkınmaya olan yaklaşımları temelinden değiştirmiştir. Makro boyutta, merkezi planlamaya ve ithal ikamesine dayanan bölgesel gelişme kutupları oluşturma politikalarının beklenilen sonuçları vermemesi ve 1970'lerde yaşanan krizlerin kalkınma hamlelerinin finansmanını zorlaştırması ile birlikte (Çakmak, 2006: 48-49) bu politikalardan vazgeçilmiş ve serbest piyasanın sürükleyiciliğini ve ihracata dayalı kalkınmayı temel alan neoliberal bir yaklaşım benimsenmeye başlanmıştır. Devletin böylelikle bölgesel kalkınmada birincil aktör konumundan uzaklaşması, yerel koşulların iyileştirilmesi ve yerel potansiyellerin öne çıkarılmasına dayalı, "tabandan yukarıya" formüle edilmiş, "içsel", yani bir bölgenin kendi seçimlerine ve üstünlüklerine dayanan yeni bir bölgesel kalkınma anlayışıyla sonuçlanmıştır.

Bölgesel kalkınma anlayışındaki bu kayma, her bir bölgeyi bulundukları ulusal sistem içerisinde ayrı bir ekonomik varlık olarak yeniden tanımlarken, aynı zamanda uluslararası ekonomik sistemde kendi kimliklerini ekonomik olarak kullanabilen ve yatırım çekebilen birimler olarak öne çıkarmıştır (Szajnowska-Wysocka, 2009: 76). Dolayısıyla, her bölgenin ekonomik kalkınması kendi potansiyellerini ve kaynaklarını nasıl kullanacağına bağlıdır. Küreselleşme ile birlikte, kendilerine has mal ve hizmetleri üreterek küresel ekonomiye eklemlenmenin yollarını bulabilen bazı bölgeler başarılı bölgesel kalkınma örnekleri olarak öne çıkarken, diğer bazı bölgeler eski önemlerini kaybetmiş ve küresel ekonominin rekabetçi ortamına ayak uyduramayarak geride kalmışlardır. Bu durum, bölgesel ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesini bu gibi bölgeler için öncelikli bir amaç haline getirmiştir. Bu amaca yönelik olarak seçilen önemli bir strateji, bölgesel turizm sektörünün geliştirilmesidir.

Gelişen teknolojilerin ulaşım maliyetlerini düşürmesi, insanların hareketliliğinin artması ve kitle iletişimindeki gelişmelerin dünyanın diğer yerleri hakkında serbest bilgi dolaşımının hızlanması, turizmi küresel rekabete açık bir sektör haline getirmiştir (Saarinen, 2003: 92-93). Kendilerine has turizm hizmetlerini küresel turizm piyasasına sunabilen ülkeler ve bölgeler elde ettikleri turizm gelirleri ile önemli kalkınma hamlelerini gerçekleştirebilmektedirler.

1980'lerin başında benimsenen dışa açık ekonomik politikalarla birlikte turizm Türkiye için önemli bir büyüme kaynağı haline gelmiştir (Özdemir ve Öksüzler, 2006: 111, Yamak vd., 2012: 206). 1982-2012 döneminde turizm gelirlerinin GSMH içindeki payı yaklaşık beş kat artmış ve aynı dönemde turizm gelirlerinin tüm ihracata oranı yaklaşık üç kat artarak sektörün Türkiye için lokomotif sektörlerden biri olduğunu göstermiştir. Uluslararası turist gelişleri bakımından Türk turizm sektörü 2013 yılı itibariyle tüm dünyada altıncı, uluslararası turizmden elde edilen gelirler açısından ise on ikinci sıradadır (TÜROFED). Özellikle Akdeniz ve Ege Denizine kıyısı olan bölgelerde turizm bölgesel kalkınma için önemli bir sektör olarak görülmektedir (Akgüngör, vd.,2008: 4).Türkiye'de

süregelen bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi için turizm faaliyetlerinin değişik bölgelere yayılması önem arz etmektedir. Ancak, turizmin bu etkilerinin ortaya çıkabilmesi için her bir bölgenin turizm potansiyelinin gerçekçi olarak ele alınması ve bu potansiyelin avantaj ve dezavantajlarının tarafsız bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.

I. TURİZM VE BÖLGESEL KALKINMA

Bölgesel kalkınma için en kolay planlanabilen ve etkin stratejilerle etkilerinin yerelde en görünür biçimde yayılabileceği faaliyet turizmdir. Yereldeki turistik cazibe merkezlerine dayanılarak kolayca planlanabilen turizm, görece emek-yoğun bir faaliyet olarak istihdam yaratabilmesi nedeniyle turizm dışı doğal kaynakları az olan veya sanayisi gelişmemiş bölgelerde dış gelir getirmesi açısından önemli bir kalkınma seçeneği olabilmektedir (Horst, 2009: 858, Tetsu, 2006: 417). Aktif tanıtım politikalarıyla desteklendiğinde, turizme dayalı bölgesel kalkınma politikaları geride kalmış bölgeleri küresel sisteme eklemlemede veya büyümenin getirdiği avantajları eşitlikçi dağıtmada etkin bir araçtır (OECD, Çeken, 2008: 298).

Turizmin mekânsal etkileri iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, doğrudan turizm ile ilgili sektörlerde artan ekonomik faaliyet ve dolayısıyla artan istihdam ile yerel/bölgesel ekonomiye pozitif katkılar yapmaktadır. Dolaylı olarak ise, turizm sektörünün gelişimine paralel olarak ortaya çıkan dışsal ekonomiler (örneğin, artan bina talebi, artan gıda talebi, artan mali hizmetler talebinin ortaya çıkardığı yan ekonomiler gibi) turizmin etkilerini genişleterek bölgesel ekonomik tabanın güçlenmesine yardımcı olabilmektedir (Yamak vd., 2012: 206, Paci ve Marrocu, 2013: 18).

Bununla birlikte, turizm sektörünün gelişimi diğer ekonomik sektörlerin gelişiminden ayrı düşünülemez (Saarinen, 20013: 105). Bölgesel kalkınmada lokomotif sektörler olabilir ancak bu sektörlerin dışında kalan üretim faktörlerinin de değerlendiği diğer sektörlerin performansının da önemi yadsınamaz. Bu bağlamda, turizmin her zaman dışsal ekonomiler yaratmadığı, ekonomik olarak daha gelişmiş olan bölgelerin veya ülkelerin turizm gelirlerinin daha çok artma eğiliminde olduğu belirtilmektedir (Özdemir ve Öksüzler, 2006: 114). Dolayısıyla, turistleri cezbeden kaynakların sayısı ve büyüklükleri, destekleyici altyapıların mevcudiyeti, bölgesel ekonomiye canlılık getiren festival, vb. olayların sayısı ve zaman içinde dağılımı gibi faktörlerin yanı sıra, bölgenin ekonomik gelişmişlik düzeyinin de turizmin gelişimi üzerinde etkisi bulunmaktadır (Yang ve Fik, 2014: 145). Ekonomisi gelişen bir bölgede turizm sektörüne yatırım yapabilecek girişimcilerin sayısı daha fazla olacaktır. Gelen turistin talep edebileceği özelleşmiş hizmetleri sağlayabilecek nitelikli girişimlerin çoğalmasıyla birlikte bu yığılma bölgesel turizm gelirlerini artıracaktır.

Yerel turizm sektörünün gelişmesi bu yönüyle turistik mal ve hizmetlerin etkin bir biçimde sağlanabilmesiyle ilişkilidir. Tek başına doğal ve tarihi kaynakların stoku belirleyici bir faktör olmamaktadır. Bu stokun gelen turiste hizmet sağlayan bir kümelenme ekonomisi ile de desteklenmesi gerekir. Bu nedenle, sadece bir bölgenin turizm potansiyelinin yüksek oluşuna dayanarak oluşturulan

yerel turizme dayalı gelişim politikalarının bir ayağı eksik kalmaktadır. Özetle, turistik kaynakların yarattığı talebin yerel ekonomide çarpan etkisi yapabilmesi için, "hazır" ve "işleyen" bir yerel turizm kümelenmesinin bulunması elzemdir. Dolayısıyla, turizme dayalı yerel kalkınma hamlelerinin öncelikle arz yönlü olarak kurgulanması, turizme dayalı gelirleri sürdürülebilir hale getirmek açısından önemlidir.

II. TURİZME DAYALI BÖLGESEL KALKINMADA ARZ YÖNLÜ YAKLAŞIM

Bölgesel turizme dayalı sürdürülebilir ekonomik büyüme hedeflenirken, bölgenin bizzat kendisinin etki edebileceği aşağıdaki üç unsur göz önünde bulundurulmalıdır:

i. Algı yönetimi
ii. Stratejik Planlama
iii. Kamu –Yerel Ortaklıkları

A. Algı Yönetimi

Türkiye'de yapılan en büyük hata yerel turizm stratejileri geliştirilirken turizmin getireceği canlılığın doğrudan ve hızlı bir şekilde yerel ekonomiyi canlandıracağının düşünülmesidir. Turizm bütüncül olarak düşünülmesi gereken bir ekonomik faaliyettir. Sadece yerel cazibe merkezlerinin veya bu potansiyeli olan merkezlerin bulunması turizmden gelir sağlanacağı anlamına gelmemelidir. Bunun yanı sıra tanıtım, yönetim, ulaşım ve turisti belirli bir bölgede günaşırı tutabilmek (konaklatabilmek) de önemlidir. Bu bakış açısıyla, yerel cazibe merkezlerini destekleyecek önemli altyapıların oluşturulması turizm stratejisinin içinde yer almalıdır. Ulaşımın ve konaklamanın aksadığı mekânlarda turist sadece belirli bir süre geçirecek ve bunun dönüşü olumsuz bir algı olarak gelecekteki faaliyetlere sekte vuracaktır. Diğer yandan, turiste belirli bir bölgede para harcatacak lokanta, vb. gibi günübirlik mekânların azlığı veya kalitesinin düşüklüğü de turizmi bölge için anlık, getirisi fazla olmayan ve diğer ekonomik faaliyetlere ek olarak yapılan bir yan faaliyet haline getirecektir ki, bu da yerel halkın turizm fikrinden tamamen soğumasına yol açabilecektir.

Bu bağlamda üç tip algıdan söz etmek mümkündür:

i. **Yerel yönetimlerin turizm algısı:** Turizm, Türkiye'de yerel düzeyde tüm ekonomik problemlere çözüm olabilecek bir reçete olarak algılanmaktadır. Önemli olan, politika düzeyinde turizmin diğer faaliyetlerle birlikte yürütülebilecek, belirli bir altyapıya ihtiyacı olan ve belirli bir strateji gerektiren bir ekonomik faaliyet olduğu bilincini geliştirebilmektir.
ii. **Yerel halkın turizme karşı olan algısı:** Turizmin de sanayi ve tarım gibi emek gerektiren ve özelleşmiş bir faaliyet olduğunun anlaşılması ve turizmden elde edilen gelirlerin artması için bölgenin "iyi bilinirliğinin" zaman içinde gelişmesi gerektiği yerel halka iyi açıklanmalıdır. Aksi takdirde turizmden beklenildiği gibi yüksek gelirlerin hızlı bir biçimde elde edilemeyişi bu faaliyete olan yerel desteği azaltabilir.

iii. **Hedef kitlenin bölgenin turizm değerlerine olan algısı:** Küresel turizm talebinden bir bölgenin pay alabilmesi için en önemli olan algı türü budur. Bu algının gelişmesi bölgenin sağladığı yerel hizmetlerin kalitesine ve tanınırlığın artışına bağlı olduğundan zaman alabilmektedir. Bu nedenle turizmden beklenen gelirlerin oluşması gecikebilmekte ve yönetsel devamlılığın olmadığı durumlarda bu zaman daha da uzayabilmektedir.

Turizm mallarının daima hazır bir talebi olduğu düşünülebilir. Ancak, küresel rekabetin sertleştiği sektörde talebi tetikleyici tanıtım gibi bazı önlemlerin de alınması gerekebilir. Bu anlamda, yerel yönetimlerin turizmin gerçekten stratejik bir seçenek veya bölgedeki ana ekonomik faaliyetleri destekleyici bir sektör olup olmadığını çok iyi analiz etmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde, karşılanmayan beklentiler sürdürülebilirliğe olumsuz etki yapacaktır. Sürdürülebilirliği olmayan turizm akımları hem sağlanan hizmetlerin kalitesini olumsuz etkileyecek, hem de turizmin yerel halk tarafından sahiplenilmeyen, "önemsiz" bir ekonomik faaliyet olarak algılanmasına neden olacaktır. Turiste en yüksek faydayı sağlayabilecek hizmetler bileşiminin sunulabilmesi için, yerelde yaşayanların turizmi sadece bir "potansiyel" veya yerel toplumda birkaç öncü girişimcinin uğraştığı marjinal bir faaliyet olarak görmeyip, bir "ekonomik faaliyet" olarak algılamaları gerekmektedir. Ancak bu algı değişimi ile turist talebine uygun hizmetlerin sağlanmasına yönelik girişimler ve çabalar ortaya çıkabilir.

Türkiye için hedef kitle algısı güvenlik boyutundan önemli ölçüde etkilenmektedir. Türkiye'nin gelişmişlik düzeyi açısından en dezavantajlı bölgeleri ülkenin doğusu ve güneydoğusunda bulunmaktadır. Bu bölgelerdeki güvenlik sorunu turizm sektörünün gelişimini etkilemiş ve yatırımları azaltarak turizmin sürdürülebilir bir sektör olmasına sekte vurmuştur. Yaşanan olumlu gelişmeler bazı bölgelerde algıyı olumlu yönde değiştirmekle birlikte, halen batı ve sahil bölgelerinin daha fazla turist çekmesi, doğu bölgelerinin turizm gelirlerinin artırılması için yenilikçi stratejiler geliştirilmesi gerekliliğine işaret etmektedir.

B. Stratejik Planlama

Turizme dayalı yerel veya bölgesel kalkınma yaklaşımlarını planlarken turizm faaliyetinin kapsamı, kalitesi ve işgücünün niteliklerine göre stratejik bir yaklaşım benimsenmesi önem arz etmektedir.

Genel olarak, mevcut turizm değerlerine karşı yerel halk tarafından gerektiğinden fazla bir değer atfedilmesi eğilimi bulunmaktadır. Ancak, yerel halkın ve yerel yönetimlerin önemli bir turizm değeri olarak öne çıkardıkları cazibe noktaları turist için aynı derecede cezbedici olmayabilir. Dünya üzerinde birçok bölgenin çeşitli turizm olanakları sunduğu bir gerçektir. Bu anlamda, bölgesel turizm stratejisinde sunulacak olan hizmetlerin ne olduğu, nasıl olduğu ve kimin için ve nasıl sunulacağı iyi değerlendirilmelidir. Bazı deneysel çalışmalar, turizm ile gelen büyümenin turizm hizmeti verilen kişilerin niteliğine, yani turistlerin yabancı veya yerli olmasına göre değiştiğini ve turizmden elde

edilen gelirlerin bölgeler arasındaki gelir farklılığını daha da açtığı sonucuna ulaşmışlardır (Ma vd., 2015:76-77). Bu nedenle, hedef kitlenin ve hedef pazarların derinlemesine bir araştırma ile belirlenmesi gerekmektedir. Diğer yandan, turizm hizmetlerinin sunumunda tamamlayıcılık ve işbirliği (örneğin; komşu bölgelerle ortak turizm koridorları oluşturmak gibi) avantaj sağlayabilmektedir.

Bölgesel turizmi planlarken sadece işgücüne odaklı tedbir veya faaliyetler düşünülmemelidir. Turizmi bölgesel büyüme ve kalkınma politikaları için cazip bir seçenek haline getiren en önemli unsur faaliyetin emek-yoğun bir faaliyet olmasıdır. Ancak turizmin emek-yoğun karakteri büyük turizm yatırımlarının yoğunlaştığı yerlerde daha çok ortaya çıkmakta, sermaye yoğunluğu emek yoğunluğunu tetiklemektedir (Jin, 2011: 338). Özetle, turizm tesis ve hizmetleri kümelendiğinde istihdam üzerinde olumlu etkiler görülmektedir.

Bölgesel işgücünün turizmdeki rolüne ilişkin yapılan diğer bir yanlış varsayım, bölgesel işgücünün mevcut haliyle turizmin üstesinden gelebileceğidir. Kısacası, hiçbir işgücü eğitimi yapılmadan, sadece mikro tesisler kurularak bir bölgede turizmin gelişebileceğini düşünmek yanıltıcı bir beklentidir. Yerelden sağlanan turizm hizmetlerinde ölçeğe göre belirli bir kalite düzeyini yakalamak ve bunu sürdürmek faaliyetin gelecekte de sürdürülebilir olması açısından önemlidir.

İşgücü ile ilgili bir diğer soru ise yerel girişimcilerin turizmin getireceği görece yeni fırsatlara ve sorunlara karşı tutumlarının ne olacağıdır. Özellikle kırsal turizm, eko turizm vb. tematik turizm türleri için kurulan işletmelerin fazla bir yatırıma ihtiyacı olmayabilir. Ancak, özel donanım ve hizmetler gerektiren turizm türleri için yerel girişimcilerin aşina olmadıkları bir alanda hatalı yatırım kararları verebilme riskleri vardır. Bu gibi riskleri en aza indirmek için yerel girişimcilerin bir iş planına göre yatırımlarını kurgulamaları önemlidir. Bununla birlikte, özellikle kırsal alan ağırlıklı turizm faaliyetlerinde veya turizm faaliyetlerinin yeni gelişmeye başladığı bölgelerde kurulan mikro işletmelerde bir iş planına göre faaliyet gösteren işletmelerin sayısı çok az olabilmektedir (Ateljevic, 2009:297).

C. Kamu-Yerel Ortaklıkları

Sürdürülebilir bölgesel büyüme için oluşturulan yerel stratejilerle belirlenen ortak hedeflere ulaşmak için bölgedeki tüm aktörlerin birlikte çalışmaları gerekmektedir. Kamu, özel sektör ve sivil toplumun erişebilecekleri kaynaklar ve üstlendikleri işlevler farklıdır. Bu kesimlerin çabalarının içsel bölgesel kalkınma yaklaşımına uygun olarak birbirlerini tamamlayıcı bir biçimde koordine edilmesi, sadece turizme dayalı stratejilerin değil tüm bölgesel kalkınma stratejilerinin başarısı için önemli bir etkendir (Ateljevic, 2009: 285-286, Butowski, 2010: 5-6). Stratejik bir kalkınma hedefi belirleyip bunun sadece özel kesimin veya girişimcilerin çabalarıyla gerçekleşmesini beklemek doğru bir yaklaşım değildir. Sonuç olarak, bir bölgenin rekabet gücü kendine has tüm içsel faktörlerin bileşimiyle ortaya çıkmaktadır ve küresel piyasadan bölgenin alacağı payın belirleyicisi olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizmin büyümeye olumlu etkileri olduğu açık bir gerçektir. Bölgesel kalkınmanın ulusal gelişmişliğin belirleyicisi olduğu küresel ekonomide turizm sektörünün bölgesel kalkınmadaki rolü ve önemi çok iyi belirlenmelidir. Yerelde sıkça görülen bir durum bölgesel turizm stokunun aşırı değerlendirilmesidir. Turizm stokuna yerelin atfettiği değer ile turistin atfettiği değer arasında farklılık olabilir. Bu durumda bölgesel eşitsizlikleri hızlı bir şekilde kapatmak için yerel turizm stokunun özelliklerini tam olarak çözümlemeden başlatılan turizm hamleleri, bölgesel turizm sektörünü geliştirmekten ziyade köreltici bir etki yapabilir.

Her bölge bir turizm bölgesi olmayabilir. Turizme politika belirleyicileri tarafından aşırı önem atfedilmesi bir bölgenin rekabetçi olabilecek diğer sektörlerinin dışlanmasına, dolayısıyla büyüme fırsatlarının kaçırılmasına yol açabilir. Bölgesel büyümeye katkıda bulunabilecek bir turizm politikası geliştirilirken turizmin bölge ekonomisindeki göreceli konumunun analizi iyi yapılmalıdır. Bu analizin başlangıç noktası turizmin hızlı gelir ve refah artışı sağlayacak bir araç değil, stratejik olarak olgunlaştırılması gereken ve olumlu etkileri zamana yayılmış bir ekonomik faaliyet olduğu algısının politika çevreleri ve yerel toplum tarafından benimsenmesinde yatmaktadır.

Turizm söz konusu olduğunda bir diğer yanılgı, turizmin yerel işsizliğe hızlı bir çözüm sağlayabilecek bir reçete olduğudur. Başarılı turizm bölgelerinde turizm istihdamını artıran faktör bu bölgelerdeki sermaye-yoğun turizm yatırımlarıdır. Önemli turizm değerlerine sahip olmayan bölgeler (örneğin; LasVegas, Hong-Kong, Dubai gibi) tematik turizme yönelik sermaye yatırımlarıyla başarılı olmuşlardır ve bu bölgelerdeki turizm kümelenmeleri istihdama olumlu etkiler yapmışlardır. Bu nedenle gerekli altyapı yatırımları ve destekleyici kümelenmeler olmadan turizmin olumlu istihdam etkileri olması beklenmemelidir. Diğer yandan, seçilen turizm hizmetlerinin yerel toplumun girişimcilik becerilerine ve sosyokültürel özelliklerine uyumlu olması da önemlidir.

Yeni bölgesel kalkınma anlayışı bölgenin gelişiminde tüm kaynakların bütüncül bir şekilde kullanılmasına vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda turizme dayalı bir bölgesel kalkınma stratejisinin başarılı olabilmesi için kamu kesimi ile yereldeki özel sektör ve sivil toplumdan kuruluşlar arasında ortak hedeflere yönelik ortak bir çaba gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

Akgüngör, Sedef, Yeşim Kuştepeli ve Yaprak Gülcan; (2008) "Tourism and Regional Development in the Agean Region of Turkey", Regional Studies Association Working Group Seminar, Nisan 2008, İzmir.

Ateljevic, Jovo; (2009), "Tourism entrepreneurship and regional development: example from New Zealand", **International Journal of Entrepreneurial Behaviour&Research**, 15(3),ss. 282 - 308

Butowski, Leszek; (2010), "Tourism as a Development Factor in the Light of Regional Development Theories", **Tourism**, 20(1), pp.5-10.

Çakmak, Erol;(2006), **Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**. İlk Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 211 s.

Çeken, Hüseyin;(2008), "Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme", **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, X (II), ss. 293-306.

Horst,Todt; (2009) "Tourism and Economic Development in Mountain Regions An Economic Assessment, **Annals of Faculty of Economics of University of Oradea**, ss. 858-860.

Jin, Jang C.; (2011), "The Effects of Tourism on Economic Growth in Hong-Kong", **Cornell Hospitality Quarterly**, 52 (3), ss. 333-340.

Ma, Tao, Tao Hong ve Haozhe Zhang; (2015), "Tourism spatial spillover effects and urban economic growth" , **Journal of Business Research**, 68 (2015), 74–80.

OECD, Rountable: "Regional Policy and Tourism", www.oecd.org/dataoecd/10/32/1902552.pdf. Erişim Tarihi: 08.03.2015.

Özdemir, Ali Rıza ve Oktay Öksüzler; (2006), "Türkiye'de Turizm Bir Ekonomik Büyüme Aracı Olabilir mi? Bir Granger Nedensellik Analizi", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 16, ss. 107-126.

Paci, Raffaele ve Marrocu, Emanuela; (2013), "Tourism and regional growth in Europe",Working Paper CRENoS 201235, Centre for North South Economic Research, University of Cagliari and Sassari, Sardinia.

Saarinen, Jarkko; (2003) "The Regional Economics of Tourism in Northern Finland: The Socio-economic Implications of RecentTourism Development and Future Possibilities for Regional Development", **Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism**, 3(2), ss. 91-113.

Szajnowska-Wysocka, A.; (2009), "Theories of Regional and Local development-Abridged Review", **Bulletin of Geography Socio-economic Series**, No.12/2009, pp. 75-90.

Tetsu, Kazuhiro; (2006), "Tourism Promotion and Regional Development in Low-income Developing Countries", **The Pakistan Development Review**, 45 (3), ss.417-424.

Türkiye Otelciler Federasyonu (TÜROFED), www.turofed.org.tr/PDF/.../turkiye-turizm-verileri-songuncel-turiz.pptx. Erişim Tarihi: 23.03.2015.

Yamak, Nebiye, Banu Tanrıöver ve Filiz Güneysu;(2012), "Turizm-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sektör Bazında Bir İnceleme", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 26(2), ss. 205-220.

Yang, Yang ve TimothyFik, (2014) "Spatial effects in regional tourism growth", **Annals of Tourism Research**, 46 (2014), ss. 144-162.

HÜKÜMET VE SİYASİ PARTİ PROGRAMLARINDA "TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK" KAVRAMI

Şaban ESEN[1]

ÖZET

Bu çalışmanın amacını, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar kurulmuş olan hükümetlerin programları ile halen TBMM'de temsil edilen siyasi partilerin parti programlarında "turizmde sürdürülebilirlik" konusu oluşturmaktadır.

Turizm sektörü, gerek istihdam sağlaması, gerek ülkenin tanıtımına olumlu katkısı ve gerekse gelişmekte olan ülkeler açısından çok önemli olan döviz girdisi sağlaması gibi nedenlerle özellikle 1980'li yıllardan sonra hükümetler açısından vazgeçilemez sektörlerden biri olmuştur. Aynı şekilde siyasi partiler de parti programlarında, iktidara geldiklerinde sektörlerle ilgili nasıl bir politika izleyecekleriyle ilgili uygulamalarının ip uçlarını parti programları vasıtasıyla vermektedirler. Bu yönüyle hem hükümet programları hem de siyasi parti programları çalışmamız açısından önemli veri kaynakları olarak görülmüş ve incelenmiştir.

Çalışmada, sürdürülebilir turizm veya bu kavramı çağrıştıran kelimeler (turizmin çeşitlendirilmesi, doğa turizmi, kültür turizmi, eko turizm, yayla turizmi, alternatif turizm vb. gibi) belirlendikten sonra hükümet ve siyasi parti programlarında bu kavramların yer alıp almadığı incelenmiştir.

Çalışmada yöntem olarak "içerik analizi" yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi özetle, metin içeriği toplama ve analiz etme tekniğidir. İçerik analizi ile, kayıtlı bilgi içeren her tür basılı, görsel, elektronik ve diğer türden belgelerin analizi mümkündür. Sosyal bilimlerde veri elde etmede sıklıkla kullanılan bir yöntemdir.

Anahtar kelimeler: hükümet programları, siyasi parti programları, sürdürülebilir turizm, turizmde çeşitlendirme

THE CONCEPT OF "SUSTAINABILITY IN TOURISM" IN GOVERNMENT AND POLITICAL PARTY PROGRAMS

ABSRACT

The aim of the study is to examine the sustainability in tourism in the programs of governments that have been set up since the establishment of the Republic of Turkey and the party programs of political parties currently being represented in the Grand National Assembly of Turkey.

The tourism sector has been one of the indispensable sectors for the governments especially after the 1980s for reasons such as providing employment, contributing positively to country's promotion and providing foreign currency inflow, which is very important for developing countries. Likewise, political parties provide tips about what policy they will follow about the sectors when they come to power through party programs. Therefore, both government programs as well as political party programs were considered important sources of data for our study and studied.

After the term sustainable tourism or words evoking the term (the diversification of tourism, nature tourism, cultural tourism, eco-tourism, village tourism, alternative tourism, etc.) were determined, it was checked in the government and political party programs whether these terms have been included or not.

Keywords: government programs, political party programs, sustainable tourism, diversification of tourism

[1] Bartın Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü,Yönetim ve Organizasyon ABD, sabanesen@bartin.edu.tr

GİRİŞ

Turizm endüstrisi özellikle gelişmekte olan ülkeler için öncelikle cari açığı kapatıcı etkisi nedeniyle önem arz etmektedir. Elbette turizmin sosyo-kültürel etkililerinden de bahsedilmekte ve bazen bu sosyo-kültürel etkiler, ekonomik etkilerden daha önemli hale gelmektedir. Türkiye açısından turizm endüstrisi, hem sosyo-kültürel hem de ekonomik açıdan önem arz etmektedir. Türkiye'de kronikleşmiş bir dış ticaret açığı söz konusu olduğu müddetçe, turizmin ekonomik etkileri sosyo-kültürel etkilere göre daha ön planda olmaya devam edecektir.

Bu nedenle özellikle 1980'li yılların ortalarında, I. Özal Hükümeti (13.12.1983-21.12.1987) tarafından uygulamaya konulan 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu olumlu etkilerini göstermiş ve Türkiye uzun yıllardır kullanılmayan doğal bir kaynağı (deniz-kum-güneş) kullanma ve pazarlama imkânına kavuşmuş ve turizm endüstrisi binlerce kişiye istidam sağlarken, elde edilen döviz girdileriyle de önemli bir dış açık kapatılır olmuştur.

Turizm endüstrisinin geliştirilmesi yönündeki çalışmalar elbette 1980'li yıllardan önceki hükümetler tarafından da yapılmıştır. Ancak turizm sektöründeki radikal dönüşümlerin 1980'li yıllardan sonra gerçekleştiği söylenebilir.

Artık günümüzde Türkiye için turizmde gelinen nokta ileri boyutlara taşınmıştır. Türkiye en fazla geliri kitle turizminden elde etmektedir. Bu turizm daha ziyade deniz-kum-güneş üçlüsü olarak da ifade edilmektedir. Türkiye artık bu konseptin dışında da turizmde gelir imkanları aramaktadır. Bunların başında, sağlık turizmi, kültür turizmi, eko turizmi, spor turizmi vb. gibi konular gelmektedir.

Çalışmada öncelikle hükümet programı, siyasi parti programı kavramlarına yer verilecek daha sonra hükümet ve siyasi parti programlarında turizmde sürdürülebilirlik (çeşitlendirme) konularında elde edilen veriler paylaşılacaktır.

I. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAVRAMI

Sürdürülebilir turizm kavramını açıklamadan önce kısaca sürdürülebilirlik kavramını açıklamak gerekirse; Sürdürülebilirlik; "var olan bir durumun varlığını uzun süre devam ettirmesi veya bir sistemin uzun süre ayakta kalması" şeklinde tanımlanabilir. Bu manada sürdürülebilirlik; sürdürülebilir rekabet, sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir süreç gibi çok farklı kavramlarla birlikte kullanılmaktadır.

Dünya Turizm Örgütü (WTO), sürdürülebilir turizmi şu şekilde tanımlamaktadır; gelecekteki fırsatları koruyup geliştirmeyi gözeterek, bugünkü turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılama ilkesini benimser. Bu şekilde tüm kaynakların yönetimi; kültürel bütünlüğün, zorunlu ekolojik sürelerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşam destek sistemlerinin devamlılığı sağlanırken, ekonomik, sosyal ve estetik gerekler karşılanacak şekilde öne çıkarılır. Sürdürülebilir turizm ürünleri;

turistik kalkınma ile zarar görmek yerine yararlı olan yerel çevre, toplum ve kültürlerle uyum içinde işlenen ürünlerdir (Tüsiad, 2012;21). Özetle sürdürülebilir turizm, ülke kaynaklarını da (doğal, tarihi, endüstriyel gibi) göz önüne alarak turizmin tüm çeşitlerinden, koruma ve kullanma dengesine dikkat ederek uzun süreli yararlanmaktır.

II. HÜKÜMET PROGRAMLARINDA TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Bilindiği üzere demokratik ülkelerde farklı politikaları olan siyasi partiler iktidara gelebilmek için farklı programlarla seçim çalışmaları yaparlar. Genel olarak halkın kendilerini seçmeleri halinde nasıl bir hükümet olacaklarına dair seçim beyannameleri vasıtasıyla vaatlerde bulunurlar. Seçim sonuçlarına göre partiler tek veya koalisyon kurarak hükümet kurma imkanı elde ederler.

Türkiye Cumhuriyeti anayasasında, Başbakanın Cumhurbaşkanı tarafından, milletvekilleri arasından atanması şart koşulmuştur. Bakanlar ise milletvekilleri arasından ya da milletvekili seçilme yeterliliğine sahip milletvekili olmayan kişiler arasından Başbakan tarafından belirlenirler. Başbakan tarafından oluşturulmuş olan bu bakanlar listesi Cumhurbaşkanı tarafından onaylanınca hükümet kurulmuş olur. Parlamenter sistemin işlemesi gereği, hükümetin TBMM'nin güvenoyunu alması gerekir (wikipedia.org) . Güven oyu öncesinde hükümet parlamentoya hükümet programını sunar. Bu hükümet programı hükümetin tam olarak neler yapacağını madde medde kapsamayabilir, ancak hükümet dönemi süresince temel hareket noktaları hakkında bilgi verici bir niteliği vardır.

Aşağıdaki Tablo 1'de, Cumhuriyetin ilanından sonra kurulan hükümetlerin hükümet programlarında turizm konusunu işleyip işlemedikleri ortaya konmuştur.

Tablo 1. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra kurulan hükümetler ile hükümet programlarında turizm konusunun yer alıp almadığı

Hükümet No	Hükümet Adı	Hükümet Programında Turizm Sektörü	Hükümet No	Hükümet Adı	Hükümet Programında Turizm Sektörü
1	I. İnönü Hükümeti (30.10.1923-06.03.1924)	Yok	32	III. Demirel Hükümeti (06.03.1970-26.03.1971)	
2	II. İnönü Hükümeti (06.03.1924-22.11.1924)	Yok	33	I. Erim Hükümeti (26.03.1971-11.12.1971)	Yok
3	Okyar Hükümeti (22.11.1924-03.03.1925)	Yok	34	II. Erim Hükümeti (11.12.1971-22.05.1972)	**Var**
4	III. İnönü Hükümeti (03.03.1925-01.11.1927)	Yok	35	Melen Hükümeti (22.05.1972-15.04.1973)	**Var**
5	IV. İnönü Hükümeti (01.11.1927-27.09.1930)	Yok	36	Talu Hükümeti (15.04.1973-26.01.1974)	Yok
6	V. İnönü Hükümeti (27.09.1930-04.05.1931)	Yok	37	I. Ecevit Hükümeti (26.01.1974-17.11.1974)	**Var**
7	VI. İnönü Hükümeti (04.05.1931-01.03.1935)	Yok	38	Irmak Hükümeti (17.11.1974-31.03.1975)	**Var**
8	VII. İnönü Hükümeti (01.03.1935-01.11.1937)	Yok	39	IV. Demirel Hükümeti (3l.03.1975-21.06.1977)	**Var**
9	I. Bayar Hükümeti (01.11.1937-11.11.1938)	Yok	40	II. Ecevit Hükümeti (21.06.1977-21.07.1977)	**Var**

10	II. Bayar Hükümeti (11.11.1938-25.01.1939)	Yok	41	V. Demirel Hükümeti (21.07.1977-05.01.1978)	**Var**
11	I. Saydam Hükümeti (25.01.1939-03.04.1939)	Yok	42	III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979)	**Var**
12	II. Saydam Hükümeti (03.04.1939-09.07.1942)	Yok	43	VI. Demirel Hükümeti (12.11.1979-12.09.1980)	**Var**
13	I. Saraçoğlu Hükümeti (09.07.1942-09.03.1943)	Yok	44	Ulusu Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983)	**Var**
14	II. Saraçoğlu Hükümeti (09.03.1943-07.08.1946)	Yok	45	I. Özal Hükümeti (13.12.1983-21.12.1987)	**Var**
15	Peker Hükümeti (07.08.1946-10.09.1947)	Yok	46	II. Özal Hükümeti (21.12.1987-09.11.1989)	**Var**
16	I. Saka Hükümeti (10.09.1947-10.06.1948)	Yok	47	Akbulut Hükümeti (09.11.1989-23.06.1991)	**Var**
17	II. Saka Hükümeti (10.06.1948-16.01.1949)	Yok	48	I. Yılmaz Hükümeti (23.06.1991-20.11.1991)	**Var**
18	Günaltay Hükümeti (16.01.1949-22.05.1950)	Yok	49	VII. Demirel Hükümeti (21.11.1991-25.06.1993)	**Var**
19	I. Menderes Hükümeti (22.05.1950-09.03.1951)	Yok	50	I. Çiller Hükümeti (25.06.1993-05.10.1995)	**Var**
20	II. Menderes Hükümeti (09.03.1951-17.05.1954)	Yok	51	II. Çiller Hükümeti (05.10.1995-30.10.1995)	**Var**
21	III. Menderes Hükümeti (17.05.1954-09.12.1955)	Yok	52	III. Çiller Hükümeti (30.10.1995-06.03.1996)	**Var**
22	IV. Menderes Hükümeti (09.12.1955-25.11.1957)	Yok	53	II. Yılmaz Hükümeti (06.03.1996-28.06.1996)	**Var**
23	V. Menderes Hükümeti (25.11.1957-27.05.1960)	**Var**	54	Erbakan Hükümeti (28.06.1996-30.06.1997)	**Var**
24	I. Gürsel Hükümeti (30.05.1960-05.01.1961)	Yok	55	III. Yılmaz Hükümeti (30.06.1997-11.01.1999)	**Var**
25	II. Gürsel Hükümeti (05.01.1961-20.11.1961)	Yok	56	IV. Ecevit Hükümeti (11.01.1999-28.05.1999)	Yok
26	VIII. Inönü Hükümeti (20.11.1961-25.06.1962)	**Var**	57	V. Ecevit Hükümeti (28.05.1999-18.11.2002)	**Var**
27	IX. İnönü Hükümeti (25.06.1962-25.12.1963)	**Var**	58	Gül Hükümeti (18.11.2002-14.03.2003)	**Var**
28	X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965)	**Var**	59	Erdoğan Hükümeti (14.03.2003-29.08.2007)	**Var**
29	Urgüplü Hükümeti (20.02.1965-27.10.1965)	**Var**	60	II. Erdoğan Hükümeti (29.08.2007-11.06. 2011)	**Var**
30	I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969)	**Var**	61	III. Erdoğan Hükümeti (11.06. 2011-01.09.2014)	**Var**
31	II. Demirel Hükümeti (03.11.1969-06.03.1970)	**Var**	62	Davutoğlu Hükümeti (01.09.2014-)	**Var**

Kaynak : Takım ve Esen, 2013.

Programlarında turizm sektörünü konu eden ilk hükümet, Merhum Adnan Menderes'in başkanı olduğu V. Menderes Hükümeti (25.11.1957-27.05.1960) olmuştur. Menderes hükümet programını okurken; turizm konusuna şu şekilde temas etmiştir.

"Muhterem Arkadaşlarım; Memleketimizin iktisâdi inkişafına muvazi olarak turizm mevzuu da gittikçe artan bir ehemmiyet ve vüsat iktisab etmiştir. Tabii ve tarihi zenginliklerimizi ve milli değerlerimizi içte ve dışta tanıtmak gibi mühim ve şümullü bir fâaliyet mevzuunu da ihtiva eden bu işleri, matbuata müteallik vazifelerle birlikte bir umum müdürlüğün idaresi altında bırakmak artık mahzurlu görülmüş ve basın - yayın ve turizm işlerini ayrı bir vekâlete tevdi etmek lüzumu hasıl olmuştur", demek suretiyle turizm sektörünün önemine dikkat çekmiştir.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, kurulan I. İnönü Hükümeti'nden (30.10.1923-06.03.1924), 23. Hükümet olan V. Menderes Hükümeti (25.11.1957-27.05.1960) dönemine kadar, hükümet programlarında turizm endüstrisinden hiç bahsedilmemiştir. Daha sonra kurulan hükümetlerin bazıları haricinde ise turizm sektörünün neredeyse tüm hükümet programlarında yer aldığı görülmektedir. Bu durumu o tarihlerdeki ekonomik konjektör açısından değerlendirdiğimizde hükümet programlarında daha öncelikli konuların yer alması nedeniyle normal olarak karşılamak gerekmektedir.

Bu tespitten sonra ise, hükümet programlarında turizm sektörüne değinen hükümetlerin, acaba turizmde bir adım daha atarak turizmde çeşitlendirme veya turizmde sürdürülebilirlik konularına temas edip etmedikleri incelendiğinde ise aşağıdaki Tablo 2 verileri elde edilmiştir.

Tablo 2: Programlarında turizm konusu yer alan hükümetler ile turizmde sürdürülebilirlik

Hükümet No	Hükümet Adı	Hükümet Programında Sürdürülebilir Turizm	Hükümet No	Hükümet Adı	Hükümet Programında Sürdürülebilir Turizm
23	V. Menderes Hükümeti (25.11.1957-27.05.1960)	Mevcut değil	45	I. Özal Hükümeti (13.12.1983-21.12.1987)	Mevcut değil
26	VIII. Inönü Hükümeti (20.11.1961-25.06.1962)	Mevcut değil	46	II. Özal Hükümeti (21.12.1987-09.11.1989)	Mevcut değil
27	IX. İnönü Hükümeti (25.06.1962-25.12.1963)	Mevcut değil	47	Akbulut Hükümeti (09.11.1989-23.06.1991)	**Mevcut**
28	X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965)	Mevcut değil	48	I. Yılmaz Hükümeti (23.06.1991-20.11.1991)	**Mevcut**
29	Ürgüplü Hükümeti (20.02.1965-27.10.1965)	Mevcut değil	49	VII. Demirel Hükümeti (21.11.1991-25.06.1993)	**Mevcut**
30	I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969)	Mevcut değil	50	I. Çiller Hükümeti (25.06.1993-05.10.1995)	**Mevcut**
31	II. Demirel Hükümeti (03.11.1969-06.03.1970)	Mevcut değil	51	II. Çiller Hükümeti (05.10.1995-30.10.1995)	**Mevcut**
32	III. Demirel Hükümeti (06.03.1970-26.03.1971)	Mevcut değil	52	III. Çiller Hükümeti (30.10.1995-06.03.1996)	**Mevcut**
34	II. Erim Hükümeti (11.12.1971-22.05.1972)	Mevcut değil	53	II. Yılmaz Hükümeti (06.03.1996-28.06.1996)	**Mevcut**
35	Melen Hükümeti (22.05.1972-15.04.1973)	Mevcut değil	54	Erbakan Hükümeti (28.06.1996-30.06.1997)	**Mevcut**
37	I. Ecevit Hükümeti (26.01.1974-17.11.1974)	**Mevcut**	55	III. Yılmaz Hükümeti (30.06.1997-11.01.1999)	**Mevcut**
38	Irmak Hükümeti (17.11.1974-31.03.1975)	**Mevcut**	57	V. Ecevit Hükümeti (28.05.1999-18.11.2002)	**Mevcut**
39	IV. Demirel Hükümeti (3l.03.1975-21.06.1977)	Mevcut değil	58	Gül Hükümeti (18.11.2002-14.03.2003)	**Mevcut**
40	II. Ecevit Hükümeti (21.06.1977-21.07.1977)	Mevcut değil	59	Erdoğan Hükümeti (14.03.2003-29.08.2007)	**Mevcut**
41	V. Demirel Hükümeti (21.07.1977-05.01.1978)	Mevcut değil	60	II. Erdoğan Hükümeti (29.08.2007-11.06. 2011)	**Mevcut**
42	III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979)	Mevcut değil	61	III. Erdoğan Hükümeti (11.06. 2011-01.09.2014)	**Mevcut**
43	VI. Demirel Hükümeti (12.11.1979-12.09.1980)	Mevcut değil	62	Davutoğlu Hükümeti (01.09.2014-)	**Mevcut**
44	Ulusu Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983)	Mevcut değil			

Kaynak: Esen ve diğ.,2012

Tablo 2'den de görüldüğü üzere, turizmde sürdürülebilirlik veya çeşitlendirme 37., ve 38. Hükümet programlarında yer almış sonraki hükümet programlarında ise 47. Hükümete kadar yer almamıştır. 47. Hükümet sonrası tüm hükümet programlarında ise yer almıştır.

II. SİYASİ PARTİ PROGRAMLARINDA TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Parti programlarında turizmde sürdürülebilirlik konusuna geçmeden önce, kısaca siyasi partiler hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Anayasal ifadesi ile demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasi partiler, Anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanan tüzelkişiliğe sahip kuruluşlardır (Siyasi Partiler Kanunu, Mad:3).

Davut'a göre siyaset, birine bakmak, yetiştirmek, terbiye etmek, yönetmek anlamı kazanan siyaset kelimesi daha sonra şehirlerin ve insanların yönetimde ve bu alandaki ilişkilerde kullanılmıştır. Şehirlerin ve insanların yönetimi anlamında kullanıldığında siyaset, onların refahını artırmak için belirli bir yöntemle onları yönetmenin sanatını ifade etmektedir (Davut, 2008:29).

Siyasi parti veya siyasal partileri, Kapani "bir program etrafında toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden, sürekli bir örgüte sahip kuruluşlar" şeklinde tanımlamaktadır. (Kapani, 2006:176). Bu cümleden hareketle siyasi partilerin en önemli özelliklerinden biri, siyasal iktidarı ele geçirme yani iktidar olmayı amaçlamaktır. Bu açıklamalardan sonra, siyasi partilerin incelemesine geçilebilir. TBMM sandalye sayısı esas alınarak partiler incelenecektir.

A. ADALET VE KALKINMA PARTİSİ PROGRAMINDA TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) programında "turizm" bölümü, ekonomik alt başlığının içinde 13. Sırada yer almaktadır. AK Partinin turizm sektörüyle ve çeşitlendirilmesiyle ilgili görüşleri aşağıdaki gibidir.

"Türkiye, tarihi ve kültürel birikimiyle, farklı doğal güzellikleri ve misafirperver insanlarıyla büyük bir turizm potansiyeline sahiptir.

Partimiz, Türkiye'nin bu potansiyelinin tamamını turizmin hizmetine sunmak için bilinçli çalışma yapılması gerektiğine inanır. Türkiye'de turizm gelirlerinin artırılması ve turistik bölgelerin çeşitlendirilmesi dünyadaki ekonomik, sosyal, kültürel gelişmelerin yakından izlenmesine ve turizm potansiyelimizin etkin bir biçimde tanıtımına bağlıdır.

Bu genel esaslar çerçevesinde;

* Turizm sektörünün kurumsal ve yasal altyapısı iyileştirilecektir.

* Turizmde ürün çeşitliliğini artıran, öncelikleri saptayan, yerel inisiyatifin katkısını sağlayan, ülkemizdeki turizm envanterini çıkartan ve değerlendiren, yerel tanıtım için projeler geliştiren "Turizm Master Planı" mesleki örgütlerle işbirliği yapılarak hazırlanacaktır.

* Turizmin, mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri dikkate alınarak potansiyel alanlar oluşturmak amacıyla kış, dağ, yayla, nehir, termal, sağlık, inanç, yat, kongre, fuar ve üçüncü yaş turizmini geliştirecek politikalar üretilecektir.

* Kongre ve fuar turizminin yaygınlaşması için fuarcılık şirketlerine ve seyahat acentelerine gereken destek verilecektir.

* Kültürel ve tarihi miras yönünden zengin bir potansiyele sahip olan değişik bölgelerimizde özelliklerine göre iç ve dış turizmin geliştirilmesi desteklenecektir" şeklinde yer almaktadır.

Yukarıdaki veriler ışığında, AK parti programında turizmde çeşitlendirme yoluyla bir sürdürülebilirlik vurgusunun olduğunu söylemek mümkündür.

B. CUMHURİYET HALK PARTİSİ PROGRAMINDA TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Turizm sektörüne yönelik parti programında 6 sayfa yer ayırmıştır. Bu yönüyle turizm sektörünün en ayrıntılı şekilde CHP parti programında yer bulduğunu söylemek mümkündür. CHP'nin parti programında turizmle ve turizmin çeşitlendirilmesiyle ilgili görüşleri aşağıda belirtilmiştir.

Turizmde Hedefimiz: Cazibe Merkezi Türkiye

CHP, turizmde yeni bir hamle yapmaya kararlıdır. Sürdürülebilir bir turizm yatırım ve işletmeciliği politikası:

Çevreye duyarlı, doğal ve kültürel değerlerimizin sağlıklı kullanımı ve korunmasını gözeten, kaynakların en rasyonel şekilde değerlendirilmesine olanak sağlayan uygulamaya geçilecektir.

Tarihi ve kültürel değerler korunma altına alınacak; geçmiş ve gelecek nesillere ait bu değerler üzerinde dönemsel tasarruf hakkımızın olmadığı bilinecek ve uygulamalar bu bilinçle oluşturulacak, "Denizlerimiz, göllerimiz, akarsularımız, sahillerimiz, kumsallarımız, tüm su sporları ortamlarımız ve doğal dinlence alanlarımız" güvenlik, temizlik ve hizmet acısından etkin denetim altında bulundurulacak,"Müze, ören yerleri ile milli parkların, dağ ve doğa sporu alanlarının" korunması ve bakımı en üst düzeye çıkarılacak; bu alanlar, gelecek nesillere değerli bir miras olarak bırakılacak şekilde turizme kazandırılacaktır.

Türk turizminin markalaşması sağlanacak:

Turizmin mekansal, niteliksel ve türlerine Gore dengeli dağılımı ve geliştirilmesi önemsenecek; turizm, bölge ve tur acısından çeşitlendirilecek, turizm faaliyetlerinin bütün yıla yayılması özendirilecek, Festival ve fuarlar ülke turizminin önemli unsurlarına dönüştürülecek, kongre turizmine özel önem verilecek, doğamızın biyolojik zenginliğinden, topografik özelliklerinden yararlanmaya yönelik olarak eko- turizmin yaygınlaşması hedef alınacak, İç ve dış termal turizme

yönelik kaplıca ve hidroterapi merkezi yatırımlarının, uygun doğal ortamlarda kurulacak sağlık turizmine yönelik konaklamalı tesislerin gerçekleştirilmesine öncelik verilecek, Kitlesel iç turizm desteklenecek; özellikle "gençler, emekliler, engelliler ve çalışanlar" için dinlenme hakkına saygı anlayışıyla tatil kredisi olanakları yaygınlaştırılacak, Kruvaziyer ve yat turizmi potansiyelimizin arttırılması, bunun için gerekli altyapının geliştirilmesi sağlanacaktır.

Yeni tanıtım stratejisi geliştirilecek: Ülkemizin turistik değer ve tesislerinin tanıtımı, reklam faaliyetleri ve fuarlara katılım etkinlikleri Bakanlık tarafından geliştirilecek yeni, kapsamlı ve etkin Tanıtım Stratejisi ile uyumlu bir çerçevede, yeterli kamu desteği ve denetimi altında etkin olarak sürdürülecektir.

Başlangıçta da ifade edildiği üzere, turizm sektörünün en ayrıntılı ve kapsamlı şekilde kendine yer bulduğu parti programı CHP programıdır. Turizmde sürdürülebilirlik konusu da geniş şekilde ele alınmıştır.

C. MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ PROGRAMINDA TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Milliyetçi Hareket Partisi'nin turizm politikası aşağıdaki gibidir.

Turizm politikası; Ülkemizin doğal, tarihi, kültürel ve diğer zenginliklerinin; çevreye duyarlı, tarihe saygılı, özgünlüğünü muhafaza eden ve sürdürülebilirliğini sağlayacak bir anlayışla, yüksek katma değer yaratacak şekilde değerlendirilmesi, turizm politikamızın esasını oluşturmaktadır.

Dört mevsim turizm; Ülkemizin zengin turizm potansiyelini gereğince değerlendirmek için tanıtım ve pazarlama konularına etkinlik kazandırılarak potansiyelin dört mevsim kullanılması sağlanacaktır. Bu çerçevede, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği ve eşgüdümü sağlayacak sektörün tamamını kapsayan bir yapılanmaya gidilecektir.

Ülkemizin turizmi çeşitlendirilecek, dünya turizm pazarında belli yörelerimizin markalaşması sağlanacaktır.

MHP parti programında da turizmde çeşitlendirme yoluyla sürdürülebilirlik olgusunun yer aldığını söyleyebiliriz.

D. HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ PROGRAMINDA TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Parti programlarında turizm konusuna yer verilmemiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bugün hiçbir ülke yoktur ki turizmin ekonomik ve sosyo-kültürel yönünden yararlanmak istemesin. Ekonomik açıdan en gelişmişinden, en az gelişmişine kadar bütün ülkeler gizli bir ihracat işlevi gören turizm endüstrisinin olumlu yönlerinden maksimum derecede yararlanmak için çeşitli teşvikler uygulamaktadırlar.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren kurulan hükümetlerin ilk ve en önemli yükümlülükleri ülkeyi yeniden inşa etmek amacıyla başlangıçta ağır sanayi olmak üzere iktisadi kalkınma programlarına öncülük etmek olmuştur. O dönemlerde turizm ülkemiz açısından ciddi bir iktisadi faaliyet olarak görülmemiş olduğundan, 1957 yılına kadar hiçbir hükümet programında sektörün geliştirilmesi veya teşvik edilmesi adına hükümet programlarında kendisine yer bulamamıştır. Turizm sektörünün hükümet programında ilk kez yer alması V. Menderes Hükümeti (25.11.1957-27.05.1960) döneminde olmuştur. Sonraki I. Gürsel Hükümeti (30.05.1960-05.01.1961) ve II. Gürsel Hükümeti (05.01.1961-20.11.1961) programlarında da turizm endüstrisine yer verilmediğini ancak VIII. İnönü Hükümeti'nden (20.11.1961-25.06.1962) sonraki hükümet programlarında I. Erim Hükümeti (26.03.1971-11.12.1971) ile IV. Ecevit Hükümeti hariç (11.01.1999-28.05.1999) turizm endüstrisinin kendine yer bulduğunu söyleyebiliriz. Bu da turizm endüstrisinin hükümetler açısından önem arz ettiğini ifade etmektedir. Şu hususu da ifade etmek gerekir ki, turizm sektörüne programında yer veren her hükümetin, turizmin geliştirilmesi veya çeşitlendirilmesi noktasında aynı katkıyı sunup sunmadı ise ayrı bir çalışmanın konusudur.

Parti programlarında turizmde sürdürülebilirlik konusu incelendiğinde ise, şu anda TBMM'de temsil edilen siyasi partilerden HDP hariç, AK Parti, CHP ve MHP'nin parti programlarında turizmde sürdürülebilirlik olarak ifade edebileceğimiz çeşitlendirme stratejileri önerilerinin yer aldığını görmekteyiz. Daha önce de ifade edildiği üzere turizmde sürdürülebilirlik politikalarının ilk basamağı siyasi partilerin olaylara bakış açısından geçmektedir. Eğer iktidardaki bir parti turizmde sürdürülebilirlik (veya çeşitlendirme) konusunu fiiliyata geçirmek istiyorsa öncelikle bu konuyu içselleştirmesi gerekmektedir. Daha sonra TBMM'ne sunacağı bir yasa teklifiyle, "düşünce şeklinden yasa şekline" bürünecek ve anlam ifade etmiş olacaktır.

Genel olarak bir değerlendirme yaptığımızda, siyasi partilerin ve hükümetlerin turizmde sürdürülebilirlik konusunu önemsediklerini, sadece deniz kum ve güneş eksenli bir turizm politikasının yeterli olmadığını, bunu hayata geçirebilmek için, ülkenin farklı kültürel ve coğrafi unsurlarını harekete geçirmeyi hedeflediklerini, siyasi partilerin programlarından ve hükümet programlarından müşahede etmek mümkündür.

KAYNAKLAR

Esen, Ş.;Emir G.; Uyar H.; (2012), **Cumhuriyet'ten Günümüze Hükümet Programlarında Turizm,** Detay Yayıncılık, Ankara.

Davut, D; (2008), **Siyaset Bilimi**, Beta Yayıncılık, 4. Baskı, İstanbul, 29s,

Kapani, M; (2006), **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, 18. Basım, Ankara, 176s,

Takım, A.; Esen Ş; (2011), **Siyasi Parti Programlarında Ekonomik Görüşler**, Detay Yayıncılık, Ankara

TÜSİAD, (2012), Sürdürülebilir Turizm, Yayın No: 2012-09/531, İstanbul

http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-programi (Erişim tarihi, 23.02.2015)

http://www.chp.org.tr/wp-content/uploads/chpprogram.pdf (Erişim tarihi, 03.02.2015)

http://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf (Erişim tarihi, 08.02.2015)

http://www.hdp.org.tr/parti/parti-programi/8 (Erişim tarihi, 03.02.2015)

http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCvenoyu (Erişim tarihi , 05.03.2015)

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM GÖSTERGELERİ ARAŞTIRMASI

İsmail ÇALIK[1]

Orhan BATMAN[2]

ÖZET

Sanayileşmenin neden olduğu sınırsız büyüme anlayışı sonucunda oluşan ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel tahribatlar, dünya genelinde bu çerçevedeki farkındalığın artmasına neden olmuştur. Sürdürülebilir turizm de kitle turizminin yarattığı tahribatları sorgulayan; alternatif çözüm önerileri geliştirerek ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel dengenin korunması gerektiğini savunan bir yaklaşımdır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin sürdürülebilir turizm göstergelerine göre değerlendirilmesidir. Araştırmada birincil ve ikincil veriler bir arada kullanılmıştır. İkincil verilerin toplanmasında Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) ve diğer kamu kurumları tarafından paylaşılan bölgesel ve kurumsal istatistiklerden faydalanılmıştır. Veriler, sürdürülebilir performans endeksi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırmanın evrenini, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde (TR90) yer alan Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon illerinde 2008/2012 yıllarındaki sürdürülebilir turizm gösterge verileri oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, bölge illerinin sürdürülebilir performanslarında yıllara göre farklılıklar oluştuğu, Trabzon ilinin diğer illere oranla daha sürdürülebilir performans sergilediği ve gösterge değerlerinde yıllar itibari ile yükselişler görülse de turizm gelişimini engelleyecek ciddi problemlerin olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Göstergeler, Doğu Karadeniz Bölgesi

EASTERN BLACK SEA REGION SUSTAINABLE TOURISM INDICATOR RESEARCH

ABSTRACT

The economic, socio-cultural and environmental devastations of limitless growth approach, which is resulted from industrialization, have raised environmental awareness worldwide. Sustainable tourism is an approach, which questions the destruction caused by mass tourism, and provides alternative solutions to the problem. This approach aims to preserve economic, socio-cultural and environmental balance. In this context, the objective of this research is to examine East Black Sea Region related to the sustainable indicators. Primary and secondary data were used in this survey. In collecting the secondary data, regional and institutional statistics shared by public institutions and TUİK (Turkish Statistics Institute) are used. Then, the quantitative data has been analyzed with the technique of sustainable performance index. The population of research constitutes of the official sustainable tourism indicators data between 2008-2012, derived from Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize and Trabzon in Eastern Black Sea Region (TR90). It is revealed from the results that sustainable performances of the cities in Eastern Black Sea Region vary by years, and Trabzon shows the most sustainable performance compared to the other cities. Although indicator values show increase considering the years, it is justified that there are serious problems hindering sustainable tourism development in the region.

Key Words: Sustainable Tourism, İndicators, Eastern Blacksea Region.

[1]Yrd.Doç.Dr., Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, icalik@gumushane.edu.tr
[2] Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü

GİRİŞ

Özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren turizm, bilhassa gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde en önemli kalkınma seçenekleri arasında gösterilmektedir. 2000 yılında 677 milyon kişi olan uluslararası turizm hareketlerinin, 2010 yılında 949 milyon kişiye ulaşmış ve 2020 yılında 1.6 milyar kişiye ulaşması tahmin edilmektedir (UNWTO, 2013). Bu gelişimle paralel olarak turizm, sürdürülebilir kalkınmanın başarılması için fırsat oluşturabilecek özgün özelliklere sahiptir. Şöyle ki, turizm sektörünün tekstil, madencilik, ormancılık vb. sektörlere nispeten çevresel ve yenilenebilir seçenekler sağladığı ve bedelsiz olarak bulunan doğal (deniz, kum, güneş, doğal yaşam), tarihi ve sosyo-kültürel kaynak değerlerinin nispeten az gelişmiş ülkelerde çok sayıda bulunması turizmin sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirmedeki rolünü ortaya koymaktadır (Speier, 2005:2).

Turizmin gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde istihdamın artırılması, döviz gelirlerinin maksimize edilmesi, fakirliğin azaltılması, vergi gelirlerinin artırılması, ödemeler dengesi üzerindeki olumlu etkiler, diğer sektörleri harekete geçirmesi ve kişi başına düşen gelirlerin dolayısıyla yerel halkın yaşam standartların yükselmesi gibi bölgesel ekonomiye katkı sağlayan birçok faydası bulunmaktadır. Ayrıca turizmin bölge ekonomisinin güçlenmesi, yerel halkın kullanımına açık rekreasyon alanlarının artması, yerel halkın özgüven, nezaket ve karşılıklı güven duygularının ve halkın genel yaşam kalitesinin yükselmesine katkı sağladığı savunulmaktadır (Tosun, 2002: 245; Goodwin,1998:2; Aspinall, 2006: 1; Bahar ve Kozak, 2010:155-170).

Yukarıda bahsedilen olumlu etkilere rağmen turizm kaynaklı ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel bazı problemler bulunmaktadır. Trafik, kalabalıklaşma, mimari kirlenme, fiziksel taşıma kapasitesi sınırlarının aşılması, katı atıklar, hassas alanlarda yapılaşma, erozyon, emisyon ve sera gazı oluşumu, aşırı avlanma vb. doğal çevreye zarar veren faaliyetler turizm alanlarındaki çevresel tahribatı artırmaktadır. Turizmin neden olduğu sosyo-kültürel olumsuzluklar arasında ise snobizm, fuhuş, dil uyuşmazlıkları, cinayet ve hırsızlık gibi adi suçların artışı, kültürel değerlerin metalaşması, aile içi ilişiklerin olumsuz etkilenmesi, kültürel etkileşim nedeniyle oluşan kimlik bunalımı sayılabilir. Fiyatların artması, enflasyon, sızıntılar, yüksek ithalat maliyetleri, yerel halkın ekonomi yönetim ve planlama süreçlerinde etkin rol oynayamaması, fırsat maliyetleri turizmin sebep olduğu ekonomik olumsuzluklar arasında gösterilebilir (Lie, 2003; Sirakaya ve Choi: 2006: 1274; Tonquey,Therrinen ve Rajaonsen,2011; Reilly,2008; Sharpley,2006:103-123-132; Bal, 1995).

Turizm kaynaklı ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel olumsuzlukların en aza indirilmesi, tahribatın boyutların ne derecede olduğu ve giderilmesi için hangi stratejilerin hayata geçirilmesi gerektiği, turizmden elde edilen ekonomik kazanca nispeten, sosyo-kültürel ve ekolojik tahribatın boyutlarının önemli bir seviyeye ulaşması, sürdürülebilir kalkınma ile paralel olarak sürdürülebilir turizm seçeneklerinin gelişmesini sağlamıştır. Sürdürülebilir turizm gelişimi sosyal, ekonomik ve çevresel hedeflerin uzun vadeli bir planlama ile tüm paydaşların görüşlerine başvurarak belirlenmesini

gerektirmektedir (Murphy ve Price,2005:175). Sorumlu turizm, yeşil turizm, yumuşak turizm, eko turizm ve etik turizm olarak ta adlandırılan sürdürülebilir turizm yaklaşımı, doğa ile uyumlu turizm aktiviteleri, yerel mirasın korunması, yerel halkın turizm planlama ve uygulama süreçlerinde aktif rol alması, turizmin çevre üzerindeki etkilerinin ölçülmesi, taşıma kapasitesinin hesaplanması, sürdürülebilir turizm göstergeleri rehberliğinde planlama sürecinin hayata geçirilmesi gibi temel anahtar konuları içermektedir.

Turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirlik unsurlarının ölçülmesi için kullanılan yöntemlerden biri de sürdürülebilir turizm göstergelerinin kullanılmasıdır (Farsari ve Practacos, 2000: 1). Sürdürülebilir turizm göstergeleri ortaya çıkacak problemlerin önceden belirlenmesi, sorunların temel kaynağı olan risk ve potansiyel risk unsurlarının gözlemlenmesi ve problemin giderilmesi için faaliyetlerin sonuçlarının ölçülmesi ve tanımlanması için sıklıkla kullanılan bir yöntemdir (WTO,2004:8). Son yıllarda sürdürülebilir turizm bağlamında göstergelerin kullanılması oldukça popüler bir konudur. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, istatistik kuruluşları, Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar, ulusal ve yerel yönetimler turizmde sürdürülebilirliği ölçecek uygun gösterge setinin kurulması için önemli çalışmalar gerçekleştirmektedirler (Ceran ve Dubais, 2010: 54-56).

Sürdürülebilir turizm göstergeleri ile ilgili literatürde yer alan en kapsamlı çalışma Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü tarafından, 2004 yılında hazırlanan " Turizm Destinasyonları İçin Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Rehberi" adlı çalışmadır. Ayrıca ekolojik kapsama alanı, taşıma kapasitesi, sürdürülebilir toplumsal turizm göstergeleri vb. bir çok çalışma yapılmıştır (Hunter ve Shaw,2007:46; UNWTO, 2004; Miller, 2001: 351; Choi ve Sirakaya, 2006: 1275; Tokmak, 2008).

Hazırlanan bu çalışmada Doğu Karedeniz Bölgesi'ndeki sürdürülebilir turizm gelişimine katkı sağlanması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, Dünya Turizm Örgütü tarafından belirlenen sürdürülebilir turizm göstergelerine göre bölge değerlendirilecektir. Avrupa Birliği uyum sürecinde kabul edilen İstatistiki Bölge Birimleri Sisteminde "Düzey 2" sınıflamasındaki 26 bölgeden biri olan Doğu Karadeniz Bölgesi (TR90)'nde yer alan 6 ilde (Trabzon, Rize, Gümüşhane, Artvin, Giresun ve Ordu) sürdürülebilir turizm göstergelerine göre mevcut durumun tespit edilmesi, iller arasında sürdürülebilir performans endeksi yöntemine göre karşılaştırmaların yapılması amaçlanmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Sürdürülebilir turizm göstergelerinin seçim sürecinde ilk aşamada, Dünya Turizm Örgütü tarafından belirlenen 140 gösterge arasından Doğu Karadeniz Bölgesi açısından uygun ve ölçülmesi anlamlı olabilecek, verilerin bulunabileceği göstergelerin seçimi ve ölçülmesi uygun görülmüştür. Göstergeler seçildikten sonra, iller arasında kıyaslamaların yapılabilmesi için sürdürülebilir performans indeksi kullanılmıştır. Göstergeler arasından 7 ekonomik, 9 sosyal, 7 çevresel ve 2 adet fiziksel planlama ve kontrol göstergesi belirlenmiştir. Bu göstergeler aşağıdaki tabloda yer almaktadır;

Tablo 1: Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri

Ekonomik Göstergeler	*Sosyal Göstergeler*	*Çevresel Göstergeler*	*Fiziksel Planlama ve Kontrol Göstergeleri*
IC1.16: Turistik Gecelemenin Gelişmesi	IC9.44: Turizmde Kadınların İstihdamı	IC9.103: Katı Atıkların Toplanma, Yeniden Kullanma ve Dönüştürme Sistemleri	IC9.76: Planlama, Kontrol ve Yönetim Sistemlerinin Etkinliği
IC1.17: Demiryolu ve Havayolu İle Gelişlerin Gelişmesi	IC9.43: İstihdam Üzerine Turizmin Sosyal Etkisi	IC9.89: Emisyon Seviyesi ve Atmosferi Kirletenlerin Yığılması	IC9.82: Kurumsal Danışma ve İletişim Gayretleri
IC1.15: Konaklama Biçimlerinin Çeşitliliği ve Bölgede Sunulanların Önemi	IC9.46: Turizm İşletmelerinde Çalışanların Eğitim Seviyeleri	IC9.101: Sürdürülebilir Yönetilen Ağaçlandırma Alanları Ve Erozyon Kontrolü Çalışmaları	
IC1. 9: Turistik Yatırımların Gelişmesi	IC9.63: Yerel Kültür Üzerine Bilgiler, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması	IE10.137: Ekosistemlerin Hassaslığı	
IC1.32: Ekonomik Etkinliğin Gelişmesini İçeren Öngörülerin Kalitesi	IC9.62: Kültürel Ortamların Niteliği, Çeşitliliği ve Sayısı	IC9.117: Yenilenebilir Enerji Rezervlerinin ve Ağının Kapasite ve Kullanılabilirliği	
IC1.1: Yerel Turistik Hizmet Üretimin Önemi	IC9.50: Net Göç Hızı	IC9.94: İçilebilir Su Kalitesi	
IC1.4: Mevcut Turistik İşletmelerin Yerel Aktörler Tarafından Yönetilmesi	IE8.124: Çağdaş, Geleneksel, Anıtsal Mirasın Genel Durumu	IE10.134: Turizmin Olduğu Yerlerde Doğal Kaynakların Kullanımı	
	IC9.59: Engellilere Sunulan Turistik Hizmetler		
	IC9.73: Sağlık Hizmetlerinin Genel Durumu		

Sürdürülebilir Performans Endeksi Yöntemi

Sürdürülebilir performans endeksi belirlenen göstergelerin ölçülmesinde ve bu ölçüm değerlerine göre karar verilmesinde önemli bir rolü olan bir ölçüm tekniğidir. Bütünleşik bir sürdürülebilir kalkınma endeksinin sürdürülebilir performansın değerlendirilmesinde ölçülebilir yerel durumun ortaya konularak yerel kalkınma amaçlarının nasıl gerçekleşeceği ile ilgili ölçümlerin yapılmasına odaklanılması gerekmektedir (Castellani, 2009).

Sürdürülebilir Performans Endeks Değerinin Belirlenmesi

Sürdürülebilir performans endeks değeri belirlenen göstergelerin bütünleşik değeri olarak adlandırılmaktadır;

$$\boldsymbol{SPI} = \sum_{\mathbf{i=1}}^{\mathbf{20}} \boldsymbol{Ii} \qquad \textit{[1]}$$

Sürdürülebilir performans indeksi yönteminde öncelikle belirlenen her gösterge 0- 10 arasında bir değer alır. Bu değerler o gösterge için sürdürülebilir kalkınma düzeyini temsil etmektedir. Eğer konunun değeri ile gösterge değeri arasındaki ilişki doğru orantı veriyor ise bu göstergenin değeri 2. eşitlikte hesaplanır. Örneğin, eğitim seviyesi ile sürdürülebilir performans arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Eğer konunun değeri ile gösterge değeri arasında ters orantılı bir ilişki varsa, yani bir artarken diğeri azalıyorsa, bu durumda da 3. eşitlik kullanılır. Örneğin, kentleşme düzeyi arttığında sürdürülebilir performansın düşmesi gibi. Gösterge değerinin hesaplanmasında kullanılan bu eşitlikler aşağıda sıralanmıştır:

$$\boldsymbol{Ii} = \frac{\boldsymbol{S-s}}{\boldsymbol{Vi-vi}} * \boldsymbol{xi} + \boldsymbol{S} - \left(\frac{\boldsymbol{S-s}}{\boldsymbol{Vi-vi}}\right) * \boldsymbol{Vi} \qquad \textit{[2]}$$

$$\boldsymbol{Ii} = -\frac{\boldsymbol{S-s}}{\boldsymbol{Vi-vi}} * \boldsymbol{xi} + \boldsymbol{s} + \left(\frac{\boldsymbol{S-s}}{\boldsymbol{Vi-vi}}\right) * \boldsymbol{Vi} \qquad \textit{[3]}$$

ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE SONUÇ

Araştırmanın bu kısmında araştırma bulgularına ve sonuç kısmına yer verilecektir. Sürdürülebilir turizmin ekonomik göstergeleri arasında yer alan turizm işletme belgeli ve belediye belgeli konaklama işletmelerindeki konaklayan kişi sayısı, geceleme sayısı ve doluluk oranlarında bölge illerinin tamamında 2009 ve 2010 yıllarında düşüşler yaşansa da, 2010 yılından itibaren tekrar yükseldiği görülmektedir. Bu durumun temel nedeninin, 2009 ekonomik krizi olduğu söylenebilir. Bölgeye yönelik yerli ve yabancı turist talebinin artığı görülse de, bölgedeki turizm paydaşlarıyla yapılan görüşmelerde turizm işletmeleri kaynaklı birçok sorun alanından bahsedilmiştir. Turizm hareketlerinin arttığı dönemlerdeki kaçak konaklama işletmeciliği, seyahat acentacılığı ve turist rehberliği faaliyetleri, turizm işletmeleri yatırımlarında doğaya uygun malzeme kullanılmaması, kısa vadeli ekonomik çıkarların yatırım kararlarında etkili olması, yaylalardaki imarsız turizm işletmesi yatırımlarının neden olduğu mimari kirlilik, mevsimsellik, ücret azlığı, çalışma saatlerinin fazlalığı ve diğer nedenlerden dolayı turizm işletmelerinin nitelikli personelleri işletmelerinde tutamaması ve buna bağlı olarak turizm eğitimi almış kalifiye personellerin istihdam edilememesi ve seyahat acentalarının paket tur hazırlamak ve bölge dışından turistleri bölgeye çekmek konusunda yetersiz kalmaları bu sorunlardan bazılarıdır.

Sürdürülebilir turizmin ekonomik göstergelerinden biri de demiryolu, denizyolu ve havayolu ile bölgeye ulaşan turist varışlarının gelişmesidir. Bölge illerinde 2008-2012 yılları arasında faaliyette olan tek havalimanı olan Trabzon Havalimanı'nda iniş/kalkış yapan uçak sayısı ve yolcu sayılarının aşamalı bir şekilde arttığı söylenebilir. Ayrıca 2015 yılında hizmete açılan Ordu-Giresun Havaalanı bölgeye yönelik turist varışlarının gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bölgede demiryolu ile ulaşım sağlanamadığından bu gösterge ile ilgili herhangi bir veri yoktur. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Ordu, Giresun, Rize, Trabzon ve Artvin illerinde liman bulunsa da, kruvaziyer gemilerin demir attıkları tek liman Trabzon limanıdır. Trabzon limanı kruvaziyer gemilerle seyahat eden turist istatistiklerinde 2008-2010 yılları arasında artışlar kaydedilse de, 2011 yılında beş yılın en düşük turist sayısına ulaşılmıştır. 2012 yılında ise kruvaziyer gemilerle yolculuk eden turist istatistikleri beş yılın en yüksek değerleridir. Bu istatistiklere rağmen bölgeye yönelik kruvaziyer turizm talebinin diğer bölgelere kıyasla istenilen düzeyde olmadığı açıktır. Bu sebeple bölgede yer alan kamu kurumları ve turizm işletmelerinin farklı turist gruplarına (aile, gençler, lüks turistler, muhafazakar turistler) yönelik tanıtım faaliyetlerinde bulunmalarında fayda vardır.

Konaklama biçimlerinin çeşitliliği ve bölgede sunulanların önemi göstergesinde, turizm işletme belgeli, turizm yatırım belgeli ve belediye belgeli konaklama işletmelerinin yatak kapasitelerinde meydana gelen değişimler ele alınmaktadır. İstatistikler incelendiğinde bölgedeki konaklama işletmeleri yatak kapasitesinin arttığı söylenebilir. Fakat bölgede turizm hareketlerinin yoğunlaştığı Uzungöl, Ayder Yaylası gibi turizm alanlarında bina ve işletme ruhsatı olmaksızın

faaliyette bulunan turizm işletmeleri bu istatistiklere dahil değildir. Bu eksende bölgede yer alan paydaşlarla yapılan görüşmelerde özellikle son yıllarda bölgedeki turist talebinin yoğunlaşması, imar problemleri vb. nedenlerle yöre halkının hukuka uygun olmayan turizm işletmeciliği faaliyetlerinde bulunduğu gözlemlenmiştir.

Diğer taraftan yaylalardaki arazi kullanım şekillerinin değişmesi ile birlikte bölgede turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik unsurlarına zarar verecek unsurları içeren mesken, rekreasyon tesisleri ve turizm işletmelerinin faaliyette olduğu söylenebilir. Kamu kurumlarının bölgelerdeki kaçak yapılaşmayı farklı nedenlerden dolayı engelleyememesi, yöre halkının yayla turizmi hakkındaki bilinç eksikliği, yaylaların mevzuata bağlı özel durumundan kaynaklanan bürokratik engeller ve göç eden yöre halkının kentsel alışkanlıklarını yaylalara taşıması gibi nedenler bu durumun temel sebepleri arasında sayılabilir. Somuncu ve diğ.(2012), tarafından yapılan araştırmada bölgede hukuksal bakımdan en önemli sorunun yaylalardaki mülkiyet durumu ve 4342 sayılı Mera Kanunu hükümlerinin uygulanmasındaki zorlukların olduğu belirtilmektedir.

Mera kanunu hükümlerinin açık olmasına karşın, yaylalardan yararlanma şekli, yaylalardaki barınma, rekreasyon ve turizme yönelik inşa edilen yapılar bu yapıların mülkiyeti konusu, yaylalardaki sorunların başında gelmektedir. Ayrıca yaylaların kullanım şekillerine bağlı olan değişimden kaynaklanan bitki örtüsünün tahribi, katı ve sıvı atık yönetimi sorunu ve trafikten kaynaklanan gürültü kirliliği gibi sorun alanları bulunmaktadır (Somuncu ve diğ, 2012: 222 ve 223). Bu sorunların çözümünde bilimsel bir yaklaşımla bölgenin taşıma kapasitesi ve değişim limitleri sınırlarının belirlenmesi, yaylalarda geleneksel olmayan yapılarda turizm hizmetinin verilmesi yerine ev pansiyonculuğunun desteklenmesi, yaylalardaki çevresel tahribatı azaltacak hukuki müeyyidelerin uygulanması ve yörede turizm işletmeciliği faaliyetinde bulunan yöre halkı başta olmak üzere tüm paydaşların görüşleri rehberliğinde, konaklama alanları, yeşil alanlar, rekreasyon alanları gibi tahsise açılabilecek ve yatırım yapılabilecek alanlar ve bu alanlarda kurulacak tesislerin standartlarının belirlenmesi vb. konuları içeren uzun vadeli turizm planlamalarının hayata geçirilmesi önerilmektedir.

Turizmin yöre halkına sürdürülebilir ekonomik fayda sağlaması gerektiği konusu sürdürülebilir turizmin temel göstergelerinden biridir. Bu bağlamda sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsendiği bölgelerde gerçekleştirilecek turizm işletmeciliği yatırımlarının zincir otel yatırımları yerine yöre halkının aktif olduğu daha küçük ölçekli yatırımlar olması beklenir. Bu eksende bölgedeki konaklama işletmeleri sahiplerinin ve istihdam edilen personellerin memleketleri, sürdürülebilir turizmin temel ekonomik göstergeleri arasındadır. Bu göstergeye göre bölge değerlendirildiğinde, konaklama işletmelerinin yaklaşık %90'ının yerel aktörler tarafından yönetildiği ve benzer oranlarda yerel çalışanların istihdam edildiği söylenebilir. Bu durum bölgenin güçlü yanı olarak görülse de bölgede faaliyet gösteren konaklama işletmeleri personel ve sahiplerinin kurumsallaşma, hizmet

kalitesinin geliştirilmesi ve misafir memnuniyetinin sağlanması ile ilgili hizmet içi eğitime tabi tutulmasında fayda vardır.

Turizm işletmelerinde mal ve hizmet süreçlerinin belgelendirme ve sertifikasyon yolu ile izlenmesi, işletmenin profesyonel standardizasyon kuruluşları tarafından denetlenmesi sürdürülebilir performans açısından önemli bir gerekliliktir. Bölgede faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin % 60 ve üzeri oranlarda ulusal ve uluslararası herhangi bir sertifikaya sahip olmadığı söylenebilir. Mal ve hizmet süreçlerinde çevreye duyarlı uygulamaları kullanan otellere Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından verilen "Yeşil Yıldız" sertifikası bölgedeki iki otelde bulunmaktadır. Sürdürülebilir turizm paydaşları ile yapılan görüşmelerde bazı oteller çevreye duyarlı otel sertifikası için başvuru yaptıklarını beyan etmişlerdir.

Net göç hızı, sürdürülebilir turizmin sosyal göstergeleri arasındadır. Net göç hızı bir bölgenin aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farktır. Özellikle genç nüfusun bölgeden göç etmesi turizm endüstrisi açısından olumsuz bir gösterge olarak kabul edilebilir. Turizm işletmelerinde istihdam edilen personellerin yaş gruplarının daha çok 18-35 yaşları arasında olduğu düşünülürse net göç hızının çok yüksek olduğu bölgelerde nitelikli personellerin istihdam edilmesinde zorluk yaşanılabileceği söylenilebilir.

Doğu Karadeniz Bölgesi ülkemizin en yoğun göç veren bölgeleri arasındadır. 2008-2012 yılları arasında bölge illerinin aldığı ve verdiği göç değerlerinde yıllar itibari pozitif ve negatif anlamda değişimler olduğu, bölgenin göç veren özelliğinin bazı illerde devam ettiği, Gümüşhane, Ordu ve Giresun illerinde 2012 yılında alınan göçün verilen göçten fazla olduğu, Trabzon ve Rize illerinde net göç oranının negatif değerlerde seyrettiği belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre bölgede turizm varışlarının yoğunlaştığı Trabzon ve Rize illerinde göç oranlarının negatif değerlerde seyretmesi sürdürülebilir turizm açısından olumsuz bir unsur iken, Ordu, Giresun, Gümüşhane ve Artvin illerine yönelik tersine göç hareketlerinin bölge turizmi açısından olumlu sonuçları olacağı belirtilmelidir. Bu eksende, bölgesel sürdürülebilir turizm paydaşları ile yapılan görüşmelerde bölgenin göç veren yapısının, deneyimli ve kalifiye personel istihdamı başta olmak üzere birçok konuda bölgedeki sürdürülebilirliği olumsuz etkilediği vurgulanmıştır. Diğer taraftan metropol kentlere göç edip belli bir süre sonra bölgeye geri dönen insanların özellikle yaylalardaki betonarme yapılaşma ve kent kültürü ritüellerinin kırsala taşınması gibi konularda olumsuz, kentlerde elde edilen turizm deneyimlerinin bölgede kullanılması, kazanılan sermayenin bölgeye turizm yatırımı olarak dönmesi gibi konularda olumlu sonuçlarının olacağı söylenebilir.

Turizm işletmelerinde istihdam edilen personellerin eğitim seviyeleri ve turizm işletmelerinde kadınların istihdam edilmesi sürdürülebilir turizmin sosyal göstergeleri arasında yer alan önemli bir göstergedir. Bölge illerinde yer alan konaklama işletmelerinde istihdam edilen personellerin eğitim

seviyeleri değerlendirildiğinde çalışanların % 70 ve üzeri oranlarda ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki eğitim kurumlarından mezun olduğu görülmektedir. Turizm eğitimi verilen ön lisans ve lisans düzeyi eğitim kurumlarından mezunların oranı ise sadece %10'dur. Ayrıca bölgesel turizm paydaşları ile yapılan mülakatlarda turizm işletmelerinde nitelikli, turizm eğitimi almış personellerin istihdam edilemediği, işletmelerin neredeyse tamamı tarafından vurgulanmıştır.

Sürdürülebilir turizm paydaşları tarafından bu durumun nedenleri arasında bölgede turizm eğitimi verilen yükseköğretim kurumlarının azlığı ve turizm eğitimi verilen yükseköğretim kurumlarında nitelikli yabancı dil eğitimin verilememesi, garsonluk, resepsiyonistlik vb. turizm mesleklerine devamlı uğraş gözüyle bakılmaması, gençlerin turizm mesleklerine olan ilgisizliği, mevsimsellik, ücret azlığı, çalışma saatlerinin fazlalığı ve turizm eğitimi almış kişilerin Antalya, Muğla gibi turizm açısından gelişmiş bölgeleri tercih etmeleri gösterilmektedir. Nitelikli personel sorununun çözümünde turizm meslekleri ile ilgili mesleki yeterlilik kurallarının hukuki mevzuat haline getirilerek işletmeler tarafından uygulanmasının sağlanması, turizm işletmelerindeki çalışma koşullarının ilgili kamu kurumlarınca periyodik olarak denetlenmesi, gençlerin turizm mesleklerini tercih etmelerini kolaylaştıracak önlemlerin alınması önerilmektedir. Ayrıca, bölgedeki konaklama işletmelerinde istihdam edilen kadın personel oranı %25 düzeyindedir. Uluslararası verilere göre turizm sektöründeki işletmelerde istihdam edilen kadın çalışan oranının ortalama % 50 düzeyinde olduğu öngörülürse bölgedeki konaklama işletmelerinde istihdam edilen kadın sayısının azlığından bahsedilebilir.

Yerel kültür üzerine bilgiler ve somut olmayan kültürel mirasın korunması sosyal göstergesinde 2008-2012 yıllarında, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bölge illerindeki halk kültürü alan araştırmaları ve somut olmayan kültürel miras çalışmaları ve Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen halk kültürü ve somut olmayan kültürel mirasla ilgili projeler değerlendirildiğinde, bölge illerinde sınırlı sayıda da olsa halk kültürü ile ilgili araştırma ve projelerin hayata geçirildiği belirtilmelidir. Bu bağlamda bölgedeki üniversitelerin bilimsel yaklaşımı rehberliğinde, kalkınma ajansı ve Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri'nin desteği ile bölgedeki halk kültürü ve somut olmayan kültürel miras öğelerini tanıtacak konferans, fuar gibi etkinliklerin desteklenmesi bölgedeki sürdürülebilir turizme katkı sağlayacaktır.

Çağdaş, geleneksel, anıtsal mirasın durumu gösterge konusu altında yer alan kültürel değerlerin restorasyonu, korunması ve bakımı için hazırlanan proje sayıları ve bu projelere ayrılan fon tutarları göstergesi verilerine göre bölge illerinde 2008-2012 yıllarında 278 restorasyon projesi hazırlanmıştır. Bu projelere toplamda 15.203.082,91 TL fon desteği sağlanmıştır. Ayrıca bu istatistiklere ilaveten bölgesel paydaşlarla yapılan mülakatlarda Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve İl Özel İdareleri bünyesinde birçok tarihi yapının restorasyonu, bakımı ve korunması için projelerin hazırlandığı vurgulanmıştır. Diğer taraftan

tarihi dokunun ve yapıların korunamaması ve tahrip edilmesi, bazı turizm alanlarındaki restorasyonların tarihi yapıların özgünlüğünü kaybetmesine neden olması, bu konuda belirtilecek başlıca sorun alanlarıdır.

İstihdam üzerine turizmin sosyal etkisi gösterge konusu altında konaklama işletmelerinde mevsimsel ve tam zamanlı olarak istihdam edilen personellerin oranı göstergesi sonuçlarına göre araştırmaya dâhil edilen konaklama işletmelerinde %75 ve daha fazlası oranlarda tam zamanlı personellerin istihdam edildiği görülmektedir. Ayrıca, turizm hareketlerinin diğer illere göre daha yoğun olduğu Trabzon, Rize ve Artvin illerinde sezonluk istihdam edilen personel oranlarının diğer üç ile göre daha yüksek oranlarda seyrettiği söylenebilir. Mevsimsel istihdamın hizmet kalitesi azalması, iş gören devir hızının yükselmesi ve müşteri memnuniyetinin sağlanamaması gibi dezavantajlar oluşturduğu vb. saptamalar bölgesel paydaşlar tarafından dile getirilmiştir.

Konaklama işletmelerinde engelli misafirlere yönelik düzenlemeler sürdürülebilir turizmin sosyal göstergeleri arasında yer almaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan konaklama işletmelerinin engellilere sunduğu engelli odası hizmeti bu gösterge başlığı altında değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre konaklama işletmelerinin yaklaşık %65'inde engelli oda düzenlemesi bulunmamaktadır. Sürdürülebilir turizm yaklaşımı doğrultusunda verilecek turizm hizmetlerinde engelliler için erişim olanaklarının sunulduğu daha fazla konaklama işletmelerinin faaliyete geçmesi bölgedeki sürdürülebilir turizm gelişimine katkı sağlayacaktır.

Sağlığın genel durumu gösterge konu başlığı altında yer alan bölge illerindeki hastane personel sayısı ve hastane yatak kapasitesi göstergesine göre 2008-2012 yıllarında genel itibari artışlar sağlandığı söylenebilir. Bölge illerinde turistlerin sağlık ihtiyaçlarını giderecek nitelikli üniversite, kamu ve özel hastaneler bulunmaktadır. Fakat bölgede turizm hareketlerinin yoğunlaştığı Uzungöl ve Ayder Yaylası gibi turizm alanlarında sağlık ocağı, hastane, sağlık personeli eksikliklerinin had safhada olduğu yöre halkı tarafından belirtilmektedir.

Sürdürülebilir turizmin çevresel göstergelerinden biri olan katı atıkların toplanma, yeniden kullanma ve dönüştürme sistemleri gösterge konusu kapsamında yer alan belediyeler tarafından toplanan katı atık miktarı ve atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfus içindeki oranı göstergesi sonuçlarına göre 2 il dışında 2008-2012 yıllarında toplanan katı atık miktarları artmıştır. Diğer taraftan bölge illerinin genelinde il nüfusunun %60 ve daha fazlasına belediyeler tarafından katı atık hizmeti verilmektedir. Kanalizasyon altyapısı, yaylalarda özellikle festival ve şenlik dönemlerinde ortaya çıkan katı atık sorunu, dönüştürme ve yeniden kullanma sistemlerinin kullanma oranlarının azlığı bölgedeki katı atıklarla ilgili vurgulanması gereken sorun alanlarıdır.

Bölge illerinde emisyon seviyesi gösterge konusunda yer alan kış dönemindeki ortalama kükürt dioksit (SO_2) ve partikuler madde (PM_{10}) sonuçları çevresel göstergeler kategorisinde değerlendirilmiştir. Bu verilere göre kükürt dioksit ortalamalarında, Trabzon ilinde 2012/2013 kış

döneminde 2 kez kükürt dioksit ilk seviye uyarı eşiği (>260 μg/m³) aşılmıştır. Partikuler madde ortalamalarında bölge illerinde 2008-2012 yılları arasında uyarı eşiği aşılmamıştır. Diğer taraftan Giresun, 2011/2012 kış dönemi partikuler madde kış dönemi ortalamalarında 14 μg/m³ ölçüm değeri ile ülkemizdeki en düşük değere ulaşan ildir. İkincil verilerden elde edilen sonuçlara rağmen paydaş görüşmelerinde özellikle Trabzon, Giresun ve Ordu illerinde ısınmada kullanılan kömür yakıtının neden olduğu çevre kirliliğinden söz edilmektedir.

Sürdürülebilir yönetilen ağaçlandırma alanları ve erozyon kontrolü çalışmaları turizm alanlarındaki çevresel tahribatın boyutlarının belirlenmesi amacıyla kullanılan diğer bir çevresel göstergedir. Belirtilen yıllarda bölge illerindeki ağaçlandırma alanları ve erozyon kontrolü çalışmalarında sürdürülebilir bir yükselişten bahsedilemez. Bölgede planlanacak sürdürülebilir turizm gelişimi stratejisinde hassas alanlarda koruma/kullanma dengesi gözetilerek turizm yatırım kararlarının verilmesi, erozyonun yoğun olduğu alanlarda sürdürülebilir önlemler alınmasında fayda vardır.

Doğu Karadeniz Bölgesi hassas ve korunan alanların sayısının ülke ortalamasının üzerinde bulunduğu bölgelerdendir. Bölgede milli park, tabiat parkı, tabiat koruma alanı ve tabiat anıtı olmak üzere 37 korunan alan bulunmaktadır. Bu alanlarda turistlerin ihtiyaçlarının sağlandığı birçok turistik tesis bulunmaktadır. Korunan alanlarda koruma/kullanma dengesi gözetilmeden yapılacak yatırımlar şüphesiz uzun vadede bölgedeki çevresel sürdürülebilirliğe zarar verecektir. Korunan alanlardaki kaçak yapılaşma, çevresel taşıma kapasitesi gözetilmeden yapılan tesis yatırımları korunan alanların sürdürülebilirliğe zarar verecektir.

Yenilenebilir enerji rezervlerinin ve ağının kapasite ve kullanılabilirliği gösterge konusu kapsamında bölgede planlanan, işletmede olan, etüt ve projelendirme çalışmasının yapıldığı hidroelektrik santrallerinin brüt üretim miktarları ve kurulu güçlerinin 2008-2012 yıllarındaki değişimi değerlendirildiğinde, bölgede 2008 yılından itibaren aşamalı bir şekilde gerek hidroelektrik santrali kurulu güçlerinde gerekse brüt üretim miktarlarında dikkate değer artışlar olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca bölge illerinde önümüzdeki dönemlerdeki yatırım planlarında birçok hidroelektrik santrali yatırımı yer almaktadır. Bu eksende sürdürülebilir turizm potansiyeli olan dere, ırmak ve akarsularda işletmeye açılan ve açılması planlanan bu santraller şüphesiz bölgedeki çevresel sürdürülebilirliğe zarar verecektir. Bölgedeki turizm paydaşları tarafından sürdürülebilir turizmi gelişimini engelleyecek en önemli engellerden birinin bölgedeki hidroelektrik santrali yatırımları olduğu belirtilmiştir.

Planlama ve kontrol göstergeleri kategorisinde yer alan planlama, kontrol ve yönetim sistemlerinin etkinliği gösterge konusu kapsamında yer alan Doğu Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen turizm projesi sayıları ve destek sağlanan fon tutarları değerlendirildiğinde, bölgede kalkınma ajansı tarafından 260 turizm projesi desteklenmiştir. Bu projelere toplamda 21.088.121,99 TL proje desteği sağlanmıştır. 2010 yılı turizm proje sayıları ve destek tutarlarının en fazla olduğu

yıldır. Bölgede turizm paydaşları ile yapılan mülakatlarda Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın bölgedeki sürdürülebilir turizm gelişimine olumlu katkılar sağladığı vurgulanmaktadır. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından düzenlenen turizm sektörü paydaşlarına yönelik toplantı, eğitim ve seminerlerin sayıları bu kapsamda değerlendirilen bir diğer göstergedir. Bu gösterge sonuçlarına göre ise ajans tarafından turizm paydaşlarına yönelik bölge illerinin tamamında toplantı, eğitim ve seminerler düzenlenmiştir.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bölgenin sürdürülebilir gelişimine katkı sağlayacak, sürdürülebilir göstergeler rehberliğinde, tüm paydaşların planlama süreçlerine dahil edileceği bir yapının oluşturulmasının, bölgedeki turizm gelişiminin anahtar unsurları olduğu belirlenmiştir. Taşıma kapasitesi çalışmaları sonucunda sürdürülebilir olmayan unsurların sınırlandırılması ve sürdürülebilir alternatiflerin değerlendirilmesinin Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki sürdürülebilir turizm gelişimine katkı sağlayacağı söylenebilir.

Diğer taraftan halkın değerler ve inanç sistemini tahrip edecek, yerel halkın gelenekleri ile bağdaşmayan dolayısıyla bölge halkı tarafından da benimsenmeyecek unsurların sınırlandırılması ve bölge halkının desteği ile ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel standartlar sisteminin kurulması, bölgedeki turizm gelişiminin sürdürülebilir unsurlar içermesini sağlayacaktır. Aksi taktirde, kitle turizminin aile içi ve kültürel ilişkiler, çevresel süreçler, yerel halkın ekonomik fayda sağlaması vb. konularda yaratacağı tahribatlar uzun vadede bölge açısından olumlu sonuçlar doğurmayacaktır.

KAYNAKÇA

ASPİNALL, A. J. (2006), Communities in Change: Social Sustainability and Tourism Development. Unpublished Master Thesis. Ontario: University of Waterloo, Applied Environmental Studies.

BAHAR, Ozan ve Metin KOZAK; (2010) , **Turizm Ekonomisi**, 3. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 155-170s.

BAL, Hüseyin; (1995), **Turizmin Kırsal Toplumda Aile İçi İlişkilere Etkisi**, Doğa-İnsan Yayınları, İstanbul.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DÜNYA TURİZM ÖRGÜTÜ (UNWTO); (2013), "UNWTO Tourism Highlights"Madrit.http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_highlights13 _en_hr.pdf. Erişim Tarihi: 28.06.2013.

CERON, J.P. ve DUBOİS, G.; (2003), "Tourism and Sustainable Development Indicators: The Gap between Theoretical Demands and Practical Achievements", **Current Issues in Tourism**, 6(1), ss.54-75.

CHOİ, C.H. ve E. SİRAKAYA; (2006), "Sustainability İndicators for Managing Community Tourism", **Tourism Managament**, 2, ss.1274-1289.

FARSARİ, Y. ve P. PRASTACOS; (2001), "Sustainable Tourism Indicators: Pilot Estimation for the Municipality of Hersonissos, Crete. Athens: Regional Analysis Division, Institute of Applied and Computational Mathematics, Foundation for the Research and the Technology Hellas.

GOODWİN, H. (1998), "Sustainable Tourism and Poverty Elimination, DFID/DETR Workshop on Sustainable Tourism and Poverty. 13 October 1998. Faversham.

HUNTER, C. ve J. SHAW; (2007), "The Ecological Footprint as a Key İndicator of Sustainable Tourism" , **Tourism Managament**, 28, ss.46-57.

LİU, Z.; (2003), "Sustainable Tourism Development: A Critique", **Journal of Sustainable Tourism**, 11(6), ss.459-475.

MİLLER, G. ; (2001), "The Development of İndicators for Sustainable Tourism: Results of A Delphi Survey of Tourism Researchers", **Tourism Management**, 22, ss.351-362.

MURPHY, P.E. ve PRİCE, G.G. ; (2005), **Tourism and Sustainable Development**. W. F. Theobald (Ed) Global Tourism, Elsevies-Heinemann Pulishing, Burlington, 167-193s.

REİLLY, J. M. ; (2008). Building Future Tourism Environments: Towards More Eco-efficient Destination Transportation Systems. Unpublished Master Thesis.Wellington: Thompson Rivers University, School of Resource and Environmental Management of Resource Management.

SHARPLEY, Richard ; (2006), **Travel and Tourism**, Sage Publications, California, 103-123s.

SPEİER, J. V. ; (2005), Sustainable Development and Tourism, Unpublished Doctarate Thesis. California: University of Southern California, Faculty of the School of Policy, Planning and Development.

TANQUAY, G., THERRİEN, M.C., ve RAJAONSON, J. ; (2011), Sustainable Tourism İndicators: Selection Criteria for Policy İmplementation and Scientific Recognition. Montreal: CIRANO Scientific Series, 2011 s-60.

TOKMAK, C. ; (2009), Sürdürülebilir Turizm Açısından Taşıma Kapasitesi: Topkapı Sarayı Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi EBE.

TOSUN, C. ; (2002), "Host Perceptıons of Impacts a Comparative Tourism Study", **Annals of Tourism Research**, 29(1), ss231–253.

WORLD TOURİSM ORGANİSATİON (WTO); (2004), "Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guide Book", WTO Publishing. Madrid.

YÖNETSEL BİR OLGU OLARAK SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM: FETHİYE'DEKİ YEREL YÖNETİM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ GÖRÜŞLERİ

Cemal ARTUN[1]

Onur AKBULUT[2]

ÖZET

Sürdürülebilir kalkınmanın ülkelerin ekonomi politikalarına yansımasıyla birlikte sürdürülebilirlik kavramı her alanda daha fazla telaffuz edilmeye başlanmıştır. Turizmde sürdürülebilirlik kavramı doğal kaynaklardan insan kaynağına kadar geniş bir yelpazede değerlendirilmektedir. Kalkınmanın itici bir gücü olarak kabul gören turizm sektörü, kriz dönemleri dışında sürekli büyüme potansiyeline sahiptir. Ancak, kriz dönemlerinde ilk unutulan kavramlardan birisi sürdürülebilirlik olmaktadır. Kriz dönemlerinde sürdürülebilirlik daha fazla anlam ifade etse de, kök neden olarak ifade edebileceğimiz kısa dönem karlılığa odaklanmak ve maliyet baskısı bu kavramın göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Rekabet açısından sürdürülebilirliğin omurgasını maliyet ve çevre bilinci arasındaki eşgüdüm oluşturmaktadır. Bu eşgüdümün bir ayağını ayağı maliyetler ve kaynakların yönetilmesi, diğer ayağını turizm paydaşları arasındaki eşgüdüm oluşturmaktadır. Çalışmada, yönetişim çerçevesinde sürdürülebilirlik kavramının Fethiye'deki yerel yönetim ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) arasında ne anlam ifade ettiği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede UNEP (Birleşmiş Milletler Çevre Raporu) ve WTO (Dünya Turizm Örgütü)'nun 2005 yılında yayınladıkları "Turizmi Daha Sürdürülebilir Kılmak: Politika Yapıcılar İçin Bir Rehber" raporunda belirtilen 12 amaçtan uyarlanan yarı yapılandırılmış mülakat soruları kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir turizm, sürdürülebilirliğin yönetimi

ABSTRACT

While the sustainable development was reflected to the economic policy of the countries, the term of sustainable has been started to state more in every field. The concept of sustainability in tourism is considered a wide range of natural resources to human resources. This width is making difficult to establish a clear in terms of aims in sustainable tourism. In the studies in sustainable tourism, an approach which indicates the involvement of all stakeholders in the framework of stakeholder approach and it involves dimension of economic, social and natural with regards to principles is dominant. Specific to Fethiye, in terms of local government and NGO(Non-Governmental Organization) the meaning of the sustainable tourism has not been made study of. In the frameworks of the aims indicated by UNEP (United Nations Environmental Programme) and WTO (World Tourism Organization), the aim of this study is to determine the viewpoint of the stakeholders in sustainable tourism in region-wide. In development of a holistic approach, it's essential to reveal the gaps. To reveal what it means in terms of sustainable tourism stakeholders in Fethiye, it will enable to find out the holistic approach in studies conducted on this subject and use the resources more efficient. In this framework, the interview questions which are adapted from 12 aims in UNEP and WTO's report "Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Maker" were used.

Key Words: Sustainability, sustainable tourism, managing sustainability

[1] Arş.Gör. MSKÜ Fethiye İşletme Fakültesi, cemalartun@mu.edu.tr

[2] Yrd. Doç. Dr., MSKÜ Fethiye İşletme Fakültesi, onurakbulut@mu.edu.tr

GİRİŞ

Küresel ekonomide önemi gittikçe artan turizm sektörünün doğal kaynaklar üzerindeki etkisi uluslar arası boyutunun bir başka yönüdür. Turizmin küreselleşmesi, birbirine zıt iki sonuç yaratmaktadır; birincisi turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel yararlarının uluslar arası boyutlara ulaşması, ikincisi de bu sektöre bağlı sorunların küresel yayılımıdır (Emekli vd., 2006: 3). Bu yönüyle uluslar arası turizm hareketleri ve çevre ilişkisi değerlendirilirken doğa olaylarında meydana gelen değişimin turizme etkisi ve uluslar arası turizm hareketlerinin doğal, kültürel ve sosyal kaynaklar üzerindeki etkisi gündeme gelmektedir.

3S (güneş, kum, deniz) unsurlarına dayanarak gelişen turizm hareketlerinin etkilerine, özellikle küresel ısınma gibi çevresel sorunların görünür olmaya başlamasıyla, dünya eko-sisteminin ne kadar dayanabileceği konusundaki endişeler artmıştır. Turizmin olumsuz etkilerine karşı ilk tepki, ziyaretçi yönetim teknikleri yoluyla kamu sektörü tarafından kısa dönemde bazı iyileştirme çalışmalarıdır (Berno ve Bricker, 2001:2). XX.yüzyılın ikinci yarısında kitle turizminin gelişimine paralel olarak tüm dünyada çevre hareketlerinin artması ve kitlesel turistlerin ziyaret ettikleri yerlerde yarattıkları tahribat ile sürdürülebilirlik kavramı gündeme gelmeye başlamıştır (Özkök ve Gümüş, 2009:53).

1980'lerin sonları ve 1990'ların başında, akademisyen ve uygulayıcılar tarafından sürdürülebilir kalkınmanın turizm sektörüne etkisi tartışılmaya başlanmıştır (Berno ve Bricker, 2001:3).Ülkelerin kalkınma politikalarında önemli bir yeri olan turizm sektörü, sürdürülebilirlik konusunun en fazla tartışıldığı sektörlerden birisi olmuştur. Turizm ile doğal ve kültürel çevre arasında sıkı bağların bulunması, çevrenin turist için başlıca çekim unsuru olması, çevresel etmenlerin turizmi etkilemesi (Can, 2008: 6) ve bunun yanında turizm de hizmet sektöründe yer alan diğer sektörler gibi tüketime dayalı olması, sürdürülebilirlik kavramını ön plana çıkarmaktadır.

Dünya Turizm Örgütü'nün sürdürülebilir turizm tanımına göre sürdürülebilir turizm; kültürel bütünlüğü, ana hatlarıyla ekolojik süreçleri, biyolojik çeşitliliği ve yaşam destek sistemlerini sürdürürken ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçların karşılanması yoluyla yönetilmesidir (McKercher, 2003: 4).

Sürdürülebilirlik kavramı turizm sektöründe iki farklı olgu şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi sürdürülebilir turizm, diğeri ise turizmde sürdürülebilirlik. Diğer bir ifadeyle, birincisinde sürdürülebilir turizme ekonomik açıdan yaklaşılırken, diğerinde ise daha geniş anlamda turizmi sürdürülebilir kalkınma politikalarının bir parçası olarak kabul edilmektedir (Sharpley, 2000, Aktaran: Berno ve Bricker, 2001:3). Aslında çoğu zaman bu iki kavram birbiriyle aynı anlamda kullanılmaktadır. Ancak, UNEP ve WTO'nun 2005 yılında yayınladıkları "Turizmi Daha Sürdürülebilir Kılmak: Politika Yapıcılar İçin Bir Rehber" Raporu'nda sürdürülebilir turizmin ayrı bir

turizm türü olarak algılanmamasını, turizmin tüm türlerinde uygulanması gerektiği vurgulanmıştır (UNEP ve WTO, 2005: 2, WTO, 2013:1).

Bu derece doğal kaynaklarla ilişkisi olan turizmin etkileri ve dünya ölçeğinde değişen trendler nedeniyle son dönemde uluslar arası turizm hareketleri bu çerçevede değerlendirilmektedir. Ülkelerin kalkınma politikalarında önemli bir yeri olan turizm sektörü, sürdürülebilirlik konusunun en fazla tartışıldığı sektörlerden birisidir. Sürdürülebilirlik kavramının ekonomi alanında tartışılması kalkınma politikalarının çevreye etkilerinin tartışıldığı bir dönemde başlamıştır. Sürdürülebilir kalkınma, ilk kez 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun raporunda ortaya atılmıştır ve sürdürülebilir kalkınma, kalkınmanın her şeye rağmen olmaması gerektiğine ve kaynakların aşırı tüketilmeden kullanılmasına vurgu yapılmıştır (Kaypak, 2011: 20).

Sürdürülebilir turizm yönetişimi yerel ölçekte turizm, çevre, toplumsal ve kalkınmayla ilgili aktörlerin katılımını ve koordinasyonunu gerektirir (WTO, 2013: 7). WTO (2013)'ya göre bu konuda anahtar konumdaki aktörler ulusal turizm bakanlıkları ve temsilcileri, özel sektör temsilcileri, STK'lar, diğer ilgili bakanlıklar ve temsilciler ve yerel yönetim temsilcileridir. Yerel ölçekte turizm yönetişimi açısından yerel yönetim ve STK'ların sürdürülebilir turizm algıları önem kazanmaktadır. Çünkü etkili turizm yönetimi, sürdürülebilir turizm amacını gerçekleştirmeye çalışmada turizmin gelişim ve yönetimini şekillendirme ve yönlendirme sürecini gerektirmektedir (WTO, 2013: 7).

AMAÇ VE ÖNEM

Turizmde sürdürülebilirlik kavramı doğal kaynaklardan insan kaynağına kadar geniş bir yelpazede değerlendirilmektedir. Bundan dolayı sürdürülebilir turizm denildiğinde amaçlar açısından bir netlik oluşturmak güçleşmektedir. Bu konuda net bir çerçeve oluşturmak için UNEP ve WTO 2005 yılında yayınladıkları "Turizmi Daha Sürdürülebilir Kılmak: Politika Yapıcılar İçin Bir Rehber Raporu'nda (Making Tourism More Sustainable: A Guide For Policy Maker) " belirtilen 12 amaçtan yararlanılmıştır.

UNEP ve WTO (2005)'nun ortaya koyduğu amaçlar çerçevesinde Fethiye'deki yerel yönetim ve STK'ların sürdürülebilir turizme bakış açılarını ortaya koymak çalışmanın amacıdır. Bütünsel bir yaklaşım geliştirmede eksik kalınan yönleri ortaya çıkarmak çalışma açısından elzemdir.

Sürdürülebilir turizm çalışmalarında paydaşlar yaklaşımı çerçevesinde tüm ilgili aktörlerin katılımını belirten, ilkeler bakımından ise ekonomik, sosyal-kültürel, çevresel boyutlarını içeren bir yaklaşım egemendir. Fethiye özelinde baktığımızda, yerel yönetim ve STK'lar açısından sürdürülebilir turizmin ne ifade ettiği araştırılmamıştır. Çalışma bu boşluğu doldurmak adına önemlidir.

Fethiye'de yerel yönetim ve STK'lar arasında sürdürülebilir turizm sık dile getirilmesine rağmen, sürdürülebilir turizmin nasıl değerlendirilmesi gerektiği ve nelerin ortaya konulduğu bir bütün içersinde değerlendirilmemiştir. İlgililer kendi algılamaları ve eksik gördükleri konular çerçevesinde

sürdürülebilir turizm konusunda çalışmalar ve projeler sürdürmektedirler. Ancak burada ortak bir hareket söz konusu değildir. Fethiye'de sürdürülebilir turizmin ilgililer açısından ne ifade ettiğinin ortaya konulması, bu konuda yapılan çalışmalarda bütüncül bir yaklaşımın ortaya çıkarılmasına ve kaynakların daha verimli kullanılmasına olanak tanıyacaktır.

YÖNTEM

Çalışmada kullanılacak mülakatın türünü belirlerken, sorulması planlanan soru türüne ve elde etmeyi umulan cevaplara dikkat edilmesi gerekmektedir (Berg, 2007: 98). Belirtilen sürdürülebilir turizm amaçları çerçevesinde, Fethiye'de sürdürülebilir turizm konusunda yerel yönetim ve STK'ların sürdürülebilir turizme ilişkin düşüncelerini ve Fethiye'de bu konuda bir görüş birliğinin olup olmadığını ortaya koymak adına yarı yapılandırılmış mülakat türü uygun görülmüştür. Hazırlanan soruların UNEP ve WTO (2005)'nun belirlediği sürdürülebilir turizmle elde edilmek istenen amaçlar çerçevesinde hazırlandığı için, sorulara verilen cevaplara göre ekstra soru sorma ihtiyacı doğacağı için bu mülakat türü tercih edilmiştir.

Çalışmada, Fethiye'de turizm sektörüyle ilgili olan katılımcılar homojen olmayan bir yapı oluşturdukları için soruların istenilen şekilde algılanıp algılanmadığı istenilen amaca ulaşmada kritiktir. Sorular İngilizce'den Türkçe'ye tercüme edildikten sonra, Türkçe metin tekrar İngilizce'ye tercüme edilmiş ve sorular karşılaştırılmıştır. Daha sonra soruların anlaşılır olduğuna karar verilmiştir. Bu şekilde bir sürecin izlenmesi hazırlanan mülakat sorularının anlaşılır bir seviyeye indirgemek içindir. Soruların katılımcıların anlayabileceği bir seviyeye indirmek önemlidir, çünkü bu şekilde araştırmada istenilen amaca ulaşılabileceği ortadadır (Berg, 2007: 95).

Elde edilen verilerin analiz edilmesinde betimleme seçeneği kullanılmıştır. Bu şekilde elde edilen veriler düzenlenerek ve yorumlanarak ortaya konulması betimsel analiz yönünden gereklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 172). Fethiye'deki yerel yönetim ve STK'larla görüşmede, UNEP ve WTO (2005)'nun belirlediği amaçlardan yola çıkılarak belirlenen sorulara verilen cevaplar ortaya konulmuştur.

WTO (2013: 7)'nun raporunda belirtilen paydaşlar çerçevesinde turizm ve sürdürülebilir konusunda ilgili yerel yönetim ve STK'lar belirlenmiştir. Bu doğrultuda Fethiye Kaymakamlığı, Fethiye Belediyesi, Fethiye Esnaf ve Sanatkarlar Odası (FESOB), Fethiye Sanayi ve Ticaret Odası (FTSO), Fethiye Deniz Ticaret Odası (FDTO), Fethiye Otelciler Birliği Derneği (FETOB), TÜRSAB Batı Akdeniz Bölge Müdürlüğü, Fethiye Turizm Tanıtım Kültür Çevre ve Eğitim Vakfı (FETAV), Fethiye Turizm Danışma Bürosu, Fethiye Eko Turizmi Geliştirme Derneği, Fethiye Skal Kulübü, Çalış Turizm ve Tanıtma Derneği (Çalış-Der), Şef Mavi Fethiye Profesyonel Aşçılar Derneği ile görüşülmüştür. Görüşmeler 2015 yılı Şubat ve Mart aylarında gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Sürdürülebilir turizm denildiğinde özel bir türün mü yoksa turizmin genelinde uygulanması gereken bir kavramın mı kastedildiğine baktığımızda katılımcıların hepsi sürdürülebilirlik kavramını Fethiye'de turizm sektöründe bir bütün olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşımın nedenleri olarak turizm sektörünün durağan olmaması, doğal, kültürel ve sosyal kaynakların devamlılığını sağlamak, uzun vadeli düşünmek ve sektörde bir bütünlük oluşturmak belirtilmiştir.

Fethiye'de sürdürülebilir turizm konusunda yaşanan problemler sorulduğunda belli başlı sorunlar şu şekilde sıralanmaktadır: İlçede turizm faaliyetlerinin belirli bölgelerde yoğunlaşması, kısa vadeye odaklanılması, işgücünün yeterli şekilde eğitilememesi, turizmin sezonluk bir iş olarak görülmesi, kalifiye eleman yetersizliği, odaklanma sorunu, altyapı yetersizliği, konaklama tesislerin büyük bölümünün tüm yılda hizmet verebilecek özellikte olmaması, Fethiye'deki turistik faaliyetlerin ve etkinliklerin takvim üzerinde gösterilmemesi, bilimsel ve istatistiki kaynaklardan yararlanılmaması, Fethiye'nin mevcut potansiyelinin saptanması ancak devamının getirilmeyerek sürdürülebilirlik konusunda neler yapılacağına dair ana planın oluşturulmaması, ürün karmasının yapılamaması ve bekle gör politikasıyla Fethiye'de kitle turizminden sürdürülebilir turizme geçiş sürecin yavaş ilerlemesi. Sezonluk özellikten dolayı insanlar zaman baskısı hissetmekteler. Kısa dönem karlılığa odaklanarak taklit ürün ticareti, düşük sosyal ilişkiler ve ticari ahlaksızlıklar, bitmemiş bir şehir, eski mimarinin korunamaması ve turizm yatırımı konusunda genel bir politikanın olmayışı Fethiye'de turizmin istenilen seviyeye ulaşamamasına neden olmaktadır.

Fethiye'de, sürdürülebilir turizmle ne amaçlandığına dair görüş istendiğinde katılımcılar doğal, kültürel ve sosyal değerlerin muhafazasını, sezonluk özelliğin ötesine geçilerek turizmin bölgede tüm yıla yayılmasını, sadece sektörde çalışanların değil yöre halkının da turizm içersine dahil edilmesini, oluşturulabilecek bir ana plan çerçevesinde yıl boyu hizmet sunabilecek tesislerin inşası, yatırım yönlendirme çalışması, turizmi diğer sektörlerden ayıran özelliklerin farkına varılmasını ve bölgedeki turizmde kaliteli bir anlayışın benimsenmesini belirtmişlerdir.

Tüm katılımcılar Fethiye özelinde, sürdürülebilir turizme katkılarının olduğu yönünde hem fikirler. Yerel yönetim sürdürülebilir turizm konusundaki çalışmaları desteklerini belirtirken, meslek kuruluşları ve STK'lar ilgili meslekler konusunda eğitim faaliyetleri ve halkın sürdürülebilir turizm konusundaki farkındalığını artırma çalışmalarını vurgulamışlardır.

Fethiye'ye gelen turistlerin yaptıkları harcamalardan yerel halk faydalanıp faydalanamadığı, elde edilen gelir dışarıya gidip ditmediği konusunda katılımcılar farklı düşüncelere sahiptirler. Büyükşehir yasası sonrası ilçe gelirlerinin azalması ve Seydikemer'in Fethiye'den ayrılarak tarım gelirin düşmesi, turizmden elde edilen gelirin daha da önemli hale gelmesine neden olmuştur. Turizm gelirlerinin ilçe dışına sızıntısı konusunda belirtilen etmenler zincir oteller, büyük tur operatörleriyle gelen turistlerin yaptığı harcamalar, her şey dahil sistemi, süpermarket zincirindeki harcamalardır.

Bunun yanında, Turizm Danışma Ofis'i ve FETAV yerel esnafın bu konuda daha şanslı olduklarını belirtmişlerdir. Genel olarak, tüm katılımcılar Fethiye'de halkın geniş kesiminin turizmden pay aldığını düşünmektedirler ve bu çalışmaya katılan Fethiye'deki yerel yönetim ve STK'ların UNEP ve WTO (2005)'in belirlediği ekonomik süreklilik, yerel refah ve sosyal eşitlik amaçlarına paralel görüşlerinin olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Fethiye'de turizm sektöründe ve turizmle ilgili sektörde çalışanların kalitesinin artırılması konusunda katılımcıların tamamı evet şeklinde cevap vermişlerdir. Katılımcılar çalışanların turizm konusundaki eğitimlerinin düşük olmasının ve kalifiye eleman yetersizliğinin sürdürülebilir turizm konusunda aksamalara neden olduğunu, yatırımcıları her şey dahil sistemine teşvik ettiğini, sunulan hizmetin kalitesini düşürdüğünü ve Fethiye'de arzu edilen seviyeye ulaşılamadığını belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan yerel yönetim ve STK'ların birçoğunun çalışan kalitesinin artırılması için projeler ve eğitim faaliyetleri gerçekleştirdiği görülmektedir.

Çalış-Der, çalışan açısından turizm sektörünün cazibesini kaybettiğini ve bunun çalışan kalitesine yansıdığını düşünmektedir. Nedeni bireylerin sezonluk istihdam yerine askeri ücretten tüm yıl çalışmayı daha mantıklı bulmaları olarak düşünülmektedir. Turizm Danışma Ofis'i, Turizm Bakanlığı'nın hizmet içi eğitimlerinin olumlu katkılarından bahsetmiştir, ancak sezonluk olarak ilçe dışından gelen işgücünün fazla olması ve sezon dışında bu kişilere ulaşılamaması eğitim konusunda sürdürülen projelerden istenilen verimin alınamamasına neden olduğunu belirtmiştir. FTSO, turizmde çalışanların büyük bölümünün yaptıkları işi sezonluk bir uğraş olarak görmelerinin çalışan kalitesinin düşürdüğünü ve bu konuda meslek liseleriyle iletişime geçerek MELİG sosyal sorumluluk projesini gerçekleştirdiklerini belirtmiştir. Projenin sürdürülebilirliğini sağlamak adına meslek liselerinin farkındalığı artırma, lise öğrencilerinin meslek seçimine yönelik çalışmalar, iş ve eğitim camiasını bir araya getirme, Turizm ve Otelcilik Lisesi'nin mutfağının yenilenmesi, sertifika eğitimleri ve Fethiye iş gücü piyasası analizi gerçekleştirilmiştir. FESOB, "İş-Kur Eğitim Programları" çerçevesinde destek sağlamaktadır. Mavi Fethiye Aşçılar Derneği, "Şef Mavi Öğretiyor" projesi kapsamında ilçedeki aşçıların ekipman eğitimine ve mesleki yeterlilik eğitimine katkı sunmaktadır. Deniz Ticaret Odası, Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA) ile birlikte üyelerine ve turizmde çalışanlara müşteri ile ilişkiler konusunda eğitim vermektedir ve "ISO-9001" akreditasyon çalışmaları sürdürmektedir. Yerel yönetim, eğitim konusunda ilgili meslek kuruluşlarına ve STK'lara destek sunarak katkıda bulunduklarını belirtmiştir.

UNEP ve WTO (2005)'in belirlediği misafir memnuniyeti amacına bakıldığında, katılımcılar Fethiye'ye gelen ziyaretçilerin genel memnuniyet durumlarını olumlu bulunurken, birtakım aksaklıkların bu duruma gölge düşürdüğü dile getirilmişlerdir. Katılımcılar fiyat istikrarının olmaması, yeme-içme işletmelerindeki menülerin birbirlerinin aynısı olması, tesislerin yenileme çalışmalarının yetersiz kalması, altyapının yetersizliği, çevre temizliği, bilinçsiz büyüme sonucu sunulan hizmetin

kalitesinin düşük kalması, ilçe dışından sezonluk iş için gelenlerin para odaklı çalışması, gürültü kirliliği ve çifte rezervasyon etmenlerinin memnuniyet derecesini düşürdüğünü vurgulamışlardır.

Fethiye'de turizm konusunda karar alma sürecinde kendilerinden görüş alınıp alınmadığı konusunda katılımcılar hem farklı görüşler belirtmişler hem de görüşlerini sundukları muhatapları farklı kurumlar şeklinde algılamışlardır. FETOB bulundukları her platformda önerilerini ve şikâyetlerini dile getirdiklerini vurgulamıştır. Mavi Şef Derneği kalifiye personel ihtiyacı ve belgelendirme konusunda, Çalış-Der, Çalış sahilinin düzenlenmesi konusunda, Deniz Ticaret Odası kendi alanlarıyla ilgili konularda, Turizm Danışma Ofisi sundukları raporların ve FETAV karar alma sürecinde sundukları görüşlerin dikkate alındığını belirtmişlerdir. Belediye kendilerine az danışıldığını, bunun yanında işletmelerin kuruluş aşamalarında daha az hata yapmaları adına danışmanlık hizmetlerini ücretsiz sunduklarını belirtmiştir. FTSO, isteklerini ve önerilerini iletecekleri kuruluşların müdürlüklerinin Fethiye'de olmamasını bir eksiklik olarak görürken, FESOB ve Skal Derneği kendilerine danışılmadığını belirtmişlerdir.

Sürdürülebilir turizm kavramının katılımcılar tarafından doğal, kültürel ve sosyal kaynakların devamlılığını sağlayarak ve uzun vadeli düşünülerek kullanılması olarak belirtilmiştir. Sürdürülebilir turizm kavramının çalışmaya katılan yerel yönetim ve STK'lar tarafından bir turizm türü olarak değil bir bütün olarak algılandığı belirlenmiştir. Fethiye'de doğal, kültürel ve sosyal değerlerin korunması, kaynakların verimli kullanılması ve turizmin olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi konusunda katılımcılar görüş birliği içersindeler. Katılımcılar neler yapılması gerektiği konusunda, sürdürülebilirlik konusunda ortak bir bilincin oluşturulması, yeni tesisler inşa edilirken proje aşamasından itibaren ana plan çerçevesinde hareket edilmesi, belirlenmiş olan doğal ve kültürel envanter dikkate alınarak bölge taşıma kapasitelerinin belirlenmesi, bakir alanların muhafaza edilmesi, kolay para kazanma hırsının engellenmesi, kültür temelli farklılaşarak bölge değerlerini ön planda tutan sürdürülebilir bir anlayışın benimsenmesi, geri dönüşüm çalışmalarının daha da desteklenmesi ve yerel mutfak konusunda faaliyette bulunan işletme sayısının artırılması şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu konuda katılımcıların yürüttükleri projeleri sorulduğunda, Deniz Ticaret Odası TURMEPA/Deniz Temiz Derneği ile birlikte Fethiye'ye atık su toplama teknesi alımı projesini, Çalış-Der "Kuş Cenneti" koruma çalışmalarını, Mavi Şef Derneği "Fethiye Lezzeti" projesini hayata geçirdiklerini belirtmişlerdir. FETAV ile Fethiye Eko Turizmi Geliştirme Derneği kültürel zenginliğin korunması adına Fethiye'de sürdürülebilir turizmin elzem olduğunu belirtmiştir. Kitle turizmi kapsamında yerel halkın hizmetkâr edilmesi, onu kendi kültürel bağlarından kopardığını, bunun yerine Fethiye'ye gelen ziyaretçiye kendi işletmesinde hizmet etmesi sürdürülebilir turizmle karşılıklı olumlu etki yaratacağını düşünmektedir. FTSO, Babadağ'da yeni bir atlama pisti inşa ederek ve 38 tane yürüyüş yolu belirlenip işaretlenme çalışması tamamlanarak bu konuda belirlenen hedefler doğrultusunda somut adımlar attıklarını dile getirmiştir.

SONUÇ

Sürdürülebilir turizm kavramı, çalışmaya katılan Fethiye'de yer alan yerel yönetim ve STK'lar tarafından doğal, kültürel ve sosyal kaynakların devamlılığını sağlanarak ve uzun vadeli düşünülerek kullanılması olarak belirtilmiştir. Sürdürülebilir turizm kavramının çalışmaya katılan yerel yönetim ve STK'lar tarafından bir turizm türü olarak değil bir bütün olarak algılandığı belirlenmiştir.

Çalışmaya katılan Fethiye'deki yerel yönetim ve STK'lar tarafından sürdürülebilir turizm konusunda yaşanan problemler belirtilmiş ve sürdürülebilirlik konusunda master planın oluşturulması, kitle turizminden sürdürülebilir turizme geçişin yavaş ilerlemesine ivme kazandıracağı belirtilmiştir. Ayrıca, turistik tesislerin inşasında proje aşamasından itibaren belirlenen ana çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Aksi durumunda, yanlış yapılaşmadan dolayı yatırım yönetilemez hale gelmektedir ve belirli bir noktadan sonra yatırım yatırımcıyı yönetmeye başlamaktadır.

Genel olarak tüm katılımcılar Fethiye'de halkın geniş kesiminin turizmden pay aldığını düşünmektedir ve bu çalışmaya katılan Fethiye'deki yerel yönetim ve STK'ların, UNEP ve WTO'nun belirlediği ekonomik süreklilik, yerel refah ve sosyal eşitlik amaçlarına paralel görüşlerinin olduğunu ortaya koymaktadır.

UNEP ve WTO'nun belirlediği çalışan kalitesi amacına bakıldığında çalışmaya Fethiye'de katılan yerel yönetim ve STK'ların turizm sektöründe çalışan kalitesinin artırılması yönünde hem fikir olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmaya katılan yerel yönetim ve STK'ların birçoğunun çalışan kalitesinin artırılması için projeler ve eğitim faaliyetleri gerçekleştirdiği görülmektedir. UNEP ve WTO'nun belirlediği çalışan kalitesi hedefinde turizm sektörünün yaratığı işlerin sayısı ve kalitesinin artırılmasıyla beraber çalışanlara ödenen ücretlerin artması ve işe alımlarda cinsiyet, ırk ve engelli olunması ve benzeri durumlarda tüm kesimlere eşit fırsatlar sunulması gerekliliği bilincinin daha da yerleştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Misafir memnuniyetinin Fethiye'de tüm kesim misafirlere hitap edecek şekilde artırılması, fiyat istikrarının sağlanması ve yerel yönetim ile STK'lar tarafından bu bilincin oluşturulmasına daha fazla katkı sağlanmasının olumlu olacağı düşünülmektedir.

Yerel yönetim ve STK'ların sürdürülebilir turizm kapsamında yürüttükleri çalışmalardan daha fazla verim alınabilmesi için koordinasyon konusunun düşünülmesi gerekmektedir. Koordinasyon eksikliği her bir örgütün yürüttüğü çalışmaların bir bütünlük oluşturmasını ve sürdürülebilirlik kavramının sektörün bütününe yayılmasını engellediği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

BERG Bruce L.; (2007), **Qualitative Research Methods For The Social Sciences**, Altıncı Baskı, Pearson Education Inc., Boston.

BERNO Tracy ve Kelly BRICKER; (2001), "Sustainable Tourism Development: The Long Road FromTheory To Practice", **International Journal of Economic Development**, 3(3), pp.1-18.

CAN Emel; (2008), "Sürdürülebilir Turizm ve Bozcaada", Bozcada Değerleri Sempozyumu 25-26Ağustos 2008, Bozcaada.

EMEKLİ Gözde; Aydın İBRAHİMOV ve Füsun SOYKAN; (2006), "Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm", **Ege Coğrafya Dergisi**, 15(2006): ss.51-59.

KARA Hüdai; (2011), **Eko-Etiket**, Bölgesel Çevre Merkezi-REC Türkiye Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim Yayınları III, Ankara.

KAYPAK Şafak; (2011), "Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre", **Kahramanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 13 (20), ss.19-33.

MCKERCHER Bop; (2003), "Sustainable Tourism Development – Guiding Principles For Planning and Management", National Seminar on Sustainable Tourism Development 5-9 Kasım 2003, Bişkek.

ÖZKÖK Ferah ve GÜMÜŞ Fadime; (2009), "Sürdürülebilir Turizmde Bilginin Önemi", **18 Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim Bilimleri Dergisi**, 7 (1), ss.51-72.

YILDIRIM Ali ve ŞİMŞEK Hasan; (2004), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemi**, Dördüncü Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.

WTO, UNEP, 2005, "Making Tourism More Sustainable: A Guide For Policy Makers", WTO, Madrid.

WTO, 2013, "Sustainable Tourism Governance and Management in Coastal Areas of Africa", WTO, Madrid.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMININ ELEŞTİREL BİR ANALİZİ

Nazım ÇOKİŞLER[1]
Elvan ÇOKİŞLER [2]

ÖZET

Sürdürülebilir kalkınma (SK) politikalarının arkasında yatan ana fikir, çevrenin korunması ile ekonomik kalkınmanın sağlanması arasındaki zıtlığı ortadan kaldırmaktır. SK ile, tek başına ekonomik kalkınma hedeflenmez; kalkınırken çevresel ve sosyal faktörlerin de göz önünde bulundurulur. Çünkü SK, ekonomi-çevre-toplum üçlüsünün birbirinden ayrılamayacağı kabul edilir. Dolayısıyla hem ülkesel hem de evrensel ölçekteki SK politikalarında ekonomi, sosyal kalkınma ve çevre koruma politikalarının eşgüdümlü olarak geliştirilmesi üzerinde durulur.

Daha yüksek refah seviyesi ya da daha iyi yaşam standartlarına kavuşmak her bireyin hakkıdır. Günümüzün 'daha iyi yaşam' tanımlamasındaki yanlışlık, bizi bir kısırdöngü içine sokmaktadır. Bu yüzden günümüzde SK politikaları çoğunlukla ekonomik büyümeye odaklanır. SK'yı tam anlamıyla gerçekleştirebilmek için sadece ekonomik büyüme değil, toplumun sosyo-politik ihtiyaçlarını da karşılayacak bir kalkınma anlayışı benimsenmelidir. Kalkınmanın sosyal, siyasal ve çevre boyutunu ihmal eden SK anlayışı, toplum içindeki ve toplumlar arasındaki eşitsizlik ve adaletsizlikleri derinleştirerek, kalkınmayı sürdürülemez kılar.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik kalkınma, çevre koruma, toplumsal refah

A CRITICAL ANALYSIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPT

ABSTRACT

The main idea behind the Sustainable Development (SD) policies is to eliminate the contrast between protection of environment and ensuring economic development. The aim of SD policies is not merely maintain the economic development, environmental and social factors are also considered. SD acknowledges the truth that the trilogy of economy, environment and society are indistinguishable factors. Therefore, SD policies focus coordinately on developing both national and universal scaled policies.

Each individual has right to higher welfare level or better life conditions. Current definition of 'better life conditions' gets us into a vicious circle. Therefore, current SD policies stay mainly focused on economic development. In order to fully realize SD, a notion of development where not only economic growth but also socio-political needs of a society are met, should be adopted. SD perception wherein social, political and environment aspects of SD are neglected, makes development unsustainable by worsening injustice and inequality in and among societies.

Key Words: Sustainable development, economic development, environment protection, social wealth

[1]Yard. Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, çokisler@hotmail.com
[2]Araş. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, elvanoz@hotmail.com

GİRİŞ

Ortaya çıktığı günden bu yana pek çok belgeyle önemi vurgulanan, sosyo-ekonomik politikaların öncelikli hedefi olarak belirlenen sürdürülebilir kalkınma (SK) politikaları, uygulamada yetersiz kalmış, hatta pek çok gelişmiş devlette bile, beklendiği şekilde sürdürülebilir bir kalkınma sağlayamamıştır (Harding, 2005: 229; Sneddon vd., 2006: 256). Bunun sebebi; kimi zaman politikaların yanlış belirlenmiş olması ise de, çoğu zaman sebep, sürdürülebilirlik ve kalkınma kavramlarının yanlış ya da eksik tanımlanmış olması, dolayısıyla yanlış bir temelden hareket eden politikaların da yanlış veya eksik sonuçlar doğurmasıdır.

Kalkınmanın sağlanması, üstelik de bunun sürdürülebilir bir şekilde başarılması arzu edilen bir durumdur. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, sürdürülebilir kalkınma ihtiyacının ve öneminin inkâr edilmesi değildir. Bu çalışma, kavramın tanımlanmasında, yorumlanmasında, planlanmasında ve uygulanmasında göz ardı edildiği düşünülen bazı olguların ortaya çıkarılmasını hedeflemektedir. Bu amaçla çalışmada, önce SK kavramının anlamı ve zaman içinde değişen ve gelişen boyutları hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, SK politikalarına yöneltilen eleştirilere yer verilmiştir. Bu bölümde, özellikle SK kavramında ekonomik ve kısmen çevresel boyutlar ağır basarken, aynı derecede önemli olan, kalkınmanın üçüncü boyutu sosyal kalkınmanın ihmal edilmesinin yarattığı sorunlar üzerinde durulmuştur. Son bölümde ise, SK politikalarının daha verimli sonuçlar vermesi için bazı öneriler geliştirilmiştir.

I. Sürdürülebilirlik, Kalkınma ve Sürdürülebilir Kalkınma

1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun yayınladığı 'Ortak Geleceğimiz' yani Brundtland Raporu'nda, SK "kaynakların ekonomik olarak etkin kullanımı, çevrenin ve doğal sermayenin korunması, kalkınmanın fayda ve maliyetlerinin zamansal ve mekânsal birimler arasında eşit şekilde dağıtılması" olarak tanımlanmıştır (Brundtland Raporu, 1987: Madde 1). SK'nın en çok ele alındığı uluslararası belgeler Brundtland Raporu, Rio Bildirgesi ve Gündem 21'dir.

Sürdürülebilirlik, bir fırsatın ya da eylemin sürekli olarak devam ettirilebilmesi olanağı olarak tanımlanabilir. Bu durumda belirlenen bir politikanın uygulayıcılar tatmin olana kadar devam ettirilebilmesi, o politikanın doğruluğunu ya da uygulanabilirliğini gösteren ölçütlerden biri olmalıdır. Ancak zaman içinde sürdürülebilirlik yani bir uygulamanın istenildiği surece devam edebilme potansiyeli, bir araç olmaktan çıkıp, başlı başına bir amaç haline gelmiştir (Marcuse, 1998: 104; Robinson, 2004: 381). Oysa ki sonuçları çok kötü olan ya da adil veya eşit olmayan pek çok uygulama sürdürülebilir olabilir (Marcuse, 1998: 103).

Kalkınma, Brundtland Raporu'nun pek çok maddesinde açık ve gizli olarak refahın arttırılması olarak tanımlanmıştır. Raporda mevcut ekonomik kalkınma politikalarının çevre, insan, toplum ve uluslararası barış üzerindeki olumsuz etkileri de pek çok yerde vurgulanmıştır. Bu yüzden Rapor'da

hedeflenen kalkınma; sanayileşme, büyüme ve zenginleşme gibi sadece ekonomik göstergelerin iyileştirilmesi değil, bu iyileşmeler ile sağlanan faydanın tüm toplumlara ve toplumun tüm kesimlerine eşit ve adil şekilde dağıtılması, yani toplumların sosyal refahının arttırılmasıdır (Brundtland Raporu, 1987). Bu çerçevede, Rapor'da belirtildiği üzere, SK'nın 3 hedefi vardır:

1. Çevrenin korunması: SK ilkesi ile, kalkınma çabaları sırasında doğal kaynakların korunması, çevre bilincinin on planda tutulması gereği üzerinde durulmuştur. Çevre dostu teknolojilerin kullanılması, temiz teknolojilerin özendirilmesi, kaynak israfının önlenmesi, doğal kaynaklar tüketilirken doğanın kendini yenilemesine izin verilmesi ve dünyanın tasıma kapasitesinin asılmamasına dikkat edilmesi gibi, çevreyle uyumlu kalkınma politikalarının geliştirilmesi, yani kalkınma uğruna doğanın yok edilmemesi ilkesi benimsenmiştir.

2. Ekonomik kalkınmanın sağlanması ve devam ettirilmesi: SK'nın ekonomik boyutu, sürdürülebilir ekonomi politikaları ile, üretimin ve tüketimin, kaynak yoksunluğu sebebiyle ara verilmesine gerek kalmadan endüstriyel, tarımsal ve hizmet sektörlerinde devamlılık sağlanarak, iç ve dış borçların dengede tutulması, ithalat-ihracat dengesinin sağlanması, düşük enflasyon ve yüksek büyüme oranlarının yakalanması politikalarıdır (Tutar, 2011; Tıraş, 2012: 61). Brundtland Raporu'na göre SK'yı sağlamanın en önemli yolu mevcut (1987'deki) ekonomik büyümenin 5-10 katı büyüme oranlarının yakalanmasıdır (Brundtland Raporu, 1987).

3. Sosyal refahın sağlanması: Brundtland Raporu'nda kalkınmanın sadece ekonomik açıdan ele alınmayıp daha geniş bir anlamda düşünülmesi gerektiği özellikle belirtilmiştir. Yani ekonomik kalkınma sadece sanayileşme ya da zenginleşme olarak düşünülmez, *insan refahı*nın geliştirilmesi olarak düşünülür (Sneddon vd., 2006: 255). Sosyal sürdürülebilirlik olarak nitelendirilebilecek bu boyut, kalkınmanın sosyal, siyasal, hukuki, demokratik ve kültürel yönüne işaret ederek, insana ve insancıl yaşama odaklanır. Doğal ve gelir getirici kaynaklara ulaşımda ve kaynak kullanımında devletler arasında ve devlet içinde çeşitli toplumlar arasında eşitsizliklerin ortadan kaldırılması (kuşaklar arası ve kuşak içi eşitlik) ve gelir dağılımında adaletsizliklerin ortadan kaldırılması da SK'nın hedefleri arasındadır. Temel yaşamsal ihtiyaçların karşılanmasının ötesinde, insanın hayat kalitesinin arttırılması, eğitim, sağlık gibi hizmetlerden faydalanma, sosyal adalet, eşitlik, siyasal katılım ve temsil, cinsiyet eşitliği de kalkınmanın sosyal boyutunu oluşturur (Sneddon vd., 2006: 256; Tıraş, 2012: 59). SK'nın sosyal ayağının sağlanabilmesi için, devletlerin sadece ekonomik değil, sosyal ve siyasal kurumlarının da yeniden yapılandırılması gerekir (Tıraş, 2012: 63).

SK tüm bu bağlamları ve hedefleri ile düşünüldüğünde çok fazla umut veren bir kavram olarak Brundtland Raporu sonrasında, önce Rio Bildirgesi ve Gündem 21 ile uluslararası politikalarda daha sonrada kısa sürede ulusal ve yerel tüm politikalarda yerini almıştır. Ancak uygulamaya bakıldığında

özellikle fırsat eşitliği, gelirin eşit paylaşımı, güç ve refahın dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi, bireysel özgürlük ve baskıların azaltılması gibi sosyal adalet konularında çok da fazla gelişme sağlanamadığı görülmektedir (Marcuse, 1998: 110). Bu yüzden SK kavramı ve uygulamaları yoğun eleştirilere maruz kalmaktadır.

II. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramına Yönelik Eleştiriler

A. İhtiyaç Tanımı ve Gelecek Kuşakların İhtiyaçları

SK kavramına yönelen ilk eleştiriler, kavramın mevcut ve gelecekteki insan ihtiyaçlarının karşılanabilmesi üzerine odaklanmasıyla başlar ki, ne ihtiyaç kelimesi ile nelerin kastedildiği açıktır ne de gelecekte nelere ihtiyaç duyabileceğimizi şimdiden bilebilmek mümkündür. Teknolojik, bilimsel, sosyal ve kültürel değişimlerin ileride yasayacak kuşakların ihtiyaçlarını nasıl şekillendireceğini şimdiden öngörerek, kaynakların bu yönde korunması ve gelecek nesillere aktarılmasının planlanması mümkün değildir (Harding, 2005: 234). İhtiyaç ile satır aralarında, insanın yaşamının devamı için ihtiyaç duyduğu şeyler; barınma, yiyecek, temiz hava ve su, ve dayanılabilir iklim koşulları kastediliyor olsa bile, bunların kalitesi, gelişmişliği ve aslında gerçekte ne kadar ihtiyaç duyduğumuz da tartışılır bir durumdadır. Mevcut bilgilerimiz ışığında, hangi faaliyetlerimizin çevre üzerinde ne kadar ve nasıl etkiler yaratabileceğini sınırlı olarak bilebilmemiz de, ikinci bir eleştiri konusudur (Bell ve McGillivray, 2008: 61-62, 57).

B. İnsan Merkezli Çevrecilik Anlayışı

SK ilkesinin kaynaklarında, insanın doğanın sahibi, doğanınsa insanın gelişmesi ve huzuru için onun hizmetine hatta emrine verilmiş bir kaynak olduğu düşüncesi yatar. Bu *insan merkezli çevrecilik* anlayışı, insan-çevre ilişkisini yanlış bir bağlantı üzerinden kurduğundan bu ilişkinin karakterini ve kurallarını belirleme konusunda da yanlış bir noktadan hareket edecektir. İnsanın çevreden daha üstün tutulduğu bir anlayışta çevrenin tam olarak insandan korunması mümkün olamaz (Robinson, 2004: 376; Sneddon vd., 2006: 260).

C. Az Gelişmişlik ve Sürdürülebilir Kalkınma

Tüm uluslararası SK belgelerinde ve uluslararası çevre konferanslarında, az gelişmişlik çevresel bozulmaların en önemli sebeplerinden biri olarak kabul edilmekte ve bu yüzden, çevre koruma politikaları için olduğu kadar SK için de, az gelişmişlikle mücadelede tüm devletler is birliği yapmaya çağrılmaktadır.

Brundtland Raporu, Rio Bildirgesi ve Gündem 21'de de az gelişmişliğin ortadan kaldırılması için uluslararası işbirliği çağrısı yapılmış ve azgelişmiş devletlerin uluslararası ekonomik ve ticari sisteme entegre olmalarının sağlanması istenmiştir. Ancak az gelişmiş devletlerin serbest piyasa koşullarını kabul etme ve dünya ekonomik sistemine entegre olarak serbest ticarete dahil olmalarının, bu devletlerde SK sağlayacağı yönünde argümanlar, pek çok iktisatçı ve sosyal bilimci tarafından gerçekçi bulunmamaktadır.

Hatta azgelişmiş devletlerin uluslararası sisteme entegrasyonu pek çoklarına göre, bu devletlere faydadan çok zarar getirecektir. SK bu sayede az gelişmiş devletlerin gelişmiş olanlara bağımlılığını arttırmaktadır. Bu eleştirilerin altında yatan bir kaç sebep vardır.

1. Neoklasik bir ekonomi argümanı olan karşılaştırmalı üstünlükler yasasına göre her ülke karşılaştırmalı olarak daha düşük maliyetle üretim yaptığı sektörlere öncelik vermelidir. Gelişmemiş devletlerin karşılaştırmalı stünlükleri, ya tarımdır ya da hammadde üretimi ve ihracatıdır. Buna karşılık gelişmiş devletler, ağır sanayi ve yüksek teknoloji üretirler ve bunları ya mal ya da fikir (patent) olarak az gelişmişlere satarlar. Karşılaştırmalı üstünlüklere dayanan dış ticaret dengesi bir SK politikası olarak hem devletler hem de devlet içi bölgeler arasında önerilmektedir. Ancak ne bölgeler arası ne de devletler arasında, bu şekilde işleyen asimetrik bir dengede az gelişmiş tarafın kazanç sağlamasına imkan yoktur (Lélé, 1991: 616). Böyle bir dengede taraflar arasında ne gelir ne de risk dağılımı eşit olabilir. Bu yüzden, bölgelerin sadece turizm odaklı kalkınma planları yapması da bu yönüyle eleştiriye açıktır.

2. Az gelişmiş ülkelerde kalkınma çabaları için çevre her zaman feda edilebilir bir kaynaktır. Bu ülkelerdeki ekonomik kalkınma politikalarında sürdürülebilir olanların değil, hızlı kalkınma planlarının uygulanması daha olasıdır. Hızlı kalkınma, daha fazla üretim, daha fazla tüketim, yani daha fazla hammadde kullanımı ve daha fazla atık dolayısıyla çevre üzerinde daha fazla baskı yaratır. (Tutar, 2011) İkinci olarak, hızlı kalkınma çabaları ve liberal uluslararası ekonomik sistemle entegrasyon sonucunda, bu ülkeler, düşük çevre koruma standartları sebebiyle cazibe merkezi haline gelebilirler. Yüksek maliyetli çevre koruma tedbirlerinden kaçmak isteyen uluslararası şirketler, faaliyetlerini çevre koruma standartlarının düşük olduğu az gelişmiş ülkelere yönelterek bu ülkelerde çevrenin bozulmasını hızlandırabilirler (Bodansky, 2010: 257).

3. SK politikalarının çoğu gelişmiş devletler tarafından hazırlanıp uluslararası belgelere yerleştirilir. Bu durum ulusal kalkınma politikalarının oluşturulması ve yönetimi anlamında gelişmiş devletlerin isteklerine bağlı olma sonucunu yaratır. Ayrıca SK projelerini hazırlayan danışman şirketlerin çoğu ve hatta bu projeleri inceleyip uygun bulunursa mali destek veren OECD, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, IMF gibi uluslararası finansman kurumlarının tamamı, gelişmiş devletlerin elindedir. Bu durum SK'nın gelişmiş devletlerin az gelişmiş devletleri 'küresel yönetişim' adı altında 'yönetmek' için kurdukları yeni bir tuzak olarak değerlendirilmektedir (Bozoğlu, 2008). Çevrenin korunması, az gelişmiş ülkelerin sahip olmadığı, yüksek teknoloji ve yüksek maliyetli yatırımları gerektirir. Bu yüzden az gelişmiş ülkeler, uluslararası finansman kurumlarından SK projeleri için yüksek faizli ve uzun vadeli borçlar almak zorunda kalır, böylece, hem mali hem de teknolojik anlamda da gelişmiş devletlere daha da bağımlı hale gelirler. Üstelik, vadesi geldiğinde ödenemeyen bu borçlar, ya daha yüksek faizle yeniden yapılandırılır ya da başka bir kurumdan alınan yeni bir borçla kapatılır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan

devletler böylece içinden hiç çıkamayacakları bir borç sarmalı içine çekilmiş olurlar (Kütting, 2000: 76-77).

D. Kalkınmada Ekonomik Boyutun Ön Plana Çıkarılması

Brundtland Raporu'nda ve sonrasında Rio Bildirgesi ve Gündem 21 ile SK'nın sosyo-ekonomik kalkınmayı kapsadığı açık bir şekilde ifade edilmiştir. Yani SK, sadece ekonomik büyüme değil, toplumun sosyal refahının arttırılmasıdır. Ancak SK politikalarında ve uygulamalarında giderek sosyal boyut unutulmuş, materyal büyümeye odaklanan ekonomik hedefler ağır basmaya başlamıştır. Bu tarz bir kalkınma, sosyal kalkınma hedefinden uzaklaşır. Ancak, sosyal kalkınmanın sağlanmasıyla, kalkınmanın hedeflerinden biri olan toplum içindeki ekonomik, siyasal ve hukuki ayrımcılıklar ve eşitsizliklerin giderilmesi sağlanabilir (Marcuse, 1998: 106).

SK politikalarında, kalkınmanın salt ekonomik büyüme olarak ele alınmasının ötesinde kalkınma tanımlarına ihtiyaç vardır. Geleneksel kullanımda, kalkınma çoğu zaman büyüme ile eş değerde kullanılır ve geleneksel iktisat anlayışına uygun olarak, kişi başına reel üretim, kişi başına tüketim, enflasyon, işsizlik gibi kalemlerdeki iyileşme; büyüme veya kalkınma olarak değerlendirilir. Halbuki kalkınma; ekonominin sayısal değerlendirilmesinin yanı sıra kalitatif yönlerinin de el alınmasını ve hatta ekonomi dışındaki çok daha farklı alanlardaki gelişmelerin de göz önünde bulundurulmasını gerektiren bir kavramdır (Doğaner Gönel, 2002: 1). Çünkü ülkeler arasında ve ülke içindeki gruplar arasında refahın eşit dağılımını hedefleyen SK, özü itibariyle sadece ekonomik kalkınmayı değil, insani kalkınmayı hedef alır. Dolayısıyla temiz suya erişim olanakları, elektrik kullanım oranları, hamilelikte ve doğumda anne ve bebek ölüm oranları, okur-yazar oranı, eğitim seviyesi, cinsiyetler arası eşitlik, internet kullanım oranları gibi, Birleşmiş Milletler insani kalkınma raporlarında ele alınan kalemlerin tümü, SK planlamalarında göz önünde bulundurulmalı ve planın başarısı bu kalemlerdeki gelişme/iyileşme üzerinden hesaplanmalıdır.

Dolayısıyla SK politikalarında kalkınma, ekonomik büyümeden ziyade, insan refahı için gerekli sosyal, beşeri, siyasi, ekonomik ve çevresel iyileşme olarak düşünülmelidir. Ancak çoğu SK planında -buna çoğu zaman sürdürülebilir turizm çalışmaları da dahildir- faaliyetin ekonomik bir gelir sağlayıp sağlamadığı, uzun süre devam ettirilebilir olup olmadığı ve kısmen de çevreye veya yerel kültüre zarar verip vermediği gibi sığ bir bakış açısıyla yetinilir. Oysa, bu planlamalarda SK'nın tüm boyutlarıyla ele alınması ve insan refahını sağlama amacını gerçekleştirmek gereklidir. Nitekim artık neoklasik ekonomik teorilerde bile, SK "tüketim kaynaklı fayda maksimizasyonu" olarak değil, "refah maksimizasyonu" olarak tanımlanmaktadır. Böylece iktisat teorileri açısından da yiyecek, giyecek, sağlık ve eğitim gibi insan refahının en önemli kalemleri SK tanımının içine alınmış olur. Yani iktisadi kalkınma da, sosyal kalkınmayı içerecek şekilde tanımlanmaktadır. Örneğin iktisadi kalkınmayı "sadece ekonomik boyutlarla sınırlanmayan, toplumu sosyolojik, psikolojik ve politik tüm boyutları ile kuşatan karmaşık bir süreç" olarak tanımlayan iktisatçılar vardır (Tıraş, 2012: 59-60).

1990'li yıllardan beri araştırmacılar SK'nın sosyal boyutunun ne ve nasıl olması gerektiği konusunda görüşler öneri sürmektedir. SK'yı gerçekleştirebilmenin yolu, insan onuru ve sosyal adaletin sağlanması için ve katılım ve demokrasi bağlamında gerekli olan, sosyal ve siyasal değişikliklerin gerçekleştirilmesidir: Özgürlük, siyasi haklar, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, ekonomik-sosyal ve siyasal fırsat eşitliği, zenginliğin dağıtılması, toprak reformu, yönetimde saydamlık ve çoğulcu katılım, STK'ların güçlendirilmesi, cinsiyet eşitliği, kadının sosyal konumunun güçlendirilmesi, eğitim reformu, ücretsiz sağlık hizmetleri gibi (Sneddon vd., 2006: 262). Her ne kadar bu öneriler ideal bir toplumsal yaşama işaret etse de, konunun bıçak sırtında olduğu da açıktır. Örneğin yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, etnik sorunların olduğu devletlerde ayrılıkçı hareketlerin güçlenmesine de sebep olabilir. SK'nın gerçekte amacı toplum içinde eşitliği sağlamak olduğundan, SK'nın sosyal boyutu sağlanırsa, çoğu zaman toplumsal eşitsizliklerden güç alan ayrılıkçı hareketler de kendiliğinden son bulacaktır. Diğer taraftan tek tipleştirilmiş bir demokrasi anlayışı, demokratikleştirme adı altında uluslararası müdahalelerin önünü açabilecektir.

E. Kapitalizmin Sürdürülebilir Kalkınma Çelişkisi

Kapitalist düzende gerçek anlamda SK politikalarını uygulayabilmek iki açıdan mümkün değildir. İlk olarak, kapitalizmde her hangi bir faaliyetin sürdürülebilirliğinin ön şartı o faaliyetin kârlı olması, en azından elde edilecek faydanın maliyetinden fazla olmasıdır. Dolayısıyla kapitalist bir anlamda düşünülürse, SK ancak kârın yüksek olduğu sektörlerde ve kâr maksimizasyonu sağlayacak şekilde uygulanabilir. Dolayısıyla faydasız veya kârsız bir işin, sektör açısından sürdürülmesinin imkanı yoktur. Çevre koruma gibi sosyal adaletin ve eşitliğin sağlanması da, çoğunlukla yüksek maliyetli, sektör ya da firma bazında kârlı olmayan, geri dönüşü ve toplumsal faydası da uzun dönemde görülen konulardır. (Doğaner Gönel, 2002: 6) Bu durumda kapitalist düzende SK uygulanamaz çünkü kapitalizmin para kazanma dışında başka bir planı yoktur. (Marcuse, 1998: 107)

İkinci olarak, gerçek SK politikaları kapitalizmin sürekli üretim ve daha fazla tüketim döngüsü ile tamamen ters düşer. Öncelikle SK insan faaliyetlerinin çevre üzerinde daha az baskı yapacak şekilde yeniden organize edilmesini gerektirir. Ancak her ne kadar, SK politikaları, insanların refah düzeyi ve gelirinin arttırılmasını hedeflese de, parayı nasıl kullanacakları konusuyla ilgilenmez. Kapitalist düzende ise insanlar, gelir düzeyleri ve ekonomik seviyeleri arttıkça daha fazla harcama ve tüketme eğilimindedir. Çünkü insan ihtiyaç ve arzuları sınırsızdır ve temel ihtiyaçlar karşılandıkça yerini giderek daha lüks ihtiyaçlar alır. Buna ilaveten, kapitalist tüketim anlayışı da, insanları daha büyük araba, daha büyük ev, daha fazla eşya, daha fazla yiyecek alma yönünde etkiler. Kapitalizmin baskısı olan aşırı tüketimin önüne geçilmezse, çevre üzerindeki baskılar da artarak devam edecektir. Aşırı tüketim sadece daha fazla hammadde kullanımı anlamına gelmez, daha fazla enerji kullanımına ve daha fazla atık oluşumuna da sebep olur. Bu durumda aynı anda hem daha az tüketim gerektiren SK'yı, hem de daha çok tüketim

isteyen kapitalizmi uygulayabilmek büyük bir çelişki yaratacaktır. Bu yüzden günümüzde SK politikalarında, tüketimin azaltılması yönündeki politikalara hiç değinilmez.

Her ne kadar kapitalizm SK için kısıtlayıcı bir faktör olsa da sosyalizmin de SK'yı destekleyici olduğu iddia edilemez. Bu yüzden kapitalist-sosyalist anlayıştan ziyade, SK'nın tüm boyutlarıyla gerçekleştirilebilmesi için mevcut düzenin tamamında yapısal bir dönüşüm gereklidir.

III. Yapısal Dönüşüm Gerekliliği

Aşırı tüketimin durdurulması, tüketim anlayışının değiştirilmesi ve azaltılması, enerji tasarrufu ve yenilenebilir enerji kaynaklarının akılcı kullanımı ya da nüfus planlamaları gibi SK'nın temel gereklilikleri çoğu zaman SK planlarında yer almaz (Robinson, 2004: 371; Sneddon vd., 2006: 254). Tam tersine, Brundtland Raporu da dahil, tüm SK politikaları, daha fazla sanayileşme, daha fazla üretim ve daha fazla şehirleşmenin önemini savunurlar.

Şehirleşme, kalkınma ve modernleşme için özellikle önemlidir ve az gelişmiş devletler batı modelinde şehirleşmeleri yönünde desteklenir. Genel kabule göre, şehirler katma değeri daha fazla olan ekonomik faaliyetlerin yürütüldüğü, yani refahı asıl sağlayan üretimlerin gerçekleştirildiği, dolayısıyla refahın üretildiği ve dağıtıldığı, yeniliklerin gerçekleştiği yerleşim birimleridir (Campbell, 1996: 297). Bu yüzden SK politikaları özellikle az gelişmiş devletlerde başta ABD ve Avrupa olmak üzere, 'Batı tarzı modern yaşam' olarak düşünülmekte ve bu yaşam tarzı örnek alınmaktadır. Ancak eğer kalkınma, büyüme, sanayileşme ve modernleşmede hedef Kuzey Amerika modeli ise, şu anki mevcut dünya nüfusunun tamamının o seviyede yaşayabilmesi için, doğal kaynaklarını tüketmemiz gereken iki dünyaya daha ihtiyacımız var demektir (Harding, 2005: 231). Bu sebeple BM Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu ve Gündem 21 batı tarzı yaşam şekline son verilmesi yönünde çağrılar yapmaktadır. Ancak bu çağrılar özellikle ABD gibi modern yaşamın merkezi olan ülkelerde komünizmin dayatılması ve modern-demokratik yaşam tarzının yok edilmeye çalışılması olarak yorumlanmaktadır (Swann, 2013).

Bölgeler ve ülkeler arasında sürdürülebilirlik ve kalkınmada farklı öncelikler ve ihtiyaçlar vardır. Uluslararası belgelerle hazırlanan ve gelişmiş devletlerin önceliklerine göre şekillenen SK politikaları temel hedefleri belirlese de, devletlerin ve toplumların gerçeklikleri ve öncelikleriyle örtüşmekte eksik kalmaktadır. Orta Afrika ülkelerinde açlıktan ölen, temiz suya ulaşamadıkları için salgın hastalıklarla mücadele eden insanlar için iklim değişikliği ile mücadelede karbon salınımının düşürülmesi hedeflerinin tutturulması hiç bir önem arz etmezken, Hollanda gibi, küresel ısınma sonucu artan buzul erimeleri sebebiyle yükselecek deniz suları altında kalacak ülkeler için iklim değişikliği ile mücadele çok daha önemli bir konudur. Diğer taraftan ABD'deki pek çok SK karşıtı grup, artık ciplerine binemeyecek, müstakil villa tipi evlerinde oturamayacak ve klimalarını istedikleri derecede çalıştıramayacak olmalarından şikayet etmektedirler (Swann, 2013). Bu yüzden gerçek çevre koruma, ekonomik kalkınma

ve sosyal adalet için, her SK politikasının hem yerel, ulusal ve evrensel, hem de sektörel ölçeklerde ayrı ayrı düşünülüp hazırlanması gerekir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İlk defa 1972'de gündeme gelen SK kavramının neredeyse yarım yüzyılı bulan felsefi, politik ve pratik gelişimi boyunca, ilginç bir şekilde, kavramın özünde hiç bir değişim yaşanmamıştır. İnsan-merkezli, doğayı, insanın kişisel ve toplumsal; ekonomik ve sosyolojik gelişimi için bir kaynak olarak kabul etmenin yanı sıra, insanın bu kaynakları kullanması zorunluluğu ama en azından daha dikkatli ve akılcı olması gerekliliği, yani kaynaklar üzerindeki kontrolün dolayısıyla doğanın sömürüsünün devam etmesi ve bunun kapitalist bir anlayışla yapılması, sanayileşmenin, ekonomik büyümenin sürekli devam ettirilmesinin önemi, sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında hiç bir zaman değişmemiştir. Değişen tek şey kalkınmanın sosyal boyutunun giderek ihmal edilmesi olmuştur.

Sürdürülebilir kalkınma işte tam da bu yüzden sürdürülemez. Her şeyden önce, doğa, insanın emrine verilmiş bir kaynak değildir. İnsan da doğadaki her canlıyla eşit yasama hakkına sahiptir, doğal kaynaklar üzerinde insan da diğer canlılarla aynı haklara sahiptir. Gerek sanayileşme, gerekse kentleşme ile insanlar başka canlıların yaşam alanlarına yayılmakta, onların kaynaklarını sahiplenmektedir. Üstelik SK adı altında sanayileşme, kentleşme ve ekonomik büyümenin arttırılması ve özendirilmesi, bu yayılma ve sahiplenmeyi teşvik etmektedir.

İkinci olarak, SK'nın çevrenin daha iyi korunmasının ekonomik kalkınmanın sağlanması ve sanayileşmenin arttırılması yoluyla sağlanabileceği argümanı çok risklidir. Özellikle rakamsal göstergeler üzerinden değerlendirilen ekonomik kalkınma, daha fazla üretim ve daha fazla tüketimi gerektirir. Daha fazla üretim ve tüketim, daha fazla kaynak kullanımı ve daha fazla atık demektir ki her ikisi de çevrenin korunmasını sağlamaz tam tersine, çevreye verilen tahribatın artması anlamına gelir.

Üçüncü olarak, ekonomik kalkınma ve sanayileşmenin ön plana çıkarılmasının sonucunda, SK'nın sosyal, politik ve kültürel kalkınma ayakları eksik kalmaktadır. Ekonomik olarak gelişmiş ve sanayileşmiş olan toplumlar da bu gelişmelerin kendiliğinden olacağı ilizyonu yanlıştır.

SK sadece ekonomik hedefleri olan bir kavram değildir. Arzu edildiği gibi kalkınmanın sürdürülebilir olması için sosyal kalkınmanın yani toplumsal refah ve eşitliğin de sağlanması gerekir. Aksi takdirde ekonomik kalkınma belli devletlerde veya devletlerin belli kesimlerinde toplanacak, bu adaletsizlik ve eşitsizlik eninde sonunda ulusal ve uluslararası çatışmalara sebep olacaktır. Bu sebeple her türlü SK politikası ve planı, sosyal refahı da içerecek şekilde yeniden planlanmalıdır.

KAYNAKÇA

BELL, Stuart ve Donald MCGILLIVRAY; (2008), **Environmental Law**, 7th Ed., Oxford University Press, Oxford.

BODANSKY, Daniel; (2010), **The Art and Craft of International Environmental Law**, Harvard University Press, Massachusetts.

BOZOĞLU, Baran; (2008), "Sürdürülebilir Kalkınma'nın Küresel Çöküşü", http://www.sendika.org/2008/02/sürdürülebilir-kalkınmanın-kuresel-çokusu-baran-bozoglu/, Erişim Tarihi: 29.03.2015.

Brundtland Raporu; (1987), **Report of the World Commission on Environment and Development**, http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf, Erişim Tarihi: 29.03.2015.

CAMPBELL, Scott; (1996), "Green Cities, Growing Cities, Just Cities", **Journal of the American Planning Association**, 62(3), ss.296-312.

DOĞANER GÖNEL, Feride; (2002), "Globalleşen Dünyada (nasıl bir) Sürdürülebilir Kalkınma", **Birikim**, 158, ss.1-13.

HARDING, Ronnie; (2006), "Ecologically Sustainable Development: Origins, Implementation and Challenges", **Desalination**, 187(1), ss.229-239.

KÜTTING, Gabriela, (2000), **Environment, Society and International Relations**, Routledge, London.

LÉLÉ, Sharachchandra M.; (1991), "Sustainable Development: A Critical Review", **World Development**, 19(6), ss.607-621.

MARCUSE, Peter; (1998), "Sustainability is not Enough", **Environment and Urbanization**, 10(2), ss.103-111.

ROBINSON, John; (2004) "Squaring the Circle? Some Thoughts on the Idea of Sustainable Development", **Ecological Economics**, 48, ss.369-384.

SNEDDON, Chris; Richard B. HOWARTH ve Richard B. NORGAARD; (2006), "Sustainable Development in a post-Brundtland World", **Ecological Economics**, 57, ss.253-268.

SWANN, Alexandra; (2013), A Short Introduction to Understanding Agenda 21, https://www.youtube.com/watch?v=VvDu9wC8UNI, Erişim Tarihi: 29.03.2015.

TIRAŞ, Hayrettin; (2012), "Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme", **KSÜ İİBF Dergisi**, 2, ss.57-73.

TUTAR, Filiz; (2011), "Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamında Çevre, Kalkınma ve Ticaret", **Mevzuat Dergisi**, 166, ss.1-16.

TURİZM ETİK İLKELERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Serdar CEYLAN[1]
Mehmet SOMUNCU[2]

ÖZET

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ivme kazanan Dünya turizminde, kitlesel turizmin neden olduğu çevresel, sosyo-kültürel problemler 1960 ve 1970'li yıllarda önemli boyutlara ulaşmıştır. Bu yıllardan itibaren sektörün ekonomik yöndeki gelişmesinin yanında çevresel ve sosyal boyutlarıyla birlikte dengeli bir gelişme göstermesi hedeflenmiş, 1980'li yılların sonu ile 1990'lı yılların başından itibaren de bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik olarak sürdürülebilir turizm kavramı ve uygulamaları yaygınlaşmaya başlamıştır. Sürdürülebilir turizm uygulamalarında etik ilkeler büyük önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), 1999 yılında Türkiye'nin de içinde bulunduğu 114 ülkenin görüşleri doğrultusunda 10 maddeden oluşan Turizmde Küresel Etik İlkeler Bildirgesi'ni kabul etmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2001 yılında bu etik ilkeleri onaylamış ve ilkeler resmi bir belge niteliği kazanmıştır. Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2002 yılında yayınladığı kitapçıkta küresel etik ilkelerini beyan etmiş ve bu ilkeleri Türkiye'ye uyarlamayı hedeflemiştir. Bu çalışmada, küresel etik ilkeleri sürdürülebilir turizm temelinde ele alınmış ve yapılacak politika ve planlamalarda etik konusunun yeri ve önemi ortaya konulmuştur. Araştırmada turizmde etik konusu üzerine yapılmış çalışmalar üzerinden konu analiz edilmiştir. Bulgulara göre, turist ve ev sahibi toplum arasında bireysel, mesleki ve sosyal etik sorumluluklar bulunmaktadır. Son dönemlerde turizmde etik dışı olayların sayıca arttığı görülmektedir. İşletmecilerin ve işletmelerde çalışanların etik algısında, eğitim, yaş, cinsiyet gibi farklı değişkenler etkili olmuştur. Ayrıca turizm acentelerinde ve rehberlerde de etik dışı uygulamalara rastlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Turizm, turizmde etik ilkeler, sürdürülebilir turizm, Türkiye

ABSTRACT

The world tourism has gained momentum since the second half of the 20th century; however, the problems which are environmental and socio-cultural, caused by the mass tourism reached significant proportions in 1960 and 1970s. Representation a balanced development together with economic, environmental and social dimensions of the sector aimed since the beginning these years. The concept and applications of sustainable tourism began to pervade for it since the end of the 1980s and early 1990s. The principles of ethic are importance in applications of sustainable tourism. The United Nations World Tourism Organization (UNWTO) admit the global ethic principles which are formed ten provisos or titles, with thoughts of 114 the counties, including Turkey. UN approved them and they happen a formal document. The Tourism Ministry of Turkey declared with a manual or brochure them and it aimed to adapt or modify to Turkey them. The global ethic principles discussed on the sustainability of tourism in this study. Moreover, ethic's important in the planning and the politics of the future explained. The topic that is ethic in tourism, analyzed on literature in the research. According to findings, there are responsibilities that are individual, professional and social between tourist and host community. Unethical cases in tourism have increased recently as quantitative. Ethic perception of laboring personals and managers in hotel managements changed according to factor like education, sex, marital status, age. Furthermore, tourism agents and guides have made unethical applications during your working.

Keywords: Tourism, ethic codes for tourism, sustainable tourism, Turkey

[1]Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara (serdar_ceylan_51@hotmail.com)
[2]Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara (mehmet.somuncu@ankara.edu.tr)

GİRİŞ

Turizmin çevreyle daha uyumlu olması için, turizmde yerel halkın sosyo kültürel değerlerine saygı duyulması ve elde edilen gelirlerin yerel halk tarafından paylaşılması için son dönemlerde yeni çözüm yolları aranmaktadır (Gunn ve Var, 2002: 97). Ayrıca çeşitli platformlarda daha sürdürülebilir turizm şekilleri alternatif olarak ortaya koyulmaktadır (Gunn ve Var, 2002: 97; Mowforth ve Munt, 1998, Aslan ve Kozak, 2006: 50). Bu doğrultuda, turizmden daha fazla gelir elde edebilmeyi hedefleyen ülkeler, rekabet edilebilirliği maksimum düzeye yükseltmeye çalışmaktadırlar; fakat etkili bir rekabet ancak ziyaretçilerin algılamasının ve tatminin analiz edilmesi, sonuca göre de ziyaretçilerin gönlünde olumlu etki bırakacak uygulamaların yapılması ile mümkündür (Çakmak ve Kök, 2012: 81). Turistin tatmin olmasında ve turizm faaliyetlerinin etkinliğinde, yöre halkı ve turistin olumlu etkileşimi önemlidir. Bunun sağlanabilmesi ise, doğru ve güvenilir hizmet anlayışı, turistleri aldatmamak, dürüst olmak ve ahlak kuralları çerçevesinde hizmet sunmakla mümkündür. Bu bağlamda, turizm gibi ekonomik, doğal ve toplumsal yönü bulunan ve insan odaklı bir etkinliğin etik ilkeler ve standartlarla beslenmesi kaçınılmazdır (Bahadır, 2010: 50-51).

Ahlak, mutlak olarak iyi olduğu düşünülen ya da belli bir yaşam anlayışından kaynaklanan davranış kuralları olup, kültürel değerler ve ideallerle ilgili doğruları, yanlışları, bunlara uygun olarak nasıl davranılması gerektiğini ortaya koyan toplumda kabul görmüş yazılı olmayan kurallardır (Cevizci, 1997; Aydın, 2001; Akoğlan-Kozak ve Güçlü-Nergiz, 2014: 33). *Etik* ise, daha soyut kavramlara dayalı ve bu kavramlardan ne anlaşılması gerektiğini tanımlayan yazılı kurallar olarak tanımlanabilir. Her iki kavramın bireyler arasındaki ilişkiyi düzenleyen davranış kuralları olması ortak yönünü oluşturmaktadır (Aydın, 2001). Etik kavramı daha çok kural ve politikalara dayalı davranışlar iken, ahlak kavramı duygusal ve değerlerle ilgili anlamlar bütünüdür (Akoğlan-Kozak ve Güçlü-Nergiz, 2014: 34-35).

Bilimsel olarak ele alınan etik kavramı, daha çok mevcut durum üzerine yoğunlaşan ve safları netleştirmeyi arzulayan "*betimleyici etik";* iyinin ne olduğunu, nasıl elde edilebileceğini tanımlamak isteyen ve kurallar geliştiren "*normatif etik";* ve kural kaide koymak yerine durumun analizini yapan "*metaetik"* başlıkları altında incelenmektedir (Uzun, 2013: 6). *Temel etik ilkeleri;* doğruluk, dürüstlük, sözünde durmak, sadakat, adalet, başkaların yardım etmek ve saygı göstermek, vatandaşlık sorumluluğuna sahip olmak, mükemmeliyeti aramak ve sorumluluk olarak ifade edilebilir. *Etik dışı davranışlar* ise; ayrımcılık, kayırma, rüşvet, ihmal, bencillik, yolsuzluk, hakaret ve küfür, cinsel taciz, kötü alışkanlıklar olarak sınıflandırılabilir. (Menekşe, 2007: 23,120). *Etik türleri* ise; bireysel etik, örgütsel etik, yönetsel etik, iş etiği, işletme etiği ve meslek etiği olarak kategorize edilmektedir (Akyol, 2010: 11). *Turistik etik kurallar ise*: Kötü olmamak/iyi olmak, zarar vermemek/zararı önlemek, gizlilik-mahremiyet, mülkiyet hakları, yaşamın kutsallığı/değeri, insanlara saygı-dürüstlük, adalet/eşitlik/özgürlük ve sözünde durmak/bağlılıktır (Bahadır, 2010: 36).

Turizm araştırmacılarının etik ve turizmi birbirleriyle bağdaşlaştırmaya başladıkları görülmektedir (Fennel, 2000). Turizm operatörlerinin etik doğasının ölçülmesi (Fennel ve Malloy, 1999), turizm pazarlamasında etik (Wheeler, 1995), turizm eğitiminde etik (Walte, 1995; Yaman, 2003), turizmde çevresel etik (Holden, 2005), turizm etik modelleri (Fennell, 2000; Fennell ve Przeclawski, 2003), turizm öğrencilerinin etik değerleri (Ross, 2004a, 2004b) gibi konularda çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Aslan ve Kozak, 2006: 50). Turizmde etik (Akoğlan-Kozak ve Güçlü-Nergiz, 2014), etik kodları ve turizm (Demirçivi ve Yeşiltaş, 2015) gibi kitap çalışmaları dışında; turizmde etik ilkeleri (Malloy ve Fennell, 1998), otel yöneticilerinin etik konusundaki yaklaşımları (Sarıışık vd., 2006), ekoturizm ve etik (Malloy ve Fennel,1998; Fennel ve Malloy, 1999; Karwacki ve Boyd, 1995), turizm operatörlerinin etik doğasının ölçülmesi (Fennel ve Malloy, 1999), otel işletmelerindeki servis personelinin etik davranışları (Karakaş, 2002), otel işletmelerinin pazarlama faaliyetlerinde etik (Ergün, 2005) gibi konular üzerine teorik ve ampirik çalışılmalar yapılmıştır.

II. AMAÇ VE METOT

Turizmdeki etik ilkeleri belirtmek ve bu ilkelerin sürdürülebilir turizm gelişimi için önemini ortaya koymak bu çalışmanın temel amacıdır. Çalışmanın araştırma soruları şunlardır: 1.*Turizmde etik uygulamalarının ortaya çıkışı sürdürebilirlikle ilişkili midir? 2. Turizmdeki etik uygulamaların turizm hizmetlerinin niteliği üzerinde bir etkisi var mıdır?* Araştırma, turizmde etik konusunu ele alan literatür üzerine yapılan bir değerlendirmedir. Konu hakkında önce kavramsal bir çerçeve çizilmiş ve bu bağlamda sürdürülebilir turizm gelişimi ile turizm etik ilkeleri ortaya koyulmuştur. Sonrasında örnek oluşturması bakımından turizm işletmelerinde görülen etik dışı uygulamaların neler olduğu amprik çalışmalar üzerinden değerlendirilmiştir.

III. TURİZMDE ETİK

Turizmin amacı, insanları mutlu etmek, onlara ihtiyaç duydukları refah ve huzuru vermektir. Turizm faaliyeti, uluslararası boyutta öneme sahip bir endüstri olduğu için, turizmin etik boyutları önemli bir husus olmaktadır. Seyahat eden milyarlarca insana milyonlarca kişi hizmet etmekte ve tüm bu ziyaretçiler kaliteli ve güler yüzlü hoş bir hizmet beklemektedirler. Nitekim turizmde etik değerlere önem verilmesi hizmet kalitesiyle doğru orantılıdır (Holjevac, 2008: 1038; Demirel, 2009: 25). Nitekim turizmde birçok konu ve sorun etik uygulamalar ile ilgilidir (Payne ve Dimanche, 1996). Turizmin sosyo kültürel, ekonomik ve çevresel boyutları birçok karmaşık etkiye neden olabilmekte; tüm bu özel durumlar, turizmin etik olarak incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, sürdürülebilir turizmin sağlanmasında turizmdeki tüm paydaşların birtakım etik sorumlulukları bulunmaktadır (Fennell and Przeclawski, 2003; Aslan ve Kozak, 2006: 50-51).

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), 1999 yılında Santiago'daki toplantısında komisyonca belirlediği turizm etik ilkeleri taslak metnini oy birliği ile kabul etmiştir.

UNWTO'nun bağlı bulunduğu BM Genel Kurulu bu metni 2001 yılında onaylamıştır. "*Turizm Etiği ve Evrensel İlkeleri*" başlığında uluslararası alanda resmi bir belge niteliği kazanmıştır. Toplam 10 maddeden oluşan (Tablo 1) bu ilkelerin amacı, iktisadi gelişmeye, uluslararası anlayışa, barışa, refaha, insanın hak ve özgürlüklerine, ırk, cinsiyet, dil ve din ayrımı yapılmaksızın herkese saygı duyarak, turizmin teşvik edilmesinin ve geliştirilmesinin sağlanmasını esas alacak ilkeleri geliştirmektir (Yazıcıoğlu ve Boylu, 2003; Akan, 2007: 7; Akoğlan-Kozak ve Güçlü-Nergiz, 2014: 102).

Turizm Etiği ve Evrensel İlkeleri, turizmin sürdürülebilir gelişimi temelinde ele alınmıştır. Bu ilkelere göre, sektörlerde çalışanların temel hakları (eğitim, sağlık, iş güvencesi vb), ulusal ve yerel yönetimler tarafından güvence altına alınması gerekmektedir. Turistler ve ziyaretçiler, kendi ülkeleri içinde veya ülkeler arasında seyahat etme özgürlüğüne sahip olmalıdır. Turist ve ziyaretçilerin kişisel verilerinin gizlilik ve güvenliği, ziyaret edilen ülkelerin vatandaşlarınınki ile aynı olmalıdır. Aile, gençlik, öğrenci ve engelliler için turizm kolaylaştırılması ve teşvik edilmelidir. Dünyadaki tüm kaynaklardan yararlanmak, doğrudan ya da dolaylı olarak onlara ulaşmak tüm insanların ortak hakkıdır. Evrensel turizm hakkı, boş zaman ve dinlenme hakkının doğal bir sonucu olarak görülmeli ve ücretli izin hakkı ile birlikte düşünülmelidir. Kadın erkek eşitliğini benimseyen turistik etkinlikler; çocuklar, özürlüler, yaşlılar, etnik azınlıklar ve yerel toplulukların bireysel haklarını geliştirmelidir. Dinsel farklılıklara saygılı ve toleranslı tutumlar, turizm sorumluluğunun kaynağı ve sonucudur. Cinsel istismar başta olmak üzere, sömürünün bütün biçimleri turizmin temel hedeflerine aykırı olup, bu tür harekette bulunanların her iki ülke tarafından cezalandırılmalıdır. Turistik faaliyetler ev sahibi ülke ya da bölgelerin gelenek, örf, adet, dinsel uygulamalarına saygılı ve yasalarına uygun olarak yürütülmelidir. Ev sahibi ülkelerdeki işletmecilerin ve yerel halkın, turistlerin gelenekleri, yaşam tarzı ve beklentileri hakkında bilgili olması, bunlara saygı göstermesi ve ağırlama konusunda eğitimli olması gerekmektedir (Tablo 1) (UNWTO, 2015a).

Tablo 1. Turizm Etiği Evrensel İlkeleri Metni'nde Yer Alan Temel İlkeler

Madde	Etik İlkeler
1	Turizmin insanlar ve toplumlar arasındaki karşılıklı anlayışa olan katkısı
2	Turizmin bireysel ve toplumsal bir memnuniyet/tatmin aracı olmasının önemi
3	Turizmde sürdürülebilir gelişim için bir faktör olması
4	Turizmin kültürel mirası koruması gerektiği
5	Turizm yerel toplumlara ekonomik, sosyokültürel faydalar sağlaması gerektiği
6	Yatırımcıların-işletmelerin turizmin gelişmesi ile ilgili sorumlulukları-yükümlülükleri
7	Herkesin turizm faaliyetlerine katılma hakkı
8	Turistik hareket özgürlüğü (serbestlik ilkesine bağlı kalınması)
9	Turizm sektöründe çalışanlar ve girişimcilerin hakları
10	Belirtilen bu dokuz maddenin uygulanması gerektiği

Kaynak: UNWTO, 2015b

Turizm sektöründe etik; müşteri ve personel ilişkileri yanında, verimlilik, kaliteli hizmet gibi birçok konuda hissedilir boyutlarda etkili olmaktadır. Turizmde hizmet üretimi ön plana çıkmakta ve çok farklı kültürlerden insanların çalışan ya da müşteri olarak bir arada bulunma zorunluluğu böyle bir ortamda uluslararası normlara göre hareket tarzı belirlemeyi gerektirmektedir (Sarıışık vd., 2006). Nitekim tatil yapmanın lüks olmaktan çıkıp, bir ihtiyaç haline gelmesiyle ve turizmin büyük oranda insan ilişkilerine dayanan bir sektör olmasından dolayı sektör işletmelerinde etik sorunlar yaşanabilmektedir (Altuğ ve Gönenç-Güler, 2003). Rekabet koşullarının ağırlığı, rekabet karşısında başarılı olma isteği gibi nedenlerden dolayı işletmeler bazen etik dışı uygulamalara yönelmektedir. Bu nedenle, turizm faaliyetlerinin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için, ilişkilerin iyi veya kötü olarak etik kurallar çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim turizm endüstrisinde her kritik konu, yapısı gereği ahlaksal değerlerle yakından ilgilidir (Akoğlan-Kozak ve Güçlü-Nergiz, 2014: 100-101).

Kendi kültürleriyle birlikte küresel işletme normlarından da etkilenen yöneticiler, etik değerleri ve standartları oluştururken ülkeler arasındaki farklılık ve benzerlikleri dikkate alabilmek için sosyo kültürel normları anlamak zorundadırlar (Hood ve Logsdon, 2002). Turizmde doğal ve sosyokültürel çevreye, turistlere ve çalışanlara yönelik davranışların etik olması gerekmektedir. Bu ön koşul sağlanmadığında, turizmin sürdürülebilirliğinden ve ekonomik yararından söz etmek mümkün olmayacaktır (Aslan ve Kozak, 2006; Akoğlan-Kozak ve Güçlü-Nergiz, 2014: 101). Bu amaçla, turizm etiği evrensel etik ilkeleri kapsamında 2006-2012 yılları arasında uluslararası ve bölgesel ölçekte çeşitli ülkelerde birçok toplantı yapılmıştır.

IV. TURİZM SEKTÖRÜNDE ETİK DIŞI UYGULAMALARA ÖRNEKLER: İŞLETMELERDE GÖRÜLEN ETİK DIŞI DAVRANIŞ VE UYGULAMALAR

Turizm, dünyanın en büyük ve en hızlı büyüyen endüstrilerinden biri olmasına rağmen, turizm ürünlerinin etik pazarlamasına yeterince önem verilmemiştir (Demirel, 2009: 26). Nitekim turizmde son dönemlerde etik dışı olayların sayısında artış görülmekte ve bu nedenle çalışanlar ve yöneticiler arasında etik iklim yapısının oluşması her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır (Bilgen, 2014: 128). Bayanların erkeklerden, turizm eğitimi alanlar almayanlardan, aynı işletmede 3 yıldan fazla çalışanlar daha az çalışanlardan, yöneticiler elemanlarından, büyük otel işletme personeli küçük otel işletme personelinden etik değerlere önem göstermede daha fazla dikkat etmektedir. Konaklama işletmelerinde bazı etik dışı eylemler görülebilmektedir. Bunlar: kusurlu bir hizmetin telafi edilmesi, fazla rezervasyon alma, eksik personelle çalışma, yönetici ve patronlara tanınan ayrıcalıklar, müşteri geldiğinde odanın hazır olmaması, rezervasyon esnasında taahhüt edilenlerin verilememesi, oda arızasının zamanında giderilmemesi, yemek ve servisin kötü oluşu ve müşteri hesaplarında yapılan hatalardır. Ayrıca konaklama işletmelerinde çalışan önbüro personelinin müşteri hesaplarıyla oynama, fazla para tahsil etme, müşteri ve yöneticiyi yanlış bilgilendirme, işini aksatma, işe geç gelme gibi etik

dışı davranışlar personelin karakteriyle ilişkili bir durumdur. Personelin benzer konularda tecrübesinin olması, etik konusunda ortaya koyacağı davranışın bedelini önceden bilmesine imkân sağlayacak ve personel daha az etik ihlalinde bulunacaktır. Bu nedenle işletmenin pozitif imajını koruyabilmesi ancak etik davranışların sürekli hale getirilebilmesiyle mümkündür. Müşteri memnuniyeti, müşteri sadakati, yasal olmayan işlere karışmama gibi hususlar, işletmelerin yüksek oranda önemsediği konular arasında yer almaktadır (Bahadır, 2010: 70-71).

Yapılan araştırmalardan birinin sonuçlarına göre, beş yıldızlı otel işletmelerinde çalışan toplam 986 kişinin %44'ü "*işletmede esas karlılıktır, etik değerlerin bir önemi yoktur"* ifadesine katılmış, %35'7'si ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %52,3'ü *işletmede etik değerlerin çalışanların özgürlüğünü kısıtladığını düşünmekte*, %18,8'i ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu personelin %43,2'si *hata yapılan durumlarda müşterinin tepkisini çekmemek için ufak yalanlar söylenebileceğini düşünmekte*, %27,1'isi ise bu konuda kararsız olduğunu ifade etmektedir (Karayiğit, 2004: 91). Karşılaşılan diğer bir etik sorun ise, bazı iş görenlerin işletmenin ya da müşterilerin değerli eşyalarını çalması ya da alkol ve uyuşturucu kullanarak çevreye rahatsızlık vermesidir (Tütüncü ve Demir, 2003: 152).

Turizm acentelerinde birtakım etik dışı davranışlar görülebilmektedir. Acentelerin düzenlemeyi taahhüt ettikleri turu bazen iptal etmesi, müşterilerden tura katılım için daha önceden aldığı ön ödeme ücretlerini iade etmemesi ve tur acentelerinin turistin kolundan çekerek ya da önüne geçerek zorla tur satmaya çalışması yaşana etik dışı uygulamalardır. Üstelik acentelerin işletme önünde turiste istemediği tur hakkında bilgi vermeye ve onu ikna etmeye kalkışması, tur taşıma ve transferinde uygun araç kullanmaması (klimasız, ses düzeni kötü vb) gibi sorunlar yaşanabilmektedir. Ayrıca acentelerin tur alanını bilmeyen rehberler görevlendirmesi, yabancı dil bilmeyen personel ve eksik personelle çalışması ve müşteri şikâyetlerine muhatap olmama diğer etik dışı davranışlara örnek olarak gösterilebilir (Akyol, 2010: 45-46).

Seyahat acentelerinde çalışmakta olan 232 personel üzerine yapılan araştırmada da bu etik sorunların bir kısmı görülebilmektedir. Bu katılımcıların %63,4 müşterilerin verdikleri bahşiş doğrultusunda müşterilere ilgi göstermenin doğru bir davranış olduğunu, katılımcıların %52,6'sı turizm sektöründe kazanç sağlamak için yapılacak her türlü davranışı mubah olarak değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Ayrıca bu katılımcıların %31'i neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda vicdanını dinleyeceğini ifade etmiştir (Menekşe, 2007: 140-151).

Rehberler ve turlar nedeniyle yaşanan etik sorunlar ise; uygun profesyonel turist rehberlerin görevlendirilmemesi, turistlere kötü muamele edilmesi ve önyargılı davranılmasıdır. Rehberin doğru ve güvenilir bilgi vermemesi ve işini savsaklaması, dini ve politik konulardaki anlatımlarda bağımsız görüş ve tarafsız olmaması ve turistlerin alışverişlerinden haksız kazanç sağlaması yaşanan diğer etik

dışı durumlardır. Ayrıca kokartsız rehber çalıştırma, kaçak rehber çalıştırma gibi durumlar da görülmektedir (Güçlü ve Kozak 2006: 93; Akyol, 2010: 48).

SONUÇ

Turizmde iş, ahlak ve çevre ilişkili etik konulu teorik ve ampirik çalışmalar 1993 yılından itibaren görülmektedir. 1999-2001 yılları arasında resmi olarak küresel etik ilkeleri oluşturulup kabul edilmiştir. Bu ilkelerde, ideal olan (olması beklenen) ele alınmış; ancak uygulamalarda çalışanların etik dışı fikir ve eylemlerde olduğu, yapılmış ampirik araştırmalarda ortaya konulmuştur. Netice olarak, turizmin küresel etik ilkeleri; turizmin sürdürülebilir gelişimine, kaynakların korunmasına, turistin ihtiyaçları noktasında tatmin edilmesine ve yerel ekonominin başarısına vurgu yapmaktadır. Sürdürülebilir turizmin, sürdürülebilir olmayan turizme göre, uzun vadeli ve kaliteye yönelik olması, yerel halka ve yerel kültüre karşı saygılı ve duyarlı olması ve tekrar eden ziyaretçi temelinde olması etik ilkelerin sürdürülebilir turizm için önemli bir konu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda turizmde tüm paydaşların birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları bulunmakta ve turizm etik ilkeleri temelinde tüm taraflar arasında hoşgörü ve memnuniyetin sağlanması gerekmektedir. Nitekim turizmde etik ilkeler, paydaşların tutum ve davranışları noktasında bir konsensüsün sağlanmasını mümkün kılmaktadır. Bu ilkeler, hem turistin haklarını gözetmekte hem de ev sahibi toplumun sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik haklarını dikkate almaktadır.

Turistin, geçmiş dönemlere kıyasla, eğitim ve kültürün artması sonucu turist tipi ve turizm çeşitleri de giderek çeşitlenmiştir. Turistin dinlenme ve eğlence dışında ürün ve hizmetlerin nitelikliliğine de dikkat etmesi, turizm uygulamalarında tüm tarafların etik ilkeler çerçevesinde hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Nitekim turiste karşı gösterilecek etik uygulamalar çerçevesindeki hizmetler, turistin destinasyondan memnun ayrılmasına imkân vermektedir. Ancak gerek kıyı destinasyonlarındaki turizm işletmelerinde gerekse alternatif turizm çeşitlerinin olduğu kırsal alanlardaki işletmelerde etik dışı eylemler görülebilmektedir (Tütüncü ve Demir, 2003; Karayiğit, 2004; Güçlü ve Kozak, 2006; Menekşe, 2007; Akyol, 2010; Bahadır, 2010; Bilgen, 2014). Özellikle alternatif turizm çeşitliliğinin olduğu kırsal alanlardaki konak otel, pansiyon ve cafe gibi konaklama ve eğlenceye dönük işletmelerin aile işletmeciliği şeklinde yapılması, eğitim seviyesinin düşük olması ve turizm konusunda nitelikli olmamaları (Somuncu, 1997; Somuncu ve Yılmaz, 2006; Somuncu vd., 2012), etik dışı uygulamaların görülebilme olasılığını yükseltmektedir. Aile işletmelerinde turistin uygun olmayan kıyafetle karşılanması ya da sarhoş olarak resepsiyonda durulması, menü için belirli bir programın olmaması etiksel açıdan uygun olmamaktadır. Bu durum turistin işletme ve destinasyon algısında olumsuz izlenimler oluşturabilmektedir.

Turizmde etik ilkelerin uygulanması sadece mikro ölçekte (otel işletmeciliği, tur operatörlüğü vb.) değil, aynı zamanda makro ölçekli olan turizm planlama ve yönetiminde de olmalıdır. Bu doğrultuda, turizm bölgeleri için oluşturulacak ulusal ve yerel politika ve planların etik ilkeler

temelinde hazırlanması, turizmin bölgedeki niteliğinin artmasında önemli bir rol oynayacaktır. Nitekim turizmin gelişmiş ülkelerden geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelere doğru olduğu dikkate alınırsa, destinasyonlarda yer alan turizm paydaşlarının etik ilkeler çerçevesinde bilinçlendirilmesi ve bu doğrultuda davranması gerektiğinin bildirilmesi turizmin gelişimi ve devamlılığı açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

AKAN, Perran; (2007), "Uygulama Açısından İş Etiği Kuralları ve Evrensel Turizm Etiği İlkeleri", Anatolia: **Turizm Araştırmaları Dergisi**, 18(1), 7-20.

AKOĞLAN-KOZAK, Meryem ve GÜÇLÜ-NERGİZ, Hatice; (2014), **Turizmde Etik: Kavramlar, İlkeler, Standartlar**. Detay Yayıncılık, Ankara.

AKYOL, Betül; (2010), Seyahat Acentelerinde Çalışan Personeli Etik Dışı Davranışa Yönelten Faktörler Kuşadası ve Didim Örneği, Adnan Menderes Sosyal Bil. Enst. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

ALTUĞ, Nevin ve GÖNENÇ-GÜLER, Emel (2003), "Pazarlama Etiği. Hizmet Pazarlamasında Karşılaşılan Etiksel Sorunlar ve Malların Pazarlanmasından Farklılıkları", Etik:2003: I. Türkiye Uluslararası İş ve Meslek Ahlakı Kongresi Bildiri Kitabı, Hacettepe Üniversitesi İşletmecilik Meslek Etiği Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜEM), 321-327, Ankara.

ASLAN, Alper ve KOZAK, Metin; (2006), "Turizmde Gelişme ve Etik Sorunları: Üniv. Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, 6 (1), 49-61.

AYDIN, İnayet; (2001), **Yönetsel Mesleki ve Örgütsel Etik**. Pegem Yayıncılık, Ankara.

BAHADIR, İsmet; (2010), Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Etik Uygulamaları: İstanbul Örneği, Sakarya Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

BİLGEN, Ayşe; (2014), Çalışanların Etik Liderlik ve Etik İklim Algılamalarının Örgütsel Bağlılıklarına Etkisi: Özel ve Kamu Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Uygulama, Bahçeşehir Üniv. Sosyal Bil. Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

CEVİZCİ, Ahmet; (1997), **Felsefe Sözlüğü.** II. Baskı. Ekin Yayıncılık, Ankara.

ÇAKMAK, Ali Çağlar ve KÖK, İrem Tuğba; (2012). "Destinasyon Pazarlaması ve Safranbolu'nun Destinasyon İmajının Ölçülmesi", **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2, 80-101.

DEMİRÇİVİ, Burak Murat ve YEŞİLTAŞ, Mehmet; (2015). **Etik Kodları ve Turizm.** Detay Yayıncılık, Ankara.

DEMİREL, Hilal; (2009), Çalışanların İş Tatminlerinin Etik Davranma Eğilimleri Üzerine Etkisi: Ankara'daki Seyahat Acenteleri Üzerine Bir Alan Araştırması, Hacettepe Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ERGÜN, Özgür; (2005). Otel İşletmelerinin Pazarlama Faaliyetlerinde Etik: İstanbul'da Faaliyet Gösteren Beş Yıldızlı Otel İşletmeleri Örneği, Sakarya Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

FENNELL, David A.; (2000), "Tourism and Applied Ethics", Tourism Recreation Research, 25 (1), 59-60.

FENNELL, David A. ve MALLOY, David Crusie; (1999), "Measuring the Ethical Nature of Tourism Operators", **Annals of Tourism Research**, 26(4), 928-943.

FENNELL, David A. ve PRZECLAWSKİ, Krzysztof; (2003), **Generating Goodwill in Tourism Through Ethical Stakeholder Intreractions**. (Inside) D.J. Singh and R.K.S. Timothy Tourism and Host Communities (Der.), pp.135-152. Dowling: Cabi Publishing.

GUNN, CLARE A. ve VAR, Turgut; (2002), **Tourism Planning: Basics, Concepts, Cases,** New York and London, Routledge.

HOLDEN, Andrew; (2005), Tourism CPRS and Environmental Ethics", Annals of Tourism Research, 32 (3), 805-807.

HOLJEVAC, Ivanka A.; (2008), "Business Ethics in Tourism-As a Dimension of TQM", **Total Quality Management Journal**, 19 (10), 1029-1041.

HOOD, Jacqueline N. ve LOGSDON, Jeanne M.; (2002), Business Ethics in the NAFTA Countries: A Cross-Cultural Comparison, **Journal of Business Research**, 55 (11), 883-890.

KARAYİĞİT, Çağıl.; (2004), Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Çalışanların Etik Davranışları Üzerine Bir Uygulama, Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

KARWACKİ, Judy ve BOYD, Colin; (1995), "Ethics and Ecotourism. Business Ethics", **A European Review**, 4 (4), 225-232.

KARAKAŞ, Gülnur; (2002), Otel İşletmelerinde Çalışan Servis Personelinin Etik Davranışları Üzerine Bir Araştırma, Anadolu Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

MALLOY, David Crusie ve FENNELL, David A.; (1998), "Code of Ethics and Tourism: an Exploratory Content Analysis", **Tourism Management**, 19 (5), 453-461.

MALLOY, David Crusie ve FENNELL, David A.; (1998), "Ecotourism and Ethics: Moral Development and Organizational Cultures", **Journal of Travel Research**, 36, pp.47-56.

MENEKŞE, Ramazan; (2007), Ankara'da Faaliyet Gösteren A Grubu Seyahat Acentelerinde Çalışmakta Olan Personelin Tüketiciye Karşı Etik Davranışlarını Algılama Düzeyleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

MOWFORTH, Martin ve MUNT, Ian; (1998), **Tourism and Sustainability**, London, Routledge.

PAYNE, Dinah ve DIMANCHE, Frederic; (1996), "An Ethics Model". **Journal of Business Ethics**, 15 (9), 977-1007.

ROSS, Glenn F.; (2004a), Ethics, Motivation and Rainforest Tourguide Business Interest", **Tourism Recreation Research**, 29 (1), 45-56.

ROSS, Glenn F.; (2004b), "Ethics, Trust and Expectations Regarding the Treatment of Disabled Staff within a Tourism/Hospitality Industry Contezt", **Hospitality Management**, 23, 523-544.

SARIIŞIK, Mehmet; AKOVA, Orhan ve ÇONTU, Mehmet; (2006), Otel Yöneticilerinin Etik Politika ve Yöntemlere Yaklaşımları Üzerine Ampirik Bir Araştırma, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, 17 (1), 22-34.

SOMUNCU, M. ve YILMAZ, Mutlu; (2006), "Rize İlinde Yayla ve Dağ Turizminin Gelişimi ve Yöredeki Ekonomik, Kültürel, Ekolojik Etkileri", I. Rize Sempozyumu, 16-18 Kasım 2006, Rize.

SOMUNCU, Mehmet; (1997), "Doğu Karadeniz Bölümünde Yayla-Dağ Turizminin Bugünkü Yapısı, Sorunları ve Geleceği", *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 6, ss. 273-315.

SOMUNCU, Mehmet; AKPINAR, Nevin; ÇABUK-KAYA, Nilay; KURUM, Erdem ve ÖZELÇİ-ECERAL, Tanyel; (2012), Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylalarının Arazi Kullanım ve İşlevlerindeki Değişimi Değerlendirme Çalışması, Yayımlanmamış TÜBİTAK Proje Raporu, (Proje No. 109K079), Ankara.

TÜTÜNCÜ, Özkan ve DEMİR, Mahmut; (2003). "Konaklama İşletmelerinde İnsan Kaynakları Kapsamında İşgücü Devir Hızının Analizi ve Muğla Bölgesi Örneği", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(2), İzmir.

UNITED NATIONS WORLD TOURISM ORGANIZATION; (2015a), "Turizmde Global Etik İlkeler", http://ethics.unwto.org/sites/all/files/docpdf/turkey.pdf Erişim Tarihi: 16/02/2015.

UNITED NATIONS WORLD TOURISM ORGANIZATION; (2015b), "Global Code of Ethics for Tourism", http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism Erişim Tarihi: 16/02/2015.

UZUN, Veysel; (2013), Etik, Ahlak ve Liderlik Kavramları ve Etik Liderlik, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bil. Enst. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze.

WALTE, Alf H.; (1995), Business Ethics and Tourism: From Micro to Macro Perspectives, **Tourism Management**, 16 (4), 263-268.

WHEELER, Marion; (1995). Tourism Marketing Ethics: An Introduction, **International Marketing Review,** 12 (4), 38-49.

YAMAN, H. Ruhi; (2003), "Skinner's Naturalism as a Paradigm for Teaching Business Ethics: a Discuss from Tourism", **Teaching Business Ethics**, 7 (2), 107-122.

YAZICIOĞLU, İrfan ve BOYLU, Yasin; (2003), Dünya Turizm Örgütünün Belirlediği Etik Kodları ve Kodların Türkiye'de Uygulanmasına İlişkin Bir Araştırma, **Turizm Akademik**, 2:41-57.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÇERÇEVESİNDE BÖLGE KALKINMA AJANSLARINCA HAZIRLANAN BÖLGE PLANLARINA YÖNELİK BİR İNCELEME: DOKA ÖRNEĞİ

Mehmet KESKİN[1]
İsmail KIZILIRMAK[2]

ÖZET

Bölgesel gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılmasına yönelik ülkelerin büyük çoğunluğu politikalar üretmekte, planlar yapmakta ve stratejiler geliştirmektedir. Bölgesel dengesizlikleri ortadan kaldırmak için geliştirilen bölgesel kalkınma politikası araçlarından birisi de, Bölge Kalkınma Ajansları'dır. Bölge Kalkınma Ajansları'nın amaçları; doğal ve kültürel varlıkların korunmasına, bölgenin beşeri sermayesi ve maddi kaynaklarının sürdürülebilir bir çerçevede, etkili ve verimli şekilde kullanılmasına, yatırım ortamının iyileştirilmesine ve istihdam ve rekabet gücünün artırılmasına yönelik faaliyetlere destek vermek olarak belirtilmektedir. Bu amaç doğrultusunda yapılan bu çalışmanın amacı, Bölge Kalkınma Ajansları'nın hazırladıkları Bölge Planı'nda sürdürülebilir turizmle ilgili hangi konulara yer verildiğini ortaya çıkarmaktır. Bu çerçevede Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA) tarafından hazırlanan TR90 Bölge Planı (2014-2023) doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Yapılan içerik analizinde sürdürülebilir turizme yönelik; alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi, 'Yeşil Yol Projesi'ne yönelik çalışmalar, müşteri odaklı tanıtım faaliyetleri, insan kaynağını güçlendirmeye yönelik ve turizm alt yapısına yönelik stratejiler oluşturulduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Bölge Planı, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA).

AN INVESTIGATION OF THE REGIONAL DEVELOPMENT AGENCIES' REGIONAL PLAN IN THE FRAMEWORK OF SUSTAINABLE TOURISM: CASE OF THE EASTERN BLACK SEA DEVELOPMENT AGENCY

ABSTRACT

The majority of countries creating policy making plans and developing strategies for the elimination of regional disparities. One of the tools developed in regional development policy, to eliminate regional imbalances, is Regional Development Agency. Objectives of the Regional Development Agency protection of natural and cultural heritage, effective and efficient use of human resources and financial resources in a sustainable framework. For this purpose the aim of this study is reveal that which issues is involved in the Regional Plan of the Regional Development Agencies about the issues of sustainable tourism. In this context the Regional Plan, repared by the Eastern Black Sea Development Agency, was investigated by document analysis method. In the content analysis strategies have been established such as development of alternative tourism activities, customer-oriented promotional activities, strengthen the human resource and tourism infrastructure.

Keywords: Sustainable tourism, Regional Plan, Eastern Black Sea Development Agency

[1]Öğr.Gör., Sinop Üniversitesi Gerze MYO, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı, Sinop, e-posta: mkeskin@sinop.edu.tr
[2]Prof.Dr ., İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, İstanbul e-posta: ikizilirmak@istanbul.edu.tr

GİRİŞ

İkinci dünya savaşı sonrası hızlanan sanayileşme, beraberinde küresel ısınma ve çeşitli çevresel sorunlara yol açmıştır. 1970'ler ve 1980'lerde ABD ve Avrupa'da, hava ve su kirliliği, tehlike altındaki türler gibi çevresel konular halkların ve yönetimlerin ilgisini uyandırmış ve bu konulara önem verilmeye başlanmıştır (Ceron ve Dubois, 2003; Choi ve Sirakaya, 2005; Liu, 2003). Aynı dönemlerde, acil çevre sorunlarına çözümler sunmak için sürdürülebilirlik konusu tartışılmaya başlanmıştır (Butler, 1999; Liu, 2003).

Son dönemlerde sürdürülebilir kalkınma giderek daha önemli hale gelmiş ve sürdürülebilirlik, kalkınma politikası çerçevesini oluşturmada sık kullanılan bir kavram haline gelmiştir(Dymond, 1997). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları, çeşitli sektörler için uygulanmıştır. Bunlardan bir tanesi de toplulukları geliştiren, yerel ekonomiyi güçlendiren, istihdama katkı sunan yani özellikle yerel topluma fayda sunan turizm sektörüdür.

Turizm endüstrisi, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası hızla gelişerek, birçok ülke için önemli bir ekonomik girdi konuma gelmiştir (Kızılırmak, vd., 2014). Turizm endüstrisi gelişirken turizm işletmeleri, turistler ve yerel topluluk için sürdürülebilir turizm ilkelerini uygulamak giderek önemli hale gelmiştir (Brida vd., 2010; Curto, 2006; Gursoy ve Rutherford, 2004). Turizm sektörünün coğrafi kaynakları çok yönlü kullanarak doğal ve tarihi değerlere yoğunlaşması hassas olan bölgelerin turistlerin aşırı ilgisi sonucu tahrip olmasına yol açmaktadır. Ortaya çıkan bu olumsuzluk da çevresel faktörlerin turizmin gelişimiyle bozulmasına ve bölgenin turistik cazibesini yitirmesine neden olabilmektedir (Zengin, 2006: 42). Turizm ve çevre ilişkisi bağlamında 1992 yılında Avrupa Konseyi tarafından onaylanan Turizm Eylem Planı'nda yer alan öneriler; Avrupa'nın turizm envanterinin çıkarılarak çevre dostu alternatif turizm türleri yaratmak, turistlere yönelik doğaya saygılı bir davranış modeli geliştirmek, çevreyi geliştirme çabaları kapsamında enerji tasarruflarından yararlanma, çevresel bozulmalara maruz kalmış bölgelere restorasyon ve teknoloji sayesinde işlerlik kazandırma şeklinde özetlenebilir. (Dinçer, 1997: 112).

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAVRAMI

Sürdürülebilirlik tanımı üzerinde bir görüş birliği olmamasına rağmen Brundtland Raporu'nda sürdürülebilir kalkınma "gelecek nesillerin ihtiyaçlarından ödün vermeden bu günkü neslin ihtiyaçlarının karşılanması" şeklinde ifade edilmiştir (Cottrell, vd., 2013). 1992' de Rio de Janeiro'da yapılan Dünya Zirvesinde sürdürülebilir kalkınmanın ilkeleri belirlenerek tanımı genişletilmiştir.

Turizm endüstrisinin geliştiği ilk dönemlerde, dünyada kitle turizm anlayışı oldukça yaygındı, ancak kitle turizminin çevre üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle zamanla farklı turizm anlayışlarına yönelimler gelişmiştir (Kızılırmak, vd., 2014). Bu yönelimler sonucu, alternatif turizm, ekoturizm, soft turizm, yavaş turizm, kırsal turizm, agro-turizm gibi sürdürülebilir turizm kavramlarının kullanımını ortaya çıkarmıştır. Sürdürülebilir turizm doğal çevreyi, geleneksel ve kültürel değerleri koruyarak yerel kalkınmayı sağlamada önemli bir unsur haline gelmiştir.

Bölgesel kalkınmada önemli bir konu haline gelen sürdürülebilir turizm ile ilgili alan yazında çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Sürdürülebilir turizmin; turistler (Beguma, vd., 2014), yerel yönetimler (Selvi ve Şahin, 2012; Delgado ve Palomeque, 2014), yerel halk (Cottrell, vd., 2013), turizm paydaşları (Waligo, vd., 2013) perspektifinden incelendiği çalışmalar da yapılmıştır.

Bu çalışmada sürdürülebilir turizm; kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, gelişmenin sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak (5549 Sayılı Kanun) amacıyla kurulan, Bölge Kalkınma Ajansları perspektifinden değerlendirilmiştir. Bu çerçevede ajanslar tarafından hazırlanan bölge planlarında, sürdürülebilir turizme yönelik hedef ve stratejilerde hangi konulara yer verildiği incelenmiştir.

BÖLGE KALKINMA AJANSLARI

Bölgesel dengesizlikleri yok etmek için geliştirilen Bölge Kalkınma Ajansları hakkında farklı yapılmaktadır. Bu tanımlardan birine göre ajanslar; bir ülkenin belli bir bölgesindeki kamu ve özel sektörde yer alan tüm şirket, yerel otorite ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini gerçekleştirip bölgenin ekonomik kalkınmasını sağlamayı amaç edinen ve faaliyetleri kamu ve özel sektör tarafından finanse edilen kuruluşlardır (Koçberber, 2006).

Geçmişi Amerika'da 1930'lara dayanan ve 1980 sonrası dünya genelinde sayıları hızla artan Bölge Kalkınma Ajansları ülkemizde, AB üyelik sürecinin de etkisiyle 2006 yılında 5449 Sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle kurulmaya başlanmıştır. Günümüzde 26 istatistiki bölgenin tamamında Bölge Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Bu ajanslardan bir tanesi de Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon illerinde faaliyet göstermek üzere kurulan Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA)'dır.

Bölgesel kalkınma ve kaynakların etkin kullanımı konusunda, turizm sektörünün büyük bir yeri ve önemi vardır. Özellikle bölgelerarası dengesizliğin giderilmesinde turizm sektörü, tarım ve sanayide yeterli kaynak ve gelişme imkanına sahip olmayan ama zengin bir turistik arz verilerine sahip bölgelerin, planlı ve etkin bir turizm politikaları uygulamaları sonucunda turistik yönden dengeli bir şekilde kalkınmalarını sağlayacaktır (Braden ve Winer, 1980:37). Doğu Karadeniz Bölgesi, sahip olduğu doğal ve kültürel zenginliklerle önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Bu potansiyelden bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlayacak şekilde yararlanmak üzere kamu, özel sektör, yerel halk ve turistler ve diğer tüm paydaşların azami çaba göstermesi gerekmektedir.

Kalkınma Ajansları, bulundukları bölgenin özelliklerine ve yatırımcıların ihtiyaçlarına göre tanıtım yapma, teknik ve mali destek sağlama ve eğitim hizmeti verme gibi değişik faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetlerden birisi de ajansların yaptıkları araştırma faaliyetleri ışığında bölge potansiyelini harekete geçirmek ve kalkınmanın farklı bileşenleri arasında denge kurmak amacıyla planlar yapmak ve stratejiler geliştirmektir (Polat ve Yılmaz, 2014). Planlama, amaç ve hedeflere

ulaşmada her alanda olduğu gibi bölgesel turizmin gelişimi için de son derece önemli bir kavramdır. Bölgenin hem sürdürülebilir kalkınmasının hem de turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması, ancak belirli planlama ve stratejilerle mümkündür**.** Bu noktadan hareketle bu çalışmada, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA)'nın bölge turizminin gelişimi ve sürdürülebilirliği için belirlediği amaç ve stratejiler araştırılmıştır.

METODOLOJİ

Araştırmada veriler, nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırma konusu hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005:188-189). Doküman incelemesi, önceden var olan ya da oluşan materyallerin kullanılmasına yönelik bir tekniktir (Scott ve Morrison, 2005; Özkul ve Demirer, 2012). Doküman analizi, sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılmakta ve önemli bir bilgi kaynağı türü olarak görülmektedir.

Bu çalışmanın evrenini, Türkiye'de kurulmuş olan 26 Kalkınma Ajansı oluşturmaktadır. Örneklem olarak da, çalışma amacına uygun olarak seçilen Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA) ele alınmıştır. Çalışmada, ajans tarafından hazırlanan "2014-2023 Doğu Karadeniz Bölge Planı", yazılı dokümanların incelenmesinde en sık kullanılan tekniklerden birisi olan içerik analizi (Şavran, 2012) yöntemi ile incelenmiş ve bu planlarda turizme gelişmesine yönelik hangi konulara yer verildiği analiz edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde DOKA tarafından hazırlanan Bölge Planı'nda Doğu Karadeniz Bölgesi turizmine ilişkin, turizm potansiyeli, bölge turizminin mevcut durumu ve turizme yönelik belirlenen amaç doğrultusunda belirlenen stratejilere yer verilmiştir.

I. Doğu Karadeniz Bölgesi (TR90) Turizm Potansiyeline İlişkin Bulgular:

TR90 Bölgesi'nin turizmden almış olduğu payı artırmak ve turizmde mevsimsellikten kaynaklanan sorunları azaltmak amacıyla Türkiye Turizm 2023 Stratejisi'nde belirtilmiş olduğu üzere Bölge'nin içerisinde yer aldığı bir 'Yayla Koridoru' öngörülmüştür. Bu kapsamda Bölge yaylalarındaki turizm faaliyetlerinin doğa turizmi, eko-turizm, macera turizmi ve kış turizmi kapsamında çeşitli aktivitelerle bütünleştirilmesi düşünülmüştür.

Tablo 1' de görüldüğü üzere TR90 Bölgesi'nde önemli bir doğa turizmi ve eko-turizm potansiyeli mevcuttur. Özellikle Artvin ilinde yer alan Hatilla Vadisi Milli Parkı, Sahara-Karagöl Milli Parkı, Gorgit Tabiatı Koruma Alanı, Camili-Efeler Tabiatı Koruma Alanı, Kaçkar Dağları Milli Parkı (Artvin-Rize) eko turizme ve doğa turizmine en uygun alanlardır. Bunun yanı sıra; Gümüşhane'de Örümcek Ormanı Tabiatı Koruma Alanı, Ordu'da Kurşunçalı Ormanı ve Giresun'da Kümbet Yaylası eko turizm ve doğa turizminin geliştirilebileceği önemli alanlardır.. Örneğin; Gümüşhane'de bulunan Zigana Turizm Merkezi, Çakırgöl, Süleymaniye Kış Sporları Merkezi, Ordu'da Çambası ve Perşembe Yaylaları, Rize'de Ayder, Giresun'da Bektaş Yaylası ve Artvin'de Kafkasör kış turizmini geliştirmek

için önemli potansiyel barındırmaktadır. Bunların yanı sıra; Çoruh Nehri, Harşit Vadisi, Fırtına Vadisi ve Melet Çayı su sporları açısından ön plana çıkmaktadırlar. Bölge'de bulunan Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları (YHGS) ise Bölge'de av turizminin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Foto-safari, yamaç paraşütü, doğa yürüyüşü, dağcılık Bölge'de geliştirilebilecek diğer turizm türleridir.

Tablo 1 TR90 Bölgesi'nde Ön Plana Çıkan Turizm Alanları

TRABZON	Sümela Manastırı, Ayasofya Kilisesi, Atatürk Köşkü, Trabzon Kalesi, Altındere Vadisi Milli Parkı, Uzungöl Tabiat Parkı, Çalköy Mağarası, Sera Gölü, Çamburnu Sarıçam Doğal Sit Alanı, Hamsiköy, Hıdırnebi Yaylası, Kayabaşı Yaylası
GiRESUN	Giresun Adası, Giresun Kalesi, Tirebolu Kalesi, Bektaş Turizm Merkezi, Sis Dağı, Zeytinlik Mahallesi, Göller Bölgesi, Kümbet Yaylası ve Turizm Merkezi
GÜMÜŞHANE	Krom Vadisi, Karaca Mağarası, Örümcek Ormanları Tabiat Parkı, Limni Krater Gölü, Tomara Şelalesi, Çakırgöl Turizm Merkezi, Zigana Turizm Merkezi, Artabel Gölleri, Süleymaniye Mahallesi
RiZE	Kaçkar Dağları Milli Parkı, Ayder Yaylası, Rize Kalesi, Zil Kale, Kale-i Bala, Anzer Kültür ve Turizm Merkezi, Fırtına Deresi, İyidere, Kavron Yaylası, Ayder ve İkizdere Kaplıcaları
ARTVİN	Artvin Livane Kalesi, Artvin Yusufeli-Kaçkar Turizm Merkezi Artvin Kafkasör Turizm Merkezi, Çoruh Nehri ve Barhal Çayı, Borçka Karagöl, Şavşat Karagöl, Kemalpaşa Plajı, Camili Havzası, Sahara Yaylası, Karçal Dağları, Hatilla Vadisi Milli Parkı, İşhan Kilisesi, Barhal Kilisesi
ORDU	Yason Burnu Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı, Bolaman Kalesi, Boztepe, Melet Çayı, Çambaşı Yaylası, Perşembe Yaylası, Cotyora Arkeolojik Sit Alanı, Ünye Kalesi, Kurulkaya Yerleşkesi

Kaynak: DOKA TR90 Bölge Planı

Bölge'de inanç turizmi potansiyeli de bulunmasına rağmen, Trabzon'da Sümela Manastırı dışında inanç turizmini canlandırabilecek girişimler henüz gerçekleşmemiştir. Bölge'de özellikle Artvin'de inanç turizmini canlandırabilecek potansiyel bulunmasına rağmen, mevcut yapılar atıl durumdadır.

Bölge içerisinde Trabzon'da Türkiye Turizm 2023 Stratejisi'nde belirtildiği üzere kültür turizminin canlandırılarak marka kültür kenti oluşturulması öngörülmüştür. Bölge içerisinde bir merkez konumunda bulunması dolayısıyla, Trabzon'un fuar ve kongre turizmi konusunda geliştirilmesinin, diğer illerdeki turizm potansiyelinin canlandırılabilmesi ve mevsimsellikten kaynaklanan turizm gelişim sorunlarının azaltılabilmesi hususlarında fayda sağlayacağı öngörülmektedir.

II. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Turizmin Mevcut Durumu İle İlgili Bulgular:

Bölge'de turizmin özellikle Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında yoğunlaşması nedeniyle doluluk oranlarında ciddi bir artış meydana gelmektedir. Turizm faaliyetlerinin yoğunlaştığı dönemlerde yetersiz turizm altyapısı nedeniyle hizmet sağlama ve hizmet kalitesine ilişkin bazı sorunlara da neden olmaktadır. Turizmde mevsimsellikten kaynaklanan nedenlerle tam zamanlı turizm

çalışanı açığı mevcut olup yetişmiş insan kaynağı oldukça sınırlıdır. TR90 Bölgesi'nin turistik cazibesi, son yıllarda geleneksel kitle turizmine alternatif bir yeşil hat olarak yükselmektedir.

Doğu Karadeniz Turizm Master Planı'nda, Bölge yaylaları etrafında şekillendirilen "yeşil turizm" inisiyatifinin, Bölge'de kırsal kalkınma göstergeleri ve tersine göç üzerinde etkili olması beklenmektedir. Bölge coğrafi yapısı ve doğal zenginlikleriyle yayla turizmi, kış turizmi, kruvaziyer (yat) turizm, kamp ve karavan turizmi, doğa yürüyüşü, rafting ve kano, jeep safari, kuş gözlemi, yamaç paraşütü, avcılık, atlı doğa yürüyüşü ve dağ tırmanışı gibi turistik alanlarda uzmanlaşma ve rekabet gücü edinecek kapasiteye sahiptir. Bölge bazı kısıtlılıklara rağmen turizm pazarını yurtiçinde olduğu ve özellikle Körfez ülkelerinde de olmak üzere yurt dışında büyütme eğilimindedir.

Tablo 2'de görüldüğü gibi, TR90 Bölgesi'ne gelen turistlerin büyük çoğunluğu Trabzon'a gelmektedir. Sümela Manastırı ve Uzungöl gibi önemli turistik merkezlerin Trabzon'da bulunması ve Bölge'ye son yıllarda özellikle inanç turizmi amaçlı gelen turist sayısının artmış olması nedeniyle Trabzon'un Bölge içerisinde önemli bir turizm destinasyonu olarak tanınması kaçınılmazdır. Bunun yanı sıra Bölge'ye ulaşımda sıklıkla kullanılan havayolu olanağının Trabzon'daki mevcudiyeti, Trabzon'a gelen turist sayısında Bölge'deki diğer illere nazaran önemli bir fark yaratmaktadır.

Tablo.2: TR90 Bölgesi İllerine Gelen Yerli ve Yabancı Turist Sayıları (2012)

	ARTVİN	GÜMÜŞHANE	RİZE	GİRESUN	TRABZON	ORDU	TR90
YERLİ	317.620	102.633	524.021	631.195	2.133.956	217.403	3.926.828
YABANCI	42.111	4.401	61.675	33.382	450.935	14.052	606.556
TOPLAM	359.731	107.034	585.696	664.577	2.584.891	231.455	4.533.384

Kaynak: DOKA TR90 Bölge Planı

Bölge dış turizminde gelen yabancı turist sayıları bakımından Trabzon ilk sırada, Rize ise ikinci sırada yer almaktadır. Yabancı turist sayıları iller bazında değerlendirildiğinde; Bölge'ye gelen turistlerin çoğunlukla Trabzon'da Sümela Manastırı ve Uzungöl; Rize'de Ayder Yaylası gibi belirli turizm merkezlerine geldikleri bilinmektedir. Artvin ise yabancı turistler tarafından özellikle eko turizm ve doğa turizmi amaçlı tercih edilmektedir.

Doğu Karadeniz Turizm Master Planı'nda (2010) değinildiği üzere genel itibariyle TR90 Bölgesi'nde turizm faaliyetleri gezme ve görmeye dayalı turizm şeklinde ilerlemekte ve Bölge içi ulaşım altyapısının yetersizliği nedeniyle turizm faaliyetleri genellikle Sümela, Ayder ve Uzungöl civarında yoğunlaşmaktadır.

III. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın (DOKA) Turizmle İlgili Stratejik Planına İlişkin Bulgular

TR90 Bölge Plan'ında (2014-2023), ekonomisi yenilikçi ve rekabetçi, kır-kent bütünlüğünü sağlayarak sosyal refah ve yaşam kalitesini geliştirmiş, yaşanabilir mekânlar, sürdürülebilir bir çevre ve yüksek insan kalitesine sahip Doğu Karadeniz" hedeflenmiştir. Bu hedefler yolunda TR90 Bölgesi için dört ana eksen altında 20 amaç ve 80 strateji belirlenmiştir. Tablo 3'te yer alan stratejilerden 9 tanesi turizm sektörünün gelişi ile ilgilidir.

Tablo.3-Turizm Sektörü Gelişimini Bölge Halkının Refah Ve Yaşam Kalitesini Artıracak Şekilde Planlamak Amacına Yönelik Stratejiler

No	Strateji	Açıklama
1	TR90 Bölgesi'nde Alternatif Turizm Faaliyetlerinin Bütünleşik bir Şekilde Geliştirilmesi	Bölge'de yayla turizmi, agro turizm, kış turizmi, macera turizmi, eko turizm, su sporları, sağlık turizmi, av turizmi vs. gibi alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi uygun görülmektedir. Alternatif turizm faaliyetlerinin her birinin yöresel kültür ile birleştiği nirengi noktalarının keşfedilmesi ve bu faaliyetlerin birbirlerini tamamlayacak şekilde yapılandırılması ve planlanması, turizm gelirlerinin arttırılması bakımından önem taşımaktadır.
2	Yaylaların planlı bir Şekilde Birbirine Bağlanarak Yayla Koridorunun Oluşturulması	Bölgesi'nin en yoğun turist çeken üç alanı (Sümela, Uzungöl, Ayder) dışında turizm potansiyeli bulunan yaylaları birbirine bağlayacak kuzey-güney yönlü bağlantıları da olan ve 'yayla koridoru' şeklinde tanımlanan doğu-batı yönlü bir ana ulaşım aksının devreye sokulması önerilmiştir Bu doğrultuda iç bölgelere erişimi artıracak 'Yeşil Yol Projesi' çevresinde çeşitli alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi düşünülmektedir. Yeşil Yol Projesi'nin oluşturacağı turizm aksının altyapı açısından bölgenin doğal değerlerine zarar vermeyecek şekilde planlı bir şekilde yapılandırılması önem taşımaktadır. 'Yeşil Yol Projesi' çevresinde yapılandırılacak konaklama ve faaliyet alanlarının çevresel duyarlılığı göz ardı etmeden bölge ekonomisine maksimum katkıyı sağlayacak biçimde tasarlanması ve tasarım aşamasında bölgenin yöresel mimarisini ve kültürel değerlerini yansıtacak öğelerin kullanımına öncelik verilmesi, Bölge turizm sektöründe pozitif bir etki yaratacaktır.
3	Turizm Gelişim Alanları Olarak Öngörülen Yerlerde Mevzuattan Kaynaklanan Yasal Sorunların Giderilmesi Yönünde Çalışmalar Yapılması	TR 90 Bölgesi'nde turizm gelişiminde karşılaşılan en büyük sorunlardan bir tanesi mevzuattan kaynaklanmaktadır. Bölge'de bulunan bazı özel kanunlara tabi alanların birden fazla kurumun yetkisi içerisinde bulunması, bu alanlarda yapılacak turizm faaliyet ve altyapı çalışmalarını sekteye uğratmaktadır. Bu özel kanunlara tabi alanlardaki çok başlı yönetim yapısının ve yetkinin, tek bir kurum himayesi altında birleştirilmesi ya da bu alanlardaki düzenlemelerin birbirleri ile uyumlu hale getirilmesi önem taşımaktadır.
4	Müşteri Odaklı Tanıtım ve Pazarlama Mekanizmasının Geliştirilmesi	Bölge'de, ortalama kalış süresinin ve turizmden elde edilen gelirin artırılması için hedef gruplar üzerinde tanıtım ve pazarlama mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda öncelikli olarak TR90 Bölgesi'nde gelen ziyaretçilerin hedef gruplar şeklinde yapılandırılması ve yapılandırılan her grup için beklenti analizlerinin yapılması önem taşımaktadır. Bu amaçla internet bazlı programlar ve sosyal paylaşım siteleri üzerinden ziyaretçilerin Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki deneyimlerini paylaşacakları platformların oluşturulması faydalı olacaktır
5	Turizm Sektöründe Çalışan Nitelikli İnsan Kaynağının Geliştirilmesi	Turizmde nitelikli insan kaynaklarının yetersiz olması, mevsimsellikten kaynaklanan nedenlerle tam zamanlı çalışacak turizm çalışanı açığı bölge turizminde işgücü açısından karşılaşılan en önemli problemlerdir. Bu nedenle, Bölge halkına turizm konusunda hizmet kalitesini artırmaya yönelik eğitimler verilmesi, turizm meslek liseleri ya da turizm yüksekokulları aracılığı ile turizm sektöründe nitelikli çalışan sayısının artırılması gerekmektedir.
6	Turizmin Kümelenme Şeklinde Gelişiminin Sağlanması	Turizm sektörünün diğer sektörlerle ilişkisi kurularak tek boyutlu ilerleyen turizm gelişim yaklaşımının terk edilmesi ve turizmde yaratılan katma değerin turizme destek sağlayacak sektörlerde yenilikçi politikaların desteklenmesiyle artırılması önem taşımaktadır. TR90 Bölgesi'nde turizmin kümelenme şeklinde gelişimini sağlamak için sektör içi ve sektörler arası kümelenme mantığı ve işleyişi ile ilgili çeşitli bilgilendirme çalışmaları düzenlenmesi gerekmekte, devletin yetkili mekanizmalarının turizmde kümelenme konusunda aktif rol alması için lobi faaliyetlerinde bulunulması gerekmektedir.
7	Turizm Gelirlerinin Tabana Yayılması ve Yaygınlaştırılması	TR 90 Bölgesi'nde ulaşım akslarının yetersiz ve zayıf olması nedeniyle turizmin sadece belirli alanlarda yoğunlaştığı ve dolayısıyla turizmden elde edilen gelirin Bölge'de homojen olarak dağılmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra turizmden sadece belirli kesimlerin faydalanması, turizmin bölgesel ve yerel bir sektör olarak algılanamamasına neden olmaktadır. Turizm

		sektöründen özellikle ekonomik faaliyet çeşitliliği az olan bölgelerdeki kesimlerin yararlanması önem taşımaktadır. Bu nedenle turizmde alternatif ürün gelişiminin teşvik edilmesi, köylerde üretilen geçimlik tarımsal üretimin turizm sektöründe girdi olarak kullanılması faydalıdır.
8	Kültürel ve Doğal Değerleri Geliştirerek Markalaşmanın Sağlanması	Turizm gelişiminin sürdürülebilir kılınması için markalaşma olmazsa olmaz bir unsurdur. Bölge'de turizmin markalaşabilmesi için öncelikle yöreye özgü değerlerin tanınması ve tanıtılması gereklidir. TR90 Bölgesi'ni markalaştırabilmek için atılacak en stratejik adımlardan bir tanesi TR90 Bölgesi imajının oluşturulmasıdır. Oluşturulan imajı destekleyecek ürün ve hizmetlerin sunulmasıyla TR90 Bölgesi'nin etkin tanıtımı yapılabilecektir. Uluslararası pazar araştırmalarının yapılması ve müşteri profillerinin çıkarılması, TR90 Bölgesi'nde pazara sunulacak ürün tasarımlarının turist beklenti ve önceliklerine göre yapılandırılmasını sağlamak açısından önem taşımaktadır.
9	Sektörün İhtiyaç Analizlerinin Yapılması ve Altyapı Eksikliklerinin Giderilmesi	Turizmin çeşitlendirilerek Bölge'ye farklı profillerden turist çekilmesi amacıyla altyapının geliştirilmesi ve iyi bir planlama çalışmasının yapılması gerekmektedir. Ancak böyle bir planlama çalışmasına kaynak oluşturacak bölgesel turizm verileri ve çalışmalar incelendiğinde verilerin yetersiz ve/veya tutarsız olduğu, herhangi bir ihtiyaç analizinin de bulunmadığı görülmektedir. Bu nedenle, ilgili kurumlar tarafından turizm gelişim bölgelerindeki altyapı eksikliklerini gidermek üzere ihtiyaç tespit çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Aynı zamanda, Bölge'nin fiziki altyapısının geliştirilmesiyle birlikte sağlıklı veri toplanması ve beklenti ölçüm analizlerinin yapılması da önem taşımaktadır. Nitekim Bölge yatak kapasitesi ve doluluk oranlarına bakıldığında, Bölge'nin Türkiye ortalamasının altında bir doluluk oranına sahip olduğu görülmesine rağmen yaz aylarında yaşanan turizm yoğunluğu Bölge yatak kapasitesinin yetersizliğine işaret etmektedir. Bu sebeple, Bölge'ye ilişkin toplanılacak verilerin nitel ve nicel şekilde değerlendirilmesinde fayda görülmektedir.

Kaynak: DOKA TR90 Bölge Planı

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sürdürülebilir turizm, doğal ve kültürel çevreye duyarlı, biyolojik çeşitliliği koruyan, gelecek nesillerin de turizmden faydalanmasını amaçlayan, yerel toplumların da turizmden pay almasını savunan bir turizm anlayışıdır. Doğu Karadeniz Bölgesi, sahip olduğu doğal ve kültürel değerleri ile; kırsal turizm, eko-turizm, yavaş turizm, agro-turizm, inanç turizmi, yayla turizmi, kış turizmi, kruvaziyer turizmi, kamp ve karavan turizmi, doğa yürüyüşü, rafting ve kano, jeep safari, kuş gözlemi, yamaç paraşütü, avcılık, atlı doğa yürüyüşü ve dağ tırmanışı gibi çok çeşitli turizm tür ve aktiviteleri için zengin bir potansiyele sahiptir.

Bölgesel kalkınmayı hızlandırmak, bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltmak ve bölgenin refahını arttırmak için politika oluşturulmasına ve bu politikaların uygulanmasına katkı sağlayan kuruluşlardan birisi de Bölge Kalkınma Ajansı'dır. Ajanslar, bulundukları bölgeyi iyi tanımaları ve bölge potansiyelini ortaya koyma ve bu potansiyeli harekete geçirmek için merkezi yönetimin bölgesel kalkınmada yereldeki temsilci konumundadırlar.

Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA) tarafından hazırlanan Bölge Planı'nın ele alındığı bu çalışmadan elde edilen bulgular incelendiğinde;

-Bölgenin turizm amaçlı değerlendirilebilecek çok zengin doğal ve kültürel zenginliğe sahip olmasına rağmen mevcut turizm faaliyetlerinin Trabzon Sümela Manastırı, Uzungöl ve Rize Ayder Yaylası gibi belirli noktalarda yoğunlaştığı görülmektedir.

-Yine elde edilen bir diğer sonuçta, turizmin yaz aylarında yoğunlaşmasına karşın diğer aylarda doluluk oranlarının düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca bölgede konaklama işletmeleri doğu batı yönlü Karadeniz Sahil Yolu üzerinde bulunan merkezlerde yoğunlaşmış kırsal bölgelerde ulaşım ve konaklama alt yapısının yetersiz olduğu görülmüştür. Bu sonuç Kızılırmak, Kaya ve Şişik (2014) tarafından kırsal turizm açısından Doğu Karadeniz Bölgesi'nde konaklama işletmelerinin incelendiği çalışma sonuçlarıyla da örtüşmektedir.

DOKA tarafından hazırlanan turizme yönelik stratejiler incelendiğinde; alternatif turizm faaliyetlerini geliştirmek ve Yeşil Yayla Koridoru Projesi kapsamında konaklama ve faaliyet alanlarının çevresel duyarlılığı göz ardı etmeden bölge ekonomisine maksimum katkıyı sağlayacak biçimde tasarlanması ve tasarım aşamasında bölgenin yöresel mimarisini ve kültürel değerlerini yansıtacak öğelerin kullanımına öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu çerçevede DOKAP (Doğu Karadeniz Projesi-Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun ve Trabzon), OKA (Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı) ve KUDAKA (Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı) işbirliği ile "yeşil yol" projesine katkı sunulmuştur. Ayrıca bu kapsamda "Yenilikçi Yöntemlerle Turizmin Geliştirilmesi Mali Destek Programı" proje teklif çağrısına çıkılmıştır (DOKA, 2014 Yılı Ara Faaliyet Raporu).

Müşteri odaklı tanıtım stratejisine yönelik, özellikle çeşitli Körfez ülkelerinde DÜZENLENEN fuarlara ve Miami Kruvaziyer Fuarı'na katılım sağlanarak bölgenin tanıtımına katkı sağlanmıştır. Kümelenme stratejisine yönelik Trabzon'da; çay, gemi inşaatı ve kuyumculuk kümelenmesi konusunda çalışmalar yapılmış VE turizm kümelenmesine yönelik fikir düzeyinde çalışmalar yürütülmektedir (DOKA, 2014 Yılı Ara Faaliyet Raporu).

Sonuç olarak, bölgesel kalkınmada etkisi her geçen gün artan Bölge Kalkınma Ajansları'ndan birisi olan Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA) tarafından Doğu Karadeniz turizminin geliştirilmesine yönelik, tanıtım yapma, mali ve teknik destek sağlama, bölgesel analizler ve stratejiler oluşturma gibi çok çeşitli faaliyet yürütüldüğü görülmüştür.

KAYNAKÇA

BEGUMA, Halima; ALAM, Ferdous and SAHAZALI, Nurain (2014) Tourist's perceptions towards the role of stakeholders in sustainable Tourism Procedia - Social and Behavioral Sciences 144, 313-321.

BRADEN, Paul, V. And LOUSE Wiener. (1980) "Bringing Travel, Tourism and Culturel Resource Activities in Harmony With Regional Economic Development" Tourism Marketing and Management Issues, George Washington Üniversity, Washington

BUTLER, Richard. W. (1999). Sustainable tourism: A state-of-the art review. Tourism

Geographies, 1(1), 7–25.

CERON, Jean-Paul and DUBOIS, Ghislain (2003). Tourism and sustainable development indicators: The gap between theoretical demands and practical achievement. Current Issues in Tourism, 6(1), 54–75.

CHOI, Hwan, C. and SIRAKAYA, Ercan. (2005). Measuring residents' attitude toward sustainable tourism:Development of sustainable tourism attitude scale. Journal of Travel Research, 43(4), 380–394.

COTTRELL, Stuart, P.; VASKE, Jerry, J and ROEMER, Jennefer, M. (2013) Resident satisfaction with sustainable tourism: The case of Frankenwald Nature Park, Germany, Tourism Management Perspectives 8 (2013) 42–48.

CURTO, Justin. (2006). Resident perceptions of tourism in rapidly growing mountain tourism destinations. Waterloo: University of Waterloo.

DİNÇER, Füsun, İ. (1997). Avrupa Birliği'nde Turizm ve Uygulanan Politikalar, Der Yayınları, İstanbul

DOKA, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2014 Ara Faaliyet Raporu. http://www.doka.org.tr/pdf/#dosyalar/publication/page_26/1423851424-2014_Yili_Ara_Faaliyet_Raporu.pdf.

DOKA, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı (2014-2023). http://www.doka.org.tr/pdf/#dosyalar/publication/page_8/1423849188-Bolge_Plani_2014-2023.pdf.

DYMOND, Stuart. J. (1997). Indicators of sustainable tourisminNewZealand:A local government perspective. Journal of Sustainable Tourism, 5(4), 279–293

GÜRSOY, Doğan and RUTHERFORD, Denney, G. (2004). Host attitudes toward tourism: An improved structural model. Annals of Tourism Research, 31(3), 495–516.

KIZILIRMAK , İsmail; KAYA, Fazıl ve ŞİŞİK, Leyla (2014). Kırsal Turizm Açısından Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki Konaklama İşletmelerinin İncelenmesi, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 4 (2): 26-36.

LIU, Zhenhua. (2003). Sustainable tourism development: A critique. Journal of Sustainable Tourism, 11(6), 459–475.

POLAT, Eray ve YILMAZ, Gülay, Ö. (2014), Kalkınma Ajanslarının Turizmin Gelişmesindeki Önemi: Güney Marmara Kalkınma Ajansı Örneği. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (9:1) 2014.

ÖZKUL, Emrah ve DEMİRER, Dilek (2012). Şehirlerin Turistik Markalaşmasında Kalkınma Ajaslarının Rolü, Bölge Planları Üzerine Bir Doküman İncelemesi. İşletme Araştırmaları Dergisi. 4/4, 157-181

ROBINSON, Guy, .M. (2008), "Sustainable Rural Systems, Sustainable Agriculture and Rural Communities", Ashgate Publishing Limited, Hampshire, England.

SCOTT, David ve Marlene Morrison, (2005). Key ideas in educational research. London: Continuum International Publishing.

SELVİ, Murat, S. ve ŞAHİN, Sedat. (2012). Yerel Yönetimler Perspektifinden Sürdürülebilir Turizm: Batı Karadeniz Bölgesi Örneği, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 2 (2): 23-36.

TAŞLIYAN, Mustafa ve KORKMAZ, Hatun, Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Sorunların Çözümünde ve Kalkınmadaki Önemi ve Katkıları: DOĞAKA, İKA ve ZEKA Örneği, II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, 1-2 Ekim 2012.

TORRES-DELGADO Anna and PALOMEQUE, Francesc, L. (2014)Measuring sustainable tourism at the municipal Level Annals of Tourism Research 49, 122–137

VALENTIN, Anke and SPANGENBERG, Joachim, H. (2000). A guide to community sustainability indicators.Environmental Impact Assessment Review, 20(3), 381–392.

YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Kitapevi, Ankara.

ZENGİN, Burhanettin. (2006). Turizm Coğrafyası Türkiye Genel ve Bölgeler Turizm Coğrafyası, Değişim Yayınları, İstanbul.

GELİŞMEKTE OLAN BİR SPOR VE KIŞ TURİZM MERKEZİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİMİ: KANDİLLİ (ERZURUM)

Salih BİRİNCİ[1]

Çağlar Kıvanç KAYMAZ[2]

ÖZET

Türkiye doğal ortam özellikleri ve doğal turistik kaynak değerlerinin çeşitliliği ekonomik faaliyetler içerisinde turizmin payını her geçen gün artırmaktadır. Doğa turizmi faaliyetleri içerisinde dağlık alanlarda iklim şartlarının uygunluğuna bağlı olarak gelişme gösteren turizm kış turizmidir. Bu doğal turizm faaliyetinin gelişmesine uygun alanların başında ise Doğu Anadolu Bölgesi ve Erzurum ili gelmektedir. Kandilli Kayak Merkezi; şehir merkezine yaklaşık 42 km uzaklıktadır. Coğrafi koordinat sistemine göre 39°54'20"K enlemleri ile 40°50'30"D boylamlarında yer almaktadır. Pistlerin ortalama yükseltileri 1.720-1.765 m arasında değişmektedir. 2,5 km, 3,75 km ve 5 km yeşil, mavi ve kırmızı pistler vardır. Bu çalışmada Kandilli spor ve kış turizm merkezinin literatüre kazandırılması, tanıtımı, kış turizm açısından sahip olduğu potansiyelin belirlenmesi, mevcut kullanım durumu, tesis özellikleri, turizme uygunluğu ve sürdürülebilir kullanımı tespit edilmeye çalışılmıştır. Gezi-gözlem ve mülakat yöntemlerine dayalı olarak yürütülen çalışmadaki şekillerin çiziminde CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) tekniklerinden yararlanılmıştır. Elde edilen bulguların turizme etkisi, sahanın kış turizmi potansiyeli açısından güçlü ve zayıf yönleri ile bu yönler bakımından oluşan fırsat ve tehditlerin ortaya konulduğu SWOT analiziyle değerlendirilmiştir. Ülkemizin sahip olduğu tek biathlon pistinin burada bulunması, çok çeşitli modern tesislerin ve otelin varlığı ile dört mevsime yayılan sportif faaliyet imkânı bu merkezin önemini artırmıştır. Türkiye'nin kış turizmi yönüyle gelişimine katkı sağlaması adına Erzurum'da yapılan yatırımların bir ayağını oluşturan ve gümümüze kadar yeterli düzeyde değerlendirilmeyen Kandilli kayak merkezi, sürdürülebilir planlama yöntemleriyle işletilmesi halinde bölge ve yöre ekonomisine önemli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Kış Turizmi, Kandilli, Erzurum.

[1]Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Erzurum.
E-mail: sbirinci@atauni.edu.tr
[2]Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Erzurum.
E-mail: ckkaymaz@gmail.com

THE SUSTAINABLE MANAGEMENT OF A DEVELOPING SPORTS AND WINTER TOURISM CENTER: THE CASE OF KANDİLLİ (ERZURUM)

ABSTRACT

In Turkey, natural environment features and diverse natural tourism resources increase the share of tourism in the economic activities every passing day. Winter tourism, which is a nature tourism activity, is developing depending on mountainous areas and climate conditions. One of the regions suitable for the development of this natural tourism activity is the Eastern Anatolia Region of Turkey (and Erzurum Province in it). Kandilli Ski Center is at a distance of approximately 42 km from the city center. It is situated at northern latitude 39°54'20" and eastern longitude 40°50'30". The average heights of ski tracks vary between 1,720 and 1,765 m. It has 2.5 km, 3.75 km, and 5 km green, blue, and red races. This study bring in Kandilli sport and winter tourism centers literature, identification, determination of its potential for winter tourism, current usage, facility characteristics, the suitability for tourism and has tried to determine its sustainable usage. The travel-observation and interview methods for drawing shapes on the work carried out and was utilized on the basis of GIS (Geographic Information Systems) techniques. The findings of the impact on tourism, winter tourism field formed with respect to this direction in terms of strengths and weaknesses. The potential opportunities and that threats were evaluated by SWOT analysis. The presence of the only biathlon track of our country, spanning a wide range of modern facilities and the opportunity of hotels with four season sporting activities has increased the importance of this center. Kandilli Ski Center, which is one of the investments made to contribute to Turkey's winter tourism, may make important contributions to regional economy and local economy through sustainable planning and management.

Key Words: Tourism, Winter Tourism, Kandilli, Erzurum.

GİRİŞ

Coğrafi çevre geçmişten bu güne değin tüm değerleriyle turizmin ilgi odağı olmuştur (Soykan, 2003: 19). Buna karşın dağlık alanların sahip olduğu doğal kaynaklar ve bu kaynakların kullanım potansiyelleri günümüze kadar tam anlamıyla anlaşılmamıştır (Gönençgil, 2003: 55-56). 1830-1900'lü yıllar dağların dikkat çekmeye başladığı dönemlerdi. İngiliz amatör dağcılarının katkısı ile kış mevsiminin güzelliğinin keşfedilmesi, seyahat mevsimine kış aylarının da dâhil edilmesi ile ikinci bir tatil olanağı ve sezonu ortaya çıktı (Özgüç, 2011: 199).

Dağlar ve dağlık alanlar insanlık tarihi boyunca pek çok beşeri faaliyet açısından dikkat çekici yerler olmuş ve bu doğrultuda birçok amaçla kullanılmışlardır (Doğanay ve Zaman, 2013: 125). Bunlardan biri olan dağcılıkla ilgili sporlar, günümüzde dünyanın her köşesinde milyonlarca insan tarafından gerçekleştirilmektedir (Somuncu, 2004: 7). Günümüzde popülaritesi artan kış sporları gibi spor dalları turizm aktivitesi içerisinde değerlendirilmekte (Erhan, 2012: 301) olup, dağlar ülkemizde deniz kıyılarından sonra, rekreasyonel etkinlikler için gerek yabancı gerekse yerli ziyaretçiler tarafından en çok tercih edilen alanların başında gelmektedir (Somuncu, 2003: 66). Bu anlamda dağ turizmi dağ ikliminde bulunma, dinlenme ve tatil ile dağ sporları yapma uğraşlarını kapsayan bir turizm hareketidir (Ülker, 1992: 11). Ayrıca kış turizmi günümüzde sadece bir spor turizmi türü olmaktan çıkmış ve sporun yanında veya hatta tamamen dışında tesis ve etkinlikleri de talep eden bir pazarın etkisinde girmiştir (Demiroğlu, 2014: 1).

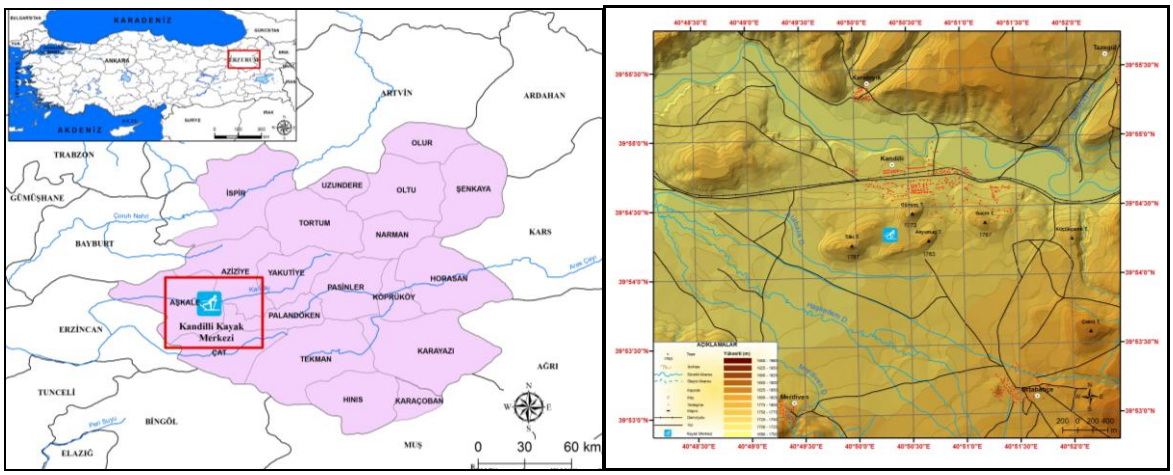
Türkiye'de kış turizminin en geniş yayılma alanı, yüzeyşekilleri ve iklimle ilgili olarak Doğu Anadolu Bölgesi'dir (Doğaner, 1997: 28). Erzurum'da doğal çevre şartları ve insan gücü bakımından, çok zengin bir kayak sporu potansiyeli vardır (Doğanay, 1987: 48). Erzurum ve çevresi klimatik turizm açısından önemli olup, klimatizm yönünden en dikkat çekici turizm aktivitesi hiç şüphesiz kayak sporu (Doğanay, 1986: 196) olup, kış turizminin gelişmesindeki en önemli etkenlerden biridir (Altaş vd., 2015: 346). Kayak sporu kuzey disiplini ve alp disiplini olmak üzere iki alt başlıkta toplanmaktadır. Kuzey disiplinin en yaygın kolu olan kayak koşu (cross - country) için düz ve az eğimli alanlar gerekirken, alp disiplininde yüksek seviyelerden alçak seviyelere kayakla inildiğinden çeşitli eğimlerde yamaçlar gerekir (Doğaner, 2001: 179).

Karaman (1996), sürdürülebilirliği bir toplumun, ekosistemin veya sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz bozulmadan aşırı kullanım ile tüketmeden veya sistemin hayati bağı olan ana kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürülebilmesi yeteneği olarak tanımlamıştır (Sarıkaya ve Kara, 2007: 222). Hunter and Green (1995) ise sürdürülebilir turizmi destinasyon alanlarında hem yerel, doğal ve kültürel yapısal kaynakları korur hem de ekonomik gelişmeyi teşvik ederek bu amaçları sağlar şeklinde tanımlamıştır (Nepal, 2000: 662). Sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu ürün ve hizmetlerin doğal kaynakların aşırı tüketimini engelleyerek üretim işlevini yerine getiren sürdürülebilir bir sistemdir. Sosyal boyut ise gelir ve cinsiyet eşitliğini gözeten siyasi güvenilirliğin olduğu ve

katılıma önem verilen bir sistemdir (Onaran, 2014). Bu açıdan turizm de doğal kaynakların sürdürülebilirliği kadar herhangi bir destinasyonun ekonomik ve sosyal anlamda sürdürülebilirliği kış turizm merkezleri için oldukça önemlidir.

İNCELEME ALANININ KONUMU VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Kandilli Kayak Merkezi, Erzurum ili Aşkale ilçesi Kandilli mahallesi sınırları içinde, 2011 Üniversiade Kış Oyunları için eski askeri kışla yerleşkesi üzerine inşa edilmiştir. Kandilli yerleşmesinin hemen yanında inşa edilen merkezde kayak pistleri 1720-1765 m yükseltileri arasında yer almaktadır (Harita 1).

Harita 1. Kandilli Kayak Merkezi Lokasyon ve Topografya Haritası

Erzurum şehir merkezine D-100 karayolu üzerinden yaklaşık 42 km uzaklıkta olup, iki farklı güzergâh ile merkeze ulaşım sağlanmaktadır. Bunlardan biri D-100 Erzurum-Aşkale karayolu üzerindeki Kandilli Kayak Merkezi kavşağından güneye ayrılan yoldur. Diğeri ise yine Erzurum-Aşkale karayolu üzerinden Aziziye (eski ismi Ilıca) yerleşmesi çıkışından batıya ayrılan Alaca-Kandilli (eski Erzurum-Aşkale karayolu) yoludur. Bu güzergâh mesafe olarak (36 km) kısa olmakla birlikte, yolun Aziziye ilçesi çıkışından sonraki 21 km'lik bölümü stabilize olması nedeniyle kayak merkezine ulaşım için birinci güzergâh daha çok tercih edilmektedir.

Kış turizmi için gerekli şartların başında kayak pistlerinin yapılabileceği alanların varlığı, kış döneminde görülen kar yağışı, karın yerde kalma süresi ve kar kalitesi gelmektedir. Bunların yanı sıra tüm turizm çeşitlerinde olduğu gibi ulaşım ve konaklama da temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bu açıdan Erzurum ve çevresi kış turizmi için uygun şartlara sahip olduğu dikkat çekmektedir. Nitekim Palandöken Dağları'nın kuzey yamaçlarındaki Palandöken ve Konaklı kayak merkezlerinin varlığı Erzurum ilinin kış turizm için çok uygun şartlara sahip olduğunu doğrular niteliktedir.

Araştırma konusunu oluşturan Kandilli Kayak Merkezi bulunduğu alan yeryüzü şekilleri açısından Karasu Nehri ile güneydeki Alabalık Deresi arasındaki su bölümü hattı üzerinde yer

almaktadır. Bu alanda kayak merkezinin sınırları içinde Güvenç Tepe (1773 m), Akyamaç Tepe (1763 m), Gacın Tepe (1767 m) ve güneybatı bölümünde Tilki Tepe (1787 m) sıralanmakta olup, aktif olarak kullanılan pistler Güvenç Tepe ile Gacın Tepe arasında ve bu tepelerin yamaçları üzerinde bulunmaktadır.

Kış turizmi için en önemli gereksinim kar ve kayak yapmaya uygun altyapı tesislerinin varlığıdır. Bu açıdan Erzurum ve çevresi kış mevsiminin uzun sürdüğü, yağışın kar şeklinde düşmesi, uzun süre yerde kalması ve kayak yapmaya uygun kar kalitesiyle dikkat çekmektedir. Nitekim Erzurum Meteoroloji İstasyonuna ait uzun yıllık verileri incelendiğinde (1960-2013) yıllık yağısın 402,9 mm olduğu sahada kar yağışlı gün sayısının 64,6 ve karın yerde kalma süresinin 105,1 gün olduğu görülmektedir (Tablo 1). Kış sıcaklık değerlerinin uzun süre 0 ^{0}C'nin altında seyretmesi (165,7 gün), karın uzun süre yerde kalmasını sağlamakta ve bu durum kayak sezonun uzamasına yol açmaktadır.

Tablo 1. Erzurum'da Aylık Yağış Miktarı, Kar Yağışlı ve Karla Örtülü Gün Sayıları ile Sıcaklığın 0 ^{0}C'nin Altında Günlerin Sayısı (1960—2013)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Toplam
Aylık Yağış	19,9	23,1	32,2	55,4	67,2	45,2	25,9	16,8	20,5	44,2	31,5	21,0	402,9
Kar Yağışlı Gün Sayısı	12,8	12,6	13,2	6,5	0,6	0,1	-	-	0,1	1,1	5,6	12,0	64,6
Karla Örtülü Gün Sayısı	27,6	26,3	19,1	2,7	0,2	-	-	-	-	0,7	6,2	22,3	105,1
0 ^{0}C'nin Altında Gün Sayısı	30,7	27,8	27,6	13,1	2,6	0,4			1,7	10,1	22,0	29,7	165,7

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü verileri.

Karasu Havzası içinde kalan sahada, kayak merkezinin yaklaşık 200 m kuzeyinden geçen Karasu Nehri eğim değerlerinin az olması nedeniyle menderesler çizerek akışını sürdürmektedir. Bunun yanı sıra kayak merkezinin güneyinde Karasu Nehri'ne karışan kısa boylu küçük akarsular ile merkez içinde suni kar üretmek için inşa edilen gölet hidrografik açıdan dikkat çeken unsurlar arasında yer almaktadır.

Kandilli Kayak Merkezinin bulunduğu alan bitki türü açısından çevresine göre nispeten çeşitlilik göstermektedir. Merkez içerisinde sarıçam (Pinus silvestris), huş (Betula pendula), kavak (Populus), akasya (Acacia), karaağaç (Ulmus) gibi ağaç türlerinin yanı sıra ayrık otu, düğün çiçeği, sığırkuyruğu, geven gibi otsu ve dikensi türler yayılış göstermektedir. Alan içinde zengin bir fauna varlığı da dikkat çekmektedir. Kış aylarında yapılan arazi çalışmalarında merkez içerisinde tilki ve tavşanın yanı sıra doğan, karga, saksağan, sığırcık gibi kuş türleri gözlemlenmiştir. Ayrıca görevlilerle yapılan mülakatlarda bu türlerin dışında çevrede domuz ve çakal gibi türlerin de yaşadığı belirtilmiştir.

Kayak merkezi çevresi kırsal yerleşmelerle çevrili durumdadır. Bunlardan en önemlisi kayak merkezinin içinde bulunduğu ve merkeze ismini veren Kandilli mahallesidir. İdari açıdan 1945 yılına kadar köy statüsünde olan yerleşme, aynı yıl Aşkale ilçesine bağlı bucak merkezi haline getirilmiş ve 1955 yılında Karabıyık olan ismi Kandilli olarak değiştirilmiştir. Nüfusun 1948 yılından sonra asker nüfusa bağlı olarak hızla artmasıyla yerleşmede 1969'da belediye teşkilatı kurulmuştur. Belde nüfusu

1970'de 3877 kişi ile zirve noktasına ulaşmış, 1980-1985 yılından sonra ise ülkemizde başlayan terör olayları sonucu asker nüfusun diğer illere kaydırılmasıyla hızla azalarak 1990'da 2876'ya düşmüştür (Sevindi, 1995: 49-50). Yerleşme nüfusu 2000 yılında 2703'e, 2007'de ise 904'e kadar gerilemiştir. Bu yıldan sonra 2008-2012 arasında tekrar artışa geçen nüfus 2008'de 1402'ye, 2012'de ise 1452 kişiye çıksa da bu yıldan sonra tekrar düşeşe geçerek 2013'de 1415'e, 2014 sonunda 1378'e kadar gerilemiştir. Bu süreç içinde 06.12.2012 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan *6360 sayılı kanun gereği Erzurum büyükşehir belediyesi sınırlarının il sınırlarının tamamını kapsaması (2.madde), aynı kanuna göre büyükşehire dönüştürülen illere bağlı ilçelerin mülki idari sınırları içerisindeki köy ve belde belediyelerin mahalle statüsüne dönüştürülerek bağlı bulundukları ilçe belediyelerine katılmalarına dair 3. madde* gereği Kandilli Belediyesi idari olarak mahalleye dönüştürülerek Aşkale Belediyesine bağlanmıştır (12.06.2012 tarihli 28489 sayılı Resmi Gazete).

MATERYAL VE METOT

Çalışma, Erzurum ilinde kış turizmi çatısı altında Kandilli Kış Turizm Merkezinin turizm potansiyelinin ortaya konulması, değerlendirilmesi, tanıtımı ve sürdürülebilir yönetimi amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışmada temel materyal olarak Türkiye Topoğrafya Haritalarının 1:25.000 ölçekli ERZURUM-I45-b1 ve I46-a3 topoğrafya paftaları kullanılmıştır. Sahanın diğer doğal ve beşeri ortam özellikleri de yakın çevrede yapılmış çalışmalardan derlenmiştir. Gezi-gözlem ve mülakat yöntemlerine dayalı olarak yürütülen çalışmadaki şekillerin çiziminde CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) tekniklerinden yararlanılmıştır. Diğer yandan sahaya farklı tarihlerde sistematik bir şekilde arazi çalışmaları gerçekleştirilerek veriler toplanmıştır. Hem büro hem de saha çalışmalarından elde edilen bulguların turizme etkisi, sahanın kış turizmi potansiyeli açısından güçlü ve zayıf yönleri ile bu yönler bakımından oluşan fırsat ve tehditlerin ortaya konulduğu SWOT analiziyle değerlendirilmiştir.

BULGULAR

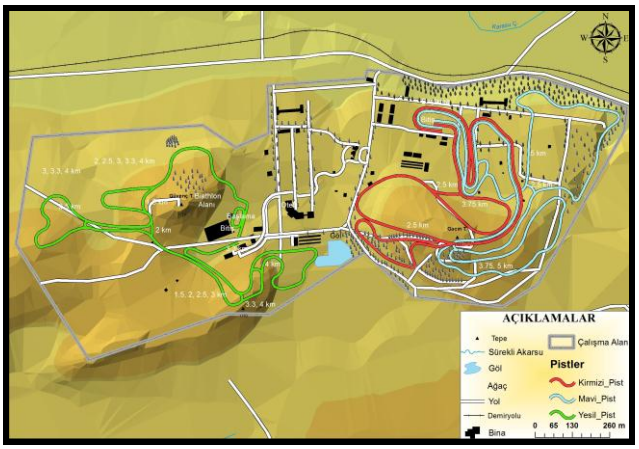
Kış turizm alanlarının yer seçimini etkileyen başlıca coğrafya etmenleri iklim ve yüzey şekilleridir (Doğaner, 2001: 178). Karın yerde kalma süresinin uzunluğu, kayak mevsimini belirlemekte, buna bağlı olarak kış turizmi, karın yerde kalmasıyla başlamakta ve kayak pistlerinden karın erimesiyle son bulmaktadır (Doğaner, 1991: 147). Kandilli kış turizm ve spor merkezi yüzey şekilleri açısından gerekli yükselti, eğim, uzunluk ve genişlikte dağ yamaçlarına sahiptir. İklim koşulları ise kış turizmi için gerekli kar kalınlığı, yerde kalma süresi ve karın kuru toz kar olması gibi doğal şartların sunduğu fırsatlar ile bu alanın önemini artırıcı rol oynamıştır. Buna ek olarak kış turizm merkezlerinde, kayak pistleri ve mekanik tesislerin yer aldığı kayak alanları kadar, konaklama, hizmet, eğlence ve ağırlama tesislerinin kuruluş yerlerinin seçimi de önemlidir. Bu tesislerin varlığı kış sporları faaliyetlerinin turizm olayına dönüşmesinde önemli rol oynamıştır (Doğaner, 1997: 28). Bu tip

yerlerde mevcut altyapı tesissilerinin boş kalmaması, turizm merkezlerin sürdürülebilir bir şekilde işletilebilmesi için turizmin bütün yıla yayılması oldukça önemlidir. Bu açıdan turizm merkezleri ve çevrelerinin doğal ve beşeri turistik değerleri dikkate alınarak bir turizm programı geliştirilmelidir. Dolayısıyla bu kış turizm merkezinde turizm sezonu yılın yaklaşık 5-6 ayı devam ederken, yazın ise tekerlekli kayak ile bu faaliyetin yılın tamamına yayılması sağlanmıştır. Bu anlamda Kandilli Kayak Merkezi kış turizm etkinlikleri dışında sahip olduğu konaklama tesisi, yarış pistleri ve çevredeki flora ve fauna özellikleri ile kayak sezonu dışında kamp ve eğitim hizmetleri yanı sıra rekreasyon faaliyetleri açısından zengin bir potansiyele sahiptir. Kandilli, turizm arz kaynakları açısından değerlendirildiğinde başlıca çekicilikleri; farklı sportif faaliyetler sunması, kırsal alanda sessiz ve dinlendirici bir doğal ortam koşullarının olması, spor ve kış turizminin yanında yaban hayatı gözleme fırsatı, değişik ve farklı arayışlar içerisinde olan insanlar için ideal bir yer olması, piknik gibi rekreasyonel faaliyetlere imkân vermesi sayılabilir. Erişilebilirlik açısından Kandilli Erzurum-Aşkale D-100 karayolu üzerinde şehir merkezine yaklaşık 42 km uzaklıkta yer almaktadır. Erzurum ilinde hava ve karayolu ulaşımında gelişmiş bir ulaşım ağının varlığı bu sahaya erişimi kolaylaştırmaktadır. Konaklama imkânları açısından Erzurum şehri birçok alternatif sunmaktadır. Ayrıca Kandilli kayak merkezinde bulunan 90 kişi kapasiteli otel ise sunulan hizmetin kalitesi ve konaklama konusunda karşılaşılabilecek sorunu bir nebze olsun ortadan kaldırmaktadır.

Kandilli kayak merkezi 2011 yılında 160 hektarlık bir alana kurulmuştur. Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'ne bağlı olup, kış turizm merkezi içerisinde sosyal tesisler, otel, bakım binası, yarış idaresi, wax kabinleri ve depolar bulunmaktadır (Fotoğraf 1). Cross ve biathlon yarışlarında kullanılmak üzere 3 farklı pisti vardır. Türkiye'nin tek biathlon pistinin Kandilli'de bulunması bu alanın önemini iyice artırmaktadır (Harita 2). Ayrıca kış turizm merkezinde Ortabahçe, Kandilli, Tazegül ve Gökçebük köylerinden aşçı, temizlikçi, bakımcı gibi farklı meslek dallarından toplam 7 kişi istihdam edilmiştir.

Fotoğraf 1. Kandilli Spor ve Kayak Merkezinden Görünümler

Harita 2. Kandilli Kayak Merkezi Planı (Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü Verilerinden Faydalanılarak hazırlanmıştır)

Kayak merkezi, Kayak Federasyonuna bağlı kulüpler ile milli takımların kamp, konaklama ve eğitim yeri olması nedeniyle yıl içerisinde birçok kulübe ev sahipliği yapmaktadır. Merkeze kamp için yurtiçinden Niğde, Ankara, Sivas, Hakkâri, Ağrı, Muş, Bingöl, Van gibi illeri dışında yurtdışından Ukrayna, Kanada, Gürcistan, Slovenya, İran, Polonya, İtalya, Rusya, Yunanistan, Bulgaristan gibi ülkelerden çok sayıda kulüp ve sporcu gelmektedir. Ocak ve şubat ayları en yoğun dönemler olup, kamplar yaklaşık 15 gün sürmektedir. 2011 yılı il içi federasyon faaliyetleri kapsamında Kandilli biathlon ve kayaklı koşu yarışları, seçmeleri, test yarışları ile çeşitli şampiyonlar olmak üzere 7 organizasyona ev sahipliği yapmış, bu organizasyonlara 866 sporcu, 2012 yılında 2 organizasyon ve toplam 37 sporcu, 2013 yılında 4 organizasyon yapılmış ve toplam 515 sporcu katılmıştır. 2014 yılında ise Kandilli'de federasyon tarafından herhangi bir faaliyet gerçekleştirilmemiştir (Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü, 2015).

Turistik işletme belgeli otellerde konaklayan yerli ve yabancı turist sayıları incelendiğinde 1990 yılında 35163 yerli, 23016 yabancı olmak üzere toplam 58179 kişinin konakladığı Erzurum ilinde, 10 yıllık süreç sonunda 2000 yılında konaklayan ziyaretçi sayısı (143882 yerli, 9500 yabancı) yaklaşık üç kat artarak 153382'e ulaşmıştır. Bu süreçte yabancı turist sayısında yarıdan daha fazla azalma olmasına rağmen görülen ziyaretçi artışının tamamen yerli turist sayısından kaynaklandığı dikkat çekmektedir. Erzurum iline gelen ziyaretçi sayısı 2010 yılından itibaren 200 bin sınırını aşmıştır. 2011 Üniversiade kış oyunları ile Erzurum'un ulusal ve uluslararası düzeyde tanınırlığının artması ve bu oyunlar kapsamında yapılan yeni kış turizm yatırımları sonucu ile gelen turist sayısı 221047 kişiye çıkmıştır. Ziyaretçi sayısı 2014 yılında iklim şartlarının kış turizmini olumsuz etkilemesi sonucu (kar yağışı azlığı ve diğer doğal koşullara bağlı olarak kış turizm sezonunun kısa sürmesi) 179186'sı yerli, 28066'sı yabancı olmak üzere toplam 207252 kişiye gerilemiştir. Aylara göre gelen turist sayılara incelendiğinde turistlerin kış turizmine bağlı olarak ocak, şubat ve mart aylarında; kültür, sağlık ve diğer turizm türlerine bağlı olarak da mayıs-ağustos ayları arasında yoğun

ilgi gösterdikleri gözlenmiştir. Türkiye'nin her ilinden ziyaretçinin geldiği Erzurum, Rusya, Ukrayna, Almanya, Polonya, Yunanistan, İtalya, Romanya, Macaristan, Slovenya, Fransa, Moldova başta olmak üzere Avrupa kıtasındaki birçok ülkenin yanı sıra İran, Azerbaycan, Gürcistan gibi komşu ülkeler ile ABD, Kanada, Japonya, Güney Kore, Arjantin, Kırgızistan, Kazakistan gibi dünyanın çeşitli ülkelerinden turistleri ağırlamaktadır (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2014).

Kış turizmi kapsamında Kandilli'nin sahip olduğu potansiyele bağlı olarak oluşan güçlü yönler: Erişimin kolay olması, yol ağının gelişmiş olması, toplu taşımanın belediyeler ve özel halk otobüsleri tarafından sağlanması, doğal ortam özelliklerinin korunması, yabani hayvanların doğal yaşamına müdahale edilmemesi (tilki, tavşan, keklik), kayak turizminin alt ve üst yapı hizmetlerinin (mekanik tesisler) modern şekilde olması, Kandilli'de konaklama hizmetinin bulunması, kar kalitesinin yüksek (toz kar) olması, kayak pistlerinin uzun ve sayıca fazla olması, karla kapanan yolların hızlı bir şekilde açılması, çok farklı ve çeşitli faaliyetler sunulması, ülkemizdeki tek biathlon alanı Kandilli'de bulunması.

Sahada turizmin gelişmesinin önünde engel oluşturan zayıf yönleri: Ulusal uluslararası düzeyde tanınırlığının yetersiz olması, kayaklı koşu ve biathlon dışında kış sporlarının yapmaya uygun pistlerin olmaması, kar yağışının az olduğu dönemlerde kar kalınlığının yetersiz olması ve buna bağlı olarak kış sporlarının yapılamaması gibi durumlar kayak merkezinin sürdürülebilir yönetimi açısından sorun teşkil etmektedir. Bunların yanı sıra turizm sezonu tüm yıla yayılması için merkez içinde uygun rekreasyon alanları oluşturularak ziyaretçilerin hizmetine açılmasına yönelik projelerin olmaması önemli bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir.

Turizmin gelişmesine katkı sağlayacak fırsatlar: Yerel halka istihdam oluşturması, Kayak ve Dağcılık Federasyonu kulüplerine hizmet vermesi, çeşitli özel-kamu kurum ve kuruluşların özel kamp eğitimlerinde bu alanı kullanması, Kandilli yerleşim merkezinin içinde yer alması.

Turistik kaynakları ve turizmin gelişmesi konusunda tehdit oluşturan başlıca faktörler: Giriş-çıkışlar için kontrolü sağlayacak güvenlik personelinin olmaması, etrafının çitlerle çevrili olmaması sebebiyle yaban hayvanlarının merkez içerisine kadar girmesi.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye yeni turizm stratejileri geliştirerek dünya turizm sektöründen daha fazla pay almaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda son yıllarda bilinen turizm türleri ve alanları dışında ülkemizin çeşitli yelerinde turizmin geliştirilmesine yönelik projeler ön plana çıkmaya başlamıştır. Bunlar içinde dikkat çekenlerden biri de kış turizmini geliştirme projeleridir. Bu kapsamda belli alanlar turizm merkezi ilan edilerek buralarda kış turizminin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ülkemizde bu şekilde kış turizm merkezi ilan edilen alanların olduğu yerler arasında Palandöken ve Konaklı Kış Turizm Merkezleri ile Erzurum ili dikkat çekmektedir. Bu merkezler dışında il sınırları içinde 2011 yılında inşa edilen

Kandilli kayak merkezi de kış turizmi açısından farklı bir alan olarak dikkat ekmektedir. Özellikle kayaklı koşu ve biathlon gibi kış sporlarının yanı sıra tekerlekli kayak ve atletizm branşları gibi yaz sporları için uygun altyapı tesislerine sahiptir. Bu özellikleri ile kayak merkezi ülkemizin önemli kamp eğitim merkezleri arasında yer almaktadır. Ayrıca kayak merkezi ve çevresinin sahip olduğu doğal ve beşeri özellikler de değerlendirildiğinde Kandilli kayak merkezinin ekonomik yönden yılın tamamında kullanılabileceği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte merkezin kuruluşundan gümümüze Kayak Federasyonu ve Gençlik Spor İl Müdürlüğü bünyesinde resmi yarış ve kamp çalışmaları dışında kullanılmadığı gözlenmiştir. Bu tür merkezlerin atıl kalmaması ve ekonomiye kazandırılması için sürdürülebilir yönetim sistemi ile işletilmesi kaçınılmaz görülmektedir.

Kandilli kayak merkezinin sürdürülebilirliği açısından yapılması gerekenler şöyle sıralanabilir: Öncelikle kış sporları ve kayak merkezinin ulusal ve uluslararası platformda dikkat çekici reklam çalışmaları ile tanınırlığının artırılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra yerel ve ulusal kulüplerin bu sahaya çekilerek kulüp kamplarına daha fazla sahne olması sağlanmalıdır. Rekreasyonel alanların sınırlı olduğu Erzurum şehrinde, kayak merkezinin rekreasyon alanı olarak hizmet verecek şekilde peyzaj düzenlemeleri ile yerel halka açılması alan kullanımının sürekliliği açısından düşünülmedir. Yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları yaz ve kış aylarında gençlerin bu alanda eğitim alarak milli takıma kazandırılması, ulusal ve uluslararası yarışlara hazırlanmasına yönelik geliştireceği eğitim projeleri de alan kullanımının 4 mevsime yayılması açısından değerlendirilmelidir. Ayrıca yurtdışından gelecek kulüplere özel imkânlar sunularak kamp etkinlikleri için bu alana çekilmeleri, ulusal ve uluslararası organizasyonlara bu sahanın sürekli aday gösterilmesi ve canlılığını koruması sağlanmalıdır.

BİLGİLENDİRME

Sayın Arş. Gör. Çağlar ÇAKIR'a, yüksek lisans öğrencimiz Sayın Hasan YUSUFOĞLU, lisans öğrencimiz Sayın Tahsin ÖZTÜRK'e arazi çalışmaları aşamasında gösterdikleri destekten, Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü çalışanlarına, turizm merkezinde bizleri oldukça sıcak karşılayan personele teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

ALTAŞ, Namık Tanfer, ÇAVUŞ Ahmet ve ZAMAN Nilgün, (2015), "Türkiye'nin Kış Turizmi Koridorunda Yeni Bir Kış Turizm Merkezi: Konaklı", Marmara Coğrafya Dergisi, 31, ss. 345-365.

DEMİROĞLU, Osman Cenk; (2014), Kış Turizmi, Detay Yayıncılık, Ankara, 200s.

DOĞANAY, Hayati; (1986), "Erzurum'un Turizm Potansiyeli", Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı, Ankara, ss. 189-206.

DOĞANAY, Hayati; (1987), "Erzurum'da Kayak Sporu Turizmi ve Başlıca Sorunları", Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı, Ankara, ss. 37-48.

DOĞANAY, Hayati; ZAMAN, Serhat; (2013), Türkiye Turizm Coğrafyası (Güncellenmiş 4. Baskı), Pegem Akademi, Erzurum, 472s.

DOĞANER, Suna; (1991), "Dağ Turizmine Coğrafi Bir Yaklaşım: Uludağ'da Turizm" Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Araştırmaları, 3, ss. 137-159.

DOĞANER Suna, (1997), "Türkiye'nin Dağlık Alanlarında Kış Turizmini Etkileyen Başlıca Etmenler", Coğrafya Dergisi, 5, ss. 23-54.

DOĞANER, Suna; (2001), Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul, 228s.

ERHAN, Kübra (2012), "Spor-Kamp Turizminde Gerede'nin Yeri" I. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, 28-30 Mayıs 2012, Erzurum.

GÖNENÇGİL, Barbaros (2003), "Kullanım Açısından Dağlık Alanların Sorunları ve Çözüm Önerileri" Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu, 16-18 Nisan 2003, İzmir.

NEPAL, K. Sanjay; (2000), "Tourism in Protected Areas The Nepalese Himalaya" Annals of Tourism Research, 27 (3), ss. 661-681.

ONARAN, Berrin; (2014), Sürdürülebilir Pazarlama, Detay Yayıncılık, Ankara, 210s.

ÖZGÜÇ, Nazmiye; (2011), Turizm Coğrafyası: Özellikler ve Bölgeler, Çantay Kitabevi, İstanbul, 544s.

SARIKAYA, Muammer; KARA, F. Zişan; (2007), Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kuramsal Vatandaşlık, Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 14 (2), ss. 221-233.

SEVİNDİ, Cemal; (1995), Kandilli Kasabasının Coğrafi Etüdü. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

SOMUNCU, Mehmet (2003), "Türkiye'de Koruma Altındaki Dağlık Alanlarda Turizm/Rekreasyon ve Çevre Etkileşimi: Aladağlar ve Kaçkar Dağları Milli Parkı Örnekleri" Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu, 16-18 Nisan 2003, İzmir.

SOMUNCU, Mehmet; (2004), "Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel" Coğrafi Bilimler Dergisi, 2 (1), ss. 1-21.

SOYKAN, Füsun (2003), "Coğrafi Çevrenin Turizm Amaçlı Değerlendirilmesinde Turizm Potansiyelini Saptamanın Önemi" Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu, 16-18 Nisan 2003, İzmir.

ÜLKER, İsmet; (1992), Dağ Turizmi: Planlama Yöntemleri, Yüksek Dağlarımız, Kayak Merkezleri, T.C. Turizm Bakanlığı, Ankara, 265s.

Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü, 2015.

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2014.

TÜİK, 2014: http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul

12.06.2012 tarihli 28489 sayılı Resmi Gazete

EKONOMİ Mİ EKOLOJİ Mİ? SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZMİ KONUMLANDIRMAK

Cihan KAYMAZ[1]
Hakan SEZEREL[2]

ÖZET

Kalkınma, istihdam ve toplumsal refah mı, yoksa doğal çevre, ekosistem ve biyoçeşitlilik mi? Bu sorunun yanıtı, ekolojik sürdürülebilirlik ve kalkınmanın sürdürülebilirliği arasındaki karşıtlıkta aranmaktadır. Turizm disiplininde söz konusu dikotomiyi aşmak için ekolojik turizm, çevreci turizm, sosyal sorumlu turizm gibi adlandırmalarla bir dizi arayışın ortaya çıktığı görülmektedir. Bu arayışların ortak yönü, soruna, ekonomik faaliyetleri önceleyen bir çerçeve sunmalarıdır. Bu çalışmada ise, sürdürülebilir turizm kapsamındaki arayışlar; başlıca ekoloji yaklaşımlarının (çevre korumacılık/sığ ekoloji, derin ekoloji ve toplumsal ekoloji) varsayımlarıyla incelenmiş ve sürdürülebilir turizmin, ekoloji yaklaşımları içerisindeki konumu belirlenmiştir. Sürdürülebilir turizmin; ekolojik sürdürülebilirlik açısından çok düşük bir derecede sürdürülebilir olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir kalkınma, ekolojik sürdürülebilirlik, sürdürülebilir turizm, ekoloji yaklaşımları.

EKONOMY VS ECOLOGY: DEPLOYING THE SUSTAINABLE TOURISM

ABSTRACT

Which ones to prefer, Development, employment, and wealth vs. natural environment, ecosystem, and biodiversity? To respond the questions are being researched in a frameworks of a dichotomy: the ecological sustainability or the sustainability of economy. The tourism discipline is seeking for a solution to go beyond the dichotomy via "new" quests, namely, the environmental tourism, the ecological tourism, and the socially responsible tourism. These suggestions have something in common: the economic priorities. This study examines the sustainable tourism initiatives and the assumptions with key ecological approaches (the shallow ecology, the deep ecology, and the social ecology) and attempts to deploy sustainable tourism in the ecological sustainability framework. The study ascertains that the sustainable tourism situate at a low degree regarding to the ecological sustainability.

Keywords: Sustainable development, ecological sustainability, sustainable tourism, ecological approaches

[1]Öğr. Gör., Gümüşhane Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, chnkaymaz@gmail.com
[2]Yard. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, hakansezerel@anadolu.edu.tr

GİRİŞ

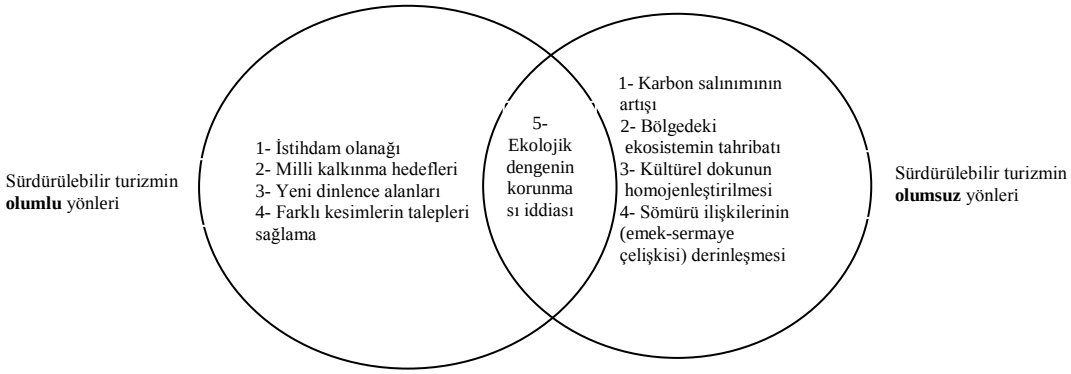
Bu çalışma, sürdürülebilir kalkınma modelinin, ekolojik yıkımı durdurabilecek bir model sunup sunmadığını turizm alanı bağlamında sorgulamaktadır. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre (UNWTO, 2014) son 60 yıldır, turizm alanı çarpıcı bir gelişme göstermiştir. 1950 yılında, dünya çapında yaklaşık 25 milyon kişi turistik amaçlarla seyahat ediyorken; bu sayı, 1980'lerde 278 milyona, 1995'de 528 milyona, 2013 yılında ise, toplam 1 milyar 87 milyon kişiye ulaşmıştır. Turistik seyahatlerin amaçlarına bakıldığında ise, en yüksek orana, rekreasyon ve boş zaman etkinliklerinin sahip olduğu görülmektedir. Turistik seyahatlerin %52'si; rekreasyon, boş zaman ve tatil amaçlı olarak yapılmaktadır. Geriye kalan seyahatlere oransal olarak bakıldığında, arkadaş ve akraba ziyareti, sağlık, din ve diğer amaçlı turizm etkinlikleri %27'lik bir paya sahiptir. Bu iki ana amaç dışında kalan seyahatlerde; iş ve ticari amaçlı olanlar %14 iken, bunu %7 oranıyla amacı belirlenemeyen seyahatler izlemektedir. 2014 yılında, 3,3 milyar kişi yaklaşık 50 bin farklı destinasyona taşınmıştır (IATA, 2014).

Turizm olgusundaki artışa ek olarak, ekonomik gerekçelerle desteklenmekte ve turizm alanlarının dünya çapındaki yayılımı teşvik edilmektedir. Buna koşut olarak, turizmin yayılımı sürerken turizm olaylarındaki nicel artışın ekonomik yararları, son kırk yılda neden olduğu ekolojik zararlar yüzünden gözden geçirilmekte ve ekonomik gelişimi etkilemeyecek ama doğaya da zarar vermeyecek "ara formüller" üretilmeye çalışılmaktadır. Son yıllarda, turizm alanı için üretilen ara formülerden öne çıkan bir tanesi, kalkınma yazınının özelliklerini taşıyan sürdürülebilir turizm kavramıdır.

Sürdürülebilirlik ifadesinin sıklıkla kullanıldığı disiplinlerden biri turizmdir. Kitle turizminin ekolojiye verdiği zarardan yola çıkarak geliştirilen sürdürülebilir turizm, ekolojik değerleri hesaba katarak turizm olanaklarının kullanılması iddiasındadır (Briassoulis, 2002). Başta ekolojik dengenin korunarak kalkınmanın sürdürülmesi gerekliliği ile geleneksel (kitle) turizmden farklı olarak, bir bölgede "alternatif" olabilecek[1] yeni destinasyonlar yoluyla hizmet vermeyi amaçlamaktadır. Böylece, kitle turizminin ekolojiye verdiği zararı azaltacağı düşünülmesinin yanı sıra, kurulan/üretilen yeni mekânlara önemli ekonomik olanaklar sunmaktadır. Bu anlamda, sürdürülebilir turizm, yeni turizm alanları açarak çeşitli istihdam olanaklarını ortaya çıkarması, farklı kesimlerin taleplerini karşılamasıyla ulusal refaha katkı sağlamaktadır. Turizm destinasyonlarının, sürekli artması, mevcut turizm faaliyetlerine ek olarak yeni alanların faaliyete geçmesiyle de turizmin ekolojik sorunlara katkısındaki payı giderek büyümektedir. Ayrıca, sürdürülebilir turizmin diğer olumsuzlukları, kapitalist olmayan mekânları da piyasalaştırıp, kendi bölgesindeki ekosisteme zarar vererek, bölgeyi tahrip etmesi; kültürel özelliklerin aşındırılarak bölgenin homojenleştirilmesi (Urry, 1999); sömürü

[1] Fordizmden post-fordizme geçişle, merkezi üretim sisteminden, üretim alanlarındaki çeşitlenmesi ve üretim sisteminin esnekleşmesine geçişle birlikte, turizmin alanlarındaki merkezilik de farklı destinasyonlara doğru şekillendirilmiştir.

ilişkilerini (emek-sermaye çelişkisi) derinleştirmesi olarak sayılabilir (bugün dünyada 10 kişiden biri turizm sektöründe çalışmaktadır (UNWTO, 2014).

Şekil 1. Sürdürülebilir Turizm Faaliyetlerinin Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Şekil 1'de görüldüğü gibi, sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin olumlu ve olumsuz birtakım sonuçları bulunmasının yanı sıra ekolojik dengenin tahribatıyla ilişkili tartışılan bir boyutu daha vardır. Aslında bu tartışmanın temelinde, çevre problemlerinin değerlendirilmesindeki bakış açısı farklılığı yatmaktadır. Sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin olumlu yönleri, ekonomi bakış açısının bir temsiliyetini sunmaktadır. Lewontin'in (2013: 138-139) bahsettiği gibi, ekolojik sorunların gerçek nedeninin onun *aracısı*na indirgenmesi yani, *nedenler* ve *aracılar*ın birbirine karışması, sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin olumlu tarafının söyleminin ortaya çıkmasında en büyük faktörlerden biridir. Sürdürülebilir turizm faaliyetlerine ekoloji yaklaşımları üzerinden yapılacak konumlandırma da, çevre korumacılık yaklaşımıyla ekolojik dengenin tahrip edilmemesi; bunun yanında kalkınma, istihdam gibi olanakların arttırılması özelliklerini taşıdığı yönünde sorunun gerçek nedenini gizlemesi bakımından eleştirilebilir. Çünkü ekolojik sorunların gerçek nedenini, "onun aracısına" yüklemektedir. İşte derin çevresel sonuçlar taşıyan turizm, istihdam ve ticaret açısından dünyanın en büyük endüstrisi[2] (Urry, 1999: 237) olması bakımından devlet politikalarıyla mevcut sermaye alanlarının yeniden yapılandırılmasını, piyasa sistemi dışındaki alanların ise, gerektiğinde yeni stratejiler geliştirilerek piyasaya açılması işlevini görmektedir.

Çalışmada, yukarıda değinilen ekonomi ve ekoloji yaklaşımlarının karşılaştırılmasına yer verilerek, sürdürülebilir turizmin hangi ekolojik bakış açısı içinde yer aldığı belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle çalışmada; sürdürülebilir turizm ve ekoloji yazınları incelenmesinin ardından tartışma ve sonuç bölümlerine yer verilmektedir.

1. DİKOTOMİ: EKONOMİZM ve EKOLOJİZM

18. yüzyılın sonunda başlayan siyasal, toplumsal ve iktisadi dönüşümler, *metaların metalarla üretimiyle* (Sraffa, 2010) karakterize edilen ve meta yığınlarının birikim döngüsü biçiminde işleyen

[2] John Urry, bu saptamayı doksanlarda yapmış olsa da günümüzdeki veriler turizm sektörünün bugün dünyanın en büyük endüstrisi olduğunu gösteriyor.

kapitalist üretim tarzını ortaya çıkarmıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde, mevcut piyasa sisteminin (kapitalist uzam) dışında kalan (kapitalist olmayan) uzamları, "piyasalaştırma" amacına yönelik olarak yeni bir evreye girmiştir. İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar süren, tekelci kapitalizm olarak adlandırılan bu evre, sermayenin ulusal sınırları aşmaya çalıştığı, bunun için, yeni mekânlar keşfetmek zorunda olduğu emperyalist evredir. Piyasa kapitalizmi dönemi, 1970'den itibaren neoliberal politikaların yürürlüğe girdiği, üreticilerin tüketici yönelimli olduğu ve tüketicilerin egemenliğindeki post-fordist üretim/tüketim tarzına doğru evrilmiştir. Kapitalizmin bu yeni evresi, geç kapitalizm olarak adlandırılan ve yayılımı her zamandakinden daha geniş ve farklı alanlara doğru yapan yeni birikim modelidir (Jameson, 2011; Harvey, 2012; Urry, 1999: 206). Geç kapitalizm evresinin çıktısı olarak neoliberalizm; sermaye birikim problemini, toprağın metalaşması ve özelleştirilmesi sonucunda (köylü nüfusun topraklarından sürülmesi), başka bir deyişle, toprak gibi kaynakların devlet eliyle metalaştırılarak piyasaya açılması ve sermaye birikimi için yeni sahalar açılması gerekliliğini ifade eder. Bu yayılım, doğanın giderek metalaştırılması sürecini hızlandırdığından çevresel değerlerin zarar görmesinde hiçbir engel tanımamaktadır. Ne ki, kapitalizmin doğaya verdiği tahribat ancak, 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra anlaşılabilmiştir.

1950'lerde belirgin bir şekilde hava ve toprak kirliliği sonucu kitlesel ölümlerin yaşanması[3], dikkatleri çevre sorunları ile ilişkili çalışmalara yöneltmiştir. 1970'lerle birlikte çevre sorunlarının küresel boyutlara ulaştığı, kamuoyunca bilinir hale gelmiştir. 1970'lere kadar, doğal kaynakların sabit mal olduğu düşünülürken, 1970'lerden sonraki toplumsal imgelem, ağırlıklı olarak "doğanın çökeceği, dünya üzerindeki bütün yaşamın duracağı öngörüsünü" taşımaya başlamıştır (Zizek, 2013: 7). Ekolojik sorunların fark edilişi, doğanın yeniden tanımlanmasına yol açmış, buna karşın, üretim tarzı, yeni teknikler ve söylemler geliştirmeye çalışarak bu duruma uyum sağlamaya çalışmıştır. Bunun sonucunda alanyazında, iki farklı görüşün tartışılmaya başlandığı söylenebilir. Bu çalışmada, iki farklı görüş, ekonomizm ve ekolojizm olarak ayrılmakta, ayrıca, ekonomizm ve ekolojizm dışında bir de toplumsalın dengeli bir şekilde sürdürülebilmesini ifade eden toplumsal boyutun önemine vurgu yapılmaktadır (Harris, 2000; Öztürk, 2007: 102-112).

Ekonomist görüş (ekonomizm), doğaya ondan sürekli yeni mal ve hizmetler üretilmesi gereken ve "çevre malları" (ya da doğal kapital) gözüyle değerlendiren bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda, çevre sorunları dışsal bir sorun olarak çerçevelenmekte ve doğa koruma, "çevre dostu" bir anlayışla ele alınmaktadır (Keleş, 1998; Keleş vd., 2012). Çevre ile ekonomi arasındaki ilişkiye vurgu yapan bu görüşün, a) ekonomik faaliyetlerin çevre sorunlarına etkisi ve b) çevre sorunlarına karşı uygulanması gereken faaliyetlerin ekonomik maliyetleri biçiminde özetlenebilecek iki temel problemi vardır.

[3] Sözgelimi, 1952 yılında bir hafta içerisinde Londra'da 4000'den fazla insanın hava kirliliğinden dolayı hayatını kaybetmesi.

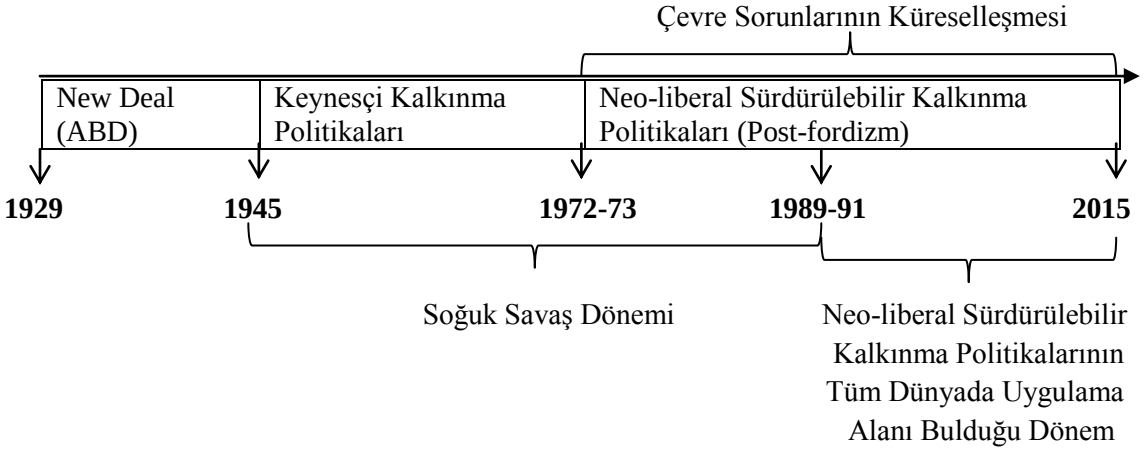
İkinci görüş olan ekolojizm ise, 19. yüzyılla birlikte insanlarca üretilmiş çevresel sorunlara çözüm getirme uğraşı olarak tarif edilebilir. Bu görüşün temelinde, doğanın kendini yenileyebilmesinin sınırları ön plana çıkarılmaktadır. Ekolojizme göre, tahribat, bu sınırın aşılması nedeniyle gerçekleşmektedir. Buna karşı ekolojizm, "doğanın mantığı"na uygun hareket edilmesi gerekliliğine dayanır.[4].

2. EKONOMİZM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Çevre sorunlarına ekonomi temelli bakış açısı, 20. yüzyılın son çeyreğine girilmesiyle, mevcut kalkınma modelinin ekolojik, iktisadi, toplumsal ve politik gelişmelere yeterli ol(a)madığı, bu yüzden yeni gelişmelerin bir gereksinimi sonucu kalkınmaya sürdürülebilirlik ifadesinin eklendiği tezini hakim kılmıştır (Kayıkçı, 2012: 13). 2. Dünya Savaşı sonrasında soğuk savaş dönemi başlamışken, ABD hegemonyasının güçlenme arzusu, dünyada kalkınma politikalarının (1929 krizinden sonra ABD'deki devletin etkin rol oynadığı New Deal programına benzer şekilde) gündeme taşınmasına yol açmıştır. Kalkınma politikaları, özellikle savaşta yoksullaşan Batı Avrupa ülkelerinin, ABD tarafından verilen desteklenmesiyle uygulama alanı bulmuştur. Daha sonrasında, azgelişmiş ülkelerin de kalkınma politikalarını uygulamaya koymasıyla devlet eliyle kalkınma çağı son halini almıştır (Esteva, 2007). 1970'lerden sonra ise, mevcut üretim sisteminin sorgulanması ve devletin piyasaya aşırı müdahalesi bahanesiyle klasik kalkınma anlayışı yetersiz görülerek sorgulanmaya başlamıştır. Bu durumun sorgulanması, özellikle devletin etkinliğini sürdürdüğü azgelişmiş ülkelerde, kalkınma politikaları başarısızlığa uğramış ve yoksulluk gibi sorunlar giderilmesi gerekirken, daha da derinleşmesi iddiasından hareket etmektedir (Öztürk, 2007; Harvey, 2012). Başka bir deyişle o dönemki temel iddia, devletin piyasaya müdahalesinin olmadığı, piyasa eliyle yürütülebilecek yeni bir kalkınma modeline geçilmesi gerekliliğiydi. Bunun paralelinde, çevre sorunlarının küreselleşmesi ve artık gizlenemeyecek noktaya gelmesiyle birlikte sürdürülebilir kalkınma modeli uygun görülmeye başlandı. Kısaca, 1970'ler sonrasındaki bu geçiş, Keynesyen maliye politikalarının uygulandığı devlet eliyle yürütülen klasik kalkınma modellerinden devletin etkinliğinin azaltıldığı neoliberal politikaların işlevlik kazandığı sürdürülebilir kalkınma politikalarının uygulanmasıyla belirginleşti. Ayrıca, çevre sorunlarının küreselleşmesi ve azgelişmiş ülkelerdeki yoksulluk sorununun derinleşmesiyle yeni kalkınma modeli son şeklini almış oldu. Nitekim toplumda popülerleşen çevresel imgelem öngörüsü, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren mevcut üretim tarzının devamlılığını sağlayabilmek adına kalkınma stratejilerine, herhangi bir şeyin varlığını sürdürerek yenilenebilme özelliğinin korunmasını ifade eden 'sürdürülebilirlik' kavramını ekletmiştir.[5]

[4] Ekolojizm, isminden de anlaşılacağı gibi, çevrecilikten (çevre korumacılık) farklı olarak ideoloji niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla çözüm önerileri, mevcut sistemi reforme etmekten çok radikal öğeler barındırır. Ayrıntılı bilgi bkz. (Çoban, 2002; Şahin, 2003).

[5] İlk kez 1972'de Stockholm Çevre Konferansı'nda çevreyi dışlamayan kalkınma kavramına değinilmiştir. Çevreyi dışlamayan kalkınma anlayışı çerçevesinde daha sonra sürdürülebilir kalkınma kavramı, 1980 yılında Dünya Koruma Birliği (WCU) tarafından basılan strateji metninde değinilmiş ve Birleşmiş Milletler'in 1987'de

Şekil 1: Kalkınmadan Sürdürülebilir Kalkınmaya Geçiş

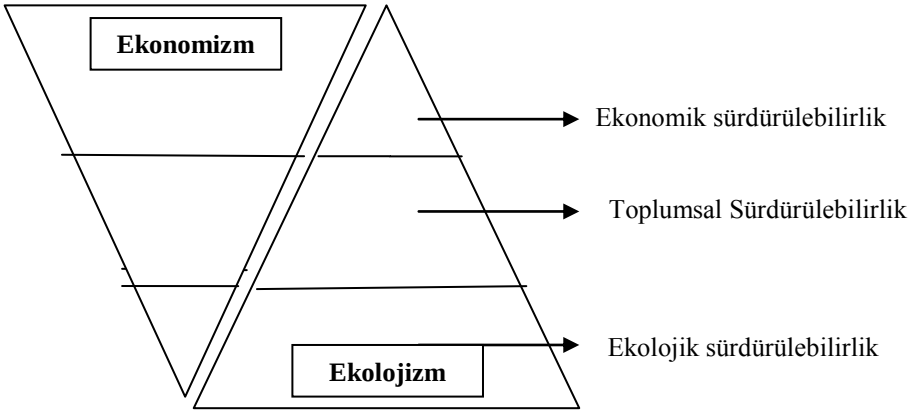
Sürdürülebilir kalkınma anlayışının, ekonomi, toplumsal ve çevresel (ekoloji) olmak üzere üç bileşeni bulunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, bu üç bileşenin sürdürülebilir olması temeline dayanan bir model sunma iddiasından yola çıkar. Çevresel (ekolojik) sürdürülebilirlik, doğanın kendini yeniden üretilme yeteneğinin korunması amacını taşırken; ekonomik sürdürülebilirlik, ekonomik faaliyetlerin devamlılığı için "doğal kapitalin" tükenmesine karşı tedbirler alma amacından hareket eder. Toplumsal sürdürülebilirlik ise, hem bugünün kuşaklarına dengeli yaşamın sunulabilmesi hem de gelecek kuşakların varlığına göre faaliyet gösterilmesi gerekliliğine dayanır (Harris, 2000). Ancak, sürdürülebilirlik ifadesiyle ilişkili bu bileşenler, kalkınma kavramının anlamına belirsizlikler katmaktadır. Bunun nedeni, neye öncelik verileceğinin ve neyin sürdürülebilir olacağının açık olmamasıdır. Her bakış açısında farklı anlamlara gelmesi sonucunda, günümüzde, sürdürülebilir kalkınmanın Pearce'ın hesaplamalarına göre 200'ün üzerinde tanımı bulunmaktadır (Öztürk, 2007: 98).

Birleşmiş Milletler'in (BM) 1987'de düzenlediği Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nda sunulan Ortak Geleceğimiz adlı raporda (1991: 78) yer alan "karar vermede çevre ile ekonomiyi birleştirmek" gibi ifadeler ekolojik sorunların çözümü için doğal dengeyi korumak gerektiğini işaret etmektedir. Oysa Lewontin'in (2013: 138-139) değindiği gibi, sürdürebilir kalkınma anlayışında, *nedenler* ile *aracılar*ın birbirine karışmasından dolayı gerçekçi olmayan bir yüzleşmenin yaşanmasıdır. *Nedenler* ile *aracılar*ın birbirine karıştırılması, ekolojik sorunlara yol açan üretim tarzının karakterini gizleyerek, kalkınmanın sorun olmadığı, yalnızca ona çevreci bir dünya görüşü kazandırılmasıyla sorunun çözüleceği öngörüsüne yol açmaktadır. Tam bu noktada, kalkınmanın sürdürülebilirliğini, doğal dengeyi bozmadan doğayı koruyacağını iddia eden çevre korumacı yaklaşım, ekolojik sorunları çözemeyeceği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Zaten, ekolojik sorunların çözümü olamayacağı

düzenlediği Çevre ve Kalkınma Komisyonu'ndaki Brundtland raporunda (Ortak Geleceğimiz Raporu) "İnsanlığın gelecek kuşakların gereksinimlerine cevap verme yeteneğini tehlikeye atmadan, günlük ihtiyaçlarını temin ederek, kalkınmayı sürdürülebilir kılma yeteneğine sahip" bir kalkınma modeli olarak ifade edilmiştir (DÇKK, 1991).

düşünülen çevre korumacılık yaklaşımına (sürdürülebilir kalkınma)[6] eleştiriler de özellikle neoliberal birikim koşullarının içini boşattığı ekolojik sürdürülebilirlik ekseninde yoğunlaşmaktadır.

Doğanın, kendini yeniden üreterek yenileyebilme becerisi üzerinde şekillenen, ancak, kalkınma ideolojine eklendikten sonra anlam kaymasına uğrayan sürdürülebilirlik, ekolojinin sürdürülebilmesi gerekliliği anlamından çıkmıştır. Bunun nedeninin, çevre politikalarıyla kalkınma stratejilerinin bütünleştirilmesi çabası olduğu söylenebilir (Şahin, 2004). Oysa, ekolojik sürdürülebilirlik, doğanın, insanın (ve diğer canlı türlerinin) yaşadığı evi (oikos) ifade etmesinden dolayı, insanın doğa ile olan bilinçli bir şekilde temellük ilişkisinin sürdürülebilmesini ifade etmektedir. Başka bir deyişle, insanın doğayla olan ilişkisi –ki bu emek ilişkisidir- eğer müdahaleye ve engele uğruyorsa, ekolojinin de sürdürülebilir olması beklenemez. Kısaca, "Sürdürülebilir kalkınma söylemi biri (kalkınma) diğerini (sürdürülebilirlik) ortadan kaldıran iki kavramı uzlaştırma girişimi[dir]" (Şahin, 2004). Öte yandan ekonomi bakış açısını (çevre korumacılık) eleştiren ekoloji yaklaşımları (derin ekoloji, toplumsal ekoloji, vd.[7]) ekolojik sorunları başka açılardan değerlendirmektedirler.

Şekil 2: Ekonomizm ile Ekolojizm Bakış Açılarına Göre Sürdürülebilirlik

3. ÇEVRE SORUNLARINA EKOLOJİK YAKLAŞIMLAR

Çevre sorunlarının azaltılabilmesi adına çeşitli tedbirlerin alınmasına yönelik, teknik ve idari reformların gerekliliği ile bilimsel ve teknolojik gelişmelerle çevrenin korunması amacında olan çevre korumacılık yaklaşımını eleştiren ve ekolojik sorunlara alternatif öneriler getiren farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. İlkin, Arne Naess (1973) çevre korumacılığa[8] sığ ekoloji tabiri kullanmış ve derin ekoloji yaklaşımını geliştirerek ikisi arasında bir ayrıma gitmiştir. Naess, çevre korumacılık

[6] Öyle ki, Derin Ekoloji yaklaşımının kurucularından Ernst Naess, çevre korumacılık yaklaşımını sığ ekoloji olarak nitelendirir.

[7] Bahsedilen ekoloji yaklaşımları dışında başka ekoloji yaklaşımları da vardır. Sözgelimi, eko-sosyalizm, eko-feminizm bunlar arasındadır. Fakat konumuzun içeriğini aşması bakımından bu üç yaklaşımı almış bulunuyoruz.

[8] Çevrecilik, çevreselcilik vb. adlandırılmalar üzerinden de tartışmaları bulunan "çevre korumacılık" yaklaşımının bu eleştirilerinin temel sebeplerinden biri "çevre" kavramının merkez olmama, merkez dışılık anlamlarını taşıyor olmasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şahin, 2003; Çoban, 2013

yaklaşımını, "kirlenmeye ve kaynakların tükenmesine karşı savaş" düşüncesine bağlı olarak hareket eden ve temel amacı gelişmiş ülkelerdeki insanların sağlık ve refahını korumayı hedefleyen insanmerkezci (antroposantrik) bir yaklaşım olarak niteler (Önder, 2000: 147-151). Derin ekoloji ise insanmerkezci "çevre imgesindeki insan" görüşünü reddeden, doğamerkezci (ekosantrik) bir anlayış benimseyen ve bunun üzerine insanlarla diğer canlıları birbirinden hiçbir şekilde ayırmayan, doğanın kendisi için "kendinde bir değer taşıdığını" söyleyen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, insan canlı ve cansız her şeyle eşdeğerdir (Tamkoç'tan aktaran Mutlu, 2005: 63). Doğanın kendiliğindenliği (kendinde şey/numen), insanın doğanın yalnızca parçalarından biri olduğunu gösterir. Ussal olmayan öğeler barındıran ve doğa ile mistik bir birlik düşüncesine sahip (İdem, 2009) olan derin ekoloji, böylece ekonomik kalkınmaya engel olunmadığı sürece insanın doğaya egemenliğinin sorun yaratmayacağını düşünen insanmerkezci çevre korumacılığa karşı çıkmış olur (Şahin, 2003). Ancak, derin ekoloji yaklaşımının, doğaya bakışı, ekosistem içerisinde herhangi bir varlık olarak görülen insanın, doğadan kalkarak insana yalnızca doğayı tahrip etme payesi biçer. Böylece, insanın doğaya karşı kendi ödevlerinin olabileceğini hesaba katmamış olur. İnsanın başta beden olarak doğanın bir parçası olduğu, kendinden başlayarak (habeas corpus), habeas oikos'a ulaşmasının, yani insanın kendisinden başlayıp, doğayı kullanması derin ekoloji yaklaşımında tersine dönmüştür (Cangızbay, 2003: 96-97).

Ekolojik bunalıma karşı tutarlı görüşler geliştirmeye çalışan bir başka ekoloji yaklaşımı toplumun yeniden yapılandırılması gerekliliğiyle öne çıkan toplumsal ekolojidir. 1960'larda Murray Bookchin tarafından geliştirilmiş toplumsal ekoloji, derin ekolojiyi insanın sahip olduğu akıl yürütme, alet yapma, teknoloji tasarlama, sembolik bir dil aracılığıyla iletişim kurma kapasitesini yalnızca biyosferi tahrip için değil, biyosferin iyiliği için de kullanılabileceğini göremediğinden yola çıkarak eleştiren bir yaklaşımdır. Derin ekolojinin bahsettiğinin aksine Bookchin'e göre (1996a) ekolojik sorunlar, öncelikle toplumdan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla toplumsal ekolojinin temel dayanağı, toplumla doğayı karşı karşıya getiren sorunların toplum ile doğa arasında ortaya çıkmadığı, toplumsal gelişmenin içinden çıktığı düşüncesidir. "Bugün algılanan toplumla doğa arasındaki karşıtlık ve bölünme, toplumsal alandaki bölünmelerden, insanların kendi aralarındaki çatışmalardan kaynaklanmaktadır." Bookchin'in (1996b: 44-45) ifade etmeye çalıştığı, ekolojik bunalıma çözüm bulmak istiyorsak onun tabirleriyle

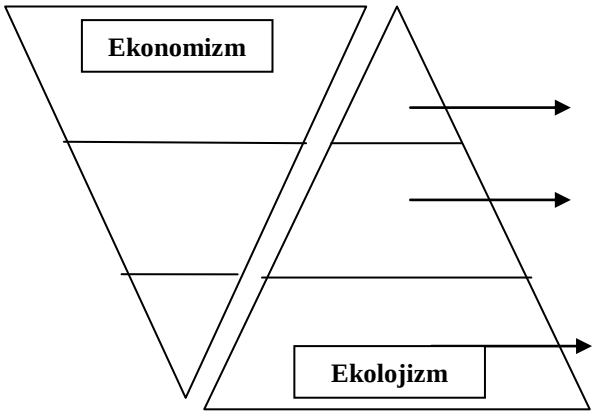
> "yalnızca burjuva, feodal ve eski toplumlarda ya da genel olarak sınıflı toplumlarda değil; bizzat uygarlığın şafağında, hiyerarşi ve tahakkümü doğuran insan toplumunun derinlerinde yatan kurumsal, ahlaki ve tinsel değişimlere çevirmemiz" gereklidir.

Görüldüğü gibi, ilgili yazın ekonomizm ve ekolojizm arasında kurgulanan karşıtlık, sürdürülebilir turizm açısından kalkınmanın sürdürülebilirliği, istihdam olanakları ve gelir yaratma pahasına, insan doğa karşıtlığına indirgenip indirgenemeyeceği konusunda alternatif görüşler sunmaktadır.

Sürdürülebilir turizmin bu şema içinde nereye konumlandırılabileceğine ilişkin saptamalar, tartışma ve sonuç bölümünde sunulmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sürdürülebilirliğe ilişkin ekonomi ve ekoloji alanyazınlarının incelenmesi sonucunda, turizmde sürdürülebilirlik kavramının ekonomik ve ekolojik bakış açıları içinde nerede konumlandırılabileceğine ilişkin nüveler elde edilmiştir. Çalışmada, sürdürülebilir kalkınma stratejilerinden biri olan sürdürülebilir turizmin, ekolojik sürdürülebilirliğin neresinde olduğu, ekoloji yaklaşımlarının (çevre korumacılık/sığ ekoloji, derin ekoloji ve toplumsal ekoloji) sunduğu tartışmalar doğrultusunda belirlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra sürdürülebilir turizmin, olumlu ve olumsuz yönleriyle kitle turizminin ortaya çıkardığı ekolojik sorunları önleyebilme yeterliliğinin bir değerlendirilmesi yapılarak, çalışmanın temel sorunu olan, mevcut üretim tarzının egemenliğindeki turizm disiplininde (şekil 3'te görüldüğü gibi) *ekolojik sürdürülebilirliğin çok düşük bir derecede gerçekleşebileceği* sonucuna ulaşılmıştır.

	Sürdürülebilir Turizm
Ekonomik Sürdürülebilirlik	Güçlü
Toplumsal Sürdürülebilirlik	Düşük
Ekolojik Sürdürülebilirlik	Çok Düşük

Şekil 3: Ekonomizm ile Ekolojizm Bakış Açılarına Göre Sürdürülebilir Turizm

Sürdürülebilir turizm üzerinden yapılacak bir başka önemli nokta, kitle turizminin çevreyi tahribatına alternatif olarak düşünülen sürdürülebilir turizm tekniğinin, öngörülenin aksine, çevre sorunlara daha da fazla katkı sağlayacağı sorunudur. Bu sorunun formülasyonunu jevons paradoksuyla açıklamak mümkündür. 1865'te yazdığı "Kömür Sorunu" eserinde William Stanley Jevons, meta üretiminin artışı ile enerji tüketiminin –ki o dönemin en büyük enerji kaynağı kömürdür- artışı üzerine değerlendirmelerde bulunur. Jevons, yaptığı çalışmada, teknolojinin gelişmesiyle (buharlı makinelerin gelişimiyle) yani, meta üretimindeki verimlilik arttırıldıkça kömür tüketiminin kullanım miktarının azalması gerekirken, tam tersine, kömür tüketiminin kullanım miktarının arttığını tespit etmiştir. Bunun sonucunda, teknoloji arttıkça metaların fiyatlarında bir düşüş yaşanmasının yanı sıra, daha çok ve daha büyük fabrikalar açılarak daha fazla meta üretilirken, kömür artan bir biçimde tükenmesini sürdürdüğünü gözlemlemiştir. Jevons'un değindiği, kapitalizmin teknolojiyi geliştirme çabasının

ürettiği bir paradokstur (Foster, 2006). Bu sorunun temelinde, kapitalizmin yayılım becerisinin etkisi yattığı açıktır. Paul Sweezy ve Paul Baran'ın 1966'da kaleme aldıkları "Tekelci Sermaye" kitabında kapitalizmin yayılım becerisinin ortaya çıkardığı tekelden bahsederler. Diğer sermayeleri massedip, yeni yatırım imkânları yaratığı üç tane yenilik (çığır açan yenilikler) olan buhar makinesi, demiryolu ve otomobil[9]; tekelleşmenin güçlenmesinin teminatı olmuşlardır. Çünkü "bunların her biri, iç göçlere ve yeni toplulukların kurulmasına neden olarak, iktisadi coğrafyayı radikal bir biçimde değiştirmiştir. Her biri, birçok yeni mal ve hizmetlerin üretilmesini gerekli ya da mümkün hale getirmiş, her biri sanayi ürünlerinin Pazar imkânlarını dolaylı olarak genişletmiştir" (Şahin, 2007). Sonuç olarak, Jevons paradoksundan ve kapitalizmin yayılım becerisiyle tekelleşmesinden yola çıkarak, kitle turizminin yarattığı tahribata karşı alternatif bir teknik olarak sunulan sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin, uzun vadede, daha fazla tüketim merkezlerinin artışını sağlaması ve seyahat sektörünün geliştirilmesiyle de karbon salınımının yükseltme sürecini hızlandırmasından dolayı, ekolojik sorunlara olumlu olmasından daha fazla olumsuz etkide bulunacağı açıktır. Ayrıca, potansiyelleri doğrultusunda bölgelere yeni yatırım imkânları açılsa dahi, tekel –ki günümüzde finans kapitalden söz edebiliriz-, diğer sermayeleri massedecektir.

Bu çalışmada, son yıllarda tekrardan gündeme gelen ve "dikkat çeken" kavramlarından biri olan sürdürülebilirliğin, turizmle kaynaşması ve sürdürülebilir turizm adı altında ele alınan etkinliklerin ekonomik ve ekolojik boyutlarına ilişkin bir tartışma yürütülmüştür. Bundan sonra konuyla ilgili yapılacak görgül araştırmalarla tartışmanın "nesneleştirilmesine" ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

BOOKCHIN, Murray; (1996a), **Toplumsal Ekolojinin Felsefesi,** Çev. Rahmi. G. Öğdül, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 197s.

BOOKCHIN, Murray; (1996b), **Ekolojik Bir Toplumuna Doğru**, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İsyanbul, 300s.

BRİASSOULİS, Helen; (2002), **Sustainable Tourism And The Question Of The Commons**, Annals of Tourism Research, Cilt 29, Sayı 4, ss. 1065–1085.

CANGIZBAY, Kadir; (2003), **Sosyalizm ve Özyönetim: Reel Sosyalizmden Sosyalist Realiteye**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 309s.

ÇOBAN, Aykut; (2002), "Çevreciliğin İdeolojik Unsurlarının Eklemlenmesi", **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi** Cilt 57, Sayı 3, ss. 3-30

ÇOBAN, Aykut; (2013), "Çevrecilik", iç. Gökhan Atılgan ve Atilla Aytekin (ed.), **Siyaset Bilimi Kavramlar İdeolojiler Disiplinlerarası İlişkiler**, Yordam Yayınları, İstanbul, ss. 455-473.

[9] Günümüzde, uçak ile birlikte gelişen enformasyon teknolojilerinin de bu çığır açan yeniliklerin arasına girdiği söylenebilir.

DÜNYA ÇEVRE VE KALKINMA KOMİSYONU; (1991), **Ortak Geleceğimiz,** , Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, ss. 73-102.

ESTEVA, Gustava; (2007), "Kalkınma", Çev. Oktay Etiman, iç. Sachs,Wolsgangs (ed.), **Kalkınma Sözlüğü Bir İktidar Olarak Bilgiye Giriş**, Özgür Üniversite Yayınları, Ankara, ss. 17-50,

FOSTER, J. Bellamy; (2006), "Ekolojik Devrimi Örgütlemek", iç. **Ekolojik Felaket**, Özgür Üniversite Forumu Dergisi, Ankara, ss. 99-108.

HARRIS, M. Jonathan; (2000), **Sürdürülebilir Kalkınmanın Temel Prensipleri**, Çev. Emine Özmete, http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/EmineOzmet2eviri.pdf, Erişim Tarihi: 28.03.2015.

HARVEY, David; (2012), "Yaratıcı yıkım olarak Neoliberalizm", **Atılım Sosyal Bilimler Dergisi**, 2 (2), ss. 67-88.

IATA, Annual Review, 2014. (Erişim 17.02.2015)

İDEM, Şadi; (2009), **Toplumsal Ekoloji Nedir? Ne Değildir?**, http://ecotopianetwork.wordpress.com/2009/11/17/toplumsal-ekoloji-nedir-ne-degildir-sadi-idem/, Erişim Tarihi: 15.03.2013.

JAMESON, Fredric; (2011), **Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı**, Çev. Nuri Plümer, Abdülkadir Gölcü, Nirengi Kitap, Ankara, 558s.

KAYIKÇI, Murat; (2012), **Çevre ve Kalkınma Söylemi**, Birinci Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, ss. 142.

KELEŞ, Ruşen; (1998), **Kent Bilim Terimleri Sözlüğü**, İkinci Basım, İmge Yayınları, Ankara, 224s.

KELEŞ, Ruşen; HAMAMCI Can ve ÇOBAN Aykut; (2012), **Çevre Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 684s.

LEWONTIN, Richard; (2013), **Üçlü Sarmal Gen, Organizma ve Çevre**, Çev. Ergi Deniz Özsoy, Say Yayınları, İstanbul, 180s.

MUTLU, Ahmet; (2008), **Ekoloji ve Yönetim Toplumsal Ekoloji ve Sürdürülebilir Gelişme'nin Karşılaştırılması** Turhan Kitabevi, Ankara.

ÖNDER, Tuncay; (2003), **Ekoloji, Toplum ve Siyaset**, Odak Yayınları, Ankara, 240s.

ÖZTÜRK, Lütfü; (2007), **Sürdürülebilir Kalkınma**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 192.

SRAFFA, Piero; (2010), **Malların Mallarla Üretimi İktisat Kuramını Eleştiriye Açış**, Çev. Ümit Şenesen, Yordam Yayınları, İstanbul, 176s.

ŞAHİN, Ümit; (2003), "Ekolojizmi Çevrecilikten Ayırmak Yeniden Bir Düşünme Denemesi", **Üç Ekoloji**, Sayı 1, http://www.ucekoloji.net/?p=89, Erişim Tarihi: 27.03.2015.

ŞAHİN, Ümit; (2004), "Bir Truva Atı Olarak Sürdürülebilir Kalkınma", **Üç Ekoloji**, Sayı 2, ss. 9-30.

ŞAHİN, Ümit; (2007), "Antikapitalist Bir İklim Değişikliği Mücadelesine Doğru", **Birikim Dergisi**, Sayı 223, http://www.birikimdergisi.com/sayi/223/anti-kapitalist-bir-iklim-degisikligi mucadelesine-dogru, Erişim Tarihi: 27.03.2015.

UNWTO Tourism Highlights, 2014 Edition (Erişim 06.06.2014)

URRY, John; (1999), **Mekânları Tüketmek**, Çev. Rahmi G. Öğdül, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 339s.

WALLERSTEIN, Immanuel; (1997), **Tarihsel Kapitalizm**, Çev. Necmiye Alpay, Metis Yayınları, İstanbul, 94s.

ZIZEK, Slavoj; (2013), "İdeoloji Hayaleti", Çev. Sibel Kibar, iç. Slavoj ZİZEK (Ed.), **İdeolojiyi Haritalamak**, Dipnot Yayınları, Ankara, ss. 7

HES PROJELERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME ETKİLERİ: ÇAMLIHEMŞİN ÖRNEĞİ

Buse ZORER[1]

Aydoğan AYDOĞDU[2]

ÖZET

Hidroelektrik santralleri (HES) bölgesel ve küresel ölçekte olumsuz çevresel etkilere yol açmaktadır. Bu etkiler kuruldukları alanlardaki endemik ve diğer türlerin, doğal yaşam alanlarının yok olması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Doğal ortamların, endemik bazı bitki ve hayvan türlerinin yok olması, sürdürülebilir turizm anlayışının temelinde yatan arz yönlü değerlerin (çekiciliklerin) yok olması anlamına gelmektedir. Son yıllarda adı doğaya yönelik turizm etkinlikleri ile öne çıkan Fırtına Vadisi üzerinde yapılan/yapılması planlanan HES'in de benzer olumsuz etkiler yapacağı konusunda geniş bir uzlaşı vardır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, vadi ve benzeri topografyalar üzerinde kurulan HES'in çevresel etkilerini incelemek ve Çamlıhemşin sürdürülebilir turizm etkinliklerine olası etkilerini irdelemektedir. Araştırmada arşiv taramasının yanı sıra gözlem ve görüşme desenlerinin birlikte uygulandığı karma bir yöntem uygulanmıştır. Çalışma amaçlarını gerçekleştirmek için öncelikli olarak ulusal ve uluslararası alan yazın taranmış HES'lerin sürdürülebilir turizm olgusuna olan etkileri ortaya konmuştur. Diğer yandan elde edilen ikincil verilerden hareketle yarı yapılandırılmış bir anket formu hazırlanmış ve Çamlıhemşin civarındaki yerleşkelerde yaşayan bireylerle yüz-yüze görüşme tekniği ile yürütülmüştür. Elde edilen bulgular içerik analizi, sıklık ve yüzdelerle değerlendirilmiştir. Arşiv taraması sonuçları HES'in sürdürülebilir turizm olgusuna önemli olumsuz etkileri olduğu sonucunu vermiştir. Diğer yandan alan araştırması sonuçları, HES inşa edilmesinin hem yöre halkının doğal yaşam ortamlarını yok edeceği, hem de turizm etkinliklerinin sürdürülebilirliğini olumsuz biçimde etkileyeceği yönünde güçlü bir inanç olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler; HES, Fırtına Vadisi, Sürdürülebilir turizm, Çamlıhemşin

[1] Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Bölümü 4.sınıf Lisans Öğrencisi Buse ZORER- busezorer07@hotmail.com

[2] Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Aydoğan AYDOĞDU- aydoganaydogdu@gmail.com

IMPACTS OF HES PROJECTS ON SUSTAINABLE TOURISM: AN EXAMPLE OF ÇAMLIHEMŞİN

ABSTRACT

Hydroelectric Plants cause negative environmental effects in both regional and global scale. These effects result in disappearing of endemic, other species and habitats. Disappearing of habitats and some endemic other species means destruction of supply values (their attractiveness) which is the base of sustainable tourism perspective. There is a big agreement on possible negative effects of The Hydroelectric Plant planned to be built on Fırtına Valley which has been famous for natural tourism activities recently. In this sense, the aim of this study is to investigate environmental effects of Hydroelectric Plants on valley and suchlike topographies and examine its possible effects on sustainable tourism in Çamlıhemşin. Literature review, observation and interview patterns have been used in the study. National and international literature of sustainable tourism have been reviewed to be able to reach the aims of the study and the effects of Hydroelectric Plants on sustainability of tourism has been put forward. On the other side, a semi structured questionnaire form prepared by secondary data has been conducted with inhabitants of Çamlıhemşin through face to face interview technique. Findings have been evaluated through content analysis, frequency and percentages. On one side, the literature review has showed that Hydroelectric Plants have had negative effects on sustainable tourism. On the other side, the findings shows that the construction of Hydroelectric Plant will both destroy natural habitats of local people and affect sustainable activities of tourism negatively.

Key words: Hydroelectric Plants, Fırtına Valley, Sustainable tourism, Çamlıhemşin

GİRİŞ

Günümüzde nüfusun hızla artış göstermesiyle birlikte enerji üretimine olan ihtiyaç da gün geçtikçe artmaktadır. Ucuz ve yenilebilir enerji sağlamaları nedeniyle ülkemizde de Hidroelektrik santraller kurulmakta ve bu yapıların sayıları gün geçtikçe artmaktadır (Akkaya, 2009: 1-2). Özellikle de Doğu Karadeniz Bölümü Hidroelektrik santraller için önemli bir yapıya sahiptir fakat doğası bozulmamış olup 160'ı endemik 2400 bitki çeşidiyle Dünya'da korumada öncelikli 200 ekolojik yerlerden biri olmasının yanında; dağların kıyıya paralel uzanması, akarsu havzaları ve su kaynakları akış hızının, miktarının yüksek olması önem kazanarak bu kaynakların ülkemizin sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda yenilebilir enerji üretiminde kullanılması ve planlanması, sürdürülebilir turizm alanında en çok konuşulan ve tartışılan konu olmaktadır.

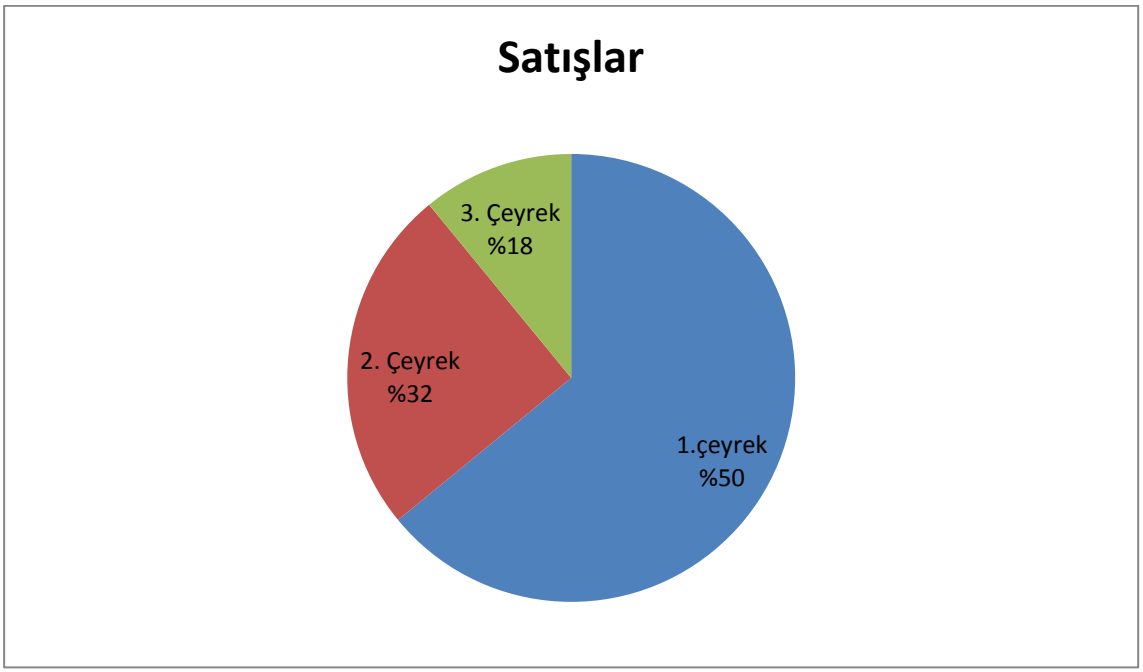

Resim1: Çamlıhemşin Yöresinin Doğal Bitki Örtüsü ve Deresinden Bir Görüntü

Dünya Turizm Örgütü (WTO) sürdürülebilir kalkınmayı ve sürdürülebilir turizmi şu şekilde tanımlamaktadır: "*Gelecekteki fırsatları koruyup geliştirmeyi gözeterek bugünkü turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgenin ihtiyaçlarını karşılama ilkesini sürdürülebilir kalkınma benimseyerek bu şekilde tüm kaynakların yönetimi; kültürel bütünlüğün, zorunlu ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşam destek sistemlerinin devamlılığı sağlanırken ekonomik, sosyal ve estetik gerekler karşılanacak şekilde öne çıkarılır. Sürdürülebilir turizm ürünleri, turistik kalkınma ile zarar görmek yerine yararlı olan çevre, toplum ve kültürlerle uyum içinde işlenen ürünlerdir."* tanımlaması yapılmaktadır (TÜSİAD, 2012: 17). Turizmin sürdürülebilirliği, doğal ve kültürel kaynaklar ile insan arasındaki etkileşimi anlamakla ilişkilidir. Sürdürülebilir turizm kavramının çıkış noktasını turistik eylemin üzerinde gerçekleştiği kaynağın korunması anlayışı oluşturmaktadır (Pıll, 1996: 58). Sürdürülebilir turizm, turizm sektöründe yer alan ev sahipleri ile turistlerin gereksinimlerinin bugün var olan kaynakların gelecekte değerlerinin artırılarak ve korunarak, karşılanması anlayışıdır (WTO, 1998: 21). Bu nedenle sürdürülebilir turizm, insanın ve çevrenin birlikte var olduğu ekosistem bütünlüğü içerisinde gerçekleştirilebilir.

Hidroelektrik santralleri (HES); akan suyun gücünü enerjiye dönüştürürler ve akan su içerisindeki enerji miktarını suyun akış hızı ve düşüş hızı tayin eder (T.C. ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI). Üretim teknolojilerinin giderek ucuzlamasına bağlı olarak dünya genelinde su gücü, rüzgâr ve güneş gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelim giderek artmakta; bunların arasında çok çeşitli avantajları nedeniyle su gücü çok daha fazla ön plâna çıkmaktadır (Akpınar, vd. 2009; 249). Ülkemizde üretilen enerji miktarı %30 yenilebilir enerji kaynaklıdır (T. C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Enerji- Hidrolik: 1)

Grafik1: Ülkemizin Yenilebilir Enerji Potansiyeli

Grafik1: T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Enerji, Hidrolik

Ülkemizin yenilebilir enerji potansiyeline baktığımızda teorik hidroelektrik potansiyel 433 milyar Kwh, teknik olarak değerlendirilebilir potansiyel 216 milyar Kwh, ekonomik olarak ise 144 milyar Kwh'dır. Hidroelektrik enerji potansiyelinin %37'lik kısmı işletme, %15'lik kısmı da inşa halindedir.

Hidroelektrik yenilebilir enerji kaynağı olmasına rağmen santrallerin yapım ve işletme sürecinde insan ve ekosistem üzerinde etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte HES projelerinde göz ardı edilen en önemli konuların başında kurulan/kurulması planlanan santrallerin birbirlerine olan yakınlıklarının yanında birbirlerine olan etkileri, akarsu havzalarında oluşturacakları toplam etkiler düşünülmeden, taşıma kapasiteleri ve su debileri hesaplanmadan projeye geçirilmeleri insan ve ekosistem üzerindeki olumsuz etkileri daha da güçlendirmektedir. Özellikle de HES projelerinin birbirlerini takip eder gibi yakın olmaları doğal çevrenin görüntüsünü bir inşaat tarlası

haline dönüştürecektir. Bu bile sürdürülebilir turizm hedeflerini büyük ölçüde olumsuz yönde etkileyecektir.

I. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu araştırmanın birincil amacı Çamlıhemşin'de plansızca öne sürülen HES projelerinin elektrik enerjisi üretimindeki yerinin tespit edilmesi, inşaat ve işletme aşamalarındaki süreçte ortaya çıkabilecek çevre sorunlarını saptamaktır. Araştırmada ayrıca yapılması planlanan HES'ler, Dünya'nın korumada öncelikli 200 ekolojik yerlerinden biri olan Çamlıhemşin'in doğal güzelliklerini ne ölçüde olumsuz etkileyeceği, doğal çevreye ve sürdürülebilir turizme olası etkilerini inceleyip belirtmektir. Diğer enerji kaynakları ve hizmetlerinde yapılan yasal düzenlemelerde olduğu gibi Hidroelektrik enerjilerinin serbest piyasa koşullarına bırakılmasıyla sayılarının giderek artmasının Çamlıhemşin yöresi ve Fırtına Vadisi turizmini olumsuz yönde etkilemesi söz konusudur. Doğal zenginlikler göz önüne alınmadan bu projeler hayata geçirilirse birtakım sorunları da beraberinde getirecektir. Araştırmanın temelinde doğal çevre ve sürdürülebilir turizmde HES projelerinin etkilerinin tespit edilmesi ve uygulanan yöntemler yer almaktadır ve şu şekilde özetlenmektedir ve anlatılanlar ışığında araştırmanın soruları:

1. HES'lerin doğaya olan olumsuz etkileri nelerdir?

2. Bu olumsuzlukların Çamlıhemşin ve yakın çevresinde süregelen ekoloji temelli doğa turizmine olası etkileri nelerdir?

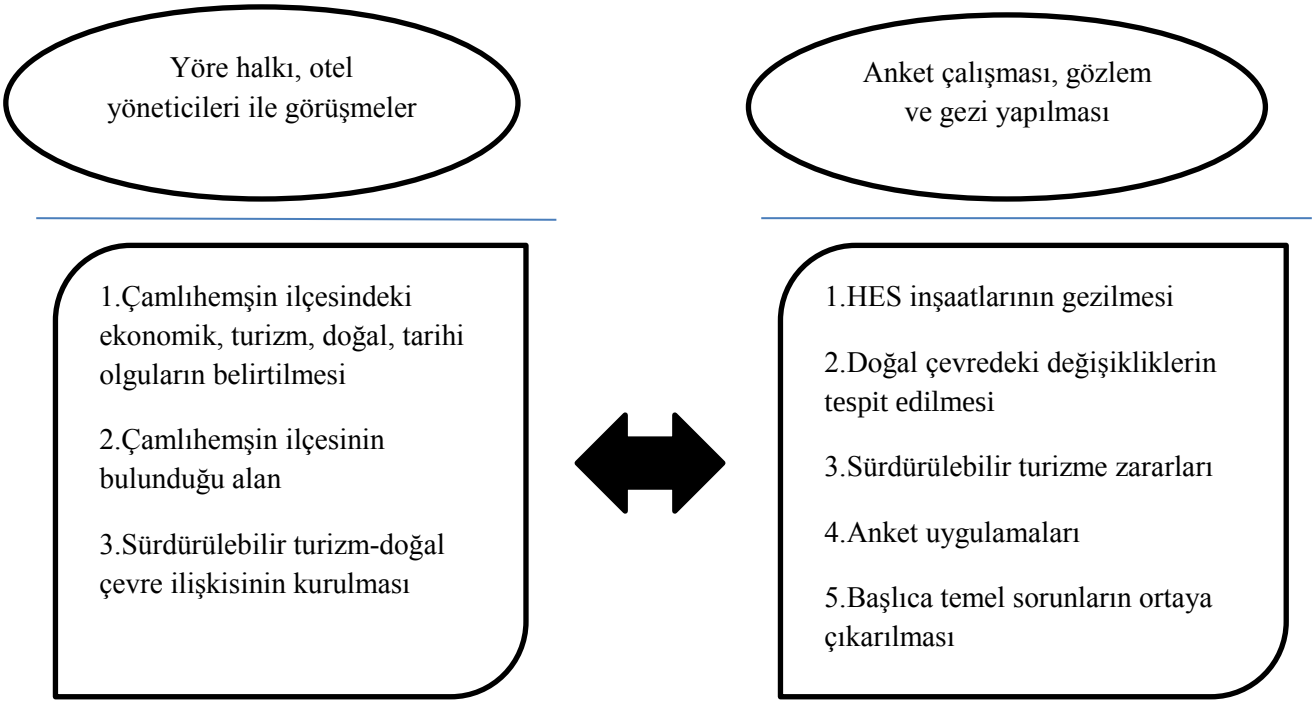
3. Çamlıhemşin ve yakın çevresinde yaşayan halkın HES inşaatları ve turizm hakkındaki görüşleri nelerdir?

Araştırma amaçlarının gerçekleştirilebilmesi için ilgili alan yazındaki bilgi birikimine başvurulmuş ve HES'lerin doğaya olan olumsuz etkileri arşiv taraması yöntemi ile saptanmıştır. Elde edilen bulgular ışığında yarı yapılandırılmış bir anket geliştirilerek Çamlıhemşin ve yakın çevresinde yerleşik hane halkının yanı sıra turizm işkollarında etkinlik gösteren işletme sahip ve yöneticilere yüz yüze görüşme tekniği ile uygulanmıştır.

- ✓ Araştırmada bilgilerin ortaya konulması
- ✓ İstatiksel verilerin kullanılması
- ✓ Doğal çevre ve sürdürülebilir turizmi ilişkilendirerek HES projeleri inşaatlarının görüntülenmesi
- ✓ Anket ve gözlem yoluyla elde edilen bulguların sürdürülebilir turizm açısından değerlendirilmesi, Çamlıhemşin halkının ve bölgede yer alan otel/butik otellerin yöneticilerinin HES projelerine bakış açılarıyla anket uygulamaları çalışmalarıdır.

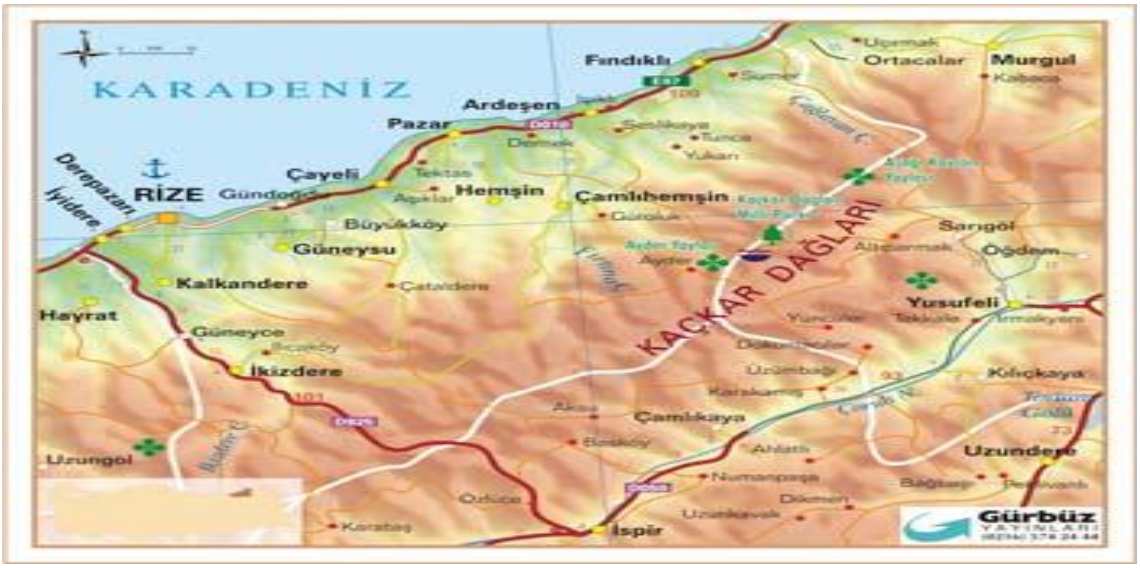
II. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırma sorularına güvenilir ve geçerli yanıtlar bulunması amacıyla çizim 1'deki model geliştirilmiştir. Çalışmada temel olarak nitel yaklaşımlı bir tarama deseninin işe koyulduğu ifade edilebilir. Zira HES'lerin Çamlıhemşin ve yakın çevresine olası olumsuzlukları arşiv taraması ve yarı yapılandırılmış anket tekniği ile ortaya konmaya çalışılmıştır. Bir başka deyişle var olan durum belirtilmiştir.

III. ARAŞTIRMA ALANININ YERİ VE SINIRLARI

Çamlıhemşin Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Rize-Hopa yöresinde, Rize ilinin 16 km güneyinden itibaren başlar ve 5155 hektarlık Kaçkar Dağları Milli Parkı'nın içerisinde yer alır. Çamlıhemşin 27 köy ve 20 yayladan oluşup Devlet İstatistik Enstitüsü'ne göre 700 km kare yüzölçümüne sahiptir. 2014 yılına göre Çamlıhemşin'in ilçe ve beldelerdeki toplam nüfusu toplam 6.280'dir. Çamlıhemşin'in şehir merkezindeki nüfusu ise 1. 740'dır.

Resim2: Çamlıhemşin'in Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Haritadaki Yeri

Tablo1: Çamlıhemşin İlçesinin Nüfusu

Cinsiyet	**Toplam**	**Yüzde**
Erkek	3.089	%49.19
Kadın	3.191	%50.81

Tablo2: Çamlıhemşin İlçesinde Raporu Hazır Olan Hidroelektrik Santraller

Sıra Numarası	**Proje Adı**
15	Ayder HES
16	Dikkaya HES

Doğu Karadeniz'deki HES projelerinin çoğu doğal ekosistem ile uyumlu bir şekilde kullanma dengeleri dikkate alınmadan inşaata başlanmaktadır.

BULGULAR

HES projelerinin sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda yeniden yapılandırılmaları, ele alınan Çamlıhemşin ilçesinin doğal kaynak ve turizm potansiyelleri ile projelerin inşaat durumu, doğal çevreye zararları ve sonuçların tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır. Çamlıhemşin'in Milli Park sınırları içerisinde yer almasından dolayı sınırlara kadar inilerek envanter çalışması yapılmıştır.

1. Çamlıhemşin'in Doğal Kaynak ve Çevre Potansiyeli

Turistler ziyaret ettikleri ülkelerde doğal çevreyi koruma ve çevre sorunlarına olan ilgileriyle kitlesel bir olgusundan uzaklaşıp bireysel bir nitelik kazandırıldığını göstermektedirler. Bu da "Yeşil Doku" olgusu üzerinde yoğunlaştırıldığını kanıtlar niteliktedir. Doğu Karadeniz Bölümü; yaylacılık faaliyetleri, endemik bitki ve yaban hayatı zenginliği ile çok sayıda nadir türe ev sahipliği yaparak bozulmamış bir ekosistemde yerini alır ve bölge bu özelliklerinden dolayı Bakanlar Kurulu 31.08.1994 tarih ve 22037 sayılı resmi gazetede yayımlanarak "Kaçkar Dağları Milli Parkı" olarak ilan edilmiştir. Bu çerçevede Çamlıhemşin Milli Park alanı içerisindedir. Burada en zorundan en kolayına yürüyüş parkurları, doğal yaşlı ormanları, şelaleler, temiz hava, termal su kaynakları yer almasının yanında kamp yerleri, konakları, yaşam biçimi, tarihi ve folklorik değerleriyle sürdürülebilir turizm gerçekleştirilmektedir.

2.HES Projelerinin Sürdürülebilir Turizme Etkileri

- ✓ HES projelerinin inşaat sürecinde, bu bölge dik yamaçlı bir arazi yapısına sahip olduğundan dolayı yol açma çalışmaları için dinamitler patlatılacaktır ve bu patlama esnasında erozyon ve toprak kaymalarına neden olacak bunun sonucunda çekiciliği ön planlı bozulmamış doğa bu görüntüsünü yitirecektir.

Resim3: HES Projesi İnşaat Aşaması Sırasında Yol Açma Çalışmalarından Bir Görüntü

- ✓ Bunun yanı sıra elektrik üretimi için oluşturulacak hatların kurulabilmesi için ormanlık alanlar yıkılıp tahrip olacaktır.
- ✓ Akarsu havzalarında kurulan/kurulması planlanan Hidroelektrik santraller akarsuyun can suyunu azaltacak ve çevre dengesi zarara uğramaktadır. Doğal

  Dengeyi hesaba katmayan aşırı baskı ve yanlış kullanım, akarsuların akımları ve rejimleri başta olmak üzere sucul ekosistemin tahribatına yol açmaktadır.

Resim4: HES Projelerinin Önce ve Sonrasında Doğal Çevreye Olan Zararından Bir Görüntü

- ✓ Suyun akış hızı, miktarı değişerek sucul canlıların yaşam ortamları değişecektir. Buna örnek olarak Dünya'da deniz alaların tek yumurtlama havzası olan Çamlıhemşin Fırtına Vadisi üzerinde deniz alalarının bile geçen yıllara göre azaldığı görülmektedir.

  Bunların dışında sürdürülebilir turizmin 12 hedefi bulunmaktadır. Bunlar;

  Ekonomik süreklilik, yerel refah, istihdam kalitesi, sosyal eşitlik, ziyaretçi memnuniyeti, yerel kontrol, toplumsal refah, kültürel zenginlik, fiziki bütünlük, biyolojik çeşitlilik, kaynak verimliliği, çevresel sağlıktır.

  Doğu Karadeniz'de özellikle Çamlıhemşin yöresinde planlanan HES projeleri bu 12 hedeften birçoğunu engelleyecek ve bu bazı hedefler kendi doğrultusunda ilerleyemeyecektir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan anket sonuçlarına göre Çamlıhemşin yöre halkı, HES projelerinin bölgeye olumsuz etkiler yaratacağını düşünerek yapılan/yapılması planlanan bu projelere olumlu bakmadıklarını belirtmektedir. Bunun yanı sıra vadideki su debisinin geçen yıllara göre azalış gösterdiği, bu projelerin de gerçekleştirildiği düşünülerek suyun tamamen azalması ve vadinin yok olma durumunun yüksek olduğunu da belirterek yörenin doğal çevresinin ve vadinin önemi vurgulanmaktadır. Yöre halkı, vadiyi doğal çevrelerinin can damarı olarak nitelendirmekte, HES projelerine karşı bir tutum sergileyerek hiçbir şekilde Hidroelektrik santrallere olumlu bakmayacaklarını da belirtmektedirler.

HES projelerinin doğal çevreye ve ekosistem üzerindeki olumsuz etkilerinin tespit edilmesi, bunlarla ilgili önlemlerin alınması ve en aza indirilmesi için ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği) raporlarının uygulanması gerekmektedir. ÇED; belirli bir proje veya gelişmenin, çevre üzerindeki olumlu etkilerinin belirlendiği bir süreçtir. Amacı; ekonomik ve sosyal gelişmeye engel olmaksızın, çevre değerlerini ekonomik politikalar karşısında korumak, planlanan bir faaliyetin yol açabileceği bütün olumsuz çevresel etkilerin önceden tespit edilip, gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaktır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ÇED kapsamında önemli değişiklikler ve düzenlemeler

yapmıştır. Düzenlemeler ile daha önce 25 Mw Hidroelektrik Santralleri projelerine ÇED uygulanırken artık 10 Mw ve üzerindeki tüm HES'ler ÇED kapsamında olacaktır.

Hidroelektrik santraller sonucunda plansız altyapı, gelişigüzel yapılaşma başlıca sorundur ve Çamlıhemşin'de yapılacak bu projelerin fayda ve zararları çok iyi analiz edilmelidir.

Can suyu, hem ekolojik işleyişi kesintiye uğratmayacak hem de içme suyu, kullanma suyu ve sulama suyu ihtiyaçlarını da karşılayacak miktarlarda olmalıdır (Kurdoğlu, 2010: 10). Suyun akış hızı ve miktarı değiştirilmemelidir.

Kazı çalışmalarıyla su bulandırılarak sucul canlıların yaşam ortamlarını ve su kalitesini olumsuz etkileyecek durumlar için önlemler alınmalıdır.

KAYNAKÇA

AKSUNGUR, Muharrem, Ak, Orhan & Özdemir, Atilla (2011). Nehir Tipi Hidroelektrik Santrallerinin Sucul Ekosisteme Etkisi: Trabzon örneği. **Journal of Fisheries Sciences**, 5(1), ss. 79-92.

DİLBER, Ulaş (2010). Macahel'de Hidroelektrik Santrallerin ve Ekoturizmin Çevreye ve Yöre Halkına Etkileri. **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, 21(1), ss. 151-158.

UZLU, Ergün, "Doğu Karadeniz Havzasındaki Küçük Hidroelektrik Santrallerin Durumu" VII. Ulusal Temiz Enerji Sempozyumu, UTES'2008, 17-19 Aralık 2008, s. 459-466, İstanbul.

WTO (Dünya Turizm Örgütü)

T.C. ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI, Bilgi Merkezi, Enerji- Elektrik

AKKAYA, Uğur, Baraj ve Hidroelektrik Santrallerinin Çevresel Etkilerinin Analizi, 2009, s.1-2

KUROĞLU, Oğuz, 2002, Kaçkar Dağları Milli Parkı ve Yakın Çevresinin Doğal Kaynak Yönetimi Açısından İncelenmesi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 260-294.

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ İÇİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZMİ DESTEKLEME PROJELERİNİN ÖNEMİ VE BİR DEĞERLENDİRME

Burak ERYILMAZ[1]

Burhanettin ZENGİN[2]

ÖZET

Doğu Karadeniz Bölgesi; yaşadığı kalkınma sorunlarını son yıllarda bölgede gerçekleştirilen çeşitli projelerin de yardımıyla çözmeye başlamıştır. Sürdürülebilir kalkınma için yerel halkın katılımını sağlamanın son derece önemli olduğunun bilinciyle, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin, yerel turizmin geliştirilmesi amacıyla desteklenmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda kurgulanmış; yerel halkın doğal ve kültürel değerleri için farkındalık oluşturularak, bu değerlerin korunması ve tanıtılmasına yönelik geliştirilebilecek yaratıcı projeler sayesinde bölgesel kalkınmaya turizmin önemli katkıları olacağı muhakkaktır. Bu bağlamda; insan ve doğa dengesini koruyarak, doğal ve kültürel kaynaklar üzerindeki baskıyı azaltmaya yönelik bilinç arttırıcı projeler; toplumun refah düzeyini artırmaya yönelik kültürel, doğa temelli, tarımsal, kırsal, eko turizm gibi turizm çeşitliliğini öne çıkaran projelerin bir kısmı ülkemizde 26 bölgede kurulan Kalkınma Ajansları aracılığıyla, bir kısmı da özel işletmelerin verdikleri hibe programları sayesinde gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmanın amacı Doğu Karadeniz Bölgesi için sürdürülebilir turizm destek projelerinin önemini vurgulayarak bölgedeki kamu ve özel sektör işletmeleri ile STK temsilcileri için farkındalık oluşturmaktır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Doğu Karadeniz Bölgesi, Proje

THE IMPORTANCE OF SUPPORTING PROJECTS FOR SUSTAINABLE TOURISM IN EAST BLACKSEA REGION AND AN EVALUATION

ABSTRACT

East Blacksea Region has started solving the problems based on development with the help of various projects made in the region. It is necessary to support especially small and middle business for the aim of improving the local tourism, being conscious for the importance of making the local people participate in sustainable development. It is certain that tourism contributes the local development significantly thanks to the intensive projects that can be improved to protect and introduce these values, creating awareness for the natural and cultural values of the local people. Those projects are supposed to be made up through the sustainable tourism principles. In this case protecting human being and nature balance, the projects point the tourism variety such as cultural, based on nature, agricultural, rural, eco tourism to increase the welfare level of society. Some of these projects are carried out via development agencies established in 26 regions and funded by European grant programs and private sectors.The aim of this study is to focus on the importance of the projects support based on sustainable tourism in East Blacksea Region and also attract NGO's and the private and public establisments attentions.

Key words: Sustainable Tourism, East Blacksea Region, Project

[1] Yrd.Doç.Dr., Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, brkeryilmaz@gmail.com

[2] Doç.Dr. , Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi,bzengin@gmail.com

GİRİŞ

Bölgesel kalkınma, merkezi yönetimin yukarıdan aşağıya yaklaşımı yerine, bölgesel yerel aktörlerin katılımıyla sınırları çizilmiş ekonomik alanın, sanayileşmesi ve sosyal yapısının iyileştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Demiral, 2012). Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, bütün ülkelerde bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik politika önlemlerinin geliştirilmesi ve uygulanması toplumsal bir gerekliliktir. Nitekim çoğu zaman, yüksek işsizlik oranı ve nisbi gelir düşüklüğü gibi temel ekonomik göstergelerle ortaya konulan bölgesel eşitsizlikler, bir ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan insanlar arasında derin bir yaşam kalitesi farklılığının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Çakmak,2006).

Bölgesel kalkınma politikaları 1990'lı yıllardan itibaren önemli bir değişim yaşamaktadır. Gerek uygulama gerekse mali açıdan yaşanan sıkıntılar, merkezden yerele inememe ve bölgesel politikaları yöneten bağımsız kurumların olmayışı, Türkiye'nin politika değişikliğine gitmesine neden olan unsurlardandır. Bu değişimle birlikte; bölgesel rekabet edebilirlik, yerel ve bölgesel uzmanlaşma, girişimcilik, yenilikçilik, yerel kaynakların harekete geçirilmesi, rekabetçi üstünlükler ile ekonomik ve sosyal uyum kavramları ortaya çıkmıştır (Kara,2008). Bu dönemde Türkiye-AB ilişkilerinin adaylık düzeyine gelmesi, Türkiye'nin AB'ye üyelik hususunda uyum sürecinin hızlandırılmak istenmesi de ön plana çıkan etmenlerdendir.

Özellikle turizm kaynakları bakımından potansiyeli olan bir bölgenin kalkınmasının sağlanmasında turizm kaynaklarından yararlanılması gerekmektedir (Prifti ve Zenelaj,2013:285). Sürdürülebilir turizmin gelişiminde temel felsefe; bölgedeki doğal kaynakların korunarak gelecek nesillere aktarılmasıdır. Şüphesiz ki bir bölgedeki turistik potansiyelin kendiliğinden ortaya çıkması beklenmemelidir. Bir takım maddi veya maddi olmayan destekler yardımıyla bu potansiyelin ortaya çıkması sağlanabilir. Bu desteklerden kimi zaman kar amacı güden kuruluşlar yararlanırken kimi zaman kar amacı gütmeyen kamu kurum ve kuruluşları kimi zaman da sivil toplum kuruluşları yararlanmaktadır.

Bu çalışmada Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki turizm değerlerinin ortaya çıkartılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında turizmi destek projelerinin etkisi ve proje desteği sağlayan kurum ve kuruluşlar ile verilen destekler hakkında bilgilerin ortaya konması amaçlanmaktadır.

I. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ İÇİN TURİZMİ DESTEKLEME PROJELERİ

Bölgesel dengesizlik sorunuyla ortaya çıkan bölgesel kalkınmada yerinden yönetimlerin rolü artmıştır. Yerel yönetimlerin yanında bölgesel kalkınma konusunda yeni kurumlaşmalar da ortaya çıkmıştır. Bunların arasında en önemlisi "Bölgesel Kalkınma Ajansları"dır (Eraydın, 2003: 137). Kalkınma Ajansları 2011 yılında Kalkınma Bakanlığı olarak yeniden organize edilen Devlet Planlama

Teşkilatı (DPT) koordinasyonunda kurulmuş özerk kamu kuruluşlarıdır. Avrupa Birliği ile doğrudan bağlantılı kurumlar olmamalarına rağmen Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) Programı başta olmak üzere AB'nin kalkınmaya katkı sağlayacak her türlü imkanlarından bölgenin faydalanmasını sağlayacak faaliyetlerde bulunmak ajansların işlevlerindendir.

Türkiye genelinde 26 adet bulunan kalkınma ajansları, bölgesel düzeyde ya da il bazında kurulmuş yerel halkı sahip oldukları potansiyeli kullanmaları yönünde teşvik eden, kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon sağlayarak kaynakların verimli kullanımını sağlayan, bulundukları bölgede proje hazırlama kapasitesini artıran, paydaşlara değer yaratacak üstün nitelikli hizmet ve iş çözümleri sunan kuruluşlardır (Demiral,2012).

Turizm potansiyeli olan bölgelerde sağlık, eğitim, alt ve üst yapı çalışmalarının desteklenmesi bölgesel kalkınmanın da önünü açmaktadır. Hem kültürel mirasın hem de doğal arz unsurlarının tanıtımı sonucunda turistik faaliyetlerin ve buna bağlı olarak da turizm talebinin arttığı bölgelerde, yöresel ürünlerin tanıtımı yapılabilmekte, elde edilen gelirlerden ve yeni iş sahalarından yerel halkın da doğrudan veya dolaylı olarak pay alması sağlanabilmektedir. Ancak bir bölgede sürdürülebilir turizmin etkili ve başarılı olabilmesi için etkili bölgesel kuruluşlara ihtiyaç vardır (Bramwell,2011:461). Bu yüzden bölgelerde bu kuruluşlar vasıtasıyla yürütülen çeşitli projeler ile sağlanan destekler ister doğrudan turizm ile ilgili olsun isterse de farklı alanlarda olsun neticede bölgesel kalkınmaya olumlu etki edecektir.

Bölge halkının kendi öz kaynakları ile kalkınmaya katkıda bulunmasının yanı sıra kendilerine sağlanacak olan çeşitli mali veya teknik destekler oldukça önemlidir. Kalkınma ajanslarının vermiş olduğu mali destekler, Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde kullanmış olduğu katılım öncesi mali yardımlar (IPA) , Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu aracılığı ile sağlanan destekler, farklı özel sektör işletmelerinin sağladığı benzer destekler bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak amacına hizmet etmektedir. Sağlanan destekler; alt yapının geliştirilmesi, danışmanlık, giriş sermayesi sağlama, mevcut işletmelerin modernizasyonu, yeni tesis kurulumu, mevcut tesise yeni ünitelerin eklenmesi ve insan kaynaklarının eğitim ve öğretim faaliyetleri ile güçlendirilmesine yönelik projeler vasıtasıyla sağlanmaktadır.

A. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (Doka) Destekleri

2010 yılında faaliyete başlayan Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı; yenilikçi ve rekabetçi bir ekonomi ile sürdürülebilir bir çevreye sahip, sosyal refahı ve yaşam kalitesi gelişmiş bir Doğu Karadeniz hedeflemektedir. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı 6 ili (Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Gümüşhane) kapsamaktadır. DOKA kurulduğu günden beri Doğu Karadeniz Bölgesi'ne 82 milyon lira kaynak aktarımında bulunmuş, bu miktar eş finansmanla birlikte 141 milyon lirayı

bulmuştur. 2015 yılı için ise 33 milyon lira, eş finansmanla birlikte 70 milyon liranın bölgeye aktarılması hedeflenmektedir.

DOKA, bölgenin kalkınma sürecinin hızlandırılması ve bölge için kritik öneme sahip faaliyetlerin hayata geçirilmesi amacıyla önceden belirlenmiş uygunluk kriterleri doğrultusunda; bölge planı ve programları ile yıllık çalışma programı ve ilgili başvuru rehberlerinde belirlenen alanlarda bölge aktörlerine mali ve teknik destek sağlamaktadır.

Ajans "Proje Teklif Çağrısı Yöntemi" ile önceden belirlenmiş kriterlere uygunluk şartıyla kişi, kurum ve kuruluşlara proje karşılığı mali destek sağlamaktadır. DOKA, 2015 yılında "Yenilikçi Yöntemlerle Turizmin Geliştirilmesi" ve " Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi" programları için proje teklif çağrısında bulunmuştur. Program kapsamında oluşturulmuş başvuru rehberinde yer alan kriterlere göre hazırlanacak projelerde ajans "Yenilikçi Yöntemlerle Turizmin Geliştirilmesi Mali Destek Programı" için 18 milyon lira, "Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi" için de 15 milyon lira kaynak ayırmıştır. Bu programlar ile ilgili bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır (DOKA,2015)

Tablo 1: 2015 Yılı DOKA Proje Teklif Çağrıları

PROJE TEKLİF ÇAĞRILARI		
	2015 Yılı Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi Mali Destek Programı	**2015 Yılı Yenilikçi Yöntemlerle Turizmin Geliştirilmesi Mali Destek Programı**
Programın Amacı	Bölgenin mimari dokusu göz önünde bulundurularak doğal, tarihi ve kültürel değerlerin ortaya çıkarılması, korunarak geliştirilmesi ve yöresel kimliğin ön planda olduğu sağlıklı ve düzenli bir çevrenin oluşturulması	Yenilikçi turizm anlayışıyla turizmde çeşitliliğin, kalitenin ve konaklama sürelerinin artırılması
Toplam Bütçe	15.000.000 TL	18.000.000 TL
Verilen Destek	**Asgari tutar:** 500.000 TL **Azami tutar:** 2.500.000 TL	**Asgari tutar:** 100.000 TL **Azami tutar:** 600.000 TL
Kimler Başvurabilir?	Kamu Kurumu ve Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları	Kar amacı güden ve turizm alanında faaliyet gösteren firmalar
Başlangıç ve Bitiş Tarihleri	19/03/2015- 12/06/2015	19/03/2015- 12/06/2015

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Web Sitesinden Derlenmiştir

Kalkınma ajansları bazen de istisnai olarak proje teklif çağrısı yapmaksızın ve proje hazırlığı konusundaki yükümlülüklerden bazılarını hafifletmek ve proje destek sürecini hızlandırmak amacıyla, doğrudan faaliyet desteği (DFD) şeklinde de destek sağlayabilmektedir. Bu kapsamda DOKA'nın sağladığı doğrudan faaliyet desteği ve teknik destek ile ilgili bilgiler Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2: DOKA Doğrudan Faaliyet Desteği ve Teknik Destek Programları

	Doğrudan Faaliyet Desteği	Teknik Destek
Programın Amacı	Bölgesel kalkınmaya ve rekabet gücünün artırılmasına katkı sağlayabilecek, sosyo-ekonomik gelişmeyi hızlandırabilecek, sürdürülebilir çevre ve altyapının geliştirilmesine imkân tanıyabilecek stratejik hedefler doğrultusunda tanımlanan araştırma ve planlama çalışmalarının yanı sıra bölgenin yatırım ortamının iyileştirilmesine katkı sağlayacak stratejik eylem ve faaliyetlerin desteklenmesidir.	Bölgedeki yerel aktörlerin bölgesel kalkınma açısından önem arz eden ancak kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle hazırlık ve uygulama aşamalarında sıkıntı ile karşılaşılan çalışmalarına destek sağlamaktır.
Programın Öncelikleri	- Bölge'nin kalkınması ve rekabet gücü açısından önemli fırsatlardan yararlanılması ile Bölge ekonomisine yönelik tehdit ve risklerin önlenmesinde acil tedbirlerin alınmasına yönelik çalışmalar, - 2014-2023 bölge planında belirlenen gelişme eksenleri ile belirlenen alanlar ile ilgili fizibilite çalışmaları, - Bölgenin ekonomik ve turizm potansiyelinin ulusal ve uluslararası alanda tanıtımına yönelik faaliyetler, - Sosyal kalkınmaya katkı sağlamak amaçlı, dezavantajlı grupları da kapsayacak şekilde hazırlanan projeler, - Üniversite sanayi işbirliği kapsamında; beşeri sermayenin geliştirilmesi, ar-ge ve inovasyona yönelik çalışmalar, - Yenilenebilir/alternatif enerji kaynakları, enerji verimliliği ve çevreye duyarlı temiz üretimin yanında iklim değişikliği, çevre bilinci, mekân ve yaşam kalitesi ile ilgili araştırma ve planlama çalışmaları	- Yerel yönetimlerin başta planlama çalışmaları ile bölge plan ve programlarını uygulayıcı veya yerel kalkınma kapasitelerini artırıcı faaliyetlerinin desteklenmesi - Yerel ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunabilecek çalışmalarına destek sağlanması
Başvuru Sahibi	- Yerel yönetimler, Üniversiteler, - Diğer kamu kurum ve kuruluşları, - Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, - Sivil toplum kuruluşları Birlikler ve kooperatifler	- Yerel yönetimler ve mahalli idare birlikleri, Üniversiteler, meslek okulları, araştırma enstitüleri, - Diğer kamu kurum ve kuruluşları, - Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, - STK'lar
Uygulama Süresi	3 Ay	1 Ay
Toplam Bütçe	1.295.000 TL	648.000 TL
Verilen Destek	**Asgari tutar:** 25.000,00 TL **Azami tutar:** 70.000,00 TL	**Azami tutar:** 15.000 TL
Başvuru Tarihi	20/03/2015- 24/12/2015	02/02/2015- 31/12/2015

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Web Sitesinden Derlenmiştir.

B. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) Destekleri

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK), Türkiye Cumhuriyeti adına Avrupa Birliği'nin Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı olan IPA'nın Kırsal Kalkınma Bileşeni kapsamında uygulanacak yatırımlara ilişkin proje başvurularını alan Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının ilgili kuruluşudur. Avrupa Komisyonu tarafından 25 Şubat 2008 tarihinde onaylanan Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı; Türkiye'nin katılım öncesi dönemdeki öncelikleri ve ihtiyaçlarını dikkate alarak, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için kapasite oluşturmayı hedeflemekte, işletmeleri Avrupa Birliği standartlarına yükseltmeyi amaçlamaktadır.

IPARD programı kapsamında desteklenen alanlardan birisi de "Kırsal Turizm"dir. Destek verilecek iller arasında ise Doğu Karadeniz Bölgesi'nden Giresun, Ordu ve Trabzon illeri bulunmaktadır. Bu desteğin amacı mikro / küçük girişimciler veya çiftçiler tarafından kurulacak pansiyon, "oda ve kahvaltı" konaklama ve restoran hizmetlerinin gelişimi, çiftlik turizmi tesislerinin kurulması ve geliştirilmesi ve turistik rekreasyonel faaliyetler (sportif aktiviteler, doğa gezisi, tarihi geziler gibi) için kurulan tesislerin gelişimini desteklemektir (IPARD,2014)

Giresun'da 13. Başvuru Çağrı Dönemi'ne kadar geçen 3 çağrı dönemi boyunca yatırım tutarı 6 milyon 917 bin TL olan 7 kırsal turizm projesi desteklenmiştir. 13. Başvuru Çağrı Dönemi'nde kabul edilen ve toplam yatırım tutarı 30 milyon 642 bin TL olan projeler arasında da 18 milyon 82 binTL'lik 9 turizm projesi ile "Kırsal Turizm" en yüksek paya sahiptir (www.giresun.tkdk.gov.tr).Trabzon'da ise sözleşmeye bağlanan toplam 18 projeye 5.634.297 TL'lik destek sağlanmıştır.

Faydalanıcılara uygun harcamalar karşılığında sağlanacak olan mali desteğin kaynağı, AB ve Türkiye Cumhuriyeti Eş-finansmanından oluşturulan IPARD Program Fonu'dur. Her bir proje için uygun harcamaların toplam değerinin; 15.000 avrodan düşük 500.000 avrodan yüksek olmaması genel bir koşuldur. Faydalanıcı tarafından, yukarıda belirtilen alt ve üst sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla, bildirilen uygun harcama tutarının %50'sini Kamu Katkısı (AB ve Türkiye Cumhuriyeti Katkısı), diğer %50'sini ise Başvuru Sahibinin Katkısı oluşturacaktır. Başka bir ifadeyle, uygun harcamaların %50 nispetindeki kısım için destek sağlanmaktadır (TKDK,2015).

C. Avrupa Birliği Hibe Projeleri

Avrupa Birliği üye ve aday üye ülkelere, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltabilmek, kalkınmayı desteklemek amacıyla finansal kaynaklar sağlamaktadır. 2002-2012 yılları arasında sosyal içerikli konularda 71 farklı hibe programı kapsamında sivil toplum kuruluşları tarafından geliştirilmiş (odalar, il özel idareleri, dernekler, vakıflar, belediyeler, kooperatifler, üniversiteler, sendikalar, köye hizmet götürme birlikleri vb.) 3548 projeye finansman sağlanmıştır (AB Bakanlığı,2015) .

Türkiye'de Avrupa Birliği desktekli bölgesel kalkınma programlarının öncelik alanları; tarım ve kırsal kalkınma, küçük ölçekli altyapının desteklenmesi, KOBİ'lerin desteklenmesi, yerel inisiyatiflerin desteklenmesi ve sosyal kalkınma olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda Avrupa Birliği tarafından ülkemize sağlanan Katılım Öncesi Mali Yardımı kapsamında Doğu Karadeniz Bölgesi illerinde (Artvin, Giresun, Ordu, Trabzon, Gümüşhane, Rize) uygulanan AB hibe programları aracılığıyla finanse edilen projelerle ilgili bilgiler Tablo3'de görülmektedir.

Tablo 3: Doğu Karadeniz Bölgesi Finanse Edilen Projeler

	Hibe Desteği Verilen Proje Sayısı	Hibe Tutarı (Avro)	Türkiye Geneli Başarı Sıralaması
Artvin	22	**2.437.529,89**	48
Giresun	41	**4.081.055,90**	35
Ordu	46	**5.194.681,95**	27
Trabzon	114	**13.418.872,82**	7
Gümüşhane	32	**4.079.490,61**	36
Rize	54	**6.270.103,95**	21

Kaynak: T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı (2015)

D. Özel Sektör Destekleri

Bölgesel, ulusal hatta uluslararası resmi kurum ve kuruluşların verdikleri destekler haricinde kimi zaman özel sektör işletmeleri de bölgesel veya ulusal bazda turizmi teşvik projelerini finanse etmektedirler. Bunlar arasında şu an 2015 yılı için güncel olan proje "Gelecek Turizmde Sürdürülebilir Turizm Destek Fonu Projesi" dir.

Proje, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Anadolu Efes ortaklığında, Anadolu Efes tarafından finansa edilmektedir. Fon kapsamında küçük ölçekli yerel sürdürülebilir turizm geliştirme girişimleri desteklenmektedir. Türkiye'de kayıtlı olan ve tüzel kişiliğe sahip kar amacı gütmeyen Sivil Toplum Kuruluşları (Sivil toplum örgütleri, odalar, birlikler, kooperatifler, mesleki dernekler, federasyonlar, dernekler, vakıflar dahil) ve Üniversiteler ve Araştırma Enstitüleri/Merkezleri Sürdürülebilir Turizm Destek Fonuna başvurabilmektedir.

Sürdürülebilir Turizm Destek Fonu kapsamında; yerel ürün geliştirilmesinden sürdürülebilir yaşam alanları oluşturulmasına, gelir getirici araçlar ve yeni işgücü yaratılmasından yerel alanda kapasite geliştirilmesine kadar geniş bir perspektifteki projeler değerlendirmeye alınmıştır. Seçilecek projelere fon desteğinin yanı sıra danışmanlık, iletişim ve eğitim desteği de verilmektedir (www.gelecekturizmde.com).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ülkemizin sahip olduğu tarihsel, kültürel ve doğal zenginlikler turizmde büyümenin önemli kaynaklarından sayılmaktadır. Bununla birlikte çoğu kişi tarafından bilinen çekim merkezlerinin

dışında kalmış, henüz keşfedilmemiş veya yeterince ilgi gösterilmeyen birçok bölgesel unsur potansiyel bir değer oluşturmaktadır. Kırsal alanlarda mevcut ve henüz değerlendirilmemiş, büyük çeşitlilik gösteren bitki örtüsünün, yaygın el sanatlarının, geleneksel ürünlerin, doğal kaynakların ve kültürel mirasın yönetimi ve korunması bu alanlara yönelik olarak geliştirilen kırsal kalkınma hamleleri ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ile mümkündür.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin de en önemli kaynağı bölgenin eşsiz ve yıpratılmamış doğası ve alternatif turizm olanakları olarak kabul edilebilir. Ancak turizmin bölgede yeterince geliştiğini söylemek pek de mümkün değildir. Bunun nedenleri olarak; alt ve üst yapı yetersizlikleri, imaj zayıflığı, kapsamlı ve bütüncül bir pazarlama anlayışının olmaması, konaklama, ulaşım, yeme içme gibi turistik arz kapasitesinin istenen seviyede bulunmaması ve bölge aktörlerince oluşturulması gereken işbirliğinin yeterince sağlanamamış olması sayılabilir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde de tıpkı diğer bölgelerimizde olduğu gibi son yıllarda çeşitli projelerin hayata geçirildiği görülmektedir. Desteklenen projelerin genel amaçları; gelir düzeyini artırmak, istihdam alanı oluşturmak, girişimcileri cesaretlendirmek, kadınlar, işsizler ve engelliler gibi dezavantajlı grupları sosyal hataya adapte etmek, bölgedeki turizm potansiyelini ortaya çıkarmak, zengin kültürel, doğal ve üretime yönelik yatırımları desteklemektir.

Proje desteği sağlayan kurumlar arasında Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu gibi Avrupa Birliği fonlarının kullanılmasına aracılık eden kurumlar ön plana çıkmaktadır. Ancak proje desteği sağlayan bu ve benzer kurumların karşılıksız para dağıtan kurumlar olarak görülmesi bu kurumların sağladıkları yararlara gölge düşürmektedir. Bu maddi kaynaklardan yararlanmak için uygulanabilir ve sürdürülebilir projelere ihtiyaç olduğu konusunda bölge halkını bilinçlendirmek gerekmektedir.

Destek sağlayan kurumların proje planlarının birçoğunda bölgenin sürdürülebilir gelişimine katkıda bulunacak sektörler arasında turizm ön planda görülmektedir. Ancak veriler incelendiğinde turizm için belirlenen mali destek programlarından yararlananların istenen sayıda olmadığı özellikle tarım sektörünün çok gerisinde kaldığı görülmektedir. Bu durumun sebeplerinin araştırılması, bölgedeki turizm işletmecilerinin ve girişimcilerinin cesaretlendirilmesi, proje bilincinin artırılmasına yönelik faaliyetlerin yoğunlaştırılması yararlı olacaktır.

Folklorik değerler turistlerin seyahat kararlarında temel tercih nedenlerindendir. Doğu Karadeniz Bölgesi de folklorik değerler açısından son derece zengin bir bölgedir. Bu folklorik değerlerin yaşatılması, geliştirilmesi ve talep unsuru haline getirilmesini konu alan projelerin üretilmesi için yerel aktörler yönlendirilmelidir.

Sağlanan mali kaynaklardan proje yoluyla yararlanabilmek ancak genel kriterlere uygun proje tasarımları ile mümkündür. Projenin amaçları, hedef grupları ve nihai faydalanıcıları, yöntemi, süresi ve faaliyet planı, beklenen sonuçları, sürdürülebilirliği ve bütçesi özenli bir şekilde sunulmalıdır. Bu nedenle proje yazma yeteneğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Verilecek eğitimler ile bu konudaki eksikliklerin giderilmesi sağlanabilir.

Bu konuda bundan sonra çalışacak olan araştırmacılara; bölgede daha önce proje destekleri ile kurulan veya geliştirilen turizm işletmelerinin mevcut durumları ve bölgeye olan katkıları ile ilgili çalışmaları önerilmektedir.

KAYNAKÇA

AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI (2015) " AB Hibe Destekleri İçin Başvuru Nasıl Yapılır?"http://www.yereldeab.org.tr/TabId/100/ArtMID/483/ArticleID/966/AB-Hibe-Destekleri-icin-Basvuru-Nasil-Yapilir.aspx Erişim Tarihi: 22.03.2015

BRAMWELL, Bill, (2011), "Governance, The State and Sustainable Tourism: A Political Economy Approach", **Journal of Sustainable Tourism**, 19 (4-5), 459-477.

ÇAKMAK, Erol, (2006),"**Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları"**, 1.Baskı,İmaj Yayınevi, 211 s.,Ankara.

DOKA, (2015), Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, http://www.doka.org.tr/ Erişim Tarihi: 20.03.2015

DEMİRAL, Mert, (2012), "Türkiye'de Kalkınma Ajansları ve Turizm Sektörüne Etkileri: İzmir Kalkınma Ajansı Örneği", Uzmanlık Tezi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, Ankara

ERAYDIN, Ayda (2003) "Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler", (Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Tebliğleri), Cilt 1, Denizli.

IPARD (2014), Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı, Kırsal Turizm Başvuru Çağrı Rehberi, V 3.4.

KARA, Murat. (2008)."Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansımaları", DPT Uzmanlık Tezi, Ankara

PRIFTI, Aleks ve Engjellushe ZENELAJ., (2013), "Challenges Towards Sustainable Tourism for Regional Development of Vlore Region", **European Journal of Sustainable Development,**2 (4), 285-292.

TKDK, (2015), Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, https://www.tkdk.gov.tr/ Erişim Tarihi : 10.0.2015

YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARININ KULLANIMI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME OLAN ETKİLERİ - TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Gül GÜNEŞ [1]
Engin ASLAN[2]

ÖZET

Araştırmalara göre, seksenli yıllardan sonra dünyada çevre korumanın önemi artmış ve sektörler çevreye duyarlı politikalar izlemeye başlamıştır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütünün 2009 yılı bildirgesinde enerji verimliliğine ve çevreye duyarlı politikalara dikkat çekilmektedir. 2012 yılı Rio +20 Konferansı sonuç bildirgesinde yenilenebilir enerji kaynakları kullanımındaki artışın sürdürülebilir kalkınma için önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Diğer yandan, turizm sektörü ise çevre duyarlı enerji politikalarının uzağında kalmıştır. Uluslararası kuruluşların raporlarında; sektörün enerji ve doğal kaynak kullanımında ilk sıralarda yer alması nedeniyle doğal kaynak koruma çalışmaları ile turizm sektörü arasında enerji kullanımından kaynaklanan gerilimler yaşandığı belirtilmektedir.

Konaklama hizmetleri turizm faaliyetlerinin önemli unsurlarından olup sunulan hizmetler için ısınma, soğutma, pişirme, temizlik gibi enerji kaynaklarını doğrudan etkileyen faktörler söz konusu olmaktadır. Araştırmalar bir turistin enerji tüketiminin % 90'ının, bulunduğu destinasyon kaynaklarından karşılandığını ortaya koymaktadır. Türkiye turizm hareketlerinin ise büyük oranda (2013 yılı % 71,49) belirli illere (6 il) gerçekleşmesi nedeniyle, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılmasının önemi ve gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu noktalardan hareketle bildiri yöntemi "nicel araştırma türlerinden olan ve bir koşulu/durumu tespit amacıyla; kurumların herhangi bir alandaki strateji ve politikasını, programını ve operasyonlarını değerlendirme araştırması" olarak tanımlanan "Değerlendirme Araştırması" olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda sürdürülebilir turizmin hedeflerinden biri olan "Kaynak Verimliliği"nin sağlanabilmesi için "Yenilenebilir Enerji Kaynakları" yatırımlarının Türkiye turizminin sürdürülebilirliğine olan etkileri ortaya konacaktır.

Bu doğrultuda çalışma sonuçlarına göre; 2003-2015 yılları arasında Türkiye'de "biyogaz, biyogaz (çöp gazı), biyokütle, biyokütle (çöp gazı), çöp gazı, hidro elektrik santrali (HES), jeotermal, rüzgar enerjisi santrali (RES)" olmak üzere 879 lisanslı "Yenilenebilir Enerji Yatırımının" gerçekleştiği; bu yatırımların 154'ünün (% 17,51) yoğun turist ziyareti alan ve nüfus bakımından yoğunluk yaşanan 6 ilde gerçekleştiği, geriye kalan 725 yatırımın (% 82,49) diğer 75 ilde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Buna göre; nüfus sayısı ve turist sayısı bakımından yoğunluk yaşanan 6 ilde daha fazla sayıda yenilenebilir enerji yatırımı yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: turizm, sürdürülebilir turizm, enerji, yenilenebilir enerji, kaynak verimliliği

[1] Doç. Dr. Atılım Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü Öğretim Üyesi, e-posta: gul.gunes@atilim.edu.tr
[2] Gazi Üniversitesi, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, e-posta: aslan.engin@gazi.edu.tr

USE OF RENEWABLE ENERGY SOURCES AND ITS EFFECTS TO SUSTAINABLE TOURISM – TURKEY EXAMPLE

ABSTRACT

According to the researches, importance of protecting the nature has increased and sectors have started to carrying out environment-friendly policies after the 80s. At the 2009 declaration of Organization for Economic Cooperation and Development, attention was drawn to the energy efficiency and environment-friendly policies. At the final declaration of 2012 Rio +20 Conference, it was stressed that the increase at the use of renewable energy sources is important for sustainable development. On the other hand, tourism sector has been far from eco-friendly energy policies. At the reports of international organizations, it has been indicated that there is tension originating from energy usage between natural resource protection practices and tourism sector as the sector is among the first ranks in using energy and natural resources.

Accommodation services are among the important elements of tourism activities and there are factors such as heating, cooling, cooking, cleaning which directly affect energy resources. Researches show that 90% of a tourist's energy consumption is met by the destination resources. As the tourism activities in Turkey are seen most largely (71,49 % in 2013) at particular cities (6 cities), the importance and necessity of increasing the use of renewable energy resources become evident.

Considering these facts, the proclamation method is determined as "Evaluation Phase" which is identified as "evaluation research of strategy and politics, program and operations of institutions within any field with the intention of determining a condition/circumstance which is one of the quantitative research types. Accordingly, the effects of "Renewable Energy Sources" investments towards the sustainability of Turkish Tourism to provide "Resource Productivity", which is one of the objectives of sustainable tourism, shall be revealed.

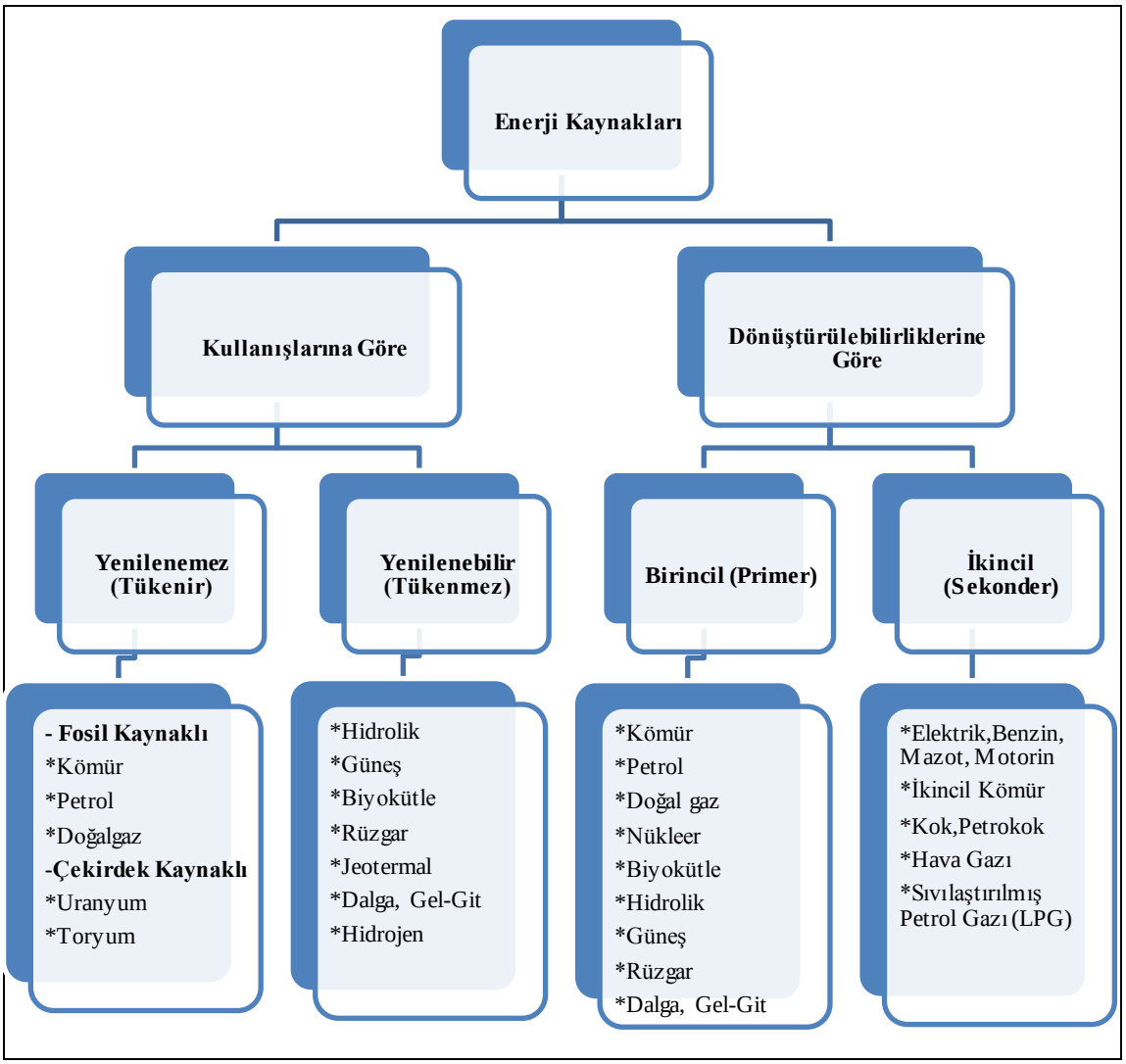
Within this direction, according to study results; 879 licensed "Renewable Energy Investments" are realized in Turkey between 2003-2015 on biogas, biogas (landfill gas), landfill gas, hydroelectric power plant (HPP), geothermal and wind power plant (WPP); and 154 (17,51%) of these investments were actualized in 6 touristic and densely populated cities and the remaining 725 (82,49%) investments were conducted in other cities. According to this, more renewable energy investments are needed to be constructed in these six densely populated and touristic cities.

Key Words: tourism, sustainable tourism, energy, renewable energy, resource efficiency

GİRİŞ

Enerji, günlük yaşamın her aşamasında kullanım alanı bulmakta olup; kimyasal, nükleer, mekanik, termal, jeotermal, hidrolik, güneş, rüzgar, elektrik enerjisi olmak üzere farklı çeşitleri bulunabilmekte ve uygun yöntemler kullanılarak birbirlerine dönüştürülebilmektedir. Bu doğrultuda; enerji kaynakları dönüştürülebilirliklerine göre birincil ve ikincil enerji kaynakları; kullanılışlarına göre yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynakları olarak sınıflandırılmaktadır (Koç ve Şenel, 2013:33).

Şekil 1. Enerji Kaynaklarının Sınıflandırılması

Enerji kullanımı, ülkelerin ekonomik kalkınmasında ve insan hayatının sürdürülmesinde önemi giderek artmakta olan bir olgudur. Bu nedenle devletler enerji ihtiyaçlarını karşılayabilmek için; nükleer santraller kurmakta, bölgesel enerji işbirlikleri oluşturmakta ve bütçelerinden ciddi harcamalar yapmaktadırlar. Sonuçları itibariyle ciddi olumsuzluklara neden olan nükleer santral

kazaları ve finansal krizler yaşanmasına rağmen, enerjiye olan talep ve bağımlılık gün geçtikçe artmaktadır (Dünya Enerji Konseyi [WEC], 2013).

2012'de yayımlanan "Enerji Verimliliği Raporu" enerjiye ulaşımı; doğal insani bir ihtiyacın giderilmesi olarak kabul ederek, ekonomik ve sosyal gelişmenin; insanca yaşamın tesisi için temiz ve ucuz maliyetli enerji üretmenin günümüzün temel sorunlarından olduğuna dikkat çekmektedir. Rapora göre; dünya'da halen 1,3 milyar insan enerji kaynaklarına ulaşma olanağına sahip değildir. Bu ise, gelecekte dünya ölçeğinde çatışmalar yaşanmasına ve savaşlara neden olabilecek bir sorun olarak kabul edilmektedir (TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, 2012). Raporda öngörülen çatışmaların yaşanması halinde turizm sektörü için önemli sayılan faktörlerden birisi olan güvenlikle ilgili sorunlar yaşanması ve sektörün bu durumdan olumsuz etkilenmesi söz konusudur.

2012'de yayımlanan "Yenilenebilir Enerji Araştırma Raporu" dünya nüfusunun hızlı artışı ve sanayileşme nedeniyle enerji gereksiniminin sürekli olarak arttığına dikkat çekerek, enerji gereksiniminin günden güne azalmakta olan fosil yakıtlarla karşılandığını; bunun ise günümüzde yaşanmakta olan çevre kirliliğinin en önemli nedenlerinden olduğunu belirtmektedir. Rapora göre, endüstriyel faaliyetler sonucunda 20 milyar ton karbondioksit, 100 milyon ton kükürt bileşikleri, 2 milyon ton kurşun ve bazı zehirli kimyasal bileşikler her yıl atmosfere salınmakta olup, fosil yakıtların enerji kaynağı olarak kullanılması nedeniyle yakıt konusunda dışa bağımlılık, yüksek ithalat giderleri ve çevresel sorunlar, fosil yakıtların azalması gibi olumsuzluklar yaşanmaktadır.

Katırcıoğlu vd. (2014), uluslararası turizm hareketlilikleri ve turist sayısı artışlarının ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacağını; turizm faaliyetlerindeki artışın ulaşım, ikram, konaklama ve turistik faaliyetlerin yönetimi gibi çeşitli fonksiyonların yerine getirilmesi sırasındaki enerji ihtiyacı nedeniyle enerji tüketiminde de artışa neden olacağını belirterek, turizm sektöründeki büyümenin kapasite artışlarının gündeme gelmesine ve enerji tüketimi artışlarına neden olacağına ve sonuç olarak turizm sektöründeki büyümenin dolaylı olarak iklim değişikliklerine neden olabileceğine dikkat çekmektedir.

Bu nedenlerle; yenilenebilir enerji kaynaklarının öneminin her geçen gün daha da arttığı; bahsedilen kaynakların sürekliliği nedeniyle sürdürülebilir olması ve tüm dünyada ulaşılabilir olması nedeniyle stratejik öneme sahip olduğu belirtilmekte olup, yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının mevcut sorunları çözmesi durumunda 21. yüzyılda en önemli enerji kaynağı olacağı kabul edilmektedir (Çukurova Kalkınma Ajansı, 2012: 4).

I. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ENERJİ PİYASASI VE POLİTİKALARI

Dünya enerji piyasalarının ve politikalarının şekillenmesinde ve bugünkü konumuna ulaşmasında, 1970'li yıllarda çıkan petrol krizi ve kriz sonrası başlayan petrol ambargolarının etkili olduğu belirtilmekte olup, yaşanan kriz ve ambargolar nedeniyle batılı ülkelerin enerji konusunda acil önlemler almaya yöneldiğine dikkat çekilmektedir (TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, 2012).

Buna göre; yaklaşık 40 yıl önce batılı ülkeler tarafından elektrik enerjisi üretebilmek için nükleer santraller de dahil olmak üzere alternatif enerji kaynakları arayışı başlamış olup, aynı zamanda enerjinin daha verimli kullanılması amacıyla "enerji verimliliği çalışmaları" yapılması gündeme gelmiştir.

Bu doğrultuda, 2013 yılı ve öncesini kapsayan on yıllık zaman diliminde dünya enerji tüketimi, birincil enerji kaynaklarının tüketimi ve yenilenebilir enerji kaynaklarından gerçekleşen tüketim olarak ele alındığında;

Tablo 1. Dünya Enerji Tüketimi, 2003-2013 (milyon ton/petrol)

Enerji Kaynakları / Yıllık Tüketim	**2003**		**2007**		**2012**		**2013**	
	Tüketim	***(%)***	**Tüketim**	***(%)***	**Tüketim**	***(%)***	**Tüketim**	***(%)***
Petrol	3.725,2	***37,46***	4.018,4	***35,50***	4.138,9	***34,40***	4.185,1	***32,87***
Doğalgaz	2.344,5	***23,58***	2.666,4	***23,56***	2.986,3	***24,82***	3.020,4	***23,73***
Kömür	2.611,8	***26,27***	3.204,2	***28,31***	3.273,7	***27,21***	3.826,7	***30,06***
Nükleer	598,3	***6,02***	621,7	***5,49***	559,9	***4,65***	563,2	***4,42***
Hidroelektrik	597,2	***6,01***	700,3	***6,19***	833,6	***6,93***	855,8	***6,72***
Yenilenebilir Enerji	66,9	***0,67***	108,4	***0,96***	240,8	***2,00***	279,3	***2,19***
Toplam	**86.434,7**	***100,0***	**94.055,0**	***100,0***	**97.825,3**	***100,0***	**99.876,4**	***100,0***

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2014.

Tablo 1'de 2003 - 2013 yılları arasında dünya enerji tüketimine ait veriler başlıklar halinde verilmiştir. Buna göre; dünya'da kömür ve yenilenebilir enerji tüketimi genel enerji tüketimi içinde oransal olarak artmaya devam etmektedir. Petrol ve nükleer enerji tüketiminin genel tüketim içindeki payı azalmaya devam etmekte birlikte petrol tüketimindeki artış sürmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının tüketiminin genel enerji tüketimi içindeki payı 2003-2013 yılları arasında yüzde 1,52 oranında artmış olsa da genel enerji tüketimi içindeki payı oldukça düşük seviyede kalmaktadır (BP, 2014).

Dünya enerji tüketimini (1973-2012, milyon ton/petrol) sektörel bazda incelediğimizde; endüstri sektörü için petrol cinsinden gerçekleşen tüketimin toplam tüketim içindeki payı 1973'de % 35,21 iken 2012'de % 29,45'e gerilemiştir. Taşıma sektörü için petrol cinsinden tüketimin 1973'de 27,20 olan yüzdesi 2012'de 32,39'a yükselmiştir. Tarım, ticaret ve kamu hizmetleri, konut (Diğer) için petrol cinsinden gerçekleşen tüketimin 1973'de 30,43 olan yüzdesi 2012'de 27,47'ye gerilemiştir (IEA, 2014). (Tablo 2).

Tablo 2. Dünya Enerji Tüketiminin Sektörel Dağılımı, 1973-2012 (milyon ton/petrol)

	1973		2012	
	Tüketim	***(%)***	**Tüketim**	***(%)***
Endüstri	1.402,45	***35,21***	2.224,01	***29,45***
Taşıma	1.083,40	***27,20***	2.446,13	***32,39***
Diğer*	1.212, 03	***30,43***	2.075,04	***27,47***
Enerji Kullanımı Olmayan	285,13	***7,16***	807,82	***10,70***
Toplam	**3.983,00**	***100,0***	**7.553,00**	***100,0***

Kaynak: International Energy Agency (IEA), 2014.

* Tarım, ticaret ve kamu hizmetleri, konut sektörleri

Dünya Enerji Konseyi tarafından yayınlanan rapora göre; birincil enerji arzı (kömür, petrol, doğal gaz, nükleer, biyokütle, hidrolik, güneş, rüzgar, dalga ve gel-git) ; 1990-2011 yılları arasını kapsayan yirmi bir yılda Dünya'da % 49, OECD ülkelerinde % 17, ABD'de % 14, Japonya'da % 5 oranında; Türkiye'de % 117, Brezilya'da % 94, Hindistan'da % 137, Çin'de % 212 oranında büyümüştür (Dünya Enerji Konseyi, 2013). Türkiye'nin birincil enerji kullanımını gelişmiş ülkelerle karşılaştırdığımızda, ciddi bir artış olduğu görülmekte olup ekonomik ve sosyal açıdan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin halen birincil enerji arzı kaynaklarına yoğunlaştıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Türkiye Enerji Tüketimi, 2003-2013 (milyon ton/petrol)

Enerji Kaynakları / Yıllık Tüketim	**2003**		**2007**		**2012**		**2013**	
	Tüketim	***(%)***	**Tüketim**	***(%)***	**Tüketim**	***(%)***	**Tüketim**	***(%)***
Petrol	30,8	***39,29***	33,6	***32,53***	31,4	***25,61***	33,1	***26,95***
Doğalgaz	18,8	***23,98***	32,5	***31,46***	40,7	***33,20***	41,1	***33,47***
Kömür	20,7	***26,40***	28,9	***27,98***	35,7	***29,12***	33,0	***26,87***
Nükleer	-	***0,0***	-	***0,0***	-	***0,0***	-	***0,0***
Hidroelektrik	8,0	***10,20***	8,1	***7,84***	13,1	***10,69***	13,4	***10,91***
Yenilenebilir Enerji	0,1	***0,13***	0,2	***0,19***	1,7	***1,39***	2,2	***1,79***
Toplam	**78,4**	***100,0***	**103,3**	***100,0***	**122,6**	***100,0***	**122,8**	***100,0***

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2014.

Tablo 3'de 2003 - 2013 yılları arasında Türkiye'deki enerji tüketimine ait veriler başlıklar halinde verilmiştir. Buna göre; Türkiye'de doğalgaz tüketimi genel enerji tüketimi içinde oransal olarak artmaya devam etmektedir. Petrol tüketimi oransal olarak azalmaya devam etmekle birlikte tüketim artışı sürmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının tüketiminin genel enerji tüketimi içindeki payı 2003-2013 yılları arasında yüzde 1,78 oranında artmış olsa da genel enerji tüketimi içindeki payı (% 1,79) oldukça düşük seviyede kalmaktadır (BP, 2014).

II. YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI VE TURİZM SEKTÖRÜ

World Wide Fund for Nature [WWF (2011)], dünya nüfusunun yaklaşık beşte birinin elektrik enerjisine ulaşmada sıkıntı çektiğini; yemek hazırlama ve ısınma ihtiyaçlarını karşılamak için 2,7 milyardan daha fazla insanın çevre ve sağlık üzerinde olumsuz etkileri olan geleneksel enerji kaynaklarına bağımlı olduğunu; 2030 yılına kadar petrol ve gaz rezervlerinin yüzde 40-60 oranında azalacağını ve fosil yakıtlara olan bağımlılığın azalmaması halinde petrol ve gaz rezervlerindeki azalmaya bağlı olarak enerji maliyetlerinin artacağı ve bu nedenle çevrenin daha fazla zarara maruz kalacağı sıra dışı kaynaklara yönelmek zorunda kalınacağını; bu nedenlerden dolayı enerji üretimi sırasındaki aksaklıklar, kazalar ve enerji kaynakları üzerinde yaşanan tartışmaların enerji güvenliğini tehdit edeceğini belirtmektedir.

Yenişehirlioğlu vd. (t.y), yaygın olarak kullanılan enerji kaynaklarının fosil yakıtlardan (kömür, petrol ve doğalgaz vb. yer altı kaynakları) oluştuğunu; fosil yakıtlara alternatif enerji kaynağının yeşil enerji (rüzgar enerjisi, güneş enerjisi, su gücü, biyolojik yakıt enerjisi, deniz dalgalarını gücü, jeotermik enerji vb.) olduğunu belirterek fosil yakıtların hem insan sağlına hem de çevreye zararlar verdiğini; doğal enerji kaynaklarından elde edilen enerjinin şekil değiştirmesiyle elde edilen yeşil enerjinin tükenmesinin mümkün olmadığına dikkat çekerek yeşil enerji kaynaklarının ekonomik, doğal ve çevresel faydalarının olmasına karşın dünyanın her zaman fosil yakıt tabanlı enerji kaynaklarına ihtiyaç duyacağını, bu nedenle fosil yakıt tabanlı enerji kaynaklarının korunması ve iyi yönetilmesi gerektiği, ayrıca gelecekteki tüketim seviyeleriyle ilgili tahminlerin dikkatli şekilde yapılması gerektiğini belirtmektedir.

Katırcıoğlu (2014), enerji ekonomisi alanında yapılan bir çok araştırmada enerji, çevre kirliliği ve ekonomik büyüme arasındaki bağlantının belirlenmesine çalışıldığına ve bu araştırmalar sonucunda oluşan literatüre göre; iklim değişikliklerinin, çevrenin kirlenmesinde ve bozulmasında önemli etkenler arasında yer aldığına; iklim değişikliğine neden olan ana etkenin ise karbondioksit (CO^2) emisyonları olduğuna; ekonominin belirli kesimleri ile bazı sektörlerin, enerji ile iklim değişikliği ilişkisine daha ilgili olmasına ihtiyaç bulunduğuna ve bu sektörlerden birisinin de turizm sektörü olduğuna; uluslararası turizm hareketlerinin ve uluslararası turist sayısındaki artışların ülkelerin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmasına rağmen enerji tüketiminde artışa neden olduğuna dikkat çekmektedir.

Becken (2013), yaşanmakta olan iklim değişikliklerinin turizm sektöründe endişeye neden olduğunu ve sektördeki paydaşların sera gazı salınımlarını azaltmak için hedefler koyduklarını ve bu doğrultuda Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin sera gazı emisyonlarının 2020 yılına kadar % 25-30; 2035 yılına kadar ise % 50 oranında azaltılması için çalıştığını; enerji giderlerinin konaklama sektörü işletme maliyetleri içinde % 3-6 oranıyla önemsiz gibi görünmesine rağmen halen işçilik maliyetlerinden sonra ikinci önemli maliyet faktörü olduğunu; konaklama sektöründe kullanılan enerjinin yoğunlukla sıcak su, soğutma ve aydınlatmada kullanıldığını ve buralarda kullanılan

enerjinin karbondioksit emisyonlarının ana kaynağı olarak gösterilen ikincil enerji kaynaklarından olan elektrik, gaz ve dizel olduğunu; bu enerji kaynaklarının iklim değişiklikleri yaşanmasına neden olduğunu belirtmektedir.

Güneş (2013), turizm sektörünün ilerleme sağlayabilmesi için turist davranışlarının ve eğilimlerinin dikkatli şekilde incelenmesi ve oluşan talebe göre hizmet sunulması gerektiğini; dünya ekonomisindeki diğer sektörlerde seksenli yıllar sonrasında önem kazanmaya başladığı gibi turizm sektöründe de 2008 küresel ekonomik krizi sonrasında çevre koruma ve çevreye duyarlı yatırımların sayısında artış olduğunu belirterek, turizmin çevre ve enerji kaynakları üzerinde olumsuz etkileri olduğunu; yapılan araştırmalarda her yıl 450 milyar metreküp çöp, endüstriyel ve tarımsal atığın denize bırakıldığını; uluslararası turizm hareketlerinin % 53'ünün havayolu, % 39' unun karayolu, % 8'inin demiryolu veya denizyolu ile gerçekleştiğini; yapılan araştırmaların, dünyadaki karbondioksit emisyonları ve sera gazı salınımlarında yaşanan artışın ve küresel iklim değişikliklerine neden olan olumsuz etkilerin başında hava yolu taşımacılığının geldiğine dikkat çekerek, günümüzde çevre ve enerji kaynaklarının korunmasındaki farkındalık seviyesinde önemli artışlar olduğunu (gerçekleşen girişimler, hükümetler, endüstri kolları, sivil toplum hareketleri) ve bu konuda Haziran 2009'da Ekonomik İşbirliği ve Kalınma Örgütü' nün (OECD) bakanlar düzeyinde yapmış olduğu toplantıda çevre ve enerji konusunda yaşanan krizlerin yönetilebilmesi için ortaya konulan "Yeşil Büyüme" konulu bildirge ile enerji etkin ve çevre duyarlı politikalar oluşturulmasının gerekli olduğunun belirtildiğini bildirmektedir.

Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) (2014), küresel ısınmanın neden olduğu iklim değişikliklerinden dolayı turizm sektörüne yapılan yatırımlarda çevreye duyarlı planlamalar yapılmasının ve yatırımlarda sürdürülebilirliğin dikkate alınmasının zorunlu olduğunu belirterek dünya nüfusundaki artışa ve insan ihtiyaçlarının çeşitlenmesine paralel olarak enerji gereksiniminin de arttığını, yenilenemeyen enerji kaynaklarının çevre ve doğa üzerinde oluşturduğu olumsuzluklar nedeniyle yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına yönelik çalışmalar üzerine yoğunlaşıldığını ve yenilenebilir enerji kaynaklarının binalarda kullanımının sağlanması ve binalardaki enerji kayıplarının en aza indirilmesi için geliştirilen ve enerji tasarrufu sağlayan yöntemlerin turizm yatırımlarında kullanılmasının önemli olduğuna dikkat çekmektedir.

Yenişehirlioğlu vd.(t.y.) , yenilenebilir enerji kaynaklarından türetilen ve çevre için negatif dışsal etki oluşturmayan ya da çok az seviyede negatif etki oluşturan enerjiyi yeşil enerji olarak tanımlayarak birden fazla kaynaktan yeşil enerji üretilebileceğini belirtmekte olup, bu kaynaklardan en yaygın olanlarının; her 15 dakikada dünyanın bir senelik enerji ihtiyacını üreten fakat bu enerjinin büyük kısmının canlıların yaşamsal enerjisini yaratmak için kullanıldığı belirtilen güneş enerjisi olduğunu; üretiminde herhangi bir yakıt kullanılmamasından dolayı işletme maliyetinin oldukça düşük olduğu belirtilen hareketli su kaynaklarındaki suların depolanarak hidro-enerji santraline yönlendirilmesiyle oluşan hidrolik güç enerjisi olduğunu; güneş enerjisinin devamı niteliğinde kabul edilen ve güneşin yer yüzünü eşit seviyede ısıtmamasından kaynaklanan basınç farklarından oluşan

yatay hava hareketlilikleri olarak tanımlanan rüzgar enerjisi olduğunu; yerin derinliklerindeki magmanın neden olduğu ısının oluşturduğu çeşitli mineral ve kimyasallar içeren sıcak su enerjisi olarak tanımlanan jeotermal enerji olduğunu belirtmektedir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının turizm sektöründe yapılacak yatırımlarda kullanılmasının önemine yönelik yapılan tespitler doğrultusunda, dünyada ve Türkiye'de yapılan çalışmaları ele aldığımızda; uluslararası kurumların (UNWTO, UNEP, İHRA, EREC, ADEME) desteğiyle konaklama sektöründe faaliyet gösteren işletmeler için enerji çözümleri üreten Hotel Energy Solutions (HES) projesi çalışmaları dikkat çekmektedir.

HES, Avrupa Birliği'ne (AB) üye devletlerdeki konaklama sektörü yatırımları (küçük ve orta ölçekli oteller) için pratik ve maliyet etkin enerji kullanımı ve yenilenebilir enerji kullanımı konularında teknik destek, eğitim, yatırım seçeneği ve enerji kullanımı gibi konularda destek sunan ve bu konularda kıyaslama aracı oluşturan; Enerji Verimliliği ve Yenilenebilir Enerji alanındaki yatırım seçenekleri arasında karbon emisyonlarının değerlendirilmesine ve azaltılmasına yardım sağlayan bir karar destek sistematiğidir. HES'in amacı enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji teknolojilerinin kullanımını yaygınlaştırmak yoluyla AB'ye üye ülkelerde faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin operasyonel maliyetlerini azaltıp rekabet güçlerini artırarak sürdürülebilir olmalarını sağlamak ve turizm sektörünün iklim değişikliğine neden olan etkilerini azaltmak için katkıda bulunmakta olup aşağıdaki konularda destek sağlamaktadır (Hotel Energy Solutions [HES], 2015).

I. Enerji Verimliliği ve Yenilenebilir Enerji teknolojileri kullanımı için karbon ayak izi hesaplaması, enerji kullanımı veri analizi ve karar verme destekleri sunan web tabanlı uygulama ile yatırım desteği vermek,

II. Konaklama işletmecileri, personel ve misafirler için iletişim araçlarını kullanarak enerji tasarrufu hakkında farkındalık desteği oluşturmak,

Enerji verimliliği ve Yenilenebilir Enerji teknolojilerinin konaklama işletmelerinde kullanımını sağlamak üzere; en uygun malzeme, teknoloji, uygulama ve kullanılabilir teşviklerle ilgili yayınlanan araştırmaların otel yatırımlarında kullanılmasına destek olmaktır (HES Training Manual, 2011: 4-5).

YÖNTEM

Çalışmanın yöntemi "nicel araştırma türlerinden olan ve bir koşulu/durumu tespit amacıyla; kurumların herhangi bir alandaki strateji ve politikasını, programını ve operasyonlarını değerlendirme araştırması" olarak tanımlanan "Değerlendirme Araştırması" olarak belirlenmiştir (Erdoğan, 2012). Bu doğrultuda; Türkiye'de gerçekleşen turizm hareketlerini izlemekle görevli kurum olan Kültür ve Turizm Bakanlığı istatistiki verileri ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı olarak faaliyet yürüten Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü istatistikleri ve faaliyet raporları değerlendirilerek "Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının" kullanımını Türkiye turizmi ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

Buna göre; 2013 yılında Türkiye'yi 37,8 milyon yabancı turistin ziyaret ettiğini ve bu ziyaretleri "Turizm Tesislerine Geliş İllere Göre Dağılım" istatistik başlığında ele aldığımızda ise; ziyaretlerin % 71,49'unun 6 ile (Antalya, İstanbul, Muğla, Aydın, İzmir ve Ankara), % 28,51'inin ise geriye kalan 75 ile gerçekleştirildiği görülmektedir.

Tablo 4. Tesislere Geliş İllere Göre Dağılımı, 2013

	Yabancı	Yerli	Toplam	Toplam (%)
Antalya	10.827.654	2.966.418	**13.794.072**	**36,03**
İstanbul	4.475.838	1.839.131	**6.314.969**	**16,50**
Muğla	1.661.453	1.024.851	**2.686.304**	**7,02**
Aydın	721.342	414.152	**1.135.494**	**2,97**
İzmir	596.875	1.132.100	**1.728.975**	**4,52**
Ankara	416.053	1.293.503	**1.709.556**	**4,47**
Diğer İller	2.482.453	8.430.610	**10.913.063**	**28,51**
Toplam	**21.181.668**	**17.100.765**	**38.282.433**	**100,00**

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014.

Tesislere Geliş İllere Göre Dağılımı verilerine göre ziyaretçilerin yoğunlaştığı illerde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına yönelik yürütülen proje ve çalışmalar Enerji Bakanlığı Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü faaliyetleri açısından ele alındığında; Türkiye'nin sahip olduğu yenilenebilir enerji kaynaklarına ait potansiyellerin belirlenmesini sağlamak ve bu potansiyellerden mümkün olan en kısa zamanda ve yüksek oranda ve etkinlikte yararlanır hale gelmesini sağlamak; enerjinin üretimi aşamasından nihai tüketimine kadar olan her safhada etkin ve verimli kullanılmasına ve enerji teknolojilerine yönelik yeniliklerin izlenmesi ve bu teknolojilerden yararlanılması misyonu doğrultusunda oluşturulan rüzgar, güneş, jeotermal, hidrolik ve biyokütle kaynaklarından yenilenebilir enerji üretimi için oluşturulan mevzuat kapsamında özel sektör girişimcileri tarafından 2003-2015 yılları arasında gerçekleştirilen lisanslı yenilenebilir enerji yatırımları Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5. Yenilenebilir Enerji Yatırımlarının İllere ve Kaynaklarına Göre Dağılımı , 2003 - 2015

		Biyogaz	Biyogaz (Çöp gazı)	Biyokütle	Biyokütle (Çöp gazı)	Çöp gazı	HES	Jeotermal	RES	Toplam
İstanbul	Yatırım	1	5	-	-	5	-	-	13	**24**
	(%)	*4,17%*	*20,83%*	-	-	*20,83%*	-	-	*54,17%*	*100,0%*
Aydın	Yatırım	1	-	-	-		5	13	7	**26**
	(%)	*3,85%*	-	-	-		*19,23%*	*50,00%*	*26,92%*	*100,0%*
Ankara	Yatırım	-	-	3	3	10	7	-	-	**23**
	(%)	-	-	*13,04%*	*13,04%*	*43,48%*	*30,43%*	-	-	*100,0%*
Antalya	Yatırım	-	-	1	1	-	16	-	-	**18**
	(%)	-	-	*5,56%*	*5,56%*	-	*88,89%*	-	-	*100,0%*
Muğla	Yatırım	-	-	-	-	-	9	-	4	**13**
	(%)	-	-	-	-	-	*69,23%*	-	*30,77%*	*100,0%*
İzmir	Yatırım	-	-	-	-	-	-	-	50	**50**
	(%)	-	-	-	-	-	-	-	*100,00%*	*100,0%*
Diğer İller	Yatırım	15	-	10	17	7	487	5	184	**725**
	(%)	*2,07%*	-	-	*2,34%*	*0,97%*	*67,17%*	*0,69%*	*25,38%*	*100,0%*
Toplam	Yatırım	**17**	**5**	**14**	**21**	**22**	**524**	**18**	**258**	**879**
	(%)	*1,93%*	*0,57%*	*1,59%*	*2,39%*	*2,50%*	*59,61%*	*2,05%*	*29,35%*	*100,0%*

Kaynak: Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü, 2015.

Tablo 5; Türkiye'de 2003-2015 yılları arasında gerçekleşen "Lisanslı Yenilenebilir Enerji Yatırımlarını" Tablo 4'deki veriler doğrultusunda sınıflandırarak yoğun turist ziyareti alan 6 ildeki yatırımları göstermektedir. Buna göre; 13 yıllık süreçte gerçekleşen yatırım toplamı 879 olup, bu yatırımların 725'i (% 82,48) yoğun turist ziyareti alan 6 il dışındaki 75 ilde yapılmıştır. Su gücünü elektriğe dönüştürmek üzere yapılan hidroelektrik santral (HES) yatırımlarının sayısı 524 (% 59,61) olup yapılan yatırımlar içinde ilk sırada yer almaktadır. HES yatırımlarını rüzgar enerjisinden faydalanmaya yönelik gerçekleşen 258 (% 29,35) RES yatırımı izlemektedir.Diğer yenilenebilir enerji kaynakları (biyogaz, biyogaz-çöp gazı, biyokütle, biyokütle-çöp gazı ve jeotermal) için yapılan yatırım sayısı 97 (%11,04) olarak gerçekleşmiştir.

Turist ziyaretlerinin yoğunlaştığı 6 ili nüfus açısından ele aldığımızda ise; Türkiye nüfusunun % 39'unun (27,3 milyon kişi) bu illerde ikamet ettikleri görülmektedir (TÜİK, 2013). Buna göre yoğun turist ziyaretlerinin gerçekleştiği 6 ilde turizm sezonlarındaki nüfusu yaklaşık 55 milyona ulaşmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırma sonuçları göstermektedir ki; enerji, insan hayatının ve yaşamın sürdürülebilmesi için vazgeçilmez öğelerindendir. Dünya'da ise birbirinden farklı ve kendi aralarında dönüştürülebilir çok sayıda enerji kaynağı bulunmakta olup bu kaynaklar tükenmeye tabidir. Enerji kaynaklarının insanlık ve yaşam için arz ettiği önem, ekonomik faaliyetlerin yürütülmesinde ve geliştirilmesinde sağladığı büyük katkıdan kaynaklanmaktadır. Enerji ve enerji verimliliğine yönelik yapılan çalışmalar

sonucunda ortaya konulan raporların birleştiği ortak nokta; enerjiye ulaşım ve enerji ihtiyacı her insan için doğal bir hak olmakla birlikte bu konuda yaşanan temel sorun temiz ve ucuz maliyetli enerji üretimine yönelik yapılan çalışmaların yeterli sayıda olmamasıdır.

Enerji konusunda yapılan araştırmalara göre; halen dünyada tüketilen enerjinin büyük bölümü fosil yakıt kaynaklarından karşılanmakta olup bu kaynaklar günden güne azalmaktadır. Yayınlanan raporlar, endüstriyel faaliyetler sonucunda milyarlarca ton karbondioksitin ve milyonlarca ton kükürt bileşenlerinin, kurşunun ve zehirli kimyasalların atmosfere salındığını göstermektedir. Fosil yakıtların enerji kaynağı olarak kullanılması bu kaynaklara sahip olmayan ülkelerin yakıt konusunda dışa bağımlı hale gelmesine ve ürettikleri ekonomik değerlerin enerji ithalatı nedeniyle dışarı aktarılmasına neden olmaktadır. Bu durum enerji kaynakları açısından fakir olan ülkelerin ekonomik kalkınmayı sağlamaları açısından sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır.

Turizm faaliyetlerini enerji kaynaklarının kullanımı açısından değerlendirdiğimizde ise; günümüzde yaşanan turizm hareketliliklerinin ülkelerin ekonomilerine büyük katkılar sağlamasına rağmen, turizm faaliyetlerinin yerine getirilmesinde kullanılan çeşitli fonksiyonların (ulaşım, konaklama, ve ikramlar vb.) enerji tüketiminin artışına neden olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmalara göre turizmin en önemli faaliyetlerinden olan konaklama sektörü işletme maliyetleri içinde enerji maliyetleri ikinci büyük kalem olarak yer almaktadır. İstatistiki veriler her yıl gerçekleşen uluslararası turizm hareketlerinin yüzde 50'den fazlası havayolu, yüzde 40'a yakını ise karayolu ile gerçekleşmektedir. Bu bağlamda; küresel iklim değişikliklerine neden olan olumsuz etkilerin başlarında gelen sera gazı salınımlarının artışında havayolu taşımacılığının payının oldukça fazla olduğu belirtilmektedir.

Enerji ve enerji kullanımı konusunda yapılan tespitler doğrultusunda yenilenebilir enerji kullanımı ve kaynaklarının geliştirilmesine yönelik yapılan çalışmaların önemi her geçen gün artmaktadır. Bahsi geçen kaynaklar, dünya genelinde ulaşılabilir ve sürdürülebilir olması nedeniyle stratejik kaynaklar olarak da adlandırılmaktadır. Buna göre yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaşması ve bu alanda yapılan yatırım sayısının artması için yapılan yatırımları stratejik yatırımlar olarak değerlendirmek doğru bir yaklaşım olacaktır.

Bu bağlamda sunmuş olduğumuz bildiri; Türkiye'de yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik gerçekleşen yatırımları turizm hareketlerinin yoğunluklu olduğu iller ve enerji kaynakları açısından ele almaya çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; 2013 yılı Türkiye "Tesislerine Geliş İllere Göre Dağılımı" verileri doğrultusunda toplam 37,8 milyon turist ziyareti gerçekleştiği, bu ziyaretlerin % 71,49' unun (27,3 milyon turist) 6 ile (Antalya, İstanbul, Muğla, Aydın, İzmir ve Ankara), % 28,51'inin ise geriye kalan 75 ile gerçekleştiği görülmektedir. Buna mukabil bahsi geçen illerin Türkiye nüfusunun % 39'unun (27,3 milyon kişi) barındığı iller olduğu ve bu itibarla turizm hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı 6 ilde toplam nüfusun yaklaşık 55 milyona ulaştığı

görülmektedir. Bu noktadan hareketle bahsi geçen illerde turizm sezonlarında enerji tüketiminin 2 kata yakın arttığı anlaşılmaktadır.

Konuyu "Yenilenebilir Enerji Yatırımlarının" Türkiye'de illere dağılımına göre ele aldığımızda ise; 2003-2015 yılları arasında "biyogaz, biyogaz (çöp gazı), biyokütle, biyokütle (çöp gazı), çöp gazı, hidro elektrik santrali (HES), jeotermal, rüzgar enerjisi santrali (RES)" olmak üzere toplamda 879 lisanslı "Yenilenebiliri Enerji Yatırımı" gerçekleştiği, bu yatırımların 154'ünün (% 17,51) yoğun turist ziyareti alan 6 ilde gerçekleştiği, geriye kalan 725 yatırımın (% 82,49) diğer 75 ilde gerçekleştiği anlaşılmakta olup 6 ilde gerçekleşen yenilenebilir enerji yatırımlarının sayısı ile bu illerin gerek turizm hareketleri hariç gerekse turizm hareketleri dahil olmak üzere hesaplanan nüfus verileri arasında ters orantı oluşmaktadır.

Bu doğrultuda; Türkiye'nin sahip olduğu yenilenebilir enerji kaynakları potansiyelinin sağlıklı olarak belirlenmesi, belirlenen potansiyelin etkin ve verimli, aynı zamanda enerji ihtiyacının daha yüksek olduğu bölgelerde kullanılmasını sağlamak üzere stratejiler oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

BECKEN, Susanne. (2013); **"Operators' Perceptions of Energy Use and Actual Saving Opportunities for Tourism Accommodation", , Asia Pasific Journal of Tourism Research,** 18:1-2: 72-91 Erişim Tarihi: 14.02.2015.

BP, (2014); "Statistical Review of World Energy June 2014", , Erişim Tarihi: 28.02.2015.

ÇUKUROVA KALKINMA AJANSI, (2012); "Yenilenebilir Enerji Raporu", , Erişim Tarihi: 14.02.2015.

DÜNYA ENERJİ KONSEYİ [WEC] TÜRK MİLLİ KOMİTESİ, (2013); "Enerji Raporu 2013", , Erişim Tarihi: 14.02.2015.

ERDOĞAN, İrfan. (2012); **Pozitivist Metodoloji ve Ötesi,** Üçüncü Baskı, Erk Yayınları, Ankara, 430s.

GÜNEŞ, Gül. (2013); **"Konaklama Sektöründe Çevre Dostu Yönetimin Önemi", KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,** 13(20): 45-51

HOTEL ENERGY SOLUTIONS, (2011); "Energy Efficiency and Renewable Energy Applications in Hotel Sector", , Erişim Tarihi: 15.03.2015.

INTERNATIONAL ENERGY AGENCY, (2014); "Key World Energy STATISTICS", , Erişim Tarihi: 01.03.2015.

KATIRCIOĞLU, Salih T. (2014); **"International tourism, energy consumption, and environmentel pollution: The case of Turkey", Renewable and Sustainable Energy Reviews,** 36 (2014): 180-187

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI; (2014), KTB/ Turizm/ Turizm İstatistikleri/ İstatistikler/ Konaklama İstatistikleri/ İşletme Belgeli Tesisler, http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9856/konaklama-istatistikleri.html

KOÇ, Erdem., ŞENEL, M. Can. (2013); "Dünya'da ve Türkiye'de Enerji Durumu - Genel Değerlendirme" **Mühendis ve Makine, 54 (639), 32 - 44.**

TMMOB ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI, (2012); "Enerji Verimliliği Raporu", , Erişim Tarihi: 14.02.2015.

TÜRK ASYA STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ, (2014); "Turizm, Çevre, Şehircilik 2023", , Erişim Tarihi: 07.03.2015

WORLD WIDE FUND FOR NATURE, (2011); "ENERJİ RAPORU 2050 yılında % 100 Yenilenebilir Enerji", , Erişim Tarihi: 07.03.2015.

YENİLENEBİLİR ENERJİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ; (2015), "Yenilenebilir Enerji Yatırımları" Erişim Tarihi: 18.03.2015

YENİŞEHİRLİOĞLU, Emirhan., ŞAHİN Sedat., TÜRKAY, Oğuz. (t.y.); **" Konaklama İşletmelerinde Yeşil Enerji Uygulamaları"** Erişim Tarihi: 14.02.2015

OTEL İŞLETMELERİ VE SEYAHAT ACENTALARI YÖNETİCİLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME BAKIŞ AÇISI: BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Gürkan ALAGÖZ [1]
Erkan GÜNEŞ [2]
Abdullah USLU[3]

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, turizm sektörünün en önemli paydaşlarından olan otel işletmeleri ve seyahat acentaları yöneticilerinin sürdürülebilir turizme yönelik tutumlarını ölçmektir. Araştırmanın uygulama alanını Erzincan oluşturmaktadır. Bu kapsamda, Erzincan'da faaliyet gösteren otel işletmeleri ve seyahat acentaları yöneticilerinin sürdürülebilir turizm anlayışını ortaya koymak amacıyla Sırakaya-Türk vd., (2008), tarafından geliştirilen SUS-TAS Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği'nden yararlanılmıştır. İlde faaliyet gösteren otel işletmelerinin % 85'ine, seyahat acentalarının ise % 77'sine ulaşılmış, toplam 27 işletme ile yüz yüze anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde, araştırmaya katılan yöneticiler, doğal çevrenin çekici olması turistler için önemli olduğunu ancak Erzincan'da turizmin gelişiminin iyi planlanmadığını düşünmektedirler. Ayrıca, yöneticilerin sürdürülebilir turizme yönelik olumlu tutumlar sergiledikleri anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Sürdürülebilirlik Algısı, Erzincan.

SUSTAINABLE TOURISM PERSPECTIVE OF HOTEL BUSINESS AND TRAVEL AGENCY MANAGER: A FIELD RESEARCH

ABSTRACT

The purpose of this research, hotels, one of the most important stakeholders of the tourism sector and travel agencies to measure managers' attitudes towards sustainable tourism. The research is the application of Erzincan. In this context, operating hotel businesses and travel agencies in Erzincan benefited from by Sırakaya-Turk et al. (2008), to demonstrate the sustainable tourism concept for the administrator, which was developed the SUS-TAS Sustainable Tourism Attitude Scale. Operating in the city 85% of the hotel business and 77% of the travel agents application of face to face surveys were conducted with a total of 27 businesses. As a result of the findings, executives surveyed,the natural environment is important for tourists to be attractive but they think of the development of tourism not well planned Erzincan. In addition, executives are understood to exhibit positive attitudes towards sustainable tourism.

Keywords: Sustainable Tourism, Sustainability Perception, Erzincan.

[1] Öğretim Görevlisi, Erzincan Üniversitesi, Turizm ve Otelcilik MYO, galagoz@erzincan.edu.tr
[2] Öğretim Görevlisi, Erzincan Üniversitesi, Turizm ve Otelcilik MYO, egunes@erzincan.edu.tr
[3] Öğretim Görevlisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fethiye Ali Sıtkı Mefharet Koçman MYO, auslu@mu.edu.tr

GİRİŞ

Dünya, insanların ihtiyaçlarını karşılayacak her şeye sahiptir. Ancak insanların bitmek bilmeyen istek ve arzuları karşısında kaynakların hızla tükendiğini söylenebilir. Küreselleşen dünyada insanlar ihtiyaçlarından daha fazlasını tüketmeye yönlendirilmektedir. İnsanoğlunun bu tutumu dünyanın sahip olduğu kaynaklar üzerinde aşırı yüklenmeye neden olmaktadır (Akşit, 2007: 446). Günümüzde insanlık için en büyük tehlike yeryüzüne yönelik çevresel baskılar ile ekolojik süreçlerin bozulmasıdır. Yaşam standartlarının korunarak devam ettirilebilmesi, öncelikle ekolojik süreçlerinin korunmasına ve sürdürülebilmesine bağlıdır (Gündüz, 2004: 58).

Turistik destinasyonlarda yaşayan halk, doğrudan turizm sektöründe çalışan veya destek hizmetleri vererek turizmden dolaylı olarak fayda sağlayanlar ile turizmden gelir elde etmeyenler olarak iki grupta incelenmektedir. Birinci grupta yer alanlar geçimlerini turizmden sağladıklarından genelde turizmin olumsuz etkilerine karşı hoşgörülüyken, ikinci grupta yer alanların turizme yaklaşımları daha olumsuzdur (Buhalis ve Fletcher, 1995: 10'dan Aktaran, Roney, 2011: 130). Bu durum turizm sektörü yatırımcıları, yöneticileri ve çalışanları ile turizmden herhangi bir fayda sağlamayan kişilerin tutumlarının farklı olacağı sonucunu işaret ederken, turizmden fayda sağlayanların turizme konu olan doğal, kültürel ve sosyal kaynakların kullanılması ve tüketiminde bazı hususları göz ardı edilebileceği endişesi, irdelenmesi gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Turizm sektörü, hizmet endüstrisinin en önemli alanlarından birisidir. Özellikleri gereği ve işleyiş olarak emek yoğun bir özelliğe sahip ve en önemli üretim faktörünün insan olması, sektörde sürdürülebilir ve sürekli bir başarının sağlanmasında insan faktörünü ön plana çıkarmaktadır. Bir bölgeye sürdürülebilir bir turizm anlayışının kazandırılması her şeyden önce turizm paydaşları ve çalışanlarında sürdürülebilirlik farkındalığı oluşturmakla mümkündür. Özellikle de gelişmekte olan turizm bölgelerinde bu bilincin oluşturulması, turizm kaynaklarının korunması ve sürekliliğinin sağlanması açısından gereklidir.

Bu nedenle, sürdürülebilir turizm gelişiminde turizm işletme yöneticilerinin tutumları son derece önemlidir. Araştırmanın konusunu oluşturan sürdürülebilir turizme, özellikle de sektörün lokomotifi konumunda olan seyahat acentaları ve otel işletmeleri yöneticilerinin bakış açısını ölçmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda ilgili literatür derlenerek uygun araştırma tekniğinden yararlanılmış ve konu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

I. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Hızlı gelişen ve değişen teknoloji ve sanayileşmenin sonucu olarak çevre kaynaklı problemler, nüfus artışı, kaynakların sınırlılığı, insanlığı sürdürülebilirlik kavramını araştırmasına ve uygulamasına yönlendirmiştir. Sürdürülebilir çevre ve kalkınmanın temel felsefesi, kaynakların korunması ve yenilebilir kullanılmasıdır (Gündüz, 2004: 58). Bir turizm destinasyonuna turist çeken unsurlar sonsuz ve süresiz değildir. Bu yüzden bu kaynaklar sınırlı ve muhtemelen yenilenmesi olanaksız olarak görülmeli ve değerlendirilmelidir. Çevreyi korumayı ve yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan bir

yaklaşım benimsenmelidir (Can, 2013: 28). Turizm hareketleri yıllarca kitle turizmine dayalı bir şekilde ilerlemiştir. Turizm bölgelerinde, özellikle de yerel yönetimler, turizm gelişimi konusunda turizm pazarlamasını tüketim politikası üzerinde kurmuşlar, doğal, sosyo-kültürel ve tarihsel kaynakları korumak ve biçimlendirmek konusunda yetersiz kalmışlardır. Bunun sonucunda, kaynakların plansızca ve bilinçsizce kullanılması çevre üzerinde tahribata yol açmıştır. Çevreyi korumak ve turizmde sürdürülebilirliği sağlayabilmek, turizmin sürdürülebilir gelişimi için koruyucu ve geliştirici alternatif turizm türlerinin benimsenmesini gerektirmektedir (Altanlar ve Akıncı Kesim, 2011: 2).

Günümüzde sürdürülebilir turizm deyince akla, farklı bir turizm türü gelmektedir. Bu algı tamamen yanlıştır. Aslında sürdürülebilir turizm, tüm turizm türlerini de içerisinde barındıran, turizmin kullandığı tüm kaynaklara duyarlı olan politika ve uygulamaları içeren bir felsefedir (Kozak ve Bahçe, 2009: 94).

Dünya Turizm Örgütü, Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi ve Dünya Konseyi tarafından turizmde sürdürülebilir kalkınma; "gelecekteki fırsatları koruyup geliştirmeyi gözeterek, günümüz turistlerinin ve ev sahibi bölgelerin ihtiyaçlarını karşılama ilkesini benimser" şeklinde ifade edilmektedir. (Akşit, 2007: 443).

Gündüz (2004: 60) sürdürülebilir turizmi "turizm olayını oluşturan etkenlerin ve varlıkların nitelik ve niceliklerini kaybetmeden sürekliliğinin sağlanması" şeklinde tanımlamıştır.

Sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin tanımlanması oldukça güçtür. Sürdürülebilir turizm uygulamaları çeşitli şekillerde tarif edilmektedir. Karar vericiler (politikacılar) ve Sivil Toplum Kuruluşları yöneticileri sürdürülebilir turizmi işletme düzeyinde, "kurumsal sosyal sorumluluk" veya "sosyal vatandaşlık" olarak, tüketiciler ise, "çevreci ve sorumlu davranış sergileyen turistler" olarak tarif edebilir (Day, 2012: 1).

Sürdürülebilir turizmin tanımları dikkate alındığında turizmin çevreye duyarlı formlarıyla paralellik göstermektedir (Kahraman ve Türkay, 2012: 112). *Tourism Concern/Worldwide Fund for Nature* sürdürülebilir turizm için aşağıdaki önerileri sunmuştur (Garrod ve Fyall, 1998: 202):

1. Kaynakların sürdürülebilir kullanımı.
2. Aşırı tüketimin ve atık azaltımı.
3. Çeşitliliğin korunması.
4. Turizmin yapılan plan ve stratejilere dahil edilmesi.
5. Yerel ekonomilerin desteklenmesi.
6. Yerel toplumu kapsaması.
7. Paydaşlara ve halka danışma.
8. Çalışanların eğitimi.
9. Turizm pazarlamasında sorumluluk ilkesi.
10. Araştırma bilinci.

YÖNTEM

A. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sürdürülebilir turizmin geliştirilmesinde turizm sektöründe yer alan kamu kurum kuruluşları ile birlikte özel işletmeler de önemli rol oynamaktadır. Buradaki önem özellikle yatırım miktarının yüksekliği, oluşturduğu istihdam imkânları, bölge halkına ve ekonomisine katkıları ve çevre üzerindeki etkilerinden meydana gelmektedir. Tüm bu özellik ve etkileri bünyesinde bulunduran turizm işletmelerinin sürdürülebilir turizme bakış açısı, turizm sektörünün sürdürülebilir gelişimi açısından göz ardı edilmemesi gereken bir husustur.

Bu araştırmada, turizm sektörünün baş aktörleri olan otel işletmeleri ve seyahat acentaları yöneticilerinin yerel bazda sürdürülebilir turizme ilişkin tutumlarını ölçmek amaçlanmıştır. Turizm hareketlerinden doğrudan kazanç elde eden turizm işletmelerinin bakış açısının irdelenmesi ve analiz edilmesi sürdürülebilir turizm gelişimi için gereklidir. Elde edilen bulgular yerel tabanda sürdürülebilir turizme katkı sağlaması bakımından önem teşkil etmektedir. Araştırma amacı doğrultusunda geliştirilen hipotezler şunlardır;

H_1: Yöneticilerin sürdürülebilir turizm algılarında cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_2: Yöneticilerin sürdürülebilir turizm algılarında daha önceden turizm eğitimi alıp almadıklarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_3: Yöneticilerin sürdürülebilir turizm algılarında çalıştıkları işletme türüne göre anlamlı farklılık göstermektedir.

B. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Erzincan il merkezinde faaliyet gösteren turizm işletme ve belediye belgeli otel işletmeleriyle seyahat acentaları oluşturmaktadır. Erzincan il kültür ve turizm müdürlüğünden alınan veriler doğrultusunda Erzincan Merkezde faaliyet gösteren toplam 8 Turizm işletme belgeli otel işletmesi ile, Erzincan belediyesi web sayfasından alınan verilere göre toplam 12 belediye belgeli otel işletmesi (www.erzincan.bel.tr, 2015), toplamda 20 adet otel işletmesi bulunmaktadır. TÜRSAB 2015 verilerine göre Erzincan merkezinde toplam 15 seyahat acentası (www.tursab.org.tr, 2015) bulunmaktadır. Bu acentalardan 2'si merkezi Erzincan olan şube oldukları için araştırma kapsamından çıkarılmıştır.

Araştırma evreni oluşturulurken diğer turizm işletmeleri (yiyecek-içecek işletmeleri, hediyelik eşya işletmeleri, ulaştırma işletmeleri, rehberlik hizmetleri gibi) kapsam dışı tutulmuştur. Bunun nedeni, bu işletmelerin turizm faaliyetleri içerisinde henüz yer alamamasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmada evrenin tamamına ulaşılmaya çalışmış, turizm işletme belgeli otel işletmelerinin 7'sine, belediye belgeli otel işletmelerinin 10'una ulaşılarak toplam 17 anket uygulatılmıştır. Seyahat acentalarının 10'una anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Diğer işletmeler anketi cevaplamayı reddetmiştir. Anketlerin geri dönüş oranı yaklaşık % 82 şeklinde gerçekleşmiştir.

C. Veri Toplama Yöntemi

Veri toplama aracı olarak anket yönteminden yararlanılmıştır. Anketler, yöneticiler ile yüz yüze görüşme ile yapılmıştır. Anket araştırması 2015 yılı Şubat-Mart aylarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılanların anketlerde yer alan maddelere ilişkin görüşleri beşli likert ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde, katılımcıların ifadelere yönelik cevapları doğrultusunda elde edilen veriler dikkate alınarak her bir ifade için ağırlıklı ortalama hesaplanmıştır. Ölçekte ifadelere ilişkin indeks değerleri hesaplanırken "Tamamen Katılıyorum" cevabına 5 değeri, "Katılıyorum" cevabına 4 değeri, "Kararsızım" cevabına 3 değeri, "Katılmıyorum" cevabına 2 değeri, "Hiç Katılmıyorum" cevabına 1 değeri verilmiş ve her bir ifade için ortalama bir değer bulunmuştur. Hesaplanan ortalamalar 5 üzerinden olup, ortalaması 5'e yakın ifadeler katılımcıların katıldıkları yöndeki eğilimi, ortalaması 1'e yakın olan ifadeler ise katılmadıkları yönündeki eğilimi belirtmektedir.

Anket formunun ilk bölümünde demografik özellikleri ölçen 7 soru bulunmaktadır. Bu bölümlerdeki sorular literatürden yararlanılarak oluşturulmuştur. (Can, 2008; Kahraman ve Türkay, 2012). Anket formunun son bölümünde ise yöneticilerin sürdürülebilir turizme bakış açılarını ölçmeye yönelik toplam 29 soru bulunmaktadır. Bu bölümdeki sorular, Sırakaya-Türk vd., (2008), tarafından geliştirilen ve Altıntaş, (2010) tarafından Türkçeye çevrilen SUS-TAS Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği'nden faydalanılarak oluşturulmuştur. Elde edilen veriler SPSS 22.0 paket programında değerlendirilmiştir. Tüm veriler için frekans analizi yapılmıştır. Erzincan iliyle ilgili sürdürülebilir turizme yönelik olumlu ve olumsuz bakış açılarını ölçebilmek amacıyla, turizmle ilgili ifadelerin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları alınarak yorumlanmıştır.

Ayrıca araştırma kapsamında geliştirilen hipotezleri test etmek amacıyla "Man-Whitney U" ve "Kruskall-Wallis H" testi kullanılmıştır. Anketin orijinalinden farklı olarak sorular azaltıldığından güvenilirlik analizi yapılmış ve 29 maddeden oluşan ölçeğin Cronbach Alpha Güvenilirlik Katsayısı (α = 0, 85) olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç, anket formunun güvenilirliğinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

D. Araştırmanın Bulguları

1. Demografik Bulgular

Tablo 1'teki demografik özelliklere göre katılımcılar daha çok 21 kişi ile erkeklerden (% 77,8) oluşmaktadır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu 22 kişi (% 81,5) ile evli kişilerdir. Yaş aralığı en çok 30-39 yaş arasında 12 kişi (% 44,4) bulunmaktadır. Aylık gelir durumlarına bakıldığında 7 kişinin (% 25,9) 1501-2000 TL ve 6 kişinin (%22,2) 2001-2500 TL gelire sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 1: Demografik Özelliklere Ait Bulgular

Cinsiyet	**(N)**	**(%)**	**Eğitim Durumu**	**(N)**	**%**
Bayan	6	22,2	İlköğretim	2	7,4
Erkek	21	77,8	Lise	11	40,7
Toplam	**27**	**100,0**	Ön Lisans	6	22,2
Medeni Durum	**(N)**	**%**	Lisans	7	26
Evli	22	81,5	Lisansüstü	1	3,7
Bekâr	5	18,5	**Toplam**	**27**	**100,0**
Toplam	**27**	**100,0**	**Turizm sektöründe çalışma süresi**	**(N)**	**%**
Yaş	**(N)**	**%**	1 yıldan az	1	3,7
18-24	3	11,2	1-3 yıl	4	14,8
25-29	5	18,5	4-7 yıl	6	22,2
30-39	12	44,4	8-14 yıl	6	22,2
50-59	5	18,5	15 yıl ve üzeri	10	37,0
60 ve Üzeri	2	7,4	**Toplam**	**27**	**100,0**
Toplam	**27**	**100,0**	**İşletmedeki Pozisyonları**	**(N)**	**%**
Gelir Durumu	**(N)**	**%**	Müdür	16	59,3
Asgari Ücret	4	14,8	Sahip Yönetici	8	29,6
Asgari Ücret-1500 TL	2	7,4	Bölüm Müdürü	3	11,1
1501-2000 TL	7	26	**Toplam**	**27**	**100,0**
2001-2500 TL	6	22,2	**İşletme Türü**	**(N)**	**%**
2501-3000 TL	2	7,4	Turizm İşletme Belgeli Otel	7	26
3001-4000 TL	1	3,7	Belediye Belgeli Otel	10	37,0
4001 TL ve üzeri	5	18,5	Seyahat Acentası	10	37,0
Toplam	**27**	**100,0**	**Toplam**	**27**	**100,0**
Turizm eğitimi alıp almadığı	**(N)**	**%**			
Evet	11	40,7			
Hayır	16	59,3			
Toplam	**27**	**100,0**			

Yöneticilerin yarıya yakınının eğitim durumu, 11 kişi (% 40,7) ile lise mezunlarıdır. Turizm eğitimi almayanların yönetici sayısı 16 kişiden (%59,3) oluşmaktadır. Turizm sektöründe çalışma süreleri en çok 10 kişi (%37) ile 15 yıl ve üzeri deneyime sahip oldukları görülmektedir. Yöneticilerin işletmedeki pozisyonları 16 kişi (%59, 3) ile müdürlerden oluşmaktadır. 27 adet işletmenin 10'ar tanesini (%37) ile Belediye belgeli otel ve seyahat acentaları oluşturmaktadır.

2. Yöneticilerin Sürdürülebilir Turizme Bakış Açıları

Tablo 2'ye göre yöneticilerin sürdürülebilirlikle ilgili düşüncelerine göre en çok 9 kişi (%33,3) ile "geliştirmek" kavramı şeklinde ifade ederlerken ikinci sırada "kalite" ve "gelecek" ifadelerini 6'şar kişi (%22,2) ile ifade etmişlerdir.

Tablo 2. Yöneticilerin Sürdürebilirlikle İlgili Düşünceleri

	(N)	**Oran (%)**
Geliştirmek	9	33,4
Kalite	6	22,2
Gelecek	6	22,2
Rekabet	2	7,4
Ekonomiklik	2	7,4
Çevreye Duyarlılık	1	3,7
Korumak	1	3,7
Toplam	**27**	**100,0**

Tablo 3. Sürdürülebilir Turizmde En Önemli Rol Kime Aittir

	(N)	**Oran (%)**
Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü	9	33,4
Valilik	7	25,9
Yerel Halk	5	18,5
Turizm İşletmeleri	4	14,8
Belediye	1	3,7
Üniversite	1	3,7
Toplam	**27**	**100,0**

Tablo 3'e göre yöneticilere sorulan sürdürülebilir turizmde en önemli rol oynayan kurumlar sıralamasında Kültür Turizm İl Müdürlüğü (%33,3) ile ilk sırada, ardından Valilik (%25,9) ile ikinci sırada son sırada ise (%3,7) ile Belediye ve Üniversite yer almaktadır.

Yöneticilerin sürdürülebilir turizme yönelik tutumları (Tablo 4), turizm sektöründe çalışan yöneticilerin sürdürülebilir turizm hakkındaki ifadelere katılıp katılmadıkları konusunda 29 adet önerme sorulmuş ve bu önermeler 5'li likert ölçeği ile sorulan sorulara göre cevaplandırılmaları istenmiştir. Aşağıdaki tabloda, yöneticilerin önermelere katılım dereceleri, ortalamaları dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ayrıca bu önermelere yönelik 27 yöneticinin katılıp katılmama dereceleri frekans yüzdelerine göre Tablo 4'de gösterilmiştir.

Aritmetik ortalamalarından en yüksek olan önerme 4,56 aritmetik ortalama ile "Doğal çevrenin çekici olması turistler için önemlidir" önermesidir. Ardından ikinci sıradaki önermeler ise 4,48 aritmetik ortalama ile "Turizmi bölgemize yeni gelir kaynağı yaratması yüzünden seviyorum" ile "Turizmin bölge ekonomisine büyük katkı sağladığına inanıyorum" önermeleridir.

Aritmetik ortalaması en düşük olan önerme ise 2,30 ile "Erzincan'da turizmin gelişiminin iyi planlandığına inanıyorum." önermesidir. Yine aritmetik ortalaması genel ortalamaya göre oldukça düşük olan 2,81 aritmetik ortalama ile "Erzincan'da turizm kalkınma planları sürekli geliştirilir" önermesidir. Sürdürülebilir turizm hakkındaki ifadelerle ilgili sorulan 29 adet önermenin ortalaması 3,84 olarak tespit edilmiştir. Bu da yöneticilerin sürdürülebilir turizm hakkında bilgi ve olumlu düşüncelere sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. Yöneticilerin Sürdürülebilir Turizme İle İlgili İfadelere Bakış Açıları

İFADELER		A.O	S.S.
Çevrenin Sürdürülebilirliği	Turizmin gelişimi için doğanın çeşitliliğine değer verilmeli ve korunmalıdır.	4,33	,83
	Turizm doğal ve kültürel çevreyle uyum içinde gelişir.	4,15	,81
	Turizm çevreyi korur.	3,89	,89
	Turizm ile doğal çevremiz hem bugün hem de gelecekte korunur.	3,74	,81
	Turizm yaban hayatı ve doğal yaşamı her zaman korur.	3,55	1,01
Uzun Dönem Planlama	Başarılı turizm yönetimi için ileri düzeyde planlama yapılması gerekir.	4,41	1,04
	Turizm sektörü geleceğe yönelik plan yapar.	4,19	,96
	Erzincan'da turizm kalkınma planları sürekli geliştirilir.	2,81	1,38
	Erzincan'da turizmin gelişiminin iyi planlandığına inanıyorum.	2,30	1,29
Algılanan Ekonomik Fayda	Turizmi bölgemize yeni gelir kaynağı yaratması yüzünden seviyorum.	4,48	,57
	Turizmin bölge ekonomisine büyük katkı sağladığına inanıyorum.	4,48	,97
	Turizm yerel ekonomiyi çeşitlendirir.	4,41	,88
	Turizm bölge ekonomisi için iyidir.	4,37	1,07
Toplum Merkezli Ekonomi	Bölgedeki turizm hareketleri bölgesel mallar için yeni pazarlar yaratır.	4,30	,77
	Turizm işletmeleri çalıştıracağı insanların büyük çoğunluğunu Erzincan ve çevresinden karşılar.	3,96	,89
	Turizm sektöründe tüketilen mal ve hizmetlerin büyük çoğunluğu bölgedeki üretimle karşılanır.	3,89	,89
	Turizm sektörü bölgenin gelişmesi için gerekli olan fonlara katkıda bulunur.	3,66	1,10
	Turizmden sağlanan gelir halkın geniş kitlelerine dağılır.	3,49	1,05
Topluluk Katılımının Maksimizasyonu	Başarılı bir turizm gelişimi için toplumdaki her kesimin turizm karar mekanizmasına katılımı gereklidir.	4,11	,80
	Turizmin gelişmesi ile toplumun tüm kurumlarında çevre bilinci artar.	3,89	,75
	Yerel halka turizm karar mekanizmalarında yer alabilmeleri için fırsat verilir.	3,49	1,15
	Toplum bireyleri turizm planlama komitelerinde liderlik yapmak için teşvik edilir.	3,26	1,02
	Turizm sektörü her zaman toplumun değer yargılarını dikkate alır.	3,26	1,09
	Toplum bireylerinin turizm karar mekanizmalarında yer alabilmeleri için fırsatlar yaratılmıştır.	3,15	1,06
Ziyaretçi Memnuniyetinin Sağlanması	Doğal çevrenin çekici olması turistler için önemlidir.	4,56	,75
	Turizm işletmeleri turistlerin memnuniyetini dikkate alır.	4,22	,75
	Turizm turistlerin olumlu izlenimlerle ayrılmalarını sağlar.	4,11	1,01
	Turistlerin olumlu izlenimlerini arttırabilmek için belediye yatırım yapar.	3,63	1,21
	Yerel yönetim (belediye, muhtarlık) turist memnuniyetini takip eder.	3,15	1,27

Algılanan ekonomik faydaya yönelik ifadelere katılım ortalaması (4,43) ile en yüksek, çevrenin sürdürülebilirliği ve ziyaretçi memnuniyetinin sağlanması (3,93), toplum merkezli ekonomi (3,86), topluluk katılım maksimizasyonu (3,53) iken, uzun dönemli planlama (3,42) ile en düşük katılım ortalamasına sahiptir.

Tablo 5. Yöneticilerin Cinsiyetlerine Göre Sürdürülebilir Turizm ifadeleri ile ilgili "Man-Whitney U" Testi

	Turizm Eğitimi Alıp Almadığı				Man-Whitney U		
		N	Mean Rank	Sum of Ranks	Wilcoxon W	Z	P
Turistlerin olumlu izlenimlerini arttırabilmek için belediye yatırım yapar.	Erkek	21	20,00	120,00	258,000	-2,220	**,026***
	Kadın	6	12,29	258,00			
Turizm turistlerin olumlu izlenimlerle ayrılmalarını sağlar.	Erkek	21	7,25	43,50	43,500	-2,527	**,012***
	Kadın	6	15,93	334,50			

* Sig<0.05

Tablo 5'de görüldüğü üzere, Erzincan ilindeki yöneticilerin sürdürülebilir turizmle ilgili ifadelere yönelik algılarını cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini test edebilmek amacıyla "Man-Whitney U" testi yapılmıştır. Sürdürülebilir turizmle ilgili ifadelerden "Turizm turistlerin olumlu izlenimlerle ayrılmalarını sağlar." ile "Turistlerin olumlu izlenimlerini arttırabilmek için belediye yatırım yapar." ifadeleri cinsiyete göre anlamlı farklılık ($p<0.05$) göstermektedir. Tablo 5'deki bu sonuçlara göre; "**H_1:** Yöneticilerin sürdürülebilir turizm algılarında cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir" hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 6'da görüldüğü üzere, Erzincan ilindeki yöneticilerin sürdürülebilir turizmle ilgili ifadelere yönelik algılarını daha önceden turizm eğitimi alıp almadıklarına göre farklılık gösterip göstermediğini test edebilmek amacıyla "Man-Whitney U" testi yapılmıştır.

Tablo 6. Yöneticilerin Turizm Eğitimi Alıp Almadıklarına Göre Sürdürülebilir Turizm İfadeleri ile İlgili "Man-Whitney U" Testi

	Turizm Eğitimi				Man-Whitney U		
		N	Mean Rank	Sum of Ranks	Wilcoxon W	Z	P
Turistlerin olumlu izlenimlerini arttırabilmek için belediye yatırım yapar.	Evet	11	14,55	160,00	218,000	-,313	,754
	Hayır	16	13,63	218,00			
Turizm turistlerin olumlu izlenimlerle ayrılmalarını sağlar.	Evet	11	12,50	137,50	137,500	-,871	,384
	Hayır	16	15,03	240,50			

***** Sig<0.05

Sürdürülebilir turizmle ilgili ifadelerini temsilen tabloda sadece 2 tanesini alarak gösterilmiştir. Bunlar; "Turizm turistlerin olumlu izlenimlerle ayrılmalarını sağlar." ile "Turistlerin olumlu izlenimlerini arttırabilmek için belediye yatırım yapar." ifadeleri turizm eğitimi alıp almadıklarına göre anlamlı farklılık ($p<0.05$) göstermemektedir. Tablo 6'daki bu sonuçlara göre; "**H_2:** Yöneticilerin sürdürülebilir turizm algılarında daha önceden turizm eğitimi alıp almadıklarına göre anlamlı farklılık göstermektedir" hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 7. Yöneticilerin Sürdürülebilir Turizmle İlgili İfadelere Yönelik Algılarının İşletme Türüne Göre Farklılığı"Kruskall-Wallis H" Testi

	İşletme Türüne Göre			Kruskall-Wallis H		
		N	Mean Rank	Ki Kare	Z	P
Yerel halka turizm karar mekanizmalarında yer alabilmeleri için fırsat verilir.	Turizm İşletme Belgeli Otel	7	9,43	9,197	2	**0,10***
	Belediye Belgeli Otel	10	19,55			
	Seyahat Acentası	10	11,65			

***** Sig<0.05

Tablo 7'de görüldüğü üzere, Erzincan ilindeki yöneticilerin sürdürülebilir turizmle ilgili ifadelere yönelik algılarını çalıştıkları işletme türüne göre farklılık gösterip göstermediğini test edebilmek amacıyla "Kruskall-Wallis H" testi yapılmıştır. Sürdürülebilir turizmle ilgili ifadelerden "Yerel halka turizm karar mekanizmalarında yer alabilmeleri için fırsat verilir." İfadesi işletme türüne göre anlamlı farklılık ($p<0.05$) göstermektedir. Tablodaki mean rank durumuna bakıldığında Belediye belgeli otel yöneticilerinin seyahat acentası ve turizm işletme belgeli otellere göre farklı algıladıkları tespit edilmiştir. Tablo 7'deki bu sonuçlara göre; "**H_3:** Yöneticilerin sürdürülebilir turizm algılarında çalıştıkları işletme türüne göre anlamlı farklılık göstermektedir" hipotezi kabul edilmiştir.

SONUÇ

Turizm insanlık tarihi ile birlikte başlayan ve günümüz dünyasındaki gelişmelere paralel önemi her geçen gün artan bir endüstridir. Dünyada iki trilyon dolarlık bir endüstri konumunda olan turizm, ülke ekonomilerine ciddi manada katkı sağlamaktadır. Ekonomik katkısı bu denli yüksek olan bu endüstriye yapılan yatırımlar çok yüksek miktarda olmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için can simidi durumunda olan turizm endüstrisi büyük bir yatırım potansiyeline sahiptir. Ekonominin ana felsefesini oluşturan kıt kaynaklarla sınırsız insan ihtiyaçlarının tatmin edilmesi düşüncesi turizm içinde geçerlidir. Bir bölgenin doğal güzellikleri, gelenek ve görenekleri, tarihsel detayları turizmin ana kaynaklarına örnek olarak verilebilir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde turizm gelişimi ekonomik kaygılar ön planda tutularak planlandığından, turizmin ana kaynakları (doğal, sosyal ve kültürel) göz ardı edilmekte ve yok olma durumu ile karşı karşıyadır. Bu durum, turizm plan ve politikalarının bilinçli ve sürdürülebilir anlayışla yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Çevrenin korunması ve sürdürülebilir bir turizm gelişiminin sağlanması için yapılan yatırımların ve eylemlerin başında gereken önlemlerin alınması gerekmektedir. Japonların hatanın oluşmadan önlenmesi için sıfır hata prensibi ve Alain'in sözüne atfen "*Sonuçları değil, başlangıçları değiştirmek gerekir"* anlayışının sürdürülebilir turizmde dikkate alınması gerekmektedir.

Yapılan birçok araştırma, sürdürülebilir turizmin gelişiminin yerel yönetimler, yerel halk ve ziyaretçilerle gerçekleştirilebileceği ileri sürmüştür. Bu araştırmada ise, belirtilen paydaş grubunun

dışında turizm işletmelerinin yöneticilerinin "turizmde sürdürülebilirlik" felsefesine bakışı yansıtılmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında Erzincan'da faaliyet gösteren otel işletmelerinin % 85'ine, seyahat acentalarının ise % 77'sine ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; yöneticiler, doğal çevrenin çekici olması turistler için önemli olduğunu ancak Erzincan'da turizmin gelişiminin iyi planlanmadığını düşünmektedirler.

Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre yöneticilerin sürdürülebilir turizm hakkında bilgi ve olumlu düşüncelere sahip olduğu, özellikle ekonomik fayda daha ön planda yer alırken, uzun dönemli planlama konusunda Erzincan'da bir takım eksiklikler olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bilgilere göre otel işletme yöneticileri ile seyahat acentası yöneticilerinin işletme türüne ve cinsiyete göre sürdürülebilir turizme bakış açılarında bir farklılığın olduğu, turizm eğitimi almanın sürdürülebilir turizme bakış açısında bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında yer alan otel işletmeleri ile seyahat acentaları ile birlikte araştırma kapsamında yer almayan diğer turizm işletmeleriyle, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, turizme girdi sağlayan kişi ve kurumlar ve yerel halkında dahil edileceği bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

AKOĞLAN KOZAK, Meryem ve A. Sadık BAHÇE; (2009), **Özel İlgi Turizmi**, Detay Yayıncılık Ankara, 94s.

AKŞİT, Selahattin; (2007), "Doğal Ortam Duyarlılığı Açısından Sürdürülebilir Turizm", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Sayı: 23 Yıl: 2007/2, ss. 441-460.

ALTANLAR, Aslı ve Güniz Akıncı Kesim; (2011), "Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Yöre Halkı ve Yerli Turistlerin Davranış ve Beklentilerini Anlamaya Yönelik Bir Araştırma; Akçakoca Örneği", **Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi,** Cilt: 3, Sayı: 2, Aralık, ss. 1-20.

ALTINTAŞ, Volkan; (2010), Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri: Alanya Bölge Modeli, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya.

BUHALİS, Dimitrios ve J. Fletcher; (1995), Environmental Impacts on Tourist Destinations: An Economic Analysis, iç. Coccossis, H. ve Nijkamp, P (Editör), **Sustainable Tourism Development**, Hampshire:Avebury Ashgate Publishing, ss. 3-24, RONEY, Sevgin Akış (2011). **Turizm Bir Sistemin Analizi**, Detay Yayıncılık, Ankara, 130s.

CAN, Emel; (2013), "Turizm Destinasyonlarında Sürdürülebilir Turizmin Sürdürülebilir Rekabet Açısından Değerlendirilmesi", **İstanbul Journal of Social Sciences**, Summer: 4, ss. 23-40.

CAN, Müzeyyen Diler; (2008), Sürdürülebilir Turizm ve Turizm Çeşitliliği Kapsamında Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri: Mersin-Tarsus Örneği, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.

DAY, Jonathon; (2012), "Challenges of Sustainable Tourism", **Journal of Tourism Research & Hospitality**, Editorial A Scitechnol Journal, Volume 1, Issue 2, 1000e108, ss. 1-2.

GARROD, Brian ve Alan Fyall; (1998), "Beyond The Rhetoric Of Sustainable", **Tourism Management**, Vol. 19, No. 3, Elsevier Science Ltd, Great Britain, ss.199-212.

GÜNDÜZ, Fuat; (2004), "Çevre ve Turizmin Sürdürülebilirliği", **Planlama**, 2004/1, ss. 58-66.

KAHRAMAN, Nüzhet ve Oğuz Türkay; (2012), **Turizm ve Çevre**, 5. Baskı, Detay Yayıncılık, 112s.

SIRAKAYA-TÜRK, Ercan; Yüksel Ekinci ve Alp Giray Kaya; (2008), "An Examination of The Validity of SUS-TAS in Cross-Cultures", **Journal of Travel Research,** May 2008, ss. 414-421.

ERZİNCAN BELEDİYESİ, http://www.erzincan.bel.tr/icerik/73/konaklama.html, Erişim Tarihi: 02.02.2015

TÜRKİYE SEYAHAT ACENTALARI BİRLİĞİ, http://www.tursab.org.tr/tr/seyahat-acentalari/seyahat-acentasi-arama?search=1, Erişim Tarihi: 04.02.2015

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA ALTERNATİF KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN KULLANILMASI: YAYLA EVLERİ ÖRNEĞİ

İsmail KIZILIRMAK[1]
İbrahim ÇİFÇİ[2]
Fazıl KAYA[3]

ÖZET

Turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği doğal bölgelerde turist sayısındaki artışlar ve buna bağı olarak hizmet sunan turizm işletmelerinin sayıca artışları, bölge üzerinde uzun dönemde yıkım, tahribat ve çevre sorunlarına yol açmaktadır. Söz konusu bölgelerde artan seyahatlerin ortaya çıkarmış olduğu konaklama ve diğer ihtiyaçların karşılanmasına yönelik çevresel değerler ile uyumlu, yöredeki kültürel yapıyı bozmayan ve ekonomik gelişimi sağlayan turizm işletmeleri bu anlamda önem arz etmektedir. Araştırma kapsamında ele alınan Doğu Karadeniz Bölgesi, son yıllarda yayla turizmi açısından oldukça talep almaktadır. Bu bölgede gelişen yayla turizmine uygun konaklama ve diğer hizmet alanları doğal çevre açısından önemlidir. Araştırmada, alternatif konaklama tesislerinden biri olabilecek yayla evlerinin turizm amaçlı kullanılabilirliği üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda, yayla turizmi ve yayla evleri üzerine yapılmış çalışmalar, akademik araştırmalar, ilgili kanun ve mevzuatlar ışığında bir değerlendirmeye gidilmiştir. Araştırma sonucunda, yaylaların zamanla işlevini kaybettiği, hayvancılık ve tarımdan turizm hareketlerine doğru bir eğilim gösterdiği anlaşılmıştır. Bölgede gelişen turizm hareketlerine bağlı olarak birçok yaylada çevreyle uyumsuz ve estetik açıdan uygunsuz yapılar olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimler: Sürdürülebilir Turizm, Doğu Karadeniz Bölgesi, Konaklama İşletmesi, Yayla Evleri.

USAGE OF ALTERNATIVE LODGING BUSINESSES IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE TOURISM: THE CASE OF MOUNTAIN HOUSES

ABSTRACT

The growing number of tourists in natural sites and the consequent increasing number of tourism businesses are among the potential factors that lead to natural hazard and destruction. With the increasing tourism movement in natural sites, lodging businesses that operate in harmony with the environmental values, avoid ruining cultural structure and contribute to the economic development play a considerable role. In this paper, some light is shed on the black sea region, which, in the last years, is gaining importance with regard to mountain houses. This kind of lodging businesses is disused as one of the possible alternative lodging facilities that can contribute to the tourism sustainability. In this context, the literature and local legislation concerning tableland tourism and mountain houses were briefly discussed. The findings suggested that the functions of mountain houses are disappearing and that breeding and farming are being replaced by tourism-related activities. The results also provided evidence of negative environmental impacts brought in the area due to the tourism development.

Keywords: Sustainable tourism, Black sea region, Lodging businesses, Mountain houses.

[1] İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü. E-posta: ikizilirmak@istanbul.edu.tr
[2] İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü. E-posta: ibrahim.cifci@istanbul.edu.tr
[3] İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü. E-posta: fazil.kaya@istanbul.edu.tr

GİRİŞ

Eski çağlardan günümüze kadar dağlar ve dağlık alanlar, toplumların merak ve ilham kaynağı olmuştur. Kültürel zenginliğe sahip milletler için dağlar; yaşamın bir parçası, müziğin, şiirlerin, hikâye ve destanların ilham kaynağıdır. Bu alanlara her zaman ulaşılmasının uzak ve zor olması, bireyler üzerinde cazibe ve çekicilik yaratmıştır. Bugün ise, modern ulaşım araçlarının sağlamış olduğu kolaylıklar, şehirleşmenin ve nüfus yoğunluğunun ortaya çıkardığı baskılar ve turizm endüstrisinin hızla gelişim göstermesinin etkisiyle, doğa ile iç içe bulunan bu bölgelere olan ilgi, artarak devam etmektedir.

Dağlar ve dağlık alanlar, doğal güzellikleri, insan sağlığı üzerindeki olumlu etkileri, bu bölgelerde geçmişten günümüze kadar gelen ve yaşatılan kültürel değerleri ve gündelik yaşamı, eşsiz manzaraları ve peyzajı, temiz hava ve yaban hayatı ile sunmuş olduğu eğlence fırsatları ile yeniden gündeme gelmiş ve bu alanlara yapılan turizm amaçlı seyahatler de artmaya başlamıştır (UNEP, 2007).

Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2005) verilerine göre, küresel turizm gelirinin %15-20'si, 70-90 milyar US doları, yıllık olarak bu alanlarda gerçekleştirilen turizm aktivitelerinden elde edilmektedir. Bütün bu pozitif ekonomik etkilerine rağmen, turizm sektörünün gelişmesiyle ortaya çıkan hareketlilik, destinasyonların ekolojik yapısına, yerel halkın kültürüne ve destinasyonun tarihi dokusunda tahribatlar yaşanmasına neden olabilmektedir (Mountain Agenda, 1999). Bu nedenle, doğal alanlarda gelişim gösteren turizm endüstrisinin sürdürülebilir olması, destinasyonda meydana gelebilecek tahribatları önlemek için son derece önem taşımaktadır. Söz konusu yörelerde gerçekleştirilecek tüm turizm faaliyetlerinin planlanmasında, taşıma kapasitesinin belirlenmesinde ve turistlere yönelik konaklama, yeme-içme ve ulaşım hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde de doğal dengenin ve çevresel değerlerin bozulmamasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, artış gösteren seyahatlerin ortaya çıkarmış olduğu konaklama ve diğer ihtiyaçların karşılanmasına yönelik çevresel değerler ile uyumlu ve yöredeki kültürel yapıyı bozmadan ekonomik gelişimi sağlayacak işletme türlerinin kurulmasına yönelik çabaların sürdürülmesi gerekmektedir (UNEP, 2014)

Bu çalışmada, Doğu Karadeniz Bölgesi yayla evlerinin doğal ve kültürel açıdan sürdürülebilir turizm anlayışı çerçevesinde, alternatif birer konaklama işletmesi olarak faaliyet göstermesinin doğal denge ve çevre üzerinde yaratabileceği önemin ortaya konulması amaçlanmıştır. Dolayısıyla alternatif konaklama tesislerinden biri olabilecek "Yayla Evleri'nin turizm amaçlı kullanılabilirliği üzerinde durulmaktadır.

LİTERATÜR

Yayla turizmi, trekking, dağcılık, rafting, kayak, bungee jumping, kültür ve inanç turizmi gibi bir çok turizm aktivitesini yapısında barındırması nedeniyle diğer alternatif turizm türlerine göre daha büyük öneme sahiptir. Nitekim dağlık alanlarda turizmin gelişimi ile beraber bu bölgelerde yaşayan

yerel halkın yaşam standartlarında birçok artışın meydana geldiği görülmüştür (Kruk, 2011). Ekonomik etkisinin yanı sıra turizmin, sosyo-kültürel hayattaki etkisi bölgelerin sağlık, eğitim, ulaşım ve vatandaşlık kavramı gibi bazı özelliklerinin kalkınmasında ve iyileştirilmesinde önemli pozitif etkilere sahiptir. Örneğin Alp Dağlarına sınırları bulunan ülkeler 19. yüzyılın başında turizm sayesinde bazı turistik işletme yatırımları yaparak bölgesel anlamda yoksulluğu azaltmış ve kırsal alanların yerleşim merkezlerine dönüşümünü hızlandırmışlardır (Keller, 2014).

Bu bağlamda, turizmin gerçekleştiği bölgelerde olumlu ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerinin bulunmasının yanı sıra bölge üzerinde çevresel olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bölgede bulunan endemik bitki türlerinin yurt dışına kaçırılması, ses ve gürültüden kaynaklı yaban hayatın rahatsız edilmesi, çöplerin yığılması ve trafik yoğunluğundan kaynaklı gürültü gibi turizmin birincil olumsuz etkilerine örnek verilebilir. Bunun yanı sıra turizmin çevre üzerindeki ikincil ve daha uzun dönemde büyük zararlara neden olabilecek önemli etkileri olan uygun olmayan alt ve üst yapı gelişimleri, konaklama kapasitesinin uygunsuzca adım adım artış göstermesi, su kaynaklarının kirlenmesi ve ziyaretçi sayısındaki kontrolsüz artışlar, doğal çevre üzerindeki olumsuz etkileri artırmaktadır. Turizmin doğa üzerindeki ikincil olarak nitelendirilen olumsuz etkileri maalesef zamanında fark edilememektedir. Bu nedenle, destinasyona ziyaretler gerçekleştiren turistler, bu olumsuz etkilerin farkına varamamakta ve bölgenin korunması ile ilgili herhangi bir sorumluluk çerçevesinde hareket etmemektedirler (Stursa, 2002).

Doğal çevrede, turizm nedeniyle meydana gelebilecek nüfus artışı, hava ve ses kirliliği, katı atık ve çöp sorunu, arazi üzerindeki tahribatlar ve ekosisteme verilen zararların önüne geçilebilmesi sürdürülebilir turizm kavramına önem kazandırmıştır. Çevreyi etkileyen diğer önemli bir unsur ise, bölgenin doğal güzelliğine entegrasyonu yapılamayan inşaat yatırımlarının estetiğindeki bozukluklardır (Calaretu, 2011).

Dağlık alanlarda hızla gerçekleştirilen bu yatırımların, doğaya yönelik olmaması ve sürdürülebilir turizm kapsamında gerçekleştirilmemesi turizmin geleceği açısından tehlike arz etmektedir (Veith, 2011, s. 39). Dünya'nın önemli dağlık turistik destinasyonlarından biri olarak kabul edilen Nepal'de, 1600 katılımcı ile gerçekleştirilen bir araştırmada, ziyaretçilerin neredeyse yarısının, bölgeyi dağlık alanların oluşturmuş olduğu eşsiz manzaralar nedeniyle ziyaret ettiklerini belirtmiştir (Marg, 1997).

Schorner (2011) İsviçre'de sürdürülebilir turizm üzerine yapmış olduğu araştırmasında, toplumsal kalkınma projeleri açısından federal hükümetlerin sıkı imar yasaları çıkarması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca, büyük tur operatörlerinin kitle turizmine katılım gösteren ziyaretçi profilinin aksine, münferit özellikler gösteren turistleri alternatif konaklama işletmeleri tedarikçileri ile buluşturmasının, çevre standartlarının gelişimine katkı sağlayacağını belirtmiştir. İsviçre'de ''holiday apartments and guest rooms'' olarak nitelendiren 18,027 adet konaklama kapasitesine sahip yapının bulunması bu duruma örnek verilebilir (Swiss Federal Statistical Office (SFSO), 2013). Bunun yanı sıra Nepal'de Annapurna Bölgesinin korunması ile ilgili yasalar, münferit turistlerin bölgede bulunan

yerel halkın konaklamakta olduğu dağ evlerinde gecelemeleri için bazı düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Gecede maksimum 15 turiste hizmet verebilecek düzeyde bulunan bu geleneksel dağ evlerinin konaklama işletmesi şeklinde yasaların sağlamış olduğu kolaylıklar ile düzenlenmiş olması, bölgenin korunması açısından büyük yarar sağlamıştır. Yine aynı yasal düzenlemeler bölgeye tur düzenleyen seyahat acentelerine turist sayısı açısından sınırlamalar getirerek bölgenin taşıma kapasitesini korumaya yönelik önemli atılımlar gerçekleştirmiştir (The Mountain Institute, 1998).

Dağ turizminin hızla gelişmekte olduğu Romanya'da Parâng Bölgesinde yapılan bir araştırmaya göre ise, 90'lı yıllardan sonra bölge halkı turizme katılım göstererek geleneksel dağ evlerini turistlere açmış ve bunun sonucu olarak vergi ve belirli yasal düzenlemelere tabi olmadan doğrudan gelir elde etme imkânınsa sahip olmuşlardır. Romanya'da 90'lı yıllarda artış gösteren bu alternatif konaklama türü sayısı günümüze değin artış göstererek Parâng bölgesinde en çok tercih edilen konaklama türü haline gelmiştir. 2010 yılı verilerine göre bu tarz alternatif konaklama üniteleri bölgeye 2,377 yatak kapasitesi sağlayarak bölge turizmine katkı sağlamıştır (Innocenti, Merciu, & Merciu, 2012).

Türkiye'ye sınırı olan Bulgaristan'daki Istranca bölgesinde ise, gelişim gösteren doğa turizmi sayesinde bölge halkı kendi kültürlerini ve evlerini turizme açarak turizm hareketlerinden gelir elde etmişlerdir. Bölge turizmine %65 oranında konaklama işletmesi olarak tedarik sağlayan yapılar genelde bölgenin doğal güzelliğine entegre bir biçimde geleneksel olarak yapısı dizayn edilmiş bulunan ağaç evler, misafirhaneler, pansiyonlar ve küçük butik aile otellerinden oluşmaktadır (Assenova, 2012).

Türkiye'de Somuncu vd. (2012) Gümüşhane, Trabzon ve Giresun yayları üzerine yaptıkları araştırmada, yaylalara gelen ziyaretçilerin % 93'ünün en az üç kez yaylaları ziyaret ettikleri, % 75'nin ise, bölgede konaklama gerçekleştirdiklerini belirtmiştir. Yine aynı çalışmada, ziyaretçilerin turizm tesisleri hakkındaki fikirleri sorulduğunda, % 77,5'inin turizm tesislerinin yetersiz olduğunu, % 82,6'sının ise, yayla evlerinin restore edilip turizme açılması konusunda görüş belirtikleri görülmüştür. Hane halkı ile yapılan görüşmelerde ise, yayla turizmi kapsamında gelişen turizm hareketine ev sahiplerinin % 78,9'unun olumlu baktıkları tespit edilmiştir (Somuncu vd., 2012).

YÖNTEM

Bu araştırmada, yayla turizmi ve Doğu Karadeniz Bölgesi hakkında yapılmış araştırmalar, akademik çalışmalar, ilgili kanun ve mevzuatlar, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından sunulan raporlar, online veriler vb. gibi ikincil veri kaynaklarından yararlanılarak yayla evlerinin kullanılması üzerine bir değerlendirilmeye gidilmiştir.

Araştırmanın evrenini oluşturan Doğu Karadeniz Bölgesi yaylaları, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı, TUİK ve DPT gibi kurumların ele aldığı sınırlar içerisinde kabul edilmiştir. Doğu Karadeniz Bölgesi sınırları; Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Gümüşhane, Artvin ve Bayburt illerini kapsar şekildedir (Doğanay & Coşkun , 2013).

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE ALTERNATİF KONAKLAMA İŞLETMELERİ OLARAK YAYLA EVLERİ

Anadolu ve Mezopotamya'da yaşayan insanların dağlık alanlarla ilişkisi çok uzun bir tarihe dayanmaktadır. Selçuklular, Anadolu Selçuklular, Osmanlı ve birçok beyliğe ait yazılı metinlerde yayla, yayla evi ve yaylag gibi birçok kelimenin geçtiği görülmüştür (Alagöz, 1993). Türkiye'nin yüksek bölgelerinde geniş bir alana sahip olan yaylalar, genellikle kırsal nüfusun hayvancılık ve tarım amaçlı çıktıkları geçici yerleşmelerdir (Köse, 1997). Tunçdilek (1964) ise yayla kavramını *"Yılın belirli bir süresi içinde hayvan otlatmak, ziraat yapmak ve geçimin sağlanmasında menfaat temin eden her türlü işte çalışmak, hatta dinlenmek için çıkılan veya gidilen, köyün hayat sahasının dışında kalan, çok defa köyün müşterek mülkü olan, köyden ayrı ve çok zaman pek uzak olmakla beraber sosyo-ekonomik bağlarla tamamen köye bağlı bir mahal veya köyün esas geçim sahasına ekli ikinci bir bölüm"* şeklinde tanımlamaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere yaylaların sosyal ve ekonomik bir etkinlik alanı olduğu söylenebilir.

Yaylalar orman doğal üst sınırı üzerinde 2000-2300 ve 2500-2700 metre basamakları içerisinde olup, göçebe, yarı göçebe ve yerleşik köylülerin yaşamsal alanıdır. Yaylalarda hayvancılık ve tarımsal faaliyetler öne çıkmaktadır (Alagöz, 1993). Yaylalardaki mimari ve geleneksel yaşam tarzı başta olmak üzere kültürel konularda sahip olduğu benzersizlikler nedeniyle kendine has bir bölge konumundadır. Yaylalar, temiz havası ve doğal yaşam ortamı nedeniyle yaz mevsiminde oldukça yoğun bir talep almaktadır. Genellikle Nisan-Mayıs ayları itibarıyla başlayan bu hareketlilik, 3-4 ay gibi bir süreden sonra tekrar asli yerleşme bölgelerine geri dönülmesi şeklinde gerçekleşmektedir (Doğanay ve Coşkun , 2013).

Yaylalarda hayvancılık faaliyetlerinin yapılmasının yansıra yerel halkın ekonomik durumlarına katkı sağlayan faaliyetlerde gerçekleşmektedir. Ekonomik özellikte hayvansal ürünlerin üretimine yönelik süt, yağ ve peynir yapımı bu bölgelerde yoğun olarak yapılmaktadır. Ayrıca yaylacılık geleneğinin yüzyıllardan günümüze taşınan kültürel özellikleri de bulunmaktadır. Bu amaçla her yaylada yılın belirli günlerinde düzenlenen yayla şenlikleri akla ilk gelenlerden biridir. Ancak tüm dünyada turizm talebinde meydana gelen gelişmelere bağlı olarak çevresel değerlerin ön plana çıkması ve tüketici tercihlerinde yaşanan değişimler doğa temelli turizm türlerinin ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Turizm sektöründe yaşanan bu değişimler, yaylaların işlevlerinde de bazı farklılıkların meydan gelmesine yol açmıştır. Tarihsel dönem içinde yaylalarda meydana gelen yapısal değişimler aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Yayların İşlevlerindeki Değişimler

Dönemler	Yaylalardaki Değişimin Temel Nedenleri
1950 ve öncesi	Geleneksel yayla faaliyetleri; yaylaların temel işlevi hayvancılıktır
1950-1980	Kırdan kente göçün başlangıcı ve gelişmesi; yaylalara göç eden nüfusun göreli olarak azalması; bazı yaylaların terk edilmeye başlandığı dönemdir.
1980-1990	Yaylalardaki rekreasyon ve turizm aktivitelerinin gelişimi; yaylalara geri dönüşün başlangıcıdır.
1990 ve sonrası	Rekreasyonel aktivelerde ve turizm yatırımlarında artış ve yaylaların işlevinin önemli ölçüde değişmesi

Kaynak: Doğaner, S. (2001). Türkiye Turizm Coğrafyası. İstanbul: Çantay Kitapevi.

Tablo 1'de görüldüğü üzere, 1950 ve öncesinde köylerde yaşayan insanların ilkbaharın ortasında hayvanları ile yaylalara çıkarak sonbahara kadar orada kaldıkları bir dönemdir. 1950-1980 yıllarını kapsayan dönemde kırdan kente yoğun bir göçün olduğu ve yaylaların boşaldığı bir dönemdir. 1980-1990 döneminde ise, turizm gelişim gösterdiği ve buna bağlı olarak konaklama ve pansiyonların inşa edildiği bir dönemdir. Bu dönemde özellikle yaylalara alt yapı, elektrik, telefon ve sağlık hizmetleri gibi birçok hizmet sağlanmıştır (Doğaner, 2001).

Doğanay ve Coşkun (2013) ise, gelişen yayla turizmine bağlı olarak; **(I)** yaylacılığın önemli bir işlevsel değişim geçirdiği, **(II)** turizm amaçlı çok sayıda yaylanın kullanıldığı **(III)** yayla yerleşmelerinde bulunan konutların genellikle bölge özellikleri taşıdığını belirtmiştir.

Yayla turizminde gelişmelere bağlı olarak, arazi ve alanlar üzerinde çevresel değişimler meydana gelmektedir. Bu durum başta ekolojik, sosyal ve kültürel olmak üzere bir çok önemli sorunu da beraberinde getirmektedir (Kızılırmak, 2006). Bu faktörlere ek olarak son yıllarda, yayla evlerinde yani meskenlerde işlevsel dönüşüm sürecine bağlı olarak farklılaşmalar ve değişimler meydana gelmiştir. Turizm ve rekreasyonel faaliyetlerden dolayı geleneksel yaylacılığın hâkim olduğu destinasyonlarda bulunan basit tarzdaki yayla evleri, önemini yitirmiş ve yerini modern kentsel yapılara bırakmak zorunda kalmıştır (Bekdemir ve Özdemir, 2002).

Doğu Karadeniz Bölgesinde ise, artan turizm ve rekreasyonel faaliyetlerden dolayı Kültür ve Turizm Bakanlığı öncülüğünde 1990 yılında başlayan "Yayla Turizm Projesi" ve sonrasında 1992 yılında "Doğu Karadeniz Turizmi" ile ilgili bir çalıştay düzenlemiştir. Bu çalıştayda öne çıkan konular ise, yayla ve dağ turizmi konuları şeklindedir. Bu projelerin temel amacı, koruma kullanma döngüsü içinde, yaylaların doğal çekiciliklerinin değerlendirilmesi hedeflenmektedir (Kızılırmak, 2006). Doğu Karadeniz Bölgesi yaylacılık faaliyetlerden bir azalma yaşanmasına rağmen günümüzde halen geleneksel yaylacılık faaliyetlerinin devam etmesi nedeniyle yaylacılık turizmi açısından oldukça önemli bir destinasyondur.

Bu destinasyonlarda yayla turizminin gelişimine bağlı olarak geleneksel tarzda, tek katlı ahşap-taş karışımı yapılan yayla evleri yerine 4-5 katlı betonarme konutların yapıldığı, yaylalara ulaşılabilecek yeni yolların açıldığı, turizme hizmet sunacak birçok işletmenin faaliyete geçtiği ve yasal olmadığı halde ikinci konutların yapıldığı görülmektedir. Bu duruma bağlı olarak yaylalarda düzensiz bir yapılaşmanın ve betonlaşmanın meydana geldiği söylenebilir. Doğu Karadeniz Bölgesinde, Ayder Yaylası gibi destinasyonlarda yapılan yaylacılık ve yaylalardaki turizm/rekreasyon faaliyetlerinin sürdürülebilir olmadığı söylenebilir (Atasoy, Reis ve Sancar, 2009).

4342 sayılı Mera Kanuna göre devletin kontrolünde bulunan bu bölgelerin, geçici olarak köylülerin barınaklar yapmasına izin verdiği ancak 1980 yılı itibarıyla kentsel formda çok katlı yapıların hızla arttığı görülmüştür. 1990'larda ve sonrasında ise, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından gelişen bu duruma bağlı olarak birçok yayla bölgesi "Turizm Merkezi" olarak ilan edilmiştir (Somuncu vd., 2012).

Mera Kanunun 20. maddesinde "yaylak ve kışlaklarda, 4342 sayılı Köy Kanununda öngörülen inşaatlar ile valiliklerden izin alınmak suretiyle imar mevzuatına göre yapılacak kullanma amacına uygun mandıra, suluk, sundurma ve süreklilik göstermeyen barınak ve ağıllar ile Turizm Bakanlığının talebi üzerine turizme açılması uygun görülen bölgelerde ahşap yapılar dışında ev, ahır ve benzeri inşaatlar yapılamaz" hükmü gereği, yayla ve meralarda gelişigüzel yapılaşmaya izin verilmemektedir (Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, 1998)". Somuncu vd., (2012) Gümüşhane, Trabzon ve Giresun'da 30 yayladaki yerleşim sayısının 1973 yılı itibarıyla 5.380 olan yapı sayısının, 2004 yılı itibarıyla %152,6 artışla 8.210 sayısına ulaştığını belirtmiştir. Rize Ayder yaylası üzerine yapılan bir araştırmada ise, 1973-2008 yılları arasında yayla evi yapım sayısında %65 gibi bir artışın olduğu belirtilmiştir. Eski yerleşim yerlerinin doğa dokusuna uygun yapılmışken, yeni yapılan evlerin ise büyük oranda tamamen betonnarme ve geleneksel yapı karakterinden uzak olarak yapılaştığı ifade edilmiştir (Atasoy, Reis ve Sancar, 2009). Bekdemir ve Özdemir (2002) Giresun Bektaş yaylası üzerine yaptıkları araştırmada, yayla merkezinde inşa edilen modern tarz binaların, yaylaların en çekici unsurlarından biri olan sivil mimari örneklerinin yok olmasına neden olduğunu belirtmiştir.

Yaylalarda geleneksel mimarinin değişmekte olması, kültürel sorunların fiziksel boyutunu oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra yaylalar, artan rekreasyon ve turizm talebi nedeniyle turizm merkezlerine dönüşmekte, giderek daha fazla ticarileşmekte ve "yayla kültürü" olarak nitelenebilecek geleneksel kültür yavaş yavaş kaybolmaktadır (Akyol, 2012). Eko turizm kapsamına alınan yaylaların sürdürülebilirlikten uzak plansız ve plana yapılan müdahalelerle çarpık bir yapılaşması da söz konusudur (Atasoy, Reis ve Sancar, 2009). Ancak, yerel motiflerin devamı niteliğinde olabilecek ve bölge halkı tarafından işletilebilecek olan yayla evleri, kendine has ve özgün yapılar şeklindedir (Akyol, 2012). Modern konaklama işletmelerinin aksine, yayla destinasyonlarının geleneksel ve kültürel özelliklerini yansıtan yayla evleri, turistler açısından ilgi ve merak uyandırıcı eşsiz yapılar şeklindedir. Yayla turizmine katılanların "gaz lambası ışığında akşam yemeği ve gece açık havada meydan ateşi çevresinde oturulup edilen sohbetler…, sabah horoz sesiyle uyandıktan sonra, yeni günle

başlayan canlılığı gözlemlemek…bahçeden taze sebze toplamak, yemek hazırlamak ve ahşap köy evlerinde konaklamak …" gibi aktiviteler ve deneyimlerin yansıra, ziyaretçilere unutulmaz otantik bir yayla evi deneyimi de sunabilmektedir (Kızılırmak, 2006).

Türkiye Turizm Stratejisi-2023 ile birlikte Karadeniz Bölgesinde yayla, kıyı, kültür ve sağlık turizmi ana temaları çerçevesinde yeni bir turizm gelişim senaryosu çizilmiştir. Bu senaryo, turizmin gelişiminin sürdürülebilir çevre politikaları ile desteklenerek, tüm bölgenin sürdürülebilirlik perspektifi içinde yeniden ele alınmasına ve ayrıca turizm nedeniyle meydana gelebilecek bulunan altyapı ve çevre sorunlarının giderilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yayla koridoru kapsamında yerel ve yöresel mimari değerlerin korunarak turizm hizmeti sunabilecek sıra dışı konaklama ünitelerinin desteklenmesi ve yöre halkına pansiyonculuk eğitimi verilmesini ön görmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

SONUÇ

Turizminin çevresel kaynaklara bağımlılık göstermesine rağmen, geliştiği bölgelerde çevresel değişikliklere neden olabilmektedir. Bu durumdan kaynaklı olarak, dünyada alternatif türlerinin ön plana çıkmasına neden olmuştur. 1970 ve sonrasında doğa turizminin dünyada giderek yaygınlaştığı ve doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması anlayışının geliştiği söylenebilir. Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesinde ise, 1980 ve 1990'lı yıllardan başlayarak yüksek kesimlerinde bulunan yaylalarda, turizm amaçlı faaliyetler gerçekleşmeye başlamıştır. Turizm talebindeki gelişmelere bağlı olarak plansız ve gelişi güzel konaklama ve diğer turizm işletmeleri yapılmıştır. 1998 yılında düzenlenen mera kanununa göre yaylalarda ev ve diğer benzeri kullanım amaçlı inşaat yapmanın mümkün olmadığı açıkça belirtilmesine rağmen, birçok bina ve kaçak yapının yapıldığı söylenebilir.

Doğa temelli turizm türlerinin yapısında çevresel değerlerin korunması, taşıma kapasitesinin belirlenmesi, uyulması ve sürdürülebilirlik ilkeleri bulunmaktadır. Doğa turizm türü olan yayla turizminin de bu ilkelerden ayrı tutulması mümkün değildir. Bu nedenle ortaya yapılaşmaların önlenmesi ve turizm hareketlerinin ortaya çıkardığı konaklama ihtiyacının karşılanması için şehir merkezlerinde örneği görülebilecek konaklama tesisleri yerine çevreyle uyumlu ve yerel ölçekli küçük kapasiteli konaklama tesislerinin oluşturulması gerekmektedir. Bu amaçla yapılacak olan yatırımlar türü olarak İsviçre'de yapılmış olan ''holiday apartments and guest rooms'', Nepal'de Annapurna bölgesinde yerel halkın konaklamakta olduğu maksimum 15 turiste hizmet verebilecek geleneksel dağ evleri ile Romanya'da Parâng bölgesinde ve Bulgaristan'da Istranca bölgesindeki dağ evleri ve kırsal alanlarda yaşayanlara ait evlerin turizme açılmasının Türkiye'de teşvik edilmesi gerekir. Bu kapsamda yaylarda bulunan ve yerel halkın yılda en fazla 3-4 ay kullandığı evlerin yapılacak olan küçük hijyene yönelik düzenlemeler ile turistlere açılmasıdır. Böylece ister yayla evlerine sahip olan yöre halkının yanlarına kabul etmeleri veya evlerini kullanmadıkları dönemlerde kiralamaları şeklinde teşvikler yapılabilir. Yeni binalar ve konaklama tesisleri yaparak yaylaların yapılaşmasının önüne geçilebileceği

gibi çevresel değerlerinde zarar görmesi önlenmiş olacak aynı zamanda bu çevresel zenginliği yaşamak isteyenlerinde beklentileri ve bu değerlerin sürdürülebilirlik kapsamında gelecek kuşaklara aktarılması mümkün olacaktır.

Ancak yayla turizmi kapsamında mevcut yayla evlerinin turizme kazandırılması için yapılması gereken bir dizi çalışma da bulunmaktadır. Bu çalışmaları genel olarak sıralarsak;

-"mera kanunun ve 4342 sayılı köy kanununda öngörülen yayla ve meralarda gelişigüzel yapılaşmaya izin verilmemeli kuralına uyulmalıdır.

-yaylada yaşayan halk, turizm konusunda bilinçlendirilmesine ve özellikle de evlerine konuk kabul etmelerine yönelik eğitim çalışmaları yapılmalıdır.

-yayladaki evini turizme açmak isteyenlere, temel düzeyde hijyen, servis ve konuk beklentileri ve yabancı dil ile ilgili kısa süreli kurslar verilmelidir.

-yaylada yaşayanlara çevrenin önemi ve korunmasına yönelik bilgilendirmeler yapılmalıdır.

-gelen turistlerin onların yaşamlarını ve kültürlerini öğrenmek istedikleri düşüncesi anlatılarak sahip oldukları zenginliklerin ve kültürel değerlerin önemi ve korunarak gelecek kuşaklara aktarmaları gerektiği anlatılmalıdır

-yayla evlerinde ufak düzenlemeler ile konuk kabul edebilmeleri için yapılacak olan harcamaların karşılanması için düşük faizli kredilerin verilmesi yararlı olacaktır.

Sonuç olarak Doğu Karadeniz Bölgesi'nde gelişen turizmin hem bölge halkına fayda sağlaması hem de bölge üzerinde uzun dönemli sürdürülebilir turizm anlayışı içerisinde gelişimin sağlanması için, bölgede çok uzun zamandır ev olarak kullanılan veya atıl durumdaki evlerin yapılacak olan küçük düzenlemeler ile konaklama alanı olarak turizm sektörüne açılması yararlı olacaktır. Böylece yaylalarda ve eko sistem açısından hassas özellikteki alanların zarar görmesinin önüne geçilebileceği gibi yörede yaşayanlarında ekonomik açıdan kalkınmalarının da yolu açılacaktır.

KAYNAKÇA

Akyol, C. (2012). Kırsal Turizmde Ev Pansiyonculuğu Modeli ve Karadeniz Örneklemesi-Artvin. **Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi,** *2*(2), 79-83.

Alagöz, C. A. (1993). Türkiye'de Yaylacılık Araştırmaları . **Türkiye Coğrafya Dergisi** , 1-68.

Assenova, M. (2012). Problems of Sustainable Tourism Development in Strandzha Nature Park. **Journal of Environmental and Tourism Analyses,** *1*(1), 43-63.

Atasoy, M., Reis, S., & Sancar, C. (2009). **Sürdürülebilir Turizm Gelişmesi Ve Yayla Turizmi: Ayder Yaylası.** Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası .

Bekdemir, Ü. ve Özdemir, Ü. (2002). Doğu Karadeniz Bölümünde Gelişmekte Olan yayla Turizm Merkezlerine Bir Örnek: Bektaş Yaylası. **Doğu Coğrafya Dergisi,** *7*(7).

Calaretu, V. B. (2011). The Impact of Tourism on Mountain Community Development. **Cactus Tourism Journal,** *2*(1), 26-30.

Doğanay, H., & Coşkun , O. (2013). Türkiye Yaylacılığın Değişme Eğilimleri ve Başlıca Sonuçları. **Doğu Coğrafya Dergisi,** 1-28.

Doğaner, S. (2001). **Türkiye Turizm Coğrafyası** . İstanbul : Çantay Kitapevi.

FAO. (2005). **Mountain Tourism: Making it Work for the Poor**. Rome: Food and Agriculture Organization of the United State.

Innocenti, P., Merciu, C., & Merciu, G.-L. (2012). Mountain Tourism – a Challenge for Sustainable Development. **Case Study: Parâng Resort. Economic Insights – Trends and Challenges(1)**, 62-72.

Keller, P. F. (2014). Mountainlikers: New Trends of Mountain Tourism for the Summer Season. **8th World Congress on Snow and Mountain Tourism.** Andorra: Principality of Andorra.

Kırsal ve Ormancılık ve Çevre Sorunları Araştırma Derneği . (2007). **Doğu Karadeniz Bölgesindeki Yüksek Dağ Ormanı Eko Sistemlerine Zarar Nedenleri ve Önlenmesi** . Ankara : Kırsal ve Ormancılık ve Çevre Sorunları Araştırma Derneği

Kızılırmak, İ. (2006). **Yayla Turizmi: Tanıtım Açısından Eko Turizm Türü Olan Yayal Turizminin İncelenmes**i . Ankara: Detay Yayıncılık.

Köse, A. (1997). Madra Dağı Kuzey Yamaçlarında Yaylacılık. **Doğu Coğrafya Dergisi**, 3(2).

Kruk, E. (2011). Tourism and Sustainable Mountain Development in the Hindu Kush-Himalayas. E. Kruk, H. Kreutzmann, & J. Richte (Dü.), **Integrated Tourism Concepts to Contribute to Sustainable Mountain Development in Nepal** içinde (s. 15-29). Bonn: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). **Türkiye Turizm Stratejisi 2023**. Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı .

MARG. (1997). Report on Nepal Departing Visitor's Survey. *Kathmandu:* **Nepal's Tourism Industry and Nepal's Partnership for Quality Tourism Project.**

Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü. (1998, 02 25). **Mera Kanunu.** 04 2015, 07 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4342.

Mountain Agenda. (1999). **Mountains of the World: Tourism and Sustainable Mountain Development**. (M. Price, T. Wachs, & E. Byers, Dü) 12 03, 2014 tarihinde Mountain Forum: http://www.cde.unibe.ch/CDE/pdf/Tourism_sutainable1999.

Schorner, B. (2011). Sustainable Mountain Tourism Development Illustrated in the Case of Switzerland. **SPNHA Review,** *6*(1), 88-108.

Somuncu, M., & vd. (2012). **Doğu Karadeniz Bölgesinde Yaların Çevresel Değişimi** . Ankara : Ankara Üniversitesi Yayınları.

Stursa, J. (2002). Impact of Tourism Load on the Mountain Environment (A Case Study of the Krkonose Mountains National Park - the Czech Republic). **Monitoring and Management of Visitors Flows in Recreational and Protected Areas Conference Proceedings,** (s. 364-370).

Swiss Federal Statistical Office (SFSO). (2013). **Swiss tourism in figures 2012 : Structure and Industry Data**. 12 18, 2014 tarihinde Schweizer Tourismus-Verband: www.swisstourfed.ch adresinden alındı

The Mountain Institute. (1998). Community-Based Mountain Tourism:Practices for Linking Conservation with Enterprise. P. Godde (Dü.)**, *Synthesis of an Electronic Conference of the Mountain Forum*** içinde (s. 27). Nepal: The Mountain Institute.

Tunçdilek, N. (1964). Türkiye'de Yaylalar ve Yaylacılık . **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi** , 15-28.

UNEP. (2007). A Practical Guide to Managing the Environmental and Social Impacts of Mountain Tours. **Tourism and Mountains. U n i t e d N a t i o n s E n v i r o n m e n t P r o g r a m m e.**

UNEP, The United Nations Environment Program. (2014). **Tourism in Mountain Regions: Hopes, Fears and Realities.** (D. Hoffman, & M. Price, Dü) Geneva: the Department of Geography and Environment, University of Geneva.

Veith, C. (2011). **Why Invest in Sustainable Mountain Development?** (J. Shaw, Dü.) Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO).

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM Mİ? TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK Mİ? KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

Elbeyi PELİT[1]
Ahmet BAYTOK[2]
H. Hüseyin SOYBALI[3]

ÖZET

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma temel kavramlarının turizm sektöründeki yansımaları olarak turizmde sürdürülebilirlik veya sürdürülebilir turizmin kavramsal açıdan analizinin gerçekleştirildiği bu çalışmanın amacı, sürdürülebilir turizm ile ilgili yaşanan kavramsal karışıklığı açıklığa kavuşturmaya dönük çabalara katkı sağlamaktır. Bu doğrultuda araştırmada ayrıntılı bir literatür taraması yapılmış ve literatürdeki farklı bakış açılarını ortaya koyan yaklaşımlar içerik analizi ile incelenerek; sürdürülebilir turizm mi? yoksa turizmde sürdürülebilirlik mi? bakış açılarının temel dayanak noktaları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bakış açısından hareketle elde edilen bilgiler çerçevesinde sürdürülebilir turizm, öncülü olan sürdürülebilir kalkınmadan geliştirilmiş ve sürdürülebilir kalkınma fikrinin ve ilkelerinin turizm sektörünün ihtiyaçları bağlamında uygulanması şeklinde nihai bir sonuca ulaşılmıştır. Ayrıca sürdürülebilir turizm, felsefi açıdan tüm turizm çeşitlerinin var oldukları bölgelerde gerçekleştirilmelerinde planlama aşamasından başlayarak temel bir kriter olarak uygulanması da üzerinde durulan hususlardandır. Sürdürülebilir turizmin gelişim politika ve planlarının tüm paydaşların (özellikle yerel halkın) katılımı ile gerçekleştirilmesi gerekliliği ve kitle turizminin alternatifi olarak görülmemesi gerektiği bir diğer önemli temel bulgu olarak sayılabilir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma, turizmde sürdürülebilirlik.

SUSTAINABLE TOURISM? OR SUSTAINABILITY IN TOURISM? A CONCEPTUAL DISCUSSION

ABSTRACT

As reflection of fundamental sustainability and sustainable development concepts on the tourism industry, the purpose of this study which analyse the sustainable tourism and sustainability in tourism concepts, is to contribute to the efforts to clarify the confusion on sustainable tourism concept. In this direction, a detailed literature study was conducted and the literature approaches to the concept from different perspectives were examined by the content analysis; then the basic premise of the "sustainable tourism" and "sustainability in tourism" perspectives have tried to put forward. According to the results of this study, sustainable tourism is derived from the sustainable development and it is the application of sustainable development idea and principles in the context of the needs of the tourism industry. In addition, sustainable tourism from a philosophical standpoint is a basic criterion implemented starting from the planning phase in development of all types of tourism where they exist. The necessity in development of sustainable tourism policy and plans with the participation of all stakeholders (especially local people) and should not be seen as an alternative to mass tourism can be considered as another important key findings.

Keywords: Sustainability, sustainable development, sustainability in tourism

[1]Doç.Dr.; Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, elbeyipelit@aku.edu.tr
[2]Doç.Dr.; Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, ahmetbaytok@aku.edu.tr
[3]Doç.Dr.; Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, hsoybalı@aku.edu.tr

GİRİŞ

Birçok araştırmacı doğal ve kültürel kaynakların bir sınırı olduğunu ve aşırı tüketimden zarar göreceğini belirterek, sürdürülebilir turizmin, sektörün uygun olmayan bir şekilde gelişerek ev sahibi toplum ve yöre üzerinde yarattığı, olumsuz doğal ve kültürel etkilere bir cevap olarak ortaya çıktığını vurgulamaktadırlar. Sürdürülebilir turizm; felsefi açıdan tüm turizm çeşitlerinin var oldukları bölgelerde gerçekleştirilmelerinde, planlama aşamasından başlayarak temel bir kriter olarak uygulanmasıdır. Bununla birlikte kitle turizminin (mass tourism) destinasyonlarda neden olduğu aşırı kaynak kullanımının olumsuz sonuçlarının alternatif turizm uygulamalarını zorunlu hale getirmesi nedeniyle bu kapsamda değerlendirilen turizm çeşitleri çoğunlukla sürdürülebilir turizm çeşitleri (!) olarak sayılmaktadır. Bazı araştırmacılar ise turizm sektörünün doğa odaklı bir endüstri olarak görülmemesi, hizmet olması, devlet tarafından desteklenmeyen zayıf bir endüstri olması ve endüstrinin birçok alt sektörü olması nedeniyle koordinasyonunu sağlayan bir liderlik yapısı olmaması nedeniyle sürdürülebilirliğinin sağlanmasının zor bir endüstri olduğunu belirtmektedir. Bu bakış açısını destekleyen temel düşünce turizmin ekonomik bir faaliyet olması ve sürdürülebilir turizm yaklaşımının aslında kaynakları öncelikle ekonomik bir değer olarak gördüğü düşüncesidir.

Literatüre bakıldığında **sürdürülebilir turizm** veya **turizmde sürdürülebilirlik**, turizm sektöründe ironik bir durumu yansıttığı görülmektedir. Çünkü sürdürülebilir turizm adı altında birçok kitap, makale, bildiri yazılmakla birlikte, turizm faaliyetleri çeşit olarak sayıldığında, sürdürülebilir turizm adı altında bir çeşit sayılmamaktadır. Öte taraftan konuyla ilgili gerçekleştirilen birçok araştırmada da sürdürülebilir turizmin sanki turizmin bir çeşidi olarak algılanması durumu da söz konusu olabilmektedir. Esasında sürdürülebilir turizm sektörde tüm turizm çeşitlerinin planlama, geliştirme ve uygulamalarında bir felsefe olarak yer almaktadır. Bu felsefi yaklaşımı en temel kavramsal bilgide sürdürülebilir turizm tanımlarında görmek mümkündür. Bu noktadan hareketle gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı, sürdürülebilir turizm ile ilgili yaşanan bu kavramsal karışıklığı açıklığa kavuşturmaya dönük çabalara katkı sağlamaktır. Gerçekleştirilen çalışma ile konunun derinlemesine analizinin yapılması ve bu alandaki kavramsal düzeydeki açıklamalara dahil olunarak, konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırmada ayrıntılı bir literatür taraması yapılmış ve literatürdeki farklı bakış açılarını ortaya koyan yaklaşımlar içerik analizi ile incelenmiş; **sürdürülebilir turizm mi?** yoksa **turizmde sürdürülebilirlik mi?** bakış açılarının temel dayanak noktaları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylelikle, özellikle ülkemizde bu alanda kısıtlı olan literatüre de katkı sağlanması hedeflenmiştir.

I. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Dünya kapalı sistem bir uzay gemisi olarak düşünüldüğünde kendi sisteminin devamını sağlayabilmek için sahip olduğu kaynakları (özellikle doğal) sürdürülebilir kullanmak zorundadır (Sharpley, 2000: 6). Gerçekte insanoğlu dışında doğal kaynakların kullanımları değerlendirilmesinde doğa ve onun içindeki hayvanların ve diğer canlıların birbirleriyle ilişkisinde olumlu etkiye dayalı bir

uyum söz konusudur (Hardy, Beeton ve Pearson, 2002: 476). Ancak insanlar sadece kendi kaderleri üzerinde değil, diğer tüm organizmalarında kaderleri üzerinde kontrole sahiptirler (Gunn, 1994: 82). Doğal kaynakların insanlar tarafından bilinçsiz ve sadece ekonomik amaçlı kullanımı doğanın dengesini bozmakta ve türlerin ve çevrenin bundan zarar görmesi sonucunu doğurmaktadır. Günümüzde insanoğlu tarafından gerçekleştirilen endüstrileşme ve bilinçsiz toprak kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan, küresel ısınma ve buna bağlı iklim değişikliği, ekolojik dengenin bozulması, hava, su, gıda kirliliği, asit yağmurları, ozon tabakasının delinmesi, buzulların erimesi gibi çevresel sorunlar sadece doğal denge ve türleri değil, insanların sosyal ve ekonomik sistemlerini de etkilemektedir (Gössling ve Hall, 2006: 5-6; Inskeep,1991: 344-347). İnsan faaliyetlerinin doğal kaynaklar üzerinde neden olduğu bu etkilerin azaltılması ve ortadan kaldırılması düşüncesi sürdürülebilirlik kavramını ortaya çıkarmıştır. Uzun dönemde kaynak kullanımında ekonomik, sosyal ve çevresel amaçlar arasında dengenin yeniden kurulmasını ifade eden sürdürülebilirlik (Demir ve Çevirgen, 2006: 94), sadece bugünü ve bugünün gereksinimlerini değil, geleceği ve geleceğin gereksinimlerinin de dikkate alınmasını gerektiren bir anlam ve içeriğe sahip ekonomik ve toplumsal bir kavramdır (Tuna, 2007: 27).

Sürdürülebilirlik, bir toplumun, ekosistemin ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tükenmeden ya da sistemin hayati bağı olan ana kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürülebilmesi yeteneğidir (Demir ve Çevirgen, 2006: 94-95) Middleton ve Hawkins (1998: 247) ise sürdürülebilirliğin "insan nüfusunun faaliyetleri ile birlikte onların doğal, sosyal ve kültürel çevreleri arasında uyumun bulunduğu bir denge durumunu ifade ettiğini" belirtmektedirler.

Sürdürülebilirlik fikrinin temeli 1970'lerde gelişen çevrecilik görüşüne dayanmaktadır (Lui, 2003: 460). Kaynakların bilinçsiz kullanımı sonucu oluşan olumsuzlukların ortadan kaldırılmasını kapsayan sürdürülebilirlik ile ilgili uluslararası girişim ve düzenlemelere bakıldığında sürdürülebilirlik temasının ilk olarak İsveç'in Stockholm kentinde Haziran 1972'de yapılan Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansın da gündeme geldiği görülmektedir. Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (International Union of Convervation of Nature -IUCN**)** tarafından hazırlanan ve Birleşmiş Milletler tarafından 1982 yılında kabul edilen Dünya Doğa Antlaşması'nda ise ilk kez sürdürülebilirlik temasına yer verilmiştir. İlgili anlaşma "her bir canlı varlığın tek olduğu ve insan türüne katkısına bakılmaksızın saygı duyulması gerektiğini kabul etmekte, bunun yanında, insanlığın doğal kaynaklara bağımlılığının anlaşılması ve kaynakların plansız kullanımının kontrol edilmesini istemektedir". Sürdürülebilir bir dünya ve çevre için ilk kriterler ise 1992 yılında organize edilen Rio Konferansında ortaya konmuştur.

Sürdürülebilirliğin çevre, toplum ve ekonomik düzeyde amacına uygun olarak planlanması ve uygulanmasının kavramsal bazı ilkelere göre düzenlenmesi gereklidir. Bu amaçlı benimsenmiş yedi ilke şu şekilde sayılabilir (Tuna, 2007: 27-28):

Gelecek Kaygısı: Kalkınmanın zamanla ortaya çıkaracağı olumlu ve olumsuz etkiler, politikacılar ve iş dünyasının öngörülerinden daha geniş bir bakış açısıyla ele alınmalıdır.

Kuşaklar Arası Eşitlik: Günümüz kuşaklarının kaynak kullanımı gelecek kuşakların kaynak kullanımını engellememelidir.

Katılım: Kalkınmadan etkilenen tüm toplumsal ve politik gruplar kalkınma ile ilgili tartışma ve karar alma süreçlerine katılmalıdır.

Ekonomik ve Çevresel Faktörlerin Dengesi: Kararlar sadece ekonomik maliyet faktörlerine göre değil daha geniş boyutta ele alınmalı ve çevresel faktörler kalkınmanın temel ve değişmez faktörleri arasında sayılmalıdır.

Niceliksel Kadar Niteliksel Unsurlara da Dikkat Edilmelidir: Kararlar en düşük maliyet ilkesine göre değil, uzun vadede en az çevresel zarar ilkesine göre alınmalıdır.

*Yerel Ekosistemlerin Dikkate Alınması:*Kalkınma yerel toplumsal, politik, tarımsal ve ekolojik sistemlerin sürdürülebilirliğini hedeflemelidir.

Brundtland Raporu gibi uluslararası örgütlerce yapılan çalışmalar sonucunda ise sürdürülebilirlik için bütünleyici bir planlama ve strateji geliştirme, temel ekolojik süreçleri koruma, insanlık mirasını ve biyolojik çeşitliliği koruma, verimliliğin uzun dönemde yayılmasına ve gelecek kuşaklara ulaşmasına izin veren büyüme modelleri, ekonomik büyüme ile doğal kaynaklar arasında denge, ülkeler arasında var oluş hakkı ile imkânlar arasında denge ilkeleri geliştirilmiştir (Demir ve Çevirgen, 2006: 93-94).

Sürdürülebilirlik ile ilgili ilkeler genel olarak değerlendirildiğinde temel odak noktasının çevre, toplum ve ekonomik kalkınma olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bu üç unsur arasında dengeli bir ilişki ilkelerin temelini oluşturmaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma: Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma kavramı ile birlikte değerlendirilir. Çünkü sürdürülebilirliğin sağlanması sürdürülebilir kalkınma ile mümkündür.Sürdürülebilir kalkınma kavramının öncüllerini II. Dünya savaşından sonra gelişen modern çevrecilik yöneliminde görmek mümkündür. Birçok araştırma kavramın ilk olarak Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu (World Commission on Environment and Development- WCED) tarafından hazırlanan "Ortak Geleceğimiz (OurCommonFuture)" diğer bir adı Brundtland Raporunda yer aldığını belirtmektedir. Gerçekte sürdürülebilir kalkınma ilgili rapor ile politik alanın gündemine girmiş ve turizminde dahil olduğu daha geniş sektörel bakış açılarıyla değerlendirilmesinin başlangıcı olmuştur (Weaver ve Lawton, 1999: 9). 1992 yılındaki Rio Zirvesinde sürdürülebilir kalkınmanın küresel düzeyde kurumsallaşmasının temelleri atılmıştır. Stockholm Konferansının 20. yılındaki Dünya Zirvesinde Çevre ve Kalkınma ile ilgili Rio Deklarasyonu ve Gündem 21 (Agenda 21) hazırlanmıştır. İlgili çalışmalar sürdürülebilir kalkınma için küresel bir eylem planı oluşturmuşlardır. 1997 yılında New York'ta Dünya Zirvesi+5 toplanmış, 2002 yılında Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg'ta yapılmış, 2007 yılında ise Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli

düzenlenmiştir (Drexhage ve Murphy, 2010: 7-10). Brundtland Raporunda, "günümüzün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılayabilmek" (WCED, 1987: 43) olarak tanımlanan sürdürülebilir kalkınma, ayrıca "temel çevresel, sosyal ve ekonomik hizmetlerin bu hizmetlerin dayandığı ekolojik ve toplumsal sistemlerin varlığını tehdit etmeksizin, herkese sunulabildiği gelişme" (Kahraman ve Türkay, 2006: 77) olarak tanımlanmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma özünde ekonomik kalkınma teorisi ve çevrecilik yaklaşımlarının birleşiminin sonucudur (Hardy ve Beeton, 2001: 169; Hardy, Beeton ve Pearson, 2002: 475; Sharpley, 2000: 2). Kaynak kullanımında klasik korumacılık kavramından farklı olarak toplumların ve halkların bağlı olduğu sosyal ve ekolojik sistemleri bozmadan pozitif sosyo-ekonomik değişim oluşturmayı (Gunn, 1994: 85) amaçlayan sürdürülebilir kalkınma çevre, ekonomi ve toplum arasında karmaşık ve birbiriyle çakışan bir ilişki olduğunu ifade eder. Bu yüzden sürdürülebilir kalkınma kavramının açıklanmasında toplumun refahını arttırmada ekonomik kalkınmanın rolü, insan nüfusundaki artışın önemi ve etkisi, kalkınmada mevcut çevresel sınırların varlığı, ekonomik kalkınma ve teknik yenilikler vasıtasıyla insan yapımı kaynaklar ile doğal kaynakların yenilenmesinin sağlanması, ekonomik kalkınma ile ortaya çıkabilecek istenmeyen çevresel etkilerin çevresel etki değerlendirmesi ve çevresel kontrol gibi yönetim metotlarını kapsayan teknolojiler sayesinde önlenebilme yeteneği, doğal yaşam ve insan dışındaki diğer canlı türlerinin hakları konusundaki değerlerin anlamı, kalkınma aşamasında ekosistem yaklaşımı ve ekosistemin fonksiyonel bütünlüğünün sürdürülebilmesinin önemi temel konular göz önünde bulundurulmalıdır (Hunter, 1997: 852).

Sürdürülebilir kalkınma kavramının ele alındığı ilk dönemden günümüze kadar yapılmış çalışmalara bakıldığında ekonomik kalkınma, sosyal eşitlik ve çevre koruma konularının sürdürülebilir olarak ele alınmasında kalkınma ölçütlerinin ve planlarının iyi belirlenmiş olmasına rağmen uygulamada sürekli sorunlar yaşandığı vurgulanmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulamaların gerçekleştirilmesinde problemler olduğu belirtilmektedir (Drexhage ve Murphy, 2010: 6).

II. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Sürdürülebilir turizm 1970'lerde turizmin neden olduğu çevresel bozulma ve toplumların geleneksel kültürlerinde ciddi olumsuz etkilere çözüm olarak gelişmeye başlamıştır (Bramwell ve Lane, 2012:1). Turizm sektörü içinde var olduğu doğal ve insan yapısı sosyo-kültürel çevre üzerinde hiçbir olumsuz etkisi olmayan ekonomik bir aktivite olarak görülemez. Turizm endüstrisi çevresel kaynakları kullanarak faaliyet gösteren ve bunları tüketici pazarında satışa dönüştüren bir endüstridir (Garrod ve Fyall, 1998: 199). Doğal değerler başta olmak üzere kültürel ve sosyal değerleri ile ilgili temiz ve sağlıklı bir çevrede gelişebilen bir faaliyet olan turizm için doğal alanların korunması ve geliştirilmesi sektörün varlığı ve ekonomik faydalarının devamı için hayati öneme sahiptir (Mathieson ve Wall, 1982: 97). İnsanların turizm amaçlı bir destinasyona yönelimlerinde ilgili destinasyonun sahip olduğu doğal kaynaklar öncelikli sebeplerden birisidir (Martin, 2005: 575).

Dünyanın en önemli sektörlerinden birisi olan turizm sektöründen ekonomik boyutta daha fazla yararlanma çabasına bağlı olarak turizm aktivitelerinin çeşitlenmesi ve turizme katılan insan sayısının artması turistik bölgelerin tahrip olmasına ve bu bölgelerdeki doğal ortamın bozulmasına ve sosyal ve kültürel açıdan dejenerasyona neden olmaktadır. Bu bozulmayı önleme veya azaltma düşüncesi turizmde sürdürülebilirlik uygulamalarını gerekli hale getirmektedir. Doğal ve kültürel kaynakların bir sınırı olduğunu ve aşırı tüketimde zarar göreceğini belirten Aransson (1994), sürdürülebilir turizmin, turizm sektörünün uygun olmayan bir şekilde gelişerek ev sahibi toplum ve yöre üzerinde yarattığı, olumsuz doğal ve kültürel etkilere bir cevap olarak ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Turizm sektöründe özellikle doğal kaynakların kullanımında büyük önem taşıyan sürdürülebilirlik, doğal, tarihi, kültürel kaynakların, temel ekolojik süreçlerin ve biyolojik çeşitliliğin zarar görmemesi ve korunması anlamına gelmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006: 99).

Sürdürülebilir turizm sektörde tüm turizm çeşitlerinin planlama, geliştirme ve uygulamalarında bir felsefe olarak yer alır (Edgell vd., 2007: 194; Kahraman ve Türkay, 2006: 97). Bu felsefi yaklaşımı sürdürülebilir turizm tanımlarında da görmek mümkündür. Hughes(1995:54)sürdürülebilir turizmi "çevresel kaynakların bugünün turistlerinin ihtiyaçlarının ve zevklerinin karşılanması için kullanılması ve geliştirilmesini aynı zamanda bu kaynakların gelecekteki turistlerin ve yerel halkın faydaları için korunması" olarak tanımlamaktadır. Tanımdaki "çevresel" kelimesi fiziksel peyzaj ve insan yapısı tarihi binaları kapsamaktadır. Kahraman ve Türkay (2006: 96) sürdürülebilir turizmi "turistlerin ve yerel halkın gereksinimlerinin gelecek kuşakların gereksinimlerinden ödün verilmeden karşılanması" olarak ifade etmektedirler. Dünya Turizm Örgütü (DTÖ) ise sürdürülebilir turizmi, "ev sahibi ülkenin yaşam kalitesini geliştiren, misafirler için yüksek kaliteli hizmet tecrübesi sağlayan ve alanların çevre kalitesini arttıran bir turizm biçimi" olarak tanımlamaktadır (Erdoğan, 2003: 100). Tanımlar incelendiğinde odak noktasının bir turizm faaliyetinden çok paydaşların turizm faaliyetlerinden etkilenmeleri ve onların beklentilerinin karşılanmasına vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir turizm mevcut bir yapı veya durumun doğasında olan bir karakteristik değil turizmin başarmak için çabalamak zorunda olduğu bir amaçtır (Clarke, 1997: 224). Sürdürülebilir turizmin gelişmesinin temel nedenlerini şu şekilde saymak mümkündür (Edgell vd., 2007: 194-195; Demir ve Çevirgen, 2006: 115-116):

-Doğal, sosyal ve kültürel kaynakların korunması için sürdürülebilirlik uygulamaları gereklidir.

-Turizm destinasyonlarının taşıma kapasitesinin aşılmaması için sürdürülebilirlik uygulamaları gereklidir.

-Bitki ve hayvan türlerinin (Flora ve Fauna), korunması için sürdürülebilirlik gereklidir.

-Turizmin ekonomik değer yaratma düzeyinin korunması için sürdürülebilirlik gereklidir.

-Turizmin sadece ekonomik boyutuyla değerlendirilmemesi için sürdürülebilirlik gereklidir.

-Turizmin planlı gelişmesi ve uygulanması için sürdürülebilirlik ilkelerine uyulması gereklidir.

-Yerel halkın ekonomik yönden refahının arttırılması, sosyal ve kültürel zenginliklerinin korunabilmesi ve farklı kültürlerle etkileşimle yaşaması olası dejenerasyonun önlenmesi için sürdürülebilirlik gereklidir.

Sürdürülebilirliğin kavramsal bilgileri doğrultusunda sürdürülebilir gelişmenin amaçlarından birisi insanların yaşam standardının yükseltilmesidir. Ancak yaşadığımız gezegenin ne kadar insan nüfusunu ve faaliyetlerini karşılayabileceğinin bir sınırı vardır. Bu felsefe turizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği yerler içinde geçerlidir ve bu durum endüstriye özgü fırsatlar ve zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Bunlar (Atherton, 1993: 2);

- Turizm talebi ile gidilen destinasyonun çevre kalitesi arasındaki ilişki vardır.

- Turizm doğal kaynakları, madencilik, ormancılık ve avcılık gibi tüketim endüstrilerinden daha sürdürülebilir kullanır.

- Turizm, destinasyonların nüfusunun artmasına neden olur ve bazı turizm faaliyetleri daha az sürdürülebilirdir.

- İyi yönetilmiş turizm faaliyetleri bir bölgenin doğal ve kültürel zenginliklerini korumanın en önemli kaynağı olabilir.

- Sürdürülebilir turizm bazen eko-turizm kisvesi altında turist ve destinasyonlar için bir kült haline gelebilir.

Sürdürülebilir turizm veya turizm faaliyetlerinde sürdürülebilirliğin sağlanması, ilgili bölgede turizmin geleceğinin önemli bir belirleyicisidir. Turizm destinasyonlarının yaşam eğrileri turizm sektörüne yönelik planlamaların ve uygulamaların sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda doğru belirlenmesi ile uzatılabilir. Bu doğrultuda Dünya Turizm Örgütü'ne göre sürdürülebilir turizm aşağıda sıralanan unsurları sağlamalıdır. Bunlar (Wearing ve Neil, 2009: 10);

- Turizmin gelişmesinde anahtar elemanlar olan çevresel kaynakların optimal kullanımını sağlamalıdır. Bunun için doğal bölgelerin ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik ekolojik süreçlerin oluşturulması gereklidir.

- Yerel toplulukların sosyo-kültürel otantik değerlerine saygı duymalı, geleneksel değerlerin korunması ve yaşatılmasına destek sağlamalı ve kültürler arası toleransı arttırmalıdır.

- Yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlamalı, uygun uzun dönemli ekonomik faaliyetler geliştirilmeli ve yerel halkın tüm kesimlerinin elde edilen gelirlerden işgücü ve işveren olarak faydalanmasına olanak sağlanmalıdır.

Dünya Doğayı Koruma Vakfı (World WideFundFor Nature-WWF) (Garrod ve Fyall, 1998: 202) ve Kanada Turizm Endüstrisi Birliği (TheTourism Industry Association of Canada) (Fennell,1999: 21) tarafından turistler, turizm endüstrisi, endüstri birlikleri, konaklama işletmeleri, yiyecek hizmetleri, tur operatörleri ve Turizm Bakanlığı için hazırlanan rehberin turizmde sürdürülebilirlik felsefesi doğrultusunda sektöre rehberlik edebilecek sürdürülebilirlik ilkelerini sıraladığını belirtmektedir. Söz konusu bu ilkelerin genel içerikleri şu şekildedir:

K*aynakların Sürdürülebilir Kullanımı*: Kaynakların (doğal, sosyal ve kültürel) korunması ve sürdürülebilir kullanımı uzun dönemli iş olanaklarının geliştirilmesinde çok önemlidir.

Aşırı Tüketimin Ve Atıkların Azaltılması: Aşırı tüketimin ve atıkların azaltılması uzun dönemli çevresel tahribatı gidermenin maliyetlerini azaltır ve turizmin kalitesine katkı yapar.

Çeşitliliğin Korunması: Doğal, sosyal ve kültürel çeşitliliği korumak ve geliştirmek uzun dönemli sürdürülebilir turizm için bir gerekliliktir ve endüstriye esneklik kazandırır.

Turizmi Planlama Kapsamına Almak: Ulusal ve bölgesel stratejik planlamalara turizm gelişmesini dâhil etmek, sektörün uzun dönemli varlığını arttırır.

Yerel Ekonomilerin Desteklenmesi: Turizm birçok yerel ekonomik faaliyeti destekleyen ve çevresel maliyetler oluşturan bir sektör olarak dikkate alınmalı ve yerel ekonomileri desteklenmesi sağlanırken çevreye zararları en aza indirilmelidir.

Yerel Toplumu Kapsaması: Turizm sektöründe yerel toplumun tam katılımı genel olarak onlara ve çevreye sadece faydalar sağlamaz aynı zamanda turizm deneyiminin kalitesini de geliştirir.

İlgili Gruplara Ve Halka Danışma: Eğer turizm endüstrisi ve yerel topluluklar, örgütler ve kurumlar birlikte çalışmak ve ilgi alanlarındaki çatışmaları çözmek istiyorlarsa aralarında istişare etmelidirler.

Personel Eğitimi: Her kademede istihdam edilen genel ve yerel halktan personeli de kapsayan personel eğitimi sürdürülebilir turizmi iş uygulamalarına entegre etmek anlamına gelir ve turizm ürününün kalitesini geliştirir.

Sorumlu Bir Turizm Pazarlaması Anlayışı: Sorumlu pazarlama anlayışı turistleri destinasyonun doğal, sosyal ve kültürel çevresi hakkında tam bilgi sahibi yapmayı ve bunlara saygı göstermeyi amaçlar. Bunun yanında turistlerin tatmini de sağlar.*Araştırma sorumluluğu:* Devamlı araştırma ve gözlemlerle bilgileri toplamak ve bu bilgileri iyi analiz ederek problemleri çözmede ve destinasyona, endüstriye ve tüketicilere fayda sağlamada kullanmak esastır.

Turizm sektöründe sürdürülebilirliğin sağlanmasında başarının ön koşulu koordinasyondur. Bu nedenle sürdürülebilir turizm gelişmesinin sağlanmasında tüm paydaşların yer alması çok önemlidir. Ayrıca sürdürülebilir turizm gelişmesini başarmak sürekli bir süreç olarak değerlendirilmesi ile mümkündür. Gelen turistlerin deneyimlerini arttırmak ve tatminlerini yükseltmek dikkate alınması gereken bir diğer önemli husustur. Bu sağlanırken turistlerde özellikle çevre duyarlılığı sağlama temel hedeflerden birisi olarak görülmelidir (Wearing ve Neil, 2009: 10). McCool (1995) sürdürülebilir turizmin başarılı olabilmesi için insanların şu dört unsuru dikkate almaları gerektiğini belirtmektedir. Bunlar: Turistler doğal çevreyi nasıl değerlendiriyorlar ve kullanıyorlar. Toplumlar turizmi nasıl geliştiriyorlar. Turizmin sosyal ve ekolojik etkilerinin neler olduğunun tanımlanması. Turizmin sosyal ve ekolojik etkilerinin yönetimi.

McCool'un önerileri dikkate alındığında sürdürülebilir turizmin temel belirleyicileri olarak sayılan unsurların iyi belirlenmesi ve bunların kullanım kriterlerinin iyi planlaması başarılı olmanın

koşulları olarak gösterilebilir. WTO'nun sürdürülebilir turizm için belirlediği temel belirleyiciler şu şekilde sayılabilir (Fennell, 1999: 17; Wearing, 2006:30):

Alanın Korunması: IUCN indeksine göre alanın kategorileri neler?

Stres: Alanı ziyaret eden turist sayısı (her yıl/en yüksek ayda).

Kullanım Yoğunluğu: Yüksek sezonda kullanım yoğunluğu (kişi/hektar).

Sosyal Etkiler: Yerel halk turist oranı ne (yüksek sezonda ve zaman içinde).

Gelişme Kontrolü: Çevresel inceleme prosedürünün varlığı veya alanın gelişme ve kullanım yoğunluğu üzerinde resmi kontrollerin varlığı.

Atık Yönetimi: Arıtmadan sonraki kanalizasyon oranı.

Planlama Süreçleri: Turist destinasyon bölgesi olarak düzenlenmiş bir bölgesel planın varlığı.

Kritik Ekosistemler: Nadir veya nesli tehlikedeki türlerin sayısı.

Müşteri Tatmini: Ziyaretçilerin tatmin düzeyi, *Yerel tatmin:* ziyaretçilerin tatmin düzeyi.

Turizmin Yerel Ekonomiye Katkısı: Turizm tarafından oluşturulan toplam ekonomik aktivitelerin oranı. Sürdürülebilir turizm ile genel belirleyiciler dikkate alınarak her bölge kendi temel belirleyicilerini oluşturmalıdır. Bunun üç temel sebebinden ilki pazarlama amaçlı manipülasyon yapılmasından sakınmak, ikincisi önemli özel politik hedeflere ulaşmak için sürdürülebilir gelişmenin önemli aşamalarının atlanması riskini azaltmak ve son olarak hükümetin farklı kademelerindeki bölümler tarafından önerilen sürdürülebilir turizm stratejilerinin arasında uygunluğu teşvik etmektir (Tanguay, Rajaonson ve Therrien, 2013: 864):

Turizm sektöründe sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelimin temel nedeni doğal çevre başta olmak üzere destinasyonun turistik arz verilerinin korunmasının gerekliliğidir. Doğal çevre dışında sosyal yapı ve kültürel özelliklerin korunması ve yerel halkın refahının arttırılması sürdürülebilir turizm uygulamalarının nedenlerini oluşturmaktadır. Turizm iyi planlanmaz ve uygulanmaz ise diğer sektörler gibi, destinasyon kaynakları üzerinde olumsuz etkiler yaratma potansiyeli bulunan bir sektördür. Bir destinasyonda turizm sektörünün geliştirilmesinde saf ekonomik faydaları maksimize etme üzerinde odaklanıldığında bu durum ortaya çıkmaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006: 115). McKercher (1993) turizm sektörünün doğa odaklı bir endüstri olarak görülmemesi, hizmet olması, devlet tarafından desteklenmeyen zayıf bir endüstri olması ve endüstrinin birçok alt sektörü olması nedeniyle koordinasyonunu sağlayan bir liderlik yapısı olmaması nedeniyle sürdürülebilirliğin sağlanmasının zor bir endüstri olduğunu belirtmektedir.

III. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM Mİ? TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK Mİ? KAVRAMSAL ELEŞTİRİ

Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizm kavramları literatürde iyi tanımlanmış olmakla birlikte birbirlerinin yerine kullanılabilen kavramlardır (Lui, 2003: 460).Bu durum sürdürülebilir turizmi? Yoksa turizmde sürdürülebilirlik mi? Sorularının cevaplandırılmasını güçleştirmektedir. Literatürde farklı araştırmacıların (Hardy ve Beeton, 2001; Garrod ve Fyall, 1998;

Bramwell ve Lane, 2011; Edgell vd. 2007; Berry ve Ladkin, 1997) sürdürülebilir turizmin kavramsallaştırılmasına yönelik ifadeleri dikkate alındığında genel kanaatin kavramsal olarak sürdürülebilir turizmin bir genel fikrin bir sektöre uygulanması olduğu görülmektedir. Örneğin Hardy ve Beeton, (2001:169) ve Garrod ve Fyall, (1998: 200) sürdürülebilir turizm kavramının, öncülü olan sürdürülebilir kalkınmadan geliştirildiğine belirtmektedir. Bramwell ve Lane (2011: 413) ise sürdürülebilir turizmi sürdürülebilir kalkınma fikrinin turizm sektöründe uygulanması olarak ifade etmektedirler. Tao ve Wall (2009:90) sürdürülebilir turizmi sürdürülebilir gelişmenin türevi olarak ifade ederken, Edgell vd. (2007:194)'ne göre sürdürülebilir turizm, felsefi açıdan tüm turizm çeşitlerinin var oldukları bölgelerde gerçekleştirilmelerinde planlama aşamasından başlayarak temel bir kriter olarak uygulanmasıdır.Bir başka bakış açısında sürdürülebilir turizm sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin turizmin ihtiyaçları bağlamında transferidir (Hardy ve Beeton, 2001:169). Berry ve Ladkin (1997: 435) sürdürülebilir turizmi sürdürülebilir turizm gelişmesinin görünür hale (uygulama) dönüşümü potansiyelini ifade ettiğini belirtmekte, ancak uygun politikaların uygulanması diğer ifade ile fikirlerin uygulamaya dönüştürülmesi ile potansiyelini gerçekleştirebileceğine vurgu yapmaktadır. Sürdürülebilir turizmi olumsuz etkileri minimize eden, olumlu etkileri ise maksimize etmeyi amaçlayan bir yaklaşım olarak değerlendiren Weaver (2006:10),kavramı bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınmanın bir formu (örn. süreç olarak kalkınma) sonrasında ise başarının aracı olarak (örn. amaç olarak kalkınma) görmekte ve iki kavram (sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir kalkınma) arasında sanıldığı gibi doğrudan bir ilişki olmadığını belirtmektedir.

Farklı araştırmacıların (Hunter, 1995;Hunter, 1997; Clarke, 1997; Jafari, 1989,2001; Butler, 1999; Weaver, 2006) turizmde sürdürülebilirlik ile ilgili yaklaşımlarının ortaya konması ve yaklaşımlardaki odak noktalarının belirlenmesi sürdürülebilir turizmin kavramsal boyutta anlaşılmasına katkı sağlayacak ve ne olarak görüldüğünü ortaya koyacaktır.

Hunter (1995) sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiyi ilk araştıran araştırmacıdır. Araştırmacı sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiyi daldırma terimi ile ifade etmekte ve iki kavramın karşılıklı ilişkisi olduğunu ve bazı alanlarının ortak olduğunu belirtmekte ancak bununla birlikte bileşenlerinin tamamen uyuşmadığını savunmaktadır. Sürdürülebilir turizmin dar kapsamlı katkı sağladığına vurgu yapan araştırmacıya göre sürdürülebilir kalkınma sürdürülebilir turizmden daha önemlidir (Akt.Johnston, 2014: 201-202). Hunter (1997) sürdürülebilir turizm fikrinin turizmin sürdürülebilir kalkınmayı desteklemedeki rolünü arttırdığını belirttiği bir başka çalışmasında bu desteğin dört boyutlu (turizm merkezli, ürün liderliği, çevre liderliği, neotenous turizm) olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. bunlar aşağıda sunulmuştur:

Turizm Merkezli: Sürdürülebilir kalkınmanın en zayıf şeklidir. Turizmin sektör olarak gelişmesi ve turistlerin ve tur operatörlerinin istek ihtiyaçlarının karşılanması öncelikli yaklaşımdır. Yaklaşımda turizmin geliştirileceği bölgede açlık ve bozulma bulunmalıdır. Turizm aktiviteleri bölgede halen var olan ve çevreye zarar veren diğer ekonomik faaliyetlerin sağladığından daha fazla refah getirmelidir. Turizmin gelişmesi bölgedeki kaynaklara daha fazla zarar veren diğer kaynakların

yerini almalıdır. Bu sayede turizm hem çevresel kaynakların korunmasını hem de yerel halkın eğitimini sağlayarak doğal kaynakların yok olmasını miktar ve/veya kalite olarak azaltır ve korur.

Ürün Liderliği: Turizmin gelişmiş olduğu bölgelerdeki sürdürülebilirlik uygulamalarıdır. Turizmin yerel ekonomide temel alan olduğu bölgelerde kolaylıkla uygulanabilir. Turizmin bölgede gelişmesi diğer kırılgan bölgelerin turizm veya diğer sektörler yoluyla bozulmasını engeller. Bu nedenle turizmin popüler olduğu destinasyonlarda ekonomik sektör olarak önemini koruması diğer bölgeleri koruma yanında kamu ve özel sektör işbirliği ile gelişimin kontrollü ve doğal kaynaklara zarar vermeyecek şekilde yürütülmesini mümkün kılar.

Çevre Liderliği: Turizm ve çevre sistemi arasında çarpık ilişkinin olduğu bölgelerde, çevre odaklı yaklaşımın benimsenmesini öneren boyuttur. Turizmin hiç olmadığı veya yeni gelişim gösterdiği bölgelere uygundur. Amaç doğaya ve kültürel değerlere duyarlı turizm çeşitlerinin(örn. Eko-turizm) geliştirilmesidir. Doğal kaynakların taşıma kapasitesi turizm çeşitlerinin oluşturulmasında temel sınırlayıcı olarak kullanılır. Bu yaklaşımda hala güçlü ürün odaklı görülse de pazarlama faaliyetlerinde esas odağın çevre olması farklılığıdır. Yaklaşımda bazı bölgelere girişlerin sınırlandırılması ve geliştiği bölgedeki işletmelerin uygulamaları ile çevreye duyarlılık göstermesi niş pazarlar oluşturmada katkı sağlar.

Neotenous Turizm: Bu yaklaşım çok güçlü bir sürdürülebilirlik yaklaşımıdır. Yaklaşıma göre turizm ekolojik temele göre geliştirilmelidir. Bazı bölgelerde (örn. ulusal ve uluslararası önemi olan doğal rezervler) daha üstün amaçlar için gerekirse turizmden vazgeçilmelidir. Turizmin ekolojik sisteme hiç olumsuz etkisinin olmaması düşünülemez. Ancak bu yaklaşımda en ideal şekilde çevre koruma ilkeleri uygulanmalıdır. Turizmin giriş ve gelişim aşamalarında olduğu bölgelerde macera turistleri, küçük turist grupları ve araştırma yapma amaçlı gelen grupların kullanımına izin verilen yaklaşımdır. Amaç yenilenemez veya yenilenmesi zor olan kaynakların kullanımını en alt düzeye indirmektir.

Clarke (1997) sürdürülebilir turizmi ikili takım olarak dörtlü konumlandırmaktadır. İlk ikili, sürdürülebilir turizmi, turizmin belli ölçeklerine bağlı olarak değerlendirmektedir. Diğer ikili ise sektörün olumsuz etkilerini azaltmasını sağlayacak amaçları gerçekleştirme olarak ele almaktadır.

Konumlandırma 1 (Zıtlık yaklaşımı): Sürdürülebilir turizm ve kitle turizmini klişe tabirle iyi ve kötü olarak gören anlayışa göre olumsuz sosyal ve çevresel etkilerin yaşandığı destinasyonlar kitle turizm destinasyonlarıdır. Kuşkusuz kitle turizmi ölçeğe dayalıdır ve gerçekleştirilen turizm faaliyetinin ölçeği zıttının özelliklerini tanımlamada belirleyicidir. Bu yaklaşımı benimseyen araştırmacılar küçük ölçek özellikleri ile sürdürülebilir turizmi mevcut turizm türlerinin karşıtı olarak görmüşler ve kitle turizminin karşıtlarını sürdürülebilir turizm olarak ifade etmişlerdir. Kısaca küçük sürdürülebilir ile aynı değerlendirilmiştir.

Konumlandırma 2(Süreklilik yaklaşımı): 1990'larda zıtlık yaklaşımı verimsizlik nedeniyle (özellikle ekonomik açıdan) reddedilmiş ve ilk fikirlerin esnek adaptasyonu ortaya çıkmıştır. Örneğin sürdürülebilir turizm kitle turizminin altyapı, ulaşım ve rezervasyon sistemlerinden faydalanabilir. Bu

konumlandırmada ölçek hala tanımlama kriteridir. Ancak sürdürülebilir turizm içedönük bakış açısıyla diğer sektörlerin önemini ihmal eden bir yaklaşıma sahiptir. Bu sürdürülebilir kalkınmanın daha geniş bakış açısıyla uyumsuzluk gösterir.

Konumlandırma 3 (Hareket yaklaşımı): ilk iki yaklaşım talebin kitle turizminden daha sürdürülebilir formlara değişimini sağlamıştır. Bu doğrultuda sürdürülebilir turizm tanımında üç anahtar değişim ortaya çıkmıştır. Birincisi, büyüklük ölçek olarak bir hedef haline gelmiş olmakla birlikte kitle turizminin varlığı eleştiri konusu olmaktan çıkmış ve kalkınma konusu olmuştur. İkincisi, sürdürülebilir turizm turizmin mevcut büyüklük ölçeğini belirleme kriteri olmaktan çıkmış ulaşılmak istenen bir amaç haline gelmiştir. Üçüncüsü, turizm çeşitleri sürdürülebilir veya sürdürülebilir mi? tartışmasından mevcut bilgileri harekete geçirmek ve amaca ulaşmak için uygulama çabalarına odaklanma yönelimi artmıştır. Bu doğrultuda küresel etkiler, ekolojik ve fiziksel etkiler, çevre yönetim sistemleri çevresel etki değerlemesi, çevresel denetim, tekrar kullanım, geri dönüşüm, azaltma, sürdürülebilir turizm için rehberler, eşitlik, işletme/örgüt odağı konuları ön plana çıkmıştır.

Konumlandırma 4 (Yaklaşma yaklaşımı): Bu yaklaşım sürdürülebilir turizmi, ölçeği ne olursa olsun, tüm turizm türlerinde ulaşılması gereken amaca ulaşmak için başarılması gerekenler için çabalama olarak görmektedir. Sürdürülebilir turizm hala evrimleşmektedir. Mevcut durumu daha iyi noktaya götürme çabaları, açık belirlenmiş amaç tanımlamasından daha önemlidir. Tablo 1.Clarke (1997)'ın geliştirdiği üçüncü ve dördüncü konumlandırmaların kitle turizmi ve alternatif turizm için sürdürülebilir turizm amaçlı çabalarındaki odak noktalarını göstermektedir.

Tablo 1. Sürdürülebilir Turizm Hedefleri

Büyük Ölçekli Turizm (Kitle Turizmi)	Küçük Ölçekli Turizm (Alternatif Turizm)
- Küresel Etkiler, -Ekolojik ve Fiziksel Etkiler, -Çevre Yönetim Sistemleri -Çevresel Etki Değerlemesi, -Çevresel Denetim, -Tekrar Kullanım, Geri Dönüşüm, Azaltma, -Sürdürülebilir Turizm İçin Rehberler, -Eşitlik, -İşletme/Örgüt Odağı Konuları	-Yerel Alan Tanımlamaya Odaklanma -Eşitlik -Sürdürülebilir Turizm İçin Rehberler, -Yerel Kontrol -Turist/Yerel Halkın Eğitimi -Turist Özellikleri -Otantiklik -Bütünlük

Kaynak: Clarke, 1997: 228-230.

Turizmin 1950'li yıllardan itibaren günümüze kadar gerçekleştirdiği dönüşümlerin sürdürülebilir turizmin ortaya çıkışı ve gelişiminin anlaşılmasının çerçevesini oluşturduğunu belirten Jafari (1989,2001) dört platform (taraftarlık (Advocacy), uyarıcı (cautionary), adaptasyon (adaptancy) ve bilgi-odaklı (knowledge-based) olarak dönemleri sınıflandırmıştır (Akt. Weaver 2006: 4-10).

Taraftarlık (Advocacy): II.Dünya Savaşı sonrası 1950 ve1960'lı yıllarda turizmin gelişimini içermektedir. Bu dönemde turizm en hızlı gelişen sektörlerden birisidir. Gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan orta sınıfın seyahat ve boş zaman amaçlı yer değiştirme isteği turizm talebini arttırmıştır. Bu durum sektörün emek yoğun yapısı, direk ve dolaylı ekonomik faydaları ile kalkınmanın canlandırıcı

sektörü olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Turizm aynı zamanda farklı kültürlerin birbirini tanımasının aracı olma yanında turistik özgün değerlerin (çevresel, kültürel ve tarihi varlıklar) korunmasının kaynağı işlevi görmüştür.

Uyarıcı (cautionary): 1960 ve 1970'lerde ortaya çıkan bazı faktörler uyarıcı dönemi başlatmıştır. Özellikle turizmin kontrolsüz büyümesinin turizmin geliştiği bölgelerdeki halka çıkardığı çevresel, sosyo-kültürel maliyetler yanında sektörün hızlı büyümesinin çevre üzerinde neden olduğu tahribat çevrecilerin tepkisini çekmiştir. Aynı zamanda büyüme ile ücretlerin düşmesi, sektörün mevsimsellik özelliği nedeniyle talebin belli dönemlerde yoğunluk gösterirken belli dönemlerde çok azalmasının oluşturduğu sorunlar ve farklı gelir düzeylerine sahip kitleler olarak yerel halk ile turistlerin aynı ortamda bulunmasının suçu arttırması, kaynakların yetersiz kalması gibi sorunlar turizme farklı bakılması gereğini ortaya çıkarmıştır.

Adaptasyon (adaptancy): Uyarıcı platform turizmin potansiyel olumsuz etkilerini tanımlamıştır. Ancak bu olumsuzlukların nasıl ortadan kaldırılacağı veya bunlardan nasıl korunacağını açıkça belirtmemiştir. Bu durumlar 1970 ve 1980'lerde adaptasyon döneminde tartışılmaya başlanmıştır. Alternatif turizm olgusu bu dönemde kitle turizmine alternatif olarak antitez şekilde sunulmuştur. Alternatif turizm kitle turizminin zıttı olarak dışsal sahiplikli büyük ölçekli işletmeler yerine yerel sahiplikli küçük ölçekli işletmeleri desteklemiştir. Eko-turizm önemli bir alternatif turizm çeşidi olarak doğal kaynaklara yönelik gelişmiştir.

Bilgi-odaklı (knowledge-based): 1980 ve 1990'larda sektörün özellikle işletmeler tarafı küresel ölçekli yapılar tarafından işletildiği için adaptasyon platformunda önerilen alternatif turizm kitle turizminin alternatifidir yaklaşımının amacı gerçekleştirmekten uzak kaldığı görülmüştür. Sektör kitle turizmi tarafından domine edildiği için alternatif turizm sadece problemlerin küçük bir kısmına bir çözüm olabilir. Destinasyonlardaki tüm turizm çeşitlerinin olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğunun kabul edildiği bu dönemde araştırmacıya göre bütüncül bakış açısı ve bilginin yardımıyla sorunlar ele alınmalı ve çözülmelidir. Sektör temsilcileri ve akademik dünya bilimsel bilgileri kullanarak sektördeki sürdürülebilirliği sağlayacak ilke, politika ve uygulamaları geliştirmelidir.

Butler (1999) "yeşil" ve "alternatif" turizm formlarının sadece sürdürülebilir turizm olarak görüldüğü yaklaşımlara getirdiği eleştirisinde öncelikle bu yaklaşımın kitle turizmini otomatik olarak sürdürülebilir gelişme ilkelerinin uygulanamayacağı bir turizm çeşidi olarak konumlandırma hatasına düştüğünü vurgulamaktadır. Bu kalkınma yaklaşımının iki sebepten dolayı problemli olduğunu belirten araştırmacı öncelikle tüm turizm türleri, doğaya duyarlı formlarda dahil olmak üzere, geliştiği bölgede her ne kadar ölçeği küçük olsa da toplam etkisi ile bölgenin dengesi üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilir. Örneğin kırılgan bölgelere yönelik gerçekleştirilen eko-turizm faaliyetleri katılımcı sayısı sınırlı olsa bile bölgenin ekolojisi üzerinde olumsuz etki potansiyeline sahiptir. İkinci olarak kitle turizminin tüm formlarının sürdürülebilir olmadığı henüz kanıtlanmış değildir. Araştırmacının bu noktada dikkat çektiği bir diğer önemli husus esas olanın kitle turizminin nasıl sürdürülemez olduğunu belirtmek değil, nasıl sürdürülebilir geliştirilebileceğinin ortaya konmasıdır. Butler'ın sürdürülebilir

turizm ile ilgili bir diğer eleştirisi sadece çevre odaklı olarak ele alınması diğer aktörlere yeterli önemin verilmemesidir. Butler'ın dikkat çektiği bir diğer nokta sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin kavramda üstü kapalı olarak ifade edilen sınırlandırma fikridir. Bu düşüncenin uygulamada turist sayısı, altyapı geliştirme ve alanın düzenlenmesi boyutlarıyla ifade edildiğini ifade eden araştırmacı 1960'larda geliştirilen taşıma kapasitesi kavramının bölgesel bazda sihirli sayısının ne olması gerektiğinin henüz tam olarak belirlenemediğine dikkat çekmektedir. Tüm turizm çeşitlerinin plansız geliştirilmesi durumunda sürdürülebilirlik özelliğini kaybedeceğini belirten araştırmacı taşıma kapasitesinin destinasyonlarda sürdürülebilir turizmin oluşturulmasında anahtar elemanlardan birisi olduğunu vurgulamaktadır. Sürdürülebilir turizm ilkelerinin sadece isimlendirilmesi değil kalkınma planlarında yer alması ve uygulamaya dönüştürülmesi gerekmektedir. Butler'ın genel değerlendirmesinde dikkat çektiği anahtar problem turizmdeki tüm paydaşların sürdürülebilir turizm denince neyin kastedildiğinin tam anlayamamalarıdır. Bu nedenle tüm paydaşların (yerel halk, turist, turizm işletmeleri, kamu yönetimi ve sivil toplum örgütleri) bakış açısıyla sürdürülebilir turizme yaklaşılması ve gönüllü katılımlarının sağlanması gerekmektedir.

Weaver (2006: 25) sürdürülebilir turizmin gelişiminde ideal tipler olarak indirgemeci (minimalist) ve kapsamlı sürdürülebilir turizm ayrımı yapmaktadır. Araştırmacıya göre *indirgemeci sürdürülebilir turizm tipinde* bir merkezde veya üründe etkilerin oluşumunda öncelik biyo-merkezci (çevresel) veya antropo-merkezci (sosyo-kültürel ve ekonomik) konulara verilmeli ve turizm dışındaki sektörler ve diğer paydaşların arasında eşitlik aranmamalıdır. Dikkat mevcut durumu (statükoyu) sürdürme üzerinde odaklanmalı ve bu sadece kısa dönemli direk etkileri dikkate almalıdır. Güçlü ve zayıf sürdürülebilirlik yaklaşım belirleme ürün veya destinasyonun doğasına bağlı belirlenmelidir. Diğer uçta yer alan *kapsamlı sürdürülebilir turizm tipi* bütüncül yaklaşımı çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik etkileri aralarında eşitlik gözetecek şekilde küresel ve sektörlerarası bağlamda aynı anda ele alır ve aynı zamanda dolaylı ve uyarılmış etkileri uzun dönem bağlamında dikkate alır. Güçlü ve zayıf sürdürülebilir yaklaşım belirleme stratejik planlarda birlikte dikkate alır.

Tablo 2. İndirgemeci ve Kapsamlı Sürdürülebilir Turizm Tipleri

İndirgemeci Sürdürülebilir Turizm	**Kapsamlı Sürdürülebilir Turizm**
-Çevresel, sosyo-kültürel veya ekonomik etkiler	-Çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik etkiler
-Alana özgü veya yerel odaklı	-Bölgesel ve Küresel odaklı
-Eylemlerin kısa dönemli etkileri	-Eylemlerin uzun dönemli etkileri
-Sadece turizm sektörü	-Turizm diğer sektörler bağlamında
-Sadece doğrudan etkiler	-Doğrudan, dolaylı ve uyarılmış etkiler
-Nesiller arası eşitlik	-Nesiller arası ve bölge içi eşitlik
-Statükonun sürdürülebilirliği	-Sürdürülebilirliği geliştirme
↓	↓
• Zayıf veya güçlü sürdürülebilirlik yaklaşımı, içeriğe bağlı olarak	
• Finansal sürdürülebilirlik	

Kaynak: Weaver, 2006: 25.

Birçok araştırmacı Birleşmiş Milletler Çevre Programı (United Nations' Environment Programme-UNEP) ve Dünya Turizm Örgütünün (World TourismOrganisation-UNWTO) sürdürülebilir turizmi ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik arasında denge kurulması üzerinde odaklandığını belirtmekte ancak bu dengenin kurulmasında özellikle ekonomik büyüme ve çevrenin korunması arasında çatışma olduğunu belirtmektedir (Bramwell ve Lane,2011: 413). Sürdürülebilirlik literatürü çoğunlukla doğal kaynaklar üzerinde odaklanmaktadır. Oysa insan yapısı ve sosyo-kültürel kaynaklar turizm bağlamında doğal kaynaklar kadar önemlidir. Bu nedenle sürdürülebilir turizmin başarılabilmesi için insan yapısı kaynaklara da doğal kaynaklar kadar önem verilmesi gerekmektedir. Ayrıca kaynakların sürdürülebilir kullanımının ölçüsü nedir? Bu konuda bir karmaşa oluşmaktadır (zayıf sürdürülebilirlik veya güçlü sürdürülebilirlik yaklaşımları). Bir diğer sorun yaşanan nokta bir kişi veya işletme kaynakları sürdürülebilir kullandığını nereden bilecektir? Bu amaçlı ölçümlerin neler olduğunun tam olarak belirlenmemiş olması büyük sorun oluşturmaktadır (Garrod ve Fyall, 1998: 202).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma, içinde yaşam bulunan başka bir gezegen bulana ve oraya ulaşmamızı sağlayacak teknolojiyi geliştirene kadar dünyayı ve kaynaklarını kullanmada uymak zorunda olduğumuz temel fikirlerdir. Gelişmiş veya gelişmekte olan ülke ayrımının bu noktada hiçbir anlamının olmaması bir diğer önemli hususu oluşturmaktadır.Kuşkusuz sürdürülebilirlik kolaylıkla başarılamaz. Çünkü sürdürülebilirlik ulaşılacak ve daha sonra unutulacak sabit bir pozisyon değildir. Sürdürülebilirlik çoklu parametrelerin sabit ayarlarının dinamik bir dengede sağlanması pozisyonudur (Dodds ve Butler, 2009, 46).

Turizm sektörünün temel kaynakları doğal ve sosyo-kültürel kaynaklardır. Bu kaynakların kullanımında sürdürülebilirlik ilkelerine uyulmaması sektörün belli bir destinasyonda varlığını devam ettirebilmesinin temel şartlarından biridir. Ancak saf ekonomik kaygılarla sektörün özellikle üst yapısının geliştirilmesi ilk gelişim dönemlerinde "yeşil" endüstri olarak ifade edilen turizmin günümüzde tehdit olarak görülmesi ve gelişiminin kısıtlanması fikirlerinin doğmasına neden olmaktadır. Ayrıca turizm sektörü ironik bir biçimde kendisinin varlığı olan nesneleri yok etmektedir (Briassoulis, 2002: 1076). Butler (1999)'ın vurguladığı gibi turizmde mevcut olan en temel problem tüm tarafların tatminini sağlamaktır. Bir destinasyonda turistin beklentileri, memnuniyet, yerel halkın beklentisi turizmin sağladığı altyapı ve ekonomik faydalardan istifade ve aynı zamanda kültürel değerleri ve doğal değerlerinin yok olmaması ve su, enerji, kalabalıklık, kirlilik gibi sorunların oluşmamasıdır. Sektör işletmelerinin temel beklentisi ise ekonomik karlılıklarını koruma ve talebin sürekliliğidir. Politikacılar ise 4 yıllık dönemler halinde tekrar yönetimde olmayı arzularlar ve oluşturulacak planlar ve politikaların en kısa sürede sonuç vermelerini beklerler. Oysa sürdürülebilirliği sağlamak için gerçekleştirilecek planların uygulamaları uzun süre alır (Dodds ve Butler, 2009: 48).Sürdürülebilir turizm, sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri olan dışsal faktörler,

özellikle destinasyonun ve işletmelerin yönetiminde ve planlamasında, dikkate alınmazsa anlamsız bir yapıdır (Weaver, 2006: 22).

Sürdürülebilir turizm mi? Yoksa turizmde sürdürülebilirlik mi?'nin kavramsal eleştirisinin yapıldığı bu çalışmada literatür kısmında sunulan bilgiler doğrultusunda aşağıdaki genel değerlendirmelerde bulunulabilir.

- Sürdürülebilir turizm bir turizm çeşidi değil sürdürülebilir kalkınma fikrinin turizmde uygulanmasıdır. Ekoturizm, temiz üretim, çevre yönetimi, ekolojik etiketleme ve turizm taşıma kapasitesi bu amaçlı temel uygulama fikirleri olarak sayılabilir (Schianetz, Kavanagh ve Lockington, 2007: 374).
- Sürdürülebilir turizm ile ilgili tanımlar incelendiğinde odak noktasının bir turizm faaliyetinden çok paydaşların turizm faaliyetlerinden etkilenmeleri ve onların beklentilerinin karşılanmasına vurgu yapıldığı görülmektedir.
- Sürdürülebilirlik kavramının turizm sektöründe uygulanması turizm-odaklı yaklaşım gösterdiği için sürdürülebilirlik fikrinin ilkelerinden ayrılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı kalkınmaya çok boyutlu sektörel yaklaşıma sahipken, sürdürülebilir turizm tek sektör odaklı olarak kalkınma yaklaşımına sahiptir.
- Turizmin ilk dönemlerinde kitle turizminin alternatifi olarak sunulan sürdürülebilir turizm felsefi açıdan tüm turizm çeşitlerinin var oldukları bölgelerde gerçekleştirilmelerinde planlama aşamasından başlayarak temel bir kriter olarak uygulanmasıdır. Diğer bir ifade ile sürdürülebilir turizm sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin turizmin ihtiyaçları bağlamında transferidir.
- Sürdürülebilir turizm sadece alternatif turizm çeşitlerini tanımlamak için kullanılan bir kavram değildir. Sürdürülebilir turizm mevcut bir yapı veya durumun doğasında olan bir karakteristik değil turizmin başarmak için çabalamak zorunda olduğu bir amaçtır (Clarke, 1997: 224).
- Sürdürülebilir turizm kalkınmasının temel konusu, yerel halkın; yaşam standardını yükseltme, doğal, sosyo-kültürel sermayelerini koruma, fayda ve maliyetlerin dağıtımında iç ve kuşaklararası eşitliği sağlama, kendi kendine yeterliliklerini koruma ve turistlerin ihtiyaçlarını karşılama temel kriterlerini sağlarken, doğal, insan yapısı ve sosyo-kültürel kaynakların nasıl yönetileceği konularının belirlenmesidir (Briassoulis, 2002: 1065).
- Sürdürülebilir turizm felsefesinin geliştirilmesinde anahtar belirleyicilerden birisi destinasyonun taşıma kapasitesidir. Bu doğrultuda yasa koyucular, planlayıcılar ve yöneticiler sürdürülebilir turizm gelişmesini başarmak istiyorlarsa mutlaka destinasyonun sınırlarını belirlemeli ve sürekli olarak ölçmek zorundadırlar (Atherton, 1993: 2).
- Sürdürülebilir kalkınma turizm bağlamında değerlendirildiğinde akademik literatürün son zamanlarda adeta küçük ölçekli üretim sanayi (cottageindustry) gibi görülmektedir. Bu tanımlar sürdürülebilir turizmi iki bakış açısıyla ele almaktadır. Bunlardan ilki turizm-odaklı yaklaşımdır. Yaklaşım turizmi daha kapsamlı sürdürülebilir kalkınma politikalarının elemanı

olarak gören, ekonomik faaliyet olarak turizmdir. İkinci yaklaşım turizmi farklı durumlara göre farklı kalkınma yolları öneren uyarlanabilir bir paradigmadır (Sharpley, 2000: 1).

- Sürdürülebilir turizmde sürdürülebilirliği başarmada temel problem tanımlamada değil oluşturulması ve uygulanmasındadır. Özellikle politika yapıcıların ve sektör işletmelerinin temel odak noktalarının ekonomik bakış açısı olması ve çevresel, sosyo-ekonomik faktörlerin ikinci planda değerlendirilmesi büyük sorun oluşturmaktadır. Bu nedenle bakış açısı bütüncül (holistik) olmalı ve en önemlisi turizm kalkınması karar verme süreci hem şeffaf olmalı hem de tüm tarafları bilgilendirmelidir (Hunter, 1997: 859).

Bu araştırma çerçevesinde konuyla ilgili gerçekleştirilen derinlemesine literatür taraması sonuçlarına göre, sürdürülebilir turizm öncülü olan sürdürülebilir kalkınmadan geliştirilmiş ve sürdürülebilir kalkınma fikrinin ve ilkelerinin turizm sektörünün ihtiyaçları bağlamında uygulanmasıdır. Ayrıca sürdürülebilir turizm, felsefi açıdan tüm turizm çeşitlerinin var oldukları bölgelerde gerçekleştirilmelerinde planlama aşamasından başlayarak temel bir kriter olarak uygulanmasıdır. Sürdürülebilir turizmin gelişim politika ve planlarının tüm paydaşların (özellikle yerel halkın) katılımı ile gerçekleştirilmesi gerekliliği ve kitle turizminin alternatifi olarak görülmemesi gerektiği bir diğer önemli temel bulgu olarak sayılabilir.

KAYNAKÇA

ARANSSON, Lars; (1994), "Sustainable Tourism System: The Example of Sustainable Rural Tourism in Sweden", **Journal of Sustainable Tourism**, 2(1/2), pp. 81-92.

ATHERTON, Trevor; (1993), Measuring Sustainable Tourism Development: Problems and Achievements, WTO 10th General Assembly, (30 September-9 October), Bali, Indonesia.

BERRY, Sue and LADKİN, Adele; (1997), "Sustainable Tourism: A Regional Perspective", **Tourism Management**, 18(7), pp. 433-440.

BRAMWELL, Bill and LANE, Bernard; (2011),"Critical Research on the Governance of Tourism and Sustainability", **Journal of Sustainable Tourism,** 19(4-5), pp. 411-421.

BRAMWELL, Bill and Lane, Bernard; (2012),"Towards Innovation in Sustainable Tourism Research," **Journal of Sustainable Tourism,** 20(1), pp. 1-7.

BRIASSOULIS, Helen; (2002), "Sustainable Tourism and the Question of the Commons", **Annals of Tourism Research,** 29(4), pp. 1065-1085.

BUTLER, Richard W.; (1999), "Sustainable Tourism: A State of the Art Review", **Tourism Geographies**, 1(1), pp. 7-25.

CLARKE, Jackie; (1997), "A Framework of Approaches to Sustainable Tourism". **Journal of Sustainable Tourism,** 5(1), pp. 224-233.

DEMİR, Cengiz ve ÇEVİRGEN, Aydın; (2006), **Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı**, Nobel Yayın, Ankara.

DODDS, Rachel and BUTLER, Richard W.; (2009), Inaction More Than Action, S. Gossling, C.M. Hall, D.B. Weaver (Ed.), Sustainable Tourism Futures Perspectives on Systems, Restructuring and Innovations, NY, Routledge, Taylor & Francis Group, 43-57.

DREXHAGE, John and MURPHY, Deborah; (2010), Sustainable Development: From Brundtland to Rio 2012, Background Paper, International Institute for Sustainable Development, United Nations Headquarters, New York, September.

EDGELL, David L.Sr, ALLEN, M.D., SMİTH, G. and SWANSON, J.R.; (2007), **Tourism Policy and Planning: Yesterday, Today and Tomorrow**, Elsevie rLtd, London,

ERDOĞAN, Nazmiye; (2003), **Çevre ve Ekoturizm**, Erk Yayınları, Ankara, 100s.

FENNELL, David A.; (1999), **Ecotourism: An Introduction**, Routledge, London.

GARROD, Brian and FYALL, Alan; (1998), Beyond the Rhetoric of Sustainable Tourism?, **Tourism Management**, 19(3), pp. 199-212.

GÖSSLİNG, Stefan and HALL, C.Michael; (2006), "An Introduction to Tourism and Global Environmental Change, S. Gossling ve C.M. Hall, (Ed.). **Tourism& Global Environmental Change, Ecological, Social, Economic and Political Interrelationships,** NY, Routledge, Taylor & Francis Group, 1-33.

GUNN, ClareA.; (1994), **Tourism Planning: Basics, Concepts, Cases**, 3rd Ed. Taylor & Francis, Washington.

HARDY, Anne and BEETON, Robert J.S.; (2001), "Sustainable Tourism or Maintainable Tourism: Managing Resources for More Than Average Outcomes, "**Journal of Sustainable Tourism**, 9(3), pp. 168-192.

HARDY, Anne, Beeton, ROBERT J.S. and PEARSON, Leonie; (2002), "Sustainable Tourism: An Overview of the Concept and Its Position in Relation to Conceptualisations of Tourism," **Journal of Sustainable Tourism,** 10(6), pp. 475-496.

HUGHES, George; (1995),"The Cultural Construction of Sustainable Tourism, "**Tourism Management,** 16(1), pp. 49-59.

HUNTER, Colin; (1997), "Sustainable Tourism as an Adaptive Paradigm, "**Annals of Tourism Research**, 24(4), pp. 850-867.

INSKEEP, Edward; (1991), **Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach**, Van Nostr and Reinhold, New York, 344-347p.

JOHNSTON, Charles Samuel; (2014), "Towards a Theory of Sustainability, Sustainable Development and Sustainable Tourism: Beijing's Hutong Neighbourhoods and Sustainable Tourism, "**Journal of Sustainable Tourism,** 22(2), pp. 195-213.

KAHRAMAN, Nüzhet ve TÜRKAY, Oğuz; (2006),**Turizm ve Çevre**, DetayYayıncılık, Ankara.

LUI, Zhenhua; (2003), "Sustainable Tourism Development: A Critique, "**Journal of Sustainable Tourism**, 11(6), pp. 459-475.

Martin, Ma. Belen Gomez; (2005), "Weather, Climate and Tourism: A Geographical Perspective," **Annals of Tourism Research**, 32(3), pp. 571-591.

MATHIESON, Allister and WALL, Geoffrey; (1982), **Tourism: Economic, Physical and Social Impacts**, Longman, London.

MCCOOL, Stephen F.;(1995),"Linking Tourism, The Environment and Concepts of Sustainability: Setting The Stage, " S.F. McCool and A.E. Watson (Ed**.), Linking Tourism, The Environment and Sustainability,** USD, A Technical Report, US Department of Agriculture, Forest Service, Intermountain Research Station.

MCKERCHER, Bob; (1993), "The Unrecognized Threat to Tourism: Can Tourism Survive Sustainability?" **Tourism Management**, 14(2), pp. 131-136.

MIDDLETON, Victor. T.C. and HAWKINS Rebecca; (1998), **Sustainable Tourism: A Marketing Perspective,** Butterworth-Heinemann, Oxford, 247p.

SCHİANETZ, Karin, KAVANAGH, Lydia and LOCKİNGTON, David; (2007), "Concepts and Tools for Comprehensive Sustainability Assessment for Tourism Destinations: A Comparative Review, "**Journal of Sustainable Tourism,** 15(4), pp. 369-389.

SHARPLEY, Richard; (2000),"Tourism and Sustainable Development: Exploring the Theoretical Divine," **Journal of Sustainable Tourism**, 8(1), pp. 1-19.

TANGUAY, G.A., RAJAONSON, J. and THERRİEN, M.C.; (2013),"Sustainable Tourism Indicators: Selection Criteria for Policy Implementation and Scientific Recognition, "**Journal of Sustainable Tourism.** 21(6), pp. 862-879.

TAO, Teresa C.H. and WALL, Geoffrey; (2009), "Tourism as a Sustainable Livelihood Strategy, "**Tourism Management,**30, pp. 90-98.

TUNA, Muammer; (2007), **Turizm, Çevre ve Toplum,** Detay Yayıncılık, Ankara, 27-28s.

WCED; (1987), **Our Common Future,** New York, Oxford University Press

WEARING Stephen and NEİL, John (2009),**Ecotourism: Impacts, Potentials and Possibilities**, 2nd Ed. Oxford, Elsevier, Butterworth-Heinemann

WEAVER David and LAWTON, Lawton; (1999),**Sustainable Tourism: A Critical Analysis**, CRS for Sustainable Report Series.

WEAVER, David; (2006), **Sustainable Tourism: Theory and Practice,** Oxford,Elsevier, Butterworth-Heinemann.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÇEŞİDİ OLARAK JEOTURİZM

Hürriyet ÇİMEN[1]
Mustafa KARABIYIKOĞLU[2]

ÖZET

İnsan nüfusundaki artış, kıt olan kaynakların daha da azalması ve kirlilik nedeni ile *sürdürülebilir dünya* görüşü giderek güçlenmektedir. Turizm alanında sürdürülebilirlik ise turizm hareketinin, turizm kaynaklarına ve doğaya en az zararla yürütülmesi ve bu kaynakların korunması anlamına gelmektedir. Turizme katılan kitlenin ilgisinin değişmesi ve doğaya karşı daha duyarlı hale gelmesi, sürdürülebilir turizm hareketinin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Sürdürülebilir bir turizm çeşidi olarak Jeoturizm, jelojik oluşumların (jeosit) coğrafi karakter olarak turistik çekiciliğe (görsel çekicilik ve nadirlik) sahip olması sonucunda ziyaretçi akınına uğraması ile ortaya çıkan turizm çeşididir. Jeoturizm doğa turizmi altında değerlendirilebilir.

Bu araştırmada Jeoturizm hakkında kavramsal bilgi verilerek ilgi gören jeolojik oluşumların sınıflandırması yapılmıştır. Buna göre jeositler sekiz başlık altında incelenmiştir. Bunlar stratigrafik, paleoortamlar, minerolojik, göktaşı çukurları, tektonik levha ilişkileri ve su altı jeositleridir.

Anahtar sözcükler: sürdürülebilir turizm, jeoturizm, jeosit

GEOTOURISM: A NEW TREND IN SUSTAINABLE TOURISM

ABSTRACT

Over the recent years, sustainable development – a development that mets the needs of the present without causingthe impairment of future generations to meet their own interests - has became a widely accepted norm not only in socio-economic development, but in every aspects of human life, including tourism industry, since both the policy-makers and the people became aware of the problems facing humanity due to incredible increase in population growth, inadequate distrubution and availability of the limited natural resources (i.e. fossil fuels, food and water) and the irreversible effects of global warming and climate change. In tourism industry, sustainable means to foster tourism activities without causing any adverse effects in the Abiotic (non-living) and Biotic environments of plants and animals as well as the past and present Cultural environment of people.

Geotourism, a newly developing trend in the sustainable tourism industry, is based on the tourism potential of the geological and geomorphological heritage sites (geosites and geomorphosites) or geographical areas which may contain valuable scientific, cultural and/or educational information about the paleogeographical, paleoenvironmental and paleoecosystems of the geological past of the Earth. In this study an assessment of the concept of sustainable geotourism with a historical back ground of the ideas and classification schemes will be introduced, and an attempt will be made to evaluate its potential in Turkey.

Key words: sustainable tourism, geotourism, geosit

[1] Yrd. Doç. Dr. Ardahan Üniversitesi Turizm İşletmeciliği bölümü hurriyetcimen@ardahan.edu.tr
[2] Doç. Dr. Ardahan Üniversitesi Coğrafya bölümü mustafakarabıyıkoglu@ardahan.edu.tr

GİRİŞ

Turizm türlerindeki çeşitlilik, katılımcıların ilgilerinin giderek zenginleşmesi ile artmaktadır. Turizm ile ilgili yapılan akademik çalışmalarda seyahat amacı, seyahat ve konaklama şekli, seyahat gurubu gibi çeşitli sınıflandırmalar yapılmaktadır. Özellikle seyahat amacındaki çeşitlilik bu zenginlikte oldukça etkili olmaktadır. Bunlardan birisi olarak ortaya çıkan Jeoturizm uzun yıllardır var olmakla beraber, diğer turizm çeşitleri altında adı konmadan yapılmaktadır. Jeoturizm, yeryüzünün öyküsünü merak edenlerin turizmi olarak tanımlanabilir. Jeoturizme konu olan jeosit (özgün jeolojik oluşumlar ile karakterize edilen alan), yer kabuğunun evrimi ile ilgili önemli bir olayın süreç-sonuç ilişkileri kapsamında açıklanılmasına katkı sağlayan, aydınlatan kayaç, fosil, yer şekli, mineral topluluğu, yapı, doku gibi jeolojik özelliklerinin bütününü ifade eder (Kazancı, 2010:12).

Jeoturizm kavramı ilk olarak Hose tarafından 1995 yılında İngiltere'de ortaya atılmıştır. Doğa turizmi içinde kabul edebileceğimiz jeoturizm olgusu, özellikle son yıllarda dünya genelinde yaygın bir ilgi görmeye başlamıştır (Dowling, 2011). Ancak çok seçkin bir kitlenin ilgisini çekmektedir. Jeoturizmin kaynağını oluşturan coğrafik karekterler (Wartiti ve diğ., 2007: 2) arasında stratigrafik, paleoortamlar, minerolojik, göktaşları, tektonik levha ilişkileri ve su altı jeositleri yer almaktadır. Jeoturizme katılanlar, nadir görülebilen bu oluşumlar aracılığı ile dünyanın ve o coğrafyanın oluşumu hakkında teknik bilgiye sahip olurlar. Bu jeositler sayesinde Dünya'nın jeolojik oluşumu gözler önüne serilmektedir. Jeoturizmin kaynağını jeoparklar oluşturmaktadır.

Bu bağlamda son 100 milyon yılda Anadolu'yu etkileyen jeolojik olaylar, örneğin insan ayak izleri barındıran Kula volkanizması, Kapadokya Peri Bacaları, Pamukkale travertenleri jeoturların içinde yer almaktadır. Yakın zamanda Narman ve Tuzluca havzalarındaki peri bacalarına benzer renkli aşındırma şekillerinin, Meke gölü maarının, Nemrut volkanı kalderasının ve farklı özelliklerdeki lav akınıları ve tünelleri ile karakterize edilen Tendürek volkanının da bu turlar arasına girmesi muhtemeldir.

Jeoturizmin sürdürülebilir bir turizm çeşidi olarak ortaya çıkmasını destekleyici unsurların neler olduğuna bakılması için sürdürülebilir turizmin irdelenmesi gerekmektedir. Bilindiği üzere, sürdürülebilir turizmde turizm etkinliklerinin gerçekleştirildiği destinasyondaki ekosistemin zarar görmemesi, turizm etkinliklerinin doğaya duyarlı uzun vadeli olarak gerçekleştirilebilmesi esastır (Erdoğan, 2003: 99; Korkmaz ve Başkankan, 2011). Turizmin doğal kaynaklara zarar vermemesi öncelikli olup (Kuvan, 2000) planlama boyutunda yerel halkın katılımı da gözetilerek küçük ölçekte turizm etkinlikleri planlanır (Kuter ve Ünal, 2009). Bu açıdan bakıldığında, zaten doğal süreçte oluşmuş olan jeositler doğallıklarını korudukları sürece jeoturizme hizmet verebilecektir. Bu nedenle jeoturizm sürdürülebilir bir turizm çeşidi olarak kabul edilebilir. Ancak turizm etkinliklerinin sürdürülebilir kategorisinde olabilmesi için sadece ekolojik veya çevresel ortam koşullarına duyarlılık değil, aynı zamanda turist akışı ve topluma fayda kriterlerini de sağlamak gerekmektedir (UNEP, 2003).

Bu çalışma, jeoturizm adı altında yapılan değişik turizm türlerinin tanımlamalarının yapılarak turizm sınıflandırmasına katkıda bulunmayı ve jeoturizmin sürdürülebilir bir turizm alanı olarak (Newsome, 2006; Thomas, 2012) öneminin, bilinirliğinin ve çerçevesinin ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır. Bu sayede, jeoturizm kavramının turizm terminolojisine ve litertürüne girmesinden sonra, hangi turizm türlerinin jeoturizm kapsamına girdiğinin de belirlenmesi, konuyla ilgili kavram karmaşasının da ortadan kaldırılmasında yararlı olacaktır.

I. JEOTURİZM KAVRAMI

Jeoturizm yerbilimleri (coğrafya, jeoloji ve jeomorfoloji) ile ilgili özgün yapıları, arazileri ve yer şekillerini yerel kültürel birikimler ile birlikte ele alarak tanıtmayı amaçlayan ve özellikle son yıllarda Avrupa ve Amerika'da yüksek pazarlama potansiyeline sahip olduğu öngörülen yeni bir turizm alanıdır. Ekoturizm ve biyo-çeşitlilik akademik literatürde ve turizm pazarlamasında uzun bir geçmişe sahip olmakla beraber, jeoturizm ve bu kavramla bağlantılı olan jeosit, jeomorfosit, jeomiras, jeoçeşitlilik, jeokoruma ve jeotur kavramları turizm endüstrisinde son yirmi yıldır gündeme gelmeye başlamıştır. Bu gelişmede UNICEF'in 'jeoparklar' ve 'jeolojik miras' konularına gösterdiği duyarlılık ve ilgide önemli bir etken olmuştur. Bu bağlamda jeoturizm, seyahat edebilme olanakları olan ve çevre sorunlarına duyarlı olan bireylerin, içerisinde yaşadıkları yerkürenin jeolojik ve jeomorfolojik oluşumunu ve evrimini, bilimsel olduğu kadar, estetik yönleri ve yerel kültürel birikimleri ile birlikte bütünsel olarak tanıma ve kavrama arzusundan kaynaklanan beklentilerini karşılamaya yönelik olarak geliştirilmekte olan bir turizm alanı olarak tanımlanabilir.

Jeoturizmi, katılım amacı ve kitlesi bakımından üç guruba ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi tamamen bilimsel amaçla yapılan jeo turlardır. Bu turlara bilimsel çalışmalar amacıyla katılanlar bulunmaktadır. İkinci gurupta yeryüzünün jeolojik oluşumlarını ve ilginç yer şekillerini merak eden bu konuda genel bilgi sahibi katılımcılar bulunmaktadır. Üçüncü gurupta ise turistik amaçlı sadece farklı bir deneyim yaşamak isteyen katılımcılar yer almaktadır.

Jeoturizm kavramının anlamına ilişkin evrensel olarak kabul gören - jeoloji odaklı ve coğrafya odaklı - olmak üzere iki farklı bakış açısı bulunmaktadır. Jeoloji odaklı jeoturizm kavramına ilişkin ilk tanımlanma, Thomas Hose (1995) tarafından İngilterede yapılmıştır. Bu tanımlama daha sonraki yıllarda Hose (1997, 2000), Joyce (2006) ve Dowling ve Newsome (2006, 2010) tarafından yeniden ele alınarak geliştirilmiş ve kapsamı genişleştilmiştir. Örneğin Hose (2000) jeoturizmi jeolojik oluşumları görme ve anlama üzerine yapılan turizm olarak tanımlamıştır

Coğrafya odaklı sürdürülebilir turizm kavramı "*National GeographicTraveler'ın"* editörü ve aynı zamanda "National Geographic Society'nin" "turizm enstitisü" yöneticisi olan Jonathan Tourtellot (1997) tarafından gündeme getirilmiştir. Tourlet (1997) bu kavramı "ziyaret edilen yerin ortamsal, kültürel, estetik ve yerel halkın refah düzeyini de içine alacak bir şekilde, coğrafik karakterini (bozulmaksızın) kalıcı kılan veya onu zenginleştiren turizm" olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlama özellikle son yıllarda önem kazanmaya başlayan 'sürdürülebilir turizm' olgusunun ve

yapacağı seyahat ile özel bir deneyim yaşamak ve kazanmak isteyen çevre bilinci ile donanmış kişilerin tüm beklentilerini karşılamaktadır.

Dowlig ve Nelson (2010) jeoturizm kavramı ile ilgili olarak yaptığı geniş kapsamlı tanımlamasında jeoturizmi, Tourtellot'un (1997) coğrafya kavramı odaklı sürdürülebilir turizm yaklaşımından farklı olarak, Hose (1995-2005) gibi "özgün olarak jeoloji ve arazi (tanıtımı) üzerinde odaklanan bir doğal alan turizmi biçimi" olarak değerlendirmekte ve bu tanımlama kapsamında jeoturizmin aynı zamanda "bu yerlere kişisel veya rehberli turlar, jeolojik aktiviteler veya jeosit merkezlerinin yöneticileri denetiminde yapılacak geziler" sonucunda, değerlerinin daha iyi anlaşılması ve öğrenilmesi nedeniyle, jeositlerin (özgün jeolojik alanların) ve jeo-çeşitliliğin korunmasına ve yerbilimlerinin öneminin kavranmasına ilişkin konulara da katkı sağlayabileceğine dikkati çekmektedir. Bu bağlamda jeoturizm, jelojik oluşumların (jeosit) coğrafi karakter olarak turistik çekiciliğe (görsel çekicilik ve nadirlik) sahip olması sonucunda ziyaretçi akınına uğraması ile ortaya çıkan turizm çeşididir ve belirli bir bölgenin jeolojik oluşumunu ve görselliğini içermektedir (Dowling, 2013). Buna göre jeoturizmin potansiyelini jeolojik yapılar, yüzey şekilleri ve bunların oluşturduğu manzaralar oluşturmaktadır. Dowling (2013) jeoturizmi, ekoturizm ve özel ilgi turizmi ile ilişkili olmasına karşın, bunlardan farklı olarak, başlı başına ele alınması gereken bir turizm çeşidi olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Ülkemizde jeolojik miras konusunda çalışmalar yapan Kazancı'ya (2010:25) göre-"Jeoturizm, kısmen ya da tamamen doğayı, jeolojik mirası ve jeositleri inceleme amaçlı gezi faaliyetleridir". Aynı konuda çalışma yapan Suludere'ye göre ise jeoturizm, doğa korumacılığı ile birlikte doğa eğitiminin de yapılabildiği ve ilaveten bundan ekonomik gelir sağlanabildiği için son yıllarda hızla yaygınlaşan bir sosyal faaliyet türüdür (Suludere ve diğ. http://www.jmo.org.tr)

Dowling (2013) gibi bazı araştırmacıların canlı varlığı bu turizmin içine katması nedeniyle jeolojik oluşumların dışına çıkıldığı kaygısı ile bu çalışmada göz ardı edilmiştir. Canlı varlığın jeoturizm içinde kabul edilen kısmı yalnızca fosil boyutundadır. Bitki varlığı ve insan unsurunun etkileri göz ardı edilmektedir.

Jeoturizm değeri olan bölgeleri iki guruba ayırmak mümkündür. İlk grupta, görsel cazibesi olmasa da bilimsel açıdan çok önemli sayılabilecek fosil yatağı ya da mineral oluşumu gibi alanlar yer almaktadır. İkinci grupta ise bilimsel değerinin yanı sıra görsel değeri yüksek olan kanyon, mağara gibi jeomorfolojik özellikleri ile ön planda olan yerler bulunmaktadır

Jeoturizm güzergahlarına jeoyol denilmektedir. Jeoyol, varlığı tescil ve ilan edilmiş jeolojik güzellikleri (Jeosit, Jeolojik Miras) görmek amacıyla gidilecek yol veya güzergah olarak tanımlanabilir (Cengiz ve diğ. www.jmo.org.tr).

II. JEOTURİZM KAYNAKLARI

Jeoturizmin tescillenmiş kaynakları jeoparklardır. Jeopark aynı veya farklı türlerden, birden fazla önemli jeosit bulunduran, araçla veya yaya olarak gezme mesafesindeki açık alanlardır. Dünyada

birkaç kilometrekareden birkaç bin kilometrekareye kadar çeşitli büyüklükte olanları kurulmuştur (www.turkjeopark.org). Jeoparkların dışında jeopark olma potansiyeline sahip tüm jeolojik oluşumlar da bu kapsama girebilir. Jeolojik oluşumlara jeositler denilmektedir.

Çizelge 1. Jeoturizm Kaynaklarının Sınıflandırılması

Görsel yer şekilleri	Magmatik	Canlı Temelli	Erezyon Temelli	Gök Taşı Temelli	Stratigrafik
Tepe	Lav tüpü mağaraları	Fosiller	Karstik mağaralar	Mineraller	Silis kırıntılı karasal çökel kayalar
Yamaç	Mineraller	Silisleşmiş ağaçlar	Tuz mağaraları	Meteor çukurları	Silis kırıntılı denizel çökel kayalar
Vadi	Yankayaçları		Deniz mağaraları		Karbonatlı kayaçlar
	Metaformik kayaçlar		Tortul kayaçlar		Evapolitler

Jeo-envanter'in kuralları ProGeo tarafından konulmuş ve bütün Avrupa ülkelerinde jeositlerin 12 temel başlık altında toplanması öngörülmüştür. Bunlar; stratigrafik, paleoortamsal, volkanik, metamorfik ve sedimanter petroloji, doku ve yapı olaylar ve provensler, mineralojik ve ekonomik, doku-yapısal, jeomorfolojik özellikler, aşınma ve depolanma süreçleri, yerşekilleri ve doğal görüntü, göktaşı çarpma izleri, kıtasal veya okyanusal ölçekte jeoloji özellikleri, levha ilişkileri, denizaltı (mağara, Kanyon, volkanik hareketler vb.), tarihsel jeoloji şeklinde sınıflandırılmıştır.

III.JEOSİT TANIMLAMALARI

Peribacaları / Fairy Chimneys Aşınmaya karşı farklı dirençteki volkanik/volkanoklastik kayaç ardalanmasından oluşan istiflerin, akarsu ve rüzgâr aşındırması ile biçimlendirilmiş mantar veya piramid biçimli yer şekilleri.

Traverten /Travetten Yerkabuğundaki kırıklar boyunca yeryüzüne çıkan CaCo3 ile doygun sıcak sulardaki kalsiyum karbonatın küçük havuzcuklar biçimindeki basamaklı su birikintilerinde çökelmesi ile oluşan beyaz renkli kireçtaşı çökelleri.

Tufa /Tufa Kalsiyum karbonat bakımından doygun suların pınarların ağızlarında, akarsu yataklarının çavlan yaptığı yerlerde veya göllerde suyun buharlaşması ve kasiyum karbonatın biyolojik ve/ veya kimyasal yolla çökelmesi sonucu oluşan oldukça gözenekli kireçtaşı.

Yerkürenin içsel yapısında yüksek basınç ve yüksek sıcaklık erimiş olarak bulunan kayaların (magmanın) yer yüzeyine püskürerek çıktığı yerde lavların katılaşması ve volkan küllerinin birikimi ile oluşan koni biçimli yer şekli.

Maar / Maar Su ile doygun kayaçların veya sulak alanların bulunduğu yerlerde volkanik patlama sonucu meydana gelen ve içerisinde genellikle bir göl bulunan çanak biçimli volkanik yer şekli.

Bazalt sütunları/ Basalt colums Yer yüzeyine volkanizma ile çıkan bazaltik lavların yüzeye yakın bir yerde hızlı bir şekilde soğuması ile oluşan heksagonal sütunlar.

İki yamaç arasında akarsu, buzul veya buzul erime suyunun aşındırıcı gücü ile açılmış olan ve genellikle tabanında bir akarsu bulunan düz veya büklümlü, ince, uzun depresyon.

Neojen göl tortuları/ Neogene lacustrine deposits Miyosen (23-5.3 milyon yıl) ve Pliyosen (5.3-2.6 milyon yıl) dönemleri sırasında depolanmış gölsel sedimanlar.

Volkan bombası /Volcanic bomb Volkan patlaması sırasında ağdalı lavların havaya püskürtülmesi ve havada soğuması sonucu oluşan çeşitli biçimlerdeki lav blokları.

Çizelge 2: Tipik Jeositler ve Örnekleri

Sıra	Oluşum / Formation	Örnekleri
1	Peribacaları / Fairy Chimneys	Volkanik yerşekilleri ve arazi görüntüleri Tip yeri. Kapodokya yöresi
2	Traverten /Travetten	Depolanma yerşekilleri ve arazi görüntüleri Tip yeri: Denizli, Pamukkale
3	Tufa /Tufa	Depolanma yerşekilleri- ve arazi görüntüleri Tip yeri: Antalya, Manavgat şelalesi, ve Aydıncık
4	Yanardağ /Volcano	Volkanik yerşekli ve arazi görünümü Tip yerleri:Ağrı, Erciyes, Hasan Dağı, Nemrut.
5	Maar / Maar	Volkanik yerşekli Tip yeri: Konya , Karapınar Acı göl maarı
6	Bazalt sütunları/ Basalt colums	Tip yeri: Kızılcahamam-Çamlıdere Giant's Causeway, Kuzey İrlanda
7	Vadi / Valley	Jemorfolojik özellik ve arazi
8	Neojen göl tortuları/ Neogene lacustrine deposits	Paleoortamsal Tip yeri. Kızlcahamam , Çankırı, Narman, Oltu ve Tuzluca havzaları
9	Volkan bombası /Volcanic bomb	Volkanik ve Jeomorfolojik özellik, Tip yeri. Curuf konileri ve çevresi
10	Obruk / Doline	Jeomorfolojik özellik. Tip yeri. Konya, Obruk, Karapınar
11	Yastık lavlar / Pillow lavas	Volkanik ve jeomorfolojik özellikler
12	Kanyon / Canyon	Tip yeri: Grand Canyon
13	Filiş kıvrımları /Flysch folds	Alp Dağları
14	Volkan bacası / Volcano vent	Volkanik ve jeomorfolojik özellik.
15	Mağaralar /Caves	Jeomorfolojik özellik Tip yeri: Özellikle batı ve orta Toraslarda bulunan mağaralar
16	Fay / Fault	Tip yeri: Doğu ve Kuzey Anadolu Fayları
17	Piroklastik istifler/ Pyroclastics sequences	Tip yeri: İç Anadolu Kapadokya yöresi ve Doğu Anadolu Volkanik yöresi
18	Lav akması/Lava flow	Volkanik ve jeomorfolojik özellik. Tip yeri: Van, Tendürek Volkanı
19	Volkanik breş/Volkanic breccia	Volkanik özellik.
20	Aglomera / Agglomerate	Volkanik özellik.
21	Silisleşmiş ağaçlar/ Silicified trees	Kızılcahamam
22	Fosil yatağı / Fossilifereous bed	Paleontolojik özellik
23	Marn /Marl	Sedimanter özellik

Obruk Yatay veya yataya yakın tabakalı kireçtaşlarında bulunan yeraltı nehirlerinin veya aktif mağara tavanlarının çökmesi sonucu oluşan geniş baca veya kuyu görünümlü derin çukurluklar.

Yastık lavlar / Pillow lavaş Bir su kütlesi (göl veya deniz) altında yüzeye çıkan lavların ani soğumasıyla oluşan yastık biçimli volkanik kayaçlar.

Kanyon / Canyon Jeojik devirler boyunca akarsu aşındırması ile açılmış deri ve dik yamaçlı vadi Jeojik devirler boyunca akarsu aşındırması ile açılmış deri ve dik yamaçlı vadi.

Filiş kıvrımları /Flysch folds Fliş (denizel kiltaşı, kumtaşı) çökellerinde kayma- göçme ve/veya naplar, bindirmeler sonucu oluşan çok büyük ölçekli kıvrımlı yapılar.

Volkan bacası / Volcano vent Volkan patlamasına bağlı olarak lavların çıktığı ve piroklastik materyalin havaya püskürtüldüğü yer.

Mağaralar /Caves Karbonatlı kayaçların egemen olduğu yörelerde karbonatlı kayaçların yeraltındaki sular tarafından eritilmesiyle oluşan ve bazı özel durumlarda içerisinde bir akarsu sistemi veya göl bulunan veya deniz seviyesinde açılmış ise deniz tarafında işgal edilmiş olan çeşitli büyüklüklerdeki boşluklar.

Lav akması/Lava flow Erimiş kayaç kütlesi olan magmanın yer yüzeyine volkanizma ile çıkması sonucu yüzeyde, kızgın kor halinde ve ağdalı bir akışkan halinde bulunan lavların yamaç eğimlerini takip ederek akması.

Volkanik breş/Volkanic breccia Volkanizma kökenli ince taneli bir matriks (volkan külü) içeren ve köşeli lav ve/veya diğer kayaç parçalarından oluşan bir tür volkanoklastik kayaç.

Aglomera / Agglomerate Güçlü volkan patlamaları sırasında havaya püskürtülen çeşitli boyutlardaki ve biçimlerdeki lav parçalarının volkan çevresinde depolanması ile oluşan ve tüflü bir matriks içeren, kötü boylanmalı piroklastik kayaç.

Silisleşmiş ağaçlar/ Silicified trees Ormanlık bir alandaki ağaçların bir su kütlesi ve kalın volkan külü (tepra) örtüsü altında kalması sonucu, su ile karışık mineral bileşenlerinin (mikro kristalen kuvars hidratların) ağaç gövdelerindeki çukur hücrelerden oluşan ve suyun ve çözeltilerin gövde içerisinde iletilmesini sağlayan gözenekli dokular aracılığı ile ağaç gövdelerinin içerisine yavaş bir şekilde sızması sonucu oluşan taşlaşmış ağaç fosilleri.

Fosil yatağı / Fossilifereous bed Sedimanter veya volkanoklastik kayaçlar içerisinde tanımlanabilir fosiller içeren bir kat veya seviye.

Marn /Marl Deniz ve göllerde depolanan ve değişik miktarlardaki (% 30-70) kil ve karbonat çökelleri karışımından oluşan sedimanter kayaç.

SONUÇ

Son yıllarda turizm literatürüne giren jeoturizm daha çok jeoloji alanında çalışan araştırmacıların çalışmalarıyla gelişmektedir. Turizmcilerinde bu çalışmalara dahil olması ile bu turizm türünün organize olarak yaygınlaşması mümkündür. Turizm anabilim dalının gelişmesine katkı sağlamak adına yapılması gereken birçok şey bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın internet sayfasında yer alan turizm çeşitleri arasında birçok turizm çeşidi bulunmasına karşın jeoturizm yer almamaktadır. Aynı şekilde birçok turizm kitabında turizm türleri arasında bu önemli turizm türü ihmal edilmiştir.

Sürdürülebilir turizmin giderek önem kazandığı günümüzde, jeoturizme ilginin gün geçtikçe artması beklenen bir durumdur. Bu nedenle yapılması gerekenler arasında potansiyeli yüksek olan

bölgelerin tespit edilerek jeotur güzergâhlarının belirlenmesi bu alanda uzman rehberlerin yetiştirilmesi ve altyapı gereksinimlerinin karşılanması yararlı olacaktır.

Bu çalışmada jeoturizme konu olabilecek jeositlere yer verilerek bu potansiyelin değerlendirilmesine yönelik yol gösterici olmaya çalışılmıştır. Yapılan sınıflamalar yardımı ile jeoturizmin kapsam içeriği oluşturulması amaçlanmıştır.

Bu alanda literatürün güçlenmesi için jeoturist tanımaya yönelik, Jeolojik alanların korunmasına yönelik, jeoturlar ve bakı noktaları, ilgi gören jeolojik oluşumların sınıflandırılması ve ieolojik alanlarda turist gereksinimleri üzerine çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

DOWLİNG, R. K; (2013), "Global Geotourism – An Emerging Form of Sustainable Tourism", **Czech Journal of Tourism**, 2(2), 59-79. DOI: 10.2478/cjot-2013-0004.

DOWLİNG, R. K; (2011), **Geotourism's global growth**. Geoheritage, 3, 1–13.

ERDOĞAN, Nazmiye; (2003) **Çevre ve Ekoturizm** Detay Yayıncılık, Ankara.

HOSE, T. A; (1995), "Selling the Story of Britain's Stone", **Environmental Interpretation**, 10: 16-17.

HOSE T,A; (2000), **European geotourism—geological interpretation and geoconservation promotion for tourists. In: Barretino D,Wimbledon WAP, Gallego E (eds) Geological heritage: its conservation and management.** Instituto Tecnologico GeoMinero de Espana,Madrid,pp 127–146

KAZANCI, N; (2010), **Jeolojik Koruma,** Jeolojik Mirası Koruma Derneği. Ankara.

KORKMAZ, M., BAŞKALKAN, S.N., (2011), "Eğirdir Gölü ve çevresinde turizm gelişiminin sürdürülebilirliği üzerine değerlendirmeler", **SDÜ Orman Fakültesi Dergisi**, 12: 62-69.

KUTER, N., ÜNAL, H.E., (2009), "Sürdürülebilirlik kapsamında ekoturizmin çevresel ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri", **Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi** 9 (2): 146- 156.

NEWSOME D. ve DOWLİNG R; (2006), **The scope and nature of geotourism** http://v5.books.elsevier.com/ bookscat/samples/9780750662154/9780750662154.PDF

MARTİNSEN, O. J. ve diğ*;* (1999), **Cenozoic development of the Norwegian margin 60–64N: sequences and sedimentary response to variable basin physiography and tectonic setting,** pp. 293–304 *In* Fleet, A. J. and Boldy, S. A. R. (editors) (1999) *Petroleum Geology of Northwest Europe* Geological Society, London, page 295, ISBN 978-1-86239-039-3

THOMAS, M. F; (2012), "A geomorphological approach to geodiversity – its applications to geoconservation and geotourism". **Quaestiones Geographicae**, 31(1), 81-89. DOI: 10.2478/v10117-012-0005-9.

TOURTELLOT J.; (1997) National Geographic Society and the Travel Industry Association of America (now USTA) in the report..

UNEP, (2003), **Tourism and Local Agenda 21 (The Role of Local Authorities in Sustainable Tourism)**, United Nations Publications, ISBN: 92-807-2267-0, 60s.

WARTİTİ, M., MALAKİ, A., ZAHRAOUİ, M., GHANNOUCHİ, A. ve GREGORİO, F; (2007), "Geosites inventory of the northwestern Tabular Middle Atlas of Morocco", **Environment Geology,** p.2-7.

http://www.turkjeopark.org/jeoparklarin-nitelikleri/

http://yunus.hacettepe.edu.tr/~kdirik/FJ_Metamorfizma.pdf

www.jmo.org.tr

TURİZMDE ATLI SPOR KÜMELENMESİ: DADAY ÖRNEĞİ

Aydoğan AYDOĞDU [1]
Canan TANRISEVER [2]

ÖZET

Sanayi devrimi sonrasında kırsal alanlar ile kentler arasında yaşam koşulları ve diğer olanaklar açısından büyük farklar oluşmuştur. Zamanla kentler lehinde derinleşen bu farkların giderilmesi ve kırsal alanların kalkınması için birçok model ve yaklaşım ortaya atılmıştır. Bu yaklaşımlar içerisinde yerelin kendine özgü yönleri bölgesel ve kırsal kalkınmada ön plana çıkmaktadır. Son yıllarda kırsal turizm etkinlikleri, bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesinde kendine özgü kaynakların kullanılabilmesi nedeniyle öne çıkan olgulardan biri haline gelmiştir. Bununla birlikte günümüzde yoğun bir rekabetin yaşandığı turizm etkinliklerinde sürdürülebilirlik, başat olmada önem kazanan bir diğer olgudur. Bu bağlamda çalışmanın amacı, son yıllarda Kastamonu'nun Daday ilçesi ve ilçeye yakın bazı merkez köylerde yoğunlaşan Atlı Spor etkinliklerinin oluşturmuş olduğu kümelenmenin incelenmesidir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinin uygulandığı bir yaklaşımla Atlı Spor olanağı sunan turizm işletmelerinin oluşturduğu kümelenme kuramsal açıdan incelenmiştir. Araştırma sonuçları Kastamonu'nun Daday ilçesinde yoğunlaşan atlı spor turizm tesislerinin coğrafi açıdan bir kümelenme örneği oluşturduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar sözcükler; Atlı Spor, Kümelenme, Daday

RIDING AS A CLUSTER IN TOURISM: CASE OF DADAY

ABSTRACT

There were huge differences between rural areas and cities regarding living conditions and other opportunities after industrial revolution. In progress of time, a lot of modals and approaches were suggested so as to develop rural areas and eliminate those differences getting deep in favour of cities. Among those approaches, distinctive characteristics of locals came into prominence in regional and rural development. Recently, rural tourism activities have been one of prominent facts for eliminating regional differences because of being able to use distinctive sources. In addition this sustainability in tourism activities that have tough competition is another important fact for being dominant. Aim of this study is to analyze riding clusters that has been focused in Daday –district of Kastamonu- and central villages close to Daday. Qualitative methods have been applied and clusters consisting of touristic facilities given riding opportunities are analyzed. Results of the study present that touristic facilities given riding opportunities in Daday district of Kastamonu are a cluster example geographically.

Key Words; Riding, Cluster, Daday

[1] Yrd. Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
[2] Yrd. Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

GİRİŞ

Klasik iktisatçılardan günümüze ekonomik büyümeyi ve dengeyi sağlamada birçok kuram geliştirilmiştir. Bu kuramlar arasında günümüzde kümelenme olarak adlandırılan yığılım ekonomileri ve sağlamış olduğu dışsallıklar geçen zamana rağmen popülaritesinden hiçbir şey kaybetmemiştir (Kök, 2010: 62; Küçüker, 2012: 2; Tutar vd., 2012: 95-96). Yığılım ekonomileri ya da ekonomik yoğunlaşma kavramı Marshall'ın İngiltere'de endüstriyel bölgelerde yaptığı incelemelere dayandırılmaktadır (Malmberg vd., 2000: 305-306; Eraslan vd., 2008: 4-5; Bulu, 2009: 21). Marshall, 1890 yılında kaleme aldığı Ekonominin İlkeleri (Principles of Econmics) adlı eserinde birbirine benzer nitelikteki işletmelerin özel bölgelerde bir araya geldiklerini ve bu yığılma sonucunda bazı dışsal kazanımlar elde ettiklerini vurgulamıştır (Marshall, 1895: 347). Marshall'ın anılan eserinde işletmelerin, özellikle doğal kaynaklara yakın ve/ya endüstriyel üretim için uygun yerlerde kurulmasının son birim (marjinal) maliyetler açısından avantaj sağladığını öne sürmesi, erken endüstriyel kümelenme yaklaşımı biçiminde yorumlanmaktadır (Ahn ve Meeks, 2007: 20; Malmberg vd., 2010: 310-313; Kök, 2010: 62; Sayın ve Sayın, 2012: 144-145; Kartal, 2013: 32).

Marshall'ın yığılım yaklaşımı günümüzde dünya ölçeğinde olduğu kadar Türkiye'de de Porter'ın rekabet kuramları ile daha da ileri bir noktaya taşınmıştır (Ellison vd., 2007: 1; Aydemir ve Soydaş, 2014: 13). Klasiklerin yığılım ya da yoğuşum olarak ilk temellerini atmış oldukları yaklaşım Porter tarafından ***kümelenme*** olarak adlandırılmış, işletme ve iktisat yazınında yerini almıştır (McRae, 2004: 237-238; Kuşat, 2010: 118).

Sektörel kümelenmeler yaratmış oldukları işletmeler arası bilgi transferi, yenilikçilik, ölçek ekonomilerine bağlı maliyet avantajları vb. yararlarla işletmelerin rekabet gücünü önemli ölçüde artırmaktadırlar (Waits, 2000: 35-40; Türkay 2010: 145; Delgado vd., 2012: 1-48; Oğuztürk ve Sarıçoban, 2013: 94-104). Rekabet gücünün artırılmasında önemli bir araç olan kümelenme yaklaşımının uygulanabilmesi için öncelikle bölgedeki sektörlerin tanımlanması ve tanımlanan sektörlerin arasından kümelenme potansiyeli yüksek olanların belirlenmesi (önceliklendirilmesi) gerekmektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2012: 4). Sektörel kümelenme analizi, ilgili sektöre yönelik değer zincirinde yer alan tüm oyuncuları, oyuncuların rolleri ve ilişki ağını yorumlamaya yönelik olarak değerlendirme yapabilmek amacı ile geliştirilmiş bir yöntemdir. Bu çerçevede özellikle kümelenmelerin geliştirilmesine yönelik olarak yapılacak çalışmalara temel oluşturacak yaklaşım, sektörün temel değer zinciri içerisinde yer alan unsurların ortaya çıkarılmasını hedeflemektedir (Mevlana Kalkınma Ajansı [MEVKA], 2011: 42). Ölçeklendirildiği yapıya göre farklılık gösteren rekabet kavramı bu tür bir çabayı zorunlu kılmaktadır. Nitekim ülke içindeki işletmeler arasındaki rekabet mikro, bölgeler/sektörler arasındaki rekabet mezzo ve ülkeler arasındaki rekabet ise makro düzey olarak kabul edilmektedir (Arıcıoğlu vd., 2013: 3). Bu bakış açısıyla birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede yerel ve bölgesel kalkınma için etkin bir araç olarak kullanılan kümelenmenin temelinde yer alan bileşenlerin incelenmesi gerekmektedir (Sayın ve Sayın, 2012: 144). Zira

kümelenme yaklaşımının temelinde aynı ürünleri üreten birkaç üreticinin aynı coğrafik alanda bir araya gelmeleri (kümelenmeleri), etkinlik gösterilen ekonomik alanda uzmanlaşmaya yol açarak, tedarikçileri ve satıcıları bu bölgeye çekmekte, bir uzman işçi havuzunun oluşumuna olanak sağlayarak dışsal ekonomiler yaratmaktadır (Aydemir ve Soydaş, 2014: 16). Dahası; kümelenmenin gerek küçük yatırıcımlar, gerekse de büyük firmalar ve bölgeler düzeyinde rekabetçi yapılar oluşturulmasını sağlayan ve çağdaş kavramları içeren bir yaklaşım olması, yerel yönetimleri, kamu otoritelerini, özel kuruluşları, araştırma kurumlarını, sivil toplum kuruluşlarını toplumun diğer ilgili kesimlerinde yer alan oyuncuları bir araya getirmektedir (Eraslan vd., 2008: 6). Bu nitelik, planlamaların ve uygulamaların merkeziyetçi bir yapıdan kurtulup yereldeki dinamiklerin işin içine katılmasına olanak tanımakta ve yerelin kendi özgü yönleri bölgesel ve kırsal kalkınmada öne çıkmaktadır. Yerelin var olan olanaklarının kullanıldığı bu olgu sürdürülebilirliğin tüm özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır.

Anlatılanlar bağlamında çalışmanın araştırmanın sorusu; *Kastamonu'nun Daday ilçesi ve merkez köylerinde yoğunlaşmış olan atlı spor tesislerinin yığılımı bir turizm kümelenmesi oluşturmakta mıdır*? olarak belirlenmiştir. Araştırma sorusu doğrultusunda çalışmanın amacı ise; *Kastamonu'nun Daday ilçesi ve ilçeye ulaşan yol üzerinde kurulu bazı merkez köylerde yoğunlaşan atlı spor olanağı sunan turistik tesislerin turizm ve ekonomik etkinlik açısından bir kümelenme örneği oluşturup oluşturmadığının* ortaya konmasıdır.

Çalışma, ilgili yazında oluşmuş bilgi birikiminden hareketle gerekçeli sorun sunumunu içeren giriş, temel kavramlar, materyal ve metod, bulgular, sonuç ve öneriler bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmada yer kısıtlaması nedeniyle ilgili incelemelere yer veril(e)memiştir.

A. TEMEL KAVRAMLAR

I Kümelenme ve Kümelenmenin Kuramsal Temeli

Sosyal bilimlerde kavramlar üzerinde tüm araştırmacıların uzlaştığı genel tanımlamalara rastlamak çok olanaklı değildir. Nitekim kümelenme (cluster) kavramı ile ilgili olarak da araştırmacıların üzerinde uzlaştığı bir tanım yoktur (Eraslan vd., 2008: 2; Lagos and Courtis, 2008: 111-122; Aydemir ve Soydaş, 2014: 14). Bununla birlikte kümelenmenin kuramsal temelinde yığılım ekonomileri, yenilikçilik (inovasyon) ve rekabet üstünlüğü ile kümelerin yakın ve uzak bağlantılarını irdeleyen ağ yapıları (network) kuramının yer aldığı ileri sürülmektedir (Sayın ve Sayın, 2012: 144; Keskin, 2009: 11-16). Porter (1998), kümelenmede paradigmal değişim yaratan "*Clusters and the new economics of competition*" adlı eserinde, günümüz ekonomik haritasına kümelenme adını verdiği kavram tarafından hükmedildiği ileri sürmektedir. Porter'a (1998) göre kümelenme, bir yerde herhangi bir ekonomik etkinlik alanında, kritik yığınların, alışılmadık rekabet başarısı elde etmesi anlamına gelmektedir. Dahası kümeler sanal olarak tüm ulusların, bölgelerin, eyaletlerin hatta metropol ekonomilerinin en vurucu gücünü oluşturmaktadır (Porter, 1998; 77-78).

Bu kuramsal temel üzerine inşa edilmiş birçok kümelenme tanımı yapılmıştır. Örneğin Bulu (2009) kümelenmeyi "*Bir ürün ya da hizmetin üretilmesi ile ilgili tarafların ortak coğrafyada bir arada bulunmaları koşulu ile birlikte iş yaptıkları ağ yapıları*" olarak tanımlamaktadır. Bulu'ya göre bu ağ yapılarının içinde birbirine katma değer ekleyen üretim zinciri ile bağlı, karşılıklı bağımlı sağlayıcıları da içeren firmalar ve/ya işletmeler, bilgi üreten kurumlar, üniversiteler, araştırma kurumları, mühendislik şirketleri- müşteriler, kümelenmeyi destekleyen ilgili kamu kurumları, örneğin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Destekleme Dairesi (KOSGEB) vb., sivil toplum kuruluşları, ve yerel yönetimler yer almaktadır (Bulu, 2009: 17).

II. Turizm Kümelenmesi

Turizm kümelenmeleri, turizm ürününün üretilmesi, dağıtılması ve sunumunda birbirinin hazırlayıcısı ve/ya tamamlayıcısı olan firma ve kurumların coğrafik olarak yoğunlaşması biçiminde tanımlanabilir (Cunha and Cunha, 2005: 48; Kuşat, 2010: 127; Pırnar, 2008: 30; Moric, 2013: 94).

Turizm alanında kümelenmelere örnek olarak dünyada pek çok uygulama gösterilebilir. Turizmde kümelenmelerin temel olarak eğlen-dinlen tipi hizmet sunan işletmelerin yoğunlaştığı coğrafi bölgelerde daha sıkça rastlanılan bir durum olduğu ileri sürülebilir. Örneğin İspanya'da Kanarya Adaları, Fransa'da Aix-en Provence, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Florida ve Kaliforniya kıyıları, Bahama adaları, Türkiye'de Antalya, Muğla ve Aydın ağırlıklı olarak 3 S (deniz-güneş-kum) tatili sunan işletmelerin yoğunlaştığı bölgelerdir. Diğer yandan kış turizm merkezleri de turizmde görülen tipik kümelenmelerdendir. Ülkemizde Uludağ, Kartalkaya, Palandöken, Erciyes ve son zamanlarda Sarıkamış, kayak tutkunları için konaklama, kayak takımları kiralama, eğlence ve diğer destekleyici hizmetlerin coğrafik olarak belirli merkezlerde yoğunlaştığı turizm kümelenmelerindendir. Kanada'da Montreal, Avusturya ve İsviçre'de Alp'ler, Bulgaristan'da Bensko kış turizmine verilebilecek diğer kümelenme örnekleridir. Bununla birlikte turizm alanında görülen kümelenmelerde insanlar tarafında yapay olarak oluşturulan bazı çekim merkezleri de coğrafik açıdan turizm kümelenmesine verilebilecek örnekler arasında yer alır. Örneğin ABD'nin Mississippi eyaleti Tunica bölgesi 10 kadar Casino ve otelin birbirlerine çok yakın kurulması ile kumar tutkunları için önemli bir çekim merkezi haline gelmiştir.

Ürün çeşitlendirmesi son yıllarda Türk turizminde üzerinde en çok durulan olguların başında gelmektedir (Zeyrek, 2008: 453; Bahar ve Kozak, 2012: 190). Ürün çeşitlendirmesi bazı araştırmacı ve yazarlar tarafından alternatif turizm olarak nitelense de (Doğmuş, 2010: 31; Irmak ve Yılmaz, 2011: 99) aslında anlatılmak istenen turistik ürün çeşitliliğini sağlayarak talebin 12 aya yayılmasıdır. Bu çaba aynı zamanda turizm etkinliklerinin sürdürülebilirliği açısından da zorunlu görülmektedir (Sarkım, 2007: 51-52).

Atlı spor, turizmde görülen ürün çeşitlendirme çabalarından bir tanesidir. Kastamonu, son yıllarda atlı turizm olanağı sağlayan işletmeleri ile Türkiye turizm gündeminde geniş bir yer almaktadır. Kastamonu il merkezine 32 km uzaklıkta kurulu Daday ilçesi Türkiye'nin atlı spor olanağı

sunan en gözde turizm tesislerinin yoğunlaştığı bir yerleşkedir.[3] İlçede halen 4 tesis onlarca at ile hizmet vermektedir. Bu tesislerin yanı sıra Daday'ı Kastamonu'ya bağlayan yol üzerindeki merkez ilçeye bağlı Talipler köyünde de konaklama, yeme-içme ve atlı spor olanağı sağlayan bir başka tesis daha vardır.

B. MATERYAL ve METOD

Çalışmada Kastamonu ilinin Daday ilçesi ve ilçeye ulaşan devlet yolu üzerinde Talipler köyünde kurulu atlı spor olanağı tanıyan turizm tesisleri araştırma konusu olarak belirlenmiştir.

Çalışma iki aşamalı olarak planlanmıştır. İlk aşamada Kastamonu'nun Daday ilçesi ve yakın çevresinde yoğunlaşan atlı spor tesislerinin turizm ve ekonomik etkinlikler açısından bir kümelenme örneği oluşturup oluşturmadığı ortaya konmuştur. Bu amaç doğrultusunda Bulu'nun (2009) aşağıda ayrıntıları verilen "*kümelenme*" tanımında yer alan 7 bileşen, Daday özelinde irdelenmiş ve sonuca ulaşılmıştır. İkinci aşamayı ise bu bileşenler içerisinde yer alan oyuncuların kümelenmeyi etkileme dereceleri vb. dikkate alınarak yapılan "kümelenme analizi" oluşturmaktadır. İkinci aşamada hedeflenen amacı gerçekleştirmek için Vezir Consulting tarafından MEVKA için hazırlanan TR 52 Düzey 2 (MEVKA) Bölgesi Turizm Sektörünün Kümelenme Analizi ve Makro Düzey Stratejik Planı adlı çalışma için geliştirilen "*Turizm Sektörü Değer Zincirindeki Oyuncular ve Küme İçindeki Faaliyetleri*" adlı tablodan yararlanılmıştır (MEVKA, 2011: 30-31). Tablo kümelenmede etkinlik gösteren veya göstermesi beklenen aktörlerin rolü ve önemini ortaya çıkaran bir işleve sahiptir. Bir başka ifade ile değer zincirinde yer alan ve/ya yer alması gerektiği halde yer almayan tüm aktörleri bünyesinde barındıran bu tablodaki oyuncuların rolü, kümelenmeyi etkileme dereceleri vb. dikkate alınarak analiz yapılmaktadır[4].

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinin uygulandığı bir yaklaşım ortaya konmuştur. Araştırmanın birinci aşamasında öncelikle ulusal ve uluslararası alanyazın derinlemesine taranmış ve kümelenme, turizm kümelenmesi gibi kavramlar tanımlanmıştır. Sonrasında ikincil verilerden elde edilen bilgiler ışığında Kastamonu'nun Daday ilçesi ve ilçeye ulaşan merkez köylerde yoğunlaşmış olan atlı spor tesislerinin oluşturmuş olduğu coğrafi kümelenmenin, kümelenme kuramı bakış açısıyla, turizm kümelenmesi oluşturup oluşturmadığı sorgulanmıştır. Sorgulama; Bulu'nun (2009) kümelenmeyi "*birbirlerine katma değer ekleyen üretim zinciri ile bağlı, karşılıklı bağımlı tedarikçileri de içeren (1) firmalar ve/veya işletmeler, (2) bilgi üreten kurumlar (üniversiteler, araştırma kurumları, mühendislik şirketleri), (3) destekleyici kurumlar (acenteler, danışmanlık şirketleri,*

[3] Bu ifade ile ilgili detaylı bilgi için lütfen (http://turkiyeturizm.com/news_print.php?id=23020; http://onlineturizm.blogcu.com/kastamonu-daday-atli-turizm-merkezi/6485406; http://www.haberturk.com/ekonomi/makro-ekonomi/haber/173633-bayramda-alternatif-turizm; http://www.karalahana.com/karadeniz-forum/index.php?topic=10621.0. linklerine bakınız.

[4] Turizm Sektörü Değer Zincirindeki Oyuncular ve Küme İçindeki Faaliyetleri tablosu hakkında geniş bilgi için lütfen bkz. MEVKA, (2011), TR 52 Düzey 2 MEVKA Bölgesi Turizm Sektörünün Kümelenme Analizi ve Makro Düzey Stratejik Planı, S.31, Konya.

bankalar, sigorta şirketleri), (4) müşteriler, (5) kümelenmeyi destekleyen ilgili kamu kurumları (KOSGEB gibi), (6) sivil toplum kuruluşları ve (7) yerel yönetimler tarafından oluşturulmuş ağ" biçiminde tanımlayan ifadesindeki bileşenlerin fiziksel ve sanal varlığı aracılığı ile yapılmıştır. Sorgulama hazır (arşiv) bilgiden yararlanmanın yanı sıra ilçe kaymakamı, belediye başkanı gibi Daday'ın en yetkili mülki ve idari amirlerinin yanı sıra bölgede etkinlik gösteren 4 atlı spor işletmesi sahipleri ile derinlemesine görüşme tekniği ile yapılmıştır.

Görüşmelerde ayrıca MEVKA için geliştirilmiş olan "*Turizm sektörü değer zincirindeki oyuncular ve küme içindeki faaliyetleri*" tablosunda yer alan 22 sektörel oyuncu ve bu oyuncuların küme içindeki faaliyetleri (MEVKA, 2011: 31) yarı yapılandırılmış anket tekniği ile bölgedeki sektör temsilcilerine yöneltilmiştir. Görüşmeler bir sonraki aşamada kullanılmak üzere sesli ve görüntülü biçimde kayıt altına alınmıştır. Bu çabalara ek olarak, araştırmacıların, araştırma konusu bölgede yaklaşık dört yıldan günümüze çeşitli akademik çalışmalar için yapmış olduğu ziyaretlerdeki gözlemlerinde de yararlanılmıştır. Bu açıdan bakıldığında araştırmanın var olan durumu tanımlamaya yönelik gözlem ve tarama desenli betimleyici bir araştırma olduğu ifade edilebilir.

Diğer yandan MEVKA'nın 22 bileşenli tablosunda yer verilen ekinliklerle ilgili elde edilen veriler, kongre tam metin kuralları uyarınca getirilmiş olan yer sınırlaması nedeni ile bu çalışmada okuyucuyla paylaşılamamış olup, izleyen çalışmada kullanılması amaçlanmaktadır. Bu durum araştırmanın kısıtı olarak değerlendirilmelidir.

Araştırma, Daday ilçesinde yoğunlaşan atlı spor kümelenmesinde yer alan aktörlerin dikkatlerinin kümelenme olgusuna çekilerek bir farkındalık yaratılması açısından önemli görülmektedir. Ayrıca bu farkındalığın kümelenme kuramının koşullarını hayata geçirecek işbirliği ortamını güçlendirmesi ve bir sinerji yaratması beklenmektedir. Dahası sayılan tüm yararların hem ekonomik hem de etkinlik alanının doğa temelli yapısı nedeniyle çevresel anlamda sürdürülebilirliği sağlayacak bir sonucu ortaya koyacağına da inanılmaktadır.

BULGULAR

Turizm kümelenmesine odaklanmış bilimsel çalışmalar incelendiğinde işletmeler, müşteriler, tedarikçiler, araştırma kurumları, üniversiteler, turizm eğitimi veren kurumlar, kamu kuruluşları gibi farklı aktörlerin odağa yerleştiği ve birbirleri arasındaki ilişkilerin derinlemesine incelendiği görülmektedir (Porter, 1998: 75-90; Bulu, 2009: 17-18; Erkuş-Öztürk, 2009: 589-597; Sayın ve Sayın, 2012: 149). Bu ifadeler ışığında Bulu'nun kümelenme tanımında yer alan 7 bileşen, analiz için temel alınmıştır (Bulu, 2009: 15-21).

Daday'da Etkinlik Gösteren Turizm ve Atlı Spor İşletmeleri

Günümüzde Daday ilçesi ve yakın çevresinde etkinlik gösteren 4 atlı spor turizm tesisi vardır. Bunlardan ilki Daday'a bağlı Çömlekçiler köyünde kurulu *Çömlekçiler atlı turizm: Uluslararası atlı spor turizm merkezi*dir. Altı dekarlık bir alanda, doğal ahşap malzeme kullanılarak yapılmış 22 odası, 65 yatağı bulunan tesiste bir restoran da vardır. Tesis Nisan ve Kasım ayları arasında hizmet

vermektedir. Tesisin 1985 yılında kurulmuş olması, O'na yalnızca Daday'da değil, Türkiye ölçeğinde ilk atlı spor olanağı sağlayan turizm tesisi unvanını kazandırmıştır (Bıyıklı, 24.04.2015, görüşme). Tesisin bölge ve ülke ölçeğinde atlı spor olanağı sunan turizm işletmelerinin öncüsü olduğu ifade edilebilir.

Daday'da etkinlik gösteren ikinci işletme ise Çömlekçiler köyünde kurulu *Daday Barış Atlı Turizm* tesisidir. 2008 yılında kurulan tesis 11 oda ve 35 yatak kapasitesine sahiptir. Doğal ev yapımı ürünlerin sunulduğu bir restorana sahip olan tesis Taşçılar göletine egemen konumu ile adeta görsel bir şölen sunmaktadır. On iki ata sahip olan işletme, 12 ay boyunca aile fertlerinin hizmet sunduğu tek tesis olma özelliği taşımaktadır (Bıyıklı vd., 28.03.2015, görüşme).

Daday'da hizmet veren bir diğer tesis ise *İksir Resort Town: Tatil Kasabası*'dır. İksir Resort, var olan tesisler içerisinde gerek sahip olduğu kapasite, gerekse de nitelikleri açısından öne çıkmaktadır. Daday ilçe merkezinde 2009 yılında hizmete giren tesiste biri tarihi İksir hanım konağı olmak üzere dört farklı blokta 60 oda ve 156 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Tesiste ayrıca çeşitli büyüklüklerde toplantı salonları, restoran, kafe ve barların yanı sıra kapalı yüzme havuzu, Türk hamamı, jakuzi vb. olanakların var olduğu sağlıklı yaşam merkezi de bulunmaktadır. İksir Resort Town'ı bölgenin amiral gemisi yapan bu özelliklerinin yanı sıra 27 x 41 metre boyutlarında kapalı, 27 x 70 metre boyutlarında açık manej ile 16 at kapasiteli çağdaş bir ahır da bulunmaktadır (Aydın ve Aydın, 28.03.2015, görüşme).

Bölgede etkinlik gösteren diğer bir tesis ise Akpınar köyü, Göçerler mahallesi, Daday adresinde kurulu olan *Emirbey Atlı Turizm: Doğal Yaşam Köyü*'dür. Altıbin beşyüz m^2'lik bir alana kurulmuş olan tesiste 33 yataklı bungalow evleri, 70 kişilik tarihi taş restoran, 1.000 m^2 manej, bisiklet olanakları, ATV safari vb. hizmetler sunulmaktadır (Gül, 27.03.2015, görüşme).

Kastamonu'da Daday ilçesi sınırları içerisindeki yer almamakla birlikte ilçeye ulaşan yol üzerinde Talipler köyü yakınlarında kurulu Şadıbey Çiftliği isimli bir başka atlı spor turizm tesisi daha vardır. Çiftlik 30 hektar büyüklüğünde bir arazide kurulmuş olup 1890 yılında inşa edilmiş 16 odalı bir konağa sahiptir. Şadıbey çiftliğinde konaklama ve atlı spor'un yanı sıra doğa yürüyüşleri, kuş gözlemciliği, fotoğrafçılık, dağ bisikleti turları olanakları da sunulmaktadır. Tesisin Kastamonu merkeze yalnızca 12 km uzaklıkta bulunması günübirlik ziyaretler için de önemli fırsatlar sunmaktadır (http://www.sadibeyciftligi.com/tr/hakkimizda.html).

Daday ilçesine gelen yerli ve yabancı turistlerin yeme-içme ve benzeri gereksinimlerini karşılamaya yönelik işletmeler de vardır. Özellikle Daday etli ekmeği gerek Kastamonu'dan, gerekse de yurdun diğer yerlerinden ilçeye birçok turist çekmektedir. Ayrıca ilçe girişinde restore edilen tarihi bir konakta yöresel el işlemeleri ve atçılık-binicilik ile ilgili anı ve hediyelik eşya satan iyi örgütlenmiş bir işletme 12 ay boyunca konuklara hizmet etmektedir.

Sayılan bu tesislerin dışında Daday'a ulaşan yol üzerinde Gölköy'de halen inşa halinde olup 2015 yılının Temmuz ayında hizmete açılması beklenen bir diğer tesisin var olduğunu (Gökçek, 20.04.2015, görüşme) belirtmekte yarar görülmektedir.

Bilgi üreten kurumlar (üniversiteler, araştırma kurumları, mühendislik şirketleri)

Kastamonu'da 2006 yılında kurulmuş aynı ismi taşıyan bir üniversite vardır. Kastamonu Üniversitesi 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Daday'da bir Meslek Yüksekokulu açmıştır. Halen muhasebe ve vergi uygulamaları bölümünde belediye tarafından tahsis edilen bir binada 170 öğrenci eğitim görmektedir (Aydın, 2015). Diğer yandan 14 Nisan 2015 tarihinde Meslek Yüksekokulu için yeni bir bina temeli atılmıştır. İlçe kaymakamı Zafer Sağ temel atma töreninde Daday'ın sahip olduğu doğa güzellikleri, yerel ürünleri, atçılık, binicilik üzerine kat ettiği mesafe ve sahip olduğu değerleriyle potansiyeli yüksek bir ilçe olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle meslek yüksekokulunun Daday'a uygun olan restorasyon, atçılık, binicilik, turizm ve ahşap işlemeciliğine yönelik yeni bölümler açarak hizmet vereceğine olan inancını vurgulamıştır (Sağ, 2015: http://www.kastamonu.gov.tr/haberdetay.asp?id=536). Bu okulun dışında üniversitenin Daday yolu üzerindeki Kuzeykent yerleşkesinde 2011 yılında kurulmuş olan bir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu daha vardır. Yüksekokul 2015 yılının Mart ayında fakülteye dönüştürülmüştür. Turizm ve Otel İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği bölümleri bulunan fakültenin önümüzdeki yıllarda Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümünün yanı sıra turizm alanında lisansüstü eğitim programı açması beklenmektedir. Fakülte, bu yapısı ile bölge ve ülke turizmine yetkin yönetici aday adayları yetiştirmektedir. Bunun dışında Kastamonu Üniversitesi'nin Cide ilçesinde bir turizm okulu daha vardır. İki yıllık ön lisans eğitimi verilen okulda ağırlama hizmetleri programlarında turizme giriş kademesi elemanı ve ara kademe yönetici adayları yetiştirilmektedir.

Kastamonu'da turizm eğitimi verilen okullar yalnızca yükseköğretim kurumları ile sınırlı değildir. İl'de ayrıca merkez ilçede kurulu TUREM okulu, İnebolu ve Cide ilçelerinde de turizm liseleri bulunmaktadır.

Bunları dışında Kastamonu'da Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) TR 82 Düzey 2 illeri için hizmet sunmaktadır. KUZKA'nın kuruluş amaçlarından bir tanesi bölgede yapılması akılcı olan yatırımları ve önceliklerini belirleyen araştırmaları yapmaktır. Ajans, Kastamonu için yatırım iklimini sürekli güncelleyen araştırmalar yapmakla kalmamakta, yatırımcılara danışmanlık, teknik ve hibe desteği de sağlamaktadır (http://www.kuzka.gov.tr/#).

Destekleyici Kurumlar (Acenteler, danışmanlık şirketleri, bankalar, sigorta şirketleri)

Daday'a yönelik turizm talebini uyarma ve işletmelere ulaştırma konusunda ulusal ölçekte etkinlik gösteren yaklaşık 10 adet acente vardır. İlçede kurulu atlı spor turizm işletmelerinin tamamı

pazarlama etkinliklerinde seyahat acenteleri desteği almaktadırlar (Aydın ve Aydın, 2015; Bıyıklı vd., 2015; Bıyıklı, 2015; Gül, 2015).

Diğer yandan Kastamonu merkez ilçede danışmanlık hizmeti veren 10 kadar firma var olup, içlerinden ikisi TKDK, KUZKA ve KOSGEB'in sağlamış olduğu destek konularında uzmanlaşmıştır.

Daday ilçe merkezinde bir Ziraat Bankası şubesi bulunmaktadır. Şube bankacılık hizmetlerinin yanı sıra sigortacılık alanında da gereksinimleri karşılamaktadır. Bununla birlikte bilişim teknolojilerinin sağlamış olduğu olanaklar gerek üreticiler, gerekse de tüketicilere bankacılık ve sigortacılık ürünlerine her yerden 7/24 ulaşım olanağı sağlamaktadır.

Konuklar* (*Müşteriler)

Daday'da sunulan atlı spor turizm ürününün tüketicisi temel olarak ülkemiz büyükşehirlerinden gelen atlı spor ve doğa tutkunu yurttaşlarımızdır. Bunun yanı sıra sınırlı sayıda yabancı turistte yöreye gelmekte ve sunulan tüm turistik ürünlerden yararlanmaktadırlar. Ayrıca Kastamonu merkez ve diğer ilçelerden tüketiciler özellikle hafta sonları bölgeyi ziyaret etmekte konaklamalı ya da konaklamasız biçimde tesislerden yararlanmaktadırlar (Aydın ve Aydın, 2015; Bıyıklı vd., 2015; Bıyıklı, 2015; Gül, 2015; Taş, 2015). Bölgede sayıları günden güne artan tesislerin varlıklarını sürdürebilmeleri, sunmuş oldukları ürün ve hizmetleri ekonomik çıktılara dönüştürebilmelerine koşut olanaklı olduğu göz önünde bulundurulduğunda konuk (müşteri) açısından büyük bir sorun yaşanmadığı ileri sürülebilir.

Kümelenmeyi Destekleyen Kurumlar

Türkiye ölçeğinde kümelenmeyi destekleyen kurumların başında ***İşbirliği-Güçbirliği*** destek programı ile KOSGEB gelmektedir. Kastamonu, KOSGEB'in örgütlü olduğu bir ildir. KOSGEB firmaların müşteri istekleri ve pazarın talebi doğrultusunda ürün ve hizmet geliştirmeleri, ürettikleri ürün ve hizmetleri yeni pazarlara sunmaları amacıyla ortak tasarım, ürün ve hizmet kalitelerini yükseltmek ulusal ve uluslararası pazar paylarını artırmak, marka imajı oluşturmak, uluslararası pazarın ihtiyaçlarına cevap vermeleri amacıyla ortak pazarlama, ürün ve hizmet standartlarını geliştirmeleri, üretim ve hizmet kapasitelerini, çeşitlerini, verimliliğini ve kalitelerini artırmak amacıyla ortak imalat ve hizmet sunumu konularında sunacakları projeleri desteklemektedir. Destek üst limiti 750.000 TL olup 250.00 TL'lik kısmı hibe, kalanı ise geri ödemelidir. Sunulacak projelerin 6 ila 24 ay süreli olması istenmekte olup en az 5 firmanın birlikte hareket etmesi temel koşuldur (http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=5). İl hizmet müdürlüğü, kümelenme amaçlı işbirliği-güçbirliği konusunda destek sunmada çok istekli olmasına karşın (Erol, 12.12.2014, görüşme) bölgede ortak iş yapma kültürünün yeterince gelişmemesi nedeni ile sunulan desteklerden yeterince yararlanıl(a)madığı düşünülmektedir.

Kastamonu'da KOSGEB dışında KUZKA ve TKDK'da her yıl yapmış olduğu çağrılarla net 500.000 ila 1.500.000 TL arasında değişen miktarlarda hibe desteği sağlamaktadır.

Sivil Toplum Kuruluşları

Daday ilçesinde turizm ve atlı spor etkinliklerini doğrudan destekleyen Sivil Toplum Kuruluşları'nın (STK) yanı sıra 15 kadar dernek etkinlikte bulunmaktadır. İlçe kaymakamı Zafer Sağ ve belediye başkanı Hasan Fehmi Taş'ın atlı spor ve turizme bakış açıları, ilçede etkinlik gösteren tüm STK'ların da bu konuda olumlu bir tutum kazanması sonucunu doğurmuş ve ortak çabaları özendirmiştir (Sağ, 2015; Taş, 2015). Dahası kaymakamın yönetim kurulu başkanı, belediye başkanının ise yardımcısı olduğu Daday Yükseköğrenim Derneği adlı bir dernek bile kurulmuştur. Derneğin amacı Daday'a atçılık-binicilik ve ağırlama yönetimi bölümlerinin de yer alacağı yüksekokulun yapımına maddi destek sağlamaktır. Bunun yanı sıra ülkemizin gereksinim duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi için lise ve dengi okulları bitirmiş gençlerimizi yükseköğrenime özendirerek yükseköğrenimin yaygınlaşmasına katkıda bulunmak, topluma faydalı olarak yetişebilmelerine olanak sağlamak derneğin diğer amaçları arasında sayılmıştır (http://www.daday.gov.tr/default_B0.aspx?content=314).

Yerel Yönetimler tarafından Oluşturulmuş Ağlar

Bu çalışma çerçevesinde belediye başkanı ve kaymakam ile yapılan görüşmelerde ilçenin en yetkili iki kişisinin turizm ve atlı spor konusunda tam bir adanmışlık içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Kaymakam Sağ, Daday' da Atçılık ve binicilik konusunda farkındalık oluşturmak amacıyla öncelikle Daday tanıtım kitapçığı ve küçük el broşürü hazırladıklarını anlatmıştır. Bu materyallerin gerek yerel düzeyde, gerekse de Ankara, Bursa ve İstanbul illerinde yapılan Kastamonu tanıtım günleri etkinliklerinde dağıtımını sağladıklarını vurgulamıştır. Sağ, gerek tanıtım kitapçıklarında, gerekse de Kaymakamlık web sayfasında ilçede bulunan tesislerin iletişim bilgilerine yer vererek sanal ortamda, atlı spor ve turizm tesislerine ulaşmayı olanaklı kılma çabalarını sürdürdüklerini anlatmıştır. Sağ ayrıca ilçe halk eğitim merkezi müdürlüğüne verilen talimatla "at" temalı hediyelik eşya ve anı materyalleri yapıldığını anlatmıştır. Bu çabaların ahşap çay tepsileri ve ağaçtan kaşıklar üzerine at resimlerinin çizilmesi, at resimli magnetler, küçük kutular, eski at nallarından süs eşyası vb. üretimleri içerdiğini ve tanıtım günlerinde sergilendiğini söylemiştir. Sağ ayrıca ilçede 1987 yılından beri Atatürk'ün 1925 yılında Daday'a gelişi anısına, 30 Ağustos Zafer Bayramı kutlama etkinleri kapsamında at yarışları düzenlediklerini ve tüm Türkiye'den olduğu kadar, yurt dışından da konukların ilçeye akın ettiğini sözlerine eklemiştir (Sağ, 28.03.2015, görüşme).

Belediye başkanı Taş ise turizme çok büyük bir önem verdiklerini vurgulayarak konuklara iyi bir tatil deneyimi yaşatabilmek için gerekli alt ve üst yapıyı hazırlama konusunda kararlı olduklarını ifade etmiştir. Alt yapı ile ilgili olarak ilçenin kanalizasyon sorununu hallettiklerini anlatmıştır. Diğer taraftan Taşçılar göleti çevresine rekreasyon alanları oluşturmanın yanı sıra İğdir çayı boyuna benzer amaçlı bir proje hazırladıklarını ve en kısa zamanda bitireceklerini anlatmıştır. Taş, ağ bağlantıları için ilçenin sayısallaştırma çalışmalarının tamamlandığını da sözlerine eklemiştir. Diğer yandan, tarihi kentler birliği üyesi olduklarını ve tarihe saygı çerçevesinde yapmış oldukları çabaların sonuç verdiğini ifade eden Taş, 2013 yılında ödül aldıklarını belirtmiştir. Taş, alınan ödülün tarihi kentler

birliğinin, tarihi ve kültürel mirası koruma proje ve uygulamaları özendirme yarışmasında belediyece hazırlamış oldukları merkez mahallesi sokak sağlıklaştırma çalışması ve itfaiye binası restorasyonu projesi ile alınan *Proje Ödülü*' olduğunu söylemiştir. Bunun da Daday'ın ulusal ölçekte birçok alanda farklı ilişkiler sağlayan ağ örgütlemeleri aracılığıyla tanınırlığını arttırdığı ifade etmiştir (Taş, 27.03.2015, görüşme).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada Kastamonu'nun Daday ilçesinde yoğunlaşan atlı spor turizm tesislerinin oluşturmuş oldukları yığılımın bir kümelenme örneği oluşturup oluşturmadığı kuramsal bir bakış açısıyla irdelenmiştir. Araştırma da arşiv taraması ve derinlemesine görüşme tekniklerinin yanı sıra araştırmacıların gözlemlerinden yararlanılan nitel bir yaklaşım ortaya konmuştur. Araştırma sonuçları Daday'da Bulu'nun 7 bileşenli kümelenme tanımına uygun bir atlı spor turizm kümelenmesi olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada Daday ilçe merkezi ve yakın köylerde atlı spor ve turizm alanında etkinlik gösteren 4 adet tesis olduğu, bu tesislerin yanı sıra ilçe merkezinde konukların yeme-içme, hediyelik ve anı eşya satın alma gibi gereksinimlerini karşılayabilecekleri işletmelerin var olduğu bulgulanmıştır. Diğer taraftan anılan işletmelerin temel olarak kar amacı güden işletmeler olması, varlıklarını sürdürebilmek için gereksinim duyulan gelirleri desteklemeye yetecek kadar müşterilerin var olduğu biçiminde yorumlanmaktadır. Araştırma sonuçları kümelenme için gerekli olan bilgi üreten kurumlar, üniversiteler, araştırma kurumları, mühendislik şirketleri- müşteriler, kümelenmeyi destekleyen ilgili kamu kurumlar açısından da yeterli örgütlenmelere sahip olunduğu anlaşılmıştır. Özellikle Kastamonu üniversitesince 14 Nisan 2015 tarihinde temeli atılan ve atçılık-binicilik başta olmak üzere turizm ve ağırlama alanlarında gereksinim duyulan/duyulacak nitelikli işgörenleri yetiştirecek olması Daday'ın atlı spor turizm kümelenmesinde gerçek bir kümelenme örneği oluşturma yolunda olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Bununla birlikte çalışmanın doğası (yer sınırlaması) nedeni ile birbirine katma değer ekleyen üretim zinciri ile bağlı, karşılıklı bağımlı sağlayıcıları da içeren firmalar ve/ya işletmeler açısından çözümleme ve kümelenmenin koşullarının yerine getirilip getirilmediği tam anlamıyla incelenememiştir. Bu eksiklik izleyen çalışmalarda giderilmek istenmekle birlikte dileyen araştırmacılarında bu konuda çalışmalar yapmalarının, farklı bakış açıları getirilmesi ve bilgi birikiminin genişletilmesi açılarından yararlı olacağına inanılmaktadır. Özlüce Daday atlı spor turizm kümelenmesinin yaratmış olduğu ve/ya yaratması umulan sonuçları verip vermediği konusunun değer zincirinde yer alan/yer alması gerektiği halde yer almayan tüm aktörler bakış açısıyla yapılması gerektiğine inanılmaktadır. Yapılacak analiz sonucu küme oyuncularının bir yandan birbirleri ile rekabette başat olma çabalarının neler olduğu, diğer taraftan rakiplerine ne tür sinerjiler yarattığı

nesnel bir biçimde analiz edilerek ortaya konmalıdır. Bu çaba ve çözümleme, bir taraftan kümelenmenin kıt kaynakların akılcı biçimde kullanılması ve işletmelere rekabet gücü kazandırarak başat olmaları, diğer taraftan da aynı coğrafyada üstünlük sağlamaya çalıştıkları rakiplerine ne tür üstünlük ve avantajlar sağladıkları çelişkisini gidermesi açısından zorunlu görülmektedir.

KAYNAKÇA

AHN, J.Mark and Michael MEEKS, (2007), Building A Conducive Environment For Life Science-Based Entrepreneurship and İndustry Clusters, **Journal of Commercial Biotechnology** (14), pp**.** 20–30.

ARICIOĞLU, Mustafa Atilla, Şükran GÖKÇE ve Meral KORAŞ, (2013). Kümelenme ve Rekabet Analizi İçin Bir Uygulama. **Journal of Institute of Social Sciences**, 30, ss. 1-18.

AYDEMİR, Burhan ve Mehmet Emin SOYDAŞ, (2014), "Denizli İli Turizm Kümelenme Potansiyeli", **Pamukkale Journal of Eurosian Socioeconomic Studies**, 1(2), pp. 13-26.

AYDIN, Duygu Ece ve İksir Sema AYDIN, (2015), İksir Resort Town, Daday, Mülakat, 28/03/2015 tarihinde görüşüldü.

AYDIN, Seyit, (2015), Üniversitemiz Daday Meslek Yüksekokulu Temeli Atıldı, http://www.kastamonu.edu.tr/index.php/tr/2012-09-04-13-25-08/menu-am-bilgisistemleri-tumhaber-tr/1573-anasayfahaberleri-dadaymeslekyuksekokulutemelatma-tr, 24/04/2015 tarihinde erişildi.

BAHAR, Ozan ve Metin KOZAK, **Turizm Ekonomisi**, Detay Yayıncılık, Ankara, 240 s.

BIYIKLI, Barış, Tefide BIYIKLI ve Bülent BIYIKLI, (2015), Daday Barış Atlı Turizm, Daday, Mülakat, 28/03/2015 tarihinde görüşüldü.

BULU, Melih (2009). Rekabet İçin Kümelenme Temelli Yaklaşımlara İhtiyacımız Var, **Çerçeve Dergisi**, 17(51), ss: 15-21.

CUNHA, Sieglinde Kindl da., & João Carlos da CUNHA. (2005), Tourism Cluster Competitiveness And Sustainability: Proposal For A Systemic Model To Measure The İmpact Of Tourism On Local Development. **BAR-Brazilian Administration Review**, 2(2), pp. 47-62.

DELGADO, Mercedes, Christian KETELS, Michael E. PORTER and Scott STERN, (2012), The Determinants of National Competitiveness, **NBER Working Paper** No. 18249, Cambrigde.

DOĞMUŞ, Oytun Eylem, (2010), Antalya Örneğinde Ulusal Turizm Politikalarının Sorgulanması, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir.

EKONOMİ BAKANLIĞI (2012). **Kümelerin Tanımlanması ve Önceliklendirilmesi Kılavuzu**, Ankara, 33 s..

ELLISON, Glenn., Edward L. GLAESER, & William KERR (2007). *What Causes İndustry Agglomeration? Evidence From Coagglomeration* Patterns (No. w13068) **Natıonal Bureau Of Economİc Research**, Cambridge, USA.

ERASLAN, H., Bulu, M., & Bakan, İ. (2008). Kümelenmeler ve İnovasyona Etkisi: Türk Turizm Sektöründe Uygulamalar. **Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi**, 3, (1), ss. 1-34.

ERKUŞ-ÖZTÜRK Hilal (2009). The role of cluster types and firm size in designing the level of network relations: The experience of the Antalya tourism region, **Tourism Management**, 30(4), pp: 589-597.

EROL, Nevzat, (2014), KOSGEB İl Hizmet Müdürlüğü, Kastamonu, Mülakat, 12/12/2014 tarihinde görüşüldü.

GÖKÇEK, Eniz, (2015), Tarım ve Kırsal Kalkınma Koordinatörlüğü, Kastamonu, Mülakat, 20/04/2015 tarihinde görüşüldü.

GÜL, Hüsnü, (2015), Emirbey Atlı Turizm Doğal Yaşam Köyü, Daday, Mülakat, 27/03/2015 tarihinde görüşüldü.

IRMAK, M., Akif ve Hasan YILMAZ, (2011), Flora Turizmine Bakış Açısının Anketlerle Belirlenmesi, **Biological Diversity and Conservation,** 4(1), pp, 99-106.

KARTAL, Gökhan, (2013), Bölgesel Kalkınmada Kümelenme: Türkiye'de Turizm Kümelenmesi (2000-2012), Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

KESKİN, Hidayet, (2013), Kümelenme ve Sektörel Bağlantıları Açısından Isparta İli Orman Ürünleri Endüstrisinin Değerlendirilmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Isparta.

KÖK, Nail Fatih, (2010), Bölgesel Kalkınma Turizm İlişkisinde Kümelenmenin Rolü: Kavramsal Bir Analiz, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Basılmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.

KUŞAT, N (2010). Kobi'ler için Kümelenmelerin Önemi ve Turizm Sektörü için Kümelenmelerin Uygunluğunun Araştırılması. **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, 2(2), ss. 115:138.

KÜÇÜKER, Celal, (2012), www.tek.org.tr, Endüstriyel Kümelenme Yaklaşımları: Bir Değerlendirme, Türkiye Ekonomi Kurumu, tartışma Metni 2012/13,

LAGOS, Dimitris & Panayiotis G. COURTIS (2008). Business Clusters Formation As A Means Of İmproving Competitiveness İn The Tourism Sector. **European Research Studies**,11(1-2), pp. 111-122.

MALMBERG, Anders, Bo Malmberg, & Per Lundequist. (2000). Agglomeration and Firm Performance: Economies Of Scale, Localisation, and Urbanisation Among Swedish Export Firms. **Environment and Planning A**, 32(2), pp. 305-322.

MARSHALL , Alfred, (1895), *Principles of Economics*, 3rd. Edition, Macmillan and Co., Ltd, London, p 825..

McRAE-Williams, P. (2004), Wine and tourism: cluster complementarity and regional development. *in* Smith, K.A. and Schott, C. (2004) eds Proceedings of the New Zealand Tourism and Hospitality Research Conference 2004, Wellington, 8-10 December. pp. 237-245.

MEVLANA KALKINMA AJANSI-MEVKA-(2011). TR 52 Düzey 2 MEVKA Bölgesi Turizm Sektörünün Kümelenme Analizi ve Makro Düzey Stratejik Planı, Konya.

MORIC, Ilia (2013). "Clusters as a Factor of Rural Tourism Competitiveness: Montenegro Experiences", **Business Systems Research**, 4(2), pp. 94-107.

OĞUZTÜRK, Bekir Sami ve Kazım SARIÇOBAN, (2013), Küresel Rekabette Kümelenme ve İnovasyonun Rolü, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 5 (1), ss. 94-104.

PIRNAR, İge (2008), İzmir ve Turizm Kümelenmeleri, **Beyond Dergisi**, 9(12), pp. 30-35.

PORTER, Michael. E. (1998). Clusters and The New Economics Of Competition **Harvard Business Review,** 76 (6), pp. 77-90.

SAĞ, Zafer, (2015), Daday Kaymakamlığı, Mülakat, 28/03/2015 tarihinde görüşüldü.

SARKIM, Mustafa (2007), Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Turistik Ürün Çeşitlendirme Politikaları ve Antalya Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir

SAYIN, Meral ve Erol SAYIN, (2010), Girişimcilik ve İnovasyonun Küme Oluşumunda Etkisi ve Devlet Yardımlarının Önemi, **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** 2 (1), ss. 143:156.

TAŞ, Hasan Fehmi, (2015), Daday Belediye Başkanlığı, Mülakat, 27/03/2014 tarihinde görüşüldü.

TUTAR, Filiz, Erdinç TUTAR ve Mehmet Vahit EREN, (2011), Bölgesel/Yerel Ekonomik Kalkınmanın Popülerleşen Yeni Aktörü: Kümelenme. **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, *3*(2), ss. 94-116.

TÜRKAY Oğuz (2010). Sektörel Kümelenmelerde Çalışma Koşullarının Algılanması: Sultanahmet Turizm Kümelenmesi Örneği, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 28; ss: 145 – 154.

WAITS, Mary, Jo, (2000), The Added Value Of The İndustry Cluster Approach To Economic Analysis, Strategy Development, and Service Delivery. **Economic Development Quarterly**, 14(1) pp. 35-50.

ZEYREK, Ali Nadir, (2008), Besni'de Alternatif Turizm Potansiyeli, **Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(2), ss. 451-466.

http://www.daday.gov.tr/default_B0.aspx?content=314 24/04/2015 tarihinde erişildi.

http://www.kuzka.gov.tr/#, 20/02/2015 tarihinde erişildi.

http://www.sadibeyciftligi.com/tr/hakkimizda.html, 22/02/2015 tarihinde erişildi.

www.blogcu.com, Kastamonu, Daday Atlı Spor Merkezi, http://onlineturizm.blogcu.com/kastamonu-daday-atli-turizm-merkezi/6485406; 22/04/2015 tarihinde erişildi.

www.haberturk.com, Bayramda alternatif tur, http://www.haberturk.com/ekonomi/makro-ekonomi/haber/173633-bayramda-alternatif-turizm, 22/04/2015 tarihinde erişildi.

www.karalahana.com Kastamonu Daday'da doludizgin bir gezi, http://www.karalahana.com/karadeniz-forum/index.php?topic=10621.0; 22/04/2015 tarihinde erişildi.

www.turkiyedeturizm.com Bayramda atlı spor ve doğa turizmi, http://turkiyeturizm.com/news_print.php?id=23020 22/04/2015 tarihinde erişildi.

YAVAŞ ŞEHİRLERDE YAŞAYAN GENÇLERİN ÇEVRE VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ALGILARI SEFERİHİSAR ÖRNEĞİ

Özgür SARIBAŞ[1]
Simge KÖMÜRCÜ[2]
Mehmet Emre GÜLER[3]

ÖZET

Gerek kalabalıklaşan dünya nüfusu ve artan ihtiyaçlar, gerekse bu olumsuzlukların beraberinde getirdiği dünya üzerindeki çıkar çatışmaları, enerji oyunları ve yozlaşma birçok alanda tehdit unsuru halini almıştır. Tüm bunların sonucu olarak sürdürülebilir bir çevre, kültürel değerler, inançsal olgular, enerji, sürdürülebilir şehirler ve kalkınma, kısacası sürdürülebilir bir dünya yaratmak oldukça zor hale gelmiştir. Sürdürülebilir turizm, kaynakların gelecek nesillere de aktarılması gerekliliğine dayanmaktadır. Bu bağlamda gençler gelecek nesillerde bu kaynakları kullanmaya devam edeceklerinden, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik algılarını belirlemek önemlidir.

Bu kapsamda, yavaş şehir olarak değerlendirilen Seferihisar ilçesinde yaşayan gençlerin çevre ve sürdürülebilir kalkınma algıları incelenmiş, veriler ise bölgede yaşayan gençlere uygulanan anketlerden elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Yavaş Şehir, Seferihisar, Sürdürülebilir Turizm

PERCEPTIONS OF YOUNG PEOPLE WHO LIVE IN SLOWCITY ABOUT ENVIRONMENT AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT THE CASE OF SEFERIHISAR

ABSTACT

Both the crowded world population and increasing needs, as well as conflicts of interest around the world, energy games, and corruption which is bringing together these drawbacks, has become a threat in many areas. As a result of these, creating sustainable environment, cultural values, religious facts, energy, sustainable cities and development, in short creating sustainable world become quite difficult. Sustainable tourism is based on the necessity of the transfer of requirements of the resources to future generations. In this context, because of the reason of young generation's usage of these sources, it is important to determine their perceptions about sustainable development.

In this context, young people's perceptions', who live in Seferihisar district where is considered as Slow City, about the environment and sustainable development have been analyzed; data were obtained from questionnaires that is implemented to young people who live in the region.

Key Words: Sustainable Development, Slow City, Seferihisar, Sustainable Tourism

[1] Araş. Gör. Özgür Sarıbaş, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Turizm Fakültesi, ozgur.saribas@ikc.edu.tr
[2] Araş. Gör. Simge Kömürcü, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Turizm Fakültesi, simge.komurcu@ikc.edu.tr
[3] Doç. Dr. Mehmet Emre Güler, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Turizm Fakültesi, memre.guler@ikc.edu.tr

GİRİŞ

Sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan makineleşme ve fabrikaların artışı, kentleşmeyi beraberinde getirmiştir. Kentleşme ile şehirlerin doğal güzellikleri ve doğal kaynakları istila edilmiş, kaynaklar sınırsız inanışıyla büyük tahribatlar yapılmıştır. Ayrıca artan nüfus da bu tahribatı desteklemiştir. Fakat kaynakların sanıldığı gibi sınırsız olmadığı, ekosistemin tahrip edildiği ve büyümenin sınırı olması gerektiği fark edilmiştir. Böylelikle kaynakların devamlılığının sağlanması için sürdürülebilirlik olgusu önem kazanmıştır.

Sürdürebilirlik, bugünün gereksinimlerini; gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama haklarını engellemeden karşılayan kalkınmadır. Sürdürülebilir kalkınmada kaynaklar sürekli olarak değerlendirilmeli, bu değerlendirme çerçevesinde maksimum koruma sağlanmalı, özellikle çevreyi koruma bilinci ön planda tutulmalıdır.

Sürdürülebilirliğin önemini fark eden destinasyonlar, hem kaynaklarının ve özelliklerinin geleceğe aktarılmasını sağlamak, hem de diğer destinasyonlardan farklılaşma yoluna gitmek amacıyla alternatif eğilimlere yönelmişlerdir. Bu yönelimlerden biri de Cittaslow (Yavaş Şehir) hareketidir.

Cittaslow (Yavaş Şehir) günümüzde 28 ülkede 182 üyeye ulaşmıştır. Pek çok destinasyon da bu harekete katılmak amacıyla başvurularda bulunmaktadır. Türkiye'de bu harekete katılan ilk bölge İzmir ilinde yer alan Seferihisar'dır. Seferihisar, 28 Kasım 2009 tarihinde İtalya' da Cittaslow Uluslararası Koordinasyon Komitesi toplantısında,"Cittaslow" unvanını elde etmiş ve "salyangoz" logosuyla temsil edilen şehirlerden biri olmuştur. Günümüzde ise Türkiye'de 9 destinasyon Yavaş Şehir unvanına sahiptir.

Yavaş şehirler sürdürülebilirliği destekleyen destinasyonlardır. Yavaş Şehir olabilmek için çevre politikaları, altyapı, kentin dokusunun kalitesi, yerel üretim ve ürünlerin desteklenmesi, konukseverlik gibi kriterleri yerine getirmek gerekmektedir. Bu kriterlerin pek çoğunun sürdürülebilir kalkınma ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır.

I.LİTERATÜR TARAMASI

A. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik 1970'li yıllardan bu yana önemi giderek artan ve sadece ulusal boyutlarda değil, uluslararası boyutlarda da önemi anlaşılan bir olgu halini almıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın temelinde kaynakların korunması ve geliştirilmesi bulunmaktadır (Küçükaslan, 2012: 9). Sürdürülebilirlik kavramı nüfus ve çevre arasındaki ilişkilerin düzen bozucu, ürkütücü sonuçlarından ortaya çıkmıştır. İnsanlar nüfus artışı ile yaşanan doğal kaynakların aşırı tüketimine karşı tavır almış ve büyümenin bir sınırı olduğunu fark etmişlerdir (Demir ve Çevirgen, 2006).

Sürdürülebilirlik, insan nüfusunun faaliyetleri ile birlikte onların doğal, sosyal ve kültürel çevreleri arasında uyumun bulunduğu bir denge durumudur (Middleton ve Hawkins, 1998:247).

"Sürdürülebilir turizm, insanın etkileşim içinde bulunduğu ya da bulunmadığı çevrenin bozulmadan veya değiştirilmeden korunarak, kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin, biyolojik

çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin idame ettirildiği ve aynı zamanda tüm kaynakların ziyaret edilen bölgedeki insanların ve turistlerin ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçlarını doyuracak şekilde ve gelecek nesillerin de aynı ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri biçimde yönetildiği bir kalkınma şeklidir "(UNWTO, 2014).

Sürdürülebilir turizm anlayışında, bilginin, üretim yöntemlerinin, medeniyetin ve kültürün yanında, doğal kaynakların da nesilden nesile aktarıldığı görülmektedir. Böylece sonraki nesillere olan "yaşam kalitesinin uygarlık yoluyla yükseltilmesi" sorumluluğu sürdürülebilir turizmde vurgulanmaktadır (Yıldız, 2009: 60).

B. Cittaslow (Yavaş Şehir)

Dünyadaki kaynakların devamlılığını sağlamak adına hem bugünün hem de gelecekte yaşayacak insanları ve onların yaşam kalitelerini merkez alan pek çok farklı sürdürülebilir kent yaklaşımı ortaya konulmuştur. Bu yaklaşımlardan biri de "yavaş şehir (cittaslow)" hareketidir.

Yavaş şehir hareketi özellikle nüfusu az olan bölgelerde "alternatif kentsel gelişim modeli" olarak tanımlanmaktadır. Bu gelişimi, yenilenebilir enerji kaynakları, su ve hava kalitesi, biyolojik çeşitlilik, yaşam kalitesinin gelişimi ve ekonomi, ekoloji ve kaynakları kapsayıcı uygulamaları ile sağlamaktadır. Bu da sürdürülebilir kentleşme politikaları ile uyum göstermektedir (Keskin, 2012: 94).

Cittaslow, küreselleşme sonucu tahrip edilen şehirlerin dokusunu, sakinlerini ve standartlaşan yaşam tarzını ve yerel özellikleri ortadan kaldırmasını önlemek amacıyla Slow Food hareketinden ortaya çıkmış bir kentler birliğidir. Slow Food hareketi Cittaslow düşüncesinin bir ön aşamasıdır. İtalya, Roma'da gastronomi gazetecisi Carlo Petrini tarafından bir fast food zincirinin İspanyol Merdivenlerine fast food restoranı açma planına tepki olarak 1986 yılında kurulmuş olup küreselleşmeye karşı bir harekettir. Slow Food sürdürülebilir tarım ve balıkçılık, sağlıklı yapılan hayvancılığı desteklemekte, çevre kirliği ve genetiği değiştirilmiş gıdalara karşı gelmekte ve eski el sanatlarını teşvik etmektedir (Ergüven, 2011: 202).

Cittaslow hareketi 1999 yılında Greve in Chianti'nin eski belediye başkanı Paolo Saturnini tarafından ortaya konmuştur. Paolo Saturnini yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla kentlerin kendilerini değerlendirmelerini ve farklı bir kalkınma modeli ortaya koymaları fikrini ulusal boyuta taşımıştır. Günümüzde 28 ülkede 182 üyeye yayılan Cittaslow hareketinin amacı Slow Food felsefesini kentsel boyuta taşımaktır (Cittaslow Turkey b, 2015).

Cittaslow hareketi, insanların birbirleriyle iletişim kurabilecekleri, sosyalleşebilecekleri, kendine yeten, sürdürülebilir, el sanatlarına, doğasına, gelenek ve göreneklerine sahip çıkan ama aynı zamanda alt yapı sorunları olmayan, yenilenebilir enerji kaynakları kullanan, teknolojinin kolaylıklarından yararlanan kentlerin gerçekçi bir alternatif olacağı hedefiyle yola çıkmıştır (Cittaslow Turkey b, 2015).

Mayer ve Knox (2006:322) Cittaslow'u "halkın ve liderlerin yerel tarihe önem verdiği ve daha iyi ve daha sürdürülebilir yollarla gelişim bağlamında yöreden faydalanılan yerler" olarak tanımlamaktadır.

Yavaş Şehir kavramı ile turizm arasında sürdürülebilir yaşam ve turizmin sürdürülebilirliği bağlamında yakın bir ilişki bulunmaktadır (Coşar, 2014). Yavaş Şehir hareketi sürdürülebilir şehir gelişimine alternatif olarak ortaya çıkmıştır (Sezgin ve Ünüvar, 2011). Yavaş Şehir olarak kabul edilen bölgeler turizm potansiyeline katkıda bulunarak yerel sürdürülebilirlik için fırsat vermekte ve ayrıca 3 E (Ekonomi (Economic prosperity), çevre (Environmental protection) ve eşitlik (Equity)) arasındaki dayanışma ile şehir gelişimini desteklemektedir. (Mayer ve Knox, 2006: 317).

Sürdürülebilirliği, ekosistemdeki çeşitliliğin ve yenilenemez kaynakların gelecek nesillere aktarılabilmesi için, insanın ekosistem üzerindeki olumsuz etkilerinin kontrol altına alınması olarak tanımladığında çevrenin ön plana çıkarıldığı bir yaklaşımdan söz edilmektedir (Keskin, 2012: 94). Cittaslow kriterleri incelediğinde 7 farklı başlıkta kriterlerin yer aldığı görülmektedir. Bu kriterler aşağıdaki gibidir (Cittaslow Turkey a, 2015):

- Çevre politikaları,
- Alt yapı politikaları,
- Kentsel yaşam politikaları,
- Tarım, turistik, esnaf ve sanatkâra yönelik politikalar,
- Misafirperverlik, farkındalık ve eğitim için planlar,
- Sosyal uyum,
- Ortaklıklar.

Kriterlerin pek çoğunda sürdürülebilirliği destekleyen kurallar bulunduğu görülmektedir. Özellikle kriterler arasında çevre önemli bir yer tutmaktadır. Çevre politikalarında hava, su ve toprak kalitesinin önemsenmesi, çevreye uyumlu yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasının teşvik edilmesi, evsel ve endüstriyel atıkların geri dönüşümünün desteklemesi ve yaygınlaşması Cittaslow' un öncelikleri arasında bulunmaktadır (Keskin, 2012: 94).

Türkiye'de Cittaslow hareketine katılan ilk bölge İzmir ilinde yer alan Seferihisar'dır. Seferihisar, Türkiye'nin ilk, dünyanın 129' uncu sakin şehridir. Seferihisar, 28 Kasım 2009 tarihinde İtalya' da Cittaslow Uluslararası Koordinasyon Komitesi toplantısında,"Cittaslow" unvanını elde etmiş ve yavaş şehirlere verilen "salyangoz" logosuna sahip olmuştur. Seferihisar'dan sonra Türkiye'de pek çok bölge yavaş şehir olmak için komiteye başvurmuştur (Tunagil, 2010). Bugün Türkiye'de 9 destinasyon Yavaş Şehir unvanına sahiptir. Bu bölgeler Akyaka, Gökçeada, Halfeti, Perşembe, Seferihisar, Vize, Taraklı, Yalvaç ve Yenipazar'dır. (Cittaslow International, 2015).

METODOLOJİ

A. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Son dönemlerde yoğun bir ilgiye maruz kalan sürdürülebilirlik ve çevre konularının gençler açısından bilinirliği ve duyarlılık düzeyi, bu kavramları geleceğe taşıyacak, yani sürdürülebilir kılacak olan önemli unsurlardan biridir. Bu fikir ile ortaya çıkılan bu araştırmanın amacı, yavaş şehirlerde yaşayan gençlerin sürdürülebilir kalkınma ve çevre algıları hakkındaki farkındalıklarını tespit etmektir. Bu amaçla Türkiye'nin ilk, dünyanın 125. yavaş şehri olarak kabul edilen Seferihisar ilçesi örnek olarak alınmış ve veriler bu destinasyondan toparlanan anketlerden elde edilmiştir.

B. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmanın evrenini, 2015 yılı bahar döneminde Seferihisar da yaşayan, 15 – 24 yaş grubunda yer alan bireyler oluşturmuştur. Çalışma ilçede yer alan beş lise içerisinde gerçekleştirilmiş olup, verilerin bir kısmı öğretmenlerden destek alınarak, bir kısmı ise okul çıkışlarında elde edilmiştir. İZKA (2013), 2014-2023 İzmir Bölge Planı İlçe Toplantıları Seferihisar İlçe Raporuna göre 2011 yılında 5241 kişi olan genç nüfus sayısı, 2016'da 5452 ye çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu veriler göz önüne alınarak ortalama evren 5000 olarak belirlenmiş, Evren büyüklüğü 5000 olan araştırmalar için örneklem sayısının en az 357 olması gerekliliği göz önüne alınarak (Yazıcıoğlu ve Erdoğan,2004: 50), 400 adet anket dağıtılmıştır. Bu anketlerin 39 tanesi eksik verilerden dolayı çıkarılmış ve analizler toplam 361 adet anket üzerinden yapılmıştır.

Çalışmanın sınırlılığı, sadece Seferihisar ilçesinde yaşayan gençlerin sürdürülebilir kalkınma ve çevre algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın daha farklı bölgelerde ve daha geniş toplumsal kitleler üzerinde uygulanması, gençlerin sürdürülebilir kalkınma ve çevre algılarının tespitinde daha fayda yaratıcı olacaktır. Bu bakımdan bu çalışma gelecek çalışmalara ışık tutucu ve destekleyici niteliktedir.

C. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada veri toplama aracı olarak sürdürülebilir kalkınma ve çevre algılarını tespit etmek için oluşturulan bir anket formu kullanılmıştır. Bu anket formu 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde gençlerin demografik özelliklerine yönelik sorular, İkinci bölümde ise sürdürülebilir kalkınma ve çevre algıları tespit edilmeye yönelik 48 soru yer almaktadır. Bu ifadelerin belirlenmesinde daha önceden yapılmış çalışmasında uygulanan anketlerden faydalanılmıştır.

D. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri 2015 yılı Mart ayında Seferihisar da yaşayan, 14 – 24 yaş grubunda yer alan bireyler oluşturmuştur. Çalışma ilçede yer alan beş lise içerisinde gerçekleştirilmiş olup, verilerin bir kısmı öğretmenlerden destek alınarak, bir kısmı ise okul çıkışlarında elde edilmiştir. Verilerin istatistiksel analizi SPSS (Statistical Program For Social Sciences) 22 istatistik paket programıyla yapılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırma kapsamında yapılan anket çalışmasında ilk olarak katılımcıların demografik özellikleri ve diğer açıklayıcı sorular yer almaktadır. Araştırmaya katılanların cinsiyet, yaş, kaçıncı Sınıfta okudukları, okullarında sürdürülebilirlik ya da çevre ile ilgili derslerinin olup olmadığı ve kendilerinin bu dersleri alıp almadıklarına yönelik dağılımlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların %58,7 inin (n=212) kadın, %41,3 unun (n=149) ise erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında ise büyük çoğunluğunun (%60,1 - n=217) 15-17 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların yalnızca %5,8'i (n=21) 21-23 yaş aralığını temsil etmektedir. 18-20 yaş aralığını oluşturanların oranı ise %34,1'dir (n=123). Katılımcıların %45,4'ü (n=164) 9. sınıf öğrencisi iken, 10. sınıf öğrencilerinin sayısı %42,1 (n=152) olarak gözlemlenmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Diğer Belirleyici Sorular

Değişken	Kategori	N	%
Cinsiyet	Kadın Erkek	212 149	58,7 41,3
Yaş	15 – 17 18– 20 21– 23 24 ve üzeri	217 123 21 -	60,1 34,1 5,8 -
Sınıfı	9. Sınıf 10. Sınıf 11. Sınıf 12. Sınıf	164 152 45 -	45,4 42,1 12,5
Okulunuzda Sürdürülebilirlik ya da çevre dersi var mı?	Evet Hayır	42 319	11,6 88,4
Sürdürülebilirlik ve Çevre Derslerini Alıyor musunuz?	Evet Hayır	27 334	7,5 92,5

"Okulunuzda sürdürülebilirlik ya da çevre dersleri var mı" sorusuna katılımcıların %11,6 sı (n = 42) evet, % 88,4 ü (n= 319) hayır yanıtını verirken, "sürdürülebilirlik ve çevre derslerini alıyor musunuz ?" sorusuna ise katılımcıların % 7,5'i (n=27) evet yanıtını verirken, %92,5'i (n= 334) ise hayır yanıtını vermişlerdir. Bu durum liselerde sürdürülebilirlik ve çevre hususundaki derslerin yetersizliğine ve katılımcıların sadece % 7,5 inin çevre ve sürdürülebilirlikle ilgili dersler aldıklarına işaret etmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Algılarını Tespit Etmeye Yönelik Sorular

		N	Ort.	S.S.
1. Çevresel Sorunlar	Asit Yağmuru	361	1.88	1.09
	Hava Kirliliği	361	3.02	1.32
	Biyolojik Çeşitlilik	361	2.09	0.97
	İklim Değişikliği	361	2.73	1.27
	Ormanların İmara Açılması	361	1.95	1.26
	Doğal Kaynakların Tükenmesi	361	2.57	1.32
	Çölleşme	361	2.23	1.30
	Ekosistem	361	1.82	1.09
	Küresel Isınma	361	2.47	1.37
	Ozon tabakasının incelmesi	361	2.10	1.31
	Fotokimyasal Duman	361	1.52	0.92
	Katı Tuzluluk	361	1.37	0.84
	Atık Su	361	2.56	1.41
	Kirlilik	361	3.00	1.55
2. Çevre Mevzuatı, Politika ve Standartlar	EU EMAS *Avrupa Birliği Çevre Yönetim Sistemi	361	1.27	0.73
	Floransa Sözleşmesi	361	1.20	0.62
	Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)	361	1.26	0.57
	ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi	361	1.29	0.64
	Kyoto Protokolü	361	1.16	0.45
	Kloroflorokarbonlar (CFCs)	361	1.16	0.45
	Montreal Protokolü	361	1.24	0.67
	Rio Deklarasyonu	361	1.27	0.63
3. Çevresel Araçlar, Teknolojiler ve Yaklaşımlar	Temiz Teknoloji	361	1.92	1.11
	Çevreye duyarlı tasarımlar	361	2.23	1.34
	Eko etiketli yakıtlar	361	1.70	1.15
	Endüstriyel hücreler	361	1.50	0.88
	Ekoloji	361	1.72	0.99
	Yaşam döngüsü ve geri dönüşümdeğerlendirmeleri	361	2.25	1.31
	Çevreye duyarlı üretim	361	2.37	1.34
	Yenilenebilir enerji teknolojileri	361	2.15	1.31
	Üretilen ürünlerin bakımında çevreye duyarlılık	361	2.21	1.31
	Atıkların azaltılması	361	2.28	1.37
4. Sürdürülebilir Gelişim	Sürdürülebilir gelişim ile ilgili tanım ve kavramlar	361	1.75	1.01
	Sürdürülebilir kalkınma bileşenleri	361	1.65	0.89
	Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları	361	1.62	0.85
	Alınan önlemler ve ilkeler	361	1.84	1.19
	Nüfus artışı	361	2.16	1.33
	Nesiller arasındaki ve her neslin kendi içerisindeki nesil adaleti	361	1.98	1.27
	Yoksulluk, nüfus, tüketim ve çevre bozulması arasındaki bağlantı	361	2.03	1.32
	Paydaşların katılımı	361	1.52	0.97
	Dünyanın taşıma kapasitesi	361	1.57	0.93
	Sosyal sorumluluk	361	2.20	1.46
	Mühendislerin ve tasarımcıların sürdürülebilir gelişime tepkisi	361	1.74	1.11
	Şirketlerce sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için yapılan eylemler	361	1.66	1.00
5. Sürdürülebilir Gelişimin Önemi	Kişisel Olarak	361	2.02	1.33
	Ülkesel Olarak	361	1.85	1.11
	Dünya Çapında	361	1.75	1.07
	Gelecek Nesillere Miras Olarak	361	2.18	1.46

Araştırmanın ikinci kısmında Seferihisar'da yaşayan gençlerin sürdürülebilir kalkınma ve çevre algıları tespit edilmeye yönelik sorulan sorularla bu konulardaki algı düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre;

1. "Çevresel Sorunlar" başlığı altındaki çevre sorunlarıyla ilgili bilgi düzeyleri ortalamanın altında çıkmıştır. Ortalaması 3 ve üzeri olan "hava kirliliği" ve "kirlilik" sorunları en çok bilinen çevresel sorunlar olarak ortaya çıkmıştır.
2. "Çevre Mevzuatı, Politika ve Standartlar" başlığı altında bulunan mevzuat, politika ve standartlarla ilgili bilgi düzeylerinin 2'den daha düşük bir ortalamaya sahip olduğu belirlenmiştir.
3. "Çevresel Araçlar, Teknolojiler ve Yaklaşımlar" başlığı altında verilen terim ve bilgilerle ilgili bilgi düzeylerinin ortalamanın altında olduğu tespit edilmiştir. En yüksek ortalamayı 2,28 ortalama ile "atıkların azaltılması" yaklaşımı değerlenmiştir.
4. "Sürdürülebilir Gelişim" başlığı altında ise en yüksek ortalama değerini 2,20 ile "sosyal sorumluluk" maddesi almıştır. Bu başlık altındaki ikinci yüksek bilgi düzeyi ortalaması ise 2,16 ortalama ile "nüfus artışı" maddesinde ortaya çıkmıştır.
5. "Sürdürülebilir Gelişimin Önemi" başlığı altında bu gelişimin kimler için önemli olduğuyla ilgili önermeler verilmiştir. En yüksek ortalama 2,18 ile "gelecek nesillere miras olarak" ifadesinde ortaya çıkmıştır. Bunu sırasıyla 2,02 değeri ile "kişisel olarak", 1,85 değeri ile "ülkesel olarak" ve 1,75 değeri ile "dünya çapında" önermeleri izlemiştir.

Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında örneklemi kapsayan genç nüfusun çevresel sorunlarla ve bu sorunları ortadan kaldırmaya yönelik yapılan antlaşmalar, politikalar ve standartlarla ilgili bilgilerinin çok düşük düzeyde olduğu bulgusu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra yine aynı şekilde çevresel sorunların giderilmesi için kullanılan yaklaşımlar, araçlar ve teknoloji ile ilgili bilgilerin de düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Sürdürülebilir gelişim ile ilgili düşük bilgi ve algı düzeyleri bunun önemini de tam olarak kavrayamadıkları sonucuyla desteklenmektedir.

SONUÇ

Gerek akademik çalışmalar, gerek sektörel literatürde 'turizmin' temellerinin doğal ve kültürel değerler olduğu sıklıkla görülmektedir. Doğayı ve turizmi bütünleştiren projeler yaratma güdüsü çevreci ve sürdürülebilir bir yaklaşım sergilemeyi hedefleyen çevrelerce yoğun olarak dillendirilmektedir. Ayrıca, performans ölçüleri, vatandaş katılımını sağlayıcı mekanizmalar ve sürekli stratejik değerlendirmeler, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında hayati önemi olan araçlar olarak vurgulanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ve çevre hususunda bu ve benzeri birçok görüş yaygın şekilde sunulmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı ve gelecek nesillere taşınması gerekliliği de bu konudaki literatürde farklılık yaratacak bir diğer boyuttur. Bu amaçla yürütülen bu çalışmada, sürdürülebilir bir doğa, yavaş şehirler, koruma alanları, çevre dostu planlamalar, çölleşme,

ağaçlandırma, azot emisyonu ve daha gibi bir çok kavramla iç içe olan bir destinasyonda yaşayan gençlerin, bu kavramlara ve yaşanılan gelişmelere olan ilgi ve bilgilerini ölçmek hedeflenmiştir.

Çalışmada 15 -24 yaş aralığındaki gençlerin eğitimlerini sürdürdükleri kurumlarda bu kavramlara ilişkin bir eğitim almadıkları, çalışma sorularında yer alan birçok kavrama uzak oldukları gözlenmiştir. Bölgede yer alan bazı sivil toplum örgütleri aracılığıyla bilinçlendirilmeye çalışılan gençlerin oluşu ise geleceğe ışık tutan önemli bir unsurdur. Araştırma süresince resmi eğitim kurumlarınca yeterince verilmeyen çevre ve sürdürülebilir kalkınma kavramları, gerek belediyenin yaptığı çalışmalar, gerek sivil toplum kuruluşları tarafından önemsenmekte ve kısıtlı şartlar altında gençlerle ilişkilendirilmeye çalışılmaktadır.

Turizm işletmeleri için arzın oluşturulmasında doğal faktörlerin önemi büyüktür. Çevre duyarlılığı ve sürdürülebilir bir kalkınma konusu, turizm sektörü ve yaşanabilir bir dünya için büyük bir önem taşımaktadır. Kültürel ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği, ekolojik dengenin korunması, gelecek nesillerinde bu kaynaklardan yararlanmasını sağlayacaktır. Sürdürülebilir kalkınma ve çevre dostluğu ancak toplumsal bilinç ile yerleşebilir. Bu bilinç genç yaşlarda ve eğitim ile ortaya çıkmaktadır. Bir yandan marka kent yaratma çabaları verilirken, unvan sahibi olma kaygısı taşınırken (yavaş yemek, yavaş şehir, yavaş kent), turizm politikaları oluşturulurken; diğer yandan da sürdürülebilir bir gelişim ve tüm bunların devamlılığı hususu göz önüne alınmalı, gelecek nesillerin kaderinin günümüz gençlerinin elinde olduğu unutulmamalıdır.

Bu açıdan çevre ve sürdürülebilir kalkınma konularına ilişkin eğitim programları geliştirilmeli, özellikle geçlerin bu konularda bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalı ve bu ifadeler sadece birer kavram olarak kalmaktan çıkarılmalıdır. Bu çalışmada bir yavaş şehir bölgesinde yaşayan gençlerin çevre ve sürdürülebilir kalkınma hususundaki bilinç düzeylerini ölçmede fayda sağlayıcı olacak ve gelecek çalışmalara ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

CITTASLOW TURKEY (a) http://cittaslowturkiye.org/?page_id=1549 Erişim Tarihi: 12.02.2015

CITTASLOW TURKEY (b) http://cittaslowturkiye.org/?page_id=1063 Erişim Tarihi:10.02.2015

CITTASLOW INTERNATIONAL
http://www.cittaslow.org/download/DocumentiUfficiali/CITTASLOW_LIST_november2014.pdf
Erişim Tarihi:01.02.2015.

COŞAR, Yeşim.; (2014), "Yavaş Şehir Olgusunun Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Algılanan Etkisi", **Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi**, 25 (2), ss. 226-240.

DEMİR, Cengiz ve Aydın, ÇEVİRGEN.; (2006), **Turizm ve Çevre Yönetimi – Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ERGÜVEN, Mehmet H.; (2011), "Cittaslow – Yaşamaya Değer Şehirlerin Uluslararası Birliği: Vize Örneği", **Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, 3 (2), ss. 201-210.

İZKA (2013), 2014-2023 İzmir Bölge Planı İlçe Toplantıları - Seferihisar İlçe Raporu, www.izmiriplanliyorum.org/static/upload/file/2014-2023_ilce_ozet_raporu_-_seferihisar.pdf., Erişim Tarihi: 30.03.2015

KESKİN, Enes B.; (2012), Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow), **Paradoks Ekonomi, Sosyoloji Ve Politika Dergisi**, 8(1), ss. 81-99.

KÜÇÜKASLAN, Nazife.; (2009), "Özel İlgi Turizminde Niş Pazarlamanın Yeri", **Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi,** 2(2), ss. 1-32 (e-dergi), http://www.paradoks.org. (Erişim Tarihi: 16.03.2015)

MAYER, Heike ve Paul L. KNOX.; (2006). Can the US learn from slow city movement, http://www.planetizen.com/node/21630, Erişim Tarihi: 07.01.2015

MIDDLETOWN, Victor ve Rebecca HAWKINS.; (1998). **Sustainable Tourism: A Marketing Perspective**, Butterworth - Heinemann, Oxford.

SEZGİN, Mete ve Şafak, ÜNÜVAR (2012). **Yavaş Şehir - Sürdürülebilirlik ve Şehir Pazarlaması Ekseninde**. Konya: Çizgi Kitapevi.

TUNAGİL, Tuğrul.; (2010), http://v3.arkitera.com/h51930-yavas-sehrin-baskani-da-yavas.html, Erişim Tarihi: 05.02.2015

UNWTO, http://sdt.unwto.org/content/about-us-5, Erişim Tarihi: 30.01.2015

YAZICIOĞLU, Y. ve S. ERDOĞAN.; (2004). **Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri.** Ankara: Seçkin Yayıncılık

YILDIZ, Özay.; (2009), Türkiye'de Şarap Turizmi: Çeşme Örneğinde Ürün Geliştirme Modeli, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Turizm İşletmeciliği Programı, İzmir.

CITTASLOW AĞINA DÂHİL KENTLER VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KRİTERLERİNE YÖNELİK BİR ANALİZ

Gül GÜNEŞ[1]

Eda ÇALIŞKAN ARISOY[2]

Engin ASLAN[3]

ÖZET

Sakin şehir (cittaslow, slow city) bir kentler birliğidir. Odak noktasında insan ve insan yaşamını etkileyen olumsuz faktörlerin azaltılarak, mevcut kültürel ve fiziki değerlerin korunması, sürdürülebilirlik ilkesi gereğine uygun olarak sonraki nesillere korunarak devredilebilmesi vardır. Buna ek olarak, sakin şehir hareketi, insanların sosyalleşebilecekleri, sürdürülebilir değerlere, doğasına, gelenek ve göreneklerine sahip çıkan, alt yapı sorunları olmayan, yenilenebilir enerji kaynakları kullanan, teknolojinin kolaylıklarından yararlanan kentlerin öncülüğünde gelişen bir yerel ekonomik kalkınma modelidir. Türkiye'de 9, Dünya genelinde 33 ülke ve toplam 195 katılımcı ülke vardır. Sakin şehir ağına katılmak isteyen yerleşim yerlerinin, uluslararası sakin şehir organizasyonu tarafından ortaya konan bazı ilkeleri ve kriterleri yerine getirmeleri ve bu kriterlerin aday kentlerde veya yerleşim yerlerinde sürdürülebilir nitelikte olması beklenmektedir. Sakin şehir ağına dahil olan ve sertifika alan yerleşim yerleri, dört yılda bir yenilenen sertifika ile söz konusu ağ içinde kalabilmektedir. Buna göre; sakin şehir ağında yer alan ve aday olan yerleşim alanlarının "çevre, altyapı, teknoloji, misafirperverlik, farkındalık ve yavaş yemek projelerine destek" ana başlıkları ve çeşitli alt başlıklardan oluşan toplam 71 kriterin asgari % 50'sini karşılamaları gerekmektedir.

Bu bildiride tüm dünyada yaygınlaşan küreselleşme hareketinin kentlerin farklılıklarını ve özgünlüklerini tehdit eder hale gelmesiyle başlayan olumsuz gidişatın durdurulması için, yerel ve özgün kent değerlerine sahip çıkılması ve bu değerlerin korunarak geliştirilmesi amacıyla oluşturulan "Sakin Şehir" kriterlerinin ele alınması ve sürdürülebilirlik yaklaşımının öneminin vurgulanması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırmada; sakin şehir ağı üyelik kriterleri ile sürdürülebilir turizm ilkelerinin benzer ve ayrışan yönlerinin analizi yapılmış ve sakin şehir ağına dahil olan kentlerde sürdürülebilir gelişmenin önemine yönelik öneriler ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sakin şehir (cittaslow), sürdürülebilir gelişme, tanıtım, turizm.

[1] Doç. Dr. Atılım Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Böl. Öğretim Üyesi, e-posta: gul.gunes@atilim.edu.tr

[2] Yarı zamanlı öğretim görevlisi, Başkent Üniversitesi, e-posta:edacaliskan@yahoo.com

[3] Gazi Üniversitesi, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, e-posta: aslan.engin@gazi.edu.tr

ANALYSIS ABOUT THE MEMBER CITIES OF CITTASLOW NETWORK AND SUSTAINABLE TOURISM CRITERIA

ABSTRACT

Slow city (cittaslow) is a union of towns which focus on reducing the negative factors affecting the human and human life, protection of existing cultural and physical value, in accordance with the principles of sustainability to be transferable to subsequent generations as protected. As well as being a local economic development model, the slow city movement is a social network, which respects sustainable values, nature, the traditions and customs, using renewable energy sources, under the leadership of the cities that benefit from the convenience of technology. There are 9 towns in Turkey, and has a total of 195 participating towns through 33 countries worldwide. Slow city settlements wishing to join the network, must fulfill some of the principles and criteria set forth by the International Cittaslow Organization and is expected to be sustainable in the criteria of candidate cities or settlements. Included in the slow city network and certificates, settlements can remain in network with a certificate renewed every four years. Accordingly; slow city network located and candidate residential area of "environment, infrastructure, technology, hospitality, awareness and support for the slow food project" main title and must meet a total of 71 criteria of minimum 50% of which consists of various sub-headings.

In this paper, it is mentioned that the globalization movement threatens the diversity and the originality of the cities and also the negative trends those became more threatening widespread globalization movement. We aimed to emphasize the importance of diversity and the originality of the whole world with local and unique urban values and sustainable approaches in order to improve the protection of these values by "Slow City Movement". In this direction; the similar and decomposed points of slow city network membership criteria and sustainable tourism principles are analyzed and the recommendations for the importance of sustainable development are put forth.

Key Words: Slow city (cittaslow), sustainable development, promotion, tourism.

GİRİŞ

I. SAKİN ŞEHİR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Cittaslow International (2015), sakin şehir organizasyonunun hedeflerini; kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik yenilikçi fikirlerin farklı yöntemler üzerinde düşünülerek oluşturulması ve bu yöntemlerin organizasyon üyesi ülkeler arasında paylaşılması; eko gastronominin geliştirilmesi; organizasyonda yer alacak kentlerin manzara ve özgün yapılarının, yerele ait kültür ve sanat yapılarının korunması ve buralarda yaşayan insanların sakin şehir felsefesini benimsemesi şeklinde oluşturmuştur.

Bu doğrultuda İtalya'nın Chianti-Greve kentinde yayımlanan ilk sakin şehir bildirgesinde; küreselleşme hareketinin insanlar ve toplumlar arasında iletişim, bilgi ve deneyim paylaşımı açısından kolaylıklar sağlamasına rağmen, insanların ve toplumların özgünlüklerinin ortadan kalkması gibi bazı olumsuzluklara neden olduğuna dikkat çekilerek bahsedilen olumsuzlukların yaşanmaması için özgün değerlerin korunmasının ve geliştirilmesinin zorunlu olduğu belirtilmektedir (Günerhan, 2010: 34). Özgen (2012), sakin şehir hareketinin yakın döneme ait yeni bir turizm modeli olduğuna dikkat çekerek, hareketin kişisel beklentilerin karşılanmasından daha çok kişisel ihtiyaçların karşılanmasını amaçladığını ve esasında sürdürülebilir turizm ilkesinin uzantısı olarak yerel kalkınmanın sağlanmasına yönelik sürdürülebilir kalkınma modeli olduğunu belirtmektedir.

Sürdürülebilirlik kavramını ekonomik, sosyal ve çevresel faktörleri dikkate alarak değerlendiren Arısoy (2014), sakin şehir hareketinin İtalya'dan başlayarak dünyada hızla yayıldığını ve hareketin genel anlamda farklı bir yaklaşım olduğunu; küreselleşmenin dünya insanları için karışıklığa yol açan bir süreç olduğunu; bu sürecin hızlı tüketim alışkanlıklarının neden olduğu hızlı üretimi zorunlu kıldığını ve bu zorunluluğun ise bir model haline geldiğini; bu modelin alternatifinin ise yavaş akımı olduğunu belirterek sakin şehir hareketinin 1999 yılında literatüre giren yeni bir turizm yaklaşımı modeli olduğuna dikkat çekmektedir.

Bu doğrultuda Sakin Şehir organizasyonu sürdürülebilirlik kavramı açısından ele alındığında; Kuter ve Ünal (2009), sürdürülebilirlik kavramının, fazlaca ve bilinçsiz tüketim odaklı yaşam biçimlerinin benimsenmesi sonucunda taşıma kapasitesi, hava kirliği, su kirliliği ve gürültü kirliliği sonucu (sürdürülemezlik) olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Demir ve Çevirgen (2006), turizm hareketliliklerindeki artışa paralel olarak ekolojik ve fiziksel çevre kullanımında taşıma kapasitesinin aşılması riski olduğunu ve sosyo-kültürel yapıda da yozlaşma yaşanabileceğini ve bu durumun ise turizmde sürdürülebilirliğe zarar vereceğine dikkat çekmektedir. Kuntay (2004), turizm merkezlerinde taşıma kapasitelerinin aşılmaması için hedefli turizm planlamaları yapılması gerektiğini belirterek,

planların temel amacının ortaya konulan hedefler doğrultusunda yürütülen faaliyetlerin sürekliliğini, bir bakıma sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik olması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Karataş ve Karabağ (2013), sakin şehirler ağına dahil olmak isteyen kentlerin sakin şehir organizasyonun belirlediği kriterleri karşılamasının gerekli olduğunu; Özhancı vd. (2013), sakin şehir organizasyonunda yer alan kentlerin ve aday kentlerin organizasyon felsefesine bağlı kalmaları ve kriterlerini sürdürülebilir kılmak için "altyapı, çevre, teknoloji, misafirperverlik, farkındalık ve yavaş yemek projelerine destek" başlıklarının altında yer alan 71 kriterin asgari % 50'sini karşılamaları gerektiğini ve organizasyonda yer almak isteyen kentlerin nüfusunun 50 bin ve altında olması gerektiğini belirtmektedir.

Bu doğrultuda yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, su ve hava kalitesi, biyo-çeşitlilik, yaşam kalitesinin geliştirilmesi ve korunması, ekonomik, ekolojik ve sosyal adalet kavramları gibi sürdürülebilirlik kriterleri etrafında oluşturulan sakin şehir politikaları; hava ve su temizliği ile yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretilmesini öngören "çevre politikaları", engellilere yönelik mimari oluşturulmasını ve alternatif ulaşım planlamaları yapılmasını öngören "altyapı politikaları", kentsel yaşanabilirliğin artırılması amacıyla yeşil alanların oluşturulmasını ve yerel ürünlerin ticarileştirilebileceği alanların oluşturulmasını öngören "kentsel yaşam politikaları", agro ekolojinin geliştirilmesinin teşvik edilmesini, geleneksel iş tekniklerinin ve zanaatların, el yapımı ve etiketli veya markalı esnaf/sanatkar ürünlerinin desteklenmesini öngören "tarımsal, turistik, esnaf ve sanatkarlara dair politikalar", organizasyonun görünürlüğünü sağlayacak faaliyetler düzenlenmesi ve kent halkına sakin şehir felsefesiyle ilgili eğitimler verilmesini öngören "misafirperverlik, farkındalık, ve eğitim planları" şeklinde deklare edilmektedir.

II. SAKİN ŞEHİR'LERİN TANITIMINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞMENİN ÖNEMİNE YÖNELİK FARKINDALIĞIN SAĞLANMASININ ÖNEMİ

Sakin şehirlerin, temel amacı, hareketin bütüne yayılarak, uygulanırlığının sağlanmasıdır. Felsefenin nasıl fayda sağlayacağı, ne şekilde uygulanacağı, destinasyon ziyaretçilerine ve yerel halka daha bilinçli bir yaklaşım sağlanabilmesi için iyi aktarılmalıdır. Bu bağlamda, tanıtım filmleri ve diğer tanıtım materyalleri, sakin şehir kavramının bir alternatif model olmasıyla bütünleşik, sürdürülebilirlik adına fazlasıyla önem arz etmektedir. Sakin şehir felsefesinin savunduğu, başta çevresel faktörler olmak üzere yaşam alanlarını kapsayan bir çok kriterin korunması sayesinde oluşturulan bir sürdürülebilir yaşam modelidir. Bu anlamda, tanıtıma yönelik materyallerin reklam ve çekicilik uyandırmaktan ziyade, sürdürülebilirlik ilkelerini barındırarak, izleyenlerde farkındalık yaratması ve bilgi sağlayıcı nitelikte olması önemlidir.

Sakin şehir ağına katılım ile şehirler, kendilerine has yerel nitelikleri ön planda tutma misyonunu da yüklenmiş olurlar. Bir sakin şehir, ağın bir parçası olmakla beraber, sistemdeki

varlığını sürdürme sorumluluğu ile de hareket etmelidir. Sakin şehir olmak sadece bir yaşam biçimi değil aynı zamanda yerel bir kalkınma modelidir. Yerel kalkınmaların finalde bir bütünü etkisi altına aldığını düşünürsek ağın herbir birleştirici parçası üzerine düşen bilinçle hareket etmelidir. Yerellerin kendi içlerinde geliştirdikleri kalkınma hareketleri genelde bir bütünün parçalarını oluşturmak üzere kodlanırlar.

Sakin şehir kavramı, tüketim ve üretimin kendi sınırları içinde dereceli olarak belirlenmesi ile bütünleşiktir. Tüketim kontrol altında tutulamadığı noktada, çevresel sorunlara yol açması kaçınılmazdır. Sürdürülebilir kalkınma modelinin temelinde ise, taşıma kapasitelerinin korunması, kaynakların gereğinden fazlaca harcanmaması ilkesi hakimdir. Yerel halkın ve turistlerin bu konu doğrultusundaki bilinç düzeyleri arttırılmalı, yapılan tüm tanıtım çalışmaları da bu kapsamda yürütülmelidir. Sürdürülebilirliğin ekonomik ve sosyo-kültürel boyutları sakin şehirlerdeki kabul edilebilir sınırdaki yaşam kalitesi adına belirleyici niteliktedir. Bu felsefede, yaşam koşullarının insanoğluna, süreklilik arz eden bir yaşam sunmayı hedeflediği esasından uzaklaşmamak gerekmektedir. Gössling, sürdürülebilir bir turizm ancak çevrenin ve ekolojik düzenin dengede kalması ile mümkün olacaktır. Bu bağlamda çevreci bir yönetim ve planlama anlayışının esas olduğunu savunur (Gössling, 1999). Aynılaşmış yaşamsal öğeler içerisinde, özgün değerlerle ön plana çıkan insanın yaşam şartlarının, daha temiz, daha düzenli ve yaşanılası bir ortama kavuşması için de bir fırsat niteliği taşımaktadır.

Sakin şehir olmanın bir diğer sorumluğu da, o yeri ziyaret eden bir kişinin aslında bir marka ile karşılaşma arzusudur. Sakin şehir hareketinin şartları ve kriterleri net olarak belirlendiği için, turistlerin bu anlamda beklenti sınırları da bir nevi çizilmiş olmaktadır. Sürdürülebilir olabilme ilkesi ile doğrudan örtüşen bir anlayışa da hizmet eder aynı zamanda. Sürdürülebilirliğin birincil koşulu mevcut olanın korunması olduğu için, hizmetin sınırlandırılması, tüketim kaynaklarının gereğinden fazla harcanmasına da engel olacaktır. Temel prensip olarak, ziyaretçinin ve yerel halkın kendi beklenti sınırlarını çizerek, fazlasını hem doğadan hem kendinden istemeyeceği bir formül altyapısı kurulmalıdır. Gelen ziyaretçilerin sınırlarını belirlemeden önce, yerel halkın bilgilendirilmesi çok büyük önem taşımaktadır.

Bilinçlendirmenin doğru iletişim kanallarıyla yapılması sürdürülebilir bir yapının da gereksinimidir. Yapılan çalışmaların bir defalık değil süreklilik arz eden bir süreç içerisinde hem ziyaretçi, hem yerel halka ulaşması gerekmektedir. Gössling'e göre, uygulanacak tedbir ve koruma çalışmaları, onu uygulayacak kitle tarafından doğru algılanmadığı sürece havada kalacak olup, zaman içerisinde yozlaşarak yok olma tehditi ile de karşı karşıya kalacaktır (Gössling, 2012). Bu noktada iletişimin araçlarından ve iletişimin doğru etkilerinden faydalanmak önem taşır.

Bilgi verme ve tanıtım yapmak kavramlarının ayrıştırılması önem arz etmektedir. Tanıtım; reklam yapmak, satışa yönelik davranış belirlemek anlamına da gelebileceği için sakin şehirler konusunda hassas düşünülerek değerlendirilmesi gereken bir konu niteliği taşır. Sakin şehirlerin yapısı gereği, sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması ve taşıma kapasitesinin aşılmadan devam ettirilmesi gerekliliği, tanıtımın satışa ve pazarlamaya yönelik değil, aksine tüm bu ilkelerin bilinmesine yönelik yapılması gerektiğidir. Burada esas olan, var olan sakin şehirler hakkında farkındalık yaratılmasıdır. Diğer yandan bu alanları tanıtırken, sakin şehir felsefesine tamamen aykırı bir hareket ile karşı karşıya kalmak mümkündür. Felsefenin sürdürülebilir olması, bölgenin alabileceğinden fazla turistin girişinin engellenmesi ile mümkündür. Mevcut taşıma kapasitesinin üzerinde ziyaretçi riskli bir girişim olarak nitelendirilebileceği gibi, olumsuz koşulların gelişmesi için de bir zemin oluşturacaktır. Bir sakin şehrin markalaşması, o bölgenin hizmetlerinin sınırlarının da bir göstergesi olacaktır. Destinasyon tanıtımında gerçek hedef o yerin çekici kılınması üzerineyken, bu çekiciliğin yoğun talep doğurma riski göz ardı edilmemelidir. Oluşabilecek, karşılanması güç talep uzun vadede sakin şehirlere zarar verebilecek koşulları da barındırma potansiyeline sahiptir (Yılmaz ve Yolal,2008). Bu nedenle, sakin şehirlerle ilgili tanıtım çalışmaları dikkatle ele alınmalı ve bu alanların koruma-kullanım dengesinin önemini ön plana çıkaracak şekilde kurgulanmalıdır.

Sakin şehirlerin bilinir kılınmasında diğer bir etmende o bölgede yer verilen etkinlikler, festivaller ve bu gibi kültürel faaliyetlerdir. Bu tür etkinlikler genel anlamda belli bir hedef kitleyi ilgilendirdiği için, bilinç düzeyi yüksek bir grup ziyaretçiyi bir amaç uğruna o bölgeye davet eden bir hareket biçimidir. Belirtilen türdeki aktiviteler bilgilendirici özelliğe sahip oldukları için, turistler bilgilenmeye açık olarak ziyaretlerini gerçekleştirirler. Bilgi verici çalışmalara etkili bir iletişim yöntemi olarak filmler model gösterilebilir. Hareketli görüntünün akılda kalıcılığı, insanın bilinçaltına etki edebilme özelliği iletişim aracı olarak kuvvetli kılan bir nedendir (Yanmaz, 2006).

Bu bağlamda değerlendirildiği zaman, sakin şehirlerin, böyle kalabilmeleri sürdürülebilir olmalarıyla mümkünken, tanıtım çalışmalarının kuvveti de bu çabayı desteklemektedir. Özellikle tanıtım filmlerinin kesin bir zaman içerisinde tüketilme zorunluluğu taşımamasından ötürü, uzun süre kullanılabilmesi, internet, sosyal medya ve benzeri yollarla daha geniş kitlelere ulaştırılabilme nitelikleri bu anlamda önemlidir. Beeton'a göre, tanıtım filmlerinin, mesajın iletilmesi için hızlı ve etkileyici olması, izleyicinin hareketli görüntülere verdiği tepkilerin daha hızlı ve bu konuya duyarlılığının yüksek seviyede olması biraz da göz ve algılama çarkının hızlı bir sinema makinesi gibi beyinde işbirliği yapıyor olmalarından kaynaklanmasındandır (Beeton, 2005).

III. SAKİN ŞEHİR KRİTERLERİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM İLKELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Köstem (2010), kentlerin sakin şehir olabilmesinin en önemli koşulunun nüfusun 50 bin veya altında olması gerektiğine ve sakin şehir olmak isteyen kentlerin "Uluslararası Sakin Şehirler Birliği" tarafından belirlenen üyelik kriterlerini yerine getirmeleri ve üyeliklerinin sürekliliğini sağlamak için sakin şehir kriterlerinin sürdürülebilirliği üzerine faaliyetler geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekerek sakin şehir üyelik kriterleri incelendiğinde organizasyonun insan odaklı felsefe doğrultusunda oluşturulduğunu belirtmektedir.

Buna göre sakin şehir üyeliği yedi ana başlık altında toplam 71 kriterden oluşmakta olup ana başlıklar şu şekildedir:

A. Çevre Politikaları
B. Altyapı Politikaları
C. Teknolojik Gelişimle Destekli Şehir Kalitesinin Arttırılması
D. Yerel Üretim ve Ürünlerin Desteklenmesi Politikası
E. SlowFood Ağının ve Faaliyetlerinin Desteklenmesi
F. Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitim İçin Planlar
G. Sosyal Uyum, Ortaklıklar ve Projelerin Desteklenmesi

Arıkan (2006), Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun 2004'de başlattığı çalışmalar ile insan hayatının kaliteli şekilde sürdürülebilmesi için 2017 yılına kadar olan süreyi kapsayacak hedefler oluşturulduğunu; bu hedeflerin temel olarak su, sanitasyon, enerjinin verimli kullanımı, hava kirliliğinin kontrolü, iklim değişiklikleri, biyolojik çeşitlilik ve korunması, üretim ve tüketim dengesi, atık yönetiminin düzenlenmesine yönelik oluşturulduğunu belirtmektedir.

Johannesburg'ta 2002 yılında düzenlenen "Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde" tartışmaya açılan ve zirve sonucunda açıklanan eylem planına göre; doğal kaynakların sürdürülebilirlik temelinde yönetilmesinin sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için önemli olduğuna; kaynak kullanımının ekonomik ve sosyal kalkınmanın temelini oluşturmasının yanı sıra doğal dengenin sağlanması için de önem arz ettiğine dikkat çekilmektedir (United Nations, 2002).

Bu doğrultuda; Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC), tarafından turizm sektöründe sürdürülebilirliğin sağlanmasını ve sektörün sosyal sorumluluğu, çevresel etkileşimini, olumlu ve olumuz ekonomik ve kültürel etkilerini tespit etmek, izlemek için dört ana başlık altında 32 adet sürdürülebilirlik kriteri oluşturmuştur. Bunlar;

A. Sürdürülebilir Yönetim Sistemleri Politikası
B. Sosyo-Ekonomik Etkiler Politikası
C. Kültürel Etkileşim Politikaları
D. Çevresel Etkileşim Politikaları

olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda bildiride "Sakin Şehir" seçilme kriterleri ile literatürde sürdürülebilir turizmin tesis edilmesine yönelik oluşturulduğu belirtilen kriterlerin "Sürdürülebilirlik" açısından karşılaştırılması yapılacaktır.

Tablo 1. Sakin şehir - Sürdürülebilir Turizm Kriterleri

Sakin şehir Seçilme Kriterleri			**Sürdürülebilir Turizm Kriterleri**		
A-Çevre Politikaları		**%18,64**	**A- Sürdürülebilir Yönetim Politikaları**		**% 21,88**
Hava-su-toprak kalitesi	1	% 1,69	Çevresel, kültürel ve ekonomik yönetim	1	% 3,13
Kentsel ve özel atıkların sınıflandırılması	1	% 1,69	Sağlık, güvenlik ve çevre mevzuatına uyum	1	% 3,13
Evsel ve endüstriyel atıkların geri dönüşümü	1	% 1,69	Personelin çevresel, sosyal ve kültürel konularda eğitimi	1	% 3,13
Atık su filtreleme sistemleri	1	% 1,69	Müşteri memnuniyetinin ölçümü	1	% 3,13
Alternatif enerji kaynaklarının kullanımı	1	% 1,69	Ürün ve hizmet promosyonlarında sürdürülebilirlik mesajları verilmesi	1	% 3,13
Organik ürün kullanımına yönelik teşvikler	1	% 1,69	İnşaat ve tadilatlarda doğal ve kültürel mirasa uyum	1	% 3,13
Tanıtım faaliyetleri	1	% 1,69	Mülkiyet ve su hakkı kullanımında yerele saygı	1	% 3,13
Elektromanyetik kirlilik yönetimi	1	% 1,69			
Gürültü kirliliği yönetimi	1	% 1,69			
Kent aydınlatma sistemleri	1	% 1,69			
Çevresel yönetim sistemleri	1	% 1,69			
oluşturulması	1	% 1,69			

B- Altyapı Politikaları		**% 20,34**	**B- Yerele Ozel Ekonomik ve Sosyal Politikalar**		**% 28,13**
Tarihi merkezlerin iyileştirilmesi	1	% 1,69	Yerel kalkınmanın desteklenmesi	1	% 3,13
Güvenli ulaşım ve trafik planlaması			Yerel personel için eşit istihdam şansı	1	% 3,13
Alternatif taşıma sistemleri	1	% 1,69	Mal ve hizmet alımlarında yerel tedarikçilerin kullanılması	1	% 3,13
Engelli erişimine yönelik düzenleme					
Yerel aktivite programları	1	% 1,69	Organizasyonların yerel yapıyı temsil etmesi	1	% 3,13
Sağlık ve tıbbi destek düzenlemeleri	1	% 1,69	Gençler, kadınlar ve azınlıklar için politikalar oluşturulması	1	% 3,13
Yeşil alanlara yönelik planlama					
Organik ürünler için ticaret merkezleri	1	% 1,69	Çocuk işçiliğinin engellenmesi	1	% 3,13
Sosyal yardım projelerine yönelik çalışma	1	% 1,69	Çalışanların ulusal, uluslararası hukuk normlarıyla korunması	1	% 3,13
Kent alanlarında düzenleme çalışmaları	1	% 1,69	Komşu toplulukların desteklenmesi		
Kent kimliği oluşturulmasına yönelik faaliyetler	1	% 1,69	Arazi ve su kaynaklarının korunması	1	% 3,13
Tanıtım ve bilgilendirme ofisleri oluşturulması	1	% 1,69		1	% 3,13
	1	% 1,69			
	1	% 1,69			
	1	% 1,69			
C- Teknoloji Destekli Şehir Politikaları		**% 13,56**	**C- Kültürel Miras Koruna Politikaları**		**% 12,50**
Biyomimarlık çalışmaları	1	% 1,69	Kültürel ve tarihi mekanların ziyaretçi yoğunluğundan korunması	1	% 3,13
Fiber optik ve kablosuz sistem çalışmaları	1	% 1,69	Tarihi ve arkeolojik eserlerin ticaretinde hukuka uygunluğu	1	% 3,13
Peyzaj düzenlemesi ve çevresel atıkların toplanması	1	% 1,69	Tarihi ve arkeolojik varlıkların korunması	1	% 3,13
Elektromanyetik alanların tespiti	1	% 1,69	Yerel toplulukların fikri mülkiyet hakkına saygı	1	% 3,13
Açık alanların düzenlenmesi					
İnternet sistemlerinin kullanılması	1	% 1,69			
Gürültü kirliliğini önleme çalışmaları	1	% 1,69			
Renkli şehir düzenlemeleri	1	% 1,69			
	1	% 1,69			
	1	% 1,69			
D- Yerel Üretim Politikaları		**%13,56**	**D- Çevre Politikaları**		**% 37,50**
Organik tarımın desteklenmesi	1	% 1,69	Satın alma politikalarının yerel yapıya uyumu	1	% 3,13
Yerel ürün ticaretinin desteklenmesi			Tek kullanımlık sarf malzemelerinin tüketiminin		
Yerel ürünlerin pazarlanması	1	% 1,69	kontrolü	1	% 3,13
İyi beslenmeye yönelik bilinçlendirme			Ölçülebilir enerji kaynaklarının tüketiminin kontrolü		
eğitimi	1	% 1,69	Su kaynaklarının tüketiminin azaltılması	1	% 3,13
Organik tarım hakkında bilinçlendirme	1	% 1,69	Sera gazı emisyonlarının azaltılması		
eğitimi			Ulaştırmadan kaynaklanan sera gazı emisyonlarının	1	% 3,13
Yerel lezzetler hakkında bilinçlendirme	1	% 1,69	azaltılması için teşvik	1	% 3,13
eğitimi			Atık suyun arıtılması	1	% 3,13
Yerel kültürlerin korunması	1	% 1,69	Temizlik malzemelerinde kullanılan kimyasalların		
Geleneksel üretimin korunması			kontrolü	1	% 3,13
	1	% 1,69	Kirliliğin azaltılmasına yönelik tedbirler	1	% 3,13
	1	% 1,69	Yaban hayatı türlerinin toplanmaması		
			Yaban hayatı türlerinin esir tutulmaması	1	% 3,13
			Biyoçeşitliliğin korunması	1	% 3,13
				1	% 3,13
				1	% 3,13
E- Yavaş Beslenme Politikaları		**% 11,86**			

Yavaş beslenme örgütlenmesi	1	% 1,69			
Yavaş beslenme eğitim programı					
Sebze bahçeleri kurulması	1	% 1,69			
Risk altındaki ürünlerin korunması					
Yerel bölge ürünlerinin kullanılması	1	% 1,69			
Yerel bölge ürünlerinin desteklenmesi	1	% 1,69			
Yemek cemiyetlerinin desteklenmesi					
	1	% 1,69			
	1	% 1,69			
	1	% 1,69			
F- Misafirperverlik Politikaları		**% 8,47**			
Misafirperverlik kursları düzenlenmesi	1	% 1,69			
Turistik merkezlerde uluslararası					
işaretlemeler yapılması	1	% 1,69			
Takvimli etkinlikler için resepsiyon					
yönergeleri oluşturulması					
Yavaş güzergahlarının oluşturulması	1	% 1,69			
Hizmet ve ürün fiyatlarında şeffaflık					
	1	% 1,69			
	1	% 1,69			
G- Sosyal Uyum ve Ortaklık Politikaları		**% 13,56**			
Azınlıklar ve ayrımcılığa karşı	1	% 1,69			
faaliyetler		% 1,69			
Engellilerin entegrasyonu	1	% 1,69			
Çocuk bakımının desteklenmesi	1	% 1,69			
Genç istihdamının desteklenmesi					
Toplumsal ortaklık sayısının artırılması	1	% 1,69			
Kamu konut yatırımlarının artırılması					
Yavaş beslenme aktiviteleri	1	% 1,69			
Organik gıdaların kurumsal olarak					
desteklenmesi	1	% 1,69			
	1	% 1,69			
	1	% 1,69			
TOPLAM	**71**	**% 100**	**TOPLAM**	**32**	**% 100**

Kaynak: Arısoy, 2014; Global Sustainable Tourism Council

Tablo 1'de sakin şehir ağına dahil olmak isteyen kentlerin asgari % 50'sini sağlamasının zorunlu olduğu kriterler ile Sürdürülebilir Turizm kriterleri yer almaktadır. Araştırma yöntemi "Niceliksel Tasarım" türlerinden iki veya ikiden fazla değişken arasındaki nicel ve niteliksel verilere dayanarak

mantıksal süreçlerden geçirilmek yoluyla belirlenen "Ortak İlişki" tasarımı kullanılmıştır (Erdoğan, 2012). Bu doğrultuda iki değişken olarak belirlenen sakin şehirler ağına kabul edilme kriterleri ile sürdürülebilir turizm kriterlerinin her alt başlığına 1 puan verilerek kendi aralarında toplanmıştır. Sonrasında alt başlık kriteri puanı toplam kriter puanına oranlanarak yüzdelik ağırlığı elde edilmiştir. Elde edilen yüzdelik oranlar ana başlıklar bazında toplanarak her bir ana başlığın kriterler içindeki ağırlığı yüzde cinsinden olmak üzere belirlenmiştir.

BULGULAR

Bildiride, sakin şehir kentler ağına seçilme kriterleri ile sürdürülebilir turizm kriterlerine yönelik analiz çalışması sonunda edilen bulgulara göre;

- Sakin şehirler ağına seçilme kriterleri 7 ana başlık altında toplam 71 alt başlıktan oluşmakta iken sürdürülebilir turizm kriterleri 4 ana başlık altında toplam 32 alt başlıktan oluşmaktadır.
- Sakin şehirler ağında yer alan her bir kriterin yüzdelik ağırlığı 1,69 iken sürdürülebilir turizm kriterlerinde yer alan her bir kriterin yüzdelik ağırlığı 3,13'dür.
- İki değişken arasında iki ana başlık (çevre ve sosyal politikalar) ortak niteliktedir.
- Çevre Politikalarının sakin şehirler ağına dahil olma kriterleri içindeki yüzde ağırlığı % 18, 64 iken sürdürülebilir turizm kriterleri içindeki yüzde ağırlığı % 37,50'dir.
- Sosyal politikaların sakin şehirler ağına dahil olma kriterleri içindeki yüzde ağırlığı % 13,50 iken sürdürülebilir turizm kriterleri içindeki yüzde ağırlığı % 28,13'tür.
- Sakin şehirler ağına seçilme kriterleri içinde altyapı politikaları % 20, 34 yüzdelik ağırlıkla ilk sırada yer alırken misafirperverlik politikaları % 8,47 ile son sırada yer almaktadır.
- Sürdürülebilir turizm kriterler içinde çevre politikaları % 37,50 ile ilk sırada yer alırken kültürel mirasın korunmasına yönelik politikalar % 12,50 son sırada yer almaktadır.
- Burada ele alınan sürdürülebilir turizm kriterleri arasında yerel lezzetlerin korunması ve geliştirilmesine yönelik herhangi bir öngörü bulunmamaktadır. Ayrıca sürdürülebilir turizm kriterleri arasında yerel ürünlerin ve yerel üretimin desteklenmesine yönelik herhangi bir öngörü de bulunmamaktadır. Sürdürülebilir turizmde yerellik ve yerele olan katkının önemi birçok çalışmada da açıkça ortaya konmaktadır. Örneğin Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütünün hazırladığı sürdürülebilir turizm rehberinde, turizm faaliyetlerinin daha sürdürülebilir olması için ortaya konan 12 ilkeden birisi de *"yerel ekonomi"*dir. Buna göre, turist ağırlayan destinasyonların ekonomik anlamda refahı için yerel katılımı en üst düzeye çıkartmak gerekmektedir. Böylece ziyaretçi harcamalarından elde edilen kazançlar, yerel ekonomiye orantılı bir şekilde aktarılabilecektir (UNEP and WTO, 2005).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bulgularına bakarak; sürdürülebilir turizm ilkeleri ve sakin şehirler kriterleri birbirleriyle paralel niteliktedir. Sakin şehir kriterleri sürdürülebilirliğin tüm unsurlarını içerdiği gibi genişletilmiş kriterlere de yer vermektedir. Sakin şehir modelinin aynı zamanda ekonomik bir yerel kalkınma modeli olduğu olgusu üzerinden de hareketle, modelin başta sürdürülebilir olması baş koşuldur. Zaman içerisinde bir yerel kalkınma modeli olarak kendini gösteriyor olması turizm alanında sürdürülebilirliğin desteklediği başlıların incelikle işlenmesini gerektirmektedir. Taşıma kapasitesi ve çevre koruma baş sırada yer almaktadır. Bu bağlamda, sürdürülebilirlik ve sakin şehir modelinin özelliklerine bakılırsa, çevre ve sosyal politikaların ortak nitelikte yer aldıkları görülmektedir. Her iki unsur da fiziksel ve sosyal çevrenin bilinçle kullanılması üzerine kurulmuştur.

2012 yılında gerçekleşen "Rio+20 Konferansı"nda ortaya konan "The Future We Want-İstediğimiz Gelecek" isimli raporda *"Çevreyi, doğal kaynakları ve ekosistemi oluşturan canlıları koruyan, biyolojik ve kültürel çeşitliliğe saygılı ve aynı zamanda da turizm faaliyetlerini gerçekleştirirken yerel halka ekonomik kazanç sağlayan ve refahını arttıran sürdürülebilir turizmin"* önemi vurgulanmıştır (United Nations, 2012).

Sakin şehirlerin fiziki koşullarının korunması, bu alanların sürdürülebilir gelişimlerinin sağlanması için bir esastır. Sakin şehirlerin daha çok bilinir olması ve bu alanlarda kontrolsüz bir gelişmenin yaşanması halinde sürdürülebilirlik ve sakin şehir olma kriterleri arasında zıt düşünceler oluştuğu görülmektedir. Sakin şehirler ağına dahil olan destinasyonlarda, kısa vadede yalnızca ekonomik kalkınma önceliği içinde plansız bir gelişimin yaşanması; taşıma kapasitesinin aşılması sorunu doğurabilmektedir. Sakin şehir bilincinin arttırılması bu anlamada büyük önem arz etmektedir. Bilinç düzeyini arttırmak uygulayan ve tüketenlerce kaynakların doğru kullanımını sağlayacak, önerilen yerel kalkınma modellerinin sürdürülebilir olmasıyla da modellerin fayda sağlaması mümkün olacaktır. Sakin şehir ağının yayılırken, doğru bilinmesi önemlidir. Bu nedenle; bilinçlenme çalışmaları arttırılabilir, yerel halkın farkındalığı arttırılabilir.

Sakin şehirler her ne kadar turizm destinasyonları olarak tasarlanmasalar da bu ağa dahil olan şehirler turizm açısından cazibe unsurları içermekte ve bu nedenle çekim noktası olmaktadırlar. Süreç içinde iyi yönetilemeyen turizm faaliyetleri sakin şehirlerde büyük zararlar oluşturabilmektedir. Bu anlamda bu destinasyonlarda "sektör, ziyaretçiler, çevre ve turist kabul eden toplum arasındaki karmaşık ilişkiler tarafından yaratılan gerilim ve sürtüşmeleri, azaltmayı amaçlayan, pozitif niyetli bir yaklaşım" (Garrod ve Fyall, 1998) olan sürdürülebilir turizm anlayışının benimsenmesi büyük önem kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

ARIKAN, Y. (2006); İklim Değişikliği Görüşmelerinde Sivil Toplum Kuruluşları, Bölgesel Çevre Merkezi.

ARISOY, E. (2014). Turizmde Yeni Yaklaşımlar: Cittaslow Öğelerinin Filmlerde Tematik Açıdan Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

BEETON, S. (2005). Film Induced Tourism, U.K.

CITTASLOW INTERNATIONAL (2015); http://cittaslow.org, Erişim: 04.03.2015

DEMİR, C., ÇEVİRGEN, A .(2006); **Turizm ve Çevre Yönetimi, Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı,** Nobel, Ankara

ERDOĞAN, İ. (2012); **Pozitivist Metodoloji ve Ötesi,** Erk Yayınları, Ankara.

GARROD, B., ve FYALL, A. (1998); "Beyond the Rhetoric of Sustainable Tourism". **Tourism Management,** C.19, Sayı:3, ss. 200-221.

GÖSSLING, S.(1999) Ecotourism:A means to safeguard biodiversity and ecosystem function?, Ecological Economics, 29(2), 303-320

GÖSSLING, S., SCOTT, D., (2012). Scenario planning for sustainable tourism: an introduction, Journal of Sustainable Tourism, Vol:20, No:6, July 2012, 773-778

GÜNERHAN, S.A., ERDEM, Ü., GÜNERHAN, H. (2010). Çevre ve Enerji Açısından Yavaş Şehir Hareketinin Gelişimi. **Makine Mühendisleri Odası Tesisat Mühendisliği Dergisi,** 16 (118). 32-37.

KARATAŞ, A., KARABAĞ, Ö. (2013); Cittaslow Hareketinde Çevre Eğitiminin Önemi, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 16(29), 1-20

KÖSTEM, B. (2010); CITTASLOW NEDİR? http://www.cittaslowseferihisar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=55&Itemid=62, Erişim, 12.09.2014

KUNTAY, O. (2004); **Sürdürülebilir Turizm Planlaması,** Ankara, Alp Yayınevi.

KUTER, N., ÜNAL, E. (2009); Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri, Kastamonu Üniversitesi, **Orman Fakültesi Dergisi**

ÖZGEN, Ö. (2012); Seferihisar, A Sustainable Place in a Fast World, **Milli Folklör**, 24(95)

ÖZHANCI, E., ARDAHANLIOĞLU, Z.B., YILMAZ, H. (2013); Sakin Şehir Üyelik Süreci Analizi. **Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi,** 43(2), 163-173

UNEP and WTO. (2005); Making Tourism More Sustainable:A Guide for Policy Makers, World Tourism Organization, 209 s.

UNITED NATIONS. (2002); Report of the World Summit on Sustainable Development, 170 s.

UNITED NATIONS. (2012); The Future We Want, www.un.org, Erişim, 10.03.2015.

YANMAZ, P. (2006). Turizm Tanıtımında Sinemanın Rolü, YL Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Anabilim Dalı.

YILMAZ, H.,YOLAL, M. (2008). Film Turizmi: Destinasyonların Pazarlanmasında Filmlerin Rolü,Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA SAKİN KENT FELSEFESİ VE YÖNETSEL SORUNLAR; HALFETİ ÖRNEĞİ

Füsun İSTANBULLU DİNÇER[1]
Merve OFLUOĞLU[2]
Merve ÖZ[3]

ÖZET

Avrupa Birliği Çevre Eylem Programları kapsamında hazırlanan 5. Eylem Planı'nın ana teması olan sürdürülebilirlik çerçevesinde belirlenen beş sektörden biri olan turizm sektöründe, kitle faaliyetlerinin doyum noktasına gelmesi ve küreselleşmenin de etkisiyle sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla alternatifler geliştirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda insanların sosyalleşebileceği, el sanatlarına, doğasına, gelenek ve göreneklerine sahip çıkan, kendi kendine yetebilen kentlerin sürdürülebilirlik bakımından gerçekçi bir alternatif olduğunu savunan sakin kent felsefesi ışığında sakin kentler oluşmuştur. Bu çalışma ile, 2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı hedeflerine uygun bölgesel kalkınmaya destek olan ve yöresel etmenleri ön planda tutarak farklılaşma yaratan sakin kent felsefesi incelenmiş olup sakin kent olarak kabul edilen Halfeti'ye yönelik Pest Analizi yapılmıştır. Yapılan analiz neticesinde sakin kent temsilcisi ile görüşülmüş ve yönetişimin etkin şekilde uygulanamamasından kaynaklı sorunlar gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelime: Sürdürülebilirlik, Bölgesel Kalkınma, Cittaslow, Sakin Kent Halfeti

ABSTRACT

Alternative solutions have been started to be developed for the purpose of ensuring the sustainability with the effect of mass activities having reached a satisfaction point and with the effect of globalization on tourism, which is one of the 5 sectors that were determined by the sustainability concept which is itself the main theme of the 5th Action Plan prepared in the scope of European Union Environmental Action Programs. In this context, in the light of the *Cittaslow Philosophy*, which claims that self-sufficient cities, in which people can socialize and deal with handicrafts, nature, customs and traditions are realistic alternatives in terms of sustainability, the *Cittaslow Cities* have been formed. With this study, the *Cittaslow Philosophy*, which makes a difference by considering the local factors in the forefront, and supports the regional development that is in accordance with the 10th Development Plan, which covers the 2014-2018 period, have been examined, and Pest Analysis has been performed for Halfeti, which is considered as a *Cittaslow City*. In the scope of the analysis, interview had been conducted with the Cittaslow official and problems related with not effectively implement of governance have been observed.

Key Words: Sustainability, Regional Development, Cittaslow. Sakin Kent Halfeti

[1]Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, istanbul@istanbul.edu.tr
[2]Arş. Gör., Harran Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksek Okulu, merveofluoglu@hotmail.com
[3]Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, mervetunceloz@gmail.com

GİRİŞ

Günümüzde önemi sıkça vurgulanan sürdürülebilirlik kavramı, turizm literatüründe de yerini bulmaktadır. Uluslararası anlamda ilk defa 1972'de yapılan "Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı" (Stockholm Zirvesi)'nda "sürdürülebilir turizm" kavramından bahsedilmiştir. Bu konferans, 5 Haziran Dünya Çevre Günü'ne adını vermesinin yanı sıra, Stockholm Bildirgesi'nde çevrenin taşıma kapasitesine ve gelecek nesiller için etkili kaynak kullanımına önem veren, sosyo-ekonomik gelişmişliğin çevre ile uyumunu sağlayan ve kalkınma ile çevrenin birlikteliğine dikkati çeken ilkeler kapsamında "sürdürülebilir kalkınma" kavramının temel esaslarını sunmuştur (Emrealp, 2005: 13). Toplumun sürdürülebilirliği için koruma ve geliştirme düşüncelerini bir araya getiren Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Koruma Stratejisi (1980) daha çok ekolojik bir yaklaşım benimsemiştir. Bu yaklaşıma göre, gelişme politikalarının "*ekolojik süreçlerin sürdürülmesi, kaynakların sürdürülebilir hale getirilmesi ve genetik çeşitliliğin bozulmaması"* olmak üzere üç önceliği bulunmaktadır (Bozdoğan, 2005: 1017-1018). Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, "sürdürülebilir kalkınma" kavramını ilk kez soyut olarak 1987'de yayınladığı Ortak Geleceğimiz (Bruntland Raporu) raporunda tanımlamıştır. Rapora göre sürdürülebilir kalkınma; "bugünkü ihtiyaçlarımızı karşılarken, gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını karşılamasında tehlike oluşturmadan, kalkınma" olarak açıklanmıştır (Turgut, 1997: 703). Bu doğrultuda, giderek ağırlaşan çevresel sorunlara karşı çevresel gelişme ve ekonomik kalkınma arasında bir köprü kurularak gelişmenin sürdürülebilir olması insanlığın çıkış yolu olarak kabul edilmiştir (Yıkmaz, 2011: 17).

1972 yılında kabul edilmiş olan Birleşmiş Milletler Stockholm Çevre Konferansı Deklarasyonu'nu faaliyete geçirmeyi amaçlayan Rio Konferansı (1992), küresel boyutta yeni bir ortaklığın kurulabilmesi için devlet, yerel yönetim, özel sektör ve sivil toplum örgütleri işbirliğinde küresel çevre ve kalkınma sistemini koruma hedefi ile düzenlemiştir. Yapılan konferansta, küresel kaynakların tasarruflu kullanımı için uluslararası ortak çalışmaların önemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca, yerel ve geleneksel uygulamaların kalkınma ve çevre yönetimi üzerindeki önemi vurgulanarak sürdürülebilir kalkınmanın başarılmasında etkili katılımın sağlanması için kimliklerin ve kültürlerin desteklenmesi ön görülmüştür (Ozmehmet, 2008: 7-8). Bu bağlamda, Avrupa Birliği Çevre Eylem Programları kapsamında 1992 yılında hazırlanan 5. Eylem Planı'nın ana teması "Sürdürülebilirliğe Doğru"dur. "Nihai hedefi, topluluk içindeki büyüme kalıplarını, sürdürülebilir bir kalkınma yoluna erişecek şekilde değiştirmek" olan 5. Eylem Planı çerçevesinde turizminde içinde yer aldığı beş sektör özel ilgi gösterilmek üzere seçilmiştir (Sarıkaya, 2004: 3). Turizmin, topluluğun ekonomik ve sosyal yaşamında önemli bir unsur olduğunu vurgulayan 5. Eylem planı, yeni yerler keşfederek farklı kültürleri özümsemenin yanı sıra sıradan ev ve iş yaşantısının dışında rahatlamak ya da etkinliklerden yarar sağlamak için bireysel isteklerin geçerliliğini vurgulamaktadır. Ayrıca turizmin tüm

katılımcıların yararları, gerilimleri ve potansiyel çatışmalarıyla birlikte çevre ve ekonomik kalkınma arasındaki mevcut ilişkiyi temsil eden son derece önemli bir bağlantıyı yansıttığı üzerinde durmaktadır. (Official Journal of the European Communities, 1993: 37).

I. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM YAKLAŞIMI

Yerel toplumun önemini göz ardı etmeyen ve turizmin ekonomik faydalarını en üst düzeyde tutmayı hedefleyen sürdürülebilir turizm yaklaşımı, turizm endüstrisi, ziyaretçiler, çevre ve ziyaret edilen toplumlar arasındaki yakın ilişkilerden doğan olumsuzlukları asgari düzeye indirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, hem doğal hem de insan kaynaklarının kalitesinden ödün vermeden gelecek kuşaklara aktarılmasına destek olunmaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006: 101-102). Sürdürülebilir turizmin temel felsefesi, dünya üzerindeki kaynakların tüketilirken yaşanabilirlik sınırının göz önünde bulundurulması, sosyo-kültürel varlıkların ve değerlerin yanı sıra ekolojik çevrenin korunmasıdır (Sonuç, 2014: 23).

Uluslararası turizm hareketlerindeki değişim göz önünde bulundurulduğunda birçok ülkenin uluslararası turizm pazarında tek bir ülke olarak yer almak yerine ülke içinde var olan farklı turizm destinasyonlarıyla ön plana çıkmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu gelişmeler neticesinde bölgesel kalkınmayı ve gelişimi destekleyen sürdürülebilirliğe katkı sağlayacak konular üzerine yoğunlaşılmaktadır. Çünkü bir turizm destinasyonun sürdürülebilir olabilmesi sürdürülebilirliğe sağladığı katkı ile doğru orantılıdır (Yılmaz,2014: 277-280). Bu amaçlar doğrultusunda ulusal ve uluslararası uygulamalar ile turizme yön verilmektedir. Uluslararası bir ağ olan Cittaslow (Sakin Kent) hareketi de sürdürülebilir turizme destek veren önemli uygulamalar arasında yer almaktadır.

II. SAKİN KENT (CİTTASLOW) FELSEFESİ

Sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle doğru orantılı olan Cittaslow hareketi, İtalya'nın Greve in Chianti kentinde 1999'da kurulan, 50.000'den az nüfusa sahip olan kentlerin üye olabildiği uluslararası bir belediyeler birliğidir. Tüketim odaklı yaşam, insanoğlunu mutluluk ve huzurdan uzaklaştırırken, yine insanoğlunun kentsel boyutta farklı yaşam biçimi arayışları Cittaslow hareketinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda, mevcut hayat temposunun yavaşlatılmasından ziyade hayattan zevk alınacak bir hızda yaşanmasını savunulmaktadır. Dolayısıyla insanların birbirleri ile etkileşim kurarak sosyalleşebilecekleri, el sanatlarına, doğasına, adetlerine ve kültürüne sahip çıkarak kendi kendilerine yetebilen, bunun yanı sıra alt yapı sorunları olmayan, yenilenebilir enerji kaynakları ve teknolojinin kolaylıklarından faydalanarak sürdürülebilirliğe katlı sağlayan kentlerin gerçekçi bir alternatif olabileceği hedefine yoğunlaşılmaktadır. Altyapı iyileştirme Politikaları, Kentsel Yaşam Kalitesini yükseltmeyi hedefleyen Politikalar, Çevre Politikaları, Tarımsal, Turistik, Esnaf ve Sanatkârlarla ilişkili Politikalar, Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitim için Planlar, Sosyal Uyum ve Ortaklıklar olmak üzere yedi ana başlıkta toplanan toplam 71 üyelik kriteri bulunan Cittaslow'un Mart

2015 güncel verilerine göre 30 ülkeden toplam 192 üye sakin kent bulunmaktadır (www.cittaslow.org, 23.03. 2015).

Kentlerin sahip oldukları değerleri tespit ederek uygun şartlar çerçevesinde strateji geliştirmelerini teşvik eden Cittaslow, küreselleşmenin neden olduğu kent dokusunun bozulmasını, yerel halkın ve yaşam tarzlarının standartlaşmasını ve yöresel değerlerin kaybolmasını önlemek için oluşturulan bir ağdır. Bu doğrultuda Sakin Kentler, yerel üreticilerin desteklenmesi, belediyenin oluşturduğu pazarda yerel ürünlerin satışı, yerel yemeklerin sunulduğu restoranların varlığı, güneş enerjili aydınlatmanın kullanıldığı peyzaj projelerinin gerçekleştirilmesi, naylon poşet yerine file kullanımı vb. uygulamaları teşvik etmektedir (www.geka.org.tr, 20.03.2015). Uygulamada, sakin kentler, yayalara ait yolları ve parkları koruyarak yavaş hayat tarzını korurlar. Sürdürülebilirlik, otomobil kullanımını azaltarak onun yerine toplu taşıma yoluyla ulaşımın sağlanmasına etki etmektedir. Aynı zamanda, Sakin Kentler kendilerini geleneksel kültürlerin takipçileri ve misafirperverlik uzmanı olarak tanımlamaktadırlar. Kent planlaması, enerji tüketimi ve altyapıya özel bir sistem ile bağdaştıran sakin kentler, ayaküstü yemek alışkanlığına karşı oluşturulmuş geleneksel yeme biçimlerinin korunmasını teşvik eden bir hareket olan Slow Food ile de yakından ilişkilidir. Restoranlarda sadeliği sağlarken, mutfakta eski reçete ve geleneksel değerlere önem verirler. Bu kentlerde esnaflar için daha çok iş vardır çünkü aslına uygunluk ve kültüre değer verilir. Bu açıdan yavaş turizm, sakin kentler ağının formülü olarak görülmektedir (Soininen, 2011: 18). Benimsenen Sakin Kent felsefesi doğrultusunda "Cittaslow" unvanı alan kentlerde sürdürülebilirliğe katkı sağlayacak uygulamaların varlığı bu destinasyonların pazarlanmasında kilit rol oynamaktadır. Bu doğrultuda planlanan uygulamaların hayata geçirilmesinde destinasyonla ilgili karar verici konumda olan yerel yönetimler ile STK'lar ve yerel halk arasındaki yönetişimin etkinliği önem kazanmaktadır.

A. Sakin Kent (Cittaslow) Halfeti

Türkiye'de Cittaslow, Sakin Kent ağına Seferihisar, Gökçeada, Vize, Perşembe, Yenipazar, Taraklı, Yalvaç ve Akyaka'dan sonra 2013 yılında Halfeti de katılmıştır.1954 yılında ilçe olan Halfeti'nin bağlı olduğu Şanlıurfa iline uzaklığı 112 km, ilçenin batısında yer alan Gaziantep iline uzaklığı ise 98 km'dir.

Fırat nehri kenarında, nehir yatağının daraldığı ve yamaç eğilimlerinin arttığı bir kesimde bulunan bir kale şehri olan Rumkale'nin devamı olarak kabul edilen Halfeti'nin bir bölümü, 2000 yılında Birecik Barajı'nda su toplanmaya başlanması neticesinde baraj suları altında kalmıştır. Bu yerleşim yerinin 8 km doğusunda bulunan Karaotlak köyü Halfeti için yeni yerleşim yeri olarak belirlenmiştir (Bakırcı, 2002: 58). Ağırlıklı olarak tarım arazilerinin ve yerel halkın ikamet ettiği yerleşim yerlerinin baraj suyu altında kaldığı bölge bugün, Eski Halfeti olarak adlandırılmaktadır.

Bölgenin tarihini yansıtan Eski Halfeti'de düzenlenen tekne turları, su sporları, doğa yürüyüşleri vb. turizm faaliyetlerinin yanı sıra yöresel mutfağa ait ürünleri keşfetme imkânları da bulunmaktadır.

III. SAKİN KENT (CİTTASLOW) HALFETİ PEST ANALİZİ

Politik, ekonomik, sosyal ve teknolojik dinamiklerin hem tek tek hem de bir bütün olarak ele alınması ile isabetli bir karar sürecinin kilometre taşları haline getirilmeleri amacıyla değerlendirilmesine PEST analizi denilmektedir (Altuntuğ, 2007: 78). Bu doğrultuda, sürdürülebilirlik ilkelerini destekleyen Cittaslow hareketinin temsilcilerinden olan Sakin Kent Halfeti'ye yönelik PEST analizi yapılmıştır. Yapılan analiz ile kentin sahip olduğu dinamikler tespit edilmiştir.

A. Politik Unsurlar

Kalkınma Bakanlığı tarafından bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri dikkate alınarak sosyo-ekonomik ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu illerin sınıflandırılmasının yapıldığı İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasında Halfeti ilçesinin bağlı bulunduğu Şanlıurfa ili, 1. düzey 'de TRC (Güneydoğu Anadolu), 2. düzey 'de TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır), 3. düzey 'de ise TRC21 olarak sınıflandırılmıştır. İllerin demografik, istihdam, eğitim, sağlık, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, mali ve erişilebilirlik göstergelerinin kullanılarak Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü tarafından 2013 yılında yapılan SEGE-2011 neticesinde, Şanlıurfa'nın Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralamasında -1,2801 endeks değeri ile 73. sırada yer aldığı görülmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 70-75). Bu araştırma doğrultusunda 15.06.2012 tarih ve 2012/3305 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Türkiye'nin 6 bölgeye ayrıldığı yeni teşvik sistemi oluşturulmuştur. 6. Bölge'de, SEGE-2011'de son 15 içinde yer alan Halfeti'nin bağlı olduğu Şanlıurfa ili de bulunmaktadır. Kentin bu bölge içerisinde yer alması ilgili kanunda yer alan teşviklerden azami ölçüde yararlanmasına olanak sağlamaktadır.

Ayrıca, 2007 yılında Devlet Planlama Teşkilatı ve GAP İdaresi Başkanlığı işbirliğiyle başlatılmış olan GAP'ın kalkınma süreci içinde yer alan Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şırnak ve Şanlıurfa illerinde yaşayan yerel halkının gelir düzeyi ve hayat standartlarının yükseltilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, ulusal kalkınma hedeflerine katkı sağlamak için bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının asgari düzeye indirilmesi, kırsal alanda ise verimlilik ve istihdam olanaklarının arttırılarak sosyal istikrar, ekonomik büyümeye önem verilmiştir. Bu süreci sürdürülebilir kılmak adına da 2013-2017 yıllarını kapsayan Revize GAP Eylem Planı ile bölgenin rekabet gücünün arttırılmasına yönelik sosyo-ekonomik kalkınmayı kolaylaştırıcı politikaların daha gelişmiş bir altyapı ve kurumsal kapasite ile uygulanması hedeflenmektedir (Kalkınma Bakanlığı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2013: 3). Bu hedefler doğrultusunda, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nca "Kültür ve Turizm Projeleri" başlığı altında yürütülen "Birecik Baraj Gölü Nehir Turizmi Projesi" kapsamında Baraj Gölü kıyısında yer alan arkeolojik,

mimari ve ekolojik kaynakların değerlendirilerek bölgenin ülkede yer alan tek nehir odaklı turizm destinasyonu olmasını sağlamak, Birecik Baraj Gölü'nü ve çevresini bir bütün olarak uzun süreli konaklamaya imkan sağlayacak şekilde turizme açarak Gaziantep ve Şanlıurfa illerinin ortaklaşa kullanabilecekleri rekreasyon alanları oluşturmak, yataklı tekneler ile Eksi Halfeti ve boşaltılmış yerleşimlerde butik otel, pansiyon ve iskelelerin yapılmasını sağlamak yer almaktadır (www.gap.gov.tr, 15.02. 2015).

Kalkınma Bakanlığı'nın yetkisi ile TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi için bölgeden sorumlu Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından 2014-2023 Bölge Planı çalışması yürütülmüştür. Bu çalışma doğrultusunda bölge yerleşimlerinin gelişme dinamiklerinin harekete geçirilmesi ve bölge içi üretim organizasyonun etkinleştirilmesi için yapılan analizler ışığında TRC2 Bölgesi içinde yer alan yerleşmeler, coğrafi konum, erişilebilirlik, sosyo-ekonomik dinamikler, altyapı yatırımlarına göre konumları ve potansiyelleri doğrultusunda gruplara ayrılmıştır. Halfeti bu gruplandırmada 1. Grup Yerleşmeler (Dezavantajlı Yerleşmeler) içerisinde yer almaktadır. Bu grup içindeki yerleşmeler, genel olarak yüksek ve engebeli bölgelerde bulunmaları nedeni ile sınırlı tarım arazisine sahip olmanın yanı sıra, sulama projeleri dışında bulunmaları neticesinde daha çok kendi mevcut potansiyelleri ile gelişim göstermektedir. Yapılan tarımsal araştırmalarda bu grubun organik tarım üretimi için uygun olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca hayvancılık, turizm, taş ve toprağa dayalı sanayi sektörlerinin geliştirilmesi, meyvecilik, su ürünleri yetiştiriciliği gibi faaliyetlerin yaygınlaştırılması ile ekonomiyi iyileştirmek, sosyal hizmet sunumlarını etkinleştirmek ve bu sayede nüfusu yerinde tutmak hedeflenmektedir. Bu hedefler doğrultusunda bölge için yedi ana strateji belirlenmiş olup, Halfeti'yi kapsayan stratejiler (Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2013: 59-65);

- ✓ Organik tarımın geliştirilmesi,
- ✓ Gelir kaynaklarının arttırılmasına yönelik önlemlerin alınması ve kırsal/yerel kalkınma projeleri ve modellerinin hayata geçirilmesi,
- ✓ Su ürünleri yetiştiriciliği, meyvecilik, arıcılık, ipek böcekçiliği ve sebzecilik faaliyetlerinin arttırılması,
- ✓ Turizm geliştirilmesi amacıyla ilçe merkezi ve tarihi-turistik mekânların fiziki altyapılarının iyileştirilmesine yönelik uygulamaların yapılması ve bu kapsamda;
  -Halfeti eko-turizm altyapısının geliştirilmesi ve turizm olanaklarının tanıtılması,
  -Halfeti ilçesinde Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru kapsamında turizm geliştirme çabalarının yapılması, Çekem ve Şavaşan köylerinde konaklama imkânı oluşturulması, sahil şeridi projesinin tamamlanması,
- ✓ Yerel ürünlerin satışının yapıldığı nitelikli pazar alanlarının kurulması şeklindedir.

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın TRC2 2014-2023 Bölge Planı'na göre bölgenin potansiyel gelişme alanlarından biri olan turizm sektörü, emek yoğun bir sektör olarak yüksek istihdam imkânı

sağlamakta, kentlerin yaşam ve mekân kalitelerinin yükselmesine etki etmekte, bölgeler ve kentlerin tanınırlığını arttırmakta, ülke ve dünyayla bütünleşmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda turizmin geliştirilmesi ve bölge ekonomisi içindeki payının arttırılması için beş ana strateji belirlenmiştir. Bunlar:

-Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunarak turizme kazandırılması, turizm alanlarının rehabilitasyonu ve varış noktalarının geliştirilmesi,

-Sektörün hizmet kalitesinin arttırılması,

-Bölgenin ve turistik ürün arzının tanıtımı ve pazarlanması,

-Kentsel ölçekte markalaşma çalışmalarının yapılması,

-Bölgede turizmin çeşitlendirilmesi, alternatif turizm türlerinin geliştirilmesidir (Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2013a: 59-65).

Bulunduğu bölge itibariyle teşviklerin büyük çoğunluğundan yararlanabilme imkanına sahip olan Halfeti için turizm altyapısını güçlendirilmesi ve alternatif turizm hareketlerinin yanı sıra yerel ürünlerin turistik ürün olarak pazarlanmasının önemini destekleyen politikaların varlığı dikkat çekmektedir. Fakat bu destinasyonda önemi vurgulanan bu politikaların uygulamaya koyulma konusunda sorun yaşandığı ve ilgili alanlarda uygulanacak projelerin planlama aşamasını geçemediği görülmektedir.

B. Ekonomik Unsurlar

Sanayinin gelişmemiş olduğu Halfeti'de küçük çaplı un değirmenler ve briket imalathaneleri dışında tesis mevcut değildir. Toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkiler alanı 32 952 hektar olan ilçe ekonomisi genel itibariyle tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Toplam ekilebilir arazinin %98'inde kuru, %2'sinde ise sulu tarım yapılabilmektedir. Kuru tarımın başlıca ürünleri; buğday, arpa, mercimek, antepfıstığı, bağ ve zeytinden oluşmaktadır. Arazilerin taşlı, engebeli olması ve küçük parçalar halinde bulunması tarımda makineleşme düzeyini düşürmektedir (www.halfeti.gov.tr, 02.02.2015). İlçede sanayinin gelişmemiş olmasının sebebi, birikimlerin talep azlığı nedeniyle ilçe sınırları içerisinde değerlendirilmeyip Birecik ilçesi ve Gaziantep iline yatırılmasıdır. Bu durum küçük sanat kollarının da ölmeye yüz tutmasına yol açmıştır (Halfeti Kaymakamlığı Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü, 2010: 24).

İlçenin, idari olarak bağlı olduğu Şanlıurfa il merkezi ile resmi ilişkilerin görülmesinin ötesine geçilmemekte, ekonomik bağlantıları ağırlıklı olarak Gaziantep ili ile gerçekleştirdiği görülmektedir. Verimli tarım arazilerinin baraj gölü altında kalması bu destinasyonda yerel kalkınmanın desteklenmesinde turizm sektörünün önemini açığa çıkarmaktadır. İlçenin çevre ilçe ve illerle olan ticari bağlantıları sonucu yerel ekonominin dışa bağımlılığın arttığı gözlemlenmektedir. Bu doğrultuda, destinasyonun sahip olduğu doğal ve tarihi değerlerin yanı sıra kente özgü geleneksel

ürünlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve turistik ürün olarak sunulmasının önemi gün yüzüne çıkmaktadır.

C. Sosyolojik Unsurlar

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) tarafından 2013 yılı verilerine göre oluşturulan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarında 1 801 980 nüfusa sahip olan Şanlıurfa ili, 13 ilçe ve belediyeden oluşmaktadır. Araştırmanın konusunu oluşturan ve Şanlıurfa'nın en az nüfuslu ilçesi konumunda olan Halfeti'nin 2013 yılı toplam nüfusu ise 39.737'dir. Bu nüfusun 20.503'ü 0-25 yaş aralığında yer almaktadır. Argıl ve Yukarı Göklü olmak üzere 2 Kasaba ve 31 köyden oluşan Halfeti'nin yüz ölçümü 646 km²'dir (www.halfeti.gov.tr,02.01.2015).

Karacadağ Kalkınma Ajansı, "TRC2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Mevcut Durum Analizi" (2013)'ne göre Halfeti, 2011 yılı nüfusu 39.893, nüfus artış hızı 1,5; 2012 yılı nüfusu 39.609, nüfus artış hızı ise -7,1'dir. Halfeti ilçesinin 2012 yılı şehir nüfusu, 8.536 (%22) iken kır nüfusu 31.073 (%78)'tür. Yine 2012 verilerine göre, ilçede 20 arkeolojik sit, 1 kentsel sit, 117 tescilli yapı mevcuttur.

Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan TRC2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Analiz ve Genel Değerlendirme Raporu'na göre, Halfeti'nin Sosyal Gelişmişlik sıralaması TRC2 Bölgesinde 0,122 endeks değeri ile 14. sırada yer almaktadır. Aynı raporun Sanayi Sektörü Gelişmişlik sıralamasında, -0,900 endeks değerine sahip olan Halfeti, 20. sırada yer almaktadır. Turizm Sektörü Gelişmişlik Sıralamasında ise -0,393 endeks değeri ile 8. sırada yer almaktadır.

Sosyal değişkenler, tarım sektörü değişkenleri, sanayi sektörü değişkenleri ve turizm sektörü değişkenlerinin oluşturduğu toplam 31 değişken kullanılarak elde edilen Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralamasında ise Halfeti, -2,323 endeks değeri ile 21. sırada yani 25 ilçe içinde sondan 5. sırada oldukça düşük değerlerde yer almaktadır. Halfeti'nin mevcut gelişmişlik düzeylerinin bölge içinde alt sıralarda yer alması ve kırsal nüfus oranın yüksek olması göz önünde bulundurulduğunda, destinasyonda kırsal kesimi sosyo-ekonomik açıdan destekleyerek gelişmişlik düzeyine artı değer katacak projelerin eksikliği hissedilmektedir.

D. Teknolojik Unsurlar

Halfeti'nin de içinde yer aldığı TRC2 Bölgesinin, sürdürülebilirlik açısından önemli olan çevre dostu yeşil enerji bölgesi olma potansiyeli yüksektir. Çünkü bölge, sahip olduğu zengin yenilenebilir enerji kaynakları sayesinde tükettiği enerjiden daha fazlasını üretmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu toplam hidroelektrik kurulu gücünün %36,6'sını oluşturan 7 hidroelektrik santral bu bölgede yer almaktadır. Coğrafi konumu itibariyle sahip olduğu ışınım ve güneşlenme süresi ile yüksek güneş enerjisi kullanımı potansiyeli olan bölgede, jeotermal enerji ve biyoenerji kullanma imkânlarına da sahiptir (Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2013b: 83). Sakin Kent felsefesinin de desteklemekte olduğu yenilenebilir enerji kaynaklarının mevcut olduğu bölgede, özellikle güneş

enerjisinden sadece sıcak su kullanımı açısından yararlanıldığı görülmektedir. Güneşli gün süresi bakımından sahip olduğu potansiyel enerjinin aydınlatma sistemlerinde de kullanılması önemlidir. Fakat yapılan görüşme ve gözlemler neticesinde uygulamada bu potansiyelin değerlendirilmediği görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)'nında turizm sektörünün bölgesel kalkınmada önde gelen sektörlerden biri olması amaçlanarak, sürdürülebilirlik kapsamında nitelikten ödün vermeden çevresel ve kültürel değerlerin koruma-kullanma dengesine özen gösterilerek büyümenin sağlanması vurgusu yapılmaktadır. Bu amaçlarlar doğrultusunda 2002 Johannesburg Zirvesi sonuç bildirgesinde, katılımcılığın sürdürülebilir kalkınma için önemini vurgulanarak Gündem 21, Binyıl Kalkınma Hedefleri ve Johannesburg Uygulama Planı'nda ortaya konulan hedeflerin hayata geçirilebilmesi açısından yönetişimin sağlanmasının zorunluluğu (Kalkınma Bakanlığı, 2012: 62) göz önünde bulundurulduğunda "Varış Noktası Yönetimi" kapsamında yeni projelerin hayata geçirilmesi, özellikle turizm faaliyetlerinin yoğunlaştığı destinasyonlarda yerel yönetimlerin, STK'ların ve yerel halkın turizmle ilgili kararlara katılımının arttırılması öngörülmektedir. Aynı zamanda, çevre dostu, sorumlu turizm anlayışı çerçevesinde sürdürülebilir turizm uygulamalarının geliştirilmesi ve turizmin sosyo-kültürel ve çevresel olumsuzluklarının azaltılması istenmektedir.

Etkin bir yönetişim, küreselleşmenin ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için gerekli olan değişime uyum sağlamaya yönelik olarak devlet, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve yerel halkın katılımıyla ortak akıl çerçevesinde karar alınmasını öngören geniş bir bakış açısını temsil etmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014a: 50). Gündem 21 kapsamında, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından koordine edilen Yerel Gündem 21 Eylem Planı, birçok ülkede uygulanmaktadır. Türkiye'de UNDP desteğiyle Türkiye ve IULA-EMME (Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Teşkilatı) arasında 1997 yılında imzalanan anlaşma ile "Türkiye'de Yerel Gündem 21'lerin Teşvik ve Geliştirilmesi Projesi" başlatılmıştır. Yerel yönetimlerin karar alma mekanizmalarına sivil toplum örgütlerini dahil ederek yerel yönetişimin güçlendirilmesini amaçlayan Yerel Gündem 21, hem yerel yönetimler arasında hem de yerel yönetimler ile yerel halk arasında dayanışmayı ve işbirliğini hedeflemektedir. Bu kapsamda Türkiye'de kent konseyleri kurulmuş ve 5393 sayılı Belediye Kanunu ile 2005 yılında yasal güvenceye kavuşturulmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2014b: 51). 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı kanun ile 5393 sayılı Belediyeler Kanunu'nda yapılan değişikliklerle belediyelere verilen görev ve sorumluluklar genişletilmiştir. 6360 sayılı kanun ile Büyükşehir statüsünü kazanan Şanlıurfa ilinin Halfeti ilçesinde de Belediye çatısı altında kent konseyi kurulmuştur. İlçe kent konseyi başkanı aynı zamanda Cittaslow Halfeti temsilcisi ile yapılan yüz yüze mülakat neticesinde ilçe belediyesi ile

büyükşehir belediyesi ve valilik arasında resmi işlemler dışında yapıcı ilişkilerin mevcut olmadığı sonucuna varılmıştır. Sakin kent ağında yer alan kentler için belirlenen kriterlere uyum sağlanmasındaki ilerleyişin ağır olduğu tabelalarla ilgili değişim ve kanalizasyon atıklarının baraj suyuna karışmasını önleyici tedbirlerin alınması gibi konularda kendini gösterdiği görülmektedir. Gaziantep ve Şanlıurfa illeri arasında sınır konumunda olan Halfeti'nin sosyal ve ekonomik olarak kendini Gaziantep iline yakın hissettiği ve bu doğrultuda Sakin Kent Halfeti'de uygulanması gereken projelerin Gaziantep ilinde uygulamaya koyulmaktadır. Örneğin Halfeti, Türkiye'de kadınların sedef işi yaptığı tek yer olarak belirtilmesine rağmen bu faaliyete özgün projelerin Gaziantep ilinin tanıtımında kullanılmaktadır. Eski Halfeti olarak adlandırılan Birecik Baraj Gölü kenarında yer alan ve turistik olarak kullanılan bölgede Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesine ait konaklama tesislerinin atıl durumdadır ve Şanlıurfa Valiliği, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'nde bu destinasyona ait herhangi bir konaklama tesisi kapasitesini ve ziyaretçi sayısını gösteren veriye ulaşılamamaktadır. Uluslararası bir birlik olan Cittaslow ağında yer alan Halfeti'ye Şanlıurfa yerel yönetimi tarafından gerekli özenin gösterilmediği, altyapı, çevre ve turizm politikalarının yetersiz olduğu görülmektedir. Destinasyon için yapılan PEST analizinde de görüldüğü üzere Halfeti'nin içinde bulunduğu bölge diğer bölgelerle karşılaştırıldığında önemli avantajlara sahiptir. Ulusal ve bölgesel çerçevede belirlenen stratejiler doğrultusunda yerel yönetimin liderliğinde STK ve yerel halkın da içinde yer alacağı ortak çalışmalara ağırlık verilmesi bu destinasyonun sahip olduğu değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve turizme kazandırılması için oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

ALTUNTUĞ, Nevriye; (2007), **Küresel Rekabet Ortamında Ayırt Edici ve Sürdürülebilir Üstünlükler Bağlamında Temek Yetenek Tabanlı Stratejiler ve Bir Uygulama**, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta.

BAKIRCI, M.; (2002), "Türkiye'de Baraj Yapımı Nedeniyle Yer Değiştiren Bir Şehir "Halfeti", **Coğrafya Dergisi**, Sayı: 10, ss.55-78.

BOZDOĞAN, Recep; (2005), "Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, 50. Kitap, İstanbul, ss.1011-1028.

DEMİR, Cengiz ve Aydın ÇEVİRGEN; (2006), **Turizm ve Çevre Yönetimi,** Nobel Yayın, Ankara.

EMREALP, Sadun; (2005), **Yerel Gündem 21 El Kitabı**, http://habitatkalkinma.org/dl/uploads/2014/03/YG21ElKitabi.pdf, Erişim Tarihi: 08.01.2015.

Halfeti Kaymakamlığı Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü; (2010), **2011-2014 Stratejik Eylem Planı,**http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/63/06/206118/dosyalar/2012_11/23095730_strateji.pdf, 12.01.2015.

Kalkınma Bakanlığı; (2012), **Rio'dan Rio'ya Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınmanın Mevcut Durumu,** Ankara.

Kalkınma Bakanlığı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı; (2013), **GAP İdaresi 2012 Faaliyet Raporu,** Ankara.

Kalkınma Bakanlığı, (2013), **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018**, Ankara.

Kalkınma Bakanlığı; (2014a), **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, Kamu Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2023**, Ankara.

Kalkınma Bakanlığı; (2014b), **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2023**, Ankara.

Karacadağ Kalkınma Ajansı; (2013a), **TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Analiz ve Değerlendirme,** http://2023.karacadag.org.tr/Download/TRC2_Analiz_ve_Genel_Degerlendirme.pdf, 31.12.2014.

Karacadağ Kalkınma Ajansı; (2013b), **TRC2 (Diyarbakır- Şanlıurfa) Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı 1. Taslak**, Diyarbakır.

Official Journal of the European Comminities; (1993), "Towards Sustainability: A European Community Programme of Policy and Action in Relation to the Environment and Sustainable Development", No:138, C:5.

OZMEHMET, Ecehan; (2008), "Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları", **Journal of Yaşar University**, 3 (12), ss. 1853-1876.

SARIKAYA, H. Zuhuri; (2004), "Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Çevre Politikaları ve Uygulamaları", **Su Kirlenmesi Kontrolü Dergisi**, 14(1), ss.1-10.

Kalkınma Bakanlığı; (2013), SEGE-2011,**İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması**, , Ankara.

SOININEN, Tiia; (2011), **Slow Tourism Now And In The Future**, Kajaani University of Applied Sciences School of Tourism, Finlandiya.

SONUÇ, Nil; (2014), **Sürdürülebilir Turizm Kavramlar-Uygulamalar,** Metin KOZAK (Ed.), Detay Yayıncılık, Ankara.

TUİK; **Seçilmiş Göstergelerle Şanlıurfa 2013,** http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/SANLIURFA.pdf, 16.11.2014.

TURGUT, Nükhet; (1997), "Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Katılımın Rolü", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** 52 (1), ss.701-7015.

YILMAZ, Ö. Devrim; (2014), **Sürdürülebilir Turizm Kavramlar-Uygulamalar,** Metin KOZAK (Ed.), Detay Yayıncılık, Ankara.

YIKMAZ, R. Fikret; (2011), **Sürdürülebilir Kalkınmanın Ölçülmesi ve Türkiye İçin Yöntem Geliştirilmesi**, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.

http://geka.org.tr/yukleme/basili_materyaller/Cittaslow%20Bilgi%20Notu.pdf, 20.03.2015.

http://www.cittaslow.org/index.php?method=network&action=country&id=2, 23.03.2015.

http://www.gap.gov.tr/site-icerik/birecik_baraj_golu_nehir_turizmi_projesi.aspx, 15.02.2015.

http://www.halfeti.gov.tr/?page=13&mid=13, 02.01.2015.

GÜMÜŞHANE İLİNDE BULUNAN KORUNAN ALANLARIN REKREASYONEL KULLANIMI VE TURİZM POTANSİYELİ

M. Said FİDAN[1]
Mehmet ÖZ[2]
Hakan ADANUR[3]

ÖZET

Korunan alanlar; biyolojik çeşitliliğin, doğal kaynakların korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla yasal ve diğer etkili yollarla yönetilen kara ya da deniz parçalarıdır. Ülkemizde turizme yönelik olarak milli parklar, tabiatı koruma alanları, tabiat parkları, tabiat anıtları ve yaban hayatını geliştirme sahaları olmak üzere beş farklı korunan alanlar olarak sınıflandırma yapılmıştır.

Gümüşhane'de turizm potansiyeli olabilecek korunan alanlardan; tabiat koruma alanları olarak Örümcek Ormanı Tabiat Koruma Alanı; tabiat parkları olarak Limni Gölü Tabiat Parkı, Artabel Gölleri Tabiat Parkı, Tomara Şelalesi Tabiat Parkı, Çağlayandibi Şelalesi Tabiat Parkı ve Karşıyaka Tabiat Parkı; tabiat anıtları olarak Kirani Evliya Ardıcı, Aliağanın Kavağı, Örümcek Ormanı Ladini I, II, III, IV ve Örümcek Ormanı Göknarı I, II, III, IV; yaban hayatını geliştirme sahaları olarak ise Gümüşhane-Şiran Kuluca YHGS bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Gümüşhane ilinde bulunan korunan alanlarda farkındalık oluşturmak, bu alanlarla ilgili halktaki bilgi düzeyini yükseltmek ve rekreasyonel olanaklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Belirlenen bu alanların Gümüşhane'nin turizm potansiyelini arttırmaya katkı yapması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gümüşhane, Turizm, Korunan Alanlar, Rekreasyon

[1] Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ormancılık ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, 29000, Gümüşhane, E-mail: saidfidan@gumushane.edu.tr
[2] Öğr. Gör., Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane Meslek Yüksekokulu, Ormancılık Bölümü, 29000, Gümüşhane, E-mail: mehmetoz@gumushane.edu.tr
[3] Öğr. Gör., Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü, 29000, Gümüşhane, E-mail: adanurhakan@gumushane.edu.tr

TOURISM POTENTIAL AND RECREATIONAL USE OF PROTECTED AREAS FOUND IN THE PROVINCE GUMUSHANE

ABSTRACT

Protected areas are areas land or sea managed through legal and other effective means to ensure of continuity conservation of natural and cultural resources associated with natural, biodiversity. Protected areas for tourism in our country are divided into five different classes national parks, nature conservation areas, nature parks, natural monuments and development areas wildlife.

Tourism potential in Gumushane as a nature conservation area are Spider Forest and Nature Conservation Area; as nature parks Limni Lake Nature Park, Artabel Lakes Natural Park, Tomara Fall Nature Park, Çağlayandibi Fall Nature Park and Karşıyaka Nature Park; payable upon the nature monuments Kirani Evliya Juniper, Poplar of Aliağa, Örümcek Forest Spruce I, II, III, IV and Örümcek Forest Fir I, II, III, IV; wildlife as the development site is located at Gumushane-Siran Hatching YHGS.

This study is intended to create awareness in the protected areas in the province Gümüshane, to raise the level of knowledge of the people in these areas. Specified in this field aim to contribute to increase of the Gumushane tourism potential.

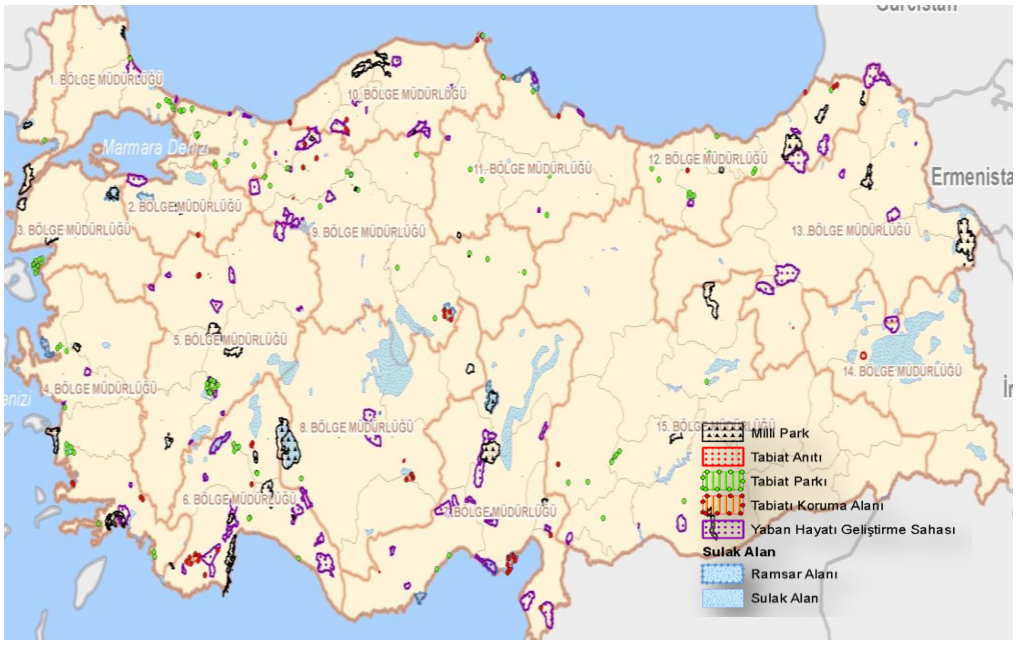
Keywords: Gümüşhane, Tourism, Protected Areas, Recreation

GİRİŞ

Uluslararası Doğa Koruma ve Doğal Hayatı Koruma Birliğine göre korunan alanlar, özellikle biyolojik çeşitliliğin, doğal ve kültürel kaynakların korunmasına ve sürdürülmesine ayrılmış; yasal ya da diğer etkili araçlar yoluyla yönetilen bir arazi ve/veya deniz parçası olarak belirtilmektedir. Korunan doğal alanların amaçları olarak, doğal-kültürel ve görsel kaynak değerlerini öncelikli olarak korumak, bilimsel araştırmalar ve eğitsel etkinlikler yapmak ve çevresel koşulları güzelleştirmektir. Buna ek olarak, toplum ve bireylerin turizm ve rekreasyon ihtiyaçları giderilmesini de sağlamaktadır (Akten ve ark., 2012: 58).

Rekreasyon alanları, rekreasyon aktivitelerinin yapıldığı mekanlar olarak tanımlanmaktadır (Surat ve ark., 2014: 332).

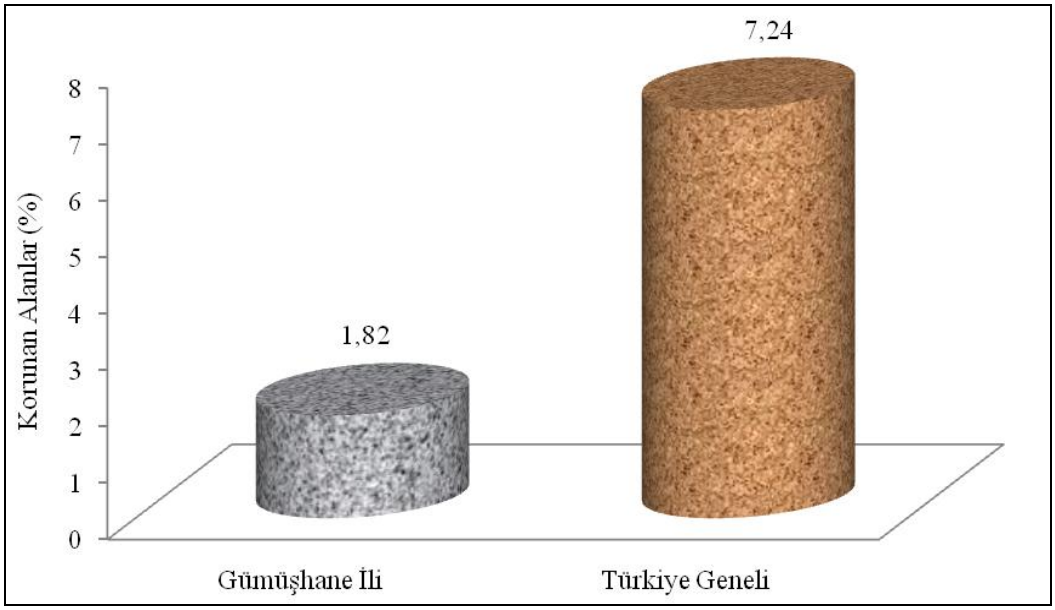
Korunan doğal alanlar; turizm ve rekreasyonel kullanıma imkân sağlamakla birlikte doğanın gen bankasını ve bunların oluşturdukları biyolojik çeşitliliği koruması, ekolojik değişimlerin takibine imkan sağlayan bir bilimsel laboratuar görevi görmekte ve sürdürülebilir bir yaşamın ihtiyaçlarını karşılama yönünde ekolojik dengeye hizmet etmektedir (Akten ve ark., 2012: 58). Şekil 1'de ülkemizde bulunan korunan alanlar gösterilmiştir (www.milliparklar.gov.tr, 2015).

Şekil 1. Türkiye Genelindeki Korunan Alanlar

Şekil 1'de görüldüğü gibi, ülkemizde bulunan milli parklar, tabiat anıtları, tabiat parkları, tabiatı koruma alanları ve yaban hayatı geliştirme sahaları farklı renk ve şekillerde belirtilmiştir.

Ülkemiz yüz ölçümü alan olarak 77 998 600 ha, ülkemizde bulunan korunan alanların toplam yüz ölçümü ise 5 647 568 ha'dır. Korunan alanların ülke yüz ölçümüne oranı ise % 7,24'tür. Gümüşhane toplam il alanı 662 146 ha, Gümüşhane'de bulunan korunan alanların toplam yüz ölçümü ise 12 040 ha'dır. Gümüşhane'deki korunan alanların ilin yüz ölçümüne oranı ise 1,82'dir (www.milliparklar.gov.tr, 2015).

Şekil 2. Yüzölçümüne Göre Türkiye ve Gümüşhane'de Bulunan Korunan Alanların Oranı

Şekil 2'de görüldüğü gibi, Gümüşhane ilinde bulunan korunan alanların ilin toplam alanına oranı %1,82 ile Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır.

Günümüzde koruma statüleri itibariyle Türkiye'de 40 adet Milli Park, 31 adet Tabiatı Koruma Alanı, 193 adet Tabiat Parkı ve 111 adet Tabiat Anıtı ile 80 adet de Yaban Hayatını Geliştirme Sahası (YHGS) bulunmaktadır (www.milliparklar.gov.tr, 2015).

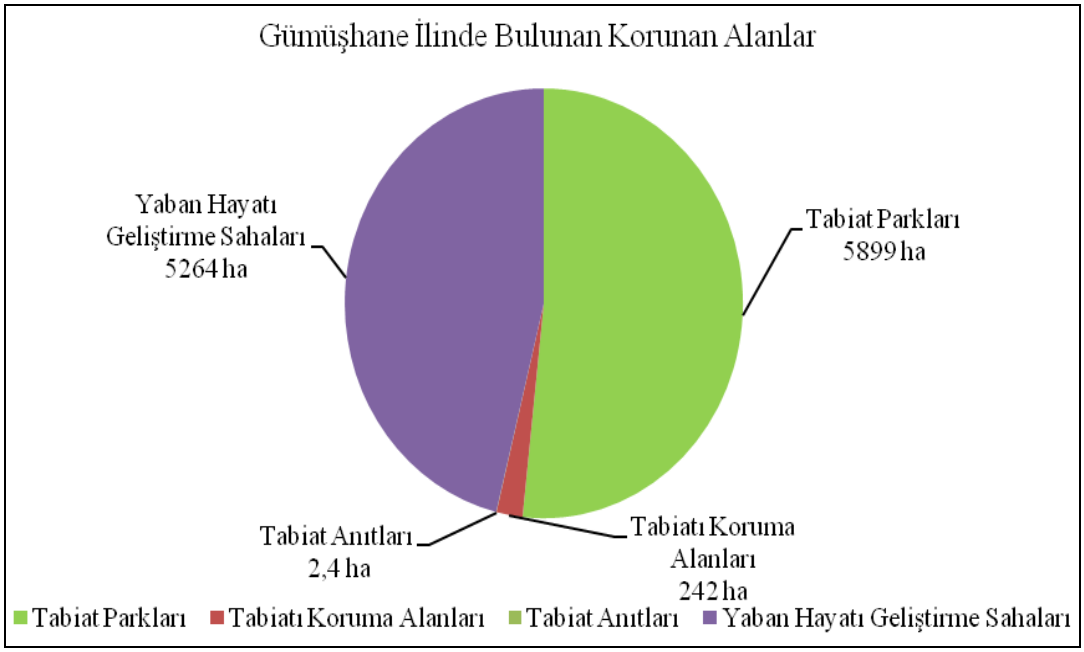
2873 sayılı Milli Parklar Kanununun 2. Maddesinin tanımlar bölümünde Milli Park, Tabiat Parkı, Tabiat anıtı, Tabiatı koruma alanı şöyle tanımlanmaktadır.

a) Milli park; bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarıdır.

b) Tabiat parkları; bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarına denir.

c) Tabiat anıtı; tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçaları şeklinde tanımlanmaktadır.

d) Tabiatı koruma alanı; bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarını ifade eder (www.milliparklar.gov.tr, 2015).

Şekil 3. Gümüşhane İlinde Bulunan Korunan Alanların Grafiksel Gösterimi

Şekil 3'de Gümüşhane'de bulunan korunan alanlar ve büyüklükleri hektar (ha) olarak gösterilmiştir (www.milliparklar.gov.tr, 2015).

Gümüşhane ilinde bulunan korunan alanlardan tabiat parkları 5899 ha, yaban hayatı geliştirme sahaları 5264 ha, tabiat koruma alanları 242 ha ve tabiat anıtları 2,4 ha olarak Şekil 3'de belirtilmiştir.

GÜMÜŞHANE SINIRLARI İÇERİSİNDE BULUNAN KORUNAN ALANLAR

I. TABİAT PARKLARI

Gümüşhane ilinde tabiat parkları olarak Limni Gölü Tabiat Parkı, Artabel Gölleri Tabiat Parkı ve Tomara Şelalesi Tabiat Parkı bulunmaktadır. Gümüşhane'de bulunan Tabiat parkları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Gümüşhane İlinde Bulunan Tabiat Parkları (www.milliparklar.gov.tr, 2015)

Sıra	Adı	Bölge Müdürlüğü	İli	İlçesi	Alan (ha)	İlan Tarihi
1	Artabel Gölleri	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Torul	5.820	22.12.1998
2	Limni Gölü	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Kürtün	72	11.07.2011
3	Tomara Şelalesi	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Şiran	7	11.07.2011
4	Çağlayandibi Şelalesi	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Kürtün	17	03.12.2014
5	Karşıyaka	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Merkez	84	02.04.2015

A. Limni Gölü Tabiat Parkı

Limni Gölü, Gümüşhane'nin Torul İlçesi'nin Zigana Köyü sınırları içerisinde yaklaşık olarak 72 hektar alan üzerinde olup, 11.07.2011 tarihinde tabiat parkı olarak ilan edilmiştir. Tabiat parkında ağaç türü olarak sarıçam, ardıç ve ladin türleri bulunmaktadır. Tilki, ceylan ve ayı gibi yaban hayvanları yılın belli zamanlarında görülmektedir.

Bu tabiat parkı; zigana kayak merkezi ve eski Trabzon-Erzurum güzergahlarından olmak üzere iki farklı yoldan ulaşım sağlanmaktadır.

B. Tomara Şelalesi Tabiat Parkı

Tomara Şelalesi 7 hektar alana sahip olup, Gümüşhane'nin Şiran İlçesi'ne bağlı Seydibaba Köyü sınırlarında yer almaktadır. Şiran İlçesi'ne olan uzaklığı 25 km'dir. Şelale ve etrafındaki zengin flora görülmeye değer eşsiz bir doğal güzelliğe sahiptir. Tomara şelalesi dar ve derin bir vadinin içinden akar. Şelalenin çevresi dik yamaçlardan oluşur. Aynı zamanda, yöre halkı tarafından piknik alanı olarak faydalanılmaktadır (GÜYY, 2012: 103).

C. Artabel Gölleri Tabiat Parkı

Doğu Karadeniz Bölgesinin Gümüşhane ilinin Torul ilçesinde bulunan Artabel Göllerinin 5820 hektarlık kesimi 22.12.1998 tarihinde Artabel Gölleri Tabiat Parkı olarak ilan edilmiştir. Gümüşhane'ye olan uzaklığı 55 km olup, Gülaçar köyüne araçla gidildikten sonra 5 km yürüme yoluyla Artabel Gölleri tabiat parkına ulaşılmaktadır.

Artabel Gölleri Tabiat Parkı krater gölleri, derin vadileri, keskin sırtlar, bölge ormanlarında sarıçam ve göknar türleri ve endemik bitki çeşitlerine sahiptir. Tabiat parkı içerisinde yaban hayvanları olarak kızıl keçi, tilki, sansar, tavşan, boz ayı, kör fare, cüce yarasa, kurt, yaban domuzu, çakal, gelincik ile yırtıcı ve ötücü kuşlar mevcuttur (Demirel, 2005: 243).

D. Çağlayandibi Şelalesi Tabiat Parkı

03.12.2014 tarihinde Tabiat Parkı olarak ilan edilen Çağlayandibi Şelalesi Tabiat Parkı, Gümüşhane İli, Kürtün İlçesi, Yeniköy Mevkii sınırları içerisinde 17 hektar alan üzerinde bulunmaktadır. Tabiat parkında halkın orman örtüsü içinde doğa yürüyüşü yapabileceği, kamp alanı olarak kullanabileceği, fotoğraf çekebileceği ideal bir alan niteliğindedir. Alan, manzara seyir noktaları ile günübirlik kullanım alanlarının planlanması ile Gümüşhane ve çevre illerden gelen ziyaretçilerin de rekreasyon gereksinimine önemli ölçüde cevap verecek potansiyele sahiptir (www.milliparklar.gov.tr, 2015).

E. Karşıyaka Tabiat Parkı

Gümüşhane'nin, Trabzon - Erzurum kara yolunun üzerindeki güney yamacında 84 hektarlık alan üzerinde bulunan alan 02.04.2015 tarihinde Karşıyaka Tabiat Parkı olarak ilan edilmiştir. Alan

içerisinde yürüyüş alanları, seyir terasları, lokanta, spor alanları, dinlenme yerleri, mescit, çok amaçlı salon ve teleferik yapılması planlanmaktadır (www.milliparklar.gov.tr, 2015).

II. TABİATI KORUMA ALANLARI

Gümüşhane'de Tabiatı koruma alanları olarak Örümcek Ormanı Tabiat Koruma Alanı yer almaktadır. Tablo 2'de Gümüşhane'de bulunan Tabiatı koruma alanları verilmiştir.

Tablo 2. Gümüşhane'de Bulunan Doğa Koruma Alanları (www.milliparklar.gov.tr, 2015)

Sıra	Adı	Bölge Müdürlüğü	İli	İlçesi	Alan (ha)	İlan Tarihi
1	Örümcek Ormanı	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Kürtün	242	07.01.1998

A. Kürtün Örümcek Ormanları

Örümcek Ormanları Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından 07.01.1998 tarihinde Tabiatı Koruma Alanı olarak ilan edilmiştir. Tabiatı Koruma Alanı olarak ilan edilen bölge 242 hektar büyüklüğünde olup, içerisinde toplam sekiz adet Tabiat Anıtı bulunmaktadır. Gümüşhane iline uzaklığı ortalama 74 km'dir. Kürtün Örümcek Ormanlarına, Kürtün ilçesinden güneye doğru 11 km mesafesindeki toprak yoldan ulaşım sağlanmaktadır. Anıtsal özelliklere sahip birçok doğu ladini, doğu karadeniz göknarı ve doğu kayını bulunmakla birlikte çok sayıda endemik bitki ve tür çeşitliliği vardır (Demirel, 2005: 233).

III. TABİAT ANITLARI

Gümüşhane ilinde tabiat anıtları olarak Örümcek Ormanı Ladini I, II, III, IV, Örümcek Ormanı Göknarı I, II, III, IV, Aliağanın Kavağı ve Kirani Evliya Ardıcı bulunmaktadır. Gümüşhane'de bulunan tabiat anıtları Tablo 3'de gösterilmiştir.

Örümcek ormanı ladini IV, III, II, I ve örümcek ormanı göknarı IV, III, II, I tabiat anıtları 400 yaşın üzerinde, Aliağanın Kavağı tabiat anıtı 500 yaşın üzerinde, Kirani Evliya Ardıcı ise 700 yaşın üzerinde örnekler olup, Gümüşhane yöresindeki en yaşlı tabiat anıtları olarak bilinmektedir.

Tablo 3.Gümüşhane İlinde Bulunan Tabiat Anıtları (www.milliparklar.gov.tr, 2015)

Sıra	Adı	Bölge Müdürlüğü	İli	İlçesi	Alan (m^2)	İlan Tarihi
1	Örümcek Ormanı Ladini IV	12.Bölge Müdürlüğü (Rize)	Gümüşhane	Kürtün	2.500	11.10.1995
2	Örümcek Ormanı Ladini III	12.Bölge Müdürlüğü (Rize)	Gümüşhane	Kürtün	2.500	11.10.1995
3	Örümcek Ormanı Ladini II	12.Bölge Müdürlüğü (Rize)	Gümüşhane	Kürtün	2.500	11.10.1995
4	Örümcek Ormanı Ladini I	12.Bölge Müdürlüğü (Rize)	Gümüşhane	Kürtün	2.500	11.10.1995
5	Örümcek Ormanı Göknarı IV	12.Bölge Müdürlüğü (Rize)	Gümüşhane	Kürtün	2.500	11.10.1995
6	Örümcek Ormanı Göknarı III	12.Bölge Müdürlüğü (Rize)	Gümüşhane	Kürtün	2.500	11.10.1995
7	Örümcek Ormanı Göknarı II	12.Bölge Müdürlüğü (Rize)	Gümüşhane	Kürtün	2.500	11.10.1995
8	Örümcek Ormanı Göknarı I	12.Bölge Müdürlüğü (Rize)	Gümüşhane	Kürtün	2.500	11.10.1995
9	Aliağanın Kavağı	12.Bölge Müdürlüğü (Rize)	Gümüşhane	Kürtün	1.500	26.06.1995
10	Kirani Evliya Ardıcı	12.Bölge Müdürlüğü (Rize)	Gümüşhane	Şiran	2.500	26.06.1995

IV. YABAN HAYATI GELİŞTİRME SAHALARI

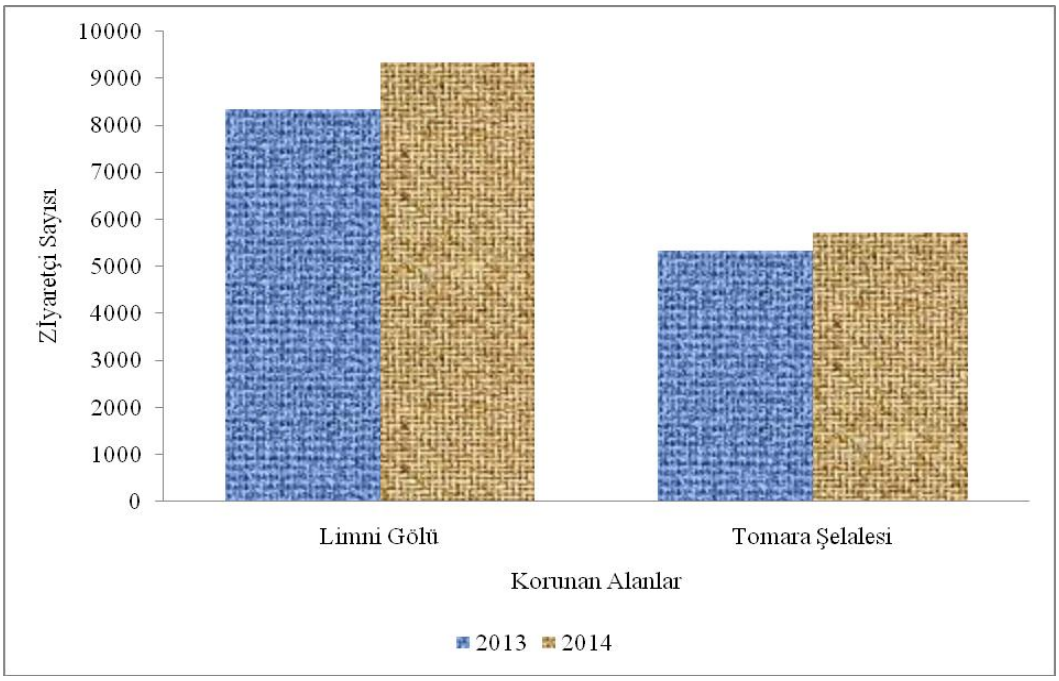
Gümüşhane ili, Şiran ilçesi sınırları içerisinde bulanan Kuluca yaban hayatı geliştirme sahası 5264 hektar alana sahiptir (Tablo 4). 05.10. 2006 tarihinde Yaban hayatı geliştirme sahası olarak ilan edilmiştir (www.milliparklar.gov.tr, 2015).

Tablo 4. Gümüşhane İlinde Bulunan Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları (YHGS) (www.milliparklar.gov.tr, 2015)

Sıra	Adı	Bölge Müdürlüğü	İli	Alan (ha)	İlan Tarihi	İzleme Faaliyeti
1	Gümüşhane - Şiran Kuluca YHGS	12.Bölge Müdürlüğü (Rize)	Gümüşhane	5.264	05.10.2006	Yaban Keçisi

V. GÜMÜŞHANE İLİNDE BULUNAN KORUNAN ALANLARIN TURİZM POTANSİYELLERİ

Gümüşhane ilinde bulunan korunan alanlardan Limni Gölü ve Tomara Şelalesi 2013 ve 2014 yılı ziyaretçi sayıları Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 4. Limni Gölü ve Tomara Şelalesini Ziyaret Eden Kişi Sayıları

Gümüşhane ilinde bulunan korunan alanlardan Limni Gölü Tabiat Parkı ve Tomara Şelalesi Tabiat Parkına rekreasyon amaçlı günübirlik gelen ziyaretçi sayıları Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü tarafından kayıt altına alınmaktadır. Limni Gölü Tabiat Parkını 2013 yılında yaklaşık olarak 8338 kişi ziyaret etmişken, 2014 yılında ziyaretçi sayısı artarak 9325 kişiye ulaşmıştır. Tomara

Şelalesi Tabiat Parkını ise 2013 yılında 5328 kişi ziyaret etmişken, 2014 yılında bu sayı 5715 kişiye yükselmiştir.

Gümüşhane'deki diğer korunan alanlardan Artabel Gölleri Tabiat Parkı içerisinde ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir tesis bulunmamaktadır. Bu nedenle buraya gelen ziyaretçi sayısı ile ilgili bir veri yoktur. Artabel Gölleri Tabiat Parkına genellikle doğa yürüyüşü yapmak isteyenler gitmektedirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gümüşhane'de bulunan korunan alanlardan turizm amaçlı günübirlik ziyaret edilen ve vakit geçirilen sadece Tomara Şelalesi Tabiat Parkı ve Limni Gölü Tabiat Parkı bulunmaktadır. Bunun dışında Tabiat Parkı özelliği bulunan Artabel Gölleri Tabiat Parkında herhangi bir konaklama tesisi bulunmamakta ve ulaşım zorluğu vardır. Yeni ilan edilen Çağlayandibi Tabiat Parkında ve Karşıyaka Tabiat Parkında ziyaretçilerin kullanımına yönelik düzenlemeler proje aşamasındadır. Doğa Koruma Alanları sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçaları olduğu için Örümcek Ormanı Doğa Koruma alanında herhangi bir turizm aktivitesi yapılmamaktadır. Yaban hayatı geliştirme sahalarından olan Gümüşhane - Şiran Kuluca YHGS'da gözlem ve yaban hayatı izleme imkanları bulunmaktadır.

Korunan alanların varış güzergahları üzerindeki yolların rehabilitasyonunun yapılması ile daha rahat ulaşımın sağlanması, konaklama ve lokanta tesislerinin yapılması veya sayılarının arttırılması, bölge halkının korunan alanlar hakkında daha iyi bilgilendirilmesi ve bu alanların tanıtımlarının yapılması Gümüşhane'nin turizm potansiyeline olan ilgileri daha da arttıracağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

AKTEN, Sibel; Atila GÜL ve Murat AKTEN; (2012), "Korunan doğal alanlarda kullanılabilecek ziyaretçi yönetim modelleri ve karşılaştırılması", **SDÜ Orman Fakültesi Dergisi,** 13, ss.57-65.

DEMİREL, Öner; (2005), **Doğa Koruma ve Milli Parklar**, Birinci Baskı, KTÜ Orman Fakültesi Yayınları, Genel Yayın No: 219, Fakülte Yayın No:37, Trabzon, 424s.

DOĞA KORUMA VE MİLLİ PARKLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, http://www.milliparklar.gov.tr/, Erişim Tarihi: 16.04.2015.

GÜYY; (2012), **Gümüşhane İli Turizm Potansiyeli**, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, Yayın No:1, Gümüşhane, 220s.

SURAT, Hilal; Bülent Zeki SURAT ve Manolya ÖZDEMİR (2014), "Korunan Alanların Rekreasyonel Kullanımı ve Yerel Halkın Farkındalığı: Borçka Karagöl Tabiat Parkı Örneği", II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu, 22-24 Ekim 2014, Isparta, ss.331-342.

YEREL HALK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM İLİŞKİSİ: GÜMÜŞHANE İLİ ÖRNEĞİ

Zennube IŞIK[1]
Leyla TIRAK[2]
Neslihan SERÇEOĞLU[3]

ÖZET

Önemli bir döviz kaynağı ve istihdam alanı olan turizm, ülke ekonomileri için önemi hızla artan bir sektör niteliğini kazanmış, özellikle ödemeler dengesi yönünden olumlu etkileri artmaya başladıkça, daha fazla dikkatleri üzerine çekmeye başlamıştır. Dünyada giderek büyük bir endüstri haline gelen turizmin uzun vadede sürdürülebilir olması sürekli olarak doğal kaynakları, tarihi, kültürel ve estetik değerleri koruyup yaşatmakla sağlanabilmektedir. Çevrenin korunmasına yönelik olarak ortaya çıkan sürdürülebilirlik kavramı hem gelecek için fırsatları koruyup geliştiren, hem de turistlere daha iyi bir turistik bölge bırakmayı sağlayacak olan turizm gelişmesidir. Sürdürülebilir turizmin gerçekleştirilmesi için ise yerel halkın turizme ilişkin tutumlarının olumlu olması oldukça önemlidir. Bu araştırmanın amacı da yerel halkın turizm konusundaki tutumlarını belirlemek ve yaşadıkları bölgenin turizm anlamında sürdürülebilirliğini sağlamalarına yardımcı olmaktır. Bu nedenle "Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği (SUSTAS)" kullanılarak Gümüşhane il sınırları içerisinde yaşayan yerel halka anket çalışması yapılmış ve elde edilen veriler SPSS programında değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlarda ise doğanın ve çevrenin korunması gerektiği, turizm ile ilgili alınan kararlarda yerel halkın da karar mekanizmalarında yer almalarına fırsat tanınması gerektiği ve ancak bu sayede toplumda turizme yönelik çevre bilincinin artacağı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir turizm, SUSTAS, Gümüşhane

LOCAL RESIDENTS AND SUSTAINABLE TOURISM RELATIONSHIP: GÜMÜŞHANE PROVINCE EXAMPLE

ABSTRACT

Tourism, which is an important source of foreign exchange and employment area, the importance for the economies of countries rapidly increasing sector gained, especially the quality of the balance of payments begin to increase the positive effects in terms of, began to attract more attention. he world has become a large industry in the long run, sustainable tourism is consistently natural resources, historical, cultural and aesthetic values that protect and keep somebody alive can be achieved. As for the protection of the environment, the concept of sustainability and emerging opportunities for the future and keep develops, as well as better tourist district to tourists which will provide to the development of tourism. For the realization of sustainable tourism is the local population tourism is very important to be positive of attitudes. The purpose of this research was to determine the attitudes and opinions of local people tourism the region's tourism is to help provide the sustainability in the sense. Therefore "sustainable tourism Attitude scale (SUSTAS)" local people living within the boundaries of the province of Gumushane using survey and the data obtained were evaluated in the program SPSS.

Key Words: Sustainable Tourism, SUSTAS, Gumushane

[1] Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi, zennube.yalcin@atauni.edu.tr 25240 ERZURUM
[2] Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi, leyla_trak@hotmail.com 25240 ERZURUM
[3] Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi, nserceoglu@atauni.edu.tr 25240 ERZURUM

GİRİŞ

Dünya ekonomisinde en hızlı ve istikrarlı bir şekilde gelişen turizm, bölgesel ve ulusal kalkınmada bir araç olarak kullanılmakta, ödemeler dengesi açıklarının kapatılmasında büyük rol oynamaktadır. Benzer şekilde döviz girdisini artırmakta, istihdam yaratmada ve sosyo-kültürel anlamda etkileri bulunmaktadır. Bu bakımdan giderek büyüyen bir endüstri haline gelen turizmde artan turizm hareketleri beraberinde mevcut destinasyonlarda hem turist ilgisini artırmaya yönelik yeni arayışlar gerektirmekte, hem de var olan turistik ürünlerin korunmasını ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle son yıllarda yaşanan iklim değişiklikleri, küresel ısınma, biyolojik çeşitliliğin bozulması gibi sebepler de dünyanın geleceğinin risk altında olduğunu göstermiş ve bunu önlemek için de çevre konusuna dikkat çekilerek sürdürülebilirlik, sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir kalkınma kavramları ortaya çıkarılmıştır.

Sürdürülebilirlik, bir bölgeye turist kabul etmemek, gelişmemek, büyümemek değil, doğru ve dengeli bir politikayla sosyal yapı ve çevreye özen göstermektir. Büyük ölçüde çevre unsuruna bağlı olan turizm sektörü de turizmi sürdürülebilir hale getirme konusunda uzun dönemli stratejiler belirlemek zorundadır (Çelik ve Bahar, 2014). Bu bağlamda sürdürülebilir turizm gelişimi de yerel halkın desteği ve faydasını gerektiren bir yaklaşım olarak düşünülmelidir (Assante vd. 2010: 4). Bu çalışmada da yerel halkın turizme yönelik tutumları belirlenerek, yaşadıkları bölgeye sürdürülebilirlik kapsamında katkıları olup olmayacağını belirlemek amaçlanmıştır. Bu nedenle Gümüşhane il sınırları içerisinde yaşayan yerel halka sürdürülebilir turizm tutum ölçeği ifadelerini kapsayan bir anket formu düzenlenerek anket çalışması yapılmış ve elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

I. LİTERATÜR TARAMASI

Sürdürülebilirlik kavramı ilk kez 1970'lerin başında ekolojik bir terim olarak kullanılmış ve "sağlıklı bir varoluş için sistemin her bir parçasının ihtiyacı olan şeylerin aralıksız akışını sağlamakta sistemin yeterliliği" olarak ifade edilmiştir (Sünnetçioğlu, 2013: 3). Ancak literatür incelendiğinde sürdürülebilirlik kavramının en kabul görmüş tanımı Birleşmiş Milletler sponsorluğundaki Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED)'nun yayınladığı "Ortak Geleceğimiz" raporunda resmi olarak geçen tanımdır. Raporda, dünyayı tehdit eden çevresel sorunlar ile bu sorunların çözümü için ulusal ve uluslararası düzeyde yapılması gerekenler belirtilmiş ayrıca sürdürülebilir gelişme için gerekli olan hedefler sıralanmıştır. Bu raporda sürdürülebilirlik kavramı "günümüz gereksinimlerini, gelecek nesillerin kendi gereksinimlerini karşılayabilme yeteneklerinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" olarak tanımlanmaktadır (Koçak ve Balcı, 2010: 215). Tanımda da ifade edildiği üzere sürdürülebilirlik bir kalkınma politikası olarak bilinmekte ancak çevre korumanın ön plana çıktığı bir gelişme anlayışının yanı sıra gelişmeye ilişkin bütün ekonomik, mali ve ticari politikaların; ekonomik, sosyal ve çevre ile ilgili açılardan uyumlaştırıldığı bir süreç olarak kabul edilmelidir.

Çok boyutlu bir kavram olan sürdürülebilirliğin en çok önem taşıyan yönünün çevre ile ilgili olması ve turizminde çevre unsuruna bağlı olması sürdürülebilir turizm kavramını ortaya çıkarmıştır. Dünya Turizm Örgütüne göre sürdürülebilir turizm, şu anki turistlerin ve ev sahibi toplumların ihtiyaçlarını gözeten, gelecek için fırsatlar yaratan ve koruma altına alan turizmdir (Dünya Turizm Örgütü, 1993: 7). Avcıkurt (2007), sürdürülebilir turizmi doğal ve kültürel varlıkların hem yarını düşünerek kullanılması, hem de mevcut ziyaretçilerin ve yöre halkının ihtiyaçlarının en üst düzeyde karşılanması olarak tanımlamaktadır. Choi ve Sırakaya (2005) ise kavramı turizm planlama ve gelişimiyle ilgili var olan kavramsal çerçeve dahilinde, yerel halk üzerinde durulması gereken bir kavram olarak ele almaktadır (Altıntaş, 2010: 34).

Sürdürülebilir turizmde doğal ve insan yapımı kaynakların optimum biçimde uzun süreli kullanımı, insan yerleşim dokusunun korunması, ekonomik ve sosyal eşitlik, kalite kavramına bağlılık ve sosyal katılım sürdürülebilir turizm tanımlarındaki ortak öğeler (Demir ve Çevirgen, 2006: 104) olarak ifade edilebilir. Sürdürülebilir turizm için yapılan tanımlar göz önüne alındığında ise Erdoğan (2003) sürdürülebilir turizmin olumlu bir yaklaşıma sahip olduğunu, doğal ve kültürel değerlerin korunmasını amaçladığını, turizm faaliyetinin çevreye ve insana olan etkilerinin azaltılmasını sağladığını, ziyaret edilen yerlerin doğal ve kültürel değerlerinin tahribinden kaçınarak endüstrinin uzun dönemli kalıcılığını sağladığını ve turizmin bir amaç olarak değil, araç olarak kabul edildiğini savunmaktadır (Ataman, 2010: 11).

Sürdürülebilir turizm, turizm gelişimi sonucunda ortaya çıkan ve turizmin yarattığı etkileri en aza indirip gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakmayı amaçlamaktadır. Bölgelerde, var olan turizmin sürdürülebilir olması için o bölgenin belirli düzenleme yada planlamayla bir takım kriterlere uyması gerekmektedir. Bu kriterler ise belli başlı ilkelere göre oluşturulmalıdır. Buna göre oluşturulabilecek sürdürülebilir turizm genel ilkeleri şunlardır (Çakılcıoğlu, 1996: 31-40): Turistik düzenlemelerin talebe göre değil, arza göre yapılması, önceliklerin yerel halka verilmesi, 12 ay turizm, toplu taşıma, toplumsal katılım, temiz enerji kullanımı, gerçek yaşamın sahnelenmesi, mevcut yapı stokunun kullanımı, toplumsal ve kültürel kimliğin korunması, turizm yatırımlarının esnek, gelişmeye açık ve uzun vadeli olmasıdır.

Bu ilkeler doğrultusunda sürdürülebilir turizmin amaçları da belirlenmektedir. Çakılcıoğlu (1996)'na göre sürdürülebilir turizmin amaçları ise şunlardır: Turizmi çevreye, topluma, tarihsel, doğal ve kültürel varlıklara zarar vermeden, bölge ekonomisine ve toplumsal yaşantıya katkıda bulunacak biçimde geliştirmek, tarihsel, doğal ve kültürel varlıklar ile bir bütün oluşturan çevreyi ve toplumu korumak, turizmi çeşitlendirmek ve mevsimlere yaymak, ulaşım olanaklarını kolaylaştırmak, altyapı ve hizmet sorunlarını çözmek, turizm sektöründeki iş gücünün niteliğini ve niceliğini artırmak, turizm sektöründeki yatırım olanaklarını geliştirmektir.

Tüm bu amaçların gerçekleştirilmesinde yerel halkın turizme ilişkin olumlu algıları ve turizmle ilgili kararlara katılmaları büyük önem taşımaktadır. Turizm sektöründe doğrudan çalışan ve geçimini turizmden sağlayan yerel halkın turizmin olumsuz etkilerine karşı daha hoşgörülü oldukları ancak turizmden gelir etmeyenlerin turizmin olumsuz etkilerine ve geliştirilebilirliğine daha olumsuz yaklaştıkları söylenebilir. Bu nedenle ağırlıklı olarak sektörde yer almayan insanların turizme karşı olan tutum ve davranışlarının değiştirilmesi gerekmektedir. Bramwell ve Sharman (2000)'a göre sürdürülebilir turizm planlamasında yerel halkın turizm planlamasına katılımın sağlanması ve görüş birliğine varması turizm hareketlerinin uzun vadede başarısını artırmaktadır.

II. METODOLOJİ

A. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; yaylaları, kış turizmine hizmet verebilecek turizm merkezleri, tarihi konak, kale ve antik kentleri, anıt niteliğine sahip orman alanları ve tabiat koruma alanları, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış coğrafyası ile alternatif turizm alanında önemli bir potansiyele sahip olan Gümüşhane ilinde yaşayan yerel halkın sürdürülebilir turizme olan bakış açılarını belirlemektir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre özellikle bölge halkının turizme bakışı ve sonucunda kendi yaşamlarına olan etkilerini ortaya koyarak hem yerel yönetimlere hem turizm planlayıcılara hem de turizm işletmelerine önerilerde bulunulmuştur.

B. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada ilgili yazın incelenerek daha önce yapılan araştırmalar değerlendirilmiş ve veri toplama aracı olarak anket yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın gerçekleştirilmesi için hazırlanan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yerel halkın sürdürülebilir turizme olan bakış açılarını ölçen sürdürülebilir turizm ölçek ifadeleri yer almaktadır. Sırakaya vd. (2008) tarafından hazırlanan Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği (SUS-TAS) yedi boyut (algılanan sosyal maliyet, çevrenin sürdürülebilirliği, uzun dönem planlama, algılanan ekonomik fayda, toplum merkezli ekonomi, ziyaretçi memnuniyetinin sağlanması, topluluk katılımının maksimizasyonu) ve otuz üç ifadeyle ölçülmektedir. Değerlendirme ölçeği olarak 5'li Likert ölçeği tercih edilmiş ve ölçekte her bir ifade için kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum şeklinde bir tercih listesi düzenlenmiştir. Anket formunun ikinci bölümünde ise araştırmaya katılan iş görenlerin demografik özelliklerinin tespitine ilişkin sorular yer almaktadır. Bunlar yerel halkın cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, aylık geliri, öğrenim durumu, ne kadar süredir Gümüşhane'de yaşadıkları ve turistlerle nasıl bir ilişki içinde olduklarına dair sorulardır.

C. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Gümüşhane'de il merkezi ve ilçelerde yaşayan yerel halkın tümünü ana kütle olarak kabul etmemiz durumunda gerekli örnek kütle büyüklüğü araştırmamızın maddi açıdan ve zaman açısından

sınırlarını aşmaktadır. Bu anlamda araştırmanın nicel boyutunun evrenini Gümüşhane il sınırları içerisinde yaşayan yerli halk oluşturmaktadır.

Yerel halkın sürdürülebilir turizme bakış açısını belirlemeye yönelik olarak yapılan bu araştırmada Gümüşhane şehir merkezinde yaşayan 18 yaş üstü kişiler örneklem olarak alınmıştır. Örneklem sayısının tespit edilmesinde örneklem büyüklüğü formülünden yararlanarak kaç kişiye anket uygulanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Formüle göre;

Örneklem büyüklüğü = 2500 * N * (1,69)2 / [25*(N-1)] + [2500*(1,96)2]

N= 146.353 (2014 yılı Gümüşhane nüfusu) için hesaplandığında 382 kişiye anket uygulanması gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmada 400 anket bastırılmış ancak eksik bilgilerin yer aldığı anketler değerlendirmeye alınmadığı için toplamda 384 anket üzerinden analizler uygulanmıştır.

D. Verilerin Analizi

Araştırma sonuçlarına ilişkin ilk olarak örneklemin demografik yapısını ortaya koymak amacıyla tanımlayıcı istatistikler yapılmıştır. Tablo 1'de araştırmaya katılan cevaplayıcılara ilişkin demografik bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Cevaplayıcıların Demografik Özellikleri

	N	(%)
Cinsiyet		
Bay	227	59,1
Bayan	157	40,9
Yaş		
18-25	82	21,4
26-33	114	29,7
34-41	78	20,3
42-49	63	16,4
50 ve üzeri	47	12,2
Medeni Durum		
Evli	255	66,4
Bekar	129	33,6
Aylık Gelir		
950 ve altı	101	26,3
951-1450	55	14,3
1451-1950	66	17,2
1951-2450	105	27,3
2451 ve üzeri	57	14,8
Eğitim Durumu		
İlköğretim	47	12,2
Lise	109	28,4
Ön Lisans	39	10,2
Lisans	160	41,7
Lisansüstü	29	7,6

Meslek		
İşsiz	17	4,4
Öğrenci	29	7,6
Memur	147	38,3
İşçi	75	19,5
Esnaf	40	10,4
Ev Hanımı	36	9,4
Serbest Meslek	11	2,9
Emekli	17	4,4
Diğer	12	3,1
Toplam	384	100

Tablo incelendiğinde araştırma kapsamında anketi cevaplayan toplam 384 kişinin % 59,1'i bay, % 40,9'u bayanlardan oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalamalarına bakıldığında yarısından fazlasının (% 51,1)'i 18-33 yaş aralığındaki kişiler olduğu görülmektedir. Bu durumda araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğunun genç nüfusta yer aldığı söylenebilir. Katılımcıların % 66,4'ü evli, % 33,6'sı ise bekardır. Aylık gelir düzeyleri ise sırasıyla 1951-2450, 950 ve altı, 1451-1950, 2451 ve üzeri, 951-1450 TL'dir. Katılımcıların eğitim düzeylerine bakıldığında 160 kişinin (% 41,7) lisans mezunu, 109 kişinin (% 28,4) ise lise mezunu olduğu görülmektedir. Bu durum katılımcıların eğitim düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Katılımcıların meslekleri göz önüne alındığında katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (n= 147, % 38,3) memur olduğu ifade edilebilir. Bu oranı ise sırasıyla işçi, esnaf, ev hanımı, öğrenci, emekli, işsiz, diğer meslek grupları ve serbest meslek sahipleri takip etmektedir.

Araştırmada katılımcılara yöneltilen "Ne kadar süredir Gümüşhane'de yaşıyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplar ise Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. "Ne Kadar Süredir Gümüşhane'de Yaşıyorsunuz?"

	N	**(%)**
1 yıldan az	29	7,6
1-5 yıl	37	9,6
6-10 yıl	31	8,1
11-15 yıl	79	20,6
16 yıl ve üzeri	208	54,2

Tablo 2. incelendiğinde "ne kadar süredir Gümüşhane'de yaşıyorsunuz?" sorusuna % 54,2'lik oranla 16 yıl ve üzeri cevabı verilmiştir. Bu durumda anketi cevaplayan kişilerin uzun zamandır Gümüşhane'de yaşamalarının soruları cevaplandırma konusunda bilinçli olduğunu ifade edebiliriz. Gümüşhane'de 1 yıldan az yaşayan kişi sayısı yalnızca 29'dur.

Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru ise "Turistlerle nasıl bir ilişki içindesiniz?" sorusudur. Bu sorudan elde edilen cevaplar Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3. "Turistlerle Nasıl Bir İlişki İçindesiniz?"

	N	(%)
İlişkim yok	210	54,7
Kısmen ilişki içindeyim	119	31,0
Sürekli ilişki içindeyim	55	14,3

Verilen cevaplar çoğunluklu olarak (% 54,7) *ilişkim yok* şeklindedir. Katılımcıların % 31,0'i *kısmen ilişki içindeyim* şeklinde cevap verirken kalan % 14,3'lük kısım ise *sürekli ilişki içindeyim* şeklinde soruyu cevaplamışlardır.

Araştırmada katılımcıların demografik özellikleri ile sürdürülebilir turizme ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını anlamak için korelasyon analizi yapılmış ancak demografik değişkenlerle sürdürülebilir turizm ölçek ifadeleri arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Katılımcıların cinsiyetleri ile ölçek ifadeleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla da t testi analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4'de görülmektedir.

Tablo 4. Sürdürülebilir Turizm ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

	Cinsiyet	N	Ortalama	p Değeri (Sig. 2-tailed)
Algılanan Sosyal Maliyet	Bay	206	2,17	**0,045**
	Bayan	122	1,97	
Algılanan Ekonomik Fayda	Bay	206	4,09	**0,003**
	Bayan	122	4,33	

Sürdürülebilir turizm ölçeğinin alt boyutları olan çevrenin sürdürülebilirliği, uzun dönem planlama, toplum merkezli ekonomi, topluluk katılımının maksimizasyonu, ziyaretçi memnuniyetinin sağlanması boyutları ile cinsiyet arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmemiştir. Ancak tablo incelendiğinde alt boyutlardan algılanan sosyal maliyet ve algılanan ekonomik fayda arasında anlamlı sonuçlar görülmüştür. Sig (2 tailed) sonucuna bakıldığında p = 0,050'den küçük olan değerler boyutlarla cinsiyet arasındaki ilişkinin ispatı niteliğindedir. Ayrıca algılanan sosyal maliyet ifadelerine ilişkin verilen cevaplara bakıldığında erkeklerin kadınlara oranla daha ılımlı oldukları, algılanan ekonomik fayda boyutunda ise kadınların erkeklere göre daha olumlu yaklaştıkları ifade edilebilir.

Araştırmada ayrıca yerel halkın ankette yer alan ifadelere verdikleri cevapların yüzdelerine de bakılmıştır. Sonuç olarak katılımcılar "Bölgemize gelen turistler yaşam kalitemizi olumsuz etkilemektedir" ifadesine % 60,4 oranında kesinlikle katılmıyorum; "Doğanın çeşitliliğine değer verilmeli ve korunmalıdır" ifadesine % 59,9 oranında tamamen katılıyorum; "Başarılı turizm yönetimi için ileri düzeyde planlama yapılması gerekir" ifadesine % 65,1 oranında tamamen katılıyorum, "Turizmi bölgemize yeni gelir kaynağı yaratması yüzünden seviyorum" ifadesine % 64,8 oranında katılıyorum; "turizm sektöründe tüketilen mal ve hizmetlerin büyük çoğunluğu bölgedeki üretimle

karşılanır" ifadesine % 61,5 oranında katılıyorum; "Turizmin gelişmesi ile toplumun tüm kurumlarında çevre bilinci artar" ifadesine % 68,2 oranında katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar incelendiğinde yerel halkın turizmi genel olarak destekledikleri ancak turizmin çevrenin sürdürülebilirliğine olumsuz bir takım engeller oluşturduğu görüşündedirler. Ayrıca özellikle turizm faaliyetleri ile ilgili alınan her kararda yerel halkın katılımının maksimizasyonunun sağlanması konusunda da yerel halka fırsat verilmediği ve bu nedenle de yerel halkın turizme olumlu bir bakış açısıyla bakmadıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle elde edilen araştırma sonuçları doğrultusunda bir takım önerilerde bulunulmuştur:

- Turistik bir destinasyonda taşıma kapasitesinin zorlanmaması için bölgenin arz potansiyeline göre talep oluşturularak turizm yatırımlarının esnek olması sağlanmalıdır. Doğal kaynakları zorlamanın yerine, bölgenin niteliklerine uygun sayıda kişinin ağırlanması taşıma kapasitesinin aşılmasını engelleyecektir.
- Yapılan turistik faaliyetler ve gelen turistlerle birlikte turizm talebinin yoğunluğu karşısında yükselen fiyatlarla yöre halkının sıkıntı yaşamasının önüne geçilmesi gerekmektedir. Bu nedenle her ne olursa olsun yöre halkının turistik faaliyetlerden zarar görmemesi yani önceliklerin her zaman yerel halka verilmesi gerekmektedir.
- Turizm faaliyetlerinin yılın sadece belli bir dönemine yoğunlaşmaması ve tüm yıla yayılabilmesi için 12 ay boyunca devam edecek yeni turizm çeşitlerine de ağırlık verilmesi ve bu sayede hem yeni istihdam olanakları hem de büyük ekonomik getiriler sağlanması amaçlanmalıdır. Ancak bunu yaparken bölgenin ve halkın zarar görmemesi için önlemler alınmalıdır.
- Ayrıca özellikle yerel halkın turizm faaliyetleri ile ilgili alınan kararlara katılmasında halk tarafından yerel halka fırsatlar verilmediği tespit edildiği için toplum bireylerinin turizm karar mekanizmalarında yer alabilmeleri için de fırsatlar verilmelidir.

KAYNAKÇA

ALTINTAŞ, Volkan; (2010), Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri: Alanya Bölge Modeli, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Antalya.

ASSANTE, Lisa Maria; Hsing Ivan WEN ve Kimberly LOTTİG; (2010), An Empirical Assessment of Residents'Attitudes for Sustainable Tourism Development: A Case Study of O'ahu, Hawai'i, **Journal of Sustainable and Green Business,** ss. 2-27.

ATAMAN, Yavuz Eren; (2010), Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Toplum Temelli Turizm: Dünyadaki Uygulama Örnekleri ve Türkiye, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara.

AVCIKURT, Cevdet; (2007), **Turizm Sosyolojisi,** Detay Yayıncılık, Ankara.

BRAMWELL, Bill ve Angela SHARMAN; (2000) , Approaches to Sustainable Tourism Planning and Community Participation: The Case of the Hope Valley, **in Tourism and Sustainable Community Development**, Edited by: Greg Richards ve Derek Hall, London, 307s.

CHOI, Hwan-Suk ve Ercan SIRAKAYA; (2005), Measuring Residents' Attitude Toward Sustainable Tourism: Development of Sustainable Tourism Attitude Scale, **Journal of Travel Research**, 43 (4), 380-394.

ÇAKILCIOĞLU, Mehmet; (1996), Sürdürülebilir Turizme Yönelik Bir Yöntem Önerisi: Trabzon İli Özelinde Bir İnceleme, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

ÇELİK, Nur ve Ozan BAHAR; (2014), "Sürdürülebilir Turizmin Turizm Talebi Üzerine Etkisi", 15. Ulusal Turizm Kongresi, 13-16 Kasım, Ankara, ss. 368-384.

DEMİR, Cengiz ve Aydın ÇEVİRGEN; (2006), **Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 188s.

ERDOĞAN, Nazmiye; (2003), **Çevre ve (Eko) Turizm,** Erk Yayınları, Ankara.

KOÇAK, Funda ve Velittin BALCI; (2010), Doğada Yapılan Sportif Etkinliklerde Çevresel Sürdürülebilirlik, **Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi**, 2(2), ss.213-222.

SIRAKAYA, Ercan, Yüksel EKİNCİ ve Alp Giray KAYA; (2008), An Examination of the Validity of SUS-TAS in Cross-Cultures, **Journal of Travel Research,** 46, ss.414-421.

SÜNNETÇİOĞLU, Serdar; (2007), Sürdürülebilirlik Kapsamında Yiyecek ve İçecek İşletmelerindeki Uygulamalar: İzmir'deki Restoran İşletmelerinin Sürdürülebilir Restoran İşletmeciliği Kavramına Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZMİN BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİSİ: GÜMÜŞHANE İLİ KALKINMASINA YÖNELİK KÜLTÜR TURİZMİ GELİŞİM MODELİ ÖNERİSİ

Zekeriya BİNGÖL[1]
Gizem ÖZGÜREL[2]

ÖZET

Sanayileşme süreci sonrası yaşanan sosyal, ekonomik, kültürel, teknolojik ve çevresel gelişmeler sonucunda sürdürülebilirlik önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürdürülebilirlik; insan faaliyetlerinin çevresel kaynaklar üzerindeki etkilerinin sonuçları olan; ekonomik, sosyal ve çevresel olumsuzlukların önüne geçmeyi amaçlamaktadır.

Turizmin hammaddesini oluşturan doğal ve kültürel kaynakların korunması ve gelecek nesillere aktarılması bağlamında sürdürülebilirlik üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir konudur. Turizm potansiyeline sahip, ancak kaynaklarını etkin olarak kullanamamış ve kalkınma hamlelerini gerçekleştirememiş bir bölgede, turizm sektörünün sürdürülebilir gelişimi sağlanarak; yörenin bölgesel kalkınması gerçekleştirilebilmektedir. Kültür turizmi potansiyeline sahip alanlar turizm gelişimine katkıda bulunmakta, turizm de kültürel mirasın korunması için kaynak yaratmaktadır. Alternatif turizm türlerinden olan kültür turizmi, hem bölge kalkınmasına hizmet edebilecek, hem de sürdürülebilir turizm gelişimi ile kalkınmayı da sürdürülebilir kılmada etkin rol oynayabilecek bir özelliğe sahiptir

Bu çalışmanın amacı, sürdürülebilirlik ekseninde kalkınma araçlarından olan turizmin bölgesel kalkınmaya etkisini inceleyerek, Gümüşhane ili kalkınmasına yönelik bir kültür turizmi gelişim modeli oluşturmaktır. Bu amaçla hazırlanan çalışmanın birinci bölümünde; sürdürülebilirlik, sürdürülebilir turizm ve bölgesel kalkınma kavramları; ikinci bölümde; Gümüşhane ilinin sosyo-ekonomik durumu, kültür turizmi potansiyeli, bu potansiyelin yöreye sağlayabileceği olası etkiler gözlemlere ve bilimsel araştırmalara dayanılarak tartışılmıştır. Son bölümde ise dört aşamada uygulanması öngörülen Gümüşhane ili kalkınmasına yönelik kültür turizmi gelişim modeli önerisinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Bölgesel Kalkınma, Gümüşhane, Kültür Turizmi

[1]Okutman, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, zbingol@mu.edu.tr

[2]Öğretim Görevlisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, gizemozgurel@mu.edu.tr

THE IMPACT OF REGIONAL DEVELOPMENT OF SUSTAINABLE TOURISM: A MODEL PROPOSAL FOR THE CULTURAL TOURISM DEVELOPMENT IN GUMUSHANE

ABSTRACT

As a result of industrialization process, social, economic, cultural, technological and environmental developments have emerged sustainability as an important phenomenon . The objective of sustainability,is to prevent the economic ,social and environmental negative effects resulting from the impact of human activities on environmental resources.

Sustainability in tourism is extremely important for transferring the cultural and natural resources to further generations. It is possible to access regional development through sustainable tourism in areas which have a potential in tourism but can not use their resources effectively yet . The areas having the potential cultural tourism capacity contribute the development of tourism by means of keeping the sources cultural heritage.Cultural tourism which is considered as one of the types of alternative tourism carry the ability to create the regional development and it supports the development of sustainable tourism.

The aim of this study is to propose a cultural tourism development model for Gümüşhane by examining the impact of sustainable tourism on regional development. The first part of study is consist of sustainability ,sustainable tourism and regional development concepts. In the second part, socio-economic status and cultural tourism potential of Gümüşhane and the potential tourism benefits to the region have been discussed on the basis of observation and scientific research.In the last part,a model was proposed for Gümüşhane.Finally ,a cultural tourism development model was proposed to be applied in four levels.

Key words: Sustainable Tourism, Regional Development,Gümüşhane , Cultural Tourism

GİRİŞ

Turizm potansiyeline sahip olan ve bunu turizm arzına dönüştürülebilen alanlarda turizm faaliyetlerinin çevre ile olan ilişkisi ve etkileşimi ortaya çıkmaktadır. Turizm sektörü; döviz ve istihdam yaratan özelliğiyle ekonomik çevre ile farklı kültürleri bir araya getirmesi, barışı sağlaması ve dinlenme faaliyetinin gerçekleştirilmesini sağlaması açısından sosyo-kültürel çevre ile çevrenin korunması ve turizm kaynaklarının sürdürülebilirliği açısından fiziksel çevre ile iç içe bulunmaktadır.

Turizm faaliyetlerinin alandaki gelişimi sırasında, özellikle kitle turizminin bir sonucu olarak, bilinçsiz ve plansız faaliyetler ile çevresel değerlerin bozulması, taşıma kapasitesi üzerine çıkılması gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir. Turizmin olumsuz etkilerinden olan bu durum turizm alanlarının telafisi mümkün olmayan hasarlarla karşı karşıya kalmalarına sebep olmaktadır. Bu olumsuzluklara bir tepki ve alternatif olarak ortaya çıkan sürdürülebilir turizm kavramı; doğal, sosyal, kültürel ve ekonomik kaynakların korunmasını ve devamlılığını gözeten; kaynakların değerlendirilmesi fırsatını yaratan; bu kaynaklardan gelir elde edilmesini ve bu gelirin kaynağın ait olduğu yerde kullanılmasını sağlayan bir turizm yaklaşımıdır.

Turizm potansiyeline sahip ve kalkınma hamlelerini gerçekleştirememiş bir alanda, turizm sektörünün gelişimi sağlanarak, sosyal, kültürel ve ekonomik olarak kalkınma sağlanabilmektedir. Turizm bölgelerarası dengesizliği gidermede, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesinde, yoksulluk ve kırsal göçün azaltılmasında, sosyal barışın ve adaletin sağlanmasında, kültürel zenginliğin korunmasında ve yerel paydaşlarla eşgüdümlü hareket ederek, yerel kaynakların etkin kullanılmasında büyük bir öneme sahiptir.

Kitlesel turizmin yıkıcı etkilerine karşı alternatif olarak ortaya çıkmış turizm türlerinden biri de kültür turizmidir. Kültür turizmine olan talep, turistlerin değişen seyahat eğilimleri ve beklentileri ile birlikte giderek büyüyen bir turizm pazarı haline gelmektedir. Turizm bölge algısını artırmak, rekabet edebilirlik düzeyini yükseltmek, bölge ekonomisine katkı sağlamak, gelişmiş bir kültür bilinci ile tüm kültürel değerleri geleceğe taşımak için kültür turizmi geliştirmek kalkınma için bir lokomotif olma potansiyeline sahiptir.

Bu bağlamda kültür turizmi potansiyeline sahip bölgelerin yeni politikalar üretmeleri ve bu politikaların etkin bir biçimde uygulanması için gayret göstermeleri önem arz etmektedir.

I.SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK, SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMLARININ ANALİZİ

Dünyada son yüzyılda yaşanan hızlı nüfus artışı, baş döndürücü bir ivmeyle gelişen teknoloji, sanayileşmenin meydana getirdiği olumsuzluklar, plansız yapılaşma ve kaynakların bilinçsiz kullanımı sonucu çevre kaynaklı sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır. İnsanoğlunun sınırsız ihtiyaç ve gereksinimleri, mevcut kaynakların kıtlığı gerçekliği, tüm dünyayı sürdürülebilirlik şartlarını araştırmaya ve uygulamaya yönelik çalışmalara yönlendirmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramını Coccossis (1996); "insan faaliyetlerinin çevresel kaynaklar üzerindeki etkilerinden doğan ve uzun dönemde ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve çevresel olumsuzlukların önüne geçmeyi amaçlayan yaklaşımlar bütünü" olarak ifade etmiştir. Ruckelshaus ise sürdürülebilirliği; "ekolojinin en geniş sınırları içinde ekonomik büyümenin ve kalkınmanın karşılıklı etkileşim ile sağlanacağı ve zaman içinde korunacağı doktrin" olarak tanımlamıştır (Ruckelshaus; 1989). Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere sürdürülebilirlik çevre ile beraber, sosyal ve ekonomik boyutları da kapsayan bir kavramdır.

Turizm faaliyetlerinin doğal ve kültürel kaynaklar üzerindeki olumsuz etkileri ve bu etkilerin turizmin kendi geleceğini tehlikeye attığının anlaşılmaya başlanması ile sürdürülebilirlik kavramı turizm alanına da yansımıştır (Erdoğan ve Barış, 2007). Turizm açısından sürdürülebilirlik kavramı, turizmin kaynağı olan doğal, tarihi, kültürel, sosyal ve estetik değerlerin korunup geliştirilerek çekiciliklerin devamının sağlanmasıdır (Oral ve Şenbük, 1996). WTO (1998); sürdürülebilir turizmi; "insanın etkileşimde bulunduğu veya bulunmadığı çevrenin bozulmadan ve değiştirilmeden korunarak, kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin sürdürüldüğü ve aynı zamanda tüm kaynakların ziyaret edilen bölgedeki insanların ve turistlerin ekonomik, sosyal, estetik ihtiyaçlarını doyuracak şekilde ve gelecek nesillerin de aynı ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri biçimde yönetildiği bir kalkınma şekli" olarak tanımlamıştır. Sürdürülebilir turizmin gelişiminde turistlerin ve ziyaret edilen yerlerin bugünkü ihtiyaçlarının, gelecekteki fırsatları koruyup geliştirerek ve genişleterek karşılanması amaçlanmaktadır. Sürdürülebilir turizm gelişimi için; çevresel kaynakların en iyi şekilde kullanılması sağlanmalı, ziyaret edilen toplulukların sosyo-kültürel yapısına ve gelenekselliğine saygı gösterilmeli, bütün ilgi gruplarına adil bir şekilde dağıtılan sosyo-ekonomik faydalar ile tutarlı ve uzun vadeli ekonomik faaliyetler ortaya konmalıdır.

Bölgesel kalkınma ise; bir bölgede toplumun sosyo-ekonomik yapısının değişmesini, nüfus başına düşen üretim hacminde meydana gelen önemli bir reel artışı ve refah seviyesinde beliren yükselişi ifade etmektedir (Özer ve Erdem, 2005). Stockholm Konferansında (1972) çevrenin taşıma kapasitesine dikkat çeken, kaynak kullanımında kuşaklar arası hakkaniyeti gözeten, ekonomik ve sosyal gelişmenin çevre ile bağlantısını kuran ve kalkınma ile çevrenin birlikteliğini vurgulayan ilkeler sürdürülebilir kalkınmanın temel dayanaklarını ortaya koymuştur (Kaypak, 2012). Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) sürdürülebilir bölgesel kalkınmayı, "bugünkü nesiller ile gelecek nesillerin imkânlarını tehlikeye atmaksızın kendi ihtiyaçlarını karşılamasını mümkün kılan bir kalkınma modeli olarak tanımlamaktadır (Despotakis, Giaoutzi ve Nijkamp, 1991). Sürdürülebilir bölgesel kalkınma (SBK), bölgede insan yaşamının gereksinimleri ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği arasında bir denge kurularak, ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutlarıyla bugünden geleceğe uyumlu bir planlama yapılmasını amaçlayan bütünsel bir yaklaşımı ifade etmektedir (TÜSİAD, 2012). SBK'nın önündeki en önemli engel mevcut üretim faktörlerinin, özellikle de doğanın aşırı kullanılmasıdır. Kendini yenileme şansı verilmeyen doğa, gelecek nesiller için açlık ve kıtlık anlamına gelir. Tüm sektörler adı geçen üretim faktörünü (doğayı) üretimlerinde

kullanmakta, ona verdikleri zarardan az ya da çok etkilenmektedirler. Turizm sektörünün ana sermayesini oluşturan doğa, kültür, tarih vb. doğal ve kendini yenileme ve kendiliğinden yenilenme olasılığı zayıf olan bu değerlere aşırı bağımlılığı, bu etkilenmenin derecesini artırmaktadır (Kuşat, 2014).

Coccossis (1996) turizmin sürdürülebilirliği için dört bakış açısı gerektiğini ifade etmektedir:

- Turizmin ekonomik sürdürülebilirliği için sektörel bakış açışı,
- Ekolojik sürdürülebilirlik adına çevresel bir bakış açısı,
- Uzun dönemli bakış açısı ve
- Sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası olarak kabul edilen turizm adına stratejik bir bakış açısı.

Yukarıda ifade edilen bu sorumlu ve bütünsel bakış açısı, çevrenin tüm dinamiklerinin önemsendiği ve bölgesel kalkınmayı da içine alan sürdürülebilir bir turizmin yaratılması adına büyük önem taşımaktadır (Dilek: 2014:85).

Takip eden bölümde Gümüşhane ilinin sosyo-ekonomik durumu, kültür turizmi potansiyeli ve bu potansiyelin turizm gelişimiyle turizm arzına dönüşmesi durumunda bölgeye sağlayabileceği olası etkiler incelenmiştir.

II. GÜMÜŞHANE İLİ KÜLTÜR TURİZMİ POTANSİYELİNİN BÖLGE KALKINMASINA SAĞLAYABİLECEĞİ OLASI ETKİLER

A. Gümüşhane İli Sosyo-Ekonomik Durumu

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan ilin yüzölçümü 6440 km² olup, Türkiye yüzölçümünün %0,8'ine denk gelmektedir. TR90 Düzey 2 Bölgesinde yer alan ilde, merkez ilçe dâhil 6 ilçe, 14 belediye ve 322 köy bulunmaktadır. İlin nüfusu 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 141412'dir ve ülke bazında 77. sırada yer almaktadır. İl ve ilçe merkez nüfusunun toplam nüfusuna oranı %50'dir. Gümüşhane ilinde genç nüfusun ağırlığı dikkat çekicidir. 2013 yılı il nüfusunun %41,3'ü 25 yaşın altındadır. 25-65 yaş arası nüfus toplam nüfusun %47,3'ünü, 65 yaş üstü nüfus toplam nüfusun %11,4'ünü oluşturmaktadır. 2013 ADNKS verilerine göre ilin km²'ye 22 kişi olan nüfus yoğunluğu, 100 olan ülke nüfusunun çok altındadır. Gümüşhane ili 2013 yılı yıllık nüfus artış ‰ 44,8 ile Türkiye'nin en yüksek değerine sahiptir. 6 yaş üzeri nüfus için okur-yazarlık oranı % 95'dir. 2012-2013 yılları için ilin ‰ 39,8 net göç hızı ile en fazla göç alan ildir. Gümüşhane ilinin işsizlik oranı 2013 yılı için %7,2, işgücüne katılma oranı %49,9 ve istihdam oranı %46,3'tür (TÜİK, 2013).

İlin şehirleşme oranı, kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla, sanayi iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı bakımından Türkiye ortalamalarının altındadır. Tarım kolunda çalışanların toplam istihdama oranı ise Türkiye ortalamalarının üstündedir (TÜİK, 2013). 2013 yılında Gümüşhane'ye bağlı firmalar tarafından 2,4 milyon dolar ithalat, 0,1 milyon dolar ihracat yapılmıştır. İlin mutluluk düzeyi (2013) %61,1 ve umut düzeyi %80,6 ile ülke ortalamasının üzerinde yer almaktadır. İl

SEGE'ye (sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması) göre ülke sıralamasında 62. sırada yer almakta ve Türkiye ortalamasının altında sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinde bulunmaktadır.

B. İlin Kültür Turizmi Potansiyeli

Gümüşhane ili kültür turizmi potansiyeline geçmeden önce kültür, kültür turizmi kavramlarını irdelemek yerinde olacaktır. Kültür kavramı; sanat, dil, tarih, din, mimari yapı, yaşam tarzı gibi etkenleri içine alan geniş bir kapsama sahiptir (Uygur ve Baykan 2007). Kültür ve turizm arasındaki ilişki; kültürün turizme yol açması ve turistlerin gittikleri gezdikleri yerlerin kültürüne etkileri olmak üzere iki biçimde ortaya çıkmaktadır (Usta, 2001:87). Günümüzde küreselleşme, teknolojik alanda ve tüketici/turist tercihlerinde yaşanan gelişmeler; insanların farklı kültürleri görme, tanıma ve öğrenme merakını artırmış ve kültür turizminin doğmasına sebep olmuştur. Kültür turizmi geniş anlamda ziyaretçilerin gittikleri yerdeki tarihi ve bir ulusa ait değerleri görmesi ve tatması olayıdır (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002). Kültür turizmi kapsamında; festival, folklor, tiyatro, sergi gibi sanatsal faaliyetlere katılmak; geçmişte yaşamış uygarlıklar ile gidilen bölgede, yerinde, kültürel değerleri tanımak, yaşam tarzlarını gözlemlemek ve tarihi yerleri gezmek yer almaktadır.

Gümüşhane iline tarihte; Protohitit, Hitit, İran, Roma, Makedonya, Bizans, Emevi, Abbasiler, Selçuklular, İlhanlılar, Trabzon Rum İmparatorluğu, Akkoyunlular ve Osmanlılar hâkim olmuş, bu durum da ilin beşeri turizm eserleri bakımından zengin bir potansiyele sahip olmasına yol açmıştır (Zaman 2000).

Gümüşhane tarihi kalıntılar bakımından oldukça zengin bir yapıya sahiptir. İl genelinde 2863 sayılı yasa kapsamında tescilli bulunan 24 adet camii, 5 adet türbe ve kümbet, 14 adet kale, 6 adet minare, höyük ve peri bacası, 6 adet han ve hamam, 6 adet mezarlık, 32 adet çeşme, 39 adet köprü, 99 adet kilise ve şapel, 5 adet okul ve medrese, 7 adet mağara, 2 adet göl ve şelale, 20 adet sit alanı bulunmaktadır. İlde toplam 405 tarihi eser bulunmakta olup, bunların 277 adedi koruma altına alınan tarihi eserler kapsamındadır (TÜİK, 2013). İlin tarihi mimarisinin en ilgi çekici unsuru olan konaklar, ziyaretçilerini tarihin derinliklerine sürükleyebilecek potansiyeli taşımaktadır. İl'de 44 adet konak mevcuttur. Karaca Mağarası, Tomara Şelalesi, Artabel Gölleri, Limni Gölü, Santa ve Sadak Harabeleri, İmera Manastırı, Çağırgan Baba Türbesi görülmesi gereken tarihi ve turistik eser/yerlerden sadece birkaçıdır. Ayrıca Zigana Dağı ve Çakırgöl Spor ve Turizm Merkezleriyle, irili ufaklı 415 yaylasıyla diğer alternatif turizm türleri açısından da önemli potansiyele sahiptir.

İl folklorik açıdan çok önemli bir potansiyele sahiptir. Ayrıca coğrafi konumundan dolayı Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinin sahip olduğu kültürel zenginlikleri bünyesinde barındırarak yeni ve kendine has bir kültür haline getirmiştir. Gümüşhane'de var olan her türlü gelenek, görenek, el sanatları, halk oyunları ve halk kıyafetlerinde de bu kendine özgü yapı hissedilmektedir. Gümüşhane ilinde yöresel yemeklerde daha çok tahıl ve hayvansal ürünler kullanılmaktadır. Yöre mutfağı kendine has lezzetleri bünyesinde barındırmaktadır (Günaydın, 2013:9). İlde bazı geleneksel el sanatları toplumsal yaşamda kullanılarak; fırıncılık, guduculuk, değirmencilik, semercilik, çeşnicilik, dokumacılık, oymacılık vb. el sanatları toplum içerisinde kendi kurumlarını oluşturarak geleneksel

hale gelmişlerdir. Gümüşhane ilinde sınırlı da olsa bazı el sanatları faaliyetleri devam etmektedir. Şiran ilçesinin bazı köylerinde el tezgâhlarında dokunan Ala Kilim; Kelkit'te üretilen ve tarihi Orta Asya'ya dayanan Zilli Kilim; Merkeze bağlı Dölek Köyü'nde üretilen Gudu-toprak güveç öne çıkmaktadır. Merkeze bağlı Mescitli Köyü'nde yeşil mermer taşından ısıya dayanaklı mangal taşı üretilmektedir. Tamamen geleneksel yöntemlerle üretimin gerçekleştirildiği mangal taşının özelliği ısıya dayanıklı olması, et ve et ürünlerini hızlı pişirmesidir (Günaydın, 2013:12).

TABLO 1.GÜMÜŞHANE İLİNDE ÖNE ÇIKAN KÜLTÜREL TURİZM KAYNAKLARI	
MÜZELER, ÖREN YERLERİ, SİT ALANLARI	Eski Gümüşhane, Santa Harabeleri, Satala Antik Kenti (Sadak Köyü), Kromni(Krom) Antik Kenti, İkizevler Etnografya Müzesi
KALELER	Canca, Aşut Köyü, Edirne Köyü, Kalecik, Alçakale, Kov (Esenyurt), Krom (Vadisi), Kürtün, Övündü Köyü, Keçi, Gümüşkaya, Gümüştuğ (Avliyana) Kaleleri
CAMİLER VE TÜRBELER	Süleymaniye Camii, Küçük Camii, Çamur Köyü Kümbeti, Firdevs Hatun Türbesi, Hasan Çagırgan Baba Türbesi, Mısıroğlu Türbesi
KİLİSE VE ŞAPALLER	Santa Çinganlı, İşhanlı, Terzili, Piştovli, Hagios Georgies Manastır, Ayvalos, Panaghia (Meryem Ana) Manastır, Olucak (İmera) Manastır, Çakallı, Çakırkaya (Kalur), Çevreköyü (Zimon Köyü, Aşağıdere, Arpalı Köyü, Alpullu, Zurnacılı-1, Zurnacılı-2 Kiliseleri ve Pavrezi Şapeli
KÖPRÜLER	Tohumoğlu, Gümüşkaya (Kodil Bahçe), Meryem Ana, Gümüşhane, Kanberli, Ardesa, Yıldız Köyü, Zigana Eski İpek Yolu, Taş, Söğütağıl Köyü Köprüleri
MİMARİ ÖRNEKLER	*Gümüshane Evleri;* Balyemez Konağı-250 konuk kapasiteli (Restaurant, Kafe), Hasan Fehmi Ataç Konağı-15 Yatak Kapasiteli (50 Kişilik Şark Köşesi ve 750 Kişilik Bahçe), Hacı İmam Konağı-Kültür Sanat Evi (Restaurant Türk Mutfağı Özellikle Gümüşhane Mutfağından Yemekler Sunulmaktadır). *Sarıçiçek Köy Odaları*
GÜMÜŞHANE MUTFAĞI	*Çorbalar;* Gendime, Kuşburnu, Gavut, Doduk, Fırfır, Dırma. *Ana Yemek;* Borani, Herse, Galacoş, Evelik Dolması, Hingel. *Hamur İşleri;* Siron, Golot, Kanzılı Börek, Bişi, Lemis, Hıngel, *Herle ve Kuymaklar;* Süt, Isırgan, Kürt, Un Herlesi, Toğala, Peşkidan, Hasude Kuymağı. *Tatlılar;* Köme, Pestil, Hurma Tatlısı, Pestil Kavurması.
EL SANATLARI	Şal, Keten veya Kevek Işlik, Camadan, Yük ve Çocuk Taşımak Için Kullanılan Yün Kaytonlar, Dırmaç İpleri, Zilli Kilim, Ala Kilim, Gudu (toprak güveç), Mangal Taşı, Boynuz Kaplı Bıçaklar, Tahta Kepçe, Güveç, Oklava, Sofra, Şal, Peştemal, Şalvar, Yelek, Etek Uçları Fırfırlı Entari.
GELENEKSEL HALK OYUNLARI	Ağır Bar, Dizden Kırma, Sallanma, Turnalar, Sıksaray, Karakız, Dello, Temir Ağa, Üç Ayak...
YÖRESEL KIYAFETLER	*Torul ve Kürtün İlçelerinde Karadeniz Etkisi*; Peştamal, Çabula, Trabzon Lastiği, *Kelkit, Köse ve Şiran İlçelerinde Doğu Anadolu Etkisi;* İhram, Tepelik
ŞENLİKLER	Uluslararası Kuşburnu-Pestil, Kültür ve Turizm F., Zigana Dağı Kış Ş., Kelkit Ş., Kürtün Uluslararası Oryantirik ve Macera Yarış Şenliği Yayla Şenlikleri; Seydi Baba Köyü, Araköy, Kabaktepe Köyü, Kadırga, Bahçeli Köyü, Kazıkbeli, Taşköprü Kültür ve Yayla Ş., Alacapazar, Köse Dağı, Güvende, Selimiye Köyü, Yeniköy Köyü, Yeni Yayla (Santa), Kırıntı, Boğazyayla Köyü, Dumanlı Köyü, YukarıKulluca Köyü.
Kaynak:(Günaydın, 2013); http://www.gumushanekulturturizm.gov.tr/TR,57972/gumushane-gezi-rehberi.html (Erişim; 20.03.2015)	

Gümüşhane; İkizevler Etnografya Müzesi ile 260 kişilik tiyatro salonu ve 60 kişilik cep sinemasından oluşan bir Kültür Merkezine sahiptir.

Gümüşhane ilinde turizm arzından da bahsetmek yerinde olacaktır. İlde Turizm ve Belediye Belgeli 9 tesis, 97 oda ve 367 kişilik yatak kapasitesiyle hizmet vermektedir. İlde turistlerin ortalama kalış süreleri 1-2 gün olarak istatistiklere yansımaktadır.

TABLO 2.GÜMÜŞHANE İLİ KONAKLAMA İSTATİSTİKLERİ-2013 (İşletme Belgeli-Belediye Belgeli Oteller)												
	Konaklayan Kişi Sayısı			Geceleme			Ortalama Kalış			Doluluk Oranı (%)		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
İşletme Belgeli	253	20459	20712	1371	33698	35069	5,4	1,6	1,7	1,68	41,22	42,89
Belediye Belgeli	65	18214	18279	171	27386	27557	2,6	1,5	1,5	0,10	16,70	16,80

Kaynak: (http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR 2013) Erişim 26.03.2015

C. Gümüşhane İli Kültür Turizmi Potansiyelinin Yöreye Sağlayabileceği Olası Etkiler

Turizm ile bir bölgenin kalkınması arasında göz ardı edilemeyecek bir bağ vardır. Bölgenin doğal güzellikleri, kültürü, folkloru, iklimi ve tarihi gibi faktörler, o bölgenin turizm potansiyelinin en önemli belirleyicileri arasında yer almaktadır. Ancak bu varlıkların bölge kalkınmasına katkı sağlayabilmesi için, potansiyelinin ortaya çıkartılması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Ekonomik açıdan hiçbir değeri olmayan bu kavramlar, ancak turizm sayesinde anlam kazanmakta ve bölge kalkınmasına katkıda bulunmaktadır (Özer ve Erdem, 2005).

Kültür turizmi, kitle turizminin neden olduğu çevresel ve sosyal problemlere bir çözüm yolu getirebilmektedir. Bölgedeki yerel dinamiklerin (yerel halk, yerel yönetimler, STK'lar, üniversite, kalkınma ajansı, girişimciler vb.) işbirliği ile çevresel kaynakların hem bugün hem de gelecek kuşakların yararlanabileceği ölçüde kullanma amacına hizmet edebilmektedir.

Kültür turizminin yörede geliştirilmesiyle sağlanabilecek ekonomik, sosyal, kültürel yararlar ve ortaya çıkabilecek olumsuzlukları aşağıdaki gibi ifade edebiliriz:

- Turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesiyle yörenin sahip olduğu ihracı mümkün olmaya jeo-ekonomik varlıklar, sosyo-kültürel varlık, değer ve olaylar ile spesifik bazı hizmetler döviz kaynağı haline gelecektir (Olalı ve Timur,1998:97). Ayrıca kültür turizmine katılan turistlerin yüksek satın alım güçleri, bölgede yüksek katma değer sağlanmasına yol açacaktır.
- Turizm gelişimi; altyapı, sağlık ve eğitim hizmetlerinin hem sayı hem de kalite açısından artmasını sağlayacaktır.
- İlde turizm yatırımlarının artırılması yeni iş imkânları oluşmasını sağlayacak ve yöredeki gelir dağılımı üzerinde de olumlu etkiler oluşturabilecektir.
- Gümüşhane gibi tarım ekonomisinin yaygın olduğu bölgelerde turizmin gelişmesi demek tarımla geçinen halkın gelir ve refah seviyesinin artması demektir. Tarım sektöründeki gizli işsizlik sorunu da turizmin gelişmesine paralel olarak ortadan kalkabilecektir (Çeken, 2008).
- Hizmet sektörü içerisinde yer alan turizm sektörünün gelişimine paralel olarak kadının aile içi rolünde değişiklik ve aktif çalışma hayatına katılımı daha kolay ve hızlı bir biçimde gerçekleşebilecektir.
- Turizm sektörünün gelişmesi sonucunda, bölgede ikamet edenler, evlerini pansiyon olarak turistlere kiraya verme yoluyla bir gelir elde edebileceklerdir. Bununla birlikte, aile ve turistlerin aynı

çatı altında birlikte yaşamaları sosyo-ekonomik kalkınmaya da olumlu yönde katkı sağlayacaktır (Çetiner, 1998:218).

- Turizmin geliştiği bölgelerde aynı zamanda bölgede bir çevre bilincinin gelişmesine de yol açmaktadır. Turizm doğal ve kültürel çevre ile mimariyi koruyacaktır. Yörede sürdürülebilir bir çevre modeli gelişecek ve kalkınma sürecinin gelişmesine de katkı sağlayacaktır (Çeken, 2008).
- Kültür turizmi, sürdürülebilirlik ilke ve politikaları ile geliştirildiğinde; yerel, kültürel değerlerin küreselleşme karşısında yok olmasını engelleyici bir özelliğe sahiptir. Bir başka ifadeyle turizm, kültürel mirasın korunmasında bir araç haline gelebilir. Ancak kültür turizmi, sürdürülebilirlik ilkelerine dayalı planlarla gerçekleştirilmezse, yörelerin sahip olduğu kültürel varlıklar üzerinde olumsuz etkilere de neden olmaktadır. Bunun sonucunda ise, yerel kültürel varlıkların bozulması, yabancılaşması ve orijinalliğini kaybetmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalınmaktadır (Uygur ve Baykan 2007).
- Kültür turizmi ülkelerin sahip oldukları ortak miraslarını öğrenmede toplumlara fırsat sağlamaktadır. Turizm türleri içinde kültür turizmi, başlı başına bir propaganda ve reklam aracıdır. Kültür turizminde hedeflenen gelişime ulaşabilmek için; iyi bir planlama, tanıtım faaliyetlerinde ve organizasyonda ise titiz bir çalışma yapılması gerekmektedir.
- Turistik ürün çeşitlendirmesinde, dünya markası yaratmada en etkili rolü kültürel kaynaklar oynar. Bir başka ifadeyle, talep yaratma, talep çeşitlendirme, turistik ürün yaratma, ürün çeşitlendirmede kültür turizmi ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Kültür turizmi hem talep çeşitliliği yaratarak turizm kaynaklarının aşırı kullanımın önler; hem de var olan talepleri geliştirerek geleneksel turizm faaliyetlerine ek katkılar sağlar (Fuchs, Gasser ve Weiermair, 1995).

Yukarıda belirtilen unsurların gerçekleşme hızı yörenin sahip olduğu turizm potansiyelinin turizm arzına dönüştürülerek etkin bir şekilde kullanılmasına ve turizm sektörünün bölge kalkınması için öncelikli sektör haline getirilmesi ile mümkün olabilecektir.

Turizm bölgeleri sürdürülebilir turizm kapsamında çeşitli uygulamalara yönelmektedir. Söz konusu uygulamalarla; hem bölge taşıma kapasitesi aşılmamakta, hem de ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik sağlanmaktadır. Bu bağlamda devam eden bölümde Gümüşhane ili kalkınmasına katkı sağlayabileceği düşünülen bir model önerisi sunulacak ve incelenecektir.

III. GÜMÜŞHANE İLİ KALKINMASINA YÖNELİK KÜLTÜR TURİZMİ GELİŞİM MODELİ

Kültür turizmine her geçen yıl artan talep, kültür turizmine açılan/açılacak bölgelerde turizm faaliyetlerinin büyük bir titizlikle geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Çünkü burada turizme açılan bir toplumun, geçmişi, bugünü ve yarınıdır (Bahçe, 2009). Sürdürülebilir gelişim yaklaşımı ile turizme hizmet eden tüm kaynakların gelecekte de kullanılacak biçimde koruma süreçlerini içermesi sağlanmaktadır.

Gümüşhane ilinde sürdürülebilir kalkınma için yerel halkın mevcut gereksinim ve beklentileri ile onların kullanımına sunulmuş kaynakların arasındaki dengeyi hem toplumsal, hem ekonomik hem de çevresel boyutlarıyla ele alan bütünleşik bir yaklaşım benimsenmelidir. Turizm gelişimi paydaşlar tarafından öncelikli olarak ekonomik açıdan değerlendirildiği için, sosyal, kültürel ve doğal çevreyi koruma ve geliştirme gibi amaçlar daha alt sıralarda yer almaktadır. Gümüşhane kültür turizmi gelişim modelinde, kültürel değerleri ve kültürel alt yapıyı oluşturan doğal kaynakların korunması öncelikli amaç olmalıdır. Ayrıca dikkat edilmesi gereken önemli bir diğer nokta da kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için amaçların sürdürülebilirlik ekseninde sürekli gözden geçirilerek dengelerin korunması ve gelişimi gerektiren unsurlara kayıtsız kalınmamasıdır. Dengeyi etkileyen unsurlardan biri olan yerel halkın katılımının sağlanmasıdır. Planlama çalışmalarında yerel halkın karar alma süreçlerinde etkin rol almasının sağlanması, istihdam olanaklarının ve gelirlerinin artırılması ile yöre kültür turizmi potansiyelinin ön plana çıkarılması, yerel ölçekteki bu modelin başarısını doğrudan etkileyecektir. Bu çerçevede kültür turizmi gelişim modelinin etkin uygulanabilmesi için; nasıl planlanacağı, yönetileceği ve uygulamaların mikro düzeyde oluşturulmuş komite tarafından nasıl izleneceği ve oluşturulacak politikalara nasıl etki edeceği de önemle üzerinde durulması gereken hususlardan bir diğeridir.

Şekil 1. Gümüşhane İli Kültür Turizmi Gelişim Modeli

Kaynak: (İçöz, Yılmaz ve Öter, 2008) ve (Bahçe, 2009) çalışmalarından uyarlanmıştır.

Gelişim modelinde yer alan ilk ve belki de en önemli aşama hazırlıkların yapıldığı, tüm paydaşların bir araya geleceği ilk aşamadır. Bu aşamada; yöredeki kanaat liderleri, yerel halk, turizm profesyonelleri, girişimciler, turistler, üniversite, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) doğal ve kültürel kaynakların diğer kullanıcıları, sosyolog ve sosyal psikologlar, proje uzmanlarının, yerel ve merkezi hükümet temsilcilerinin yönlendirmesiyle gönüllü olarak bir araya gelerek sürece dâhil olmaları önem

arz etmektedir. Hem yörenin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınması hem de sürdürülebilirlik ekseninde kültür turizmi gelişimi için ilgili tüm paydaşların desteği ve katılımı gerekmektedir.

İkinci aşama olan Gümüşhane Kültür Turizmi Geliştirme Komitesi oluşturulmasında; tüm süreçten sorumlu olacak tam yetkili ve tüm paydaşların temsil edildiği bir komite kurulmasına özen gösterilmelidir. Komite oluşturulurken; yöre halkının beklentilerine cevap verebilecek, yerel paydaşların yönetimde yer aldığı, yerelin yetkilendirilmesine dayalı bir çerçeve çizilmelidir. Komite; bir başkan, iki başkan yardımcısı ve üyelerden oluşmalıdır. Oy çokluğu esasına göre iki yıllığına seçilen komitede üyeler arasında Vali, Belediye Başkanı, Ticaret ve Sanayi Odası, Esnaf ve Sanatkarlar Odası, Mimarlar Odası, Muhtarlar, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Yöneticileri, Turistik İşletme Yöneticilerinin yer alması modelin başarısına katkı sağlayacak önemli bir husustur. Belirlenen şartlarda oluşturulmuş komite; hem sürecin geliştirilmesini hem de uygulanmasını kolaylaştıracaktır. Komitenin başarısının; komitede yer alan üyelerin görev, yetki ve sorumluluklarının açıkça belirlenmesine bağlı olduğu göz ardı edilmemelidir. Komitenin yasal bir zemine oturtulması ve hukuki yönden işleve kavuşturulması için gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılarak ilgili makamlara sunulmalı ve yasal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Bu aşamadan sonra modelin işlevsel olabilmesi için maddi ve beşeri kaynaklara ihtiyaç duyulacaktır. Bu noktada hem iç hem de dış kaynaklardan maddi destek sağlanmalıdır. İç kaynak olarak Gümüşhane'de faaliyet gösteren doğrudan turizm işletmesi olmasına bakılmaksızın tüm ticari kuruluşlardan yılda bir defaya mahsus, ölçekleriyle orantılı alınacak maddi destekler sağlanmalıdır. Ek olarak yerel yönetimlerin yapacakları ayni ve nakdi yardımlar katkı sunacaktır. Dış kaynak olarak; komitenin gerçekleştireceği ve üreteceği projelere uluslararası yardım ve destek kuruluşlarından sağlanacak hibe ve yardımlardır (UNESCO, Avrupa Birliği vb.)(Çavuş ve Tanrıverdi, 2000).

Üçüncü aşama olan pazarlama faaliyetleri kapsamında; komite ilk olarak yöredeki kültürel varlıkların ve değerlerin (tarihi yerler, kalıntılar, gelenekler, folklor vb.) neler olduğunu belirlemelidir. Gümüşhane ili kültür turizmi potansiyelinin Güçlü ve Zayıf Yönleri ile ileride ortaya çıkabilecek Fırsatlar ve Tehditleri ortaya koymaya yarayacak GZFT (SWOT) Analizi yapılmalıdır. Bu analiz turistik ürün veya hizmet olarak öne çıkarılabilecek somut ve soyut kültür turizmi kaynaklarını ortaya çıkaracaktır. Ortaya çıkartılan değerlerin sürdürülebilirliği için ilgili paydaşlara gerekli eğitimler verilmesi, düzenleyici tedbirlerin alınması ve gerekli yasal düzenlemeler ile de desteklenmesi gerekmektedir. Yapılan bu çalışmalarla kültürel mirasın korunmasının önemi hakkında farkındalık yaratılacak, turizm gelişimine ve korumaya desteğin artması sağlanacaktır. Planlamaya yönelik olarak da; ulusal ve bölgesel ölçekteki gelişim planlarıyla uyumlu, tamamlayıcı Gümüşhane İli Sürdürülebilir Kültür Turizmi Gelişme (Master) Planın hazırlanması gerekmektedir. "*Kültürünü ve tarihi mirasını koru, ziyaretçilerinle paylaş ve turizmin ekonomik yararlarında pay al*" formülünden yola çıkan bir planlama, aşağıdaki başlıklar doğrultusunda geliştirilmelidir (Dedehayır, 2014):

- Tarihi çevrenin kalitesini geliştirmek,
- Ziyaretçi deneyiminin kalitesini yükseltmek,

- Ziyaretçi sayısını ve akışını yönetmek,
- Yerel topluma ve ekonomiye yarar sağlamak,
- Bölgedeki diğer çekim merkezleriyle rekabet etmek yerine işbirliği yapmak, birbirini tamamlayan etkinliklerde buluşmak,
    - ✓ Toplu kamu taşımacığından en üst düzeyde yararlanmak,
    - ✓ Turizm sektörüne ulaşım için altyapı desteği sağlamak.

Gümüşhane'nin özelliklerine uygun, doğal çevreye, kültürel değerlere duyarlı ve koruyucu, sürdürülebilir niteliğinin yanı sıra bölge ekonomisine katkıda bulunacak, yaratılacak ekonomik değerin bölgede kalmasını sağlayacak turizm politikalarını içermelidir.

Yeni turizm stratejileri doğrultusunda toplantılarda tüm sektör birimlerince alınan ortak kararların ve yapılanmaların uygulanabilir duruma getirilmesi için pazar araştırması yapılmalıdır. Hedef pazarların ve erişilmek istenen fırsatların ortaya çıkarılabilmesi için mevcut ve potansiyel turistlerin; istek, ihtiyaç ve beklentileri analiz edilmelidir. Bu analizler doğrultusunda; ürün-pazar kombinasyonunda yaratıcı yaklaşımlar izlenmelidir. Kültürel değerleri canlandıran, hikâyesi olan, ziyaretçiye deneyim imkânı sunan, özgün turizm ürünleri oluşturulmalıdır. Diğer turizm çeşitleriyle, kültür turizmi ürünlerinin birleştirilerek sunumu sağlanmalıdır.

Pazarlama faaliyetleri kapsamında yapılması gereken bir diğer önemli faaliyet ise Gümüşhane'nin sembolü olacak güçlü bir imaj yaratılmasıdır. Turistlerin gidecekleri şehir ya da destinasyonları seçme nedenleri birbirinden farklı olmaktadır (doğal güzellikler, tarihi yapılar, kültürel aktiviteler vb.) Turistlerin ziyaret sebepleri her ne kadar farklı olsa da o bölgeyi seçme nedenleri arasında üst sırada bölgenin sahip olduğu imaj yer almaktadır. Bölge için seçilen imaj gerçekçi, dikkat çekici, akılda kalıcı, anlamlı, açıklayıcı ve yöreyle ilgili olmalıdır. Sunulan ürün ve hizmetler bu imajla bütünleşmelidir. Seyahat acentesi, tur operatörü ve UNESCO gibi organizasyonlarla işbirliği yaparak çeşitli pazarlama faaliyetleri oluşturulmalıdır.

Sürekli kontrol ve düzenleme kapsamında ise; Gümüşhane ilinde kültür turizmi gelişiminin olumlu ve olumsuz etkilerini belirleme ve olumlu etkileri maksimize etmek, olumsuz etkileri de en aza indirmek amacıyla ölçümleri almak, süreci sürekli olarak kontrol etmek gerekmektedir.

SONUÇ

Gümüşhane ili kültür turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Gümüşhane MÖ. 3000'lere uzanan tarihi içerisinde birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış, bu kavimler mozaiğinin izlerini günümüze taşımıştır. Beşeri turizm kaynakları açısından bu zenginliği bugüne kadar maalesef yeterince değerlendirilmemiştir.

Gümüşhane ili, kalkınmada 1. Derecede Öncelikli Yöreler içerisinde yer almaktadır. Yörenin kalkınma hamlelerinde başarılı olması için turizm sektörünün sürükleyici sektör olabileceği varsayımından yola çıkarak gerçekleştirilen bu çalışmada bir model önerisinde bulunulmuştur. Hem sosyal, hem kültürel hem de ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirlik ekseninde gerçekleştirilmesinde

kültür turizmi; tüm paydaşları memnun edebilecek, turizmin getirebileceği olumsuz etkileri en aza indirebilecek, planlı, kontrollü ve sistemli bir kalkınmayı sağlayabilecek potansiyele sahiptir.

Model genel olarak katılımcı planlama ve yönetim anlayışını benimsemektedir. Çünkü ulusların karşılaştırma üstünlüğünden şehirlerin karşılaştırmalı üstünlüğüne dönüşümün yaşandığı günümüzde; yerel unsurların en verimli biçimde değerlendirilebilmesi için; yerel kaynakların en akılcı kullanımı, ancak yerel paydaşların ortak katılımıyla gerçekleştirilen bir planlama ve yönetim ile mümkün olacaktır.

Yerel alanın ve işletmelerin; uzun vadede fayda sağlama ve büyüme stratejisiyle, devamlılıklarını ve rekabetçiliklerini kapsayan ekonomik süreklilik sağlanabilecektir. İlde ziyaretçilerin yaptıkları harcamaların yerel halka katkısı azamiye çıkartılarak yerel refah sağlanabilecektir. Turizm gelişimiyle yerel istihdamın sayısında ve kalitesinde artış olabilecektir. Bölgede elde edilen gelirin sosyal eşitlik anlayışına uygun olarak adil bir biçimde dağılımı sağlanabilecektir. Mevcut ve potansiyel ziyaretçilerin istek ve beklentilerini karşılayabilecek, tatmin edici bir deneyim sunulabilecektir. Planlı bir turizm gelişimiyle, yetki ve sorumlulukları belirli, tüm paydaşların temsil edildiği bir komite sayesinde yerel kontrol de kolaylıkla sağlanabilecektir. Yerel halkın yaşam kalitesinin iyileştirilmesine, yöredeki flora ve faunanın korunmasında ve yerel alandaki kültürel değerlerin sürdürülmesinde ve geliştirilmesinde önemli katkılar sağlayacaktır. Gümüşhane ilinin kendine has dokusunun muhafaza edilmesi, sınırlı ve yenilenemeyen kaynakların asgari kullanılması, çevrenin fiziki ve görsel olarak bozulmasının önlenmesi sağlanabilecektir.

Sonuç olarak bu çalışmada önerilen model, kültür turizmine açılmak isteyen yörelerde; tüm paydaşlara (yerel halka, kanaat liderlerine, yerel yöneticilere, üniversitelere, STK'lara, girişimciler vb.) sahip oldukları maddi ve manevi kültürel değerleri turizme açma noktasında rehber olabilecektir.

KAYNAKÇA

BAHÇE, A. Sadık; (2009), "Kırsal Gelişimde Kültür (Mirası) Turizm Modeli", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, ss.1-12.

ÇAVUŞ, Şenol ve TANRISEVDİ, Abdullah; (2000), "Sürdürülebilir Turizm ve Yerel Ölçekli Bir Sürdürülebilir Turizm Gelişme Modeli Önerisi", **Anatolia, Turizm Araştırmaları Dergisi**, 11(2), ss. 149-159.

ÇEKEN, Hüseyin; (2008), "Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme", **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 10(2), ss.293-306.

ÇETİNER, Ertuğrul; (1998), "Turizmde Bölgesel Kalkınma, Verimlilik ve Kaynakların Etkin Kullanımı", **1. Turizm Şurası**, Turizm Bakanlığı, Ankara, 218s.

DEDEHAYIR, Handan;(2014), "Sürdürülebilir Kültür Turizmi", Çekül Vakfı http://www.cekulvakfi.org.tr/makale/surdurulebilir-kultur-turizmi (Erişim Tarihi, 30.04.2015).

DESPOTAKİS, Vassilios, K. Maria GİAOUTZİ ve Peter NİJKAMP; (1991), "**Spatial Depiction of Local Sustainable Development**, Amsterdam

DİLEK, S., Emre; (2014), "Sürdürülebilir Turizm ve Ekonomi", "**Sürdürülebilir Turizm**" içinde**,** Edt; Metin, Kozak, Detay Yayıncılık, Ankara

ERDOĞAN, Nazmiye ve Emin, BARIŞ; (2007), "Environmental Protection Programs and Conservation Practices of Hotels in Ankara, Turkey, **Tourism Management**, 28(2), ss.604-614.

FUCHS, Matthias, R.,Y., GASSER ve Klaus, WEİERMAİR; (1995),"Cultural Tourism As a Segment of Growth: The Role and Importance of Events and Event Management, **Archeology&Management of Cultural Tourism**, İstanbul Üniversitesi, ss. 21-34.

GÜNAYDIN, İhsan; (2013), **Gümüşhane İli Turizm Potansiyeli**, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss. 9,12.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, YATIRIM VE İŞLETMELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR2013 Erişim Tarihi:26.03.2015.

İÇÖZ, Orhan, B. Selin YILMAZ ve Zafer ÖTER; (2008), "Developing New Cultural Tourism Destinations in Turkey: An Integrative Approach Between Travel Agencies, Local Community and Tourists", **International Tourism Conference**, Alanya, ss.158-166.

KAYPAK, Şafak; (2012), "Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 14(22), ss.11-29.

KUŞAT, Nurdan; (2014), "Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma İçin Bir Alternatif Olarak Kırsal Turizm ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 10(2), ss. 65-87.

OLALI, Hasan ve Alp TİMUR; (1998), **Turizm Ekonomisi,** Ofis Ticaret Matbaacılık Tic.Şti., 97s.

ORAL, Sahne ve Uğur ŞENBÜK; (1996), "Turistik Ürünlerin Sürdürülebilir Turizm Açısından Yapısal Değerlendirilmesi", **19. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu**, Mimar Sinan Üniversitesi, Alanya, ss. 197-205.

ÖZER, Alper ve Barış, ERDEM; (2005), "Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Çerçevesinde Burdur Yöresinde Alternatif Turizmi Geliştirme Stratejileri", **I. Burdur Sempozyumu**, Burdur, ss. 591-599.

ÖZTÜRK, Yüksel ve İrfan YAZICIOĞLU; (2002), "Gelişmekte Olan ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma, **Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2, ss. 183-195.

RUCKELSHAUS, William, D.; (1989), "Toward a Sustainable World", **Scientific American**, 261(3), ss.66-175.

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (TÜİK), Seçilmiş Göstergelerle Gümüşhane (2013), http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/GUMUSHANE.pdf. Erişim Tarihi: 25.03.2015.

TÜSİAD; Sürdürülebilir Turizm Raporu, TÜSİAD-T/2012-09/532,2012 İstanbul, http://www.turofed.org.tr/PDF/uyePDFler/pdfLink-tusiadsurdurul.pdf Erişim Tarihi: 20.03.2015.

USTA, Öcal; (2001), **Turizm 1-2**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 87 s.

UYGUR, Selma Meydan ve Eda BAYKAN; (2007), "Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri", **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, (2), ss.30-49.

ZAMAN, Mehmet; (2000), "Gümüşhane İlinin Turizm Potansiyeli", **Doğu Coğrafya Dergisi,** ss.209-236, http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunidcd/article/view/1021006796/1021006240, Erişim Tarihi, 10.03.2015

ZİGANA TURİZM MERKEZİ'NİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KRİTERLERİ ÇERÇEVESİNDE YEREL DESTİNASYON YÖNETİM ÖRGÜTLERİ TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Elif ACUNER[1]

ÖZET

Çalışmada Zigana Turizm Merkezi'nin (ZTM), Küresel Turizm Konseyi'nin destinasyonlar için belirlediği küresel sürdürülebilir turizm kriterleri doğrultusunda yerel destinasyon yönetim örgütleri tarafından nasıl değerlendirildiği analiz edilmiştir. Destinasyon yönetim örgütleri; bir turistik destinasyonun bütün bir ürün olarak pazarlanmasından, tanıtımından ve yönetiminden sorumlu organlardır. Dünya Turizm Örgütü, destinasyon yönetim örgütlerinin sıralanan üç kategoriden birine dahil olduğunu belirtmektedir. Bu kategoriler; turizmin ulusal düzeyde pazarlanmasından ve yönetiminden sorumlu ulusal turizm otoriteleri, il yada eyalet bazında bir coğrafi bölgenin turizm pazarlaması ve yönetiminden sorumlu bölgesel destinasyon yönetim örgütleri ve ilçe yada kasaba gibi daha küçük coğrafi alanların turizm pazarlanmasından ve yönetiminden sorumlu yerel destinasyon yönetim örgütleri şeklinde sıralanır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın deseni durum çalışmasıdır. Çalışmanın evreni ZTM yerel destinasyon yönetim örgütüdür. Çalışmada veri toplamak için; görüşme, doküman inceleme ve gözlem yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada önce, araştırma problemi ve alt problemleri geliştirilmiştir, daha sonra analiz birimi saptanmış, çalışılacak durum tanımlanmış ve araştırmaya katılacak bireyler seçilmiştir. Ardından veriler toplanmış, toplanan veriler alt problemlerle ilişkilendirilmiş, veri analizleri gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulgular yorumlanarak raporlaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zigana Turizm Merkezi, Sürdürülebilir Turizm Kriterleri, Destinasyon Yönetim Örgütleri.

ABSTRACT

In this study it is analyzed how Zigana Tourism Center is evaluated by local destination management organizations according to global sustainable tourism criteria that is determined by Global Tourism Council for destinations. Destination management organizations are the agencies that are responsible for managment, presentation and marketing of a touristic destination as a whole product. World Tourism Organization suggests that destination management organizations are included in three categories. These are; national tourism authorities that are responsible for marketing and management of tourism at the national level, regional destination management organizations that are responsible for marketing and management of a region at the province level and local destination management organizations that are responsible for marketing and management of a districtor a town. In the study qualitative research method wasused. The design of the study is casestudy. The population of the study is local destination management organization of Zigana Tourism Center. Interview, document review and observation methods were used for data collecting. First the research problem and sub-problems were developed, then the analysis unit was determined, the case was identified and the participants were chosen. Then data was collected, collected data was associated with sub-problems, data was analysed and findings were commented and reported.

Key Words: Zigana Tourism Center, Sustainable Tourism Criteria, Destination Management Organizations.

[1]Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Turizm Fakültesi Konaklama İşletmeciliği Bilim Dalı Öğretim Üyesi, elif.acuner@erdogan.edu.tr.

GİRİŞ

Sürdürülebilir turizm ekonomik, sosyal ve çevresel anlamda dengeli ve planlı bir altyapının oluşturulmasına bağlıdır. Sürdürülebilirlik kavramı ve turizm sektörü arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Sürdürülebilirlik kavramı, temelinin doğal ve kültürel kaynakların varlığına dayanması nedeni ile turizm sektörü için oldukça hassas ve önemlidir. Aynı şekilde destinasyonlar kalkınma ve refah gücünü arttırıcı rolleri ile sürdürülebilir gelişme için oldukça hassas ve önemlidirler.

I. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Sürdürülebilir turizm kavramının temelini sürdürülebilir gelişme kavramı oluşturmaktadır. Sürdürülebilir gelişme kavramına paralel olarak sürdürülebilir turizm hareketi, kitle turizminin hızla ilerlemesiyle küresel ölçekte çevre hareketlerinin artması ve kitlesel ziyaretlerin destinasyonlarda oluşturdukları baskı ve tahribatların sonucu olarak yirminci yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır (Özkök ve Gümüş, 2009: 53). Ayrıca doğal ve kültürel çevreye olan ilginin artması da turizm ile doğal ve sosyo-kültürel çevre ilişkisini bilimsel olarak inceleme ihtiyacı doğurmuştur (Mihalic, 2014: 1). Dünya Turizm Örgütü sürdürülebilir turizmi; *"...kültürel bütünlüğü, gerekli ekolojik süreçleri, biyolojik çeşitliliği ve yasam destek sistemlerini oluştururken tüm kaynakların ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçların karşılanacağı bir şekilde yönetilmesi..."* şeklinde tanımlamıştır (UNEP, 2003: 7). Sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir gelişmenin başarısını destekleyen en önemli sektörlerden birisidir (Azizi vd., 2011: 29). Sürdürülebilir turizm, her aşamasında toplumsal sorumluluk, ekonomik verimlilik ve ekolojik duyarlılığı içermektedir (Beyhan ve Ünügür, 2005: 80). Sürdürülebilir turizmde temel amaç, turizm faaliyetlerini ekonomik kalkınmaya maksimum fayda sağlaması ve aynı zamanda çevresel değerlerin korunması hatta gelişmesinin sağlanmasıdır (Demir ve Çevirgen, 2006: 18). Çünkü bir destinasyonda çevresel ve kültürel kaynaklar tahrip edildiğinde destinasyon çekiciliğini kaybeder ve bölge ekonomisi zarar görür (Gahaderi and Henderson, 2013: 99).

Sürdürülebilir turizm planlaması için bir diğer önemli husus bölgesel kalkınmanın sağlanmasında turizmin gelişmesi ve çeşitlenmesi için destinasyon yerel paydaşlarının destinasyon değer zincirini oluşturmak üzere ulusal ve küresel kümelenmeler ve örgütlenmelerle koordinasyon içerisinde çalışması gereğidir (Rukuižienė, 2014: 172). Bu bağlamda soyut olan sürdürülebilirlik kavramını somut ve uygulanabilir pratik bir araç haline getirmek için tanımlanabilir ve ölçülebilir parametreler kullanılabilir (Delgado and Palomeque, 2014: 123). Sürdürülebilir turizm gelişimini sağlamak prensipli hareket etmeyi gerektirmektedir. Destinasyonun tüm paydaşları turizmde sürdürülebilirliğin sağlanması için belirlenen kriterlerin uygulanması konusunda kararlı davranmalıdır. Böylece uzun dönemli ekonomik, çevresel ve toplumsal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılabilecektir (Yasarata vd., 2010: 346).

Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi sürdürülebilir turizm konusunda ortak bir anlayışa varmak ve her işletme ya da destinasyonun uygulaması gereken asgari şartları belirlemek amacıyla küresel sürdürülebilir turizm kriterlerini yayınlamıştır. Birleşmiş Milletler'in milenyum küresel kalkınma hedeflerine bir cevap niteliği taşıyan kriterler, işletmeler ve destinasyonlar için ayrı ayrı belirlenmiştir. Belirlenen kriterlerin dört ana teması bulunmaktadır. Bunlar; etkili ve sürdürülebilir yönetim planlaması, ev sahibi toplumun ekonomik ve sosyal açıdan maksimum fayda elde etmesi, kültürel mirasın korunması ve gelişmesi, çevrenin korunarak çevre üzerindeki olumsuz etkilerin en aza indirilmesi şeklindedir.

II. ZİGANA TURİZM MERKEZİ

ZTM, Gümüşhane İli Torul İlçesi Zigana Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Zigana Dağı'nda endemizm oranı ve bio-çeşitlilik oldukça yüksektir ve Zigana etekleri dağ ve doğa yürüyüşleri açısından önemli bir potansiyele sahiptir. ZTM; yayla turizmi, yayla şenlikleri, yamaç paraşütüne elverişli parkurları, kamp ve karavan turizmi açısından önemli alanlarıyla kış ve kayak sporları açısından da çok önemli bir destinasyondur (T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013: 63-83).

III. METODOLOJİ

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın deseni durum çalışmasıdır. Çalışmada öncelikle araştırma problemi ve alt problemleri geliştirilmiştir. Daha sonra analiz birimi saptanmış, çalışılacak durum tanımlanmış ve araştırmaya katılacak bireyler seçilmiştir. Ardından veriler toplanmış, toplanan veriler alt problemlerle ilişkilendirilmiş, veri analizleri gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulgular yorumlanarak raporlaştırılmıştır.

Araştırma problemi: ZTM'nin sürdürülebilir turizm ilkeleri çerçevesinde durumu nasıldır?

Araştırma alt problemleri:

1- ZTM'nin destinasyon yönetim şekli sürdürülebilir özellikte midir?

2- ZTM'nde ev sahibi toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik durumu nasıldır?

3- Ziyaretçilerin ZTM ile ilgili memnuniyet düzeyleri nasıldır?

4- ZTM'nde çevresel sürdürülebilirlik durumu nasıldır?

Çalışmanın evreni, ZTM yerel destinasyon yönetim örgütüdür. Bu çalışmanın örneklemini; ZTM yerel yönetimleri (Torul Kaymakamlığı, Torul Belediyesi, Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü), Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi, ZTM turizm sektöründeki ticari kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinden temsilciler oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan yetkililerin görüşlerinin saklı kalabilmesi için kurum ve yetkili isimleri aşağıda Tablo 1'de görüldüğü şekilde kodlanmıştır.

Tablo 1: Araştırmaya Dâhil Edilen Yerel Destinasyon Yönetim Örgütü Üyesi ve Görüşme Yapılan Yetkililere İlişkin Kodlar

Kurumlar	Yetkililer
A Kurumu	Katılımcı A
B Kurumu	Katılımcı B
C Kurumu	Katılımcı C
D Kurumu	Katılımcı D
E Kurumu	Katılımcı E
F Kurumu	Katılımcı F
G Kurumu	Katılımcı G

Çalışmada verileri toplamak için görüşme, doküman inceleme ve gözlem yöntemleri kullanılmıştır. Görüşmeler, yapılandırılmış görüşme formları aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Sorular Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi'nin destinasyonlar için belirlediği küresel sürdürülebilir turizm kriterleri dikkate alınarak tasarlanmıştır. Çalışmada veri toplamak üzere kullanılan bir diğer yöntem doküman incelemesidir. Çalışmada veri elde etmek için incelenen dokümanlar; ZTM ile ilgili yazılmış makaleler ve tezler, Gümüşhane İl Raporu, Gümüşhane İlinde Doğa Turizmi Master Planı, 2013 Yılı Gümüşhane İl Çevre Durum Raporu, Gümüşhane İli SWOT Analizi, Karadeniz Bölgesi Öncelikli Çevre Sorunları ve Türkiye Çevre Sorunları Ve Öncelikleri Değerlendirme Raporu'dur. Çalışmada veri toplamak üzere kullanılan son yöntem gözlem yöntemidir. Gözlemler doğal ortamda yapılandırılmış alan çalışması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme formu ile elde edilen verilerin doğal ortamda gözlenebilir olanlarını belirleyerek bir gözlem formu oluşturulmuştur.

Tablo 2: ZTM Destinasyon Yönetim Şeklinin Sürdürülebilirlik Matrisi

		Odak Noktaları							
		1	2	3	4	5	6	7	8
Katılımcılar	A	Olumsuz	Olumlu	-	Olumlu	Olumlu	-	Olumsuz	Olumlu
	B	Olumsuz	Olumlu	-	Olumlu	Olumlu	-	Olumsuz	Olumlu
	C	Olumsuz	-	-	Olumlu	Olumlu	-	Olumsuz	-
	D	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumlu	-	Olumsuz	-
	E	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumlu	-	Olumsuz	-
	F	Olumsuz	Olumlu	-	Olumlu	Olumlu	-	Olumsuz	-
	G	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	-	Olumlu	Olumsuz	-
Gözlem		-	-	-	Olumsuz	Olumlu	-	Olumsuz	Olumsuz
Doküman		Olumsuz	Olumsuz	Olumlu	Olumlu	-	Olumsuz	Olumsuz	-

Tablo 2'de sonuçları görülen araştırma alt problemi 1'de, ZTM'nde ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel unsurların izleme ve raporlama sistemi, ZTM'ndeki turizm endüstrisinin mevcut durumu, iklim değişikliğinin ZTM'ne yansıması, engelliler dâhil ZTM'nin erişilebilirlik durumu, ziyaretçi memnuniyeti, ZTM'nde acil durum eylem planının varlığı, ZTM'nde yürütülen tanıtım faaliyetleri ve ZTM'nde bulunan işletmelerin faaliyetlerinin sürdürülebilirlik durumu ile ilgili veriler elde edilmiştir. Sıralanan sekiz odak noktası içerisinde ZTM'nde ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel unsurların takibi, tanıtım çalışmaları ve acil duru eylem planı en eksik faktörler olarak belirlenmiştir.

Tablo 3: ZTM Ev Sahibi Toplumunun Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Sürdürülebilirlik Matrisi

		Odak Noktaları								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Katılımcılar	A	Olumlu	Olumlu	Olumlu	-	Olumlu	-	Olumsuz	Olumlu	Olumlu
	B	Olumlu	Olumlu	Olumlu	-	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu	Olumlu
	C	Olumlu	Olumlu	Olumlu	-	Olumlu	-	Olumsuz	-	-
	D	Olumlu	Olumlu	Olumlu	Olumsuz	-	-	-	Olumlu	Olumlu
	E	Olumlu	Olumlu	Olumlu	-	Olumlu	-	-	Olumlu	Olumlu
	F	-	-	-	-	Olumlu	-	-	Olumlu	Olumlu
	G	Olumlu	Olumlu	Olumlu	-	-	-	Olumsuz	Olumlu	Olumlu
Gözlem		-	-	-	-	-	-	-	Olumlu	Olumlu
Doküman		-	-	-	Olumsuz	-	Olumsuz	-	-	-

Tablo 3'te sonuçları görülen araştırma alt problemi 2'de, ZTM'nde gerçekleşen turizm aktivitelerinin ev sahibi topluma doğrudan ve dolaylı ekonomik katkısı, istihdama olan katkısı, destinasyon kararlarına ev sahibi toplumun katılım durumu, ev sahibi toplumun ZTM'nde ki turizm endüstrisinin durumundan memnuniyet derecesi, ev sahibi toplumun sürdürülebilirlik konusundaki farkındalık düzeyi, ZTM'nde yürütülen faaliyetlere sağlanan teknik ve finansal destek durumu, ZTM'nde yerli üretici ve yerli üretimin desteklenmesi ile ilgili veriler elde edilmiştir. Sıralanan dokuz odak noktası içerisinde ZTM'nde ev sahibi toplumun destinasyon kararlarına katılımı, ev sahibi toplumun sürdürülebilirlik konusundaki farkındalık düzeyi ve destinasyonda yürütülen faaliyetlere sağlanan teknik ve finansal destekler en eksik faktörler olarak belirlenmiştir.

Tablo 4: Ziyaretçilerin ZTM İle İlgili Memnuniyet Düzeyleri Matrisi

		Odak Noktaları			
		1	2	3	4
Katılımcılar	A	-	Olumsuz	-	-
	B	Olumlu	Olumsuz	-	-
	C	Olumlu	Olumsuz	-	-
	D	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	-
	E	Olumlu	-	Olumsuz	-
	F	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	-
	G	-	Olumsuz	-	-
Gözlem		Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
Doküman		-	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz

Tablo 4'te sonuçları görülen araştırma alt problemi 3'te, ZTM destinasyon çekicilikleri, ZTM'ndeki destinasyon çekicilikleri ile ilgili tanıtım ve bilgi materyallerinin etkinliği, gerçekleştirilen tanıtım ve iletişim çalışmalarının hedef pazara uygunluğu ve ZTM'nde ki hassas alan farkındalığına yönelik veriler elde edilmiştir. Sıralanan dört odak noktası içerisinde ZTM'nin destinasyon çekicilikleri ile ilgili yürütülen tanıtım ve iletişim çalışmaları en eksik faktör olarak belirlenirken hassas alan farkındalığı ile ilgili elde edilen veriler kısıtlı, mevcut olanlar ise olumsuzdur.

Tablo 5: ZTM'nde Çevresel Sürdürülebilirlik Matrisi

	Odak Noktaları

		1	2	3	4	5	6	7	8
Katılımcılar	A	-	Olumlu	-	-	-	-	-	-
	B	-	Olumlu	-	-	-	-	-	-
	C	Olumsuz	-	-	-	Olumsuz	-	-	-
	D	Olumsuz	Olumlu	-	-	-	-	-	-
	E	-	Olumlu	-	-	Olumsuz	-	-	-
	F	-	Olumlu	-	-	Olumsuz	-	-	-
	G	Olumsuz	Olumlu	-	-	Olumsuz	-	-	-
Gözlem		Olumsuz	Olumlu	Olumsuz	-	Olumsuz	Olumsuz	-	-
Doküman		Olumsuz	Olumsuz	-	Olumsuz	-	-	Olumsuz	Olumlu

Tablo 5'de sonuçları görülen araştırma alt problemi 4'te, ZTM'nde ki mevcut ve potansiyel riskler, çevre, yaban hayatı ve su kaynaklarını koruma önlemleri, yenilenebilir enerji kullanımı, sürdürülebilir ulaşım sistemlerinin varlığı, atık su ve katı atıkların uzaklaştırılması, ses, ışık ve görüntü kirliliğine yönelik veriler elde edilmiştir. Sıralanan sekiz odak noktası ZTM'nin en zayıf olduğu bölüm olarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde ZTM sadece ses, ışık ve görüntü kirliliği açısından sorunsuz olarak değerlendirilmiş diğer tüm alanlarla ilgili ya olumsuz görüş bildirilmiş ya da belirtilen yönde herhangi bir çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

ZTM ile ilgili turizm sektörünün ekonomi içerisindeki genel durumuna ait veriler dışında çevresel ve sosyo-kültürel açıdan herhangi bir izleme ve raporlama sistemine ulaşılamamıştır. Bölgede sürdürülebilirlik anlayışının gelişmesi için ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerin izleme ve raporlama sistemi oluşturulmalı ve elde edilen veriler ilgililerine geri dönüt olarak bildirilmelidir. ZTM turizm açısından henüz keşfedilmemiş dolayısıyla bozulmamış doğaya sahip bir destinasyon olarak değerlendirilmektedir. Ancak doğal ve kültürel alan ve varlıklarla ilgili yeterli veri sahibi olunmaması, plansız gelişme, yatırım, alt yapı ve tanıtım eksiklikleri ZTM'nin sorunları olarak tespit edilmiştir. İklim değişikliği eylem planının mevcut olması bölgenin sürdürülebilirliği açısından çok önemlidir. Ancak bu eylem planında destinasyonun tüm paydaşlarının katılımı sağlanarak oluşturulan planların uygulanması ve denetlenmesi önemlidir. Ulaşım konusunda bir problemi bulunmayan ZTM'nde engellilere yönelik herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Engelli pazarının her geçen gün önem kazandığı göz önünde bulundurulursa engellilerin doğa turizmine katılmaları konusunda çalışmalar yürütülmelidir. Bölge ziyaretçilerinin bölgeden memnun ayrıldığı sonucuna ulaşılsa da yürütülen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Acil durum eylem planları ile ilgili veriler yetersiz kalmıştır. ZTM'nin tanıtım çalışmalarının yetersiz olduğu belirtilmiştir. Bölge işletmeleri çevre koruma ve sürdürülebilir faaliyetler konusunda sertifika sistemine sahip değildir. İşletmeler faaliyetlerinin sürdürülebilir olduğunu belgeleyen sertifika sistemleri konusunda bilgilendirilmeli ve bu sertifikaları almaları için çeşitli teşvikler sağlanmalıdır.

Destinasyon paydaşları arasında iletişim ve koordinasyon sorunu olduğu ve sivil toplum örgütü yapılanmalarının yetersiz olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Destinasyonun sürdürülebilir

gelişiminin sağlanması için "yerel destinasyon yönetim örgütü" oluşturulmalıdır. Ev sahibi toplumun sürdürülebilirlik konusunda yeterli farkındalık düzeyine sahip olmadığı, farkındalık düzeyinin arttırılması için bazı çalışmalar yürütülse de bunların artması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Destinasyonda yürütülen faaliyetlerle ilgili teknik ve finansal desteğin yetersiz olduğu belirlenmiştir. Destinasyonda yerel yönetim örgütü oluşturulursa gerçekleştirilen faaliyetlerle ilgili de düzenli veri elde edilebilecektir. Böylece faaliyetler projelenerek üniversite, kalkınma ajansı ve yerel yönetimlerden teknik ve finansal destek sağlanabilecektir.

Destinasyon çekicilikleri açısından genel durumun olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ziyaretçilerin hassas alan farkındalığı ile ilgili de herhangi bir veriye de ulaşılamamıştır. Bölgede ziyaretçi danışma merkezi kurulmalı ve gelen ziyaretçilere bölgeden ayrılmadan ziyaretçi memnuniyet anketi uygulanmalıdır. Aynı zamanda destinasyon çekiciliklerinin tanıtımı ile ilgili hazırlanan materyallerin yetersizliği ve hedef pazar çalışmalarının olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Bölgede öncelikle hedef pazar belirleme çalışması yapılarak ardından belirlenen hedef pazarın özellikleri doğrultusunda bölgenin çeşitli tanıtıcı görselleri hazırlanarak ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımı sağlanmalıdır.

Mevcut potansiyel risk açısından bölgede en büyük risk sıvı ve katı atıklardır. Acilen katı atık depolama ve çöp arıtma sistemi kurulmalıdır. Yine atık su arıtma tesisinin kurulması önem taşımaktadır. Kanalizasyon çalışmaları tamamlanmalı ve fosseptik çukurları iyileştirilmelidir.

Mevcut durum itibari ile ZTM'nde yapılanan turizm endüstrisinin sürdürülebilir turizm kriterleri açısından oldukça zayıf olduğu ortadadır. Ancak destinasyonda henüz bir yoğunluk olmadığından kaynakların bozulması ya ada kaybolması gibi bir durumla karşı karşıya değildir. Ancak bir an önce belirtilen öneriler doğrultusunda sürdürülebilir turizm planlaması yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

AZİZİ, Hamid; BIGLARI, Mahdiand JOUDI, Pouya; (2011), "Assessment The Feasibility Of Sustainable Tourism In Urban Environments Employing The Cumulative Linear Model", **Procedia Engineering**, 21, pp. 24-33.

BEYHAN, Ş. Gülin ve ÜNÜGÜR, S. Mete; (2005), "Çağdaş Gereksinmeler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm Ve Kimlik Modeli", **İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık, Planlama ve Tasarım Dergisi,** 4(2), ss. 79-87.

DELGADO, A. Torresand PALOMEQUE, F. Lopez; (2014), "Measuring Sustainable Tourism At The Municipal Level", **Annals of Tourism Research,** 49, pp. 122-137.

DEMİR, Cengiz ve ÇEVİRGEN, Aydın; (2006), **Ekoturizm Yönetimi,** Birinci Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

GHADERI, Zahedand HENDERSON, C. Joan; (2013), "Japanese Tsunami Debris And The Threat To Sustainable Tourism In The Hawaiian Islands", **Tourism Management Perspectives,** 8, pp. 98-105.

GSTC (Global Sustainable Tourism Council); (2013), "Global Sustainable Tourism Council Criteria", http://www.gstcouncil.org/images/pdf/HTO-CRITERIA_and_INDICATORS_6-9-14.pdf, Erişim Tarihi: 31.12.2014.

MIHALIC, Tanja; (2014),"Sustainable Responsible Tourism Discourse Towards 'Responsustable' Tourism", **Journal Of Cleaner Production,** pp. 1-10.

ÖZKÖK, Ferahve GÜMÜŞ, Fadime; (2009), "Sürdürülebilir Turizmde Bilginin Önemi", **Yönetim Bilimleri Dergisi,** 7 (1), ss. 51-71.

RUKUIŽIENĖ, Rasa; (2014), "Sustainable Tourism Development Implications To Local Economy", **Regional Formation and Development Studies,** 3 (14), pp. 170-177.

T.C. ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI (12. Bölge Müdürlüğü Gümüşhane Şube Müdürlüğü); (2013), "Gümüşhane İlinde Doğa Turizmi Master Planı 2013 – 2023", Ankara.

UNEP (United Nations Environment Programme); (2003), **Tourism and Local Agenda 21-The Role of Local Authorities In Sustainable Tourism,** http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/3207-TourismAgenda.pdf, Erişim Tarihi: 25.12.2014.

YASARATA, Muhammet; ALTINAY, Levent; BURNS, Peter and OKUMUŞ, Fevzi; (2010), "Politics And Sustainable Tourism Development – Can They Co-Exist? Voices From North Cyprus", **Tourism Management,** 31, pp. 345-356.

FIRTINA HAVZASINDAKİ TURİZM FALİYETLERİNİN BAZI ÇEVRESEL ETKİLERİ

Turan YÜKSEK[1]
Oğuz KURDOĞLU [2]
Filiz YÜKSEK[3]

ÖZET

Bu araştırmada; Fırtına havzasında yürütülen turizm faaliyetlerinin neden olduğu bazı önemli çevre sorunlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırma sahasına ait bilgilerin toplanmasında yerel düzeyde envanter ve alan gözlemi yapılmış, çalışma alanına ait farklı zamanda çekilmiş fotoğraflar ile yazılı bilgi ve belgeler incelenmiş ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Araştırma sonucuna göre; Fırtına havzası genelinde son yıllarda plansız ve hızlı bir yapılaşma söz konusudur. Yapılaşmanın en yoğun olduğu alanların başında Ayder Turizm merkezi gelmektedir. Ayder turizm merkezi sınırları dahilinde 93 adedi otel-motel veya pansiyon olarak kullanılan toplam 305 yapı mevcuttur. Bu yapıların %78'i iki veya daha fazla katlı olup yöredeki doğal mimariye uygun olmadığı belirlenmiştir. Tesislerin önlerinde rastgele yerleştirilen ve görsel kirliliğe neden olan 46 adet metal reklam panosu bulunmaktadır. Fırtına Havzasında her yıl artan ziyaretçi trafiği bulunmaktadır. 2014 yılında 1.5 milyondan fazla kişinin Fırtına Havzasını ziyaret ettiği tahmin edilmektedir. Ancak ziyaretçilerin % 80'ni alana yaz aylarında erişim gerçekleşmişlerdir. Bunun sonucunda özellikle yaz aylarında daha fazla olmak üzere havzada yoğun bir trafik, gürültü kirliliği, erozyon ve evsel atık meydana gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fırtına Vadisi, Turizm, Çevre Sorunu, Doğal Kaynak Yönetimi

ABSTRACT

The aim of this study is to determine some of the major environmental problems caused by tourism activities carried out in the Fırtına river basin. For this purpose, the local level inventory and field observations were done to collect of information about the study area. Beside that, photographs taken at different times of the study and written information about study area were examined and the findings were interpreted. According to study result: In recent years, unplanned and rapid construction is made in around Fırtına valley. At the beginning of the area where the most intense urbanization comes Ayder highland. There are 305 buildings around Ayder highland. 93 of these buildings are used hotel, motel or hostel. It was determined that 78% of these buildings are two or more floors and non suitable for natural architecture in the region. There are 46 pieces of metal billboard placed randomly in front of tourism operation cause visual pollution. There is growing visitor traffic each year in Fırtına valley. It was estimated that more than 1.5 million visitors have visited in Fırtına valley in the year of 2014. However, 80% of the visitors have access in the area in the summer. As a result, particularly the summer season; heavy traffic, noise pollution, erosion occurs in the Fırtına valley.

Key Words: Fırtına Valley, Tourism, Environmental Problem, Natural Resource Management

[1] : Doç. Dr. RTEÜ Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü 53100- Rize. E-posta: turan53@yahoo.com. [2:] Yrd. Doç. Dr. KTU Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü 61080-Trabzon. E-posta: oguzkurdoglu@gmail.com, [3]: Dr. Orm. Yük. Müh., OGM, Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü- Pazar Orman İşletme Müdürlüğü, 53300 Pazar-Rize. E-posta: filiz6153@yahoo.com

GİRİŞ

Bozulmamış doğal sistemlerin ve kırsal yaşamın turizm talepleri arasında ön sıraları almaya başlaması ile, çoğunlukla bu kaynaklara ev sahipliği yapan gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerin artan küresel turizm endüstrisinden daha fazla pay alacağı kuşkusuzdur (Kurdoğlu 2001: 1). Doğal kaynakların turizm amaçlı kullanımı, kırsal kalkınma çalışmaları için bir fırsat olarak görülebilir. Zira turizm faaliyetleri doğrultusunda bir yandan kamu yatırımları, diğer yandan özel sektör yatırımları ile kırsal alandaki ekonomik faaliyetler her yıl artarak devam etmektedir. Bunun sonucunda da bir yandan istihdam artırılırken; diğer yandan özelde yöre ekonomisine genelde ülke ekonomisine büyük katkılar sağlanmaktadır. Ekonomik açıdan sağlanan bu faydaların yanı sıra sahip olunan doğal kaynakların plansız, hızlı ve aşırı tüketimi beraberinde çok ciddi sorunların oluşmasına yol açmaktadır. Zira milyonlarca yılda oluşan ekolojik değerlerin ve biyo-çeşitliliğin sadece ekonomik kaygılar dikkate alınarak plansız kullanılması sadece bu gün için değil; gelecek için de telafi edilmesi zor çevre sorunlarının meydana gelmesine yol açmaktadır. Oysa sürdürülebilir prensiplerin ana tema olamadığı bir turizm alanının gelişme seyri sonuçta kendi sonunu hazırlaması şeklinde olmaktadır (Öztürk 1992:4). Doğal kaynakların turizm amaçlı kullanılması sırasında karşılaşılan sorunların başında; alana kontrolsüz erişimin sağlanması ve taşıma kapasitesinin üzerinde ziyaretçinin alanda etkinlik yapması gelmektedir. Yüksek vd., (2008:37)'nin Artvin-Kafkasör turizm alanında yaptıkları çalışmada; Ziyaretçiler tarafından alana kontrolsüz erişimin sağlandığı, özellikle festival zamanında ziyaretçi sayısının taşıma kapasitesinin çok üzerinde olduğunu ve bunun pek çok çevresel sorunlara (erozyon, gürültü kirliliği, flora ve faunanın tahrip edilmesi, katı atık ve çöp sorunu) sebep olduğunu tespit etmişlerdir. Yüksek vd. (2010:131)'nin Kafkasörde yaptığı diğer bir çalışmada ziyaretçi yoğunluğunun artması ile birlikte toprakta bulunan bitkiler için yarayışı su, toplam gözeneklilik, geçirgenlik, kümülative infiltrasyon, toprak organik maddesi değerlerinin azaldığını; hacim ağırlığı, solma noktasındaki nem ve toprak sıkışmasının arttığını belirlemişlerdir. Yüksek vd. (2012: 859) tarafından yapılan bir çalışmada Fırtına vadisi içindeki Ayder turizm merkezinde ziyaretçi trafiğinin taşıma kapasitesinin çok üzerinde olduğu ve bunun özel günlerde alarm seviyesine ulaştığı ifade edilmektedir. Aynı çalışmada Ayder turizm merkezine 2006 yılında yaklaşık 600 000 kişinin alan erişim yaptığı ve 2011 yılında ise alana erişim yapanların sayısının 1.2 milyon kişiye ulaştığı belirtilmektedir.

Turizm alanlarında yürütülen regreasyonel faaliyetler, toprakların fiziksel ve hidrofiziksel özellikleri üzerinde tahrip edici olumsuz etkilere sahiptir. Ziyaretçilerin ekosistem üzerindeki farklı hareketleri (dolaşma, çim kayağı, horon, vb) sonucu toprak özellikleri yanı sıra vejetasyon örtüsünde (Cole ve Bayfield, 1993: 213;Yüksek vd. ,2008: 40; Yüksek, 2009: 170; Yüksek vd., 2010:131; Özcan vd., 2013: 266) ve yaban hayatı üzerinde de çeşitli şekilde tahribatlara neden olduğu pek çok araştırmacı tarafından ifade edilmektedir (Kerbiriou vd., 2008: 715; Kerbiriou vd., 2009: 660). Turizm alanlarındaki çeşitli regreasyonel faaliyetlerinin neden olduğu bir diğer önemli sorun bitki örtüsünün farklı oranlarda tahrip olmasıdır. Jim (1987:317), tarafından Hong Kong parkında yapılan çalışmada ziyaretçi trafiği sonucu parktaki vejetasyonun tahrip olduğunu ve bitki ile kaplı alan oranının

azaldığını belirlemiştir. Yüksek (2009:170) tarafından Ayder turizm alanında yapılan çalışmada; alan kullanım yoğunluğu artıkça toprak altı kök biyomasının 1.55 g cm^{-3} ten 0.35 g cm^{-3} kadar azaldığı ve aynı alandaki toprak üstü biyomasın 1958 kg/ha'dan 427 kg/ha'a düştüğünü tespit etmiştir. Aynı çalışmada ziyaretçi trafik yoğunluğu artışı ile bitki örtüsünün tahrip olması arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Yaşar Korkanç (2014: 219) tarafından Aladağ Doğal Parkında yapılan çalışmada ziyaretçi trafiği artışı ile birlikte vejetasyondaki bitki boyunun hızla azaldığını ve en fazla azalmanın ise en yüksek ziyaretçinin olduğu alanda gerçekleştiğini belirlemiştir.

Doğu Karadeniz, kaynak değerleri oldukça yüksek olan çok sayıda vadi ve diğer doğal alanlara sahiptir. Bunlar arasında Kaçkar Dağları Milli Parkı, içerdiği kaynak değerleri açısından sadece ulusal değil; uluslararası düzeyde önemli bir yöredir. Ancak başta turizm olmak üzere enerji, yol inşaatları, ormanlar ve yaban hayvanlarından yasa dışı yararlanma, çevre kirliliği ve betonlaşma gibi çok sayıda sorun, kaynaklarda nitel ve nicel azalma ya da bozulmalara yol açmaktadır. Alanın milli park oluşu, buna karşılık her hangi bir yönetim planının bulunmayışı, bunun dışında alanın büyük bölümlerinde farklı yönetim statülerinin bulunmasının uygulamada doğurduğu karmaşa da doğal kaynaklar üzerinde önemli tehdit ögeleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı Kaçkar Dağları Milli Parkını da içine alan Fırtına Havzasında yürütülen turizm faaliyetlerinin neden olduğu çevre sorunlarının tespit edilmesi ve bu sorunların çözümüne katkı sağlayabilecek önerilerin ortaya konulmasıdır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırmada Fırtına havzasında yürütülen turizm faaliyetlerinin neden olduğu bazı önemli çevre sorunlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Fırtına havzasına ait çeşitli bilgilerin toplanmasında yerel düzeyde envanter ve alan gözlemi yapılmış, çalışma alanına ait farklı zamanda çekilmiş fotoğraflar ile yazılı bilgi ve belgeler incelenmiş, turizm konusunda faaliyetlerde bulunan özel sektör temsilcileri ile yüz yüze görüşmeler yapılarak veri toplanmış (Yüksek vd., 2008: 40; Yüksek vd., 2012: 894) envanter ve görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve irdelenmiştir. Veri toplanmasına ait detaylar Tablo'1 de sunulmuştur.

Tablo 1: Araştırma Sahasında Verilerin Toplanması

Veri Tipi		Verinin Toplanma Şekli
Araştırma sahası genelinde arazi kullanım şekli ve sorunları		Arazi gezi gözlemleri ve fotograflar, resmi kayıtlar, yazılı eserler
Havza genelindeki trafik sorunu/emisyon salınımı		Arazi gözlemleri, birim zamanlı sayım, araçların ortalama emisyonu, araç sayısı, aracın havzada kalış süresi hesabı ve resmi kayıt ve akademik envanter çalışmaları ile
Çöp Sorunu		Arazi gözlemleri ve belediyelere ait resmi çöp kayıtları ve konuyla ilgili yazılı eserler
Bitki örtüsü tahribatı		Arazi gözlemleri ve konuyla ilgili yazılı eserler
Erozyon		Arazi gözlemleri ve konuyla ilgili yazılı eserler
Turizm işletmelerinin durumu		Sektör temsilcileri ile yüz yüze görüşmeler
Su ekosistemlerinde meydana gelen bozulmalar		Arazi gözlemleri ve turizm işletmeleri ile yapılan yüz yüze görüşmeler
Ekosistem üzerindeki fiziksel etkiler		Arazi gözlemleri ve ölçümleri, literatür çalışmaları

BULGULAR VE TARTIŞMA

Turizm faaliyetlerinin en büyük negatif etkisi koruma-kullanma ilkesinin göz ardı edilmesi ve alanın taşıma kapasitesinin üzerinde kullanılmasıdır. Türkiye'nin dünya çapında tanınmış turizm havzaları arasında çok önemli bir yere sahip olan Fırtına havzasında başta turizm amaçlı kullanılan araziler olmak üzere havza genelinde çok ciddi bir arazi kullanım sorunu tespit edilmiştir. Özellikle turizm amaçlı kullanılan alanda korum-kullanma dengesinin çoğu kez ihlal edildiği ve yılın belli zamanında aşırı bir ziyaretçi trafiği olduğu ve bu yoğunluğa bağlı olarak ekosistem üzerinde ciddi tahribatlar meydana geldiği gözlemlenmiştir. Fırtına havzası genelinde turizm faaliyetlerinin neden olduğu sorunlar aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır.

I. TURIZM FAALIYETLERININ SU EKOSİSTEMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Tatlı su dünya genelindeki en değerli ve kritik öneme sahip doğal kaynaklardan biridir. Turizm faaliyetleri sonucu fırtına havzasındaki su kaynaklarında yaşanan sorunlar Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 2: Fırtına Havzasındaki Turizm Faaliyetlerinin Su Kaynakları Üzerindeki Etkileri

Faaliyet Şekli	Faaliyetlerin Neden Olduğu Çevresel Sorunlar veya Riskler
Otel işletmeleri tarafından tatlı su kaynaklarının aşırı ve kontrolsüz kullanımı	Atık suyunun artması, işletmelerde atık suyu artıma sisteminin olmaması, atık suyunun kontrolsüzce dış ortama deşarj edilmesi, havza su kaynaklarının bozulması ve kirlenmesi Ziyaretçi trafiğinin yoğun olduğu yaz aylarında içme suyu kaynaklarının artan talebi sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde karşılayamaması. Dış ortama deşarj edilen atık sularının (özellikle şampuan, duş jeli, deterjan ve sıvı sabun atıkları içeren suların) fırtına havzası ana su kaynağına karışması sonucu su kalitesinde meydana gelen değişim ve bu değişimin sucul ortam üzerindeki

	olumsuz etkileri.
Rafting işletmelerinin neden olduğu sorunlar	Rafting işletmelerinin hemen hepsi fırtına vadisi kenarında yer almaktadır. Bu işletmelerinin pek çoğunda atık su ve evsel kökenli atıklar arıtılmadan dış ortama deşarj edilmektedir. Bu da su kaynaklarının kalitesinde ve dolayısıyla sucul ekosistem üzerinde çeşitli sorunlara yol açmaktadır.
Ziyaretçi faaliyetlerinin su kaynakları üzerindeki etkileri	Fırtına vadisi üzerinde ziyaretçiler nerdeyse hiçbir kontrol ve engellemeyle karşılaşmadan vadi içinde menbadan mansap noktasına kadar ki her alana erişebilmekte, piknik, kamp yapabilmektedir. Bu tip faaliyetler sonucunda su kaynakları kirlenmekte ve tahrip olmaktadır
Araç trafik yoğunluğunun su kaynakları üzerindeki etkileri	Motorlu araçların ve bu araçlardan salınan egzoz emisyonlarının su kaynakları üzerinde neden olduğu kirlilik ve riskler
Kum-Çakıl işletmelerinin su kaynaklarına etkisi	Havzanın mansap noktası ve yakın çevresinde (deniz seviyesinden güneye doğru 5 km) kum-çakıl işletmelerinin plansız bir şekilde akarsu yatağından malzeme alması ile, bir yandan vadinin hidrolik özellikleri bozulurken; diğer yandan sucul ekosistem ve burada yaşayan canlılar (özellikle balıklar) üzerinde büyük tahribatlar meydana gelmektedir. Vadiden kontrolsüz bir şekilde malzeme alınması ile birlikte balıkların akarsu içindeki hareket alanları daraltılmakta, yumurtlama yerleri tahrip edilmekte ve sucul ekosistemin sürdürülebilirliği tahrip edilmeye devam etmektedir. Mansap noktası ve yakın çevresi (K-G yönünde 5 km) yörede rafting turizmin yapıldığı parkuru içine aldığından bu turizmin geleceğini de tehlikeye sokmaktadır. Zira sürdürülebilir bir rafting turizmi için rafting parkurundaki akarsuyun hidrolojik özelliklerinin mutlaka korunması ve bir plan dahilinde kullanılması gerekmektedir.

II. TURIZM FAALIYETLERİNİN ARAZİ VE BİTKİ ÖRTÜSÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Fırtına havzasındaki araziler, sahip olduğu jeolojik yapı, mineraller, fosil kaynaklar, ormanlar, sulak alan, karbon bağlama ve biyoçeşitlilik bakımından çok zengindir. Turizm faaliyetlerinin plansız bir şekilde yürütülmesi sonucu havzadaki doğal kaynaklar üzerindeki tahribatlar artarak devam

etmektedir. Turizm faaliyetlerinin arazi ve bitki örtüsünde oluşturduğu tahribatlar Tablo 3 de verilmiştir.

Tablo 3: Fırtına Havzasındaki Turizm Faaliyetlerinin Arazi ve Biyoçeşitlilik Üzerindeki Etkileri

Faaliyet Şekli	Faaliyetlerin Neden Olduğu Çevresel Sorunlar veya Riskler
Arazinin niteliğinin değiştirilmesi	Yeni işletmeler için arazinin niteliği değiştirilmekte. Bunun sonucunda bu alandaki habitatlar değişmekte veya arazi üzerinde faunanın yaşam alanlarının parçalanmakta ya da tamamen ortadan kaldırılmaktadır. Bu tip faaliyetler havza genelinde ama özellikle Ayder turizm merkezinde artarak devam etmektedir.
Orman/orman içi çayırlıkların tahrip edilmesi ve erozyon	Bir yandan inşaat çalışmaları, diğer yandan artan ziyaretçi trafiği, ziyaretçilerin çeşitli faaliyetleri (kamp kurma, piknik, çimenler üzerinde folklor gösterileri, tulumla horon oynama, ağaçların kabuklarının soyulması veya ağaç gövdelerine simge işleme veya yazı yazılması vb.) sonucunda başta anıt ağaç potansiyeli taşıyan yaşlı ağaçlar ve hassas türler olmak üzere, bu alandaki biyo-çeşitlik çeşitli şiddet ve derecelerde zarar görmektedir. Orman ve çayır ekosistemlerindeki toprak üstü ve toprak altı biyomas azalmakta, toprak kalitesi bozulmakta, toprak faunası tahrip edilmekte, toprak üstü ve toprak altındaki habitatlar tahrip edilmekte ve tür çeşitliliği değişikliğe uğramaktadır. Toprak üzerine uygulanan baskılar sonucu üst toprak sıkışmakta, toprak gözenekliliği ve havalanması azalmakta, organik madde azalmakta, karbon bağlama miktarı düşmekte, yüzeysel akış artmakta ve erozyonla taşınan toprak miktarı artmaya devam etmektedir.
Yaban hayatı üzerindeki etkileri	Ayrıca orman ve mera ekosistemlerinde meydan gelen tahribatlar da yaban hayatının beslenme, barınma ve yaşam kalitelerine negatif etkiler oluşturmaktadır.

II. TURIZM FAALIYETLERİNİN NEDEN OLDUĞU KİRLİLİK

Turizm faaliyetleri çevre üzerinde hava kirliliği, egzoz emisyonu, atık su, katı atık, çöp, mimari ve görsel kirliliğe neden olabilmektedir. Turizm faaliyetlerinin neden olduğu kirlilikler Tablo 4' te sunulmuştur.

Tablo 4: Turizm Faaliyetlerinin Neden Olduğu Kirlilik

Faaliyet Şekli	Faaliyetlerin Neden Olduğu Çevresel Sorunlar veya Riskler
Araç trafiği Araç parkı Korna çalma Yüksek sesle müzik dinleme Egzoz emisyonu vb.	Fırtına havzasında ziyaretçi yoğunluğu ve bu yoğunluğa bağlı olarak araç trafiği her geçen gün artmaktadır. 2014 yılında 1.5 milyondan fazla kişinin Fırtına Havzasını ziyaret ettiği tahmin edilmektedir. Ancak ziyaretçilerin % 80'ni alana yaz aylarında erişim gerçekleşmişlerdir. Yıl içerisinde trafik yoğunluğu en fazla ilkbahar-sonbahar arasındaki dönemde yaşanırken; özel günlerdeki (resmi ve dini bayramlarda) trafik yoğunluğu ise adeta şehir trafiğini andırmaktadır. Aşırı trafik nedeniyle meydana gelen trafik kazalarında can ve mal kayıpları yaşanabilmektedir. Ayder turizm merkezindeki tesislerinin çoğuna toplu taşıma aracıyla erişimi sağlayan bir plan mevcut değildir. Ziyaretçilerin büyük çoğunluğu alana özel araçlarıyla erişmektedir. Araç park yerlerinin yetersizliği nedeniyle araçların çoğu yol kenarlarına park etmek zorunda kalmaktadır. Bunun sonucunda da çok ciddi trafik sorunları yaşanmaktadır. Araç trafiğinin yoğunluğu, trafikte kalış sürelerinin artması ve meydana gelen gürültü bir yandan ziyaretçiler üzerinde yoğun stresin yaşanmasına neden olurken; diğer yandan flora ve faunayı olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Trafikte korna çalma çok ciddi bir çevre sorunu olarak karşımıza gelmektedir. Genelde birbirini tanıyan araç şoförlerinin trafikte selamlaşma amaçlı korna çalmaları, öndeki araçtan geçiş hakkı istemek için korna çalma, bir sevinç ve mutluluğu doyasıya yaşamak gibi nedenlerle trafikte korna çalınarak ciddi bir gürültü kirliliğine neden olunmaktadır. Fırtına vadisi havzasında turizm alanlarına erişebilmek için araçların sürekli vadi boyunca yukarı çıkması gerekmektedir. Bu da araçların daha yüksek oranda yakıt tüketmesine ve aşırı miktarda emisyon yaymasına neden olmaktadır. Yine trafik yoğunluğunun artması ile araçların trafikte kalış süreleri uzamakta ve bunun sonucunda çevreye salınan emisyon miktarı da artmaktadır. Araçlardan egzozlarından salınan emisyonlar bitki örtüsünün tahrip olmasına, biyomas kaybına, hassas türlerin yok olmasına neden olabilecek büyük riskler taşımaktadır.
Yaban Hayatı Gözlemleri	Vadiye erişim yapan ziyaretçilerin yaban hayatı gözlemleri yaban hayatı üzerinde strese neden olabilmekte ve doğal davranışlarında farklılıklara yol açabilmektedir. Yaban hayatı içinde ve yakın çevresinde ziyaretçiler tarafından neden olunan gürültü, yaban hayatı canlıları üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Yine çok yüksek gürültülü heliksi aktiviteleri, yaban hayvanlarının eşleşmesi ve hamile hayvanların ruh sağlığı üzerinde negetatif yönde tesir edebilir.
Katık atık ve	Fırtına vadisindeki ziyaretçi trafiği her geçen yıl artmaktadır. Vadi içindeki ziyaretçi trafiğinin artışına bağlı olarak ciddi bir katı atık ve çöp oluşmaktadır. Vadi genelindeki işletmelere, belediyeye ya da özel sektöre ait herhangi bir katı atık ve çöp arıtma, işleme ve geri kazanım tesisi yoktur. Çöplerin büyük bir kısmı yerel yönetimler tarafından toplansa da, doğal ortama, akarsuya ve peyzaj değeri olan alanlara katı atık ve çöplerin depolandığı da belirlenmiştir. Yine

çöp	özellikle trekking ve kamp yapan ziyaretçiler tarafından çevreye rastgele atılan katı atıklar (özellikle pet şişe, içecek kutuları, ıslak mendil, çikolata ambalaj atıkları vb) ciddi boyutlarda çevre kirliliğine neden olmaktadır. Katı atık ve çöpler suyun fiziksel, kimyasal ve biyolojik yapısını bozmak suretiyle sucul ortamdaki canlıların yaşamlarına olumsuz etkiler meydana getirmektedir.
Kanalizasyon atıkları	Fırtına vadisi genelindeki turizm işletmelerinde kanalizasyon atıklarını toplayan ve arıtıp geri kazandıran bir sistem henüz mevcut değildir. Bu tesislerde meydana gelen atıkların foseptik çukurlarına, veya derelere deşarj edilmesi nedeniyle sucul ortamdaki alg populasyonu artmakta ve bu durum su kaynaklarının kirlenmesine neden olmaktadır. Kirli atık suyun çevreye arıtılmadan deşarj edilmesi insan ve hayvan sağlığını tehdit edebilmektedir.
Görsel Kirlilik	Vadi içinde inşa edilen turizm tesislerinin çoğu yöresel mimari yapıya uygun değildir. Büyük ölçekle inşa edilen tesisler bir yandan mimarı yapı, kullanılan malzeme; diğer yandan abartılı boyutlarıyla ciddi bir görsel kirliliğe neden olabilmektedir. Yapılaşmanın en yoğun olduğu alanların başında Ayder Turizm merkezi gelmektedir. Ayder turizm merkezi sınırları dahilinde 93 adedi otel-motel veya pansiyon olarak kullanılan toplam 305 yapının %78'i iki veya daha fazla katlı olup yöredeki doğal mimariye uygun değildir. Turizm işletmeleri yanı sıra farklı tip ve renklerdeki metal (46 adet) veya plastik reklam panoları görsel kirliliğin daha da artmasına neden olmaktadır.

ÖNERİLER

Doğal kaynakların turizm amaçlı sürdürülebilir kullanımını sağlamak için Fırtına vadisi bütünleşik (entegre) havza planlaması ve yönetim modelinin oluşturulması ve bir an önce uygulamaya konulması çok büyük önem arz etmektedir.

Fırtına vadisinde Ayder turizm alanına girerken yeterli hizmet vermeden alınan ücret yerine; Fırtına havzasındaki turizm faaliyetleri önceden sınıflandırılmalı ve bedeli karşılığında kullanıcıların hizmetine sunulmalıdır. Buradan elde edilecek gelirlerin bir bölümü havzadaki doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı için harcanmalıdır. Fırtına vadisindeki doğal kaynaklardan yararlanmada koruma-kullanım ilkesinin önemi, başta vadideki turizm işletmeleri, ilgili kamu kurumları, vadiyi ziyaret eden ziyaretçiler ve vadi halkına anlatılmalıdır.

Fırtına vadisindeki yoğun araç trafiğini düzenlemek ve trafik yoğunluğunun ekosistem üzerindeki etkilerini azaltmak için vadiye kontrol ve keyfi ve çoğu modifiye edilmiş off-road araçları ile erişim kısıtlanmalıdır. Bunun yerine vadinin girişinde uygun bir yerde araç parkı oluşturulmalı ve gelen ziyaretçiler buradan turizm tesislerine eko-motorlu (doğal gaz, LPG vb) toplu taşıma araçları ile taşınmalı ve bu taşıma sistemi bir program dahilinde yürütülmelidir. Böylece araç trafiği nedeniyle vadide meydana gelen sorunlar ve bu sorunların neden olduğu kirlilik azaltılabilir. Fırtına vadisi içindeki her turlü turizm aktiviteleri için uygun alanların konunun uzmanları tarafından bilimsel

yöntemler kullanılarak belirlenmeli, bu alanların ziyaretçi kapasitesi, ziyaret zamanı, ziyaretçi yoğunluğu ve trafiği bu esaslar dikkate alınarak sevk ve koordine edilmelidir. Ziyaretçi yoğunluğunda taşıma kapasitesinin aşılmamasına gereken özen gösterilmelidir.

Turizm faaliyetlerinden dolayı oluşan atıkların çevreye zarar vermemesi için Fırtına havzası atık yönetim modelinin planlanması ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. Fırtına havzasında özellikle yüksek rakımlardaki aktiviteleriyle (trekking, yaban hayatı gözlemi, vb) yaban hayatı ekosistemi başta olmak üzere flora, fauna ve su kaynakları üzerindeki baskılar kontrol altına alınmalı ve bu alanlarda önceden belirlenen parkurlar dışındaki yerlere erişim kısıtlanmalıdır. Fırtına havzasındaki her türlü turizm faaliyeti uzman bir koruma ekibi tarafından düzenli şekilde izlenmeli, sorunlar biriktirilmeden çözümlenmelidir.

KAYNAKLAR

COLE David, BAYFIELD, Neil G.; (1993), Recreational trampling of vegetation standart experimental procedures. **Biol. Conservation**, ss. 63-209.

JIM Yung Chi; (1987), Camping impacts on vegetation and soil in a Hong Kong country park. **Appl. Geog**., 7, (4), ss. 317-332.

KERBIRIOU, Chiristian; Isabel Le VIOL; Frédéric JIGUET and Romain JULLIARD; (2008), The impact of human frequentation on coastal vegetation in a biosphere reserve **Journal of Environmental Management** 88, ss. 715-728.

KERBIRIOU, Chiristian; Isabel Le VIOL ; Alexandre ROBERT; Emmanuelle PORCHER; Françoise GOURMELON ve Romain JULLIARD; (2009), Tourism in protected areas can threaten wild populations : from individual response to population viability of the chough pyrrhocorax pyrrhocorax **Journal Applied Ecology** 46 : ss. 657-665.

KURDOĞLU, Oğuz; (2001), Korunan Alanlar ve Ekoturizmin Karadeniz Bölgesi Açısından İrdelenmesi Orman ve Av Dergisi, ISSN 1303-040X, Sayı: 2001-4.

KURDOĞLU, Oğuz; Banu Ç. KURDOĞLU ve Özgür EMINAĞAOĞLU; (2004), Doğal ve Kültürel Değerlerin Korunması Açısından Kaçkar Dağları Mili Parkı'nın Önemi ve Mevcut Çevresel Tehditler, D.K. Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Ormancılık Araştırma Dergisi, DKOA Yayın No: 21, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No:231, ss: 134-150, Trabzon, 2004.

ÖZCAN, Mehmet; Ferhat GÖKBULAK ve Ahmet HIZAL; (2013), Exclosure effects on recovery of selected soil properties in a mixed broadleaf forest recreation site. **Land Degradation&Development**, 24, (3), ss. 266-276.

ÖZTÜRK, Funda., 1992. Kıyı Turizminden Öğrendiklerimiz; Yerel Standartlar Hakkında Yeniden Düşünme, Doğu Karadeniz Turizmi, Konferans-Workshop, Bildiriler Kitabı, Turizm Genel Müdürlüğü Yayınları.

YAŞAR KORKANÇ, Selma; (2014), Impacts of recreational human trampling on selected soil and vegetation properties of Aladag Natural Park, Turkey. CATENA, ss. 219-225.

YÜKSEK, Turan; Tülay CENGİZ ve Filiz YÜKSEK; (2008), Doğal Alanlarda Festival Etkinliklerinin Koruma-Kullanma Açısından Değerlendirilmesi: Kafkasör Kültür, Sanat ve Turizm Festivali Örneği, **Ekoloji** 17, (67), ss.37-45.

YÜKSEK, Turan; (2009), Effect of Visitor Activities on Surface Soil Environmental Conditions and Aboveground Herbaceous Biomass in Ayder Natural Park. **CLEAN- Soil, Air, Water,** 37, (2), ss.170-175.

YÜKSEK, Turan; Oğuz KURDOĞLU ve Filiz YÜKSEK; (2010), The Effects of Land use Changes and Management Types on Surface Soil Properties in Kafkasör Protected Area in Artvin, Turkey. **Land Degradation&Development** 21, (6), ss. 582-590.

YÜKSEK, Turan; Mine ÇİLLİ; Oğuz KURDOĞLU; Deryanur DİNÇER ve Filiz YÜKSEK; (2012), "Fırtına Vadisinde Rekreasyonel Faaliyetler ve Çevresel Etkileri. I. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi, 12-15 Nisan 20120, Antalya. Bildiriler Kitabı, ss: 859-902.

KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİMİNİN RİZE TURİZMİNE OLASI ETKİLERİ

Turan YÜKSEK[1]
Filiz YÜKSEK[2]

ÖZET

İklim; turizm ve rekreasyon sektöründe güçlü bir etkiye sahiptir. Turizmin en önemli bileşenlerinden olan doğal kaynakların niteliği ve niceliği iklime göre değişmektedir. Bu değerlerin başında biyo-çeşitlilik, kar örtüsü ve su kaynakları gelmektedir. Bu çalışmanın amacı; küresel iklim değişiminin Rize'nin ikliminde nasıl bir değişime neden olacağı ve bu değişimin Rize turizmi üzerindeki olası etkilerinin irdelenmesi ve sorunların çözümüne katkı sağlayabilecek önerilerin ortaya konulmasıdır. Bu amaçla Rize ili iklim elemanlarında meydana gelen değişimler ile ulusal ve küresel ölçekte iklim değişimi senaryoları incelenmiş ve elde edilen bulgular irdelenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre 2004-2014 yılları arasındaki 10 yıllık dönemde Rize ilinde ortalama sıcaklık +0.977°C ve yıllık toplam yağış miktarı ortalama olarak 165 mm artmıştır. 2004-2014 Yılları arasındaki dönemde ölümle sonuçlanan 7 adet sel-heyelan olayı meydana gelmiş ve toplam 28 kişi hayatını kaybetmiştir. 1973-2002 yılları arasında ölümle sonuçlanan heyelan sayısı 8, ölü sayısı 90 kişidir. 1973-2002 yılları arasında meydana gelen ve ölümle sonuçlanan sel-heyelan olaylarının tekerrür değeri 0.275 iken; bu değer 2004-2014 yılları arasında 0.70'ye yükselmiştir. İklim verileri dikkate alındığında Rize'nin turizm bakımından öne çıkması 2100 yılına doğru daha da hızlanacak ama daha sonra tekrar azalacaktır. 21. Yüzyılın sonunda bir yandan iklim elemanlarındaki değişim; diğer yandan aşırı bozulan ekosistem doğa temelli sürdürülebilir turizm üzerinde önemli sorunlara neden olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: İklim Değişimi, Sürdürülebilir Turizm, Rize, Doğal Kaynak Yönetimi

POSSIBLE EFFECTS OF GLOBAL CLIMATE CHANGE OF THE RIZE TOURISM

ABSTRACT

Climate has a strong influence in the tourism and recreation sector. The quantity and quality of natural resources of the most important components of tourism varies according to the climate. At the beginning of this values; biodiversity, the snow cover and water resources comes. The aim of this study to determine how global warming would cause a climate change in climate of Rize and evaulation of climate change effects on tourism in Rize and developing recommendations that will contribute to the solution of problems. For this purposes, Changes occurring in Rize climate elements, national and global climate change scenarios investigated and findings have been discussed. According to study results; mean annual temperature increased +0.977°C, while annual precipitation increased 165 mmin 10-year period between 2004 to 2014 years. During this period, 7 big flood-landslide event occurred and a total of 28 people lost their lives. The period between 1973 to 2002, 8 big floods-landslide event occurred and a total of 90 people lost their lives. Recurrence value of flood-landslide resulting deaths was 0.275 in the year between 1973 to 2002; while it increased 0.70 in the year between 2004-2014. Considering the climate data Rize stand out in terms of tourism will accelerate even further towards the year 2100, but then will decrease again. At the end of the 21st century, the one hand changes in climatic elements on the other hand extremely disturbed ecosystems could cause significant problems on sustainable nature-based tourism.

Key Words: Climate Change, Sustainable Tourism, Rize, Natural Resources Management

[1] : Doç. Dr. RTEÜ Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü 53100- Rize. E-posta: turan53@yahoo.com

[2] : Dr. Orm. Yük. Müh., OGM, Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü- Pazar Orman İşletme Müdürlüğü, 53300 Pazar-Rize. E-posta: filiz6153@yahoo.com

GİRİŞ

İklimin ekosistem üzerindeki etkileri dünyanın var oluşundan beri devam etmektedir. Geçmiş dönemlerde de dünyamızda büyük oranda iklim değişimleri meydana gelmiştir (Öztürk, 2002:51; http://web.boun.edu.tr/meteoroloji/iklimdegisimi.php, 2015). Dünya ikliminde meydana gelen bu değişimlerin bazı canlıların kısmen veya tamamen yok olduğu, bazı canlıların ise evrimine neden olduğu hususu tartışılmaya devam etmektedir. Ancak dünyada ilk zamanlarda meydana gelen iklimsel değişimlerde insan etkisi yok denecek kadar azdır. Özellikle sanayii devrimi ile birlikte insanın çevre üzerindeki kirletici ve ekosistemi tahrip edici etkisinin her geçen gün artarak devam etmesi iklim değişimlerinin hızlanmasına neden olduğu görüşü çok geniş kitleler tarafından kabul edilmektedir (Öztürk, 2002:51; http://news.nationalgeographic.com/news/2004/12/1206_041206_global_warming.html, 2004; IPCC, 2007:3). Özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra başlayan iklim konusundaki araştırmalar yüzyılın sonunda daha da hızlanmış ve iklim değişiminin çok ciddi sorunlara yol açabileceği hususu bir yandan araştırmacılar, diğer yandan sivil toplum örgütleri ve bazı ülke temsilcileri tarafından daha sık ve daha yüksek sesle ifade edilmeye başlanmıştır (Arıkan, 2006; Ulusoy ve Vural, 2001:11; http://www.un.org/climatechange/, 2015). Yapılan araştırmalar göstermektedir ki atmosfere salınan gazların miktarı her geçen gün artmaktadır. Sera gazı olarak da adlandırılan bu gazların miktarlarındaki artış küresel iklim değişiminin en önemli nedenleri arasında gösterilmektedir. Küresel iklimde meydana gelecek değişimlerin neden olabileceği sorunlar farklı iklim modellemeleri ile ve değişik senaryolara göre en kötüden en iyiye doğru araştırılmakta ve bu senaryolar sonucu oluşabilecek değişimler tartışılmaktadır. Küresel ısınmanın başta buzullar, su kaynaklarının miktarı, suyun hidrolojik döngüsü, akarsuların hidrografi, aşırı sıcaklık artışı, kuraklık, kısa süreli şiddetli sağanak yağışların artması, sel-heyelan başta olmak üzere diğer iklim temelli doğal afetleri artacağı ve bunun da biyosferdeki yaşamı olumsuz etkileyeceği görüşü pek çok araştırmacı tarafından kabul edilmektedir (Vigran, 2008:1; http://www.nrdc.org/globalwarming/qthinice.asp#3, 2015; http://www.climate.org/topics/sea-level/, 2015; http://www.climate.org/topics/extreme-weather/index.html#ii, 2015).

Turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin çeşidi üzerinde iklimin çok büyük etkisi vardır. Zira turizm için önemli olan doğal kaynakların zenginliği ve çeşitliliği iklim ile çok yakın ilişki içindedir. Doğal kaynakların (ormanların, meraların, alpin çayırlarının, peyzaj açısından önem arzeden alanların, farklı tip jeolojik oluşumların, akarsuların, vb) tüm bileşenlerinin ziyaretçi üzerinde bıraktığı güzel duygularda iklimin payı oldukça fazladır. İlkim değerlerindeki ideal değerler ve bu değerlerin yıl içindeki dağılımı ne kadar homojen ise doğal kaynaklardan turizm amaçlı yararlanabilme şansı o derece fazla olmaktadır. Bu da turizm ekonomisinin güçlü bir istihdam yaratması anlamına gelmektedir ki bu husus ekonomik açıdan arzu edilen bir durumdur.

Rize çok zengin doğal kaynaklara sahiptir. Bu zengin doğal kaynaklar Rize ilinde doğa temelli turizm ve rekreasyon faaliyetleri bakımından çok büyük fırsatlar sunmaktadır. Ancak iklim değişiminin muhtemel en çok etkilediği sektörlerin başında turizm sektörünün geldiğini unutmamak gerekir. Bu açıdan küresel iklim değişiminin Rize coğrafyasına etkileri ve bu etkilerin Rize turizmine olası yansımalarının ortaya konulması çok büyük önem arz etmektedir. Bu etkilerin dikkate alınarak Rize'de sürdürülebilir turizm planlamasının yapılması bu sektörün geleceği bakımından çok ciddi bir öneme sahiptir.

Bu çalışmanın amacı küresel iklim değişiminin Rize turizmine olası etkilerinin belirlenmesi ve sürdürülebilir turizm yönetimi için alınması gereken tedbirlerin ortaya konulmasıdır.

MATERYAL VE YÖNTEM

I. MATERYAL

Bu araştırmanın çalışma materyalinin Rize ilinin iklim verileri oluşturmaktadır.

II. YÖNTEM

Araştırma da kullanılmak üzere Rize ili (Merkez), Pazar, Ayder-AWOS istasyonu verileri ile Rize ilinde daha önce var olan ancak kullanımdan kalkmış olan diğer istasyonlara ait çeşitli iklim verileri toplanmış ve iklim verilerindeki bazı parametreler (ağırlıklı olarak maksimum sıcaklık, minimum sıcaklık, ortalama sıcaklık, yağış vb) değerlendirilmiş ve elde edilen veriler yorumlanmıştır. Yine Rize iklimi ile ilgili yapılan diğer araştırmalardan elde edilen sonuçlar ve iklim modellemelerinden sağlanan veriler yerel istasyonlardan elde edilen verilerle ilişkilendirilmiş ve irdelenmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

I. ORTALAMA SICAKLIK DEĞERLERİNİN DEĞİŞİMİ

Rize meteoroloji istasyonunun 1975-2009 ve 1954-2013 yılları arasındaki ortalama sıcaklıkları sırasıyla 14.10 ve 14.23 ˚C, arasında değişirken; Pazar meteoroloji istasyonunun 2005-2009 yılları arasındaki ortalama sıcaklığı 13.31 ˚C olmuştur. Pazar meteoroloji istasyonu verilerine göre 2005-2009 yılları arasındaki en düşük ortalama sıcaklık değeri 12.2 ˚C ile 1983 yılında görülürken; en yüksek sıcaklık değeri 15.9 ˚C ile 2010 yılında tespit edilmiştir (Çizelge 1). Pazar meteoroloji istasyonu verilerine göre 1975-2010 yılları arasındaki 35 yılda ortalama sıcaklık +0.41 ˚C artarken; 1986-2010 yılları arasındaki 24 yılda ortalama sıcaklık +1˚C artmıştır. Yüksek ve Yüksek (2014:568) yaptıkları araştırmada Rize ilindeki ortalama sıcaklığın 1974-1985, 1986-1996 ve 1997-2010 yıllarına göre değişimini araştırdılar. Araştırma sonucunda ortalama sıcaklıkların önce azaldığı, daha sonra tekrar arttığı tespit edilmiştir. Hills vd, (2013:41) yaptıkları çalışmada RegCM3 iklim değişim modeline göre doğu Karadenizde ortalama sıcaklığın 1.5-4.5 °C arasında artacağını belirtmişlerdir. 1856-1996 yılları arasında dünya genelinde +1˚C'lık sıcaklık artışı olduğu (Jones vd., 1999: 173), 1900-1998 arasında ortalama sıcaklığın 0.7 C° arttığı tespit edilmiştir

(Türkeş vd., 2000:7). İlgili değerlere Rize ilindeki sıcaklık değerlerinde meydana gelen değişimler karşılaştırıldığında Rize ilinde ortalama sıcaklık son 24 yılda çok ciddi bir şekilde artmıştır.

Çizelge 1: Farklı Zaman Aralığına Göre Pazar Meteoroloji İstasyonu Ortalama Sıcaklık Değerlerinin Değişimi*

Yıllar	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam	Değişim
1975-1985	6,19	6,38	9,01	11,64	15,48	19,26	21,42	21,31	18,90	14,98	11,33	8,00	13,66	--
1986-1996	5,33	5,46	7,03	11,13	14,55	18,83	21,49	21,83	18,76	15,07	10,11	7,27	13,07	- 0.59 ˚C
1997-2010	6,15	6,47	8,42	11,86	15,72	19,76	22,01	22,39	18,60	15,36	10,87	8,04	13,80	+0.73 ˚C
1975-2010	5,87	6,60	8,70	10,88	15,50	20,27	22,10	23,15	19,78	16,25	11,42	8,33	14,07	-- ˚C

*: Çizelgedeki veriler DMİ Pazar Meteoroloji İstasyonu ham verileri kullanılarak elde edilmiştir.

II. MAKSİMUM SICAKLIK DEĞERLERİNİN DEĞİŞİMİ

Rize meteoroloji istasyonunun 1975-2009 ve 1954-2013 yılları arasındaki ortalama yüksek sıcaklıkları sırasıyla 18.00 ve 18.10 ˚C, arasında değişirken; Pazar meteoroloji istasyonunun 2005-2009 yılları arasındaki ortalama sıcaklığı 17.30 ˚C olmuştur. Pazar meteoroloji istasyonu verilerine göre 2005-2009 yılları arasındaki en düşük ortalama sıcaklık değeri 9.0 ˚C ile 1992 yılında görülürken; en yüksek sıcaklık değeri 20.10 ˚C ile 2010 yılında tespit edilmiştir (Çizelge 2). Pazar meteoroloji istasyonu verilerine göre 1997-2010 yılları arasındaki dönemde ortalama yüksek sıcaklık +1.5 ˚C artmıştır.

Çizelge 2: Farklı Zaman Aralığına Göre Pazar Meteoroloji İstasyonu Ortalama Maksimum Sıcaklık Değerlerinin Değişimi

Yıllar	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam	Değişim
1975-1985	10,2	9,9	11,7	14,8	18,6	23,4	25,1	25	23,2	19,1	15,5	12	17,4	--
1986-1996	9,1	9,2	11	15,5	18,6	22,4	24,5	24,7	21,9	18,2	13,9	10,3	16,6	-0,8 ˚C
1997-2010	10,4	10,8	12,9	16,2	19,7	23,6	25,8	26,3	23,1	19,8	15,7	12,6	18,1	1,5 ˚C
1975-2010	9,9	10	11,9	15,5	19	23,1	25,1	25,4	22,8	19,2	15,1	11,7	17,4	--

*: Çizelgedeki veriler DMİ Pazar Meteoroloji İstasyonu ham verileri kullanılarak elde edilmiştir.

III. YAĞIŞ DEĞERLERİNİN DEĞİŞİMİ

Rize meteoroloji istasyonunun 1954-2013 yılları arasındaki yıllık ortalama toplam yağış miktarı 2240.7 mm iken; 2005-2009 yılları arasındaki yıllık ortalama toplam yağış değeri 2233.5 mm olmuştur. İlgili değerlere göre uzun zamanlı (34 ve 59 yıl) ortalama yıllık toplam yağış parametreleri arasındaki fark ihmal edilecek düzeydedir. Ancak, 2010-2013 yılları arasındaki dönemde yıllık toplam yağış % 50 azalarak 1118 mm'ye düşmüştür (Çizelge 3).

Çizelge 3: Farklı Zaman Aralığına Göre Rize Meteoroloji İstasyonuna Ait Aylık ve Yıllık Ortalama Yağışlar

Yıllar	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam
1954-2013	221,7	179,6	153	94,9	97,8	134,2	147,8	184,1	250	284,3	251,6	241,7	2240,7
2005-2009	208,3	181,7	144	92	98,6	139,1	135,4	179,8	239,1	314,4	251,1	250	2233,5
2010-2013	107,5	90,325	74,25	46,725	49,1	68,325	70,8	90,975	122,275	149,675	125,675	122,925	1118,55

*: Çizelgedeki veriler DMİ Rize Meteoroloji İstasyonu ham verileri kullanılarak elde edilmiştir.

Pazar meteoroloji istasyonunun 1975-2013 yılları arasındaki yıllık ortalama toplam yağış miktarı 2078 mm olduğu belirlenmiştir. Bu dönem zarfında en az yağış 1276 mm ile 2013 yılında, en fazla yağış ise 2784 mm ile 1984 yılında gerçekleşmiştir. 2005-2009 yılları arasındaki yıllık ortalama toplam yağış değeri 2233.5 mm olmuştur. İlgili değerlere göre uzun zamanlı (34 ve 59 yıl) ortalama yıllık toplam yağış parametreleri arasındaki fark ihmal edilecek düzeydedir. Ancak, 2010-2013 yılları arasındaki dönemde yıllık toplam yağış % 50 azalarak 1118 mm'ye düşmüştür (Çizelge 4). Farklı dönemlerdeki mevsimsel yağışlara bakıldığında ilkbahardan kış mevsimine doğru yağışların arttığı ve sonbahar mevsiminde en üst seviyeye çıktığı tespit edilmiştir (Çizelge 4).

Çizelge 4: Farklı Zaman Aralığına Göre Pazar Meteoroloji İstasyonuna Ait Aylık ve Yıllık Toplam Ortalama Yağışlar

Yıl	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık Toplam
1975-1985	172,1	140,7	93,5	70,3	70,9	144,1	155	127,1	197,3	282,8	185	186,4	1.825,20
1986-1996	198,4	130,4	106	64,3	81,3	146,8	123,6	186,4	236	281,9	249	227,2	2.031,10
1997-2007	178,1	188,3	175	112,8	84,2	128,2	133,1	224,1	227,8	298,2	287,9	255,8	2.293,50
2008-2013	128,1	156,2	135,58	71,4	76,78	168,3	149,7	128,7	301,7	213,6	162,3	194,1	1.887,00
1975-2013	179,05	157,64	129,83	82,884	80,529	147,9	142,84	175,94	239,03	283,52	234,61	224,41	2078,1

*: Çizelgedeki veriler DMİ Pazar Meteoroloji İstasyonu ham verileri kullanılarak elde edilmiştir.

IV. BAZI İKLİM ELEMANLARINDA MEYDANA GELECEK DEĞİŞİMLERİN EKOSİSTEM ÜZERİNDEKİ OLASI ETKİLERİ

A. Su Kaynaklarına Etkisi

Sıcaklık değerlerinde meydana gelen gelecek artışlar Rize ilinde toprak ve su yüzeylerinden meydana gelecek buharlaşma miktarını artıracaktır. Bunun sonucunda daha fazla su buharı ve daha yüksek miktarda yağışın meydana gelecektir. Nitekim Türkiye ile ilgili yapılan iklim değişimi modellerinde Rize'ninde içinde olduğu kuzeydoğu Karadenizde yağışın artacağı öngörülmektedir (Bahadır ve Özdemir, 2011: 471). Pazar meteoroloji istasyonu verilerine göre 1975-2013 yılları arasındaki dönemde Pazardaki yağış % 13.86 (253mm) oranında artmıştır. Yağış değerlerindeki artış beraberinde daha fazla sel-heyelan olaylarının meydana gelmesine neden olabilir. Nitekim Yüksek ve

Yüksek (2014: 570) tarafından yapılan bir araştırmada Rize ilinde son yıllarda yağış artışı ve arazi tahribatıyla birlikte ölümle sonuçlanan sel-heyelan olaylarının arttığını ortaya koymuşlardır. Yine Yüksek (2012: 30) yaptığı araştırmada Rize ilindeki sel-heyelana neden olan yağışların en fazla temmuz ayında meydana geldiğini belirlemiştir. Temmuz ayı Rize'deki turist sayısının ve turizm faaliyetlerinin en yoğun olduğu bir zaman aralığıdır. Bu aylarda meydana gelecek sel-heyelan olayları turizm üzerinde ciddi olumsuz sorunlara yol açabilecektir. Sel-heyelan olayları ile birlikte meydana gelecek çevre kirliliği bir yandan görsel kirliliğe neden olabileceği gibi; diğer yandan su kaynakların kirlenmesi ile sucul ortama ve burada yaşayan canlılara da olumsuz yönde etki edebilecektir. Yaz aylarında Rize ilinde özellikle Fırtına vadisinde yoğun bir şekilde rafting faaliyeti yürütülmektedir. Bu aylarda meydana gelecek kısa süreli şiddetli sağanak yağışlar ve akabinde oluşabilecek sel-heyelan olayları rafting turizmine katılan turistlerin güvenliği üzerinde risk oluşturabilecektir.

B. Orman Örtüsüne Etkisi

Sıcaklığın ve yağışın birlikte artması orman ve mera ekosistemlerindeki vejetasyon süresini arttıracaktır. Bunun sonucunda orman ve mera ekosistemlerinde daha fazla biyo-kütle artışı gerçekleşecektir. Vejetasyon süresinin uzaması orman ve mera ekosistemlerinden daha uzun süre turizm amaçlı yararlanılmasına katkı sağlayacaktır. Ancak sıcaklığın ve yağışın artması orman ekosistemlerinin tehdit eden böcek popülasyonlarının da daha hızlı çoğalmasına yol açabilecektir. Böcek popülasyonlarının daha hızlı çoğalması orman sağlığının bozulması bakımından risk oluşturabilecektir. Rize ilinde ilkbahar aylarında nem seviyesi yıl içinde en düşük düzeye inmektedir. Bu aylarda sıcaklık artışı ile birlikte yangın oluşma riski daha da artmaktadır. Nitekim Rize ilindeki son 3 yılda yağış ve nem miktarlarında ciddi bir düşüş gözlemlenirken; orman yangınlarında ise artış gerçekleşmiştir. Sıcaklık artışının artarak devam etmesi, Rize'deki bitkilerin yaşantısına ve bitki birliklerinin dağılımına çok ciddi etkiler yapacaktır. Bu etkilerle birlikte plansız arazi kullanımı ve ormanların tahrip edilerek çay plantasyonlarına dönüştürülmesi de bitki türlerinin yayılışı, gelişimi ve yaşamlarını bir denge halinde sürdürmelerini ciddi şekilde baskı altına alabilecektir. Bunun sonucunda mevcut sıcaklık ve yağış ile denge haline yaşam süren bazı türlerin (özellikle hassas ve tehlike altındaki türlerin) sıcaklık artışı ve arazi tahribatları ile birlikte yok olma olasılığı daha da artacaktır. İklim değişimi ve arazi tahribatı sonucunda ormanlarda yayılan ağaç türlerinin ve karışım oranlarının değişmesine neden olabilecektir. Bunun sonucunda orman ekosisteminin peyzaj değeri ve turizm bakımından taşıdığı önem de değişikliğe uğrayabilecektir. Andrew vd (2001: 770) küresel iklim değişiminin orman kaynaklarına etkisini ele alan modelleme çalışmalarında ortalama sıcaklıkların artması ile ormanın yapısında ve ağaç türü bileşiminde değişikliklerin olacağını ifade etmişlerdir.

C. Kar Yağışına Etkisi

Rize ilinde son yıllarda kar yağışında ciddi bir azalma olmuştur. Özellikle sahil kesiminde bir yandan yağan kar miktarı azalırken; diğer yandan karın zeminde kalış süresi de kısalmıştır. Hatta

ildeki önemli turizm merkezlerinden olan Ayder de yapılan kış şenliklerinde yeter miktarda kar olmaması nedeniyle de çeşitli sorunlar yaşanmıştır. 1997-2010 Yılları arasında ortalama sıcaklık ve ortalama maksimum sıcaklık değerleri hem yıl genelinde hem de kış mevsiminde artmıştır. Bu da göstermektedir ki gelecekte Rize il genelinde kış ayları daha ılıman geçecek ve daha az kar yağışına tanık olacaktır. Bu olay kar örtüsüne bağlı olarak yürütülen turizm faaliyetlerinde ciddi aksamaların yaşanmasına neden olacaktır. Bu açıdan Rizede kış turizmi için yapılacak planlamalarda mutlaka iklim değişiminin kar yağışına olası etkileri dikkate alınmalıdır. Kar yağışının azalması beraberinde karın su eşdeğerinin de azalmasına ve ekosistemde kısa süreli de olsa su sorunu yaşanmasına neden olabilecektir. Rize ilinde 1000 metreden daha yüksek alanlardaki kar yağışı, karın yerde kalış süresi ve karın su eşdeğeri bir yandan buradaki flora-faunanın devamlılığı için, diğer yandan vadilerdeki suyun hidrolojik döngüsü ve suya bağlı diğer faaliyetlerde (tarımsal sulama, evsel ve endüstriyel kullanım, HES vb) çok ciddi sorunların yaşanmasına neden olabilir. Bütün bunlarda turizm faaliyetlerine negatif yönde etki edecektir. Yüksek (2002:824) yaptığı araştırmasında Hemşin-Ortadere Yağış havzasındaki karın su eşdeğerinin yükseltiye bağlı olarak arttığını ve 100-400 m yükselti kademeleri için 18-27ml/100cm^3 arasında değiştiğini ve karın su eşdeğerinin ekosistem için çok büyük önem taşıdığını ifade etmiştir. Hills vd, (2013:41) yaptıkları çalışmada RegCM3 iklim değişim modeline göre doğu Karadenizde ortalama sıcaklığın 1.5-4.5 °C arasında artacağını ve en fazla değişimin yaz ve sonbaharda meydana geleceğini ifade etmişlerdir. Aynı çalışmada Karadenizin dağlarındaki kar seviyesinde 20 cm azalmanın olacağı ve bunun da derelerdeki akımı olumsuz etkileyeceğini belirtmişlerdir.

SONUÇ

Önümüzdeki süreçte (özellikle 2030 yılından sonra) küresel iklim değişimi sonucunda bir yandan turistlerin yoğun olarak ziyaret ettiği yerlerde, diğer yandan turizm faaliyetlerinde önemli değişikliklerin olacağı düşünülmektedir. Buna göre özellikle Türkiye genelinde Ege ve Akdenizde yoğunlaşan turist sayısının Türkiye'nin kuzey ve kuzeydoğusuna kayacağı ve deniz odaklı turizmden doğa odaklı turizme hızlı bir geçiş olacağı düşünülmektedir. Bu süreçte kuzeydoğu Karadenizde sahip olduğu doğal güzellikleriyle önemli bir yer olan Rize yeni ve yükselen bir turizm alanı olarak öne çıkacaktır. Rize'nin turizm bakımından öne çıkması 2100 yılına doğru daha da hızlanacak ama daha sonra tekrar azalacaktır. İklim özellikleri Rize turizmi için önce elverişli ve arzulanan bir durum olarak karşımıza çıksada; ekosistemim sürekli tahrip edilmesi, arazinin dönüştürülmesi ve amaç dışı kullanımı, plansız ve aşırı bir şekilde yapılan yollar, plansız yapılan hidroelektrik santralleri nedeniyle sahip olunan doğal kaynaklar büyük oranda tahrip olacağından bu kaynaklara dayanan doğa temelli sürdürülebilir turizm ciddi bir şekilde yara almış olacaktır.

KAYNAKLAR

ANNA Vigran; (2008), **With Climate Change Comes Floods,** http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=18022014, Erişim Tarihi: 10.04.2015.

ARIKAN, Yunus., (2006),"İklim Değişikliği Görüşmelerinde Sivil Toplum Kuruluşları, Bölgesel Çevre Merkezi REC Turkiye. ISBN:975-6180-11-0, 31s.

BAHADIR, Muhammet ve M. Ali ÖZDEMİR; (2011), "Trabzon ve Rize'de Yağışın Mevsimsel Değişimlerinin Marginal ve Matrix Yöntemleri İle Belirlenmesi ve Trend Analizleri", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 4, (17), ss. 457-473.

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ KANDİLLİ RASATHANESİ VE DEPREM ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ METEOROLOJİ LABORATUVARI; (2015), "İklim Değişimi", http://web.boun.edu.tr/meteoroloji/iklimdegisimi.php, Erişim Tarihi: 10.04.2015.

CLIMATE INSTITUTE;(2015), Oceans&Sea Level Rise Consequences of Climate Change on the Oceans http://www.climate.org/topics/sea-level/, Erişim Tarihi: 10.04.2015.

CLIMATE INSTITUTE;(2015), Extreme Weather http://www.climate.org/topics/extreme-weather/index.html#ii, Erişim Tarihi: 10.04.2015.

HANSEN J. Andrew, Ronald P. NEILSON, Virginia H. DALE, Curtis H. FLATHER, Louis R. IVERSON, David J. CURRIE, Sarah SHAFER, Rosamonde COOK ve Patrick J. BARTLEIN (2001), "Global Change in Forests: Responses of Species, Communities, and Biomes", **BioScience**, 51, (9), ss. 765-779.

HILLS, Jeremy, Georg SCHOEN, Artur NADCRINICINII, Barry KOLODKIN; (2013) "Climate Change Vulnerability and Impact Assessment Reviewfor the Black Sea Region. CLIMBIZ–BlackSea Trade and Investment Programme, UNDP – Ath ens, 114p.

JONES, Phil D., Mark NEW, Dale E. Parker, Seelye MARTIN, VE IGNATIUS G. RIGOR (1999), "surface air temperature and its changes over the past 150 years", **Reviews of Geophysics**, 37, 2, ss. 173–199.

NATIONAL GEOGRAPHIC; (2007), "Global Warming Fast Facts**",** http://news.nationalgeographic.com/news/2004/12/1206_041206_global_warming.html, Erişim Tarihi: 10.04.2015.

NATURAL RESOURCES DEFENCE COUNCIL; (2005), Global Warming Puts the Arctic on Thin Ice http://www.nrdc.org/globalwarming/qthinice.asp#3;, Erişim Tarihi: 10.04.2015.

ÖZTÜRK, K., (2002), "Küresel İklim Değişikliği ve Türkiye'ye Olası Etkileri", **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 22, (1), ss. 47-65.

TÜRKEŞ, Murat, Utku M. SÜMER ve Gönül ÇETİNER, (2000), "Küresel İklim Değişikliği ve Olası Etkileri', Çevre Bakanlığı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Seminer Notları (13 Nisan 2000, İstanbul Sanayi Odası), 7-24, ÇKÖK Gn. Md., Ankara, 17s.

ULUSOY, Ahmet ve Tarık VURAL; (2001), **Kentleşmenin Sosyo-Ekonomik Etkileri** http://www.yerelsiyaset.com/pdf/haziran2007/1.pdf (14s), Erişim Tarihi: 10.04.2015.

UNITED NATIONS; (2015), "UN and Climate Change, http://www.un.org/climatechange/, Erişim Tarihi: 10.04.2015.

YÜKSEK, Turan ve Filiz YÜKSEK (2014), "Rize Yöresinde Arazi Kullanımı ve Bazı İklim Elemanlarında Meydana Gelen Zamansal Değişimler ile Sel-Heyelan Olayları Arasındaki İlişkiler", I. Ulusal Havza Yönetimi Sempozyumu 10-12 Eylül, 2014, Çankırı, ss. 564-572.

YÜKSEK, Turan; (2012). Rize Yöresinde Yanlış Arazi Kullanımı ve Neden Olduğu Çevresel Sorunlar. Doğu Karadeniz Bölgesi Heyelan ve Taşkın Sempozyumu, 10-11 Şubat, 2011, Trabzon.http://www.dsi.gov.tr/docs/sempozyumlar/1-4-rize-y%C3%B6resinde-yanl%C4%B1%C5%9F-arazi-kullan%C4%B1m%C4%B1-ve-neden-oldu%C4%9Fu-%C3%A7evresel-sorunlar---yrd-do%C3%A7-dr-turan-y%C3%BCksek.pdf?sfvrsn=2.Erişim Tarihi: 14.04.2012.

YÜKSEK, Turan, (2002), "Ortadere Yağış Havzasında Yağan Karın Su Eşdeğerinin Bulunması, II. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, 15-18 Mayıs, 2002, Artvin, ss. 820-825.

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDEKİ OTEL MÜŞTERİLERİNİN SEYAHAT E-YORUMLARINA YÖNELİK BİR İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ

İsmail KIZILIRMAK[1]
Zaid ALRAWADİEH[2]
Sabina AGHAYEVA[3]

ÖZET

Günümüzde müşterilerin, seyahate ilişkin bilgi alma sürecinde seyahat web sitelerinde paylaşılan yorumlara başvurma eğilimleri gittikçe artmaktadır. Bu eğilimi göz önüne alarak bu çalışmada, TripAdvisor adlı seyahat sitesinde toplam 466 e-yorumdan 155 tanesi incelenerek, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan 5 ve 4 yıldızlı otellerde konaklama yapan misafirlerin memnuniyet durumlarına ilişkin durumu analiz edilmiştir. Araştırma sonuçları, otellerde konaklama yapan misafirlerin genel olarak olumlu deneyim yaşadıklarını göstermektedir. Yorumcuların sosyo-demografik profilleri itibariyle, yorumların çoğunun yerli turistler, erkek ve yaklaşık bütün yaş grupları tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. İncelenen yorumların sadece % 10,3'üne, oteller tarafından dönüş yapılmıştır. Sonuç olarak, bölgedeki konaklama işlemelerinin internet ortamında paylaşılan yorumları takip edip etkili ve hızlı dönüş yapması tavsiye edilmektedir.

Anahtar kelime: e-kulaktan kulağa, TripAdvisor, konaklama işletmeleri, Doğu Karadeniz Bölgesi.

ONLINE TRAVEL REVIEWS IN EASTERN BLACK SEA REGION'S HOTEL BUSINESSES: A CONTENT ANALYSIS APPROACH

ABSTRACT

The tendency to refer to online travel reviews during travel-related information search process is becoming increasingly evident. Taking this tendency into consideration, this paper aims at examining what hotel guests in 5 and 4 star hotels in the Turkish Eastern Black Sea Region are happy/unhappy with during their stay. A sample of 155 online travel reviews drawn from TripAdvisor.com were content analyzed. The results suggested that guests had generally a positive experience in their stay. The socio-demographic profile of reviewers showed that reviews where posted most by male local tourists from almost all age groups. Hotels operating in the Eastern Black Sea Region are recommended to monitor online travel reviews and provide efficient and prompt hotel management response for both positive and negative reviews.

Keywords: e-WOM, TripAdvisor, Hotel business, Eastern Black Sea Region

[1] Prof. Dr., İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü. E-posta: ikizilirmak@istanbul.edu.tr
[2]İstanbul Üniversitesi, SBE, Turizm İşletmeciliği ABD, E-posta: Zaid_rawadieh@yahoo.com
[3] İstanbul Üniversitesi, SBE, Turizm İşletmeciliği, ABD, E-posta: Aghayevask@gmail.com

GİRİŞ

Müşterinin satış sonrasındaki davranışı, ağırlıklı olarak yaşanan satış deneyimine göre şekillenmektedir. Memnun müşteri, tekrar satın alma ve/veya başkasına satın alma önerisinde bulunabilirken (Baker ve Crompton 2000; Williams ve Soutar, 2009), deneyiminden memnun kalmayan müşteri ise, işletme müşterisi olmaktan vazgeçme, şikâyet etme ve/veya olumsuz deneyimini başkalarına bildirmektedir (Singh, 1988; Richins, 1983). Tüketicinin başkasına ürün, hizmet veya işletme hakkında gayri resmi olarak bilgi aktarması kulaktan kulağa veya ağızdan ağıza (Word of mouth) iletişim olarak nitelendirilmektedir (Westbrook, 1987). Geçmiş yıllarda, memnun kalmayan müşterinin kötü deneyimini 10-20 kişiyle paylaşırken (Zemke, 1999), günümüzde iletişim amaçlı bilgi teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla etkilenebilecek kişilerin sayısı önemli oranda artmıştır. Son zamanlarda "Kullanıcının Geliştirdiği İçerik (KGİ)" sitelerinin yaygınlaşması tüketicinin satış ile ilgili deneyimlerini başkaları ile paylaşmasına yol açmıştır. Bu tür fikir alış-verişi, sanal platformların ortaya çıkması ile beraber geleneksel kulaktan kulağa karşı e-kulaktan kulağa (e-WOM) ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Seyahate ilişkin bilgi arama sürecinde müşteriler, en çok nerede kalacağına karar vermek amacıyla paylaşılan yorumlara başvurmaktadır (Gretzel ve Yoo, 2008). Dolayısıyla, konaklama işletmeleri üzerinde yapılan değerlendirmelerin müşterinin satın alma kararı sürecinde son derece etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Yazın Taraması

Seyahate ilişkin yorumların yapıldığı web sitelerinin yaygınlaşması araştırmacılara önemli veri seti sağlamıştır (Jeacle ve Carter, 2011). Daha önce yapılmış seyahat ile ilgili e-yorumlara dayanan çalışmaların büyük bir bölümü e-şikâyet olarak algılanan olumsuz yorumları değerlendirmeye almıştır. Lee ve Hu (2004)'nün yapmış oldukları çalışmada, eComplaints.com üzerinde bildirilen 222 adet olumsuz yorum incelenerek e-şikâyetlerin çoğunun temel hizmet kusuru ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir çalışmada, Sparks ve Browning (2010) TripAdvisor üzerinde paylaşılan olumsuz yorumların, otel işletmelerinin iç (odaların özellikleri ve müşteri hizmeti) ve dış (otelin konumu) faktörleri ile ilgili oldukları belirlenmiştir. Son zamanlarda yapılmış bir araştırmada, İstanbul'da faaliyet gösteren 5 yıldızlı oteller hakkında şikâyet bildirilen en yoğun konuların hizmet kalitesinin düşük olması, tesislerin kalitesi ve temizliği, personel tutumu ve performansı ve fiyatların yüksek olması oldukları belirlenmiştir (Alrawadieh ve Demirkol, 2015).

Bazı araştırmacılar tarafından otel işletmeleri tarafından e-yorumlara yapılan dönüşlerde ele alınmıştır. Farklı coğrafik ortamlarda yapılmış bazı çalışmalarda, paylaşılan yorumların sadece küçük bir

bölümüne dönüş aldığı belirtilmiştir (Lee ve Hu, 2004; O'Connor, 2010). Dönüşün zamanı (Dinçer ve Alrawadieh, 2015), yapısı ve içeriği de ele alınmıştır (Zhang ve Vásquez, 2014; Alrawadieh ve Demirkol 2015). Zhang ve Vásquez (2014) olumsuz yorumlara yapılan dönüşlerin çoğunun, formülsel olduğu ve ağırlıklı olarak teşekkür etme ve özür dileme ifadeleri içerdiği tespit edilmiştir.

Bazı araştırmacılar tarafından internet ortamında paylaşılan seyahat yorumlarının güvenilirliği ele alınmıştır. Otel, kendi kendine olumlu sahte değerlendirmeler paylaşabilirken, rakip otellere zarar vermek amacıyla sahte olumsuz yorumları da paylaşabilmektedir (Dellarocas, 2003). TripAdvisor üzerinde yorum yapan müşterinin söz konusu otelde konaklama yapıp yapmadığını tespit edebilecek bir araç olmamasına rağmen, genel olarak bu seyahat sitesinde mevcut yorumlar güvenilebilir olarak kabul edilmektedir (O'Connor, 2008; Chua ve Banerjee, 2013).

Türkiye'de gerek turistik bölgelere gerekse de turizm işletmelerine yönelik seyahat edenler tarafından yapılan yorumlara, son yıllarda hem akademik hem de işletmeler açısından önem verilmeye başlanmıştır. Bu çalışmada, Türkiye'nin kültürel ve doğal kaynaklarıyla önemli turistik bölgelerinden biri olan Doğu Karadeniz Bölgesi ele alınıp, bu bölgede faaliyet gösteren 5 ve 4 yıldızlı oteller üzerinde yapılan e-yorumlar incelenmiştir.

ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu çalışma, Doğu Karadeniz Bölgesindeki otel işletmelerine yönelik yapılan e-yorumları incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın amaçlarına ulaşmak için, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan bütün turizm işletme belgeli 5 ve 4 yıldızlı oteller ele alınmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde turizm işletme belgeli 2 adet 5 yıldızlı ve 17 adet de 4 yıldızlı olmak üzere toplam 19 adet otel bulunmaktadır.

TripAdvisor sitesinde 4 Aralık 2014 tarihine kadar her bir otel ile ilgili paylaşılan yorumlardan en güncel 10 tane yorum değerlendirmeye alınmıştır. Ancak bu oteller içerisinde 7 adet otel, 10'dan daha az yorum almıştır. Dolayısıyla, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan turizm işletme belgeli 5 ve 4 yıldızlı oteller ile ilgili yapılan 466 adet yorumdan 155 tanesi değerlendirmeye alınmıştır.

Bu çalışma bir araştırma ekibi tarafından yürütüldüğü için, Charmaz (2006)'nin önermiş olduğu gibi, veriler öncelikle araştırmacılar tarafından bağımsız bir şekilde incelenmiş ve kodlanılmıştır. Sonra elde edilen kodlamaların karşılaştırması yapılarak yeniden düzenlenmiştir. Bu aşamadan sonra, üzerinde anlaşmaya varılmış olan kodlama, deneyimli bir araştırmacı tarafından gözden geçirilmiş ve kesinleştirilmiştir. İçerik çözümlemesi sonucunda, toplam 684 adet nitelik belirlenmiştir. Bu nitelikler, olumlu 6 temel ve 17 alt kategori altında, olumsuz 9 temel ve 26 alt kategori altında toplanmaktadır.

BULGULAR

A. Yorumcuların Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 1'de görüldüğü gibi, yorumcuların çoğunluğunun erkek oldukları tespit edilmiştir. 18-24 yaş arası grup hariç olmak üzere, yapılan yorumların hemen hemen eşit olarak diğer yaş grupları tarafından paylaşıldığı görülmektedir. Yorumların üçte ikisi iç pazar, kalan kısmı ise dış pazar (özellikle Almanlar, İtalyanlar, Avustralyalılar ve Suudi Arabistanlılar) tarafından yazıldığı belirlenmiştir. Sıklıkla seyahat katılmaları ve daha fazla konaklama yapmaları nedeniyle, iş amacıyla seyahat yapanların daha deneyimli ve talepkar müşteriler olduklarını varsaymak mümkündür. Bunun doğal sonucu olarak, bu çalışmada, yorumcuların çoğunun iş seyahati yapanlardan oluştukları görülmektedir.

Tablo 1: E-yorumcuların Demografik Özellikleri

Cinsiyet	**Sayı**	**Oranı %**
Erkek	63	61.2
Kadın	40	38.8
Belirtilmemiş	*52*	*33.5*
Yaş		
18-24	1	1.4
25-34	28	38.4
35-49	23	31.5
50-64	21	28.8
Belirtilmemiş	*82*	*52.9*
Pazar		
İç Pazar	96	66.2
Dış Pazar	49	33.8
Belirtilmemiştir	*10*	*6.5*
Konaklama tipi		
İş seyahati	36	26.5
Çift olarak	32	23.5
Aile ile	29	21.3
Arkadaşlar ile	29	21.3
Yalnız	10	7.4
Belirtilmemiştir	*19*	*12.2*

Ortalama olarak, her kullanıcının (yorumcu) 24 yorum ve bu yorumların yaklaşık 11 tanesinin otel işletmeleri hakkında yaptığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, incelenen yorumların güvenilirliğini artırmaktadır (Keates, 2007).

B. Yorumların İncelenmesi

Uygulanan içerik analizi sonucunda, incelenen yorumlardan, 684 adet nitelik belirlenmiştir. Bu niteliklerin 464'ünün (% 67,8) olumlu ve 220'sinin ise (% 32,2) olumsuz olduğu bulunmuştur. Tablo 2'de

görüldüğü gibi, olumlu nitelikler 6 kategori altında toplanmıştır. Olumlu değerlendirmelerin %27'sinden fazlası otelin konumu ve genel durumu, tesislerin yeterliliği, otelin dekoru ve tasarımı gibi otel işletmelerinin özellikleri üzerine yapıldığı dikkat çekmektedir. Olumlu değerlendirmelerin önemli bir kısmının (%25,2) odaların özellikleri ile ilgili yazıldığı görülmektedir. İnsan unsuru, hizmet sektöründe en önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir, bu açıdan, 464 olumlu nitelikten 90 tanesinin (%19,4) çalışanların tutumları ve performansları üzerinde yazıldığı belirlenmiştir.

Tablo 2: Olumlu Yorumların Dağlımı

Kategori	Frekans	Yüzde
1. Otelin Özellikleri	**127**	**27.4**
1.1. Konum	73	15.7
1.2. Durum (bakım, ömür)	28	6.0
1.3. Tesislerin yeterliliği (havuz, spor salonu vb.)	25	5.4
1.4. Tasarım ve dekor	1	0.2
2. Odalar:	**117**	**25.2**
2.1. Büyüklük ve konforlu olma	31	6.7
2.2. Temizlik	31	6.7
2.3. Durum (bakım, ömür vb.)	22	4.7
2.4. Eşyaların durumu ve yeterliliği	13	2.8
2.5. Konum	12	2.6
2.6. Tasarım ve dekor	8	1.7
3. Personel	**90**	**19.4**
3.1. Tutum ve tavırlar (güler yüzlülük, sıcakkanlılık vb.)	51	11
3.2. Performans (yabancı dillere hâkimiyet, profesyonel olmak vb.)	39	8.4
4. Yiyecek ve İçecek	**89**	**19.2**
4.1. Lezzet	46	9.9
4.2. Çeşit	24	5.2
4.3. Atmosfer (restoran manzarası, çalan müzik vb.	14	3.0
4.4. Kalite	4	0.9
4.5. Sunum	1	0.2
5. Algılanan hizmet kalitesi	**25**	**5.4**
6. Uygulanan fiyatın uygun olması	**16**	**3.4**
Toplam	**464**	**100**

Tablo 3, misafirlerin otel işletmelerinde kaldıkları sürede algılanan olumsuz yönleri ve/veya yaşadıkları sorunları göstermektedir. İncelenen 155 yorum içerisinden 220 adet olumsuz nitelik belirlenmiştir. Bu nitelikler, 9 kategori altında toplanmıştır. Tablo 3'de görüldüğü gibi, otelin özellikleri, odalar ve yiyecek-içecek en çok şikâyet edilen konuların başında gelmektedir. 220 yorumdan 5 tanesinin (% 2.3) şikâyet yönteminin kusuru ile ilgili yapıldığı dikkat çekmektedir. Otelden ayrılmadan önce işletmeye şikâyetini bildiren misafir, sadık olabilecek müşteri olarak kabul edilmektedir (Barlow ve Moller, 2008). Genel olarak, otelden ayrıldıktan sonra internette şikâyetini bildiren müşteri, hizmet

kusurunun telafisini beklememektedir (Dinçer ve Alrawadieh, 2015), dolaysıyla, konaklama süresinde otellerin müşterilerin şikâyet bildirmelerini cesaretlendirmesi gerekmektedir.

Tablo 3: Olumsuz Yorumların Dağlımı

Kategori	Frekans	Yüzde
1. Otelin Özellikleri	**60**	**27.3**
1.1. Gürültü ve kalabalık	19	8.6
1.2. Durum (bakım, ömür)	17	7.7
1.3. Tesislerin yetersizliği	10	4.5
1.4. Konum	9	4.1
1.5. Dekor ve tasarım	4	1.8
1.6. Güvenlik	1	0.5
2. Odalar	**53**	**24.1**
2.1. Eşyaların durumu ve yetersizliği	23	10.5
2.2. Durum (bakımsızlık, eski olması vb.)	13	5.9
2.3. Büyüklük ve konforsuz olma	9	4.1
2.4. Temizlik yetersizliği	4	1.8
2.5. Tasarım ve dekor	3	1.4
2.6. Konum	1	0.5
3. Yiyecek ve İçecek	**37**	**16.8**
3.1. Kalite	13	5.9
3.2. Lezzet	10	4.5
3.3. Çeşit	8	3.6
3.4. Hijyen ve temizlik	2	0.9
3.5. Atmosfer (restoran manzarası, çalan müzik vb.)	2	0.9
3.6. Miktar	2	0.9
4. Personel	**30**	**13.6**
4.1. Performans (yabancı dil bilmemesi, profesyonel olmaması vb.)	17	7.7
4.2. Tutum ve tavırlar (nezaketsizlik vb.)	13	5.9
5. Algılanan hizmet kalitesi	**12**	**5.5**
6. Uygulanan fiyatın yüksek olması	**11**	**5.0**
7. Rezervasyon işlemelerle ilgili sorunlar	**10**	**4.5**
7.1. Yanıltıcı bilgilendirme	3	1.4
7.2. Özel istekleri karşılamama	3	1.4
7.3. Fiyat farkını yansıtmak ve geri ödeme	2	0.9
7.4. Çifte rezervasyon (overbooking)	2	0.9
8. Şikâyet yöntemiyle ilgili sorunlar	**5**	**2.3**
8.1. Hizmet kusurunun telafisinin başarısız olması	3	1.4
8.2. Hizmet kusurunun telafi etmeme	2	0.9
9. Uygulanan politikalar	**2**	**0.9**
Toplam	**220**	**100**

İncelenen 155 yorumdan sadece 16 tanesine (% 10,3) otel tarafından dönüş yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında incelenen yorumların çoğu olumlu olduğundan ve genel olarak olumlu yorumlara işletme tarafından bir dönüş beklenmediği için bu oranın düşük olması şaşırtıcı bir sonuç değildir. Otel

işletmelerinin olumlu yorumlara dönüş yapması tavsiye edilebilirken, olumsuz yorumlara hızlı ve etkili dönüş yapılması gerekmektedir (Litvin vd.,2008).

SONUÇ

Bu çalışmada, Tripadvisor.com web sitesindeki 4 Aralık 2014 tarihine kadar Doğu Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren 5 ve 4 yıldızlı oteller ele alınıp, her bir otel ile ilgili paylaşılan yorumlardan en güncel 10 tane yorum değerlendirilmiştir. Toplam 155 tane yorum incelenerek öncelikle yorumcuların sosyo-demografik bilgileri elde edilmiştir. Bu bağlamda, yorumların çoğunun yerel turistler tarafından paylaşılmış olup erkek oldukları tespit edilmiştir. Ortalama olarak, her yorumcunun konaklama işletmeleri üzerine 11 tane yorum yaptığı tespit edilmiştir. Toplam 155 tane yorum incelendiğinde, 446 tane olumlu ve 220 tane olumsuz nitelik belirlenmiştir, bu sonucu olumlu bir gösterge olarak kabul etmek mümkündür.

Bu araştırma kapsamında incelenen 155 adet yorumdan sadece 16 tanesine (% 10,3) otel tarafından dönüş yapılmıştır. Yorumların büyük kısmı pozitif olduğundan dolayı bu oran düşük beklense de, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin internet ortamında paylaşılan yorumların yönetimine önem vermeleri tavsiye edilmektedir. Olumsuz yorumlar, İşletmelerin zayıf yönlerini tanımlamaya imkânı olup sunulan hizmetini geliştirmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla, e-şikâyetlere yönelik dönüşte de, işletmelerin şikâyet eden müşteriye teşekkür etmesi, şikâyetin hizmet geliştirmesinin önemli olması ve işletmenin şikâyet konusu ile ilgilendiği vurgulaması gerekmektedir. Olumu yorumlara ise işletmelerin müşteriye teşekkür etme ve memnuniyet gösterme amaçlı dönüş yapması tavsiye edilmektedir.

Her bilimsel çalışma gibi, bu araştırmada da bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Öncelikle çalışmada sadece 4 ve 5 turizm işletme belgeli otellerde üzerinde yapılmıştır. Çalışma sonuçlarını genelleyebilmek için diğer tür konaklama işletmeleri üzerinde de benzer araştırmalar yapabilir.

KAYNAKÇA

ALRAWADIEH, Zaid ve Şehnaz DEMIRKOL; (2015), "Konaklama İşletmelerinde E-Şikâyet Yönetimi: İstanbul'daki Beş Yıldızlı Oteller Üzerinde Bir Çalışma". Yayın aşamasında.

BAKER, Dwayne A. ve John L. CROMPTON; (2000), "Quality, Satisfaction and Behavioural Intentions", **Annals of Tourism Research**, 27(3), ss. 785–804.

BARLOW, Janelle ve Claus MOLLER; (2008), **A Complaint is a Gift: Recovering Customer Loyalty When Things Go Wrong,** İkinci Baskı, Berrett-Koehler Publishers, San Francisco, California.

CHARMAZ, Kathy; (2006), **Constructing Grounded Theory**. Sage, London, England.

CHUA, Alton Y. K. ve Snehasish BANERJEE; (2013),"Reliability of Reviews on the Internet: The Case of TripAdvisor", İç. **Proceedings of the World Congress on Engineering and Computer Science**, WCECS 23-25 October, San Francisco, USA. 1, ss. 453-457.

DELLAROCAS, Chrysanthos; (2003),"The Digitization of Word-of-Mouth: Promise and Challenges of Online Feedback Mechanisms", **Management Science**, 49(10), ss. 1407–1424.

DINÇER, Mithat Zeki ve Zaid ALRAWADIEH; (2015). Negative Word of Mouse in Hotel Industry: A Content Analysis of Online Reviews on Five Star Hotels in Jordan. Yayın aşamasında.

GRETZEL, Ulrike ve Kyung-Hyan YOO; (2008), "Use and Impact of Online Travel Reviews", İç. Peter O'CONNOR; Wolfram HÖPKEN ve Ulrike GRETZEL (Ed.), **Information and Technologies in Tourism,** Springer, Vienna, Austria, ss. 35-46.

JEACLE, Ingrid ve Chris CARTER; (2011), "In Tripadvisor We Trust: Rankings, Calculative Regimes and Abstract Systems", **Accounting, Organizations and Society**, 36, ss. 293–309.

KEATES, Nancy; (2007),"Deconstructing TripAdvisor". **Wall Street Journal**. http://www.wsj.com/articles/SB118065569116920710Erişim Tarihi: 22.12.2014.

LEE, Charles Changuk ve Clark HU; (2004), "Analyzing Hotel Customers' E-Complaints from an Internet Complaint Forum". **Journal of Travel &Tourism Marketing**, (17), 2-3, ss. 167-181.

LİTVİN, Stephen W., Ronald E. GOLDSMİTH ve Bing PAN; (2008), "Electronic Word-Of Mouth in Hospitality and Tourism Management". **Tourism Management**, 29, ss. 458-468.

O'CONNOR, Peter; (2008), "User-Generated Content and Travel: A Case Study on Tripadvisor.Com", İç. Peter O'CONNOR; Wolfram HÖPKEN ve Ulrike GRETZEL, **Information and Communication Technologies in Tourism**, ss. 47-58.

O'CONNOR, Peter; (2010),"Managing a Hotel's Image on TripAdvisor", **Journal of Hospitality Marketing & Management**, 19(7), ss. 754–772.

RICHINS, Marsha L.; (1983),"Negative Word-of-Mouth by Dissatisfied Consumers: A Pilot Study", **Journal of Marketing**, 47(1), ss. 68-78.

SINGH, Jagdip; (1988), "Consumer Complaint İntentions and Behavior: Definitional and Taxonomical Issues", **Journal of Marketing**, 52(1), 93-107.

SPARKS, Beverley A. ve Victoria BROWNING; (2010),"Complaining in Cyberspace: The Motives and Forms of Hotel Guests' Complaints Online", **Journal of Hospitality Marketing & Management**, 19, ss. 797–818.

WESTBROOK, Robert A.; (1987), "Product/Consumption-BasedAffectiveResponsesandPostpurchaseProcesses", **Journal of Marketing Research**, 24(3), ss. 258–270.

WILLIAMS, Paul ve Geoffrey N. SOUTAR; (2009), Value, Satisfaction and Behavioral Intentions in an Adventure Tourism Context, **Annals of Tourism Research**, 36(3), ss. 413-438.

ZEMKE, Ron; (1999),"Service recovery: turning oops into opportunity", İç. Ron ZEMKE ve John A. WOODS (Ed.), **Best Practices in Customer Service**, AMA Publications, New York, ss. 279-88.

ZHANG, Yi ve Camilla VÁSQUEZ; (2014), "Hotels' Responses to Online Reviews: Managing Consumer Dissatisfaction", **Discourse, Context and Media**, 6, ss. 54–64.

ZİYARETÇİLERİN OBJEKTİFİNDEN DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ SEYAHAT DENEYİMİ

Gürel ÇETİN[1]

Mehtap BALIK[2]

ÖZET

Seyahat boyunca çekilen fotoğraflar, turistlerin ziyaret ettikleri destinasyona dair aktivitelerin, duyguların ve deneyimlerin anlaşılmasını kolaylaştırabilir. Turistlerin destinasyonda geçirdikleri zaman içinde çektikleri fotoğraflar deneyimlerini görsel olarak kalıcı hale getirmekte, ziyaret edilen bölgede yaşanan duygusal ve deneyimsel öğelerin hatırlanmasını kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda bunların sosyal medya kanalları aracılığıyla paylaşılması ile dünya genelinde birçok kişi tarafından görülebilir hale gelmesi, turistik destinasyonlar açısından oldukça önemlidir. Fotoğraf/görsellik temelli araştırmalar, sözlü ve/veya yazılı verileri temel alan araştırmaların sınırlarını zorlayarak elde edilecek bulgulara yeni boyutlar kazandırabilir. Bu çalışmada da bu fikirden hareketle, Doğu Karadeniz Bölgesini (DKB) ziyaret eden turistlerin paylaştıkları fotoğraflarla neler deneyimlediklerini, hangi fotoğrafları paylaşılmaya değer gördüklerini incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, uluslararası boyutta turistlerin görsel ve yazılı olarak deneyimlerini ve tavsiyelerini paylaştıkları VirtualTourist adlı seyahat sitesinden DKB'yi ziyaret eden 25 üyenin paylaştığı toplam 310 fotoğraf içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu analiz sonucunda bulunan 113 nitelik; doğa, tarihi yapılar, yerel yaşam, turistik olanaklar ve turist/turistler olarak kategorize edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seyahat deneyimi, turist fotoğrafları, VirtualTourist, Doğu Karadeniz Bölgesi

TRAVEL EXPERİENCE OF EASTERN BLACK SEA REGION FROM VISITORS' OBJECTIVE

ABSTRACT

Travel photos may facilitate understanding of leisure activities, emotions and experiences of tourists. Photos taken during travel make tourists experiences visually permanent, and make easier recalling of emotional and experiential components about visited destination. Furthermore, there is an increasing tendency of tourists sharing their photos on social media which can be very important for destination because the shared photos can be seen worldwide. Photo/image-based research can bring novelty by pushing the limits of conventional research methods. Thus, this study aims at investigate what the tourists who visited Eastern Black Sea Region had experienced, and which kind of photos they found shareable. For this purpose, 310 photos shared by 25 tourists who are members of VirtualTourist were content analyzed. VirtualTourist is an international travel blog which allow the travelers for sharing their photos, experiences and reviews. As a result of this analysis 113 elements were extracted and grouped under five main categories: nature, historic buildings, local life, tourism facilities and tourist/tourists.

Keywords: tourist experience, travel photos, VirtualTourist, Eastern Black Sea Region

[1] Yard. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, gurelc@istanbul.edu.tr

[2] Araş. Gör., İstanbul Üniversitesi, mehtap.balik@istanbul.edu.tr

GİRİŞ

"*Turizm"* ve "*turist deneyimi*" kavramları genellikle belli bir çerçeve içinde, değişmeyen, sabit eylemler ve davranışlar temel alınarak açıklanmaya çalışılmıştır (Franklin ve Crang, 2001; Scarles, 2010). Turizm; yola çıkmak, varmak, gidilen destinasyonda bazı etkinliklere katılmak, satın almak ve geri dönmek gibi sıralı ve belirli olaylar serisi olarak görülmüştür. Destinasyonlar, belli sınırlar içinde, bazı dışsal faktörlerden etkilenen bölgeler veya alanlar olarak tanımlanmıştır. Ziyaretçi ve veya turist ise katı bir bireyselleşmenin maddeleşmiş hali olarak sadece faydalarını maksimize etmeye çalışan Homo-economicus (rasyonel ekonomik insan) olarak görülmüştür (Inglis, 2000; Franklin ve Crang, 2001). Bu turizm için sorunlu bir bakış açısıdır (Franklin ve Crang, 2001). Çünkü turist deneyimi bir bireyin kendi öznel değerlendirmesidir ve kişinin seyahat öncesi (planlama ve hazırlık), seyahat boyunca (destinasyonda) ve seyahat sonrasındaki (hatırlama) aktiviteleriyle bağlantılı olarak meydana gelen duygusal, kavramsal ve davranışsal olguların tümüdür (Tung ve Ritchie, 2011; Munar ve Jacobsen, 2014). Deneyimler kişiseldir ve kişinin turistik ürüne ve destinasyona dair algılarına ve karşılığında vereceği tepkilere göre değişiklik gösterirler (Munar ve Jacobsen, 2014).

Turizmin dinamik ve karmaşık bir çalışma alanı haline gelmesi (Franklin ve Crang, 2001; Tribe, 2005; Rakic ve Chambers, 2010) ve turist deneyimlerinin giderek çok yönlü ve farklılaşma/soyutlaşma eğiliminde olması (Crang, 1997; Crouch, 2000; Rakic ve Chambers, 2010) turizme dair araştırmaların daha kapsamlı hale getirilmesi ihtiyacını doğurmuştur (Rakic ve Chambers, 2010). Ziyaretçi ve veya turistlerin şimdiye kadar ulaşılmamış soyut deneyimlerini yorumlayabilmek için yeni ve alternatif yöntemlerin araştırmalara dâhil edilmesi gerekir (Scarles, 2010).

Fotoğraf ve video gibi görsel öğelerin kullanılması klasik araştırma yöntemlerine alternatif bir yol olarak ortaya çıkmıştır. Araştırmalarda video ve fotoğraf kullanımı sosyoloji ve antropoloji gibi bilim dallarında uzun süreden beri kullanılan bir yöntem iken, turizm gibi görselliğin oldukça önemli olduğu bir alanda, yapılan araştırmalarda görsel öğelerin kullanımının hala marjinal bir yöntem olduğu görülmektedir (Rakic ve Chambers, 2010; Matteucci, 2013).

Seyahat etmek ve fotoğraf çekmek doğası gereği birbirine bağlı iki eylemdir. Fotoğraflar, ziyaretçinin fotoğrafla karşılaştığı an gittiği yere dair anılarına şekil vermesini sağlayan bir çeşit zaman donduran (Bruno, 2003; Pan vd., 2014) araçlar ve belgelerdir (Haldrup ve Larsen, 2003; Larsen, 2008; Urry, 1990; Lo vd., 2011). Ayrıca fotoğraflar, turistlerin deneyimlerini başkalarıyla paylaşmasına olanak sağlar (Groves ve Timothy, 2001; Sontag, 2005). Günümüzde internetin sağladığı kolaylıklar ve sosyal medyadaki platformların gelişmesiyle seyahat deneyimlerine dair bilgiler ve duygular çeşitli yollardan rahatlıkla yayılmaktadır (Jacobsen ve Munar, 2008).

LİTERATÜR TARAMASI

Beard ve Ragheb (1983) boş zaman motivasyonlarını dört gruba ayırmışlardır. Bu motivasyonlardan ilki "entelektüel motif" yani bireylerin öğrenme, keşfetme, araştırma, düşünme ve hayal etme gibi zihinsel aktiviteleriyle bağlantılı olan ihtiyaçlarını kapsar. İkincisi "toplumsal öğeler motifidir" ve insanların sosyal nedenlerle ilgilendikleri öğeleri kapsar. Bu öğeler iki tür temel ihtiyaçtan oluşur; birincisi arkadaşlık ve kişilerarası ilişkiye duyulan ihtiyaç, ikincisi ise başkalarının saygısına duyulan ihtiyaçtır. Üçüncüsü olan "yeterlik-ustalık motifi" ise kişinin "başarmak, ustalaşmak, meydan okumak ve rekabet etmek" gibi arayışlarını barındırır. Sonuncusu ise aşırı uyarılmış yaşamsal durumlardan kaçmak ve uzaklaşmak gibi duyguların oluşturduğu "uyarıcı kaçma/kurtulma motifidir". Bu motif bazı bireyler için sosyal iletişimden kaçmak, ıssızlık ve sakinlik arayışıyken bazıları için dinlenmek ve rahatlamak arayışı olarak ortaya çıkar (Ryan ve Glendon, 1998).

Yukarıda sıralanan motivasyonlar göz önünde bulundurulduğunda turizme katılan bireylerin yaşayacağı deneyimlerin farklı özellikler taşıyacağı açıktır. Nitekim daha önce de belirtildiği gibi "deneyimler kişiseldir ve kişinin turistik ürüne ve destinasyona dair algılarına ve karşılığında vereceği tepkilere göre değişiklik gösterir" (Munar ve Jacobsen, 2014). Fakat neredeyse turist olmakla ayrı düşünülemez deneyimlerden bir tanesi fotoğraf çekmektir (Pan vd., 2014). Öyle ki Sontag (2005) eğlence için çıkılmış bir seyahate fotoğraf makinesi ile gitmemeyi doğal olmayan bir turist davranışı olarak görmüştür. Çünkü fotoğraflar, seyahatin gerçekleştiğinin, programın başarıyla yerine getirildiğinin ve eğlenildiğinin tartışılmaz bir kanıtıdır. Fotoğraf, dışarıda gerçekleşen tüketimin aileye, arkadaşlara ve komşulara gösterilen bir belgesi gibidir (Sontag, 2005).

Günümüzde fotoğraflar ve fotoğraf çekmek hayatın neredeyse her alanında vardır. Bir insanı fotoğraf çekmeye iten motivasyonlar kişiden kişiye değişir fakat bazı genellemelerin yapılması mümkündür. Fotoğraf çekmek, fotoğrafları saklamak ya da onlara bakmak; "zamana karşı korunma", "başkalarıyla iletişim kurma ve duygularını ifade etme", "kendini gerçekleştirme", "sosyal prestij", "oyalanmak ya da kaçmak" gibi beş farklı duyguyu tatmin etmektedir. Bu duyguları sırasıyla açıklamak gerekirse; ilk olarak fotoğraf; bazen harcanan zamanın yerini doldurarak ya da hafızadaki eksikliği gidererek, bazen de o anla ilgili hatıraları çağrıştırarak kısacası zamanın yok edici gücüne karşı bir fethetme duygusuyla zamanın geçtiğine dair üzüntüyü yenmeye yardımcı olabilir. İkincisi fotoğraf; insanların beraber geçirdikleri eski anlarını yeniden yaşatarak ya da bir kişinin diğerlerine olan ilgisini ve sevgisini göstererek onlarla iletişim içinde kalmasını sağlar. Üçüncüsü fotoğraf; bazen fotoğraf çekenlerin duygularını daha yoğun olarak yaşamalarına fırsat vererek bazen de onların teknik olarak ustalıklarını ispat eden sanatsal bir ifade tarzı olarak "kendilerinin farkına varmalarını" sağlar. Dördüncüsü fotoğraf; teknik bir marifet olarak ya da kişisel bir başarının (seyahat, etkinlik) veya

gösterişli bir harcamanın kanıtı olarak kişinin prestij duygusunu tatmin etmesini sağlayabilir. Son olarak fotoğraf; tıpkı bir oyun gibi bir oyalanma veya dikkat dağıtma aracı olabilir (Bourdieu, 1990).

Bir kişi fotoğraf çekerken, kendi teknik ve estetik yetenekleri, kişisel görüşü, deneyimleri ve bazı sosyal ve kültürel değerler tarafından belirlenen görsel bir anlayışın ortaya koymaktadır (Crawshaw ve Uryy, 1997; Wright, 2003; Pan vd., 2014).

Seyahat fotoğraflarının turizmde birçok rolü vardır. En bilindik haliyle, "siz şu anda burada değilsiniz fakat ben buradayım", "evde değilim" yani "günlük hayatımda olduğumdan farklı bir yerdeyim" gibi mesajlarla (Gordon, 1986) kişinin fiziksel olarak bir yeri ziyaret ettiğini (Hillman, 2007) ve orada bazı otantik, egzotik, "öteki" yaşamlara dair deneyimler yaşadığını kanıtlar (Chalfen, 1979). Bununla birlikte fotoğrafların, seyahatin hatıralarını oluşturmak (Bærenholdt vd., 2004) ve oluşturduğu bu hatıralarla bir hikâyeyi şekillendirmek gibi daha derin sembolik rolleri vardır. Soyut bir şeyi somutlaştıran öğeler olarak fotoğraflar, ziyaretçi ve veya turiste bu deneyimlerin mülkiyetine sahip olma ve dahası bu deneyimleri yönetme, şekillendirme ve ölçme olanağı verir (Schroeder, 2002; Sontag, 2005). Hikâyelerin oluşması sosyal ilişkilerin kurulması ve devam ettirilmesi gibi ilave getiriler de sağlar (Franklin ve Crang, 2001; Lo vd., 2011).

Sosyal medyada fotoğraf paylaşımında bulunanların beklentileri kişisel ve topluma ilişkin olarak iki grupta incelenebilir. Kişisel beklentiler, daha fazla tanınma ve saygı kazanma, arkadaş sayısını arttırma ya da karşılıklı daha sağlam bir işbirliği kurmak gibi bireyin kendisiyle ilgili beklentilerdir. Topluma ilişkin beklentiler ise kişinin sanal gruplarda paylaştığı bilginin etkisine dair beklentileridir ve bir amaca ulaşmak, sanal grubun bilgi tabanını zenginleştirmek ya da sanal grubu geliştirmeye devam etmek gibi etkiler bu duruma örnek gösterilebilir (Hsu vd., 2007). Ayrıca topluma ilişkin beklentiler, dayanışma ve bir gruba ait olmak gibi hisleri de barındırır (Jacobsen, 2000; Munar ve Jacobsen, 2014). İçeriği kullanıcılar tarafından oluşturulan Tripadvisor, Virtualtourist, Flickr vb. gibi siteler, bir tatil turu gibi karmaşık ve pahalı bir ürüne dair riskleri asgari seviyeye indirerek diğer turistlere yardımcı olmaktadır (Munar ve Jacobsen, 2014).

Doğu Karadeniz Bölgesi (DKB), farklı uygarlıklardan ve etnik kesimlerden izler taşıyan tarihi konakları, manastırları, kiliseleri, camileri, kaleleri, köprüleri, kaya mezarları; yaylaları, denizi, flora ve faunası, ormanları, gölleri, dereleri, iklimi, bitki örtüsü, temiz havası; yöreye özgü yemekleri (hamsi, lahana, mısır ve hayvansal ürünlerle yapılan yemekler, Anzer balı); etkinlikleri ve farklı kültürel geleneklerini hala koruyan yapısı ile birçok alternatif turizm çeşidine ev sahipliği yapacak potansiyele sahiptir (Kaya, 2014). Duman ve Kozak (2010) araştırmalarında Türkiye'de bulunan illerin sahip olduğu turizm kaynaklarına göre sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmada DKB içinde bulunan illerden Artvin ve Trabzon'un tarih turizmi kaynakları ile; Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize'nin ise doğa temelli turizm kaynakları ile ön plana çıktığı görülmüştür (Kaya, 2014).

AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmada DKB'yi ziyaret eden ziyarteçi ve veya turistlerin çektikleri fotoğraflar temel alınarak bölgede yaşadıkları seyahat deneyimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda DKB'yi ziyaret eden turistlerin fotoğraflarını paylaştıkları sosyal medya platformları araştırılmıştır. Araştırmada temel alınacak fotoğraflar VirtualTourist adlı siteden toplanmıştır. VirtualTourist (www.virtualtourist.com), dünya çapında 1.3 milyon mevcut üyeye sahip, seyahat edenlerin deneyimlerini ve önerilerini paylaştıkları bir seyahat sitesidir. Bu sitenin araştırmaya uygun bulunmasının öncelikli nedeni (sitede paylaşılmış toplam 3.7 milyon fotoğraftan anlaşılacağı gibi) turistlerin yorumlarından çok çektikleri fotoğrafların ön planda olmasıdır. Buna ek olarak sitenin ziyaretçi ve veya turistlerin seyahat ettikleri yerlere ait, profesyonel ya da profesyonel olmayan ve kendi isteklerince paylaştıkları fotoğraflar içermesi ve bu şekilde paylaşılmış fotoğrafların daha özgün bulgular elde etmeyi sağlayacağı fikridir. VirtualTourist'de bulunan *Photos* bölümünde Doğu Karadeniz Bölgsinde yer alan il ve ilçeleri etiketleyen fotoğraflardan 28 üye profiline ulaşılmıştır. Bu üyelerden üçü, paylaştıkları fotoğraflardaki destinasyonda yaşayan yerel halktan kişiler olması nedeniyle araştırmaya dahil edilmemişlerdir. Geriye kalan 25 üye profilin paylaştığı toplam 310 fotoğraf incelenmek üzere kaydedilmiştir.

Albers ve James (1988)'e göre fotoğraf temelli araştırmalarda kullanılan iki yöntem vardır. Bunlar semiyotik ve içerik analizidir. Bu araştırmada fotoğraflar içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analizi, bir metinden ya da başka anlamlı bir maddeden(görseller, sanat eserleri, haritalar, sesler, işaretler, semboller vb.) geçerli ve tekrarlanabilir çıkarımlar yapmayı sağlayan bir araştırma yöntemidir (Krippendorff, 2004). Barelson (1952)'a göre içerik analizi, iletişimin açık içeriğinin nesnel, sistematik ve niceliksel açıklamasıdır. Barelson (1952)'un bu tanımı niceliksel içerik analizi olarak geçmektedir. İçerik analizinin bir diğer türü ise niteliksel içerik analizidir ve temanın tanımlanması ve kodlanmasının sistematik olarak sınıflandırılması yoluyla veri içeriğinin öznel olarak yorumlanması şeklinde tanımlanmaktadır (Hsieh ve Shannon, 2005). Çeşitli araştırmalarda niceliksel ve niteliksel içerik analizi bir arada kullanılmıştır (Barelson, 1952). Bu çalışmada hem niteliksel hem de niceliksel içerik analizi kullanılarak yapılmıştır.

İçerik analizi, fotoğraf ile ilgili araştırmalarda kullanılan bir yöntem olarak sosyal bilimlerde önemli bir yeri vardır (Albers ve James, 1988). Destinasyon imajına dair yapılan fotoğraf temelli araştırmalarda içerik analizi Donaire vd. (2014), Camprubi vd. (2012), Choi vd. (2007), Dilley (1986), Gali ve Donaire (2005), Govers ve Go (2004), Pritchard ve Morgan(1996), Santos (1998) gibi araştırmacılar tarafından kullanılmıştır.

Bu araştırma bir ekip çalışması olması nedeniyle, VirtualTourist adlı seyahat sitesinden indirilen toplam 310 fotoğraf bağımsız iki araştırmacı tarafından tek tek incelenmiş, kodlamalar yapılmış (Cole,

1988) ve bu kodlar karşılaştırılmıştır (Charmaz, 2006). Her iki araştırmacının ortak kararı sonucu belirlenen 113 maddeden 5 farklı ve anlamlı kategori elde edilmiştir (Dey, 1993; Hsieh ve Shannon, 2005). Bu kategoriler: Doğa, Tarihi Yapılar, Yerel Yaşam, Turistik Olanaklar ve Ziyaretçi(ler)-Turist(ler)'dir.

BULGULAR

A. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri ve Fotoğraf Paylaşma Durumları

Aşağıdaki tablolarda katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve fotoğraf paylaşma durumları belirtilmiştir.

Şekil 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Cinsiyet	**Sayı**	**Oran (%)**
Kadın	7	28
Erkek	18	72
Toplam	25	100
Lokasyon		
Yurtiçi	14	56
Yurtdışı(Avrupa 4, USA 3, Asya 3, Avustralya 1)	11	44
Üyelik Süreleri (Yıl)		
1 ile 4	2	8
5 ile 9	9	36
10 ile 15	14	56
Seyahat Ettikleri Ülkelerin Sayısı		
1 ile 19	10	40
20 ile 39	9	36
40 ve üzeri	6	24

Şekil 1'de görüldüğü gibi, Doğu Karadeniz Bölgesini ziyaret eden toplam 25 üye profilin çoğunluğu (%72) erkek turistlerden oluşmaktadır. Fotoğraf paylaşanların %56'sı yerli, %44'ü yabancı(Avrupa, Amerika, Asya ve Avustralya) turistler olmuştur. Katılımcılar, profillerinde gerçek yaşlarına dair herhangi bir bilgi vermemiş ve sadece üyelik sürelerini belirtmişlerdir.

Tablo 1'den incelenen üyelik sürelerine göre üyelerin yarısından fazlasının(%56) 10-15 yıllık, % 36'sının 5-9 yıllık üyeler olduğu tespit edilmiştir. Üyelerin seyahat ettikleri ülke sayıları incelendiğinde %40'nın 20'den az sayıda, %36'sının 20-40 arasında, %24'ünün ise 40'tan fazla ülkeye seyahat ettikleri görülmüştür. Bu oranlar katılımcıların çoğunun deneyimli turistlerden oluştuğunu göstermektedir.

Şekil 2: Katılımcıların Fotoğraf Paylaşma Durumları

	Sayı	**Oran(%)**
DKB İçin Paylaşılan Toplam Fotoğraf	310	1,14
Paylaşılan Diğer Fotoğraf	26812	98,86
Toplam	27122	100

Şekil 2'de ise katılımcıların fotoğraf paylaşma durumları incelenmiştir. Bu tabloda görüldüğü gibi 25 katılımcının profillerinde paylaştıkları toplam fotoğraf sayısı 27,122 iken DKB için paylaştıkları toplam fotoğraf sayısı 310 olmuştur. Başka bir deyişle bu 25 katılımcının DKB için paylaştıkları fotoğraf sayısı, paylaştıkları toplam fotoğraf sayısının %1.14'üdür.

B. Fotoğrafların İncelenmesi

İçerik analizi yöntemine tabi tutulan 310 fotoğrafın incelenmesiyle elde edilen 113 nitelikten 5 farklı kategori üretilmiştir: Doğa (% 95), tarihi yapılar (% 60), yerel yaşam (% 55), turistik olanaklar (% 15) ve ziyaretçi(ler)-turist(ler) (% 35) aşağıda detaylı olarak anlatılmıştır.

Doğa

Fotoğraflarda görülen göl, çay, nehir, dere, deniz, şelale, ağaçlar, orman, dağlar ve tepeler, vadi, çayır, sis, bulut, kar, güneş, çiğ, çiçekler ve otsu bitkiler, sarp ve kayalık alanlar, evcil olmayan hayvanlar, yeşil, mavi, gri gibi renkler (insan tarafından üretilmemiş varlıklar) "Doğa" kategorisi altında bir araya getirilmiştir. Uzungöl, Karagöl, buzul gölleri, Çoruh Nehri, Kaçkar Dağları ve bulut denizi, Karadeniz, küçük dereler ve Şelaleler fotoğraflarda görülen doğal çekicilikleridir. Ormanlar ve diğer bitkilerle tamamen yeşil, iklimsel özelliklerden dolayı sık sık karşılaşılan sis ile gri, güneşli günlerde ise berrak bir mavi fotoğraflardaki hâkim renklerdendir. İncelenen fotoğrafların neredeyse hepsinde doğal unsurların baskın olduğu görülmüştür; bir kilise, cami ya da yerel bir ev bile çekilirken çoğunlukla manzarayla beraber çekilmiştir. Bununla beraber fotoğraflarda denize az rastlanması denize kıyısı olan bu destinasyonlar açısından şaşırtıcıdır.

Doğa ve manzara, yerellik ve orijinallik taşıyan turist deneyimleridir (Çetin ve Bilgihan, 2015; Alegre ve Grau, 2010; Barnes vd., 2014; Engeset ve Elvekrok, 2014; Perkins ve Thorns, 2001). Doğa, insanda "canlandırıcı, heyecanlandırıcı, güzel, rahatlatıcı, sıkıcı, kasvetli, çirkin" gibi pozitif ve negatif duygular uyandırabilir (Russel ve Pratt, 1980). Katılımcıların sıklıkla fotoğrafladığı bozulmamış bitki örtüsü, renkli çiçekler, engebeli dağlar, derin vadiler, karlı zirvelere yakın berrak buzul gölleri, bulutları yukarıdan görmeyi sağlayacak kadar yüksek dağların turistlerde pozitif duygular

uyandırdığını söylenebilir. Yalnızca bir fotoğrafta baraj yapımı nedeniyle bozulmuş, tahrip edilmiş bir alan konu edinilmiştir.

Tarihi Yapılar

Manastır, kilise, cami, kale, köprü, çeşitli kalıntılar ve harabeler, duvar kabartmaları, tarihi konaklar ve evler, freskler ve diğer duvar çizimleri gibi geçmişten günümüze bozulmuş ya da bütün olarak ulaşmış bu varlıklar "Tarihi Yapılar" kategorisi altında toplanmıştır. İncelenen fotoğraflarda en çok rastlanan tarihi yapı Sümela Manastırı olmuştur. Buna paralel olarak Sümela Manastırın dış ve iç kısımlarında görülen freskler Sümela Manastırını fotoğraflayan birçok kişi tarafından tema olarak seçilmiştir. Tarihi yapılar kategorisinde sıklıkla karşılaşılan bir diğer yapı da kiliselerdir. Fotoğraflanan kiliselerin birçoğu kırsal alanlarda kullanıma açık olmayan ve iyileştirme veya restorasyon yapılmamış kiliselerdir. Ayrıca Sümela Manastırında objektiflere yansıyan fresklerin üzerleri yazılmış, çizilmiş ya da kazılmıştır. Tarihi alanların, turizm kapsamında kullanılması hem alanın korunmasını sağlayan hem de ekonomiyi canlandıran yönüyle batılı ülkeler tarafından uzun süredir uygulanmaktadır (Lu vd., 2014). Bu bağlamda bu yapıların restore edilip turizme kazandırılmasının ekonomik getirileri olacağı gibi farklı kültürlere duyulan saygının da göstergesi olacaktır. Atatürk Evi de fotoğraflarda görülen diğer yapılardan biridir.

Tarihi bir alanı ziyaret eden bazı insanlar kendi atalarıyla, geçmişiyle bağ kurabilir, bir şeyler öğrenebilir, yeni bir şey görebilir, başkaları hakkında farklı bilgiler edinmiş olabilirler (Poria vd., 2006). Araştırma dâhilindeki bir katılımcının geçmişte atalarının yaşadığı toprakları ziyaret ettiği açıkça anlaşılmaktadır. Geri kalan katılımcılar için buna benzer bir sonuç çıkarılamaz ancak bunlar da farklı kültürlere dair yeni bir şeyler öğrendiklerini, gördüklerini çektikleri fotoğraflarla kanıtlamışlardır.

Yerel Yaşam

Yerel halk, yerel giyim, yerel yemekler, yerel mimari evleri, yerli halkın kullandığı araç ve gereçler, köy, kasaba, şehir, etkinlikler, eski yollar, patikalar, bahçe ve tarlalar, yetiştirilmiş bitkiler ve hayvanlar gibi yerel halk tarafından oluşturulan, geliştirilen veya kullanılan tüm formlar "Yerel Yaşam" başlığı altında toplanmıştır. Genellikle köy ya da yaylalardaki ahşap evlerde objektife yansıyan kilim dokuyan ve yöresel kıyafetler içindeki yaşlı bir kadın, tırpan ile bahçesindeki otları deren yine yöresel giyimli bir kadın, balta ile odun parçalayan yaşlı bir adam, kapı önünde oturmuş yaşlı çift ve çocuklar, yöresel kıyafetler giydirilmiş kız çocuğu, çobanlar ve koyunları, sırtlarında yük taşıyan kadınlar, duvara asılmış hayvan postları, ahşap işlemeli kapılar, şömine, kilimler ve divanlar, gaz lambası, soba, tandır, çay tarlaları, mısır koçanları, serender, boğa güreşleri festivali, patika yollar, bazı yöresel yemekler incelenen fotoğraflarda yerel yaşama dair izlerdir.

Yöresel yemekler bu kategori altında az fotoğraflanan unsurlardan biri olmuştur. Oysaki bölgede gerek hamsiden gerekse diğer bitkisel ve hayvansal ürünlerden elde edilen birçok yöresel yemek çeşidi vardır.

Yerel halk, birçok fotoğrafa doğal haliyle yansımıştır, halk turistlerin dikkatini çekmek için normal yaşantısını sahnelememiştir. Bu durum kültürel turizm açısından oldukça önemli olan otantizm anlayışla bağdaşmaktadır (Çetin ve Bilgihan, 2015; Engeset ve Elvekrok, 2014; MacCannel, 2001).

Fotoğraflarda az sayıda şehir merkezi ve şehre dair görüntü bulunmaktadır. Bu bağlamda ziyaretçi ve veya turistlerin şehir merkezlerinde az vakit geçirdikleri, buraları çekici ve etkileyici bulmadıkları ya da farklı sebeplerle şehir merkezine dair fotoğrafları sitede paylaşmak istemedikleri söylenebilir.

Turistik Olanaklar

Fotoğraflarda görülen otel, pansiyon, restoran, kafe, mönü, yol, harita ve rotalar, otogar, rafting, kayak, doğa yürüyüşü gibi turistlerin konaklama, yeme-içme, ulaşım ve zevk almak gibi çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan imkanlar "Turistik Olanaklar" kategorisi altında bir araya getirilmiştir. Fotoğraflarda konaklama tesislerine dair görülenler, ahşap oteller ve pansiyonlar, şehir merkezinde bir betonarme otel binası, ahşap kayak tesisi ve pisti, birkaç tabela, bu ahşap konaklama tesislerine ait temiz ve düzenli birkaç odadır. Restoran ve kafelerde katılımcılar tarafından az sayıda fotoğraflanan öğeler olmuşlardır.

İncelenen fotoğraflarda turistik olanakların; doğa, tarihi yapılar ve yerel yaşam kadar ilgi çekmediği görülmüştür. Fotoğraflananların ise çoğunlukla ahşap oteller ya da pansiyonlar olması ve bunların kırsal alanlarda olması, yerel mimariye uygun konaklama tesislerinin daha çok dikkat çektiği ve paylaşıldığı savını desteklemektedir.

Ziyaretçi(ler)-Turist(ler)

Turistin kendisinin ya da diğer turistlerin, yalnız ya da diğer turistlerle veya yerel halkla beraber göründüğü fotoğraflar bu başlık altında toplanmıştır. Katılımcıların yarısından çoğunun kendilerinin bulundukları fotoğrafları paylaşmadıkları görülmüştür. Diğer turistler de az fotoğraflanan unsurlardan olmuşlardır. Yerel halk ve turistin bir arada göründüğü sadece birkaç kare mevcuttur.

Bourdieu (1990)'a göre turistlerin bizzat kendilerinin bulunduğu fotoğraflarda onları, göze çarpan özelliklere sahip bir turistik çekicilik ile az görmek pek sık rastlanan bir durum değildir. Genellikle söz konusu çekiciliğin arka planda, kendilerinin ön planda olduğu fotoğraf makinesi ile yüz yüze pozlar verirler ki orada olduklarını kanıtlayabilsinler. Bu araştırma dahilindeki fotoğraflarda da az sayıda buna benzer fotoğraf vardır. Ancak genellikle söz konusu çekicilik turistin kendisi olmadan, bazen de yerel yaşam unsurlarıyla çekilmiştir. Burada turistlerin çoğunluğunun bir belgeselci gibi

doğayı, tarihi yapıyı ve yerel halkı kendisi ya da diğer turistler olmadan yani doğal halleriyle çekmeyi yeğledikleri görülmüştür. Bu durum turistlerin, kültürel ya da doğal bir alandan insan varlığını silerek sadece manzarayı çekme isteklerinin sonucunda da ortaya çıkmış olabilir (Donaire vd., 2014).

SONUÇ

Öğrenme, keşfetme, ilişki kurma, başarabilme, meydan okuma, kaçma, kurtulma gibi farklı motivasyonlarla seyahate çıkan birçok insan, "ben orada oldum", "bir seyahat gerçekleştirdim", "eğlendim", "farklı insanlarla iletişim kurabildim", "hatıralarımdan kalıcı bir hikaye oluşturdum" gibi duygu, düşünce ve isteklerle fotoğraflar çekmektedir. Çekilen bu fotoğraflar, kişisel ve toplumsal bir takım beklentilerin etkisiyle ve teknolojik olanakların yardımıyla sosyal medya platformlarında paylaşılmaktadır. Paylaşılan fotoğraflar seyahate çıkacak olan insanların kararlarını etkilemenin yanı sıra seyahat edenlerin deneyimleri üzerine çalışan araştırmacılara da zengin bir kaynak sunmaktadır.

Bu çalışmada da VirtualTourist adlı seyahat sitesinden, doğal ve tarihi çekicilikleri ile önemli bir destinasyon olma potansiyeli taşıyan Doğu Karadeniz Bölgesini ziyaret eden turistlerin paylaştığı toplam 310 fotoğraf içerik analizi yöntemi ile incelenerek 113 nitelik belirlenmiştir. Bu nitelikleri en çok görülenden en aza doğru olmak üzere doğa, tarihi yapılar, yerel yaşam,stziyaretçi(ler)-turist(ler) ve turistik olanaklar adlı 5 boyut altında toplanmıştır.

Crang (1997)'da belirttiği gibi bir olayın ya da durumun bir parçası çok doğal bir şekilde gerçekleşiyorsa bu olay ya da durumun fotoğrafını basit bir kaydedici olarak göremeyiz. Bu tür bir durum olan turizmde de çekilen fotoğrafların sadece kaydedilmek için çekilmediğinden hareketle bu çalışmadaki fotoğraflar yorumlanmaya çalışılmıştır.

Fotoğrafların çoğunluğu ya sadece doğal unsurlar ya doğal unsurlarla beraber tarihi yapılar ya da doğal unsurlarla beraber yerel yaşamı yansıtmaktadır. Doğa, tarihi yapılar ve yerel yaşamın birçok fotoğrafta iç içe geçmesi ziyaretçi ve veya turistlerin genellikle bölgenin özgünlüğünü konu edindiklerini göstermektedir. Ayrıca bu üç boyutun baskın olması DKB'yi ziyaret eden ziyaretçi ve veya turistlerin canlanma, rahatlama, heyecanlanma, öğrenme, keşfetme, farklı hissetme, doğaya ve geçmişe olan özlem, hayranlık gibi duyguları barındıran deneyimler yaşamalarını sağladığı söylenebilir. Ziyaretçi ve veya turistler; kendisini, diğer turistleri, yerel halk ile kendisini ve turistik olanakları içeren az sayıda fotoğraf paylaşmıştır. İncelenen fotoğraflarda, ziyaretçi ve veya turistlerin kendilerinin oldukları fotoğrafları paylaşmamaları sıklıkla rastlanılan bir turist davranışı olamamakla birlikte ziyaretçinin kendisini sadece izleyen ve kaydeden bir üçüncü göz rolünde olduğu söylenebilir.

Bunun yanında çoğunlukla olumsuz bir durumu yansıtan fotoğrafları paylaşmayan turistlerin, zarar görmüş ve onarılmamış freskleri, kiliseleri ve baraj yapımı nedeniyle bozulmuş doğanın

fotoğraflarını paylaşmışlardır. Bu durum, ziyaretçi ve veya turistlerin her ne kadar çevresine olumlu deneyimler yaşadığına dair mesajlar vermeye çalışsa da doğanın ve tarihin bütünlüğünün ve özgünlüğünün bozulmasını hoş karşılamadıkları, fotoğraflarıyla buna dikkat çekmek istediklerine işaret edebilir.

Bunlara ek olarak denize kıyısı olan ve hamsi balığından yapılan çok çeşitli yemekler yapması ile bilinen bu destinasyonda her ikisinin fotoğraflarına da pek nadir rastlanması dikkat çekicidir. Daha önce de belirtildiği gibi seyahate çıkacak olanların kararlarını etkileyecek bu fotoğraflar destinasyonun imajı açısından çok önemlidir. İncelenen fotoğraflarda diğer doğal, tarihi ve yerel unsurlarla yakalanan özgün karede, denizin ve yerel yemeklerin eksikliği fark edilmektedir.

Bu araştırma yapılırken araştırmanın örnekleminin bir sosyal medya platformundan alınmasından kaynaklanan bazı kısıtlar oluşmuştur. Örneklem üzerinde yeterince kontrol sağlanamamış ve yine örneklem profili hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. İleride yapılacak olan çalışmalarda farklı nitel ve nicel yöntemlerden yararlanılarak ve farklı bölge ve destinasyonlara uyarlanarak daha kapsamlı incelemeler yapılabilir.

KAYNAKÇA

ALBERS, Patricia C. ve William R. JAMES; (1988), "Travel Photography: A Methodological Approach", **Annals of Tourism Research**, 15(1), 134-158.

ALEGRE, Joaquin ve Jaume GARAU; (2010), "Tourist Satisfaction and Dissatisfaction", **Annals of Tourism Research**, 37(1): 52-73.

BAERENHOLDT, Joergen; Wolfgang FRAMKE; Jonas LARSEN; Michael HALDRUP; John URRY; (2004), **Performing Tourist Places (New Directions in Tourism Analysis),** UK, Ashgate Publising

BARNES, Stuart J.; Jan MATTSSON ve Flemming SORENSEN; (2014), "Destination Brand Experience and Visitor Behavior: Testing a Scale in the Tourism Context", **Annals of Tourism Research**, 48: 121-139.

BARELSON, Bernard; (1952), **Content Analysis In Communication Research,** Free Press, Glencoe.

BEARD, Jacob G. ve Mounir G. RAGHEB; (1983), " Measuring Leisure Motivation", **Journal of Leisure Research**, 15(3), 219-228.

BRUNO, Guiliana; (2003), "Collection and Recollection on Film Itineraries and Museum Walks", iç. Richard ALLEN ve Malcolm TURVEY (Ed.), **Camera Obscura, Camera Lucida: Essays in Honor of Annette Michelson**, Amsterdam University Press, Amsterdam, 231-261

BOURDIEU, Pierre; (1990), **Photography: A Middle-brow Art**, Stanford: Stanford University Press, 14p.

CAMPRUBI, Raquel; Jaume GUIA ve Jordi COMAS; (2012), "Analyzing Image Fragmentation In Promotional Brochures: A Case Study In Two Urban Destinations", Journal of Hospitality and Tourism Research, http://dx.doi.org/10.1080/13683500.2012.733358

CHALFEN, Richard; (1979), "Photography's Role in Tourism: Some Unexplored Relationships", **Annals of Tourism Research**, 6 (4), 435–447.

CHOI, Soojin; Xinron Y. LEHTO ve Alastair M. MORRISON; (2007) "Destination Image Representation On The Web: Content Analysis Of Macau Travel Related Websites", 28 (1), 118-129.

CRANG, Mike; (1997), "Picturing Practises: Research Through The Tourist Gaze", **Progress in Human Geography**, 24(2), 359-373.

CRAWSHAW, Carol ve John URRY; (1997), "Tourism and The Photographic Eye", iç. Chris ROJEK ve John URRY (Ed.), **Touring Cultures Transformations of Travel and Theory**, 176-196.

CROUCH, David; (2000), "Places Around Us: Embodied Lay Geographies in Leisure and Tourism", **Leisure Studies**, 19(2), 63-76.

DILLEY, Robert S.; (1986), "Tourists Brochures and Tourist Images", **Canadian Geographer**, 30, 59–65.

DONAIRE, Jose A.; Raquel CAMPRUBÍ ve Nuria GALÍ; (2014), "Tourist Clusters From Flickr Travel Photography", **Tourism Management Perspectives**, 11, 26-33.

DUMAN, Teoman ve Metin KOZAK (2010); "The Turkish Tourism Product: Differentiation and Competitiveness", **Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research,** 21(1), 89-106.

ENGESET, Marit Gundersen ve Ingunn ELVEKROK; (2014), "Authentic Concepts: Effects on Tourist Satisfaction", **Journal of Travel Research**, Ahead of of print. doi:10.1177/0047287514522876.

FRANKLIN, Adrian ve Mike CRANG; (2001), "The Trouble with Tourism and Travel Theory", **Tourist Studies**, *1*(1), 5-22.

GALI, Nuria ve Jose, DONAIRE; (2005),"The Social Construction Of The Image Of Girona: A Methodological Approach", **Tourism Management**, 26 (5), 777–785.

GROVES, David L. ve Dallen J. TİMOTHY; (2001), " Photographic Techniques and the Measurement Of Impact and Importance Attributes on Trip Design: A Case Study", **Society and Leisure,** 24(1), 311-317.

GORDON, Beverly; (1986), "The Souvenir: Messenger of the Extraordinary", **The Journal of Popular Culture,** 20(3), 135-146.

GOVERS, Robert ve Frank M. GO; (2005), "Projected Destination Image Online: Website Content Analysis of Pictures and Text", **Information Technology & Tourism**, 7, 73–89.

HALDRUP, Michael ve LARSEN, Jonas; (2003), "The Family Gaze", **Tourist Studies**, 3 (1), 23-45.

HILLMAN, Wendy; (2007), "Travel Authenticated?: Postcards, Tourist Brochures, and Travel, Photography", **Tourism Analysis,** 12 (2), 135–148.

HSU, Meng-Hsiang; Teresa L. JUB; Chia-Hui YEN ve Chun-Ming CHANGA; (2007), "Knowledge Sharing Behavior in Virtual Communities: The Relationship Between Trust, Self-Efficacy, and Outcome Expectations", **International Journal of Human-Computer Studies**, 65(2), 153-169.

INGLIS, Fred; (2000), **The Delicious History of the Holiday**, Routledge, London, 3p.

JACOBSEN, Jens Kristian; (2000), "Anti-tourist Attitudes", **Annals of Tourism Research**, *27*(2), 284-300.

KAYA, Fazıl; (2014), Destinasyon Markalaşması Sürecinde Doğu Karadeniz Bölgesinin Doğal ve Kültürel Kaynaklar Açısından Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

KRIPPENDORFF, Klaus; (2004); **Content Analysis: An Introduction to Its Methodology**, Sage, London.

LARSEN, Jonas; (2008), "Practices and Flows of Digital Photography: An Ethnographic Framework", **Mobilities**, 3(1), 141-160.

LO, Iris Sheungting; Bob MCKERCHER; Ada LO; Catherine CHEUNG ve Rob LAW; (2011), "Tourism and Online Photography", **Tourism Management,** *32*, 725-731.

LU, Lu; Christina G. CHİ ve Yi LİU; (2014), "Authenticity, Involvement, and Image: Evaluating Tourist Experiences at Historic Districts", **Tourism Management,** *50*, 85-96.

MATTEUCCI, Xavier; (2013), "Photo Elicitation: Exploring Tourist Experiences with Researcher-Found Images", **Tourism Management**, *35*, 190-197.

MUNAR, Ana Maria ve Jens Kr. Steen JACOBSEN; (2014), "Motivations for Sharing Experiences Through Social Media", **Tourism Management**, *43*, 46-54.

PAN, Steve; Jinsoo LEE ve Henry TSAI; (2014), "Travel Photo: Motivations, Image Dimensions, and Affective Qualities Of Places", **Tourism Management**, 40, 59-69.

PRITCHARD, Annette ve Nigel J. MORGAN; (1996), "Selling The Celtic Arc To The USA: A Comparative Analysis Of The Destination Brochure Image Used In The Marketing Of Ireland, Scotland And Wales", **Journal of Vacation Marketing**, 2 (4), 346–365.

PORIA, Yaniv; Arie REICHEL ve Avital BRIAN; (2006), "Heritage Site Management: Motivations and Expectations", **Annals of Tourism Research**, 33(1): 162-178.

RAKIC, Tijana ve Donna CHAMBERS; (2010), Innovative Techniques in Tourism Research: An Exploration of Visual Methods and Academic Filmmaking. **International Journal of Tourism Research**, *12*, 379-389.

ROBINSON, Mike ve David PICARD; (2009), "Moments, Magic and Memories: Photographing Tourists, Tourist Photographs and Making Worlds", iç. Mike ROBINSON ve David PICARD (Ed.) , **The Framed World: Tourism, Tourists and Photography**, MPG Books Limited, Great Britain, ss. 1-38.

RYAN, Chris ve Ian GLENDON; (1998), "Applications of Leisure Motivation Scale to Tourism", **Annals of Tourism Research**, 25(1), 169-184.

SANTOS, Jessica; (1998), "The Role Of Tour Operators' Promotional Material In The Formation of Destination Image and Consumer Expectations: The Case of The People's Republic of China", **Journal of Vacation Marketing**, 4 (3), 282–297.

SCARLES, Caroline; (2010), Where Words Fail, Visuals Ignite: Opportunities For Visual Autoethnography İn Tourism Research, **Annals of Tourism Research**, *37*(4), 905-926.

SCHROEDER, Jonathan; (2002). **Visual Consumption**, Routledge, London.

SONTAG, Susan. (2005). **On Photography,** 2. Baskı, Rosetta Books, New York.

TRIBE, John; (2005), "New Tourism Research", **Tourism Recreation Research**, *2*(30), 5-8.

TUNG, Vincent Wing Sun ve J.R. Brent RİTCHİE; (2011), "Exploring the Essence of memorable Tourism Experiences", **Annals of Tourism Research,** 38(4), 1367-1386.

URRY, John; (1990), **The Tourist Gaze**, Sage, London, 124p.

WRIGHT, Terence; (2003), **The Photography Handbook**, Routledge, London and New York.

ETKİNLİKLERE YÖNELİK ZİYARETÇİ ALGILARI: AYDER KARDAN ADAM ŞENLİĞİ ÖRNEĞİ

Özge GÜDÜ DEMİRBULAT[1]

Gencay SAATCI[2]

ÖZET

İnsanların farklı kültürleri tanıma ve kültürel etkinliklerde bulunma arzusu ve tatil zamanlarını eğlenceli faaliyetlerle geçirme isteklerini karşılama potansiyelleri ile öne çıkan yerel etkinlikler, günümüz turizm pazarında önemi yadsınamayacak düzeyde yer almaktadır. Her geçen yıl biraz daha gelişen ve daha geniş kitlelere hitap etmeye başlayan yöresel etkinliklerden bir tanesi de Rize İli Çamlıhemşin İlçesi Ayder Yaylası'nda düzenlenen Kardan Adam Şenliği'dir. Yerel etkinlikler kapsamında şenliklerin, düzenlendikleri yörede sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel değişimler meydana getirdiğinden söz etmek mümkündür. Araştırmada, Kardan Adam Şenliği'nin turistler üzerindeki sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkileri ortaya çıkarılmaya ve turistin düzenlenen etkinlik hakkındaki algıları öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, öncelikle yerel etkinliklere yönelik kavramsal bir çerçeve oluşturulmuş ve 31 Ocak-1 Şubat 2015 tarihlerinde sekizinci kez düzenlenen Kardan Adam Şenliği'ne katılan yerli turistler üzerinde yürütülen araştırma sonuçları tartışılmıştır. Araştırma sonuçlarından yola çıkarak, yöresel etkinliklerin kültürel ve sosyal alanların tümünde bir kazanım sağlayabilecek nitelikte turizm faaliyeti olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Etkinlik, Yerel Etkinlik, Turizm Etkileri, Kardan Adam Şenliği.

VISITORS PERCEPTION OF EVENTS: A SAMPLE OF AYDER SNOWMAN FESTIVAL

ABSTRACT

In today's tourism market, local events, that come up with people's desire to understanding of different cultures and engaging in cultural activities and meeting the people's desire to spend their vocation time with fun activities, is located at the level of undeniable importance. Snowman Festival, organized in Ayder Highland, Çamlıhemşin, Rize, is one of the local events that slightly more developed and began to appeal to a wideraudience everyyear. It is possible to say that local actvities with in the scope of the festival bring about socio-cultural, economic and environmental changes in the region. In the study, socio-cultural, economic and environmental impacts of the Snowman Festival on tourists have been studied to reveal. And then, the perception of tourists about the events were trying to learn. For this purpose, a conceptual framework was created primarily for local events. Then, a research has been conducted on domestic tourists who join Snowman Festival, organized for 8th at 31 January-1 February 2015, made and the results of the research discussed. According to research results, it is possible to say that local events, providing a gain in all of the cultural and social fields.

Key Words: Events, Local Events, Tourism Impacts, Snowman Festival.

[1] Arş. Gör.; Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi (ozgegudu@hotmail.com)
[2]Öğr. Gör.;Uludağ Üniversitesi Harmancık Meslek Yüksekokulu (gencaysaatci@uludag.edu.tr)

GİRİŞ

Turizm yalnızca ekonomik bir olay olmayıp, sosyal ve kültürel yönleri de olan, toplumu ve sosyal yapıyı etkileyen bir harekettir (Şebin vd., 2010: 28). Etkinlikler, turizm olgusunun en hızlı, eğlenceli ve canlı unsurlarından biridir (Meydan Uygur ve Çelik, 2010: 37). Etkinlikler; insanların birlikte hareket etmesi sonucunda gerçekleşen, toplumsal ya da bireysel birtakım ihtiyaçları gidermek veya bireysel olarak başarıya ulaşılamayan durumlarda, bir grup ve örgüt olarak ortak amaçlara ulaşmak, ortak bir duygu ya da düşünceyi paylaşmak ve toplumsal yaşam içinde sosyal bir varlık olabilmek gibi amaçlarla düzenlenen olaylardır (Ekin, 2011: 3). Bölgeye özgü yerel etkinlikler ise; bir şehrin veya bölgenin ruhunu yansıtan ve bölgenin söz konusu faaliyetlerle anılmasını sağlayan olaylardır. Brezilya'daki Rio De Janerio Karnavalı, Almanya Münih'teki Oktober Fesitivali ve Türkiye'de düzenlenen yerel etkinlikler, bu tür olaylara örnek olarak gösterilebilir (Kızılırmak, 2006: 183).

Yerel etkinlikleri; çeşitli müzik, tiyatro gruplarının gösterisi, resim sergileri, yöresel festivaller (karpuz, kiraz festivali, deve güreşi, yağlı güreş organizasyonları, panayırlar vb.) şeklinde ifade etmek mümkündür (Atak, 2009: 54; Çulha, 2008: 1830; Gül vd., 2013: 215). Etkinlik turizmi kapsamında literatürde yapılmış çok sayıda çalışma (Atak, 2009; Bilgili vd., 2012; Chen, 2011; Çelik, 2009; Ekin, 2011; Gürsoy vd., 2004; Hodur ve Leistritz, 2008; Jackson, 2008; Jones, 2001; Karagöz, 2006; Kömürcü, 2013; Morgan ve Condliffe, 2006; Yang vd., 2010) bulunmaktadır. Özellikle bir etkinlik turizmi çeşidi olan festivallerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerinin ölçülmesi amacıyla yerel halk örneklem seçilerek yapılan çalışmalar yadsınamayacak düzeydedir. Bu çalışmada ise, etkinlik turizminin bir başka çeşidi olan yöresel şenliklerin; sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerinin turistlerin bakış açısıyla değerlendirilmesine çalışılmaktadır.

Rize İlinde 2014 yılında 22 yerel etkinlik düzenlenmiştir (www.tanitma.gov.tr, 2014). Bu etkinliklerden biri de Çamlıhemşin Belediye Başkanlığı ve Çamlıhemşin Doğa Sporları İhtisas Spor Kulübü tarafından düzenlenen Çamlıhemşin Ayder Kardan Adam Şenliği'dir. Bu araştırmada, yerel ekinliklere bağlı olarak yerli turistlerin turizmin etkilerin yönelik algıları incelenmektedir. Örnek olarak, Çamlıhemşin Ayder Kardan Adam Şenliği ele alınmıştır. Bu bağlamda, öncelikle yerel etkinliklere yönelik kavramsal bir çerçeve oluşturulmuş; daha sonra ise, yerli turistler üzerinde yürütülen araştırma sonuçları tartışılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmada Ayder Yaylası'nda gerçekleştirilen, etkinlik turizmi kapsamında yer alan Kardan Adam Şenliği'nin, yerli turistler üzerindeki sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkileri ortaya çıkarılmaya ve yerli turistlerin düzenlenen etkinlik hakkındaki algıları öğrenilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın hipotezleri Tablo 1'deki gibi belirlenmiştir.

Tablo 1. Araştırma Hipotezleri

Hipotez 1	Yerli turistlerin Ayder Kardan Adam Şenliği'ne yönelik algıları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.
Hipotez 2	Yerli turistlerin Ayder Kardan Adam Şenliği'ne yönelik algıları daha önce bir şenliğe katılıp katılmama durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.
Hipotez 3	Yerli turistlerin Ayder Kardan Adam Şenliği'ne yönelik algıları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.
Hipotez 4	Yerli turistlerin Ayder Kardan Adam Şenliği'ne yönelik algıları ikamet edilen yere göre anlamlı farklılık göstermektedir.
Hipotez 5	Yerli turistlerin Ayder Kardan Adam Şenliği'ne yönelik algıları Ayder'de kalınan süreye göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Araştırma alanı olarak, Rize İli Çamlıhemşin İlçesi, Ayder Yaylası seçilmiştir. Araştırma evreni, Ayder Kardan Adam Şenliği'nin gerçekleştirildiği 31 Ocak 2015- 1 Şubat 2015 tarihleri arasında Ayder Yaylası'na gelen yerli ziyaretçileri kapsamaktadır. Araştırma evreninin rakamsal olarak büyüklüğü net bir biçimde bilinmemektedir. Bu sebeple, araştırma örneklemi 31 Ocak- 1 Şubat 2015 tarihleri arasında Ayder Yaylası'nda rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen yerli ziyaretçilerden oluşmaktadır. Araştırma verileri anket yöntemiyle, 31 Ocak – 1 Şubat 2015 tarihleri arasında, araştırmaya katılmayı kabul eden 210 ziyaretçi üzerinde, yüz yüze görüşme yöntemiyle yapılmıştır. 210 adet katılımcı anket ifadelerini cevaplandırmış ve bunların 20 tanesi eksik veya yanlış cevaplandırıldığından değerlendirme dışına çıkarılmış, bunun üzerine 190 adet anket değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırma verileri, SPSS (21.0 for Windows) istatistik paket programı yardımıyla analiz edilmiştir. Öte yandan, anket uygulaması gerçekleştirildikten sonra, çalışma kapsamına alınan yerli turistlerin demografik özellikleri ile Ayder Kardan Adam Şenliği'nin etkilerinin değerlendirilmesi amacıyla oluşturulan ifadelere verilen yanıtlar, yüzde, frekans, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri esas alınarak analiz edilmiştir. Bununla birlikte, araştırmada veriler dağılım açısından incelenmiştir. Veriler normal dağılım göstermediğinden Mann - Whitney U ve Kruskal - Wallis H analizlerinden yararlanılmıştır. Değerlendirilen tüm veriler %95 güven aralığında incelenmiştir.

BULGULAR

A. Güvenilirlik Analizi

Çalışma ile elde edilen veriler, SPSS 21.0 programından yararlanılarak değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirliğinin değerlendirilmesinde Cronbach's Alpha testinden yararlanılmıştır. Ölçeğinin güvenilirlik katsayısı, 0,912 olarak bulunmuştur.

B. Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan yerli turistlere ait demografik bilgiler ve şenliklere katılım sıklıkları, Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2. Ziyaretçilere İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Sıklık (f)	*Yüzde Değeri (%)*		*Sıklık (f)*	*Yüzde Değeri (%)*
Cinsiyet			**Meslek**		
Kadın	97	51,1	İşçi	36	18,9
Erkek	93	48,9	Memur	36	18,9
Toplam	**190**	**100,0**	Esnaf	16	8,4
Yaş			Çiftçi/Hayvancı	-	-
20 yaş ve altı	28	14,7	Emekli	22	11,6
21-30 yaş arası	80	42,1	Serbest Meslek	19	10,0
31-40 yaş arası	35	18,4	İşsiz	8	4,2
41-50 yaş arası	39	20,5	Ev Hanımı	22	11,6
51 yaş ve üzeri	8	4,2	Diğer	31	16,3
Toplam	**190**	**100,0**	**Toplam**	**190**	**100,0**
İkamet Edilen Yer			**Şenliğe Katılım Sıklığı**		
Rize Merkez	49	25,8	İlk Kez	96	50,5
Çamlıhemşin	39	20,5	2-4 aras	67	35,3
Ayder Yaylası	8	4,2	5-6 arası	7	3,7
Rize Dışı	94	49,5	7-8 arası	20	10,5
Toplam	**190**	**100,0**	**Toplam**	**190**	**100,0**
Şenlik Boyunca Ayder'de Kalma Süresi			**Daha Önce Başka Bir Şenliğe Katıldınız mı?**		
Günübirlik	23	12,1	Evet	152	80,0
1 gece	79	41,6	Hayır	38	20,0
2 gece	47	24,7	**Toplam**	**190**	**100,0**
3 geceden fazla	41	21,6			

Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde ortaya çıkan belirgin sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür;

- Cinsiyet dağılımına bakıldığında %51,1'i kadın, %48,9'u ise erkektir.
- Katılımcıların %42,1'si, 21-30 yaş aralığında bulunmaktadır.
- Meslek gruplarına göre sınıflandırma yapıldığında; %18,9'luk bir kısım işçi ya da memur olarak görev yapmaktadır.
- Şenliğe katılan ziyaretçilerin büyük çoğunluğu (%49,5), Rize dışında ikamet etmektedir.
- Ayder Kardan Adam Şenlikleri'ne ilk kez katılanların sayısı genel ortalamanın (%50,5) üzerinde bulunmaktadır.
- Ziyaretçilerin büyük çoğunluğu Ayder'de farklı geceleme sayılarında konaklama yapmaktadırlar. En fazla konaklama süresi bir gecedir. Günübirlik gelen ziyaretçilerin sayısı ise en düşük paya (%12,1) sahiptir.
- Ziyaretçilerin büyük çoğunluğu (%80,0), daha önceden başka bir şenliğe katılmışlardır.

Öte yandan; ziyaretçilere, gelecek yıl için de "Ayder Kardan Adam Şenliği"ne gelmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda; büyük çoğunluğun (%55,3) tekrar şenliğe gelme niyetinde oldukları saptanmıştır. Bununla birlikte; Ayder Kardan Adam Şenliği'nin arkadaş veya akraba

tavsiyesi şeklinde duyurumu daha yaygındır (%54,7). Genel olarak (%79,5) katılımcılar, Ayder Kardan Adam Şenliği'ni çevrelerine tavsiye etme eğilimindedirler.

C. Geçerlilik Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeğin yapı geçerliliğini incelemek için faktör analizi uygulanmıştır. Açıklayıcı faktör analizine başlamadan önce, örneklem büyüklüğünün faktör analizine uygunluğunu gösteren Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerleri hesaplanmış ve 0,647 olarak bulunmuştur. KMO değerlerinin 0,50'den büyük olması örneklemin faktör analizi için yeterli olduğunu gösterdiğinden, bu veriler üzerinden faktör analizi yapılabileceği sonucuna varılmıştır. Öte yandan; ölçeğin küresellik (Bartlett's Test) derecesine bakıldığında (X^2: 2712,478, df: 369 ve $p < ,000$), elde edilen verilerin anlamlı farklılık gösterdiği ve faktör analizi yapmaya uygun olduğu belirlenmiştir. KMO ve Bartlett testi sonuçlarının uygunluğu belirlendikten sonra, 37 önermeye faktör analizi uygulanmıştır. Yapılan açıklayıcı faktör analizi neticesinde, "Sosyo-Kültürel Etki", "Ekonomik Etki", "Çevresel Etki", "Kişisel Kazanımlar" ve "Genel Etkiler" alt boyutlar olarak ortaya çıkmıştır. Faktör analizi sonucuna göre, faktörler toplam varyansın %77,217'sini açıklamaktadır.

D. İfadelere İlişkin Bulgular

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların anket ifadelerine verdikleri cevapların ortalama değerleri görülmektedir.

Tablo 3. İfadelere İlişkin Bulgular

	Aritmetik Ortalama	**Standart Sapma**
Sosyo-Kültürel Etkiler		
Ayder Kardan Adam Şenliği, yerel kültürün korunmasına yardımcı olmaktadır.	3,44	,90
Ayder Kardan Adam Şenliği, yörenin kültürel ve sosyal gelişimini artırmaktadır.	3,66	,86
Ayder Kardan Adam Şenliği, geleneksel kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır.	**3,74**	**,92**
Ayder Kardan Adam Şenliği sayesinde yeni insanlarla tanışma fırsatım oldu.	**3,78**	**,88**
Ayder Kardan Adam Şenliği yörenin kültürünü yansıtmaktadır.	3,52	,79
Ayder Kardan Adam Şenliği, yerel halk ile turistlerin iletişim kurmasını sağlamaktadır.	3,51	,90
Ayder Kardan Adam Şenliği, yerel örgütler/işletmeler/kurumlar arası işbirliğini artırmaktadır.	3,54	,85
Ayder Kardan Adam Şenliği, yerel halkın dayanışma bilincini geliştirmektedir.	3,61	,74
Ekonomik Etkiler		
Ayder'deki yeme-içme fiyatları uygundur.	**3,72**	**1,14**
Ayder'deki konaklama fiyatları uygundur.	**3,73**	**1,03**
Ayder'deki konaklama imkânları yeterlidir.	3,61	1,02
Ayder'de alışveriş imkânları yeterli düzeydedir.	3,42	1,10

Ayder'de ulaşım olanakları yeterlidir.	3,60	1,00
Ayder Kardan Adam Şenliği, yerel ekonomiyi canlandırmaktadır.	3,63	1,00
Ayder Kardan Adam Şenliği, yerel halka becerilerini sergilemek ve kazanç sağlamak için fırsatlar sağlamaktadır.	3,51	,85
Çevresel Etkiler		
Ayder Kardan Adam Şenliği, doğal çevrenin korunmasını sağlamaktadır.	3,51	,99
Ayder Kardan Adam Şenliği, gürültü ve çevre kirliliğine neden olmaktadır.	3,58	1,18
Ayder'de çevre temizliği yeterlidir.	2,69	1,40
Ayder Kardan Adam Şenliği süresince trafik yoğunluğu vardır.	**3,75**	**,98**
Ayder Kardan Adam Şenliği süresince otopark sorunu vardır.	**3,76**	**1,11**
Ayder Kardan Adam Şenliği süresince gürültü düzeyi rahatsızlık vericidir.	3,36	1,30
Kişisel Kazanımlar		
Ayder Kardan Adam Şenliği, hoş ve eğlenceli vakit geçirmemi sağladı.	3,20	1,05
Ayder Kardan Adam Şenliği, günlük stresimi atmamı sağladı.	**3,71**	**,910**
Ayder Kardan Adam Şenliği etkinlikleri beklentilerimi karşıladı.	3,32	,935
Ayder Kardan Adam Şenliği, yörenin kültürü ile ilgili bilgimi artırdı.	3,47	1,13
Ayder Kardan Adam Şenliği, genel kültürümü artırdı.	3,23	,94
Ayder Kardan Adam Şenliği sayesinde kültürel ve sosyal faaliyetlerin gerekliliğini anladım.	**3,62**	**,80**
Ayder Kardan Adam Şenliği, yerel değerlere bağlılığımı artırdı.	3,50	,86
Genel Etkiler		
Ayder Kardan Adam Şenliği'nin iyi bir şekilde düzenlendiğini düşünüyorum.	2,97	1,01
Ayder Kardan Adam Şenliği'nin programını ilgi çekici buluyorum.	3,27	,92
Ayder Kardan Adam Şenliği'nin tanıtımının iyi yapıldığını düşünüyorum.	3,02	1,08
Ayder Kardan Adam Şenliği'nde düzenlenen etkinlikler yeterli düzeydedir.	2,87	,85
Ayder Kardan Adam Şenliği, Ayder'in tanıtımına katkı sağlamaktadır.	**3,55**	**,98**
Ayder Kardan Adam Şenliği, yörenin ülke çapında tanınmasını kolaylaştırmaktadır.	3,30	1,15
Ayder Kardan Adam Şenliği, amacına uygun düzenlenmektedir.	3,51	,92
Ayder Kardan Adam Şenliği, yerel turizmi geliştirmektedir.	**3,71**	**,90**
Ayder Kardan Adam Şenliği, suiistimal edilmektedir (fiyat artırma, çıkar sağlama vb.).	2,73	1,33

Yapılan değişken analizi sonucuna göre; aritmetik ortalama ve standart sapmalarına göre ön plâna çıkan önermeler şu şekildedir:

Genel olarak en yüksek katılım oranına sahip olan önerme; "Ayder Kardan Adam Şenliği sayesinde yeni insanlarla tanışma fırsatım oldu" ifadesidir. En düşük katılım oranına sahip olan önerme ise; "Ayder'de çevre temizliği yeterlidir" ifadesidir. Ayder Kardan Adam Şenliği'nin olumlu etkileri değerlendirildiğinde ise; "Ayder Kardan Adam Şenliği, yerel turizmi geliştirmektedir" ve "Ayder Kardan Adam Şenliği, Ayder'in tanıtımına katkı sağlamaktadır" ifadeleri, ziyaretçi algılarının olumlu yönde olduğunu belirtmektedir. Katılımcılara yöneltilen önermeler, farklı kategoriler bazında değerlendirildiğinde ön plana çıkan ifadeler ise şu şekilde özetlenebilmektedir:

Sosyo-kültürel etkiler kategorisinde en yüksek katılım oranı; "Ayder Kardan Adam Şenliği, geleneksel kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır" ve "Ayder Kardan Adam Şenliği sayesinde yeni insanlarla tanışma fırsatım oldu" ifadelerine aittir. Ekonomik etkiler incelendiğinde ise; "Ayder'deki konaklama fiyatları uygundur" ve "Ayder'deki yeme-içme fiyatları uygundur" ifadelerine

genel katılımın yüksek olmasıyla, ziyaretçilerin ekonomik yönden şenliğe karşı algılarının olumlu olduğunu söylemek mümkün olabilmektedir. Çevresel etkiler kategorisi değerlendirildiğinde ise en yüksek katılım oranları; "Ayder Kardan Adam Şenliği süresince otopark sorunu vardır" ve "Ayder Kardan Adam Şenliği süresince trafik yoğunluğu vardır" ifadeleridir. Bu durum, şenlik süresince bölgenin alt yapı olanaklarının ve taşıma kapasitesi analizinin iyi yapılmasının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Kişisel kazanımlar kategorisinde ise; "Ayder Kardan Adam Şenliği, günlük stresimi atmamı sağladı" ve "Ayder Kardan Adam Şenliği sayesinde kültürel ve sosyal faaliyetlerin gerekliliğini anladım" ifadelerine yüksek oranda katılım sağlanmış olması ile birlikte ziyaretçilerin bu anlamda algılarının olumlu olduğunu söylemek mümkün olabilmektedir.

E. Hipotezlerin Test Edilmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ziyaretçilerin, Ayder Kardan Adam Şenliği'nin etkilerine yönelik düşüncelerinin cinsiyete ve daha önce bir şenliğe katılıp katılmama durumu değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann-Whitney U Testi sonucunda; grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Araştırmaya katılan ziyaretçilerin ifadelere verdikleri yanıtların puan ortalamalarının yaş değişkeni ve Ayder'de kalınan süre açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis H Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Öte yandan araştırmaya katılan ziyaretçilerin ifadelere verdikleri yanıtların puan ortalamalarının ikamet edilen yer açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark "Çevresel Etkiler" kategorisinde anlamlı bulunmuştur (p=0,002<0,05). Bu sonuç; farklı ikamet yerlerinin Ayder Kardan Adam Şenliği'nin çevresel etkilerine yönelik tutumlarına ait puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere uygulanan test sonucunda; Rize merkezde ikamet eden ziyaretçilerin puan ortalamalarının *(x=51,99)*, Çamlıhemşin'de ikamet eden ziyaretçilere *(x=35,09)* oranla daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma sonucunda elde edilen veriler diğer benzer çalışmalarla da benzer nitelik taşımaktadır. Turistlerin seyahat motivasyonlarının, yerel etkinliklerin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerini algılamalarında farklılık yaratması söz konusudur (Boo vd., 2009: 56). Bu sebeple ileride yapılacak çalışmalarda yerli ya da yabancı turistlerin seyahat motivasyonları üzerine odaklanılması önerilebilmektedir. Tüm bunlardan yola çıkarak, yöresel etkinliklerin kültürel ve sosyal alanların tümünde bir kazanım sağlayabilecek nitelikte turizm faaliyeti olduğu ifade edebilmektedir. Bu bağlamda; hem yerel halk, hem de katılımcılar için memnuniyet anketleri düzenlenip, yerel halkın ve dışarıdan gelen katılımcı kitlesinin istek ve beklentileri ortaya konularak bir düzenleme yapılma

yoluna gidilebilir. Yine benzer şekilde, bu tür etkinliklerin tüm yıla ve farklı bölgelere yayılması, zamanda ve mekânda yığılmaların önlenmesini sağlayabilecek bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Yöreye özgü kültürel unsurların, başka bir yerde tüketilme olanağının bulunmaması ve sadece o bölgenin kültürü, tarihi ve çevresinin etkileşimi ile birlikte ortaya çıkması, ziyaretçilere eşsiz bir deneyim sunmaktadır. İkamesinin bu denli güç bulunduğu kültürel miras konusunda öncelikle yerel halk bilinçlendirilmeli ve yerel yönetimler, özel sektör paydaşları ile birlikte eşgüdümlü çalışmalar yürütülmelidir.

Ayder Kardan Adam Şenliği kapsamında, yöreye ait yöresel ve geleneksel el sanatını içeren ürünlerin üretilmesi, sergilenmesi ve tanıtılması bölgesel ve yerel kalkınma açısından da önem arz etmektedir. Aynı zamanda, yörenin sahip olduğu diğer turistik ürünlerle entegre edilerek turistik ürün şeklinde sunulması yörenin çekiciliğini de artırabilecektir.

KAYNAKÇA

ATAK, Onur (2009), Türk Turizminin Tanıtımında Festivallerin Yeri ve Önemi: Antalya Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

BİLGİLİ, Bilsen; Önder YAĞMUR ve Hakan YAZARKAN;(2012), "Turistik Ürün Olarak Festivallerin Etkinlik ve Verimliliği Üzerine Bir Araştırma (Erzurum-Oltu Kırdağ Festivali Örneği)",**Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi**, 2(2), ss.117–124.

BOO, Soyoung; Miyoung KIM ve David L. JONES;(2009), "Comparative Analysis of Travel-Related Characteristics Between Special Event Attendees and Non-Attendees in a Metropolitan City", **Journal of Convention & EventTourism**, 10(1), pp.50-71.

CHEN, Sandy C.; (2011), "Residents' Perceptions of the Impact of Major Annual Tourism Events in Macao: Cluster Analysis", **Journal of Convention & Event Tourism**, 12(2), pp.106-128.

ÇELİK, Ayşe (2009), Destinasyon Pazarlama Unsuru Olarak Etkinlik Turizmi ve Etkileri – İstanbul Örneği, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ÇULHA, Osman; (2008), "Kültür Turizmi Kapsamında Destekleyici Turistik Ürün Olarak Deve Güreşi Festivalleri Üzerine Bir Alan Çalışması", **Journal of Yasar University**, 3(12), ss.1827-1852.

EKİN, Yakın (2011), Etkinlik Turizmi Kapsamında Festivaller ve Antalya Altın Portakal Film Festivali'nin Yerel Halk Üzerindeki Sosyal Etkileri Konulu Bir Araştırma, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya.

GÜL, Kudret; Barış ERDEM ve Melike GÜL; (2013), "Yerel Festivallerin Etkinliğine Bağlı Ziyaretçi Kazanımları: Sındırgı Yağcıbedir Festivali Örneği", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 18(2), ss.213-239.

GÜRSOY, Doğan; Kyungmi KIM and Muzaffer UYSAL; (2004), "Perceived Impacts of Festivals and Special Events by Organizers: An Extension and Validation", **Tourism Management**, 25, pp.171–181.

HODUR, Nancy M. ve F. Larry LEISTRITZ; (2006), Estimating the Economic Impact of Event Tourism", **Journal of Convention & EventTourism**, 8(4), pp.63-79.

JACKSON, Leonard A.; (2008), "Residents' Perceptions of the Impacts of Special Event Tourism", **Journal of Place Management and Development**, 1(3), pp.240 – 255.

JONES, Calvin; (2001),"Mega-Events and Host-Region Impacts: Determining the True Worth of the 1999 Rugby World Cup", **International Journal of Tourism Research**, 3, pp.241-251.

KARAGÖZ, Deniz (2006), Etkinlik Turizmi ve Etkinlik Turizmi Bağlamında Yabancı Ziyaretçi Harcamalarının Ekonomiye Etkisi: Formula 1 2005 Türkiye Grand Prix Örneği, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

KIZILIRMAK, İsmail; (2006), "Türkiye'de Düzenlenen Yerel Etkinliklerin Turistik Çekicilik Olarak Kullanılmasına Yönelik Bir İnceleme", **Sosyal Bilimler Dergisi**, 15, ss.181-196.

KÖMÜRCÜ, Gizem Beyaz (2013), Etkinlik Turizmi Çeşidi Olarak Festivaller: Bozcaada Yerel Tatlar Festivali Örneği, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

MEYDAN UYGUR, Selma ve Ayşe ÇELİK; (2010), "Etkinlik Turizminin Algılanan Sosyo-Ekonomik etkilerini Belirlemeye Yönelik İstanbul Destinasyonunda Bir Araştırma, **İşletme Fakültesi Dergisi**, 11(1), ss.35-50.

MORGAN, Ash ve Simon CONDLIFFE; (2006), "Measuring the Economic Impacts of Convention Centers and Event Tourism",**Journal of Convention & Event Tourism**, 8(4), ss.81-100.

ŞEBİN, Kenan; A. Gökhan YAZICI; Erdoğan TOZOĞLU; Özgür BOSTANCI ve M. Fatih KARAHÜSEYİNOĞLU; (2010), "Yöre Halkının Erzurum Kış Sporları Turizmi İle İlgili Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Beklentileri", **Atabesbd**, 12(1), ss.18-29.

YANG, Jie; Xuehui ZENG ve Yingkang GU; (2010), "Local Residents' Perceptions of the Impact of 2010 EXPO", **Journal of Convention & Event Tourism**, 11(3), pp.161-175.

http://www.tanitma.gov.tr/TR,50394/festivaller-fuarlar-ve-yerel-etkinlikler-2013.html (25.12.2014).

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ALANINDA AĞIZDAN AĞIZA PAZARLAMANIN KULLANILMASI: HOSPİTALİTYCLUB AĞI ÖRNEĞİ

Emine ŞAHİN[1]
İhsan TÜRKAL[2]

ÖZET

Ağızdan ağıza pazarlama gerçek kişilerin hiçbir ticari amaç gütmeden ürün veya hizmetlere ilişkin yaşadıkları tecrübelerin ve deneyimlerin aktarıldığı tamamen güvene dayalı pazarlama tekniğidir. Ağızdan ağıza iletişimle bireylerin yakın çevreleri arasında yaşadıkları, ürüne yönelik deneyim paylaşımları teknolojik gelişmelerle birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Gerek sosyal medya gerekse internet siteleri üzerinde üyeliklerle kurulan sosyal ağlar sayesinde, katılımcılar kullandıkları ürünler/markalar ya da kendilerine sunulan hizmetler hakkında deneyimlerini paylaşmakta böylece söz konusu ürün/marka ya da hizmet hakkında hedef kitlenin fikirlerinde yön vermektedir. Sağlık, hukuk, danışmanlık, eğitim gibi hizmetlerde sıklıkla kullanılan ağızdan ağıza pazarlama e-ticaretle birlikte özellikle teknoloji ürünlerinin satıldığı sitelerde yaygın hale gelmektedir. Turizm alanında kullanıcı sayısı bakımından dünyanın ikinci internet ağı Hospitalityclub.org bir çok ülkede üyeler üzerinden o ülkenin gezi olanakları hakkında, turistik gezi planı yapan diğer kullanıcıların fikirlerine yön vermektedir. Çalışma bu bağlamda, sosyal ağların kanaat oluşturma ve ikna etmede etkisi sorunsalında, ağ katılımcıları üzerinden içinde Türkiye'nin de olduğu Amerika'dan Zimbabve'ye kadar çok sayıda ev sahibi niteliği taşıyan üyelerden Türkiye'nin Karadeniz Bölgesinden katılanların sayfalarında yapılan yorumları baz alarak o üye ve Karadeniz hakkında genel kanaatlere ulaşmayı hedeflemektedir. Üyelerin sayfalarında paylaşılan bireysel ve tamamen objektif yorumlar üzerinde niteliksel içerik analiz kullanılarak yapılan çalışmada alternatif tanıtım faaliyeti üstlenen ağın sürdürülebilir turizm aktivitelerine katkısı ortaya konmaktadır. Çalışma sonucunda kısa dönemli turistik geziler yapmak isteyen potansiyel turistler için karar vermede, kararlarını değiştirmede internet ve kullanıcı yorumları önemli bir etkiye sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Ağızdan ağıza pazarlama, Hospitalityclub, sosyal ağ, turizm aktiviteleri,

Arş. Gör. Dr. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi PHD, eminesahin2001@gmail.com
Öğr. Gör. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencisi, ihstr@yahoo.com

USING WORD-OF-MOUTH MARKETING IN SUSTAINABLE TOURISM INDUSTRY: THE CASE OF HOSPITALITYCLUB NETWORK

ABSTRACT

Word-of-mouth marketing which involves passing of information about experiences of products and services among non-commercial people is a marketing technic entirely based on trust. Form of word-of-mouth which comprises mainly of people's experiences concerning products in their relationships has been transformed into a new dimention owing to technological advancements. Peers share their experiences regarding the products/brands or services through social networks which could be participated by membership on social media tools or web sites, thus they influence opinions of target audiences about the relevant products/brands or services. Word-of-mouth marketing which is used in the fields of services such as health, law, consulting, education becomes widespread due to e-commerce particularly in web sites in which technological products are sold. Hospitalityclub.org which is the second largest international internet network in terms of user number in tourism industry shapes other users' opinons through peer-to-peer interaction about touristic plans. In this context, this study aimed at finding general opinions of the members all over the World relating to The Black Sea Region and also members of the region by searching the references through web pages of the members from The Black Sea Region on the ground of the influences of social networks which shape people's opinions and behaviours. In this work, it is argued that the network as an alternative touristic reference makes a contribution to the regional sustainable tourism activities by using the method of qualitative content analysis over the individual and truely objective comments which shared on the pages of the members

Key Words: Word-of-mouth marketing, hospitalityclub, social network, tourism activities,

GİRİŞ

Bu günün gelişmeleri ile Türkiye'nin de içinde bulunduğu dünya ülkeleri marka kimliğini oluşturmak adına, turizm açısından cazip şehirlerin tanıtımı çok çeşitli turizm faaliyetleriyle gerçekleştirilmektedir. Özellikle sosyal medyanın da rekabet ortamında etkili bir iletişim aracı olarak kullanılması milyonlarca kilometre uzakta yaşayan farklı kimliklere sahip insanların iletişim ağına katılması rekabet ortamında tercih edilirlik düzeyinde belirleyici uygulamalara gitmek önem kazanmaktadır. Diğer tüm sektörlerden farklı olarak hizmet sektörü bireylerin ihtiyaçlarından öte daha çok tutumları ile şekillenmektedir. Turistlerin tatil yapacakları yerleri (destinasyon) seçme aşamalarında nelerden etkilendikleri, bu seçimlerinde hangi faktörlerin rol oynadığı gibi sorulara yanıt bulacakları en yaygın mecra internet ve bu süreçte de en kestirme yol networklerden faydalanmaktır.

Bilgi ve yorum paylaşımı olduğunda, benzer ihtiyaçlar taşıyan bireylerin, ürün ya da hizmet hakkında bilgi sahibi olmak ve tutum geliştirmede modern pazarlamada (Meiners ve ark. 2010: 80) ağızdan ağıza pazarlamanın önemi artmaktadır. Hiç bir ticari kaygı gütmeyen ve benzer ürün/hizmet üzerinde deneyim kazanan bireylerin yorumlarından oluşan iletişim aktivitesi ağızdan ağıza pazarlama (word-of-mouth marketing (WOMM), word of mouse) internetin hayatımıza katılımı ile yüz yüze iletişimden boyut değiştirerek internet uygulamaları üzerinden erişimle sağlanan on-line mesaj aktarımı olarak karşımıza çıkmaktadır .

Dünya turizmi söz konusu olduğunda tüm yer küre üzerindeki ülkeler rekabet alanı içine girmektedir. Böylece farklı pazarlama şekillerinin buluştuğu ortak Pazar alanlarında farklı ürün/hizmet rekabetinin neden olduğu alternatif uygulama arayışları bir tarafa diğer taraftan da müşterilerin ürün ya da hizmete karar verme sürecinde ağızdan ağıza aktarım (WOM- Word of mouth) iletişim sürecinin doğal görünü olarak tüketicilerin mesaj kaynağına güven duyması ve bu şekilde alternatif fırsatlar keşfetmesi açısından önem kazanmaktadır.

Çalışmada sürdürülebilir turizm hareketlerinin en yoğun yaşandığı ülkeler yönelik pazarlama faaliyetlerinde, verimli pazarlama tekniklerinin kullanılmasının önemine değinilerek dünya çapında uygulanan pazarlama uygulaması network üzerinden yapılan ağızdan ağıza pazarlama kullanımı yer almaktadır. Hospitalityclub sosyal ağına üye olan yabancı turistlerin ağı nasıl kullandığı, kendilerini nasıl konumlandırdıkları, kısa süreli turizm faaliyeti olarak gerçekleştirdikleri farklı ülkelere yaptıkları gezilerle yabancı ülkeleri nasıl konumlandırdıkları incelenmektedir. 229 farklı ülkeden binlerce üyesi bulunan internet ağının üyeleri görmek istedikleri ülkelerin katılımcıları ile bu ağ üzerinden iletişim kurmakta ve hem söz konusu ülke hem de söz konusu üye ile ilgili hiçbir çıkar güdülmeden yapılan yorumlara dayanarak seyahat planı yapmaktadır. Gittiği ülkede internet ağından edindiği diğer üyenin ev sahipliğinde seyahat edebildiği gibi kendi imkanlarını da kullanabilmektedir.

Üyelerin ev sahipliği ile ilgili olumlu ve olumsuz yorumlar internet ortamında ağızdan ağıza pazarlamanın bir örneği olan (WOMM-Word of Mouth Marketing) http://hospitalityclub.org networkü

aracılığı ile katılımcılar arasında yapılmakta böylece üyeler hem turist olarak gidecekleri yere (destination) hem güzergahlarına hem de evinde konuk olacakları site üyelerine karar verebilmektedir.

I. AĞIZDAN AĞIZA PAZARLAMANIN KAVRAMSAL TANIMLAMASI

Ağızdan ağıza pazarlamanın temelini oluşturan ağızdan ağıza iletişim, internet uygulamaları kullanımını bir tarafa bırakırsak ürün ve hizmet sağlayıcılar, işletmeden bağımsız uzmanlar, aile üyeleri ve arkadaşlar gibi birincil ve ikincil gruplar arasında olumlu veya olumsuz sözel iletişim şeklidir (Ennew akt. Ateşoğlu ve Bayraktar, 2011: 96). Ağızdan ağıza dolaşım çok yeni bir kavram değilken son on yılda önemi daha da artmıştır. Özellikle 1960'lar ve 80'lerin yarısı ile milenyumun başlangıcı üç en etkili evre olarak görülmektedir (Meiners ve ark, 2010: 83). Ürün ya da hizmetle ilgili ağızdan ağıza iletişim ister olumlu ister olumsuz olsun direk olarak tüketicileri etkilediği vurgulanmaktadır (Katz and Lazarsfeld akt. Jones ve ark. 2009: 247). Ancak ağızdan ağıza iletişim her ürün grubu için her zaman aynı olumlu etkiyi göstermediği gibi etkinin boyutu da farklı olmaktadır. Ağızdan ağıza iletişimin önemli olabileceği durumlar şöyle sıralanmaktadır (Assael akt. Odabaşı ve Barış 2007: 272);

- Ürünün belirgin ve bu yüzden davranışın da belirgin olması durumunda,

- Ürün farklı olduğunda ve stil tat ve diğer normlarla kolayca belirlenebildiğinde,

- Ürün yeni sunulduğunda,

- Ürün danışma grubunun inanç sistemi ve normları için önemli olduğunda,

- Ürünün satın alınmasının riskli olduğu ve ilave bilgilerin aranmasının gerekli olduğu durumlarda,

- Tüketici satın alma kararına katıldığında.

Ağızdan ağıza pazarlama internet kullanımının yaygınlaşması ve turizm ve sağlık gibi hizmet sektöründe somut olarak ifade edilen ürünlerin soyut olarak yorumlandığı, temelde deneyimlere dayanan doğal yorumlar sanal ortamda birbirlerini tanımayan kişiler arasında, bir çok konunun ve yorumun farklı kanal ve yöntem aracılığı ile paylaşılabildiği iletişim uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir anlamda ileri düzeyde iletişim teknikleri kullanarak etkileme amacıyla tüketiciden tüketiciye iletişim sağlamaktır (Kozinets ve ark. 2010: 71; Meiners ve ark, 2010:82). Ağızdan ağıza pazarlama geleneksel pazarlama uygulamalarına göre pazarlamacılara uygulanabilir maliyet ile tüketicilerin yeni ürünü fark etmesini sağlamakta; arkadaşça öneriler, tüketicilere güven ürüne ya da hizmete yönelik güven vermekte ve iletişimin en güçlü şeklini oluşturmaktadır (Barber ve Wallace, 2009: 36).

Tüketiciler anında sanal ortam kullanarak ürün ya da hizmetle ilgili görüşlere erişebilmektedir. Bloglar, forumlar, internet siteleri, viral reklamlar gibi sanal uygulamalarla tüketiciler söz konusu ürün ya da hizmetle ilgili fikir alabilmektedir. Olumlu ya da olumsuz şekillerde ürün ya da markalar ile

ilgili bilgi alışverişi deneyimlere dayanarak tüketiciler arasında hiçbir kar amacı gütmeden internet ortamında sağlanabilmektedir. (Jones ve ark. 2009: 247; Meiners ve ark, 2010: 82).

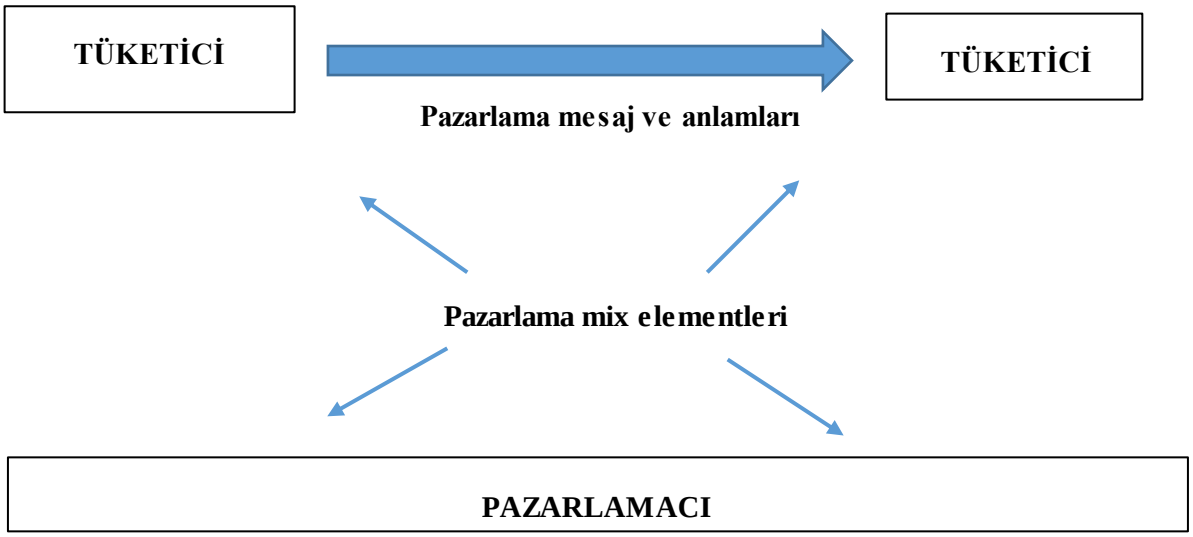
Pazarlama alanında ağızdan ağıza iletişime yönelik ilk çalışmalar, yeni bir ürünün yayılmasında ürünle ilgili konuşmaların rolünü inceleyen Arndt (1967) tarafından başlamıştır. Devamında ise hem dünyada hem Türkiye'de benzer çalışmalar yürütülmektedir. E-ticaret yapan internet sitelerinde ürünlerin altında yer alan yorumlar ağızdan ağıza pazarlamanın bir örneğini gösterirken daha çok sağlık ve turizm alanında aktif olarak ağızdan ağıza pazarlamanın yaygın örnekleri görülmektedir.

Jones ve arkadaşlarının yaptığı turizm alanında, gidilecek yer (destination) belirleme tercihi üzerindeki etkileri konu alan (2009) araştırmada ürün, hizmet, marka ya yönelik negatif e-WOM (negatif içerikli internet ortamında yapılan ağızdan ağıza iletişim) paylaşımların tüketicide ürünü alma davranış niyeti, markaya güven, tutum, bilişsel reklam üzerinde negatif bir etkiye sahip olurken, pozitif mesajların ise marka saygınlığı, reklamın güvenilirliği, tutumlar ve davranış niyeti üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Deney yapılan söz konusu bölge için E-WOM'un olmadı durumda bireyler geçmiş olumlu deneyimleri tarafından ya da hiç gitmemenin verdiği belirsizlik tarafından olumlu şekilde tutum geliştirmektedir (s: 256-259). Ateşoğlu ve Bayraktar (2011) ise benzer bir çalışmayı Türkiye'de yapmıştır. Araştırmacılar çalışmanın sonucunda ağızdan ağıza pazarlamanın turistlerin destinasyon seçimlerinde etkisinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kaşlı ve arkadaşları (2009) modern pazarlama stratejileri kapsamında AB ve Türk turizmini incelemiş ve Türkiye'nin Dünya ve Avrupa turizm pastasından istenilen düzeyde pay alınabilmesi için teknolojik gelişmelerden de faydalanarak içinde ağızdan ağız pazarlamanın de yer aldığı modern pazarlama tekniklerinin kullanılması gerektiğini ortaya koymuştur.

Sarıışık ve Özbay'ın araştırmalarında (2012) sınırlı sayıdaki araştırma sonuçları, elektronik ağızdan ağıza iletişim özellikle pazarlama açısından önemli bir araç olarak kullanılabildiğini ve sanal ortamda paylaşılan yorumların potansiyel tüketici kararları üzerinde etkin bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Özarslan ve Uygur çalışması ile yiyecek içecek işletmelerinden hizmet alıp, memnun kalmayan tüketicilerin, yaşadıkları problemleri internet ortamında da paylaşıp paylaşmama davranışlarının araştırılması amaçlanmıştır. Elde edilen veriler analizler sonucunda, yiyecek içecek işletmelerinin hizmetlerinden memnun kalmayan tüketicinin negatif ağızdan ağıza iletişime meyilli olduğu ortaya çıkmaktadır (Özarslan ve Uygur, 2014: 69).

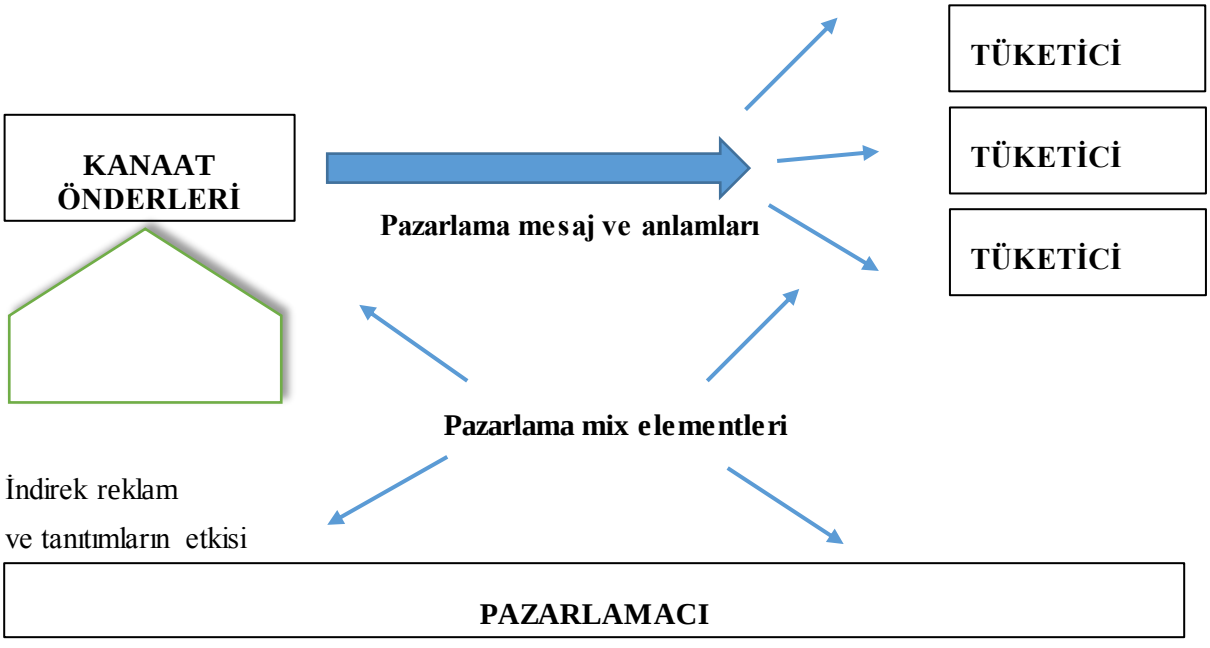
Alanda etkili olan diğer araştırmacılar Kozinets ve arkadaşlarının (2010) geliştirdiği modelde WOM'dan başlayan ve internetin de dahil olmasıyla ağızdan ağıza iletişimin ağızdan ağıza pazarlamaya (e-WOM) dönüşümü, dolayısıyla gelişimi şekillendirilmektedir (Şekil 1).

Şekil- 1- Organik Tüketiciler Arası Etki Modeli

(Kaynak: Kozinets ve ark., Networked Narratives: UnderstandingWord-of-Mouth Marketing in Online Communities, 2010: 72)

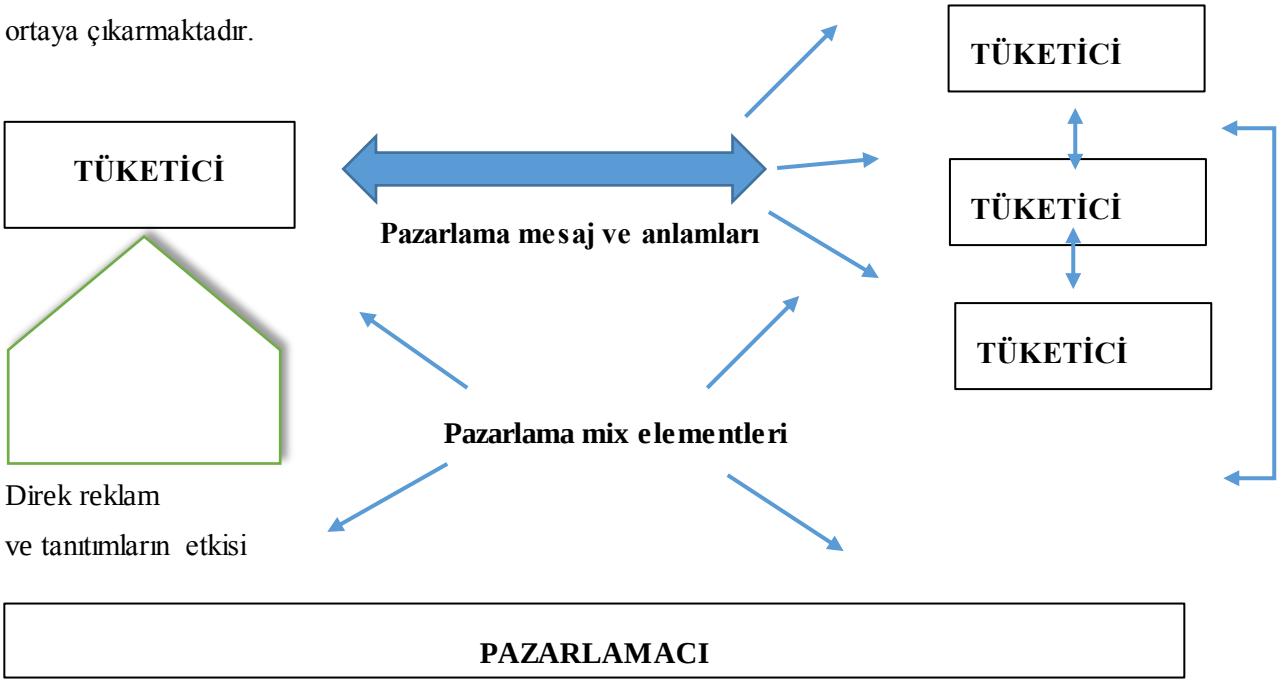
Modelde ağızdan ağıza iletişim bir tüketiciden diğerine direk olarak etkileme, harekete geçirme olmaksızın ortaya çıktığı için organik olarak ifade edilmektedir. Tüketicilerden tüketicilere tek taraflı veri aktarımının söz konusu olduğu modelde temel amaç söz konusu ucuz hizmet için diğerlerini uyarmak ya da yardım etme isteğidir (Kozinets ve ark. 2010: 72).

Şekil- 2- Çizgisel Pazarlamacı Etki Modeli

(Kaynak: Kozinets, Networked Narratives: Understanding Word-of-Mouth Marketing in Online Communities, 2010: 72)

İkinci model kanaat önderlerinin de sürece kazandırıldığını göstermektedir. Daha zeki ve algılaması güçlü tüketiciler potansiyel olarak kanaat önderleri olarak görülmektedir. Tek taraflı pazarlama mesajı aktarımını söz konusu olduğu modelde naat önderlerinin sürece girmesi pazarlamada reklam mesajlarının gerçeğe ne kadar yakın olduğunu önemli hale getirmektedir. Zira kanat önderlerinin varlığı pazarlama mesajlarının ne kadar çok ya da az aslına uygun yansıtıldığı sorunsalını ortaya çıkarmaktadır.

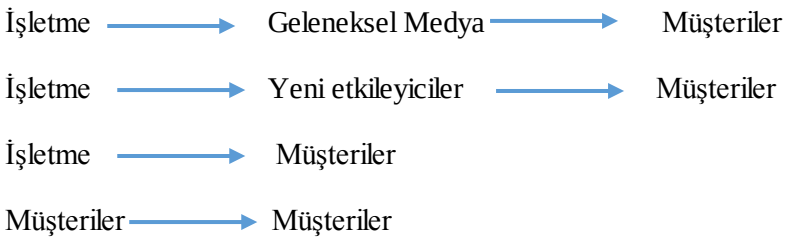

Şekil- 3- Network Ortak Yapım Modeli

(Kaynak: Kozinets ve ark., Networked Narratives: UnderstandingWord-of-Mouth Marketing in Online Communities, 2010: 72)

Üçüncü modelde tüketiciden tüketiciye iki taraflı mesaj ve anlam akışı söz konusudur. Tüketiciler de kendi aralarında iletişim aktivitesine gitmektedir. Ve direk reklam ve tanıtım mesajlarının etkisi altında kalan kaynak tüketici mesaj akışını başlatandır. İnternetin öneminin anlaşılması ve gelişimi ile paralel olarak ağızdan ağıza iletişimin son şeklidir. Tüketiciler networkler üzerinden ağızdan ağıza iletişimi, ortak katkıyla ortaya koymaktadır. Bu süreçte yeni oluşumu tanımlayan iki özellikten bahseden araştırmacılara göre ilk olarak, tüketicileri ya da kanaat önderlerini etkileme ve direk ve kasten hedefe yönelik yeni taktiklerin pazarlamacılar tarafından kullanımıdır. İkinci olarak pazar mesajları ve anlamları dolaylı olarak akmamakta daha çok tüketici networkünün üyeleri arasında "değiş tokuş" yapılmaktadır (Kosinets ve ark., 2010: 72-73).

Diğer yandan Solis ve Breakenridge (2009) internet tabanlı yeni iletişim modelini aşağıdaki gibi açıklamaktadırlar;

Şekil- 4- İnternet Tabanlı Yeni İletişim Modelin

(**Kaynak:** Solis ve Breakenridge, Putting the Public Back in Public Relations, New Jersey: Pearson Education, 2009: 23-37)

Günümüzde internetin bir medya olarak WOM kullanımına girmesi bu uygulamanın e-WOM şekline dönüşmesine, bloglar, forumlar, sosyal medya, elektronik fısıltılar internet kullanıcılarının tutumlarını yönlendirmede elektronik ortamda yapılan ağızdan ağıza iletişimi bu derece etkili yapan şey, kaynağa duyulan güvendir.

II. AĞIZDAN AĞIZA PAZARLAMANIN TURİZMDE KULLANIMI

İnternet potansiyel turistlerle iletişim kurmakta iletişimin temel araç olmaktadır. Farklı ülkelere kısa dönemli turistik geziler yapmak isteyen potansiyel turistler için karar vermede, kararlarını değiştirmede internet ve kullanıcı yorumları önemli bir etkiye sahiptir (Stoklosa ve ark, 2010: 132). İnternetin olanaklarını çok iyi kullanan ve geniş bir network sağlayan firmalar turizm bölgesi yönetim organizasyonlarına ihtiyaç kalmadan (Destination Management Organizations) çok kolay ve daha uygun bütçelerle, tanıtım aktivitesini yerine getirmektedir.

Turizm alanında eğitim veren okullarda bu alternatif uygulamanın ne olduğu tartışılmaktadır. Tamamen çıkar amacı gütmeyen ve gönüllüler tarafından yürütülen ve güven esasına dayanın bu uygulamaya ne isim verildiği önenmelidir. Couchsurfing ve Hospitalityclub gibi internet siteleri, çok hızlı büyüyen ev sahibi online değişim sitesi olması nedeniyle network olarak adlandırılmaktadır (Molz, 2013: 2018). Diğer benzer siteler gibi online sosyal network olarak sınıflandırılan internet sitelerinde bireyler kendilerine ait profillerini düzenlemekte, fotoğraflarını ve iletişim bilgilerini vermektedirler. Diğer üyeler ve rehberler desteği ile bireysel bir ün ve güvenilirlik kazanmaktadırlar. Siteye kayıt ve devamında "moderatör", gönüllü olarak katılan diğer üyelerdir. En büyük katılımcı oranına sahip Couchsurfing'in 230 ülkeden 10 milyon katılımcısı varken (https://www.couchsurfing.com), ikinci sırada Hospitalityclub Dünyanın 227 ülke ve özerk bölgesinden 707 bin 253 üyeye sahiptir. Hospitalityclub'ın diğer sitelerden ayıran, ekonomik ya da güvenilir bir uygulama olmasından öte kültürel paylaşıma önem vermesidir (http://www.hospitalityclub.org/hospitalityclub). Aslında ev sahibi üyeden talep edilen yalnızda kalacak yer ihtiyacını karşılamak değil gidilen ülkede, ev sahibinin rehberliğinde turistik gezi yaparak kültürel alış verişte bulunmaktır.

ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE YÖNTEMİ

Bazı pazarlama yöneticileri ve gönüllü tanıtım organizatörleri pazarlama faaliyetlerinde e-WOM kullanılarak markanın farkındalığını oluşturmak ve online tanıtım gerçekleştirmektedir. Tanıtımlar çeşitli sanal uygulamalarla olmakta ve sonucunda tüketicilerin, potansiyel turistlerin kararlarını etkilemektedir. Bu nedenle çalışmanın amacı ülkeler hakkında online ortamda ifade edilen düşünceleri analiz etmektir. Bu amacı yerine getirmek için kullanıcıların oluşturduğu içeriklere odaklanılmıştır. Online paylaşımlarda Karadeniz bölgesinden katılan "host"ların hakkında yapılan yorumlar analiz edilmiş böylece kullanıcıların üye sayısı ve yapılan yorumlarla turistlerin ziyaret ettikleri ev sahipleri hakkındaki düşüncelerine varılmaya çalışılmıştır. Üyeler hakkında yapılan çıkar amacı gütmeyen ve güven esasına dayanan söz konusu yorumlardan yola çıkarak, o ülkede yer alan ev sahiplerine yönelik tercihleri belirlemekte ağızdan ağıza pazarlama örneği olan e-WOM'un etkisi ölçülmeye çalışılmaktadır.

A. ARAŞTIRMANIN METODU

Araştırmanın ilk aşamasında söz konusu internet sitesinin niteliği belirlenmiştir. Söz konusu çalışmanın örneklemini oluşturan Hospştalityclup, ürün ya da hizmet tanıtımının sağlandığı internet sitelerine girerek bireylerin almak istediği bilgiyi alıp, siteden çıktıkları kullanıcı olarak verilen içeriğe yorum yapma, katkıda bulunma, içerik üretme gibi bir olanağı olmayan Web 1.0 yerine facebook, twitter, pintrest, instagram vb. sosyal ağlar bu dönemin en popüler sitelerin kullandığı Web 2.0 özelliği taşımaktadır.

İkinci aşamada çalışmanın örneklemini oluşturan Hospitalityclup sitesinde yer alan Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'ndeki 22 şehirden katılım sağlayan üyelerin, üye sayfalarına yapılan yorumlar üzerinde niteliksel içerik çözümlemesi yapılmıştır.

Böylece içerik analiz edildiğinde kullanıcılara yönelik ne tür yorumların çoğunlukla yapıldığı "key word" kullanarak ortaya konmaktadır. Yapılan yorumlar katılımcının güvenilirliğini, tercih edilirliğini, üye sıralamasına dayanarak nasıl belirlendiğini ve katılımcıların sayfalarında yer alan yorumlarda ait olduğu ülkeye yönelik nasıl çıkarımlar yapıldığını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu amaçla ev sahibi üyeler hakkında yapılan yorumlardan yola çıkarak memnuniyet düzeylerinin ne olduğu? Yapılan yorumların ev sahibi katılımcının beğeni sırasını nasıl şekillendirdiği? Yorumların ev sahibi üyenin ait olduğu ülke hakkında beğeni düzeyini ve yorum yapan bireyin destination seçimini etkileyip etkilemediği? Sorularına cevap aranmaktadır.

B. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hospitalityclup üyelerin her biri için onların ev sahipliğine yönelik diğer katılımcıların serbestçe yorum yapabildiği, ülkeleri ile ilgili kanaatlerin çıkar gütmeksizin ifade edildiği 1997 yılında Veit Kühne tarafından Almanya'da kurulan global bir turist ağıdır. Diğer tüm sosyal ağlar gibi, Hospitalityclup da öncelikle üyelerin profil bilgilerini, fotoğraflarını ve kendilerine ait iletişim

bilgilerini kendi sayfalarında paylaşması ile üye katılımı gerçekleşmektedir. 707 bin 253 üyesi olan sosyal ağda katılımcılar kendi ülkeleri ile ilgili geniş bilgiyi kendi sayfalarında vermektedirler. Molz'un sosyal ağ olarak ifade ettiği (2012) sitede Türk katılımcılar da yer almaktadır. Çalışma toplamda 22 bin 539 Türk üyesi bulunan sosyal ağın yalnızca Karadeniz bölgesindeki üyeleri içermektedir. Tablo-1' de alfabetik sıra ile yer alan listede görüldüğü gibi illere göre üye sayısı dağılmıştır.

Tablo-1: Karadeniz Bölgesi Ev sahibi Üyeler

Amasya	27	Kastamonu	14
Artvin	29	Ordu	63
Bartın	14	Rize	19
Bartın(Amasra)	26	Rize-Kackar Mountains	2
Bolu	43	Sakarya	3
Çorum	19	Samsun	155
Düzce	39	Sinop (Zeus's city)	36
Giresun	41	Tokat	17
Gümüşhane	7	Trabzon	130
Karabük - Merkez	7	Zonguldak	65
Karabük - Safranbolu	32	Zonguldak - Karadeniz Ereğli	22

Çalışmada yukarıda yer alan tabloda en çok katılımcının Samsun'dan olduğu görülmektedir. (155) ancak yorumların sayısının bu ölçüde dağılmadığı da yine elde edilen sayılardan ortaya çıkmaktadır. Çalışma doğrultusunda en çok yorum yapılan ev sahibi üyelerin sayfalarında, misafir gelen her ülkeden katılımcılar, yaptıkları yorumlar, ait oldukları ülke ile ilgili bilgi Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo-2: Üyelerin, Ev Sahibi Üye Sayfasında Yaptığı Yorumlar

ŞEHİR		YORUM (1)	YORUM 1	YORUM 2	YORUM 3
Amasya (27)	Mahmut	**Almanya**	**Fas**	**Polonya**	**Polonya**
		Güzel çay bahçeleri, lezzetli yemekler, güzel şehir Amasya, komik adam, ilginç diyaloglar	Orijinal Amasya yemekleri, komik sohbeti	Çok hoş ve arkadaşça, kaygısız, seni tekrar görmeyi umarım	Güzel Amasya, güzel insan
	Mithra	**Fas**	**Polonya**	**Avusturalya**	
		Harika şehir, seni görmek güzeldi	Hoş vakit geçirmek, arkadaşça ve güvenilir insan, her zaman bekleriz	Harika insan, mükemmel arkadaş	
	İbrahim	**Belarus**	**Amerika**	**Amerika**	**Brezilya**
		Çok zeki, yardım sever, eğlenceli, Türkiye'nin en iyi şehri Amasya'yı ziyaret etmenizi tavsiye ederim	Harika biriydi, arkadaşçaydı, en güzel yerlerini gezdirdi, çok ama çok büyük iyi bir deneyimdi,	Çok büyük bir insan, az ama düşünceli konuşan biri, evde gibi hissetmemi sağladı, Amasya'ya giderseniz onu görün	Güzel zaman geçirdik, yeniden görüşeceğiz
	Teksen	**Polonya**	**Almanya**	**Fransa**	**İspanya**
		Hoş, sessiz, yardım sever bir kız,	Dostça, karmaşık olmayan,	Konuşkan, kendiniziz rahat hissedersiniz,	Konuşkan, komik, güvenilir,
Bolu(43)	İsimsiz	**Litvanya**			
		Çok harika bir deneyimdi			
	Sefa	**Polonya**	**Polonya**	**Kanada**	**İspanya**
		Polonya ve Türkiye benzer, hasas ve saygılılar, yeniden gelmek isterim, güvenilirler	Meraklı, nüktedan, kültürlü ve iyi eğitim görmüş,	Hoş sohbet, hoş biri, iyi bir host, iyi bir gezi ve ev sahipliği anlayışına sahip	Çok dışa dönük ve konuşkan, gelecek yıl yine Türkiye'ye gelmeyi umuyorum, Sefa'yı şiddetle tavsiye ederim
Çorum (19)	Ali	**Almanya**	**Rusya**	**Polonya**	**İsveç**
		Hoş, zeki biri,	Hoş ve iyi bir ev sahibi, gerçek bir gezgin,	Dost canlısı, enerjik, güler yüzlü, iyi bir ev sahibi,	Çok komik ve komikliği seven, yenilikçi düşüncelere sahip,

					ilginçliklerle dolu,
	Murat	**Letonya**			
		Misafirperver, tekrar görüşmeyi umuyor			
Düzce (39)	Burak	**Macaristan**	**Amerika**	**Almanya**	
		Arkadaşça, kibar	Büyüleyici yer altı şehirleri, kiliseler, kaya oyukları, Yardımsever, komik	Tarihi sokaklar, ilginç fotoğraflar, sıcak ve sempatik	
Ordu(63)	Aktaş	**Almanya**	**Almanya**	**Japon**	**Fransa**
		Güvenilir, hoş, fantastik Türk yemekleri, harika ev sahipleri	Harika bir şehir, denizleri dağlarıyla, çok dostça ve yardımsever, iyi ev sahipleri,	Kibar, zeki, düşünceli, sıcak kanlı ailesi, güzel yemekler ve yemek saatleri	O ve ailesi sıcak kanlı, arkadaşça, yeniden görüşmeyi umuyorum
Rize (19)	Bülent	**Slovenya**	**Almanya**	**Almanya**	
		Kibar, komik, sıcak bir kalbi var, iyi bir ev sahibi, harika bir görüntü, doğanın kokusu, dağlar, lezzetli yemekler, doğal su, sıcak kalpli insanlar	Eğlenceli, son derece güzel, dikkatli ve yardımsever ev sahibi, çok ilginç bir geziydi, yine gitmeyi umuyorum ve çok özleyeceğim	Güzel Kaçkar dağlarında yürümeyi bize önerdi, yardımsever ev sahibi ilgin. Bilgiler paylaştı, bölgeyi beğendik ve üzülerek ayrıldık,	
Samsun(155)	Ersan	**Fransa**	**Almanya**	**Almanya**	**Estonya**
		Çok güzel ev yemekleri yaptı, iyi bir ev sahibi, Türk kültürünü paylaşabilirsiniz	Çok ilgili, onun hoş ailesi, rahatlatıcı harika zaman geçirdik	Birçok kişiye ev sahipliği yapmış, iyi tanınan, ilginç biri, zaman geçirmek eğlenceliydi	Çok arkadaşça ve çok kibar, Samsun'da Karadeniz kenarında dondurmayla yürümek
	Okan	**Çek cumhuriyeti**	**Polonya**	**Macaristan**	**Fransa**
		Hoş bir akşam geçirdik, en iyi horstlarımızdan	Son derece hoş biri , tekrar gideceğiz,	Mükemmel insanlar, dil bilimle ilgili bir host	Onu ziyaret ettiğinde iyi hissedersin, bizden biri gibi
	Mehmet	**Polonya**			
		Geleneksel gezi yerleri ve yemekler			
	Irfan	**Kanada**	**İtalya**		
		Neşeli, rahatlatan biri,	Harikulade biri, kesinlikle güvenilir, kibar ve sevgi dolu,		
Sinop (36)	İsmail	**Çek Cumhuriyeti**	**Fransa**		
		Sinop'ta zaman eğlenceliydi, çabalarını taktir ettim	Yardım sever, Sinop'ta zaman geçirmek güzeldi, güvenilir bir, çok kibar ve hoş biri, İngilizcesi iyi		
Trabzon (130)	Ayhan	**İsveç**			
		Son derece kibar, onunla konuşmak hoştu			
	Gizli	**Almanya**	**Fransa**	**Rusya**	
		Güzel müzikler dinleyen, fotoğrafları olan hoş biri, yeniden görüşmek isterim	Güzel vakit geçirdik, yeniden görüşmeyi umuyoruz	Evde gibi hissettik, daha çok kalmak isterdik	
Zonguldak (87)	Murat	**Litvanya**	**Çin**	**İspanya**	**İtalya**
		İnanılmaz bir bölge, çok kibar, sevgi dolu ve komik bir host	Fantastik şehir, iyi bir host ve tavsiye ederim	Çok pozitif, gülümseyen, sevgi dolu,	Büyüleyici gülümsemesi olan hoş biri, soğuk şehir ama seversiniz
	Yasin	**Rusya**			
		Zeki, kul ve hoş biri, tavla oynamak, akşam yemeği, hoş yürüyüş, her şey harikaydı			
	Utku	**İran**	**İran**	**İran**	
		Ozgür ve zeki biri, özel ve kendine güvenen,	Hoş, kibar saygılı biri, açık fikirli ,onunla kalmak hoştu,	Enerji dolu, iyi biri, güvenilir biri ve görüşmek güzeldi	
Gümüşhane (7)	Ihsan	**Amerika**	**Fransa**	**Sırbistan**	**Fransa**
		Kibar ve ilgili, kesinlikle güvenilir, tekrar görüşmeyi umuyoruz,	Ilgili ve iyi bir organizatör, şiire, edebiyata ve müziğe karşı ilgili, hoş sohbet, harika ev sahibi,	Harika ev sahibi, hoş, ilgili ve arkadaşça, her konuda bilgili, yeniden görüşmeyi umuyoruz,	Türk müziği, şehirde yürüyüş, yemek, sohbet etmek için uzun vakit ayırdı, harika ev sahibi, gerçek arkadaş

Tablo 2'de görüldüğü gibi Karadeniz bölgesinden katılımcıların misafir ettiği turistlerin yorumları olumlayıcı düzeydedir. Yalnızca yorum yapılan üyeler yer almaktadır ve genel kanaat; iyi

ev sahibi oldukları, arkadaşça, sıcak tavırları ve en önemlisi güvenilir oldukları yönündedir. Türk üyelerin profilinde "çok hoş ve arkadaşça", "kaygısız", "seni tekrar görmeyi umarım", "Amasya'ya giderseniz onu görün", "Sefa'yı şiddetle tavsiye ederim" gibi ifadeler yer almaktadır. Ayrıca gittiği şehirlerle ilgili "büyüleyici" "güzel bir deneyimdi", "etkileyiciydi", "yeniden gelmeyi umuyorum", "geleneksel müziği", "orijinal Amasya yemekleri", "güzel çay bahçeleri", "Türkiye'nin en iyi şehri Amasya", "Polonya ve Türkiye benzer", "Güzel Kaçkar dağlarında yürümeyi" gibi ifadeler yer almaktadır. Yorum yapanların ülkeleri aynı ya da birbirine yakındır. Örneğin, Zonguldak'tan katılan Murat'ın tabloda yer almayan Litvanya, İtalya, Rusya (3 kişi), Almanya ülkelerinden gelen turistlerin yer alması; Samsun'dan üye Ersan'ın Avusturya (2), Rusya (2), Polonya ülkelerinden gelen turistlerin ve yine Samsun'dan Okan'ın Finlandiya (2), Polonya (2) ülkelerden gelen turistlerin yer alması; son olarak Gümüşhane'den üye İhsan'ın profilinde Amerika'dan (2), Almanya'dan 82), Fransa, Sırbistan'dan turistlerin olması daha önce gelen turistlerin memnuniyet ifadelerinin diğerlerinin karar vermesinde etkili olduğunu göstermektedir. Ziyaret edilecek ülkede en çok yorum alan ev sahibi tercih edilmektedir. Bu da karar vermede yapılan yorumların etkili olduğunu göstermektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde sosyal medyanın da rekabet ortamında etkili bir iletişim aracı olarak kullanılması bu alanda farklı uygulamalara gitme zorunluluğu ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde internetin bir medya olarak ağızdan ağıza iletişim (WOM) kullanımına girmesi bu uygulamanın e-WOM şekline dönüşmesine, bloglar, forumlar, sosyal medya, elektronik fısıltıların önem kazanmasına neden olmaktadır. İnternet kullanıcılarının tutumlarını yönlendirmede elektronik ortamda yapılan ağızdan ağıza iletişimi bu derece etkili yapan şey, kaynağa duyulan güvendir.

İnternet hizmet sektöründe ve özellikle turizm alanındaki tüketicilerle iletişim kurmakta iletişimin temel araç olmaktadır. Farklı ülkelere kısa dönemli turistik geziler yapmak isteyen potansiyel turistler için karar vermede, kararlarını değiştirmede internet ve kullanıcı yorumları önemli bir etkiye sahiptir. Üyeler diğer katılımcının ülkesine gittiğinde üye ev sahibin kültürel unsurları ile kendi kültürel unsurlarını aktarmaktadır.

E-WOM uygulamasının yer aldığı Couchsurfing ve Hospitalityclub gibi internet sitelerinde, yorum yapan üyelerin güvenilirliği -çıkar odaklı, ticari bir amaçlarının olmaması- söz konusu üyelerin sayfalarında yapılan yorumlarla hem ülkenin hem de ev sahibinin tanınırlığını arttırmaktadır. Hospitalityclup sitesi örneğinde yapılan nitelik araştırmasında da üyeler yalnızca deneyimlerini paylaşmakta, ülke ve "host" ile ilgili kanaatlerini aktarmaktadır. Ev sahibi üyeler hakkında yapılan yorumlardan yola çıkarak gelen turistler memnun ayrılmakta ve bunu da yeniden gelmeyi (sürdürülebilirlik) umduklarını ifade ederek göstermektedir. Yapılan yorumlar ev sahibinin popülaritesini belirlemektedir. En çok yorum alan ev sahibi en çok tercih edilmektedir. Yorumların ev sahibi üyenin ait olduğu ülke hakkında beğeni düzeyini ifade etmesi potansiyel turistin söz konusu şehri seçmesinde etkili olmaktadır.

Araştırma, Hospitalityclup internet sitesi ile sınırlıdır, ancak derinlemesine gözlem ya da anket gibi farklı araştırma yöntemleri kullanılarak da bir çok benzer siteyi içine alan kapsamlı bir araştırmaya ışık tutmaktadır. Ayrıca bu alanda faaliyet gösteren turizm organizatörlerine ve tanıtım şirketlerine tüketicilerin beğeni düzeyini takip etme ve bu yönde güzergah belirleme açısından yön verebilmektedir.

KAYNAKÇA

ARNDT, Johan; (1967), "Role of Product-Related Conversations In The Diffusion of a New Product", **Journal of Marketing Research**, 5, ss: 291-295

ATEŞOĞLU, İrfan ve BAYRAKTAR, Sumru; (2011), "Ağızdan Ağıza Pazarlamanın Turistlerin Destinasyon Seçimindeki Etkisi", **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 7 (14), ss: 36-108

BARBER, Peggy and WALLACE, Linda, (2009), "The Power Word Of Month Marketing", **American Library**, EbshoHost Veritabanından 2.03.2015

JONES, ScotT A.; AIKEN, K. Damon and BOUSH, Davıd M.;(2009), "Integrating Experience, Advertising, and Electronic Word of Mouth", **Journal of Internet Commerce**, 8, ss: 246–267

KAŞLI Mehmet; İLBAN, Mehmet Oğuzhan ve ŞAHİN, Bayram; (2009), "Modern Pazarlama Stratejileri: Ab Ve Türk Turizmi", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C.8 (27), ss: 079-098

KOZINETS, Robert V.; VALCK, Kristine de; WOJNICKI, Andrea C., and WILNER, Sarah J.S.; (2010), "Networked Narratives:UnderstandingWord-of-Mouth Marketing in Online Communities", **Journal of Marketing**, 74, ss: 71–89

MEINERS, Norbert H.; SCHWARTING, Ulf and SEEBERGER, Bernd; (2010), "The Renaissance of Word-of-Mouth Marketing: A 'New' Standard in Twenty-First Century Marketing Management", **International Journal of Economic Sciences and Applied Research**, 3 (2) ss: 79-97

MOLZ, Jennie Germann; (2013), "Social Networkıng Technologies And The Moral Economy Of Alternative Tourism: The Case Of Couchsurfing.Org", **Annals of Tourism Research**, 43, ss: 210–230ODABAŞI, Yavuz ve Gülfidan BARIŞ; (2007), **Tüketici Davranışı**, Yedinci Baskı, MediaCat Kitapları, İstanbul, 404s

ODABAŞI, Yavuz ve BARIŞ, Gülfidan; (2007), Tüketici Davranışı, MediaCat Yayınları, İstanbul

ÖZARSLAN, Yasin ve Uygur, S. Meydan; (2014), "Negatif Ağızdan Ağıza İletişim (Wom) Ve Elektronik Ağızdan Ağıza İletişim (E-Wom): Yiyecek-İçecek İşletmelerine Yönelik Bir Araştırma", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 28(3), ss: 67-88

SARIIŞIK, Mehmet ve ÖZBAY, Gülçin; (2012) "Electronic Word Of Mouth (Ewom) And A Literature Review Concerning With The Applications In Tourism İndustry", **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 8(16), ss:1-22

Solis, Brian ve Breakenridge, Deirdre (2009), **Putting the Public Back in Public Relations**, New Jersey: Pearson Education, Inc.

STOKŁOSA, Łukasz; MARCHIORI, Elena; PIOTROWSKI, Maciej; CANTONI, Lorenzo; (2013), "The Use Of Destination Online Reputation Model To Evaluate A Tourism Destinatıon The Case Of Podkarpackıe Regıon", **Fulia Turistica**, 28(2), ss: 131-147

http://www.hospitalityclub.org/hospitalityclub/about.htm

https://www.couchsurfing.com/users/sign_in

KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE YEŞİL PAZARLAMA YAKLAŞIMI KAPSAMINDA YEŞİL YILDIZ UYGULAMASI: DOUBLE TREE BY HILTON AVANOS-CAPPADOCIA ÖRNEĞİ

Yüksel ÖZTÜRK[1]
Serap SERİN KARACAER[2]

ÖZET

İşletmelerin çevreye duyarlılıkları kapsamında şekillenen yeşil pazarlama, toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak faaliyetler sırasında çevreye en az zarar vermek üzere oluşturulmuş bir pazarlama yaklaşımıdır. Yapısı gereği, doğal çevre ile iç içe gelişen ve büyüyen bir sektör olan turizm sektöründe de, çevreye duyarlılık ve çevre koruması giderek önem kazanmaktadır. Turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, özellikle de konaklama işletmeleri doğadan yararlandıkları ölçüde doğaya zarar verme potansiyeline sahip işletmelerdir. Dolayısıyla, çevre duyarsızlığının yol açtığı tehlikelerin farkına varan birçok konaklama işletmesi pazarlama faaliyetlerini yeşil pazarlama anlayışı ile yürütmeye başlamışlardır. Çalışma kapsamında; çevreye duyarlılığı, tüketici odaklılığın ve rekabetin gerekliliği olarak gören konaklama işletmelerinin bu doğrultuda gerçekleştirdikleri uygulamaların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, nitel araştırma yönteminden hareketle Kapadokya'da faaliyet gösteren ve bölgenin ilk yeşil yıldızlı konaklama işletmesi olan "Double Tree By Hilton Avanos"a ilişkin örnek olay incelemesi gerçekleştirilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular ışığında, konaklama işletmelerinin çevreye duyarlı yaklaşımları; yasal mevzuat çerçevesinde ve işletme politikaları doğrultusunda gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Pazarlama, Konaklama İşletmeleri, Yeşil Yıldız, Kapadokya.

GREEN STAR APPLICATION WITHIN THE SCOPE OF GREEN MARKETING APPROACH IN HOSPITALITY INDUSTRY: DOUBLE TREE BY HILTON AVANOS-CAPPADOCIA CASE

ABSTRACT

Formed within the scope of environmental sensitivity of organizations green marketing is a marketing approach that was created to give the least damage to the environment during the activities to meet the needs of the community. Due to the nature the tourism sector is growing intertwined with the natural environment therefore the concern for the environment and environmental protection is becoming increasingly important. The companies operating in the tourism sector, especially the accommodation companies have the potential to harm the environment as well as the benefit from it. Therefore, many accommodation companies which are aware of the dangers caused by environmental insensitivity began performing green marketing practices. In this study, it is aimed to determine the environmental practices of the accommodation companies which perceive the environmental sensitivity as a must of consumer orientation and competition. A case study of the qualitative research method, was performed in "Double Tree by Hilton Avanos" hotel
that is the first having green star in the Cappadocia. In the light of the findings obtained from the study, it has been reached that, environmentally sensitive approach of the accommodation companies; performing in accordance with the legal regulations and business policies.

Keywords: Green Marketing, Hospitality Industry, Green Star, Cappadocia.

[1] Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi, yukselozturk66@gmail.com

[2] Öğr. Gör., Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, sskaracaer@gmail.com

GİRİŞ

Dünyada yaşanan teknolojik ve ekonomik gelişmelere paralel olarak, özellikle sanayi sektörünün gelişmesi ve insanların tüketim davranışını kontrolsüz bir şekilde gerçekleştirmeleri sonucu çevre kirliliğiyle beraber bir takım sorunlar hızla artmıştır (Demir ve Çevirgen, 2006: 8). Bu nedenle son yıllarda hemen hemen her sektörlerde mal ve hizmetlerin üretiminden tüketimine kadar olan pazarlama faaliyetleri kapsamında çevreye duyarlılık ön planda tutulmaktadır. Brundtland Komisyonu (World Commission on Environment and Development) tarafından 1987 yılında sürdürülebilir kalkınma kavramının ortaya atılmasıyla birlikte 1990'lı yılların en önemli konularından biri çevre olmuştur (Kement, 2013: 50). Çevrenin aşırı kirlenmesi ve bu kirlenme etkilerinin fazlasıyla hissedilmesi, işletme ve pazarlama yönetimlerinin makro çevre faktörlerinden ekolojik faktörler konusuna daha fazla eğilmeleri gereğini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla, işletmelerin çevreye duyarlılıkları kapsamında şekillenen yeşil pazarlama, toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak faaliyetler sırasında çevreye en az zarar vermek üzere oluşturulmuş bir pazarlama yaklaşımıdır (Polonsky, 1994: 3; Uydacı, 2002: 84;). Yeşil pazarlama; tüketicilerin ve toplumun gereksinimlerini kazançlı ve sürdürülebilir bir yolla karşılayan sorumlu yönetim sürecidir (Chan, 2013; 443). İşletmeleri yeşil pazarlama yaklaşımına iten birçok faktör söz konusudur. Bu faktörlerden bazıları; çevresel standartlar, toplumun baskısı, yasal düzenlemeler, maliyetleri azaltıcı etki ve rekabet avantajlarıdır (Varinli, 2008: 32).

Çevreye duyarlılığın ve çevre korumasının giderek önem kazandığı sektörlerden birisi de turizm sektörüdür. Günümüzde her sektörde olduğu gibi turizm sektöründe de faaliyet gösteren pek çok işletme; ürün geliştirme, üretim, tutundurma ve dağıtım aşamalarında çevreye duyarlı bir anlayışla tüketici ihtiyaç ve isteklerini karşılamaya yönelmiştir. İşletmelerin bu anlayış ile tüketici ihtiyaç ve isteklerini karşılama çabası turizmde yeşil pazarlama yaklaşımını ortaya çıkarmıştır (Atay ve Dilek, 2013: 206). Turizm sektörü yapısı itibariyle, doğal çevre ile iç içe gelişen ve büyüyen bir sektördür. Dolayısıyla, turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler özellikle de konaklama işletmeleri doğadan yararlandıkları ölçüde doğaya zarar verme potansiyeline sahip işletmelerdir. Turizm işletmelerinin çevreyi ve doğayı korumaması demek, kendi öz kaynaklarını yok etmesi demektir. Son yıllarda, çevre duyarsızlığının tehlikelerinin farkına varan birçok turizm işletmesi pazarlama faaliyetlerini yeşil pazarlama anlayışı ile yürütmeye başlamışlardır. Turizm işletmelerini yeşil pazarlama anlayışına iten faktörlerin başında ise, değişen tüketici talep ve beklentileri ile maliyet tasarrufu gelmektedir (Hacıoğlu ve Girgin, 2008: 426).

Çalışma kapsamında; çevreye duyarlı bir konaklama işletmesinin yeşil pazarlama faaliyetleri çerçevesinde gerçekleştirdiği faaliyetler incelenmiştir. Araştırma kapsamında, örneklem üzerinden hareket ederek çevreye duyarlı konaklama işletmelerinin bu doğrultuda ne tür uygulamalar gerçekleştirdiklerinin ve nasıl bir işletme politikası uyguladıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

I. YEŞİL PAZARLAMA VE TURİZM

Yeşil pazarlama konusu detaylı bir şekilde, 1975 yılında Amerikan Pazarlama Derneği tarafından düzenlenen Ekolojik Pazarlama konulu seminerde ele alınmıştır (Dilek, 2012: 10). Farklı sektörlerden bir çok katılımcı ile birlikte akademisyenlerinde dahil olduğu ve pazarlamanın doğal çevreye etkilerinin incelendiği bu seminerde, yeşil pazarlama kavramına ilişkin bir tanımlama yapılmıştır. Bu tanıma göre yeşil pazarlama; pazarlama faaliyetlerinin çevre kirliliği, enerji tüketimi ve diğer kaynakların tüketimi üzerine olumlu veya olumsuz etkileri ile ilgili çalışmalardır (Turhan, 2010: 29). Yeşil pazarlama kavramına ilişkin literatür incelendiğinde, bu kavramın ekolojik pazarlama, sürdürülebilir pazarlama, çevresel pazarlama, yeşilci pazarlama gibi değişik ifadelerle adlandırıldığı görülmektedir (Prakash, 2002: 285). 1980'li yılların sonlarında daha fazla önem kazanmaya başlayan yeşil pazarlama kavramının özü; ürünün tasarımı, tutundurma çalışmaları, fiyatlaması ve dağıtımı için yapılan organizasyonel çalışmalarda çevreye zarar vermemektir (Chan, 2013: 443). Yeşil pazarlama, çevreye en az zarar verecek şekilde insanların istek ve ihtiyaçlarının karşılanmasıdır (Polonsky, 1994: 3). Başka bir tanımlamaya göre ise yeşil pazarlama; tüketicilerin ihtiyaçlarını ve isteklerini tatmin etmeye istekli değişimlerin meydana getirilmesi ve kolayca uygulanması amacıyla doğal çevreye en az seviyede zarar vermek suretiyle oluşturulmuş faaliyetler topluluğudur (Uydacı, 2002: 84). Yeşil pazarlama anlayışı ile hareket eden işletmeler; mal ya da hizmetlerinin üretim süreçlerinde enerji ve diğer doğal kaynakları korumak, çevre kirliliğine yol açan maddeleri azaltmak, işletmenin çevreye katkılarını doğru yansıtan reklam mesajları oluşturmak, ürünü tüketicinin alım gücüne uygun fiyatlandırmak ve ürünün pazara taşınmasında kaynakların korunmasını sağlamak gibi gereklilikleri yerine getirmelidir. Yeşil pazarlama anlayışını benimseyen işletmeler "3R" olarak formüle edilen; yeniden kullanım (reusing), geri dönüşüm (recycling) ve azaltma (reducing) faaliyetlerinin tamamını ya da bir kısmını etkin bir şekilde uygulayan işletmelerdir (Keleş, 2007: 22-23).

Turizm sektörü, 21. yüzyılla birlikte oldukça hızlı gelişim gösteren bir sektördür. Bu gelişim sürecinde turizm sektörünün, doğaya ve çevre korumasına duyarsız kalması demek kendi kaynağını tüketmesi demektir (Atay ve Dilek, 2013: 204-205). Turizmin, başarısını devam ettirebilmesi ve sürdürülebilirliğini sağlaması temiz, düzenli ve korunmuş bir çevre ile mümkündür. Turizm olgusu içerisindeki her türlü faaliyet, çevre ve çevreyi oluşturan unsurlarla doğrudan veya dolaylı olarak bağlantı içerisindedir. Turizm yapısı gereği doğal çevreyi en uzun süre ve en fazla kullanan sektörlerden biridir. Dolayısıyla turizm, çevreyi bir yandan kullanırken, varlığına temel teşkil eden çevreyi aynı zamanda korumak zorunda olan bir sektördür (Demir ve Çevirgen, 2006: 133). Günümüzde, tüketim hızının artması, her sektörde olduğu gibi turizm sektöründe de kaynak kullanımını olumsuz yönde etkilemektedir. Üretim ve tüketim sürecinde oluşan zararlı atıklar, kıt kaynakları yok ederek çevreye zarar vermektedir. Küresel ısınma ve diğer çevre sorunlarıyla (hava, su, gürültü, görüntü kirliliği vb.) birlikte, tüm sektörlerde olduğu gibi turizm sektörü de küresel bir tehditle karşı karşıyadır (Doğan, 2012: 11).

Son zamanlarda, tüketiciler gündemde olan çevre sorunları ve özellikle de küresel ısınma konusu ile ilgili olarak, çeşitli toplantılarla ve sivil toplum kuruluşlarının düzenledikleri faaliyetlerle bilinçlendirilmektedirler. Bu bağlamda, turizm sektörünün tüketici kitlesini oluşturan turistler de, destinasyonun çevreyle uyumunun sağlanmasıyla ortaya konulan kaliteli turizm deneyimlerinin beklentisi ile seyahat kararı almaktadır. Bu nedenle, turistlerin çevresel duyarlılık taleplerinin ve bu motivasyonun anlaşılması ve buna yanıt verilmesi gerekliliği, pazarlama araştırmaları açısından da önemsenmektedir (Hacıoğlu ve Girgin, 2008: 422). Günümüzün turistik tüketici kitlesini oluşturan turistler seyahat edeceği yer hakkında önceden bilgi alabilmekte ve farklı destinasyonlar arasında değişik kriterleri göz önünde bulundurarak seçim yapabilmektedirler (Kahraman ve Türkay, 2011: 40-41).

Turizmi sektörünün her alanında özellikle de konaklama sektöründe faaliyet gösteren pek çok işletme, pazarlama faaliyetlerinin her aşamasında (ürün geliştirme, üretim, tutundurma ve dağıtım) çevreye duyarlı bir anlayışla tüketici ihtiyaç ve isteklerini karşılamaya yönelmiştir. Turizm hizmeti sunan işletmelerin, yeşil pazarlama anlayışının artık bir rekabet avantajı yarattığını fark etmeleri, maliyetleri önemli ölçüde minimize ettiğini görmeleri ve sürdürülebilirlik noktasında çevre dostu turizm işletmesi olmanın önemini kavramaları ile birlikte bu anlayış giderek daha fazla yaygınlık kazanmaya başlamıştır (Eren ve Yılmaz, 2008: 296). Bu bağlamda; turizm sektörünün önemli dinamiklerinden olan konaklama işletmelerinin de, ürün ya da hizmetlerini yeşil pazarlama faaliyetleri kapsamında pazara sunabilmeleri için yeşil pazarlamanın amaçlarına uygun adımlar atmaları gerekmektedir. Dolayısıyla, konaklama işletmelerin bu amaçlara ulaşabilmeleri için tüm pazarlama fonksiyonlarını yeşil yaklaşıma uyarlamaları gerekmektedir.

II. KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE YEŞİL PAZARLAMA

Turizm faaliyetleri içerisinde oldukça önemli bir yere sahip olan konaklama işletmelerinin çevre üzerindeki etkileri oldukça karmaşık ve çeşitlidir. Isınma, soğutma, aydınlatma, yemek pişirme, temizlik, banyo, yüzme, golf alanları vb. yeşil alanların sulanması gibi gereksinimler düşünüldüğünde dünyadaki tüm otelleri kullanan ziyaretçilerin günlük kaynak tüketimleri oldukça fazladır. Bazı konaklama işletmelerinin, makro ve mikro düzeydeki çevresel etkilerin daha hassas yaşandığı ekosistemler ve tarihi alanlarda konumlandığı görülmektedir (Güneş, 2011: 47). Bu alanlar için çevresel tahribatın boyutu daha da fazla olmaktadır. Araştırmalar, bir turistin enerji tüketiminin % 90'ının destinasyon kaynaklarından sağlandığını göstermektedir. Başka bir araştırmaya göre ise; bir otelde iki hafta tatil yapan bir turist, 100 kg'dan fazla fosil yakıt tüketmektedir (Mastny, 2001: 31).

Konaklama işletmelerini yeşil pazarlama uygulamalarına yönelten nedenleri; (1) tüketicilerin çevresel konulara ilgisinin artması, (2) çevre ile ilgili düzenlemelerin artması, (3) otel yöneticilerinin etik ile ilgili konulara daha fazla ilgi göstermesi, (4) otellerin daha fazla müşteri tatmini sağlama isteği ve (5) fiziksel görünümle ilgili sorunları giderme isteği olarak sıralamak mümkündür (Foster vd., 2000: 195). Bu nedenler dikkate alındığında; konaklama işletmelerinin özellikle rekabet avantajı

sağlama noktasında çevre duyarlılığı ilkesini benimsemeleri ve bu bağlamda yeşil pazarlama anlayışlarını geliştirmeleri gerekmektedir.

Konaklama işletmelerinde yeşil pazarlama uygulamalarının ortaya konabilmesi için; su ve enerji kullanımı, geri dönüşüm, atık yönetimi ve hassas doğa unsurlarının dikkate alınması gerekmektedir (Güneş, 2011: 47). Konaklama işletmelerinde su olmadan hizmet üretmek ve sunmak neredeyse imkânsızdır. Su ve enerji kullanımı birbiriyle bağlantılı olduğundan, bir otelde su yönetimi ve enerji yönetimini birbirinden ayrı tutmak mümkün değildir. Aylık toplam çamaşırhane yükü, aylık toplam müşteri sayısı ve aylık toplam yemek servisi sayısı, otelin aylık toplam su ve enerji tüketimini birlikte etkilemektedir. Konaklama işletmelerinde geri dönüşüm uygulamaları kapsamında; resepsiyon ya da otel yönetim birimlerinde kağıt ürünlerin yeniden kullanımı, şampuan ve banyodaki diğer kişisel temizlik ürünlerinin yeniden kullanılabilir sabit kaplarda sunulması, tüm yiyecek-içecek servis gereçlerinin tek kullanımlık değil, dayanıklı ürünlerden seçilmesi, tek kullanımlık ürünlerin kullanılmasını gerektiren bazı durumlarda ise ürünlerin geri dönüştürülebilir olmalarına dikkat edilmesi gerekmektedir (Tarınç, 2012: 65). Son yıllarda turistik tüketicilerin doğal ortamlara oldukça fazla ilgi göstermeleri, konaklama işletmelerinin ve safari ya da golf kulübeleri gibi turizm işletmelerinin, hassas doğal ortamlar içinde yer almalarına neden olmaktadır. Bu durum flora ve fauna üzerinde büyük zararlara yol açmaktadır. Dolayısıyla bu tür alanların, ziyaretçilerin bekledikleri deneyimi yaşamalarının yanı sıra bu deneyime kaynak oluşturan değerlerin zarar görmemesini sağlayacak şekilde hassas bir yönetim yaklaşımı içinde değerlendirilmeleri gerekmektedir (Güneş, 2011: 48). Yeşil pazarlamanın turizm sektörü için önemini fark eden ve bu anlayışı benimseyen konaklama işletmeleri, günümüzde "yeşil otelcilik" olarak adlandırılan bir yönetim anlayışı ile işletmelerini yönetmektedirler.

III. YEŞİL OTELCİLİK VE YEŞİL YILDIZ UYGULAMASI

Konaklama işletmelerinin turistik tüketicilerine hizmet sunumları sırasında, kullandıkları girdilerin miktarını mümkün olan en düşük düzeye indirmeye ve aynı zamanda doğaya bırakılan atık (deterjan, çöp gibi) miktarını da minimize etmeye çalışmalarına "yeşil otelcilik", bir başka ifade ile "çevre dostu otelcilik" denilmektedir (Seyhan, 2010: 55; Güneş, 2011: 49; Dilek, 2012: 67). 1993 yılında, uluslararası anlamda çevre bilincini işletmelere kazandırmak amacıyla kurulan Yeşil Oteller Birliği (Green Hotels Association), amacını şu şekilde ifade etmektedir; *"Ziyaret etmekten keyif duyduğumuz tüm destinasyonlardaki otellerin, su ve enerji tasarrufu sağlanması, atık miktarının azaltılması ve bu destinasyonların korunmasıyla ilgili olarak bir araya getirilmesi ve politikaların belirlenmesidir"* (www.greenhotels.com).

Sağlıklı bir çevrenin turizm açısından değerinin daha iyi anlaşılmasıyla birlikte, konaklama işletmelerinin yapımından, destinasyonun düzenlenmesine kadar birçok konuda çevreye duyarlı düzenlemeler görülmeye başlanmıştır. Turizm sektöründe sudan ve enerjiden tasarruf eden, yeryüzünün ekosistemini koruyan ve insan sağlığına zarar vermeyen mal ve hizmetleri sağlayan programları samimiyetle uygulayan otellerin yanı sıra, çevresel sorunlara duyarlı müşterileri çekmek

için bir pazarlama taktiği olarak "yeşil oteller" etiketini kullanan otel işletmeler mevcuttur. Bu nedenle, birçok ülkede gerçek "yeşil oteller" ile yeşil otel olduklarını iddia eden otelleri birbirinden ayırmak için objektif ölçütlere dayanan sertifika programları oluşturulmaktadır. Çok sayıda ülke ve devlet, belirtilen standartları karşılayan otellere farklı düzeyleri yansıtan "yeşil" etiketler vermek için teknik ölçütler ve denetim süreçleri belirleyen sertifika ya da denklik programları oluşturmuşlardır (Seyhan, 2010: 62). Türkiye'de de çevrenin korunmasına yönelik önlemlerin giderek daha fazla önem kazanmasıyla birlikte; 22.09.2008 tarihinde 27005 sayılı Resmi Gazete'de "Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesislerine Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi Belgesi" verilmesi hususunda tebliğ yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu tebliğ; enerji, su, çevreye zararlı maddelerin tüketiminin ve atık miktarının azaltılmasını, enerji verimliliğinin arttırılmasını, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesini, konaklama işletmelerinin yatırım aşamasından itibaren çevreye duyarlı olarak planlanmalarını ve gerçekleştirilmelerini, tesisin çevreye uyumunu, çevreyi güzelleştirici düzenleme ve etkinlikleri, ekolojik mimariyi, çevreye duyarlılık konusunda bilinçlendirmeyi, eğitim sağlanmasını ve ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılmasını kapsamaktadır (www.yigm.kulturturizm.gov.tr). Bu kapsamda; simgesi yıldız olan konaklama tesislerinin plaketlerinde sınıflarını gösteren yıldızlar yeşil renkli düzenlenmekte ayrıca, plaket üzerinde "Çevreye Duyarlı Tesis" ibaresi yer almaktadır.

Bakanlık, "Yeşil Yıldız Projesi" kapsamında konaklama işletmelerinden çevreye duyarlılık konusunda hassasiyet beklemektedir (www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr; www.teftis.kulturturizm.gov.tr).

YÖNTEM

Çalışma kapsamında; daha önceden belirtilen amaçlara ulaşabilmek için nitel araştırma yönteminden hareketle, örnek olay çalışması gerçekleştirilmiştir. Örnek olay çalışması; "nasıl" ve "niçin" sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelemesine olanak veren araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 277).

Araştırmanın örneklemi, Türkiye'nin özellikle inanç ve kültür turizmi açısından öne çıkan destinasyonlarından birisi olan Kapadokya Bölgesi'nin ilk "Yeşil Yıldız" belgeli konaklama işletmesi olan "Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia" olarak belirlenmiştir. Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia otel "Yeşil Yıldız" belgesini 2012 yılında almıştır. Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia, Kapadokya'nın önemli turistik merkezlerinden olan Avanos'ta 10,000 m²'lik alanda, doğal güzellikler ve yeşillikler üzerine kurulmuş bir oteldir. Otelde; 124 standart ve 2 suit oda, açık ve kapalı yüzme havuzu, jakuzi havuzu, 4 adet toplantı salonu, 2 Türk hamamı, sauna, masaj, zayıflama üniteleri gibi çeşitli aktivitelerin sunulduğu birimler bulunmaktadır.

Örnek olay yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmada, öncelikli olarak Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia yetkilileri ile telefon görüşmesi gerçekleştirilmiş, araştırma konusu hakkında en fazla bilgiye sahip olan yetkililer ile görüşmek üzere randevu talep edilmiştir. Bu doğrultuda; işletme 16.02.2015 ve 23.02.2015 tarihlerinde iki kez ziyaret edilmiştir. İlk ziyarette; otelin inşaat

aşamasından itibaren işletmede çalışan ve özellikle su ve enerji tasarrufu ile atık yönetimi konularına oldukça hâkim olan teknik servis müdürü ile görüşme gerçekleştirilmiştir. İkinci ziyarette ise; işletmenin çevre duyarlılığı konusuna, işletme politikaları kapsamında bakış açısını belirleyebilmek üzere ön büro müdürü ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, yüz yüze gerçekleştirilmiş, her görüşme ortalama doksan dakika sürmüş, yetkililerden gerekli yazılı dokümanlar alınmış ve görüşmelerde gerekli notların yazılı tutulmasının yanı sıra ses kaydı da yapılmıştır.

BULGULAR VE ANALİZ

Veri toplama aracı olarak yüz yüze görüşme tekniği kullanılan çalışmada, görüşmeler iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk görüşme; otelin inşaat aşamasından beri işletmede çalışan teknik servis müdürü ile gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmede yetkiliye, "otelin çevre duyarlılığı noktasında su ve enerji tasarrufu ile atıklara yönelik ne tür uygulamalarının olduğu ve nasıl gerçekleştirildiği" sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplara göre; *Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia otelde su tasarrufuna yönelik olarak; işletmenin inşaatı esnasında gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Tüm müşteri odalarında, su akış miktarı kısıtlayan musluk ve duş armatürleri kullanılmıştır. Otelin tüm genel kullanım alanlarındaki lavabolarda ise su tasarrufuna yönelik olarak fotoselli armatürler tercih edilmiştir. Enerji tasarrufuna yönelik olarak; otelin tüm ışıklandırmasında led sistemi kullanılmaktadır. Ayrıca, odalarda misafir yok iken oda enerjisini kesen "energy saver" sistemi kullanılmaktadır. Otelin doğalgaz ile sağlanan ısınma sistemi ise dış salınımsızdır. Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia otelde atıklara yönelik olarak; yağ atıkları özel kaplarda depolanıp anlaşma yapılan yetkili firmaya periyodik olarak teslim edilmektedir. Cam, kağıt ve zehirli atıkların her biri ayrı kaplarda muhafaza edilip, Avanos Belediyesi'nin anlaşma yaptığı firmalar tarafından haftanın belirli günlerinde toplanmaktadır. Otelin havuz kimyasallarının atıkları ise, kimyasalları sağlayan tedarikçi firma tarafından tekrar alınmaktadır.*

İkinci görüşme, otelin ön büro müdürü ile gerçekleştirilmiştir. Ön büro müdürü ile yapılan görüşme iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Otelin çevre duyarlılığı konusunda yetkiliye; ilk aşamada müşteriye yönelik olarak gerçekleştirdiği uygulamalara ilişkin, ikinci aşamada ise işletme politikalarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Dolayısıyla ilk aşamada yetkiliye, "otelin çevre duyarlılığı noktasında, doğrudan müşterilerine yönelik olarak ne tür uygulamalarının olduğu ve nasıl gerçekleştirildiği" sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplara göre; *Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia otelin tüm müşteri odaları anti alerjik odalar olarak tasarlanmıştır. Müşteri odalarında bulunan yataklar, yastıklar, çarşaflar ve havlular anti alerjiktir. Müşteri odalarının banyolarında bulunan kişisel bakım ürünleri, cilde zarar vermeyen kaliteli ve orijinal ürünlerden tercih edilmektedir. Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia otelde müşteri odalarına, çarşaf ve havluların su ve enerji tasarrufu noktasında, gerekmedikçe üç günde bir değiştirileceğini belirten ve üzerinde "yeniden kullanım ve az kullanım" sloganı bulunan bilgilendirme kartları bırakılmaktadır. Ayrıca, odalara müşterilerin çevreye duyarlılıklarını ölçmek adına anket formları da bırakılmaktadır.*

İkinci aşamada ise, "otelin çevre duyarlılığı konusunda ne tür işletme politikaları uyguladığı" sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplara göre; "*Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia otelin inşaatı aşamasında çevreye duyarlı çalışmalar yapan bir danışmanlık firmasından destek alınmıştır. Otelin inşaatında Kapadokya Bölgesi'nin doğal yapısına uygun olan ve bölgede "nefes alan taşlar" olarak ifade edilen aynı zamanda da yapısı gereği ısı yalıtımı sağlayan "Nevşehir Taşı" kullanılmıştır. Otelin, yazılı olarak belirlenmiş bir çevre yönetim politikası mevcuttur. Ayrıca, bir çevre yönetim ekibi oluşturulmuş ve ekibin organizasyon şeması çizilerek, sorumluların görev ve tanımları yazılı olarak belirlenmiştir. Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia oteli uyguladığı çevreye duyarlı sosyal sorumluluk projeleri kapsamında; ağaçlandırma projesi yürütmekte ve otelin yemek atıklarını ise Avanos Belediyesi'nin belirlediği alanlarda sokak hayvanlarına ulaştırmaktadır. Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia otelde çalışan personele (özellikle kat hizmetleri personeline) altı aylık periyodlarda çevre duyarlılığı ile ilgili eğitimler verilmektedir. Zincir bir işletmenin üyesi olan otelin su, enerji ve ısı tüketim miktarları günlük olarak sisteme girilmekte ve böylelikle merkez yönetimi tarafından kontrol sağlanmaktadır. Ayrıca, otelin Amerika'da bulunan genel merkezinden her altı ayda bir gönderilen görevliler tarafından, çevre duyarlılığı kriterlerinin otelde uygulanıp uygulanmadığı denetlenmektedir.*

Hem Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia otelinin yetkilileri ile yapılan görüşmelerde hem de otele yapılan ziyaretlerde otelin çevre duyarlılığı konusunda oldukça hassas olduğu görülmüştür. 2012 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan yeşil yıldız alarak, Kapadokya Bölgesi'nin ilk çevreye duyarlı oteli sıfatını kazanan Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia bu anlamda piyasada etkin bir rekabet üstünlüğü de kazanmış durumdadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde yeşil pazarlama pek çok işletme tarafından kabul gören ve yoğun rekabet ortamında, rakiplerinden bir adım daha öne çıkmak için çözüm yolu olarak gördükleri bir pazarlama anlayışıdır. Yeşil pazarlama anlayışı işletmelere, uzun vadede maliyet avantajı, mevcut pazarda rekabet avantajı sağlayarak, tüketicilerin satın alma davranışlarında olumlu bir etki yaratmalarına fırsat vermektedir. Yapısı gereği doğal ve ekolojik çevreyi en fazla kullanan sektörlerin başında gelen turizm sektörü de, yeşil pazarlama anlayışını uygulamak durumunda olan sektörlerdendir. Turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, çevreye duyarlı bir anlayışla hizmet verdikleri sürece, kaynaklarını oluşturan unsurları etkin ve verimli şekilde uzun yıllar boyunca kullanabileceklerdir. Bu bağlamda, turizm sektöründe konaklama hizmeti veren otel işletmeleri de çevreye duyarlılığı ön planda tutmaktadırlar. Konaklama işletmelerini çevreye duyarlı yaklaşımla hareket etmeye iten bir takım faktörler olmakla birlikte, tüketicilerin çevreye karşı artan hassasiyetleri, rekabet avantajı ve maliyet tasarrufu unsurları öne çıkmaktadır.

Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia otelde gerçekleştirilen çalışmadan elde edilen sonuçlara göre de; otel işletmelerini yeşil yıldız uygulamasına yönelten faktörlerin başında maliyet tasarrufu ve rekabet avantajı gelmektedir. Yasal mevzuat çerçevesinde, yeşil yıldız uygulamasına dahil

olan konaklama işletmelerine sağlanan teşvikler ve indirimler, otellerin çevreye duyarlı konaklama işletmeciliğine yönelmelerinde önemli bir etken olmaktadır. Aynı zamanda, çevreye duyarlılığın rekabet avantajı yarattığı da çalışmadan elde edilen bulgular arasındadır. Ayrıca, Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia otelde çevreye duyarlılık önemli bir işletme politikasıdır. Bu bağlamda, Double Tree By Hilton Avanos-Cappadocia yönetimi çevreye duyarlı birçok sosyal sorumluluk projesinin gerek yürütücüsü gerekse de katılımcısı olmaktadır.

Sonuç olarak; önümüzdeki yıllarda turistlerin çevreye ve insan sağlığına duyarlı yeşil yıldızlı otelleri daha fazla tercih edeceği düşünüldüğünde, hem turizm sektörü paydaşlarının hem de araştırmacıların bu konuya daha fazla ilgi göstermeleri gerekliliği doğmaktadır. Dolayısıyla; turizmde yeşil pazarlama ya da yeşil yıldız uygulamasının birçok farklı boyutu sonraki araştırmalarda çalışılabilecek konulardır. Özellikle, yeşil yıldız uygulamasına turistik tüketicilerin bakış açısı ile ilgili literatürde yeterli çalışmanın bulunmaması gelecek araştırmalarda bu konunun çalışılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

ATAY, Lütfi ve DİLEK, Emre S.; (2013), "Konaklama İşletmelerinde Yeşil Pazarlama Uygulamaları: Ibıs Otel Örneği", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.18, S.1, ss.203-219.

CHAN, Eric S.W.; (2013). "Managing Green Marketing: Hong Kong Hotel Managers' Perspective", **International Journal of Hospitality Management**, Vol: 34, pp.442-461.

DEMİR, Cengiz ve ÇEVİRGEN, Aydın; (2006), **Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı**, Nobel Yayıncılık, Ankara.

DİLEK, Sebahattin E. (2012), Turizm İşletmelerinde Yeşil Pazarlama Uygulamaları: Bir Alan Araştırması, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

DOĞAN, Tayfun (2012), Turizm ve Çevre İlişkisi Bağlamında Ekoturizmin Çevre Üzerine Etkileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.

EREN, Duygu ve YILMAZ, İbrahim (2008), "Otel İşletmelerinde Yeşil Pazarlama Uygulamaları; Nevşehir İli Örneği" 13. Ulusal Pazarlama Kongresi, 25-29 Ekim 2008, Nevşehir, ss. 290-300.

FOSTER, Thomas S.; SAMPSON, Scott E. and DUNN, Steven C.; (2000). "The Impact of Customer Contact on Environmental Initiatives for Service Firms", **International Journal of Operations & Production Management**, Vol. 20, No.2, pp.187-203.

GREEN HOTELS ASSOCIATION; (2014), http://greenhotels.com/index.php#a, Erişim Tarihi: 12.11.2014.

GÜNEŞ, Gül (2011), "Konaklama Sektöründe Çevre Dostu Yönetimin Önemi", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 13 (20), ss. 45-51.

HACIOĞLU, Necdet ve GİRGİN, Göksel K. (2008), "Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Yeşil

Pazarlamanın Yeri ve Önemi", 13.Ulusal Pazarlama Kongresi, 30 Ekim-1 Kasım 2008, Adana, ss. 417-422.

KAHRAMAN, Nüzhet ve TÜRKAY, Oğuz; (2011), **Turizm ve Çevre**, Üçüncü Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

KELEŞ, Ceyda (2007), Yeşil Pazarlama Tüketicilerinin Yeşil Ürünleri Tüketme Davranışları ve Yeşil Ürünlerin Tüketiminde Kültürün Etkisi İle İlgili Bir Uygulama, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.

KEMENT, Üzeyir (2013), Genişletilmiş Planlanmış Davranış Teorisi Modeli Kapsamında Otel Müşterilerinin Yeşil Yıldızlı Otelleri Tekrar Ziyaret Etme Niyetlerinin İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI; (2015), http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14704/turizm isletmesi-belgeli-konaklama-tesislerine-cevreye-.html, Erişim Tarihi: 18.02.2015.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI; (2015), http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11597/cevreye-duyarlilik-kampanyasi-hakkinda-genel-bilgi.html, Erişim Tarihi: 18.02.2015.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI; (2015), http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11596/cevreye duyarlilik-kampanyasi-yesil-yildiz.html, Erişim Tarihi: 18.02.2015

MASTNY, Lisa (2001), "Traveling Light: New Paths for International Tourism". Worldwatchpaper 159, p. 88.

POLONSKY, Michael J.; (1994), "An Introduction To Green Marketing", **Electronic Green Journal,** Vol: 1(2), pp.1-10.

PRAKASH, Aseem (2002), "Green Marketing, Public Policy and Managerial Strategies", **Business Strategy and the Environment**, Vol:11, pp.285-297.

SEYHAN, Güneş (2010), Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Konaklama İşletmelerinde Çevreye Duyarlı Uygulamalar ve Yeşil Pazarlama: Örnek Olay Çalışması (Calista Luxury Resort Hotel-Antalya), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

TARINÇ, Abdullah (2012), Otel İşletmelerinde Yeşil Pazarlama Uygulamalarına İlişkin Yönetici ve İşgören Tutumlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

TURHAN, Serap (2010), Turizm İşletmelerinde Yeşil Pazarlama: Marmaris Örneği, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

UYDACI, Mert; (2002), **Yeşil Pazarlama: İş Ahlakı ve Çevresellik Açısından Yaklaşımlar**, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

VARİNLİ, İnci; (2008), **Pazarlamada Yeni Yaklaşımlar**, İkinci Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan; (2011), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,** Sekizinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TUR REHBERLERİNİN BAKIŞ AÇISIYLA DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ'NDE YER ALAN KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İsmail KIZILIRMAK[1]

Sema KÜÇÜKALİ[2]

ÖZET

Bu çalışmayla, Doğu Karadeniz Bölgesi Rehberler Odası üyesi olan turist rehberlerinin, bölgede düzenlenmiş olan tur programları sırasında konaklama yaptıkları işletmelerin değerlendirmelerini sağlayarak, bölgedeki konaklama işletmelerine yönelik algıladıkları imajı ortaya koymak amaçlanmıştır. Değerlendirmede kullanılacak olan ana kriterler; konaklama işletmeleriyle ilgili genel değerlendirmeler, otele giriş anı ve giriş işlemleri ile ilgili değerlendirme, oda ve sahip olduğu kalite düzeyi ile ilgili değerlendirme, yeme-içme hizmetleri ve personel ile ilgili değerlendirme başlıklarından oluşmaktadır. Yapılacak olan çalışma sonucunda, turizm sektörünün önemli unsurlarından olan rehberlerin, mesleki bilgi, görgü ve deneyimlerinden yararlanarak bölge turizmine hizmet eden Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin ve Gümüşhane'de bulunan konaklama işletmelerinin mevcut durumunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Ayrıca bölgede var olan konaklama işletmelerinin varsa sorunlarının neler olduğu ve bu sorunlar ile ilgili çözüm önerileri de sunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tur Rehberleri, Doğu Karadeniz Bölgesi, Konaklama İşletmeleri, Hizmet Kalitesi

TOUR GUIDES' EVALUATION ON LODGING ENTERPRISES OF EASTERN BLACK SEA REGION

ABSTRACT

This study aims at investigating the perceptions of professional tourist guides working in the Eastern Black Sea Region about lodging businesses in the region. For this purpose, a survey consisting of 39 dimensions under 4 main categories was conducted to professional tourist guides. These main categories are: general elements, check-in checkout time, quality of rooms, food and beverage and staff. A total of 13 surveys were analyzed and findings were presented. This paper examined the current situation of lodging businesses operating in Ordu,, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin and Gümüşhane as perceived by professional tourist guides who are considered important element in the tourism sector through their professional knowledge and experiences. Suggestions and recommendations were offered throughout this paper.

Key Words: Tour guides, Lodging Enterprises, Eastern Black Sea Region, Service Quality

[1] Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK, İstanbul Üniversitesi, ikizilirmak@istanbul.edu.tr
[2] Araş. Gör. Sema KÜÇÜKALİ, İstanbul Üniversitesi, sema.kucukali@istanbul.edu.tr

GİRİŞ

I.LİTERATÜR TARAMASI

Turizm, bugün dünyanın birçok yerinde olduğu gibi ülkemizde de önemli bir ekonomik kaynaktır. Milyonlarca turiste hizmet verilmekte ve buna bağlı olarak da birçok ülkenin en önemli ekonomik getirisini turizm oluşturmaktadır. Bu geniş sektör içinde, tur rehberleri de, özellikle turizm destinasyonlarında önemli roller üstlenmektedir. Rehberlerin söz konusu olan rolü üç gruba ayrılmaktadır ve bunlar; tur yönetimi, arabulucu ve destinasyon-kaynak yönetimi olarak sıralanabilir (B. Weiler ve Black, 2014:82-86). Ülkeye, acentaya, gruba ve hizmet alınan işletmelere karşı olan ağır bir sorumluluk yükü, rehberlik mesleğinin doğasında vardır. Belli bir konuda veya birçok konuda daha doğru ve ayrıntılı bilgi sahibi olmak tek başına yeterli değildir. Çünkü ilave olarak bilgi sunmak, kabul ettirmek, saygı görmek ve güvenilmek gibi birçok olumlu özelliği de taşımaya bağlıdır (Çolakoğlu, Epik ve Efendi, 2010: 142). Fakat her rehber ve tur, aynı özellikleri taşımayacağından bu roller arasında etkileşim, örtüşme hatta çatışma bile olabilir. Bu nedenle tur rehberleri, gerçek uygulamada, çeşitli klavuzlar ve turlar arasında farklı rollere bürünebilirler.

Tur rehberleri, turist deneyimlerini yönlendiren ya da turistleri motive eden, bir arabulucu, ülkesi için bir misyoner ya da büyükelçi, diplomat, danışman, sosyolog, psikolog, yol gösterici ve yönetici gibi birçok farklı rollere girebilmektedir (Zhang ve Chow, 2004: 82). Ayrıca misafirlerin tekrar gelmesini sağlayacak şekilde destinasyonu tanıtan birer elçi oldukları, farklı turistik ziyaretçiler için konforlu bir ortam ve çevre oluşturan bunları nasıl ve ne zaman yapacağını bilen servis elemanları olarak da görülmektedir (Holloway, 1981; Ap ve Wong, 2001: 552; Dahles, 2002: 785; Cohen ve diğerleri, 2002: 920; Leclerc ve Martin, 2004: 184; Zhang ve Chow, 2004: 82; Salazar, 2005: 629; Güzel, 2007: 5; Yenen, 2007: 925; Köroğlu vd., 2012: 131-139). Avrupa Standardizasyon Komitesinin belirlediği ve Dünya Turist Rehberleri Birliği Federasyonu tarafından da benimsenen tanıma göre; "Tur rehberi, gezginlere tercih ettikleri dilde eşlik eden ve belli bir yörenin doğal ve kültürel mirasını anlatan ve genellikle uzmanlığı uygun bir otorite tarafından tanınan ve yetkilendirilen kişidir" şeklindedir. Diğer taraftan, 6326 Sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'na göre turist rehberi; söz konusu kanun hükümleri uyarınca mesleğe kabul edilerek, turist rehberliği hizmetini sunma hak ve yetkisine sahip olan gerçek kişi olarak tarif edilmektedir. Bu tarifte sözü edilen turist rehberliği hizmeti, aynı kanunda "seyahat acentalığı faaliyeti niteliğinde olmamak kaydıyla kişi veya grup halindeki yerli veya yabancı turistlerin gezi öncesinde seçmiş oldukları dili kullanarak; ülkenin kültür, turizm, tarih, çevre, doğa, sosyal veya benzeri değerleriyle varlıklarının kültür ve turizm politikaları doğrultusunda tanıtılarak gezdirilmesini veya seyahat acentaları tarafından düzenlenen turların, gezi programının seyahat acentasının yazılı belgelerinde tanımladığı ve tüketiciye satıldığı şekilde yürütülüp acenta adına yönetilmesi" şeklinde açıklanmıştır (6326 Sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu, Çetin ve Kızılırmak, 2012:308). Bu noktada gelen turistlere ülkeyi tanıtan, ülke insanını

temsil eden, ziyaretçilerin ihtiyaç ve isteklerini karşılayacak durumda bulunan profesyonel tur rehberleri önemli rol oynamaktadır (Kuşluvan ve Çeşmeci, 2002: 235). Ahipaşaoğlu'na (1999) göre ise, insanların günlük hayattan sıyrılarak değişik atmosferlerde bulunmalarını ve gezip görmeye geldikleri bu yeni destinasyonlarda mutluluğa ulaşmalarını sağlamak olduğu düşüncesidir. Yaşanacak herhangi bir aksaklığın bile turistlerin hayal kırıklığına uğramalarına neden olacağı için havaalanından başlayarak, ulaşım, konaklama ve rehberlik hizmetlerini yine karşılandıkları noktaya varıncaya kadar kusursuz bir biçimde sürdürecek organizasyonun büyük bir önem kazandığını vurgulamaktadır.

Turizm endüstrisinin başarılı olması, turizm destinasyonundaki tur rehberlerinin performansıyla büyük oranda paralellik göstermektedir (Temizkan, 2005: 40-42). Tur rehberlerinin göstereceği performans, turistin tekrar gelme kararının ve turistik ürünü satın alma kararının oluşmasında ayrıca tur veya seyahat işletmesinin ve turizm mahallinin imajı üzerinde çok etkilidir. Tur rehberleri, turistlerin yabancı oldukları, tanımadıkları sosyal çevre olan ev sahibi mekan ile ilişkilerinde bir denge unsuru özelliğine sahiptirler (Köroğlu vd., 2012:137).

Turizm endüstrisinin başarısı ve turizm destinasyonunun imajı ve bilinirliği için, rehberlerin kaliteli bir hizmet üretip üretmemeleri çok önemlidir. Fakat turizmde oyuncuları ve ürünleri birbirinden ayırmak da mümkün değildir. Turizm işletmelerinin müşteri odaklı tasarlanmasında, pazarlama verilerinin toplanmasında ve ürünlerin satışında, tur rehberlerinden faydalanılmaktadır (Çolakoğlu, Epik ve Efendi, 2010: 142). Tur rehberi, bir bakıma müşteri ile işletme arasında köprü görevi görmektedir (Leclerc ve Martin, 2004: 184). Genellikle turistler bir sorun yaşadığında, bunu direk işletme ile paylaşmak yerine ya tur paketini satın aldıkları seyahat acentasına ya da rehberleriyle paylaşmaktadır. Dolayısıyla rehberler hem işletme gözüyle hem de turistlerin gözüyle değerlendirmede bulunabilmektir. Bu açıdan gidilen destinasyonlardaki konaklama işletmelerinin rehberler tarafından değerlendirilmesi de hizmetin aksamadan sürdürülmesi ve kaliteli olarak sunulması açısından çok önemli olmaktadır.

Yapılan birçok çalışmada, konaklama işletmelerinin sunduğu hizmetin kalitesi turistlerin bakış açısına göre değerlendirilmiştir. Ancak daha önce belirtildiği gibi turizm işletmesi ve turist arasında köprü görevi gören rehberlerin bu konaklama işletmelerini nasıl değerlendirdikleri ile ilgili bir çalışma rastlanmamıştır. Bu amaçla çalışma alanı olarak seçilen Doğu Karadeniz Bölgesi, son yıllarda sahip olduğu turistik çekicilikler ve iklimi ile doğa temelli turizm türleri başta olmak üzere birçok turizm türü açısından (yayla turizmi, kırsal turizm, çiftlik turizmi, kültür turizmi, dağ turizmi, rafting, ornitoloji, iş turizmi, spor turizmi vb.) önemli turistik destinasyonlardan biri haline gelmiştir. Bölgenin turizmde gelişmesine bağlı olarak birçok konaklama işletmesi de faaliyete geçmiştir. Doğu Karadeniz Bölgesinde yer alan konaklama işletmeleri de bazı çalışmalarda turist gözünden değerlendirilmiş (Kızılırmak, Kaya ve Şişik, 2014, 26-36; Tetik, 2012) fakat rehberlerin bu konaklama işletmeleri hakkındaki görüşleri üzerine bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Aşağıda öncelikle, araştırma alanı olarak seçilen Doğu Karadeniz Bölgesinde yer alan Ordu, Giresun, Gümüşhane, Trabzon, Rize ve Artvin illerinde bulunan Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Belediye belgeli konaklama işletmelerinin sayıları verilmiştir.

Tablo 1. Doğu Karadeniz Bölgesi İllerindeki Konaklama Kapasitesi

İLLER	Bakanlık Belgeli	Belediye Belgeli	Oda Sayısı Bakanlık Bel./ Belediye Belgeli	Yatak Sayısın Bakanlık Bel./ Belediye Belgeli
Ordu	25	32	1078/--	2142/--
Giresun	11	--	479/--	900/--
Gümüşhane	2	1	--	--
Trabzon	30	12	1574/--	3195/--
Rize	19	38	908/450	1976/1385
Artvin	8	--	453/--	889/--
TOPLAM	95	83 (?)	4.492/450 (?)	9.102/1385 (?)

Kaynak: Kızılırmak, Kaya ve Şişik, 2014: 26-36; Bölge Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri Resmi Siteleri.

Tablo 1 incelendiğinde, Bakanlık işletme belgeli otellerin sayılarına ilişkin veriler daha netlik gösterirken, belediye belgeli işletmelerin sayısına ve net bilgiye ulaşımda sıkıntı yaşandığı görülmektedir. Bölgedeki Kültür Ve Turizm İl Müdürlüklerinin bazı resmi sitelerinde belediye belgeli işletmelere ilişkin veriler yer alırken (Trabzon Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) çoğunda böyle bir ayrıma gidilmediği görülmüştür.

AMAÇ VE YÖNTEM

Yapılan çalışmayla, ülkeyi ve insanını temsil eden, her konuda turistlere yardımcı olmaya çalışan ve bilgi veren profesyonel tur rehberlerinin, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan konaklama işletmelerine yönelik algıladıkları hizmet kalitesi ile ilgili düşüncelerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Trabzon Bölgesel Rehberler Odasına (TRO) bağlı olan 51 Tur Rehberi çalışmanın evreni olarak belirlenmiştir. Trabzon Bölgesel Rehberler Odası; Amasya, Ardahan, Artvin, Bayburt, Erzincan, Gümüşhane, Giresun, Iğdır, Kars, Ordu, Rize, Samsun, Sinop ve Tokat illeri ile 14 il ile en fazla ilin bağlı olduğu Rehberler Odası olma unvanına sahiptir. Rehberler odasına bağlı rehberlerin evren olarak belirlenmesindeki amaç ise, buralarda bulunan işletmelere sürekli grup getirerek konaklamaları ve hizmet almalarından dolayı bölgedeki turizmin tüm boyutlarına hakim olmaları, çalışma sırasında da daha kolay iletişime geçilip, ulaşılabileceği ve geçmişle bugün arasında daha sağlıklı bir ilişki kurarak değerlendirmede bulunabileceklerinin düşünülmesidir.

Trabzon Bölgesel Rehberler Odasına bağlı olan 51 tur rehberine, telefon ve mail yolu ile ulaşılmaya çalışılmıştır. Odaya bağlı olan profesyonel turist rehberlerinin telefon ve mail adresleri

ilgili odanın resmi sitesinden alınıp öncelikle tek tek tüm üye rehberlere mail gönderilmiştir. Odaya kayıtlı 13 profesyonel turist rehberi ilgili anketi yanıtlayıp faks ve mail yoluyla geri dönüş sağlamışlardır. Maile dönüş yapan diğer 7 kişi ise, artık bölgede çalışmadıklarını ve yardımcı olamayacaklarını bildirmişlerdir. Mail yolu ile yanıt alamadığımız diğer rehberler İle ise tekrar telefon yoluyla iletişime geçilmiştir. Ancak çalışmaya katılma konusunda telefon yolu ile ulaşılan rehberlerden de olumlu bir yanıt alınamamıştır.

Anket soruları hazırlanırken (Esen,2011; Bulut, 2011:396;Öztürk ve Seyhan, 2005:175) çeşitli kaynakların ölçeklerinden yararlanılmıştır. Ayrıca ölçek oluşturulurken bölgede aktif olarak görev yapan iki tur rehberinin de görüş ve önerileri dikkate alınarak bazı düzenlemelerde bulunulmuştur. Düzenlenen anket, 6 ana başlık altında 39 boyuttan oluşmaktadır. Konaklama işletmesinin ve personelin hizmet kalitesini ölçmek adına hazırlanan bu anket; "Konaklama Yapılan Otellerin Genel Hizmet Düzeylerinin Değerlendirilmesi", "Otellerin Giriş ve Çıkış (Check-in/Check-out) Hizmetlerinin Değerlendirilmesi", "Otellerin Genel Alanlarının Değerlendirilmesi", "Konaklama Hizmeti Standartlarının Değerlendirilmesi", "Yiyecek ve İçecek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi" ve "Personel Kalitesinin Değerlendirilmesi" başlıklarından oluşmaktadır. İstenilen anket sayısına ulaşılamaması nedeniyle analizler kısıtlı kalmıştır, bu nedenle katılımcıların belirlenen bu kriterler hakkındaki görüşlerine frekans analizi yöntemiyle ulaşılmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Trabzon Bölgesel Rehberler Odasına bağlı rehberlerin 13'ünün geri dönüşüyle elde edilen anketlerin analiz edilmesi sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

A. Konaklama Yapılan Otellerin Genel Hizmet Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Rehberlerce tur sırasında konaklama yapılan otellerin genel hizmet düzeylerine ilişkin değerlendirmelere bakıldığında, toplamda 4 kriter belirlenmiştir. Otellerin mimarisinin yöre ile uyumunu ölçmek amacıyla belirlenen ölçeğe, 8 katılımcı çok kötü ve kötü olarak belirtmiştir. Bu da yaklaşık % 61,6 gibi bir oranla yöre mimarisi ile uyumsuz işletmelerin varlığının rahatsız edici boyutlara ulaştığı söylenebilir. 5 rehber ise, ne iyi ne kötü olarak yanıt vermiştir. Genel olarak bakıldığında, düzenlenen turlar, Doğu Karadeniz Bölgesi ağırlıklı olarak doğa temelli turizme hitap ettiği için, turizm işletmelerinin de bunu göz önünde bulundurarak mimari özellikleri taşıyacak şekilde yapılması gereklidir. Daha geniş kapsamlı değerlendirilecek olursa, ilgili yönetimlerin ve belediyelerin buna bir standart getirmesi ve yönlendirmesi yerinde olabilir.

Otellerin dış görünüşünün temiz ve bakımlı olması ile ilgili kritere ise, 3 rehber kötü, 6 rehber 'ne iyi, ne kötü', 4 kişi ise iyi olarak belirtmiştir. Yaklaşık %46,2 gibi bir oranla otellerin dış görünüşünün orta rehberde düzeyde olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle doğaya dayalı turizmin

başrol oynadığı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde hem sürdürülebilirlik hem de estetik açıdan binaların gerek dış görünümü gerekse yapılış aşamasında tüm detayların doğa ile uyumlu zararın en aza indirilmesi gereklidir.

Otellerin çevre düzenleme ve peyzajının, iyi ve güzel olması ile ilgili kritere 8 rehber 'ne iyi, ne kötü' yanıtı vermiştir. 3 rehber 'kötü' olarak yanıt verirken, 2 rehber de 'iyi' olarak belirtmiştir. İşletmenin çevre ile uyumlu olması, düzen ve peyzajı işletmenin bir bakıma kıyafeti gibidir. Nasıl bilmediğimiz bir insanı önce dış görünüşüne bakıp bir önyargı oluşturuyorsak aynı şey işletmeler içinde geçerlidir.

Park etme olanaklarının yeterli olup olmadığını yönelttiğimiz de ise, 1 rehber 'çok kötü' yanıtı verirken 6 rehber ise 'kötü' olarak belirtmiştir. Yüzdesine bakıldığında %54 oranında yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Sadece 1 rehber 'çok iyi' ve 2 rehber ise 'iyi' yanıtı vermiştir.

B. Otellerin Giriş ve Çıkış (Check-in/Check-out) Hizmetlerinin Değerlendirilmesi

Otellerin giriş çıkış hizmetlerinin değerlendirilmesi amacıyla 8 kriter belirlenmiştir. Giriş-çıkış hizmetleri ile ilgili kriterlerden ilki, giriş-çıkış hizmetlerinin hızlı ve eksiksiz olmasıdır. Sorulan soruya 10 rehber 'ne iyi, ne kötü' yanıtı verirken, kalan 3 rehberin ise verdiği yanıtlar diğer 3 kriter arasında eşit dağılım göstermiştir. İlgili personelin bu konuda çok da aktif olmadığı söylenebilir. Karşılama veya uğurlamada ise personelin gelen misafirlere, güler yüzlü ve yardımcı olduğu için % 53,8 oranında 'iyi' yanıtı verilmiştir.

Misafir bagajlarının odalara hızlı bir şekilde çıkarılıp çıkarılamamasına ise 5 rehber 'ne iyi, ne kötü' olarak orta seviyelerde olduğu yanıtını verirken 5 rehber 'iyi', 3 rehber ise 'kötü' yanıtı vermiştir. Genel olarak verilen yanıtlar değerlendirildiğinde verilen bu hizmetlerin konaklama işletmelerinde orta düzeyde bir hizmet kalitesinde olduğu söylenebilir.

Önbüro personelinin yabancı dil düzeyine ilişkin soruya ise toplamda 9 rehber 'çok kötü' ve 'kötü' yanıtı vermiştir. Bu oranda yaklaşık % 70 düzeyinde olan oldukça yüksek bir orandır. Sadece 4 rehber ise 'ne iyi, ne kötü' yanıtını vermiştir. Bu yanıtlardan personelin yabancı dil düzeyinin yetersiz olduğu hatta kötü olduğu sonucuna varılabilir.

Önbüro personelinin mesleki bilgisini ölçmek için yöneltilen kritere ise, bölgeye yönelik çalışan rehberler % 53,8'lik oran ile orta düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Bunun içinde misafir sorun ve isteklerine çözüm üretmek, mesleki bilgi ve görgü gibi unsurlar yer almaktadır.

C. Otellerin Genel Alanlarının Değerlendirilmesi

Otellerin sahip olduğu genel alanların değerlendirilmesi ile ilgili 3 kriter belirlenmiştir. Lobinin ve diğer genel alanların rahat, temiz, düzenli ve güzel bir dekorasyona sahip olmasına 13 rehberden 7'si 'ne iyi, ne kötü' yanıtı vermiştir. 4 rehber 'iyi', 2 rehber ise 'kötü' yanıtını vermiştir.

Lobi ve diğer genel alanların dekorasyonunda, yöresel değerlerin kullanılmasına ise toplamda 5 rehber % 38,5 oranında kötü ve yetersiz olarak görürken, yine 5 rehber de % 38,5 bir oran ile ne iyi, ne kötü yanıtı vermiştir. Sadece 3 rehber, iyi olarak cevap vermiştir. Bu durumda konaklama işletmelerinin pazarlanma çalışmalarında genel alanların dekorasyonu ile kullanılacak malzemelerin seçiminde ve buralarda yapılacak olan bakım ve temizlik çalışmalarında kalite düzeyinin yükseltilmesi gerekmektedir.

D. Konaklama Hizmeti Standartlarının Değerlendirilmesi

Konaklama hizmet standartlarının değerlendirilmesine ilişkin bölümde 10 kriter belirlenmiştir. Bu kriterlerden ilki, odaların kaliteli malzemelerle dekore edilip edilmediğini ölçmek içindir. Bu kriter, % 53,8 oranıyla 7 rehber 'ne iyi, ne kötü' yanıtı vermiştir. 5 rehber ise % 38,5 ile 'kötü' diye yanıt verirken sadece 1 rehber 'iyi' yanıtını vermiştir. İşletmenin rahat ve konforlu olmasına ise, yine 7 rehber 'ne iyi, ne kötü' cevabını verirken, 3 rehber 'kötü' kalan 3 rehber ise 'iyi' olduğunu belirtmiştir. Oda dekorasyonunda yöresel görsellere yer verilip verilmediğini öğrenmek amacıyla yöneltilen soruya ise %38,5 oranında rehber, 'ne iyi, ne kötü' orta olarak yanıt verilirken 5 rehber de (%38,5) 'kötü' olarak yanıt vermiştir. Oda servisinin iyi ve kaliteli olup olmadığını ölçtüğümüz soruya 7 rehber 'ne iyi, ne kötü' yanıtı vermiştir. Bu sonuçta % 53,8 gibi bir orana denk gelmektedir. Sadece 1 rehber bu kriteri 'iyi' olarak değerlendirmiştir. Konaklama işletmelerinin en önemli bölüm olan lobilerin de dekorasyonunda ve görünümünde işletmelerin istenilen düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır.

E. Yiyecek ve İçecek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi

Yiyecek ve içecek hizmetlerinin değerlendirildiği bu başlık altında 7 kriter bulunmaktadır. Kahvaltı çeşitlerinin sayısı ve kalitesi, yemek saatlerinin belirtilen zaman dilimlerinde başlaması, yemeklerde yöresel tatlara yer verilip verilmediği, restoranlardaki düzen ve hijyenin sağlanabilmesi ve servisin kalitesi gibi kriterlere yer verilmiştir. Kahvaltı ve akşam yemeklerinin zamanında başlatılmasına rehberler, % 61,5 gibi bir oranla 'iyi' yanıtı verilmiştir. 3 rehber, 'ne iyi, ne kötü' yanıtı verirken, 2 rehber, 'kötü' olarak düşüncesini belirtmiştir. Yemeklerin lezzetleri ile ilgili olarak ise 8 rehber 'ne iyi, ne kötü' yanıtı vermiştir. Kahvaltı ve akşam yemeklerinde yöresel tatlara yer verilmesine %46,2 ile 6 rehber 'iyi' olarak yanıt verirken, %38,5 ile 5 rehber de 'ne iyi, ne kötü' yanıtı vermiştir. Servisin hızlı olmasına ise 1 rehber 'çok iyi', 3 rehber 'iyi' yanıtını vermiştir. Bu sonuçta, yaklaşık olarak % 30,8 gibi bir oranla iyi olduğunu gösterirken, rehberlerin % 38,5'i 'kötü' olarak değerlendirmiştir. 4 rehber ise 'ne iyi, ne kötü' yanıtı vermiştir.

F. Personel Kalitesinin Değerlendirilmesi

Son olarak personel kalitesini değerlendirmek amacı ile ilgili kriterlere yer verilmiştir. Özellikle personelin yabancı dil seviyelerini ölçmeye yönelik kritere 5 rehber 'çok kötü' yanıtı verirken, 6 rehber 'kötü' yanıtını vermiştir. Bu sonuçta yaklaşık % 84,7'lik orana karşılık gelmektedir

ve bu yabancı dil seviyesinin ortalamanın çok altında olduğunu göstermektedir. Personelin hizmet kalitesinin iyi olup olmadığını ölçmek için yöneltilen soruya ise, %53,8 ile 7 rehber 'kötü' yanıtı verirken, 1 rehber 'çok kötü' yanıtını vermiştir.

SONUÇ

Doğu Karadeniz Bölgesi, ağırlıklı olarak doğa temelli turizme ve kültür turizmine hitap ettiği için bölgenin bünyesinde barınacak turizm işletmelerinin de bu bilinçle hareket etmesi, ilgili otoritelerin de bu yönde yaptırımlarda bulunması yerinde olacaktır. Sürdürülebilir turizmin temelinde doğaya ve doğal kaynaklara zararın en aza indirilmesi, bunun için de daha işletme yapım aşamasındayken gerekli plan ve düzenlemelerin düşünülmesi bulunmaktadır. Doğa temelli turizme katılan çoğu ziyaretçinin öncelikli amacı, şehrin stresli ve grileşmiş görüntüsünden uzaklaşma olduğu için Doğu Karadeniz Bölgesi de bu nedenle tercih edilmektedir. Dolayısıyla, işletmelerin de doğa ile ve bulunduğu çevre ile uyum içinde olması en önemli koşullardandır. Ancak araştırma kapsamında bölgedeki konaklama yapılan otellerin genel hizmet düzeylerine göre değerlendirilmesi ile ilgili sonuçlara baktığımızda;

-Otellerin mimarisinin % 61,6 gibi bir oranla yöre ile uyumuna dikkat edilmediği ortaya çıkmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesine düzenlenen turların ağırlıklı olarak doğa temelli turizme yönelik olmasından dolayı, konaklama işletmelerinin yapımı aşamasında bulunulan yörenin mimari özelliklerine uygun olarak başta ağaç olmak üzere yerel malzeme türlerinin kullanılmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle binaların proje aşamasından başlayarak yerel yönetimlerce standartlar oluşturularak kontrolünün yapılması, gerekli bilgilendirmenin yapılması ve turistik çekiciliğe sahip bu alanlarda görsel kirliliğe engel olunması gerekmektedir.

-Yapılmış olan binalarda da kaplama amaçlı kullanılan malzemelerin kullanılması ve temizliği ile bakımının da yapılması görsellik açısından önemli olduğu kadar işletmelerinde tesislerinin bakımına özen göstermeleri açısından oldukça önemlidir.

-Otellerin çevre düzenleme ve peyzajının da bölge işletmelerince yeterli düzeyde özenli olarak gerçekleştirilmediği belirlenmiştir. Genel olarak yatırımcılar, önceliklerini binanın dış ve iç yapımına vermekte ve işletmenin çevresinin düzenlenmesi konusunda doğaya zarar vermeyecek şekilde oluşturulmuş yeterli park alanları, yürüyüş yolları, bisiklet güzergahları ve peyzaj çalışmalarını gerçekleştirmemektedirler. Oysa işletmelerin çevresiyle birlikte bir bütün olduğu fiziksel kanıtlar olarak adlandırılan bu özelliklerin, hizmet kalitesi üzerinde etkili olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca, başta konaklama işletmeleri olmak üzere oluşturulacak olan turizm politikası ve stratejilerinin, detaylı araştırma ve incelemeler ışığında önceden belirlenmesi gerekir.

Otellerin giriş ve çıkış (check-in/check-out) hizmetlerinin değerlendirilmesi ile ilgili sonuçlara baktığımızda;

-Otellere gelen konukların giriş çıkışı ile ilgili olarak verilen hizmet kalitesinin hızlılık açısından istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Genelde konaklama işletmelerinin birçoğunda önbüro sistemlerinde ağırlıklı olarak manuel sistemlerin kullanılması nedeniyle bütün veri girişlerinin yazılarak girilmesi giriş çıkış işlemlerinin daha uzun sürmesine neden olmaktadır. İşletmelerde, önbüro organizasyon yapılarında eksikliklerin bulunması (örneğin birçok işletmede taşıyıcı elemanların ve kapı görevlisinin olmaması vb.) ve bagajlarının odalara çıkarılıp indirilmesi ile ilgili işlemleri yerine getiren önbüro personelinin başta yabancı dil bilmemesi olmak üzere mesleki düzeyde eğitime sahip olmaması, yeterli deneyim eksikliği, müşteri sorun ve isteklerine çözüm getirememeleri ve sezonluk çalışmalarının da bu sonuç üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Ancak bölgedeki işletmelerin önbürolarında çalışan elemanların, ağırlıklı olarak yörede yaşayanlardan oluşması nedeniyle geleneksel kültürün değerlerine sahip olmaları nedeniyle gelen turistleri, misafir olarak kabul etmelerinden dolayı onlara saygı ve hürmeti gösterme konusunda gayretlerinin olduğu ve işletmelerde konaklayanlara, güler yüzle uğurlama ve karşılamanın en iyi şekilde yapmaya gayret ettikleri de belirlenmiştir.

Otellerin genel alanlarının değerlendirilmesi ile ilgili sonuçlara baktığımızda;

-Konaklama işletmelerinin giriş holü olarak adlandırılan lobiler, otelin hizmet kalitesi ve müşterinin o işletmede kalma kararı üzerinde son derece etkili olan bir fiziksel kanıttır. Bu nedenle tüm otel lobilerinin yapımı aşamasında kaliteli inşaat ve dekorasyon malzemeleri ile yapımına ve dekore edilmesine özen gösterilmektedir. Ancak araştırma kapsamında ele alınan bölge işletmelerinde konuya dikkat edilmediği görülmektedir. Bu amaçla büyük şehir otellerindeki dekorasyon malzemeleri yerine kırsal çekiciliğe sahip yörelerde kullanılan otantik malzemeler ile geleneksel yöre kültürünü taşıyan objelerin dekorasyonda kullanılması başta eko turizm ilkeleri olmak üzere müşteri beklentilerinin karşılanması için hayati öneme sahiptir.

Konaklama hizmeti standartlarının değerlendirilmesi ile ilgili sonuçlara baktığımızda;

-Konaklama işletmelerinin hizmet kaliteleri üzerinde büyük ağırlığa sahip olan odalarda kullanılan mefruşat ve buklet malzemeleri ile dekorasyon objelerinin istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Oysa işletmeye gelen misafirlerin sadık müşteri olabilmeleri için o işletmede bir kere kalmaları düşüncesi yerine onlara gerek hizmet anlamında gerekse kullanımlarına sunulan tüm malzemelerin yöre kültürünü anımsatacak nitelikli ve konforlu ürünlerden oluşturulması önemlidir. Böylece gelecekte o misafirlerin tekrar gelmeleri ve seyahat acentalarıyla iş ilişkisinin kalıcı olması sağlanabileceği gibi yıldan yıla artan yatak kapasitesine karşı doluluk oranlarında düşmeler olmayacaklardır.

Yiyecek ve içecek hizmetlerinin değerlendirilmesi ile ilgili sonuçlara baktığımızda;

Bölgedeki konaklama işletmelerinde gelen konuklara sunulan yiyecek ve içeceklerin kalitesi ile ilgili yapılan değerlendirmelerde istenilen düzeyde olmadığı ve yöresel yiyecek ve içeceklere daha fazla yer verilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Çünkü konaklama işletmelerince gelen turistlerin, yalnıza konaklama ve yeme içme ihtiyaçlarını standart ürünler ve hizmet kalitesi ile karşılama düşüncesi olmamalı aynı zamanda yörenin tüm kültürel değerlerini görme, tatma ve deneyimleme şansının verilmesi olarak düşünülmelidir. Bu başarıldığında gelen turistlerin memnuniyeti sağlanmış olacağı gibi acentalar ile de dengeli ve uzun yıllar sürecek bir iş ilişkisi devam ettirilmiş olacaktır.

Personel kalitesinin değerlendirilmesi ile ilgili sonuçlara baktığımızda ise;

-Bölgedeki konaklama işletmelerinde çalışan personelin başta yabancı dil düzeyi olmak mesleki bilgi ve görgülerinin turizm sektörünün gereklerini karşılamaktan uzak olduğu görülmektedir. Turizm işletmelerine gelen misafirlerin beklentilerinin karşılanarak memnuniyetlerinin karşılanabilmesi için eleman seçiminde turizm mesleki eğitimine sahip olan personelin istihdam edilmeleri ve var olan çalışanlarında sezonun düşük olduğu dönemlerde hizmet içi eğitime alınmaları gerekmektedir.

Sonuç olarak Doğu Karadeniz Bölgesinde bulunan konaklama işletmelerinin ve sundukları hizmetlerin tur rehberlerince değerlendirilmesine baktığımızda, bölgedeki konaklama işletmelerin genellikle küçük işletmeler olduğu, aile işletmeleri ağırlıklı oldukları ve nedeniyle aile üyelerince yönetildikleri ortaya çıkmıştır. Yine bu işletmelerin işgören istihdam politikalarında, profesyonel yönetici çalıştırmadıkları, nitelikli eleman istihdam etmedikleri ve işbaşı fazla önemin verilmediği de söylenebilir. Bu işletmelerin hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyeti açısından kendilerini yeterince değerlendirmedikleri hizmet kalitesi açısından dikkate alınması gereken temel konular arasındadır. Ayrıca seyahat acentalarının da, bölgedeki yetersiz konaklama kapasitesi nedeniyle konaklama işletmelerine bağımlı olmaları ve ortaya çıkan hizmet düzeyi ile ilgili sorunlar karşısında yaptırımlarda bulunamamaları da, hizmet kalitesinin ve veriminin düşmesine yol açmaktadır. Bu nedenle sözü edilen bütün sorunların aşılabilmesi için yerel kimliği ve kültürü bırakmadan sürdürülecek olan yatırım planlama, inşaat ve çalışma sürecinde başta Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri olmak üzere, seyahat acentaları ve tur operatörleri, tur rehberleri ve müşterilerden gelecek öneri, istek ve şikayetlerin titizlikle dikkate alınması ve bunların iyileştirilmesine yönelik düzenlemelerin yapılması bölge turizmi başta olmak üzere ülke turizmi açısından da oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

AHİPAŞAOĞLU, Süavi; (1997), **Seyahat İşletmelerinde Tur Planlaması Yönetimi ve Rehberliğin Meslek Olarak Seçilmesinin Nedenleri Üzerine Bir Uygulama**, Varol Matbaası, Ankara.

AP, John ve Kevin K.F. WONG; (2001), "Case Study on Tour Guiding: Professionalism, Issues and Problems", **Tourism Management**, s. 22, ss. 551-563.

BULUT, Yetkin; (2011), "Otellerde Müşteri Memnuniyeti Ve Bir Uygulama (Samsun Örneği)", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:4 (18), 397-399.

COHEN, Erik. H., Maurice IFERGAN, ve Eynath COHEN; (2002), "A New Paradigm in Guiding-The Matric as a Role Model" ***Annals of Tourism Research,*** 29 (4), 919-932.

ÇETİN, Gürel, İsmail KIZILIRMAK; (2012), "Türk Turizminde Kokartlı Turist Rehberlerin Mevcut Durumunun Analizi", **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, C.XIV, S II, 307-318.

ÇOLAKOĞLU, Osman; E., Fatih EPİK ve Ergün EFENDİ; (2010), **Tur Yönetimi ve Turist Rehberliği**, 2.Baskı, Detay Yayıncılık: Ankara.

DAHLES, Heidi; (2002), "The Politics of Tour Guiding Image Management in Indonesia", **Annals of Tourism Research,** 29 (3), 783-800.

HOLLOWAY, J. C.; (1981), "The Guided Tour: A Sociological Approach" **Annals of Tourism Research,** 8(3), 377-402.

GÜZEL, Özlem; (2007), **Türkiye İmajının Geliştirilmesinde Profesyonel Turist Rehberlerinin Rolü (Alman Turistler Üzerine Bir Araştırma).** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

KIZILIRMAK, İsmail; Fazıl KAYA ve Leyla, ŞİŞİK; (2014), "Kırsal Turizm Açısından Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki Konaklama İşletmelerinin İncelenmesi"**, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi,** 4: (2), 26-36.

KÖROĞLU, Özlem; Ahmet KÖROĞLU ve Bilge ALPER; (2012), "Doğaya Dayalı Gerçekleştirilen Turizm Faaliyetleri İçerisinde Turist Rehberlerinin Rolleri Üzerine Bir İnceleme", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,** 14 (22): 131-139.

KUŞLUVAN, S. ve Nihat Çesmeci; (2002), Türkiye'de Turist Rehberligi Egitiminin Sorunları ve Yeniden Yapılandırılması, **Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop,** Ankara, ss. 235-242.

LECLERC, Denis ve Martin N. JUDITH; (2004), "Tour Guide Communication Competence: French, German and American Tourists' Perceptions", **International Journal of Intercultural Relations,** No: 28, ss:181-200.

ÖZTÜRK, Yüksel ve Kadir SEYHAN; (2005), "Konaklama İşletmelerinde Sunulan Hizmet Kalitesinin Servqual Yöntemi ile Ölçülmesi", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt:16, Sayı:2.

TEMİZKAN, Rahman; (2005), Turist Rehberlerinin Türkiye İmajını Algılamaları, Mustafa Kemal Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hatay.

WEILER, B. ve Romesary BLACK; (2014), "Tour Guiding Research: Insights, Issues ve Implications", **Tourism Management**, 82-86.

YENEN, Şerif; (2007), **Turizm Sektöründe Profesyonel Turist Rehberliğinin Yeri ve Önemi**, Bulu, Melih ve İ. Hakkı Eraslan (Editörler). Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar. Yayın No: 2007/1. İstanbul: Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu Derneği (URAK) Yayınları, 923-931.

ZHANG, Hanqin ve Q. Ivy, CHOW; (2004), "Application of Importance-Performance Model in Tour Guides' Performance: Evidence From Mainland Chinese Outbound Visitors in Hong Kong", **Tourism Management**, 25 (1), 81-91.

EKOTURİZMİN KIRSAL KALKINMAYA ETKİSİNE YÖNELİK YEREL HALKIN ALGILAMALARI: İNECE EKOTURİZM KÖYÜ ÖRNEĞİ

Melike Çakır KELEŞ[1]
Elbeyi PELİT[2]
Yasin KELEŞ[3]
Nil PELİT[4]

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Karadeniz'de ekoturizm için model köy olarak değerlendirilen Giresun'un Bulancak ilçesine bağlı İnece Köyü'ndeki ekoturizm faaliyetlerinin kırsal kalkınmaya olan etkilerini yerel halkın görüşleri doğrultusunda değerlendirebilmektir. Bu doğrultuda İnece Köyü'nde gözlem yapılmış ve yerel halk üzerinde anket uygulanmıştır. Yapılan gözlem ve anket sonucunda, İnece Köyü'nde kırsal kalkınma yolunda ekoturizme yönelik önemli derecede çaba harcandığı ve İnece Köyü'nde halkın ekoturizme yaklaşımının olumlu olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte her geçen yıl ziyaretçi sayısı artan İnece Köyü'nde devam eden yapı düzenleme çalışmalarına ve köye ulaşım yollarının düzenlenmesine ilişkin kamu desteğine ihtiyaç duyulduğu yerinde yapılan inceleme ve gözlemler sonucu tespit edilmiştir. Söz konusu ihtiyaçların giderilmesi ve tanıtım faaliyetlerinde süreklilik sağlanması ile birlikte İnece Köyü'ndeki ekoturizm faaliyetleri ile kırsal kalkınmada önemli bir adım atılmış ve ekoturizmde Karadeniz Bölgesi'ndeki benzer yörelere uygulanabilirliğine dönük alt yapı oluşturulmuş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, kırsal kalkınma, ekoturizm, İnece Köyü.

LOCAL RESIDENTS' PERCEPTION ON THE IMPACT OF ECOTOURISM TO RURAL DEVELOPMENT: THE CASE OF INECE ECOTOURISM VILLAGE

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the effects of ecotourism activities in Inece Village on rural development according to local people's aspects, which is in the Bulancak district of Giresun and is considered as a model for ecotourism in the Black Sea Region. In this respect observations were made in the Inece village and questionnaire was made on the local population. In the observations and survey results, it has been found that significant efforts is spent on ecotourism in Inece Village towards rural development and local people have a positive opinion on ecotourism in Inece village. However it is identified on the site that, in Inece Village every year the number of visitors are increasing but the building regulations works which are in progress and roads to the village needs public support. With meeting the needs and providing continuous promotional activities, an important step in the rural development of ecotourism activities in Inece village will be achieved and applicable ecotourism infrastructure along similar areas in Black Sea Region will be created.

Keywords: Sustainability, rural development, ecotourism, Inece Village.

[1]Öğr.Gör.; Giresun Üniversitesi Bulancak Kadir Karabaş Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Bölümü
[2]Doç.Dr.; Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi
[3]Yrd.Doç.Dr.; Ondokuz MayısÜniversitesi, Turizm Fakültesi
[4]Bilim Uzmanı; Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

GİRİŞ

Türkiye turizmi ile ilgili yapılan uzun dönemli planlarda turizmin tüm aylara yayılması ve farklı turizm ürünlerinin oluşturulması/çeşitlendirilmesine yönelik önerilerle birlikte turizmin sürdürülebilirliği üzerinde önemle durulmaktadır. Sürdürülebilir turizm, doğal, tarihi ve kültürel kaynakların gelecekte kullanımı için de korunmasını, turizm gelişiminin turistik bölgede çevresel ve sosyokültürel problemlere yol açmayacak şekilde planlanmasını ve yönetilmesini, çevre kalitesinin sürdürülmesini ve geliştirilmesini, yüksek oranda turist doyumu ile turistik destinasyonun pazarlanabilirliğinin ve popülerliğinin devam ettirilmesini ve turizmden elde edilen faydanın toplum içinde daha geniş kesimlere yayılmasını içermektedir (Akın, 2006:45). Turizmden elde edilen faydalardan en önemlilerinden biri olan ekonomik faydaları, özellikle kırsal kesimlerde kalkınmada önemli bir anahtar olarak değerlendirilmektedir. Turizmin ekonomik etkileri incelendiğinde bölgeler arası ekonomik dengesizliği gidermekte büyük etkiler oluşturduğu bilinmektedir. 21. yüzyıl ile birlikte özellikle sanayiye dayalı ekonomilerin yetersiz kaldığı bölgelerde hizmet sektörüne olan eğilim artmaktadır. Bu durumda özellikle kırsal bölgelerde kırsal kalkınmada önemli bir rol oynayan kırsal turizm faaliyetleri devreye girmektedir. Kırsal kalkınma; kırsal yerleşimlerde yaşayanların, insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, kalkınma temelinde değişim taleplerinin desteklenmesi, bireylerin kendi öz güçlerini keşfetmesi ve ona dayanması, gelir dağılımında adaletin sağlanması, gelirlerinin artması, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım oranının yükselmesi, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin kırsaldaki bireyin hayatına yansıması süreci olarak tanımlanmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2006:12). Kırsal alanlarda uygulanan kırsal turizm modellerinin, yerel kaynak değerlerin, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesinde, uygulanan işbirliği ve örgütlenmeler ile bölgenin kalkınma isteklerinin artırılmasına olumlu etki etmektedir (Kızılaslan ve Ünal, 2014:47). Sürdürülebilir bir alternatif turizm türü olarak kırsal turizm, turizm arz kaynaklarından uzun dönemli ve verimli şekilde yararlanılmasına imkân sağlamaktadır. Özellikle bölgelerarası gelişmişlik farkı ve yoksulluğun çok olduğu ülkelerde, kırsal turizm arz potansiyelinin etkin bir şekilde kullanılmasıyla bu sorunların giderilmesi mümkün olup (Çeken vd., 2012:13), son yıllarda kırsal kalkınmada önemli bir rol atfedilmiştir. Yapılan bazı araştırmalarda, yerel etkinliklerin kırsal turizmi hareketlendirdiği ve bu hareketliliğin ekonomik anlamda olumlu etkiler oluşturduğu ifade edilmektedir (Özer ve Çavuşoğlu, 2014; Ertüzün ve Fişekçioğlu, 2013). Kırsal turizmin ön plana çıkması kırsal alanlardaki ekonominin canlanmasını sağlayarak kırdan kente göçü engellemekle birlikte, kırsal turizmin gelişmesine verilen destek ile yöresel kültür ve doğal çevrenin korunması sağlanmaktadır (Torun, 2013:31).

Kırsal turizm içinde birçok turizm alternatifini barındıran zengin bir turizm çeşididir. Çiftlik turizmi, termal turizm, yayla turizmi, ekoturizm, yeşil turizm, kayak, avcılık ve balıkçılık, alışveriş, doğa tatilleri, bisikletli veya atlı doğa gezileri, sanat, tarih, spor, macera gibi etnik yapıya sahip birçok turizm imkanı sunmaktadır (Altan, 2006:51; Özdemir, 2012:19). Bununla birlikte kırsal turizm

kavramı ile ekoturizm, yeşil turizm, doğa turizmi gibi kavramların birbirleri yerine kullanıldığı görülmektedir (Ukav, 2014:16). Kalkınma veya bölgesel gelişmede önemli bir alt sektör olarak nitelenen ekoturizm, çevre ve doğal kaynaklarla olan ilişkisi nedeniyle kalkınma ve çevre çelişkisini uyumluluğa dönüştürmektedir (Kaypak, 2012:12). Ekoturizm, yerleşik toplumların bütünlüğüne, varlıklarına saygılı, ekosistemin korunmasına katkıda bulunarak en azından ekosistemle uyumlu bir şekilde gerçekleştirilen sorumluluk gerektiren bir doğa seyahat deneyimidir (Butler ve Boyd, 1996:386). Ekoturist ziyaret ettiği yörenin doğal, kültürel değerlerine saygılı olmayı davranış biçimi haline getiren; yöreye her anlamda katkılar sağlayan bir ziyaretçi olup katılım, iletişim, karşılıklı öğrenme, saygı ve duyarlılığa sahiptir (Şerefoğlu, 2009:34).

Khabbazi ve Yazgan (2012:9) ekoturizme yerel halkın katılımının olumlu bir sosyokültürel değişim sağlayabileceğini ifade etmektedir. Bununla birlikte, ekonomik gelişme, ulusal ve uluslararası pazara açılma genellikle talep edilen bir durum olmakla beraber, temel problemin yerel halkın turizme dâhil olmak isteyip istemediklerinin sorulmadığı durumlarda zorunlu bir katılımın söz konusu olduğunu dile getirmektedirler. Bu durum gelişmeyi sosyo-ekonomik açıdan olumsuz etkilemektedir. Sonuç olarak ekoturizm bölgesi olarak kabul edilen bölgelerin halkının da olumlu yaklaşımının oldukça önemli olduğu ifade etmek mümkündür. Ayrıca, kendine özgü çekiciliklere sahip kırsal bölgelerde gerçekleştirilecek turistik faaliyetlerin, o bölgenin yapısıyla ve taşıma kapasitesiyle uyumlu olması gerekir. Bu durum kırsal turizm faaliyetlerinin planlı ve kontrollü olarak gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Aksi takdirde kırsal bölgenin kendine has çekicilikleri zamanla ortadan kaybolur ve bölge kırsal turizm için arz kaynağı özelliğini kaybeder (Çeken vd., 2012:13).

Ekoturizm faaliyetleri, kırsal alanda yaşayan halk için farklı bir gelir kaynağı sağlayarak, kırsal kalkınmaya olumlu etki oluşturmaktadır. Bu çerçevede, özellikle kırsal alanlarda söz konusu kalkınmaya destek olarak ekoturizm faaliyetleri kapsamında çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından da projeler gerçekleştirilmektedir. Bu proje sonuçları, ilgili bölgelerde sadece turizm çekiciliği yaratmakta kalmayıp, aynı zamanda o bölgede yaşayan kişilerin de günlük yaşam ve refah seviyelerinin geliştirilmesine yönelik faydalar sunmaktadırlar. Daha önce de ifade edildiği gibi turizmle ilgili yapılan planlarda ekoturizm ve kırsal kalkınma ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda turizm sektörünün, ülkedeki refah ve gelişmişlik dengesizliklerini azaltıcı doğrultuda yönlendirilerek turizm potansiyeli olan ancak bugüne kadar yeterince ele alınmamış yörelerde turizmi geliştirilerek ekonomik ve sosyal kalkınma sağlama yönünde adımlar atılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2006:81). Yine Dokuzuncu Kalkınma Planı Özel İhtisas Turizm Komisyonu Raporu'nda turizmin ekonomik faaliyetlerin yeterince gelişmediği kırsal alanlarda refah yaratan bir araç olarak düşünülmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2007:94). Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın Kırsal Kalkınma Planı'nda (2010-2013), kırsal turizmin geliştirilmesi için özellikli köylerin korunması ve agroturizmin geliştirilmesine ek olarak, yerel konaklama imkanlarının arttırılması ve ilçe tanıtımlarının arttırılması hususunda tedbirler alınması gerektiği önerilmektedir (Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2011:82). Onuncu Kalkınma Planı Turizm

Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda da doğa turizmi ve ekoturizm, turizmin gelişmesi ve zenginleşmesinde rol oynayan temel unsurlar olarak kabul edilmiş ve turizmin gelişmesinde tüm paydaşların doğal çevreyi koruması üzerinde durulmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2014:82-83). Ulusal planların yanında bölgesel planlarda da ekoturizme yer verilmiş olup DOKAP Eylem planında da Karadeniz'in doğusunun ekoturizmde önemli bir cazibe merkezi olduğu üzerinde durulmaktadır (Doğu Karadeniz Kalkınma Projesi, 2013:47). Giresun İli Doğa Turizmi Master Planı (2012)'nda da ekoturizm üzerine vurgu yapılmaktadır (OSİB, 2012). Söz konusu ulusal ve bölgesel planlara dayalı olarak Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA) tarafından finanse edilen "Giresun Turizm Marka Kent Stratejik Kalkınma Planı" ve Giresun Turizm Altyapı Hizmetleri Birliği (GİRTAB)'nin çalışmaları sonucunda Giresun'un Bulancak ilçesine bağlı İnece Köyü ekoturizmde model köy olarak kabul edilmiş ve 2012 yılından itibaren İnece Köyü'nün ekoturizm köyü olması kapsamında çalışmalara başlanmıştır.

İnece Köyü, Giresun'a 24 km, Bulancak'a ise 9 km uzaklıkta bulunan, ulaşım açısından merkezleri yakın konumda bir köydür. Daha önce de ifade edildiği gibi Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki turizm planlamaları kapsamında gelişen fikirler doğrultusunda ekoturizmde model köy olarak ele alınmış ve 2012 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden gelen bir turist grubunu ağırlamıştır. Giresun Turizm Altyapı Hizmet Birliği (GİRTAB)'nden elde edilen bilgilere göre, 2012-2014 yılları arasında konaklamalı ve günübirlik olarak gelen yerli ve yabancı turist sayısı 630 olarak belirlenmiştir. Köye gelen gruplar, köy halkının kurduğu ve Giresun'un yerel kıyafetleri ile yerel halk oyunlarını sergileyen "Alaşağu Oyun Ekibi" tarafından karşılanmakta, 130 yıllık tarihi olan "Baba Ocağı" adlı evde canlı müzik eşliğinde yöresel yemeklerini yemektedir. Ayrıca misafirlere geleneksel kına gecesi canlandırılmaktadır. Köye gelen misafirlerin konaklaması için ev pansiyonculuğu gelişmiştir. Bazı evlerde bir oda turistler için hazırlanmış, gerek karyola gerekse yer yatağı serilmiştir. Aynı anda 35 tek kişi ve çiftler olduğu takdirde 60 kişi köyde ağırlanabilmektedir. Köyde yöresel yemekler ve kültürün sergilenmesinin yanında doğa gezileri ve bisiklet turu yapılabilmektedir. Genellikle köyde tek gece kalınmakta ancak bu sayı 2-3 güne çıkabilmektedir. Köyde el sanatları kursu açılarak, hatıra eşyalarının hazırlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca mevsime göre köye gelen turistler bahçelere girebilmekte, tarım ve hayvancılık faaliyetlerini yürütebilmektedir.

İnece Köyü'nün ekoturizm köyü olmasını destekleyen en önemli unsurlardan biri 2011 yılında başlatılan DOKA (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı) tarım projesidir. Bu proje kapsamında JICA (Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı) işbirliği ile fındığa alternatif ürünler üretilmektedir. Bu ürünler arasında kivi, mavi yemiş, bodur elma, ceviz bahçesi ve seralar bulunmaktadır. Bu bahçelerde üretilen ürünler köy halkı tarafından kurulan kooperatif aracılığı ile Bulancak İlçe merkezinde satılmaktadır. Söz konusu kooperatif turizm, tarım ve hayvancılığı içermektedir. Tarıma yönelik söz konusu projeden dolayı İnece Köyü'ne Japonlar da gelmekte ve bu durum köyün uluslararası alanda tanınmasına da olanak sağlamaktadır. İnece Köyü'ndeki kooperatif çok etkin bir biçimde çalışmakta olup, Türk Patent Enstitüsü'nden köyün adının patenti alınmış, birçok ulusal televizyon kanalında

tanıtım yapan programlar aracılığı ile köyün tanıtımı yapılmaya çalışılmıştır. Kısacası özellikle köy kooperatifinin öncülüğünde İnece Köyü sakinlerinin, kırsal kalkınma adına önemli girişimlerde bulunduğunu söylemek mümkündür. Kırsal kalkınmada en önemli hususlardan biri yerel halkın sürece bakış açısı, katılımı ve desteğidir. Bu kapsamda bu araştırmada, İnece Köyü'nde yaşayanların ekoturizme bakış açısı ve ekoturizmin kırsal kalkınma üzerindeki etkisine yönelik değerlendirmeleri incelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI ve YÖNTEMİ

Bu araştırmanın amacı, ekoturizm köyü olan İnece Köyü'nde ekoturizmin kırsal kalkınma üzerindeki etkisine yönelik yerel halkın algılarının belirlenmesidir. Bu kapsamda, konuya ilişkin mevcut durumu ortaya koymak için öncelikle çalışmalarda aktif olarak yer alan köy kooperatif başkanı ve köyün ileri gelenleri ile görüşülüp bilgiler alınmış, köyde çeşitli gözlemler yapılmış ve köyde yaşayan yerel halkın ekoturizme ve kırsal kalkınmaya bakış açısını değerlendirebilmek amacıyla 580 kişinin ikamet ettiği köyde sakinleri için 120 adet anket götürülmüş olup gönüllü olan 65 kişiye anket uygulanmıştır. Buna göre köy sakinlerinin yaklaşık %11'ine ulaşılmıştır. Anketin hazırlanmasında Chuang vd. (2004) ile Emiroğlu (2013)'nun çalışmalarından yararlanılmıştır. Ölçeğe ilişkin faktör analizi sonuçlarına göre, Kaiser-Meyer-Olkin değeri örneklem hacminin yeterliğini (KMO=0,763); Bartlett's testi ise faktör analizinin uygulanabilirliğini (χ^2 =558,481; p<0,001) göstermektedir. Buna ek olarak, ölçek toplam varyansın %66,454'ünü açıklayan ekonomik (1-10 arası), sosyal (11-15 arası) ve çevresel (15-17 arası) etkiler olmak üzere 3 boyuttan oluşmaktadır. Tablo 1'de ankete cevap veren köy sakinlerinin demografik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

		f	%			f	%
Cinsiyet	Kadın	27	41,5	**Medeni Durum**	Bekar	12	18,5
	Erkek	38	58,5		Evli	53	81,5
Yaş	30yaş'ından az	17	26,2	**Çalışma durumu**	Çalışmıyor	29	44,6
	31-45 yaş	15	23,1		Çiftçi	19	29,3
	46-60 yaş	15	23,1		Emekli	6	9,2
	61ve üzeri	18	27,6		Diğer (Esnaf, işçi)	11	16,9
Eğitim Durumu	Okula Gitmedim	4	6,2	**Gelir Durumu**	Geliri yok	18	27,7
	İlkokul	35	53,8		500 Tl'ye kadar	21	32,3
	Ortaokul	10	15,4		501- 1000 TL arası	15	23,1
	Lise	16	24,6		1000 TL'den fazla	11	16,9

Tablo 1'de' görüldüğü gibi, katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımı birbirine yakındır. Katılımcıların yaşlarına göre dağılımı incelendiğinde yine birbirine yakın olup, en fazla katılımın 61 yaş ve üzerindekilerde olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu evli olup, yarısından fazlası ilkokul mezundur. Köy sakinlerinin genellikle çiftçilikle uğraştığı görülmektedir. Çalışmıyorum cevabını genellikle kadınları vermiş olup, her birinin genelde tarım ve hayvancılıkla uğraştığını söylemek mümkündür. Katılımcıları aylık gelirleri çoğunlukla 1000 TL'den azdır.

BULGULAR

Ankette yer verilen 17 ifadeye ilişkin yerel halkın katılım düzeylerini belirtmeleri istenmiştir. Tablo 2'de, köy sakinlerinin anketteki ifadelere ilişkin görüşlerine yer verilmiştir:

Tablo 2: Anketteki ifadelere ilişkin betimsel istatistikler

İfadeler		*Katılma Düzeyi*					$\bar{X}$	s.s.
		Hiç	***Az***	***Orta***	***Çok***	***Tam***		
1.Turizm yöremiz halkının gelirlerini arttıracaktır	f	-	2	30	26	7	3,58	0,73
	%	-	3,1	46,1	40,0	10,8		
2.Turizm yöremiz halkının yaşam standartlarını yükseltecektir.	f	2	5	26	21	11	3,52	0,97
	%	3,1	7,7	40,0	32,3	16,9		
3.Yöremizde turizmin gelişimi kadın çalışanların sayısını arttıracaktır.	f	2	4	24	22	13	3,62	0,98
	%	3,1	6,2	36,9	33,8	20,0		
4.Turizm yöremizdeki işgücünü arttıracaktır.	f	2	5	17	28	13	3,69	0,98
	%	3,1	7,7	26,2	43,1	20,0		
5.Turizm yerel halktan çok yabancılara iş imkânı yaratacaktır.	f	27	16	10	10	2	2,14	1,21
	%	41,5	24,6	15,4	15,4	3,1		
6.Turizm yöremizdeki küçük işletmelere katkı sağlayacaktır.	f	2	3	24	30	6	3,54	0,85
	%	3,1	4,6	36,9	46,1	9,2		
7.Ekoturizm yöremizdeki tarımsal gelişime katkı sağlayacaktır.	f	1	2	8	40	14	3,98	0,78
	%	1,5	3,1	12,3	61,5	21,5		
8.Turizm yöremizdeki arazi fiyatlarını arttıracaktır.	f	3	7	26	22	7	3,35	0,98
	%	4,6	10,8	40,0	33,8	10,8		
9.Turizm yöremizdeki mal ve hizmetlerin fiyatlarını arttıracaktır.	f	1	21	27	6	10	3,05	1,05
	%	1,5	32,3	41,5	9,2	15,4		
10.Turizm sayesinde köyden kente göç önlenecektir.	f	5	18	28	9	5	2,86	1,01
	%	7,7	27,7	43,1	13,8	7,7		
11.Yöremize gelen zengin turistler yaşam biçimimize zarar verir.	f	42	9	9	2	3	1,69	1,12
	%	64,6	13,8	13,8	3,1	4,6		
12.Turizm yöremizdeki geleneksel kültür ve yerel adetlerde yozlaşmaya sebep olur.	f	42	11	8	3	1	1,62	0,98
	%	64,6	16,9	12,3	4,6	1,5		
13.Turizm yöremizdeki suç oranını arttırır.	f	50	7	5	3	-	1,40	0,83
	%	76,9	10,8	7,7	4,6	-		
14.Yöremizde turizmin gelişimi kamu hizmetlerinin kapasitesini arttıracaktır.	f	21	7	9	10	18	2,95	1,64
	%	32,3	10,8	13,8	15,4	27,7		
15.Ekoturizmin gelişimi yöremizdeki doğal kaynakların korunmasını sağlayacaktır.	f	2	1	10	35	17	3,98	0,87
	%	3,1	1,5	15,4	53,8	26,2		
16. Ekoturizme ilişkin mevcut yapılar dışında yapılacak olan otel vb. tesislerin inşaası doğal çevreyi bozacaktır.	f	38	17	7	2	1	1,63	0,91
	%	58,5	26,2	10,8	3,1	1,5		
17.Ekoturizm yöremizde bulunan doğal kaynakların ve çevrenin tahrip edilmesine yol açacaktır.	f	42	14	7	2	-	1,52	0,81
	%	64,6	21,5	10,8	3,1	-		

Tablo 2'de görüldüğü gibi katılımcıların büyük bir çoğunluğu, turizmin yerel halkın gelirlerini arttırması($\bar{X}$=3,58)ve yaşam standartlarını yükseltmesi ($\bar{X}$=3,52) konusuna orta düzeyin üzerinde ve olumluya yakın görüş bildirmişlerdir. Yine turizmin küçük işletmelere katkı sağlayacağı konusuna da yerel halk olumlu yaklaşmaktadır ($\bar{X}$=3,54). Bu durumda yerel halkın turizmden ekonomik kazanımlarının farkında olduğunu söylemek mümkündür. Yerel halkın gerek genel gerekse kadın

istihdamı konusunda da beklentilerinin olduğunu söylemek mümkündür. İşgücünün artacağı hususuna katılımcıların %90'ından fazlası olumlu ve tam şeklinde katılım göstermiştir ($\overline{X}$=3,69). Kadın istihdamının artacağı hususunda ise yine yaklaşık %90'ı orta düzeyde ve tam katılım göstermiştir ($\overline{X}$=3,62). Turizmin yerel halktan ziyade yabancılara iş imkânı sağlayacağını düşünenlerin oranı ise düşüktür ($\overline{X}$=2,14). Bu ifade, yerel halkın gerek kadın istihdamı ile birlikte genel işgücünü arttırmasına yönelik bakış açısıyla paralellik göstermektedir.

Bu araştırmada yerel halkın en çok katılım gösterdiği ifadelerden biri, turizmin tarımsal gelişime katkı sağlayacağı hususundadır ($\overline{X}$=3,98). Ortaya çıkan bu durum, daha önce de ifade edildiği gibi tarım projesi ile birlikte turizmin birbirini desteklemesinden kaynaklanabilir. Turizmin tarımsal gelişime katkısının yanında, arazi fiyatlarının turizmle birlikte artması hususuna yerel halk orta düzeyin üzerinde katılım göstermiştir ($\overline{X}$=3,35). Yine bu husus tarım-turizm ilişkisine dayanarak değerlendirilebilir. Arazi fiyatlarının yanında, yöredeki mal ve hizmetlerin fiyatlarının artacağına yönelik ifadeye de katılımcılar orta düzeyin biraz üzerinde katılım göstermiştir ($\overline{X}$=3,05). Bu durumda yerel halkının turizmden elde edilecek ekonomik kazanımların yanında fiyatlarda da artış olabileceğini öngördüğünü söylemek mümkündür. Turizmden elde edilecek ekonomik kazanımlara ilişkin olumlu görüşlere karşın, turizmin köyden kente göçü engelleyeceğine yönelik görüşler orta düzeyin biraz altında kalmıştır ($\overline{X}$=2,86). Köy halkının turizmden ekonomik beklentileri var olmakla birlikte, bu durumun göçü engelleyecek düzeyde olmadığını düşündükleri değerlendirilebilir.

Turizmin yörede olumsuz sosyal sonuçlar oluşturabileceğine yönelik ifadelere ilişkin görüşler incelendiğinde, yerel halk bu duruma pek katılmamaktadır. Tablo 2'de de görüldüğü gibi, zengin turistlerin yaşam biçimlerine zarar vermesi ($\overline{X}$=1,69), suç oranının artması ($\overline{X}$=1,40) ve geleneksel kültür ve yerel adetlerin yozlaşması ($\overline{X}$=1,62) hususunda yerel halk hiç katılmamakta veya az katılmaktadır. Bu durum, yerel halkın turizmin ekonomik kalkınma yaratmasının yanında sosyal açıdan da kendi kültürlerine ve toplum yapısına zarar vermeyeceğine yönelik fikirlerinin olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte turizmin kamu hizmetlerini arttıracağına yönelik katılım düzeyi ise orta düzeyden biraz düşüktür ($\overline{X}$=2,95). Bu durum, köydeki beklentiler ve 2012 yılından itibaren gerçekleşmesini bekledikleri kamu hizmetlerinin yetersiz kalmasından kaynaklanmaktadır.

Yerel halkın turizmin gerek ekonomik kalkınma gerekse sosyal etkileri hususundaki olumlu yaklaşımının yanında, çevresel etkilerinin de olumsuz olmayacağı ve çevresel katkılarının da olabileceği hususunda görüşleri bulunmaktadır. Turizmle birlikte doğal kaynakların korunacağı yönünde oldukça olumlu görüş bildirilerken ($\overline{X}$=3,98), mevcut yapılar dışındaki inşanın doğal çevreyi bozacağına ($\overline{X}$=1,63) ve doğal kaynaklar ve çevrenin tahrip edileceğine ($\overline{X}$=1,62) pek katılmamaktadırlar. Yerel halkın görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde, turizmin gerek ekonomik gerekse çevresel açıdan yöreye katkı sağlayacağı yönünde görüş bildirdiklerini söylemek mümkündür. Bununla birlikte İnece Köyü halkı sosyo kültürel açıdan da turizmin olumsuz bir etki yaratacağını düşünmemektedir.

Yapılan anket sonuçlarına ek olarak, köyde yapılan gözleme ilişkin de bilgi vermekte fayda vardır. Köy halkının ekoturizme yaklaşımının olumlu olması ve turizmden beklentilerinin yüksek olması ile birlikte, Giresun'dan ve Bulancak'tan köye ulaşım yollarının yeterli düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte köy meydanında yer alan kooperatif binası ve eski okul binası ile bahçesinin harap durumda olduğu ve restorasyona ihtiyaç olduğu gözlemlenmiş olup, bu konu özellikle turizm açısından önemli bir unsur olan görsel çekicilik açısından sıkıntılar gündeme getirebilecektir. Aynı zamanda, gelen konukların misafir edileceği evlerde de çeşitli restorasyon çalışmalarına gerek duyulmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki turizm planlamaları kapsamında gelişen fikirler doğrultusunda ekoturizmde model köy olarak ele alınan Giresun'un Bulancak İlçesi'ne bağlı İnece Köyü'nde, ekoturizmin kırsal kalkınma üzerinde ne gibi etkiler oluşturabileceğine yönelik yerel halkın görüşlerinin incelendiği ve konuya ilişkin mevcut durumun değerlendirildiği bu araştırmada, köy sakinlerinin turizme çok olumlu yaklaştığı, turizmden ekonomik beklentilerinin yüksek olduğunu, sosyo kültürel yönden turizmden zarar görmeyeceklerini ve turizmle birlikte doğal çevrenin de korunacağına inandıklarını söylemek mümkündür. Daha önce de ifade edildiği gibi yerel halkın ekoturizme sosyo kültürel yönden katılımının-desteklemesinin önemli olduğu (Khabbazi ve Yazgan, 2012:9) bilinmektedir. Burada İnece Köyü halkının ekoturizme zorunlu olarak değil, gönüllü bir biçimde katıldığını söylemek mümkündür. Ayrıca araştırmada daha önce ifade edilen köy halkının ekoturizme yönelik çalışmaları da bu durumu gözler önüne sermektedir.

Devlet planlarında özellikle sanayinin sınırlı olduğu bölgelerde, turizm bölgesel kalkınmada önemli bir anahtar olarak görülmektedir. Giresun'da ekoturizmde model köy olarak belirlenen İnece Köyü'ndeki ekoturizme yönelik faaliyetler, kırsal kalkınma hamlesinde çok önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir. Ancak yapılan gözlemler sonucunda, özellikle bir turizm destinasyonu için oldukça önemli olan ve turizm arz kaynaklarının önemli bir bölümünü oluşturan konaklama imkânları ve ulaşım ağının geliştirilmesi gerektiğini belirtmek mümkündür. Buna ek olarak, özellikle bölgeye olan çekicilik unsurları kullanılarak, yakın bölgelerdeki ve illerdeki acentalarla bağlantılar kurulup, gerek günübirlik gerekse uzun süreli turların düzenlenmesine yönelik mevcut uygulamalar geliştirilmelidir. Bu husus, gerek bölge tanıtımına gerekse imajına da olumlu olarak yansıyacaktır. Yine özellikle köyü tanıtmak amacıyla gerçekleştirilen/gerçekleştirilecek basılı yayınlarda (özellikle broşür ve medyaya verilecek reklamlarda) köyün ekoturizm potansiyeli ön plana çıkarılmalı ve civar il ve ilçelerdeki festivallere katılım yoluyla bu tanıtım ağı genişletilmelidir.

İnece Köyü'ne gerek Giresun'dan gerekse Bulancak'tan ulaşımın sağlanması ve yakın olması bir avantaj olmakla birlikte, köy yolunun bozuk bölümlerinin bakıma ihtiyacı olduğunu belirtmek mümkündür. Bununla birlikte gezi güzergâhlarında bulunan yolların da düzenlenmesi önemli bir husustur. Ayrıca köyün meydanında-misafirlerin karşılandığı alanda düzenlenmesi beklenen binalar

için maddi kaynağa ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte ekoturizm amaçlı ziyaretçilerin konaklayabilmesi için köy evlerinde yapılacak düzenleme çalışmalarına da kamu desteklerinin yapılması gereklidir.

Gerek yerel halka yapılan anket, gerekse yapılan gözlem ve görüşmeler doğrultusunda İnece Köyü halkının kırsal kalkınma hamlesi olarak değerlendirilen tarım ve turizm konusundaki çalışmalarına yol çalışmaları ve yapıların restorasyonu hususunda devlet desteği sağlandığı takdirde ve tanıtım faaliyetlerinin sürekli hale gelmesi ile birlikte, kırsal kalkınma hamlesinin başarıya ulaşacağını ve benzer nitelikteki yerlere de örnek olacağını belirtmek mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

AKIN, H. Murat (2006), Türkiye'de Ekoturizmin Sürdürülebilir Gelişimi; Kaçar Dağları Milli Parkı Örneği. Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay.

ALTAN, Şule; (2006), Türkiye'de Ekoturizm Uygulamaları ve Ekonomiye Katkıları. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

BUTLER, Stephen ve BOYD, Richard; (1996),"**Seeing the Forest Through the Trees: Using GIS to Identify Potential Ecotourism Sites in Northern Ontario."** iç. L.C. Harrison and W. Husbands (Eds). PracticingResponsibleTourism: International case studies in tourism planning, policy and development. John Wiley and Sons, New York, ss. 380-403.

CHUANG, Shu-Tzu, SUN, Shu-Ken ve LİOU, Chien-Lin; (2004),**"Perceived Impacts of Rural Tourism- The Case Study of Taiwan."** http://www.nchu.edu.tw/~add/budget/student%20abroad/inter-meeting-95/T95-3-8.pdf. Erişim Tarihi: 12.01.2015.

ÇEKEN, Hüseyin, DALGIN, Taner ve ÇAKIR, Neşe; (2102),"Bir Alternatif Turizm Türü Olarak Kırsal Turizmin Gelişimini Etkileyen Faktörler ve Kırsal Turizmin Etkileri", **Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi,** 2(2), ss.11-16.

DOĞU KARADENİZ KALKINMA PROJESİ (2013),Doğu Karadeniz Kalkınma Projesi(DOKAP)Eylem Planı(2014-2018).

EMİROĞLU, Begüm Dilara, (2013), Kazdağı Yöresi'nde Yaşayan Yerel Halkın Kırsal Turizme Bakışı'nın Değerlendirilmesi: Adatepe ve Mehmetalan Köylerinin Değerlendirilmesi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

ERTÜZÜN, Ezgi ve FİŞEKÇİOĞLU, Bülent; (2014),Kırsal Alanlarda Yapılan Rekreatif Faaliyetlerin Bölgede Yaşayanlara Etkisi, Ulusal Kop Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, 23-24 Ekim 2014, Aksaray, s.55-58.

ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI (OSİB) 12. BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ, GİRESUN ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ (2012), Giresun İli Doğa Turizmi Master Planı (2013-2023).

KALKINMA BAKANLIĞI (2014), Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.

KALKINMA BAKANLIĞI (2007), Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.

KALKINMA BAKANLIĞI (2006), Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013). Ankara.

KAYPAK, Şafak; (2012),Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,**14(22), ss. 11-29.

KHABBAZİ, Parisa A. ve YAZGAN, Murat E.; (2012), Kırsal Peyzaj ve Ekoturizm. **Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi,**2(2), ss.5-9.

KIZILASLAN, Nuray ve ÜNAL, Tayfur; (2014),"Tokat İlinin Ekoturizm/Kırsal Turizm Potansiyeli ve SWOT Analizi", **Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi**9, ss.45-61.

ÖZDEMİR, Servet; (2012),"Kırsal Kalkınmada Kırsal Turizmden Yararlanma Olanakları: Gökçeada Örneği",**Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,** 14(23), ss. 9-21.

ÖZER, Elif Zeynep ve ÇAVUŞOĞLU, Fatih; (2014),"Rekreasyonel Bir Faaliyet Olarak Yerel Etkinliklerin Kırsal Turizme Etkisi." **International Journal of Science Culture and Sport,** SI(2), ss.191-202

ŞEREFOĞLU, Coşkun; (2009),Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü- 2007- 2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan Ipard Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi ve Beklenen Gelişmeler. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara.

TARIM ve KÖY İŞLERİBAKANLIĞI (TKİB) (2011), Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013). Ankara.

TORUN, Ehlinaz; (2013),"Kırsal Turizmin Bölge İnsanına Katkıları" **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,** 15 (24): 31 -37.

UKAV, İsmail; (2014); "Adıyaman İlinde Kırsal Turizm Potansiyeli ve Geliştirme Fırsatları", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,** 13(51), 15-33.

KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE YEŞİL BİNA SERTİFİKALARINA YÖNELİK UYGULAMALAR: İSTANBUL GOLDEN HORN HİLTON GARDEN INN HOTEL LEED SERTİFİKA UYGULAMASI

Mehmet Sedat İPAR[1]

LÜTFİ ATAY[2]

ÖZET

Günümüzde başta konaklama işletmeleri olmak üzere, diğer turizm işletmelerinde de atık yönetimi, enerji kullanımı, su verimliliği, sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanımı, ulusal ya da uluslararası bir çevre yönetim sisteminin kabul edilmesi gibi çevresel yönetim uygulamalar önemli hale gelmiştir. Bu uygulamaların bir arada bulunduğu yapılara yeşil bina denilmektedir ve yeşil bina olabilmenin de en somut göstergelerinden olarak yeşil sertifikalar kabul edilmektedir. Küresel alanda sürdürülebilir binaların performans çıtasını belirleyen önemli standartlardan biri olan LEED sertifikası, ülkemizde yeni inşa edilen turizm tesisleri dâhil birçok yapı projelerinde kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, konaklama işletmelerindeki yeşil bina uygulamalarına önemli bir örnek teşkil eden, açıldığı tarihte dünyada sadece on beş otelde bulunan, Amerika dışında ve Türkiye'de ilk LEED-GOLD sertifikasına sahip olan Hilton Garden Inn İstanbul Golden Horn içerisindeki uygulamaların incelenerek, turizm işletmelerinde sürdürülebilir yapılar konusuna yönelik literatüre katkı sağlamaktır. Bu kapsamda gerçekleştirilen çalışma, nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Durum çalışması ya da diğer bir deyişle örnek olay deseninin kullanıldığı çalışmanın verileri ikincil kaynaklardan doküman incelemesi ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda çalışma sonunda konaklama işletmelerine yönelik önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Yeşil Otel, Yeşil Bina Sertifikaları, LEED.

APPLICATIONS FOR GREEN BUILDING CERTIFICATION IN HOSPITALITY INDUSTRY: ISTANBUL GOLDEN HORN HILTON GARDEN INN HOTEL LEED CERTIFICATION APPLICATION

ABSTRACT

In the hospitality business, natural resources are consumed directly or indirectly in the stages of supplying,storing and producing the goods and services and a variety of damages are inflicted to the natural environment and public health. Nowadays, in the hospitality business, besides environmentally friendly architectural examples, environmental management applications like waste management, energy use, water efficiency, the use of sustainable energy sources and acceptance of national or international environmental management system have become important. The structures that contain all these applications are called green structures. LEED certification which is one of the most important standarts that determines the performans bar of sustainable plants in the worldwide has also been implemented in many new building projects in our country. The aim of this study is to examine the applications within Hilton Garden Inn Istanbul Golden Horn that had the first LEED-Gold certification outside the United States and in Turkey at the date of its opening and that is an important example of a green building in the hospitality business and make contributions to the literature about sustainable constructions in hospitality business. This study has a qualitative research method. The data of the study was obtained from document review from secondary sources. According to the data obtained, there are some suggestions for hospitality businesses at the end of the study.

Keywords: Sustainable Tourism, Green Hotel, Green Building Certificates, LEED.

[1] Öğr. Gör. Sinop Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı

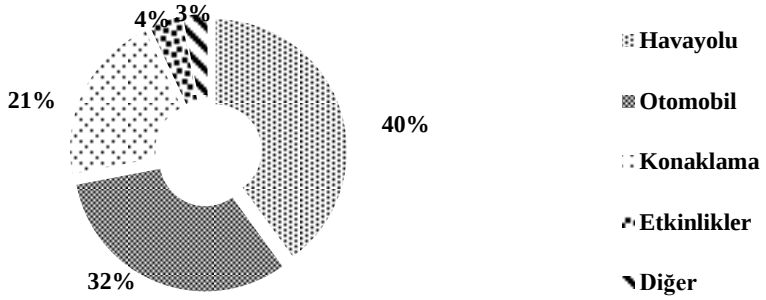
[2] Doç. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm Fakültesi Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü

GİRİŞ

Yirmi birinci yüzyılda sektörel yapısı ve ekonomik önemi değerlendirildiğinde en hızlı gelişme gösteren alanlardan olan turizm endüstrisi, birçok ülke ekonomisinin ana gelir kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Bu durum, turizm endüstrisinin sosyal, kültürel ve fiziksel çevre ile etkileşiminin ülkeler ve işletmelerce göz ardı edilmesine sebep olmuş, turizmin gelir getirici, istihdamı arttırıcı ve bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını giderici, ödemeler dengesi üzerindeki etkisi gibi olumlu ekonomik etkileri (Bahar ve Kozak, 2012: 155; Usta, 2009:89; Ünlüönen vd.,2009: 142) turizm sektöründe ekonomik boyutlara daha fazla önem verilmesini beraberinde getirmiştir. Ancak diğer taraftan, turizm faaliyetleri ve bu faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlayan büyük veya küçük ölçekli işletmeler, turistik ürün ve hizmet üretimleri aşamalarında küresel iklim sistemi yapısına ve atmosfer kalitesine olumsuz etkiler bırakırken diğer taraftan meydana gelen bu iklimsel değişimlerden, kendileri de olumsuz şekilde etkilenmektedir. Bir destinasyonda faaliyet gösteren turizm işletmelerinin yarattığı çevresel baskılar, genel olarak fabrikalar ve sanayi kuruluşlarında olduğu gibi (hava kirliliği, zehirli gazların salınımı, yeraltı sularının kirlenmesi vb.) kısa zamanda ortaya çıkmamaktadır. Ancak çevresel sorumluluğu önemsenmeyen ve sürdürülebilirlik anlayışından uzak bir otel yönetimi, orta ve uzun vadede sahip olduğu kaynakları verimli kullanamazken, diğer taraftan çevre üzerinde büyük tahribatlar oluşmasına sebep olabilmektedir. Son yıllarda konaklama işletmelerinin yönetim felsefesinde ortaya çıkan yeşil anlayış ve bu doğrultuda işletmelerin yeşil otel konseptinde ürün ve hizmet sunması, tüketicilerin konaklama işletmeleri tercihlerinde etkin rol oynamaya başlamıştır. Diğer taraftan uzun vadede maliyetleri düşürerek kârlılık sağlama amacındaki yöneticiler ve iklim değişikliklerinin etkilerini azaltarak, turizm sektörü kaynaklı çevresel tahribatları mümkün olan en alt seviyeye indirmek isteyen ulusal ve uluslararası kamu ve sivil toplum kuruluşları da konaklama işletmelerinde yeşil dönüşümü önemsemektedir. Bu noktalardan hareket ile gerçekleştirilen çalışmanın amacı; yeşil bina sertifikalarının en itibarlı olanlarından ve uluslararası alanda tanınan LEED Sertifikasını Gold düzeyine, ülkemizde ilk alan işletme olan İstanbul Golden Horn Hilton Garden Inn Hotel'in sertifika değerlendirme kriterlerini ne ölçüde yerine getirdiğini vurgulayarak, bu süreçte diğer konaklama işletmeleri açısından bir örnek oluşturmaktır. Ayrıca çalışmada konaklama işletmelerinde yeşil uygulamaların önemi vurgulanmıştır. Bu çerçevede yapılan çalışmada, bir konaklama işletmesinin kuruluş yeri temininden başlayarak yeşil anlayış kapsamında gerçekleştirdiği çalışmalar edebileceği uluslararası LEED sertifikası, kriterleri, sertifikayı elde etmek için hangi aşamaların yerine getirilmesi gerekliliği incelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde konaklama işletmelerinde yeşil uygulamaların önemine değinilmiş, ikinci bölümünde yeşil bina sertifikaları ve LEED sertifikası özellikleri anlatılmış, üçüncü bölümde ise Amerika dışında ilk kez bu sertifikayı elde eden, İstanbul Golden Horn Hilton Garden Inn Hotel işletmesinin sertifika sürecinde gerçekleştirdiği aşamalar ve uygulamalara yer verilerek, son bölümde çalışma kapsamındaki sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

I. KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE YEŞİL UYGULAMALAR

Turizm sektörü ürün ve hizmet üretimleri sırasında çevresel kaynakları kullanırken, aynı zamanda varlığının temel koşullarından biri olan bu kaynakları korumak zorundadır (Demir ve Çevirgen, 2006: 133). Ancak günümüzde dünyanın geleceğini tehdit eden küresel iklim değişikliğinin en önemli aktörleri yapı, turizm ve ulaşım sektörleridir. Dünya Turizm Örgütü'nün 2013 yılı verilerine göre dünya genelinde 1,087 milyon kişi turizm hareketliliğine katılmıştır (UNWTO, 2014: 2). Bu sayının 2020 yılında 1,5 milyar kişiye (Sarıçay, 2014; Akın vd., 2012: 66) ve turizm gelirlerinin de 2 trilyon $ olacağına ilişkin tahminler (Yıldız, 2011: 54) göz önüne alındığında turizm sektörünün bir bütün olarak çevre üzerinde yarattığı tehditlerin giderek arttığı söylenebilir. Dünya geneline bakıldığında yapılar, temiz su kaynaklarının %17'sinin, orman ürünlerinin %25'inin ve enerji kaynaklarının %40'ının tüketiminden sorumludur. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, turizm hizmeti veren yapılar da %21 gibi bir pay ile bu tüketime ortak olmaktadır (Canbay, 2012: 70). Atmosfer üzerindeki küresel ısınmanın %4,6'sında turizm sektörünün payı olduğu da çeşitli araştırmalarda vurgulanmaktadır. Bu oran pek dikkate alınmayacak bir pay gibi görünse de, turizm sektörünün olağan seyrinde devam etmesi sonucunda 2035 yılında %130 oranında artacağı (TÜSİAD, 2012: 18) ve yaklaşık %13 seviyelerine ulaşacağı öngörülmektedir.

Şekil 1: Turizm Amaçlı Gerçekleştirilen Faaliyetlerden Oluşan CO_2 Salımı

Kaynak: UNWTO&UNEP, 2008: 34 (İklim Değişikliği ve Turizm raporundan uyarlanmıştır).

Şekil 1'de görüldüğü üzere, turizm sektöründe ulaştırma sektörünün toplamının ozon tabakası ve iklim değişikliğine fazlaca olumsuz katkı yaptığı görülmektedir. Diğer taraftan konaklama işletmelerinin de, yeşil uygulamalar ile sorumlu olduğu karbon salımını azaltması gerektiği ortadadır. Konaklama işletmeleri tarafından gerçekleşen karbondioksit salım oranı içerisinde barlarda, restoranlarda ve havuz gibi alanlardaki ısıtma-soğutma sistemleri, klimalar vb. genel olarak enerji ağırlıklı cihazlar ilk sırada gelmektedir. İşletmenin büyüklüğü ve konumu da karbon salımı ve küresel ısınma üzerinde sahip olunan pay da etkilidir. Ayrıca müzeler, temalı parklar, festival etkinlikleri, fuar ve sanatsal etkinlikler ile alışveriş mekânları da çeşitli miktarlarda sera gazı salımına katkıda bulunmaktadır (http://sdt.unwto.org).

Turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin en önemlilerinden olan konaklama işletmeleri de müşterilerin talep ettiği mal ve hizmetlerin tedarik edilmesi, depolanması ve üretilmesi aşamasında doğal kaynakları doğrudan veya dolaylı olarak tüketmekte ve çevre üzerinde çeşitli zararlar vermektedir. Bu zararlar, sıcak su temini, yiyecek-içecek üretimi, nevresim- havlu- müşteri çamaşırlarının yıkanması ve ütülenmesi, iç ve dış ışıklandırma, klimalar, transfer araçları/otobüsler, eğlence araçları (atv, jet-ski, kar motoru vb.), yüzme havuzları ile golf sahaları gibi alanların bakımı esnasında oluşmaktadır. Bu nedenle günümüzde konaklama işletmelerinin inşa aşamasında teknolojik yenilikler ile birlikte gelişen çevre dostu mimari örnekleri dikkate alarak atık yönetimi, enerji ve su kullanımında verimlilik (Mensah, 2006: 415) sağlama gibi ekolojik yönden sürdürülebilir anlayışla hareket etmek ve ulusal ya da uluslararası bir çevre yönetim sisteminin işlerliğini benimseyerek ürünler, süreçler ve yönetim politikaları üzerindeki sürdürülebilir uygulamalara yönelmek (Mair ve Jago, 2010: 78) giderek benimsenen bir düşüncedir. Konaklama işletmelerinde sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinde işletmenin fiziki ve beşeri kaynaklarının ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarda ele alınması, örgütsel amaçlara olduğu kadar kişisel amaçlara da yanıt verebilecek çalışmaları içermesi gerekir (Demir, 2014: 175). Bu anlayış çerçevesinde ortaya çıkan yeşil otel kavramı; çevre dostu programlar ve uygulamaları takip eden, çevre dostu satın alma politikalarını dikkate alan, su ve enerji tasarrufuna önem veren, doğal çevreyi korumak için karbon emisyonunu azaltmaya özen gösteren ve faaliyetlerine ilişkin maliyetleri azaltıcı tedbirler alan işletmeler şeklinde tanımlanabilir. Yeşil fikirlerin hayata geçirildiği konaklama işletmelerinde alt ve üstyapı faktörlerinin yanı sıra, işletme çalışanlarının ve otel misafirlerinin de yeşil uygulamalar konusunda bilinçlendirilmesi ve çeşitli çalışmalar ile toplumda farkındalık yaratılması da amaçlanmaktadır.

II. YEŞİL BİNA SERTİFİKALARI ve KONAKLAMA İŞLETMELERİ İÇİN ÖNEMİ

İşletmelerin çeşitli sertifikalara sahip olması ve belirli periyodlar ile denetlenmesi sürdürülebilirlik mantığına uygun olumlu bir durum arz etmektedir. Ancak, bu noktada sistemin işlevselliği ön plana çıkmaktadır. Çevreci olarak tanımlanan işletmeler sadece belirli kurumlar tarafından standartlaşmış kriterlere göre mi değerlendirilmektedir? yoksa daha tasarım aşamasından başlayarak yeşil anlayış ile mi inşa edilerek ürün ve hizmet üretiminde farklılık oluşturulur? sorusu günümüzün ve geleceğin yeşil anlayışında daha ileriye gitmek için cevaplanması gereken önemli bir sorudur. Özellikle mimari açıdan çevreci ve yeşil inovatif fikirler ile tasarlanmış bir otel işletmesi, işleyiş sürecinde de tam anlamıyla çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlayacaktır denilebilir (Baba, 2013: 92).

Sertifikasyon kavramı, bir tesis veya hizmetin önceden belirlenmiş standartlara uygun olup olmadığını gösteren, uygun olanlara pazarlama çalışmalarında yardımcı olması için bir logoyu, sembolü veya sloganı kullanım hakkı veren, çoğu zaman gönüllü olarak gerçekleştirilen yazılı bir sistemdir (www.biodiversity.ru, 12.03.2015). Sertifikalar, devletlerin kanun koyucu birimleri

tarafından belirlenen temel standartların daha üzerine çıkarak, çevresel sorumluluğunu arttıran işletmelerin, sahip olduğu bu performansları gönüllülük esasıyla rakiplerinden ayrıştırmak ve kendilerinin daha ön planda yer almasını sağlamanın en büyük yardımcı unsurlarından biridir. Sertifikasyon temel olarak pazarlama tabanlı bir araçtır. Turistler ve turizm aracıları ile tedarikçi işletmeler arasında gerçekleşen sürdürülebilir uygulamaların, çeşitli kalite standartlarının ve sosyal sorumluluk ilkelerinin en gerçekçi gözle değerlendirilmesini sağlar. Turizm işletmeleri, iş ve hizmet kalitesi ile personelinin performansını arttırmak, çevre ve yerel toplulukların korunması için doğru adımlar atmak, maliyetleri düşürmek, pazarlama avantajı elde etmek ve sürdürülebilirlik adına uygulamalar yaparmış gibi görünen yeşil yıkama (yeşil boyama) faaliyetlerinden kaçınarak gerçek anlamda çevreci olduğunu kanıtlamak için yeşil sertifikalara ihtiyaç duymaktadır (Russilo vd., 2007: 4). Sertifikasyon, belirli kriterlerin yerine getirildiği zaman elde edilen ve orada biten bir oluşum değildir. İşletmelerin çevresel, sosyal ve ekonomik performanslarını iyileştirmeleri için motive eden kimi zaman soyut kimi zaman somut çıktıları olan bir araçlar dizisidir (Bien, 2007: 10).

Sertifikasyon süreci inandırıcı bir şekilde belirlenen ve arada kesinlikle çıkar çatışması olmayan bir girişim ile başlamaktadır. Belirlenen kriterlere göre yapılan puanlamalarla, belirlenen başvuru sahibi veya işletme, bu başarısını tüketicilerini bilgilendirmesi için genelde tanımlanmış bir logo sayesinde topluma bildirir. Yeşil turizm sertifikasyonu genellikle aşağıdaki nedenlerden dolayı tasarlanmıştır (Sasidharan vd., 2002: 163);

a-) Turizmin doğal kaynaklar üzerine olan olumsuz etkilerini kontrol etmek yoluyla yüksek çevre standartlarına ulaşmak için turizm işletmelerini teşvik etmek,

b-) Turistleri verdikleri kararlar, yaptıkları eylem ve faaliyetler konusunda eğitmek ve bilinçlendirmek

c-) Turizm ürünleri ve hizmetlerinin çevre dostu standartlarını geliştirmek

Gelişmekte olan ülkelerde yeşil turizm sertifikasyonu kullanımı, doğal kaynak yönetimine, çevre korumaya ve kirlilik kontrolüne ilişkin politikalar ile birlikte çevre dostu turizmi geliştirme anlayışını içerir (Erdoğan ve Tosun, 2009: 406). Sertifika programlarının amacı, işletmelerin sürdürülebilirlik amaçlarını ortaya koymak ve onları tanımlayarak en azından ekonomik kalkınma, sosyal sorumluluk ve doğal çevre yönetimi gibi üç kritik alanda mükemmel bir dengeye ulaşmaktır (Kasavana, 2008: 144). Ayrıca yeşil sertifika ve eko etiketler tüketiciyi korumasının yanında, işletmeleri de çevreci olduğunu iddia eden ve çevreci uygulamalara hiç katkısı olmadan yararlanmaya çalışan diğer işletmelerden de ayırır (Friend vd., 2009: 72). Yeşil sertifikalar, ekolojiye saygılı, kaynakların korunarak ve dönüştürülerek kullanıldığı, doğal dengesi sağlanmış, enerji tasarrufu sağlayan, yerel özellikleri barındıran projelerin de onanma belgesi olmaktadır. Yeşil sertifika edinme için başvuru yapan turizm projelerinde, sürdürülebilirlik ilkelerinin de göz önüne alındığına dikkat edilmesi gerekir. Bu ilkeler genel olarak, önceliklerin yerel halka verilmesine dikkat etmek, 12 ay turizm hizmeti sunabilmek, toplu taşımayı desteklemek, toplumsal katılıma önem vermek, temiz enerji

kullanmak, eylem durumunda dinlenme olanağı sağlamak, mevcut yapı stoğunun sağlanmasına önem vermek, toplumsal ve kültürel kimliğin korunarak, turizm yatırımlarının esnek, gelişmeye açık ve uzun vadeli olmasına önem vermek olarak sıralanabilir (Nuhoğlu ve Özerk, 2012: 81). Ayrıca günümüzde işletmelerin yeşil sertifikalar alması için danışmanlık hizmetleri veren şirketler, işletmenin yer aldığı bina ile çevresi arasındaki ilişkilerin çözümü, turistik tesis yapılarının iç mekân kullanım programları ile dış mekân geçişlerinin ilişkilendirilmesi, işletme modellerini destekleyici mekânsal kullanımlar geliştirilmesi ve zengin bitki tasarımları ile yapıların çekim merkezi haline getirilmesi için çalışmaktadır. Günümüz seyahat anlayışında müşteriler otel seçimlerini çok geniş bir yelpaze içerisinde yapmaktadır. Mega tatil köyleri, oda kahvaltı hizmet sunan, ekonomik ve orta ölçekli turizm işletmelerinin yanı sıra her şey dâhil hizmet veren tesisler bulunmakta, artan popüler yaşam tarzı sebebiyle butik oteller de tercihlerde ön sıralarda yer almaktadır. Bu sebepten otel yöneticileri tüm rakiplerinden bir adım önde olmak için çeşitli farklılıklara sahip olmak istemektedirler. İşte bu noktada büyük bir fayda sağlayan yeşil sertifikalar, tüketicilerin yeşil otelleri tanıması ve bu otellerin yerel ve küresel anlamda çevreye duyarlı kurumsal uygulamaları hakkında bilgi edinmelerine yardımcı olur. Otel yöneticileri ise, önceden belirlenmiş olan ilkelere dayalı olan politika ve uygulamalara dayalı olarak yapacakları düzenlemeler sonucunda, kalite ve çevresel sorumluluk bakımından daha yüksek bir değer elde ederler (Millar, 2014). Her ne kadar son yıllarda turizm işletmelerinde sürdürülebilirlik kavramı üzerinde büyük bir bilinç oluşturan yeşil sertifika başvurularına artan bir ilgi olsa da, işletme hakkında sadece sertifika aldığı için bütün bir proje olarak, çevreyle uyumlu veya insan sağlığına zarar vermez şeklinde bir sonuca ulaşılamayabilir. Burada yapı teknolojisi ile doğa algısının etkin şekilde düşünülmesi kaçınılmazdır. Örneğin konaklama işletmesinin, tükettiği enerjiyi sürdürülebilir kaynaklardan temin etmeden önce, daha bina tasarım projesinin başında az enerji tüketen bir mimari tasarıma sahip olması önemlidir (Şenol, 2013: 116-117). Yeşil bina sertifikaları, 1990'lı yıllarda ilk olarak Avrupa'da (İngiltere) BREEAM, daha sonrada 1998 yılında Amerika'da LEED sertifikaları ile ortaya çıkmış, ardından diğer ülkelerde de bu sertifikalara benzer sistemler oluşturulmuştur (Somalı ve Ilıcalı, 2009: 1082). Belirli kuralları ve kriterleri yerine getiren binaları puanlama sistemiyle verilen bir belge olan yeşil bina sertifikaları otel binasının belirli çevresel kriterlere göre tasarlanıp inşa edilmesini ve kullanılmasını garanti etmektedir. Ancak ülkemizde henüz kullanıma geçmiş yerli bir yeşil bina sertifika uygulaması olmadığından, yatırımcılar yabancı kaynaklı sertifikaları edinmek için oldukça yüksek tutarlar ödemektedir. Bu sebeple de ülkemizde uluslararası yeşil sertifikalara sahip otel işletmeleri de sayıca çok fazla değildir (Tuna, 2013: 119). Turizm faaliyetleri tarihi doğal güzelliklerin varlığına ve sürdürülebilirliğine bağlı faaliyetlerdir. Plansızca gelişen turizm yapılaşması doğal çevreye kalıcı zararlar vermektedir. Sadece ekonomik kaygılar gözetilerek gelişen turizm altyapısı sonucu özellikle kitle turizmine hizmet veren kıyı bölgeleri günümüzde büyük yıkıma uğramıştır. Son yıllarda sürdürülebilir anlayış ile gelişme gösteren alternatif turizm türlerine hizmet sunmak için gereken tesisler, bölgedeki talebe göre inşa edilmelidir. Bu yapılar ise, ilgili alternatif

turizm türü ile uyumlu bir mimariye sahip, yapımında doğal malzemelerin kullanıldığı, gerekli olan ısıtma, soğutma sistemlerinin yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılandığı ve atıklarının doğaya zarar vermeden geri dönüşüm programları ile işlendiği yapılar olmalıdır (Derman, 2013: 85-86). Ayrıca turizm işletmelerinin bina tasarımını yapan mimarların sürdürülebilir ve yeşil fikirler ile çalışmalar yapmasının yanı sıra bir takım yatırım düzenlemeleri de önem taşımaktadır. Turizm yatırımına açılan bir bölge hakkında herhangi bir düzenleme yoksa ve birçok yatırımcı aynı anda aynı bölgeye inşaat yapmaya karar verirse, yapılacak binaların hepsinin en iyi sürdürülebilir yapı listesinde olması da bir anlam ifade etmeyecektir. Dolayısıyla bu noktada hükümetin etkin rolü ve koyacağı kurallar önemlidir. Bir otelin çevresinde çekici ortamlar oluşur ise tasarım ve peyzaj bakımından çevreye duyarlı işletme olmak daha anlamlı bir hale gelecektir (Karamuk ve Kuo, 2013: 105).

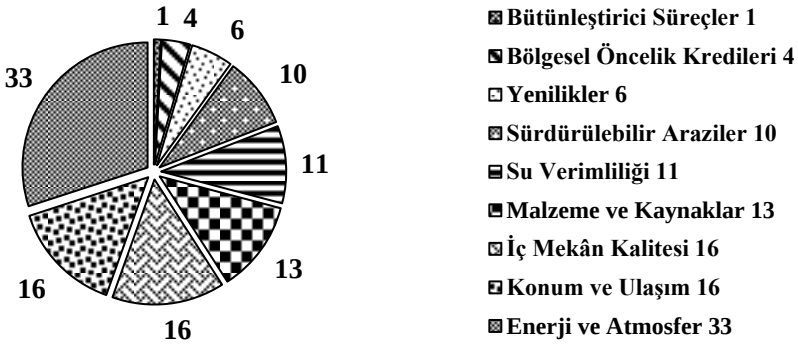
A. LEED (Leadership in Energy & Environmental Design) Sertifikası

Amerika Yeşil Bina Konseyi (USGBC) tarafından geliştirilen LEED-Enerji ve Çevresel Tasarımda Liderlik (Leadership in Energy & Environmental Design) yeşil bina değerlendirme sistemi, dünyada sürdürülebilir binaların performans çıtasını belirleyen standart haline gelmiş bulunmaktadır. İlk başta ofis ve kurumsal binalar için geliştirilen bu sistem, zamanla farklı bina tipolojilerine göre çeşitlendirilmiştir (Moltay, 2014: 44). Yeşil Bina sertifikaları her zaman sektörün bir adım ilerisinde durarak özel bir hedef olmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle zamanla değişen ve yeni ihtiyaçları doğrultusunda gelişen sektöre yönelik olarak yeni sürümleri ortaya çıkmaktadır. Dünya genelinde ve ülkemizde en çok kullanılan yeşil uygulamalara yönelik bu sertifikanın en son sürümü (LEED V4) Aralık 2013'te yayınlanmıştır (Erten, 2014: 30). 2014 Nisan ayı itibariyle dünya çapında yaklaşık 14 bin projede yer alan LEED sertifikası, 26 bin inşa halinde olan aday tarafından da hedeflenmektedir (Moltay, 2014: 44). LEED sertifikasyonunun farklı projeler için oluşturulmuş versiyonları bulunmaktadır. Bunlar; "LEED-BD+C: Bina Tasarımı ve İnşaat", "LEED-ID+C: İç Tasarım ve İnşaat", "LEED-O+M: Bina İşletmesi ve Bakımlar", "LEED-ND: Mahalle Gelişimi" ve "LEED-H: Evler" şeklindedir (www.usgbc.org, 2015). LEED sertifikasına hak kazanmak için en az 40 puan kazanmak ve inşaat öncesinde, sırasında ve sonrasında mutlaka yapılması gereken 8 adet önkoşulu da yerine getirmek gerekir. LEED yeşil bina derecelendirme sistemi için, "LEED Sertifikası 40-49 puan", "LEED Gümüş Sertifika 50-59 puan", "LEED Altın Sertifika 60-79 puan" ve "LEED Platin Sertifika 80 ve üzeri" şeklinde dört seviye tanımlanmıştır (www.usgbc.org, 2015).

Bu sertifikanın dünya genelindeki işletmelerde yaygınlaşması, endüstri ve sanayi kuruluşlarının yanı sıra turizm işletmelerinin de atmosfere karbon salımının azalmasına katkı sağlayacak ve iklim değişikliği üzerine olan etkisini azaltacaktır. LEED sertifikasının oluşturduğu değerlendirme sistemleri sonucunda başarmak istediği toplumsal katkılar, "küresel iklim değişikliğine olan katkıların azaltılması", "bireysel ve toplumsal alanda insan sağlığının iyileştirilmesi", "su kaynaklarının korunması ve iyileştirilmesi", "biyoçeşitlilik ve ekosistemin korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi", "geri dönüştürülebilen ve sürdürülebilir malzemelerin kullanımını teşvik etme",

"yeşil bir ekonomi inşa etme" ve " sosyal ve çevresel adalet ile toplumun yaşam kalitesini arttırmak" şeklinde sıralanmaktadır (www.usgbc.org, 2015).

LEED v4, dokuz ayrı kategori altında belirli oranlara göre dağılan puanlama sistemine sahiptir. 2009 sürümünden farklı olarak "Bütünleştirici Süreçler" ilave edilmiş ve "İnşaat Alanı ile Konumu" iki ayrı kategoriye ayrılmıştır. "Sürdürülebilir Alanlar" ile "Konum ve Ulaşım" kategorileri eklenmiştir. Arazi gelişimi, yağmur suyu yönetimi, ısı adası etkisi sürdürülebilir alanlar altına bulunurken, yer seçimi, yoğunluk ve transit alanlarda konum ve ulaşım kategorisinde bulunur. Ayrıca V4'te tüm alanlardan alınacak en çok puan 110'a yükselmiş, puanlama düzeyleri ise değişmemiştir. Aşağıdaki şekilde her yeni kategorinin sahip olduğu en yüksek puan değeri gösterilmiştir. Bir binanın LEED sertifikası bakımından projelendirilmesinde materyal ve kaynaklar, sürdürülebilir alanlar ile konum ve ulaşım kategorileri önem taşımaktadır (www.structuremag.org, 2015).

Şekil 2: LEED Sertifikası Kriterlerinin Puan Dağılım Yüzdeleri

Kaynak: http://www.structuremag.org internet sayfasından uyarlanmıştır.

LEED diğer sertifikalarda olduğu gibi, konfordan ödün vermeden enerji tüketiminin azaltılması gerekliliği önem taşımaktadır. LEED'e göre enerji ile ilgili puanların ağırlığı (33 puan), tüm sertifika puanlarının (110 puan), yaklaşık %34'ünü oluşturmaktadır. Bina dışı performansın arttırılması, yüksek verimli ısıtma, soğutma ve iklimlendirme (HVAC) sistemleri, yenilenebilir enerji teknolojilerinin kullanımı gibi alt kriterlerin oluşturduğu enerji ile ilgili puanlamaların içerisinde ısıl depolama sistemleri de sürdürülebilir enerji kaynağı olarak kabul edilmektedir (Çakmanus, 2011: 32). Dolayısıyla, LEED sertifikasına sahip olmak için minimum 40 puan yeterli olduğundan, enerji kriterlerinden belirli düzeyde puan alınsa dahi yeşil bina sertifikasına sahip olunabilir (Yılmaz ve Demir, 2012: 55). Bu noktada dikkat edilecek en önemli unsur enerji verimliliği konusunda atılacak yanlış bir adım veya hatalı uygulamaların binanın sertifika alsa dahi gerçek yeşil bina hedefini tam anlamıyla gerçekleştirememesine neden olacaktır. Bu tür yanıltıcı sertifikalandırmalar da, inşaat sektöründe çevresel veya ekonomik fayda beklenirken, aksine zarar verici uygulamalar haline gelirler (Yılmaz ve Demir, 2012: 55).

III. İSTANBUL GOLDEN HORN HİLTON GARDEN INN HOTEL LEED SERTİFİKA UYGULAMASI

Amerika dışında dünyada ilk LEED-Gold sertifikasını alan dört yıldızlı Hilton Garden Inn İstanbul Golden Horn Hotel, 210 oda (440 yatak) kapasitesi ile bulunduğu bölgenin ekonomik ve toplumsal gelişimine büyük katkıda bulunmaktadır. İstanbul'un en eski yerleşim yerlerinden biri olan Sütlüce'de konumlanan otel, Santralistanbul, Haliç Uluslararası Kongre ve Fuar Merkezi, Eyüp Sultan Camii, Miniatürk Açıkhava Müzesi, Bulgar Kilisesi, Milli Arşiv, Pierre Loti Tepesi, Rahmi M.Koç Müzesi, Aynalıkavak Kasrı, Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi, Rezan Has Müzesi gibi birçok tarihi ve kültürel dokunun merkezindedir. Diğer taraftan ise Sultanahmet ve Beyoğlu gibi İstanbul'un turizm yoğunluğu en fazla olan turistik bölgelerine de çok yakındır. Hilton Garden Inn, ilk olarak dış görünümü ile değerlendirildiğinde, çevre ile bütünlük sergilemeyen, bulunduğu bölgenin mimari anlayışından uzak olan büyük ölçekli konaklama işletmelerinin aksine, doğal taşların ve ahşap renklerin ahengiyle tasarlanan mimari yapı, farklı malzemelerin çevre ile uyumuna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Dış görünümündeki teknoloji ve kullanılan malzemeler ile çevresi ile büyük bir uyum yakalayan ve "Görünmez Otel" olarak adlandırılan işletme, çağdaş, ekolojik sürdürülebilirliğe sahip ve sosyal değer arz ettiğini tüm incelikleriyle ortaya koyan projelere yıl bazında Expo Real tarafından verilen John Jacob Astor ödülüne layık görülen dünyadaki ilk oteldir.

Yine Dünyanın en büyük değerlendirme sitelerinden www.holidaycheck.com'da misafirlerin oylamaları ile ''Holiday check quality selection 2012'' kalite sertifikasını alan Hilton Garden Inn İstanbul Golden Horn Hotel, ayrıca Arkiparc tarafından ''2012 Türkiye'nin en iyi mimari oteli'' ödülüne layık görülmüştür (http://www.amplio.com.tr, 2015). Çevresindeki doğa ve dokuya uygunluğu, binanın yerleşimi ve mimari süreciyle LEED kriterlerine göre projelendirilen Hilton Garden Inn İstanbul Golden Horn, açıldığı tarihte dünyada sadece 15 otel projesinin sahip olduğu LEED Gold sertifikasına sahip olmuştur. Ayrıca, tesis Amerika dışında ve Türkiye içerisinde ilk LEED-Gold sertifikasına sahip otel projesi olurken, Hilton zincirleri içerisinde ilk kez %100 sigara içilmeyen otel olmayı da başarmıştır (www.turizmgazetesi.com). Su tüketiminden güneş enerjisinin kullanımına, yapının geri dönüşüm aşamalarından, kullanılan malzemelere ve iç mekân kalitesine kadar birçok noktanın değerlendirilmesi sonucu sahip olunabilen LEED GOLD Sertifikası, Türkiye'de ilk kez bir konaklama işletmesine verilmiş olmakla birlikte ABD dışında ilk kez başka bir ülke içerisindeki işletmeye verilmesi bakımından önemlidir.

Tablo 1: İstanbul Golden Horn Hilton Garden Inn LEED Sertifikası Değerlendirme Kriter ve Kredilerinin Puan Dağılımları

LEED Kriterleri ve Alt Krediler	**65/110**
Bölgesel Öncelik Kredileri	**4/4 puan**
Yerel malzemelerin kullanımı	1/1
Kalkınma yoğunluğu ve toplum bağlantısı	1/1
Alternatif ulaşım-Toplu taşıma erişimi	1/1
Yenilikçi atık su teknolojileri	1/1
İnovasyon	**4/6 puan**
Tasarımdaki Yenilikler	3/5
LEED sertifikalı Profesyonel Kullanmak	1/1
Su Verimliliği	**8/10 puan**
Binada su tüketimini azaltma	2/2
Sulamadaki su tüketimini azaltma	2/4
Atık su üretimini azaltma	4/4
Malzeme ve Kaynaklar	**4/14**
Duvarlar/Zemin ve Çatı korunması	0/3
Yapı haricinde iç malzemelerin korunması	0/1
İnşaat atıklarının yönetimi	2/2
Malzemelerin yeniden kullanımı	0/2
Geri dönüşümlü malzemeler kullanımı	0/2
Yerel malzemelerin kullanımı	2/2
Hızlı şekilde yenilenebilir malzemeler	0/1
Sertifikalı ahşap kullanımı	0/1
İç Mekân Kalitesi	**12/15 puan**
Dış havayı içeri yansıtan sistemler	1/1
Arttırılmış havalandırma ekipmanları	1/1
İnşaat esnasında yönetim planında iç hava kalitesi ölçümlenmesi	1/1
Faaliyet öncesinde yönetim Planında İç hava kalitesi ölçümlenmesi	0/1
Düşük emisyon yayan malzemeler-Yapıştırıcılar ve astarlar	1/1
Düşük emisyon yayan malzemeler-Boya ve kaplamalar	1/1
Düşük emisyon yayan malzemeler-Zemin/Döşeme sistemleri	0/1
Düşük emisyon yayan malzemeler-Kompozit ahşap ve agrifiber ürünler	0/1
İç mekânda kimyasal ve kirletici kaynakların kontrolü	1/1
Kontrol edilebilir sistemler-Aydınlatma	1/1
Kontrol edilebilir sistemler-Isı Kontrolü	1/1
Isı konforu- Tasarım	1/1
Isı konforu- Kontrol	1/1
Gün ışığı ve manzara- Günışığından yararlanma	1/1
Gün ışığı ve manzara- Görünüm	1/1
Sürdürülebilir Araziler	**22/26**
Yer seçimi	1/1
Gelişim yoğunluğu ve toplum bağlantısı	5/5
Arazinin yeniden planlanması	0/1
Alternatif ulaşım- Toplu Taşıma araçlarına erişim	6/6
Alternatif ulaşım- Bisiklet parkları ve soyunma kabinleri	1/1
Alternatif ulaşım- Düşük emisyon yayan ve yakıt tasarruflu araçlar	3/3
Alternatif ulaşım- Otopark kapasitesi	2/2
Arazinin geliştirilmesi- Habitatın korunması ve restore edilmesi	1/1
Arazinin geliştirilmesi- Açık alanların maksimize edilmesi	1/1
Yağmursuyu tasarımı- Miktar kontrolü	0/1
Yağmursuyu tasarımı- Kalite kontrolü	0/1
Isı adası etkisi- Çatı Olmaması	1/1
Isı adası etkisi- Çatı olması	1/1
Işık kirliliğinin azaltılması	0/1
Enerji ve Atmosfer	**11/35**
Enerji performansının mükemmelleştirilmesi	6/19
Alanda enerji verimliliği sağlama	0/7
İleri test ve devreye alma	0/2
Geliştirilmiş soğutma yönetimi	2/2
Ölçüm ve kontroller	3/3
Yeşil enerji	0/2

Kaynak: http://www.usgbc.org/ internet sayfasındaki scorecard tablosundan uyarlanmıştır.

İşletmenin LEED Gold sertifikası değerlendirmesi şu an geçerli olan LEED v4 sürümünün bir önceki sürümüne göre yapıldığından, bu süreçteki puanlama, Şekil 2'de bulunan dağılım yüzdeleri ve kriterlerinden biraz farklılık göstermektedir. 2009 versiyonunda sertifika değerlendirmesindeki toplam puanda değişme olmazken (110 puan), göz önüne alınan kriter ve krediler içerisinde, "Bütünleştirici Süreçler" ile "Konum ve Ulaşım" kriterleri yer almamaktadır. Konaklama işletmesi LEED Gold sertifikasını 110 toplam puan üzerinden 65 puan alarak elde etmiştir. Bu 65 puanın ise kriterler ve kredilere göre dağılımı yukarıda bulunan Tablo 1'de gösterilmiştir. İnşa aşamasından itibaren yeşil otel olma özelliğine sahip olan işletmenin, tasarım ve inşaat sürecinde enerji verimliliğine sahip bir bina olarak faaliyetlerini sürdürmesi için çeşitli uygulamalara yer verilmiştir. İşletme özellikleri kapsamında geri dönüştürülmüş inşaat malzemeleri

uygulaması, su tasarruf ve verimlilik sistemleri, bisiklet park yerleri, açık alanların olabildiği kadar geniş tutulması ve iyileştirilmiş soğutma yönetimi gibi özelliklere sahip bulunmaktadır. İşletmenin LEED kriterlerine göre gerçekleştirdiği diğer çalışmalar da aşağıda yer almaktadır.

i.Bölgesel Öncelik Kredileri: Yerel ekonomiyi desteklemek ve yakıt tüketimi kaynaklı çevre kirliliğini önlemek için proje maliyetinin %30'u yerel malzemelerden tercih edilmiştir. İşletmenin bulunduğu Sütlüce'den, İstanbul'un iş merkezlerinin odak noktasında olan Taksim'e shuttle servis hizmeti sağlanmaktadır.

ii. İnovasyon: İşletmenin, doğal taşlar ve ahşap renkler ile tasarlanan mimari yapısı, farklı malzemelerin çevre ile uyumuna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Dış görünümündeki teknoloji ve kullanılan malzemeler, işletmenin çevresi ile büyük bir uyum yakalamasını ve görünmez otel olarak adlandırılmasını sağlamıştır. Otelde, 24 saat açık bir iş merkezi, tüm alanlarda kablosuz internet erişimi, uzaktan yazdırma imkânı, yumuşaklık seviyesi ayarlanabilen "garden sleep" yataklar ve Herman Miller tarafından tasarlanmış ergonomik Mirra sandalyeleri bulunuyor. Toplantı salonlarında ise birinci sınıf görsel-işitsel (AV) hizmeti sunulmaktadır.

iii. Su Verimliliği: Su tüketimini azaltmak için peyzaj alanlarında az su tüketen bitkiler ve damlama sulama yöntemi tercih edilerek, bitki sulamasında %67 oranında tasarruf sağlanmıştır. Bina içi su tüketiminde düşük akışlı klozetler ve sensörlü bataryalar kullanılarak şebeke suyundan %40 tasarruf sağlanmıştır.

iv. Malzeme ve Kaynaklar: Yerel ekonomiyi desteklemek ve yakıt tüketimi kaynaklı çevre kirliliğini önlemek için projenin %30'u yerel malzemelerden tercih edilmiştir. Konaklama işletmesinin inşası sırasında şantiyeden çıkan çöp ve atık maddeler, ayrıştırılarak ve geri dönüştürülerek çevreye verilen zarar da en aza indirilmiştir. İç mekânlarda, kullanılan inşaat malzemeleri seçilirken, zararlı uçucu organik bileşen (VOC) değerlerine göre değerlendirilmiştir.

v. İç Mekan Kalitesi: Mimari açıdan otelin projesinde gün ışığı ve manzaradan daha fazla yararlanmak amacıyla tasarımlar yapılmış, gün ışığı alan yaşam alanlarının oranı %80, manzara gören alanlar ise %90 oranına kadar çıkarılmıştır (Yeşil Bina Dergisi, 2012: 36-39; www.amplio.com.tr, 2015). Binanın ısıtma-soğutma ve havalandırma sistemi için otomasyon programları kullanılmış, sistem içerisinde kullanılan gazlardan ozon tabakasına zarar vermeyen ve küresel ısınmaya en az etki edecek olanları tercih edilmiş ısı ve soğutmadaki kayıpları önlemek için yüksek performanslı dış cephe kaplaması ve kaliteli camlar tercih edilmiştir. Hareketliliği yüksek alanlarda personelin sağlığı için havalandırmayı ve ortamın karbondioksit oranını kontrol altında tutan sistemler kullanılmıştır (Ekoyapı, 2012: 95). Haliç yönüne bakan ve çeşitli kotlara oturan teraslara sahip olan otelin restoran, bar ve toplantı salonları, zemin ve asma katlarda yer alarak aynı yönlere bakan panoramik mekânlar olarak düzenlenmiştir. İşletmedeki odaların %70'i Haliç yönüne bakacak şekilde konumlandırılırken, bu odalar kademelenerek manzaraya açılacak şekilde kat planlarında yer almıştır. Aynı zamanda cephenin hareketlenmesi amacıyla üst katlarda teras

bahçeler düzenlenmiştir. Proje, manzara ve gün ışığından maksimum fayda sağlayacak şekilde tasarlanmış, gün ışığı alan yaşam alanlarının oranı % 80, manzara gören yaşam alanlarının oranı ise % 90 olması sağlanmıştır. Ayrıca binada Amerikan Tesisat Mühendisleri Derneği (ASHRAE) standartlarına göre % 30 daha fazla taze hava sağlanırken, kullanım yoğunluğu yüksek olan alanlarda karbondioksit sensörleri kullanılarak hava kalitesi kontrol altında tutularak çalışanlar için sağlıklı bir çalışma ortamı sağlandı (http://www.ekoyapidergisi.org, 2015).

vi: Sürdürülebilir Araziler: İnşa aşamasından itibaren yeşil otel olma özelliğine sahip olan işletmenin, tasarım ve inşaat sürecinde enerji verimliliğine sahip bir bina olarak faaliyetlerini sürdürmesi için çeşitli uygulamalara yer verilmiştir. İnşaat çalışmalarına başlanmadan önce, hava ve su kirliliğini önlemek, toprak kaybının önüne geçmek için ESC planı (Erozyon ve Sedimentasyon Kontrol Planı) uygulanmış ve inşaat alanında da tedbirler alınmıştır. Otoparkların tümü bodrum katlarda tasarlanarak, sert peyzaj alanlarında, ısı adası etkisi düşürülmüştür. Konumu itibari ile toplu taşıma araçlarına otelin yakınlığı sayesinde, CO_2 salınımını azaltmayı öngörerek hem toplu taşımaya sevk etmekte hem de otopark alanı içerisinde yer verdiği bisiklet park alanı ile zehirli gazların açığa çıkmasını önleyici uygulamalar yürütmektedir (Ekoyapı, 2012: 94). Şantiye araç giriş-çıkışında araç yıkama alanı oluşturulmuş ve yağan yağmurla birlikte temel toprağının şantiye dışına çıkmasını engellemek için, inşaat alanı geo-tekstil malzemeden oluşan şantiye çiti ile çevrilmiştir.

vii. Enerji ve Atmosfer: Enerjiden %23 tasarruf sağlanan binada, ortak alanlarda harekete duyarlı ışık sensörleriyle de gereksiz aydınlatmanın önüne geçilmiştir. Binanın arsa şekline göre oturumu ve güneş ışınlarını alma açısı değerlendirilerek, çatı alanlarında konumlanan solar paneller sayesinde 6 ay boyunca sıcak su güneş enerjisi ile temin edilerek, güneşten maksimum fayda sağlanmaktadır (http://www.bestdergisi.com.tr, 2015). Binada enerji verimliliği açısından en önemli sistemlerden olan HVAC sistemi ve elektrik otomasyon sistemi kullanılmaktadır. Binanın sıcak su ihtiyacı güneş panellerinden karşılanırken, tüm bu çevreye duyarlı girişimlerin gerçekleştirilmesi için proje yatırım maliyetine 5 milyon dolar daha ek yük getirmiştir. (Yeşil Bina Dergisi, 2012: 36-39; www.amplio.com.tr). Ancak işletme yıl içerisinde %65-70 oranında tasarruf sağlamakta ve konuklarına dengeli fiyat imkânları sunmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Turizm sektöründe yer alan işletmeler arasında büyük bir öneme sahip olan konaklama işletmeleri, dünya genelinde artan turizm hareketlerine bağlı olarak yoğun kullanımdan dolayı hızla yıpranan ve sürekli yenilenmeye ihtiyaç duyan yapılardır. Bu işletmeler turistik ürün ve hizmet üretimi aşamasında, enerji ve temiz su kaynaklarının tüketimi açısından da büyük sarfiyatlar yapmaktadırlar. Yapılan bilimsel çalışmalara göre, günümüzde turizm faaliyetleri ile küresel ısınma arasında doğrusal veya dolaylı ilişkiler bulunduğu görülmektedir. Bu durum sonucunda, 2000'li yıllardan sonra artış gösteren yeşil tüketim anlayışı, turizm sektörüne de yansımış, bireyler tatil

kararlarını verirken doğa ve çevre bilinci konusunda hassasiyet gösteren ve iklim değişikliklerine karşı çeşitli uygulamalar geliştirerek bu durumu geçerli şekilde belgeleyen turizm tesislerine yönelmeye başlamışlardır.

Çevre dostu programlar ve uygulamaları takip eden, çevre dostu satın alma politikalarını dikkate alan, su ve enerji tasarrufuna önem veren, doğal çevreyi korumak için karbon emisyonunu azaltmaya özen gösteren ve faaliyetlerine ilişkin maliyetleri azaltıcı tedbirler alan işletmeler olarak tanımlanabilen yeşil otel işletmeleri, günümüzde inşa sürecinden itibaren yeşil anlayış doğrultusunda plan, proje ve işletme yönetimini düzenleyen yenilikçi tesisler ile önceden var olan konaklama işletmelerinde önleyici uygulamalar geliştirerek çevre ve atmosfere verilen zararı en aza indirgemek isteyen tesisler olmak üzere iki farklı şekilde incelenmektedir. Araştırma kapsamındaki İstanbul Golden Horn Hilton Garden Inn Hotel, bir konaklama işletmesinin, kuruluş aşamasındaki proje çalışmalarından, faaliyete geçtiği sürece kadar ve sonrasında ne tür uygulamalara yer vererek, çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlayacağı noktasında önemli bir örnektir. İşletmenin sertifika puan değerlendirmeleri incelendiğinde en fazla puan kaybettiği kriterlerin "Malzeme ve Kaynaklar" ile "Enerji ve Atmosfer" olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, günümüzde birçok inşaat ve yapı malzemeleri satan şirket, internet sayfalarında ürettikleri malzemelerin LEED kriterlerine göre değerlendirmesini yaparak, bu malzemelerin tercih edildiğinde sertifika sürecinde ne gibi kolaylıklar sağlanacağını belirtmişlerdir. Diğer taraftan bir konaklama işletmesinin imar süreci öncesinde ve sonrasında LEED kriterlerine uygun olarak dizayn edilmesi ve projelendirilmesi kapsamında yer alan profesyonel yatırım danışmanlığı şirketleri ve sürdürülebilir yapı tasarımları desteği sağlayan kuruluşlar bulunmaktadır. Dolayısıyla önümüzdeki yıllarda yapılacak olan konaklama işletmeleri malzeme ve mühendislik bakımından bu kurumlardan alacağı destekler ile LEED sürecini daha kolay bir şekilde gerçekleştirebilirler.

Günümüzde işletmelerin küresel iklim sistemi üzerindeki olumsuz etkisinin azaltılması kapsamında yeşil sertifikaların en önemli kriterlerinden biri de alternatif ulaşım olanaklarının sunulmasıdır. Bu kapsamda, işletmelerin servis hizmetlerine yönelmesi, çalışanların çeşitli kampanyalar ile toplu taşıma sistemine yönlendirilmesi, çalışanlara işletme tarafından bisiklet veya elektrikli motosiklet gibi ulaşım araçları verilmesi vb. uygulamalara da özellikle trafiğin yoğun olduğu ya da tamamen doğa ile iç içe olan konaklama işletmelerinde önem verilmelidir. Yine yeşil uygulamalar kapsamında enerjinin verimli kullanılması, kiremit çatılar yerine yeşil çatı sistemlerinin tercih edilmesi, gün ışığından daha verimli yararlanabilmek için iç ve dış yüzeylerde güneş panelleri gibi yeniliklere önem verilmesi, ısı adası etkisinin azaltılması için az su isteyen peyzaj bitkilerinin kullanılması gibi inovatif uygulamalar, sertifikalandırma aşamasında konaklama işletmeleri için en önemli noktalardır.

Konaklama işletmelerinin son birkaç yıldır yeşil yönetim anlayışını somut kılmak ve sertifikalandırmak adına yöneldiği uygulamaların başında Turizm Bakanlığı'nın yeşil yıldız

uygulaması ve uluslararası geçerliliği olan LEED sertifikası gelmektedir. Özellikle yeşil yıldız kapsamında sağlanan kamu desteği de bu oranın artmasında etkili olmaktadır. Ancak bu noktada kamu otoritesinin ve işletmelerin dikkat etmesi gereken en önemli nokta, işletmelerin nihai amacının bu sertifikaları alarak maliyetlerini düşürmeyi değil, faaliyet gösterdikleri çevrenin ve daha geniş ölçekte toplum genelinin yaşam kalitesi standartlarını arttırmayı amaçlamaları olmalıdır. Çünkü aksi davranışlar yeşil anlayış kapsamında tamamen yanıltıcı olmaktadır. Diğer taraftan, konaklama işletmelerinin LEED sertifikası almaları, tüketicilerin tatillerini geçirdiği süre zarfında turizm yapılarının sağladığı atmosfer ve ferahlık ile birlikte doğayı koruyan özelliği sebebiyle, onların memnuniyet seviyesinin artmasını sağlayacaktır. Ek olarak mutfak, çamaşırhane, destekleyici hizmetler gibi hava kalitesi ve enerji tüketimi açısından sıkıntılı alanlarda çalışan personeller başta olmak üzere tüm ofis ve işletme çalışanlarının çalışma performansında da artış olacaktır.

Turizm işletmelerinde gerçekleştirilen sürdürülebilir uygulamalar sonucu, turizmde yeşil anlayışın hâkim olması ile gerçekleştirilecek enerji, su ve atık sistemleri ile ilgili yatırımlarda yerel kaynaklardan istihdam sağlanması pozitif bir yayılım göstererek ekonominin diğer alanlarında da yerel istihdam üzerinde artış sağlar. Böylelikle, turizmin yerel toplum üzerinde olumlu ekonomik katkısı da tam anlamıyla gerçekleşmiş olacaktır. Türkiye Turizm Stratejisi (2023) kapsamında turizmin geliştirileceği bölgelerde örnek çalışmada yer alan işletmeye benzer uygulamaların gerçekleştirilmesi hem çevresel anlamda iyileşmeyi beraberinde getirecek hem de turizm sektörü dolayısıyla ülkemizin yaptığı enerji harcamalarında belirli oranlarda tasarruf sağlanacaktır. Son olarak uluslararası geçerliliği olan yabancı menşeili sertifikaların alınması sırasında ödenen yüksek bedellerin azaltılması için, uluslararası geçerliliği olan ancak yerli bir "sürdürülebilir yeşil bina" sertifikası geliştirmek adına (SEEB-TR gibi) kamu otoriteleri ve özel sektör kuruluşları yöneticileri çeşitli projeler geliştirmeleri, daha fazla işletmenin yeşil anlayış doğrultusunda hareket etmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

AKIN, Aliye; M.Yaşar Şimşek ve Adnan Akın; (2012), Turizm Sektörünün Ekonomideki Yeri ve Önemi", **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, 4(7), ss.63-81.

BABA, Ece Ceylan; (2013), "Mimari Bakış Röportaj", **Ekolojik Yapı ve Yerleşimler Dergisi,** Yıl:3, Sayı:15, ss. 88-92.

BİEN, Amos; (2007), "A Simple User's Guide To Certification For Sustainable Tourism and Ecotourism", A publication of the Center for Ecotourism and Sustainable Development.

CANBAY, Nilay; (2012), Nasıl sürdürülebilir otel olunur, **Ekoyapı Dergisi**, Haziran 2012, ss: 70-73.

ÇAKMANUS, İbrahim, 2011, "Sürdürülebilir Binalarda Isıl Depolama", http://www.cakmanus.com.tr/wp-content/uploads/Is%C4%B1l-depolama-Yesil-bina-12.12.2011.pdf Erişim Tarihi: 16.04.2014.

DEMİR, Cengiz ve Aydın Çevirgen; (2006), **Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 133s.

DEMİR, Mahmut; (2014), "Sürdürülebilir Turizm ve Otel İşletmeleri", iç. Metin Kozak (Ed), **Sürdürülebilir Turizm: Kavramlar-Uygulamalar**, Detay Yayıncılık, Ankara, ss.173-190.

DERMAN, Bünyamin. 2013. Mimari Bakış Röportaj, **Ekolojik Yapı ve Yerleşimler Dergisi**, Yıl:3 Sayı:15, ss:82-87.

ERDOĞAN, Nazmiye. ve Cevat, Tosun; (2009), "Environmental performance of tourism accommodations in the protected areas: Case of Goreme Historical National Park". **International Journal of Hospitality Management**, (28), ss. 406–414.

ERTEN, Duygu, 2014. "LEED V4'te Enerji Performansı", **Yeşil Bina Dergisi**, Yıl: 4, Sayı:23, ss:30-31.

EKOYAPI; (2012), "Terastan Haliç Manzarası:Hilton Garden Inn Hotel", **Ekolojik Yapılar ve Yerleşimler Dergisi**, Sayı:10, ss.92-95.

FRİEND, Gil., Nicholas Kordesch ve Benjamin Privitt; (2009), **The Truth About Green Business.** Pearson Education, USA.

KASAVANA, Michael L.; (2008), "Green Hospitality". Hospitality Upgrade, Summer 2008, http://www.hospitalityupgrade.com/_files/File_Articles/HUSum08_Kasavana_GreenHospitality.pdf, Erişim Tarihi: 16.07.2013

KARAMUK, Ünal ve Jeannette Kuo; (2013), "Sürdürülebilir Mimarlık", **Ekolojik Yapı ve Yerleşimler Dergisi,** 3(15), ss. 105-107.

MAIR, Judith ve Leo Jago; (2010), "The Development of a Conceptual Model of Greening in the Business Events Tourism Sector", **Journal of Sustainable Tourism**, 18(1), ss.77-94.

MENSAH, Ishmael; (2006), "Environmental management practices among hotels in the greater Accra region", **International Journal of Hospitality Management**, 25(3), 414–431.

MİLLAR, Michelle. Five Important Benefits of Green Certification. https://hotelexecutive.com/business_review/2857/five-important-benefits-of-green-certification, Erişim Tarihi: 10.06.2014.

MOLTAY, Ömer. 2014. "LEED Neighborhood Development Değerlendirme Sistemi***", Yeşil Bina Dergisi,*** Sayı:18, ss:44-45.

NUHOĞLU, Arzu ve Begüm Özerk; (2012), "Doğanın Terzileri Peyzaj Mimarları", **Ekolojik Yapı ve Yerleşimler Dergisi,** Sayı:10, sf:80-81.

RUSSİLO, Aimee. Marhta Honey, Abigail Rome, Amos Bien; (2007), Practical Steps for Marketing Tourism Certification, A publication of the Center for Ecotourism and Sustainable Development.

SARIÇAY, Nesrin; (2014), Ar&Ge Bülten 2014 Eylül-Sektörel, http://www.izto.org.tr/portals/0/argebulten/termalkaynaklar_nesrinsaricay_2014.pdf, Erişim Tarihi: 03.03.2015.

SASİDHARAN, Vinod, Sirakaya, Ercan, ve Kerstetter, Deborah; (2002), "Developing countries and tourism ecolabels", **Tourism Management**, (23), 161–174.

SOMALI, Berkay. ve Ilıcalı, Emre. 2009. LEED ve BREEAM Uluslararası Yeşil Bina Değerlendirme Sistemlerinin Değerlendirilmesi, IX. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi, 06-09 MAYIS 2009, İzmir. 1081-1088

ŞENOL, Mehmet. 2013. Mimari Bakış Röportaj**, Ekolojik Yapı ve Yerleşimler Dergisi**, Yıl:3, Sayı:15, ss:115-117.

TUNA, Rüksün. 2013. Mimari Bakış**, Ekolojik Yapı ve Yerleşimler Dergisi**, Yıl:3, Sayı:15, ss:118-119.

TÜSİAD; (2012), **Sürdürülebilir Turizm,** Yayın No: TÜSİAD-T/2012-09/531, http://www.turofed.org.tr/PDF/uyePDFler/pdfLink-tusiadsurdurul.pdf, Erişim Tarihi: 26.02.2015.

USTA, Öcal; (2009), **Turizm: Genel ve Yapısal Yaklaşım**, Detay Yayıncılık, Ankara, 89s.

ÜNLÜÖNEN, Kurban; Ahmet Tayfun ve Arzu Kılıçlar; (2009), **Turizm Ekonomisi,** 2.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 142-162s.

WORLD TOURISM ORGANIZATION (UNWTO); (2014), Tourism Highlights, http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_highlights14_en_hr_0.pdf, Erişim Tarihi: 15.03.2015.

WORLD TOURISM ORGANIZATION(UNWTO), ve United Nations Environmental Programme(UNEP); (2008), Climate Change and Tourism: Responding to Global Challanges, http://www.unwto.org/sdt/news/en/pdf/climate2008.pdf, Erişim Tarihi: 25.01.2015.

YEŞİL BİNA DERGİSİ; (2012), "Hilton Garden Inn İstanbul Golden Horn" Sayı: 13, ss.36-39.

YILMAZ, Zerrin ve Özden Demir; (2012), Yeşil Binalar ve Yeşil Sertifikalı Binalar, **Ekolojik Yapılar ve Yerleşimler Dergisi**, Eylül,sf. 54-55.

YILDIZ, Zafer; (2011), "Turizm Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyon Dergisi,** 3(5), ss.54-71.

http://www.biodiversity.ru/coastlearn/tourism-eng/tools_cp.html, Erişim Tarihi: 12.03.2015

http://www.ekoyapidergisi.org/14-terastan-halic-manzarasi.html, Erişim Tarihi: 07.04.2015

http://sdt.unwto.org/content/faq-climate-change-and-tourism Erişim Tarihi: 06.03.2015
http://www.turizmgazetesi.com/news.aspx?id=66795 Erişim Tarihi: 16.03.2014
http://www.usgbc.org/projects/hilton-garden-inn-istanbul-golden-horn, Erişim Tarihi: 04.04.2015
http://www.bestdergisi.com.tr/arsiv/yazi/64-leed-sertifikali-hilton-garden-innin-yesil-ozellikleri,Erişim Tarihi: 06.04.2015
http://www.amplio.com.tr/hgi.html, Erişim Tarihi: 06.02.2015
http://www.structuremag.org/?p=1833, Erişim Tarihi: 20.02.2015
http://www.usgbc.org/leed, Erişim Tarihi: 21.02.2015.
http://www.usgbc.org/node/2772813, Erişim Tarihi: 23.02.2015.

EKOTURİZM KAPSAMINDA SEYAHAT EDEN TÜKETİCİLERİN ÇEVREYE DUYARLI DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ: AYDER ÖRNEĞİ

Evren GÜÇER[1]
Üzeyir KEMENT[2]

ÖZET

Bu araştırma Ayder yaylasında ekoturizm faaliyetinde bulunan bireylerin çevreye duyarlı davranışlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak anket kullanılmıştır. Ekoturizm faaliyetine katılan 357 bireyden toplanan veriler, güncel istatistik programında analiz edilmiş ve araştırmanın amacına uygun olarak yorumlanmıştır. Araştırmada regreasyon analizi ile elde edilen sonuçlara göre algılanan değerin müşteri tatminine ve aktivite bağlılığına etki ettiği ve bireylerin algılamış oldukları değerin ve müşteri tatminin çevreye duyarlı davranışa etki ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca aktivite bağlılığını müşteri tatminine ve çevreye duyarlı davranışa herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: çevreye duyarlı davranış, ekoturizm, ayder yaylası

EXAMİNİNG ENVİRONMENTALLY RESPONSİBLE BEHAVİORS OF CUSTOMER WHO TRAVEL İN THE CONTEXT OF ECOTOURİSM; AN AYDER EXAMPLE

ABSTRACT

This study is conducted to identify environmentally responsible behaviors of individuals who are involved in ecotourism in Ayder wold. A questionnaire is used as data collection tool. Data obtained from 357 individuals who participated in the study is analysed with SPSS and interpreted in parallel with the aim of the study. According to the results of regreation analysis; perceived values have effect on customer satisfaction and activity involvement and individuals' perceived values and customer satisfaction have effect on environmentall responsible behavior. Besides it is concluded that activity involvement doesn't have effect on customer satisfaction and environmentally responsible behavior at all.

Keywords: environmentally responsible behavior, ecotourism, ayder tableland

[1] Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü, evrengucer@gazi.edu.tr
[2] Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Turizm İşletmeciliği Bölümü, ukement@bingol.edu.tr

GİRİŞ

Son yıllarda turizme yönelik ve açık alan vb. rekreatif etkinliklerin; tatlı su kaynaklarının aşırı kullanımı, ormanların yok edilmesi, kıyı ve plajların, kültürel değerlerin zarar görmesi, biyolojik çeşitliliğin tahrip edilmesi gibi doğal ve kültürel kaynaklar üzerindeki olumsuz etkileri fark edilmeye başlanmıştır. Bu etkilerin zamanla bu sektörlere olumsuz yönde yansıması beklenmektedir. Dolayısıyla, bu tür faaliyetlerinin doğal ve kültürel kaynaklar üzerinde uzun dönemdeki olası sonuçlarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Doğal ve kültürel kaynakların uzun dönemli kullanımına dayanan sürdürülebilirlik kavramı, ekolojik dengenin korunması amacıyla ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik son yıllarda çok konuşulan ve gündem oluşturan bir kavram haline gelmiştir. Sürdürülebilirlik, Sezgin ve Kahraman (2008: 431) tarafından, belirli bir ekosistemin ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemin, kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tüketmeden ve ana kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürülebilmesi olarak ifade edilmektedir.

Ekoturizm kavramı çevreye yönelik yapılan turistik ve rekrasyonel bir etkinlik olarak gündeme gelmiştir. Özellikle turizm pazarında, doğaya dayalı turizm olarak tanımlanan ekoturizm, bir sürdürülebilir kalkınma aracı olarak görülmektedir (Kahraman ve Türkay, 2009: 41). Ekoturizm, geri dönüşümü olmayan kaynakların kullanımını en düşük düzeyde tutmak, turizm yönetimine yerel ölçekli katılımı sağlamak, küçük ölçekli turizm işletmeleri ile küçük ziyaretçi gruplarına hizmet etmek, biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunmak ve yerel halkın refahını gözeterek yerel halk ve ziyaretçilerin bilinçlendirilmesini sağlamak gibi ekolojik faaliyetlerle birlikte ele alınmaktadır. Dolayısıyla, öncelikle turizm faaliyetlerinin ekolojik dengeyi olumsuz yönde etkilememesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, ekoturizme yönelik faaliyette bulunan bireylerin çevreye yönelik göstermiş oldukları davranışları etki eden faktörlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda Chiu, Lee ve Chen (2014)'in yapmış olduğu çalışma temel alınarak Ayder yaylasında ekoturizm faaliyetinde bulunan bireylerin çevreye duyarlı davranışlarını belirlemek amacıyla hipotezler oluşturulmuştur. Bu kapsamda öncelikle kavramsal çerçeve kısmında çalışma modeli ve içinde yer alan değişkenler açıklanmakta, ilerleyen kısımlarda oluşturulan hipotezler ve bu hipotezleri test etmeye yönelik analizler ele alınmaktadır.

1. Kuramsal Çerçeve

Algılanan değer, tüketicilerin bir ürün satın aldığında o ürünle ilgili girdi ve çıktıları değerlendirmeleri sonucu hissettikleridir (Zeithaml, 1988: 5). Sweeney ve Soutar (2001: 207) yapmış oldukları çalışmada algılanan değerin ölçülmesinde kalite, duygusallık, fiyat ve sosyal görünüm olacak şekilde çoklu boyutların kullanıldığını ifade etmektedirler. Sheth, Newman ve Gross (1991:

163) ise bu boyutları fonksiyonel, duygusal, epistemik, sosyal ve durumsal şeklinde ifade etmektedir. Turizm ve hizmet boyutlu olan alanlarda ise algılanan değer genellikle hizmet kalitesi, fiyat, duygusallık, sosyal faktör şeklinde açıklanmaktadır (Petrick, 2004: 399). Dolayısıyla bu bileşenlerin bütünlüğünü ifade eden algılanan değer, tüketicilerin aldığı hizmet sonrası buna değip değmediğini ve tatmin boyutuna etki edip etmediği incelenmesi gereken bir nokta olarak gösterilebilir (Chen ve Tasi, 2007; Chiu, Lee ve Chen, 2014). Dolayısıyla araştırmada istenilen amaca ulaşabilmek için H_1 kurulmuştur. Buna göre;

H_1: Algılanan değer müşteri tatminini pozitif yönde etkiler.

Aktivite bağlılığı, bir bireyin seçtiği bir şeyleri önemli görme noktasında eğilimlerini ifade etmektedir (Chiu, Lee ve Chen, 2014: 322). Literatür incelendiğinde birçok çalışma aktivite bağlılığı boyutunun boş zaman faaliyetlerine yönelik yapılan çalışmalarda önemli bir değişken olarak açıklanmaktadır (Martin, Collado ve Bosque, 2013; Laverie ve Arnett, 2000; Chiu, Lee ve Chen, 2014). Dolayısıyla araştırmada istenilen amaca ulaşabilmek için H_2 oluşturulmuştur. Buna göre;

H_2: Aktivite bağlılığı müşteri tatminini pozitif yönde etkiler.

Bireylerin gerçekleştireceği boş zaman faaliyetlerinde önemli bir boyut olarak ifade edilen aktivite bağlılığı, aynı zaman da bireylerin algıladığı değer sonucu etkilenebilmektedir (Chiu, Lee ve Chen, 2014: 323). Dolayısıyla bireylerin bir faaliyetten elde edeceği fayda ile katlanacak oldukları maliyet arasında olumlu bir farkın oluşması, bireylerin aktiviteye yönelik bağlılıklarını artırabileceği varsayılmaktadır. Bu kapsamda araştırmada istenilen amaca ulaşabilmek için H_3 oluşturulmuştur. Buna göre;

H_3: Algılanan değer aktivite bağlılığını pozitif yönde etkiler.

Tatmin, "müşterilerin ürünü satın almak için katlandığı zaman, para, enerji ve fiziki maliyetlerin yeterli bir şekilde karşılandığını algılamasıdır (Özer, 1998: 58). Dolayısıyla son yıllarda artan rekabet koşullarında işletmeler varlıklarını sürdürebilmek için müşteri tatminini ön planda tutmaları gerekmektedir. Günümüzde müşteri tatmini daha iyi bir işletme performansı sağlamak ve müşteriye daha fazla değer yaratmak açısından en önemli kriterlerden birisi olarak kabul edilmektedir (Raju, Lonial ve Gupta, 1998: 38). Ayrıca müşteri tatmini doğaya yönelik olan seyahatler ve deneyimlerin açıklanmasında ve bireylerin ekolojik davranışlarının belirlenmesinde önemli bir nokta olarak görülmektedir (Tain-Cole ve Cromption, 2003; Davis, Le ve Coy, 2011; Chiu, Lee ve Chen, 2014). Araştırmanın amacı doğrultusunda ekoturizm faaliyetinde bulunan bireylerin tatmin olup olmama durumunun, çevreye duyarlı davranışları üzerindeki etkinin ölçülmesi amacıyla H_6 kurulmuştur. Buna göre;

H_6: Müşteri tatmini, çevreye duyarlı davranışı pozitif yönde etkiler.

Literatür incelendiğinde algılanan değer ile çevreye duyarlı davranış değişkenleri tema parkları, sit alanları, açık alan rekreatif etkinlikler gibi alanlarda tüketicilerin davranışlarını belirlemek amacıyla kullanılmıştır (Russell ve Russell, 2010: 628). Ayrıca Chiu, Lee ve Chen, (2014: 324) yapmış oldukları çalışmada bireylerin ekoturizm kapsamında algıladıkları değerin ve aktivite bağlılığının çevreye duyarlı davranışları etkileyip etkilemediğini incelemişlerdir. Moeller, Dolnicar ve Leisch's (2011: 157-158) ise ekoturizm seyahatinde bulunan bireylerin çevreye yönelik farkındalıklarının daha güçlü olduğuna yönelik bulgular elde etmişlerdir. Literatürde yer alan çalışmaların işaret ettiği doğrultuda bireylerin çevreye duyarlı davranışlarını belirlemede aktivite bağlılığı ve algılanan değer değişkenlerinin incelenmesi önemli görülmektedir. Dolayısıyla araştırmada istenilen amaca ulaşabilmek için H_4 ve H_5 oluşturulmuştur. Buna göre;

H_4: Algılanan değer çevreye duyarlı davranışı pozitif yönde etkiler.

H_5: Aktivite bağlılığı çevreye duyarlı davranışı pozitif yönde etkiler.

YÖNTEM

1. Evren ve Örneklem

Ayder yaylasında ekoturizm faaliyetlerinde bulunan bireylerin bu destinasyonun ekoturizm açısından niteliğini ortaya koymak ve bu faaliyetlerde bulunan bireylerin çevreye karşı duyarlı davranışlarının incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışma, amaç ve düzey yönünden uygulama araştırmaları kapsamındadır (Dinler, 1998: 9). Araştırma, Ayder yaylasında ekoturizm faaliyetlerinde bulunan bireylerin çevreye karşı duyarlılığını ortaya koyduğu için yöntem açısından tanımlayıcı sınıfındadır. Belirlenen değişkenler arasında hipotezler kurup ilişki analizleri de yapıldığından araştırma aynı zamanda açıklayıcı özelliğe de sahiptir (Clark, Wood, Wilkie ve Riley, 1998: 9).

Araştırmanın evrenini Rize iline bağlı Ayder yaylasında ekoturizm faaliyetlerinde bulunan bireyler oluşturmaktadır. Ancak Ayder yaylasında ekoturizm faaliyetinde bulunan bireylerle ilgili herhangi bir istatistik olmadığından evrenle ilgili tam bir sayı söylemek mümkün değildir. Araştırmada örneklem alma yoluna gidilmiş ve kolayda örnekleme yöntemine göre Ayder yaylasında ekoturizm faaliyetinde bulunan 400 kişiye anket dağıtılmıştır. Söz konusu anketlerin 43 tanesinde çok fazla doldurulmamış alan olduğundan değerlendirilmeye alınmamış ve 357 anket analize tabi tutulmuştur.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan anket, Chiu, Lee ve Chen (2014)'in çalışmasından uyarlanmıştır. Söz konusu anket formu 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 6 soru bulunmaktadır. İkinci bölümde ise katılımcıların çevreye duyarlı davranışlarını belirlemeye yönelik 4 adet algılanan değer, 3 adet aktivite bağlılığı, 4 adet müşteri tatmini ve 7 adet çevreye duyarlı davranış sorusu almaktadır (Sweeney ve

Soutar, 2001; Havitz ve Dimanche, 1997; Okello ve Yerian, 2009; Thapa, 2010; Kerstetter, Hou ve Lin, 2004; akt. Chiu, Lee ve Chen, 2014: 324). Bu sorular 5'li likert ölçeğine uygun olarak sıralanmıştır.

Ayrıca bu ölçekteki maddeler, ilgili literatür taraması ve uzmanların görüşleri doğrultusunda belirlenmiş (kapsam geçerliliği) daha sonra da; öncelikle Ayder yaylasında dağıtılmadan önce, 50 kişilik ekoturizm amaçlı faaliyette bulunan tüketici grubu üzerinde ön uygulama yapılmış ve (görünüş geçerliliği kapsamında) yanlış anlaşılan ya da anlaşılmayan ifadeler düzeltilmiştir.

2. Ölçeklerin Güvenilirliği

Uygulama soru kâğıdının güvenilirliğini saptamak amacıyla Alpha Modeli ile güvenilirlik kat sayısı olan Cronbach Alpha kullanılmıştır. Cronbach Alpha değerleri anketin her bölümü için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Buna göre algılanan değeri ölçmekte olan 4 sorunun güvenilirliği (Cronbach Alpha) 0,71, aktivite bağlılığını belirleyen 3 sorunun güvenilirliği 0,73, müşteri tatminini ölçmekte olan 4 sorunun güvenilirliği 0,75 ve çevreye duyarlı davranışı ölçmekte olan 6 sorunun güvenilirliği 0,74 olarak hesaplanmıştır. Genel olarak anketin güvenilirliğinin ise 0,79 olduğu tespit edilmiştir. Yukarıda verilen değerler, güvenilirlik katsayısının kabul edilebilir alt sınırı olan 0,50'den büyük olduğu için anketin güvenilir olduğunu söylemek mümkündür. Bu çerçevede, Tablodan da görülebileceği üzere, hesaplanan tüm α katsayıları 0,50'den büyüktür. Dolayısıyla, anket güvenilir olarak ele alınacaktır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde katılımcıların demografik özelliklerine, çevreye duyarlı davranışlarını incelemeye yönelik oluşturulmuş hipotezlerin sonuçlarına yer verilmektedir. Tabloda yer alan araştırma bulgularına göre, katılımcıların %45,4'ü erkek, %56,6'sı kadındır. Katılımcıların yaşa göre dağılımı incelendiğinde, dağılımın %21,8'inin 25-34 yaş, %19,3'ünün 18-24 arası yaş grubunda olduğu, eğitim durumları incelendiğinde; %37,5'inin lisans, %26,6'sının Ön Lisans düzeyinde oldukları tespit edilmiştir

Ayrıca katılımcıların medeni durumları incelendiğinde %41,7'sinin evli-çocuklu, %39,2'sinin bekâr olduğu, ikamet ettikleri yer incelendiğinde katılımcıların %89,9'unun yerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların gelir düzeyi incelendiğinde; %39,5'inin "yüksek" gelir, %37,0'sinin "orta" gelir grubunda oldukları tespit edilmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin faktör analizi ile gruplandırılmasının yapılması gerekliliğini belirlemek amacıyla KMO ve Barlett testleri yapılmaktadır. Barlett Küresellik Testi anlamlı ($p<,001$) ve KMO testi sonucu 0,78 çıkmıştır. Dolayısıyla faktör analizi uygulamak son derece önemli

görülmektedir. Bu kapsamda ölçeğe ilişkin sorularla ilgili faktör analizi yapılmıştır. Bu analiz daha detaylı olarak tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4: Araştırmada Kullanılan Değişken Sorularına İlişkin Faktör Analizi Sonuçları

Ölçeğe İlişkin Sorular	Faktör I (Algılanan Değer)	Faktör II (Aktivite Bağlılığı)	Faktör III (Müşteri Tatmini)	Faktör IV (Ç. Duyarlı Davranış)
Ekoturizm faaliyetlerine yönelik seyahat etmek nitelikli olarak kabul edilebilir	0,70			
Ekoturizm faaliyetlerine yönelik seyahat etmek için para harcamaktan kaçınmam	0,79			
Ekoturizm faaliyetlerine yönelik seyahat etmek bana iyi hissettirir	0,76			
Ekoturizme yönelik seyahat etmek ilgi çekicidir		0,77		
Bu destinasyona yönelik seyahat keyiflidir		0,84		
Seyahat deneyimlerimi başkaları ile paylaşırım		0,78		
Bu destinasyondaki ekolojik çevreye yönelik koruma tatmin edicidir			0,76	
Tur rehberlerinin destinasyonu yorumlamaları tatmin edicidir			0,81	
Ekoturizm faaliyetlerine yönelik seyahat etmek memnun edicidir			0,65	
Bu destinasyonda yabani hayata verilen değer tatmin edicidir			0,69	
Paramı yöresel alanlarda harcarım				0,76
Diğer ziyaretçilerin Ayder hakkında bilgi edinmelerine yardımcı olurum				0,66
Seyahat alanlarında kullandığım malzemelerin çöplerini ayrıştırarak uygun çöp kutularına atarım				0,73
Seyahatim esnasında flora ve faunaları tahrip etmemeye çalışırım				0,56

Çalışmanın amacı kapsamında ölçeğe ilişkin ifadeler üzerinde faktör analizi yapılmıştır. Bu kapsamda beş boyut ortaya çıkmıştır. Yapılan faktör analizi sonuçlarına göre öz değeri 1'den büyük beş boyut çıkarılmış ve bu boyutların "Algılanan Değer", "Aktivite İlgisi", "Müşteri Tatmini" ve "Çevreye Duyarlı Davranış" oldukları doğrulanmıştır.

Araştırmada oluşturulmuş hipotezlerin regresyon analizi yöntemiyle ölçülmesi için, regresyon analizinin ön koşulu olan korelasyon analizi yapılmaktadır. Test sonuçlarına göre, araştırmaya katılan bireylerin algılanan değeri ile çevreye duyarlı davranışları (ÇDD)arasında pozitif yönlü (r=0,267) ve anlamlı, müşteri tatmini ile ÇDD arasında pozitif yönlü (r=0,325) ve anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların aktivite bağlılığı ile ÇDD arasında (r= -0,018) anlamlı bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır.

Tablo 6: Katılımcıların Müşteri Tatminini Etkileyeceği Varsayılan Değişkenlere Yönelik Çoklu Regresyon Analizi

Değişken	B	Standart Hata	β	t	p	Tolerance	VIF
Sabit	1,993	0,485		4,112	0,000		
Algılanan Değer	0,403	0,052	0,382	7,807	0,000	0,994	1,006
Aktivite Bağlılığı	0,143	0,090	0,077	1,579	0,115	0,994	1,006
R= ,396	R^2= ,157	ΔR^2= ,152	Durbin-Watson= 1,263				
$F_{(2,354)}$= 32,884		p< 0,000					

Bağımlı Değişken: Müşteri Tatmini

Tablo incelendiğinde yapılan regresyon analizi sonucunda katılımcıların ekoturizm faaliyetinde bulundukları Ayder yaylasında müşteri tatminlerini etkileyeceği varsayılan algılanan değer ve aktivite bağlılığı değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analizde, algılanan değer değişkeninin anlamlı (% 5 anlamlılık düzeyinde) olduğu (0,382), aktivite bağlılığı değişkeninin ise %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre; **H_1** kabul edilirken **H_2** kabul edilmemiştir.

Tablo 7: Katılımcıların Aktivite Bağlılığını Etkileyeceği Varsayılan Algılanan Değer Ölçeğine Yönelik Regresyon Analizi

Değişken	B	Standart Hata	β	t	p	Tolerance	VIF
Sabit	4,659	0,140		33,253	0,000		
Algılanan Değer	0,045	0,030	0,078	1,480	0,140	1,000	1,000
R= ,078	R^2= ,006	ΔR^2= ,003	Durbin-Watson= 1,347				
$F_{(1,355)}$= 2,191		p< 0,140					

Bağımlı Değişken: Aktivite Bağlılığı

Tabloda katılımcıların ekoturizm faaliyetinde bulundukları Ayder yaylasında aktivite bağlılığını etkileyeceği varsayılan algılanan değer değişkeni arasındaki ilişki incelenmektedir. Yapılan analizde, algılanan değer değişkeninin anlamlı (%5 anlamlılık düzeyinde) olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre; **H_3** kabul edilmemiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Çevreye Duyarlı Davranışlarını Etkileyeceği Varsayılan Değişkenlere Yönelik Çoklu Regresyon Analizi

Değişken	B	Standart Hata	β	t	p	Tolerance	VIF
Sabit	3,282	0,451		7,273	0,000		
Algılanan Değer	0,134	0,051	0,145	2,646	0,009	0,848	1,179
Aktivite Bağlılığı	-0,052	0,083	-0,032	-0,627	0,531	0,987	1,013
Müşteri Tatmini	0,202	0,048	0,230	4,179	0,000	0,843	1,186
R= ,314	R^2= ,099	ΔR^2= ,091	Durbin-Watson= 1,728				
$F_{(3,353)}$= 12,872		p< 0,000					

Bağımlı Değişken: Çevreye Duyarlı Davranış

Tabloda katılımcıların ekoturizm faaliyetinde bulundukları Ayder yaylasında çevreye duyarlı davranışlarını etkileyeceği varsayılan; algılanan değer, aktivite bağlılığı ve müşteri tatmini değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analizde, algılanan değer ve müşteri tatmini, değişkenlerinin ayrı ayrı anlamlı (% 5 anlamlılık düzeyinde) olduğu; aktivite bağlılığı değişkeninin ise %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca çevreye duyarlı davranışa yönelik yapılan araştırma, Ayder yaylasında ekoturizm faaliyetinden bulunan bireylerin çevreye duyarlı davranışlarının % 9'unu açıklamaktadır.

Ekoturizm faaliyetinde bulunan bireylerin çevreye duyarlı davranışlarını en çok etkileyen değişkenin müşteri tatmini (0.230) olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir ifade ile müşteri tatminindeki bir

birimlik artış, katılımcıların tekrar ziyaret niyetini 0.230 birim artırmaktadır. Diğeri ise 0,145 seviyesinde algılanan değerdir. Buna göre; **H_4** ve **H_6** kabul edilirken **H_5** kabul edilmemiştir.

Yapılan analizler sonucunda bireylerin çevreye duyarlı davranış sergilemelerinde Ayder yaylasında bulunan hizmetlerden ve doğal güzelliklerden tatmin olmaları en büyük etken olarak görülmektedir. Ayrıca bireylerin algılamış oldukları değer de davranışlarını etkileyen bir diğer değişkendir. Literatürde doğa manzaralı bölgelerde gerçekleştirilen ekoturizm faaliyetlerinin çevreye duyarlı davranış sergilenmesinde hangi faktörlerle gerçekleştiğinin açıklanmasında çalışmanın katkıları bulunmaktadır. Ekoturizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği yerlerde tüketicilerin özellikle gerçekleştirilmesi turistik hizmet veren işletmeler için ayrıca önem arz etmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışma ekoturizm faaliyetinde bulunan bireylerin çevreye duyarlı davranışlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Ekoturizm faaliyetinde bulunan bireylerin çevreye duyarlı davranışlarını belirlemek amacıyla algılanan değer, aktivite bağlılığı, müşteri tatmini ve çevreye duyarlı davranış değişkenleri soruları kullanılmış, yapılan faktör analizi sonuçlarına göre özdeğeri 1'den büyük olan bu değişkenler doğrulanmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda hipotezler oluşturulmuş, hipotezler regresyon analizi kapsamında çevreye duyarlı davranışa etkisi olup olmadığı incelenmiştir.

Araştırmaya katılan bireylerin algılamış oldukları değerin ve aktivite bağlılığının tatmin düzeylerine etkisi incelenmiş, algıladıkları değerin tatmin düzeyine etkisi olduğu sonucuna ulaşılırken, aktivite bağlılığının müşteri tatminine herhangi bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Chiu, Lee ve Chen (2014) hazırlamış olduğu çalışmada Taijiang doğa parkını ziyaret eden bireylerin algılamış oldukları değerin tatmin düzeylerini etkilediğini, ancak aktivite bağlılığının tatmin düzeyleri üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını bulmuşlardır. Hazırlanan bu çalışma yazarların çalışması ile aynı doğrultuda sonuçlar vermiştir. Ayder yaylasında ve yakın destinasyonlarında yaşayan insanların Ayder yaylasına yönelik bir bağlılığının olmasının uzaktan gelen bireylere göre daha farklı olması olasıdır. Zira uzaktan gelen bireyler özellikle aktiviteye yönelik bağlılıklarından ötürü geliyor olabilirler. Dolayısıyla bu fark H_3'ün desteklenmemesine bir neden olarak gösterilebilir. İlerleyen çalışmalarda yöre insanları ile dışarıdan gelen insanlar ayırt edilerek çalışma yapılabilir ve bu iddianın doğruluğu tartışılabilir. Ayrıca Yang ve Peterson (2004) yapmış oldukları çalışmada tüketicilerin algılamış oldukları değerin tatmin düzeylerini etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuç çalışma ile aynı doğrultudadır. Araştırmaya katılan bireylerin algıladıkları değerin ekoturizm aktivitesine yönelik bağlılıklarını etkileyip etkilemediği incelenmiş, bireylerin bağlılıklarını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Chiu, Lee ve Chen (2014) tarafından hazırlanan çalışmada elde edilen sonuçla aynı doğrultuda bir bulgu elde edilmiştir. Bireylerin değer algılarının altında yatan fiyat, kalite ve bunlara katlanmaya değer olduğuna dair tüketici düşüncesi aynı zamanda bu aktivitenin yapılmasına yönelik

motivasyonu da artırdığı söylenebilir. Dolayısıyla bireylerin ekoturizm aktivitesine bağlılıklarının arttığı görülebilir.

Araştırmaya katılan bireylerin algılamış oldukları değer, tatmin düzeyleri ve ekoturizm aktivitesine yönelik bağlılıklarının çevreye yönelik duyarlı davranış göstermelerinde etkili olup olmadığı incelenmiş, algılanan değer ve tatmin düzeyinin etkisi olduğu sonucuna varılırken, ekoturizm aktivitesine yönelik bağlılıklarının çevreye duyarlı davranış sergilemelerine bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Bireylerin gittikleri destinasyonda tatmin olmaları çevreye yönelik koruyucu politikaları gözeterek hareket etmelerini sağlamaktadır. Ayrıca son yıllarda oldukça gelişmiş bir durumda olan toplumsal pazarlama anlayışının temelini oluşturan tüketici istekleri ve dünyada yer alan kaynakların korunması gerekliliğine yönelik anlayış, tüketicilerin ekoturizm gibi çevresel aktivitelere katılırken özellikle bu hususları dikkate aldığı ve destinasyonda görebilecekleri hassasiyetle birlikte tatmin düzeylerinin ve algıladıkları değerin artabileceği ve haliyle çevreyi koruyan ve kollayan şekillerde davranışlar sergileyeceklerini işaret etmektedir. Chiu, Lee ve Chen (2014) tarafından hazırlanan çalışmada elde edilen sonuçlar bu çalışma ile aynı doğrultudadır.

KAYNAKÇA

CHEN, Ching-Fu. ve Dung Chung, TASİ; (2007), How Destination İmage and Evaluative Factors Affect Behavioral İntentions? **Tourism Management**, 28(4), 1115-1122.

CHİU, Yen-Ting, Lee WAN I. ve Tsung, Husiung CHEN; (2014), Environmentally Responsible Behavior in Ecotourism: Antecedents and İmplications. **Tourism Management**, 40, 321-329.

CLARK, Mona. A., Morgan J. RİLEY, Emma WİLKİE ve Roy C. WOOD; (1998), **Researching and Writing Dissertations in Hospitality and Tourism**. International Thomson Business Press.

DAVİS, Jody L., Benjamin LE ve Anthony E. COY; (2011), Building A Model of Commitment to The Natural Environment to Predict Ecological Behavior and Willingness to Sacrifice. **Journal of Environmental Psychology**, 31(3), 257-265.

DİNLER, Zeynel; (1998), **Bilimsel Araştırma ve İnternet'e Bağlı Bilgi Merkezleri El Kitabı**. Bursa: Ekin Kitapevi Yayınları.

HAVİTZ, Mark E. ve Frederick DİMANCHE; (1997), Leisure İnvolvement Revisited: Conceptual Conundrums and Measurement Advances. **Journal of Leisure Research**, 29(3), 245-278.

KAHRAMAN, Nüzhet ve Oğuz TÜRKAY; (2009), **Turizm ve Çevre,** Detay Yayınları, 3. Baskı, 087, No.13188, Ankara.

KERSTETTER, Deborah. L., Jing-Shoung HOU ve Choung-Hsein LİN; (2004). Profiling Taiwanese Ecotourists Using A Behavioral Approach. **Tourism Management**, 25(4), 491-498.

LAVERİE, Debra. A. ve Dennis B. ARNETT; (2000), Factors Affecting Fan Attendance: The İnfluence of İdentity Salience and Satisfaction. **Journal of Leisure Research**, 32(2), 225-246.

MARTİN, Hector S., Jesus COLLADO ve Ignacio R. Del BOSQUE; (2013), An Exploration of The Effects of Past Experiences and Tourist İnvolvement on Destination Formation. **Current Issues in Tourism**, 16(4), 327-342.

MOELLER, Teresa, Sara DOLNİCAR ve Friedrich LEİSC; (2011), The Sustainability–Profitability Trade-Off in Tourism: Can İt Be Overcome?. **Journal of Sustainable Tourism**, 19(2), 155-169.

OKELLO, M. Makonjio ve Sarah YERİAN; (2009), Tourist Satisfaction in Relation to Attractions and İmplication For Conservation in The Protected Areas of the Northen Circuit, Tanzania**. Journal of Sustainable Tourism**, 17(5), 605-625

ÖZER, Nadiye; (1998), Postoperatif Dönemdeki Hastaların Ağrıyı Tanımlamaları ve Hemşirelerin Ağrılı Hastalara Yönelik Girişimlerinin İncelenmesi. Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Erzurum.

PETRİCK, James, F.; (2004), The Roles of Quality, Value and Satisfaction in Predicting Cruise Passengers' Behavioral İntentions. **Journal of Travel Research**, 42(4), 397-407.

RAJU, P. S. Subhash C. LONİAL ve Yash P. GUPTA; (1998), Market Orientation and Performance in The Hospital Industry. **Journal Of Marketing Health Care,** (15)4, 34-41.

RUSSELL, Dale. W. ve Cristel A. RUSSELL; (2010), Experiential Reciprocity: The Role of Direct Experience in Value Perceptions. **Journal of Travel & Tourism Marketing**, 27(6), 624-634.

SEZGİN, Mete ve Abdullah KARAMAN (2008). Turistik Destinasyon Çerçevesinde Sürdürülebilir Turizm Yönetimi Ve Pazarlaması. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 19, 429-437.

SHETH, Jagdish N., Bruce I. NEWMAN ve Barbara L. GROSS; (1991), Why We Buy What We Buy: A Theory of Consumption Values. **Journal of Business Research**, 22(2), 159-170

SWEENEY, Jillian C. ve Geoffrey N. SOUTAR; (2001), Consumer Perceived Value: The Development of A Multiple İtem Scale. **Journal of Retailing**, 77(2), 203-220.

TAİN-COLE, Shu ve Jhon CROMPTİON; (2003), A Conceptualization of The Relationships Between Service Quality and Visitor Satisfaction and Their Links to Destination Selection. **Leisure Studies**, 22(1), 65-80.

THAPA, Brijesh; (2010), The Mediation Effect of Outdoor Recreation Participation on Environmental Attitude-Behavior Correspondence. **The Journal of Environmental Education**, 41(3), 133-150.

ZEİTHAML, Valarie A.; (1988). Consumer Perceptions of Price, Quality, and Value: A Means-End Model and Synthesis of Evidence. **The Journal of Marketing**, 2-22.

YANG, Zhilin ve Robin T. PETERSON; (2004), Customer Perceived Value, Satisfaction and Loyalty: The Role of Switching Costs. **Psychology & Marketing**, pp:799-822.

BÖLGESEL KALKINMADA YAYLA TURİZMİ: RİZE İLİ ÖRNEĞİ

Nilgün BİLİCİ [1]

Zennube IŞIK[2]

ÖZET

Dünyadaki değişime paralel yaşam standartlarının yükselmesiyle, Türkiye'de eko turizm, kültür turizmi, kongre turizmi, av turizmi, spor turizmi, yayla turizmi ve sağlık turizmi gibi farklı turizm tipleri oluşmuştur. Türkiye, doğal ve kültürel değerleri ile turizm yönünden çeşitlilik gösteren bir potansiyele sahiptir. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de eko turizme yönelik turizm eğilimi artmaktadır. Kırsal alanlar, insanların negatif etki yaratan kent ortamından uzaklaşmasını sağladığı için bu bölgeler önem kazanmakta ve dünyada bu tür yerlerin sahip olduğu fiziki güzellikler ve kültürel değerler ilgi görmektedir. Dolayısıyla birçok ülkede kırsal niteliğe sahip, tahrip olmamış doğa ve kültürel bölgelerin büyük bir bölümünün varlığını sürdürüyor olması bölgesel kalkınma açısından da çekim unsuru oluşturmaktadır. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar, gelecek yıllarda turizm anlayışının doğa ile bütünleşen, çevreye karşı bilinçli, yaşam tarzları ve kültürleri birlikte tutmaya imkân veren turizm ürünlerine yönelik olacağına da dikkat çekmektedir. Bu araştırmada Rize ilinin sahip olduğu yayla turizminin potansiyel kaynaklarına olan farkındalığın sağlanması ve yayla turizminin bölgesel kalkınmaya katkısı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma, Turizm, Bölgesel Ekonomi.

REGIONAL DEVELOPMENT PLATEAU TOURISM: RIZE PROVINCE EXAMPLE

ABSTRACT

The change in parallel with the rise of living standards in Turkey, eco tourism, cultural tourism, Congress tourism, hunting, sports tourism, Plateau tourism and health tourism is composed of different types of tourism, such as. Turkey, in terms of tourism with natural and cultural values of the diverse potential. Eco tourism in Turkey as in the world tourism trend is increasing. The negative impact of people in rural areas, the City provides to step away from these areas are important, and this kind of place in the world of physical beauty and cultural values, interest. Therefore, in many countries, unspoiled nature and rural qualification, with a large portion of the cultural district's presence continues to be in terms of regional development, constitute an element of shooting. Topics related to the research, the understanding of nature tourism in the coming years, with integrated, environmentally conscious, lifestyles and cultures together will prove to be for tourism product which is to keep attention. In this study, the potential of Rize province-owned Highland tourism resources is providing awareness and plateau tourism's contribution to the regional development will be addressed.

Keywords: Regional Development, Tourism, Regional Economy.

[1] Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi, nbilici@atauni.edu.tr 25240 ERZURUM
[2] Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi, zennube.yalcin@atauni.edu.tr 25240 ERZURUM

GİRİŞ

Türkiye'de deniz, güneş, kum üçlüsünden sonra tüketiciler artık farklı turizm çeşitlerine yönelmektedir. Bozulmamış doğal yapısı, geleneksel yaşam kültürü ve sakin bir ortam sunmaları, ülkemizin yaylalarını gittikçe turistik cazibe merkezi haline getirmektedir. Özellikle yaz mevsiminde orta yükseklikteki dağlık alanların ılıman iklimi, geleneksel yaylacılık faaliyetine rekreasyon işlevi de kazandırmıştır (Doğanay, 2001: 94-96). Turizm sektöründe sürdürülebilirliğin mümkün olması için; doğa, iklim, çevre, kültür, tarih, folklor gibi vazgeçilmez faktörlerin korunarak ve geliştirilerek gelecek nesillere aktarılmasının sağlanması gerekmektedir. Bu sayede korunan ve geliştirilen kaynaklar, gelecek kuşakların tam anlamıyla hizmetine sunulabilecektir. Dolayısıyla turizm kısa vadeli değil uzun vadeli düşünmeyi ve bu kapsamdaki çalışmaları gerektirmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak sürekli bir ekonomik kalkınmaya olanak verilecek şekilde, doğal kaynakların rasyonel yönetimini sağlamak ve gelecek nesillere yaşayabilecekleri bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakmak yaklaşımıdır. Böylesi bir yaklaşım kalkınmanın her aşamasında ekonomik ve sosyal politikalarla çevre politikaların birlikte alınıp, entegre bir şekilde uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. (Godfrey 1996: 60).

A. Bölgesel Kalkınma, Turizm ve Yayla Turizmi Kavramı

Ülkeler sosyo-ekonomik şartlar, jeolojik özellikler, ulaşım kolaylığı, doğal kaynaklar, yapılan yatırımlar gibi farklı niteliklere ve kaynaklara sahip olma özelliklerinden dolayı kendi içinde farklı coğrafi bölgelere ve bölümlere ayrılmaktadırlar. Dolayısıyla ülkelerin farklı bölge ve bölümlerine yapılan yatırımlar ve ihtiyaçlar da farklılık göstermektedir. Bazı bölgeler oldukça gelişmişlik gösterirken bazı bölgeler ise hem doğal nedenlerden dolayı hem de yapılan yatırımların eksikliği nedeniyle az gelişmiş veya gelişememiş olabilmektedir. Doğal olarak bölgeler arasında gelişme farklılıkları görülmektedir. Bu farklılıkların ortadan kaldırılabilmesi için gelişememiş bölgeler için bölgesel kalkınmayı sağlayacak girişimler de bulunulmalıdır. Bölgesel gelişmişlik farklılıkları günümüzde ekonomilerin en belirgin özelliklerinden biridir. Bölgesel kalkınma, sanayileşmenin belli bölgelerde toplanması sonucu oluşan dengesizliği ortadan kaldırmak amacıyla, geri kalmış bölgelerin sanayileşmesini ve ülke içinde eşit gelir dağılımının sağlanmasını ifade eder (Ildırar, 2004:6). Bölgesel kalkınmayı, bölgedeki kaynakların etkin kullanıma sunulması, girişim faaliyetlerinin artırılmasının desteklenmesi, bölgenin gelir ve istihdam seviyelerinin artırılarak genel hayat standartlarının iyileştirilmesi olarak ifade etmek mümkündür (Durgun,2006: 42). Genel hayat standartlarının gelişmesi ile insanları turizme olan ilgileri de artış göstermektedir.

İnsanlar, sürekli yaşadıkları yerlerden geçici sürelerle ayrılarak başka ülke veya bölgelere gitmekte ve buralarda gezip-görme, dinlenme, eğlenme, öğrenme gibi psikolojik ve sosyo-kültürel ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Ekonomik anlamda geniş etkiler doğuran ve turizm olarak isimlendirilen bu olay, günümüz uygarlığının temel bir özelliğini oluşturmaktadır (Uçkun,

2004:28).Turizm sektörü geçmişten günümüze hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler tarafından yoğun şekilde ilgi gösterilen bir sektör olma özelliğini taşımaktadır. Bunun en önemli nedeni ise, dünya genelinden en hızlı gelişen sektörlerden biri olmasıdır. Bu durum, turizm sektörünün ülke ekonomilerine katkılarını ön plana çıkarmış ve Dünya turizm Örgütünün 2020 yılında dünya turizm gelirinin 2 trilyon dolar olacağına ilişkin tahmininin de etkisiyle her ülkenin kendi turizm arz potansiyeli nispetinde bu pastadan pay alma veya aldıkları payı büyütme mücadelesine girişmelerine neden olmuştur. Turizm sektörünü geliştirerek ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre ulaşmak istediği hedef farklılık gösterebilmektedir. Gelişmiş ülkeler turizm sektörünün gelir etkisinden yararlanmaya çalışırken gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeler ise, bu sektörün döviz kazandırıcı ve yeni istihdam olanakları yaratabilme gücünden yararlanmak istemektedirler (Yıldız, 2011:54). Ülke ekonomilerinde ve toplumsal kalkınmada önemli yere sahip olan turizm, dünya ekonomisi için vazgeçilmez bir sektör haline gelmiştir. Bölgelerarası kalkınmışlık düzeylerini dengelemek, kaynakları etkin kullanmak, turist sayısını ve turizm gelirlerini artırmak amacıyla turizm faaliyetleri gittikçe önem kazanmıştır. Bu avantajlarla turizm sektörünün makro anlamda ülke ekonomisine mikro anlamda ise bölge ekonomisine sağladığı katma değerleri ön plana çıkmaya başlamış ve alternatif turizm arayışları hızlanmıştır (Uğuz, 2011:332). Yayla turizmi, alternatif turizm arayışları içinde oldukça büyük önem taşımaktadır.

Geleneksel kullanılış biçimiyle yaylalar, hayvanların otlatıldığı, kışın hayvanlar için otların toplandığı, yazın daha serin şartlarda yaşamak için yılın belli dönemlerinde faydalanılan mekânlar olarak ifade edilmektedir. Bu mekânlar 1990 yılından sonra turizme açılmıştır ve geleneksel yaşam biçimi yanında, turistik beklentilere de cevap verecek düzenlemeler yapılmıştır. Dolayısıyla yaylalara olan talep artmıştır (Atasoy ve Bıyık,2005). Yaylalar gelecekte kış turizminin daha çok ilgi alanı olacaktır. Böylece yaylaların bütün yıl boyunca turizmde kullanımı mümkün olacaktır (Doğaner, 2001: 211).

B. Turizmin Bölgesel Kalkınmadaki Yeri ve Önemi

Turizm, Türkiye'de gelişen bir ekonomi olarak hızla büyüyen sektördür. Birçok farklı alternatifi ile sürekli gelişim göstermektedir. Böylece turizmin ülke ekonomisine de artan katkısı olmaktadır. Dolayısı ile gelişen turizm sektörü beraberinde hem ülke kalkınmasına hem de bulundukları bölgelerin kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Alternatif bir ihracat türü olan turizm harcamaları, elde edilen döviz gelirleri sayesinde ödemeler dengesine olumlu katkı sağlamakta ve turizmin gelişimiyle birlikte bir ülkenin ulusal ekonomisi için çok önemli bir gelir kaynağı olmaktadır. (Kim, Chen ve Jang, 2006: 925). Turizm sektöründen sağlanan bu gelir, ekonomik büyüme ve kalkınma amacıyla, diğer sektörler için gerekli olan mal ve hizmetlerin ithalatında kullanılmaktadır (McKinnon, 1964: 388–409). Turizm sektörü özellikle bölgelerarası dengesizliğin giderilmesinde, tarım ve sanayide yeterli kaynak ve gelişme imkanına sahip olmayan ama zengin bir turistik arz

verilerine sahip bölgelerin, planlı ve etkin bir turizm politikaları uygulamaları sonucunda turistik yönden dengeli bir şekilde kalkınmalarını sağlamaktadır (Braden and Winer, 1980:37).

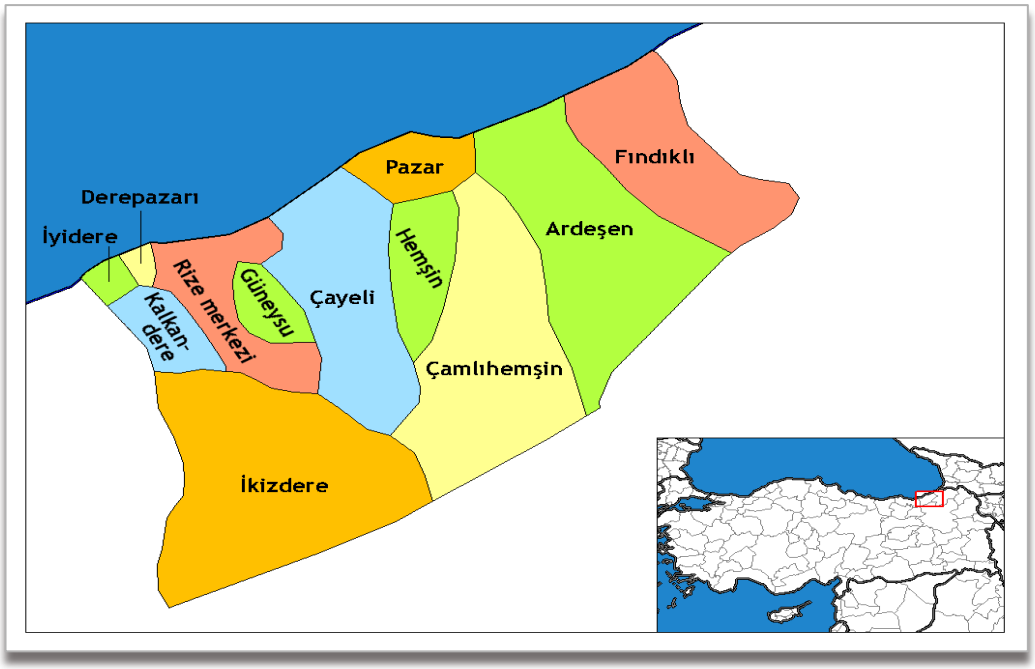
Turizm, ülkede yeni iş imkanları yaratılması suretiyle bölgelerarası gelir dağılımında olumlu etki yaparak bölgelerde dengeli kalkınmaya olanak sağlamaktadır (Robert and Goeldner, 1990:272). Turizm sektörüne paralel olarak turizmin gelir etkisinin artması, tarım sektöründe üretim kalitesinin artmasına, standardizasyonun sağlanmasına ve kaliteli ürünün gerçek değerini bulmasını sağlamaktadır. Bir bölgedeki turizmin doğaya dayalı olarak ortaya çıkışı büyük kent ve sanayi merkezinde kazanılmış gelirlerin kırsal yörelere aktarılmasına yol açarak hem ülke düzeyinde hem de uluslararası düzeyde gelirin yeniden dağılımında etkili olacaktır. Bu süreç bölgelerarası dengesizliği giderici bir rol ifade edeceği gibi sosyal adalet ilkesinin de uygulama alanına aktarılmasını sağlayacaktır (Çetiner,1998:218).

BULGULAR VE TARTIŞMA

C. Rize İlinde Yayla Turizminin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi

Rize dik yamaçlı vadileri, doruklara ulaşabilir yüksek dağları, buzul golleri, göz kamaştıran zümrüt yeşili yaylaları, tarihi kemer köprüleri ve kaleleri, coşkun akan dereleri ile çok özel bir turizm destinasyonudur. Kano, kayak gibi hobileri gerçekleştirmeye yönelik uygun ortamları mevcuttur. Kaçkar sıradağlarının eteklerinde Çamlıhemşin ve İkizdere ilçelerinde yoğun bir biçimde yer alan yaylalar iyi korunmuş, özgün mimarili evleriyle bulutların ötesinde bir yaşam sunmaktadır. Bu yaylalardan Ayder, Aşağı Yukarı Kavran ve Anzer yaylaları ’Turizm Merkezi’dir”. Bu yaylalar özellikle yaz aylarında yerli ve yabancı turistlerin ziyaret ettikleri yerlerdir. Rize iline genel olarak bakıldığında şehirde konaklayan ve şehri ziyaret eden toplam turist sayısı ve yaylayı ziyaret eden toplam turist sayısındaki artışın beraberinde ilde ve yayla bölgesinde olan konaklama işletmelerinde artışa sebep olmakla birlikte, turizm sektörü ile de bağlantılı olarak birçok sektörde talep artışını da beraberinde getirmektedir.

Şekil 1: Rize ili Haritası

Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Rize (2015).

Tablo 1: Rize İli Arkeolojik ve Doğal Sit Alanları

SİT ALANI	İLÇE	MEVKİ;KÖY MAHALLE
Doğal Sit Alanı	Mekez	Kırklartepe Köyü, Ayane Tepesi
Arkeolojik Sit (Zilkale)	Çamlıhemşin	Zilkale
Doğal Sit Alanı, Kentsel Sit Alanı	Çamlıhemşin	Kaplıca Köyü, Ayder Mevki
Kentsel Sit Alanı	Merkez	
Arkeolojik Sit	Merkez	Rize Kalesi Ve Çevresi
Doğal Sit	Çamlıhemşin	Fırtına ve Hola derelerinin Bulunduğu alan
Arkeolojik Sit	Çamlıhemşin	Zil Kale Köyü,Kale-i Bala ve Çevresi
Doğal Sit Alanı	Çamlıhemşin	Çat Köyü, Şeytanlı Mevkii
Tarihi Sit Alanı	Pazar	Şehitlik Köyü
(Ayder Yaylası Yukarı Ambarlık)	Çamlıhemşin	Merkez
Tarihi Sit	Pazar	Şehitlik Köyü

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2012)

İl içinde ayrıca cami, kilise, sivil mimari örneği, köprü, ağaç, kale, oluşan, ilgili Koruma Kurulları tarafından tescili yapılmış 169 adet eser yer almaktadır.

Tablo 2: Rize İline Gelen Turist Sayıları

Yerli Turist Sayısı	2012	524.021 Kişi
Yabancı Turist Sayısı		61.675 Kişi
Toplam		585.696 Kişi
Yerli Turist Sayısı	2013	560.000 Kişi
Yabancı Turist Sayısı		60.000 Kişi
Toplam		620.000 Kişi
Yerli Turist Sayısı	2014	580.000 Kişi
Yabancı Turist Sayısı		70.000 Kişi
Toplam		650.000 Kişi

Kaynak: http://www.milliyet.com.tr/ rize-yerelhaber-603420. (2015).

http://www.haberci53.com/rize/rizeye-gelen-yerli-ve-yabanci-turist-sayisi-h12926.html (2015).

Tabloda 2012, 2013 ve 2014 yıllarında Rize iline gelen yerli ve yabancı turist sayıları gösterilmiştir. Ulaşılan verilerde gelen turistlerin toplamına bakıldığında elde edilen dövizler göz önüne getirilirse ilin ekonomisi önemli ölçüde bir hareketlilik kazanmıştır denilebilmektedir.

Tablo 3: Rize İlinde Bulunan Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri

İŞLETME BELGELİ KONAKLAMA TESİSLERİ			
Tesisin Adı	Sınıfı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Çavuşoğlu Otel	***	89	178
Kaçkar Resort Otel	***	42	86
Lazlakar Otel	***	25	50
Patulya Otel	***	55	110
Aydoğan Otel	**	26	52
Yalta Otel	**	20	40
Okutur Otel	**	26	52
GreenSuada butik otel	Butik Otel	60	120
ZümrüdüAnka Konaklama Tesisi	Özel Kon.Tesisi	7	14

Kaynak: http://www.rizekulturturizm.gov.tr/ (2015).

Tabloda Rize ilinde bulunan Turizm işletme belgeli konaklama tesisleri, sınıfı, oda ve yatak sayıları gösterilmiştir. Gelen yerli ve yabancı turistler mevcut konaklama tesislerinde konaklama yapabilmektedir.

SONUÇ

Turizm sektörü en hızlı gelişme gösteren sosyo-ekonomik olgu olma özelliğini sürdüren bir sektör olma özelliğini korumaktadır. Gelişen turizm sektörü bir ülkenin ödemeler dengesinin düzlemesinde, gelir yaratılmasında dolayısıyla ülke döviz gelirinin arttırılmasında, bağlantılı olduğu diğer birçok sektörün hareketlenmesinin sağlanmasında (inşaat, yeme-içme, eğlence, taşımacılık vb) istihdam olanaklarının yaratılarak işsizlik probleminin yükünün azaltılmasında önemli etkilere sahiptir. Turizm küçük ve orta boy işletmelerin gelişmesini desteklemektedir.

Turistlerin yararlanacağı donanımın oluşturulması alt ve üst yapıya ait yatırımları gerektirmektedir. Bölgesel konaklama alanları cazibe noktalarına yakın mevcut alt yapı olanaklarının olduğu noktalarda seçilmelidir. Bu noktalardan sonra yaylalara çıkan yollar mevcut durumuyla korunmalı, asfalt ve kolay ulaşabilir yollardan kaçınılmalıdır. Yaylalarda konaklama, alışveriş, yeme içme konularında öncelikle mevcut yapılardan faydalanılmalı, bu yapılardan özgün olanlarının aslına uygun restorasyonu ile turizme kazandırılmaları teşvik edilmelidir. Yapılaşmanın yoğun olduğu yaylalarda yapılaşma durdurulmalıdır.

Rize'de turistlerin ilgisini çekebilecek farklı güzelliklerde yaylalar bulunmaktadır. Gittikçe popülaritesi artan bölgenin yayla turizmine kazandırılması yapılan yatırımlarla gerçekleştirilmiştir. Bölgede sürdürülebilir turizm kapsamında yapılan faaliyetlerinin basın ve yayın yoluyla tanıtımının sağlanması gereken ilgiyi daha da artıracaktır. Turizm sektöründe faaliyet gösteren tüm kişi ve kuruluşların çevreci ve doğa dostu davranış ve tüketim alışkanlıklarının gelişmesi için özendirici çalışmalar yapılmalıdır. Gezi faaliyeti sırasında çevreye hiçbir şekilde atık bırakılmamalı ve doğada silinemeyecek izler bırakmamasına özen gösterilmelidir. 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu ve Türk turizminin geliştirilmesi kapsamında arazi tahsislerini gerçekleştirmek, turizm yatırımlarını teşvik etmek, planlı ve sürdürülebilir turizm politikası çerçevesinde mevcut kaynakları ülke ekonomisine olumlu katkılar sağlamak bölgesel kalkınmaya oldukça büyük katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

ATASOY, Mustafa ve, Cemal BIYIK; (2005, 15–16 Eylül). Mera ve Yaylaların Zamansal Değişiminin Tespitinde Dijital Fotogrametriden Yararlanma, Türkiye'de Arazi Toplulaştırması Sempozyumu, Mevlana Kültür Merkezi, Konya.

BRADEN, Paul V. And LOUSE Wiener. (1980) "**Bringing Travel, Tourism and Culturel Resource Activities in Harmony With Regional Economic Development**" Tourism Marketing and Management Issues, George Washington Üniversity, Washington.

ÇELİK UĞUZ, Sabriye. (2011), "Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Burhaniye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli", **Marmara Coğrafya Dergisi** Sayı: 24, Temmuz - 2011, S. 332-353 İstanbul.

ÇETİNER, Ertuğrul. (1998) "Turizmde Bölgesel Kalkınma, Verimlilik ve Kaynakların Etkin Kullanımı" **1. Turizm Şurası**, Turizm Banklığı, Ankara.

DOĞANAY, Hayati; (2001), **Türkiye Turizm Coğrafyası**. Çizgi Kitabevi, 3. Baskı, Konya.

DOĞANER, Suna. (2001) **Türkiye'nin Turizm Coğrafyası.** İstanbul, Çantay Kitabevi

DURGUN, Ayşe,(2006), "**Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü: Isparta Örneği**", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

ILDIRAR, Mustafa (2004), **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s.6.

KİM Huyun. Jeong, Mingh CHEN. ve Shawn JANG" (2006), "**Tourism Expansion and Economic Development:** The case of Taiwan", Tourism Management, 27 (5): 925–933.

MCKİNNON Ronald; (1964), "Foreign Exchange Constraint in Economic Development and Efficient Aid Allocation", **Economic Journal**, 74: 388–409.

Robert W.Mc Intosh, C.R.Goeldner (1990) **Tourism Principles,Practices**.

UÇKUN, Seher. (2004), "**İşletme ve İşletme Türleri**", Turizm İşletmeleri, Editörler; Şehnaz Demirkol, Burhanettin Zengin, Değişim yayınları, İstanbul.

YILDIZ, Zafer. (2011), "Turizmin Sektörünün Gelişimi Ve İstihdam Üzerindeki Etkisi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi** Y.2011, C.3, S.5. s.54-71.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Rize Erişim tarihi: 20.05.2015.

http://www.milliyet.com.tr/rize-yi-650-bir-turist-ziyaret-etti-rize-yerelhaber-603420/ Erişim tarihi: 20.05.2015.

http://www.haberci53.com/rize/rizeye-gelen-yerli-ve-yabanci-turist-sayisi-h12926.html Erişim tarihi: 20.05.2015.

http://www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,113345/isletme-belgeli-konaklama-tesisleri.html Erişim tarihi: 20.05.2015.

ALTERNATİF TURİZM VE ERZURUM İLİNİN ALTERNATİF TURİZM POTANSİYELİNİN BELİRLENMESİ

Leyla TIRAK[1]
Neslihan SERÇEOĞLU[2]
Zennube IŞIK[3]

ÖZET

Dünyanın değişen düzeni içerisinde teknolojinin değişmesi, insanların eğitim seviyelerinin ve boş zamanlarının artması, çevre bilincinin yayılmasıyla birlikte son yıllarda seyahatlerin yön değiştirdiğini ve özellikle doğal, kültürel açıdan hassas olan alanlara yönelik bir akımın olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak bu alanların geleceğine ilişkin endişeler de gündeme gelmektedir. Bundan dolayı bu alanlara yönelik bir talebin olumsuzluklarını en aza indirmek için deniz, kum ve güneş üçlüsünün dışında alternatif anlayış da önem kazanmaktadır. Alternatif turizm son yılların yeni bir yaklaşımı olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan ile doğa arasında bir denge kurarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkan verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamasını ve kalkınmasını programlama anlamını taşımaktadır. Buna göre ilkeleri belirlenen alternatif kavramı, birçok alana ve disipline uyarlandığı gibi turizme de uyarlanmış ve alternatif turizm anlayışı ortaya çıkmıştır. Ancak kavram henüz ülkemizde tam anlaşılmış ve önemi kavranmış bir konu değildir. Bu nedenle bu çalışmada böylesine önemli bir konunun ülkemiz açısından değerlendirilerek araştırma kapsamı içine alınan Erzurum'da alternatif turizm potansiyelini ortaya koymak ve geliştirilmesi için önerilerde bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Alternatif Turizm, Erzurum

ALTERNATIVE TOURISM AND DETERMINATION OF ALTERNATIVE TOURISM POTENTIAL IN ERZURUM

ABSTRACT

It has been seen that travel direction has changed and there has been a movement through naturally and culturally sensitive areas in recent years within the changing technology in the world's changing layout, increased education levels and leisure times of people and along with the spread of environmental awareness. Correspondingly, concerns about the future of these areas also come to fore. Therefore, alternative approach apart from sea, sand and sun trio are gaininig importance. Alternative tourism has emerged as a new approach in the recent years. It carries meaning of programming and developing experience today and in the future by allowing to meet the needs of future generations without exhausting natural resources by establishing a balance between natüre and human. Accordingly, alternative concept defined principles has also been adapted to tourism, as adapted to many fields and disciplines, and alternative tourism has emerged. But the concept of alternative tourism has not been understood in our country yet and the importance of the subject has not been realised. Therefore, this study intends to demonstrate the potential of alternative tourism in Erzurum that is an important issue for our country and make suggestions for developments.

Key Words: Sustainable Tourism, Alternative Tourism, Erzurum.

[1] Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi, leyla_trak@hotmail.com 25240 ERZURUM
[2] Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi, nserceoglu@atauni.edu.tr 25240 ERZURUM
[3] Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi, zennube.yalcin@atauni.edu.tr 25240 ERZURUM

GİRİŞ

Turizm, günümüzdeki en geniş ve en hızlı gelişen sanayilerden biridir. Bu hızlı büyüme, turizm ürünlerinin ve mekânlarının çeşitlendirilmesine neden olmaktadır. Turizm hareketlerindeki yoğunluğun yılın diğer aylarına da dağıtılması, döviz girdilerinin veya turizmden elde edilen gelirlerin artırılması gibi turizmin birçok olumlu sonuçlarının yansıması alternatif turizm seçeneklerini gündeme getirmektedir. Alternatif turizm; geleneksel, klasik kitle turizmi ve şehir turizminin olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla yeni turistik ürünlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan bir turizm çeşididir. Alternatif turizm kavramı geleneksel turizmden farklı bir ürün sunumunu ifade etmektedir. Alternatif turizm geleneksel turizme tepki biçiminde, onun alternatifi olarak doğmuştur. Bu nedenle geleneksel turizm "hard-sert" olarak, alternatif turizm ise "soft-yumuşak" olarak nitelendirilir.

Alternatif turizm türü, günümüz turizm endüstrisinin vazgeçilmez bir parçasını oluşturmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada kış turizmi potansiyeli ile ön planda olan Erzurum ili değerlendirme kapsamına alınmış ve var olan diğer alternatif turizm çeşitleri tespit edilerek geliştirilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

I. LİTERATÜR TARAMASI

A. Alternatif Turizm Kavramı ve Önemi

Alternatif turizm kavramı literatürde "yumuşak turizm", "korumacı turizm", "yeşil turizm", "doğaya yönelik turizm", "eko turizm", "uygun turizm", "sürdürülebilir turizm", "ilerleyici turizm" gibi turizm çeşitleri ile birlikte anılmaktadır. (Dowling, 1993). Bu yeni turizm modeli klasik kitle turizmine alternatif bir model oluşundan dolayı "alternatif turizm", çevreye ve insana duyarlı oluşundan dolayı ise "bilinçli turizm" olarak adlandırılmaktadır. Sürdürülebilirlik herhangi bir sistemin işleyişini bozmadan, aşırı kullanımla tüketmeden veya ana kaynaklarına aşırı yüklenmeden sürdürebilmesi olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir turizm ise; insanın etkileşim içinde olduğu çevrenin korunarak, kültürel, ekonomik ve biyolojik çeşitliliğin idame ettirildiği ve aynı zamanda o bölgeye gelen turistlerin ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçları ile gelecek nesillerin aynı ihtiyaçları karşılayabilmelerini amaçlayan bir yönetim şeklidir. Sürdürülebilir turizmde temel yaklaşım insanın çevre üzerindeki etkisini en aza indirmek değil; çevrenin insan üzerindeki etkisini en üst düzeye çıkarmaktır (Can, 2008: 24-26).

Alternatif turizm, geleneksel, klasik kitle turizmi ve şehir turizminin olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla oluşturulmuş, yeni turistik ürünlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelmiş bir turizm çeşididir (Hacıoğlu ve Avcıkurt, 2008:8). Genel hatlarıyla alternatif turizm: deniz-kum-güneş üçlüsüne bağlı olarak gerçekleştirilen ve geleneksel hale gelen kitle turizminin çevre ve sosyal yapı üzerinde yarattığı olumsuz etkileri azaltmak ve klasik dinlence paketlerinden farklı arayışları olan tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla pazara sunulan tüm turizm türleri olarak tanımlanmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ise alternatif turizmi; sosyal ve ekolojik uyuma, yerel

ve yabancı girişimcilerin işbirliğine ve gelişmede yerli malzeme kullanılmasına öncelik verme amacını güden turizm çeşidi olarak tanımlamıştır (Uluçeçen, 2011: 35-36).

Alternatif turizm kavramının ortaya çıkmasını sağlayan temel etkenler şunlardır (Bulut, 2006:13):

- Kaynakların azalması ve niteliklerinin bozulması,
- Sürdürülebilir turizm anlayışının ortaya çıkması,
- Turizmin bütün yıla yayılması anlayışının gelişmesi,
- Tüketicilerin klasik kitle turizminden (deniz, kum, güneş) sıkılması,
- İnsanların tatil ve turizm anlayışına ilişkin beklentilerinin değişmesidir.

B. Alternatif Turizm Çeşitleri

2023 Turizm Stratejisinde hedef olarak belirlenen turizm çeşitleri, sağlık turizmi ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, eko turizm ve yayla turizmi, deniz turizmi, kongre ve fuar turizmi öncelik olarak sıralanmaktadır (Kılıç ve Kurnaz, 2010:41).Türkiye'de turizmin çeşitlenmesi, ülke geneline ve 12 aya yaygınlaştırılması politikası doğrultusunda, çeşitli bölgelerde turizm potansiyelinin belirlenmesi, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığının Türkiye'de turizmi çeşitlendirme projesinde alternatif turizm türleri eko turizm ve kültürel turizm başlıkları altında değerlendirilmiştir (Bulut, 2006: 24). Şekil 1'de alternatif turizm türlerine yer verilmiştir.

Şekil 1. Alternatif Turizm Türleri

Şekil 1'de görülen alternatif turizm türleri haricinde, alternatif turizm ile ilgili olarak kabul görmüş belli başlı turizm çeşitleri ise kongre turizmi, golf turizmi, sağlık ve termal turizm, gençlik turizmi, fuar turizmi, jeep safari-off road, dağcılık, yemek turizmi (gastronomi), tarım ve çiftlik (agro)

turizmi, kırsal turizm, macera turizmidir. Turizm sezonunun bütün bir yıla yayılması, turizm ürününün çeşitlenmesine bağlıdır. Alternatif turizm başlığı altında sınıflandırma yapılırken, genellikle ülkelerin çekicilik özellikleri (işletmeler, doğal güzellikler, sosyo-kültürel zenginlikler) büyük önem arz etmektedir (Baykan, 2012: 8).

BULGULAR VE TARTIŞMA

Doğu Anadolu Bölgesinin en büyük kenti olan Erzurum, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve birçok kültürü bünyesinde barındırmış bir şehirdir. Erzurum'un geçmişten gelen tarihi ve kültürel potansiyelini oluşturan bu eserler turistik potansiyele sahip değerlerdir. Erzurum ilinde, son yıllarda başta kış turizmi olmak üzere, termal, yayla, inanç, rafting, dağ, yamaç paraşütü, kültür turizmi gelişmiştir. Erzurum ilinin turizm varlıkları Tablo 1.'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Erzurum İlinin Turizm Varlıkları

Erzurum İlinin Turizm Varlıkları	
Termal Turizm Pasinler Kaplıcası Ilıca Kaplıcası Köprüköy (Deli Çermik) Kaplıcası Akdağ Kaplıcası	**Mağara Turizmi** Elmalı Çam Mağarası Yıldızkaya Köyü Mağarası
Kültür Turizmi Erzurum Kalesi Pasinler Kalesi İspir Kalesi Oltu Kalesi Narman Samikale Hınıs Kalesi Tortum Kalesi Çoban Dede Köprüsü Saat Kulesi Erzurum Tabyaları Taş Han (Rüstem Paşa Bedesteni) Hacı Bekir Hanı Rüstempaşa Hanı Gümrük Hanı Cennetzade Hanı Kanberoğlu Hanı	**İnanç Turizmi** Çifte Minareli Medrese Yakutiye Medresesi Ulu Cami Üç Kümbetler Kale Mescidi Lala Paşa Cami Gümüşlü Kümbet Karanlık Kümbet Cimcime Sultan Kümbeti Rabiahatun Kümbeti Kale Mescidi Aslanpaşa Külleyesi Abdurrahman Gazi Türbesi Öşvank Kilisesi Oltu Rus Kilisesi Haho Kilisesi (Taş Cami)
Müzeler Atatürk Evi ve Müzesi Erzurum Arkeoloji Müzesi Kongre Binası	**Doğa ve Spor Turizmi** Tortum Şelalesi,Atçılık ve Cirit Rafting, Çoruh Nehri Trekking, Dumlu ve Palandöken Dağları
Kuş Gözlemi Doğu Karadeniz Dağları: Trabzon, Gümüşhane, Bayburt, Rize, Erzurum, Artvin, Erzurum Ovası	**Kış Turizmi (Erzurum Palandöken Bölgesi)** Gez Yaylası Palandöken-Boğazı Konaklı

Türkiye'nin en önemli alternatif turizm kaynaklarından biri olarak geliştirilen termal su kaynakları, bölge turizmi açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Bölgede termal turizm aktivitesine hizmet eden en önemli tesisler; Ilıca ve Pasinler ilçelerindeki kaplıcalar ile Köprüköy ilçesindeki Çobandede (Deli Çermik) Çermiği'dir.

İspir ilçesi, Maden Köprübaşı Beldesine yakın mesafede olan Elmalı Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Elmalı Mağarası, ülkemizin tam olarak incelenmemiş mağaralarından biridir. Yatay yönde gelişme gösteren ve basamaklı bir galeri sistemine sahip olan mağaranın giriş yerine göre derinliği 17 metredir. Olur ilçesinde bulunan Yıldızkaya Köyü Mağarası ise iki kanal, bir hazine ve odalardan oluşmaktadır (Cengiz ve Akkuş, 2012:68).

Yüzyıllar boyu fetihlere, kuşatmalara, saldırılara karşı korunmak amacıyla yapılan kaleler; çok sayıda medeniyete sahne olan Erzurum ili ve ilçeleri için de son derece önemlidir. Erzurum kalesi, Hasankale, Oltu kalesi, İspir kalesi, Avnik (Güzelhisar) kalesi, Tortum kalesi ve Ergüzek kalesi şehrin önemli kaleleri arasında yer almaktadır. Erzurum kalesi, birisi şehrin güvenliğini sağlayan muhafız askerlerin bulunduğu iç kale, diğeri de halkın ikamet ettiği cadde, sokak ve mahalleleri içine alan dış kaleden meydana gelmektedir (Erzurum Tanıtım Serisi 3, Erzurum Kaleleri).

Erzurum'un en önemli kültürel değerlerinden biri olan Erzurum tabyaları 19.yüzyılın ikinci yarısında birden çok yere inşa edilmiştir. Aziziye tabyası, Mecidiye tabyası, Karagöbek Tabyası, Sivişli Tabya, Toparlak Tabya, Ağzıaçık Tabya, Gez Tabyası, Uzunahmet Tabyası, Dolangez Tabyası, İlave Tabya, Çobandede Tabyası, Büyük Palandöken Tabyası, Küçük Palandöken Tabyası, Tafta Tabya (Şahap Paşa Kışlası), Ahali Tabyası, Büyük Höyük Tabyası, Küçük Höyük Tabyası, Büyük Kiremitlik Tabyası, Küçük Kiremitlik Tabyası, Erzurum tabyalarını oluşturmaktadır (Erzurum Tanıtım Serisi 1, Erzurum Tabyaları).

Erzurum'un çeşitli şekillerde kazandığı eserlerin sergilendiği Erzurum Arkeoloji Müzesi, ilk olarak 1942 yılında Çifte Minareli Medrese 'de faaliyete başlamıştır. 1967 yılında yeni binasına taşınan müze, 1994 yılında Arkeoloji Müzesi'ne dönüştürülmüştür. Erzurum'da bulunan Atatürk Evi Müzesi 19.yüzyılın sonlarında konak olarak yaptırılmıştır. Mustafa Kemal ve arkadaşları, Milli Mücadele'nin en önemli adımlarından birini gerçekleştirmek üzere geldiklerinde bu konağa yerleşmişler ve böylece konağa tarihsel bir önem kazandırmışlardır. (Erzurum, Erzincan, Bayburt Gezi Rehberi, 2011: 45-51).

İspir ve Çoruh Havzası, Türkiye'nin en görkemli doğal hazinelerinden biri olup, bölgenin bitki örtüsü büyük bir çeşitlilik göstermektedir (Tekşen vd. 2010: 398). Dünyanın en zengin biyolojik bölgelerinden biri olan Kafkasya Ekolojik Bölgesinin batı ucunda yer alan Çoruh vadisi çok fazla sayıda nadir ve endemik türün görüldüğü önemli bir doğa alanıdır (Erzurum, Erzincan, Bayburt Gezi Rehberi, 2011: 82).

Akarsuların bir çökelme havzasına taşıdığı malzemelerin zamanla aşınması sonucunda oluşan Narman peri bacaları, "Kırmızı periler diyarı" olarak da adlandırılmaktadır. Narman peri bacaları, el

değmemiş peyzaj değerleri ile rekreasyonel ve doğa turizmi etkinliklerinin gerçekleştirilebileceği doğal alanlardan biridir (Yılmaz ve Özer, 2003: 26).

Kutsal yerlerin bu dinlere mensup turistlerce ziyaret edilmesinin, turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesine yönelik olarak yapılan inanç turizmi kapsamında Erzurum, birçok cami, türbe ve medreseye sahiptir. Bunlardan ancak birkaçı günümüze gelebilmiştir. Çifte Minareli Medrese ve Yakutiye Medresesi başta olmak üzere, Kurşunlu Medresesi, Şeyhler Medresesi, Kadıoğlu Medresesi, Sultaniye Medresesi ve Lala Mustafa Paşa Mektebi Erzurum'un önemli medreseleri arasındadır. (Erzurum Tanıtım Serisi 2, Erzurum Camileri ve Medreseleri). Erzurum'un ilçe ve köylerine yayılmış, Bizans ve Roma dönemlerine kadar uzanan çok sayıda kilise bulunmaktadır. Bu kiliselerden bazıları yapılan kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Erzurum'da günümüze kadar ulaşabilmiş en önemli kilise Gürcü Bagratlı Krallığı tarafından yapılan Öşvank Kilisesi'dir. Atla insanın birlikte mücadelesine dayanan ve erkekliğin bir göstergesi olarak kabul edilen cirit, ilk olarak Erzurum'da benimsenmiş, sevilmiş ve bu şehirde unutulmaktan kurtulmayı başarmış milli sporumuzdur. Erzurum'da önemli bir yere sahip olan cirit için özel bir saha bulunmaktadır (Erzurum Tanıtım Serisi 1, Erzurum'da Cirit).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Alternatif turizm, son yıllarda kitle turizmine tepki olarak geliştirilmiş ve yeni turistik ürünlerin daha fazla tercih edilmeye başlamasıyla yaygınlık kazanmıştır. Yapılan bu çalışmada, Türkiye'de alternatif turizm için önemli bir bölge olan Erzurum ili ve çevresinin alternatif turizm potansiyeli ortaya konularak kaynakların alternatif turizmde sürdürülebilir kullanımını sağlamak için öneriler sunulmuştur. Erzurum ilinin sahip olduğu doğal ve kültürel değerleri, Erzurum'un turizm açısından sahip olduğu en güçlü yönleri olarak görülmektedir. Kış turizminin yanı sıra, termal turizme, mağara turizmine, kültür turizmine, inanç turizmine, doğa ve spor turizmine ev sahipliği yapan Erzurum, dağları ve yaylaları, doğa yürüyüşleri, kar yürüyüşleri, kayak tırmanışı, binicilik, dağ bisikleti, piknik aktiviteleri, kampçılık faaliyetleri gibi organizasyonlarla yılın değişik dönemlerinde ziyaretçileri ağırlamaktadır. Erzurum sadece kış turizmine yönelik yatırım yapmakta, turizm çeşitliliğini arttıracak alt yapı yatırımları konusunda yetersiz kalmakta ve restorasyon faaliyetlerini çok yavaş ilerletmektedir. Bu nedenle turizm faaliyetlerinin artırılması ve yeni turistik tesislerin kurulması gibi adımlar atılması gerekmektedir.

Aile pansiyonculuğunun gelişmemiş olmasının yanı sıra buralarda yeme-içme faaliyetlerine yönelik proje bazında uygulamalar yapılmamıştır. Fakat özellikle son birkaç yıldır KUDAKA (Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı) tarafından turizmi teşvik etme amaçlı projeler yürürlüğe girmeye başlamıştır. Ayrıca 2011 Üniversitelerarası Kış Oyunlarına yaptığı ev sahipliği sayesinde şehrin kış turizmi potansiyeli ve yapılan yeni yatırımlar Türkiye'ye ve dünyaya tanıtılmış fakat tarihi ve kültürel değerlerin tanıtılması konusunda eksik kalınmıştır. Bu projelerin sürdürülmesi ve tanıtım konusunda daha fazla çaba harcanması, şehrin güzelliklerinin ve imkânlarının herkes tarafından bilinmesini sağlayabilir.

Erzurum'da alternatif turizmin geliştirilebilmesi için öncelikle halkın bilinçlendirilmesine, turizmi benimsemesine ve turistik faaliyetlere karşı olumlu bir tutum takınmasına çaba harcanmalıdır. Bu nedenle turizm konusunda eğitimler verilerek, halkın turizme teşviki sağlanmalıdır. Bölgede bulunan tarihi Erzurum evlerinin restorasyon çalışmaları tamamlanarak, buralarda Erzurum kültürünü tanıtıcı ürünler (hediyelik eşya, ehram, Oltu taşı vb.) pazarlanabilir. Erzurum yöresel mutfağının envanterinin çıkarılması ve yöresel ürünlerin pazarlanabilmesi için projeler yapılarak bu proje bitiminde Erzurum mutfak müzesi açılabilir. Turizm gelişimi kontrollü bir şekilde devam ettirilmelidir.

KAYNAKÇA

BAYKAN, Saadet (2012), Alternatif Turizm Kaynaklarından Golf Turizmi ve Kongre Turizmi; Ülkemize Katkıları Açısından Karşılaştırılması: Antalya Örneği, Kültür ve Turizm Bakanlığı Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Antalya.

BULUT, Zöhre (2006), Kemaliye (Erzincan) İlçesi ve Yakın Çevresinin Alternatif Turizm Kapsamında Rekreasyonel Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum.

CAN, Müzeyyen D. (2008), Sürdürülebilir Turizm ve Turizm Çeşitliliği Kapsamında Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri: Mersin-Tarsus Örneği, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.

CENGİZ, Gülizar ve Çetin AKKUŞ; (2012), "Kırsal Turizm Kapsamında Yöre Halkının Kalkındırılması: Erzurum Örneği", **Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 14(22), ss.61-74.

DOWLING, Ross K. (1993), An Environmentally Based Approach to Tourism Planning, Murdoch University School of Biological and Enviromental Sciences PHDThesis, Western Australia.

Erzurum, Erzincan, Bayburt Gezi Rehberi

Erzurum Tanıtım Serisi 1, Erzurum'da Cirit

Erzurum Tanıtım Serisi 1, Erzurum Tabyaları

Erzurum Tanıtım Serisi 2, Erzurum Camileri ve Medreseleri

HACIOĞLU, Necdet ve Cevdet AVCIKURT; (2008), **Turistik Ürün Çeşitlendirmesi**, Birinci Baskı, Nobel Yayınları, Ankara, 505s.

KILIÇ, Burhan ve Alper KURNAZ (2010), "Alternatif Turizm ve Ürün Çeşitliliği Oluşturmada Ekolojik Çiftlikler: Pastoral Vadi Örneği", **İşletme Araştırmaları Dergisi**, (2)4, ss.39-56.

TEKŞEN, Mehtap, Zeki AYTAÇ ve Nur Münevver PINAR; (2010), Pollen Morphology of the Genus Fritillaria L. (Liliaceae) in Turkey, Turkish Journal of Botany, 34:5, ss.397-416.

ULUÇEÇEN, Tolga Han (2011), Özel İlgi Turizmi: Kapsamı, Çeşitleri ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, Kültür ve Turizm Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.

YILMAZ, Sevgi ve Serkan ÖZER; (2003), " Narman Peri Bacalarının Tabiat Anıtı Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi", **Ekoloji Çevre Dergisi**, 12(48), ss.26-31.

KIRSAL TURİZM ETKİNLİKLERİ TÜR VE SINIFLANDIRMA

Hüseyin PAMUKÇU[1]
Aydoğan AYDOĞDU[2]
Eser GEMİCİ[3]
Bengül SAMGAR[4]

ÖZET

Turizm talebinde meydana gelen nitel değişim, kırsal turizm etkinliklerinin turizm çeşidi olarak öne çıkmasına yol açmıştır. Kırsal turizm etkinliklerinin doğal ortamlarda mevcut olanaklardan yararlanılarak yapılabilmesi çevreye duyarlı tatilciler için önemli bir tercih nedeni olurken, sınırlı kaynakların kullanımında fırsat maliyeti yaratmaması nedeniyle ülkeler için de önemli bir ekonomik etkinliktir. Alanyazında kırsal turizm konusunda birçok makale yazıldığı, lisansüstü tez çalışmalarının yapıldığı, bildiriler hazırlandığı ve kitaplar yazıldığı görülmektedir. Bununla birlikte yapılan çalışmalarda hangi etkinliklerin kırsal turizm sayılması gerektiği konusunda üzerinde uzlaşılmış bir sınıflama ölçütünün olmadığı görülmektedir. Böylesi bir eksiklik kırsal turizm adı altında yapılan etkinliklerin çok çeşitli ve dağınık bir yapıda incelendiği bir alanyazını doğurmuştur. Bu bağlamda çalışmanın amacı kırsal turizm türlerini çeşit olarak sınıflandırmaktır. Araştırmada alanyazının derinlemesine tarandığı nitel bir yöntem işe koşulmuş, elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle gruplandırılmıştır. Bulgular ışığında doğa, hobi, kültür, iş-eğitim temelli olmak üzere dört ana başlık altında toplanan bir kırsal turizm sınıflandırma ölçeği oluşturulmuştur.

Anahtar sözcükler: Sürdürülebilir kırsal turizm, çeşitleri ve sınıflandırılması.

ABSTRACT

Qualitative changes occurring in tourism demand has led to prominence as a major tourist types of rural tourism activities. While rural tourism activities use the readily sources that exist in the natural environment, environmentally conscious holidaymakers tend to prefer these offerings on one hand, the possibilities to use the natural sources is an advantage for the developing countries that suffer under the shortages of scarce economic factors on the other hand. Based on the literature studied it is seen that the papers were presented and books, many articles and national and international scale postgraduate thesis on rural tourism were written. However, in studies related to the subject of a classification criterion does not appear to have agreed on which rural tourism activities should be taken into account. Such a lack of tourism activities carried out under the name of examining a wide range of rural tourism and scattered areas has led to a type. In this context, the aim of this study is to classify the types of tourism which may be associated with rural tourism and create a measure of comparison and classification of the all-encompassing. A method of in-depth qualitative review in national and international research condition has been studied and a classification scale for rural tourism activities has been created that are grouped under nature, hobby, culture, and business-education titles.

Key Words: Sustainable Rural Tourism, Types and Classification.

[1] Hüseyin PAMUKÇU, Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi Araştırma Görevlisi
[2] Aydoğan AYDOĞDU, Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi Yrd. Doç. Dr.
[3] Eser Gemici, Kastamonu Üniversitesi Sivil Havacılık Yüksek Okulu Araştırma Görevlisi
[4] Bengül SAMGAR, Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi Araştırma Görevlisi

GİRİŞ

Günümüz toplumları, sanayileşme ve hızlı kentleşmenin getirdiği gürültü, çevre kirliliği, trafik, stres vb. sorunlarla karşı karşıyadır. Gün geçtikçe ağırlaşan bu tür sorunlar insanların daha fazla dinlenme, eğlenme, gezip görme ve yeni deneyimler peşinde koşmasına yol açmaktadır. Dahası kentlerin kalabalık ve telaşlı ortamı bireyleri sürekli yaşadıkları yapay ortamlardan doğal ortamlara itmektedir. Hartmann'ın kaçış olarak nitelendirdiği bu yöneliş (Toskay, 1978: 107) son yıllara adına "Kırsal Turizm" denilen yeni bir olgunun doğmasına yol açmıştır.

Günümüz küreselleşen dünyasında insanoğlu bireysel veya küçük gruplar halinde doğayla iç içe olma yönünde istek duymakta, doğal ve kültürel değerleri yerinde görmeyi istemekte böylelikle turizm talebinde birtakım değişikliklerin meydana gelmesine sebep olmaktadır. Turistik eğilimlerdeki bu durum doğal ve kültürel çevrenin koruma-kullanma dengesini gözeterek kullanımını öngören "kırsal turizm", "ekolojik turizm", sürdürülebilir turizm" gibi yeni turizm kavramlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kitle turizmine karşı olarak gelişme gösteren ve belli bir mevsimle sınırlı olmayan bu turizm çeşitleri hassas, doğal ve kültürel alanlarda geliştirilebilecek en uygun turizm türleri olarak kabul edilmektedirler (Kaypak, 2012: 11).

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler enflasyon, işsizlik, büyüme ve gelir dağılımı adaletsizliği gibi temel birtakım yapısal sorunlarla boğuşmakta ve bu sorunların üstesinden gelebilecek yatırımlar içinde kaynak bulmada zorluk çekmektedirler. Kırsal turizm etkinliklerinin büyük ölçüde serbest malların kullanımı ile gerçekleşmesi, gelişmekte olan ülkelerin yapısal sorunlarını aşmada katkı sağlamakta ve bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesinde önemli fırsatlarda sunmaktadır. Ülkemizde ise girişimciler rasyonel davranmakta sermaye hasıla katsayısı büyük yatırımlara kalkışmada çekingen davranmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında kırsal turizm etkinlikleri yatırımcılar için riski düşük bir seçenek sunmaktadır. Lakin kırsal turizm etkinliklerinin neler oldukları doğrultusunda İlgili alan yazın incelendiğinde kırsal turizm etkinliklerini içeren sınıflandırmalarda bir bütünlük olmadığı görülmüştür. Çok çeşitli ve dağınık bir yapı içerisinde bulunan kırsal turizm etkinlikleri alanyazınında hangi etkinliğin kırsal turizm sınıflandırmasına girdiği üzerinde uzlaşılmış bir sınıflandırma ölçütü bulunmamaktadır. Böylesi bir dağınıklık ilgili alanda çalışan kişilere bir takım zorluklar çıkarmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın amacı kırsal turizm ile ilişkilendirilebilecek turizm türlerini çeşit olarak sınıflandırmak ve rehber niteliği taşıyacak genel-geçer bir sınıflandırma ölçütü oluşturmaktır. Böylelikle sahip olunan kırsal turizm değerlerinin kırsaldaki bireyler tarafından kolaylıkla fark edilmesinin sağlanması ve bu alanda girişim yapmaya istekli yatırımcılara rehber olunması hedeflenmektedir. Ayrıca kıt kaynakların rasyonel kullanımı sağlanırken hazır olan değerlerin kullanılacağı ek kaynak tüketimine gereksinim duyulmayacağı bir ekonomik etkinlik alanı oluşturulmuş olacaktır. Bu doğrultuda öncelikle kırsal turizmin temel kavramlarından bahsedilmiştir.

Daha sonra kırsal turizm sınıflandırılması üzere ilgili alanyazında bahsedilen kırsal turizm etkinlikleri irdelenmiştir. Akabinde tür ve etkinlikleri doğrultusunda genel-geçer bir sınıflandırma ölçütü ortaya konmuştur.

MATERYAL VE METHOD

Araştırmada inceleme konusu olarak kırsal turizm etkinlikleri seçilmiştir. Çalışmanın amacı kırsal turizmin son yıllara artan önemine koşut kırsal turizm alanında etkinlik göstermesi olası potansiyel yatırımcılar için bir sınıflandırma sunmak ve bunun yanı sıra kırsal turizm alanında çalışma yapan araştırmacılara da katkı sağlamaktır. Ayrıca kırsal turizm etkinliklerinde tüketici olarak yararlanmayı arzu eden bireylere de yapacakları tercihlerde bir rehber olmaktır. Bu bağlamda genel-geçer bir karşılaştırma ölçütünün yararlanıcılara sunulması hedeflenmektedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeli işe koşulmuştur.

I. TEMEL KAVRAMLAR

A) KIRSAL ALAN

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'ne (WTTC) göre bir turizm faaliyetinin kırsal turizm olarak kabul edilebilmesi için etkinliğin kırsal alanda olması ve kırsal alandaki yeşil dokunun sürdürülebilirlik temelinde korunmuş olması gereklidir. Ülkemizde kırsal alanla ilgili yapılan istatistiklerde TÜİK tarafından da kabul gören tanımlar kır-kent ayrımında ve köy-şehir ayrımında kullanılmakta olup aşağıdaki gibidir (Köy İşleri Bakanlığı 2009: 25):

Kır-kent tanımı (alansal/mekânsal tanım): Nüfusu 20 binden fazla olan yerleşim birimleri kent, diğer yerleşim birimleri kırsal alan kabul edilmektedir. 1965 yılından başlayarak 1985 yılına kadar geçerli olan bir kabule göre, nüfusu 10 bin ve üzeri olan yerleşimler kent, diğer yerleşimler ise kır olarak sınıflandırılmakta iken, 1982 yılında DPT tarafından nüfusu 10 binden büyük 288 yerleşim yeri için yapılan bir araştırmada nüfusun istihdam alanları, şirket sayısı, banka şube sayısı, telefon aboneliği vb. 28 kritere göre kent olabilme eşik değerlerini aşan yerleşim yerlerinin yüzde 80 oranında nüfusu 20 binin üzerinde olan yerleşim yerleri olduğundan bu tanım kabul edilmiştir. Böylece, kır ve kent ayrımına esas teşkil eden nüfus eşiği 10 binden 20 bine yükseltilmiştir. TÜİK tarafından "kır" ve "kent" bazında yayımlanan tüm çalışmalarda bu tanım kullanılmaktadır.

Köy-şehir tanımı (idari tanım): Yerleşim yerlerinin idari statüsü temel alınarak nüfus büyüklüklerine bakılmaksızın il ve ilçe merkezleri "şehir", diğer tüm yerleşimler "köy" kabul edilmektedir. Kentsel yerleşmeler dışında kalan yerler olarak nitelendirilebilecek "kırsal alanlar" aslında tanımlayıcı somut-nesnel ögeleri bulunan alanlardır. Kırsal alanların; gıda üretim yeri olması, köy el sanatları ve endüstri için zemin oluşturması, tarım ve diğer ekonomik dallarda faaliyet gösteren halkın yerleşme alanı olması, kentler ve endüstri yerleşmelerindeki halk için dinlenme yeri olması üzere başlıca dört önemli işlevi bulunmaktadır (Kiper, 2003: 19- 21).

B) KIRSAL TURİZM

Kırsal turizm, hem kırsal yerleşmelerle iç içe olan, hem de doğal kaynaklara dayalı olan bir turizm türüdür. Birçok olumlu etkilerinden dolayı, turizm türlerinin alternatifi ya da tamamlayıcısı olarak, gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde önemi her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır (Ukav, 2014: 17). Kırsal turizm, kırsal alanlarda yaşayan köylülerin, çiftçilerin, ormancıların, balıkçıların ve madencilerin yaşamlarını sürdürmek adına giriştikleri faaliyetlere turizmin de eklenmesi ile ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan gelişmeyi, yerel bölgelerin genele, genelin yerel zenginliklere aşina olmasını, kırdan kente göçü önlemeyi, girişimciliği ve kadın istihdamını artırmayı öngörür (Ayaz, 2012: 24-30).

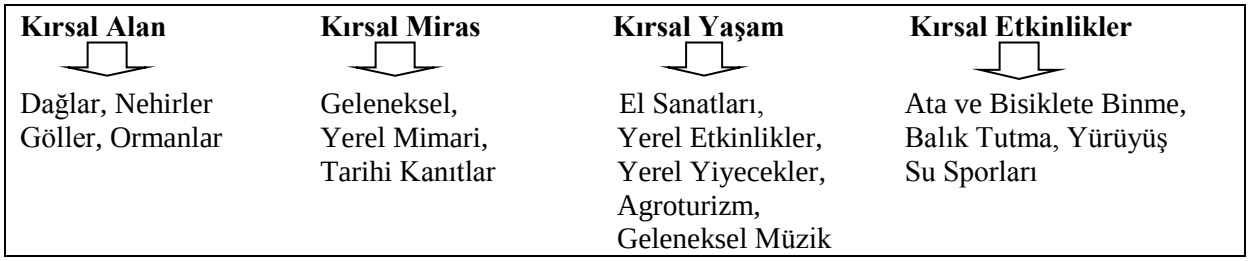
Dünya turizm alan yazını incelendiğinde uzmanlar tarafından kırsal turizmin çiftlik turizmi, köy turizmi, yayla turizmi, tarımsal turizm, ekoturizm gibi çeşitli tanımlamalar ile açıklandığı görülmektedir (Mair, Donald, George ve Taylor, 2001: 3; Emiroğlu, 2013:3). Kırsal Turizm turistlerin, doğal ortamlarda dinlenmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla bir kırsal yerleşmeye gidip, orada konaklamaları ve o yöreye özgü etkinlikleri izlemeleri ya da katılmalarıyla gerçekleşen bir turizm türüdür (Arıkan, 2006: 2).

BULGULAR

Kırsal turizm, kırsal yerleşim yerlerinde gerçekleşen doğal kaynaklara dayalı bir turizm türüdür. Sürekli artan önemi ile kırsal turizm, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde mevcut turizm türlerine ek ya da bir alternatif olarak düşünülmektedir (Macdonald ve Jolliffe, 2003: 307; Şengül, Türkay ve Hatipoğlu, 2012: 38). Birçok turizm türü kırsal alanlarda kırsal turizm kapsamında kullanılabilir. Bunlar mevcut koşullara ve taleplere göre çeşitlendirilmiş olabilir. İlgili alanyazın incelendiğinde kırsal turizm etkinlikleri doğrultusunda şu şekilde sınıflandırmalar yapıldığı görülmektedir.

Kırsal alanlardaki turizm etkinlikleri, kırsal coğrafyanın doğal ve beşeri karakterine (yer şekilleri, iklimi, bitki örtüsü, su kaynakları, kültürel ve tarihsel varlıkları, ekonomik yapısı, yerleşme dokusu, gelenek-görenekleri vb.) göre şekillenmektedir. Bu özelliklerden biri ya da bir kaçı öne çıkabilmekte ve buna göre de yörenin kırsal turizm kimliği oluşmaktadır (Öztürk, 2010: 26). Türkiye'de kırsal turizm denildiğinde çoğunlukla doğa yürüyüşleri ve doğa sporlarını içeren açık hava ve rekreasyon etkinlikleri, alışveriş ve günübirlik yeme-içme organizasyonları ve günübirlik köy ziyaretleri anlaşılmaktadır (Akça, 2004). Bilinen turizm faaliyetlerinin yanında kırsal turizm, yörenin doğal, kültürel ve tarihsel değerlerinin geleneksel doku içinde ve yine geleneksel yaşam biçimi bozulmadan turizme kazandırılmasında önemli bir yol olmaktadır (Aydın, 2012: 46).

Avrupa'da kırsal turizm adlı çalışmada kırsal turizm, kırsal turizm toplumu merkezli olarak kırsal bölge, kırsal miras, kırsal yaşam ve kırsal faaliyetler şeklinde dört çevresel unsur ile sınıflandırılarak Şekil 1'deki gibi tanımlanmıştır.

Şekil 1: Kırsal Turizm Toplumu

Kaynak: World Tourism Organisation, Rural Tourism in Europe: Experiences, Development and Perspectives, 2004, s.13; Çeviren: Yeniçare, Kırsal Turizm Nedir ve Örnekler Üzerinde İrdelenmesi, Namık Kemal Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Ana Bölüm Dalı.

Kırsal alanlar birçok açıdan; turistlere etnik ve coğrafi karakterinden, tarihinden, farklı kültüründen ve kırsal doğasından kaynaklanan bir çekicilik sunmaktadır (Ukav, 2014: 21; Kiper, 2003). Bu uygulamalar; balıkçı köylerinde balık avlanması, dağ köylerinde yasayan ailelerin gelir elde etmek amacıyla yasadıkları evlerin bir bölümünü turistlere kiralamaları, çiftlik evlerinde konaklama, buna bağlı olarak çiftliklerde yasayanlar tarafından üretilen ürünlerin, anı, süs ve hediyelik eşyaların turistlere satılması, yöreye özgü otantik kültürel değerlerin yasatılması, kamp yapma, ata binme ve atlı gezi, doğa yürüyüşü ve dağ bisikleti gibi olanaklar sunulması, yöredeki halkın gelenek ve göreneklerinin yaşatılması vb. şekillerde olmaktadır (Ukav, 2014: 21). Çimen ve Abacı (2012) kırsal turizm çeşitlerin sınıflandırılması doğrultusunda Tablo 1'de gösterildiği üzere şu şekilde bir ölçüt ortaya koymuştur:

Tablo 1: Kırsal Turizm Gruplandırılması

Spor İçerikli		**Merak İçerikli**	
Beceri gerektiren Fiziki zorluğu yüksek	Beceri gerektirmeyen Fiziki zorluğu düşük	Özel ilgi Bireysel katılım	Grup katılımı
Bisiklet turizmi Av turizmi Trekking Akarsu turizmi Su altı dalış Dağcılık Yamaç paraşütü	Sportif olta balıkçılığı Atlı doğa yürüyüşü	Kuş gözlemciliği Botanik turizmi Kamp-karavan turizmi	Foto safari Mağara turizmi Balon turizmi Tarım ve çiftlik turizmi Yayla turizmi

Kaynak: Çimen ve Abacı (2012) Tercih edilen kırsal turizm çeşitleri: Ardahan Meslek Yüksekokulu örneği Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi s.2(2):1-4.

Yallagöz'e göre Kırsal turizmin en önemli özelliklerinden biri günübirlik olması ya da konaklama süresinin çok kısa olmasıdır. Konaklayanlara ya da günübirlik gelenlere sunulan etkinlikler ise tarım, hayvancılık ve yerel el sanatlarını tanıtma, yakın çevre doğa yürüyüşleri ve kültür gezileri, piknik, sportif etkinlikler, animasyon gösterileri, çeşitli kurslar, şenlik ve festival ve panayırlar, çocuklar ve yaşlılar için düşünülmüş özel etkinliklerdir (Yallagöz, 2010: 6). Şengül, Türkay ve

Hatipoğlu (2012) ise kırsal alanlarda yapılabilir turizm türlerini Tablo 2'de belirtildiği üzere şu şekilde vermektedir:

Tablo 2: Kırsal Alanlarda Yapılabilir Turizm Türleri

Beyaz su turizmi	Botanik turizmi	Dağ ve kış sporları turizmi	Tarım temelli turizm
Kuş gözlemciliği	Yayla turizmi	Macera turizmi	Mağaracılık turizm

Kaynak: Şengül, Türkay ve Hatipoğlu, 2012: 38. Promotion of Rural Tourism in Turkey Within The Scope of European Union Policies . Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi 2 (2): 37-42.

Soykan'a göre kırsal turizmde uygulanan başlıca etkinlikler; Tarımsal Çiftliklerde veya Köylerde; tarıma ve hayvancılığa dayalı etkinlikler (sebze, meyve, çiçek vb. ürünlerin toplanması, ön işleme çalışmaları, hayvan besleme, hayvansal ürünleri elde etme ve değerlendirme –peynir-yoğurt-yün vb. işlemler), Yerel El Sanatlarıyla İlgili Uygulamalar: dokumacılık, dikiş-nakış-örgü işleri, seramik, bakır, demir, ağaç, cam işleri vb., Sportif Etkinlikler: binicilik, avcılık, balıkçılık, atıcılık, golf, trekking, yüzme, yelken, bisiklet, kürek, voleybol, futbol vb.), Hobi Etkinlikleri: fotoğraf çekme, resim yapma, koleksiyon vb.,milli park, doğal anıt, hayvanat bahçesi, ilginç oluşumlar vb. yerlerin ziyareti, yakın çevre turları (yürüyerek, atlı, bisikletli vb.), piknik, Müze (doğa tarihi, arkeolojli, etnografi..), ören yeri, anıt gibi tarihsel- kültürel yerleri gezme görme, Animasyon gösteriler: köy düğünü, halk dansları vb., bilimsel inceleme, gözlem ve araştırmalar, yarışmalar (sportifi kültürel), fuar, şenlik, özel kutlama günleri, panayır, festival, eğlence, konser vb. etkinlikler, okuma salonlarında kitap, dergi, gazete vb okuma, çeşitli kurslar: geleneksel el sanatları, yemek, spor, müzik, halk dansı, yerel üretim teknikleri, şifalı doğal bitkiler, turizm-çevre koruma, manzara seyretme, güneşlenme, çocuklar veya yaşlılar için düşünülmüş özel etkinliklerdir (Soykan, 1999: 72-73). OECD tourism strategies and rural development (Turizm Stratejisi ve Kırsal Gelişim) adlı çalışmada ise kırsal turizm türleri ile kırsal veya şehir turizm türleri Tablo 3'de gösterildiği üzere şu şekilde verilmiştir:

Tablo 3: Kırsal Turizm Türleri ile Kırsal veya Şehir Turizm Türleri

Kırsal Tabanlı Turizm Türleri	**Kırsal ya da Şehir Tabanlı Turizm Türleri**
-Yürüyüş, Tırmanış, Macera Tatilleri, Kano-Rafting, Çim kayağı, Kuş gözlemciliği-fotoğraf çekme gibi doğa çalışmaları, Avcılık, Bisiklet Turları, At binme, Kırsal miras çalışmaları, Kır manzaraları izleme, Küçük köy/kasaba turları, Kırsal alan gerektiren rahatlama tatilleri, Küçük ölçekli konferanslar, Kırsal festivaller, Nehir ve göl balıkçılığı, Orienteering gibi kırsal alan gerektiren sporlar.	-Yüzme, Deniz tatilleri, Çim kayağı, Golf gibi kısmen doğal yapıda insan yapımı alanları gerektiren sporlar, Gurme turları, Kültür mirasına yönelik turlar, Doğal varlıkları koruma tatilleri, Eğitim amaçlı tatiller, Kültürel festivaller, El sanatları, Kampçılık, Gezi turları, Küçük ve orta ölçekli konferanslar, Deniz balıkçılığı, Gemi ile yolculuk.

Kaynak: OECD, Tourism Strategies and Rural Development, (Turizm Stratejisi ve Kırsal Gelişim) OECD, Paris 1994: 16-17; Çeviren: Arıkan, 2006:16.

Ahipaşaoğlu ve Çeltek' e göre Kırsal Turizm türleri: Kuş gözlemciliği, dağcılık, rafting, vahşi doğa gezileri, mağaracılık, yamaç paraşütçülüğü, çiftlik turizmi, kano, rafting, orienteering, yayla turizmi, nehir ve göl balıkçılığı, avcılık, yürüyüş ve bisiklet turları, atla gezi turları, köy ve kasaba turları, kırsal festivaller, çim kayağı, gurme turları, kültür turları, doğa gözlem turları, eğitim amaçlı turlar, el sanatları turları şeklinde sıralamıştır (Arıkan, 2006: 35- 62). Tarlak'a göre ise kırsal turizm etkinlikleri; yürümek, tırmanmak, macera için yapılan tatiller/yabanda yapılan tatiller, kanoculuk, raftçılık, kır kayağı, kar pabuçlarıyla yapılan turlar, yoğunluğu düşük iniş kayağı, dış ortamlarda kuş gözlemciliği, fotoğrafçılık gibi doğa inceleme gezileri, avlanmak, bisiklet sürmek/bisiklet turları, ata binmek, peyzaj seyretmek, kırsal miras etütleri yapmak, küçük kasaba/köy turları yapmak, kırsal ortam gerektiren dinlenme amaçlı tatiller, küçük çaplı konvansiyonlar/konferanslar, kırsal festivaller, oltayla balık tutmak ve doğal ortam gerektiren sporlar olarak sınıflandırılmaktadır (Tarlak, 2007: 12).

Çalışmanın amacını oluşturan Kırsal turizm etkinlikleri tür ve sınıflandırma ölçütü Tablo 4'de verildiği üzere şu şekildedir:

Tablo 4: Kırsal Turizm Etkinlikleri Tür ve Sınıflandırma Ölçütü

Doğa Temelli Kırsal Turizm	Hobi Temelli Kırsal Turizm	Kültür Temelli Kırsal Turizm	İş/Eğitim Temelli Kırsal Turizm
Atlı Gezi Avcılık Bisiklet Turları Botanik Turizmi Çim Kayağı Dağcılık Doğa Sporları Doğa Yürüyüşleri Golf Turizmi Kamp Yapma Kano-Rafting Kış Sporları Kuş Gözlemciliği Orienteering Su altı Dalış Su Sporları Yamaç Paraşütü Yelken Yüzme Yayla turizmi Manzara Seyretme	Balık Tutma Kamp-Karavan Foto Safari Mağara Turizmi Balon turizmi Tarım ve çiftlik turizmi Resim Yapma Koleksiyonerlik Ören Yeri Gezisi Macera Tatili Çiftlik Deneyimi Tarım Deneyimi Şifalı Bitkiler Güneşlenme Ata Binme	Köy ziyaretleri Otantik değerlerin yaşatılması Kültür Gezileri Gelenek-Göreneklerin Yaşatılması Şenlik Festival Panayır Köy Düğünü Halk Dansları Fuar El Sanatları Turları Gurme Turları Müzik Yerel Üretim Teknikleri Kırsal Miras Çalışmaları Kasaba Turları	Doğal çiftlik ürünlerinin satılması Dokumacılık Dikiş-Nakış Örgü İşleri Seramik, Bakır, Demir, Ağaç ve Cam işleri Bilimsel İnceleme Gözlem Araştırmalar Okuma Salonu Konferanslar Eğitim Amaçlı Turlar

SONUÇ

Kırsal alanların sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel yönden geliştirilmesinde kırsal turizm önemli bir seçenek haline gelmiştir. Kırsal turizm kamuya ve özel sektöre ait doğal ve kültürel kaynaklar, altyapı, yiyecek, içecek ve malların sağlanmasında dek geniş bir yelpaze de faaliyet

göstermektedir. (Garrod, Wornell and Youell 2006; Holden 2005; Lane 1994; MacDonald and Jolliffe 2003; Cawley ve Gillmor, 2007: 317). Kırsal alanların sahip olduğu bu değerler artmakta ve bu alanların etkin biçimde kullanımı özendirilmektedir. Ağaç işleri, halı, kilim, el işlemeleri, süs malzemeleri gibi zanaatlarla ve ürünlerle kültürel zenginlik oluşturulmuş ve bunların gelir kaynağına dönüşmesi sağlanmıştır. Yörede oturanların kırsal turizmden sağladıkları gelirler sonucu kırdan-kente olan göç engellenmektedir. Kırsal turizmin gelişmesiyle kırsal alanlarda altyapı ulaşım gibi faaliyetler gelişme göstermektedir. Kırsal turizm iç turizmi de canlandırmaktadır. Kırsal turizm doğal ve yapısal kaynakların korunmasında katkı sağlamaktadır. Kırsal alanlara olan turizm talebinin artması, farklı turizm aktivitelerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Kırsal alanlardaki yöre halkının kırsal turizmden gelir elde etmesi sonucunda kır-kent arasındaki gelir farklılıklarının azalması sağlanmaktadır. Turizmin mekânsal yoğunlaşmasından kaynaklanan sorunların giderilmesinde katkı sağlamaktadır (Mercan ve Pak, 2014: 30). Bu doğrultuda insanların doğaya karşı besledikleri özlemlerini giderecek alternatif bir turizm çeşidi olarak ortaya çıkan kırsal turizm insan ile doğayı ve sanayileşmiş uygarlığı bir denge içerisinde bir araya getirecek bir turizm faaliyet alanı ortaya çıkmaktadır (Arıkan, 2006:2). Türkiye'de de kırsal turizm, sayısız yararları göz önüne alındığında ülkemiz turizmine büyük katkı sağlayabilir. Başta, turizmin yıl içinde mevsimsel yoğunlaşmasını engelleyebilir ve turizmin ülke coğrafyasındaki dengesiz dağılımını gidermeye katkıda bulunabilir. Öte yandan değişik ve bilinçli turist gruplarından talep oluşturarak pazarın genişlemesini sağlayabilir (Soykan, 2003). Bu doğrultuda doğal güzellikler, akarsular, göller, bitki toplulukları, mağaralar, yöresel mimari, tarihsel değerler, kültürel farklılıklar, yerel organizasyonlar, köy yaşamı, el sanatları, geleneksel mutfak kültürü, tarımsal faaliyetler, yöresel lezzetler daha birçoğu marka olarak tanıtılmalı ve kırsal turizme kazandırılmalıdır. Özellikle internet ortamında farklı dillerde tanıtım yapılarak daha geniş kitlelere ulaşması sağlanmalıdır. İnsanların farklı turizm arayışları içerisinde olduğu dünyamızda Türkiye bu nimetlerden faydalanabilmeli ve en üst düzeyde bu nimetlerden ekonomik alanda da söz sahibi olarak istifade edebilmelidir (Aydın, 2012: 46). Bu çalışmada kırsal turizm etkinliklerinin alanyazındaki dağınık durumu genel-geçer bir sınıflandırma ölçütü haline getirilmiştir. Bu amaçla ulusal ve uluslararası alanyazın derinlenmesine incelenmiş ve elde edilen bulgulardan hareketle bir sınıflandırma ölçeği oluşturulmuştur. Bulgular doğrultusunda kırsal turizm olarak nitelendirilebilecek olan etkinlikler; Kültür temelli kırsal turizm, Hobiye dayalı kırsal turizm, İş/Eğitim temelli kırsal turizm ve Doğa temelli kırsal turizm ana başlıkları altında verilmiştir. Çalışma ile kırsal turizm dalında araştırma yapmak isteyen araştırmacılara bir rehber olunduğu gibi kırsal turizm alanında yatırım yapmak isteyen potansiyel yatırımcılara da bir ışık tutulmaktadır. Çalışmada yer sınırlandırması vb. nedenlerden dolayı bazı önemli konulara yeterince değinilememiştir. Çalışmanın bir makale formatında yeniden genişletilerek bu eksiği giderecek biçimde yapılandırılması öngörülmektedir. Bununla birlikte kırsal turizm tür ve sınıflandırılması çabasında olan diğer araştırmacılar tarafından da genel geçer bir sınıflandırma ölçütü oluşturma adına katkı sağlanması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

AKÇA, Hasan (2004). "Dünyada ve Türkiye'de Kırsal Turizm", Standart Dergisi, s.65

ARIKAN, İrfan. (2006). Sürdürülebilir Kırsal Turizm, Gazi Kitabevi, Ankara.

AYAZ, Nurettin (2012), Kırsal Turizm ve Paydaşları: Belediye Başkanlarının Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara.

AYDIN, Oğuz (2012). "AB'de Kırsal Turizmde İlk 5 Ülke ve Türkiye'de Kırsal Turizm", KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14, ss.39-46.

CAWLEY, Mary ve GİLLMOR, A. Desmond (2008). Integrated Rural Tourism: Concept and Practise, Annals of Tourism Research, Vol. 35, No. 2, pp. 316–337.

ÇİMEN Hürriyet ve ABACI T. Zehra (2012). Tercih Edilen Kırsal Turizm Çeşitleri: Ardahan Meslek Yüksekokulu Örneği, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi 2(2):1-4.

EMİROĞLU, D. Begüm (2013), Kazdağı Yöresinde Yaşayan Yerel Halkın Kırsal Turizme Bakışının Değerlendirilmesi: Adatepe ve Mehmetalan Köyleri Örneği, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

GARROD, Brian; WORNELL, Roz ve YOUELL, Ray (2006). Re-conceptualizing Rural Resources as Countryside Capital: The Case of Rural Tourism. Journal of Rural Studies 22: 117–128.

HOLDEN, Andrew (2005). Achieving a Sustainable Relationship between Common Pool Resources and Tourism: The Role of Environmental Ethics. Journal of Sustainable Tourism 13: 339–352.

KAYPAK, Şafak (2012), "Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma", Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14, ss.29-11.

KİPER, Tuğba (2006). Safranbolu Yörükköyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara

LANE, Bernard (1994). Sustainable Rural Tourism Strategies: A Tool for Development and Conservation. In Rural Tourism and Sustainable Rural Development, B. Bramwell and B. Lane, eds., pp. 102–111. Clevedon: Channel View.

MACDONALD, Roberta ve JOLLİFFE Lee (2003). Cultural Rural Tourism: Evidence from Canada, Annals of Tourism Research, vol:30, no:2, pp:307-322.

MAİR, Heater; REİD Donald; GEORGE Wanda ve TAYLOR Jim (2001). Planning for growth) Re-thinking the rural tourism oppurtunity, Canadian Society of Extension, p:1-5.

MERCAN, O. Şefik ve PAK, Ayşe (2014), Küreselleşme Sürecinde Turizmin Kırsal Boyutu: Kırsal Turizmin Dünü ve Bugünü, Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, 7 (2), ss.29-33.

OECD, (1994). Tourism Strategies and Rural Development, Organisation For Economic Co-Operation And Development Paris.

ÖZTÜRK, A. Salih, (2010). Antalya Körfezi Batısında Kırsal Turizm: Potansiyel Ve Geliştirme Stratejisi Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beşeri Ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

SOYKAN Füsun (1999), Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm, Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, Yıl: 10, ss.67-75

SOYKAN Füsun (2003). Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi. Ege Coğrafya Dergisi, 12 1-11.

ŞENGÜL, Serkan; TÜRKAY, Oğuz; ve HATİPOĞLU, Ayşe (2012). Promotion of Rural Tourism in Turkey Within The Scope of European Union Policies . Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi 2 (2): 37-42.

TARLAK, Şeyhmuz (2007), Mumcularda Kırsal Turizm Modeli, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehirve Bölge Planlama Bölümü Şehir Planlama Projesi Raporu, İzmir.

TOSKAY, Tunca (1978), Turizm Olayına Genel Yaklaşım, İstanbul İktisat Fakültesi Yayınları.

UKAV, İsmail (2014). Adıyaman İlinde Kırsal Turizm Potansiyeli ve Geliştirme Fırsatları. "Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi", Cilt:13 Sayı:51 (15-33).

WTO, (2004). Rural Tourism in Europe: Experiences, Development and Perspectives, http://www.idestur.org.br/download/20120219145557.pdf Erişim Tarihi: 26.03.2015.

YALLAGÖZ, D. Tuba (2010), Alternatif Bir Turizm Çeşidi Olarak Kırsal Turizm: Çanakkale Bölgesi Ayvacık Yöresi Uygulaması, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

YENİÇARE, Elif. Kırsal Turizm Nedir ve Örnekler Üzerinde İrdelenmesi, Namık Kemal Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Ana Bölüm Dalı.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA AYI-İNSAN ÇATIŞMASINI ENGELLEMEYE YÖNELİK BİR ÖNERİ: AYI GÖZLEMCİLİĞİ

Çağdaş TURAN[1]
Serap ÖZDEMİR GÜZEL[2]

ÖZET

En kısa ve öz şekliyle "Gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak" olarak tanımlanabilecek sürdürülebilirlik kavramı, özellikle kitle turizminin meydana getirdiği olumsuz etkilerden dolayı turizm sektörü için de önem arz eden bir duruma gelmiştir. Bu kavramla beraber doğa turizmi, eko-turizm gibi doğa ile ilgili olan turizm çeşitlerine talep artmış, bu sayede turizm ürünleri ve destinasyonlar çeşitlenmiştir. Buradaki önemli noktalardan birisi sürdürülebilirliğin; yaban hayatı ve içinde barındırdığı canlılardan ayrı düşünülemeyeceğidir. Bu çalışmada, dünyada örnekleri görülen ayı gözlemciliğinin, Türkiye'de ayı popülasyonuna sahip bölgelerde uygulanabilirliğinin ortaya çıkarılması, bozayıların sürdürülebilir turizm kavramının içerisine dahil edilmesi, dolayısıyla ayı-insan çatışmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Araştırmayı ortaya koymak adına nitel araştırma yöntemi olan görüşme tekniği ile veri toplanmış,. elde edilen veriler analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre; turizm çeşitliliğinin arttırılması ve ayı-insan çatışmasının azaltılmasında önemli paya sahip olacağı düşünülen ayı gözlemciliğinin Türkiye'de uygulanabilir olduğu sonucu elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ursus Arctos, Bozayı, Sürdürülebilir Turizm, Ayı Gözlemciliği, Eko-turizm.

ABSTRACT

The concept of sustainability can be defined as the shortest way "leave a livable world for future generations", especially has come to an important issue for the tourism industry due to the negative impact caused by mass tourism. With this concept has increased to the demand of tourism types which are related nature such as nature tourism/ ecotourism, so tourism products and destinations are diversified. One important point is that sustainability; can not be considered separately from the wildlife. In this study aimed to reveal the applicability of bear viewing in the bear populations area in Turkey and inclusion into the sustainability tourism concept and prevent bear-human conflicts. Data which to reveal the research, were collected through interviews with the qualitative research methods and the findings of these interviews have been analyzed. According to the findings, the results were obtained that bear viewing, would be considered to have a significant share the increasing tourism diversity and reducing in bear-human conflicts, is applicable in Turkey.

Keywords: Ursus Arctos, Brown Bear, Sustainable tourism, Bear Viewing, Eco-tourism.

[1] Öğr. Gör., Maltepe Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı, cagdasturan@maltepe.edu.tr.
[2] Öğr. Gör., İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı, ozdemir.serapp@gmail.com

GİRİŞ

Sürdürülebilirlik kavramı, özellikle son yıllarda, hemen hemen tüm alanlarda karşımıza çıkan bir olgudur. Hızlı nüfus artışı, çarpık kentleşme ve doğal alanların kontrolsüzce tahrip edilmesi sonucu, kısacası beşeri yaşamın bir gerekliliği olarak ortaya çıkan bu kavram, tarımdan kentleşmeye, teknolojiden turizme birçok farklı alanda kabul görmüştür (Beyhan ve Ünügür, 2005: 79). Her ne kadar birbirinden uzak görünen disiplinlerin inceleme konusu olsa da Collin (2004)'in "bu günün ihtiyaçlarını karşılarken doğal kaynakları korumak ve gelecek nesillere iyi bir çevre bırakmak için yapılan faaliyetler" (Aktaran Kuter ve Ünal, 2009:147) olarak nitelediği sürdürülebilirlik kavramı, bu farklı disiplinleri aynı amaçlar doğrultusunda hareket etmeye zorlamaktadır. Turizmin ana gelir kaynaklarının doğal, kültürel ve tarihi güzellikler olduğu göz önüne alındığında sürdürülebilirlik kavramı daha da önem kazanmaktadır. Özellikle kitle turizminin neden olduğu tahribatlar, yerel halkın doğa ve kültürel özelliklerin korunması konusunda yeterince bilgilendirilmemesi ve ancak kısa dönemde kar sağlayan politikaların verdiği zararlar neticesinde turizm sektörü ana gelir kaynaklarını büyük bir hızla tüketmektedir. Günümüzde av ve yaban hayatının korunması ile ilgili sıkıntılara da bu pencereden bakmakta fayda olacaktır.

Türkiye'de geniş bir bölgede yaşayan bozayılar, koruma altında olan bir tür olmasına rağmen, ormanların tahrip edilmesi, Hidro Elektrik Santralleri (HES) ve baraj inşaatları gibi faaliyetler sonucu yaşam alanlarının gün geçtikçe daralması türü tehlikeye sokmaktadır. Bu daralma, bozayıların yerleşim yerlerine kadar inmelerine, meyve sebze bahçeleri ve arı kovanlarına zarar vermelerine, dolayısıyla yerel halk ile çatışmalarına neden olmakta, bu çatışmalar sonucu hem insanlar hem de bozayılar yaralanmakta, ölmektedir. Günümüzde bu çatışmaların önlenmesi, insanlar ve bozayıların dost bir şekilde yaşayabilme yollarının bilinmesi ve uygulanması ile ilgili birtakım faaliyetler yürütülmektedir.

Ayı-insan çatışmasını azaltmak, yaban hayatını korumak, yerel halkın ve canlıların daha rahat bir şekilde yaşam alanlarında hayatlarını sürdürebilmelerini sağlamak amacıyla ele alınan bu çalışmada Türkiye'de ayı gözlemciliğinin uygulanabilir olup olmadığının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırmada ayı gözlemciliği üzerinde durularak hem turizmin çeşitlendirilmesi hem de ayı türünün korunması ve yerel halk ile ayı arasında yaşanan çatışmanın en aza indirgenmesi hedeflenmiştir. Literatür taramasında ayı gözlemciliği ile ilgili sınırlı sayıda çalışmanın yer aldığı ve bu çalışmaların tümünün yurtdışı literatüründe olduğu görülmektedir. Bu sebeple, bu çalışma literatüre katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir.

I. KURAMSAL ÇERÇEVE

A. Sürdürülebilirlik Kapsamında Eko-turizm

Doğal çevrenin korunması, turizmi doğal çevre içinde onu gözeten, onunla bütünleşmiş bir içerik kazanması sürdürülebilir bir kavramı yaratırken, mevcut doğal ve kültürel kaynakların

korunması turizm faaliyetinin de sürdürülebilirliğini sağlamaktadır (Tuba ve Karahan, 2010: 28). Literatürde yer alan turizm çeşitlerinden; doğa turizmi, yaban hayatı turizmi, macera turizmi, kırsal turizm ve çiftlik turizmi eko-turizmle iç içe geçmiş kavramlardır. Eko-turizm "bazen yalnızca doğaya dayanan turizm türünü ifade ederken bazen de; çevreyi bozmayan, çevre kaynaklarına zarar vermeyen hatta kullanılan doğal kaynakların sürekli korunması ve doğru işletilmesine katkıda bulunan turizm türü olarak" tanımlanmaktadır (Akay ve Zengin, 2012: 116).

Bireylerin ve küçük grupların yerel halkın yaşantısını yerinde yaşayarak öğrenmesi amacıyla doğal alanlara seyahat etmeleri eko-turizm turlarıyla gerçekleştirilebilir. Bu çeşit kontrollü turlar sayesinde çevresel bozulmanın önlenmesi ve de yerel halkın ekonomik kazancının sağlanması amacı gerçekleştirilmiş olur (Arslan, 2005: 33). Sürdürülebilir eko-turizmin içerisinde yer alan ayı gözlemciliğinden bahsedilmeden önce araştırmanın sorunsalını oluşturan ayı-insan çatışması ve bozayılara değinmek faydalı olacaktır.

B. Bozayılar (Ursus Arctos)

Omurgalıların (Vertebras) en yüksek gurubunu kapsayan memeliler (Mamalia) sınıfının üyeleri, yavrularını göğüs bezlerinden salgıladıkları süt ile besledikleri için bu adı almışlardır. Türkiye, taşıdığı habitat özellikleri, konumu ve iklim şartlarıyla farklı türlerdeki memeli hayvanlara ev sahipliği yapacak özelliklere sahip bir coğrafya konumundadır (Özkazanç, 2012: 93). Söz konusu bu coğrafya içerisinde yaşayan memeli hayvanlar arasında en büyük karasal memeli unvanını bozayılar (Ursus Arctos) taşımaktadır (Özkazanç, 2012: 93). Bozayılar isimlerini kürklerinin renginden alırlar. Renkleri açık kremden siyaha kadar değişse bile, genelde kahverengi tonlarındadır.

Dünya'da ve Türkiye'de bozayı popülasyonu ile ilgili kesin rakamlar olmasa da, Türkiye'de bu rakamın 3000'in altında olduğu bilinmektedir. Özellikle en geniş yayılıma sahip olunan bölge Karedeniz'dir (Can, 2004). Türkiye'de yaşayan bozayılar içerisinde 600 kg ağırlığa kadar çıkan erkek bireylerinin varlığı bilinse de ortalama ağırlıklar 150 – 250 kg arasında değişmektedir. Uzunlukları 180 – 220 cm arasında değişir ve ortalama 30 – 40 yıl yaşarlar. Bozayılar hepçildir; yani hem et hem de otla beslenebilirler. Çeşitli bitkiler, bitki soğanları ve kökleri, meyveler, mantarlar, böcekler, balıklar, küçük memeliler nadiren de büyük memelileri yiyebilirler (http://www.bozayi.net, 03.03.2015). Hepçil bir canlı olması her türlü ortama uyum sağlamasında kolaylık sağlar. Deniz seviyesinden yüksek dağlara kadar birçok farklı habitatta yaşayabilirler. Genelde ormanlık ve taşlık alanlarda, gündüzleri rahatlıkla saklanabileceği insan etkisinden uzak bölgelerde yaşamayı tercih ederler (http://www.izmirdogalyasamparki.org, 03.03.2015).

Bozayılar yalnız yaşayan canlılardır; dişi ve erkek sadece çiftleşmek için bir araya gelir, sonrasında tekrar ayrılırlar. Dişiler yavrularını, yaklaşık olarak 2 yıl boyunca, tek başlarına büyütürler. Genelde 1 veya 2 yavru doğururlar. Bozayıların kış uykusuna yattığı genel kabul

edilmiş bir bilgi olsa da bu tam bir kış uykusu değildir. Arada sırada inlerinden çıkıp dolaşırlar fakat bu süreç içerisinde hiç beslenmezler. (Ertürk, 2008: 180). Özellikle uyandıktan sonra doğal yaşam alanlarında beslenme ihtiyaçlarını karşılayamayan bozayılar, insanların yaşam alanlarına yönelmekte ve insanla karşı karşıya kalmaktadır.

C. Ayı-İnsan Çatışması

Ayı-insan çatışması; "ayıların insanlara ait mal ve mülkleri istenmeyen bir şekilde kullandığı veya tahrip ettiği; vahşi ayıların insanlara zarar verdiği veya insanların ayıları can ve mal güvenliklerine doğrudan bir tehdit olarak algıladığı durumlar"dır (Dünya Hayvanları Koruma Derneği [WSPA], 2009: 1). Ayı - insan çatışmasının ortaya çıkmasına yol açan temel nedenler; hidroelektrik santralleri, turistik yapılaşma, yol yapımları, doğal alanlara doğru şehirleşme ve genişleme, madencilik faaliyetleri, korunması gereken alanların belli bir süre sonra korunamaması, korunan alanların yatırıma açılması olarak sıralanabilir (Doğal Hayatı Koruma Vakfı [WWF], 2012). Bozayıların yaşam alanlarının çeşitli nedenlerle azalmaya başlaması sonucu, aç kalan bozayılar yiyecek bulmak adına insan yaşam alanlarına inmekte ve bu durum sonucunda ayılarla karşı karşıya kalan halk arasında çatışma yaşanmaktadır (Doğa Derneği, 2012). Bu çatışmalar sonucunda hem ayılar hem de insanlarda yaralanmalar, nadiren de olsa ölümler söz konusu olabilmektedir.

Ayı-insan çatışmasında ayıların avlanması çatışmanın ortadan kaldırılmasında çözüm üretmeyecek (Doğa Derneği, 13.03.2015), aksine doğanın dengesi bozulacaktır. Bu nedenle daha yapıcı çözüm önerilerinin üretilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede ayı-insan çatışması ile ilgili birtakım projeler yürütülmektedir. Bu projelerden biri Avrupa Birliği desteği ile yürütülen *Kaçkar Dağları Projesi*'dir. Bu proje kapsamında Artvin Yusufeli'nde yaşayan bir bozayıya izleme cihazı takılmış ve bu ayı 3 yıl boyunca izlenmiştir. Amaç, ayılar hakkında detaylı bilgi kazanımıdır. Ayıların yaşam alanlarının kontrolü, alışkanlıkları ve insanların yaşam alanlarına hangi durumlarda geldikleri ortaya çıkarılmak istenilmiştir. Proje kapsamında bölgede bozayıların zarar verdiği bazı bahçelere elektroşoklu tel çitler kurularak bozayılar uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Bozayıların zarar verdiği arı kovanlarına yönelik ise 3m yükseklikte arı platformları oluşturularak çözüm sağlanmıştır (Tema Vakfı, 13.03.2015). Diğer bir proje ise Doğa Derneği tarafından Dünya Hayvanları Koruma Derneğinin desteğiyle yürütülen *Bozayı Araştırma Koruma Projesi*'dir. Projenin ana amacı "Türkiye'de insan-bozayı çatışmasının doğru anlaşılmasını sağlamak ve ilgili kişi, grup ve kurumların kapasitelerinin arttırılması ve çatışmanın azaltılması"dır (http://bozayi.net, 21.03.2015). Bu projede Kaçkar Dağları Projesi'nden faklı olarak bozayı eğitim çalışmaları kapsamında "Öğretmen Rehber Kitabı", "Öğrenci Etkinlik Kitabı", "Gezici Bozayı Çantası" geliştirilmiştir ve proje devam etmektedir (http://bozayi.net, 21.03.2015).

Ayı-insan çatışmalarını en aza indirgemek için dikkate alınması gereken bazı hususlar söz konusudur. Bunlar (Distefano, 2005: 17-22; Şafak, 2008:5; WSPA, 2009: 2-3; WWF, 2012);

1. Bozayıların yaşam alanlarının korunması, daraltılmaması,
2. Özellikle bozulan yaşam alanlarında beslenmelerini sağlayacak restorasyonların yapılması (meyve ağaçlarının ekilmesi),
3. Korunan alanların yatırım için önünün açılmaması,
4. Yöre halkının eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi,
5. Devlet ve ilgili sivil toplum kuruluşlarını ayı-insan çatışması konusunda bilgilendirmek,
6. İnsan yemeği, arı kovanları, kuşyemi, meyve ağaçları gibi ilgi çekici maddelerin çatışma alanı veya çevresinden uzaklaştırılması,
7. Koruyucu önlemler alınması (köpek, ateşli silah, bıçak vb.),
8. Çatışma alanında elektrikli çit, arı platformları, dayanıklı atık konteynerleri gibi fiziksel engellerin kullanılması,
9. Alternatif yüksek maliyetli hayvancılık uygulamaları (hareket algılayıcılar, kimyasallar, ışık, siren vb.),
10. Bozayıları korumaya yönelik teşvik programları uygulanması,
11. Bozayıların sebep olduğu maddi hasarların tolerans edilmesidir.

D. Ayı Gözlemciliği

Özel ilgi turizminin alt türü olan doğa turizmi ya da yaban hayatı turizmi içerisinde yer alan ayı gözlemciliği Dünya'da özellikle Kuzey Amerika, Kanada gibi bölgelerde yapılan bir açık hava rekreasyon faaliyetidir. Ayı gözlemciliği, ayıların yaşam alanlarının izlenmesi faaliyetidir. Ayı gözlemciliği sayesinde yaban hayatının sürdürülebilir hale geldiği, gerek türün korunması gerekse yerel halka ekonomik fayda yaratması açısından önem arz ettiği bilinmektedir.

Dünya'da bozayı popülasyonunun dağılımı Kuzey Amerika, Avrupa (Romanya, Finlandiya, Yunanistan, İspanya, İzlanda, İsveç, Avusturya, Norveç, Bulgaristan, Polonya, İtalya, Slovakya, Fransa) ve Asya'yı (Rusya, Türkiye, Çin, Hindistan, Japonya, Moğolistan, Pakistan, Kore, Irak, İran) kapsamaktadır (Servheen vd., 2014: 8-9; http://www.bearsoftheworld.net, 21.03.2015). Belirtilen bu ülkeler içerisinden Kanada, Amerika, Romanya, Finlandiya, Norveç, Yunanistan, yaban hayatı turizminin bir alt kolu olan ayı gözlemciliği konusunda ön plana çıkmaktadır (http://www.responsibletravel.com, 21.03.2015). Belirtilen ülkelerde ayı gözlemciliği turları bu konuda uzmanlaşmış acentalar tarafından yürütülmektedir. Ayı gözlemciliği faaliyetleri genelde 3-4 kişilik küçük gruplar şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu grupların başında yaban hayatı konusunda sertifika sahibi, bölgeyi iyi tanıyan uzman rehberler yer almaktadır. Bunun yanı sıra tura katılan kişilere de, örneğin ayı ile karşılaşmaları durumunda nasıl davranmaları gerektiği konusunda, tur öncesi eğitim verilmektedir. Tura katılacak grup bölgenin coğrafi konumu dikkate alınarak, ilgili bölgeye bot, helikopter, küçük uçak ya da kara araçları vasıtasıyla götürülür. Bazı bölgeler de ise gözlemler korunaklı araçların içerisinde ya da platformlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Servheen vd., 2014: 32).

Uluslararası Doğayı Koruma Derneği (IUCN) tarafından yapılan bir araştırma sonucunda acenta şirketlerinin %53'ü ayı gözlemciliğinin işleri için çok önemli olduğunu belirtmiştir. Bu durumun sebebi diğer turlara göre bu turlardan daha fazla gelir elde etmeleridir. Bunun yanı sıra ayı gözlemciliği bölge istihdamına sezonluk katkı sağlamaktadır (Servheen vd., 2014: 41).

YÖNTEM

Araştırmada, Türkiye'de belli bölgelerde yaşanan ayı-insan çatışmasını en aza indirgemek ve yaban hayatını korumak adına Türkiye'de Ayı Gözlemciliği'nin uygulanabilirliğinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma "algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39). Nitel araştırma belli bir konunun derinlemesine irdelenmesini sağlar ve genelleme araştırmanın temel amacını oluşturmaz (Yıldırım ve Şimşek, 2011; 57). Araştırmada sosyal bilimlerde en çok kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniğinin yazılı hale getirilmiş biçimi olan açık uçlu soru formu kullanılarak veri toplanmıştır. Görüşme; önceden belirlenmiş bir amaç doğrultusunda soru cevap esasına dayalı bir iletişim sürecidir (Stewart ve Cash, 1987: 7). Görüşmede esas amaç görüşülen konuyla ilgili kişinin gerçek düşüncelerini ortaya çıkarmaktır. Açık uçlu soru formunda sorular kişilere yazılı olarak gönderilmekte ve kişilerden de yazılı olarak cevaplar alınmaktadır. Bu şekilde konu hakkında kişilerden anlamlı yanıtlar alınırken, kısa ve yorumlanabilir sonuçlara da ulaşılmaktadır (Kozak, 2014: 107). Açık uçlu soru formu tekniğinin tercih edilmesinde, katılımcılardan hızlı bir şekilde geri dönüş alınması, katılımcı bilgilerinin bilinmemesi ve bu durumun kişilerin düşüncelerini daha özgür bir şekilde paylaşmasına olanak tanıması, iletişim sorunu yaşayan kişilere de uygun olması etkili olmuştur.

Araştırma alanı Doğu Karadeniz Bölgesi olarak belirlenmiştir. Araştırma alanı olarak Doğu Karadeniz bölgesinin seçilme nedeni; bu bölgede ayı-insan çatışmasının yoğun bir şekilde yaşanması ve en geniş ayı popülasyonuna sahip olmasıdır. Çalışmanın veri toplama aşamasında görüşülecek kişilerin seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi ana kütleye benzer küçük bir gruptan örnek seçilmesidir. Amaçlı örnekleme zengin bilgiye ulaşılması konusunda çalışmaya yöntem açısından güç kazandırmaktadır (Patton, 2002: 231). Bu kapsamda araştırma alanında, ayı-insan çatışması üzerine yürütülen projelerde yer alan kişiler, yaban hayatını koruma üzerine çalışan uzmanlar, turist rehberleri ve akademisyenler ile görüşülmüştür. Tablo 1'de katılımcılara ait demografik bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1: Katılımcılara ait Demografik Bilgiler

Cinsiyet	Eğitim Durumu	Yaban Hayatı üzerine Deneyimi	Mesleği
Erkek	Ön lisans	5 yıl ve üzeri	Dağ ve Doğa rehberi
Erkek	Lisans	5 yıl ve üzeri	Orman Mühendisi - Kırsal Turizm Uzmanı
Erkek	Lisans	5 yıl ve üzeri	Mühendis
Erkek	Yüksek Lisans	5 yıl ve üzeri	Doğa Korumacı & Turist Rehberi
Erkek	Yüksek Lisans	5 yıl ve üzeri	Turist Rehberi
Erkek	Yüksek Lisans	5 yıl ve üzeri	Araştırma Görevlisi
Erkek	Doktora	5 yıl ve üzeri	Akademisyen
Erkek	Doktora	5 yıl ve üzeri	Biyolog
Erkek	Doktora	5 yıl ve üzeri	Orman Müh.
Kadın	Yüksek Lisans	1 yıl	Arkeolog
Kadın	Doktora	5 yıl ve üzeri	Akademisyen

Demografik sorular hariç açık uçlu üç adet sorudan oluşan soru formu e-posta yoluyla katılımcılara gönderilmiştir. 01-25 Mart 2015 tarihleri arasında toplam 12 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılardan biri, sorulara eksik yanıtlar vermesi sebebiyle çalışma dışında tutulmuştur. Toplam 11 kişiden elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile yorumlanmıştır. Betimsel analizde "veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir" (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224).

BULGULAR

A. Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan kişilerin demografik özellikleri incelendiğinde; katılımcıların 2'sinin kadın, 9'unun erkek olduğu görülmektedir. Eğitim durumları ise ön lisans mezunu (1), lisans (2), yüksek lisans (4), doktora (4) olarak gruplanmıştır. Katılımcıların yaş durumlarına bakıldığında 20-29 yaş aralığı (2), 30-39 (6), 40-49 (3) kişidir.

B. Ayı Gözlemciliği ile İlgili Görüşlere Yönelik Bulgular

"Ayı gözlemciliği hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltildiğinde katılımcıların üçü ayı gözlemciliğinin Türkiye'de yeterli ilgiyi göremediğinin altını çizmiştir. Katılımcılardan bir diğeri ise bu durumun sebebinin geri kalmış bir ülke olunmasına ve mevzuatın yetersiz olduğuna bağlamakta ve şu şekilde ifade etmektedir:

Geri kalmış bir ülkeyiz. Turizmde destinasyon olarak sunulabilecek bir konu fakat az gelişmişliğimiz nedeniyle gerçekleştiremiyoruz. Yürüyüş ve doğa gözlem turlarında sadece rast gelirsek dürbün veya çıplak gözle izliyoruz. Destinasyonumuz konu için uygun, hangi aylarda ayın hangi günleri nerede en sağlıklı gözlem olur bilinmekte fakat gerçekleştirmek için yasal mevzuat yok. Yerel halktan hayvanlara zarar gelir diye de korkumuz var.

Ormanın en büyük memeli hayvanı olan ayının, bir kültür olduğunu belirten bir kişi ayıların yaşayış tarzının deneyim ve bilgelikle dolu olduğunu belirtmiştir. Bu görüşe yakın diğer bir görüş ise ayıların popülasyon, davranış, biyoloji ve diğer bir çok özelliğinin ortaya konması açısından ayı gözlemciliğinin önemli olduğunu dile getirmiştir. Katılımcılardan üçü, ayı-insan çatışması yaşanan alanlarda ayı gözlemciliğinin çatışmanın yaşanmaması konusunda olumlu etkilerinin olacağını ifade etmişlerdir. Ayı gözlemciliğinin toplumun bakış açısını olumlu yönde değiştireceğini ifade eden bir kişi şu şekilde belirtmiştir:

"Ayıların zararlı ve tehlikeli oldukları konusunda toplumun büyük bir bölümü üzerindeki algının düzeltilmesi için, ayıların davranışlarının ve yaşam alanlarının izlenerek topluma doğru bilgilerin aktarılması önemli."

Ayı gözlemciliğinin turizmin çeşitlenmesinde önem arz ettiği, benzer bir yorumda ise eko-turizm açısından yüksek potansiyel taşıyan bir aktivite olduğu elde edilen bulgular arasındadır. Diğer bir bulgu ise ayı gözlemciliğinin macera turizmine hitap ettiğidir. Dünyada uygulama alanlarına sahip olan ayı gözlemciliğinin Türkiye'de uygulanabilirliğinin belirli koşullar dâhilinde mümkün olduğunu belirten bir kişi, sağlıklı uygulanması durumunda hem doğanın korunmasında hem de yerel toplulukların ekonomisine katkı sağlanmasında önemli olacağını belirtmiştir. Bu bulgu literatürde yer alan diğer çalışmaların bulguları ile paralellik göstermektedir (Richardson vd. 2012; Chanteloup, 2013).

C. Ayı Gözlemciliğinin Türkiye'de Uygulanabilirliğine Yönelik Bulgular

Katılımcılara "Ayı gözlemciliğinin Türkiye'de uygulanabilirliği hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiş, on bir katılımcı içerisinden onu uygulanabilir olduğunu söylemiş, biri ise yüksek maliyet gerektirdiğinden uygulanmasının zor olduğunu belirtmiştir. Bununla beraber ayı gözlemciliğinin uygulanabilir olduğunu söyleyen katılımcılardan birisi, uygulanabilirliğine neden olarak düşük maliyeti göstermiştir. Uygulanabilirliğine evet diyenlerden dördü en elverişli uygulama alanının Doğu Karadeniz bölgesi olduğunu belirtmiştir. Elde edilen bu bulgu Kara ve Aydemir'in (2012) "Artvin bölgesi en fazla bozayı türüne sahiptir ve bozayılar bölgede izlenebilecek yaban hayvanlarındandır" sonucu ile paralellik göstermektedir. Katılımcılardan birisi ayı gözlemciliğinin Amerika, Kanada ve İskandinav ülkelerinde yapılanlardan farklı olacağını, çünkü Türkiye'de yaşayan bozayıların uzun süreli rahatsız edilmelerinden dolayı daha ürkek olduğunu belirtmiştir. Bir diğer katılımcı da bu ürkekliği desteklerken bunun pozitif bir durum olduğunu çünkü gözlemcilerin, insana alışmamış ve doğal özelliklerini korumuş canlıları izlemekten daha büyük keyif aldığını belirtmiştir.

Çoğunluk tarafından belirtilen bir husus ise rehberlik hizmetlerinin uzman kişiler tarafından yapılma zorunluluğudur. Nitekim bir katılımcı bu hizmeti verecek kişiler arasında yerel halktan da birisinin olması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcılardan bir diğerinin üzerinde durduğu konu ise ayı gözlemciliğinin uygulanma şekilleri ile ilgilidir. Bu kişiye göre ayılar tamamen kendi doğal alanları içerisinde, herhangi bir dış müdahale yapılmadan gözlemlenmelidir. Ayıları gözlem yerine çekebilmek adına koku-yem/leş gibi cezbedici maddeler kesinlikle kullanılmamalıdır. Elde edilen diğer bir bulgu ise ayı gözlemciliği esnasında gerçekleşecek olan konaklama ve yeme içme ihtiyacının yerel halktan karşılanması gerektiğidir. Aynı şekilde gözlemcilik faaliyetleri ile ilgili yerel halk bilgilendirilmeli ve halkın desteği alınmalıdır. Türkiye'de yapılan bir çalışmada ise ayılar konusunda yerel halkı bilinçlendirecek programların olmadığı sonucu elde edilmiştir (Can ve Togan, 2004: 52). Bu sonuç çalışmada elde edilen bulgu ile benzer özellik göstermektedir.

D. Ayı Gözlemciliği Uygulamasının Olası Sonuçlarına Yönelik Bulgular

Katılımcılara "Ayı Gözlemciliği Uygulamasının" olası sonuçları sorulduğunda, büyük çoğunluk ayı gözlemciliği uygulamasının ayı-insan çatışmasının azaltılmasında etkili olacağını belirtmiştir. Katılımcılardan biri, çatışma yaşanan alanlarda yapılacak olan turizm faaliyetlerine yerel halkın da dahil olması gerektiği, bu şekilde hem yerel halka ekonomik fayda sağlanacağı hem de söz konusu çatışmanın azaltılacağını dile getirmiştir. Ayı gözlemciliğinin, türün doğal habitatı ile birlikte korunmasına katkı sağlayacağı ve bozayı farkındalığını arttıracağı elde edilen bulgular arasındadır. Bir diğer bulgu ise türlerin takibinin kolaylaşacak olmasıdır.

Ayı gözlemciliği uygulamasının olumlu sonuçları olmasına rağmen olumsuz yanları da söz konusudur. Katılımcılardan üçü ayı türlerinin insanlarla bu kadar yakın temasta bulunmasının, bölge halkının yaşantısını tehlikeye. sokabileceğini belirtirken, bazı kötü niyetli kişilerinde bu durumu kullanarak ayılara zarar verebileceklerinin altını çizmiştir. Bir diğer görüş ise ayıların bölgede yol açtıkları zararlardan tur şirketlerinin sorumlu tutulacağıdır. Elde edilen bir diğer bulgu ayı gözlemciliğinin yanlış uygulanmasının ayı insan çatışmasının arttırabileceği yönündedir

SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizmin ekonomiye ve istihdama olan etkisi düşünüldüğünde yaban hayatı, turizm ile birlikte gelir kaynağı haline dönüşebilmektedir. Özellikle bu durum ekonomik fayda sağlayan yerel halkın yaban hayatına bakış açışını değiştirmekte ve korumacı bir anlayış benimsemesini sağlamaktadır (Distefano, 2005: 26).

Yapılan çalışmada Türkiye'de ayı gözlemciliğinin uygulanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle, Doğu Karadeniz bölgesinin ayı gözlemciliği için uygun bir alan olduğu ve bu bölgede pilot çalışmalarla ayı gözlemciliği turlarına başlanılmasının faydalı olacağı görüşü elde edilmiştir. Diğer bir sonuç ise ayı gözlemciliği için uygun bir iklime sahip olunduğudur. Belirtilen diğer bir husus ise ülkede yaşayan bozayıların diğer ülkelerde gözlemlenenlere, diğer bir ifade ile

evcilleştirilen bozayılara göre daha yabani olmasıdır. Ayrıca bu durumun ayı gözlemcileri için çekicilik unsuru olacağı belirtilmiştir.

Turizm çeşitliliğinin arttırılması konusunda paya sahip olan ayı gözlemciliğinin, ayıların daha iyi tanınması ve korunması açısından önemli olduğu, bunun yanı sıra doğru uygulanması sonucu ayı-insan çatışmasının azaltılmasına katkı sağlayacağı elde edilen diğer bir sonuçtur. Ayıların yaşam alanlarının işgal edilmemesi, ayılara yönelik yem yerlerinin hazırlanması, meyve tohumlarının doğal yaşam alanlarına dikilmesi ve meyve bahçeleri oluşturulmasının ayı-insan çatışmasını önlemede etkili olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir sonuç ise ayı gözlemciliği turuna katılan kişilerin konaklama ve yeme-içme ihtiyaçlarının yerel işletmeler tarafından karşılanması gerektiğidir. Böylece yerel halk bu durumdan ekonomik fayda sağlayacak ve türün korunmasını destekleyecektir. Çalışmada ayı gözlemciliğinin uygulanacağı alanın iyi belirlenmiş olması, uzman bir rehberin hatta bölgeyi iyi tanıyan yerel halktan bir kişinin de tura eşlik etmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak Türkiye'de ayı gözlemciliği uygulamasında şu hususlara dikkat edilmelidir:

- Tur 3-4 kişilik küçük gruplardan oluşmalıdır.
- Konaklama ve yeme-içme için mutlaka yerel işletmeler kullanılmalı ve yerel halk istihdam edilmelidir.
- Ayı türleri ve turun uygulanacağı bölge konusunda eğitim almış uzman rehberlerle çalışılmalıdır.
- Yerel halka ve tura katılacak kişilere çeşitli eğitimler verilmelidir.
- Daha güvenli bir gözlem için yüksek platformlar kullanılmalıdır.
- Yaban alanlarında beslenmeleri için çeşitli iyileştirmeler yapılmalıdır. Ayıların yaşam alanlarına meyve ağaçlarının ekilmesi gibi…
- Yerel halk ve tura katılan kişiler konakladıkları çevrede yiyecek, çöp vs. bırakmamalıdır.

Bu araştırma Doğu Karadeniz bölgesinde yaban hayatı konusunda uzman kişiler ile sınırlandırılmıştır. Gelecek çalışmalar aynı bölgede yaşayan yerel halkın ayı gözlemciliğine yönelik görüşlerini ortaya çıkarabilir. Aynı zamanda farklı bölgelerle uygulanabilmesi ve araştırmadaki örneklem sayısının artırılması daha farklı ve sağlıklı yorumların yapılmasına yardımcı olabilecek ve literatüre ayı gözlemciliği konusunda katkı sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

AKAY, Bayram ve Burhanettin ZENGİN; (2012), "Ekoturizm Kaynaklarının Geliştirilmesi: Doğu Marmara Bölgesi Örneği", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 14 (23), ss. 115-122.

ARSLAN, Yunus; (2005), "Erdek ve Çevresinin Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 13, ss. 29-53.

BEYHAN, Ş. Gülin ve Mete S. ÜNÜGÜR; (2005), "Çağdaş Gereksinmeler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Modeli", **İtü Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım**, 4(2), ss. 79-87.

CAN, E. Özgün; (2004), "**Status, Conservation and Management of Large Carnivores in Turkey"**, http://www1.nina.no/lcie_new/pdf/635012243306881534_COE%20LCs%20in%20Turkey%202004.pdf, Erişim Tarihi: 24.04.2015.

CAN, Ö. Emre ve İnci TOGAN; (2004). "Status and Management of Brown Bears in Turkey", **Ursus**, 15(1), ss. 48-53.

CHANTELOUP, Laine; (2013), "Wildlife as a Tourism Resource In Nunavut", **Polar Record,** 49 (250), ss. 240–248.

DISTEFANO, Elisa; (2005), "**Human-Wildlife Conflict Worldwide: Collection Of Case Studies, Analysis Of Management Strategies And Good Practices**", SARD Initiative Report, http://www.fao.org/3/a-au241e.pdf, Erişim Tarihi: 14.03. 2015.

DOĞA DERNEĞİ, **"Ayı İnsan Çatışması Artarak Devam Edecek",** http://www.dogadernegi.org/ayi-insan-catismasi-artarak-devam-edecek.aspx, Erişim Tarihi: 13.03.2015.

DOĞA DERNEĞİ; (2012), **"Doğada Dört Yıl-2008-2011"**, http://www.dogadernegi.org/userfiles/2012-Faaliyet-Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 01.03.2015.

DOĞA KORUMA MERKEZİ, http://dkm.org.tr/Dosyalar/YayinDosya_qHFXug0l.pdf, Erişim Tarihi: 21.03.2015.

DOĞAL HAYATI KORUMA VAKFI (WWF); (2012), **"Ayı ve İnsan Neden Karşı Karşıya?"**, http://www.wwf.org.tr/?1488, Erişim Tarihi: 13.03.2015.

DÜNYA HAYVANLARI KORUMA DERNEĞİ (WSPA); (2009), **"İnsan- Ayı Çatışmasını Azaltma İlkeleri"**, http://bozayi.net/insan-ayi-catismalarini-azaltma-ilkeleri, 14.03.2015.

ERTÜRK, Alper; (2008), "Türkiye Ormanlarında Yaban Hayatı", iç. Ülgen, Hüma ve Uğur Zeydanlı(Ed.), **Orman ve Biyolojik Çeşitlilik**, Doğa Koruma Merkezi, Ankara, ss.173-187.

http://bozayi.net/proje-hakkinda, Erişim Tarihi: 21.03.2015.

http://www.bearsoftheworld.net/brown_bears.asp, Erişim Tarihi: 21.03.2015.

http://www.bozayi.net/turkiye-bozayilari, Erişim Tarihi: 03.03.2015.

http://www.izmirdogalyasamparki.org.tr/Pages/Animals.aspx?id=128&cid=1&mid=31, Erişim Tarihi: 03.03.2015.

http://www.responsibletravel.com/holidays/bear-watching, Erişim Tarihi: 21.03.2015.

KARA, Sedat ve Yunus AYDEMİR; (2012), **"Artvin İlinde Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023"**, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 12. Bölge Müdürlüğü Artvin Şube Müdürlüğü, http://bolge12.ormansu.gov.tr/12bolge/Files/Artvin%20Do%C4%9Fa%20Turizmi%20Eylem%20Plan%C4%B1.pdf, Erişim Tarihi: 24.04.2015.

KOZAK, Metin; (2014), **Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri**, Detay Yayıncılık, Ankara, 256s.

KOZAK, Metin; (2014), **Sürdürülebilir Turizm: Kavramlar-Uygulamalar**, iç. Metin, KOZAK (Ed), Detay Yayıncılık, Ankara, ss. 7.

KUTER, Nazan ve Emre H. ÜNAL; (2009), "Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri", **Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, 9 (2), ss. 146-156.

ÖZKAZANÇ, N. Kaan; (2012), "Sökü Yaban Hayatı Koruma Alanı'nda Tespit Edilen Büyük Memeli Hayvanlar", **Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, 21, s. 92-99.

PATTON, M. Quinn; (2002), **Qualitative Research & Evaluation Methods**, Third Edition, Sage, USA, 589 s.

RICHARDSON, Leslie; Tatjana, ROSEN; Kerry, GUNTHER ve Chuck, Schwartz; (2014), "The Economics of Roadside Bear Viewing", **Journal of Environmental Management,** 140, ss. 102-110.

SERVHEEN, Christopher; Stephen, HERRERO ve Bernard PEYTON; (2014), **Bears: Status Survey and Conservation Action Plan**, IUCN, USA, 311 s.

STEWART, J. Charles ve B. William Cash; (1987). **Interwieving: Principles and Practices**, Fourth Edition, Wm. C. Brown Pub, Dubuque, IO.

ŞAFAK, İsmail; (2008), "Av Ve Yaban Hayatı Yönetiminde Çatışmalar (Sektördeki Taraflar, Sorunları Ve Sonuçları)", **1. Türkiye Av ve Yaban Hayatı Sempozyumu ve Sektörel Sergisi**. 17-20 Nisan 2008, Side-Antalya, 11s.

TEMA VAKFI, **"Türkiye Erezyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı, Kaçkar Dağları Projesi, Bozayı- İnsan Çatışmasına Çözüm Getirdi"**, http://www.tema.org.tr/web_149662_1/entitialfocus.aspx?primary_id=539&type=2&target=categorial1&detail=single&sp_table=&sp_primary=&sp_table_extra=&openfrom=sortial, Erişim Tarihi: 13.03.2015.

TUBA, Orhan ve Faris KARAHAN; (2010), "Uzundere İlçesi ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi", **Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, 11 (1), ss. 27-42.

YILDIRIM, Ali ve Hasan ŞİMŞEK; (2011), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 8. Basım, Şeçkin Yayıncılık, Ankara, 366s.

FESTİVALLERİN KATILAN ZİYARETÇİLER ÜZERİNE ETKİLERİ: ALAÇATI OT FESTİVALİ ÖRNEĞİ

Esin ÖZKAN[1]
Samet Can CURKAN[2]
Engin Can SARAK[3]

ÖZET

İhtiyaçların ve beklentilerin hızla değiştiği uluslararası turizm piyasasından daha fazla pay alma çabası içinde bulunan ülkeler, mevcut turistik ürünlerinin yanı sıra, turizmi çeşitlendirme ve alternatif turizm faaliyetleri yaratma yoluna gitmektedirler. Turizme katılan kişi sayısı ile turistik istek ve ihtiyaçlarda görülen değişiklikler, kültür bazlı, yavaş ama emin bir gelişme sürecindeki kırsal turizm kaynaklarına dayalı olan, yörenin tüm geleneksel yaşamına ilişkin özellikleri bünyesinde barındıran turizm çeşitlerine doğru olmaktadır. Bu şekilde, rekabet üstünlüğü ve sürdürülebilirliğin sağlanması, turizm sezonun uzatılması, mevsimlere yayılması gibi olumlu etkiler yaratılmaya çalışılmaktadır.

Günümüzde insanların sıkça takip ettiği, ilgilerini çeken ve günlük hayatın stresinden uzaklaşmak için kaçamak olarak yaptıkları, hafta sonları tatillerinde veya yılın belirli dönemlerinde periyodik olarak düzenlenen şenliklere, eğlencelere ve festivallere katılma ve eğlenme arzuları günden güne artmaktadır. Buna paralel olarak turizm destinasyonları da, meşhur bir ürünü olan köyler ve kasabalar, kendilerine ait öz değerleri olan toplumlar; insanların isteklerini ve taleplerini karşılamak amacıyla şenlikler ve festivaller düzenlemeye başlamışlardır. Düzenlenen bu şenlik ve festivallerin amacı sadece bunlarla da sınırlı olmamakla birlikte; bölgelerin turizm hareketlerini canlandırma, ekonomik olarak kazanç sağlama, bölgenin ürününü tanıtma ve pazarlamayı da içermektedir.

Alaçatı Ot Festivali'nin Alaçatı'ya etkilerinin ve festivale katılan ziyaretçilerin festival hakkındaki düşüncelerinin saptanmaya çalışıldığı bu çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır. Anket yoluyla toplanan bilgiler, SPSS 19.0 istatistik paket programı ile analiz edilmiştir. Veriler, tanımlayıcı ve çıkarımsal istatistik bazında ele alınmış ve güvenilirlik analizi, faktör analizi ve varyans analizi yapılmıştır.

Araştırma sonuçları, Alaçatı Ot Festivali'nin Alaçatı'nın tanıtımında olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Festivale katılan ziyaretçiler, festivalin yerel halka becerilerini sergilemek ve ekonomik kazanç sağlamak için fırsat sağladığını belirtmektedir. Ayrıca festival, yerel kültürün korunması konusunda bölge halkının bilinçlenmesini sağlamaktadır. Bunun yanında festival ile ilgili yapılan tanıtım faaliyetlerinin ve festival etkinliklerinin yetersiz olduğu sonuçlarına da ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Festival Turizmi, Çeşme, Alaçatı, Alaçatı Ot Festivali.

[1] Ege Üniversitesi Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu, esin.ozkan@ege.edu.tr, Tel: 0532 6523230, Faks: 232 7249529
[2] Ege Üniversitesi Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu, samet.can.curkan@ege.edu.tr Faks: 232 7249529 Bildiri sunacak**
[3] İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, engnengn@hotmail.com

THE EFFECTS OF FESTIVALS ON FESTIVAL VISITORS: THE CASE OF ALACATI HERB FESTIVAL

Esin ÖZKAN
Samet Can CURKAN
Engin Can SARAK

ABSTRACT

Countries which try to get a greater share from the international tourism market where needs and expectations are changing rapidly work for promoting the diversification of the tourism industry and alternative tourism activities in addition to existing tourism products. Changes in tourist demand and needs occurring with increasing number of people involved in tourism occur in forms of tourism which are based on culture and rural tourism resources in a slow but sure development process and incorporate all features related to the traditional life of the region. In this way, it is intended to create positive outcomes such as gaining competitive advantage, establishing sustainability, improving the seasonal spread of tourism and the extension of the tourist season.

Nowadays, people's desires to enjoy and participate in feasts, festivals and entertainment held on weekends or during certain periods of the year that are attractive and frequently followed by them to get away from the stress of everyday life are increasing day by day. In parallel, the tourism destinations, the villages and towns that are famous with their own products and communities with their self-worth also started to organize feasts and festivals in order to meet people's demands and desires. The purpose of these feasts and festivals are not just limited to these; however, the revival of the tourism activities, providing economic gains, promotion and marketing of the products in the regions are also included.

Survey method was used in this study which aims to determine the effects of Alaçatı Herb Festival on Alaçatı town and the opinions of local people about the festival. SPSS 19.0 statistical software was used to analyze data collected from surveys. The data were discussed in terms of descriptive and inferential statistics. Factor analysis, reliability analysis, and variance analysis were performed.

The research results have shown that Alaçatı Herb Festival has positive effects on promotion of Alaçatı. Visitors of the festival state that the festival gives local people an opportunity to show their skills and to gain economic benefit. Moreover, the festival makes local people conscious of protection of the local culture. On the other hand, the results of this study have also revealed that the promotional activities arranged for the festival and other activities during the festival were insufficient.

Keywords: Tourism, Festival Tourism, Çeşme, Alaçatı, Alaçatı Herb Festival.

GİRİŞ

Günümüzde festivaller düzenlendikleri bölgelerde marka değeri oluşturan etkinliklerdir. Berlin Film Festivali ve Cannes Film Festivali gibi uluslararası festivaller her yıl düzenlendikleri tarihlerde turizm hareketinin canlanmasında önemli ölçüde rol oynamaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre Türkiye'de her yıl 400 civarında festival düzenlenmektedir.

Alaçatı Ot Festivali 26 – 29 Mart 2015 tarihleri arasında altıncısı gerçekleşen bölgesel bir organizasyondur. Alaçatı Ot Festivali yerel yönetim ve özel sektör iş birliği ortaklığında yerel halk ve ziyaretçileri kaynaştırır. Ayrıca festival ile bölgede turizm sezonunun başladığı kabul edilmektedir. Etkinliğin düzenlenmesinin ana amacı yaz aylarına sıkışan kısa turizm sezonunun uzatmak ve bölgedeki turizm faaliyetlerini çeşitlendirmektir.

Araştırma Alaçatı Ot Festivalinin Alaçatı'ya ve festivale katılanlar üzerindeki etkilerini belirlemek için yapılmıştır. Ziyaretçilerin festival hakkındaki görüşlerinin tespit edilmesi, festival sırasında ziyaretçilerin karşılaştığı sorunlar, festivalin ziyaretçiler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini saptamak çalışmanın ana amaçları arasındadır.

Bir araştırmaya göre festivallerin; eğitim, eğlence, turizm, sosyal etkileşim, ticaret, iş ve ilham kaynağı şeklinde yedi çeşit fonksiyonu vardır (Gül vd., 2013: 214). Kısa dönemde ve yüksek yoğunlukta gerçekleşmesi, bunun yanında yılda bir kere ve kamuya açık şekilde olması sebebiyle festivaller bir bölgenin tanıtılmasında ve imajının gelişmesinde etkin rol oynamaktadır. Bu doğrultuda, Alaçatı Ot Festivalinin ziyaretçiler üzerine olan etkilerinin belirlenmesi, festivalin daha başarılı bir şekilde gerçekleşmesinde ve mevcut sorunların belirlenip giderilmesinde önem teşkil etmektedir.

Araştırmanın sonucunda, ziyaretçilerden elde edilen cevaplarla birlikte festivalin çevreyle ve katılımcılarla etkileşim içinde yapılmasının festival açısından daha verimli olacağı öngörülmektedir. Ziyaretçilerin beklentilerinin saptanması, festivalin eksiklerinin belirlenmesinde ve bu doğrultuda da katılımcı sayısının artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmanın sonucunda elde edilen veriler yerel yönetimler ile paylaşılarak festivalin daha uzun ömürlü olmasını sağlamak amacıyla kullanılmalıdır.

Festivallerin katılan ziyaretçiler üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla yapılan çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde festival kavramından, festivallerin kısa tarihçesinden, daha önce yapılmış çalışmalardan ve Alaçatı Ot Festivali hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölüm, araştırmanın metodolojisinden, üçüncü ve son bölüm ise, bulguların tartışıldığı kısımdan oluşmaktadır.

I. LİTERATÜR TARAMASI

Festivaller dans, drama, komedi, film, müzik, çeşitli sanatlar, el işleri, etnik veya yerel kültür birikimi, dinsel gelenekler, tarihsel açıdan önemli olaylar, yemek ve şarap, dini törenler ve tarım ürünlerini tema olarak kullanan kutlamalardır. Toplum katılımının oldukça önemli olduğu festivaller, belirli zamanlarda (yılda bir veya iki kez gibi) kutlanan etkinliklerdir. Festivallerin, yapıldığı bölgenin turistik çekiciliğini artırıcı ve canlandırıcı özellikleri de bulunmaktadır (Günersel, 1997).

Birinci ve ikinci Dünya Savaşı arasında ulusal kimliklerini koruyan festivaller, ikinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası bir kimlik kazanmaya başlamıştır. Festivallerin çeşitliliğinin artmasıyla birlikte 1950'lerden sonra turizm amaçlı festivaller düzenlenmeye başlamıştır (Bilgili, Yağmur ve Yazarkan, 2012).

Etkinlikler ve festivaller ekonomik ve toplumsal kalkınma hedeflerine katkıda bulunma ve kırsal bölgelerde sürdürülebilirliğini artırma amacı olarak kullanılmaktadır (Dredge ve Whitford, 2011). Bununla birlikte yapıldığı bölgenin imajını güçlendiren festivaller, turizm sezonu dışında kalan aylarda yapılarak bölgeye turistik çekmek ve bölgede turizmi erken canlandırmak amacıyla da yapılmaktadır (Özdemir, 2008). Araştırmaya konu olan Alaçatı Ot Festivali de bu amaçla her yıl Mart ve Nisan aylarında düzenlenmektedir. Alaçatı Ot Festivali bölgede turizm sezonunun açılması olarak da kutlanmaktadır (Omaç, 2014).

Festival ilk olarak belde halkının sağlıklı yaşamasına yardımcı olan otları tanımak, onları doğada olduğu gibi korumak ve onlardan en doğru şekilde yararlanmayı sağlamak amacıyla, 2010 yılında Nisan ayında düzenlenmiştir. Alaçatı'nın doğal zenginliğini, otlarının çeşitliliğini tanıtmak ve bu otlarla pişirilen geleneksel yemeklerin kaybolmaması için düzenlenen festivalin asıl amacı yaz aylarına sıkışan kısa turizm sezonunu uzatmak ve bölgede turizm çeşitliliği sağlamaktır (www.otfestivali.com).

Alaçatı Ot Festivali ilk düzenlendiği yıl tek gün olarak gerçekleştirilmiştir. 2011 yılında iki güne çıkarılan etkinlik, yerel halk ve ziyaretçilerinde katılıyla birlikte geleneksel bir kimlik kazanmıştır. Her yıl katılımcı sayısı hızla artan festivalin sloganı "Doğanın kıymetini bilen ve keyfini çıkartanların festivali" şeklindedir. Bu yıl altıncısı düzenlenen festivale, 2014 yılında 5 binden fazla ziyaretçi katılmıştır ve festivalden 5 milyon lira civarında gelir elde edilmiştir (Omaç, 2014).

Festival esnasında yerel halk kurdukları stantlarda bölgeden toplanan otlardan yemek, meze, salata ve hamur işi yaparak bu geleneği yaşatmakta ayrıca, ziyaretçilere bölgeye özgü otları tanıtarak bölge imajının kuvvetlenmesine yardımcı olmaktadır (www.otfestivali.com).

Festival süresince düzenlenen konser, yarışma ve yemek kursları da ziyaretçilerin daha iyi vakit geçirmeleri için düzenlenmektedir. Her yıl Nisan ayında düzenlenen festival için gurmeler, gazeteciler ve Ege mutfağını ve damak tadını merak eden ziyaretçiler Alaçatı'da buluşmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda yurtdışından festival için turlar ile turist kafileleri gelmeye başlamıştır. Ayrıca Türkiye'den de büyük tur şirketleri festival için paket turlar düzenlemektedir. Festival süresince kurulan atölyelerde kendilerine özgün tariflerini ziyaretçilere sunma fırsatı bulan ünlü aşçılar ve gurmeler aynı zamanda yerel halk ve ziyaretçiler ile birlikte yemekler yapmaktadır (www.otfestivali.com).

Her yıl büyük ilgi gören "En Fazla Ot Çeşidini Kim Toplayacak" yarışması, yörenin doğasını kendine has mikro-klimasını vurgulayarak, bu zenginliklerini herkesle paylaşma ve sunma isteğinden

doğmuştur. Efsaneye göre Alaçatı'da bin bir çeşit ot yetişirmiş ancak bu otları kimse tek başına toplamamıştır. Bu efsaneden etkilenerek yarışmacıların belirli bir sürede en çok ot çeşidini toplamasıyla gerçekleştirilen bu yarışmada, otları çok iyi tanıyan kişilerden oluşan bir jüri tarafından değerlendirilmektedir. Jüri, tek tek otların toplandığı stantları inceleyip, yarışmacıların ot bilgisini, topladığı otun çeşidini ve kalitesini değerlendirerek kazananı belirlemektedir (www.otfestivali.com).

Bu sene altıncısı 26 – 29 Mart 2015 tarihleri arasında düzenlenen Alaçatı Ot Festivalinin programı ayrıntılı bir şekilde tabloda görülmektedir.

Tablo 1. Alaçatı Ot Festivali Programı (2015)

26 Mart 2015	
Sabah	Yemek Atölyeleri Otları Tanıma ve Toplama Gezileri (Doğa Yürüyüşleri)
Öğleden sonra 15.00	Yemek Atölyeleri Seminer: Türkiye'de biyokaçakçılık ve biyokaçakçılığın önemi
27 Mart 2015	
Sabah	Otları Tanıma ve Toplama Gezisi
Öğleden sonra **15.00** **17.30** **19.00**	Yemek Atölyeleri Tea & Pot Bitki Çayları Çeşme Belediye Tiyatrosu Anason Orkestrası Konseri
28 Mart 2015	
10.00 **12.00** **13.00** **17.30**	Sakız Fidan Dikimi Zeytinyağı Tadımı Türkmax Gurme Şefleri ile Yemek Sohbeti Pinhani Konseri
29 Mart 2015	
12.00 **14.00** **15.00**	Ot Toplama ve Yemek Yarışması Sarı Zeybek Dans Gösterisi Ödül Töreni ve Kapanış

Kaynak: www.alacatiotfestivali.com/program

Festivallerin katılan ziyaretçiler üzerine etkilerini doğrudan konu alan çok fazla sayıda çalışma olmaması, çalışmanın önemini daha da arttırmaktadır. Yapılacak çalışmalara yol göstermesi açısından önemli olan çalışmanın bu bölümünde festivallerin yerel halk üzerindeki etkilerini doğrudan ve dolaylı şekilde konu alan çalışmalar derlenmiştir.

Gül ve diğerleri (2013), yerel festivallerin etkinliğine bağlı ziyaretçi kazanımları konulu çalışmalarında, Sındırgı Yağcıbedir festivalini örnek olarak seçmişlerdir. Araştırmanın sonucunda ziyaretçiler, festivalin amacına uygun düzenlenmediğini ve suiistimal edildiğini vurgulamışlardır.

Crompton ve Mckay (1997), festivallere katılanların güdülerini belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmanın sonucunda ise, ziyaretçilerin katılmış oldukları festivallere tekrar katılma niyeti içerisinde oldukları görülmektedir. Aynı festivale tekrar katılma istekleri altında değişik sebepler bulunmaktadır.

Deery ve Jago (2010), "Festivallerin Sosyal Etkileri ve Anti Sosyal Davranışların Rolü" isimli vaka çalışmasında anti sosyal davranışlar olarak adlandırdıkları ziyaretçilerden kaynaklanan uygun olmayan davranışların, yerel halkı olumsuz şekilde etkilediğini ortaya çıkarmıştır.

II. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Festivallerin katılan ziyaretçiler üzerindeki etkilerini saptamak amacıyla yapılan çalışmanın örneklemini, 10 – 14 Nisan 2014 tarihinde beşincisi düzenlenmiş festivale katılıp anket doldurmayı kabul eden 130 ziyaretçi oluşturmaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Üç bölümden oluşan ankette, ilk bölüm katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek üzere hazırlanmıştır. İkinci bölümde ziyaretçilerin Alaçatı'yı ziyaret amaçları, konaklama süreleri ve bilgi kaynaklarını belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Üçüncü bölümde ise, festivalin yerel halk üzerindeki etkilerini değerlendirmek için hazırlanan 15 adet önerme bulunmaktadır. Ölçekteki önermeler 5'li likert ölçeğiyle hazırlanmıştır. Ölçekteki önermeler yazındaki ilgili çalışmalardan yararlanılarak hazırlanmıştır (Ekin, 2011; Deery ve Jago, 2010).

Araştırmanın verileri, SPSS 19.0 for Windows istatistik paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerinin belirlenmesinde betimleyici istatistikler kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği, Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanarak test edilmiştir. Katılımcıların festival ölçeğindeki önermelere katılım düzeyini yorumlamada yüzde dağılımları, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri kullanılmıştır. Ot festivalinin nispeten yeni bir etkinlik olması ve bölgede daha önce bu konuyla ilgili yapılmış bir çalışma olmaması da araştırma alanının Alaçatı olarak belirlenmesinde etkili olmuştur.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmaya katılan ziyaretçilerin demografik özellikleriyle ilgili bilgiler tablo üzerinde gösterilmektedir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Ziyaretçilerin Demografik Özellikleri

Cinsiyet	**Frekans**	**Oran**
Kadın	65	50
Erkek	65	50
Yaş		
20-29 arası	38	29,2
30-39 arası	34	26,2
40-49 arası	26	20,0
50-59 arası	20	15,4
60 ve üstü	12	9,2
Eğitim Düzeyi		
İlkokul	3	2,3
Ortaokul	6	4,6
Lise	31	23,8
Universite	71	54,6
Yüksek Lisans/Doktora	19	14,6
Meslek		
Öğrenci	19	14,6
Özel Sektörde Çalışan	57	43,9
Kamu Sektöründe Çalışan	20	15,4
Emekli	21	16,2
Çalışmayan	13	10,0
Aylık Gelir		
1000 TL'den az	23	17,7
1.001-2.000 TL arası	29	22,3
2.001-3.500 TL arası	34	26,2
3.501-5.000 TL arası	18	13,8
5.001 TL ve üzeri	26	20,0
İkamet Edilen İl		
Izmir	70	53,8
İstanbul	46	35,4
Bursa	7	5,4
Antalya	4	3,1
Muğla	3	2,3

Demografik özellikler incelendiğinde, araştırmaya katılan ziyaretçilerin yüksek oranda üniversite mezunu, özel sektör çalışanı, aylık geliri 1001 TL ile 3500 TL arasında ve İzmir ve İstanbul'da ikamet ettikleri görülmektedir.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Ziyaretçilerin Kalış Süreleri, Ziyaret Amaçları ve Bilgi Kaynakları

Alaçatı'ya Geliş Nedeni	**Frekans**	**Oran**
Festival	100	76,9
Tatil	23	17,7
İş	7	5,4
Konaklama Süresi	**Frekans**	**Oran**
Günübirlik	56	43,1
1-2 gece	53	40,8
3-5 gece	19	14,6
5 geceden fazla	2	1,5
Konaklama Tesisi	**Frekans**	**Oran**
Otel	46	35,4
Tablo 3 Devamı		
Apart Otel	27	20,8
Arkadaş, Akraba Yanında	1	0,8
Festival Haricinde Alaçatı'ya Gelme İsteği	**Frekans**	**Oran**
Evet	92	70,8
Hayır	15	11,5
Bilmiyorum	23	17,7
Önümüzdeki Festival İçin Alaçatı'ya Gelme İsteği	**Frekans**	**Oran**
Evet	83	63,8
Hayır	13	10,0
Bilmiyorum	34	26,2
Alaçatı Ot Festivali'ni Tavsiye Etme Eğilimi	**Frekans**	**Oran**
Evet	118	90,8
Hayır	12	9,2
Bilgi Kaynakları	**Frekans**	**Oran**
Arkadaş/Akraba Tavsiyesi	34	26,2
TV/Gazete/Dergi	10	7,7
İnternet/Sosyal Medya	63	48,5
Seyahat Acentası	23	17,7

Araştırmaya katılanların Alaçatı'yı ziyaret sebepleri incelendiğinde büyük çoğunluğun (%76,9) festival için geldiği görülmektedir. Konaklama süreleri açısından değerIendirildiğinde araştırmaya katılan ziyaretçilerin yarısına yakın bir kesimin (%43,1) günübirlik, %40,8'inin ise, bir veya iki günlüğüne geldikleri görülmektedir. Ziyaretçilerin çoğunluğunun günübirlik gelmesinin en büyük nedeni ise, festivale en fazla İzmir veya yakın çevre illerden katılım olmasıdır. Festivale gelip konaklayanlar ise, daha çok otel ve apart otellerde konaklamayı tercih etmektedir. Alaçatı'ya festival için gelip, festival harici de Alaçatı'yı ziyaret etmek isteyenlerin oranı ise, %70,8'dir. Bir sonraki festivale katılmak isteyenlerin oranı ise, %63,8'dir. Alaçatı ot festivalini tavsiye etme eğilimini ölçmek amacıyla sorulan soruya ise, katılımcılar yüksek bir oranda (%90,8) "evet" cevabı vermişlerdir. Festivale katılan ziyaretçilerin festival hakkında aldıkları bilgi kaynakları ise, en çok (%48,5) internet ve sosyal medya olarak göze çarpmaktadır.

Tablo 4. Festivalin Araştırmaya Katılan Ziyaretçiler Üzerine Etkilerinin Belirlenmesine İlişkin İfadeler

S	İFADELER	Ort.	S. Sapma
1	Alaçatı halkının ziyaretçilere karşı tutumu olumludur.	3,67	1,158
2	Festival yerel kültürün korunmasına yardımcı olmaktadır.	3,92	,988
3	Festival beldenin kültürünü yansıtmaktadır.	3,87	,892
4	Yerel halkın tarihi ve kültürel değerlere sahip çıktığı görülmektedir.	3,79	1,016
5	Festival yerel halk ile turistlerin iletişim kurmasını sağlamaktadır.	3,95	,990
6	Festival Alaçatı'nın tanıtımına katkı sağlamaktadır.	4,40	,753
7	Festival yerel halka becerilerini sergilemek ve kazanç sağlamak için fırsatlar sağlamaktadır.	4,63	,572
8	Festivalle ilgili yapılan tanıtımlar yeterli düzeydedir.	3,29	1,203
9	Festivalde düzenlenen etkinlikler yeterli düzeydedir.	2,92	1,223
10	Alaçatı'da çevre temizliği yeterlidir.	3,37	1,182
11	Festival süresince trafik yoğunluğu vardır.	3,25	1,221
12	Festival süresince otopark sorunu vardır.	3,58	1,316
	Tablo 4 Devamı		
13	Alaçatı'ya ulaşım olanakları yeterlidir.	3,72	1,078
14	Festival süresince gürültü düzeyi rahatsızlık vericidir.	2,18	1,017
15	Festival süresince güvenlik sorunu yoktur.	3,83	1,114

***Ölçeğin Cronbach's Alpha Değeri: ,846**

Festivalin araştırmaya katılan ziyaretçiler üzerine etkilerinin belirlenmesine yönelik oluşturulan 15 ifadeli ölçeğin güvenilirliğini ölçmek amacıyla yapılan test sonucunda, ölçeğin alfa değeri ,846 olarak belirlenmiştir. Sorular arası korelasyona bağlı uyum değeri olan Cronbach's Alpha değerinin (Durmuş vd., 2013: 89), sosyal bilimler literatüründe, 0,60 ile 0,80 arasında olması ölçeğin oldukça güvenilir, 0,80 ile 1,00 arası olması ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2008). Bu durumda araştırmada kullanılan ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu görülmektedir.

Ankete katılan ziyaretçilerin, festival ölçeği ile ilgili algılarını belirleyebilmek amacıyla, önermelere verilen yanıtlalar irdelenmiştir. Tablo 4'de, katılımcıların her bir önerme için vermiş oldukları ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir. Yanıt kategorileri beş grupta toplanmıştır (1- Hiç Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3- Kararsızım, 4- Katılıyorum, 5- Tamamen Katılıyorum).

Tabloda da görüldüğü gibi ziyaretçilerin festival ile ilgili algıları genel olarak olumlu yöndedir. En yüksek ortalama, "Festival yerel halka becerilerini sergilemek ve kazanç sağlamak için fırsatlar sağlamaktadır" (4,63), en düşük ortalama ise, ters kodlanan bir önerme olan "Festival süresince gürültü düzeyi rahatsızlık vericidir" (2,18) önermesine aittir. Ölçeğin ağırlıklı aritmetik ortalaması 3,625, standart sapma ise, 1,136'dır.

Ziyaretçiler 15 önerme arasında en az değişkenliğe sahip (en homojen) değerlendirmeyi "Festival yerel halka becerilerini sergilemek ve kazanç sağlamak için fırsatlar sağlamaktadır" (Standart sapma ,572), en çok değişkenliğe sahip (en heterojen) değerlendirmeyi ise, "Festival süresince otopark sorunu vardır" (Standart sapma 1,316) önermelerine yapmışlardır.

Araştırmaya katılan ziyaretçilerin olumlu algıları incelendiğinde, "Festival yerel halka becerilerini sergilemek ve kazanç sağlamak için fırsatlar sağlamaktadır" (4,63), "Festival Alaçatı'nın tanıtımına katkı sağlamaktadır" (4,40), "Festival yerel halk ile turistlerin iletişim kurmasını sağlamaktadır" (3,95), "Festival yerel kültürün korunmasına yardımcı olmaktadır" (3,92), "Festival beldenin kültürünü yansıtmaktadır" (3,87) önermeleri öne çıkmaktadır.

Ziyaretçilerin verdikleri cevaplar doğrultusunda festival esnasında, trafik yoğunluğu (3,25) ve otopark sorunu (3,58) yaşandığı görülmektedir. Bu iki önermenin ters kodlandığı ve bunun dışında bir diğer ters kodlanan önerme olan "festival süresince gürültü düzeyi rahatsızlık vericidir (2,18)" önermesine araştırmaya katılan ziyaretçilerin katılmadıkları saptanmıştır. Dolayısıyla ziyaretçiler festival esnasında gürültü düzeyi ile ilgili bir sorunla karşılaşmamıştır.

Ölçeğin geçerliliğini ölçmek amacıyla ise, faktör analizi uygulanmıştır. Sosyal bilimlerde yapı geçerliliğini ölçmek için kullanılan başlıca yöntemlerden bir tanesi olan faktör analizi (Özutku ve Çetinkaya, 2012: 357) kavramların açıklandığı boyutların belirlenmesinde kullanılır (Durmuş vd., 2013: 73). Ölçeğe faktör analizi uygulanmadan önce bir başka deyişle veri setinin faktör analizine uygunluğunu sapmak için KMO değerine bakılmış bu değer; ,824 olarak belirlenmiştir. Kaiser Meyer Olkin (KMO) örnekleme yeterliliğinin kabul edilebilir en alt sınırı 0,50'dir (Durmuş vd., 2013: 80). Yapılan KMO testi sonucunda 15 ifadeli ölçeğe faktör analizi uygulanmış ve faktör yükü ,500'ün altında hiçbir ifadeye rastlanmamıştır. Dolayısıyla ölçekten herhangi bir ifadenin çıkarılmasına ve ikinci bir faktör analizine gerek duyulmamıştır. Faktör analizi sonucunda, özdeğeri 1'den büyük olan 4 faktör belirlenmiştir. Bu 4 faktör toplam varyansın %61,7'sini açıklamaktadır. Tablo 5 faktör analizi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 5. Faktör Analizi Sonuçları

Faktör 1 – Kültürel Fayda	Yük	5,404	%36,02
Festival yerel halka becerilerini sergilemek ve kazanç sağlamak için fırsatlar sağlamaktadır.	,763		
Festival beldenin kültürünü yansıtmaktadır.	,748		
Festival yerel kültürün korunmasına yardımcı olmaktadır.	,724		
Festival Alaçatı'nın tanıtımına katkı sağlamaktadır.	,569		
Alaçatı halkının ziyaretçilere karşı tutumu olumludur.	,520		
Faktör 2 – Festival Algısı		1,704	%11,36
Festivalle ilgili yapılan tanıtımlar yeterli düzeydedir.	,818		
Festivalde düzenlenen etkinlikler yeterli düzeydedir.	,758		
Festival yerel halk ile turistlerin iletişim kurmasını sağlamaktadır.	,580		
Yerel halkın tarihi ve kültürel değerlere sahip çıktığı görülmektedir.	,504		
Faktör 3 – Festival Öncesi ve Esnasında Hizmet Yeterliliği		1,096	%7,309
Festival süresince güvenlik sorunu yoktur.	,826		
Alaçatı'ya ulaşım olanakları yeterlidir	,588		
Alaçatı'da çevre temizliği yeterlidir.	,572		
Faktör 4 – Altyapı		1,063	%7,089
Festival süresince trafik yoğunluğu vardır.	,858		
Festival süresince otopark sorunu vardır.	,830		
Festival süresince gürültü düzeyi rahatsızlık vericidir.	,511		

SONUÇ

Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde ziyaretçiler; festivalin yerel halkın dışa açılması, becerilerini ve yeteneklerini sergilemesi ve kazanç sağlaması açısından önemli bir unsur olduğu noktasında birleşmektedir. Ayrıca, festivalin beldenin tanıtımı ve yerel kültürün korunması açısından da önemli bir etken olduğu görüşü savunulmaktadır.

Araştırmaya katılanların, festival esnasında düzenlenen etkinliklerin yeterli olup olmadığı konusunda kararsız oldukları gözlenirken, festival için yapılan tanıtımların yeterli düzeyde olduğunu düşünenlerin sayısı fazladır. Sakin bir belde olarak bilinen Alaçatı'da festival esnasında da gürültü düzeyinin rahatsız edici düzeyde olmadığı ve güvenlik açısından bir sorun olmaması da araştırmanın sonuçları arasındadır.

Araştırmaya katılan ziyaretçilerin büyük çoğunluğu Alaçatı'ya ulaşım olanaklarının yeterli olduğunu düşünmektedir. Fakat festival esnasında bölgede trafik yoğunluğu ve otopark sorunu yaşanması ileride düzenlenecek olan festivaller için önlem alınması gereken konulardan bazılarıdır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, festival için yapılan tanıtım ve etkinliklerin artırılması, festivalin sınırlarının genişletilmesi ve Çeşme genelinde düzenlenerek tüm bölgeye yayılması önerilmektedir. Ayrıca araştırmada saptanan otopark ve trafik sorunu yerel yönetimlerce ele alınmalı ve festival esnasında otopark ve trafik sorununu gidermek üzere çözümler geliştirilmelidir. Son olarak, ziyaretçiler festivalin beldenin tanıtımı açısından etkin bir rol oynadığını düşünmektedir. Festivalin internet ve sosyal medya mecralarında daha aktif bir şekilde önceden tanıtılması kişi sayısının artmasını ve beldenin daha fazla ziyaretçi tarafından bilinmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Aksüt, M. (1996), Çeşme'de Denizyolu Turizm Ulaştırması, Yayımlanmamış Lisans Tezi, İzmir.

Allen, J., O'toole W., McDonnell I. ve Harris R.; (2005), **Festival and Special Event Management** (3. Edition), John Wiley and Sons Ltd, Australia.

Atak, O. Türk Turizminin Tanıtımında Festivallerin Yeri ve Önemi: Antalya Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Bilgili, B., Yağmur, Ö. ve Yazarkan, H.; (2012), **Turistik Ürün Olarak Festivallerin Etkinlik ve Verimliliği Üzerine Bir Araştırma**, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 2(2), ss.117-124.

Çulha, O.; (2008), **Kültür Turizmi Kapsamında Destekleyici Turistik Ürün Olarak Deve Güreşi Festivalleri Üzerine Bir Alan Çalışması**, Journal of Yaşar University, 3(12), ss.1827-1852.

Deery, M. ve Jago, L.; (2010), **Social Impacts of Events and the Role of Anti-Social Behaviour**, International Journal of Event and Festival Management, 1(1), ss.8-28.

Dregde, D. ve Whitford, M.; (2011), **Event Tourism Governance and The Public Sphere**, Journal of Sustainable Tourism, 19(4-5).

Durmuş, B., Yurtkoru, S. ve Çinko, M., (2013), **Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi**, Beşinci Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

Ekin, Y. (2011), Etkinlik Turizmi Kapsamında Festivaller ve Antalya Altın Portakal Film Festivali'nin Yerel Halk Üzerindeki Sosyal Etkileri Konulu Bir Araştırma", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Antalya.

Gül, E., Erdem, B. ve Gül, M.; (2013), **Yerel Festivallerin Etkinliğine Bağlı Ziyaretçi Kazanımları**, Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 18(2), ss.213-239.

Günersel, Ş. (1997), Türkiye'nin Turizm Tanıtımında Kültürel Değerlerin Kullanımı ve Önemine Bir Örnek: Festivaller, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Jago, L. ve Shaw R.; (1998), **Special Events: A Conceptual and Definitional Framework**, Festival Management and Event Tourism, 5(1), ss.21-32.

Küçük, M.: (2002), http://unikop.org/makale/KS13-4-02.pdf, Erişim Tarihi: 02.08.2014.

Omaç, F.; (2014), **Alaçatı'da Ot Festivali Zamanı**, Aktüel Dergisi.

Özdemir, G.; (2008), **Destinasyon Pazarlaması**, Detay Yayıncılık, Ankara.

Özutku, H. ve Çetinkaya M.; (2012), **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi ve Firma Performansı Arasındaki İlişkide İçsel ve Dışsal Uyumun Moderatör Etkisi: Türk Otomotiv Sektöründe Bir Alan Araştırması**, Ege Akademik Bakış, 12(3), ss.351-367.

Ural, A. ve Kılıç, İ.; (2013), **Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi,** Dördüncü Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

Visser, G.; (2009), **Let's Be Festive: Exploratory Notes On Festival Tourism in South Africa**, Urban Forum, 16(2-3), ss.155-174.

FETHİYE'DE YAMAÇPARAŞÜTÜ AKTİVİTESİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ VE REKABETÇİLİK ANALİZİ

Ayşe ÇELİK YETİM[1]
Onur AKBULUT[2]

ÖZET

Alternatif turizm, kıyı bölgelerinde gerçekleştirilen kitle turizmine nazaran daha sürdürülebilir bir turizm gelişimi sağlamaktadır. Türkiye Turizm Stratejisinde alternatif turizme dayalı ürünlerin bölgesel ve yerel bazda kapasite artırmaya yönelik çalışmaların yapılması ve bu alternatif turizm türlerinin tanıtımı ve pazarlaması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, yamaçparaşütü aktivitesinin de destinasyon sürdürülebilirliğinin artırılmasında rol oynayacak önemli bir turizm ve rekreasyon aktivitesi olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle yamaçparaşütü rekabetçilik analizinin Türkiye'de popüler bir yamaçparaşütü destinasyonu olarak kabul gören Fethiye örnekleminde yapılmasına karar verilmiştir. Rekabetçilik analizinde Porter'in Elmas Modeli kullanılmıştır. Yamaçparaşütü aktivitesine yön veren kamu ve sivil toplum kuruluşları ve pilotlardan 2015 yılının Şubat ve Mart aylarında 15 kişi ile görüşme yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda Babadağ Hava Sporları Merkezi ve Rekreasyon Alanının yüksek rekabetçi avantaja sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yamaçparaşütü, Rekabet Üstünlüğü, Elmas Modeli, Fethiye.

ABSTRACT

Alternative tourism ensures relatively more sustainable tourism development than mass tourism realized in coastal areas. In Tourism Strategy of Turkey 2023, it is targeted to make studies directed to increase the capacity of alternative tourism-based products in local and regional basis and to promote and market these kind of tourism types. In this context, it is considered that paragliding activity is also an important tourism and recreation activity that will play a role in increasing destination competitiveness. For this reason, it was decided to realize the paragliding competitiveness analysis in the sample of Fethiye which is widely accepted as a popular paragliding destination. Porter's Diamond Model was used in the competitiveness analysis. Total sample of 15 participants who are involved in leading public organizations, NGOs and paragliding pilots were interviewed in February and March, 2015. As a consequence of interviews, it is found that Babadağ Air Sports Center and Recreation Area has a high competitive advantage.

Keywords: Paragliding, Competitive Advantage, Diamond Model, Fethiye.

[1] Yrd. Doç. Dr., MSKÜ Fethiye İşletme Fakültesi, aysecelik@mu.edu.tr
[2] Yrd. Doç. Dr., MSKÜ Fethiye İşletme Fakültesi, onurakbulut@mu.edu.tr

GİRİŞ

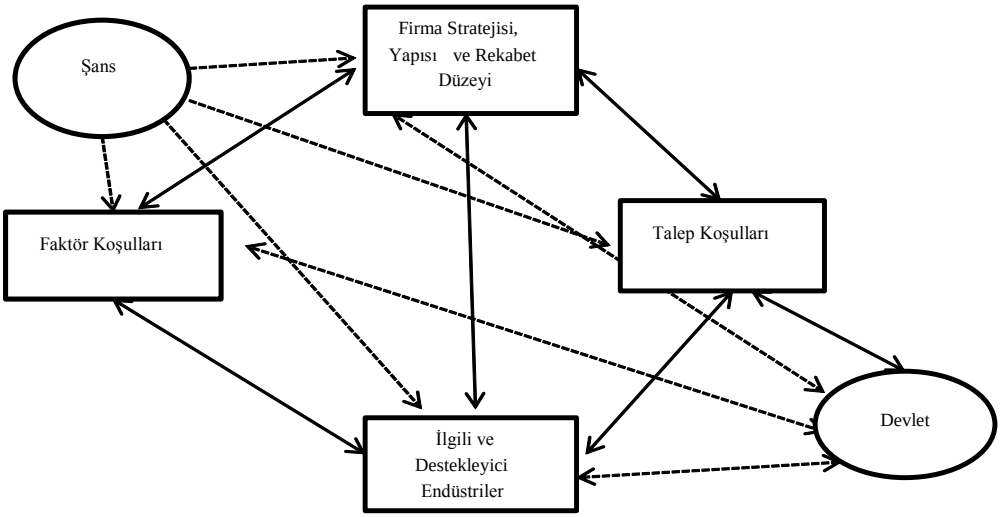
Yamaçparaşütü, birkaç yenilikçi havacının, 1980'li yılların başlarında, serbest paraşütlerle yamaçlardan koşarak kalkmalarıyla başlayan bir spor çeşidi olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla paraşütlerin aerodinamik yapılarının geliştirilmesiyle birlikte performansları yükseltilmiş ve serbest paraşütlerden farklı olarak; aynı planör, yelken, kanat gibi amacı uçuş olan bir alet haline getirilmiştir. Dünyanın belirli noktalarında uygun uygulama imkânının bulunduğu yamaçparaşütü destinasyonlarının biri de Muğla ilinin Fethiye ilçesinde yer alan 1975 metre yükseklikteki Babadağ'dır (Hazar, 2007: 147). Türkiye'de yamaçparaşütü aktivitesi yapılabilen yerlerden bazıları; Denizli-Pamukkale, Kaklık, Çökelez, Honaz; Adana-Kabasakal; Ankara-Gölbaşı, Eymir; Antalya-Akçalı, Kaş; Bursa-Uludağ; Çankırı-Ilgaz'dır.

Ülkemizde yamaçparaşütü Sporu 1990 başlarında Fethiye Ölüdeniz bölgesindeki Babadağ'ının yabancı pilotlar tarafından keşfedilmesi ile tanınmış, ilk olarak üniversite kulüplerinde aktif olarak başlamıştır (www.kultur.gov.tr, 2015). Termik noktalarının zengin ve yaygın olması, atlayıştan sonra daha da yükselerek deniz üzerinde uçabilme özelliği, çevredeki bitki örtüsünün zenginliği, doyumsuz güzellikteki Ölüdeniz manzarası Babadağ'ı popüler bir yamaçparaşütü merkezi haline getirmektedir (Hazar, 2007: 147). Bu nedenle Fethiye'de yamaçparaşütü yapan turist sayısı her yıl artış göstermektedir.

Bu çalışmada Babadağ'ın rekabetçiliğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Yamaçparaşütü rekabetçilik analizi Fethiye'de yer alan ilgili kurumlar ile görüşmeler yapılarak hazırlanmıştır.

ELMAS MODELİ

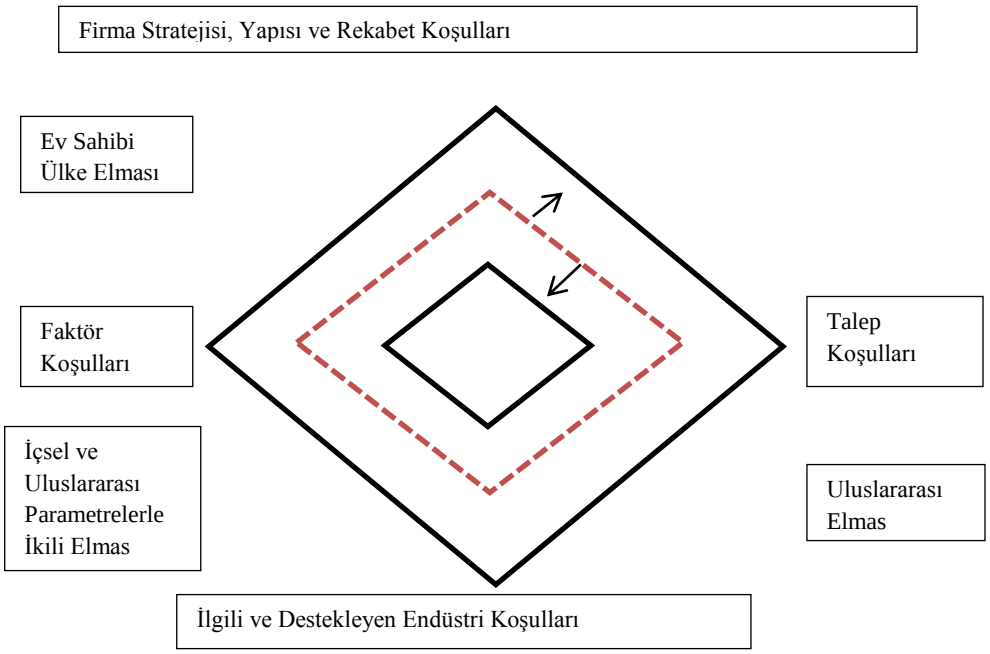
Her geçen gün değişen rekabet şartları ve şiddeti ile küreselleşmenin etkisi, bir ulusun rekabet üstünlüğünün incelenebilmesi noktasında yeni yöntemlerin uygulanması gerekliliğini ortaya çıkarmış olup, bu konuda en geniş açılımı ise Michael. E. Porter yapmıştır (Koç ve Özbozkurt, 2014: 87). Porter Elmas Modeli teorisi meşhur Harvard İşletme Fakültesi Profesörü Michael E. Porter tarafından geliştirilmiştir (Fang, 2014: 480). Porter'ın 6 bölümden oluşan Elmas Modeli bir ulusun belli bir endüstride kavramsal olarak nasıl başarılı olacağını belirler (Lin ve Juan, 2010: 1260). Porter'ın 1990 yılında yayınladığı Ulusların Rekabet Avantajı adlı kitabında neden bazı ülkeler diğer ülkelere göre daha rekabetçidir sorusuna cevap verebilmek için Elmas Modeli olarak adlandırılan bir model oluşturmuştur (Bulu, vd., 2007: 315). Bir ülkenin belirli bir endüstride uluslararası başarı elde etmesi; yerel firmaların rekabet ettiği ortamı biçimlendiren, rekabetçi üstünlük yaratılmasını etkileyen ve başarının sürdürülebilir kılınması için ilgili tüm alanlarda gelişme sağlanması gereken dört genel hususa bağlıdır (Porter, 1990: 4 14, Porter, 2004: 22). Porter bir kuruluşun rekabet avantajı yaratması ve sürdürebilmesinde geniş kapsamlı stratejileri tanımlamak için maliyet avantajı, farklılık avantajı ve dar yada geniş pazar odağını kullanmıştır (Gürpınar ve Sandıkçı, 2007: 110).

Şekil 1. Porter'ın Rekabet Avantajı Elması

Kaynak: Porter, 1990: 28

Küçük açık ekonomilerin çok taraflı ekonomik ilişkiler toplamı olarak tanımlanan uluslararası Elmas Modeli ile açıklanması öngörülmektedir. Küçük ekonomilerin rekabetçiliğini analiz ederken içsel boyutlarla (ulusal parametrelerle açıklanan ulusal elmas) ve dışsal boyutların (diğer ülkelerle etkileşimlerin toplamı ve uluslararası şirketlerin doğrudan yabancı yatırımlarını etkisi uluslararası elmas) vurgulanması gerekmektedir (Molendowski ve Zmuda, 2013:126).

Şekil 2. Genelenmiş İkili Elmas

Kaynak: Moon, vd., 2000:116

Porter ülkesel rekabetin açıklayıcı faktörleri olarak üretimin temel faktörleri olarak tanımlanan göstergeler (doğal kaynaklar, iklim, coğrafi konum ve uzmanlaşmamış işgücü) ve üretimin gelişmiş faktörleri (veri iletişimin gelişmiş dijital altyapısı, uzmanlaşmış işgücü ve kompleks disiplinlerde üniversiteler tarafından yürütülen araştırmalar), talebin durumu (talebin derlemesi ve boyutu, gerçekleşmiş talebin doğası), talebin içsel tercihlerinin dış pazarlara ulaştırılmasını sağlayan mekanizma; uluslararası ilgili ve destekleyen rekabetçi endüstriler (girdiler elde etmede bazen etkili ve imtiyaz sahibi olan firmalar için avantaj olarak ortaya çıkan durumu) ve firma yapısı, stratejisi ve rekabet üstünlüğü (firmaların oluşumu, örgütlenmesi ve yönetimini yönlendiren ve firmaların nasıl yönetildiği ve rekabet ettiğini etkileyen ulusal koşullar) kullanmaktadır. Porter'ın modelindeki şans ve devlet politikaları rekabet üstünlüğünü etkileyebilir ama elmasın bir parçasını oluşturmazlar (Ribes, vd., 2013:375).

Porter'ın Elmas Modeli sektörel ve yerel dinamikler doğrultusunda ele alınmalıdır. Programlar açık bir biçimde özel piyasa başarısızlıklarını hedef almalıdır. Kısacası, kümelenme gelişim programları küreselleşen ve yerelleşen bir dünyada politika yapıcılar için kendi ekonomilerinin potansiyelinin maksimize edilmesi amacıyla kullanışlı bir araçtır (Enright,1998:8).

Porter'ın bir ulusun belli bir endüstride uluslararası olarak nasıl başarılı olacağını açıklayan modeli Elmas Modelidir (Ribes vd., 2011:374). Fethiye'de yamaç paraşütü aktivitesinin sürdürülebilirliği ve rekabetçilik analizi özelinde Fethiye'nin yamaç paraşütü aktivitesi merkezi olarak ulusal ve uluslararası yamaç paraşütü aktivitesi merkezleriyle rekabet edebilmesi ve üstünlük sağlayarak bu aktiviteye ilgi duyan potansiyel turistleri kendine çekebilmesi önem kazanmaktadır.

Porter (1990: 78) çalışmasında belirli bir endüstriye uluslararası rekabet üstünlüğü sağlayan dört genel niteliğin a) Girdi koşulları, b)Talep koşulları, c) İlgili ve destekleyici endüstriler ve d) İşletme stratejisi, yapısı ve yerel rekabet olarak sıralamıştır. Bu dört unsuru dışarıdan "Şans" ve "Devlet" unsuru etkilemektedir. Modelde yer alan ve rekabet üstünlüğü sağlamada etkili olan nitelikler aşağıda sıralanmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın amacı, Fethiye'de yapılan yamaçparaşütünün mevcut durumunu değerlendirmek ve rekabetçilik analizini yapmaktır. Araştırmada veriler birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilmiştir. Fethiye'nin alternatif turizm bağlamında yamaçparaşütü rekabetçiliği ise Porter'ın Elmas Modeli ile analiz edilmiş ve bu kapsamda Fethiye'de yer alan konu üzerinde uzman sivil toplum ve kamu kuruluşları temsilcileri ile görüşmeler yapılmıştır.

Araştırma kapsamında görüşülen kurum ve kuruluşlar arasında; Fethiye Turizm Danışma Bürosu (3), Fethiye Turizm Tanıtım Eğitim Kültür ve Çevre Vakfı (1), Türk Hava Kurumu Fethiye Şubesi (1), Fethiye Güç Birliği Tanıtım ve Ticaret Limitet Şirketi (1), Babadağ'da faaliyet gösteren T2 lisanslı

Pilot (4), Muğla Rehber Odası'na kayıtlı Profesyonel Turist Rehberi (1), Turizm alanında akademisyen (2), seyahat acentesi (2) bulunmaktadır. Mülakat gerçekleştirilen 15 kişiden yarı-biçimlendirilmiş mülakat formları aracılığı ile veriler toplanmıştır. Verilerin analizi neticesinde elde edilen bulgular ışığında Fethiye'nin yamaçparaşütü rekabetçilik düzeyi belirlenmiştir.

Görüşmede kullanılan soruların geliştirilmesinde Porter (1998)'in Elmas Modeli ile Sarıışık, Ulama ve Polat (2014)'ın çalışmaları temel alınmıştır. Model bağlamında elmasın köşelerini oluşturan "girdi koşulları", "işletme stratejisi, yapısı ve yerel rekabet", "talep koşulları", "ilgili ve destekleyici endüstriler" faktörlerinin yanı sıra "devlet" de söz konusu değişkenleri dışarıdan etkileyen bir değişken olarak yer almaktadır. Porter'ın Elmas Modeli'nde yer alan dışsal bir belirleyici olan, öngörülmeyen olayların meydana getirdiği fırsat ve tehditler olarak değerlendirilen "şans" faktörü değerlendirme güçlüğünden dolayı kapsam dışında bırakılmıştır.

Mülakat formunda **Girdi Koşulları** (13), **Talep Koşulları** (7), **İlgili ve Destekleyici Kuruluşlar** (7), **Pazar yapısı, Rekabet, Turizm Bölgesi Stratejisi** (8), **Devlet ve Yerel Yönetim** (4) konularına ilişkin toplam 39 soru yer almaktadır. Araştırma verileri 2015 yılının Şubat-Mart aylarında toplanmıştır. Fethiye'de yamaçparaşütü aktivitesine yön veren kamu ve sivil toplum kuruluşlarının yanında yamaçparaşütü pilotları ve rehberlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Toplamda 15 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiş ve her bir görüşme yaklaşık 40 dakika sürmüştür. Verilerin değerlendirilmesinde **düşük**(-), **orta**(-/+), **yüksek**(+) derecelendirilmeleri kullanılmıştır. Sorulara verilen cevapların ağırlıklı ortalamasına göre rekabet durumları düşük(-),orta(-/+), yüksek(+) olarak değerlendirilmiştir.

FETHİYE'DE YAMAÇPARAŞÜTÜ AKTİVİTESİNİN REKABET ANALİZİ

GİRDİ KOŞULLARI

İnsan Kaynakları (+): Araştırma kapsamında yer alan katılımcılar, Babadağ yamaçparaşütü merkezinde hizmet veren çalışanların nicelik ve nitelik olarak yeterli olduklarını belirtmişlerdir.

Yamaçparaşüt eğitimini sunan Türk Hava Kurumu (THK) Uluslararası Hava Sporları Federasyonunun (FAI) aktif üyesi olup, Türkiye Bakanlar Kurulu Kararı ile Havacılık Federasyonu yükümlülüğünü taşır (Yamaçparaşütü Eğitim ve Uçuş Yönergesi). Aktif olarak hizmet veren yamaçparaşütü pilotlarının yanında Türk Hava Kurumu'nun pilot eğitimine katılan pilot sayısı her yıl artmaktadır. Türk Hava Kurumu açtığı kurslarda Başlangıç Eğitimi (Seviye P1/P2), Pilot Eğitimi (Seviye P3/P4/P5), Yamaçparaşüt Vinç ile Kalkış (VK) eğitimi, Yamaçparaşüt Öğretmen Pilot (EP) Eğitimi, Tandem Yamaçparaşüt Eğitimi (TP/TTP), Motorlu Yamaçparaşüt Eğitimi ve Yamaçparaşüt Bakım-Onarım Kursu düzenlemektedir. THK'dan eğitim alan pilotların Babadağ'da ticari atlayış hizmeti sunan, acentalara bağlı çalışan TTP lisansına sahip pilotların nitelik ve nicelik açısından yeterli oldukları belirtilmiştir. Yer hizmeti verebilecek (paraşüt katlama) ve inişte yardımcı olan personelin niteliğini ve niceliğini arttırmak üzere çalışmalar yapılmaktadır.

THK tarafından yayınlanan Türkiye'deki yamaçparaşüt faaliyetlerini ilgilendiren THK-311 Yamaçparaşüt Uçuş ve Eğitim Yönergesi'nin yanında sadece Babadağ'a ait THKY-221 Fethiye

Babadağ Yamaçparaşüt Uçuş Yönergesi de bulunmaktadır. Babadağ yamaçparaşütü merkezinde hizmet veren çalışanların nitelik ve nicelik açısından yeterli olmaları Babadağ'ın "İnsan Kaynakları" bağlamında yüksek rekabetçi avantaja sahip olduğunu göstermektedir.

Fiziksel Kaynaklar (+): Katılımcılar, Fethiye'nin sahip olduğu fiziksel kaynaklardan dolayı Fethiye'nin doğa sporları için uygun bir destinasyon olduğunu belirtmişlerdir. Babadağ yamaçparaşütü merkezi sahip olduğu uçuş pistleri, yamaçparaşütü amaçlı gelen turistlerin ilgilenebileceği diğer doğa sporlarını deneyimleyebilecekleri aktivitelerin bulunması, ulaşım, konaklama, yeme içme ve eğlence imkânları açısından Babadağ'a yönelik fiziksel kaynakların rekabet üstünlüğü bakımından yüksek olarak değerlendirilmiştir.

Altyapı (+): Babadağ Yamaçparaşütü merkezinde 1200m, 1700m, 1800m ve 1900m pistleri olmak üzere 5 uçuş pisti bulunmaktadır. Söz konusu pistlere ulaşımı sağlayan Babadağ yoluna parke döşenmiş ve atlayış pistlerine alt yapı çalışmaları yapılmıştır. Dolayısı ile pist çeşitliliği ve her düzeydeki atlayıcıya seçenek sunması açısından Babadağ altyapı rekabet üstünlüğü yönünden yüksek olarak değerlendirilmiştir.

TALEP KOŞULLARI

İç ve Dış Talep Dağılımı (+): Fethiye Turizm Danışma Bürosu'ndan alınan bilgiye göre Fethiye'yi 2012 yılında 650.000 yabancı, 600.000 yerli turist; 2013 yılında 650.000 yabancı, 650.000 yerli turist; 2014 yılında 650.000 yabancı, 650.000 yerli turist ziyaret etmiştir. Fethiye Güç Birliği Turizm Tanıtım Ltd. Şti'den alınan bilgiye göre Babadağ yamaçparaşütü merkezini ise 2012 yılında 62.133, 2013 yılında 74.782, 2014 yılında ise 92.494 kişi ziyaret etmiştir. Babadağ yamaçparaşütü merkezine gelen ziyaretçilerin milliyetlerine ilişkin istatistiki bilgi toplanmayıp sadece girişlere göre kişi sayısı hesaplanmaktadır. Babadağ'a gelen ziyaretçilerin yerli yabancı dağılımına ilişkin soruya, ortalama %70 yabancı, %30 yerli ziyaretçinin Babadağ yamaçparaşütü merkezini tercih ettiği yanıtı verilmiştir. Babadağ Yamaçparaşütü merkezi yerli ve yabancı ziyaretçiler tarafından tercih edilmesinden dolayı *İç ve Dış Talep Dağılımı* rekabet üstünlüğü yönünden yüksek olarak değerlendirilmiştir.

Ziyaretçilerin Gelir Düzeyi (+): Görüşmeler bağlamında yamaçparaşütü aktivitesini yapan ziyaretçilerin üst ve orta gelir düzeyi ile henüz geliri olmayan yamaçparaşütü kulübü öğrencileri oldukları belirtilmiştir. Babadağ Yamaçparaşütü Merkezine gelen turistlerin gelir düzeyinin yüksek, orta ve geliri olmayan kulüp öğrencilerinden oluşarak çeşitlilik göstermesi Babadağ'ın Ziyaretçilerin Gelir Düzeyi yönünden rekabet üstünlüğünün yüksek olmasını sağlamaktadır.

Talebin Gelişimi (+): Babadağ Yamaçparaşütü Merkezine olan ilgi her yıl artmaktadır. Söz konusu artışa son zamanlarda gerçekleştirilen projeler katkı sağlamıştır. İstatistiklere de yansıyan talep gelişim faktörünün rekabet üstünlüğüne etkisi oldukça yüksektir.

Talebin Örgütlenme Biçimi ve Dağıtım Sistemi (+): Babadağ yamaçparaşütü Merkezine turistler iki farklı amaçla gelmektedirler. Birinci asıl amaç çekirdek ürün olan yamaçparaşütü aktivitesini yapmak amaçlı gelen turistlerdir. Babadağ'ı çekirdek ürün olarak gören turistler bireysel ya

da özel ilgi grupları halinde gelmekte ve seyahatlerini genellikle kendileri organize etmektedir. Bu turist gruplarının birçoğu Babadağ yamaçparaşütü merkezinin web sitesi ve sosyal medyadaki faaliyetleri aracılığı ile bilgilenmektedir. İkincisi ise yamaçparaşütü aktivitesini destekleyici ürün olarak gören, Fethiye'ye deniz-kum-güneş turizmi amaçlı gelen turistlerdir. Babadağ Yamaçparaşütü Merkezi'nin hem kendi özel ilgisi için asıl amacı atlayış yapmak olan turistleri hem de Fethiye'ye gelen diğer turistleri çekmesinden dolayı talebin örgütlenme biçiminin yüksek rekabet avantajı sağladığı düşünülmektedir.

Belirli Coğrafi Bölgelere Bağımlılık (+): Babadağ pistleri dünyanın en önde gelen atlayış yerlerinden biri olmasından dolayı dünyanın her noktasından turist çekmektedir. Bu nedenle belirli bir coğrafi bölgeye bağımlı olmamakla birlikte bu özellik yüksek rekabetçi avantaj sağlamaktadır.

Diğer Turizm Bölgeleri ve Ürünleri ile Entegrasyon (+): Babadağ Yamaçparaşütü Merkezinin 1.300.000 (2014 yılı) turisti ağırlayan Fethiye İlçesinde yer alması tanınmış destinasyon olan Fethiye'ye gelen tüm turistlere yamaçparaşütü ürününü sunma imkanı vermektedir. Fethiye'nin eşsiz doğa, kültürel ve tarihi özellikleri Babadağ'a rekabetçi avantaj sağlamaktadır. Fethiye'ye gelen her turist yamaçparaşütü yapan turistleri görmekte, Babadağ'a çıkmasa dahi atlayış yapanlarını deneyimlerine şahit olmakta ve bu spor türü hakkında farkındalığa sahip olmaktadır. Bu nedenle Fethiye'de yapılan diğer aktiviteler (dalış, kitesurf, parasailing, trekking, tekne turları, jeep safari, günlük turlar vb.) ile yamaçparaşütü aktivitesi turistlerin kalış sürelerinin uzamasını ve günlük faaliyetlerinin dolu geçmesini sağlamaktadır.

İLGİLİ VE DESTEKLEYİCİ ENDÜSTRİLER

Aracılar (+): Fethiye'ye gelen yerli ve yabancı turistlerin birçoğu seyahat acentaları ve tur operatörleri aracılığı ile gelmektedir. Bu sayının artması için konaklama işletmeleri, doğa sporları işletmeleri kendi bünyesinde çaba göstermekte bunun yanı sıra yerel yönetim, sivil toplum ve kamu kuruluşları internet ortamında ve fuar, festival, spor vb etkinliklere katılarak ve bizzat destinasyonda etkinlik organize ederek Fethiye ve Babadağ Yamaçparaşütü Merkezinin çekiciliğini arttırmaktadır. Destinasyonda faaliyet gösteren işletmelerin, kamu ve sivil toplum kurum ve kuruluşlarının tanıtım faaliyetlerinde etkin rol oynamaları, aracılar bağlamında yüksek rekabet avantajı sağlamaktadır.

Rekreasyon Olanakları (+): Fethiye'de yer alan eğlence işletmeleri, dalış, kitesurf, yelkenkanat, kano, trekking, tekne turları ve su sporları olanakları Fethiye'nin rekreasyon çeşitliliğini arttırmakta bu durum ise Babadağ'a yüksek rekabetçi üstünlük sağlamaktadır.

Yardımcı İşletmeler (+): Fethiye'de turistlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek ve eşsiz deneyim sunacak dünya ve yöresel mutfak tatlarını sergileyen yiyecek içecek işletmeleri ve alışveriş merkezi, yöresel, turistik pazarlar Babadağ'a yüksek rekabetçi üstünlük sağlamaktadır.

Ulaşım İşletmeleri (+): Fethiye'ye gelen turistlerin yararlanabileceği ulaştırma hizmetleri oldukça gelişmiştir. Babadağ'a yamaçparaşütü amaçlı gelen turistler seyahat acentalarının sunduğu transfer hizmetinden yararlanmaktadır. Turistler Babadağ'a özel araçları ile de ulaşabilmektedir. Babadağ'da 1.200m rakımlı atlayış pistinin hazırlanması ve pistin yanından geçen orman yangın

yolunun hizmete girmesiyle yamaçparaşütü aktivitesi tüm yıla yayılmıştır. FTSO tarafından hazırlanan ve Güney Ege Kalkınma Ajansı'nın hibe desteğiyle gerçekleştirilen çalışma kapsamında daha rahat ve konforlu bir ulaşım sağlanması amacıyla Babadağ zirveye çıkan yolun parke ile döşenmesi Babadağ'a ulaşım bağlamında yüksek rekabetçi avantaj sağlamıştır.

DESTİNASYON STRATEJİSİ, YAPISI VE YEREL REKABET

Arz Kaynaklarına Yönelik Tüketici Algılamaları (+): Katılımcılar Babadağ Yamaçparaşütü Merkezi'nin eşsiz bir mekân olduğunu belirtmektedir. Deniz seviyesinden başlayıp 1975m yüksekliğe uzanan başka bir yer olmadığını, dünyaca tanınmış Ölüdeniz manzarasında uçuş keyfinin sporculara inanılmaz deneyim yaşattığını, kısa sürede (15 dakika) Babadağ'a çıkılması ve yolculuk esnasında manzaranın sporculara eşsiz deneyim sunduğunu belirtmişlerdir. Belirtilen özellikler Babadağ Yamaçparaşütü Merkezine tüketici algılamaları bağlamında yüksek rekabet avantajı sağlamaktadır.

Tanıtım (+): Fethiye tanıtım çalışmalarında Babadağ bir tanıtım unsuru olarak önemli bir rol oynamaktadır. Babadağ ve yamaçparaşütü Fethiye'nin tanıtım yüzüdür. Dünyaca ünlü Ölüdeniz plajının tanıtımına yamaçparaşütü figürü üstünlük katmaktadır. Fethiye'nin tanıtım çalışmalarında Babadağ broşür, destinasyon kataloğu, tanıtım filmleri gibi tanıtım materyallerinde kullanılmaktadır. Fethiye tanıtımı için sivil toplum ve kamu kuruluşlarının katıldıkları fuarlarda Babadağ'ın tanıtımı da yapılmaktadır. Seyahat acentaları ve konaklama işletmelerinin yaptıkları tanıtım faaliyetlerinde Babadağ'a ilişkin unsurlara da yer verilmektedir. Babadağ'ın Fethiye tanıtımında yer almasının yanı sıra Babadağ için yapılan spesifik tanıtım faaliyetleri de bulunmaktadır. Babadağ'ın hava durumu, pistlerin uygunluğu ve sporcuları bilgilendiren internet sitesi bulunmaktadır. Sosyal medya sayfalarında ise anlık görüntü ve tüketici deneyimlerinin paylaşılması ile Babadağ sosyal ağlarda tanıtılmaktadır. Her yıl düzenlenen Uluslararası Ölüdeniz Hava Oyunları Festivali Babadağ'ın tanıtılmasındaki en önemli etkinliklerden biridir. Tanıtım faaliyetlerindeki çeşitlilik Babadağ'a yüksek rekabet avantajı sağlamaktadır.

İşbirliği (+): Babadağ Fethiye Güç Birliği Turizm Tanıtım Ltd. Şti. (FGB), Babadağ Hava Sporları Merkezi ve Rekreasyon Alanı'nı işletmektedir. Karar süreçlerinde Babadağ Alan işletmesi, Valilik, Türk Hava Kurumu ve Seyahat Acenteleri birlikte hareket etmektedirler. Bu durum Babadağ'a işbirliği bağlamında rekabetçi avantaj sağlamaktadır.

Doluluk Oranı (+): Babadağ'da 2014 yılına kadar kış aylarında uçuş yapılamazken 2014 yılında açılan 1200m pisti kış aylarında uygun hava koşullarında yamaçparaşütü sporcularına imkân sunmaktadır. 1200m pistini doluluk oranını önemli derecede arttırmış bu durum Babadağ'a yüksek rekabetçi avantaj sunmuştur.

Geleceğe Yönelik Projeler (+): Babadağ Hava Sporları Merkezi ve Rekreasyon Alanının turizm potansiyelinin arttırılması ve sporculara daha iyi hizmet verilebilmesi için projeler üretilmektedir. Rotamız Babadağ Projesi, Güney Ege Kalkınma Ajansı'nın 2013 yılında yürüttüğü Alternatif Turizm Mali Destek Programı kapsamında 742 bin 382 TL hibe desteği almıştır. Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası'nın 247 bin 460 TL katkı sağladığı proje kapsamında havanın bulutlandığı ve

zirveden uçuş yapılamadığı dönemlerde yamaçparaşütü uçuşlarının devam edebilmesi amacıyla 1200 metre kotunda bir pist açılmıştır.Fethiye Orman İşletme Müdürlüğü'nün yol şebekesi çalışmaları kapsamında, pistin yanından geçen orman yangın yolu açılmıştır.Babadağ Hava Sporları Merkezi ve Rekreasyon Alanına transferin daha konforlu ve hızlı yapılmasını sağlamak amacı ile "teleferik projesi" ve Babadağ'da daha fazla süre geçirilebilmesini sağlamak için restoran ve rekreasyon alanları gibi destekleyici alanlar oluşturmaya devam edilmektedir. Babadağ'da uluslararası etkinlikler organizasyonu çalışmalarına devam edilmekte ve bu organizasyonların nitelik ve niceliğinin arttırılması hususunda projeler devam etmektedir. Kamu ve Sivil toplum kuruluşlarının geleceğe yönelik projeler hususunda aktif çalışmaları bölgeye rekabetçi avantaj sağlamaktadır.

Türkiye'nin Yamaçparaşütü Aktivitesinde Babadağ'ın Payı (+): Ülkemizde bir çok noktada (Denizli-Pamukkale, Kaklık, Çökelez, Honaz; Adana-Kabasakal; Ankara-Gölbaşı, Eymir; Antalya- Akçalı, Kaş; Bursa-Uludağ; Çankırı-Ilgaz vb.) yamaçparaşütü yapılmaktadır. Muğla ilinde Babadağ ve Ören'de yamaçparaşütü yapılmaktadır. Babadağ yamaçparaşütünün Türkiye'deki merkezidir ve bölgeye rekabetçi avantaj sağlamaktadır.

Yerel Rekabet (+): Babadağ'da tandem yamaçparaşütü uçuşları sağlayan 12 işletme yer almaktadır. Fethiye Kaymakamlığı, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı, İlçe Gençlik ve Spor Müdürlüğü, Liman Başkanlığı, Deniz Ticaret Odası, TÜRSAB, Fethiye Turizm Bürosunun katılımı ile toplanan İlçe Sportif Turizm Kurulunda fiyat, hizmet sunumu, projeler, tanıtım vb. konularda birlikte hareket etme kararları alınmaktadırlar. Kamu ve sivil toplum kuruluşları ile işletmelerin birlikte hareket etmeleri destinasyona rekabetçi avantaj sağlamaktadır.

DEVLET

Altyapı Hizmetleri (+): Babadağ Hava Sporları Merkezi ve Rekreasyon Alanına yönelik parke yol çalışmaları yapılmaktadır. Fethiye ve Babadağ'a yönelik Altyapı çalışmaları destinasyona rekabetçi avantaj sağlamaktadır.

Sağlık Hizmetleri (+): Fethiye'de sağlık hizmeti sunan Fethiye Devlet Hastanesi, Fethiye Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi, Özel Lokman Hekim Esnaf Hastanesi, Özel Letoon Hastanesi ilçe sağlık hizmetinin kalitesini arttırmaktadır. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesinin Fethiye'ye yakın olması sağlık hizmetleri bağlamında bölgeye yüksek rekabetçi avantaj sağlamaktadır.

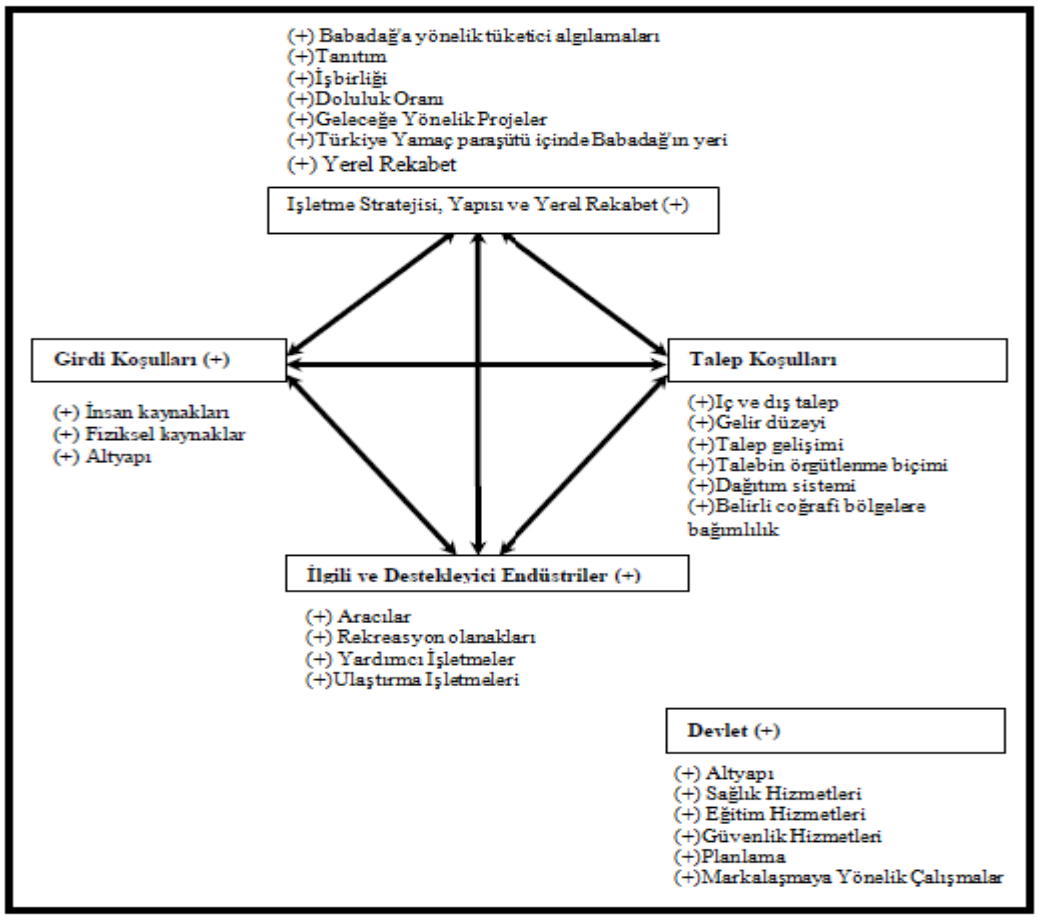
Eğitim Hizmetleri (+): Fethiye'de turizm alanında ortaöğretim, ön lisans ve lisans eğitimi veren eğitim kurum ve kuruluşlarının bulunması destinasyona yüksek rekabetçi avantaj sağlamaktadır.

Güvenlik Hizmetleri (+): Fethiye'de devletin sunduğu güvenlik hizmeti destinasyona yüksek rekabetçi avantaj sağlamaktadır.

Planlama (+): Fethiye turizm planlaması ve Babadağ'a yönelik yapılan çalışmalar destinasyona yüksek rekabetçi avantaj sağlamaktadır.

Markalaşmaya Yönelik Çalışmalar (+): Fethiye ve Babadağ Hava Sporları Merkezi ve Rekreasyon Alanı tanıtımında yamaçparaşütü kullanılmaktadır. Fethiye, Ölüdeniz ve yamaçparaşütü

birbirinden ayrılmaz iki temel öğe olarak görülmektedir. Fethiye, Ölüdeniz ve yamaçparaşütünün birlikte pazarlanmasına devam edilmelidir. Babadağ'ın tanıtılmasında yerli ve yabancı ihtisas fuarlarına katılım sağlanmaktadır. Tanıtımda etkinliklere önem verilmektedir. Uluslararası Ölüdeniz Hava Oyunu Festivali her yıl yerli ve yabancı sporcuları Babadağ'a çekmektedir. Babadağ Hava Sporları Merkezi ve Rekreasyon Alanına yönelik yapılan markalaşma çalışmaları destinasyona yüksek rekabet avantajı sağlamaktadır.

Şekil 3: Babadağ Yamaçparaşütü Aktivitesi Rekabetçilik Analizi *(YÜKSEK)*

Şekil 3'de araştırmanın sonuçları yer almaktadır. Araştırmaya katkı veren kamu ve sivil toplum kuruluşlarına mensup kişiler ve işletmeler Babadağ yamaçparaşütü merkezinin Türkiye'deki diğer merkezler bağlamında **yüksek** rekabetçi avantaja sahip olduğu görülmektedir.

ARAŞTIRMANIN SONUCU

Araştırma sonucunda Babadağ Hava Sporları Merkezi ve Rekreasyon Alanının yüksek rekabet avantajına sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Karamustafa, Ulama ve Erbaş (2009)'ın termal turizm açısından Kozaklı ilçesinin rekabetçilik analizi isimli çalışmasında, Kozaklı termal turizminin rekabet gücünü orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bunun yanında Sarıışık, Ulama ve Polat (2014) Sakarya İli turizm sektörünün rekabetçilik analizini çalışmaları yapılmış ve araştırma sonucunda yüksek rekabetçi avantaja sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır. Yukarıdaki araştırmalardan yararlanılarak yapılan Babadağ Yamaçparaşütü aktivitesinin rekabetçiliği ve sürdürülebilirliğine ilişkin yapılan bu

araştırmada yüksek rekabetçi avantaja sahip olduğu ve yamaçparaşütünün sürdürülebilir bir aktivite olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Babadağ Hava Sporları Merkezi ve Rekreasyon Alanının **girdi koşulları** yüksek olarak belirlenmiştir. Girdi koşulları içerisinde yer alan insan kaynakları, fiziksel kaynaklar ve altyapı olanakları yüksek olarak belirlenmiştir. İnsan kaynaklarının nicelik ve niteliğini arttırmak amacıyla pilotlara, yer hizmetlerinde çalışan görevlilere hizmet içi eğitim verilmelidir. Hizmet içi eğitim konuları havacılık alanında mesleki eğitim, seminerler, yabancı dil eğitimi, Fethiye'nin tarihi ve turistik değerleri vb. ilişkin eğitimler verilmelidir. Girdi koşulları kapsamında Babadağ'da bulunan beş pist sayısı arttırılabilir. Uçuş seviyesi yeterli olmayan pilotlar için daha alçak irtifalarda alternatif pistler yapılabilir. Ayrıca kış faaliyetlerinde kullanılmak üzere Tandem (çift kişi) ve Single (tek kişi) uçuşlar için üç yöne hakim 800-900 m. yükseklikte pistler açılabilir.

Babadağ Hava Sporları Merkezi ve Rekreasyon Alanının **talep koşulları** yüksek olarak belirlenmiştir. Talep koşulları içerisinde yer alan iç ve dış talep, gelir düzeyi, talep gelişimi, talebin örgütlenme biçimi, dağıtım sistemi, belirli coğrafi bölgeye bağımlılık unsurları yüksek rekabetçi avantaj sağlamaktadır. Son zamanlarda talebin geliştirilmesi adına yamaçparaşütünün trekking ile birlikte bir ürün haline getirilerek pazarlama çabaları gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Yamaçparaşütünün diğer turizm ürünleri olan trekking, kitesurf, jeep safari, quadbike, kano, tekne turu vb. ile desteklemeye devam etmeli ve yeni turizm ürünleri oluşturmalıdırlar.

İlgili ve destekleyici endüstriler değişkeni Babadağ Hava Sporları Merkezi ve Rekreasyon Alanına yüksek rekabetçi avantaj sağladığı belirlenmiştir. İlgili destekleyici kuruluşlar arasında yer alan aracılar, rekreasyon olanakları, yardım işletmeleri ve ulaştırma işletmeleri destinasyona yüksek rekabetçi avantaj sağlamaktadır. Babadağ yamaçparaşütü aktivitesinin tanınırlılığını arttırmak için mevcutta yapılıyor olan ulusal ve uluslararası fuarlara katılım, internette pazarlama, organizasyon ve festivallerin sayısı ve niteliği arttırılmalıdır.

İşletme Stratejisi, Yapısı ve Yerel Rekabetin Babadağ Hava Sporları ve Rekreasyon Merkezi'ne yüksek rekabet avantajı sağladığı belirlenmiştir. Babadağ'a yönelik tüketici algılamaları, tanıtım, işbirliği, doluluk oranı, geleceğe yönelik projeler, Türkiye yamaçparaşütü pazarı içinde Babadağ'ın yeri ve yerel rekabet yüksek rekabet avantajına sahiptir. Babadağ Hava Sporları Merkezi ve Rekreasyon Alanına yönelik mali destek projeleri başvuruları yapılarak altyapı ve tanıtımına yönelik ivmeler kazandırılmalıdır.

Bu araştırmanın yamaçparaşütü alanında Babadağ hakkında bilgi edinmek isteyen kişi ve kurumlara yön göstermesi hedeflenmiştir. Babadağ Hava Sporları ve Rekreasyon Merkezi'nin yurt dışındaki farklı yamaçparaşütü destinasyonlarına yönelik rekabetçi avantajı değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

BULU, Melih; ERASLAN İ. Hakkı ve BARCA Mehmet; (2007) "Türk Gıda Sektörünün Uluslararası Rekabetçilik Düzeyinin Analizi", **Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi** *(C. IX ,S.1, ss.311-335.*

ENRIGHT, M.J. (1998). "The Globalization of Competition and the Localization of Competitive Advantage: Policies toward Regional Clustering", **Globalization of Multinational Enterprise Activity and Economic Development University of Strathclyde Glasgow**, 15-16 Mayıs, İskoçya.

FANG, JİAMİN; (2014), "Competitiveness Analysis for China's Biopharmaceuticalv Industry based on Porter Diamond Model", **Journal of Chemical and Pharmaceutical Research,** 2014, 6(5): ss. 477-485.

GÜRPINAR, KORAY VE SANDIKÇI MUSTAFA; (2007) "Uluslararası Rekabetçilik Analizinde Mıchael E. Porter'ın Elmas Modeli Yaklaşımı: Türkiye'deki Bazı Endüstrilerdeki Uygulanabilirliğinin ve Sonuçlarının Araştırılması**", SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**.

HAZAR, ATİLLA (2007). **Spor ve Turizm.** Ankara, Detay Yayıncılık.

KARAMUSTAFA Kurtuluş, ULAMA, Şevki ve ERBAŞ Emre (2009). Termal Turizm Açısından Kozaklı İlçesi'nin Rekabetçilik Analizi. **10. Ulusal Turizm Kongresi**, 21-24 Ekim, Mersin: 495-514.

KOÇ, Murat ve ÖZBOZKURT, O., Başar; (2014), "Ulusların Rekabet Üstünlüğü ve Elmas Modeli Üzerine Bir Değerlendirme", **İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi,** Cilt 2, Sayı 3, 2014, ss.85-91.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI**,** ***Turizm Çeşitleri, Hava Sporları***. (Erişim Tarihi: 09.01.2015 < http://www.kultur.gov.tr/TR,23265/turizm-cesitleri.html>

LİN, CHİN-TSAİ VE JUAN, PİN-JU; (2010), "Measuring location selection factors for internationalresort parks", **Qual Quant,** 44: ss. 1257–1270.

MOLENDOWSKİ, Edward ve ZMUDA, Malgorzata; (2013), "Changes In Competitiveness Among The Visegrad Countries After Accession To The European Union: A Comparative Analysis Based, On A Generalized Double Diamond Model", **Comparative Economic Research** December 1.

MOON, H, RUGMAN A., VERBEKE A. (1998), A generalized double diamond approach to the international competitiveness of Korea and Singapore, **International Business Review**,Vol.7

PORTER, E., MICHAEL, (1990), **The Competitive Advantages of Nations**, The Macmillian Press Ltd., London and Basingstoke, 875p.

PORTER, E., MICHAEL, "Building the Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings from the Business Competitiveness Index", **Global Competitiveness Report 2003 2004**, World Economic Forum, 2004.

RIBES, J. F. PERLES, RODRIGUEZ, A. RAMON VE JIMENEZ, M. SEVILLA; (2011), "Determinants of the competitive advantage of residential tourism destinations in Spain", **Tourism Economics** 2011, 17 (2), pp. 373-403.

SARIIŞIK M, ULAMA Ş. ve POLAT S. (2014). Sakarya İli Turizm Sektörünün Rekabetçilik Analizi. **Ulusal Turizm. Kongresi**. Kayseri. 1317-133514.

THKY-221 (2012). Fethiye Babadağ Yamaçparaşüt Uçuş Yönergesi. http://www.thk.org.tr/yonerge/yonergebabadag.pdf

THKY-311 (2013). Yamaçparaşüt Uçuş Eğitimi Yönergesi. http://inonu.thk.org.tr/upload/yonergeler/02THKY-311Yamacparasutucusveegitimyonergesi.pdf

EKOLOJİK TURİZM VE ZİGANA DOĞA OKULU UYGULAMASI

Savaş AYDIN [1]

ÖZET

Son dönemde ülkemizde güneş, deniz ve kum birlikteliğini , kısaca sahil turizmi dediğimiz, turizme önem veren ve sosyal patlamalar yapacağı düşünülen turizme ağırlık verilmiştir. Oysaki ekolojik temelli turizm dünyanın vazgeçilmezleri arasındadır. Doğu Karadeniz Dağları ve Zigana coğrafyası, sahip olduğu jeolojik ve ekolojik mirası, kuzey ve güneyi arasındaki iklim farklılığı ve buna bağlı endemizim yüksek fauna ve flora, zengin biyoçeşitliliği ile ülkemizin, korunan alanlarına dahil edilmesi gereken nadir doğa alanlarındandır. Ekoturizm potansiyeli ile bölgenin çekim merkezlerinden olan, Zigana Dağı ve Kurum (Kromni) Vadisini , bilinçsiz turizm tehdit etmeye başlamıştır. Zigana Dağı, Karaca Mağarası, Cehennem Vadisi Kanyonu, Kurum - İmera Antik Kenti ve Maden Ocakları ve zengin biyoçeşitliliği bünyesinde barındıran eşsiz güzelliklere sahip bu alanın korunması ve sürdürülebilir turizm kapsamında değerlendirilmesi için, ilk aşamada ekoturizm odak noktası olarak Zigana Doğa Okulu ve Bitki Müzesi (Herbaryum) oluşturularak ziyaretçilere açılmıştır.
Bu çalışmada Zigana Dağı ve bölgede ekolojik temeli turizme dayalı kalkınma için yapılması gerekenler irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekolojik Turizm, Zigana Doğa Okulu, Sürdürülebilir Ekoloji, Doğa Turizmi

ABSTRACT

In Turkey, from early 1980's to present, it has been accepted that touirsm which contains sea, sun and fun is a supporter of development, but in the developed countries a new kind of tourism has appeared, ecological tourism.
With ecological tourism, a regions flora or fauna's variety presented to tourists trying to make them consider the environment.
Whit it's geologic and ecologic heritage, climate difference between it's north and south, rich variety of flora and fauna, Zigana region is a rare region that should be preserved.
Mount Zigana, Valley Kromni, Cave Karaca, Canyon of Cehennem Valley, Kromni-İmera antic cities are in this region. Zigana Nature School and Herbaryum established for the aim of presenting these places and region's rich bio variety.

Keywords: Ecologic Tourism, Zigana Nature School, Sustainable Ecology, Nature Tourism

[1] Zigana Doğa Okulu Başkanı; info@ziganadogaokulu.org

GİRİŞ

Dünyada turizm konjonktürü, özellikle bilinçli ve seçici turistler, günümüzde kitle turizminden çok ekolojik turizme yönelmiş hatta bu turizm dünya da artık vazgeçilmez duruma gelmiştir. Ülkemiz kitle turizminin yanında, doğa turizmi de potansiyeli olarak da eşsiz bir ülkedir. Sahip olduğumuz bu doğal, kültürel ve tarihi değerleri uzun vadede koruya bildiğimiz sürece, ekolojik turizm alanında uluslararası turizm pazarındaki payımız hızla büyümeye devam edecektir.

Bu bağlamda doğa turizmi potansiyeline sahip ve ekolojik turizmde öncü olacak Coğrafyamızın; endemizim, jeolojik mirasları da dikkate alarak buralarda çevreye duyarlı bir şekilde alternatif turizm türlerinin geliştirilmesine önem vermek şüphesiz faydalı olacaktır.

I. EKOTURİZM, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Ekoturizm; ekolojik turizmin kısaltılmış halidir. Eko-turizm, doğayı bozmayan ve koruyan bir turizm anlayışını ifade etmektedir. Uluslararası Doğa Koruma Birliği'nin (IUCN) tanımına göre ekoturizm, eğlenmeyi, doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyo-ekonomik fayda sağlayan, doğal alanlara karşı çevresel açıdan sorumluluk taşıyan seyahat ve ziyaret olarak tanımlanmaktadır (Kurdoğlu, 2001:4).

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu 2002 yılını Uluslararası Ekoturizm Yılı ilan etmiş ve bu konuyla ilgili olarak Dünya Turizm Örgütünü görevlendirmiştir.

Dünya Turizm Örgütü ekoturizmin amaçlarını da; Biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunması, Yerel halkın refahını gözetilmesi, turistlerin ve yerel halkın bilinçlendirilmesinin sağlanması, Küçük ölçekli işletmeler tarafından küçük turist gruplarına hizmet verilmesi, Turistlerin ve yerel halkın turizm endüstrisi hakkında sorumlu hareket etmesinin sağlanması, Geri dönüşü olmayan kaynakların en düşük düzeyde tüketilmesi, Turizm yönetimine yerel düzeyde katılımın önemsenmesi, İş fırsatlarının ve mülkiyetin yerel halk lehinde gelişmesinin gözetilmesi olarak tanımlamıştır (UNWTO).

Sürdürülebilir turizm ise; mevcut ve ev sahibi yörelerin ihtiyaçlarını gelecekteki fırsatları da koruyarak karşılama anlayışı (Avcıkurt, 1997: 136) olup, çevre kalitesini devam ettirmek, yüksek düzeyde ziyaretçi deneyimini gerçekleştirmek, kalkınmada eşitliği teşvik, turistik bölgelerin yaşam kalitelerini yükseltmek, turizmin ekonomiye ve çevreye katkılarını anlamak ve geliştirmek gibi amaçlar taşımaktadır. (Inskeep, 1991: 461) Yani, sürdürülebilir turizm politikaları sayesinde eko turizmin var olma ve geliştirilebilme şansı vardır.

II. TÜRKİYE'DE EKOTURİZM FAALİYETLERİ

Türkiye'de turizm çeşitlendirilmesi, ülke sathına ve 12 aya yaygınlaştırılması politikası doğrultusunda, çeşitli yörelerimizin turizm potansiyelinin belirlenmesi, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi çalınmaları sürdürülmektedir.

Bu doğrultuda Turizm Bakanlığı tarafından yapılan turizmin çeşitlendirilmesi; Alternatif Turizm Türleri olarak, Yayla Turizmi, Trekking, Mağara Turizmi, Kus Gözlemciliği, Sualtı Dalış, Sportif Olta Balıkçılığı, Bisiklet Turizmi, Atlı Doğa Yürüyüşü, Kamp-Karavan Turizmi ,Av Turizmi, Akarsu Turizmi (Kano-Rafting), Foto Safari, Rüzgar Sörfü, Bu balgam da ekoturizm başlığı altında görülen bu turizm türlerinden birçoğunun yörede uygulanabilirliğinin sağlanması, yörenin mevcut potansiyeli bakımından mümkündür.

III. ZİGANA DOĞA OKULU (ZDO)

A. Doğa Okulu Fikri ve Kuruluş Çalışmaları

Çevre bilincine ve doğa sevgisine sahip ayrıca doğup büyüdüğüm coğrafyaya aşık bir insan olarak kendi memleketimin değerlerini korumak ve tanıtmak için ne yapabilirim sorusunu kendime sorduğumda, verdiğim cevap: "Eli kalem tutan birisi olarak projeler yapma, sergiler ve konferanslar düzenleme, eğitim verme faaliyetlerinde bulunabilirim" oldu. Tüm bu faaliyetler için bir mekana ihtiyaç vardı bunun için girişimlerimiz sonucu Zigana Köyü içersinde , İpek yolu üzerinde , tarihi bir değere ve mimariye sahip ve atıl olan tarihi İlköğretim okulu binasını 2011 yılında , Zigana Köyü Muhtarlığı . Zigana Köyü Çevre Koruma Turizm Ve Dayanışma Derneği ile Zigana Coğrafyası Derneği girişimleri sonucu Torul Kaymakamlığının da destekleriyle "Zigana Doğa Okulu"na dönüştürülmüştür.

B. Doğa Okulunun Kapsama Alanına Giren Coğrafya

Zigana Coğrafyası, Zigana Dağları Gümüşhane ile Trabzon illerini birbirinden ayıran doğal sınırdır. 3 bin metreyi aşan yüksekliğe sahip Ziganalar, Harşit Çayı'nın doğusundan Giresun'a ve Karadeniz'e doğru uzanır. Bu coğrafya içerisinde en yüksek zirve veya tepe Deve Boynu Tepesidir. Yükseklik 3.082 metredir. İkinci sırada 2800 metre yükseklikle Taşköprü Tepesidir. 2300 metre ile Karataşlar Tepesi ve 2500m ile Zigana geçidini zirvesi olan Alas tepesi bulunmaktadır. Bu coğrafyada daha bilinmemiş keşfedilmemiş bir tarih, kültür ve dokunulmamış bir doğa yatmaktadır. Hepsinden önemlisi yaylacılık geleneğinin aktif yaşadığı oba kültürü, Çepni kültürü ve farklı kültürel yapıları içerisinde barındırmaktadır. Bu coğrafya içerisinde Trabzon – Gümüşhane , Erzurum üzerinden İran'a bağlanan ipek yolu geçmektedir (Keçe, 200:40-50). İşte bu coğrafyada yer alan Gümüşhane, Trabzon ve Giresun illerinin Zigana Dağları çevresinde kalan alanlar ilgilendiğimiz alanlar olmuştur. Bu

kapsamda, 2011 yılında Zigana Coğrafyasında Yer Alan Gümüşhane,Giresun Ve Trabzon İlleri Çevre Koruma, Turizm, Kalkınma Ve Dayanışma Derneği (Zigana Coğrafyası Derneği) kurulmuştur.

Dünya jeolojik mirasının bir çok parçası olan Karaca mağarası ve farklı özellik büyüklükte 30'un üstünde mağara sistemi ve Artabel doğa parkının Gümüşhane ili sınırları içerisinde bulunması ve bunların birer jeosit alanı olarak tescillenmesinin önerilmiş olması da , havzada ekoturizm potansiyelinin önemli bir göstergedir (İnan, 2008: 80-83).

Özellikle Gümüşhane ilinde doğa, yayla, kış ve spor turizmi gerçekleştirilebilecek birçok alan bulunmakta ve bu alanlara olan ilgi sürekli artmaktadır. Bu bağlamda Zigana Coğrafyası yılın 12 ayında doğa, yayla, kış ve spor turizmi açısından önemli bir konumdadır. DOKAP Bölgesindeki yaylaları üst kottan birbirine bağlayacak olan Yeşil Yol Projesi (Dokap (2014-2018): 43), kapsamında, Doğu Karadeniz'in en önemli dağ ve yayla turizm merkezleri olan Kadırga, Zigana, Cami Boğazı ve Ayeser Yaylaları ile Karaca Mağarası, Sümela Manastırı, Zigananın etrafında adeta bir çember oluşturmaktadır (http://www.zigana.org).

Adını Zigana Dağı'ndan alan Zigana köyü, kervanlara yol gösteren, konaklatan ve kervanların ihtiyacı olan ürünleri pazarlayan, en az 1000 yıllık yerleşim olması yanında birçok tarihi eseri de bünyesinde barındırmaktadır. Ayrıca, Antik kervan yolu kalıntısı ve kalesini, Doğu Karadeniz'de tek Selçuklu kervansarayını, biri antik diğeri Osmanlı dönemi iki kemer köprüyü, Maruflu camisi (Selçuklu veya Osmanlı dönemine ait özgün mimari yapılı cami), Tarihi maden ocakları (Zigana eski bir madenci yerleşimidir), Her yamaçta farklı bir maden suyu kaynağı bulunan, özgün yöresel mimari ürünü evleri ile korunması gereken bir tarih, doğa ve kültür havzasıdır (Erüz, 2011).

Bu coğrafyanın, Doğu Karadeniz'den, Doğu Anadolu'ya doğal geçit özelliğinde olması nedeniyle, Endemik tür çeşitliliğiyle birlikte, florası ve faunası ile eşsiz bir doğaya sahiptir. Bu yönüyle de endemizmi yüksek doğa cennetidir.

C. Zigana Doğa Okulunun Fiziki Durumu

Okul içerisinde, mevcut 7 adet sınıftan bir tanesi, Köyün yüksek akademisyen potansiyeline atfen (273 adet akademisyen), "Akademisyenler "sınıfına dönüştürülmüş ve Doğa eğitimlerinin burada verilmesi sağlanmıştır. Okulun bir sınıfa, köyde doğan ünlü Tenor Ömer Yılmaz adı verilerek, burada sanatsal etkinlikler yapılmaya başlanmıştır. Sınıflardan birisi Bitki Müzesi (Herbaryum) olarak faaliyetine devam etmektedir. Sınıflardan bir diğeri köyümüzde doğan ve ülkeye mal olmuş köy enstitüsü mezunu 18 adet öğretmenlerimiz için ayrılmış ve bu sınıfa da "Başöğretmenlerimiz" adı verilerek onların, tanıtılması ve anılmasının yönünde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bir sınıf "Zigana Doğa Kütüphanesi" olarak planlanması yapılarak, hizmete sokulacaktır. Eski müdür odası yönetim ofisi yapılarak kullanıma sunuldu. Okulun mevcut 2 adet koridoru da sanatsal etkinlikler için

sergi salonu ve atölye olarak "Güneş Sanat merkezi" ve "Mehriba" salonları olarak kullanılmaktadır. Sanatsal etkinliklerimiz için bir "ZDO sanat grubu" oluşturulmuştur.

D. ZDO'nda Yapılan Eko Turizm Faaliyetleri

1.Gümüşhane Valiliği, Gümüşhane Üniversitesi, Zigana Köyü Muhtarlığı ve STK'lar birlikte Hareket stratejisi belirlendi.

2. Ulusal, uluslararası ve TÜBİTAK destekleme Projeleri için çalışmalar yapıldı.

3. 7' den 70'e herkese doğa eğitimi verilecek ilkesinden hareketle, öncelikli olarak doğada eğiticilerin eğitimi yapılması, doğa bilinci kazandırması ve doğada yaşam eğitimleri başlatıldı. Bu eğitimler kapsamında, 6 adet akademisyen tarafından ilk eğitimler verildi.

4.Biyotop haritalama çalışması yapılması için ekip kurma çalışmaları devam etmektedir.

5.Geleneksel hale getirilen, soyut ve somut bir kültür olan Lames şenlikleri her yıl Temmuz ayında sürdürülmektedir.

6.Akademik etkinlikler yanında sanatsal etkinliklere de ağırlık verilerek sergiler açılmaktadır.

7. Jeolojik miras korunmasına özen gösterilerek, maden müzesi açılması çalışmaları yapılmaktadır.

VI. ZİGANA BİTKİ MÜZESİ

İnsanların başta gıda olmak üzere temel ihtiyaçlarının karşılamasında vazgeçilmez bir yeri olan canlı kaynakların temeli, biyolojik çeşitliliktir. (www.milliparklar.gov.tr)

Ülkemiz hayvan ve bitki çeşitliliği açısından oldukça zengin bir konumdadır. Neredeyse tüm Avrupa kıtası (12.000) bitki çeşitliliğine denk olan, bitki taksonuna sahiptir . Bu bitki türlerinin 3708 adedini endemik bitki türleri oluşturmaktadır (Karaköse ve Terzioğlu, 2012: 50). Biyoçeşitlilik envanteri çıkarılmayan bölgemizde, Kısmı olarak yapılan çalışmalarda, Zigana coğrafyasında 471 adet endemik bitki tespit edilmiştir (Terzioğlu, 2014). Bu Zigana bölgesinin ekolojik olarak ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir.

Biyoçeşitlilik nerede olduğunu bilemeden koruyamayacağımıza göre, bunların bir an önce tespiti gerekmektedir (Türkiye'nin ÖDA, 2006: 12). İşte bu tespitin başlangıcı olarak Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile birlikte ZDO içerisinde Türkiye'nin ilk sivil toplum kuruluşunun Bitki Müzesi (Herbaryum) oluşturulmuş ve ziyaretçilere açık hale getirilmiştir.

A. Zigana Doğa Okulu Uygulamasının Turizm Açısından Potansiyeller

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Ön Plana Çıkan Turizm Alanları arasında Gümüşhane ilinde, Krom Vadisi, Karaca Mağarası, Örümcek Ormanları Tabiat Parkı, Limni Gölü, Tomara Şelalesi, Çakırgöl Turizm Merkezi, Zigana Turizm Merkezi, Artabel Gölleri, Süleymaniye Mahallesi yer almaktadır (DOKA,2014: 63).

Zigana Köyünün, Zigana dağının eteğinde yer alması gibi , tarihi ipek yolu güzergahında bulunması hem Trabzon hem Gümüşhane ye yakın olması, Zigana Dağı turizm bölgesi ilan edilmiş olması ve çevresinde 1500-2000 metrenin üzerinde 280 adet yaylanın olması, yoğun orman bitki örtüsü ve derelerin, kaynakların, vadilerin oluşturduğu farklı mikro klimaların sağladığı zengin bir bitki örtüsü olduğu bilinmektedir. Bu özellikleriyle doğa turizmi için mükemmel bir yöredir.

Zigana Coğrafyasının coğrafi konumu ve iklim özellikleri göz önüne alındığında , yayla turizmi, doğa yürüyüşü (trekking), bisiklet turizmi, atlı, kamp, karavan turizmi, paraşütle atlama, bitki, hayvan fotoğrafçılığı gibi doğaya yönelik turizm türleri açısından ve idealdir.

B. Turizm Konusunda Gelişmeyi Engelleyici Faktörler ve Çözüm Önerileri

Limni Gölü Çevresinde gerekli ekosistem kaldırma kapasitesi analizine dayalı planlama yapılan altyapı ve diğer yapılar ve de bungalov konulması , göle su bağlanması maalesef doğayı yok etme ve var olan ekositemi tahrip etmeye neden olmaktadır. Buda, ekolojik dengenin de bozulması açısından sakıncalıdır. Ancak bu dengeyi bozmadan yapılabilecek turizm faaliyetleri de mevcuttur.

Örneğin, seyir terasları yapılarak buranın tahrip edilmeden korunması sağlanabilir. Kuş gözlemleme turizmi, foto safari, yayla ve köylere bisiklet turları yapılabilir. Ayrıca arazi dağınık bir yapıya sahip olduğundan, yaylada ve bazı köylerde hava sporları düzenlenebilir. Köylerin turizm potansiyelleri değerlendirilerek turizm desteğinin sağlanmasına çalışılmalıdır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde deniz, kum, güneş turist profili giderek değişmekte, turizm geleneksel destinasyonlardan uzaklaşmaktadır. Ekoturizm gelirlerinin büyük ölçüde yöre insanına döndüğü ve bu insanların daha çok toplumun en yoksul kesimini oluşturan dağ ve orman köylüleri ve pansiyon çalıştıran aile grupları düşünüldüğünde, bu kesimin ekonomik olarak iyileşme gösterebileceği açıktır. Üstelik ekoturizm gelirlerinin bir kısmı da doğal değerlerin korunması ve geleneksel kültürlerin yaşatılmasında kullanılmaktadır.

Çevreye duyarlı turizmin gelişebilmesi için, doğal zenginliklerin, sit alanlarının, özel çevre koruma alanlarının, doğrudan turizm alanı olarak kullanılması yerine bu alanların özelliklerini dikkate alarak bütünleşik diğer alanlarla veya koruma esasları ekoturizmin geliştirilmesi önemlidir. Ayrıca

doğa koruma ile ilgili kuruluşların çalışmaları esas alınarak, sürdürülebilir kullanımların dikkate alınması ile taşıma kapasitelerine bağlı turizm sektörünün gelişmesini sağlayacak planlamalar yapılmalıdır.

ZDO yer aldığı coğrafyanın endemizim, jeolojik miras çerçevesinde doğal güzelliklerinin ve tabiat varlıklarının korunması için kurulmuş ve yöredeki ilk adım özelliği taşımaktadır. Biyoçeşitlik nerede olduğunu bilemeden koruyamayacağımıza göre, bu çeşitliliğin tespiti için açılan ZDO ve Zigana Bitki Müzesi uygulamasının ülke çapında geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu coğrafyanın dinamosu olacak bu tür ZDO gibi özgün varlığın; ekoloji temelli projelerin yerel otoriteler ve kamu kurumları tarafından desteklenmesi gerektiği, ekolojik temeli çalışmalarda koruma ve kullanma dengesinin göz ardı edilmemesi , yöre halkı ile işbirliğinin mutlak surette yapılması STK ile üniversitelerin iş birliğinin fayda sağlayacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

AKIŞ Sevgin(1999), "**Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye**", Anatolia, Yıl:10, Mart-Haziran,s.37)

AVCIKURT Cevdet, **Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türk Turizmi (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)**, (1997), Yayımlanmamış Doktora Tezi, BAÜ, Sos. Bil. Ens., Balıkesir.

AVCIKURT Cevdet, **Turizm Sosyolojisi**, (2003), Balıkesir: Detay Yayıncılık s.74

DOKA, (2014). Doğu Karadeniz Bölgesi Ekoturizm , Alt Sektör Raporu.

Doğu Karadeniz Projesi, (Dokap) Eylem Planı (2014-2018),

EKİM, Torlak vd.; (2010), **Türkiye'nin Endemik Bitkileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü, İlk Baskı, Ankara.

ERDOGAN, Nazmiye (2003)," **Çevre ve Ekoturizm**", Erk Yayınevi, Ankara,s.107

ERÜZ, Coşkun ve Raif KANDEMİR; (2012), **Karaca- İpekyolu Koruma Alanı Korunması Gerekli Tarihi ve Doğal Değerler Raporu.**

ERÜZ, Coşkun .(2011)"**Zigana Dağı: Ekosistemler, Kültürler ve kervanlar geçidi**", ZDO,

INSKEEP, Edvvard .(1991) **Tourisra Planning;an İntegrated and sustainable Development Aproach**, York: van Nosrand Reinhold, s.461.

İNAN, Nurdan; (2008),**TÜBİTAK Bilim ve Teknik** , Aralık,sayı:493

KARAKÖSE, Mustafa ve Salih TERZİOĞLU; (2012), **Bitkisel Biyoçeşitlilik (**Ders Notları**),** Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü.

KEÇE, Hüseyin.(2005), Atlas Dergisi, sayı. 150

KURDOGLU, D.(2001)," **Koruma Alanları ve Ekoturizm Karadeniz Bölgesi Açısından İrdelenmesi**", Türkiye Ormancılar Derneği Yayını, Orman ve Av, sayı:4

TERZİOĞLU, Salih.(2014),"**Zigana Dağları Bitkisel Biyoçeşitlilik Bakımından Önemi**"-ZDO-TURNA, İbrahim, (2014),"**Zigana Havzası Ormanları Ve Bölge İçin Önemi**"-ZDO

Türkiye'nin Önemli Doğa Alanları, (2006) Doğa Derneği-Ankara

Orman Ve Su İşleri Bakanlığı , 12. Bölge Müdürlüğü , Gümüşhane Şube Müdürlüğü, Gümüşhane İlinde , Doğa Turizmi Master Planı , 2013 - 2023.

Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Gümüşhane İli İstatistik bilgileri 2006 -2014.

www.dha.com.tr/ziyaretci-sayisi-artti_609382.html, Erişim Tarihi:12.03.2015.

www.gumushane.gen.tr/index.php?ind=news&op=news_show_single&ide=12866#axzz3UYOCHaPX

www.milliparklar.gov.tr. Erişim Tarihi:03.03.2015

www.turcev.org/mavi bayrak/ekoturizm. Erişim Tarihi: 28.02.2015.

www2.unwto.org. Erişim Tarihi:01.03.2015.

www.zigana.org/index.php/zigana-koyu/45-zigana-ve-turizm.html, Erişim Tarihi: 16.03.2015.

www.ziganadogaokulu.org, Erişim Tarihi:15.03.2015.

www.ziganalilar.org, Erişim Tarihi:15.03.2015.

TRABZON'DA KRUVAZİYER TURİZMİN EKONOMİK SOSYO-KÜLTÜREL VE ÇEVRESEL ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İsmail KIZILIRMAK[1]
Gönül AKIN[2]
Gözde OĞUZBALABAN[3]

ÖZET

Turizm sektörünün hızla gelişmesine bağlı olarak, turistlerin farklı ve yeni tatil arayışları sonucu artan talebi karşılayabilmek için pek çok alternatif turizm çeşidi ortaya çıkmıştır. Kruvaziyer turizmi de, dünyada gittikçe önemi artan ve gelişen alternatif turizm çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Avrupa ve Amerika'da yaygın olan kruvaziyer turizmi, ülkemizde de son yıllarda sahip olduğu potansiyel ile önem kazanmaya başlamıştır. Trabzon limanındaki kruvaziyer gemi ve yolcu sayılarındaki artışlar dikkatleri kruvaziyer turizmin yanı sıra bu liman üzerine de çekmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Trabzon'da kruvaziyer turizminin; ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkilerini değerlendirerek ve eksik yönlerini ortaya koyarak bu turizm türünün daha da gelişmesine katkı sağlamaktır. Çalışmada, ilk olarak kruvaziyer turizm kavramı açıklanmıştır. Daha sonraki bölümde ise, Trabzon limanı ve özellikleri ile kruvaziyer turizminin Trabzon iline sağlamış olduğu ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkilerinden de söz edilerek, limanın geliştirilmesi konusunda önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler arasında; Trabzon limanında yaşanan gelişmeler, kruvaziyer gemi ile gelen yolculara yönelik yeni yatırımların ve tanıtım faaliyetlerinin arttırılması gereğini ortaya koymuştur. Yeterli yatırım, proje ve tanıtımlarla desteklendiği takdirde kruvaziyer turizminin diğer illerde olduğu gibi Trabzon İlinde de daha büyük gelişme göstereceği beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Alternatif turizm, Kruvaziyer turizmi, Kruvaziyer gemi, Trabzon limanı.

ABSTRACT

Depending on the rapid development of the tourism sector, many alternative tourism varieties have emerged in order to meet the growing demands of tourists seeking different and new holidays. Cruise tourism is one of these developing alternative tourisms which has an increasing importance in the world. Cruise tourism which is especially common in Europe and America has recently gained importance in our country due to its potential. The increase in the number of ships and passengers in the port of Trabzon has drawn attention not only to cruise tourism but also to the port itself.

The purpose of this study is to assess the economic, socio-cultural, and environmental effects of cruise tourism in Trabzon and make a contribution in developing this type of tourism by determining its deficient parts. In the study, firstly the concept of cruise tourism was explained. In the following sections, the port of Trabzon and especially what kind of economic, socio-cultural, and environmental impacts crusie tourism has in Trabzon were discussed and then suggestions for development of the port were made. Among these suggestions; developments in the port of Trabzon and the necessity of making new investments for the tourists coming through cruise tourism and increasing advertising activities were highlighted. It is expected Trabzon will show a greater improvement in cruise tourism like other provinces as long as it is supported through sufficient investments, projects, and advertising activities.

Key Words: Alternative Tourism, Cruise Tourism, Cruise Ship, the Port of Trabzon

[1] Prof.Dr.,İstanbul Üniversitesi,ikizilirmak@istanbul.edu.tr
[2] Öğr.Gör.,Namık Kemal Üniversitesi,gakin@nku.edu.tr
[3] Öğr.Gör.,Düzce Üniversitesi,gozdeoguzbalaban@duzce.edu.tr

GİRİŞ

Denizyolu taşımacılığı, özellikle 1900'lü yılların başından ikinci dünya savaşının sonuna kadar olan dönemde, havayolu taşımacılığından önce büyük önem taşımaktaydı. İngiliz adaları ile Japonya adaları arasındaki bağlantıyı sağlamada dünyada yapılan tek taşımacılık sektörüydü (Yaşar 2012: 414). Deniz turizmi içinde değerlendirilen kruvaziyer gemilerle yolcu taşımacılığı, ilk kez Albert Balin tarafından 1890 yılında gerçekleştirilmiştir. O yıllarda, yolcu ve yük gemileri arasında tam bir uzmanlaşma olmadığından, bu yöntem dünyada büyük ilgi yaratmamıştı (www.kuto.org.tr). 1930 yılında, kruvaziyer seferlere devlet desteği sağlayan Almanya sayesinde kruvaziyer turizmi çok büyük bir gelişme göstermiştir. 1950'li yıllarda kıtalar arası hava taşımacılığının ön plana çıkmasıyla Atlantik'te yolcu taşımacılığına yönelik düzenlenmiş gemiler iş yapamaz hale gelmişlerdir. Bu durum karşısında gemi şirketleri, yeni bir pazar oluşturmak zorunda kalmış ve gemilerin, gezi ve tatil amaçlı kullanılması fikrinin gelişmesiyle kurvaziyer turlar oluşmuştur (Çayır, 2008: 12). İnsanların denizlerle olan bu uzun serüveni, günümüzde dünyasında kruvaziyer turizminin önemini ve pazar payını her geçen gün arttırmaktadır (Çimenoğlu, 2011: 4).

Dünya'da ve ülkemizdeki turizm sektöründe değişen talepler ve farklı destinasyon arayışları ile beraber uluslararası turizmden daha fazla pay alma yarışı, kruvaziyer turizmine olan ilgiyi de beraberinde getirmiştir. Gemi içerisinde ve limanlarda yapılan harcamalar, bu doğrultuda ortaya çıkan gelir arttırıcı ekonomik gelişmeler, kruvaziyer turizminin gelir getirici büyük bir alt sektör olduğunu işaret etmektedir.

Doğal güzellikleri ve tarihi değerleriyle turizmde önemli bir yer tutan Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan şehirlerin tamamına yakınının liman şehri olması nedeniyle, bu turizm türü açısından oldukça zengin potansiyele sahip bir bölgedir. Trabzon ili de son yıllarda bölge içinde kruvaziyer turizm kapsamında önemli gelişmelerin yaşandığı merkezlerden biri konumuna gelmiştir. Trabzon ilinde kruvaziyer turizminin bölgeye katkısını attırma istekleri de, bu konuda yapılan çalışmaları günden güne arttırmaktadır. Bu çalışmada Trabzon'daki kruvaziyer turizminin önemini ortaya koymak amacıyla literatür taraması yapılmış, Trabzon Bölgesel Rehberler Odası Başkanı Taner Demirbulut ve Alport Trabzon Liman İşletmeciliği Genel Müdür Asistanı Hakan Eskici ile telefonla görüşme tekniği kullanılarak Trabzon ili kruvaziyer turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkileri değerlendirilmiş ve Trabzon ili kruvaziyer turizm potansiyelinin geliştirilmesi konusunda önerilerde bulunulmuştur. Literatür taraması sonucunda konuyla ilgili çalışma sayısının azlığının yanı sıra mevcut çalışmaların daha çok liman raporları şeklinde olduğu dikkat çekmektedir. Trabzon ilinde kruvaziyer turizmiyle ilgili yapılmış çalışmaya rastlanmamış olması nedeniyle de, bu çalışmanın literatüre ve sektöre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kruvaziyer Turizm Kavramı

Kruvaziyer turizminin literatürde farklı şekillerde tanımları bulunmakla birlikte kruvaziyer turizmine ilişkin en sık karşılaşılan tanımlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır;

Israel ve Miller (1999)'e göre "Kruvaziyer turizmi içinde liman ziyaretleri, gezi turları ve alışveriş etkinlikleri yer almaktadır".

Wild & Dearing (2000)'e göre, "Kruvaziyer turizm; konukların, belli bir rotada işlemekten daha çok değişik destinasyonları ziyaret etmek üzere, temel amacı normal olarak taşıma değil, misafirleri ağırlamak olan bir gemiye, boş zamanlarını değerlendirmek için, bir ücret ödeyerek binmek suretiyle yapılan seyahattir".

Güzel (2006)'e göre, "Deniz gezisi, her şeyin fiyata dahil olduğu bir paket turdur. Seyahat gemisi uzmanlar tarafından lüks otellerde bulunan hizmet kalitesinde hizmet verilen yüzen bir otel olarak tanımlanır".

Qui vd. (2014)'e göre "Kruvaziyer turizmi ulaştırma, turizm, rekreasyon, konaklama, catering ile entegre bir turizm ürününün deneyimidir".

Yukarıda farklı yazarlar tarafından yapılmış olan tanımlar doğrultusunda, kruvaziyer turizmini, genel olarak deniz temelli turizm kategorisi içinde yer alan, liman ziyaretleri, limana yakın yerlerde ziyaret ve alışverişlerden oluşan aktiviteleri kapsayan, bir turizm çeşidi olarak tanımlamak mümkün olacaktır.

Trabzon'da Kruvaziyer Turizmi

Trabzon, ülkemizin Doğu Karadeniz bölgesindeki en önemli turizm ve liman kentidir. Tarihi ve kültürel zenginliklerinin yanında, 2000 yıllık geçmişi olan tarihi ipek yolu üzerinde oluşu, birçok medeniyetin buluşma noktasında yer alması, Trabzon'u önemli ve çekici bir kent yapmıştır. Sümela Manastırı, Uzungöl ve Ayasofya müzesi gibi kültürel ve çekici destinasyonlara sahip olması, Trabzon'a gelen turist sayısının her geçen gün artmasını sağlamaktadır (Gökgöz, 2010:148).

Trabzon'un kruvaziyer turizmde önemli bir potansiyel olduğunun bilinmesine rağmen limanının yeteri kadar tanıtılamaması, İstanbul Boğazı geçiş ücretlerinin mali külfetleri ve bununla beraber gelen gemi sayısının istenilen düzeyde olmaması nedeniyle Trabzon özelinde kruvaziyer turizmi açısından yaşan büyük bir dar boğazdır (Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2014).

Trabzon'da kruvaziyer turizminin önemini ve ortaya çıkan sıkıntıları vurgulamak amacıyla aşağıda kruvaziyer turizminin bölgeye olan ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkileri değerlendirilmiştir.

Ekonomik Etkileri

Kruvaziyer seyahatlerinde odak nokta, güzergah üzerindeki limanların ziyaret edilmesidir. Bu durum gidilen limanın bulunduğu şehirdeki tüccar ve esnaflara ve başta seyahat acentaları olmak üzere tur düzenleyicilere de ekonomik faydalar sağlar. Bu ekonomik faydalar, seyahat edilen gemi ile liman arasında her zaman eşit şekilde dağıtılmış olmasa da yine de önemlilik taşımaktadır (Klein,2011:111). Bu sebepten dolayı da birçok liman yönetimi, kruvaziyer gemilerini ve düzenlenen turları kendi

limanlarına çekmek için yeni uğrak liman yapımları ve mevcutta bulunan limanların iyileştirilmesi için çaba harcamaktadırlar (Güzel, 2006: 40).

Avrupa Kruvaziyer Konseyi 2011 Raporu 2011 yılı verilerine göre, Avrupa'da herhangi bir ana limandan gemiye binen yolcuların, söz konusu şehirde yaptıkları harcama kişi başı yaklaşık 70 Avro olarak belirlenmiştir. Avrupa ana limanlarından kruvaziyer yolculuğuna başlamış olan 5.3 milyon yolcunun; konaklama, liman vergisi, yiyecek içecek ve benzeri kalemler için yaptıkları harcamaların toplamı 1,5 milyar Avro olarak hesaplanmıştır (www.europeancruisecouncil.com).

Kruvaziyer gemilerle gelen turistlerin de diğer yabancı ziyaretçiler gibi ulusal ekonomiye olan katkısı, birçok bakımdan benzemektedir. Aradaki tek farksa turistler tarafından yapılan harcamalardaki önemli bileşenlerdir. Kruvaziyer turizmine katılan turistlerin ve kruvaziyer seyahatleri düzenleyen operatörlerin genel harcama kalemleri, aşağıdaki tabloda verilmiştir;

Tablo 1. Kruvaziyer Turistlerin ve Operatörlerin Genel Harcama Kalemleri

Yolcuların Harcamaları	**Kruvaziyer Turizmde Yapılan Harcama Türleri**
Gidilecek yer için alınan uçak bileti	
İç seyahatler	
Eklenen Harcamalar	Konaklama, yeme-içme, alışveriş ve çevre gezileri.
Liman Harcamaları	Yemek, çevre gezileri ve alışveriş.
Seyahat Operatörünün Harcamaları	
Liman Harcamaları	Devlet vergileri, liman vergileri (terminal dahil), römorkör ve satın aldıkları hizmetler (su, çöp ve atık yok etme).
Gemi personelinin yapmış olduğu harcamalar	Yerel ve yabancı personel tarafından yapılan liman harcamaları.
Hareket edilen (Esas) ülkede yapılan gemi bakımı ve pazarlama vergilerine yönelik harcamalar	Gelir vergisi, gümrük vergileri ve kalkış vergileri.

Kaynak : DWYER, Larry ; Peter FORSYTH ; (1998)" Economıc Sıgnıfıcance of Cruıse Tourısm "Annals of Tounsm Research, s.395.

Kruvaziyer gemilerin yanaştığı ve kruvaziyer yolcularının giriş yaptığı ülkemiz limanlarında da bu tür harcamaların yapıldığı görülmekle birlikte, bu limanların ayrı ayrı kruvaziyer turizminden ne kadar gelir sağladıkları ile ilgili ne yazık ki istatistiksel bilgiye rastlanılamamıştır. Kruvaziyer turizmi ile ilgili istatistik raporlarında, sadece limanlara gelen yolcu gemileri ve yolcu sayıları tespit edilmiştir.

Trabzon limanına 2010-2014 yılları içerisinde gelen kruvaziyer gemi ve yolcu sayıları aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir;

Tablo 2. Trabzon Limanına Gelen Gemi Sayıları

	2010	2011	2012	2013	2014
Trabzon Limanı	15	19	20	24	35

(Trabzon liman başkanlığı, www.trabzonlimanbaskanligi.gov.tr. Erişim tarihi:22.03.2015)

Trabzon limanına 2010 yılında 15 kruvaziyer gemi gelirken, 2014 yılında bu sayı 35 gemiye ulaşmış olup dört sene içerisinde gelen gemi sayısında iki katından daha fazla bir artış gözlenmiştir.

Tablo 3. Trabzon Limanına Gelen Yolcu Sayıları

	2010	2011	2012	2013	2014
Trabzon Limanı	8.601	7.291	8.387	8.122	16.138

(Trabzon liman başkanlığı, www.trabzonlimanbaskanligi.gov.tr. Erişim tarihi:22.03.2015)

Trabzon limanına 2010 yılında 8 bin 601 kruvaziyer turist gelirken, 2014 yılında kruvaziyer yolcu sayısı, 16 bin 138 kişiye ulaşmış olup büyük bir artış gözlenmiştir. Trabzon limanına gelen kruvaziyer turist sayısında 4 yılda %88 gibi ciddi bir artış yaşanmıştır. Bu oran, özellikle Trabzon'da kruvaziyer turizme olan ilginin gün geçtikçe arttığının bir göstergesidir.

Kruvaziyer turisti normal turistin üç katı harcama yapmaktadır. Normal turistin günlük ortalama harcama miktarı 50-55 dolarken, kruvaziyer turist 120-150 dolar harcama yapmaktadır. (Türsab Türkiye Kruvaziyer Turizmi Raporu).

Trabzon limanına gelen kruvaziyer turistlerin, ilin ekonomisine yönelik çeşitli harcama kalemleri içinde en fazla katkıyı Trabzon ve yakın çevresine yönelik yarım günlük ve tam günlük olarak düzenlenen turlara katılarak göstermektedirler.

Kruvaziyer gemiler ile gelen turistler, Trabzon'da iki şekilde tura katılmaktadırlar;

1-Gemide satılan turları satın alanlar: Bu turlar, gemi yönetimi tarafından satıldığı için karşılayıcı acenta tarafından, ihtiyaç duyulduğu kadar otobüs kiralanarak düzenlenmektedir. Bu tur kapsamında, yemekler gemide alınmaktadır. Turun fiyatının da 50-100 Euro arasında değiştiği ifade edilmektedir.

2-Bağımsız olarak tur satın alanlar: Bu turistler, gemileri limana yanaştıktan sonra verilen serbest zamanlarında, seyahat acentelerinden tur satın alarak şehri gezmeye çalışmaktadırlar. Bu turistlerin bağımsız aldıkları turların fiyatları da, 100-150 TL arasında değiştiği ifade edilmektedir.

Kruvaziyer gemiler ile gelen turistlere yönelik düzenlenen bu turlar kapsamında Trabzon'da yer alan Sümela Manastırı, Ayasofya müzesi ve Atatürk köşkü en çok gezilen turistik çekiciliklerdendir. Turistler, tur içerisinde kendilerine verilen serbest zamanda şehir içindeki esnaflardan genellikle el işçiliği gümüşler ve ucuz olan diğer yöresel ürünleri satın almaktadırlar.

Kruvaziyer turizmi kapsamında limana gelen ve tura katılmayan turistlerin ise zamanlarını gemide harcadıkları görülmektedir. Şehri gezmeyen bu turistlere yönelik ili gezmelerini teşvik edecek

ve buna bağlı olarak harcama yapmalarını sağlayacak tanıtım, bilgilendirme ve görsel materyal desteğinin sağlanmasına yönelik herhangi bir çabanın harcanmadığı gözlemlenmiştir.
(Bu bölüm Trabzon Bölgesel Rehberler Odası Başkanı Taner Demirbulut ile yapılan görüşmeden alınmıştır).

Sosyo-Kültürel Etkileri

Turizm, kültürel etkileşime sebep olan bir faaliyet olup insanların seyahatleri ve konaklamaları sırasında kurulan ilişkiler sonucunda farklı sosyal ve kültürel yapılara sahip toplumlar arasında bilgi alışverişi yaşanmaktadır. Turizm, bireylerin dünya görüşünü ve farklı ülke vatandaşları ile ilgili düşüncelerini etkileyen sosyal bir olgudur. Turist olarak başka ülkelere seyahat eden insanlar, o ülke insanlarını çeşitli yönlerden etkilediği gibi onlardan da önemli ölçüde etkilenmektedir. Fakat ne yazık ki bu etkileşim, her zaman pozitif yönde olmayabilmektedir.

Kruvaziyer turlarla gelen yolcuların, yerel halk ile etkileşimleri ve yerel kültür ile ilgili adaptasyon sorunu yaşayıp yaşamayacağı konusu, kruvaziyer turizminin bölgede yaratmış olduğu sosyo-kültürel etki açısından önemli bir noktadır (Klein 2011: 113). Diğer önemli bir nokta ise, kruvaziyer turizmin yerel halkı olumsuz yönde etkilemesinin yanı sıra kruvaziyer gemiler aracılığıyla gelen yolcu ziyaretleri ile bölgedeki suç oranını da arttırmasıdır. Belize'de bir otel yöneticisi cadde boyunca yürürken fuhuş ve uyuşturucu ticaretinin yapıldığına şahit olmuştur ve bu konuyla ilgili olarak güvenlik önlemleri alınması gerektiğini önemle vurgulamıştır (Harboring Tourism, 2013: 82). Başka bir araştırmada yerel halkın kamu ortak alanlarını turistlerle paylaşmak istemedikleri tespit edilmiştir. Yerel bölge sakinleri buna gerekçe olarak, turistlerin gece geç saatlere kadar alkol tüketip gürültü yarattıklarını göstermişlerdir (Kerswill, 2013: 14).

Klein'e (2011)'e göre, bir bölgenin yaşam kalitesi ziyaretçi hacminden direkt olarak etkilenmektedir. Sürdürülebilir Turizm Birleşmiş Milletler Komitesi, bir adanın sosyal taşıma kapasitesi olduğunu, kalabalık ile birlikte yaşam maliyetini arttığını, trafik sıkışıklığı ve gürültü kirliliği meydana geldiğini rapor etmektedir.

Kruvaziyer limanına gelen turistler genellikle 50 yaş ve üstünde yer almaktadır. Gelen kitlenin çoğunluğunun Avrupa görgüsünü barındıran bir kitle olması ve Trabzon'a gelen kruvaziyer gemi sayısının ve gelen yolcu sayısının az olmasından dolayı, sosyo-kültürel anlamda bir sıkıntının yaşanmayacağı söylenebilir. Bunun yanında Trabzon'a gelen gemilerin çoğunlukla sabah 06:00 akşam 18:00 saatlerinde limanda durması gelen turistlerin bir günlük süre için gelmeleri bu olumsuzlukların önündeki en büyük engeldir.
(Bu bölüm Alport Trabzon Liman İşletmeciliği Genel Müdür Asistanı Hakan Eskici ile yapılan görüşmeden alınmıştır).

Çevresel Etkileri

Çevre, turizmin olmazsa olmaz unsurudur. Bu son derece önemli kaynağın, sürekli ve dengeli bir şekilde yönetilmesi, tahrip edilmemesi aksine kalitesinin arttırılması gerekmektedir. Fakat ne yazık ki turizmin çevre üzerinde doğrudan olumsuz etkileri mevcuttur. Su kirliliği, gürültü kirliliği ve trafik sıkışıklığı bu olumsuz etkilerden sadece birkaçıdır. Her turizm çeşidinin olduğu gibi kruvaziyer turizminin de çevreye olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bir kruvaziyer gemisi, bir dizi atık akımlar üretir. İnsan atıkları, gri su, katı atıklar ve yakıt emisyonları kruvaziyer yolcu gemilerine özgüdür (Klein 2011: 108).

Giderek artan liman kapasitesi de insanların yaratmış olduğu kirliliğe katkıda bulunur. Gemilerin artması ve bu gemilerin büyümesi günden güne yolcu sayısı anlamında endişe yaratmaktadır. Yerel halkın aşırı gürültüyle uğraşmak zorunda kalması ve bunun gibi diğer problemler bu büyümeyle ilişkilidir (Klein 2011: 112).

Kruvaziyerle ilgili çevresel sorunlara bakıldığında, kruvaziyer "Yeşil Aklama Sanatı Olarak" görülmektedir. Yeşil Aklama, "Çevreye karşı sorumlu olduğunu gösteren yanıltıcı bir tavırla toplumsal bir imaj çizmek amacıyla kurumun, müşterilerini yanlış bilgilendirmesi" olarak tanımlanmaktadır (Bölgesel Çevre Merkezi REC Türkiye 2011: 14). Diğer bir ifade ile yeşil aklama, işletmenin müşterilerinin çevreye karşı duyarlılığını kullanarak yanıltıcı tutundurma faaliyetlerinde bulunmasını ifade etmektedir. Klein (2011: 567)' ye göre burada en büyük çelişki, görüntü ve davranış arasında bulunmaktadır. Kruvaziyer endüstrisi, kendisini çevreye duyarlı olarak tanıtmakta fakat "neden yolcu gemileri bozulmamış alanları kirletmektedir? Üstelik ziyaretlerinin ve gelirlerinin sürekliliği bu bozulmamış alanlara bağlıyken?" şeklinde eleştirilerle sıklıkla karşı karşıya kalmaktadır.

Kruvaziyer gemilerin sürekli bir limanda durması gemideki atıklarını boşaltma imkanı bulmalarından ötürü deniz kirliliğine fazla neden olmamaktadırlar. Ayrıca bu kruvaziyer gemiler atık sistemleri açısından ileri teknolojiye sahip donanımlı gemilerdir. Trabzon limanında da kruvaziyer gemilerin limana uğradıklarında atıklarını boşaltacakları hizmetler de sağlanmaktadır. Doğu Karadeniz bölgesine yönelik artacak olan kruvaziyer gemi seferlerinde ortaya çıkabilecek olan çevre kirliliğine yol açan atıklar, gürültü ve diğer çevresel sorunların önceden belirlenecek olan çözüm planlarıyla önüne geçilmesi Türk kruvaziyer turizmi açısından oldukça önemlidir.

(Bu bölüm Alport Trabzon Liman İşletmeciliği Genel Müdür Asistanı Hakan Eskici ile yapılan görüşmeden alınmıştır).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde kruvaziyer turizmi, bir alternatif turizm çeşidi olarak Türk turizmi içinde hızla büyüyüp gelişmektedir. Konu, Trabzon limanı özelinde ele alındığında, aynı doğrultuda sayısal olarak olmamasına karşın yıllara göre görülen büyük bir artıştan söz edilebilir. Trabzon limanına 2010 yılında 8.601 kruvaziyer turist gelirken, 2014 yılında kruvaziyer yolcu sayısı 16.138 kişiye ulaşmış olup dört yılda neredeyse iki kat artış gözlenmiştir. Trabzon Valiliği'nin yapmış olduğu tahmine göre, 2015 yılında da Trabzon limanı, 20.000 turiste ev sahipliği yapacaktır. Görüldüğü gibi Trabzon ili

kruvaziyer turizminde son yıllarda önemli bir atılım gerçekleştirmiştir. Bu veriler, kruvaziyer turizmi açısından Trabzon gerekli yatırım ve projelerle desteklendiği takdirde alternatif bir destinasyon olarak çok daha gelişebileceğini ifade etmektedir.

Kruvaziyer turizm ile ilgili Trabzon limanında yaşanan yetersizliklerin ve aksaklıkların düzeltilmesi mevcut arz kapasitesinin daha iyi, kaliteli ve çekici hale getirilmesi ve sonuçta ekonomik getirisinin yükseltilmesi, bu çalışmanın esasını teşkil etmektedir. Bu bağlamda, Trabzon Limanı'nın kruvaziyer turizminden daha fazla pay alıp büyümesi, gelişmesi ve müşteri memnuniyetinin arttırılması için yapılması gereken uygulamaları şöyle sıralayabiliriz;

-Kruvaziyer turizmi, pahalı bir turizm çeşidi olup bununla doğru orantılı olarak liman maliyetleri de çok yüksek olduğu için limanların geliştirilmesinde, devletin katkısı ve sübvansiyonu önem taşımaktadır.

- Mevcut durumda Trabzon'a gelen gemilerin yanaştığı limanın, yük gemilerine yönelik düzenlenmiş olması, bu turizm türünün gelişmesinin önündeki en büyük engeldir. Bu nedenle Trabzon'a standartları yüksek modern bir kruvaziyer limanı inşa edilerek sadece kruvaziyer gemilerine tahsis edilen rıhtım, iskele ve modern yolcu salonları yapılması yararlı olacaktır.

- Trabzon' da kruvaziyer gemilerden şehri gezmek amacıyla düzenlenen turlara katılan turistlerin turlarında hizmet verecek otobüslerin liman ve rıhtım çevresinde yoğunluğa yol açmaktadır. Söz konusu tur araçlarından kaynaklanan park ve trafiğe çıkış sorunlarının yaşanmaması için gerekli trafik düzenlemelerinin yapılması sağlanmalıdır.

-Kruvaziyer turizmi ile ilgili bir önemli konuda, kruvaziyer gemilerin ödedikleri liman ücretleri ve vergileridir. Liman vergileri ve ücretleri ne kadar uygun olursa, kruvaziyer gemi ve yolcuları için o ülke ve liman daha cazip hale gelmektedir. Ülkemizin liman vergi ve ücretlerinin yüksek oluşu limanlarımızın cazibesini azaltmaktadır. Ulaştırma Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve yerel yönetimlerin ortak çalışması ile bu konuya bir çözüm getirilmelidir.

-Kruvaziyer gemi limanda kaldığı sürece, tur satın almayan yolcuların limanda para harcayacağı aktivitelerin yer alması liman gelirlerini artırması açısından oldukça önemlidir. Bu amaçla liman içerisinde turistlerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mağazalar, restoranlar, yörenin kültürünü tanıtan yerler ve yöresel ürünler ve hobi alanlarının oluşturulmasına çaba gösterilmelidir.

-Kruvaziyer gemiler ile gelen turistlerin pahalı turistik ürünleri satın almaları için bölge kültürü ile ilgili değerleri yansıtan ipek halı ve altın gibi değerli ürünlerin üretilerek satın alınması teşvik edilmelidir.

-Kruvaziyer yolcularına yönelik yolculara Trabzon'u tanıtıcı haritaların dağıtılarak il içerisinde serbest zamanlarını aktif olarak değerlendirmeleri sağlanmalıdır.

-Kruvaziyer turizmine hizmet verecek bu limanda, turizm eğitimi almış ve birkaç dil bilen personel yetiştirilerek hizmet kalitesinin artırılmasına çalışılmalıdır.

-Kruvaziyer operatörlerinin ilgisi çekmek için Turizm ve Kültür Bakanlığının desteğiyle birlikte turizm fuarlarında, Avrupa turizm liman kentlerinde yapılan kruvaziyer toplantılarına Trabzon belediyesi ve Ticaret Sanayi Odasının katılımı ile etkin tanıtım yapılmalıdır.

-Kruvaziyer turizminin gelişimine yönelik sosyal medya, dergi ve gazete gibi kanallarla da tanıtımların yapılması önem taşımaktadır.

-Kruvaziyer yolcu gemilerinin yaratmış olduğu çevresel tahribatın önlenmesi konusunda, gerekli tedbirler alınmalıdır.

-Kruvaziyer gemileriyle gelen yolcu turistlerin ortaya çıkarabileceği gürültü kirliliği başta olmak üzere sosyal ve kültürel yapıdan kaynaklanan sorunların ortaya çıkmasını engellemek için de gerekli önleyici tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Sonuç olarak Karadeniz coğrafi konumu, tarihi ve doğal güzellikleri, yaylaları, yöresel lezzetleri ve misafirperver insanıyla turistlere iyi bir ev sahipliği yapma konusunda büyük potansiyele sahip olan bir bölgedir. Bölgenin sahip olduğu bu potansiyelin kruvaziyer turizmi açısından da ön plana çıkartılması gerekmektedir. Bölgedeki eşsiz güzelliklerin gerek yabancı gerekse yerli turistlerce yeniden keşfedilebilmesi için daha iyi bir tanıtım sürecine ve pazarlama çabalarına girişilmelidir. Yukarıda sıralanan önlemlerin titizlikle uygulanması ile, kruvaziyer gemiler ile bölgeye gelen turist sayısı artırılarak Trabzon'un popüler bir destinasyon haline getirilmesi ile bölge insanının turizmden aldığı payın yükseltilmesi ve bölgenin ekonomik refah düzeyinin daha üst seviyelere çıkarılabilmesi mümkün olabilecektir.

Bu çalışmada, Trabzon'un kruvaziyer turizmi açısından mevcut durumu ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkiler açısından incelenmiştir. Trabzon'un kruvaziyer turizmindeki öneminin yıllara göre giderek artması nedeniyle gelecek yıllarda bu alana ilgi duyan araştırmacı sayısının ve buna bağlı araştırma sayısının artacağı söylenebilir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada sorularımızı içtenlikle cevaplayan Trabzon Bölgesel Rehberler Odası Başkanı Sn.Taner Demirbulut'a ve Alport Trabzon Liman İşletmeciliği Genel Müdür Asistanı Sn.Hakan Eskici'ye teşekkürü bir borç biliriz.

KAYNAKÇA

BÖLGESEL ÇEVRE MERKEZİ- REC Türkiye (2011), "Sürdürülebilirlik İçin İletişim"**,** **Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim Yayınları** – VI, Ankara.

ÇAYIR, Alper Sami (2008), "Kruvaziyer Turizmi: İstanbul Galataport Örneği'', T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.

ÇİMENOĞLU, Güven (2011), "Kruvaziyer Turizminin Kent ile İlişkisi Bağlamında "Karaköy-Salıpazarı Bölgesi", Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

DWYER, Larry; Peter FORSYTH; (1998), " Economic Significance of Cruise Tourism" **Annals of Tourism Research,** 25 (2), ss.393-415.

GÖKGÖZ, Bünyamin (2010), "Dünyada ve Türkiye'de Kruvaziyer Turizmi ve Endüstrisi: Karadeniz'e Yönelik Bir Destinasyon Modellemesi" Uzmanlık Tezi, Ankara.

GÜZEL, Kamil (2006), "Kruvaziyer Turizmin Türkiye'deki Geleceği, İstanbul Üniversitesi Deniz ve İşletmeciliği Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

HARBORİNG TOURİSM (2013), "Cruise Ships in Historic Port Communities", **Report of an International Symposium Held in Charleston,** USA.

ISRAEL, G. ve L. Miller, (1999), "Dictionary of the Cruise Industry", Lavenham Press Colchester.

KERSWİLL, Matthew (2013). "Big Ships, Small Towns: The Impact of New Port Developments in the Cruise Tourism Industry. The case of Falmouth Jamaica", A thesis presented to the University of Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Master of Arts in Recreation and Leisure Studies-Tourism Policy and Planning, Canada.

KLEİN, R.A. (2011), "Responsible Cruise Tourism: Issues of Cruise Tourism and Sustainability. **Journal of Hospitality and Tourism Management**, 18, ss.107–116.

Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü; (2014) "2013 KruvaziyerSektörRaporu",http://www.kugm.gov.tr/BLSM_WIYS/DTGM/tr/Kitaplar/20140613_165336_64032_1_64480.pdf, Erişim Tarihi: 14.03.2015.

YAŞAR, Okan (2012). "The popular resort port of cruise tourism in the Eastern Mediterranean Basin: Turkey", **International Journal of Human Science**, Cilt: 9, Sayı:1, ss. 413-440.

QİU, Ling; GAO, Changchun; Dai, Tingting (2014), "The Market Effect and Value-Added Research about Cruise Tourism Industry", **International Journal of Business and Social Science,** Vol. 5, No. 13, ss. 170-176.

WİLD, P.; J. DEARİNG; (2000), "Development of and Prospects for Cruising in Europe", **Maritime Policy and Management**, 27 (4), ss.315-333.

http://www.kuto.org.tr/img/kuto/raporlar/10.pdf, Erişim Tarihi: 20.03.2015.

http://www.europeancruisecouncil.com/ Erişim Tarihi: 21.03.2015.

http://www.trabzonlimanbaskanligi.gov.tr Erişim tarihi:22.03.2015.

http://www.tursab.org.tr/dosya/12193/tursab-kruvaziyer-turizmi Erişim tarihi:22.03.2015.

MUTFAK KÜLTÜRÜNÜN TURİZM ÜRÜNÜ OLARAK KULLANIM ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ: AYDER TURİZM MERKEZİ ÖRNEĞİ

Nazım ÇOKİŞLER[1]
Ali TÜRKER[2]

ÖZET

Değişen turizm anlayışı içinde, gidilen bölgenin mutfak kültürü, otantik bir deneyim arayışında olan turistler için önemli bir tercih nedeni haline gelmiştir. Doğu Karadeniz Bölgesi, mutfak kültürü açısından yöreye özgü pek çok farklı yemek çeşidine sahip olmakla birlikte, bunların sadece bir kısmı yörenin turizm faaliyetleri içerisinde yer bulabilmektedir. Çalışmanın temel amacı mutfak kültürünün turizm ürünü olarak kullanım etkinliğinin incelenmesi ve sunumunda yaşanan eksikliklerin tespit edilmesidir. Çalışmanın araştırma alanı olarak Rize'nin Çamlıhemşin ilçesine bağlı Ayder Turizm Merkezi seçilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme ve içerik analizi yöntemlerine başvurulmuştur. Bu bağlamda, yörede faaliyet gösteren restoranların yöneticileriyle görüşülmüş ve menüleri içerik analizine tabii tutulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre yörede faaliyet gösteren restoran yöneticileri mutfak kültürünün turizm amaçlı kullanımının öneminin yeterince farkında olmadıkları görülmüştür. Ayrıca, turist sayısındaki artışa bağlı olarak, yöresel mutfağın sunumunda yozlaşmalar yaşandığı tespit edilmiştir

Anahtar Kelimeler: Mutfak Kültürü, SOKÜM, Kültürel Yozlaşma, Ayder

THE EFFICIENCY ANALYSIS OF THE USE OF CUISINE CULTURE AS TOURISM PRODUCT: A CASE OF AYDER TOURISM CENTER

ABSTRACT

With the changing tourism perception, cuisine culture of a destination has become an important factor of preference among the tourists who are in search of an authentic experience. Although Black Sea Region has many different kinds of meals unique to the region in terms of cuisine, only some part of them may find a place in tourism activities of the region. The main purpose of the study is to investigate the effectiveness of cuisine culture as a touristic product and to determine the deficiencies in the presentation. Ayder Tourism Center has been chosen as research area in the district of Çamlıhemşin in Rize, Interview and content analysis of the qualitative research methods have been applied. In this respect, managers of the restaurants operating at the region have been interviewed and their menus have been put to content analysis. According to research findings, it has been observed that restaurant managers do not recognize the importance of the use of cuisine culture on tourism purpose and depending on increase in tourist numbers; cultural degeneration has been observed at the presentation of regional cuisine as well.

Key Words: Cuisine Culture, ICH, Cultural Degeneration, Ayder

[1]Yrd. Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, cokisler@hotmail.com
[2]Öğr.Gör. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ortaca Meslek Yüksekokulu, aturker@mu.edu.tr

GİRİŞ

Geleneksel tatil anlayışının yerini özel ilgi turizmi çeşitlerine bıraktığı günümüz turizminde, kültür turizmi gün geçtikçe önemini artıran bir turizm türü olarak dikkat çekmektedir. "Toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, sanat, ahlak, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütün" (Tylor'dan aktaran Bozkurt, 1985: 22) şeklinde tanımlanan kültür, bir toplumun yarattığı her şeyi kapsamaktadır. Küreselleşmenin ve tek-tipleşmenin kendini iyice hissettirmeye başladığı 21. yüzyıl ile birlikte, turistler ziyaret ettikleri destinasyonların doğal ve tarihi güzellikleri, iklimi ve coğrafyası kadar, kültürüne de daha fazla ilgi duymaya başlamışlardır. Mutfak kültürü; bir toplumun içinde yaşadığı coğrafi koşulların yemek kültürüne etkilerini yansıtması bakımından 'halk kültürü' kavramı içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle mutfak kültürü, otantik ve özgün deneyimler peşinde olan turistlerin ilgi duydukları kültürel unsurların başında gelmektedir.

Mutfak kültürü; bir bölgede yaşayanların iklim ve coğrafi koşullara uygun olarak yetiştirdikleri/sağladıkları yiyecek ve içecekleri, bu ürünlerle üretilen yemekleri, yemeklerin pişirme ve servis edilme şeklini kapsamaktadır (Kızılırmak vd., 2014: 75). Bu tanımda, yemeklerin hazırlanma, pişirilme ve tüketilme süreçleri sırasında ortaya çıkan davranış kalıpları, ritüeller ve inanmalar yer almamaktadır. Mutfak kültürü kavramının, bu bağlamda ortaya çıkan gelenek, görenek ve ritüellerle birlikte ele alınması daha uygun olacaktır. Böylece mutfak kültürü; yemeği oluşturan malzemelerin elde edilişi, yemeğin hazırlanması, tüketilmesi ve saklanması süreçlerini ve bu süreçlerde ortaya çıkan her türlü davranış kalıplarını, rutinleri, ritüelleri ve inanmaları kapsayan bir kavram olarak tanımlanabilir. Bu tanım, mutfak kültürünün kültür turizmi açısından taşıdığı önemin, sadece ürünlerden kaynaklanmadığını, o ürünlerin ortaya çıkmasını sağlayan süreçlerin ve bu süreçlerde ortaya konan her türlü halk bilimsel (folklorik) değerin de kültür turizmi açısından önem taşıdığını vurgulamaktadır.

Türkiye, jeopolitik konumu, tarihi zenginliği, iklimsel ve etnik çeşitlilikleri nedeniyle zengin bir mutfak kültürüne sahiptir. Sahip olunan bu zengin kültürün turizm ürünü olarak etkin kullanımı, yöresel mutfakların tanıtılması ve mutfak kültürünün kaybolmasının engellenmesi açılarından özel bir önem taşımaktadır. Türkiye'de, kendine özgü iklimi ve coğrafyasına bağlı olarak farklı bir mutfak kültürüne sahip olan bölgelerimizden biri de Doğu Karadeniz Bölgesi'dir. Bölgenin mutfak kültürünün korunarak gelecek nesillere aktarılmasında, gastronomi ve mutfak sanatları alanında çalışma yapan akademisyenlere düşen görev, mutfak kültürünü oluşturan unsurların yozlaşmasına mahal vermeden bir turizm ürünü haline getirilmesine yönelik çözüm önerileri sunmaktır. Doğu Karadeniz'e olan turizm talebi son on beş yıl içinde büyük bir artış göstermiş, ancak bu gelişmeler akademisyenler tarafından yeterince ele alınmamıştır (Çokişler ve Türker, 2015: 41). Bu nedenle, çalışmada Ayder Turizm Merkezi'nde yer alan turizm işletmelerinin, mutfak kültürü unsurlarını bir turizm ürünü olarak kullanım etkinlikleri incelenmiş ve tespit edilen aksaklıklara ilişkin çözüm önerileri sunulmuştur.

I. YAZIN TARAMASI

Turistik ürün, turistlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikteki mal ve hizmetlerin karışımı ya da mal ve hizmetler karışımından oluşan bir pakettir (Olalı ve Timur, 1988: 421). Usal ve Oral (2001: 125) ise turistik ürünü; turistlerin, yaşamlarını sürdürdükleri yerlerden ayrılmalarıyla başlayıp yeniden evlerine dönmelerine kadar geçen süre içinde satın aldıkları veya faydalandıkları mal ve hizmetlerin tamamı şeklinde tanımlamışlardır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde dar anlamda hediyelik eşya, konaklama hizmeti, paket tur gibi ürünler; geniş anlamda ise destinasyonun tamamı bir turistik ürün olarak değerlendirilebilmektedir. Turistik ürünün 'destinasyon' olarak ele alınması durumunda, destinasyonun; çekicilik, ulaşılabilirlik, turizm işletmeleri, etkinlikler ve imaj gibi bir takım özelliklere sahip olması gerektiği belirtilmiştir (Kozak vd., 2008: 41). Turistik çekicilik unsurlarını ise doğal, sosyo-kültürel, ekonomik ve psikoloji unsurlar olarak sıralamak mümkündür (Aktaş ve Batman, 2010: 378). Mutfak kültürü, sosyo-kültürel unsurlar başlığı altında değerlendirilmektedir. Akoğlan vd. (2009: 147) özel ilgi turizmi çeşitlerini sınıflandırdıkları çalışmalarında, geleneksel mutfak kültürüne, kültür turizmi başlığı altında 'kültüre yönelik insan faaliyetleri' alt başlığı içerisinde yer vermişlerdir.

Mutfak kültürünün turizm alanında kullanımına ilişkin literatürde farklı araştırmalar bulunmaktadır. Aslan vd. (2014) mutfak kültürü kavramını yöresel mutfak açısından değerlendirmiş ve destinasyon markalaşma sürecinde yöresel mutfağın rolü üzerinde durmuşlardır. Görüşme yöntemi ile gerçekleştirilen araştırmada, turistlerin yöresel yemeklere ilgi gösterdikleri ancak bu yemeklerin hazırlanmasında profesyonel personel bulma konusunda sorunlar yaşandığı ve yöresel yemeklerin maliyetlerinin yüksek olması ve ertesi güne saklanamaması nedeniyle problemler yaşandığı sonucuna varılmıştır. Ekiz ve Köker (2012), turistlerin destinasyondan tatmin düzeylerinin belirleyen faktörler üzerine gerçekleştirmiş oldukları araştırmalarında, yiyecek unsurlarının bu belirleyicilerden birisi olduğunu tespit etmekle beraber, bu faktörün turistin tatmin düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını tespit etmişlerdir. Araştırmacılar, literatürle çeliştiğini ifade ettikleri bu sonucun nedeninin, araştırma bölgesi olan Kuzey Kıbrıs'ta yerel mutfak kültürü unsurlarının turistik ürün olarak kullanılmaması olduğunu ifade etmişlerdir.

Güneş vd. (2008) mutfak kültürünü sürdürülebilir turizm açısından değerlendirmişler ve yöresel yemeklerin korunarak gelecek nesillere aktarılabilmesinin önemli yollarından birinin, bu kültür unsularının turizm ürünü haline dönüştürülmesi olduğunu ifade etmişlerdir. Cömert (2014) araştırmasında, yöresel mutfağın turizm pazarlaması açısından son derece önemli olduğunu vurgulamış ve Hatay mutfağı üzerinden örnekler vermiştir. Bezirgan ve Koç (2014) ise, Cunda Adası örnekleminde gerçekleştirmiş oldukları araştırmalarında, yerel mutfak unsurlarının destinasyona yönelik aidiyet duygusunun oluşumuna etkilerini incelemişlerdir. Nicel veri toplama tekniğinin kullanıldığı çalışmada turistlere anket uygulanmış ve sonuçlar yapısal eşitlik modeli ile incelenmiştir.

Araştırmacılar, servis kalitesi dışında yerel mutfak unsurlarının aidiyet duygusunu olumlu yönde etkilediği sonucuna varmışlardır. Kızılırmak vd. (2014) ise, Uzungöl Turizm Merkezi'ni örneklem olarak aldıkları çalışmalarında yörede faaliyet gösteren restoranların menülerinde yerel mutfak unsurlarına ayrı bir bölüm ayrılmadığını ve yerel mutfağa yeterince önem verilmediğini vurgulamışlardır. Araştırmacılar, kırsal turizm açısından yöresel mutfak ürünlerinin önemi ve restoranlarda sunulmasının gerekliliği üzerinde durmuşlardır.

Yukarıda sıralanan araştırmalarda görüldüğü üzere, mutfak kültürünün turizmde kullanımı alanında gerçekleştirilen çalışmaların çoğunluğu konuya turizm pazarlaması alanından yaklaşmıştır. Konuya sürdürülebilirlik ve kırsal turizm açısından yaklaşan çalışmalar ise yöresel mutfak kültürü unsurlarının korunabilmesinin bir yolu olarak sundukları çözüm önerilerinde, bu unsurların turistik ürün olarak değerlendirilmesinin gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Bu nedenle, araştırmada geleneksel mutfak kültürünün turistik ürün olarak ne derecede kullanıldığı üzerinde durulmuştur. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin kendine has bir mutfak kültürü olmasına ve yüksek bir turizm talebine konu olmasına rağmen, literatürde bu alanda yapılan çalışmaların az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, Doğu Karadeniz Bölgesi araştırma bölgesi olarak belirlenmiştir.

Doğu Karadeniz Bölgesi, diğer bölgelerde görülmeyen coğrafi şartlara sahiptir ve bölgenin yemek kültürü de bu coğrafi şartlardan etkilenmiştir. Doğu Karadeniz'de görülen coğrafi özelliklerin dayattığı şartlar, bölgenin genelinde benzer bir mutfak kültürünün oluşmasına neden olmuştur. Kurak bir mevsimin yaşanmamasına bağlı olarak bölgede buğday yetişmez, bu yüzden bölgenin temel gıdası mısır unundan elde edilen mısır ekmeğidir. Geleneksel bölge mutfağının mısır ekmeği ile birlikte diğer ayırt edici unsurları karalahana ve hamsidir. Ancak, hamsi çoğunlukla sahil kesiminin mutfağında önemli bir yere sahip iken, iç kesimlere gidildikçe yerini derelerden elde edilen alabalıklara bırakır. Yemeklerde kullanılan temel malzemeler; karalahana, kabak, taze veya kuru fasulye, hamsi/alabalık, mısır unu, tereyağı ve iç yağdır. Yemekler, bu malzemelerin tek başlarına ya da çeşitli birleşimlerle ve değişik tekniklerle pişirilmesiyle hazırlanır.

Sahilden iç kesimlere doğru gidildikçe temel ekonomik faaliyet olan tarım, yerini hayvancılığa bırakır. Bu değişime bağlı olarak, bal ve süt ürünleri sahil kesimine kıyasla bölge mutfağında daha fazla yer tutmaya başlar. Dağlık bölgelerin en önemli geçim kaynağının hayvancılık olmasına rağmen, et ürünlerinin bölge mutfağı içindeki payı büyük değildir. Bunun nedeni, özellikle kış aylarında hayvanları besleyecek yeterli ot bulma zor olması, bir yaylacılık sezonunda toplanabilen otların belli sayıda hayvanın beslenebilmesi için yeterli olmasıdır. Karadeniz'de hayvanlar etleri için değil, sütleri için beslenir. Bu yüzden bölge mutfağında et yemekleri çok yaygın ya da özel değildir. Etler yapılan yemeklerin içine eklenerek ya da kıyma haline getirilerek etli sarma, köfte gibi yemek çeşitlerinde kullanılmaktadır. Özellikle kemikli etler veya etin sıyrılıp kullanılmasından arta kalan kemikler kuru fasulye, karalahana gibi yemeklerin yapımında değerlendirilir (Ak, 1996: 43).

AMAÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın temel amacı, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yemek kültürünün bir turistik ürün olarak değerlendirilme düzeyinin belirlenmesidir. Bu amaçla, Rize ilinin Çamlıhemşin ilçesine bağlı Ayder Turizm Merkezi araştırma bölgesi olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, 28.07.2014-03.08.2014 tarihleri arasında gerçekleştirilen çalışmada, restoran işletmeleri incelenmiştir. Araştırmada; görüşme ve içerik analizi olmak üzere iki farklı yöntem uygulanmıştır.

Ayder'de, bağımsız restoran işletmeleri ve bir konaklama işletmesi bünyesinde faaliyet gösteren iki tür restoran işletmeciliği bulunmaktadır. Bağımsız restoran işletmeleri 7 adettir. Araştırmada bu restoranların tamamı ile görüşülmüş, görüşmeler önceden belirlenmiş yarı yapılandırılmış sorular doğrultusunda 45 ile 60 dakika arasında sürmüştür. Ayder'de, bir konaklama işletmesi bünyesinde faaliyet gösteren yiyecek içecek işletmelerinin kesin sayısı tespit edilememiştir. Bunun nedeni, merkezde hotel, motel, pansiyon gibi farklı konaklama işletmelerinin bulunması, bu işletmelerin bir kısmının sadece kendi müşterilerine hizmet vermesi, bir kısmının ise bir restorana sahip olmamalarıdır. Ayder'de ev pansiyonculuğunun da yaygın olması toplam restoran sayısının kesin olarak belirlenmesini güçleştiren diğer bir etmen olmuştur. Bir konaklama işletmesine bağlı olarak faaliyetini sürdüren 18 restoranla görüşülmüştür. Bu işletmeler ana yolun hemen kenarında yer almalarının getirdiği avantaj sayesinde, sadece kendi müşterilerine değil, kapı müşterilerine de hizmet verebilmektedirler. Bu şekildeki 18 işletme, 7 adet bağımsız restoranla birlikte içerik analizi tekniğinin örneklem alanını oluşturmuştur. Araştırmada, ilk olarak söz konusu işletmelerin menüleri içerik analizinde tabii tutulmuş ve menülerde yöresel yemeklere ne kadar yer verildiği incelenmiş, daha sonra, görüşme bulgularına yer verilmiş, sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılarak çözüm önerileri getirilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

A. İçerik Analizi Sonuçları

Yörede faaliyet gösteren yiyecek içecek işletmelerinin menüleri içerik analizine tabi tutulurken, yemekler, "yöresel" ve "yöresel olmayan" olmak üzere iki ana başlık altında toplanmıştır. Bölgeye özgü yemeklerin yer aldığı "yöresel yemekler" listesi Tablo 1'de verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde menülerde en çok karşılaşılan yöresel yemeğin %84 ile 'muhlama' (n=21) olduğu görülmektedir. Bu yemeği, geleneksel bir tatlı türü olan 'laz böreği' %56 (n=14) takip etmektedir. 'Lahana sarması' (n=13) ve 'lahana çorbası' (n=10) ise en çok karşılaşılan diğer yöresel yemek türlerini oluşturmaktadır. Bununla birlikte; 'balık kavurma', 'hamsi tava', 'ormanlı hamsi', 'fasulye turşusu', 'balık çorbası' gibi yöresel pek çok yemeğe sadece bir restoran menüsünde yer verildiği görülmektedir. Tablo 1'de yer alan 17 yöresel yemekten ilk dördünün toplam frekansı 58 iken (Muhlama 21, Laz Böreği 14, Lahana Sarması 13, Lahana Çorbası 10), geri kalan 13 tanesinin toplam

frekansı 28'dir. Bu sonuçlara göre, 'muhlama', 'laz böreği', 'lahana sarma' ve 'lahana çorbası' büyük bir üstünlükle, bölge mutfağının turizmde en çok kullanılan yemeklerini oluşturmaktadır.

Tablo 1. Restoran Menülerinde Yer Alan Yöresel Yemekler (n/25)

Yemek Adı	f	%
Muhlama	21	84
Laz Böreği	14	56
Lahana Sarması	13	52
Lahana Çorbası	10	40
Hemşin Helvası	5	20
Mısır Ekmeği	5	20
Turşu Kavurması	4	16
Çarhala	2	8
Fasulye Kavurma	2	8
Lahana Lobia	2	8
Mısır Helvası	2	8
Hamsi Tava	1	4
Ormanlı Hamsi	1	4
Fasulye Turşusu	1	4
Balık Çorbası	1	4
Balık Kavurma	1	4
Hemşin Baklavası	1	4

Menülerde yer alan 'diğer' yemek türleri; 'et ürünleri', 'köfte çeşitleri', 'tavuk ürünleri', 'kebap çeşitleri', 'su ürünleri', 'tatlılar' ve 'diğer' başlıkları altında toplanmış ve Tablo 2'de gösterilmiştir. Tablo 2 incelenirken yörede büyük baş hayvancılık ve alabalık yetiştiriciliğinin yaygın olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Hayvancılık ve alabalık yetiştiriciliği nedeniyle yörede kırmızı et ve alabalık ürünlerinin menülerde sıkça yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle her ne kadar alabalık ve et yemekleri ülke genelinde bilinen, yöresel olmayan yemek türleri olsa da, Doğu Karadeniz mutfağının önemli unsurları olarak kabul edilebilir.

Bu başlıklar altında menülerde yer alan yemek türleri incelendiğinde, menülerde en çok yer alan yemeğin %80 ile (n=20) 'ızgara köfte' olduğu görülmektedir. Bu yemeği; %68 ile 'alabalık' (n=17) ve %60 ile 'kuru fasulye' (n=15) takip etmektedir. Ancak, menülerde yer alan et yemekleri, kendi içinde toplu olarak değerlendirildiğinde toplam frekansın 61 olduğu, köfte çeşitleri de dâhil edildiğinde ise frekansın 83'e yükseldiği görülmektedir. Diğer başlıklarda yer alan ürünlere bakıldığında; tavuk ürünlerinin frekansının 22, su ürünlerinin 24 ve kebap çeşitlerinin ise 10 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle Ayder'de yer alan restoranların menülerinde en çok et ve et ürünlerinin yer aldığını ifade etmek mümkündür.

Tablo 2'de yer alan verilerde, geleneksel Karadeniz mutfağında yeri olmayan kebap ve karides gibi bir takım yemeklerin de, turizm ile birlikte kendilerine yer bulabildikleri dikkat çekmektedir. Bu durum, görüşme sonuçlarından elde edilen yeni verilerle birlikte aşağıda değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Restoran Menülerinde Yer Alan Diğer Yemekler (n/25)

Et Ürünleri	**f**	**%**	**Tavuk Ürünleri**	**f**	**%**	**Su Ürünleri**	**f**	**%**
Karışık Izgara	13	52	Tavuk Izgara	10	40	Alabalık	17	68
Pirzola	10	40	Tavuk Sote	5	20	Balık Izgara	3	12
Biftek	8	32	Tavuk Şiş	4	16	Balık Sac Tava	1	4
Sac Kavurma	6	24	Tavuk Sac Tava	1	4	Karides Tava	1	4
Sac Tava	5	20	Tavuk Şnitzel	1	4	Karides Güveç	1	4
Et Sote	4	16	Tavuk Pirzola	1	4	Ahtapot Güveç	1	4
Et şiş	4	16						
Çoban Kavurma	3	12	**Kebap Çeşitleri**	**f**	**%**	**Diğer**	**f**	**%**
Kuzu Pirzola	3	12	Patlıcan Kebap	3	12	Kuru Fasulye	15	60
Beyti	3	12	Adana Kebap	3	12	Çorba	14	56
Bonfile	2	8	Domatesli Kebap	1	4	Pilav	12	48
Kuzu Eti	1	4	Kebaptan İskender	1	4	Menemen	7	28
Ali Nazik	1	4	Antakya Tepsi Kebabı	1	4	Salata	4	16
Et Döner	1	4	Urfa Kebap	1	4	Katmer	1	4
						Ciğer Tava	1	4
Tatlı Çeşitleri	**f**	**%**	**Köfte Çeşitleri**	**f**	**%**	Arnavut Ciğeri	1	4
Sütlaç	10	40	Izgara Köfte	20	80	Ciğer Sote	1	4
Baklava	6	24	Kiremitte Köfte	1	4	Sebzeli Börek	1	4
Kadayıf	1	4	Tandır Köfte	1	4			

B. Görüşme Sonuçları

1. Personel Sorunları

Ayder Yaylası'nda bulunan restoranların çoğu aile işletmesi olarak faaliyet göstermektedir. Bir katılımcı, aşçının restoran sahibinin akrabası olmasının tercih edilen bir durum olduğunu belirtmiş, diğer bir katılımcı ise; "bizim yemekleri herkes yapabilir, aşçı bulmak kolay, zor olan servis elemanı bulabilmek" diyerek durumu açıklamıştır. Ancak her katılımcının aynı fikirde olduğunu ifade etmek mümkün değildir. Zira bir diğer katılımcı; "herkes aşçı olduğunu iddia ediyor ama profesyonellik yok" şeklindeki ifadesi ile aslında yörede profesyonel aşçıların bulunmadığını ortaya koymuştur. Mutfak kültürünün korunması açısından geleneksel yemek pişirme şekillerinin korunması önemli olmakla beraber, yemek kültürünün bir turistik ürün haline dönüştürülebilmesi için belirli hijyen ve pişirme standartlarına ihtiyaç duyulacağı ve bu standartların sağlanmasının da profesyonellik gerektireceği açıktır. Ancak bir diğer katılımcı ise Karadeniz yemeklerinin zaman gerektirmeyen, hızlı hazırlanabilecek yemeklerden oluştuğunu, bunları hazırlamak için ise profesyonelliğe ihtiyaç olmadığını ifade etmiştir. Bu bağlamda yerel halka hijyen ve servis konularında eğitim verilerek personel ihtiyacının giderilebileceği düşünülmektedir.

2. Turistlerin Yöresel Yemeklere İlgi Düzeyi

Katılımcılara yöneltilen ikinci soru, turistlerin yöresel yemeklere ne düzeyde ilgi duyduklarıdır. Bu soruya katılımcıların genel cevabı turistlerin çoğunlukla yöresel yemeklere ilgisinin olduğu yönündedir. Turistlerin en çok hangi yöresel yemeklere ilgi duydukları sorusu yöneltildiğinde ise katılımcıların çoğu; 'muhlama', 'alabalık', 'lahana çorbası', 'laz böreği' ve

‘mısır ekmeği’ cevaplarını vermişlerdir. Bu yanıtlar, içerik analizine göre menülerde en çok yer alan yemeklerle kısmen uyumludur. Turistlerin en çok ilgi duydukları yiyecekler arasında mısır ekmeğinin yer alması ilgi çekici bir bulgudur. Mısır ekmeği, incelenen menülerin sadece 5’inde yer almaktadır. Gerçekte ise, mısır ekmeği hemen her restoranda bulundurulmaktadır. Bu sonuç, restoran sahiplerinin menülerini oluşturma konusunda nelere dikkat edeceklerini bilmedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Bir katılımcı, yerli turistlerin yöresel yemekleri tatmak istemekle birlikte, alışık oldukları tatları arayanların da çoğunlukta olduğunu ifade etmiş, bölgeye Ortadoğu ülkelerinden gelen turistlerin ise yöresel tatlara ilgilerinin olmadığını, daha çok et yemeklerini tercih ettiklerini belirtmiştir. Aynı katılımcıya göre, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden gelen turistler, Karadeniz Bölgesi’nin yemek kültürünün kendi damak tatlarına uymadığını ifade etmektedirler. Bu ifadeler, Ayder’de et ürünlerinin menülerde kendilerine neden bu denli büyük bir pay bulabildiğini açıklar niteliktedir.

Bir diğer katılımcı ise, turistlerin ‘hamsili pilav’, ‘hamsili ekmek’ gibi yöresel tatlara ilgi gösterdiklerini, ancak bu tür yemeklerin ertesi güne bekletilmesi mümkün olmadığından, satış garantisi olmadan sunumunun yapılmasının mümkün olmadığını belirterek, bu tarz yemeklerin ancak önceden sipariş üzerine pişirilebildiğini söylemiştir. Bu veri, Aslan vd.’nin (2014) Nevşehir yöresi yemeklerini ele aldıkları araştırmanın sonuçları ile uyumludur. Onlara göre; “Bölgenin yemeklerinin yapıldığı gün satılması gerekmekte, [yemekler bir sonraki gün için] saklanamamaktadır. Bu nedenle yöresel yemek işletmeler açısından önemli bir gelir kaynağı olarak da değerlendirilmemektedir.” (Aslan vd., 2014: 7). Anlaşıldığı üzere, ertesi güne kalamadığı için atılmak zorunda kalınan yemekler, o yemekten elde edilen kârı götürmekte ve işletmelerin bu tür yemekleri tercih etmemeleri sonucunu doğurmaktadır. İki araştırmanın da ortaya koyduğu sonuca göre, restoranlar, yöresel yemeklerin arzı için satış garantisi aramaktadırlar. Restoranlara bu konuda yardımcı olabilecek işletmeler, paket tur düzenleyen seyahat acenteleri olabilir. Acenteler, kişi sayısı ve talep edilen yöresel yemekler gibi bilgileri önceden vererek, restoranları yönlendirebilir, bu sayede yöresel yemeklerin turizmde daha fazla yer bulabilmelerine yardımcı olabilirler. Bahsedilen ideal durumun, günümüz piyasa şartlarında gerçekleşme düzeyi tartışmaya açık bir konudur.

3. En çok Kar Getiren Yemek Türleri

Katılımcılara hangi yemek çeşitlerinin daha çok kazanç sağladığı sorusu yöneltilmiştir. Alkollü içki satışı yapan ve asıl gelirini ızgara çeşitlerinden sağlayan restoranlar da dâhil olmak üzere, katılımcıların bu soruya genel yaklaşımı, yöresel yemeklerin daha kârlı olduğu yönündedir. Bir katılımcı bu durumun nedenini; “yöresel yemekler daha çok sebze malzemeli yemekler, et

yemeklerinin ise maliyetleri yüksek bu nedenle kâr marjları düşük. Sebzeden yapılan yöresel yemeklerin kar marjı daha yüksek" şeklinde açıklamıştır.

Katılımcılara restoranlarında yöresel canlı müziğe yer verip vermedikleri ve yöresel yemeklerin yapılışını müşterilerine gösterme/tarif etme uygulamalarının olup olmadığı soruları da yöneltilmiştir. Ancak her iki soru için de katılımcıların hemen hepsi olumsuz yanıt vermişlerdir. Yemek kültürünün turistik ürün olarak geliştirmesinde en önemli unsurlardan biri olan yöresel yemeklerin nasıl yapıldığının turistlere sergilenmesinin ise hiçbir işletmede yapılmadığı tespit edilmiştir.

4. Restoranların Genel Sorunları

Katılımcılara, Ayder'de restorancılık yapanların ne gibi sorunlar yaşadıkları sorusu yöneltildiğinde öne çıkan ilk bulgu, sezon kısalığı olmuştur. Katılımcıların tamamı personel bulma, hizmet kalitesini arttırma, daha başarılı bir işletmecilik yapma gibi sorunların temelinde sezon kısalığının yattığını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı sezonda üç dört aylığına personel bulmanın zor olduğunu belirterek, personel bulabilmek için normal maaşından iki üç kat daha fazla ücret ödemek durumunda kaldıklarını belirtmiştir.

Bir diğer temel sorunun ise bölgeye tur düzenleyen seyahat acentalarından kaynaklandığı ifade edilmiştir. Bazı katılımcılar, seyahat acentalarının restoranlarına müşteri getirmeleri karşılığında yüksek komisyonlar talep ettiklerini ifade ederek bu şartlarda para kazanmalarının mümkün olmadığını belirtmiştir. Başka bir katılımcı ise, aynı konu hakkında bölgeye tur düzenleyen büyük acentaları kendi işletmelerine çekebilmek için, restoranların, sezon başında yüklü ödemeler yaptıklarını belirtmiştir. Katılımcılar, acentelere ödenen yüksek komisyon oranlarının yemek fiyatlarına yansıdığını, bu nedenle yemeklerin gereğinden daha pahalı satıldığını belirtmişlerdir. Katılımcıların üzerinde durdukları diğer sorunlar ise ruhsatsız işletmeler, günlük malzeme temininde yaşanan sorunlar ve zaman zaman beklenmedik şekilde yaşanan yoğunluklar olarak ifade edilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırmada Ayder'de yer alan restoran işletmelerinde yörenin mutfak kültürünün kullanımı arz yönüyle ele alınmış ve turistik bir ürün olarak kullanımında çeşitli sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir. Bu durumun kökeninde, son on beş yılda bölgeye olan turizm talebinin hızlı artışı ve bu hızlı artışın beraberinde getirdiği planlama sorunlarının yattığı düşünülmektedir. Turizm sezonun kısalığı da, bölgeye olan yüksek talebe rağmen, işletme sahiplerini kısıtlayıcı bir etkide bulunmakta ve arzu edilen seviyeye gelmelerini engellemektedir. Bu kök sorunların neden olduğu plansız, bu nedenle de verimsiz turizm anlayışı içerisinde, yemek kültürünün bir turizm ürünü olarak kullanımının başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir.

Araştırmada ortaya çıkan ilk önemli sonuç, restoranlarda en çok yer alan yemeklerin muhlama, Laz böreği, lahana sarması ve et ürünlerinden oluşmasıdır. Bu yemekler Ayder yöresine has olmayıp, Karadeniz Bölgesi'nin genelinde bilinen yemeklerdir. Yörenin kendine has değişik yemekleri olmasına rağmen, ön plana çıkanlar sadece 'Hemşin helvası' ve 'gelin ketesi' olarak tespit edilmiştir. Buna göre, Ayder'de yöresel yiyeceklerin turistik ürün olarak sunumu son derece sınırlıdır.

Yöresel mutfak kültürünün turistik bir ürün olarak sunumunda yaşanan sıkıntıların, arz ve talep yönlü olmak üzere iki boyutlu olduğu görülmüştür. Arz açısından değerlendirildiğinde, Karadeniz Bölgesi'nin kök sorunu olan turizm sezonunun kısalığı, araştırma konusu üzerinde de en büyük olumsuz etkiyi yapan faktör olarak tespit edilmiştir. Karadeniz turizminin son on beş yıl içinde hızlı ve plansız bir şekilde büyümesinin de, mutfak kültürünün turistik ürün olarak etkin kullanımının önündeki engellerden biri olduğu görülmüştür.

Arz yönlü bir diğer sıkıntının restoran sahiplerinin konu hakkında yeterli bilgi ve deneyime sahip olmamalarından kaynaklandığı anlaşılmıştır. Mutfak kültürünün turizmde kullanımı olarak sadece yiyeceklerin kullanımı anlaşılmaktadır. Yiyeceklerin yetişme, yemeklerin pişirilme, tüketilme ve yöre insanı için ifade ettiği anlamlar gibi bağlamlara yer verilmemektedir. Bu olumsuz durumun oluşmasında, yapılan akademik çalışmalarda da yukarda bahsedilen bağlamların göz ardı edilmesinin payı olduğu düşünülmektedir. Araştırmada, mutfak kültürünün sahip olduğu önemin sadece yiyeceklerden kaynaklanmadığı, yemeklerin hazırlanma, pişirilme, tüketilme süreçleri ve bu süreçlerde ortaya çıkan her türlü halk bilimsel (folklorik) değerin de kültür turizmi açısından önem taşıdığı vurgulanmıştır. Yemek kültürünün turizmde kullanımı konusunda yukarıda sayılan bağlamlar, o ürünü tüketmekten alınacak haz ve deneyimi derinleştirebilme, anlam katabilme potansiyeline sahiptir. Ayder'de faaliyet gösteren restoran sahiplerinin bu konuda bilgilendirilmesi, Türkiye'den ve dünyadan başarılı örnek uygulamalar anlatılarak bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Talep yönüyle incelendiğinde, mutfak kültürünün bir turizm ürünü olarak kullanımının önündeki sorunlar; seyahat acenteleri ve bölgeyi ziyaret eden turist profilinden kaynaklanan sorunlar olarak iki gruba ayrılmaktadır. Seyahat acentelerine bağlı sorun, acentelerin müşteri götürmek için restoranlardan yüksek oranlarda komisyon istemesinden kaynaklanmaktadır. Talep edilen yüksek komisyon oranlarının karşılanabilmesi için işletmeler de yemek fiyatlarını yüksek tutmaktadırlar. Özelde restoran işletmeleri, genelde ise bölgede faaliyet gösteren turizm işletmeleri, iş yapabilmek için acentelere muhtaç oldukları gibi bir algı içerisindedirler. Bu algının oluşmasında, her yıl yenileri açılan restoranların, acentelerle yaptıkları anlaşmalar sayesinde iş yapabilmeleri etkilidir. Böylece, bölgedeki restoran sayısı plansız bir biçimde artış göstermektedir. Bu sorunun; acente bağımlılığının azaltılması, alternatif acente sayısının arttırılması ve bölge işletmelerinin bir mesleki birlik çatısı altında örgütlenmeleri gibi yöntemlerle çözülebileceği düşünülmektedir. Meslek örgütlülüğünün sağlanması ve denetim mekanizmalarının bu örgütler

aracılığı ile çalıştırılması, katılımcıların belirttikleri ruhsatsız işletmeler sorununun da çözülebilmesine katkı sağlayacaktır.

Talep yönlü sorunlardan ikincisi turist profilinden kaynaklanan sorunlar olarak tespit edilmiştir. Görüşme bulgularına göre, işletme sahipleri, turistlerin genel olarak yöresel yemeklere ilgi duyduklarını ifade etmektedirler. Ancak ilgi duyulan yemekler, Ayder'in yöresel yemekleri değil, Karadeniz Bölgesi'nin en bilinen yemekleridir. Bu noktadan hareketle, bölgeye giden turistlerin Karadeniz ile ilgili en çok bilinen yemekler dışında yöresel yemekler hakkında bilgi sahibi olmadıkları, en azından bu tür yemekleri talep etmedikleri sonucu çıkmaktadır. Karadeniz turuna çıkan yerli turist profilinin araştırıldığı bir çalışmada (Çokişler ve Türker, 2015: 46) Karadeniz Bölgesi'nin tercih edilme nedenleri arasında 'fiyat' %93,6'lık oranla ilk sırada yer alırken, 'kültür' %3,3'lük oranla yedinci ve son sırada yer almıştır. Bu oranlar yukardaki yorumu destekler niteliktedir. Bilindiği üzere, kültürel amaçlarla seyahat eden turistler, kültürel değerlere daha fazla para harcama eğilimdedir (Richards, 1996: 52). Bu veriler ışığında, Ayder yöresinde mutfak kültürünün turizmde etkin kullanımının önündeki bir engelin de, bölgeyi ziyaret eden turist profilinin düşük beklentilerinden kaynaklandığı öne sürülebilir.

Turist profilinin araştırma konusu üzerindeki bir diğer etkisi, farklı damak tadına sahip turistlerin turistik ürün olarak sunulan yiyecekleri etkileme gücünde görülmüştür. Görüşme sonuçlarına göre, Ortadoğu ülkeleri ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Ayder'e giden turistler, bölgenin yöresel yemeklerini kendi damak tatlarına uygun bulmamakta ve alışık oldukları yiyecekleri aramaktadırlar. Bu durum, yörenin kültüründe önemli bir yer tutmayan et yemeklerinin açık arayla menülerde en çok yer verilen yiyecek türü olması sonucunu doğurmaktadır. 'Karides' ve 'ahtapot' gibi deniz ürünlerinin menülerde yer alması da aynı durumla açıklanabilir. Bu tarz değişimler turizmin değiştirici/olumsuz etkilerine örnektir.

Yukarda bahsedilen değişimler bir ölçüye kadar kaçınılmazdır. Dikkat edilmesi gereken, bu değişimlerin yozlaşmaya dönüşmemesi olmalıdır. Yöresel yiyecekleri beğenmeyenler ve alıştıkları tatları arayan kişilere hitap eden yiyecekler de menülerde yer almaya başlamıştır. Damak tatlarına uymayan turistler ya da hamburger ve patates kızartmasına neredeyse bağımlı hale gelmiş gençler için yöresel yemekler yerine menülerde yer bulmaya başlayan yiyecekler, uzun vadede ortaya çıkabilecek bazı sorunların habercisi olarak değerlendirilebilir.

Menülerin incelenmesi ile turizmin canlandırıcı/olumlu etkisi için de örnekler bulmak mümkündür. Eskiden sadece düğünlerde yapılan, bu nedenle de 'gelin ketesi' olarak adlandırılan yiyecek, artık her gün yapılmaya başlanmıştır. Böylece artık unutulmaya başlamış bir kültürel değer, yeniden canlanma eğilimi göstermektedir. Görüldüğü üzere, turizmin olumlu ve olumsuz etkileri aynı anda ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, konuyla ilgili tüm paydaşlara düşen görev, geçmişte yaşanan hatalardan ders çıkararak planlı ve bilinçli bir turizm anlayışının bölgede

yerleşmesini sağlamak olmalıdır. Aksi halde Ayder, Akdeniz sahillerinde yaşanan kültürel yozlaşmanın bir benzerini yaşama tehlikesi ile karşı karşıya kalabilecektir.

Ayder yöresi mutfak kültürünün bir turistik ürün olarak daha etkin kullanımı için şu öneriler getirilebilir:

a) 'Muhlama' her yerde bulunabilen ve az malzeme ile (mısır unu, tereyağı, peynir) yapılabilen kolay bir yemektir ve yöre mutfağının en çok talep edilen yiyeceğidir. Mutfağın bir bölümünün bu amaçla düzenlenmesi durumunda, muhlama yapımı kolaylıkla turistlere gösterilebilir ve denetilebilir. Aynı şekilde, mısır unu, tereyağı ve baldan hazırlanan 'Hemşin helvası'nın yapımı da gösterilebilir. Bu sayede, hem turist eşsiz bir deneyim yaşamış olacak hem de pişirdiği yemek tarifini kendi şehrinde/ülkesinde deneyerek yöresel yemeklerin bilinirliğine katkı sağlayacaktır.

b) Ayder'in bulunduğu Doğu Karadeniz, insan yaşamını güçleştiren bir coğrafyadır ve yemek yapımında kullanılabilecek kısıtlı kaynak sunmaktadır. Böyle bir ortamda insanların karınlarına doyurabilmek için buldukları her çözüm kültür turizmi açısından son derece önemlidir. İnsan-doğa etkileşimini görmek ve deneyimlemek için gezen kültür turistleri açısından Ayder mutfak kültürü son derece zengindir. Bu zenginlik tur rehberlerinin anlatımları ve Ayder'e kurulacak bir mutfak müzesi ile turistlere aktarılabilir. Aynı amaçla, çeşitli kitap ve belgesellerin hazırlanması da hem bilgiye ulaşımı kolaylaştırabilecek, hem de bilginin daha kolay dolaşımını sağlayabilecektir.

c) Yemeklerin Ayder'de yöresel usullerle pişirilmesi, bölgede üretilen ürünlere olan talebi artırma potansiyeline sahiptir. Böylece, kullanılan malzemelerin hem restoranlar hem de turistlerden göreceği talep artabilecektir. Restoranda pişen yemeğin malzemesini satın almak isteyen turiste, bu imkânı sunmanın yolları araştırılmalıdır. Bu amaçla, özellikle 'karalahana' uygundur. Asma yapraklarından yapılan sarma tüm Türkiye'de bilinmekte ve sevilmektedir. Bu nedenle karalahana sarması da ilgi görme potansiyeline sahiptir. Karalahana yapraklarının marketlerde satıldığı gibi vakumlu poşetlerde satışa sunulması düşünülebilir.

d) Bölgenin geleneksel mutfak kültüründe önemli bir paya sahip olmasına rağmen, süt ürünleri turizmde yeterince kullanılmamaktadır. İsviçre'nin 'fondü' isimli erimiş peynirden ibaret yemeği ya da Fransa'nın peynir kızartması gibi yiyecekler yöre mutfağında bilinmemektedir. bu tarz yemeklerin en az bir restoranda sunulması peynir üretimini arttırabilecek ve çeşitlendirebilecek potansiyele sahip olabilir. Peynir yapımının anlatıldığı ve üreticinin elindeki az miktarda peynirin yüksek fiyatlardan satın alındığı turlar yine Fransa ve Alpler'de düzenlenmektedir. Benzer turların Kaçkar Dağları'nda yapılma koşulları aranabilir.

Bu alanda ileride yapılacak çalışmalarda, araştırma konusu, talep yönlü olarak ele alınarak konunun daha net anlaşılması sağlanabilir. Turizme konu olan farklı kültürel değerlerin turizm nedeniyle geçirmiş oldukları değişimler incelenebilir. Söz konusu değişimlerin olumlu ve olumsuz

yönlerinin tespit edilerek olumlu değişimlerin artırılması, olumsuz değişimlerden ise kültürün korunması yönünde öneriler geliştirilmesi ile literatüre katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

AK, Orhan Naci; (1996), "Çaycılık ve Sosyal Hayatımızdaki Değişmeler Yiyeceklerimizin Doğal ve Kültürel Çevresi Işığında Rize Mutfağı", **Rize Halk Eğitim Merkez Müdürlüğü Yayınları** 4, Rize, ss.45-47.

AKOĞLAN KOZAK Meryem ve Sadık BAHÇE; (2009), **Özel İlgi Turizmi**, Detay Yayıncılık, Ankara.

AKTAŞ, Semra ve Orhan BATMAN; (2010), "Efsanelerin Turistik Çekicilik Üzerine Etkileri: Profesyonel Turist Rehberlerine Yönelik Bir Araştırma", **e-Journal of New World Sciences Academy**, 5(4), ss.367-395.

ASLAN, Zeynep; Ebru GÜNEREN ve Gamze ÇOBAN; (2014), "Destinasyon Markalaşma Sürecinde Yöresel Mutfağın Rolü: Nevşehir Örneği", **Journal of Tourism and Gastronomy Studies**, 2(4), ss.3-13.

BEZİRGAN, Muammer ve Fatih KOÇ; (2014), "Yerel Mutfakların Destinasyona Yönelik Aidiyet Oluşumuna Etkisi: Cunda Adası Örneği", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 7(34), ss.917-928.

CÖMERT, Menekşe; (2014), "Turizm Pazarlamasında Yöresel Mutfakların Önemi ve Hatay Mutfağı Örneği", **Journal of Tourism and Gastronomy Studies**, 2(1), ss.64-70.

ÇOKİŞLER, Nazım ve Ali TÜRKER; (2015), "Doğu Karadeniz Bölgesinin Yerli Turist Profili ve Pazar Bölümlendirmede Kullanımı", **Karadeniz Araştırmaları,** 44, ss.33-57.

EKİZ, Erdoğan H. ve Nahit Erdem KÖKER; (2012), "Destinasyon Tatmininin Belirleyicileri: Kuzey Kıbrıs Turk Cumhuriyeti'ni Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin Algılamaları", **Global Media Journal**, 2(4), ss.43-60.

GÜNEŞ, Gül; Halil İbrahim ÜLKER ve Gülçin KARAKOÇ; (2008), "Sürdürülebilir Turizmde Yöresel Yemek Kültürünün Önemi", II. Ulusal Gastronomi Sempozyumu ve Sanatsal Etkinlikler, 10-11 Nisan 2008, Antalya.

GÜVENÇ, Bozkurt; (1985) **Kültür Konusu ve Sorunlarımız**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

KIZILIRMAK, İsmail; Aslı ALBAYRAK ve Sema KÜÇÜKALİ; (2014), "Yöresel Mutfağın Kırsal Turizm İşletmelerinde Uygulanması: Uzungöl Örneği", **Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi (İJSES)**, 4(1), ss.75-83.

KOZAK, Nazmi; Meryem A. KOZAK ve Metin KOZAK; (2008), **Genel Turizm İlkeler - Kavramlar**, Detay Yayıncılık, Ankara.

OLALI, Hasan ve Alp TİMUR; (1988), **Turizm Ekonomisi**, Ofis Ticaret Matbaacılık Şti., İzmir.

RICHARDS, Greg; (1996), "The Social Context of Cultural Tourism" içinde **Cultural Tourism in Europe,** Ed. Greg Richards, CAB International Wallingford, United Kingdom.

USAL, Alparslan ve Saime ORAL; (2001), **Turizm Pazarlaması**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir.

DOĞU KARADENİZ MUTFAK KÜLTÜRÜNÜN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Serkan ŞENGÜL[1]
Oğuz TÜRKAY[2]

ÖZET

Bu çalışmada Doğu Karadeniz mutfak kültürünün sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi ve bölgeye gelen ziyaretçilere yöresel mutfak kültürünün bozulmadan sunulabilmesi için neler yapılması gerektiği ile ilgili önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır. Son yıllarda turizm açısından oldukça çekici bir hal almaya başlayan Doğu Karadeniz şehirlerinin sürdürülebilir turizme hizmet eden yöresel öğelerinin dikkate alınarak korunması ve bunun önemli bir unsuru olan mutfak kültürünün konuklara doğru bir şekilde aktarılmasının sağlanması gerekmektedir. Bu amaçla İlk olarak yöresel mutfak kavramı anlatılmış daha sonra Doğu Karadeniz mutfak kültüründen bahsedilmiş ve son olarak bu mutfak kültürünün sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Doğu Karadeniz Mutfağı, Yöresel Mutfak Kültürü, Sürdürülebilir Yöresel Mutfak Kültürü,

SUSTAINABILITY OF THE BLACK SEA CUISINE: ISSUES AND SOLUTIONS

ABSTRACT

In this study, it is attempted to offer more specific suggestions about sustainability of the Black Sea culinary culture and be able to present the regional cuisine to the visitors. It is necessary to carefully preserve the sustainable elements of the Eastern Black Sea that have become quite popular in the recent years and to properly present the culinary culture as an important part of the regional supply. For this purpose, firstly the concept of regional cuisine was explained; Eastern Black Sea cuisine cultures was discussed and as final recommendations on how to ensure the sustainability of this culinary culture were made.

Keywords: Eastern Black Sea Cuisine, Regional Cuisine, Sustainability of Regional Cuisine

[1] Öğr. Gör., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, info@serkansengul.net

[2] Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, turkay@sakarya.edu.tr

GİRİŞ

Doğu Karadeniz'in Türkiye genelinde turistik gezi ve seyahatlerde ön plana çıkmaya başlaması, bölgenin turizm açısından oldukça çekici bir hal aldığının göstergesi konumundadır. Turizm kaynaklarının sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi, turizme hizmet veren unsurların korunması ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi açısından oldukça önem taşımaktadır.

Doğu Karadeniz'in en önemli kültürel miraslarından biri olan yöresel mutfak kültürü Türkiye genelinde üne kavuşmuş durumdadır. Bu da bölgeyi ziyaret eden kişilerin bu lezzetleri tatma ve deneyimleme talebini ortaya çıkarmaktadır. Doğu Karadeniz mutfak kültürünün doğru bir şekilde aktarılması ve bu kültürün sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi, bölgeye has yöresel unsurların bozulmadan geleceğe taşınabilmesi açısından kilit önem taşımaktadır.

I. YÖRESEL MUTFAK KAVRAMI

Yöresel mutfak kavramını; yöreye özgü olan ürünler ile yöresel adetlerin birleştirilmesi sonucu ortaya çıkan, yöre halkı tarafından kendine özgü usullerde pişirilerek sunulan ve dini ya da milli duygularla tasarlanan yiyecek ve içeceklerin tamamı olarak tanımlayabiliriz

Bölgenin sahip olduğu iklim şartları, coğrafi özellikleri ve karakteristiklerinin, yöre halkı tarafından harmanlanmasıyla oluşan bölgeye has yemeklerin oluşturduğu bir kültür olan yöresel mutfak öğeleri geçmişten günümüze değişime uğrayarak gelebildiği gibi bölgede yaşayan farklı kültürlerin yorumlamasıyla farklı bir obje olarak ortaya çıkabilmektedir. İklim şartları yöresel mutfakların karakterini belirlemede önemli bir faktördür. Mevsimsel şartlar yörede yetişen sebze ve meyve çeşitliliğini ve buna bağlı olarak da yapılan yemeklerin içeriğini ve lezzetini de etkileyebilmektedir. İklimsel olarak sıcak kuşakta yer alan bölgelerde hafif sebze yemekleri tercih edilirken soğuk yerlerde daha yağlı ve hayvansal gıdalar tüketilmektedir (Şengül ve Türkay, 2014:2-3).

Manevi mirasın çekirdeğini oluşturan yöresel lezzetlerin tüketimi, ziyaretçilere otantik deneyimler kazandırmaktadır (Okumuş ve Diğ.,2007:253). Yöresel yiyeceklerin gelişmesi ve yayılması için bir pazar sağlayabilen yerel ürünler, turizm ürününü geliştirip güçlendirmektedir (Boyne ve Diğ. 2003:134). Yöresel ürünleri cazip kılan, onların satışlarını etkileyen unsurlar arasında yerel ürünlerin özgünlüğü, özel bir yerde, belli bir kültürde oluşması, tarihsel derinlik, beceri, bilgi birikimi, yeme alışkanlığı ve diğer gelenekler gelmektedir (Berard ve Marchenay, 2008:5).

Yöresel mutfak unsurlarının ortaya çıkmasında etkili olan faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Yöreye has yiyecek içecek ürünleri
- Dini etkiler

- Milli etkiler
- Gelenek ve görenekler
- Yeme-içme alışkanlıkları
- Mevsimsel özellikler
- Coğrafi özellikler
- Tarihsel birikim

II. DOĞU KARADENİZ MUTFAK KÜLTÜRÜ

Karadeniz mutfağı geçmişten günümüze çok az değişikliğe uğramıştır. Yöreye has birçok yemek hala Karadeniz halkının sofralarında yer almaktadır. Yiyecek içecek kültürünün bölge ürünleriyle şekillendiği düşünüldüğünde sağlıklı beslenme kurallarına uygun bir mutfak bulunmaktadır (Halıcı, 2001: 412). Genel olarak bakıldığında pratik ve basit bir mutfağa sahip olan Karadeniz Bölgesi denince fındık, çay, mısır ve hamsi akla gelen ilk ürünler arasında gelmektedir. Türkiye ekonomisinde önemli bir rolü olan Karadeniz Bölgesi coğrafi olarak batı, orta ve doğu olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Yemek konusunda da bu farklılıkları görmek mümkündür. (Çilingiroğlu Shipman, 2009).

Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Trabzon, Rize illerini kapsayan Doğu Karadeniz Bölgesi'nde mısır unu, karalahana ve tereyağı oldukça fazla tüketilmektedir. Hamsi, fındık, çay üçlüsü ile birlikte bölgenin temel besin öğelerini oluşturan bu ürünler bölge halkının mutfak kültürünün temelini oluşturmaktadır.

Doğu Karadeniz evlerinde "Oharşkaguri" diye adlandırılan toprak zeminli mutfak odası bulunmaktadır. Odanın ortasında ateş yakılan bir yer vardır. Burada istiflenen odunlar ocağın yanmasında ve yemeklerin pişirilmesinde kullanılmaktadır. Mutfağın içerisinde mısır ekmeği pişirmek için kullanılan toprak kaplar, pleki ya da güveç bulunmaktadır. Mutfak girişinde ise su güğümleri yer almaktadır. Mutfak tavanına ek olarak üzerinde yaş mısır, ceviz, kabak, darı gibi ürünlerin kurutulabilmesi için yuvarlak ağaçlardan yapılmış ayrı bir tavan daha yapılmaktadır. Buna ilave olarak deniz ve tarım ürünlerinin saklanması için balkon (haiati) denilen bodrum odada mevcuttur. Karadeniz evleri genellikle taze veya ambarlarda saklanan yiyeceklerle donatılmaktadır (Civelek, 2005:77).

Karadeniz mutfak kültürünün en önemli öğesi hamsidir. Hamsi bölge halkının Türkiye çapında tanınan ve bölge ile birlikte anılan bir lezzeti olarak karşımızı çıkmaktadır. Çorbasından turşusuna, kızartmasından tatlısına kadar her çeşidinin Doğu Karadeniz sofralarında oldukça önemli bir yeri vardır. Bölgede hamsi ile yapılan lezzetleri saymak istersek; hamsi tava, hamsi buğulama, hamsili ekmek, hamsi çorbası, hamsi kuşu, hamsi köfte, hamsi koli, hamsi mücver, hamsili orman

pilavı, pazılı hamsi tava, hamsili pilav, hamsi çitleme, hamsi diblesi, hamsi dolması, hamsili içli tava, hamsili pide, hamsili börek gibi çeşitler karşımıza çıkmaktadır.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde hamsiye çok özel bir yer ayırmıştır. Hamsi için "Muhabbet edüp üzerine bin can ile kurbân olup bey şirâsı mahalinde (alışveriş sırasında) kavga dövüş edüp kan ettikler, mâhi canım hapsi (hamsi) balığıdır" diye tanımlama yapan Evliya Çelebi, "hamsin" (31 Ocak-21 Mart) zamanı denilen dönemde balık tellahının borusunu duyan herkesin işini gücünü bırakıp hamsi alabilmek için oraya akın ettiğini esprili bir dille anlatmıştır. Anlattığı bu öykülerden sonra seyyah Trabzonluların hamsiden pişirdikleri kırk türlü yemekten söz etmektedir. Hamsi çorbasını, yahnisi, kebabını, böreğini ve hatta baklavasını yaptıklarını anlattıktan sonra on ciltlik yapıtında bir daha yapmayacağı bir şeyi yaparak hamsi pilakisinin tarifini vermektedir. Buda Trabzonluların hamsi aşkından seyyahın ne kadar çok etkilendiğinin göstergesi konumundadır (Yerasimos, 2011:159-160).

Mısır bölgeye dışarıdan getirilerek ekilmesine rağmen bölge halkı tarafından oldukça fazla sevilerek mutfak kültürüne yerleşmiş olan bir lezzettir. Özellikle mısır unu pek çok yemekte kullanılmaktadır. Hamsi ile olan uyumu nedeni ile oldukça fazla tercih edilen mısır unu, ekmek yapımında da kullanılmaktadır. Mısır ekmeği bölge halkının sofralarının başköşesinde yer almaktadır. Doğu Karadeniz bölgesi illerinden Trabzon ve Rize'de "kuymak" ve "mıhlama" isimleri ile tanınan lezzetlerin ana maddesi olan mısır, bölgenin en önemli besin maddeleri arasında yer almaktadır.

Adı Yunanca da yenilebilen sebze anlamına gelen (Öztürk, 2005) karalahana yöre halkının en çok sevdiği ve tükettiği sebze ürünleri arasında yer almaktadır. Doğu Karadeniz sofralarının vazgeçilmezi olan karalahana, çorba, dolma ve sulu yemek olarak da tüketilmektedir.

Doğu Karadeniz illerinden Giresun ile özdeşleşmiş bir ürün olan fındık bölgenin en önemli geçim kaynakları arasında yer almaktadır. Üst düzey kaliteye sahip olan fındık, dünya da seçkin bir yere sahiptir (www.ftg.org.tr, 2015). Fındıkla birlikte bölge halkının mutfak kültürünün olmazsa olmazlarından biri olan çay da bölgeye mısır gibi sonradan getirilmesine ve adapte edilmesine rağmen uyum sağlamış ve bölge için önemli bir gelir kaynağı konumuna gelmiştir. Özellikle kahvaltılar da bolca tüketilen çay günün her saati içilmektedir.

Doğu Karadeniz illerine özgü olan ve Türkiye'ye yayılmış birçok lezzet bulunmaktadır. Hamsili pilav, hamsi koli, hamsi kuşu, karalahana dolması, karalahana çorbası, kuymak, mıhlama, Akçaabat köftesi, kavurma, Çayeli kuru fasulyesi, fasulye turşusu kavurması, pazılı kaygana, Karadeniz pideleri, pepeçura, Hamsiköy sütlacı, Laz böreği, Laz helvası bunlar arasında en çok bilinen ve Türkiye'de bir çok şehre açılmış olan Karadeniz restoranlarında sunulanlarıdır.

Türk Patent Enstitüsü tarafından özgünlük ve yöreye has olma özelliklerine göre yapılan başvurular sonucunda verilen coğrafi tescil işareti bölge ürünlerinin ve yemeklerinin tanıtılmasında

oldukça önemli bir role sahip olmuştur. Aşağıda Doğu Karadeniz Bölgesi'ne özgü coğrafi işaret tescil belgesine sahip ürünler sıralanmaktadır (www.tpe.gov.tr):

- Akçaabat Köftesi (Trabzon)
- Akkuş Şeker Fasulyesi (Ordu)
- Giresun Tombul Fındığı
- Gümüşhane Dut Pestili
- Gümüşhane Kömesi

Coğrafi tescil işaretini alan bu ürünlerin çeşitli şartlar ve teknik özelliklere sahip olarak üretilmesi ve sunulması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu da ürün kalitesinin istenen standartlarda olabilmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra coğrafi işaret listesinde yer alan ürün, tanınmakta ve buna bağlı olarak da değeri artmaktadır. Ülkenin kendine has özelliklere sahip olan ürünlerinin yer aldığı bu listede Doğu Karadeniz bölgesinden daha fazla ürünün yer alması bölge halkının gelirinin artırılabilmesi için oldukça büyük önem taşımaktadır.

III. DOĞU KARADENİZ MUTFAK KÜLTÜRÜNÜN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

Doğu Karadeniz mutfak kültürü, Karadeniz Bölgesi genelinde baskın olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu Karadeniz'e has lezzetler Karadeniz Bölgesinin ve Türkiye'nin birçok yerinde tanınmakta ve oldukça fazla tüketilmektedir. Bölge dışına yapılan göçler nedeni ile büyükşehirlerde de oldukça fazla olan Doğu Karadeniz nüfusu kendi yemeklerini ve kültürlerini de buralara taşımışlardır. Özellikle birçok büyükşehirde yer alan Karadeniz yemekleri temalı restoranların menülerinde Doğu Karadeniz yemekleri daha ağırlıklıdır. Bu da karşılaşılan bazı zorluklar nedeniyle bölgesel özelliklerden kopuşla ya da bazı yöreye has ürünleri bu restoranların bulunduğu şehirlerde temin edilememesi ve bu nedenle ikame ürünlerin ya da yeterli nitelikte olmayan ürünlerin kullanılması ile sonuçlanmaktadır.

Tarımsal alanlarda sanayi gübrelemesi ve çeşitli zararlı ilaçların kullanılması da üretilen ürünlerin eski niteliklerini kaybetmesine neden olmaktadır. Ekonomik açıdan daha fazla gelir getirdiği düşünülen ürünlerin bölgeyle özdeşlemiş tarım ürünlerine tercih edilerek ekilmesi de bölgenin adıyla anılan birçok ürünün azalmasına neden olmaktadır. Özellikle Giresun gibi adını kirazdan almış bir şehirde bile kiraz bahçelerinin sayısının oldukça azalması bunun en önemli göstergelerinden biridir. Bunun yanı sıra bölgesel yapıya uygunluğu ve daha çok gelir getirmesi nedeni ile kivi ekiminin de artması başka bir gösterge konumundadır.

Yapılan araştırmalar sonucunda (Skuras ve Diğ, 2006; Everett ve Aitchison, 2008) turistlerin yöresel yiyeceklere artan bir ilgisinin olduğu ve yöresel yiyecek diye adlandırılan ürünlere daha fazla para ödemeye hazır oldukları görülmektedir.

Gastronomi turizminin geliştiği ve insanların özel lezzetleri tatmak için seyahat ettikleri günümüz koşullarında Karadeniz gibi kendine has mutfak kültürüne sahip olan bir bölgenin bu kültürün sürdürülebilirliğini sağlayabilmesi için bazı öneriler aşağıda sıralanmaktadır:

- Valilik, kaymakamlık ve ticaret odaları gibi coğrafi işaret başvurusunda bulunabilecek olan kurumların yöreye has ürünleri ve standartları belirleyerek coğrafi işaret başvurusunda bulunması ve böylece bölgenin kendine has ürünlerinin ve yemeklerinin bozulmasının ve unutulmasının engellenmesi gerekmektedir.
- Eğitim kurumları tarafından özellikle bölge gençlerine yöreye has yemeklerin malzemeleri ve yapılışı konusunda kurslar verilmesi ve mutfak kültürünün gençler tarafından unutulmasının engellenmesi gerekmektedir.
- Doğu Karadeniz mutfak kültürün hakkında bilgi verilen ve mutfak araç ve gereçlerinin sergilendiği bir müzenin kurulması gerekmektedir.
- Doğu Karadeniz yemeklerinin bulunduğu bir yemek tarifi kitabı hazırlanarak arşivlenmesi sağlanmalıdır.
- Doğu Karadeniz mutfak kültürü ile ilgili kitap, dergi, süreli yayın gibi materyaller toplanarak kalkınma ajansı bünyesinde kurulan bir kütüphanede hizmete sunulmalıdır.
- Doğu Karadeniz'de hizmet veren yiyecek içecek işletmelerinde sunulan bölgeye has lezzetlere bir standart getirilerek bölgesel bir mutfak ağı oluşturulmalı ve bu işletmelere yöreye özgü bir sınıflandırma ve yıldızlama ölçütü getirilmelidir. Böylece yöreye gelen ziyaretçilerin doğru yemeği doğru şekilde yemesi sağlanabilecektir.
- Bölgede bulunan konaklama işletmelerinin bünyelerinde Karadeniz yemekleri konusunda uzman olan aşçılara çalıştırılarak bölgeye özgü ürünlerin aslına uygun olarak sunulması sağlanmalıdır.
- Bölge çocuklarının ve gençlerinin kendi mutfak kültürlerinden uzaklaşmaması için okul kantinlerinde fast food ürünler yerine bölgesel bazda ürünler satılarak mutfak kültürünün ve yemeklerinin unutulması önlenmelidir.
- Yemek kültüründeki fast food değişimine karşı olarak alışveriş merkezleri gibi noktalara Doğu Karadeniz yemeklerinin yapıldığı işletmelerin açılması gerekmektedir.
- Doğu Karadeniz mutfak kültürü sürdürülebilirliği temalı bir festival düzenlenerek, sunulan yemekler ve içecekler ile bölge halkının bu kültürü unutmaması sağlanmalıdır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Doğu Karadeniz mutfak kültürünün sürdürülebilirliği ve gelecek nesillere kültürel güzelliklerinin kaybolmadan aktarılabilmesi için çalışmada sunulan öneriler oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda kalkınma ajansı, valilikler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve halkında yer aldığı çalıştaylarla bölgeye sağlanacak katkılar anlatılmalı ve destek alınmalıdır.

Bu desteklerin yanı sıra uluslararası ya da ulusal kaynaklı projeler başvurulara yapılarak çalışmada sözü geçen faaliyetler için maddi destek alınması gerekmektedir. Alınabilecek olan destekler sonucunda faaliyete geçirilen projelerin sonuçları ve bölgeye kazandırdıkları Doğu Karadeniz mutfak kültürünün sürdürülebilirliği için oldukça önemli katkılarda bulunacaktır.

Çalışmanın teorik olarak yapılmış olması çalışma sonuçlarının değerlendirilmesinde önemli görülen sınırlılıklardandır. Bulguların genellenebilmesi için gelecekte yapılacak araştırmaların yöre halkının bu konudaki görüşlerini ölçmeye yönelik olabileceği gibi yöreye gelen ziyaretçilerin görüşleri ölçülerek de konu hakkında kapsamlı sonuçlara ulaşabilmek mümkündür.

KAYNAKÇA

BÉRARD, Laurence ve Philippe MARCHENAY; (2008), **"From Localized Products to Geographical Indications: Awareness and Action,"** Ressources des terroirs – Cultures, usages, sociétés UMR EcoAnthropologie et Ethnobiologie Centre national de la recherche scientifique Alimentec - 01000 Bourg-en-Bresse.

BOYNE, Steven; Derek HALL, Fiona WILLIAMS; (2003), "Policy, support and promotion for foodrelated tourism initiatives: A marketing approach to regional development" **Journal of Travel & Tourism Marketing**, Volume 14, Issue 3-4, 131-154.

CİVELEK, Hülya; (2005), **Karadeniz'de Lezzet Yolculuğu**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 212s.

ÇİLİNGİROĞLU SHIPMAN, Dilistan; (2009), Karadeniz'in Lezzetleri, **AnadoluJet Magazin**, Eylül, http://www.anadolujet.com/aj-tr/anadolujet-magazin/2009/eylul/makaleler/karadenizin-lezzetleri.aspx, Erişim Tarihi: 20.03.2015.

EVERETT, Sally ve Cara AITCHISON; (2008), "The Role Of Food Tourism İn Sustaining Regional İdentity: A Case Study Of Cornwall, South West England**" Journal Of Sustainable Tourism**, 16.2: 150-167.

FINDIK TANITIM GRUBU, **"Türkiye'de Fındık"**, http://www.ftg.org.tr/tr/turk-findigi-turkiyede-findik.html, Erişim Tarihi: 21.03.2015.

HALICI, Nevin; (2001), **Karadeniz Bölgesi Yemekleri**, GÜR-AY Ofset Matbaacılık, Konya, 456s.

OKUMUŞ, Bendegül; Fevzi OKUMUŞ ve Bob MCKERCHER; (2007), "Incorporating local and international cuisines in the marketing of tourism destinations: The cases of Hong Kong and Turkey" **Tourism Management**, 28(1), 253–261.

ÖZTÜRK, Özhan; (2005), **Karadeniz "Ansiklopedik Sözlük**", Heyamola Yayınları, İstanbul, 1236s.

SKURAS, Dimitris; Efthalia DIMARA ve Anastasia PETROU; (2006), "Rural tourism and visitors' expenditures for local food products", **Regional Studies**, 40.7: 769-779.

ŞENGÜL, Serkan ve Oğuz TÜRKAY; (2014), **"Yöresel Mutfaklar" Eğitimi Üzerinden Kimlik, Mutfak Kültürü ve Turizm Gelişimine Dair Çıkarımlar: Mudurnu Örneği"**, Citta Slow Eko-Gastronomi Kongresi, 24-25 Nisan 2014, Gökçeada.

TÜRK PATENT ENSTİTÜSÜ; **"Tescilli Coğrafi İşaretler",** http://www.tpe.gov.tr/TurkPatentEnstitusu/geographicalRegisteredList/, Erişim Tarihi: 21.03.2015.

YERASİMOS, Marianna; (2014), **Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde Yemek Kültürü Yorumlar ve Sistematik Dizin**, 2. Baskı, Kitap Yayınevi, İstanbul, 555s.

KÜLTÜREL VE TARİHSEL DEĞERLERİN MİRAS TURİZMİ İLE SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL KALKINMA KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: ARDANUÇ ÖRNEĞİ (ARTVİN)

Zeki KODAY[1]

Leman ALBAYRAK[2]

Çağlar Kıvanç KAYMAZ[3]

ÖZET

Ardanuç ilçesi, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü'nde yer almakta olup, idari açıdan Artvin ili sınırları içerisinde bulunmaktadır. İlçe tarihi, arkeolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik kaynak değerleri yönüyle oldukça zengin bir potansiyele sahiptir. Ancak en büyük problem kırsal kalkınma ve sürdürülebilir planlama kapsamında bu sahanın yeterince değerlendirilememesidir. Bu açıdan ele alınan çalışmada, Ardanuç ilçesinin kültür turizmine konu olan arkeolojik sit alanları, kaleler, cami, türbe, manastır ve kilise gibi dini mekânlar, köprüler, sosyo-kültürel değerleri yönüyle yayla ve çeşitli festivaller turizm potansiyeli ile bu potansiyelin coğrafi açıdan değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu yönüyle: İlçedeki tarihi, sosyo-kültürel ve ekonomik kaynak değerleri nelerdir? Bu saha kültürel ve miras turizmi bakımından elverişli midir? Sahanın hangi tür özellikleri kültür/miras turizmi açısından önemlidir? Bu turistik kaynakların sürdürülebilir planlaması nasıl yapılmalıdır? Tarihi, arkeolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik kaynak değerlerinin farkındalıklarının artırılması ve tanıtılmasında uygulanabilir aktiviteler neler olmalıdır? gibi sorulara yanıtlar aranmıştır. Çalışma ilgili literatür destekli, gerek çeşitli tematik haritalar gerekse sistematik bir şekilde gerçekleştirilen saha çalışmaları sonucunda toplanan veriler ışığında şekillendirilmiştir. Ayrıca elde edilen veriler SWOT analiziyle değerlendirilmiştir. Ardanuç ilçesinin miras turizmi yönüyle sahip olduğu potansiyelin tanıma, tanıtma, koruma ve değerlendirme dengesi kurularak turizme kazandırılması ve kırsal kalkınmada turizmin payının artırılması durumunda sosyo-ekonomik durum ve yerel kalkınma açısından yöreye önemli katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Kültür Turizmi, Ardanuç, Artvin.

[1]Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Erzurum. E-mail: zkoday@atauni.edu.tr
[2]Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Erzurum. E-mail: eraalbayrakleman@gmail.com
[3]Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Erzurum. E-mail: ckkaymaz@gmail.com

THE EVALUATION OF CULTURAL AND HISTORICAL ASSETS IN TERMS OF HERITAGE TOURISM AND SUSTAINABLE RURAL DEVELOPMENT: THE CASE OF ARDANUÇ (ARTVİN)

ABSTRACT

Ardanuç District is situated in the Eastern Black Sea Section of Black Sea Region of Turkey. It is administratively located within the borders of Artvin Province. The district has quite a rich potential in terms of historical, archeological, socio-cultural, and economic assets. However, the biggest problem is failure in adequate evaluation of this area in terms of rural development and sustainable planning. In this regard, the present study aims to make a geographical evaluation of the tourism potential of Ardanuç District with reference to its archeological sites, castles, religious spaces such as tombs, monasteries, and churches, bridges, tablelands, and various festivals, all of which are about cultural tourism. Thus, an attempt is made to answer the following questions: What are the historical, socio-cultural, and economic assets of the district? Is this area suitable for cultural tourism and heritage tourism? What features of the area are important for cultural tourism and heritage tourism? How are these tourism resources planned in a sustainable way? What feasible activities should be carried out in order to introduce and raise awareness regarding historical, archeological, socio-cultural, and economic assets of the district? The research data were obtained through literature review, various thematic maps, and systematically conducted field works. The obtained data were evaluated through SWOT analysis. It will contribute significant to the region in terms of socio-economic and local development and gaining the potential of Ardanuç in the aspect of heritage tourism to the tourism by establishing the balance between recognition, presentation, protection and evaluation.

Key Words: Tourism, Cultural Tourism, Ardanuç, Artvin.

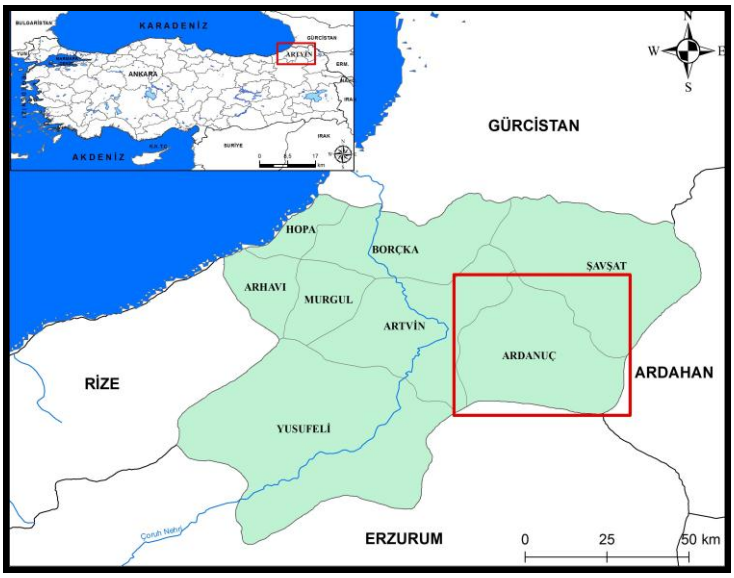
GİRİŞ

Turizmin varoluş nedeni, yeryüzünde farklı ve özgün, doğal ve kültürel peyzajların varlığıdır (Soykan, 2004: 8). Bunlardan biri olarak miras turizmi, miras çekiciliklerinin çoğunluğunun coğrafi mekâna bağlı olması ve bir kısmının miras niteliğini coğrafi mekândan alması açısından (Doğaner, 2003: 2), son yıllarda kültür mirası ve bu mirasın kültürel turizm aracılığıyla değerlendirilmesi önem kazanmıştır (Emekli, 2005: 100). İnsanların yeni bilgi, deneyim kazanarak kültür seviyesini artırmak ve kültürel farklılıkları öğrenmek amacıyla kültürel mekânları görmek ve kültürel olaylara katılmak için yer değiştirmesiyle (Doğaner, 2013: 13) kültür turizmi hareketliliği ortaya çıkmaktadır. Günümüzde turistik kaynaklar arasında beşeri kaynaklar (kültürel) dünya turizminde oldukça önemli bir yere sahip (Doğanay, 2014: 9) olup, turisti harekete geçiren kültür turizminin kaynakları arasında dünyada gelişen ilk medeniyetlerin kalıntılarının bulunduğu yerlerdeki sit alanları (arkeolojik sit, tarihi sit, kentsel sit), mimari yapılar (anıtsal tek yapılar, tarihi konutlar, kaleler, dini yapılar (cami, kilise), modern mimari), tarihi yollar, savaş alanları, kutsal yerler, müzeler, parklar, mekâna bağlı kültürel çekicilikler yer alırken, bir ulus ya da etnik gurubun "kültür"ü hayat tarzı, değer yargıları, normlarıyla tanımlanabilir; yani, dini, dili, gelenek ve davranışları, giyim-kuşam, mimari, el sanatları, sanatı icra yolları (müzik, dans ve tiyatro) ile siyasal ve toplumsal örgütlenme yollarının birlikteki bütünlüğünden oluşan turistik kaynaklar turistlere çok çekici gelirler (Özgüç, 2011: 75-76-77; Doğaner, 2013: 13). Ayrıca miras turizmi coğrafi mekânın korunması gereken varlık ve mekânlarına yönelik (Doğaner, 2003: 6), turistlerin yalnızca binaları ve tarihsel eserleri değil, aynı zamanda bir ülkenin manzaraları, doğal tarihi, sanat ve kültürünü de kullanmalarına yol açarak kültür turizminde bütünlük sağlanır (Özgüç, 2011: 140-142). Kırsal alanda turizmin gelişimi; turizm arz kaynaklarının yanı sıra tarihsel ve kültürel değerler gibi ortamların varlığı da şarttır (Soykan, 2004: 12-13). Kültürel mirasın koruma kullanma dengesi gözetilerek sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde ele alınması, benzersiz kültürel mirasımızı tanıtmak ve tüm insanlığı bunları paylaşmaya davet etmek açısından önemlidir (Emekli, 2005: 103).

İNCELEME ALANININ KONUMU VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü'nde yer alan Ardanuç ilçesi idari bakımdan Artvin iline bağlıdır (Harita 1.). Dağlık bir topoğrafya üzerinde yer alan Ardanuç ilçesini güney-güneydoğu yönünden Yanlızçam Dağları, doğusundan Çadır Dağı (3050 m), kuzeybatı yönünden ise Karçal Dağları (3431 m) çevrelemektedir. Su kaynakları bakımından zengin olan yörenin şekillenmesinde Ardanuç Çayı'nı oluşturan ve Yalnızçam Dağları eteklerinden kaynaklanan Bulanık Deresi, Aydın Deresi, Horhot Deresi ve ilçenin kuzeybatısında Berta Çayı (Okçular) etkili olmuştur. Havzanın sahip olduğu engebeli topoğrafyaya bağlı olarak Ardanuç Çayı'nın vadi tabanında kurulu olan ilçe merkezi deniz seviyesinden 500 m yüksekte olup, köy yerleşim alanları ise 1950 m

yükseltilere kadar çıkmaktadır. İlçenin yıllık ortalama sıcaklığı 12,8 °C ve yıllık yağış ortalaması 435,7 mm'dir. Bu durum yörede sarıçam, göknar, ladin türlerinden oluşan zengin bir floranın gelişmesini sağlamıştır. İklim ve arazi şartları sahanın temel ekonomik faaliyetleri olan tarım ve hayvancılık için uygun ortamlar oluşturmaktadır. İlçe nüfusu mevsimsel olarak değişiklik göstermekle birlikte, 2014 yılı verilerine göre ilçe nüfusu 11160 kişiden oluşmaktadır.

Harita 1. Çalışma alanının lokasyon haritası

MATERYAL VE METOT

Çalışma, Artvin ilinin Ardanuç ilçesindeki turizm potansiyelinin ortaya konulması, değerlendirilmesi, tanıtımı ve sürdürülebilirlik yönüyle kırsal kalkınmaya katkıda bulunması amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada, temel materyal olarak Türkiye topoğrafya haritalarının 1:25.000 ölçekli topoğrafya paftaları ile sahanın doğal ve beşeri ortam özellikleri konusunda yakın çevrede yapılmış çalışmalar ve ilgili literatürden faydalanılmıştır. Gezi-gözlem ve mülakat yöntemlerine dayalı olarak ele alınan çalışmadaki tematik haritalar CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) tekniklerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Diğer yandan sahaya farklı tarihlerde sistematik bir şekilde arazi çalışmaları gerçekleştirilerek veriler toplanmıştır. Hem büro, hem de saha çalışmalarından elde edilen bulguların sahanın kültür turizmi potansiyelinin ortaya konulması, kırsal kalkınmada kültür turizminin payının artırılması, miras kaynaklarının koruma, kullanma ve sürdürülebilirliği açısından güçlü ve zayıf yönleri ile bu yönler bakımından oluşan fırsat ve tehditleri SWOT analiziyle açıklanmaya çalışılmıştır.

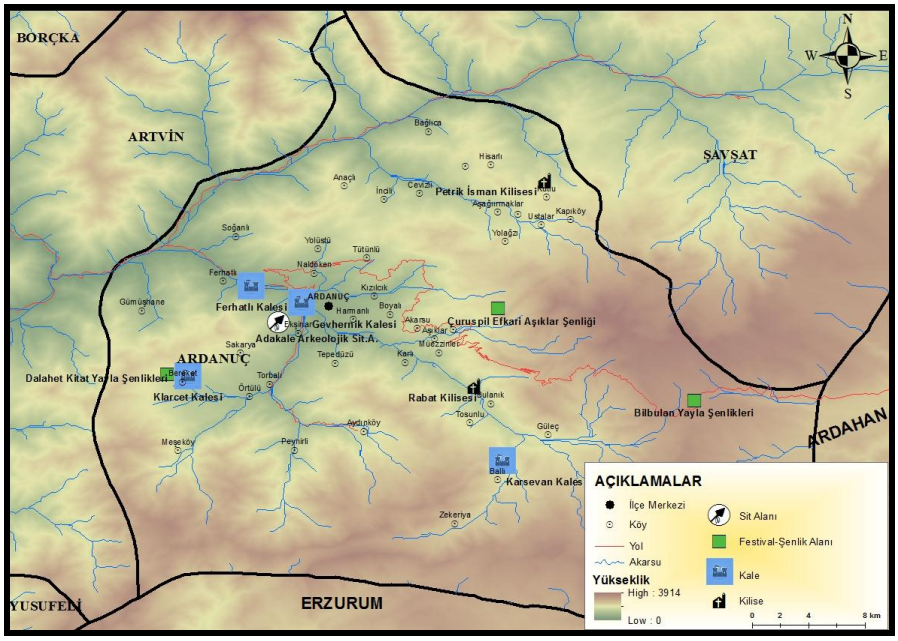
BULGULAR

Dünyada miras değeri en yüksek yerler, doğa ve kültürün etkileşimiyle oluşan mekânlardır (Doğaner, 2003: 3). Bu açıdan Anadolu'nun dünya tarihi boyunca uygarlıkların doğuşuna, gelişmesine ve çöküşüne sahne olduğu, çok çeşitli ve zengin kültürel mirası barındırdığı (Emekli, 2005: 103) bir coğrafya olması, kültür turizmi açısından önemli bir yere sahip olmasına imkân vermiştir. Kültür

turizminin önemli avantajları arasında doğa koşullarına bağlı kalmadan turizmi tüm mevsime yaymaya yardımcı olması, turizme bir dinamizm kazandırması, ülke kültürünü yerli ve yabancılara tanıtmak, korumak, geçmişe ve geleceğe sahip çıkmak için kültürel turizmin geliştirilmesi sağlanmalıdır (Emekli, 2003: 44; Emekli, 2006: 54).

Miras turizmi açısından mevcut değerlerin potansiyelinin ortaya konulması yönünde yörenin zengin kültürünü yansıtan tarihi ve mimari yapılar, festivaller, etnik unsurları, yerel halkın yaşam biçimi, kültürel kimliği, gıda üretimi gibi turizm ürünü olabilecek çekici değerlere değinilmiştir (Harita 2.).

Ardanuç ilçesi gerek doğal güzellikleri gerekse tarihi, sosyo-kültürel özellikleri bakımından turizm potansiyeli oldukça zengin bir ilçe olmasına karşın, büyük kent merkezlerine uzak olması, ulaşım güçlükleri, konaklama tesislerinin yetersiz olması, altyapı eksikliği, yeterli tanıtımların yapılmaması ve turizm faaliyetlerine yöre halkının gerekli önemi vermemesi gibi nedenlerle bu potansiyel henüz yeterince değerlendirilememiştir (Rızvanoğlu, 2003: 266).

Harita 2. Çalışma alanının kültür turizm haritası

Ardanuç ilçe merkezi yerleşim sahası içinde yaklaşık 700 m yükseltide kayalık bir saha üzerinde kurulu olan Adakale mahallesi Artvin ilinin en eski yerleşim alanlarından biri olup, III. Derece Kentsel Arkeolojik Sit Alanıdır. Tarihi süreç içerisinde Bağratlı Gürcü Krallığına ve Çıldır Atabeylerine başkentlik yapmış eski ilçe merkezidir. Adakale, yapımı 7. yüzyıla dayanan İskender Paşa Camii, ahşap konağı, tarihi-dini yapıları, kilise kalıntıları, Gürcü mezarlığı, taş kemer dükkânları, soğuk hava depoları, tarihi hamamı, türbeleri ve barındırdığı etnik unsurlarıyla önemli tarihi ve kültürel bir bütünlük sergilemektedir. Mimari özellikleri ve yörenin ilk camisi olmasıyla dikkat çeken İskender Paşa Camii Erzurum beylerbeyi İskender Paşa tarafından onarılmıştır (URL-1). Adakale

yerleşmesinin üst kısmında bulunan Gevhernik Kalesi ise I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'dır. İç kale-dış kale özelliği gösteren kale günümüze oldukça tahrip edilmiş bir şekilde ulaşmıştır. Gevhernik Kalesi'nin 1551 yılında Osmanlılar tarafından alındıktan sonra Kanuni Sultan Süleyman tarafından onarımını anlatan kitabesi bulunmaktadır. Bir ortaçağ kenti olarak günümüze kalan bu yerleşim yerinde yörede "Poşa" olarak anılan ve tarihte "Lom" olarak geçen Lomavren'i konuşan (60 yaşın altındakilerin çok azı) ve müzisyenlik geleneğini sürdüren ancak çoğu dilini kaybetmiş, çoğunluğu yerleşik ve tarımla uğraşan etnik grup yaşamını sürdürmektedir (Marsch, 2008: 19-27).

Bulunduğu konum itibariyle farklı kültürlerin etkisinde kalan saha, Gürcü ve Rus mimarisine ait örnekleri barındırmaktadır. Kültürel miras özelliği taşıyan onarılması ve koruma altına alınması gereken diğer kaleler ve bulundukları yerleşim yerleri ise şu şekildedir: Karsevan Kalesi (Tosunlu köyü), Ferhatlı Kalesi (Ardanuç), Klarcet Kalesi (Bereket köyü), Aydın Kalesi (Aydın köyü), Petrik İsman Kalesi (Kutlu köyü).

Yörede Gürcü Bagratlı Krallığı dönemine ait ortaçağ tarihi dini yapılardan en önemlisi olan Rabat (Bulanık-Yeni Rabat) Kilisesi Bulanık köyü Çamlık mahallesinde bulunmaktadır. Günümüzde oldukça tahrip olan kilise 1878 Rus işgali döneminde onarılarak kullanılmıştır.

Berta Köprüsü, Berta Çayı'nın Çoruh Nehri'ne katıldığı ilçe sınırında, Artvin Şavşat Karayolu'nun 23 km'sinde Berta Çayı üzerinde bulunmaktadır. Yörede baraj yapımları nedeniyle başka bir sahaya aktarılmayan tarihi ve dini yapılar sular altında kalmaktadır. Artvin-Şavşat karayolu üzerinde 64 m uzunluğunda ve üç gözlü inşa edilen Berta Köprüsü (19. yy) Deriner Baraj gölü altında kalmıştır. Aynı sahada Artvin- Ardanuç Karayolu Berta dengeli konsol köprü (340 m) inşa edilmiştir. Tarihi Berta Köprüsü barajların ömrünü tamamlamasının ardından tekrar ortaya çıkabilmesi amacıyla özel bir madde ile sıvanmıştır. Ferhatlı Kemer Köprüsü ise Ardanuç-Artvin Karayolunun 5. km'sinde bulunmakta olup, Ardanuç suyu üzerinde kurulmuştur. Osmanlı döneminden kaldığı bilinen taş kemer köprü de baraj suları altında kalmıştır.

Yörenin ekonomik faaliyetleri içerisinde önemli yeri olan yaylacılık faaliyetleri günümüzde köklü bir kültür ve yaşam biçimi olarak kırsal turizm kapsamında değerlendirilebilir potansiyele sahiptir. Yaylalar kültürel bir yaşam biçimi sunması yanında yeryüzü şekilleriyle de dikkat çekmektedir. Bunlardan biri olan Bilbilan Yaylası Ardanuç ilçesinin doğusunda Yalnızçam Dağları üzerinde yaklaşık 2400 m yükseltide yer almaktadır. Doğusunda Ardahan ili ile sınır olan yaylayı yöredeki pek çok yayladan ayıran özelliği, çok uzun yıllardır süregelen yaylacılık faaliyetleri kapsamında yaylada yaşayanların ve yakın yerleşim alanlarından gelenlerin hayvan ve çeşitli ürünlerin alım satımını yaptığı ticari işleve sahip olmasıdır. Yaz aylarında gerek hayvan pazarı için gerekse hayvan otlatma amacıyla Rize, Ardahan ve Erzurum illerinden gelenler olmaktadır. Bu amaçla yaylada haziran ve eylül ayları arasında cumartesi günleri pazarlar kurulmaktadır. Yayla meskenleri içerisinde kahvehane, otel, hanlar, dükkânlar bulunmaktadır. Pek çok yayla, verilen göç nedeniyle eski

değerini sürdüremezken, Bilbilan Yaylası'na giderek artan bir ilgi olduğu (yaz mevsiminde nüfus 3-4 bin kişiye ulaşmaktadır) görülmektedir. Konaklama imkânının sınırlı olması nedeniyle yöreye özgü otantik yapılar ve doğayla uyumlu yayla evlerinin yapılması gelen ziyaretçiler açısından faydalı olacaktır.

Yörede kültürel değerleri sürdürmek, tanıtmak, sosyal paylaşım ve doğa ile iç içe olma isteğiyle çok sayıda festival düzenlenmektedir. Bunlar içinde yörede en önemli olanı Çuruspil Efkâri Âşıklar ve Karakucak Festivali ilçe merkezine yaklaşık 15 km uzaklıktaki Konaklı köyü-Çuruspil yaylasında düzenlenmektedir. 1988 yılından beri her yıl temmuz ayının 3. haftasında Ardanuç Belediyesi tarafından Âşıklık geleneğinin sürdürülmesi ve yayla turizminin geliştirilmesi amacıyla sürdürülen festivalde halk oyunları, karakucak güreşleri, çeşitli yarışmalar sergilenmekte halk müziği sanatçıları, şair ve ozanlar yer almaktadır. Festivale yöreden ve il dışından çok sayıda kişi katılmaktadır. Festivaller, düğünler ve eğlencelerde önemli yer tutan halk dansları ise Atabarı, delihoron, düz horon, döne, coşkun çoruh, sarı kız, hemşin, sallama, sasa, cilveloy, tavuk barı, mendo barı yörede davul-zurna çalgıları eşliğinde oynanmaktadır. Birçok köyde düzenlenen diğer festivaller ise şunlardır: Aydın köyü Söğütdüzü Karakucak Güreşleri ve Yayla Şenliği, Bulanık Köyü Soçluk Yayla Şenliği, Bereket ve Ovacık Köyleri Dalahet ve Kitat Boğa Güreşleri ve Yayla Şenlikleri, Yaylaya Çıkma ve Pancarcı Şenlikleri, Lori Yaylası Soçluk Festivali'dir.

Yörede önemli sayılan türbe ve ziyaretler Camandar Baba Türbesi ve Anza Ziyareti'dir. Camandar Efendi türbesi Peynirli köyü sınırları içinde yer almaktadır. Köyden geçen derenin yan tarafında mezarı bulunmaktadır. Bu yerler çeşitli batıl inançlara bağlı kurban kesme ve ibadet etme gibi etkinliklere sahne olmaktadır. Anza Ziyareti, Ardanuç ilçesinin Yolüstü Köyü'nün batısında Anza adı verilen tepelik alanda yer almaktadır. Anza mevkiinin güney yamaçlarında çeşitli kalıntılar bulunmaktadır.

Uzun yılların aktarımıyla gelen sanatsal ve kültürel bir boyutu yansıtan yöresel ahşap mimari aynı zamanda insanların yaratıcılığını, inanışlarını ve estetiği yansıtmaktadır. Yörede yüz yılı aşkın bir süredir duran ahşap yapılar özellikle köy yerleşim yerlerinde otantik bir hava vermektedir.

Maddi kültürün ve yöresel yaşantının önemli göstergelerinden biri de giyim-kuşamdır. Yörede doğanın ve ekonomik faaliyetlerin insan yaşamına etkisinin sonucunda üretilen yün dokumalar ve kilimler "kuy" adı verilen yerli tezgâhlarda dokunduktan sonra ihtiyaca göre kullanılmakta idi. Yöresel motifleri yansıtan ve farklı renklerde dokunan cecim adı verilen örtüler de el tezgâhlarında yapılmaktadır. Kullanılacak koyun yünleri yıkandıktan sonra demir taraklardan geçirilip bükülerek iplik haline getirilmektedir. Yüzyıllardır aktarılarak gelen üretim teknikleriyle yöreye özgü halı-kilim ve hasır dokumacılığı, yün çorap örme, sepet örme, el örgü işleri, kızak yapımı yöresel el sanatları içerisinde yer almaktadır. Günümüzde daha çok yaşlı insanların bilgisi ve bu geleneği sürdürmeleriyle

sınırlı kaldığından dokumacılık faaliyetleri çok azalmıştır. Topraktan çanak çömlek yapımı (pileki) ise az da olsa sürdürülmektedir.

Ardanuç yöresinde doğadan toplanarak elde edilen gıda üretimi (pancar otu, kuşburnu, ısırgan otu, çaşır otu, kımıotu, ateş dikeni, çuha çiçeği, mayasıl otu, adaçayı ve ıhlamur) ve tarımsal üretim oldukça çeşitlilik göstermektedir. Yöresel yiyecek içecekler organik olarak üretilmekte, saklanmakta ve yerel pazarlarda satışa sunulmaktadır. Bitkiler yetiştikleri dönemlerde toplanarak taze iken yemekleri yapılır, kurutularak muhafaza edilir veya turşu ve reçel yapılarak tüketilir. Ayrıca dut pekmezi, dut pestili ve kızılcık ekşisi hem ailelerin tüketimi, hem de satışı için hazırlanmaktadır.

Fotoğraf 1. Ardanuç Miras Turizmi Kaynaklarından Görünümler

Turizmin temel arz kaynakları içerisinde Ardanuç ilçesinin başlıca kültürel çekicilikleri ele alınmıştır. Yine turizmin temel unsurlarından bir diğeri olan konaklama imkânları Ardanuç ilçesinde yetersiz olmakla birlikte, konaklama hizmeti veren Ceyhan Palas ve Ürün Otel olmak üzere iki adet otel bulunmaktadır. Ulaşım konusunda ise daha önce de belirtildiği üzere büyük ulaşım merkezlerine uzak olması ve ana yollara göre sapada kalması açısından dezavantajlara sahiptir. Ancak yöre, kültürel ve tarihsel değerler potansiyeli kapsamında tur güzergâhlarına dâhil edilmesi durumunda avantajlar elde edebilecektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ardanuç'a gelen turistler daha çok tarihi yapılara ilgi göstermektedirler. Gelen yabancı turistler genellikle Gürcistan ve Almanya'dan gelmekte olup, 2014 temmuz ayı verilerine göre konaklayan yabancı turist sayısı 77 kişidir. Yerli turistler ise hem kültürel turizm kaynaklarını görmek, hem de festival dönemlerinde şenliklere katılmak için gelmektedirler. Türkiye'nin farklı yörelerinden

butik turlarla gelen ve genellikle yetişkin turistlerden oluşan yerli turist sayısı ise 2516 kişidir (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2014).

Kültürel miras değerleri yerel halkın yaşam kalitesini artırabilecek bir zenginliktir. Günümüzde yörenin sosyo-ekonomik durumunun geliştirilmesinde, sahip olduğu kültürel miras zenginliğinin değerlendirilmesi yörenin kalkınmasında aktif rol oynayacaktır. Bu bağlamda mevcut turizm faaliyetleri, günübirlik turlarla ya da kısa süreli ziyaretlerle yöre kültürünün anlaşılması ve sunulmasını engellemektedir. Bu nedenle konaklama imkânlarının, turizm alt ve üst yapı hizmetlerinin yapılması gerekmektedir. Bazı köy evlerinin konaklamaya uygun hale getirilerek konaklama hizmeti vermesi yerel halkın kalkınması konusunda bir fırsat sunacaktır.

Yöreye gelen ziyaretçilerin büyük kısmını tarihi eserleri görme isteğiyle gelen Gürcüler, festival ve şenliklere katılmak için yurt içinden ve dışından gelen turistler ve günübirlik ziyaretçiler oluşturmaktadır. Gezginler gittikleri yerlerde kırsal turizm etkinliklerini gerçekleştirirken yörenin kültürünü, tarihini, uygarlık geçmişini öğrenmekte, hem de alışılmış kitle turizminden uzak bir şekilde doğayla iç içe kalarak farklı tecrübeler edinmektedirler. Bir ziyaretçi yörede bulunduğu süre içerisinde yöresel yemekleri tatma-öğrenme, mimari dokuyu görme, yaşam biçimlerini, geleneksel eğlenceleri, düğünleri, festivalleri seyretme gibi birçok faaliyeti bir arada bulabilmektedir.

Kırsal turizmin sürekliliği için doğanın ve kültürün korunması, tahrip olan yapıların onarılması gerekmektedir. Sosyo-ekonomik yapının iyileşmesi, kültürel mirasları koruma bilinci de oluşturacaktır. Yatırım ve iş olanaklarının gelişmesiyle kırsal göç önlenebilecektir. Gençlerin rehber olarak eğitilmeleri istihdam yaratacaktır. Ayrıca yöreye özgü ürünlerin dış pazara sunularak yerel kalkınmaya destek olunmalıdır.

Miras turizmi kapsamında Ardanuç ilçesinin sahip olduğu potansiyele bağlı olarak oluşan güçlü yönler: Farklı çağlardan kalmış tarihi eserler, yöreye özgü endemik flora, geleneksel el sanatları, I. ve III. derece arkeolojik sit alanları, farklı etnik unsurları barındırması, zengin kültürel çeşitliliğe sahip olması, köy yerleşimlerinin otantik özelliği, coğrafi güzelliği (göller, ormanlık alanlar, nehirler), organik tarım yapılması, yerel ürünlerin olması, genç ve eğitimli insan potansiyeli, çevre koruması konusunda bilinçli davranılması, yerel halkın konuk sever olması.

Sahada turizmin gelişmesinin önünde engel oluşturan zayıf yönleri: Konaklama tesislerinin yetersizliği, turizm potansiyeli olan alanlara ilişkin farkındalığın olmaması, altyapı hizmetlerinin eksikliği, planlama ve organizasyonun olmaması, mali kaynak yetersizliği, yatırımın olmaması, nüfusun azalması ve göç faktörü, kültürel miras değerlerinin yeterince tanıtılmaması, yatırımcı ve girişimcilerin teşvik edilmemesi, turizm açısından ulusal ve uluslararası düzeyde yeterince tanınıyor olmaması, karayolu ulaşımının zorluğu, niteliksiz ve maliyetli olması, tarihi değerlerin korunamaması, turizm danışma merkezinin olmaması, konaklama ve yeme-içme imkânlarının kısıtlı olması, tarihi ve kültürel kaynak değerlerinin turistik açıdan pazarlanamaması, günübirlik ziyaretlere sahne olması,

ulaşım açısından sapada kalması, sahanın tur güzergâhlarına genellikle alınmaması, turizm rehberi, kitapçığı, levha, bilgilendirme tabelalarının yetersiz olması veya hiç olmaması, ilçenin turizm haritasının olmaması.

Turizmin gelişmesine katkı sağlayacak fırsatlar: Uygun iklim özellikleri, kırsal ve kültür turizmine artan ilgi, turizm konusunda Artvin iline ilginin artması, kültür turizmi potansiyeli yüksek olması, koruma altına alınan tarihi yapılar, Gürcistan ile komşu il konumunda olması, kültürel etkinliklerin yapılması (festival ve şenlik), yöresel yemeklerin yapılması.

Turistik kaynakları ve turizmin gelişmesi konusunda etkili olan tehditler: Doğal kaynakların ve çevrenin tahrip olma riski, endemik türlere yönelik kaçakçılık faaliyetleri, doğal kaynakların ve doğa turizminin ön plana çıkması, tarihi kaynakların bakımsız olması ve tahrip edilmesi, kültürel miras yapılarının restore edilmemesi.

KAYNAKÇA

DOĞANAY, Hayati; ZAMAN, Serhat; (2013), Türkiye Turizm Coğrafyası (Güncellenmiş 4. Baskı), Pegem Akademi, Erzurum, 472s.

DOĞANER, Suna (2003), "Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması" Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu, 16-18 Nisan 2003, İzmir.

DOĞANER, Suna; (2013), Türkiye Kültür Turizmi, Doğu Kitabevi, İstanbul, 13-14s.

EMEKLİ, Gözde (2003), "Kültür Mirasının Kültürel Turizm Yaklaşımıyla Değerlendirilmesi" Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu, 16-18 Nisan 2003, İzmir.

EMEKLİ, Gözde; (2005). "Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları ve Türkiye'de Kültürel Turizm". Ege Coğrafya Dergisi, 14: 99-107.

EMEKLİ, Gözde; (2006), "Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm" Ege Coğrafya Dergisi, 15, ss. 51-59.

MARSCH, Adrian; Etnisite ve Kimlik: Çingenelerin Kökeni. European Roma Rights Center Country Reports Series, 2008, 17_T: 19-27.

ÖZGÜÇ, Nazmiye; (2011), Turizm Coğrafyası: Özellikler ve Bölgeler, Çantay Kitabevi, İstanbul, 544s.

RIZVANOĞLU, Mehmet Tuncer; (1993), Ardanuç İlçesinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

SOYKAN, Füsun; (2004), Bir Turizm Coğrafyası Araştırması Kırsal Alanların Turizm Potansiyelinin Saptanması ve Şirince Köyü'ne (İzmir) Uygulanması, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 137s.

URL-1 http://www.karadenizgezi.net/Artvin_Tarihi_Eserleri.htm

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2014: http://www.artvinkultur.gov.tr/TR,56032/istatistikler.html

TÜİK, 2014: http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul

KÜLTÜREL MİRAS DEĞERİ OLARAK SOMUT OLMAYAN GELENEKSEL TÖREN KEŞKEĞİ İNCELENMESİ

Kürşat BAŞKAN[1]
Cevdet AVCIKURT[2]

ÖZET

Somut olmayan kültürel miras, insanlığın varoluşundan bu yana tabiata kattığı, hayatında kullandığı, nesilden nesile günümüze kadar aktardığı her şeyi korunma ihtiyacından ortaya çıkan ortak bir bilinçtir. Amacı bu ortak kültürel bilincin değerlerini belirleyip kayıt altına almak ve böylece kuşaklar arası aktarımını sağlamak olan uluslararası bir kurum olarak UNESCO önemli bir görev üstlenmektedir. Ülkeler UNESCO ile somut olmayan kültürel miras sözleşmesi yaparak bu değerlerini, uluslararası literatürde kayıt altına alabilme imkânına sahip olabilmektedir.

Dünyanın somut olmayan kültürel miras listesinde Türkiye'yi temsil eden 12 adet element bulunmaktadır. Bu elementlerden biri de "Geleneksel Tören Keşkeği"dir. Keşkek; Anadolu'nun birçok farklı yöresinde daha çok düğün ve bayramlarda yapılan, geleneksel bir yemektir. Günümüzde geleneklerin zenginliği farklı kültürler ile ilgili deneyim arayan turistlerin temel seyahat motivasyonu haline gelmiştir.

Araştırmada, Geleneksel Tören Keşkeği'nin yapısındaki yöresel farklılıklara, sosyolojik boyutlara, kültürel anlamlarına yönelik incelemeler yapılmış ve Turizm açısından değerlendirilerek, önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Somut Olmayan Kültürel Miras, Keşkek, Tören Keşkeği

RESEARCH ON TRADİTİONAL CEREMONİAL KEŞKEK AS INTANGİBLE CULTURAL HERİTAGE VALUE

ABSTRACT

An intangible cultural heritage is a mutual conscious that occurs from the needs of protecting every thing which human beings have added to nature from being to today,used in their life, passed from generation to generation. Its aim is recording by determinig values of cultural conscious and so UNESCO as an international institution which supply cultural transference has an important mission. Countries can have the opportunity of recording these values in international literature by making intangible cultural heritage contract with UNESCO.

There are 12 elements which represent Turkey in World Intangible Cultural Heritage list. One of these elements is Traditional Ceremonial Keşkek. Keşkek is a traditional food that is made in usually weddings and festivals in many different region of Anatolia, varies from region to region in Anatolia. Nowadays, richness of traditions has become main travel motivation of tourists who search for experience about different cultures.

In the study , researches about regional differences in the structure ,sociological extents, cultural meanings of Traditional Ceremony Keshkek and advices about evaluating it with regards to tourism have placed.

Key Words: Keshkek, Ceremony Keshkek, Intangible Cultural Heritage

[1] Öğr. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Turizm Fakültesi
[2] Prof.Dr., Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi

GİRİŞ

Milletlerin sosyal birikimleri, kültür kavramının temel bileşenleri olarak kabul edilir. Bu yüzden kültür, toplumların soyut ve somut varlıklarla şekillendirici bir unsuru olarak ifade edilebilmektedir (Sağır, 2012: 2676). Kültür aynı zamanda, insanların yıllarca edindiği hayat tecrübesi ile biriktirdiği, zamanla daha da iyi hale getirdiği, nesiller arası aktarımlarla yaşadığımız zamana ulaştırdığı değerlerin tamamıdır. Bu kavram, fiziki yapıları, maddi varlıkları karşıladığı gibi aynı zamanda örfler, ananeler ve görenekleri de içermektedir (Erkal, 2010:1).

Kültürün temel bileşenleri olarak; inanç şekilleri, değer, tutum ve algıları soyut imajlar olarak değerlendirilirken, festivaller, gelenekler, adetler gibi somut imajlar ise kültürün yapısal unsurları olarak görülebilmektedir. Toplumsallaşma süreci olarak da ifade edilen bireylerin, yaşadıkları toplumun kültürlerini öğrenme süreçlerinde, bu kültür içinde nasıl davranmaları gerektiğini öğrenirler (Sağır, 2012: 2676). Toplumların sahip olduğu geleneksel uygulamalar, bu toplumların sosyo-kültürel incelemelerinde büyük bir yere sahiptir. Geleneksel uygulamaların oluşumunda ise dini ve/veya milli değerler etkili olmaktadır (Erol, 2004:112).

Toplumların kültürlerinin bir parçası da yemek kültürleridir. Uzun yılların birikimini taşıyabilen ve bunu çeşitlendirebilen "yemek kültürü olgusu", karın doyurmak gibi fizyolojik bir ihtiyacı gidermesinin yanında, dini bazı ritüellerin, düğünlerin, eğlencelerin vb. topluluk faaliyetlerinin de değişmez öğelerinden biridir (Sağır, 2012:2676). Toplumların kültürel özelliklerini yansıtan bu kültür öğesi, turizm açısından değerlendirilebilir bir unsur olarak görülmüştür. Kesici (2012)' nin belirttiği gibi turistik ürün talebinde otantik değerlere odaklı aktif, turizm faaliyetlerin arttığı günümüzde (Kesici, 2012: 33), somut olmayan kültürel miras değerlerinin turistik çekiciliği üzerinde çalışmaların yapılması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Yapılan bu çalışma somut olmayan kültürel miras listesine giren bir değer olarak "Geleneksel Tören Keşkeği"nin ülke kültüründeki yerini, sosyolojik anlamlarını ve bir kültürel unsur olarak turizm açısından nasıl değerlendirilebileceğini yorumlamayı amaçlamaktadır.

II. Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı

Özellikleri bakımından kültürel miras, somut ve somut olmayan kültürel miras olarak ikiye ayrılabilmektedir. Bu yönüyle kültürel miras, faklı zamanlarda yaşayan insan topluluklarının, hayatları boyunca oluşturdukları "sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamlarına" dair bilgileri taşıyan ana kaynak özelliği taşır (Erkal, 2010:1). UNESCO'nun 'Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesinde" yaptığı tanımlamaya göre, Somut Olmayan Kültürel Miras, "Toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar" anlamına gelmektedir (UNESCO, 2003).

Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma Sözleşmesi ile ülkelerin oluşturacağı "Ulusal Envanterler" oluşturularak ulusal ve uluslararası süreçlerde, sözleşmede belirtilen mirasların nasıl korunması gerektiği ortaya konmakta ve toplumların "kültürümüz ölüyor" gibi genel şikâyetlere milletler ve hükümetler arası çare niteliği taşımaktadır (Oğuz, 2009:8).

III. Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde Türkiye

Somut Olmayan Kültürel Mirasın (SOKÜM) Korunması Sözleşmesi, toplumların kültürel kimliklerinin bir bölümü olarak gördüğü ve nesilden nesile ileterek günümüze kadar getirdiği somut olmayan kültürel miraslarının korunmasına ve sonraki nesillere iletilmesini sağlayacak faaliyetleri ortaya koymaktadır (Oğuz, 2009:8).

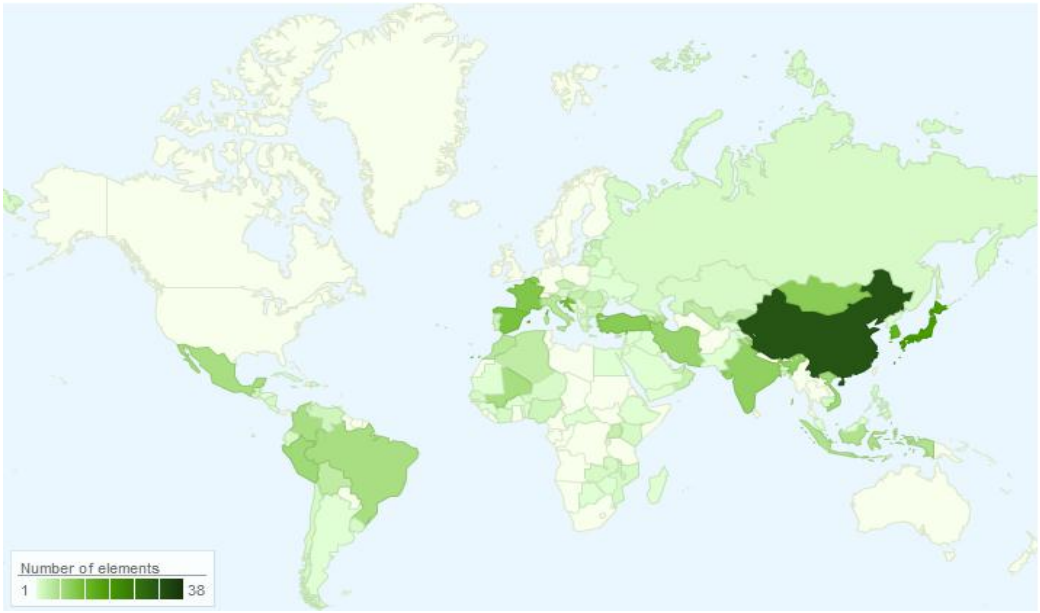
Kısaca UNESCO olarak bilinen Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Teşkilatı'nın 2003 de "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" TBMM genel kurulunda da görüşülerek yürürlüğe girmiş, Türkiye 27 Mart 2006 tarihi itibariyle, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesine kırk beşinci devlet olarak taraf olmuştur (unesco.org).

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Koruması Sözleşmesi devletlere bazı görevler yüklemektedir. Bu sözleşmeye göre taraf olan devletler, kendi toprakları üzerinde bulunan değerleri tespit etmek ve korumak için somut olmayan kültürel miras varlıkların envanterini oluşturur ve bu envanteri güncel tutar. Türkiye'nin iki tür ulusal envanteri bulunmaktadır (kulturturizm.gov.tr).

1. Yaşayan İnsan Hazineleri (YİH) Ulusal Envanteri
2. Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) Ulusal Envanteri

Şekil 1'e göre Somut olmayan kültürel miras listesinde en çok elemente sahip olan ülkenin 38 elementle Çin olduğu görülürken, A.B.D. Kanada ve Avustralya gibi ülkelerin listeye girmiş hiçbir değeri bulunmamaktadır.

Şekil 1. Somut Olmayan Kültürel Miras Dünya Haritası

Kaynak: (www.unesco.org)

Türkiye, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde 12 elemente sahiptir. Bu elementler sırasıyla, 2008 yılında "Meddahlık" ve "Mevlevi Sema Törenleri", 2009 yılında "Âşıklık Geleneği", "Karagöz" ve "Nevruz", 2010 yılında "Geleneksel Sohbet Toplantıları", "Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali" ve "Alevi-Bektaşi Ritüeli Semah" 2011 yılında "Geleneksel Tören Keşkeği" 2012 yılında "Mesir Macunu Festivali" 2013 yılında "Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği " ve son olarak 2014 yılında "Ebru: Türk Kağıt Süsleme Sanatı" dır (UNESCO, www.aragem.gov).

2011 yılında "Somut Olmayan Kültürel Miras Listesine" giren Geleneksel tören keşkeği, evlerde yapılan keşkek ile aynı özelliklere sahip değildir. Düğün, bayram, mevlüt, cenaze gibi toplu faaliyetlerde yapılan bir yemektir. Yemeğin davetlilere sunumu, yardımlaşmanın, iş bölümünün olduğu uzun aşamalar gerektirmesi yönüyle kültürel bir özellik taşımaktadır. Zira UNESCO'nun Tören Keşkeği dosyasında korumayı amaçladığı "yemek hazırlık nedenleri, süreçleri ve sonuçları ile birlikte ortaya çıkan kültürdür" (unesco.org).

IV. Somut Olmayan Kültürel Miras Turizm İlişkisi

Toplumların yiyecek içecek kültürleri birçok farklı turizm türüyle ilişkilendirileceği gibi kırsal turizmle de ilişkilendirilebilir. Bunun yanında yiyecek içecek kültürü, destinasyonları daha çekici kılacağı gibi kültürel bir tanıtım aracı olarak da değerlendirilebilir. Zengin bir mutfak kültürü olan Türkiye bu konuda son derece avantajlı bir ülke konumundadır (Kesici, 2012: 33).

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütünün (UNWTO) somut olmayan kültürel miras turizmi ile ilgili resmi bir tanımlaması yoktur. Ancak bu iki kavramın ilişkisinin "kazançlı bir ortaklık" olarak ifade edilmesi, somut olmayan kültürel miras'ın turizm açısından ne kadar önemli

olduğu göstermektedir. Nitekim toplumlar ve bireyler tarafından yapılan uygulamalar, ifadeler, bilgi ve beceriler, kültürel deneyim arayan ve bu arayışlarını turistik ürün seçimlerinde ana motivasyon kaynağı olarak kullanan turistler olarak görmektedirler (UNWTO,2013).

Kültürel, kırsal ve doğa turizmi, orta yaş ve üzeri turistler tarafından daha çok tercih edilen turizm türü olarak değerlendirilmektedir. Eğitim ve ekonomik düzeyi genellikle yüksek olan bu turistlerin "kültürlerarası etkileşim"e açık oldukları söylenebilmektedir. Kültür turizmine eğilimi olan turist grupları Türkiye'ye yönlendirilerek turizm kazançları artırılabilecektir. Kırsal alanlarda bulunan kültürel özelliklerin turistlere aktarımı ile iki sonuç alınabilecektir. Bunlardan biri kültürlerin yakınlaşması diğer ise yeni turist pazarlarının açılacak olması olarak değerlendirilebilir (Çetin, 2010:183).

V. Somut Olmayan Kültürel Miras olarak Keşkek'in Turistik Ürün Olarak Değerlendirilmesi

Türk kültürü incelendiğinde yardımlaşma ve dayanışmanın uzun zamandır var olduğu görülmektedir. Farklı bölgelerde yaşayan Türkler tarafından bu değerler farklı formlarda yerine getirilmekle birlikte özünde aynı amaç doğrultusunda yapılmaktadır. Sanayileşme ve küreselleşme ile ortaya çıkan ve "birey yararlarının toplum yararlarından üstün tutulması" temeline dayanana bireyciliğin (individüalizm-ferdiyetçilik) etkileri; bu tür geleneklerin devamlılığı ile azaltılabilmektedir. Böylelikle toplumun kendine has bir kültürel özelliği ortaya çıkabilmektedir (Erol, 2004:112).

Sosyo-kültürel göstergeler taşıyan kültür unsurlarından biri de yemeklerdir. Özellikle toplu yemekler, kendisine has töre ve geleneklere sahiptir. Yemekten sorumlu olan kişiler, yemeğin pişirilme şekli, yemek yiyenlerin özellikleri, servis şekilleri, yemeğin sunulduğu alan gibi birçok faktör geniş bir inceleme konusu oluşturur (Çelik, 2010:128).

Yapılan önemli sayıda çalışmanın da gösterdiği gibi yemek, sadece fizyolojik bir ihtiyaç değil üzerinde birçok inceleme yapılabilecek bir konu olarak değerlendirilebilmektedir (Beşirli, 2010:168; Çelik, 2010:128; Sağır, 2012:2676; Albayrak, 2013:5051). Toplu yenilen yemekler, bulundukları toplumun kültürleri ve yaşam biçimleri ile ilgili önemli emarelere sahiptir (Çelik, 2010:128). Türk mutfağının genel özellikleri sıralanacak olursa (Kesici, 2012:34);

- Tarım ve hayvansal ürünleri temel alır,
- Coğrafi bölgelere göre değişiklik gösterir,
- Tarihi gelişime bağlı olarak sosyal yapılara göre değişiklik gösterebilmektedir,
- Özel günler ve törenlere göre değişiklik gösterir,
- Gelenek ve görenekler ve din faktörü yemek çeşitlerini etkiler.

Tahıllar Türk yemeklerinde önemli bir yere sahiptir. Tahıllardan daha da ön plana çıkan besin ürünü olarak buğday ise, kültürel geleneklerde de kendini belli etmektedir. Özel günlerde ve toplu ziyafetlerde etli yemeklerin verilmesi Türk kültürünün nesiller boyu taşıdığı bir özelliktir (Sağır, 2012). Keşkek ise genellikle bu iki besin ürününün, yöreden yöreye değişiklik gösterebilen pişirme usulleri ile elde edilen bir yemektir.

Keşkek, Türkiye özelinde incelendiğinde değişik pişirilme yöntemleri ve içerdiği gıda ürünleri açısından bazı farklılıklara sahiptir. Genellikle Karadeniz ve orta Anadolu yemeği olarak bilinen bu yemek Sinop, Amasya, Trabzon, Yozgat, Çankırı illerinde görülür. Ancak keşkeğe Denizli, İzmir, Muğla, Afyon, Antalya ve Silifke'de de rastlanabilmekte ve düğünlerin vazgeçilmez ana yemeği olarak pişirilip ikram edilmektedir (Sarı, 2011:185). Çanakkale ve Balıkesir çevresinde düzenlenen hayırlarda da ikram edilen keşkek, toplu ikramların geleneksel bir yemeği niteliğindedir ve "Koyun eti ve kabuğu alınmış buğdayın iyice dövülerek birlikte kaynatılmasıyla pişirilir" (Erol, 2004:115).

Gastronomi alanında farklı yemekler ile ilgili birçok çalışma yapılmış ancak sadece keşkek ile ilgili yapılan çalışma sayısının az olduğu görülmüştür. Çankırı ili, Kurşunlu ilçesinde yapılan bir çalışmada düğün törenlerinde yapılan geleneksel tören keşkeğinin toplumsal etkileri, yapısal özellikleri ve yapılış aşamalarının sosyolojik anlamları irdelenmiştir (Sarı, 2011:186-1).

Düğünlerde yapılan keşkeklerde büyük miktarda et kullanılmaktadır. Bu durum keşkek yapımının pahalı bir faaliyet olduğunu göstermektedir. Keşkek, erkeklerin, gücünün ve eli açıklığının göstergesi anlamı da taşımaktadır. Çankırı- Kurşunlu geleneklerine göre düğünlerde keşkeği erkek tarafının yapması katı bir kural olarak kabul edilse de, zaman içinde bu kural geçerliliği kaybetmiştir. Bu kural zamanla yerini, ekonomik gücü yerinde olan tarafın isterse keşkek yapmasında bir sakınca görülmemesine bırakmıştır (Sarı, 2011:186-1). Zenginliğin de bir simgesi olan yemekler, Osmanlı döneminde özellikle Fatih döneminden sonra ikramlarda, yüz çeşit olarak sunulmaktaydı (Akkoyunlu, 2012:327). Gastronom Brillant-Savarin, yaklaşık 100 yıl önce yaptığı gıda ve toplum kimliği çalışmalarına dayanarak "ne yediğini söyle ben sana kim olduğunu söyleyeyim" ifadesini kullanmıştır. Bu yönüyle yemek olgusu aynı zamanda toplumsal bir güç göstergesi niteliği taşımaktadır. Bu durum yemeklerin paylaşımı ve tüketimi konusundaki güç ilişkilerini de ortaya çıkarmaktadır. (Kesici, 2012:34). Düğünlerde keşkeği ekonomik gücü yeterli olan tarafın yapabilmesine ilişkin değişim, ekonomik imkân farklılıklarının en azından keşkek konusunda bir ölçüde yumuşatıldığını göstermektedir. (Sarı, 2011:186-1). Bu olgunun turizm ile ilişkisi, turizm faaliyetlerinin bu etkinliklerden yararlanma şekli ve düzeyine bağlıdır (Kesici, 2012: 34).

Türk kültüründe yardımlaşmanın ön plana çıktığı köy hayırları, toplu yemeklerin yenildiği geleneklerden biridir. Günümüzde de devam eden bu geleneklerin ortak özellikleri, köy halkının katılımı ile düzenlenmektedir (Erol, 2004:112). Keşkeğin yapım aşamaları da kadınlar ve erkekler arasında paylaşılmaktadır. İp gibi ince olması gereken etin, haşlanması ve ince ince didiklenmesi

buğdayın haşlanması komşuların da yardımıyla kadınlar tarafından yapılırken, buğday ve etin bahçede veya avluda tezek ateşi üzerinde karıştırılması ve servis edilmesi erkekler tarafından yapılmaktadır. Hayırlarda ve düğünlerde pişirilip ikram edilen keşkek, misafirperverliği sergilediği gibi yapıldığı yerde dayanışma ve yardımlaşmayı da beraberinde getirmektedir. Bu süreç kolektif bir çalışma gerektirirken, bireylere birbirini koruma ve yardım etme görevlerini de yüklemektedir (Sarı, 2011:189).

Türk kültürünün gelenek ve göreneklerinde yiyecek ve içecekler önemli bir yer tutarken bu olgunun toplumların iletişim kurmasında önemli bir etken olarak kabul edilmektedir. Yiyecek kültürü, "içinde bulunulan kültüre, coğrafi, ekolojik, ekonomik ve tarihsel bir süreçte" şekillenmekte ve topluma mal olmaktadır (Kesici, 2012: 34). Yöresel bir yemek olarak kabul edilen keşkek, "yerel kimliğin, aidiyetin ve hemşeriliciliğin oluşturulmasında ve pekiştirilmesinde" büyük etkiye sahiptir. Bu yönüyle toplumların, bireycilikten ve aidiyetsizlikten uzak durmasına yardımcı olabilmektedir (Sarı, 2011:183).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Keşkek kültürünün farklı turizm türleri ile ilişkilendirilebilmesi mümkündür. Yapılış süreci, sunum ve tüketim şekli ile Anadolu ve Türk kültürünü yansıtması yönüyle kültür turizmi açısından önemli bir unsur olan Keşkek, bu turizm türü için önemli bir olgudur. Bu yönüyle korunması ve değerlendirilmesi gereken bir değer olan keşkek, Türk kültürünün önemli bir parçası olan Türk mutfağı ile ilgili birçok unsuru da bünyesinde barındırır.

Kesici (2012) dünya mutfakları arasında, Türk mutfağının çeşitliliği ve özgünlüğü üzerinde durmuş, diğer mutfaklardan ayırt edilebilecek birçok özelliğinden bahsetmiştir (Kesici, 2012: 34). Somut olmayan bir değer olarak keşkeğin ikinci bir turizm türü olan gastronomi turizmi ile yakından ilgili olduğu söylenebilir. Nitekim Türk mutfak geleneğinin sahip olduğu temel özellikleri barındırması, bu turizm türü için önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geleneksel Tören keşkeği gibi somut olmayan kültürel miras değerleri, kültürel birçok unsuru barındırmaları yönüyle bir yandan bireyselleşmenin karşısında dururken diğer yandan da kültürlerin birbirlerine benzeşmeleri gibi kötü etkilerin de karşısında da durmaktadır.

Yiyecek-içecek faaliyetleri, hazırlanma ve sunum aşamalarıyla verdikleri mesajlar ve anlamlar ile yerel kimliğin anlatılması, öğretilmesi ve açıklanmasında, bir iletişim aracı olarak kullanılabilmektedir (Çelik, 2012:128). Bu açıdan değerlendirildiğinde keşkek, yerel toplumlarla kaynaşma, onlarla yemek yeme gibi eylemlere dayanan Kırsal turizm açısından da önemli unsur olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Bu geleneğin, görsel anlamda turizm faaliyetlerinde kullanılabilecek bir olgu olarak değerlendirilebilecek bir etkinlik niteliği olduğu söylenebilir. Turistler bu geleneğin yerine getirilmesindeki anlamlı sürecini izleyebilir, hatta bu sürece dâhil olarak deneyim sahibi olabilir.

Özel iştirakçilerin ve sivil toplum kuruluşlarının kolektif bir çalışması ile bir takım tanıtıcı ve anlatıcı faaliyetler planlanabilir, festivaller ve şölenler düzenlenerek yörelerin turizm faaliyetlerine katkıda bulunulabilir. Bu tip faaliyetler, geleneksel tören keşkeği geleneğinin turizm açısından değerlendirilmesini sağlarken, hem somut olmayan kültürel mirasların korunmasına yardımcı olacak, hem de yöre halkına gelir sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

Akkoyunlu, Z. (2012) "Türk Mutfağında Kaybolan Kerkük Yemekleri" *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* Temmuz-Aralık Balkan Özel Sayısı-II ss.326-343

Albayrak, A. (2013) "Farklı Milletlerde Turistlerin Türk Mutfağına İlişkin Görüşlerinin Saptanması Üzerine Bir Çalışma" *Journal of Yasar University 30(8) ss.5049-5063*

Beşirli, H. (2010) "Yemek Kültürü ve Kimlik" *Milli Folklor Dergisi* Yıl:22 Sayı:87 ss.159-169

Erkal, H. (2010) "UNESCO Yaşayan İnsan Hazineleri Ulusal Sistemleri'nin, Somut Olmayan Kültürel Mirasın yaşatılmasına ve Gelecek Kuşaklara Aktarılmasına Etkisi Üzerine Bir İnceleme" *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*- Yüksek Lisans Tezi

Erol, M. (2004) "Köy Hayırlarının Yapısal İşlevsel Özellikleri Üzerine Bir İnceleme: Gökçalı Köyü Örneği" Türklük Birimi Araştırmaları XVI-Güz ss.112-126

Çelik, S.D.Y. (2010) "Mengen'de Özel Gün Yemekleri" *Milli Folklor Dergisi* Yıl:22 Sayı:86 ss. 127-139

Çetin, T. (2010) "Cumalıkazık Köyünde Kültürel Miras ve Turizm Algısı" *Milli Folklor Dergisi* Yıl:22 Sayı:87 ss. 181-190

Kesici, M. (2012) "Kırsal Turizme Olan Talepte Yöresel Yiyecek ve İçecek Kültürünün Rolü" *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 14(23) ss. 33-37

Oğuz, M.Ö. (2009) "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği" *Milli Folklor Dergisi 89. ss.6-12*

Sağır, A. (2012) "Bir Yemek Sosyolojisi Denemesi Örneği Olarak Tokat Mutfağı" *Turkish Studies İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* 7/4 p. 2675-2695

Sarı, E. (2011) Kurşunlu Mutfak Kültüründe Keşkek: Geçmişi, Bu Günü ve Yarını *"Milli Folklor Dergisi* Yıl: 23 Sayı:90

UNESCO (2003) "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00009-TR-PDF.pdf Erişim Tarihi 03.03.2015

http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,50839/somut-olmayan-kulturel-miras-envanter-calismalari.html Erişim Tarihi 08.03.2015

http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00011&multinational=3&display1=inscriptionID#tabs Erişim Tarihi: 08.03.2015

http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,50838/insanligin-somut-olmayan-kulturel-mirasinin-temsili-lis-.html Erişim Tarihi 22.03.2015

http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/TBMm.pdf Erişim Tarihi 08.03.2015

http://www2.unwto.org/event/tourism-and-intangible-cultural-heritage-winning-partnership Erişim Tarihi 30.03.2015

http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/bas%C4%B1n_aciklamasi/toren_k_d.pdf Erişim Tarihi 05.04.2015

BEŞ YILDIZLI OTEL YÖNETİCİLERİNİN SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS FARKINDALIĞI – MARMARİS ÖRNEĞİ

Sedat DEĞİŞGEL[1]
Zekeriya BİNGÖL[2]
Selma TATAR[3]

ÖZET

Türkiye'nin, dünyanın en çok turist çeken destinasyonlarından biri olmasının başta gelen sebeplerinden birisi sahip olduğu kültürel zenginliklerdir. 2015 yılı Ocak ayı itibariyle on üç somut doğal ve kültürel varlığın yanı sıra UNESCO'nun belirlediği dünya mirası listesinde yer alan üç yüz on dört somut olmayan kültürel varlığın on iki tanesi Türkiye'ye aittir. Bu çalışmada kültür turizmi kapsamında Türkiye'nin somut olmayan kültürel mirası ve beş yıldızlı konaklama tesislerinin yöneticilerinin konu hakkındaki farkındalığı araştırılmaktadır. Araştırma, Türkiye'nin önemli turizm merkezlerinden Muğla'nın Marmaris ilçesinde görüşme tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda somut olmayan kültürel miras öğelerinin, beş yıldızlı otel yöneticileri tarafından yeterince tanınıp tanınmadığı ve pazarlama unsuru olarak kullanılabilirliği ile ilgili sonuçlara ulaşılması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Marmaris, Kültür, Miras, Otel, Soyut.

ABSTRACT

Turkey is one of the world's top tourist destinations of the world because of its cultural riches.Turkey has thirteen natural and cultural properties and twelve intangible cultural assets in the list of UNESCO world Heritage List, as of 2015 January. In this work, Turkey's intagible cultural assets and awareness of themanagers of five stars hotels about the intangible cultural assets of Turkey are investigated. In this research, made in Marmaris, which is of the important touirsm destination of Turkey, face to face technique has applied to take answers. Expectedresultsat the end of the research are intangible cultural assets not enough known by hotel managers and not used as a marketing product.

Key Worlds: Marmaris, Cultur, Heritage, Hotel, Intangible

[1]Öğretim Görevlisi , Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, sedatdegisgel@mu.edu.tr
[2]Okutman, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, zbingol@mu.edu.tr
[3]Öğretim Görevlisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, selmatatar@mu.edu.tr

GİRİŞ

Konaklama işletmeleri kar amacı güdülerek kurulsalar da ülke tanıtımındaki önem ve etkileri yadsınamaz. Özellikle herşey dahil sistemi ile hizmet veren otellere gelen bir çok turist, tatilinin önemli bir bölümünü otel içerisinde geçirmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu somut olmayan kültürel varlıkların turistik işletmelerce yeterince tanınması ve turistik ürün niteliğinde kullanılması, kültürel değerlerin daha etkin şekilde tanıtılmasını sağlayacağı gibi, turizm gelirlerini artırıcı etkiler de yapabilecektir.

UNESCO kelimesi, İngilizce United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization kelimelerinin baş harfleri alınarak oluşturulmuştur. Dilimizde "Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu" biçiminde karşılanmıştır.UNESCO Birleşmiş Milletler'in bir özel kurumu olarak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1946 yılında kurulmuştur. UNESCO Sözleşmesi, ülkemizde 20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı kanunla onanmıştır. Merkezi Paris'te bulunan UNESCO'nun Türkiye'nin de içinde bulunduğu yüz doksan beş üyesi vardır. UNESCO'nun kültür programı kültürel çeşitliliğe saygı çerçevesinde somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesidir. Bu amaçla UNESCO kültürel mirasın korunmasında çeşitli standartlar geliştirmiştir. Ayrıca kültürel çeşitlilik ve kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi amacıyla çeşitli sözleşmeler de yine UNESCO çatısı altında üye ülkeler tarafından onaylanarak yürürlüğe konulmuştur. (UNESCO, 2014)

Somut olmayan kültürel miras; sözlü anlatımlar, sözlü gelenekler, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüel ve festivaller, halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar, el sanatları geleneği gibi kültürel ürünleri ve üretim süreçlerini ifade eden bir kavramdır.(Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014)

I. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS LİSTELERİNDE TÜRKİYE

2014 yılı sonu itibariyle Türkiye'de bulunan on iki adet somut olmayan kültürel varlık, UNESCO listesinde yer almaktadır. Aşağıda bu varlıklar hakkında kısaca bilgi verilecektir:

A. Türk Kağıt Süsleme Sanatı, Ebru

En eski Türk sanatlarından biri olan ebru'nunne zaman ve nerede başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, kökeninin Orta Asya'ya ve Türkistan'a dayandığına dair görüşler mevcuttur. Ebru, 17. yüzyılın başlarında "Türk Kâğıdı" adı ile Avrupa'ya gitmiş ve tüm dünyaya da buradan yayılmıştır. (Barutçugil, 2010:3)

Ebru, "*ebru teknesi*" adı verilen ve ortalama 35x50 cm ebatlarında ve 5 cm derinliği olan dikdörtgen bir metal bir kap yardımıyla gerçekleştirilir.

Ebru teknesine dökülen su, "kitre"adı verilen doğal bir zamkla yoğunlaştırılır. Suyun yüzeyine içine öd katılmış toprak boyalar, gül dalı ve atkuyruğundan yapılan fırçalar yardımı ile bu suyun yüzeyine serpilir. Sonrasında değişik şekiller verilerek kâğıda aktarılır. (Barutçugil, 2010:3)

B. Türk Kahvesi ve Geleneği

Osmanlı topraklarında ilk 16. yüzyılda Mısırdan geldiği rivayet edilen kahve içeceği günümüze kadar kullanılırlığını korumuştur. İlk olarak sarayda içilen bu içecek hızla halk arasında da kullanılmaya başlanmıştır. Hem içimi, hem de sunumu ile kendine yeni biçimler oluşturan bu içecek, bir süre sonra evlerin dışında da içilmeye başlanmıştır. Bu süre içerisinde de kendine özgün bir kültür oluşturmuştur. Türk kahvesi, başta içim ve sunumu olmak üzerebirçok farklı işleviyle kendine ait bir kültürü oluşturmuştur. Kahvehaneler halkın kahve içerken sosyalleştikleri en önemli mekânlardan biri olmuştur. (Ayalp, 2008:1)

C. Mesir Macunu Festivali

Osmanlı kültür, tarih ve medeniyetinde mesir macununun bilinen mucidi, Mutasavvıf hekim Merkez Efendi'dir.Merkez Efendi, Yavuz Sultan Selim"in eşi ve Kanuni Sultan Süleyman"ın annesi olan Ayşe Hafsa Sultan"ın şifa bulması için ilk defa 1522, bir diğer kaynağa göre 1527 yılında mesir macununu karmıştır. Bu tarihten itibaren halkın da faydalanması amacıyla dualarla karıştırılıp Mesir Şenlikleri esnasında, Manisa Sultan Camii kubbelerinden mesir macunu saçılmaktadır. (Güven, 2010:4)

Merkez Efendinin, 41 çeşit madde içeren mesir macununu, Manisa halkını Hafsa Sultan külliyesi etrafına çekmek ve şehrin gelişmesini sağlamak amacıyla hazırladığını ve her yıl nevruzda halka dağıtılmasını istediği ve karışımdaki 41 sayısının Türk folklorunda kutsal sayıldığı için özellikle seçildiği belirtilmektedir. Ayrıca mesir macununun nevruzda dağıtılmasının tesadüf olmadığı; kış mevsiminden çıkan bedeni temizlemek, kuvvetlendirmek ve bahara hazırlamak niyetiyle bu günün tercih edildiği kaydedilmektedir (Çekin ve Sertoğlu, 2007:33).

D. Geleneksel Tören Keşkeği

Keşkek; iyice dövülmüş buğdayın etle birlikte uzun süre kaynatılmasıyla yapılan bir yemektir. (Tdk, 2014) Geleneksel keşkek törenleri, özellikle düğün, sünnet gibi törenlerde ve dini bayramlarda yapılmaktadır.. Kalabalık misafirlere sunulmak üzere büyük kazanlarda hazırlanan keşkeğin yapımında kadın-erkek birlikte çalışılır.Yemeğin hazırlanması sırasında dualar ve ilahiler söylenir. Keşkek törenleri ayrıca farklı oyunlar ve müzikli eğlenceler de içerir.(UNESCO.org)

E. Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali

Yağlı güreş "*pehlivan*" adı verilen güreşçilerin vücutlarını zeytinyağı ile yağlamasıyla yapılan bir tür serbest güreştir.Güreşçiler"*kispet*"isimli,belden baldıra kadar uzanan, dar paçalı meşin pantolon giyer vesıkletlerine göre kategorilere ayrılarak güreşirler. Güreşler sırasında ayaklar da çıplaktır.

Kırkpınar Yağlı güreşleri her yıl Edirne'de düzenlenmektedir. Güreşçiler eleminasyon sistemiyle yarışırlar. Başlamasıyla ilgili bir çok efsane aktarılan Kırkpınar Yağlı Güreş Festivalinin 653.sü, 2014 yılının Haziran ayında düzenlenmiştir.

F. Mevlevi Sema Töreni

Kelime anlamı olarak "işitme, duyma" manasını veren "Sema" kavramı Mevlevi dervişlerinin ney, nısfiye vb. çalgılar eşliğinde, kollarını iki yana açıp dönerek yaptıkları ayine verilen addır. (Türk Dil Kurumu)

Mevlâna Celaleddin Rumi(1207-1273) ve oğlu Sultan Veled'den(1226-1312) sonra Mevlevîlik olarak adlandırılan yapı, Semâ'ya dair ritüellerin en karmaşık ve dikkat çekici olanlarını ortaya koymuştur. Kalabalık bir müzisyen ve semazen topluluğu aracılığıyla ortaya konulan mistik zikir, Kur'ân'dan ve Mesnevi'den bölümlerin okunması ve Nâ't-ı Şerif'in (Hz. Muhammed'in vasıflarını bildiren, onu öven eserler) icra edilmesi gibi kısımların eklenmesiyle sembolik bir ritüel törenini oluşturur. (Güray, 2012:16)

G. Alevi-Bektaşi Ritüeli Semah

Semah, Alevilik inancının temel ibadeti olan Cem töreninin en önemli unsurlarından biridir. Semah'da semah dönenler; kâinatın merkezinde Tanrı'nın olduğu fikri ile Tanrı'yı merkez alan bir yörüngede hem onun ekseni etrafında hem de kendi eksenleri etrafında hareketederler.Müziğin ve zikrin Alevi-Bektâşi kültüründeki güçlü sembolik değeri hatırlandığı zaman semâhın ve Alevi kültüründe saygı duyulan ozanların sözlerini içeren deyişlerin okunmasının cem töreni içindeki özel önemi daha rahat anlaşılabilir. (Güray, 2012:133)

H. Geleneksel Sohbet Toplantıları

Yörelere göre adlandırmaları, sayıları, yaş sınırı, toplanma sıklıkları değişen erkek gruplarının yılın özellikle kış aylarında ve rutinleşen bir periyotta belli kurallar çerçevesinde bir araya gelerek sanal akrabalıklar kurdukları sosyal/kültürel ve ekonomik işlevli geleneksel toplantılardır. Kapalı mekanlarda yapılan ve halk müziği, halk dansları, oda içi oyunlar gibi unsurları bünyesinde barındıran bu toplantılardaki amaç iş dışında kalan zamanı sohbet ederek ve eğlenerek değerlendirmek, eğlendirirken eğitmektir. Geleneksel sohbet toplantıları; Harfane Sıra Gecesi, Velime Geceleri, Dörtel

Oyunu (Tarhala Baranası), Gezek Geleneği, Keten Helva Çekimi, Konya Otorakları, Kula Yarenleri, Kürsübaşı Geceleri, Yaren Geceleri, Ferfene, Eyvan Geceleri gibi, yöreden yöreye değişen farklı isimler almakta ve farklı özellikler taşımaktadırlar. (Kültür Bakanlığı, 2014)

İ. Aşıklık Geleneği

Âşıklık; şiiri, müziği ve hikâye anlatımını içeren çok yönlü bir sanattır. Geleneğin taşıyıcısı olan Âşıklar, eleştirel bir dille ele aldıkları konular sayesinde halkı aydınlatan ve yönlendiren lider kişiler olarak algılanmaktadırlar. İrticalen şiir söyleme, hikâye anlatma, saz çalmanın yanında icra sırasında sergilenen davranışlar, âşık fasıllarının düzeni gibi geleneğe özgü ilke ve kurallar ustadan çırağa eğitim ve öğretim yolu ile aktarılmaktadır.Âşıklık geleneği, 2009 yılında UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'ne kayıt ettirilmiştir. (Kültür Bakanlığı, 2014)

J. Karagöz

Karagöz, deve veya manda derisinden yapılan insan, hayvan veya eşya şekillerinin (tasvir) çubuklara takılıp arkadan verilen ışıkla beyaz perde üzerinde hareket ettirilmesi esasına dayanan bir gölge oyunudur. (Kültür Bakanlığı)

Bir rivayete göre, Osmanlı Beyi Orhan döneminde Karagöz ve Hacivat isimli iki kişi varmış. Bursa'da bir cami yapımında Karagöz demirci, Hacivat ise duvarcı olarak çalışmakta imiş. İkisi arasında sürekli nükteli konuşmalar olurmuş. İşçiler ise işlerini güçlerini bırakıp sürekli bu ikisini dinlermiş. Böyle olunca da caminin yapımı ilerlememiş. Sultan Orhan bunu öğrenince Karagöz ve Hacivat'ı öldürtmüş. Daha sonra vicdan azabı çekmeye başlamış. Bunu gören Şeyh Küşteri bir perde kurdurmuş ve Hacivat'la Karagöz'ün deriden yapılmış figürlerini oynatarak Sultan Orhan'ın acısını hafifletmeye çalışmış. (Dağ, 2006)

K. Nevruz

Baharın gelişi olarak kabul edilen 21 Mart tarihinde kutlanan Nevruz, Türk dünyasında ortak kültürel değer olması yönüyle önemli bir yere sahip olup, Türklük dünyasında ve Anadolu'da ortak inanmalarla, ortak heyecanlarla yüzyıllardır Türk kültürüne özgü özelliklerle kutlanılmaktadır. Nevruz şenlikleri geniş bir coğrafyaya yayılmış, çeşitli kültürlerde yer almıştır. Bazı toplumlarda mitolojik kaynağa, bazı toplumlarda dini kaynağa oturtulmaya çalışılmıştır. Nevruz, çeşitli toplumlarda kendi kültür değerleriyle özdeşleştirip sembolleştirerek bayram niteliğinde kutlanılan gündür. (Artun, 2013)

L. Meddahlık

Kelime anlamı olarak öven, aşırı övgüde bulunan kimse demek olan Meddah, taklitler yaparak ve hoş hikâyeler anlatarak halkı eğlendiren sanatçılara verilen isimdir. (Tdk)

Köken olarak İslam ve Fars edebiyatına dayanan meddahlık geleneği Türk edebiyatında, Türk halk edebiyatında kendine has bir biçim almış ve günümüze kadar gelmiştir. Başlangıçta belli din büyüklerini ve devlet adamlarını öven kişi olarak bilinen meddahlar, Türk edebiyatında uzun yıllara dayanan anlatı geleneğinin tarihî süreç ve ortamının, sosyal yapının ve değişimlerin gereği olarak hikâye anlatıcıları olarak karşımıza çıkmıştır. (Arıoğlu, 2011)

ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Konaklama işletmeleri kar amacı güdülerek kurulsalar da ülke tanıtımındaki önem ve etkileri yadsınamaz. Özellikle herşey dahil sistemi ile hizmet veren otellere gelen bir çok turist, tatilinin önemli bir bölümünü otel içerisinde geçirmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu somut olmayan kültürel varlıkların turistik işletmelerce yeterince tanınması ve turistik ürün niteliğinde kullanılması, kültürel değerlerin daha etkin şekilde tanıtılmasını sağlayacağı gibi, turizm gelirlerini artırıcı etkiler de yapabilecektir.

Araştırmada Marmaris'te bulunan beş yıldızlı otel yöneticilerinin, Türkiye'nin sahip olduğu somut olmayan kültürel miraslar hakkındaki farkındalıklarının ortaya konması, otellerin söz konusu varlıkların hangilerini ürün niteliğinde misafirlerine sundukları, yöneticilerin hangi varlıklarla kişisel olarak ilgilendikleri ve bu varlıklarının hangilerinin turistik ürün niteliğinde otellerce kullanılabilecekleri konusunda fikirlerinin ortaya konması amaçlanmış ve bu yönde sorular yöneltilmiştir.

Araştırma'nın evreni Muğla'nın Marmaris ilçesinde yer alan beş yıldızlı konaklama işletmeleridir. Marmaris'te, Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü internet verilerine göre işletme belgeli on yedi adet beş yıldızlı otel bulunmaktadır. Sözkonusu işletmelerin kış aylarında da faaliyet gösteren sekiz tanesi araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Evrenin tümüne ulaşmaya çalışılmışsa da araştırma sırasında on otel açık olduğundan ve iki otel ise konuyla ilgili görüşme talebine olumsuz cevap verdiğinden örneklem sekiz otelle sınırlı kalmıştır.

Araştırmanın beş yıldızlı otellerle sınırlandırılmalarının sebebi ise, bu otellerindaha az yıldıza sahip otellere nazaran daha geniş bir ürün yelpazesine, daha fazla personele ve yapısal olanaklara sahip olmalarıdır. Araştırma 2015 yılı Mart ayında yapılmış ve sekiz adet beş yıldızlı otelin üst düzey yöneticileriyle yüzyüze görüşülmüştür. Görüşülen yöneticiler, otelin operasyon departmanları olarak kabul edilen, müşterilerle direkt iletişim içinde olan, istek ve şikayetlerle karşılaşan, müşteri profilini yakından tanıma fırsatı olan önbüro, yiyecek-içecek, animasyon, spa gibi departmanlardan seçilmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen sekiz yöneticiye:

1. Türkiye'nin sahip olduğu ve UNESCO tarafından dünya mirası olarak kabul edilen somut olmayan kültürel varlıklar hakkında bilginiz var mı?

2. Bu varlıklardan hangileri ilgi alanınıza girmektedir?
3. Bu varlıklardan işletmenizde ürün niteliğinde misafire sunulanlar hangileridir?
4. Bu varlıkların hangilerini konaklama işletmelerince ürün niteliğinde kullanılabilir?

şeklinde dört soru yöneltilmiş ve ilk sorudan sonra kendilerine varlıkarın listesi verilmiştir.Yüzyüze görüşme tekniğinin tercih edilmesinin sebebi de, ilk sorudan sonra alınacak cevaba göre hareket edilerek diğer sorulara geçilmesi gerekliliğidir.

BULGULAR

Yöneticilerin tamamı, ilk soruya "**hayır**" cevabı vererek UNESCO listesine giren somut olmayan varlıklar hakkında bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir. Yöneticilerin cevap ve görüşleri Tablo 1 de görülmektedir:

Tablo 1: Yöneticilerin Cevapları ve Genel Görüşleri

Otel 1	*"Bunun dışında Mesir Macunu ile ilgili bir stand açabiliriz diye düşünüyorum. Türk gecelerinde Keşkek yapıyoruz. Bence Karagöz de oynatılabilir. Yağlı güreş gösterisi için geniş alan gerektiğinden bence otellerde bu tür bir gösteri yapılamaz. Turistler Marmaris'e kültürel amaçlı gelmiyorlar. Anadolu'daki otellerde bu tür varlıklara daha çok talep olabilir. "*
Otel 2	*"Alevi olduğum için Semah ritüeli konusunda bilgim var. Ayrıca sıra gecelerine ilgim var. Listedekilerden sadece Türk Kahvesini misafirlere sunuyoruz. Meddah gösterisi, Aşıklık Geleneği, Karagöz dil problemi sebebiyle ancak Türk misafirlere sunulabilir. Bunun dışında Mevlevi gösterisi yapılabilir."*
Otel 3	*Listedeki varlıklardan kişisel olarak ilgilendiğim birisi yok. Otel olarak Türk Kahvesinin geleneksel tarzda sunuyoruz. Bunun yanı sıra Nevruz'a önem veriyoruz. Nevruz Bayramı kutlayan İranlı misafirler için bir köşe oluşturuyoruz. Burada kutsal saydıkları kimi yiyecekleri Nevruz sırasında hazır tutuyoruz.Büfeye de bazı yemekler ekliyoruz.Bence listedekilerin tamamı otellerce kullanılabilir."*
Otel 4	*"Türk kahvesi dışında Ebru sanatını yılda iki kez düzenlediğimiz bir etkinlikle turistlere dönük ücretli eğitim amacıyla kullanıyoruz. Ancak kağıttan çok kumaş süslemesine dönük bir eğitim. Türk gecesi kapsamında semah gösterisi düzenliyoruz. Türk misafirlere hizmet etsek tümünü kullanabiliriz ancak yabancı misafirlere dil sorunu nedeniyle bazılarını sunmak mümkün değil."*
Otel 5	*"Meddahlık geleneğine kişisel ilgi duyuyorum Otel olarakta geleneksel Türk Kahvesi sunumu yapmaya dikkat ediyoruz. Misafirlerimiz kültürel etkinliklere bence çok meraklılar. Geleneksel sohbet toplantıları ve Yağlı Güreş gösterisi hariç*

	listedeki varlıkların tümünü misafirlere sunmak mümkün. Ancak bazı etkinlikleri gerçekleştirmek için dışarıdan destek almak gerekiyor. Örneğin bir Ebru sanatçısı veya Sema ekibi gibi. Marmaris'te bu tür etkinlikler yeterince yapılmadığı için, bunlarla kontak kurmak veya kaynak bulmak konusunda problem yaşayabiliriz.Özellikle Nevruz'la ilgili paket programlar düzenlersek, bence İran ve Türki Cumhuriyetlerinden ciddi talep görebiliriz."
Otel 6	*"Hobi olarak Ebru ile bir dönem ilgilenmiştim.Otel olarak Türk Kahvesini sunuyoruz ancak özel bir sunumumuz yok. Bunun yanı sıra Türk gecelerinde Sema gösterisi yapıyor ayrıca büfede keşkek sunuyoruz.Sema gösterisi turistlerin çok ilgisini çekiyor. Ayrıca bir kez Ebru sergisi yapmıştık. Ama bence bu tür etkinlikler sadece haftada bir kez Türk gecelerinde yapılabilir.Sürekli yapıldığı taktirde ilgi çekeceklerini düşünmüyorum."*
Otel 7	*"Klasik Türk Kahvesi sunumu dışında listedekilerden otelimizde değerlendirilen herhangi biri yok. Bence bunlar otelde ilgi görmez."*
Otel 8	*"Büfede Keşkek veriyoruz. Tabii ki Türk Kahvesi de mevcut. Bunun dışında bence Yağlı güreşler ve Sema Törenleri çok ilgi çekecektir. Biz daha çok İngilizlere hizmet veriyoruz. İç pazara dönük tesislerde bu varlıkların tümü kullanılabilir."*

SONUÇ VE DEĞERLENİRME

Yabancı bir ülkeye gelen turistler, o ülkenin geleneksel kültürünü tanımak isterler, ancak yabancı turistlere yönelik olarak yapılan araştırmalar turistlerin genelde ziyaret ettikleri ülke kültürünü bilimsel gerçeklere dayalı olarak tanımadan ayrıldıklarını ortaya koymaktadır. (Hazar, 2009: 141)Marmaris'te yer alan beş yıldızlı konaklama tesislerinde görüşülen yöneticilerin, UNESCO listesinde yer alan varlıkları münferiden bildikleri, ancak bu varlıkların UNESCO tarafından dünya mirası kabul edildiklerinden haberdar olmadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca tüm varlıkların misafirlerin beğenisine sunulabileceğini sonucu ortaya çıkmaktadır. Sadece bazı varlıkların sunumu sırasında dil probleminin yaşanabileceği görüşü yaygındır. Ancak bu tür varlıkların da Türk misafirlere dönük olarak sunulabileceği belirtilmektedir.

Özellikle herşey dahil sistemde çalışan otellerin, hem yeme içme hem de eğlence hizmetlerini gün boyu vermeleri sebebiyle, turistlerin büyük çoğunluluğunun otel dışında çok kısıtlı zaman geçirdikleri bilinmektedir. Somut olmayan kültürel miras listesinde Türkiye'nin sahip olduğu varlıkların konaklama işletmelerince kullanılması, hem gelir artırıcı hem de üşke tanıtımına katkı sağlayıcı etkiler yapabilir. Nitekim yöneticilerin çoğunun görüşleri de bu tür etkinliklerin ilgi çekeceği yönündedir.

KAYNAKÇA

ARIOĞLU, İbrahim Ethem (2011), Günümüzde Meddahlık, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara.

ARTUN, Erman; (2013), **Türk Halkbilimi**, Onuncu Baskı, Karahan Kitabevi, Adana, 308s.

AYALP, Nur(2008),Geleneksel Türk Kahvesi İç Mekanlarının Çağdaş Yorumu, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanatta Yeterlik, Ankara.

BARUTÇUGİL,Hikmet (2010),Geçmişten Günümüze Ebru Sanatı ve Çağdaş Bir Yorum İle Günümüz Tekstiline Uygulanması, Haliç Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ÇEKİN, Murat ; Efsun SERTOĞLU;(2007), Merkez efendi,"**Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayını**, s.33-43.

DAĞ, Oğuz (2006),Hacivat İle Karagöz Piyeslerinde Komik veUyumsuz Dilsel Öğeler, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

GÜRAY, Cenk(2012),Anadolu'daki İnanç ve Müzik İlişkisininSemâ-Semah Kavramları Çerçevesinde İncelenmesi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara.

GÜVEN, Ayşe Nur (2010), Mesir Macununun Antioksidan Aktivitesinin ve Reolojik Özelliklerinin Belirlenmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

HAZAR, Atila; (2009),**Rekreasyon ve Animasyon**, Üçüncü Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 141s.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,50838/insanligin-somut-olmayan-kulturel-mirasinin-temsili-lis-.html, Erişim Tarihi: 20.02.2015.

TÜRK DİL KURUMU, http://www.tdk.gov.tr/, Erişim Tarihi: 21.02.2015.

UNESCO TÜRKİYE MİLLİ KOMİSYONU,
http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/SOKM_TR.pdf Erişim Tarihi: 15.02.2015

YÖRESEL YİYECEKLER, TURİZM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Ozan KAYA[1]

ÖZET

Yemekler insanların en temel fizyolojik ihtiyacıdır. Ancak turizm hareketlerinde ve günlük yaşamdaki yerine baktığımızda yiyeceklere çok daha farklı anlamlar ve işlevler yüklenmektedir. Bir bölgeyi diğerinden ayıran en önemli unsurlardan biri olarak yöresel yiyecekler turistleri bölgeye çekme ve turist deneyimlerindeki rolü nedeniyle destinasyonların imaj oluşturma ve markalama çalışmalarında kritik bir yere sahiptir. Bununla birlikte turistlere sunulan yiyecek ve içecek türlerinin destinasyonların ekonomik, kültürel ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli rol oynadığı ve yerel kaynaklarla üretilen ürünlerin hem ev sahibi hem de ziyaretçi açısından fayda sağladığı bilinmektedir. Bu kapsamda çalışmada yöresel yiyecekler, turizm ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiler kavramsal olarak ele alınmıştır. Buna göre yöresel yiyecekler ve turizm bağlamında, ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için bütüncül ulusal, bölgesel ve yöresel stratejiler çerçevesinde kamu otoritesinin, girişimcilerin ve yerel toplumunun işbirliği içinde faaliyet göstermesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yöresel Yiyecekler, Sürdürülebilir Kalkınma, Turizm, Yiyecek Turizmi.

LOCAL FOOD, TOURISM AND SUSTAINABLITY

ABSTRACT

Food is the basic physiological needs of the human being. But when we look at the status of the food in daily life and tourism it has much more meaning and functions. Local food is the most important factor that differentiate a region one another. It has a great role in touristic experiences and act as a pull factor. So, local food has very important situation in image building and branding efforts of destinations. However variety of food and beverages which served to tourists have unique role in to enhance economic, socio cultural and environmental sustainability. In this study, the relationship between local food, tourism and sustainability discussed conceptually. As a result of the study, it can be argued that, -in the context of local food and tourism- to ensure economic, socio-cultural and environmental sustainability, a holistic national, regional and local strategies must be operated by government, entrepreneurs and local community in collaboration.

Keywords: Local Food, Sustainable Development, Tourism, Food Tourism.

[1] Yrd. Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, ozankaya@mu.edu.tr

GİRİŞ

Yiyeceklerin temin edilmesinden, hazırlanmasına ve tüketilmesine kadar olan süreç insan yaşamında sürekli önemli rol oynamıştır. Ancak yaşam koşullarındaki gelişmelerin yiyecek ve insan arasındaki ilişkiyi de değiştirdiğini görmekteyiz. Yiyecek, bir zamanlar fiziksel bir zorunluluk ve hayatta kalmanın temel öğesi olarak görülmekteyken günümüzde; sanat, hobi, kültürel öğe, kimlik, meslek, etkinlik vb. unsurların parçası olarak karşımıza çıkmaktadır (Hall ve Mitchell, 2002: 190).

Yiyecekler ve insan arasındaki değişen bu ilişki günümüz ekonomik sisteminde de karşılığını bulmaktadır. Ama mevcut küresel yiyecek sistemlerinin sürdürülebilirlik açısından önemli soru işaretleriyle karşı karşıya olduklarını görmekteyiz. Endüstriyel yiyecekler, çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik problemleri de beraberinde getirirken yöresel yiyecekler ve yöresel kaynaklar vasıtasıyla bu problemlerin ortadan kaldırılabileceği birçok araştırmacı tarafından kabul edilmektedir (Hall ve Wilson, http://canterbury-nz.academia.edu, 2014; Sims, 2009: 323; Li vd., 2014: 1535). Bununla birlikte günümüzün yeni tüketici ve turist profili tüketimi üretimden başlayarak değerlendirmekte; tabağındaki yiyeceğin malzemelerinin nereden geldiğini, nasıl üretildiğini ve işlendiğini sorgulamaktadır. Diğer bir ifadeyle günümüzde bireyler yediklerinin ve içtiklerinin geldiği coğrafyaya ve ürünlerin özelliklerine artık daha fazla ilgi göstermektedirler (Kanık, 2014: 18).

Yöresel yiyecekler tüm kültürlerin önemli bir parçası, küresel kültürel mirasın ana bileşeni, turistler içinse önemi gün geçtikçe artan bir çekicilik faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır (Richards, 2012: 14). Yöresel yiyecekler turistlere yeni tatları ve gelenekleri tanıtma açısından turizmin önemli bir parçasıdır. Bununla birlikte turizm literatüründe yöresel yiyeceklerin; destinasyon farklılaştırma, kırsal turizm, sosyo-kültürel sürdürülebilirlik, yerel kalkınma vb. (Yurtseven ve Kaya, 2011: 265) gibi pek çok konuyla ilişkilendirildiğini bilmekteyiz. Yurtseven'e göre (2011: 19) uygun koşullar sağlanıldığında yöresel yiyecekler sadece destinasyonun değerini değil yerel kimliğin ve kültürün korunmasını ve değer kazanmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle yöresel yiyecekler ve turizm arasındaki ilişki irdelenecektir. Çalışmanın sonraki bölümlerinde sürdürülebilirliğin sağlanması bağlamında, sürdürülebilirliğin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel boyutlarıyla yöresel yiyecekler arasındaki ilişkilere kavramsal bir açıklama getirilmeye çalışılacaktır.

I. YÖRESEL YİYECEKLER VE TURİZM

Fizyolojik bir ihtiyaç olması nedeniyle istisnasız herkes bir şeyler yemek zorundadır. Bu yönüyle bakıldığında yemek yeme olgusu hem günlük yaşamda hem de turizm endüstrisinde önemli bir noktada bulunmaktadır. Günümüz turizm araştırmacıları tatma, koklama, işitme ve dokunma gibi duyuların tatil deneyiminin önemli bir parçası olduğunu ifade etmektedirler (Sims, 2009: 321). Turistler sadece görüntü ve sesleri değil aynı zamanda gittikleri destinasyonun tatlarını da tüketmektedir.

Yiyecek tüketimi turizmde tamamlayıcı bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte turizm endüstrisindeki yiyecek tüketiminin ekonomik etkileri sadece doğrudan turistlere

yiyecek sağlayan işletmeler (otel, restoran vb.) için değil yiyecek tedarik zinciri çevresindeki tüm unsurlar için önemli ekonomik etkileri bulunmaktadır. Dolayısıyla, yiyecek üretimi ve turizm arasındaki ilişkinin gelişmesiyle sağlanabilecek potansiyel ekonomik fırsatlar sadece gastronomi veya mutfak turizmi pazarı tarafından değil neredeyse turizmin tüm bileşenleri tarafından paylaşılmaktadır. Bu bağlamda özellikle son 10 yılda devlet otoritesinin ve özel sektörün yiyecek ve turizm arasındaki ilişkiye olan ilgisinin temel sebeplerini aşağıdakiler gibi sıralayabiliriz (Hall, 2012: 50);

- Gastronomi ve mutfak yönelimiyle seyahat eden turistler üst gelir grubu pazarı olarak algılanması
- Yemek turizmi, ziyaretçilere sunulabilecek kapsamlı bir içeriğe sahip diğer kültürel ve doğal miras çekicilikleriyle ilişkilendirilmesi,
- Kırsal alanlarda yöresel yiyeceklerin sağlanması, geliştirilmesi ve hatta canlandırılmasıyla ekonomilerini yeniden inşa etme olasılıklarının yüksek olması,
- Şehrin çevresi veya yaşam alanları belirli yöresel yemeklerde uzmanlaşmışsa ziyaretçiler için bir çekicilik unsuru oluşturabilir. Restoranların, kafelerin ve pazarların çeşitli noktalarda yoğunlaşması şehrin çevresine bir karakter getirerek pazarlama ve markalama çalışmalarını kolaylaştırabilmesi,

Yöresel yiyecekleri, belirli bir bölgede üretilen veya yetiştirilen yiyecek çeşitleri olarak tanımlanabilir. Biraz daha kapsamlı bir tanım yapmak gerekirse yöresel yiyecekler, belirli bir yörede yetişen veya işlenmiş ürünlerle yapılan, o yöreye özgü kültürel özellikleri barındıran yiyecekler bütünü olarak ifade edilebilir (Bezirgan ve Koç, 2014: 918; Yurtseven ve Kaya, 2010: 266). Bu nedenle yöresel yiyecekler, bir turizm bölgesine ait kültürel özeliklerin en önemli parçalarından biri olurken, turistlerin bu bölgede yaşayacakları deneyimlerine, çekicilik ve çeşitlilik katmaktadır. Nitekim turist davranışıyla ilgili yapılan çalışmalar da dışarıda yemek yemenin birinci veya ikinci sırada yer alan aktivite olduğunu ortaya çıkarmıştır (Shenoy, 2005: 1). Tefler ve Wall (2000: 425) turistlerin dışarıda yemek yemeyle ilgili harcamaları toplam turist harcamalarının üçte birini oluşturduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Enteleca Research and Consultancy'a (2000: 17) göre İngiltere'yi ziyaret eden turistlerin %72'si yöresel yiyecek ve içeceklere yönelik harcama yapmaktadır. Bu durum turistlerin yöreye özgü en önemli değerlerden biri olan yemeklerin turistler tarafından gün geçtikçe daha fazla önemsendiğini gösteren kanıt niteliğindedir. Nitekim başka kültürlerle bütünleşmenin en önemli araçlarından biri olan yöresel yiyecekler turiste diğer kültürleri sadece zihniyle değil duygularıyla da tanıma şansı vermektedir.

Turistlere sunulan yiyecek ve içecek türlerinin destinasyonların ekonomik, kültürel ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli rol oynadığı ve yerel kaynaklarla üretilen ürünlerin hem ev sahibi hem de ziyaretçi açısından fayda sağladığı çeşitli araştırmacılar tarafından belirtilmektedir (Beer, 2008: 154; Everett ve Aitchison, 2008: 151; Kivela ve Crotts, 2006: 357**)**. Bu durum yöresel yiyeceklerin, turist deneyimlerinde oynadığı role, sağladığı ekonomik, sosyal ve

çevresel avantajlara yönelik yaratabileceği potansiyel fırsatlara ilişkin turizm endüstrisinin bileşenleri arasında artan bir farkındalık geliştirmiştir.

Destinasyonların temel bileşenlerinden biri olan yöresel lezzetler, turistleri bölgeye çekme ve turist deneyimlerindeki yeri nedeniyle destinasyonların imaj oluşturma ve markalama çalışmalarında kritik role sahiptir (Amenumey, vd. 2015: 174). Bir çekilik unsuru olarak yöresel mutfaklar, içeriği ve çeşitliliğiyle turistlerin destinasyon seçimini doğrudan etkileyebilir hale gelmiştir. Yöresel yemeklerin destinasyon seçimine etkisinin yanında yöresel yiyecek ve içecekler yerel kültürlerin turist tarafından algılanmasında önemli bir gereklilik olarak düşünülmektedir.

Bir öğrenme ve etkileşim süreci olan turizmde yöresel yiyecekler destinasyonun sahip olduğu kültürü turiste sunan ve turistin yöresel ürünleri tüketerek gerçek bir kültürel deneyime sahip olmalarına olanak sağlayan kritik bir öğe durumundadır. Bu durum destinasyonların sahip olduğu yerel ve otantik değerlerin turistler tarafından deneyimlenmesine ve destinasyonun diğer destinasyonlar içerisinde farklılaşarak ve rekabet avantajı kazanmasında etkili rol oynamaktadır (Bezirgan ve Koç, 2014: 919). Yöresel yiyecekler ve turizm arasındaki bu ilişki çoğu destinasyon tarafından dikkatlice ele alınmakta ve turistlerin seyahat etkinliklerine dahil edilmektedir. Yöresel yiyecek ve içecek odaklı bu etkinliklerin bazılarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Kesici, 2012: 35);

- Yerel peynir üreticilerinin gezilmesi
- Atölyelerde peynir çalışmaları
- Kırsal alanda yer mantarları arayıcılığı
- Yerel pazar gezintileri
- Zeytinyağı üreticilerini ziyaretler ve zeytinyağı tadımı
- Üst sınıf yemek dersleri
- Smokehouse (et ve balığın odun tütsüsü ile kurutulduğu ve saklandığı yapılar) gezileri
- Üzüm bağı gezileri, bağ bozumu etkinlikleri
- Şarap eğitimi amaçlı şarap üreticilerinin gezilmesi ve şarap tadım turları
- Yerel yiyecek ve/veya içecek festival gezileri

II. YÖRESEL YİYECEKLER VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Sanayi devrimi sonrası yaşanan gelişmelere paralel olarak şekillenen üretim biçimleri doğal, ekonomik ve sosyo-kültürel çevrenin tahribatına yol açmış ve sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kelime olarak sürdürülebilirlik; daim olma, sürekliliği sağlamak, devamlı olma anlamına gelmektedir. Ne var ki sürdürülebilirlik kavramının tek başına kullanımdan ziyade çevre, ekonomi, kalkınma, kültür gibi doğrudan insan iradesine ve edinimlerine bağlı kavramlarla beraber kullanıldığını görmekteyiz (Akgül, 2010: 135). Kavram temelde doğal çevrenin veya çevresel sistemlerin işlevlerini, süreçlerini ve üretkenliğini gelecekte de devam ettirebilme yeteneği olarak

ifade edilmektedir. Sürdürülebilirlik, sosyal ve kültürel boyutta ele alındığında ise insan sağlığını, konforunu sağlayan ve sosyal, kültürel değerlerin gelecek kuşakların aktarılması olarak ifade edilebilir (Dikmen ve Özçetin, 2012: 34). Ekonomik anlamda sürdürülebilirlik "bugünün insan ihtiyaçlarını gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerini feda etmeden karşılanabilmesi" olarak tanımlanmaktadır (UN, 1987: 43). Bu anlamda sürdürülebilirlik kavramının tanımlarının sınırlı olmadığını yaşamsal faaliyetlerle ilgili pek çok konuyla bir arada kullanılıp çeşitli anlamlar yüklenebildiğini söyleyebiliriz. Ancak yapılan veya yapılacak bu kavramsallaştırmaların temel noktasının günümüzdeki biçiminin gelecekte de devam edebilmesi veya süreklilik arz edebilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Sürdürülebilirliği yöresel yiyecekler ve turizm bağlamında düşünüldüğünde karşımıza ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel olmak üzere üç temel boyut çıkmaktadır.

II.A. Yöresel Yiyecekler ve Ekonomik Sürdürülebilirlik

Yöresel yiyecekler, turizm ve tarım arasında endüstriyel yiyecek üretim sistemleri, kitle turizmi ve konvansiyonel tarımın uygulamalarının aksine simbiyotik bir ilişki olduğu söylenebilir. Birbirini destekleyen bu üç alanda yaşanan gelişmelerin diğerlerini de olumlu yönde etkilemektedir. Yöreye özgü lezzetler destinasyonlara değer katarak turistler açısından yeni bir çekicilik unsuru oluşturmakta, bu durum turizm talebini artırmaktadır. Artan turist sayısı yöresel yiyeceklere olan talebi yükseltmekte ve yöresel yiyecek üretiminde bölgenin tarımsal ürünleri kullanılarak yöre tarımına destek sağlanmaktadır.

Sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı destekleyen yöresel yemekler, turizm ve tarım arasındaki bu ilişkiler bütünü çeşitli ülkeler tarafından programlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Şili'de Tarımsal Kalkınma Kurumu (INDAP) tarafından geleneksel kültürleri ve yöresel mutfakları koruma odaklı kırsal alanlarda kalkınmayı destekleyen birçok program yürütülmektedir. Bunlardan biri küçük çiftçi programıdır. Mapuche bölgesinin kadınlarının katılımıyla oluşan bu program 1998 yılından beri her yıl düzenlenen "Expo Mundo Rural" isimli etkinlikte 130 yerel işletme bir araya gelerek 2300'den fazla yöresel ürünü yaklaşık 150 bin ziyaretçiye satmaktadır. Kırsal turizmi ve yöresel mutfakları merkezinde bir diğer programda ise barındırmakta küçük işletmeler adına yöresel ürünlerin markalama çalışmalarını yürüterek kırsal kalkınmayı hızlandırmaya çalışmaktadır (Schlüter, 2012: 96).

Günümüzün çoğu yöresel yiyecek sistemleri genellikle bilinçli bir şekilde oluşturulmuş, yakın üretici-tüketici ilişkisine sahip yöresel üreticileri, işleme tesislerini ve dağıtım ağlarını içermektedir. Bu sistemlerde elde edilen gelirin ulusal veya uluslararası işletmeler vasıtasıyla bölgeden çıkması engellenerek yöre ekonomisine en üst düzeyde fayda sağlaması amaçlanmaktadır. Yöresel yiyecek üretimi ile tarım sektörünün güçlenerek istihdam yaratması, bölgeye gelir ve vergi bırakması ve yeni yatırımlar yaparak ekonomik sürdürülebilirlik sağlanması daha olanaklı hale gelmektedir (Hall ve Wilson, http://canterbury-nz.academia.edu, 2014). Yöresel yiyeceklerin kullanımıyla belirli bir yörenin elde edebileceği temel ekonomik kazanımlar aşağıda sıralanmaktadır. Buna göre (Yurtseven, vd. 2010, 59).

- Yerel çiftçileri ve yerel ekonomi akışını destekler,
- İstihdam yaratılmasını sağlar,
- Turizm ve bölge dinamikleri arasındaki ekonomik ilişkiyi güçlendirir,
- Yöresel tarım ve yiyecek sektörlerini güçlendirir,
- Yöresel markaları ve ürünlerin tanıtımını sağlar.

II.B. Yöresel Yiyecekler ve Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik

Küreselleşme etkisiyle ortaya çıkan benzeşim-merkezli eğitimler, standartlaşma, eşbiçimlilik, homojenlik gibi kavramları ön plana çıkmasına neden olarak yerel ve yerelleşme gibi kavramları göz ardı etmiştir. Hazır yiyecekler, küresel fast food işletmeleri ve hızlı yaşam biçimin in dünyada genelinde egemenliğini sürdürmesi küreselleşmenin sosyo-kültürel sonuçları olarak görülebilir. Bununla birlikte "yeni turist" olarak isimlendirilen, gerçek ve otantik tecrübeler arayan turistlerin, yerel değerlere artan ilgisi ve talebi bulunduğu günümüz turizm pazarının kaçınılmaz bir gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır (Yurtseven ve Kaya, 2011: 265).

Belirli bir bölge özgü yiyecekler o bölgenin soyut kültürel değerlerinin somut olarak ortaya çıkmış biçimidir. Diğer taraftan üretim şekilleri, kullanılan malzemeler, sunuş ve yeniliş biçimleriyle yöresel yiyeceklere toplumlarda pek çok sosyolojik ilişkiyi içinde barındırmaktadır. Nitekim literatürde yöresel yiyeceklere ilişkin yapılan araştırmalar, bölgelerin kültürel sürdürülebilirliğinin sağlanmasında (Schlüter, 2012: 96), ulusal ve yöresel kimliği yansıtmada ve güçlendirmede (Rand vd, 2003: 97), ailede ve toplumsal ilişkilerde düzenleyici rolü olduğunu (Beardsworth ve Keil, 2011: 150) gösteren çeşitli çalışmalar bulunmaktadır.

Daha çok küçük ve orta ölçekli çiftliklerde ya da işletmelerde üretilen yöresel ürünler toplumların yer, kültür, kimlik ve tarih bilincinin oluşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla üreticiden nihai tüketiciye ulaşana kadar yöresel yiyeceklerin toplumların sosyo-kültürel gelişimi üzerinde olumlu etkilere sahip olabilmektedir. Yöresel yiyecek sistemleri, işbirlikleri ve iş paylaşımı vasıtasıyla belirli bir toplumdaki insanlar ve gruplar arasında çeşitli bağlar yaratarak üretici ve tüketicileri birbirlerine yakınlaştırmaktadır (Yurtseven vd. 2010: 59). Yöresel yiyeceklerin bu işlevleri sosyal ve kültürel değerlerin korunarak gelecek nesillere aktarılmasına ve turistlerin bölgenin öz kültürünü yaşamasına olanak tanımaktadır.

II.C. Yöresel Yiyecekler ve Çevresel Sürdürülebilirlik

Küresel kimliğe sahip kitle turizmi ve konvansiyonel tarım uygulamaları çevresel sorunlara ilişkin birçok tartışmayı beraberinde getirmektedir. Özellikle geleneksel tarım uygulamalarından konvansiyonel tarıma geçişle başlayan olağanüstü değişim hammadde ve ürünlerin dolaşımında ülke ve coğrafi sınırları tanımayan, yeni ekonomik sınırlar inşa etmiştir. Mevsimlik ürün tanımlamasını ortadan kaldıran bu uygulamalar sonucunda her mevsimde, her ürüne ulaşılabilme oldukça

yaygınlaşmıştır (Kanık, 2014: 16). Bununla birlikte küresel ölçekteki bu üretim ve tedarik zinciri, hem üretim hem de taşıma aşamasında pek çok çevresel sorunu da ortaya çıkarmıştır.

Yöresel yiyeceklerin kullanımında ise yöresel ve mevsimsel ürünlerin kullanılması nedeniyle çevresel olarak doğrudan ve dolaylı çeşitli avantajları bulunmaktadır. Öncelikli doğrudan avantajlarından biri çok daha kısa taşıma mesafesi ve buna bağlı olarak yakıt tüketiminin azalmasına neden olmasıdır. Yöresel olarak yetiştirilen ürünlerin daha kısa zamanda ve daha taze olarak elde edilebilir olması, bu yiyeceklere ilişkin paketleme, işleme ve taze tutma amaçlı soğutma işlemlerinin azalması anlamına gelmektedir. Dolaylı avantajları ile daha az paketleme ve ulaşım olması nedeniyle daha az atık oluşmasıdır (Sims, 2009: 330). Bu durum karbon ayakizinin azaltarak çevrenin çok daha az zarar görmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla geleneksel tarım uygulamalarının teşvik edildiği yöresel yemek sistemleri organik tarımı ve küçük yerel işletmelerden ürün satın almayı teşvik etmektedir. Bu durum, çevre dostu olarak algılanan geleneksel tarım uygulamalarının geçerliliğini artırmakta ve çevresel sürdürülebilirliği desteklemektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsanlık tarihi boyunca yiyecek ve içecekler yaşamın hep önemli noktasında yer almıştır. Yiyecek ve içeceklere günümüzde ise fizyolojik bir ihtiyacın ötesinde çok daha farklı anlamlar ve işlevler yüklenmektedir. Yörelerin iklimi, kültürel geçmişleri, doğal kaynakları, coğrafi özellikleri, farklı gelenek ve adetlerin etkisi o yöreye özgü mutfak kültürünün ve yiyeceklerin oluşmasına yol açmaktadır. Bir yöreye ait mutfak kültürü o yöreyi diğerlerinden ayıran en önemli unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilindiği üzere dünya üzerindeki tüm destinasyonlar daha fazla turist çekebilmek amacıyla birbirleriyle rekabet halindedir. Bu nedenle destinasyonların başarısı kendisini rakiplerinden ayıracak ve turistleri kendine çekebilecek farklı ürünler ve hizmetler geliştirmesine bağlıdır. Üst-düzey mutfak ürünleri veya kendini diğer mutfaklardan ayırt edici yöresel yiyecek ve içecekler bunu başarabilmenin bir yoludur. Turistlerin bir bölgeyi ziyaret etmelerinde önemli faktörlerden bir tanesi o yörenin mutfak kültürüdür.

Turistler her ne sebeple seyahat ederse etsinler yöresel yiyecekler mevsimsel ve yerel ürün kullanmaları nedeniyle destinasyonların niteliğini artırmak ve bölgesel kalkınmayı desteklemek için yeni fırsatları sunmaktadır. Buna göre yöresel yiyecekler bağlamında turist ve yerel halk arasındaki ilişkinin artması ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel sürdürülebilirliği destekleyici özellikleriyle yöresel yiyeceklerin bölgesel kalkınmaya olan katkısını da yükseltmektedir.

Yöresel yiyecekler, turizm ve tarım arasındaki simbiyotik ilişkiden ancak uygun koşullar sağlanılabilirse en üst düzeyde verim elde edilebilir. Öncelikle yöresel yiyeceklerin bir çekicilik unsuru olabilmesi için turizmin içinde yer almasını sağlayacak destek ve uygulamaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bunun elde edilebilmesi ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde bütüncül bir yaklaşımla düzenlenecek politika ve stratejilere bağlıdır. Kamu otoritesi, girişimciler ve yerel

toplumun işbirliği içinde olması bir taraftan turistlerin bölgeden memnun ayrılmasına ve artan turist talebine neden olacakken diğer taraftan yörenin değerlerini korumasını, yerel ekonominin güçlenmesini ve ekolojik yapının bozulmamasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

AKGÜL, Urungu; (2010), **"**Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı", **Antropoloji Dergisi**, sayı: 24, s: 133-164.

AMENUMEY, E. K., DAYOUR, F. ve ADONGO, C. A.; (2015), "Why they Consume Indigenous Food and Beverage in Ghana: the International Tourist Perspective", **Journal of Arts and Social Science,** 3 (1), 171-197.

BEARDSWORTH, A. ve KEIL, T.; (2011), Yemek **ve Toplum Çalışmalarına Bir Davet: Yemek Sosyolojisi**, (Çev.Abdulbaki Dede), Phoenix Yayınları: Ankara, ss. 432.

BEER, Sean; (2008), "Authenticity and food experience – commercial and academic perspectives" **Journal of Foodservice,** 19, pp. 153–163.

BEZİRGAN, Muammer ve KOÇ, Fatih; (2014), "Yerel Mutfakların Destinasyona Yönelik Aidiyet Oluşumuna Etksi: Cunda Adası Örneği", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:7 Sayı: 34: 917-928.

DİKMEN, Ç. B., ve ÖZÇETİN, Z.; (2012), "Kültürel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Bağlamında Yozgat Konaklarının Cephe Düzeni", 6. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 31-40, Bursa.

Enteleca Research and Consultancy; (2000), **Tourists' attitudes towards regional and local foods**. Prepared for the Ministry of Agriculture, Fisheries and Food and the Countryside Agency by Enteleca Research and Consultancy, London, MAFF.

EVERETT, Sally ve AITCHISON, Cara; (2008), "The Role of Food Tourism in Sustaining Regional identity: A Case Study of Cornwaii, South West England", **Journal Of Sustainable Tourism**, Vol. 16, No 2: 150-167.

HALL, C. Michael; (2012), "Boosting food and tourism-related regional economic development" iç. OECD, **Food and the Tourism Experience: The OECD-Korea Workshop**, OECD Studies on Tourism, OECD Publishing, ss. 49-61.

HALL, C. M., ve MITCHELL, R.; (2002), "The changing nature of the relationship between cuisine and tourism in Australia and New Zealand: From fusion cuisine to food Networks", In A. Hjalager & G. Richards (Eds.), **Tourism and Gastronomy,** London: Routledge, pp.186-207.

HALL, C.M. ve WILSON, S.; Scoping paper: Local food, tourism and sustainability. http://canterbury-nz.academia.edu/CMichaelHall. Erişim Tarihi: 01.11.2014.

KANIK, İlkay; (2014), "Yerel Beslenme Hareketi ve Bir Kitle İletişim Anlatısı Dizaynı: Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Örneği", **Journal of Tourism and Gastronomy Studies**, 2(4): 4-22.

KESİCİ, Mustafa; (2012), "Kırsal Turizme Olan Talepte Yöresel Yiyecek ve İçecek Kültürünün Rolü", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,** 14 (23): 33-37.

KİVELA, Jaksa ve CROTTS, John C; (2006), "Experience a Destination Tourism and Gastronomy: Gastronomy's Influence on How Tourists", **Journal of Hospitality & Tourism Research**, Vol. 30, No. 3: 354-377.

Lİ, Poppy A. E., BRUWER, Johan ve LYONS, Graham; (2014), "Exploring consumer motivations towards buying local fresh food products", **British Food Journal**, Vol. 116(10): 1533 – 1549.

RAND G.E., HEATH E. ve ALBERTS N.; (2003), "The Role of Local and Regional Food in Destination Marketing: A South African Situation", **Journal of Travel and Tourism Marketing**, Volume: 14, Number: 3/4, 97 – 112.

RİCHARDS, Greg; (2012), "An overview of food and tourism trends and policies", iç. OECD, **Food and the Tourism Experience: The OECD-Korea Workshop**, OECD Studies on Tourism, OECD Publishing, ss. 13-46.

SCHLÜTER, Regina G.; (2012), "Promoting regional cuisine as intangible cultural heritage in Latin America by. " iç. OECD, **Food and the Tourism Experience: The OECD-Korea Workshop**, OECD Studies on Tourism, OECD Publishing, ss. 89-100.

SİMS, Rebecca; (2009), "Food, place and authenticity: local food and the sustainable tourism experience", **Journal of Sustainable Tourism**, 17 (3): 321-336.

YURTSEVEN, Hüseyin R.; (2011), "Sustainable Gastronomic Tourism in Gokceada (Imbros): Local and Authentic Perspectives", **International Journal of Humanities and Social Science**, Vol.1(18): 17-26.

YURTSEVEN, Hüseyin R. ve KAYA, Ozan; (2011), "Local Food in Local Menus: The Case of Gokceada", **Tourismos**, Vol:6 No:2, 263-275.

YURTSEVEN, Hüseyin R., KAYA, Ozan ve HARMAN, Serhat; (2010), **Yavaş Hareketi**, Detay Yayıncılık: Ankara, ss. 112.

TELFER, D.J. ve WALL, G. (2000). "Strengthening backward economic linkages: local food purchasing by three Indonesian hotels", **Tourism Geographies**, Vol. 2, No.4, pp.421-447.

UNITED NATIONS, World Commission on Environment and Development; (1987), **Our Common Future**, Oxford: Oxford University Press.

MEVSİMSELLİĞİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME ETKİSİ: ANTALYA ÖRNEĞİ

Hasan Hüseyin SOYBALI[1]

Çiğdem OKŞİT[2]

Fatma ARIN[3]

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Antalya bölgesinde yaşanan mevsimsellik sorununu ortaya koyarak ileriki dönemlerde sürdürülebilir turizm üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini incelenmektir. Mevsimselliğin tespiti, Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünden alınan 2004-2014 yılları arasında gerçekleşen aylık ziyaretçi verileri kullanılarak, ARIMA zaman serileri analiz yöntemi ile yapılmış ve Antalya'da mevsimsel dalgalanmanın var olduğu tespit edilmiştir. Bu verilere dayalı olarak Antalya'da mevsimselliğin azaltılması durumunda sürdürülebilir turizme sağlayabileceği katkılar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Mevsimsellik, Sürdürülebilir Turizm, Antalya.

THE EFFECTS OF SEASONALITY ON SUSTAINABLE TOURISM: THE CASE OF ANTALYA

ABSTRACT

The purpose of this study is to identify the seasonality problem in Antalya and examine its mainly negative and few positive effects on the development sustainable tourism in the future. The monthly statistical data on number of visitors and nights spent in hotels between 2000 and 2014 was obtained by the Antalya Provincial Culture and Tourism Directorate and analysed by employing ARIMA time series analysis. The results of the analysis revealed that there are seasonal fluctuations in number of visitors to Antalya. Considering the results, if the seasonality in Antalya is alleviated, it's possible contributions to the development of sustainable tourism had been tried to put forward.

Keywords: Tourism, Seasonality, Sustainable Tourism, Antalya.

[1] Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, hsoybali@aku.edu.tr
[2] Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Y.Lisans öğr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sos. B. Enst. cigdemoksit@gmail.com.tr
[3] Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Y.Lisans öğr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sos. B. Enst. fatma.nur26@hotmail.com.tr

GİRİŞ

Dünyada hızla gelişen sektörlerin başında turizm sektörü gelmektedir. Türkiye'de de turizm sektörünün önemi artmakta ve günden güne turizm daha da gelişmektedir. Bu gelişmeler Türkiye'ye önemli ekonomik faydalar sağlamaktadır. Ancak gelişmeler bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların başında da genel olarak talebin yaz mevsiminde yoğunluk kazanması ve diğer mevsimlerde azalması sonucu ortaya çıkan mevsimsellik gelmektedir.

Sarı ve Yabancı'nın (2013: 416) ifade ettiği gibi, turizmde mevsimsellik, ekonomik, ekolojik ve sosyokültürel açıdan oldukça önemli sonuçlar doğurmaktadır. Kılıç vd.'ne (2013: 974) göre ise; turizm sektöründe mevsimsellik çok sayıda etkene bağlı olarak gelişmekte ve yarattığı sonuçlar da turistik destinasyonlara göre çeşitlilik göstermektedir. Ancak genel olarak incelendiğinde ülke ekonomisinin büyük bir bölümü turizm sektörüne dayalı olan bir ülkede mevsimselliğin olumsuz sonuçları turizm işletmeleri, sektör çalışanları, yerel halk, ziyaretçiler, destinasyonun kültürel değerleri ve destinasyon ekolojisi (doğal çevre) üzerinde yoğunlaşmaktadır. Mevsimsellik turizm gelirlerinde yarattığı dalgalanmaların yanı sıra mevsimlik istihdam gibi sektörün ve bölge ekonomisinin gelişimini ciddi bir biçimde etkileyebilecek sonuçlar da yaratmaktadır. Ayrıca yıllın belli dönemlerinde aşırı kullanım doğanın ve kültürel değerlerin yıpranmasına neden olmaktadır ve buna bağlı olarak turizm kaynaklarının sürdürülebilirlikleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Doğal ve kültürel kaynakların bir sınırının olması ve bunların aşırı tüketilmesi geriye dönülemeyecek zararlara sebep olabilmektedir. Belli dönemlerde talebin artması ve arz noktalarının hızla tüketilmesi, belli dönemlerde ise talebin düşük seviyede olması hem sürdürülebilirliği hem de ev sahibi olan toplumu olumsuz yönde etkilemektedir.

Antalya bölgesindeki turizm talebini oluşturan nedenlerden biri de deniz, kum, güneş üçlüsüdür. Bu üçlü en çok yaz aylarında tercih edilmektedir. Bu da yaz aylarının yoğun geçmesine neden olurken, diğer aylarda da önemli düşüşler yaşanması bölgede mevsimsellik sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu durum bir açıdan Antalya' ya ekonomik olarak olumlu katkılar sağlarken, Antalya'nın bu dönemde aşırı kullanımı, çevre, altyapı, ulaşım, kültürel ve diğer çekicilikler, turizm işletmeleri, esnaflar, tedarikçiler, yerel halk, yerel yönetimler, turizm sektöründe çalışanlar ve ziyaretçiler olumsuz etkilenmektedirler. Bu aşırı kullanım karşısında zaman ve mekânda arz kaynaklarının dengeli kullanımını ve gelecek nesillere en iyi şekilde taşınmasını amaçlayan sürdürülebilir turizm kavramı özellikle son yıllarda oldukça etkin çalışmalara ortam sağlamıştır. Sürdürülebilirlik, turizm kaynaklarının ekonomik devamlılığı sağlamak şartı ile verimli ve gerektiği gibi kullanımını gündeme yerleşmiştir (Sarı ve Yabancı, 2013:416).

Turizmin sürdürülebilirliği için mevsimsellik ve sürdürülebilirlik birlikte ele alınmalıdır ve en iyi çözüm yolları bulunmaya çalışılmalıdır. Bu bağlamda, araştırma kapsamında, mevsimsellik ve sürdürülebilirlik kavramları irdelenmiş, iki kavram arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır.

Mevsimselliğin, gerek olumlu, gerekse olumsuz yönleriyle sürdürülebilir turizm açısından önem arz etmesi nedeniyle, bu çalışmada mevsimselliğin sürdürülebilir turizme etkileri üzerinde durulmuştur.

I. LİTERATÜR TARAMASI

Turizm bütün bir yıl boyunca devam eden bir faaliyet olmasına rağmen, turizmin zaman olarak yoğunlaştığı döneme turizm mevsimi adı verilmektedir. Zamanda yoğunlaşmaya en güzel örnek turizm mevsiminin, okulların tatile çıkma dönemlerinde yoğunlaşmasıdır. Mekân içinde yoğunlaşma ise turistin ülkenin doğal, tarihi, kültürel-beşeri kaynaklarının yoğun olduğu merkezlere yönelmesidir (Ünlüönen, Kara ve Tokmak, 2008: 316). Bu durum, turizm mevsimi dışında destinasyonlarda atıl kapasite, işsizlik, ekonomik durgunluk gibi sorunlara neden olurken, yoğunluğun yaşandığı turizm mevsiminde ise trafik kazaları, alt yapı yetersizlikleri, kalabalık, enflasyon, çevresel bozulma gibi problemleri ortaya çıkarmaktadır (Hinch ve Higham, 2003: 165).

Turizm sektöründe mevsimsellik, turizm faaliyetlerinin temelde bireysel kararlara bağlı olarak gelişmesi nedeniyle oldukça fazla sayıda etkenden oluşmaktadır. Turizmin mevsimsellik özelliği, öncelikle belirgin olarak mevsimsel turizm talebi dalgalanmalarına yol açtığı için turizm sektöründe var olan mevsimselliğin nedenleri, turizm talebinde mevsimsel dalgalanmalara neden olan etkenlerle benzerlik göstermektedir (Günel, 2009: 199). Mevsimsel dalgalanma ise, bir periyottan diğerine kendi kendine tekrar eden zaman serilerinin ortalama değerinin yüzdelik ifadesidir. Turizmin mevsimlik özelliği, turizm talebinin belli bir zaman parçasında, belli yörelerde yoğunlaşması demektir (Öğmen, 2010: 22).

Turizm talebini ve turizm faaliyetlerine mevsimsellik özelliğini kazandıran etkenler genel olarak iki temel ayrımla ele alınmaktadır. Diğer bir deyişle, turizmde mevsimselliği oluşturduğu kabul edilen iki temel unsur vardır. Bu iki unsur; "doğal" ve "kurumsal" nedenler olarak adlandırılmaktadır (Butler, 2001; Baum ve Lundtorp, 2001). Baum ve Hagen'e (1999: 300) göre doğal ve kurumsal faktörleri de kapsayacak biçimde, mevsimselliğin nedenleri; iklim ve hava durumu, sosyal alışkanlıklar ve tatiller, iş gelenekleri, takvim etkisi ve arz tarafından kaynaklanan sınırlılıklardır.

Mevsimsellik turizm endüstrisinin ana sorunlarından birisi olarak görülmekte ve endüstride karşılaşılan birçok güçlüğün ortaya çıkmasından ve şiddetlenmesinden sorumlu tutulmaktadır (Cuccia ve Rizzo, 2011: 589; Butler, 2001: 5). Mevsimsellik; kazanç artışı sağlamada, tam zamanlı personel çalıştırmada güçlükler ortaya çıkarmaktadır ve yatırım geri dönüş süresinin uzamasına, yüksek sezonda işletme kapasitesinin aşırı kullanılmasına veya düşük sezonda işletme kapasitesinin önemli bölümünün atıl kalmasına neden olmaktadır (Butler, 2001: 5).

Dünya nüfusunun hızlı artışı, ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek için doğal kaynakların ve çevrenin bilinçsizce ve aşırı şekilde kullanılması; insan hayatı için vazgeçilmez olan hava, su, toprak ve denizlerin kirletilmesine, bazı canlı türlerinin yok olmasına, insanlığın sağlıklı bir geleceğe sahip olması konusunda endişelerinin artmasına sebep olmuştur (Sarkım 2007: 75). Bölgelerin sahip olduğu

doğal, kültürel, sosyal, mimari vb. güzellikler, turizm hareketlerine kaynaklık etmektedir. Sürdürülebilir turizmde de esas olan, turistlerin gereksinimlerinin karşılanarak, gerçekleştirilen ziyaretlerin iyi sonuçlarla tamamlanmasının sağlanmasıyla birlikte; yerleşim yerinin sahip olduğu, turizme sebep değerlerin sonraki kuşaklara zarar verilmeksizin ulaştırılabilmesidir. Böylece turizmin arz değerleri korunarak bölge için sürekli bir turizm potansiyeli sağlanabilecektir (Durak, 2014: 47).

İnsan faaliyetlerinin çevresel kaynaklar üzerindeki etkilerinden doğan sürdürülebilirlik kavramı, uzun dönemde ekonomik, sosyal ve çevresel amaçlar arasındaki dengenin yeniden kurulmasını ifade etmektedir (Coccossis, 1996 akt. Demir ve Çevirgen, 2006a: 94). Başka bir değişle sürdürülebilirlik; bugünün ihtiyaçlarını karşılarken doğal kaynakları korumak ve gelecek nesillere iyi bir çevre bırakmak için yapılan faaliyetlerdir (Kuter ve Ünal, 2009: 147). Turizm açısından sürdürülebilirlik kavramı, turizmin kaynağı olan doğal, tarihi, kültürel, sosyal ve estetik değerlerin korunup geliştirilerek çekiciliklerin devamının sağlanmasını ifade etmektedir. Sürdürülebilir turizm; yeni faaliyetlerin ve gelişmelerin çevresel etkilerinin etkili kullanımı olarak da ifade edilebilmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006b: 16; Kınacı; Pehlivan ve Seyhan, 2011: 85; Kahraman ve Türkay, 2004: 87; Çavuş ve Tanrısevdi, 2000: 153; Ceylan, 2001: 170; Tatlılıoğlu ve Erdoğan, 2012: 139). Seyhan ve Yılmaz'a (2010: 51) göre ise sürdürülebilir turizm, yerel kaynakların korunması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, turistik tüketicilerin ve bölge halkının ihtiyaçlarının gelecek nesiller düşünülerek karşılanması, ülkenin kültürel bütünlüğüne ve çevresine uygun bir biçimde turizm kapasitelerinin geliştirilmesidir.

Turizmin uzun dönemli sürdürülebilir ve güvenli olabilmesi, çevresel değerlerin gelecek kuşaklara da hizmet edebilmesi için çevrenin korunmasına ve geliştirilmesine katkı sağlamak, turizm yatırımcılarının ve işletmecilerinin benimsemesi gereken başlıca görevi olmalıdır (Kaypak, 2010: 109). Ülkemizin de içinde bulunduğu Akdeniz ülkeleri, yaz aylarında yoğunluk kazanan deniz-güneş-kum turizmi ile gündeme gelmekte ve bu durum mevsimsellik dolayısıyla arz kaynaklarının sürdürülebilirliğini ve olumlu ve olumsuz etkilerini tartışma konusu haline getirmektedir.

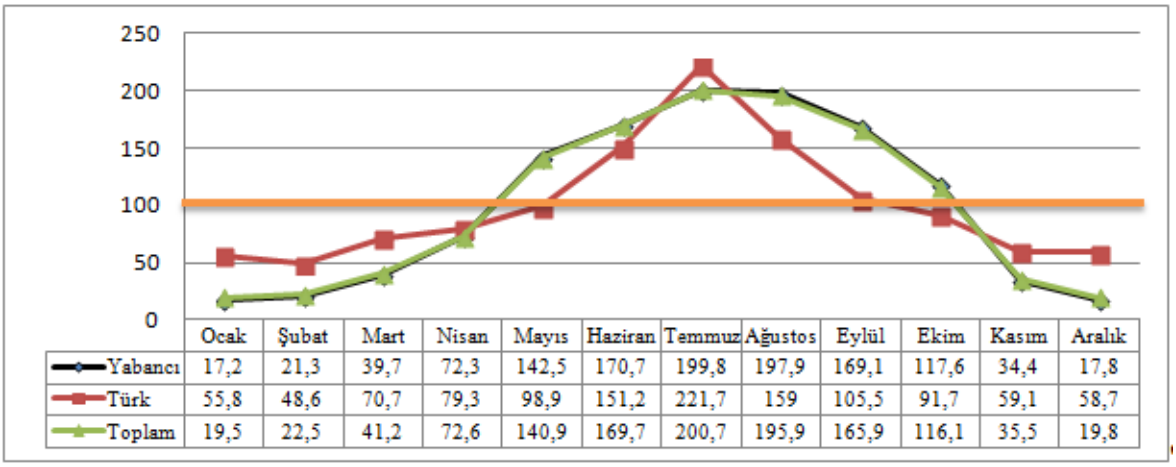
Mason'a (2008, akt. Durak, 2014: 71) göre sürdürülebilir turizm planlanırken değerlendirilmesi gereken önemli ilkeler; talebe göre değil arza göre turistik düzenlemelerin yapılması, önceliklerin yerel halka verilmesi, 12 ay turizm odaklı düzenlemeler yapılması, toplu taşıma ağının oluşturulması, toplumsal katılım, temiz enerji kullanımı, mevcut yapı stokunun kullanımı, toplumsal ve kültürel kimliğin korunması, turizm yatırımlarının esnek, gelişmeye açık ve uzun vadeli olması şeklinde sıralanabilir.

II. ARAŞTIRMA

Araştırmanın asıl amacı mevsimselliğin detaylı analizinden daha çok, mevsimselliğin sürdürülebilir turizm açısından önemini ortaya koymak olduğundan, sade ve yalın bir şekilde Antalya'da turizm sektöründe 2004-2014 yılları arasında gerçekleşen mevsimsel dalgalanmaları ortaya koymak amacıyla ARIMA zaman serileri analiz yönteminden yararlanılmıştır. Bu yöntem geçmiş değerleri ve diğer önemli bağımsız değişkenlerin bir fonksiyonu olarak, bir tek değişkenli zaman serilerini tanımlamaktadır ve bugüne kadar mevsimsellik ve çevresel etkileri test etmek için çok sayıda benzer çalışmalarda kullanılmıştır (Lin & Xiraxagar, 2006:797). Mevsimsellik, zaman serilerinin aynı zaman noktalarındaki gözlem değerlerinde meydana gelen düzenli değişimleri açıklar. Zaman serileri açısından kullanılan verilerin kimi dönemleri diğer dönemlere göre farklılık gösterir. Mevsimsellik, gerçek değerlerin serinin ortalama değerinden sapma miktarı cinsinden ifade edilir (Yeşilyayla, 2013: 9). Bu bağlamda, Antalya il kültür ve turizm müdürlüğünden 2004-2014 yılları arasındaki aylık ziyaretçi sayıları için mevsimsel endeksler SPSS istatistik paket yazılımı kullanılarak hesaplanmıştır.

Antalya'nın 2004-2014 yılları arasındaki aylık ziyaretçi sayıları incelendiğinde talep miktarında yılın belli zamanlarında artış ve azalmalar görülmektedir. Turizm sektörünün sürekliliği göz önüne alındığında yılın tüm aylarında düzenli bir ziyaretçi gelişinin olmadığı görülmektedir. Şekil 1'de ifade edildiği gibi yerli ve yabancı turistlerin gelişi yılın belli aylarında (Mayıs-Ekim) yoğunlaşırken, belli aylarında ise (Kasım-Nisan) azaldığı geldiği görülmektedir. 100 ortalama endeks değerini göstermekte, bunun üzerindeki değerler mevsimsel talepte yoğunlaşmayı, altındaki değerlerde ilgili aylarda talep yetersizliğini ifade etmektedir.

Şekil 1: Antalya'ya gelen ziyaretçi sayılarında mevsimsel dalgalanmalar (2004-2014)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Yabancı	17,2	21,3	39,7	72,3	142,5	170,7	199,8	197,9	169,1	117,6	34,4	17,8
Türk	55,8	48,6	70,7	79,3	98,9	151,2	221,7	159	105,5	91,7	59,1	58,7
Toplam	19,5	22,5	41,2	72,6	140,9	169,7	200,7	195,9	165,9	116,1	35,5	19,8

Yabancı turistlerin gelişlerinin yoğun olarak Mayıs ve Ekim ayları arasında, yerli turistlerin gelişlerinin ise Mayıs ve Eylül ayları arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Yabancı turistlerin bu aylarda Antalya'yı tercih etmelerindeki en önemli sebep iklim şartları ve deniz-kum-güneş üçlüsüdür. Bu tercihteki en önemli etkenler kendi ülkelerinde yaz mevsiminin kısa sürmesi, denize erişimlerinin olmaması ya da yetersiz güneş veya yeterince sıcak olmayan deniz suyu gibi nedenlerle tatillerini güneş-deniz-kum üçlüsünün en iyi yaşandığı yer ve zamanlarda geçirme istek ve arzularıdır. Yerli

turistlerin tercihlerinin yüksek sezonda yoğunlaşma sebepleri ise, eğitim kurumlarının bu dönemlerde kapalı olması, büroda çalışanların daha çok güneşe ihtiyaç duymaları, çocuklu ailelerde bireylerin birlikte vakit geçirmek için tatillerini aynı ana almaları ve insanların buna göre ücretli izin haklarını kullanma istekleridir. Şekle 1 incelendiğinde, yerli turistlerin endeks değerleri en düşük 55,8 ile Ocak Ayı ve en yüksek ise 221,7 ile Temmuz Ayı tespit edilirken, yabancı ziyaretçiler için en düşük değer yine 17,2 ile Ocak Ayında, en yüksek değer ise 1998,8 ile Temmuz Ayında gerçekleşmiştir. Hem yabancıların hem de yerli ziyaretçilerin aynı aylarda en düşük ve en yüksek talebi sergilemeleri dikkat çekicidir. Ancak yerli ziyaretçilerin lü sezonda, yabancı ziyaretçilerin ise yüksek sezonda daha ılımlı bir talep artış ya da azalışı sergilediği görülmektedir. Özellikle yabancı turistlerin Kasım-Şubat arası gelişlerinde çok keskin talep azalması olduğu görülmektedir. Antalya'ya gelen yabancı sayısının 11.5 milyon ve toplamda yaklaşık 12 milyon olduğu düşünülürse, bu talebin çoğunluğunun Mayıs-Ekim aylarında oluşması neticesinde ortaya ister istemez olumsuz sonuçların çıkması kaçınılmaz hale gelmektedir.

Şekil 1'deki veriler değerlendirildiğinde, Antalya bölgesinde turizm hareketleri açısından üç ana dönem olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu mevsimlerden birincisi; Aralık, Ocak, Şubat ve Mart aylarını içeren "*Düşük Sezon ya da Ölü Sezon*", ikincisi; turizm hareketlerinin artmaya ve yükselmeye başladığı yüksek sezon mevsimi öncesi ve sonrası Nisan ve Kasım Ayları olan "A*ra Geçiş Sezonları*", üçüncüsü ise turizm hareketlerinin yükseldiği ve zirveye ulaştığı, turist sayılarında, turizm gelirlerinde en yüksek akışın sağlandığı Mayıs-Ekim Ayları, "*Yüksek Sezon ya da Turizm Sezonu*"dur.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Mevsimsellik ve sürdürülebilirlik kavramlarını ayrı ayrı incelendiğimizde, iyi planlanmamış turizm politikalarının, stratejilerinin mevsimselliğe yol açtığı görülmektedir. Antalya bölgesi de bunun en önemli örneklerindendir. Antalya bölgesindeki arz unsurları belirli bir kitleyi hedef almakta ve belli turizm çeşitlerine hitap edecek şekilde planlanmıştır. Bu sebepten dolayı hem mevsimsellik katı bir şekilde hissedilmekte, hem de turizmin doğal ve yapay sürdürülebilirliğinin olumsuz etkilendiği görülmektedir. Sürdürülebilir turizmin dikkatli ve iyi planlanması ve yönetilmesi durumunda turizmde mevsimselliğin olumsuz etkilerinin azaltılmasına yardımcı olacaktır (Özdemir, 2014: 36). Ayrıca sürdürülebilirlik sadece doğal çevrenin (ekolojinin) devamı olarak değil sosyal, toplumsal, kültürel ve ekonominin sürdürülmesinde de önemli bir rol oynamaktadır.

Turizm sektörü özellikle günümüzde, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler tarafından yoğun şekilde ilgi gösterilen bir sektör olma özelliğini korumaktadır (Yıldız, 2011: 54). Bununla birlikte sürdürülebilir turizminde popülerliği de artmaktadır. Sürdürülebilir turizm içinde bozulmamış ve zarar görmemiş doğal eko sistemler, iyi korunmuş tarihi bölgeler, bölgeye özgün sosyal-kültürel yapı ve kültürel miras etkinliklerin devamlılığı gibi hem doğal hem de yapay çevredeki yaşam merkezlerine faydalar sağlamaktadır. Bu açıdan Antalya bölgesi ele alındığında Dünya'nın ve

Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden milyonlarca ziyaretçiyi ağırlamaktadır. Aynı zamanda önemli oranda mevsimlik ve sürekli istihdam olanağı sağlamaktadır. Yaz aylarında ziyaretçi ve istihdam amaçlı oluşan bu yoğunluk bölgenin aşırı kullanılmasına ve yıpranmasına neden olmaktadır. Örneğin; motorlu araçların oluşturduğu çevre, hava ve gürültü kirliliği, binlerce insanın oluşturduğu atıklar, verimli enerji kullanımına geçmeyen işletmelerin oluşturduğu enerji kaybı, hizmet kalitesinde görülen düşüşler gibi olumsuzlar hem doğayı, hem yerel yönetimi, hem yerel halkı, hem de ziyaretçileri olumsuz etkilemekte, genel memnuniyet düzeylerini düşürmektedir. Antalya'da ölü sezonda yapılan bir araştırmada beş yıldızlı otel işletmelerinde düşük sezonda konaklayan müşterilerin otel hizmetlerinden memnuniyet düzeylerinin de düşük olduğu tespit edilmiştir (Bulgan ve Soybalı, 2011: 3595).

Bölgede olumsuzluklara rağmen hızla artan yeşil tüketici hareketi ve sürdürülebilirlik anlayışının getirdiği potansiyel karlılık ve duyarlılıkta gittikçe artmaktadır. Bu da turizmde sürdürülebilirliğe olan inancı olumlu etkilemektedir. Antalya bölgesindeki 106 otel yeşil yıldıza sahip tesis bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015). Tüketicilerin taleplerinde yeşil yıldızlı otelleri tercih etmeleri, otellerin karlılık ve çevre duyarlılığının artması mevsimselliğin olumsuz etkilerinin azaltılmasında etki göstermektedir. Yeşil yıldız almadan öncesine kıyasla, yeşil yıldıza sahip işletmelerin müşterilerinin beklentilerini karşılama oranında %10, müşterilerin işletmeden memnuniyet oranlarında ise %20 oranında artış gözlemlenmiştir (Soybalı, Baytok ve Hotamışlı, 2013: 756). Yüksek sezonda aşırı kullanım çevrenin (kıt kaynakların), kültürel değerlerin, doğal güzelliklerin zamanla aşınmasına, tükenmesine neden olmaktadır. Örneğin, Antalya-Manavgat Köprülü Kanyonda yaz aylarında rafting amaçlı yoğun bir kullanım vardır. Genellikle Haziran ve Eylül aylarında yoğun şekilde kullanımı kanyonun doğal güzelliğinin bozulmasına (kanyon boyunca kurulan restoran işletmeleri, derme çatma yapılan yiyecek içecek alanları), doğanın giderek yok olmasına ve görüntü kirliliğine zemin hazırlamaktadır. Yoğun kullanımın belli aylara yığılması ile oluşan mevsimsellik olumsuzlukları getirirken, mevsimselliğin bazı olumlu yanları da bulunmaktadır. Mevsimselliğin yaşanması ile doğanın kullanılmadığı veya daha az kullanıldığı aylarda doğa kendisini yenileyebilme fırsatı bulmaktadır. Yine farklı bir açıdan mevsimselliğin yaşandığı yoğun aylarda ailelerini göremeyecek kadar yoğun çalışanlar, talebin düşük olduğu aylarda bir süreliğine ücretsiz izin (1-2 ay) verilmesi ile aileleriyle vakit geçirebilmelerine imkân sağlamaktadır. Ölü sezon işletmelerde ve bölgenin alt ve üstyapı olanaklarında ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesi veya bakıma alınması ve iyileştirilmesi çalışmalarına da fırsat sağlamaktadır.

Yoğunluğun yaşandığı aylardaki talebi en üst düzeyde karşılayabilme amacıyla yatak sayısını arttırma amaçlı olarak kıyı şeridi beton binalarla doldurulmaktadır. Çalışkan ve Tosun'a (2013: 1285) göre; küçük alanlara (Alanya, Kemer, Side) gibi çok katlı binaların dikilmesi bölge halkını düşündürmektedir. Antalya bölgesinde mevsimselliğin etkisi ile yoğun sezonda bölge halkının yaşadığı bir başka sıkıntıda kalabalıklaşmaya bağlı suç oranının artmasıdır. Kamera ve güvenlik

sistemleri ile caydırıcı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Mevsimselliğin etkisine bir başka açıdan bakıldığında bölgenin sosyo-kültürel yapısını etkilemesidir. Gelen ziyaretçilerden olumsuz yönde etkilenen yerel halk ve yazları yoğun çalışan kışları işsiz olan genç nesil ile aralarında kültür çatışması sosyal sorunlar yaşanmaktadır.

Turizm sektöründe mevsimlik istihdam edilen çalışanlar sezon bitiminde bir diğer sezona kadar işten çıkarılmaktadır. Bu durumdaki çalışanlar genellikle bir sonraki sezonda farklı bir işletmede iş aramak zorunda kalmaktadır. Turizm sektörünün emek yoğun yapısı ve istihdam edilenlerde aranılan üstün nitelikler de düşünüldüğünde, her sezon farklı bir işletmede mevsimlik olarak çalışan insanların kariyer planlamalarında da sorun yaşadıkları göze çarpmaktadır. Çoğunlukla her yeni sezonda işletme değiştiren bu çalışanların; işletmenin faaliyet gösterdiği sezon süresince işletmenin yapısını, yönetimini ya da kültürünü benimsemeleri ve işletmeye bağlanmaları mümkün olmamaktadır. Örgütsel bağlılığın oluşmaması da hem çalışanlar hem de işletmeler açısından sorunlar yaratmaktadır (Kılıç vd., 2013: 976). Düşük sezonda yaşanan işsizlik sosyal, psikolojik ve ailevi sorunlar yaşanmasına da neden olmaktadır. Mevsimlik istihdam edilenlerin yaşadığı olumsuzluklar, çatışmalara, aile bütünlüğünün bozulmasına ve hatta intihara olaylarına kadar varmaktadır. Halen günümüzde çözümü kesin ve kalıcı olarak bulunamayan bir sorun olarak karşımıza durmaktadır. Ancak, Türkiye gibi gelişmekte olan ve turizm sektörünün ülke ekonomisinde önemli bir gelir sağlayıcı etkisinin olduğu ülkelerde bu sorunun giderilebilmesi için gerekli olan önlemler yeterince ele alınmamakta ve mevsimselliği yapısal bir özellik olarak benimseme ve olumsuz sonuçlarını da kabul etme stratejisi uygulanmaktadır (Kılıç vd., 2013: 984).

Mevsimselliği, kesin olarak ortadan kaldırmak mümkün olmamakla birlikte etkisini hafifletici tedbirlerin alınması mümkündür. Makro ve mikro düzeylerde hem ülke turizmi adına kamu kurumları tarafından, hem de işletme yönetimleri tarafından uyumlu bir şekilde oluşturulacak politikalar, stratejiler, plan ve programlar, öncelikle var olan arz kaynaklarının dengeli kullanımı ve yılın her döneminde talep oluşturacak şekildeki alternatif turizm çeşitlerinden de faydalanılarak üst yapının mümkün olabildiğince tüm yıl boyunca tam kapasiteye yakın bir düzeyde çalışma ve tam istihdam sağlayabilmelerine yönelik olmalıdır. Butler (2001: 12) mevsimselliği ortadan kaldırmaya yönelik sıklıkla değinilen hafifletici eylemleri şöyle sıralamaktadır; yoğun sezonu uzatma, ilave sezon, pazar çeşitlendirmesi, ürün çeşitlendirmesi, iç turizmi teşvik etme, festival, konferans ve etkinlik gibi sezon dışı faaliyetleri sunma, mevsimsel dalgalanmaların doğru ölçümlenmesi ve çözüm önerilerinin üretilmesi. Örneğin; yılın her mevsiminde farklı dönemlerde farklı hayvanlara yönelik yapılan av turizmi konusunda katılımcı açısından önemli bir talep potansiyeli bulunmaktadır. Antalya'daki Termesos, Akseki gibi avlanma alanları mevcuttur. Kongre ve Toplantı turizmi açısından da Antalya hem yurtiçi hem de yurtdışı pazarlara özellikle yaz sezonu dışında ılıman iklim ve konaklama tesislerinin niteliği açısından üstün avantajlar sunmaktadır.

Mevsimsellik ve sürdürülebilirlik konularının birlikte düşünülmesi ve değerlendirilmesi turizm sektörünün gelişimi ve geleceği için yeni olanaklar anlamına gelebilir. Bu bağlamda turizmde mevsimsellik olgusu, sürdürülebilir gelişimle ilişkilendirilerek farklı yönleriyle araştırılmaya devam edilmelidir. Özellikle farklı ürünler ve farklı pazarların mevsimsel karakterleri ortaya konulmak suretiyle daha isabetli gelişim kararları verilebilir. Araştırmalar, sektör açısından engel olarak görülen olumsuzlukların giderilmesi açısından daha sağlıklı kararların alınmasında etkin rol üstlenecektir. Öte yandan mevsimsellik ve sürdürülebilirlik; ekonomik, ekolojik ve sosyolojik açıdan ayrı ayrı incelenmeli ve tartışılmalıdır (Sarı ve Yabancı, 2014: 429).

Mevsimsellik ve sürdürülebilirlik ilişkilerine bakıldığında sürdürülebilirlik, dengeyi yakalamayı hedeflemektedir. Bu sebeple mevsimsellik, sürdürülebilirliğin açısından bakıldığında süreklilikten çok bir hızlı ve kısa süreli tüketim olarak görünmektedir. Sürdürülebilirlik; ekonomik, çevresel ve sosyokültürel dengelerin ideal şekilde sağlanmasını gerektirir. Mevsimselliğin ise, mevcut durumda, bu dengeleri sağlamaktan çok sarstığı görülmektedir. Öte yandan sürdürülebilirlik, mevsimselliğin yönetimi için bir kılavuz niteliği taşıyabileceği gibi mevsimselliğin olumsuz etkilerinin azaltılması için de rehberlik edebilir. Sürdürülebilirlik aynı zamanda, mevsimselliğe yönelik hafifletici eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için bir olanak sunmaktadır. Bu bakımdan turizmde, mevsimselliğin minimize edilmesi ve sürdürülebilirliğin sağlaması için yapılacak çalışmaların aynı yönde ilerlemesi gerekmektedir. Çözüm sağlanamaması durumunda çok farklı ve çeşitli sorunların yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Mevsimselliğin devam etmesi, sektörde ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sıkıntıların sürmesi anlamına gelecektir. Sonuçta ilk bakışta, mevsimsellik ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiler, "iyi" ya da "kötü" , "olumlu" veya "olumsuz" gibi kesin bir nitelemeyle ifade etmek oldukça güçtür. Görüldüğü üzere, mevsimsellik bazen sürdürülebilir gelişime katkı sağlarken, bazen engel teşkil etmektedir. Konunun belirsiz görüntüsünün giderilmesi, konunun farklı boyutlarıyla değişik araştırmalarla ele alınmasına bağlıdır.

KAYNAKÇA

BAUM, Tom ve LUNDTORP, Svend; (2001), **Seasonality in Tourism: An Introduction,** Oxford: Pergamon – Elsevier Science, ss. 1- 4.

BAUM, Tom ve LAURA, Hagen; (1999), "Responses To Seasonality: The Experiences Of Peripheral Destinations", **The International Journal Of Tourism Research,** 1(5), September/October, ss. 299-312.

BULGAN, Gülay ve SOYBALI, Hasan Hüseyin; (2011), Antalya Belek Bölgesindeki Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Düşük Sezonda Konaklayan Alman Müşterilerin Hizmet Beklentilerinin ve Memnuniyet Düzeylerinin Değerlendirilmesi, **Journal of Yaşar University**, 21 (6) Ocak, ss.3572-3597.

BUTLER, W., Richard; (2001), **Seasonality İn Tourism: Issues And Implications. İn Tom Baum And S Lundtorp (Eds)**, Seasonality İn Tourism**,** Oxford: Pergamon – Elsevier Science, ss. 5 – 22.

ÇALIŞKAN, Caner ve TOSUN, Cevat; (2013), Sürdürülebilir Turizm Gelişimi Açısından Turizmin Gelecek Nesil Üzerindeki Etkilerinin Paydaşlarca Algılanması, 14. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, Birinci Baskı, Detay Yayıncılık: Erciyes

ÇAVUŞ, Şenol ve TANRISEVDİ, Abdullah; (2000), Sürdürülebilir Turizm Ve Yerel Ölçekli Bir Sürdürülebilir Turizm Gelişme Modeli Önerisi, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi** 11, ss. 149 – 159.

CEYLAN, Tülay; (2001), Turizm Ve Sürdürülebilir Gelişme, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi,** 12, ss. 169 – 177.

CUCCIA, Tiziana ve RIZZO, Ilde ;(2011), Torism Seasonality In Cultural Destinations: Empirical Evidence From Sicily, **Tourism Managment,** 32, ss. 589-595.

DEMİR, Cengiz ve ÇEVİRGEN, Aydın; (2006a), **Turizm Ve Çevre Yönetimi,** Birinci Basım, Nobel Yayın: Ankara.

DEMİR, Cengiz ve ÇEVİRGEN, Aydın; (2006b), **Ekoturizm Yönetimi,** Birinci Basım, Nobel Yayın: Ankara.

DURAK, Şahin; (2014), Tarihi Çevrelerde Sürdürülebilir turizm Planlaması: Diyarbakır Tarihi Sur İçi Bölgesi Örneği, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır.

GÜNEL, Devrim, Özgür; (2009), Mevsimsellik, Mevsimlik İstihdam Ve Örgütsel Bağlılık: Konaklama İşletmelerinde Bir Araştırma, **İşletme Fakültesi Dergisi**, 10(2), ss. 197 – 217.

HARRY, Coccossis; (1996), **"Tourism And Sustainability: Perspectives And Implications", İç G. K. Priestley, J. A. Edwars And H. Coccossis, Sustainable Tourism? European Experiences",** Cab International, Wallingford, UK, ss.1 – 21.

HIGHAM, James ve HINCH, Tom; (2003), Sport, Space, And Time: Effects Of The Otago Highlanders Franchis On Tourism. **Journal Of Sport Management**, 17, ss. 235 – 257.

KAHRAMAN, Nüzhet ve TÜRKAY, Oğuz; (2004), **Turizm Ve Çevre,** Birinci Baskı, Detay Yayıncılık: Ankara.

KAYPAK, Şafak; (2010), Ekolojik Turizmin Sürdürülebilirliği, **Alanya İşletme Fakültesi Dergisi,** 2(2), ss. 93 – 114.

KILIÇ, Recep; ÇAKIR, Yasin Nuri; TEKER, Said Kerem ve ÇALIŞKAN, Adnan; (2013), Turizm Sektöründe Mevsimlik İstihdamın Sektör Çalışanlarının Örgütsel Bağlılıklarına Etkisi: Büyükada Konaklama İşletmeleri Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma, 9TH Internatıonal Conference: New Perspectıves In Tourısm And Hospıtalıty, ss. 974-984

KINACI, Bahar; ALBUZ, Nalan ve SEYHAN, Güneş; (2011), **Turizm Ve Çevre**, Birinci Baskı, Pegem Akademi: Ankara.

KUTER, Nazan ve ÜNAL, Emre; (2009), Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik Ve Sosyo – Kültürel Etkileri, **Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, 9(2), ss. 146-156.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9579/turizm-tesisleri.html , Erişim Tarihi: 09.03.2015.

LIN, H.C. ve Xiraxagar, S; (2006), Seasonality of hip fractures and estimates of season-attributable effects: a multivariate ARIMA analysis of population-based data, **Osteoporos Int**., 17 (6), ss. 795-806.

MASON, Peter; (2008), **Tourism Impacts, Planning And Management**, Elsevier Science&Technology: Amsterdam, Boston.

ÖĞMEN, Cengiz; (2010), Otel İşletmelerinde Mevsim Dışı Satışların Maliyet Yönetimi Açısından İncelenmesi Ve Örnek Bir Uygulama, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

ÖZDEMİR, Gökçe; (2014), **Destinasyon Yönetimi Ve Pazarlaması,** Birinci Baskı, Detay Yayıncılık: Ankara.

SARI, Yaşar ve YABANCI, Orhan; (2014), Sürdürülebilirlik Bağlamında Turizmde Mevsimsellik Olgusuna Genel Bir Bakış, 9TH Internatıonal Conference: New Perspectives In Tourısm And Hospıtalıty, ss. 415-430.

SARKIM, Mustafa; (2007), Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Turistik Ürün Çeşitlendirme Politikaları ve Antalya Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora tezi, İzmir.

SEYHAN, Güneş ve YILMAZ, B. Selin; (2010), Sürdürülebilir turizm kapsamında konaklama işletmelerinde yeşil pazarlama: Calista Luxury Resort Hotel. **İşletme Fakültesi Dergisi**, 11(1), ss. 51-74.

SOYBALI, Hasan Hüseyin, BAYTOK, Ahmet ve HOTAMIŞLI Mustafa; (2013), Environmentally-Sensitive Hospitality Enterprises: A Case Study in a Green-Star Certified Hotel in Turkey, International Conference on Economic and Social Studies, Burch University, Sarajevo, Mayıs 10-11 2013, ss.745-760.

TATLILIOĞLU, Kasım ve ERDOĞAN, Süleyman; (2012), Ekolojik Gelişme Ve Sürdürülebilir Kalkınmada İnsan Faktörünün Etkisi, **TURAN – SAM,** 2(13), ss. 135 – 140.

ÜNLÜÖNEN, Kurban; KARA, Mikail ve TOKMAK, Cüneyt; (2008), Turizmde Mevsimsellik Talep Dalgalanmalarının Azaltılmasında Futbol Organizasyonlarının Etkisi, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,** 7(24), ss. 313 – 324.

YEŞİLYAYLA, Hamit; (2013), X-12 Arıma Metoduyla Sosyo-Ekonomik Verilerin Analizi, Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

YILDIZ, Zafer; (2011), Turizmin Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi,** 3(5), ss. 54 – 71.

GÜMÜŞHANE VE TRABZON'DAN GEÇEN TARİHİ YOLLARIN, KÜLTÜR YOLLARI OLARAK, TANITIM VE TURİZM AMAÇLI KULLANIM POTANSİYELİ

Coşkun ERÜZ[1],
Selçuk ERBAŞ[2],
Raif KANDEMİR[3]
İmdat YILMAZ
Güngör ÜÇÜNCÜOĞLU

ÖZET

Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu'yu birbirine bağlayan coğrafik koridor Gümüşhane, coğrafik yapı, yükselti farklılıkları ve iklimsel çeşitliliğin bir sonucu olarak zengin hayvan varlığı ve flora, biyoçeşitlilige sahiptir. Ekolojik koridor olan Gümüşhane, tarihten bugüne madencilik, tarım ve ticaret kültürlerinin de geçiş güzergâhı olmuştur. Antik çağdan günümüze Karadeniz kıyılarından, Avrupa, Anadolu ile Orta Asya ve Çin arasında ticari ve askeri amaçlı ulaşımın sağlanması amacıyla birçok yol inşa edilmiş ve kullanılmıştır. Trabzon limanlarından başlayıp Gümüşhane ve ilçeleri, köy ve yaylalarından geçen Kültür Yolları'ndan bazıları şunlardır; MÖ401 de Ksenofon komutasındaki Yunan paralı askerlerinin kullandığı Anabasis Yolu (Onbinlerin Yolu), İpek Yolu, Satala Roma yolu, İran-Erzurum yolları, 1. Dünya savaşı Top yolları vd. tarihi güzergâhların bir kısmına ait yol, köprü, han, çeşme vb. yapılar mevcuttur. Uluslararası, ulusal ve bölgesel olarak bilinen ve turistik olarak merak ve ilgi uyandıran bu tarihi güzergâhlar, Gümüşhane ve çevresinde geçtikleri alanların doğal ve kültürel değerleri ile birlikte tanıtılması, eko turizm ve kültür turizmi için büyük potansiyele sahiptir.

Anahtar kelimeler: Kültür Yolu, İpek Yolu, Anabasis, Trabzon, Gümüşhane

ABSTRACT

Gumushane is a geographic corridor between Eastern Black Sea and Eastern Anatolia. Result of climatic diversity, geographical structure and elevation differences, region has a rich fauna, flora and biodiversity. Ecological corridor Gumushane had been the transition route from past to today for mining, agriculture and trade cultures. In ancient times to the present day from the shores of the Black Sea to Europe, Asia Minor , Central Asia and China in order to provide commercial and military transport built in many roads and used. Some of the Cultural Routes which are starting from the ports of Trabzon and passes through the Gumushane and district, highland villages, plateaus are; Xenophon's Anabasis Road which was used in 401BC by commander Xenophon and Greek mercenaries (Path of the Ten Thousand), Silk Road, Satala Roman road, the road of Iran-Erzurum, First World War Gun Roads et al. Historical routes still have a portion of the road, bridges, castels, inns, fountains and so on. This historic routes are international, national and regionaly well known as tourist curiosities and interests. Gümüşhane and around, introducing together with the natural and cultural values of the area they now possess a great potential for eco-tourism and cultural tourism.

Key Words: Culture Routes, Silk Road, Anabasis, Trabzon, Gümüşhane

[1] Yrd Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, coskuneruz@gmail.com,
[2] Arş. Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi,
[3] Doç. Dr. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.

GİRİŞ

Dünya turizminde önemli bir yer tutan ve ülkemizin de daha fazla pay almak için çaba gösterdiği sağlık turizmi, kurvaziyer turizmi, kültür turizmi dışında, Türkiye 2023 Turizm Strateji Planı'nda; ülkemiz ve Karadeniz koşullarına uygun kırsal turizm, eko turizm ve yayla turizminin de geliştirilmesi, önem ve öncelik verilen alanlardır. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006).

İnsanlığın geçmiş ve bugününe ait olan, somut ve soyut her türlü eseri, yaşamın her aşamasını kapsayan kültüre yönelik olarak gerçekleştirilen ve ilgilenilen toplumu ve mekânı tanıma, öğrenme ve yaşama amaçlı kültür turizmi, son yıllarda artan bir ilgi görmektedir. Dünya Turizm Örgütü, yapılan turizm seyahatlerinin %37'sini kültür turizmin oluşturduğunu ve bu talebin her yıl %15 oranında artacağını tahmin etmektedir (Uygur ve Baykan, 2007: 32)

Kültür turizminde bir alanın turist tarafından ziyaret edilmesinin ana nedeni, o alanın özgün kültürel ve miras özellikleri ile turistin kendi kültür mirası arasında kurduğu ilişkidir. Miras turizmine ilişkin başka bir görüşe göre ise bu özel turizm türü, geçmişin şimdiki zamanda canlanmasını, yeniden yaşanmasını bir fırsat olarak sunmaktadır (Ugur,2008: 7)

Son yıllarda Kültür Yolları kültür turizminde yeni bir yaklaşım olarak yer almaya başlamıştır. Kültür yolu kavramı, ICOMOS-CIIC (International Committee on Cultural Routes) tarafından yapılan tanımlamada, toplumların karşılaşmalarına, hareketlerine, diyaloglarına, zaman ve yer olgusu içinde kültürlerin çaprazlanmasına dayandırılmaktadır. Şubat 2005'te UNESCO tarafından kültür yolları, dünya mirası kategorilerinden birisi olarak kabul edilmiştir. UNESCO'nun hazırladığı Dünya Mirası Listesi ve Dünya Mirası Aday listesinde insanlığın ortak mirası olan kültür yolları önemli bir yere sahiptir. 2007 yılı itibarıyla, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde; *Routes of Santiago de Compostela in France* (1998) Fransa, *Route of Santiago de Compostela* (1993) İspanya gibi kültür yolu örnekleri bulunmaktadır. Bunlardan *Santiago de Compostela*, aynı zamanda Avrupa Konseyi'nin belirlediği 24 kültür yolu arasında da bulunmaktadır (Uğur, 2008;7-27)

Dünyada ve özellikle Avrupa'da kültür turizmi ve kültür yolları konusunda uluslar arsı düzeyde çalışmalar yapılırken Türkiye'de kültür yolları üzerine, gönüllülerce projelendirilen Likya Yolu ve St. Paul Yolu, Evliya Çelebi Yolu, Karia Yürüyüş Yolu, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından çalışmaları başlatılan İpek Yolu ve Frigya Kültür Yolu, Avrupa Konseyi ile Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından uluslararası boyutta ortaklaşa yürüttüğü Şarap Yolları ve yabancı gruplarca projelendirilen İbrahim Yolu gibi yollar dışında önemli sayılabilecek bir proje bulunmamaktadır. Hâlbuki Türkiye sahip olduğu kültürel çeşitliliği, kültürel ve tarihi mirası, coğrafi konumu, doğal güzellikleri, kültür ve turizm alanında uzmanlaşmış kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimleri, üniversiteleri ve yetişmiş konusunun uzmanı İnsan kaynakları ile bu alanda önemli bir potansiyele sahiptir. (Uğur,2008;4, URL:1,2,3)

Turizmde yerelleşme, turizmin küreselleşmesi karşısında yerini almıştır. Yeni turist eğilimlerinde yerel kültür ve doğanın keşfedilmesi, denenmemişi deneme, egzotik ortamlarda tatil

yapma gibi isteklerin artması, turizmde yerelliğin önemini gündeme getirmiştir. İşte kitle turizmi ve klasik turizm anlayışından farklı olan eko turizm, kültür turizmi, kırsal turizm, özel ilgi turizmi, tarım turizmi, dağ turizmi, gastronomi turizmi vb.nin günümüzde bu denli tercih edilmesinin ardında bu yönelişler yatmaktadır. Turizmde yerelleşmenin bir başka görüntüsü, bir yerde turizmin geliştirilmesi ve yönetiminde merkezi yönetim yerine "yerel aktörlerin" ön plana çıkmasıdır. Birçok destinasyonda yerel yönetimler, yerel halk, sivil toplum kuruluşları, yerel ekonomi temsilcileri ve turizm işletmecileri hep birlikte, turizmi "yerinden" ve "yerel katılımcılıkla" yönetmektedirler. Turizmin yerel kalkınmanın itici gücü olarak görülmesi, yerel eylem grupları vasıtasıyla "yerel turizm projeleri" nin hazırlanması ve uygulanmasını beraberinde getirmektedir. (Emekli vd. 2006; 4 , URL:4)

Sürdürülebilir turizmin en önemli temeli kültürel ve doğal miras alanlarının korunması konusunda, toplumsal bilincin oluşması ve koruma bilincinin geliştirilmesine dayanmaktadır. Sürdürülebilir turizm planlaması ile turizmin gelişimi iyi yönetilerek çekiciliklerin korunması ve turizmin gelişmesi arasında bir uyum sağlanmalıdır (Küçük,2013:35-37, URL:5)

Kültür yollarının geçtiği, kültürel ve doğal mirasların bulunduğu kırsal alanlarda kalkınma ekonomik, kültürel ve sosyal bakımdan bütüncül bir yaklaşımı gerektiren bir bileşendir. Kırsal turizm, kırsal kalkınmanın araçlarının en önemlilerinden birisidir. Son yıllarda gerek gelişmekte olan ülkelerde ve gerekse gelişmiş ülkelerde kırsal turizmin önemi gitgide artmaktadır. Hem turist profilindeki hem de tüketim kalıplarındaki değişiklikler doğal, kültürel çevrenin koruma, kullanma dengesi içinde kullanımını öngören 'Yumuşak turizm', 'Eko-Turizm', 'Sürdürülebilir Turizm' gibi yeni turizm kavramlarının özünü, ekonomik yönden verimli, toplumsal açıdan sorumlu ve çevre-doğa bağlamında sorun yaratmayan uygulamalar oluşturmaktadır. Çevrenin korunmasında turizmin fiziksel planlamasının önemi büyüktür. Sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi için turizmin fiziksel planlamasında mekanın rasyonel şekilde kullanılması gerekmektedir (Akşit,2007; 442)

Türkiye'nin doğal kaynakları turizm sektörünün hizmetine sunulurken, koruma-kullanma dengesinin kullanma lehine bozulduğuna ve birçok turistik yörenin ve doğal çevrenin fiziki ve doğal altyapı eşiklerinin aşıldığına tanık olmaktayız. Son yıllarda, ormanların, yaylaların, kıyıların, zengin tarih ve kültürel mirasın her geçen gün bir parçasının yok edilmesine ve tahribatına tanık olmaktayız (URL:6, URL:7)

Kültürel, doğal değerleri ve mirasları barındıran alanlarda yatırım ve turizm faaliyeti yürütmek için öncelikle; kültür turizmi, kırsal turizm (yayla Turizmi), eko turizm yapılmaya uygun (coğrafik, ekolojik, kültürel ve sosyal uygunluk) alanların ve sahip oldukları değerlerin tespiti ve haritalandırılma gereği vardır. Özgünlüğünü kaybetmiş, yapısal ve kültürel olarak bozulmuş alanlarda sürdürülebilir Turizm yapılması mümkün değildir.

Bu çalışmada doğa ve kültür turizmi kapsamında önemli bir potansiyeli olan ve Trabzon-Gümüşhane-Bayburt illerinden geçen Kültür Yollarında; Onbinlerin yolu(Anabasis), İpek Yolu, Sürmene-Satala Roma yolu ve Trabzon-İran Kervan yolları incelenmiştir. Bu yollar tarihi miraslar olmaları yanında geçmişte ülkeleri, şehirleri, bölgeleri, kültürleri ve insanları birbirine bağlayan

kültürel ve tarihi boyutları olan, doğru bir planlama ve uygulama ile bölgede doğa, kültür turizmine ve sürdürülebilir turizme katkı sağlayabilecek potansiyele sahiptir.

YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bu çalışma iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada Trabzon-Gümüşhane-Bayburt bölgesinde antik çağdan bugüne kullanılan tarihi yollara ait bilgi ve belge derlenerek, tarihi haritalar ve seyyah raporlarında belirtilen yolların geçtiği güzergâhlar incelenmiştir. Elde edilen bilgi ve belgeler kullanılarak Kültür Yolu olabilecek tarihi yol güzergâhlarda yerinde tespit çalışmaları yapılıp, bilgi teknolojileri destekli haritaları çıkarılarak belgelendirilmiştir.

Tarihi yolların antik çağdan günümüze denize ulaştığı Trabzon Limanı ve Sürmene (Araklı) limanları , Doğu Anadolu, Ortadoğu ve Orta Asya'nın denize, İstanbul ve Avrupa'ya açılan önemli kapılar idi. Bu limanlardan, Anadolu ve Orta Asya' ya ordu ve kervanların ulaşabilmesi için Trabzon-Gümüşhane ve Bayburt arasında coğrafik ve iklimsel şartlara göre uygun güzergâhlardan geçen yollar inşa edilmiş ve kullanılmıştır. Bölgede ticaret, güvenlik ve ulaşım için kullanılmış olan ve Kültür Yolu ve sürdürülebilir kültür ve eko turizm rotası olabilecek en önemli güzergâhlar belirlenmiştir. Belirlenen güzergâhlar Şekil 1 de verilmiş ve aşağıda açıklanmıştır.

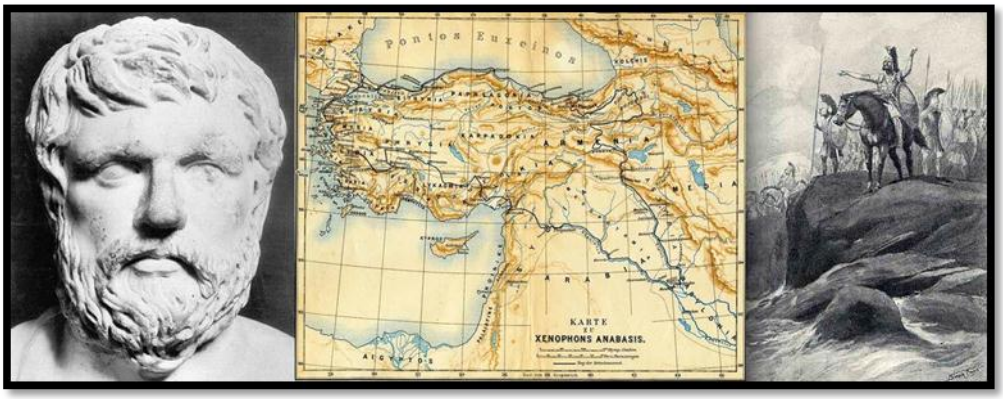

Şekil 1: Trabzon-Gümüşhane den Geçen tarihi Yolların Güzergahları

(Google Earth Version 7.1.2.2041)

Antik çağdan 20. Yüzyıla kadar kullanılan tarihi yollar, sahip oldukları değerler ve geçtikleri güzergâhlar aşağıda verilmiştir.

1. Bölgede bulunan tarihi güzergâhlardan en eski ve bilineni MÖ 401 de paralı Yunan askerlerinin, komutan ve tarihçi Ksenofon komutasında, Trabzon limanına ulaşmak için kullandıkları ve ANABASİS olarak adlandırılan seyahatin güzergâhıdır (Onbinlerin Yolu). Anabasis Güzergâhı; Bayburt-Aydıntepe (Hart)-Salmankas-Yağmurdere-Taşköprü-Maçka-Trabzon hattından geçer (Şekil 2,3). Trabzon a ulaşan en kısa yollardan olan bu güzergâh Maçka-Taşköprü arasında güzergâh değişiklikleri olmakla birlikte 19. Yüzyıla kadar, kervanlar tarafından aktif olarak kullanılmıştır. Güzergâh üzerinde tarihi yol dışında, kaleler, köprüler, yerleşim yerleri bulunmaktadır.

Şekil 2: Ksenofon ve Askerlerinin Perslerle Savaş Sonrasında Trabzon a Ulaşmak için Geçtiği Yol (Wikipedia).

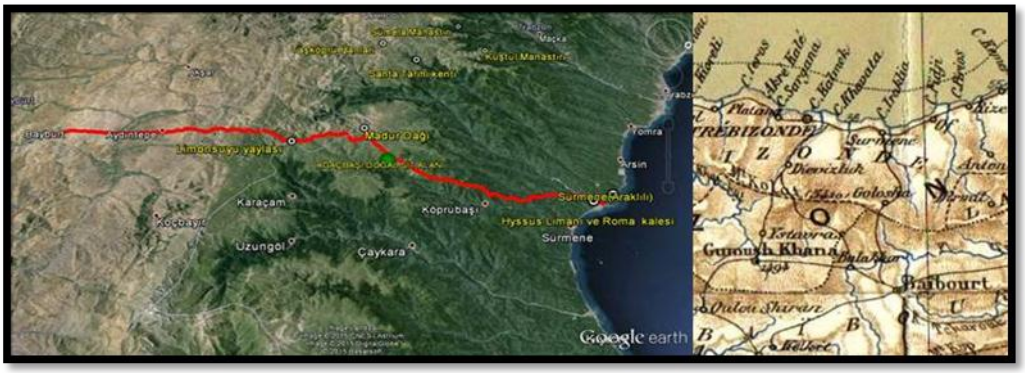
Şekil 3: Ksenofon ve Askerlerinin Perslerle Savaş Sonrasında Trabzon a Ulaşmak için Bayburt – Trabzon Arasındaki Güzergah (Google Earth Version 7.1.2.2041, Baldwin and Cradock ,1837)

2. MS 131-132 de Arrianus un yazdığı "Periplo" adlı eserinde bahsettiği Roma kalesi ve limanı olan Sürmene(Araklı) Hyssus tan başlayıp Çatak-Yağmurdere-Yayladere-Pirahmet- -Kelkit-Satala askeri yol güzergâhı (Şekil 4). Bu güzergah üzerinde ikisi Roma kalesi olmak üzere pekçok, kale, köprü, Roma imparatorluğunun garnizon kenti Satala başta olmak üzere tarihi yerleşimler, özgün kültürel varlıklara sahip köyler ve yaylalar vd değerler bulunmaktadır.,

Şekil 4. Sürmene (Araklı) ve Trabzon ile Roma İmparatorluğun Garnizon kenti Satala Arasındaki Yol Güzergâhı (Google Earth Version 7.1.2.2041,wikipedia)

3. Karadeniz Limanlarından Bayburt'a ulaşan en kısa ve rahat yol güzergâhı olan ve Evliya Çelebi Seyahatnamesinde belirtilen, 1. Dünya savaşında Kars a askeri malzeme taşınmasında Trabzon-Erzurum-Kars yoluna alternatif olarak kullanılması düşünülen ve 1970 e kadar katırcı yolu olarak taşımacılıkta aktif olarak kullanılan, Sürmene(Araklı)-Çavuşlu-Kava Düzü-Ağaçbaşı Bataklığı-Madur Dağı-Aşot geçidi- limonsuyu-Aydıntepe- Bayburt Kervan Yolu güzergâhı (Şekil.5). Bu güzergâhta Turizm amaçlı kullanılmaya uygun, kaleler, 12 civarında cami ve kilise, 100 den fazla tarihi konak, güzergahın 7 farklı noktasında 10-12 tarihi han yapısı , Dede Korkut hikayelerine ve Evliya Çelebi Seyahatnamesi ne konu olmuş olan Türkiye'nin en büyük yüksek rakım bataklığı (Ağaçbaşı Bataklığı Doğal Sit alanı) mevcuttur (Bilgin, 1990; 31,URL:8)

Şekil 5. Sürmen(Araklı)-Bayburt Kervan Yolu Güzergâhı

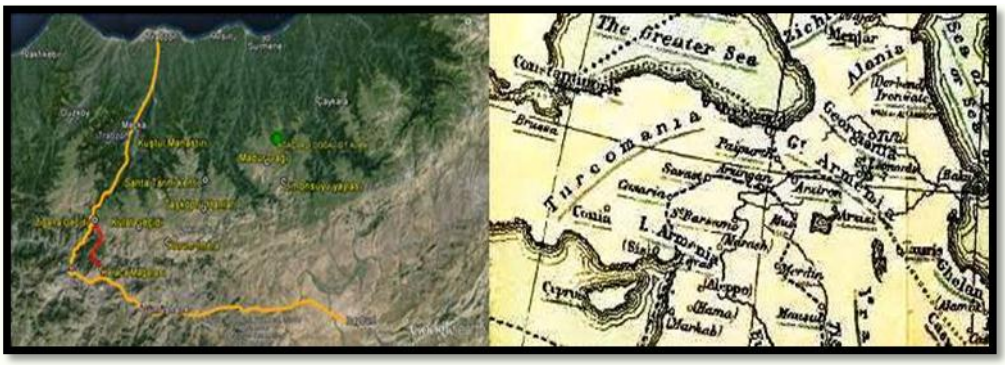
(Google Earth Version 7.1.2.2041, Donekian,1892)

4. İpek Yolu rotaları; Tarihi ipek yolu ve sonraki dönemlerde Trabzon-Erzurum-Tebriz güzergâhı olarak kullanılan ve mevsime ve döneme göre değişiklik gösteren Trabzon-Gümüşhane-Bayburt ya da Trabzon-Bayburt hattının birincisi Maçka dan dan sonra üç kola sahipti. a) Trabzon-Maçka- Larhan- İsrafil Hanları- (ya da Hocamezarı rotası)- Kolat Boğazı- Uğurtaşı köyü Bozbent geçidi-Mescitli- Gümüşhane-Bayburt rotası b) Maçka- Larhan-Kolat- Hanzarya geçidi-Kurum-İmera tarihi yerleşimleri-Gümüşhane-Bayburt güzergahı, c) üçüncü kol Maçka- Taşköprü- Yağmurdere-Salmankas (Balahor)-Aydıntepe-Bayburt rotası idi (Hülagü ve Bolat, 2012;5) . Bu rotalar üzerinde pekçok kale, köprü, tarihi yerleşim, yayla, orman vd. doğal ve kültürel değer bulunmaktadır.

Şekil 6. Trabzon-Maçka- Kolat, Hanzarya ve Salmankas Geçitleri Bayburt Güzergâhları (Google Earth Version 7.1.2.2041,wikipedia)

5. İpek Yolu rotalarından Trabzon-Gümüşhane-Bayburt hattının ikincisi Antik çağdan günümüze kesintisiz olarak kullanılan 1400lerde Marko Polonun geçtiği ve 19. Ve 20. Yüzyılda çağın tekniğine ve araç geçişine uygun olarak yeniden yapılan Zigana yoludur. Doğu Karadeniz in 2000m ile yaz kış ulaşıma imkân sağlayan tek geçidi olan Zigana geçidinden geçen ve Trabzon-Maçka-Hamsiköy-Zigana Geçidi-Zigana Köyü-Torul-Gümüşhane (ya da Zigana geçidi-İkisu-Gümüşhane)-Bayburt güzergâhının kullanıldığı bu yol, kısmi değişikliklerle, günümüzde de Trabzon-İran transit yolu olarak aktif olarak kullanılmaktadır. (şekil 7)

Şekil 7. Marko Polo Yolu Olarak ta Bilinen Zigana Güzergahları

(Google Earth Version 7.1.2.2041, Polo,2014)

Bölgede İncelenen tarihi yol güzergâhları dışında, iller ve ilçeler arasında ve köylerden yaylalara ulaşımı sağlayan ve kırsal Turizm, Kültür ve Eko Turizm kapsamında değerlendirilecek çok sayıda yol bulunmaktadır. İncelenen rotalar uluslararası düzeyde bilinen ve ilgi çeken rotalar olmaları dolaysı ile Kültür Yolu kapsamında öncelikli olarak irdelenmiştir.

İRDELEME VE SONUÇ

Trabzon-Gümüşhane-Bayburt arasında bulunan tarihi yollar, dünyada bilinen ve merak edilen yollar olması dolaysı ile Kültür Yolları olma potansiyeli yüksek ve de bölgenin tanıtımı ve turizmi için çok önemli yollardır. Bu yollar deniz kıyısından başlayıp, Trabzon ve diğer kıyı kentleri ile birlikte Maçka'dan, Gümüşhane merkez ve Torul, Kelkit ilçelerinden ve Bayburt merkez ve Aydıntepe ilçelerinden geçmektedir. Aynı şekilde kent merkezleri harici yol güzergâhlarında pek çok tarihi yerleşim, yayla ve doğal ve kültürel varlık bulunmaktadır. Tarihi yolların turizm planlaması bölgede kültür, doğa, kırsal vb turizm çeşitleri ile birlikte geçtikleri alanlarda bütüncül planlama yapılmasını sağlama, illerin ortak planlama yapma ve turizm aktivitesi gerçekleştirmesini sağlama potansiyeline sahiptir. Ancak turizm planlaması; uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel anlamda gerekli olduğu kadar dikkatle ve özenle ele alınması gereken hassas bir konudur (Anonim 2007,35-38). Bu konuda Özdemir (2006: 2) in; turizm, toplumsal refah ve gelişme bakımından önemli bir potansiyele sahip olmasına karşın, aynı zamanda kendi kaynaklarını yok edebilecek bir potansiyele de sahiptir öngörüsü kesinlikle dikkate alınmalıdır. Planlama ve uygulamada sürdürülebilir, bütünleşik ve ortak planlama

yapılmaması durumunda beklenen gelişme yerine yanlış planlama, yapılaşma ve uygulamalarla ekonomik, sosyal ve kültürel sorun yaratma ihtimali yüksektir.

Gunn (1988;5) bir alanda kültür, doğa ve kırsal turizm yapılabilmesi için, bir sürecin önceden tahmin edilmesi, planlanması gerekir. Bir geleceği biçimlendirmek üzere planlamanın bulunmaması bazı işleyiş yanlışlıklarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır, uyarısında bulunmaktadır. Bu uyarı Kültür Yollarının kullanılması sürecinde mutlaka dikkate alınması gereken önemli bir öngörüdür.

Türkiye'de ve Karadeniz de kültür yolları, UNESCO ve Avrupa Konseyi programına uygun olarak planlanmalı ve projelendirilmelidir. Bunun için tarihi yol güzergâhları haritalandırılarak, sertifikalandırılmalı, tüm paydaşların katılımı ile kısa ve uzun süreçli koruma –kullanma dengesi gözetilmiş sürdürülebilir turizm planlaması yapılmalı, güzergâhlar işaretlen dirilmelidir. Kültür Yollarının tanınır kılınması içim, basılı materyal ve dijital portallarda tanıtım yapılmalıdır.

Kültür Yolları, Kültür ve doğa turizminde yer almak isteyen Trabzon ve Gümüşhane'nin sahip olduğu doğal ve kültürel varlıkların korunabilmesi için, turizmin uygulama aşamasında; çevre koruma ve düzenleme projeleri, maddi ve soyut kültür varlıklarının tespit, tescil, koruma ve restorasyon projeleri geliştirilmeli, güzergâhta gerçekleştirilecek faaliyetlerin çerçevesi ve sınırları net olarak belirlenmeli ve tahribatları önleyici tedbirler alınmalıdır.

Özellikle konaklama noktalarında sürdürülebilir turizm için; Master plan, Altyapı ve üst yapı planlaması, restorasyon ve koruma, inşa ve uygulama, denetim, değerlendirme, düzeltici eylemlerle yeniden organize etme titizlikle uygulanması gereken süreçlerdir.

Trabzon ve Gümüşhane yaylalarının da içinde olduğu Karadeniz yaylaları ve doğa turizminin kalbi Uzungöl ile Ayder de olduğu gibi plansız şekilde turizmin geliştiği bölgeler, zaman içerisinde çevresel ve sosyal sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar hem yerel halk, hem de turistler için sakıncalıdır ve sonuçta pazarlamada zorluklara neden olmaktadır. Bununla beraber, elde edilmesi beklenen ekonomik katkılarının miktarı da zamanla azalmaktadır. Özdemir (2006; 2) tarafından belirtildiği gibi, plansız gelişen bölgeler, planlı gelişen turizm bölgeleri ile hiçbir şekilde rekabet edememektedir. Her ne kadar plansız gelişen turizm bölgeleri tekrar planlanabilse de, bu durum için oldukça fazla zaman ve finansal yatırım gerekmektedir.

Bölgeden geçen ve Kültür Yolları potansiyeline sahip tarihi yollar ve sahip oldukları kültürel ve doğal mirasların korunması ve sürdürülebilir kullanımında, yolların geçtiği alanların yerel yöneticilerine oldukça önemli sorumluluk düşmektedir. Çünkü yerel yöneticiler yerele ve yerel değerlere ilişkin daha ayrıntılı bilgiye sahiptir ve yerelde yapılacak faaliyetlerde çabuk karar verebilirler. Ayrıca yerel yöneticilerin yörede iyi yönetişim kurallarına göre uygulayacağı kalkınma politikaları ekonomik kalkınmanın yanı sıra, sosyo-kültürel gelişmeyi de sağlayacaktır. (Küçük, 2013; 36, URL:9).

Çevreye duyarlı, sosyal sorumluluk bilincine sahip turizmde, kapsamlı çalışmaların yürütülmesi amacıyla, kamu kesimi ile birlikte sektör temsilcileri, yerel kanaat önderleri, medya ve sivil toplum örgütlerinin katılımcı ve işbirlikçi planlama ile eşgüdümlü olarak çalışması daha hızlı

sonuç alınması ve toplumsal oto kontrol sağlanması ve hesap verebilirlik adına önemlidir. (Ataöv, 2007:142,URL:10)

Bölgede bulunan tarihi yol güzergâhlarında bulunan yerleşim, yayla vd alanlarda yapılacak planlamanın temelini, ekonomik gelişimi destekleyen; fiziksel düzeyde uygulanabilir; toplum yönelimli ve sürdürülebilir turizm ilkesi oluşturmalıdır(URL:6). Planlamaların yönetim ve uygulama aşamalarında katılımcı ve sürdürülebilir gelişim niteliklerine sahip stratejik planlama anlayışı benimsenmeli, planlamanın fonksiyonel olmasına ve her aşamasında hesap verebilirliğe önem verilmelidir

Uygur ve Baykan'ın (2007;46) belirlediği gibi, insanların kültürel alanlara ve o alanlara özgü farklılıklara yönelik seyahatleri giderek artırmaktadır. Bunun için bölgedeki tarihi yol güzergâhlarında plansız yapılaşmaya (altyapı ve üst yapı) ve yörenin kültürel dokusuna uygun olmayan hiçbir mimari yapıya izin verilmemesi gerekmektedir. Yerel kültür değerlerinin korunması konusunda, yöreye ait kültürel miras önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, anıtsal yapıların veya yöre mimarisini yansıtan yapı veya yapı topluluklarının restorasyonları yapılarak, turistik amaçlarla kullanılması yönünde kamu ve özel sektör, mülk sahiplerine yönelik özendirici önlemler ve desteklerin sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

AKSİT,S.,2007. Doğal Ortam Duyarlığı Açısından Sürdürülebilir Turizm, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** Say : 23 Y l : 2007/2 (441-460 s.) .

ANONİM, 2014, The Travels of Marco Polo, published by eBooks@Adelaide ,

ANONİM,2006,35-38 TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Ankara,

ATAÖV, A., OSMAY, S.,2007, Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım, **METU JFA** 2007/2

BALDWİN ve CRADOCK ,1837, Turkish empire -London, (wikipedia harita)

BİLGİN,M.,1990,Sürmene, Sürmene Belediyesi Kültür Yayınları,696 s

DONEKIAN, D., 1892, Cliquez sur l'image-trebizonde_Paris, Plon

EMEKLİ, G., İBRAHİMOV, A., SOYKAN, F., 2006. Geographical Perspectives on Globalization of Tourism and the Situation of Turkey, **Aegean Geographical Journal**, VOL. 15, 1-16,

HÜLAGU,M.,BOLAT,G., 2012,Silk Road and The Role of The Caravansaries on The Trade and Social Life: Case of the Mid-Anatolia 1-23 (http://www.metinhulagu.com/images/dosyalar/20120312005745_0.pdf)

KÜÇÜK, M.,2013. Çamlık Kasabası Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi İçin Çözüm Önerileri , **IJSES** 3(2), 35-45

POLO, M.(2014) https://ebooks.adelaide.edu.au/p/polo/marco/travels/introduction.html

ÖZDEMİR ,G.,2006, Resort Planaması: Turizm Planlaması İçindeki Yeri ve Önemi **Journal of Yaşar University**, [S.l.], p. 239 – 253,

UĞUR,E., Kültür Turizmi Bağlamında Kültür Yolları: Türkiyede'ki Kültür Yolu Örnekleri Üzerine Bir İnceleme, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, 120s)

UYGUR, M., BAYKAN, S.,2007, Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri, **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi** Yıl: 2007 Sayı: 2 sayfa 30-49,

URL:1, http://www.timeturk.com/m/haber.asp?id=394844

URL:2,http://www.sabah.com.tr/turizm/2014/01/13/unutulmus-patika-yollar-turizme-kazandirildi

URL:3, http://cultureroutesinturkey.com/tr/aziz-paul-yolu/ , http://cultureroutesinturkey.com/tr/likya-yolu/

URL:4 URL:4 http://cografya.ege.edu.tr/15-1.pdf

URL:5http://www.nobel.gen.tr/Makaleler/JABS-Issue%201-b1061bcdd9f247fe98723a08d9ca3b7a.pdf

URL:6,http://www.euractiv.com.tr/turizm/link-dossier/turizmde-altyapi-planlama-ve-yatirim-sorunlari-cozum-onerileri-ve-avrupa-ulkelerinde-durum-000066

URL:7 http://dergipark.ulakbim.gov.tr/adyusbd/article/view/5000041832/5000039360)

URL:8 www.kervanyolu.org

URL:9 http://www.nobel.gen.tr/Makaleler/JABS-Issue%201-b1061bcdd9f247fe98723a08d9ca3b7a.pdf

GÜMÜŞHANE TURİZMİ İÇİN HAVZA BAZLI SÜRDÜRÜLEBİLİR, BÜTÜNLEŞİK PLANLAMA YAKLAŞIMI: KURUM (KROMNİ) HAVZASI

Coşkun ERÜZ[1]
Güler ERÜZ[2]
Selçuk ERBAŞ[3]
Raif KANDEMİR[4]

ÖZET

Doğu Karadeniz'i Doğu Anadolu'ya bağlayan, turizm için marka değeri olan pek çok ekolojik, jeolojik ve tarihi-kültürel alana sahip olan Gümüşhane de turizm, Karaca Mağarası gibi tekil tanıtım ve pazarlamaya dayalıdır. Sürdürülebilir turizm için; marka ve cazibe değeri olan yapı ve alanların, havza bazlı, koruma temelli, kültür ve ekoturizm yaklaşımıyla bütüncül planlanma ve tanıtımına ihtiyaç vardır. Bu yaklaşım, turistlerin kalış süresini ve ekonomik getiriyi arttıracaktır. İlin önemli cazibe merkezlerine örnek; Karaca Mağarasının içerisinde bulunduğu Kurum (Gorom-Kromni) Havzası; Yeşilırmak (Satala-Tomara) Havzası; Artebel-Gavurdağı Havzası verilebilir. Bu çalışmada, il turizminin lokomotifi, çok sayıda doğal ve tarihi varlığa sahip Kurum Havzası irdelenmiştir. Yaklaşık 30km uzunluğa sahip bu havzada; endemik türler, orman, yayla, kayalık ekosistemleri yanında 10dan fazla mağara ve kaya tırmanış alanları, kanyon, peri bacaları vb. jeositlerede sahiptir. Havza; tarihi İpek ve kervan Yolları, maden Ocakları, 12 cami, 2 manastır, 70 ten fazla kilise, 80 civarında tarihi ev ve konak. 4 kemer köprü, 10 dan dan fazla anıtsal çeşme vd. kültür varlığına sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Gümüşhane, Havza bazlı planlama, Kurum(Kromni) Vadisi, kültür ve ekolojik turizm

ABSTRACT

Gumushane is a geographical and cultural corridor between Eastern Black Sea and Eastern Anatolia. Region is hosting many geological and historical-cultural areas which brand value for ecotourism (fauna, flora, biodiversity) and cultural tourism. When examined current practices, , tourism appears to be based on individual asset promotion and marketing such as Karaca Cave of the province. Effective and sustainable tourism for Gümüşhane; brand value and charm of the assets and the watershed-based areas should be plannned , as conservation-based culture and ecotourism approach. Determination of brand value in terms of tourism will increase the length of stay of tourists and economic returns. Some of the City's major attractions are the Karaca Cave (chrome) Basin; Santa (Yanbolu) -Yağmurder Basin; Yeşilırmak (Satala-Tomara) Basin; Zigana Mountain Basin; Artebel-Gavur Dağı mountain basin etc. In this study, The Kurum Valley which has many natural and historical value and important tourism potential of the basin have been analyzed. this basin, with approximately 30 km in length, has endemic species, ecosystems of forests, pastures and rocks, potential geosites such as caves and rock climbing areas and canyons. The basin has also routes of the ancient Silk Road caravans, mines, 12 mosques, 2 monasteries, more than 70 churches, historic mansions and about 70 houes. 4 arch bridges, more than 10 monumental fountains etc.

Key words : Gümüşhane, Valley based planning, Kurum(Kromni) Valley, Culture and echo tourism

[1] Yrd Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, coskuneruz@gmail.com
[2] Dr. Mimar, Karadeniz Teknik Üniversitesi,
[3] Arş. Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi,
[4] Doç. Dr. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.

GİRİŞ

İnsanlığın geçmiş ve bugününe ait olan, somut ve soyut her türlü eseri, yaşamın her aşamasını kapsayan kültüre yönelik olarak gerçekleştirilen ve ilgilenilen toplumu ve mekânı tanıma, öğrenme ve yaşama amaçlı kültür turizmi, son yıllarda artan bir ilgi görmektedir. Dünya Turizm Örgütü, yapılan turizm seyahatlerinin %37'sini kültür turizmin oluşturduğunu ve bu talebin her yıl %15 oranında artacağını tahmin etmektedir (Uygur ve Baykan, 2007: 32)

Kültür turizminde bir alanın turist tarafından ziyaret edilmesinin ana nedeni, o alanın özgün kültürel ve miras özellikleri ile turistin kendi kültür mirası arasında kurduğu ilişkidir. Miras turizmine ilişkin başka bir görüşe göre ise bu özel turizm türü, geçmişin şimdiki zamanda canlanmasını, yeniden yaşanmasını bir fırsat olarak sunmaktadır (Ugur,2008: 7)

Turizmde yerelleşme, turizmin küreselleşmesi karşısında yerini almıştır. Yeni turist eğilimlerinde yerel kültür ve doğanın keşfedilmesi, denenmemişi deneme, egzotik ortamlarda tatil yapma gibi isteklerin artması, turizmde yerelliğin önemini gündeme getirmiştir. İşte kitle turizmi ve klasik turizm anlayışından farklı olan eko turizm, kültür turizmi, kırsal turizm, özel ilgi turizmi, tarım turizmi, dağ turizmi, gastronomi turizmi vb.nin günümüzde bu denli tercih edilmesinin ardında bu yönelişler yatmaktadır. Turizmde yerelleşmenin bir başka görüntüsü, bir yerde turizmin geliştirilmesi ve yönetiminde merkezi yönetim yerine "yerel aktörlerin" ön plana çıkmasıdır. Birçok destinasyonda yerel yönetimler, yerel halk, sivil toplum kuruluşları, yerel ekonomi temsilcileri ve turizm işletmecileri hep birlikte, turizmi "yerinden" ve "yerel katılımcılıkla" yönetmektedirler. Turizmin yerel kalkınmanın itici gücü olarak görülmesi, yerel eylem grupları vasıtasıyla "yerel turizm projeleri" nine hazırlanması ve uygulanmasını beraberinde getirmektedir. (Emekli vd. 2006; 4 , URL:1)

Sürdürülebilir turizmin en önemli temeli kültürel ve doğal miras alanlarının korunması konusunda, toplumsal bilincin oluşması ve koruma bilincinin geliştirilmesine dayanmaktadır. Sürdürülebilir turizm planlaması ile turizmin gelişimi iyi yönetilerek çekiciliklerin korunması ve turizmin gelişmesi arasında bir uyum sağlanmalıdır (Küçük,2013:35-37, URL:2)

Yerel kalkınmada önemli bir etken olan Kırsal turizm, kırsal kalkınmanın araçlarının en önemlilerinden birisidir. Son yıllarda gerek gelişmekte olan ülkelerde ve gerekse gelişmiş ülkelerde kırsal turizmin önemi gitgide artmaktadır. Hem turist profilindeki hem de tüketim kalıplarındaki değişiklikler doğal, kültürel çevrenin koruma, kullanma dengesi içinde kullanımını öngören 'Yumuşak turizm', 'Eko-Turizm', 'Sürdürülebilir Turizm' gibi yeni turizm kavramlarının özünü, ekonomik yönden verimli, toplumsal açıdan sorumlu ve çevre-doğa bağlamında sorun yaratmayan uygulamalar oluşturmaktadır. Çevrenin korunmasında turizmin fiziksel planlamasının önemi büyüktür. Sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi için turizmin fiziksel planlamasında mekanın rasyonel şekilde kullanılması gerekmektedir (Akşit,2007; 442)

Türkiye'nin doğal kaynakları turizm sektörünün hizmetine sunulurken, koruma-kullanma dengesinin kullanma lehine bozulduğuna ve birçok turistik yörenin ve doğal çevrenin fiziki ve doğal altyapı eşiklerinin aşıldığına tanık olmaktayız. Son yıllarda, ormanların, yaylaların, kıyıların, zengin

tarih ve kültürel mirasın her geçen gün bir parçasının yok edilmesine ve tahribatına tanık olmaktayız (URL:3, URL:4)

Kültürel, doğal değerleri ve mirasları barındıran alanlarda yatırım ve turizm faaliyeti yürütmek için öncelikle; kültür turizmi, kırsal turizm (yayla Turizmi), eko turizm yapılmaya uygun (coğrafik, ekolojik, kültürel ve sosyal uygunluk) alanların ve sahip oldukları değerlerin tespiti, haritalandırılması ve planlanması gereği vardır. Turistin görmek istediği yerlere ait doğal güzellikler, tarihi eserler, sosyal etkinlikler, ulaşım ve barınma olanakları vs. ile ilgili bilgiler geleneksel olarak basılı haritalar, broşürler, kataloglar, kitaplar, gazeteler, daha önce aynı yeri ziyaret etmiş olanların verdiği bilgiler de geleneksel bilgi dağıtımında kullanılmaktadır. Günümüzde iseturistler daha çok Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) temelli dijital haritalar ve web tabanlı Turist Bilgi Sistemleri (TBS) aracılığı ile aradıkları bilgilere basit ve hızlı bir biçimde erişebilmektedir (Asri vd. 2010:152)

Turistik cazibe değeri taşıyan alan ve değerlerin bir tanıtım ve sunumu iyi yapılmış olsa dahi, cezbedici özgünlüğünü kaybetmiş, yapısal ve kültürel olarak bozulmuş alanlarda sürdürülebilir turizm yapılması mümkün değildir.

Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu'yu birbirine bağlayan coğrafik koridor görevi gören Gümüşhane, marka değeri olan pek çok ekolojik (fauna, flora, biyoçeşitlilik), jeolojik ve tarihi-kültürel yapıyı bünyesinde barındırır. Ancak, günceluygulamalar irdelendiğinde, ilin turizminin Karaca Mağarası özelinde olduğu gibi tekil tanıtım ve pazarlamaya dayalı olduğu görülür. Turizmin sürdürülebilirliği için, marka ve cazibe değeri olan yapı ve alanların, havza bazlı, koruma temelli kültür ve ekoturizm yaklaşımıyla, ortak akla ve karar vermeye dayalı bütüncül planlanma ve tanıtımının yapılmasına ihtiyaç vardır. Turizm açısından marka değerlerin tespiti ve planlanmasında havzaların temel alınması, turistlerin kalış süresini ve ekonomik getiriyi arttıracaktır.

Çevreye duyarlı, sosyal sorumluluk bilincine sahip turizmde, kapsamlı çalışmaların yürütülmesi amacıyla, kamu kesimi ile birlikte sektör temsilcileri, yerel kanaat önderleri, medya ve sivil toplum örgütlerinin katılımcı ve işbirlikçi planlama ile eşgüdümlü olarak çalışması daha hızlı sonuç alınması ve toplumsal oto kontrol sağlanması ve hesap verebilirlik adına önemlidir. (Ataöv, 2007:142)

Gümüşhane ilinde havza bazlı turizm planlamasına uygun cazibe merkezlerinden bazıları; Karaca Mağarasının içerisinde bulunduğu Kurum (Gorom,Kromni) Havzası (tarihi yerleşimler, kaleler, tarihi İpek yolu güzergâhları, mağaralar, maden ocakları vd.); Santa-Yagmurdere Havzası (Santa yerleşimi, antik ipek yolu, Taşköprü, Yağmurdere ve Kostandağı çevresi); Gümüşhane Eski Kent Havzası (Eskişehir, Canca Kalesi, Dörtkonak Göller ve fosil yatakları) ; Yeşilırmak Havzası (Tomara Şelalesi, Çakırkaya Kilisesi, Seydibaba Selçuklu Mezarlığı veNamazgâhı, Satala Antik kenti); Zigana Dağı Havzası (Zigana geçidi- Köyü, Limni Gölü, Kervan Yolu, Seçuklu Kervansarayı, Hızır İlyas Manastırı, Karaca Mağarası, ormanlar, yaylalar vd.).

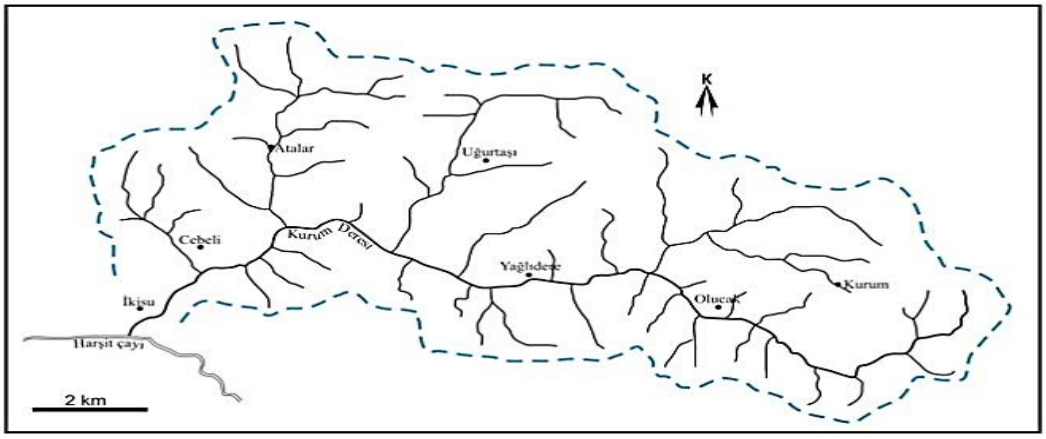
Bu çalışmada, doğa ve kültür turizmi kapsamında önemli bir potansiyele sahip ve bu potansiyel kısmen Karaca Mağarası ve İmera Manastırı ile değerlendirilen Kurum Vadisi (Gorom-Kromni)

irdelenmiştir. Havza Doğal, kültürel ve tarihi değerleri doğru bir planlama ve uygulama ile Gümüşhanenin sürdürülebilir ekoturizm vekültür turizminde önemli bir potansiyele sahiptir.

YAPILAN ÇALIŞMALAR

Çalışma iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada Gümüşhane ilinin muhtemel turizm havzaları belgeler ve yerinde tespit çalışmaları ile değerlendirilmiş ve havzalardan Kurum Vadisi çalışma alanı olarak belirlenmiştir. İkinci aşamada Kurum Vadisi ve yerleşimlerde mevcut doğal ve kültürel varlıklar ve konumları yerinde ve belgeye dayalı olarak tespit edilerek haritalandırılmıştır.

Kurum Vadisi, havzanın en önemli marka değeri olan ve yılda 50.000-100.000 turist çeken, ancak turistlerin kalış süresi 1-2 saati geçmeyen Karaca Mağarası ile aktif turizm yapılan bir havzadır. Ancak Kurum (Korum, Gorom, Kromni) Vadisi, Karaca Mağarası dışında, henüz tespit ve belgelemesi yapılmamış zengin doğal varlıkları (fauna, flora, jeosit alanları) yanında tarihi İpek Yolu ve kervan yollarının geçtiği, antik çağdan günümüze önemli bir madencilik ve kültür havzasıdır (Şekil 1). Havza Osmanlı İmparatorluğu döneminde Altın ve diğer değerli madenlerin işletilmesi amacı ile göç alıp başka bölgelere göç vermiş ve nüfusu 20.000 e kadar çıkmış bir havzadır. Bu göçlerin bir sonucu olarak havzada diğer bölgelerden ayrı olarak farklı din, millet ve kültürlerin izleri ve mimari eserleri bulunur (Erüz,vd., 2010:42-51, Erüz, vd., C. 2010:1)

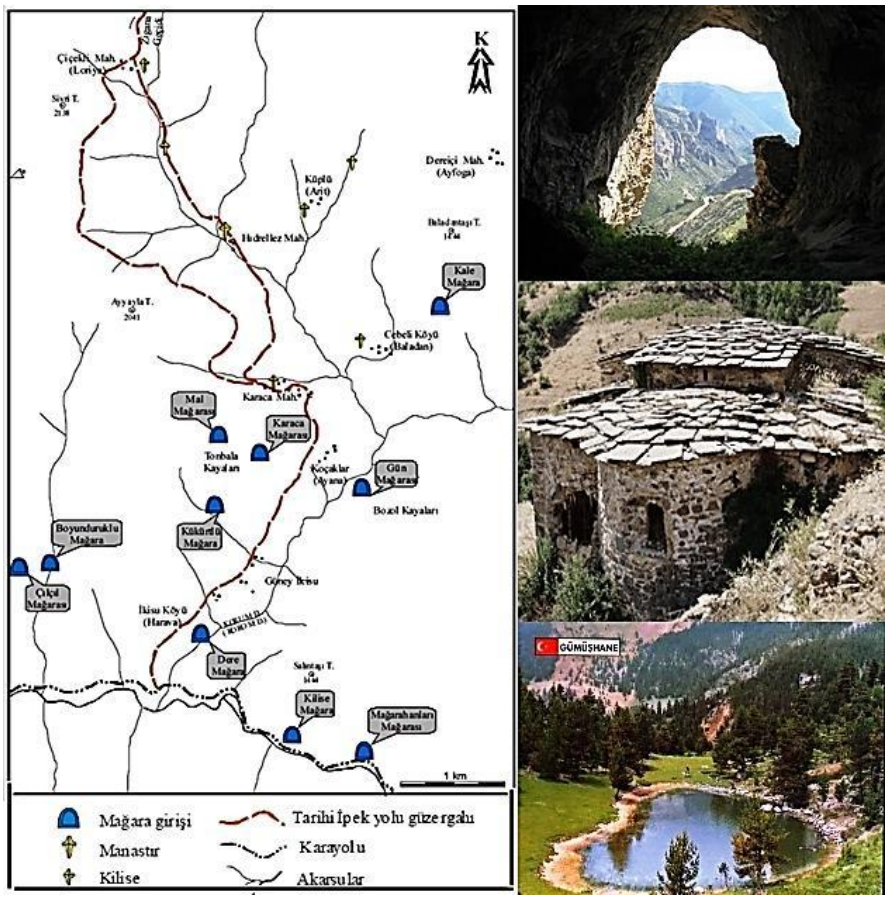
Şekil 1. Kurum Vadisi akarsu havzaları ve köyler (Harita R.Kandemir)

Havzanın sahip olduğu ve Kültür turizmi, Ekoturizm, Jeoturizm, Dağcılık, Mağara Turizmi, Trekking vb. kategorilerde turizme kazandırılabilecek varlıklara örnekŞekil 2. de verilmiştir.

Şekil 2: Kurum Vadisinde bulunan doğal ve tarihi değerlere örnek Mağara kilise, Karaca Mağarası ve İmera (Olucak) Tarihi Kent ve harabeleri

Harşit Vadisinin bir kolu olan Kurum Vadisinin girişinde girişinde bulunan İkisu Köyü ve komşu Cebeli köyü, tarihi Kervan yolu üzerinde bulunuşları (şekil 3) ve yoğun yerleşim alanlarına sahip olması dolaysı ile Ortaçağ ve 19. Yüzyıla tarihlenen çok sayıda tarihi esere (Cami, Kilise, Konak, Çeşme, tarihi yol vd) sahip olması yanında vadiyi kaplayan kireç taşı kayalıklar içerisinde de çok sayıda doğal ve tarihi mağaraya ve endemik tür açısından zengin ormanlar ve yaylalara sahiptir. (Şekil 2 ve 3)

Şekil 3: İkisu, Cebeli Köyü ve Zigana Geçidi Kervan yolu çevresinde bulunan bazı doğal ve tarihi değerler ve konumları

Gümüşhane turizminde Karaca Mağarası ve İmera Manastırı ile yer alan Kurum Havzasının tamamı incelendiğinde, bütünleşik planlama ve tanıtım yapılması durumunda, havzada sürdürülebilir turizm için kullanılabilecek kaynak değerler sınıflandırılarak aşağıda verilmiştir;

- **Tarihi Yollar (Kültür Yolları):** ipek Yolu, kervan ve katırcı yolu güzergâhları (Zigana Geçidi-Cebeli-İkisu yolu; Maçka-Hoca Mezarı-Kolat Geçidi-Bozbent köprüsü-Bozbent Geçidi-Mescitli-Gümüşhane Yolu; Maçka-Larhan-İsrafil hanları-Hanzarya Geçidi- Kurum-İmera- Haşere-Gümüşhane Yolu, İkisu-Atalar (Zimera) Çepni Yolu vd).
- **Dini yapılar:** Havzada İkisu(1830), Cebeli (1895), Yağlıdere (1837) ve Uğurtaşı(1880-90) başta olmak üzere 13 tarihi cami (7 adedi eski kilise), 2 manastır (Hızırilyas-Meryamana ve İmera), 40 tan fazla tarihi kilise ve 30 civarında şapel yapısı bulunmaktadır.

• **Tarihi konak ve konutlar**: Havza köylerinde özgün yöresel mimari eseri 70 den fazla konak, konut ve eklentileri bulunmaktadır.

• **Tarihi Kaleler**; Cebeli (Baladan) Mağara Kalesi, Hızır İlyas Gözetleme Kulesi, Atalar-Has Kalesi, Yağlıdere Naçarlı Kalesi, Kurum Kale vd.

• **Stratigrafik ve Jeolojik oluşumlar (Jeositler):** Havza farklı jeolojik yapıları ile doğal müze özelliğine sahiptir. Havzada, İkisu Köyü; Salın Taşı, Çılçıl, Bal Kayası ve Gukku Taşı Peri bacaları, Cebeli Köyü; Karacakaya (Tombara Kayası) ve Kıran peri bacaları, Bozil Gün Kayaları ve mağaraları, Baladan Taşı, Atalar; Cehennem Deresi Kanyonu, Yağlıdere Köyü (Kurum); Travertenler, Gelin Kaynana kayaları, Mohara peri bacaları, Eski maden yatakları ve ocakları, Olucak Köyü (imera); İmera Traverteni. Havzada mitolojik hikâyeleri de olan çok sayıda doğal yapı mevcuttur.

• **Mağaralar:** Ağırlıklı Kireçtaşı Kayalılarla kaplı bir vadi olan Kurum Vadisinde, Karaca Mağarası başta olmak üzere , İkisu Köyü; Çılçıl, Boyunduruklu, Kükürtlü, Gün mağaraları, Cebeli Köyü: Karaca Mağarası ve Kara, Mal, Gün, Kale mağaraları gibi vadide 15 ten fazla tarihi ve doğal mağara mevcuttur.

• **Sportif Dağcılık ve Kaya Tırmanış Alanları;** Zirve çıkışı yapılabilecek tepeler; Baladan Taşı Cehennem Deresi Kanyonu, Deve Boynu Zirvesi (3081m), Kaya tırmanışına uygun alanlar; İkisu Köyü;Çılçıl-Bal Kayaları, Cebeli Köyü; Karaca Mağarasının içinde bulunduğu ve aktif kaya tırmanışı yapılan 150m yükseklikteki Karaca Kaya(Tombara Kayası), Baladan Kayası, Bozil Kayaları vd..

• **Doğa Yürüyüşü Parkurları:** Kurum Vadisi, İkisu (Harava) Hanlarında 1040m rakımdan başlayıp, Olucak (İmera)ın Kuzeydoğusunda 3081 m yüksekliğe sahip Deve Boynu arasında 30km cıvarında bir havza uzunluğuna sahiptir. Kurum Vadisi ve beş yan havzada bulunan, kültür ve doğa yürüyüşü yapılabilecek tarihi yol ve patikalar; İkisu(Harava Hanları)-Zigana Geçidi Rotası (İkisu-Karaca Mağarası-Hızır İlyas Manastırı (yâda Soğuk Pınar Ormanı)-Çiçekli Yaylası-Limni Gölü- Zigana Geçidi (ya da Zigana Köyü) doğa ve kültür rotası); Karaca- Baladan Taşı Rotası (Karaca Mağarası, Soğuk poar Ormanı- Meryem Ana (Hızır İlyas) Manastırı- Küplü (Arit)- Baladan Taşı Doğa-tarih rotası); Harava Hanları- Çengelli Rotası-Bozbent Rotası (Harava Hanları- Salın Taşı-Bozil sırtı, Çengelli, Bozbent doğa rotası); Yağlıdere- Ayeser Rotası (Kurum Deresi Bozbent Köprüsü-Alpullu-Uğurtaşı-Kolat Geçidi-Ayeser Tepesi İpekyolu kültür rotası); İmera-Kurum Keşiş Yolu (Tarihi Olucak (İmera) Köyü ve manastırı- Manastır yolu-Sarıoğlu yaylası-Mohara- Düzce (Alikinos) mahallesi- Kurum (Kromni) Tarih ve kültür rotası), Yağlıdere-Gümüşhane Rotası (Yağlıdere-Bozbent Köprüsü-Bozbent Geçidi- Arnavutlu-Mescitli (Ya da Yeşilyurt) –Harşit-Gümüşhane kültür ve doğa rotası). Bu tarihi rotalar dışında köyler, ormanlar, yaylalar arasında var olan ve doğa yürüyüşü için kullanılabilecek çok sayıda patika mevcuttur.

• **Ekotur, yaban hayatı gözlemciliği, foto safari vb. aktivite alanları:** Havza; Kuzeyi Karadeniz'den gelen nemli havanın sonlandığı Zigana- Deveboynu dağ silsilesi, güneyi karasal iklimin etkin olduğu

Bozil ve Koroş Dağı sırtları ile çevrili ve tortul kayaçlar (kireçtaşı, kil taşı) ve magmatik kaya blokları, sırtlar, yamaç ve yaylalarla kaplıdır. Kurum Vadisi ve alt havzalar, topografik, jeolojik ve iklimsel farklılıkların etkisi ile endemizmi yüksek, zengin bir biyoçeşitliliğe sahiptir (Bitki-Hayvan). Özellikle, kireçtaşlarının akarsu ve faylanma etkisi ile ayrışması sonucu oluşan Cehennem Deresi Kanyonu, ulaşılmaz görüntülü sarp kayalıkları, ve üzerindeki bitki örtüsüyle yaban hayatı için son derece uygun bir ortam oluşturmaktadır (Havza; ayı, kurt, domuz, sansar, vaşak, porsuk, su samuru (?), farklı türde yırtıcı ve göçmen kuşların oluşturduğu yaban hayatı, bir kısmı yöreye özgü çok sayıda otsu ve odunsu bitki türü ve kültüre alınmış yöreye has 26 armut ve 20 civarında elma türüne sahiptir).

Havzanın sahip olduğu ve korunması gerekli zengin biyoçeşitliği, bilim insanları ve doğa turizmi meraklılarını alana çekmektedir. Yukarıda verilen ve turizme konu olabilecek kaynak değerler, havzanın çok yönlü turizm aktivitelerinin bir arada ve sürdürülebilir olarak yürütülmesi açısından büyük bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Gunn (1988;5) bir alanda kültür, doğa ve kırsal turizm yapılabilmesi için, bir sürecin önceden tahmin edilmesi, planlanması gerekir. Bir geleceği biçimlendirmek üzere planlamanın bulunmaması bazı işleyiş yanlışlıklarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır, uyarısında bulunmaktadır. Bu uyarı turizm planlama sürecinde mutlaka dikkate alınması gereken önemli bir öngörüdür. Kurum vadisi ve Gümüşhane de turizme konu olabilecek doğal ve kültürel varlıkların bulunduğu havzalar ulusal ve uluslararası kanun ve anlaşmalara, kural ve uygulamalara riayet edilerek sürdürülebilir turizm kapsamında, bütünleşik planlanmalı ve projelendirilmelidir. Havzada öncelikle; havzadan geçen ipek yolu ve diğer tarihi yol güzergâhları (Kültür Yoları), kültür turizmi kapsamına giren tarihi yerleşimler ve marka değer olan tarihi yapılar, jeoturizm kapsamında değerlendirilebilecek doğal yapılar, ekoturizm kapsamında değerlendirilebilecek ekosistemler ve biyoçeşitlilik, yaban hayatı alanları vb. alanlar, doğayla uyumlu yaşam kültürü alanları haritalandırılarak sertifikalandırılmalıdır (ya da tescillenmeli). Önemli bir kısmı bu çalışma kapsamında belirlenmiş olan marka değeri olan varlıkların koruma ve kullanma şartları, kısıtları tüm paydaşların (alanla ilgili ve yetkili kamu kurumlarının temsilcileri, yerel yönetimler, uzmanlar, STKlar, yerel kanaat önderleri, muhtarlar vd. yerel ilgililer) katılımı ile kısa ve uzun süreçli koruma–kullanma dengesi gözetilmiş sürdürülebilir turizm planlaması yapılmalı, ulaşım güzergâhları işaretlendirilmesi ve havzanın tanınır kılınması için, basılı materyal ve web tabanlı tanıtım yapılması gereklidir. Çalışmaya konu olan Kurum Havzasında bulunan kültürel ve doğal varlıklar ve de bulundukları alanlardan risk taşıyan ve özellikli alan ve varlıklar öncelikle koruma altına alınmalı ve bu varlıklar koruma temelli sürdürülebilir turizm kapsamında değerlendirilmelidir.

İRDELEME VE SONUÇ

Doğal ve kültürel varlıklar açısından zengin bir havza olan Kurum Vadisinde sürdürülebilir turizm için, öncelikle doğal, kültürel ve arkeolojik değerlerin, kayıt altına alınmamış olanlarının,

tespiti ve tescili, belgelenmesi, CBS tabanlı haritalandırılması ve web tabanlı yaygın tanıtımı yapılmalıdır.

Mutlak korunması gerekli doğal ve tarihi alanlara ve varlıklara sahip Kurum Havzasında, dağılım gösteren tarihi ve doğal değerlerin, bireysel koruma ve turizme kazandırılması yerine, alansal bütünlük içerisinde koruma ve mümkün ise kullanım planlamasının yapılması gereklidir. Ekoturizm ve kültür turizminin bir arada uygulanabileceği havzada, korunması gereken alanların fiziki ve kullanım sınırları net ve anlaşılır şekilde belirlenip, fiziki ve CBS tabanlı dijital haritalara işlenerek kamunun kullanımına açılması gereklidir. Bu sınırlamalar kaynak değerler ve alanların. peyzaj bütünlüğünün koruması yanında , yatırım ve sürdürülebilir kullanım planlamaları içinde temel altlık sağlayacaktır.

Havza temelli bütünleşik planlama yaklaşımı, uzun süreçte ortaya çıkabilecek olası olumsuz etkileri (turizm baskısı, hatalı yapılaşma, kültürel ve sosyal yozlaşma, estetik bozulmave peyzaj tahribatı vd.) önceden kestirerek ortadan kaldırabileceği gibi doğal ve kültürel değerlerin birbirleri ve insanla olan direkt ve endirekt ilişkilerini de sürdürülebilir kılacaktır.

Bütünleşik planlama yaklaşımıyla, havzada mevcut değerlerin, peyzaj bütünlüğünün korunması ve yanlış uygulamaların önlenebilmesi için, tüm paydaşlarla birlikte kısa ve uzun vadeli, katılımcı planlama yapılmalıdır.

Turizm planlaması uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel anlamda gerekli olduğu kadar dikkatle ve özenle ele alınması gereken hassas bir konudur (Anonim 2006,35-38). Bu konuda Özdemir (2006: 2) in; turizm, toplumsal refah ve gelişme bakımından önemli bir potansiyele sahip olmasına karşın, aynı zamanda kendi kaynaklarını yok edebilecek bir potansiyele de sahiptir öngörüsü bu konuda önemli bir uyarıdır. Sürdürülebilir turizm için bütünleşik ve ortak akla dayalı, katılımcı planlama yapılmaması durumunda, beklenen yarar yerine yanlış planlama, yapılaşma ve uygulamalarla sosyal , kültürel ve ekonomik sorunlar yaratma riski yüksektir. Kaldırma kapasitesi aşımı, estetik ve peysaj bütünlüğünün bozulmasına neden olan yanlış uygulamalar sonucu, özellikle doğal ve kültürel değerlerin zarar görmesi geri döndürülemez sorunlara neden olacaktır.

Havza bazlı turizm planlaması ve uygulamalarında (yeni altyapı, üst yapı, rekreasyonel uygulamalar, gürültü vb) turizmin ve turistlerin doğal ve kültürel değerler üzerinde ve çevrede yarattığı etkiler sürekli izlenmelidir. Özellikle kontrolsüz ve aşırı insan aktiviteleri sonucu bitki örtüsü, yaban hayatı, toplumsal yapı üzerinde tahribat ve stres yaratmasının önlenmesi için turizm faaliyetleri ve turist hareketleri kontrol altına alınmalı, kontrolsüz bireysel uygulamalara izin verilmemesi gereklidir. Olası bozulma durumunda önleyici tedbirler ve sınırlamalar ve yenileme faaliyetleri, önceden belirlenerek yürürlüğe konulmalıdır (yapılaşmanın durdurulması, yürüyüş güzergahlarının değiştirilmesi, aktivitelerin durdurulması vb)

Turizmin sürdürülebilirliği için havzalarda, özellikle marka değerlerin, konaklama noktalarının çekiciliğinin sürekliliği için, etkinlik alanlarında; restorasyon ve koruma, altyapı ve üst yapı

planlaması, uygulama, denetim, değerlendirme, düzeltici eylemlerle yeniden organize etme titizlikle uygulanması gereken süreçlerdir.

Trabzon ve Gümüşhane yaylalarının da içinde olduğu Karadeniz yaylaları ve doğa turizminin kalbi Uzungöl ile Ayder de olduğu gibi öngörüsüz ve plansız şekilde turizmin geliştiği bölgelerde, zaman içerisinde çevresel, sosyal ve estetik sorunlarla ve kaynak değerlerin kaybı ile karşılaşılmaktadır. Bu sorunlar hem yerel halk, hem de turistler için sakıncalıdır ve sonuçta ilgi, talep ve pazarlama zorluklarına neden olmakta ve de elde edilmesi beklenen ekonomik katkı miktarı da zamanla azalmaktadır. Özdemir (2006; 2) tarafından belirtildiği gibi, plansız gelişen bölgeler, planlı gelişen turizm bölgeleri ile hiçbir şekilde rekabet edememektedir. Her ne kadar plansız gelişen turizm bölgeleri tekrar planlanabilse de, bu durum için oldukça fazla zaman ve finansal yatırım gerekmektedir.

Kurum Havzasında kültürel ve doğal mirasların korunması ve sürdürülebilir kullanımında, kamukurumları yanında yerel yöneticilere ve kanaat önderlerine oldukça önemli sorumluluk düşmektedir. Küçük (2013; 36, URL:5) tarafından yapılan tespitte olduğu gibi yerel yöneticiler ve önderler yerele ve yerel değerlere ilişkin daha ayrıntılı bilgiye sahiptir ve yerelde yapılacak faaliyetlerde çabuk karar verebilirler. Ayrıca yerel yöneticilerin yörede iyi yönetişim kurallarına göre uygulayacağı kalkınma politikaları ekonomik kalkınmanın yanı sıra, sosyo-kültürel gelişmeyi de sağlayacaktır. (). Gümüşhane ve Kurum Havzasının planlama, yönetim ve uygulama aşamalarında katılımcı ve sürdürülebilir gelişim niteliklerine sahip stratejik planlama anlayışı benimsenmeli, planlamanın fonksiyonel olmasına ve her aşamasında hesap verebilirliğe önem verilmelidir

Havzada sürdürülebilir turizm ve cazibe merkezi olma potansiyelinin iyi değerlendirilmesi için, kitle turizmi faaliyetleri kesin sınırlarla kısıtlanmalı, ekoturizm ve kültür turizmi ön planda tutularak yerel kültüre, doğal yapıya ilgili ve duyarlı bireylere yönelik turizm aktiviteleri planlanmalıdır.

Özellikle havzada kalış süresini artırmaya yönelik etkinlik çeşitliliği ve faaliyetler planlanmalıdır. Uygulama aşamasında hataları minimuma indirmek için yerel halka ekonomik katkı sağlayan, pansiyonculuk, alan kılavuzu ve yerel etkinlik planlama ve yürütücülüğüne yönelik sertifikalı eğitimler planlanmalı ve yürütülmelidir. .

Havzada, kamu temsilcileri, turizm acentaları ve yerel halkın ortak planlama ve uygulama çalışmaları yanında her yıl tüm paydaşların katılımı ile faaliyetler, doğru ve yanlış yapılanlar irdelenerek, yapılması gereken risk azaltıcı ve düzeltici faaliyetler uygulamaya konulmalıdır.

KAYNAKLAR

AKSİT,S.,2007. Doğal Ortam Duyarlığı Açısından Sürdürülebilir Turizm, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** Say : 23 Y l : *2007*/2 (441-460 *s*.) .

ANONİM,2006,35-38 TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Ankara,

ASRİ, İ., Çorumluoğlu Ö., Kalaycı İ., Bayrak T., 2010, **Gümüşhane kültür mirası tanıtımı ve turizmi için Coğrafi bilgi teknolojilerinin sunduğu fırsatlar,** İl Oluşunun 75 yılında Gümüşhane Tarihi Ve Ekonomisi Sempozyumu Bildiriler Kitabı **95-129**

ATAÖV, A., OSMAY, S.,2007, Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım, **METU JFA** 2007/2

EMEKLİ, G., İBRAHİMOV, A., SOYKAN, F., 2006. Geographical Perspectives on Globalization of Tourism and the Situation of Turkey, **Aegean Geographical Journal**, VOL. 15, 1-16,

ERÜZ, G., TÜRKMEN, S., DEMİRKIR, L. ERÜZ, C. 2010, **Gümüşhane- Kurum (Gorom-Kromni) ve Olucak (İmera) mimarisi,** İl Oluşunun 75 yılında Gümüşhane Tarihi Ve Ekonomisi Sempozyumu Sempozyumu Bildiriler KANDEMİR, R., ÜÇÜNCÜOĞLU, G., **Antik Çağdan Günümüze Gümüşhane-Torul- Kurum (gorom-kromni) Vadisi Demografik Değişimi**, İl Oluşunun 75 yılında Gümüşhane Tarihi Ve Ekonomisi Sempozyumu Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 1-16. Gümüşhane

KÜÇÜK, M.,2013. Çamlık Kasabası Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi İçin Çözüm Önerileri , **IJSES** 3(2), 35-45

ÖZDEMİR ,G.,2006, Resort Planaması: Turizm Planlaması İçindeki Yeri ve Önemi, **Journal of Yaşar University**, [S.l.], p. 239 – 253,

UĞUR,E.2008, Kültür Turizmi Bağlamında Kültür Yolları: Türkiyede'ki Kültür Yolu Örnekleri Üzerine Bir İnceleme, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, 120s)

UYGUR, M., BAYKAN, S.,2007, Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri, **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi** Yıl: 2007 Sayı: 2 sayfa 30-49,

URL:1 URL:4 http://cografya.ege.edu.tr/15-1.pdf

URL:2 http://www.nobel.gen.tr/Makaleler/JABS-Issue%201-b1061bcdd9f247fe98723a08d9ca3b7a.pdf

URL:3,http://www.euractiv.com.tr/turizm/link-dossier/turizmde-altyapi-planlama-ve-yatirim-sorunlari-cozum-onerileri-ve-avrupa-ulkelerinde-durum-000066

URL:4 http://dergipark.ulakbim.gov.tr/adyusbd/article/view/5000041832/5000039360)

URL:5 http://www.nobel.gen.tr/Makaleler/JABS-Issue%201-b1061bcdd9f247fe98723a08d9ca3b7a.pdf

ÇALIŞANLARIN SOSYAL TURİZM ALGISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: SAKARYA ÖRNEĞİ

Burhanettin ZENGİN[1]
Erkan TÜRKSEVEN[2]

ÖZET

İnsanlar birer sosyal varlık olarak birlikte yaşama ve hareket etme ihtiyacındadırlar. Bu amaca hizmet etmeye yönelik bir kavram olan sosyal turizm genel olarak; iyi tanımlanmış sosyal yöntemler sayesinde, bir ülke nüfusunun düşük gelirli kısımlarının turizme iştirak etmesinden doğan tüm kavram ve olaylardır" şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımdan, sosyal turizmde ölçü olarak genelde ekonomik gücün esas alındığı anlaşılmaktadır. Sosyal turizmin temel amacının, ekonomik gücü zayıf bireylerin turistik etkinliklere katılıp bedensel ve zihinsel yıpranmalarını azaltmak yanında sosyal adalet sağlayarak insanların değer yargılarını genişletmek olduğu söylenebilir.

Türkiye'de az da olsa sosyal turizm uygulamalarına rastlanmaktadır. Bunlardan ilki Turizm Bankası AŞ'nin 1975-1984 yılları arasında hayata geçirdiği tatil kredisi uygulamasıdır. Daha sonra bazı aksaklıklardan dolayı bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Öte yandan ülkemizdeki en yaygın sosyal turizm uygulaması kamu kampları olmakla birlikte bu tesislerden sadece kurum personeli yararlanabilmektedir.

Bu çalışmanın amacı ülkemizde henüz yeterli gelişimi sağlayamamış olan sosyal turizm olgusuna vurgu yapmak ve gelişimi için bazı öneriler ortaya koymaktır. Çalışmada araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemlerinden, yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmış ve Sakarya'da kamu ve özel sektörde çalışan 50 kişinin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırma sonucunda görüşülen kişilerin birçoğunun düzenli olarak turizm faaliyetlerine katıldığı fakat sosyal turizm olgusuyla ilgili bilgilerinin olmadığı gözlenmiştir. Şimdiye kadar duymamış olmalarına rağmen sosyal turizmin gelişmesinin ve ekonomik olarak güçsüz kesimlerin de turizm hareketlerine katılmasının sağlanması gerektiğini düşünmeleri araştırmanın dikkat çekici bir başka sonucudur.

Bu sonuçlar ekseninde, sosyal turizmi uygulanabilir kılmak için kamu ve sektör işbirliğiyle bazı yeni faaliyetlerin hayata geçmesi gerektiği söylenebilir. Bu faaliyetler düzenlenirken özellikle gelir düzeyi düşük insanlar için cazip hale getirilmelidir. Fiyat cazibesinin yanında insanlarda katılma isteği uyandırmalıdır. Çünkü tatilin lüks tüketimden çıkıp önemli ölçüde zorunlu ihtiyaç halini aldığı günümüzde, tatilin yaşam stresini azaltarak çalışma motivasyonu ve toplumsal barışa katkı sağlayacağı muhakkaktır.

Anahtar kelimeler: sosyal turizm, iç turizmin geliştirilmesi, sosyal turizmin geliştirilmesi

[1]Doç. Dr. Burhanettin ZENGİN Sakarya Ünv. İşl. Fak. Turizm İşl. bzengin@sakatya.edu.tr

[2]Öğr Gör. Erkan TÜRKSEVEN Sakarya Ünv. Kırkpınar Turizm MYO Turizm İşl. eturkseven@sakarya.edu.tr

ABSTRACT

"Social tourism", according to the most widely accepted definition, can be defined as concepts and events with well-defined social methods in order to contribute the participation of the low income population in tourism. From that information it can be deduced that income is the limiting parameter. It can be said that the aim of the social tourism is to make low income obtaining people participate in tourism and therefore to reduce the physical and cognitive damages.

In Turkey, there seem to be limited social tourism approaches. One of them is the vocation credit which was established by Tourism Bank Inc. during 1975-1984. Due to some obstacles this approach was terminated. On the other hand public service camps can be defined as a social tourism approach however only the government employed in particular public service can be served in those facilities.

Aim of this study is to emphasize the social tourism which was not properly considered in our country and also provide advices. In this study, semi-structured interview method was used as qualitative research method 50 people were interviewed in Sakarya who works for government or private sector. In results, it was found that most of them were somehow regularly involved in touristic events however very few of them were found to know about social tourism concept. Although not widely known, low profile people were also found to be as important as high profile in terms of the necessity of being involved in social tourism which is an important result of our study.

In the light of these results, in order to make the social tourism applicable both private and government sectors should collaborate. In addition these events should also be attractive to the low profile which should arouse the need of participation because vocation is not a luxury but a mandatory need in order to reduce the stress and increase the motivation for work therefore contribute to the national peace.

Keywords: social tourism, the development of domestic tourism, the development of social tourism

GİRİŞ

Sosyal devlet; ekonomik ve sosyal alanlarda bireylere sosyal güvenlik ve adalet sağlayıcı politikalar üreten devlet modelidir. Sosyal devlet anlayışı, Ergun Özbudun tarafından "devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini gerekli ve meşru gören bir anlayış" olarak tanımlanmaktadır (Özbudun, 2014: 99). Bu kavramdan genel olarak, vatandaşların sosyal durumlarını düzeltmeyi, onlara belirli bir refah düzeyi sağlamayı, onları sosyal güvenceye kavuşturmayı kendisi için ödev bilen devlet anlaşılır. Sosyal devlet kavramı, Anayasamıza, 1961 Anayasası ile girmiştir. Tartışmalara neden olan bu kavram, 1982 Anayasasında da, Cumhuriyetin nitelikleri arasında yer almış ve ayrıntılı olarak tertip etmiştir. Evde bakım hizmetleri, çeyiz yardımı, sosyal konut projeleri gibi uygulamalar sosyal devlet anlayışının yansımaları olarak görülebilir.

Sosyal turizm de diğer hizmetler gibi sosyal devletin yükümlülüklerinden biridir. Uluslararası Sosyal Turizm Bürosu sosyal turizmi; "iyi tanımlanmış sosyal yöntemler sayesinde, nüfusun düşük gelirli kısımlarının turizme iştirak etmesinden doğan tüm kavram ve olaylardır" şeklinde tanımlamıştır (ISTO, 2003). Sosyal turizme konu olan bireyler, iktisadi bakımdan zayıf olan ve bu nedenle mali açıdan desteklenmeleri gereken kimselerdir (Usta, 2012: 77). Turizm, bugün toplumda bütün herkesin yararlanması gereken bir hak haline gelmiştir. Bu gerçeği Uluslararası Sosyal Turizm Örgütü, Viyana Beyannamesi'nde açık bir şekilde beyan etmektedir. Söz konusu beyannamede, "turizm, uygarlığımızın ekonomik hayatına katılanların, sosyal olduğu gibi, kültürel olarak da bağımsızlıklarının en göze çarpan ve etkileyici delilidir. Dün hala bir azınlığın imtiyazı, bugün toplum mülkiyetinin ayrılmaz bir parçası olan turizm, herkesin yararlanabileceği hale getirilmelidir" şeklinde görüş belirtilmiştir (Toskay, 1993, 164).

2001 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından onaylanan ve Birleşmiş Milletler tarafından kabul gören Turizmde Küresel Etik İlkelerin "Turizme Katılma Hakkı" başlıklı 7. bölümünde yerel ve uluslararası turizm hareketine katılmak, boş zaman değerlendirmesinin en iyi şekli olarak görüldüğünden, bu hareketi engelleyen unsurların ortadan kaldırılması gerektiği vurgulanmıştır. (Turizmde Küresel Etik İlkeler, 2001: 5).

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Sosyal turizmi teşvik etme çabaları özellikle 1950'li ve 1960'lı yıllarda hız kazanmaya başlamıştır. 1963 yılında Brüksel'de kurulan ve bugün hâlen geniş-çaplı tanıtım ve temsil işleriyle uğraşan Uluslararası Sosyal Turizm Örgütü (ISTO) de dâhil birçok kurum ve birlik bu dönemlerde ortaya çıkmıştır (EESC, 2006). 1996 yılında Uluslararası Sosyal Turizm Bürosu Sosyal Turizm Bildirgesi yayımlayarak sosyal turizmin genel çerçevesini belirlemiş ve sosyal turizmi bir toplum biçimlendirici, ekonomik büyümeyi teşvik edici ve küresel kalkınma programlarında bir ortak olarak göstermiştir (ISTO, 1996).

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi Barselona Bildirgesi'nde sosyal turizmin, Avrupa vatandaşlığı, kişisel ve topluluk refahı ve gelişimi, sağlığın iyileştirilmesi ve istihdam olanaklarının

genişletilmesi gibi faydalarına vurgu yapılmıştır (EESC, 2006). Komite aynı zamanda Avrupa Birliği üye ülkelerini sosyal turizmin paydaşları olarak tanımlamaktadır (Minnaert vd., 2009: 317).

Barselona'da 4-5 Mayıs 2006 tarihinde yapılan oturumda ve Uluslararası Sosyal Turizm Bürosu ile Komisyon'un düzenlediği "Herkes için Turizm" isimli konferansta, Avrupa'da başarılı iki ana sosyal turizm programı bulunduğu vurgulanmıştır. Bunlardan birincisi, Fransız Ulusal Tatil Fişleri Acentesi tarafından yürütülen tatil fişi uygulamasıdır. (ISTO, 2006: 9-10). Bu uygulama kapsamında işçiler düzenli olarak maaşlarından bir miktar biriktirmekte, bu miktara işveren ve/veya toplumsal örgütler tarafından ilave yapılmakta ve bu fişler sadece Fransa'da geçerli olmaktadır.

Benzer uygulamalar İsviçre, Polonya, Kıbrıs, İtalya ve Macaristan'da da mevcuttur (Flanders Belgium Tourism Notebook, 2009: 80). Çok sayıda işçinin faydalandığı bu sistemin, yurt içi turizm endüstrisi üzerinde önemli ekonomik etkileri vardır (Minnaert vd., 2011: 406). Tatil fişlerine benzer bir uygulama da seyahat pullarıdır. Seyahat pulları kullanıcılara %30 oranında bir ek tüketim gücü kazandırmakta ve kullanıcılar bu pulları istediği dönemde kullanabilmektedir. Verilen pulların, yılın her döneminde kullanılabilmesi turizmin mevsimselliğini azaltmaktadır (Usta, 2012: 81).

İkinci program ise İspanya'daki IMSERSO Sosyal Turizm Programı'dır. Bu program, yaşlı kişiler başta olmak üzere, yılda bir milyondan fazla kişinin, sezon dışı dönemlerde, grup olarak düzenlenen gezilere katılmasına yöneliktir (Barselona Bildirgesi, 2006: 10). Program, yaşlıların yaşam kalitelerini iyileştirme amacının yanı sıra turizm sektöründeki işsizlikle mücadele etmek gibi ekonomik bir hedefe de sahiptir (Flanders Belgium Tourism Notebook, 2009: 80). Programa göre, tatillerin %70'i katılımcılar tarafından ödenirken %30'u kamu otoriteleri tarafından finanse edilmektedir.

Fransa'daki bir diğer uygulama "Tatil/Seyahat Çekleri" adı verilen uygulamadır ve Tatil/Seyahat Çekleri Ulusal Ajansı (ANCV) tarafından ilk kez tatile çıkacaklara yönelik tatil burslarının verilmesi şeklindedir. Bu sistemin temel amaçlarından biri de gelir seviyesi farklılığına bakılmaksızın toplum içindeki her katmandan bireyin tatil etkinliklerine katılımının sağlanmasıdır. Benzer uygulamaları sosyal turizmin kamu otoriteleri tarafından desteklendiği Belçika, İspanya ve Macaristan gibi ülkelerde de görmek mümkündür (Diekmann and McCabe, 2011: 422-423).

Belçika'da yer alan "Tatile Katılım Merkezi", düşük gelirli grupların tatile/turizme katılımlarını artırabilmek için hem konaklama tedarikçileri hem de turizm cazibe merkezleri idarecileriyle müzakere etmekte ve sonuçta vergi/tarife oranlarının düşürülmesi sağlanmaktadır. Bu müzakere sürecinde, başta özel sektör olmak üzere pek çok kurum "gönüllülük" esası ile hareket etmekte ve ortak hedef "sosyal sorumluluğun teşvik edilmesi" olmaktadır (Minnaert vd., 2011: 406).

İngiltere'de sosyal turizm politikaları büyük ölçüde hayır kuruluşları tarafından desteklenmektedir (Diekmann and McCabe, 2011: 422-423). Bu kuruluşlardan biri olan "Break Hayırseverlik Örgütü", öğrenme güçlüğü çeken çocuklar ve ailelerinin kısa süreli tatil yapmalarına imkân veren bir yaklaşıma sahiptir. Break'in toplam dört tane merkezi bulunmakta ve bu merkezlerde,

alanında uzman özel bakım personelleri (özellikle fiziksel engelli ve ağır bakım gerektiren engelliler için) istihdam edilmektedir (www.break-charity.org/).

Bu merkezlerde dezavantajlı gruplar için indirimli tatil kampanyaları tertip edilmektedir. Sosyal turizmden ortaya çıkan maliyetlerin yarısını söz konusu gruplar; diğer yarısını da yardım toplama yöntemiyle örgüt karşılamaktadır. İngiltere'deki bir diğer kuruluş da bu kuruluşların en büyüğü olan Family Holiday Association (aile tatil birliği)dir (Flanders Belgium Tourism Notebook, 2009: 80).

Ülkedeki maddi imkânsızlıkları olan çocuklar ve aileleri için erişemedikleri tatil ve diğer rekreasyonel aktivitelere erişme imkânı sağlamak amacını taşımaktadır. Birliğin ailelere sağladığı olanaklar; konaklama, eğlence biletleri ve tatil sağlık sigortasıdır. Aileler üç, dört veya yedi gecelik kendin pişir kendin ye şeklindeki karavan tatillerine gitmekte; gidecekleri yerleri ve tarihleri kendileri belirlemektedir (Joldesma, 2012: 48-49). Birliğin finansal kaynağı şirketlerden, bireylerden, vakıflardan ve yerel gruplardan toplanan bağışlara dayanmaktadır.

Avrupa genelinde uygulanan bir sosyal turizm projesi de "Herkes İçin Turizm" anlamına gelen ve üç yıllık bir dönemi kapsayan Calypso Projesi'dir. Proje dört temel grubu hedeflemektedir. Bu gruplar; yaşlılar, 18-30 yaş aralığındaki gençler, engelliler ve düşük gelirli ailelerdir. Projeye dahil ülkeler arası turist değişimi, programın ana temasını oluşturmaktadır. Program, özellikle ölü sezon dönemlerinde, bu dört hedef kitle için, yurt dışı tatil imkânlarını arttırmayı ve böylece bu grupların yeni kültürlerle tanışmasını ve kendilerini Avrupa vatandaşı hissetmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

Calypso'nun başladığı 2009 ve 2010 yılları arasındaki iki yıllık dönemde, 21 Avrupa ülkesi sosyal turizmde yer almıştır (Calypso, 2011: 2-3). Avrupa'da ekonomik büyüme yaratmak, sezona bağlılığı azaltmak, turizm sektöründe daha iyi ve kalıcı istihdam yaratmak, programın ekonomik amaçları arasındadır (Minnaert vd., 2011: 411).

Bahsi geçen uygulamalar dışında Almanya, Danimarka, Malta, Belçika, İngiltere, Fransa, İrlanda, Polonya, Kosova ve Makedonya'da yaşlılara, çocuk ve gençlere yönelik bir çok sosyal turizm projesine rastlamak mümkündür (Bıçkı vd., 2013: 58-63).

E.Ö.Demir (2012) Türkiye'de sosyal turizmin 1960 yılında ücretli yıllık izin hakkının yürürlüğe girmesiyle başladığı söylenebileceğini belirtmektedir. Oysa Avrupa'nın aksine; Türkiye'de "izin" dendiği zaman akla 2000'lerin başlarına kadar evde tadilat yapma ya da ek gelir elde etmek için memlekette zirai faaliyette bulunma fırsatı akla gelmekteydi. Bu anlayış ülkemizin düşük gelir grupları için hala geçerliliğini korumaktadır diyebiliriz.

Türkiye'de turizm, köy nüfusunun ağırlıklı olduğu 1970'li yılların sonlarına kadar deniz, kum, güneş içerikli lüks bir tüketim olarak algılanmış, eko turizm ise zaten kendilerinin yaşadığı alanları kapsadığı için bu tür faaliyetlerin dışında kalmaları söz konusu olmuştur. 2000'li yıllarda bu tablo değişmeye başlamış, kentli nüfus kırsal nüfusu aşarak %80'lere ulaşmıştır. Günümüzde kalabalık ve yoğun şehir yaşamı, gelir düzeyinin yükselmesi, turizmi hem çeşitlendirmiş hem de lüks bir tüketim olmaktan çıkarıp temel ihtiyaç haline getirmiştir. Bu dönemde turizm neredeyse zorunlu ihtiyaç halini

almasına rağmen, bu anlayış henüz devlet politikası haline gelememiştir. Bu bağlamda sosyal turizme dair uygulamalar da yeteri kadar hayata geçirilememiştir.

Sosyal turizm ilk olarak, 1963 yılında ortaya konulan ilk kalkınma planı ile iç turizmin gelişmesine yönelik yapılan çalışmalara bağlı olarak gündeme gelmiştir (Demir, 2012). 1973-1977 yıllarını kapsayan 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda sosyal turizmden ilk defa bahsedilmektedir. Planda turizm faaliyetlerinin bütünü içinde sosyal turizmin gelişmesine önem verileceğinden, kamu personelinin sosyal turizm faaliyetlerine iştirak eden kamu turistik konaklama tesislerinde geçirecekleri tatillerin maliyetlerinin düşürüleceğinden söz edilmektedir(DPT: 1972).

Ülkemizde sosyal turizmin gelişmesine yönelik ilk uygulama da, TC Turizm Bankası AŞ' nin 1975-1984 yılları arasında uygulamaya başladığı tatil kredisi uygulamasıdır. Maalesef bir müddet sonra kriterlerin yanlış uygulanması nedeniyle uygulamadan vaz geçilmiştir (Aksü: 2012). Öte yandan Türkiye'deki sosyal turizm uygulamasının en önemli örneği, kamu kamplarıdır (Kızılırmak ve Ertuğral, 2012:42) . Başta Türk Silahlı Kuvvetleri olmak üzere birçok kamu kuruluşu Türkiye'nin değişik yerlerinde eğitim kampı adı altında yapılandırılan dinlenme tesisleri ülkemizdeki sosyal turizme yönelik çalışmalara örnek olarak gösterilebilir. Yalnız bu tür kamplar, kurum çalışanları dışındaki bireyler tarafından kullanılamamaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1992 yılından bu yana gençlere yönelik olarak, bazı sosyal turizm uygulamaları gerçekleştirmektedir. Bu amaçla sosyal turizm faaliyetlerine yönelik, her yıl "Gençlik Turizmi Rehberi" hazırlanmaktadır. Bu rehberde, o yıl içinde gençlere yönelik indirimlerde bulunmayı taahhüt eden işletmelerin adresleri ve indirim tutarları ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Söz konusu rehberde, Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı yurtlar ile konaklama tesislerinden kimlerin yararlanabileceği ve konaklama fiyatları bulunmaktadır (Kozak vd., 2012, 23). TCDD'nin da toplumun sosyal turizme yönelik bazı uygulamaları mevcuttur. Bunlara; Uluslararası Gençlik Taşıması, Grup Taşımaları, Euro Mini Grup, Inter Rail, Euro Domino, Öğrenci İndirimi ve Aile İndirimi gibi uygulamalar örnek gösterilebilir (Kozak, 2012, 57).

Sosyal turizme yönelik hedefler Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2023 Stratejisi'nde, mevcut 9. Kalkınma Planı'na paralel olarak şu şekilde yer almaktadır: Ülkemizde seyahat alışkanlığı olmayan vatandaşların tercihlerine uygun farklı turistik ürünlerin pazara sunulması ve tanıtılması, iç turizmden başta dezavantajlı grupların (özürlüler, düşük gelirliler, gençler, kadınlar vb.) ve genç nüfusun daha fazla yararlanmasına yönelik çeşitli sosyal turizm projeleri kamu ve özel sektör işbirliği ve desteği ile geliştirilmesi hedeflenmektedir (www. ktbyatirimisletmeler.gov.tr, 2007). Bahsi geçen hedeflerin hayata geçirilmesiyle, sosyal turizm konusunda önemli ölçüde mesafe kat edildiğini söylemek mümkün olacaktır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı çalışanların sosyal turizm algılarını ortaya koymak, ayrıca sosyal turizm olgusuna vurgu yapmak ve sosyal turizmin gelişimi için bazı önerilerde bulunmaktır. Çalışmanın sonunda devlet nezdinde sosyal turizme yönelik yapılabilecekler hakkında yeni bir teşvik

modeli önerisi getirilmeye çalışılmıştır. Önerilen teşvik modeli, daha sonraki çalışmalarla desteklenmeye ihtiyaç duyduğundan bu çalışmada genel hatlarıyla ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmadan alınacak geri bildirimler doğrultusunda bu önerinin projelendirilmesi söz konusudur.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma nitel bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama araçlarının kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma desenidir (Şimşek ve Yıldırım, 2005).

Bu bağlamda araştırmaya veri toplamak amacıyla, bilgilerin daha gerçekçi ve kısa zamanda elde edilebileceği düşüncesi ile kolayda örnekleme yoluyla seçilen 50 kişi ile mülakat yapılmıştır. Görüşmede yarı yapılandırılmış mülakat yöntemine uygun olarak katılımcılara 16 soru yöneltilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde, görüşme soruları önceden belirlenmiş görüşme durumlarını kapsamaktadır (Balcı, 2004).

Sorular oluşturulurken kolay anlaşılabilecek sorular yazma, açık uçlu sorular sorma, odaklı sorular hazırlama, yönlendirmekten kaçınma, çok boyutlu sorular sormaktan kaçınma ve soruları mantıklı bir biçimde düzenleme gibi ilkelere (Yıldırım ve Şimşek, 2008) dikkat edilmiştir. Araştırmanın veri toplama süreci Ocak-Mart 2015 dönemini kapsamaktadır.

Araştırmada kullanılan görüşme formu hazırlanırken, soruların doğru ev anlaşılır olup solmadığını test etmek amacıyla, Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde görev yapan alan uzmanlarının görüşlerine sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşmelerin yapılabilmesi için, her bir katılımcıdan randevu alınmış ve bu kapsamda mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar, araştırmacı tarafından yazılı olarak kaydedilmiştir.

Evren ve örneklem

Araştırma evreninin Sakarya ilinde görev yapan yaklaşık 60 üst düzey kamu kurumu yöneticisi ile 85 büyük ölçekli özel sektör işletmesinde görev yapan üst düzey yöneticiler oluşturmaktadır. İşletmelerin büyüklüğü çalışan sayısına göre belirlenmiş olup 100 ve üzeri sayıda çalışan istihdam eden işletmeler büyük işletme olarak kabul edilmiştir. Araştırma örneklemini ise kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 15 üst düzey kamu ve 35 özel sektör yöneticisi oluşturmaktadır.

Araştırma Sorunsalı

Bu araştırmada cevap aranan soruları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Sosyal turizm kavramı yeterince biliniyor mu?
- Turizm faaliyetlerine sürekli katılan yönetici vatandaşların sosyal turizme bakış açısı nedir?

- Sosyal turizmin gelişmesine yönelik olarak yeni bir teşvik modeli geliştirilmeli midir ya da geliştirilebilir mi?
- Sosyal turizme dair yapılması düşünülen olası bir projenin paydaşları kimler olmalıdır?

Verilerin Analizi

Araştırmada nitel analiz tekniklerinden verilerin önceden belirlenen başlıklar altında özetlenip yorumlandığı teknik olan betimsel analiz tekniği kullanılmıştır (Altunışık vd., 2012:324) Veriler araştırma sorularına göre sınıflandırılmış, çalışmanın güvenilirliğini sağlamaya yönelik olarak veri kaynaklarından yapılan alıntılara yer verilmiştir. Sonrasında, yapılan betimlemeler yorumlanmaya ve sonuca bağlanmaya çalışılmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Katılımcıların, Tatilin Lüks Bir Harcama mı? Yoksa İhtiyaç mı? Olduğuna Dair Görüşleri: Katılımcılardan sadece bir tanesi tatili lüks bir harcama olarak gördüğünü belirtmiş diğer 49 katılımcı ise tatilin ihtiyaç olduğu yönünde fikir beyan etmiştir. Buna paralel olarak tatili lüks harcama olarak gören katılımcı tatile gitmemenin bir eksiklik olmadığı görüşünü savunmuş, diğer 49 katılımcıdan yalnızca biri bunu yaşam şartlarına bağlayarak çalışma tempoları yoğun olan kişiler için tatile gidememenin eksiklik olduğunu dile getirmiştir. Diğer 48 katılımcı ise tatile gidememenin her halükarda eksiklik olduğu konusunda hemfikirdir.

Katılımcıların, Kendilerinden Daha Düşük Gelir Düzeyindeki Kişi veya Gruplarla Bir Arada Tatil Yapma Fikrine Dair Görüşleri: Katılımcıların tamamı birlikte tatil yaptıkları kişilerin daha alt gelir gruplarına mensup olmalarından rahatsız olmayacaklarını belirtmiş, üç katılımcı ayrıca "problemin düşük gelirden değil düşük kültürden kaynaklanabileceğini" belirtmiştir. Katılımcıların çoğu tatille ilgili olarak böyle bir ayrımın yapılmasını son derece yanlış bulduğunu sözlerine eklemiştir.

Katılımcıların sosyal turizmin ne olduğuna dair görüşleri: Katılımcılar, "Sizce sosyal turizm nedir?" sorusuna tanıtım, birliktelik, toplumsal özgürlük gibi cevaplar vermiş, birçoğu da konuya dair herhangi bir fikrinin olmadığını beyan etmiştir. Cevaplardan da anlaşılacağı üzere katılımcıların tamamı sosyal turizm olgusundan bihaberdir. Sosyal turizme yönelik yegâne uygulamanın, öğrenci grupları için müze girişlerinin ücretsiz olması olan ülkemizde insanların bu kavrama uzaklığını yadırgamamak gerekir.

Katılımcıların, sosyal turizmin kişisel ve toplumsal faydalarına dair görüşleri: Sosyal turizmin tanımlaması yapıldıktan sonra katılımcılara turizm aktivitelerinin faydaları sorulmuştur. "Sizce insanların gezi, tatil veya dinlenme amaçlı seyahat etmeleri çalışma performans ve motivasyonlarını olumlu etkiler mi?" sorusuna katılımcıların tamamı tarafından "evet" olarak yanıtlanmış ve bedensel ve zihinsel olarak yeterince dinlenmiş olan insanların çalışma hayatına daha pozitif enerjiyle döneceği gerekçe gösterilmiştir.

"Sizce insanların gezi, tatil veya dinlenme amaçlı seyahat etmeleri toplumsal barışa katkı sağlar mı?" sorusuna üç katılımcı "hayır, sağlamaz" cevabı vermiş, bu katılımcılardan biri toplumsal barışı sağlayacak olanın ekonomik refah seviyesinin gelişmesi olduğunu söylemiştir. Bunların dışında bir katılımcı katkının düşük düzeyde olabileceğini söylemiş bir diğeri ise kararsız olduğunu belirtmiştir.

Kesinlikle olumlu katkı sağlayacağını düşünen 45 katılımcıdan bazıları gerekçe olarak, çeşitli kültürleri tanımanın barışı ve kardeşliği pekiştireceğini gösterirken, bir katılımcı soruyu sosyal turizmle de ilişkilendirip tatile gidemeyen insanların gidenlere gıpta ve haset besleyebileceğini, herkesin tatile gidebilme imkânına sahip olmasının bu olumsuzluğu ortadan kaldıracağını belirtmiştir.

Katılımcıların "Sosyal devlet" politikalarına dair görüşleri: Katılımcıların tamamı, maddi kaynağı toplanan vergiler olan yaşlı bakım ve evde bakım hizmetleri, sigara bırakma kampanyaları, çeyiz ve çocuk yardımları, sosyal konutlar gibi uygulamaları gayet olumlu bulduklarını belirtmiş hatta bir kısmı yetersiz gördüğünü ifade etmiştir. Kamu kurumlarının yanı sıra, dernekler ve vakıflar gibi sivil toplum kuruluşları tarafından, gelir düzeyi düşük insanların tatile çıkabilmeleri için ödenek sağlama gibi sosyal turizme dair yapılacak olası desteklemeler, katılımcıların tamamı tarafından olumlu karşılanmaktadır.

Katılımcıların, olası sosyal turizm desteklemelerinin hangi kurum ve kuruluşlarca yürütülmesi gerektiğine dair görüşleri: 6 katılımcı böyle bir projenin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca, 11 katılımcı Kültür ve Turizm Bakanlığınca, 1 katılımcı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca, 1 katılımcı Maliye Bakanlığınca, 6 katılımcı Aile ve Sosyal Politikalar ile Kültür ve Turizm Bakanlığı ortak çalışmasıyla, 3 katılımcı Kültür ve Turizm Bakanlığı ile yerel yönetimlerin ortak çalışmasıyla, 2 katılımcı sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin ortak çalışmasıyla, 1 katılımcı meslek birliklerince, 13 katılımcı sivil toplum kuruluşları ve vakıflarca yürütülmesi gerektiğini savunmuş, 6 kişi ise konuya dair görüş belirtmemiştir.

Katılımcıların teşvikten faydalandırılacak gelir düzeyleri ve teşvik şekline dair görüşleri: Katılımcıların %72'si hangi gelir grubunun teşvikten faydalandırılması gerektiği konuda rakam telaffuz etmekten kaçınmış, 2 katılımcı orta gelirli, 7 katılımcı alt gelir gurubu şeklinde cevap vermiştir. 16 katılımcı soruyu alt ve orta düzey olarak yanıtlamış, 9 katılımcı asgari ücretliler demiş, 2 katılımcı ise gelir ayrımı gözetmeksizin isteyen herkesin teşvikten faydalanması gerektiğini söylemiştir. 1 katılımcı kişi başı gelirin 1500'ün altında olduğu aileler diyerek farklı bir cevap vermiş, bir diğer katılımcı ise üst seviyenin yanı sıra alt seviye de belirleyerek soruyu 1000-3000 arası olarak yanıtlamıştır. Ayrıca 7 kişi teşvik için minimum gelir düzeyinin 2500, 5 kişi 4000 TL olması gerektiğini düşünmektedir.

Teşvik şekli konusunda 7 katılımcı görüş beyan etmemiş, 7 katılımcı geri ödemeli olması gerektiğini savunmuştur. 13 katılımcı tercihini karma yani kısmen geri ödemeli ve kısmen hibe bir modelden yana kullanmış, 24 katılımcı desteğin hibe olması gerektiğini söylemiştir. 1 katılımcı ise destek şeklinin aile birey sayısı ve gelir düzeyine göre ayarlanması gerektiği kanısındadır.

Katılımcıların olası teşvik periyoduna dair görüşleri: Katılımcıların %48'i teşvikin 2 yılda bir verilmesini, 2 katılımcı 2-3 yılda bir verilmesini, yine %48'i her yıl verilmesini uygun görmektedir. Sürenin bir hafta olması tüm katılımcıların ortak görüşüdür.

Katılımcıların teşvik sağlanacak zaman dilimlerine ve desteklenecek destinasyonlara dair görüşleri: Katılımcıların %38'i insanların tatillerini teşvik kapsamında da olsa istedikleri zaman ve mekanda geçirebilmeleri gerektiğini savunurken geri kalan %62'lik kesim teşvik için daha az gelişmiş yerlerin seçilerek bu sayede gelişime de katkı sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Bu %62'lik grubun 3 kişi haricinde tamamı ise zaman konusunda herhangi bir kısıtlama getirilmemesinden yanadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bir taraftan Avrupa Birliği entegrasyonu için çabalayan, bir taraftan sosyal devlet anlayışını ön plana çıkarmaya çalışan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu amaçlarına ulaşabilmesi için bugüne kadar göz ardı edilmiş olan sosyal turizm projeleri üretmesi ve yürürlüğe koyması tartışılmaz bir gerekliliktir. Çünkü Avrupa Birliği ülkeleri "Avrupa Vatandaşı" bilinci yerleştirmek, vatandaşlar arasında bir sosyal denge kurmak ve vatandaşların tüm Avrupa'yı hatta AB dışındaki ülkeleri de gezip tanıyabilmesi için birçok proje uygulamaktadır. Sosyal turizme yönelik bu uygulamalardan AB ülkelerinin vatandaşları ve AB kapsamındaki ülkeler öncelikli olarak yararlandırılmaktadır. AB dışındaki ülkelerden bazılarına da bu kapsamda açık kapı bırakılmaktadır.

Bu araştırmada asıl olan, geliştirilmekte olan bir sosyal turizm projesinin yapısal incelemesi değil, sosyal turizm projesi üretmenin gerekliliği olduğu için Avrupa'da uygulana gelen modellerin incelenmesi bir sonraki çalışmaya bırakılmıştır.

Türkiye gelişmekte olan bir ülke olduğu için pasif dış turizmi özendirmek yerine vatandaşları iç turizme yöneltmeli, ödemeler dengesinin pozitif yönde gelişmesi için gayret göstermesi daha anlamlı olacaktır. Araştırmadan çıkan sonuçlar, eğitim düzeyi yüksek ve turizm faaliyetlerinde sürekli olarak bulunan üst düzey yöneticilerin sosyal turizme dair önemli orana bilgileri olmamakla beraber, iç turizmin talep teşviki yönünde geliştirilmesi gerektiği kanısında hemfikir olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda, devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içerinde yürütecekleri sosyal turizm projeleri gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda; Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, turizm sektörü işletmeleri ve STK'ların ortak çalışmasıyla sosyal turizmi talep yönünde destekleyici bir teşvik modeli hayata geçirilip yerel yönetimler, turizm işletmeleri ve meslek birlikleri, sivil toplum kuruluşları ve vakıflar projeye dahil edilmelidir. Sosyal turizm uygulamaları, her kesimden vatandaşa tatil kolaylığı sağlayacağı gibi, gelişmeye muhtaç yörelerdeki turizm işletmelerini ve düşük sezonda atıl kalan işletmeleri destekler ve istihdamın sürekliliğini sağlar nitelikte olmalıdır.

Bu alanda araştırma yapacak olan yeni araştırmacılara da bazı öneriler şunlar olabilir; sosyal turizmin geliştirilmesine etki eden faktörler, toplumda sosyal bilinci oluşturacak eğitim

uygulamalarına yönelik araştırmalar, sosyal turizme halkın bakış açısı yanında iş çevreleri ve devletin neler yapabileceğine yönelik araştırma konularına yönelmeleri önerilebilir.

KAYNAKÇA

AKSÜ, S.; (2012). **Sosyal İnsan, Sosyal Turizm**, http://kariyer.turizmgazetesi.com/

ALTUNIŞIK, R.; Coşkun R.; Bayraktaroğlu S. Ve Yıldırım E.: (2012). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, 7. Baskı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya

BALCI, A.; (2004). **Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkleler**, Pegem Yayınevi, Ankara

BARCELONA BİLDİRGESİ (2006). Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi

BIÇKI D., Ak D., Özgökçeler S.; (2013). Avrupa'da ve Türkiye'de Sosyal Turizm, **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 31

CALYPSO (2011). , http://bookshop.europa.eu/en/calypso-means-tourism-for-allpbNB3011121/ catalogCategoryID=82cKABstbqMAAAEjs5EY4e5L Erişim Tarihi: 04.04.2015

DEMİR, E. Ö.; (2012). http://www.turizmdebusabah.com/yazarlar/sosyal-turizm-emrah-omer-demir-59862.html. Erişim Tarihi: 10.03.2015

DPT, Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Yardım İhtisas Raporu (1972)

DİEKMANN, A., McCabe, S.; (2011). **Systems of Social Tourism in the European Union: a criticial review.** Current Issues In Tourism, 14, 417-430.

FLANDERS Belgium Tourism Netbook (2009). Tourism Flanders & Brussels Holiday Participation Center.

ISTO (2003). Statutes, Brussels: ISTO.

JOLDESMA, T. (2012). **Family Holiday Association. Social Touism In Europe: Theory and Practice** (s. 48-52).

KIZILIRMAK, İ., Ertuğral, S. M.; (2012). Sosyal Turizmin Gelişiminde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Yapılan Uygulamalar. **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**

KOZAK, N. (2012). **Genel Turizm Bilgisi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2472.

KTB, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Raporu (2007)

MINNAERT, L., Maitland, R., Miller, G.; (2009). **Tourism and Social Policy: The Value of Social Tourism.** Annals of Tourism Research, 36 (2), 316-334.

MINNAERT, L., Maitland, R., Miller, G.; (2011). **What's Social Tourism. Current Issues In Tourism**, 14 (5), 403-415.

ÖZBUDUN E. ;(2014). **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, s.99.

ŞİMŞEK, H., Yıldırım, A.; (2005). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara. Seçkin Yayınevi.

YILDIRIM, A. ve Şimşek, H.; (2008). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

TURİZMDE KÜRESEL ETİK İLKELER (2001). Birleşmiş Milletler ve Dünya Turizm Örgütü, Santiago.

USTA, Ö.; (1982). **Sosyal Turizm**, İzmir: İstiklal Matbaası

http://www.break-charity.org/, Erişim Tarihi: 31.03.2015.

YAYLA TURİZMİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ KAPSAMINDA ÇEVRESEL ETKİ BOYUTU: KAZIKBELİ YAYLASI ÖRNEĞİ

Fikret GÖKÇE[1]
Hasan GÖKÇE[2]
Kazım KOCABOZDOĞAN[3]

ÖZET

Kitle turizmi dışında kalan turizm türlerinin alan yazını incelendiğinde, çevresel duyarlılığın yüksek ve olumsuz çevresel etkilerin az olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu tür varış noktalarında turizm hareketliliğinin yoğunluğuna ve plansız büyümeye bağılı olarak olumsuz çevresel etkilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Hassas ekosistemlerde bu olumsuz etkilerin daha yıpratıcı olması, doğal çevrede geri dönülmesi güç zararlara yol açmaktadır. Bu olumsuz etkilerin mümkün olduğu ölçüde en aza indirilebilmesi için sürdürülebilir turizm gelişimi ve uygulama modeli oluşturulması gerekli görülmektedir.

Bu çalışmada; Gümüşhane İli Kürtün İlçesi Kazıkbeli Yaylası özelinde, turizm hareketliliğinin çevre üzerine etkileri tespit edilerek, sürdürülebilir turizm gelişimi ilkeleri doğrultusunda çözüm önerileri sunulmaktadır. Veri toplama aracı olarak katılımcı gözlem ve mülakat yöntemi kullanılmaktadır.

Anahtar Kelime: Yayla Turizmi, Kazıkbeli Yaylası, Sürdürülebilir Turizm, Kırsal Turizm, Kürtün-Gümüşhane

SUSTAİNABLE YAYLA (PLATEAU) TOURİSM ENVİRONMENTAL EFFECT DİMENTİON; THE INSTANCE OF KAZIKBELİ YAYLA (PLATEAU)

ABSTRACT

When literature of tourism types other than mass tourism is examined, it is stated that environmental awareness is high and negative environmental effects are lesser. However, in such areas negative environmental effects arise due to tourism mobility and this effect is more corrosive in sensitive ecosystems. In order to reduce these effects, many researches are carried out by forming sustainable tourism development and application models.

In this study, focusing on Kazıkbeli Yayla (Plateau) in Kürtün-Gümüşhane, some solutions are presented in accordance with the principles of sustainable tourism development by identifying environmental problems arising from tourism mobility. Participant observation and interview method are data collection tools of the study.

Keywords:Yayla (Plateau) Tourism, Kazıkbeli Yaylası ((Plateau), Sustainable Tourism, Environmental Effect, Gümüşhane.

[1]Ögr. Gör., Mustafa Kemal Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu gokcefikret@hotmail.com
[2]Uzman, Düzce Üniversitesi Akçakoca Meslek Yüksekokulu hasangokce@duzce.edu.tr
[3]Ögr. Gör., Mustafa Kemal Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

GİRİŞ

Turizm olayının özünde insan vardır. İnsanlar yaşadıkları veya seyahat ettikleri yerlerin gerek sosyal çevresi gerekse doğal çevresi olumlu veya olumsuz etkilemektedirler. Bilim insanları bu olumsuz etkilerin azaltılması, olumlu etkilerin artırılması için araştırmalar yapmaktadırlar. Turizm olayının olumlu ekonomik etkileri ve oluşan sert rekabet ortamı çoğu zaman sosyo-kültürel ve doğal çevre üzerinde oluşan yıpratıcı ve yok edici etkilerin görmezden gelinmesine neden olmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik dar boğazlar bu durumun ortaya çıkmasında önemli bir etki olarak gösterilebilir. Türkiye'de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ülkeler dünya turizm endüstrisinden aldığı payı artırabilmek için daha fazla arz oluşturma çabası içerisine girmektedir. Bu durum yeni turizm türlerinin oluşmasına ve yeni varış noktalarının turistlerin hizmetine sunulmasına neden olmaktadır.

1990'lı yıllara kadar birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de turizm olayı kıyı turizmi ile anlamlandırılmaktaydı. 1990'dan sonra turizmin tüm yıla yayılması hedefiyle, alternatif turizm kapsamında değerlendirilen turizm türleri Türkiye'de de değerlendirilme düşüncesiyle ulusal turizm stratejilerinde yer bulduğu görülmektedir (VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994; 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000). Bu kapsamda turizmin çeşitlendirilmesi, tüm yıla ve ülke sathında yaygınlaştırılması, değişik yörelerin mevcut turizm potansiyelinin geliştirilerek harekete geçirilmesi yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Bunlardan biride yaylaların turizme kazandırılması amacı ile 1990 yılında T.C. Turizm Bakanlığı tarafından başlatılan "Yayla Turizmi Projesi" dir. Bu kapsamda Türkiye'de 26 yayla turizm merkezi ilan edilmiştir.

Geçen 25 yıllık süre içerisinde yaylalarda turizm hareketliliğinin arttığını söylemek mümkündür. Olumlu ekonomik etkilerinin olduğu da söylenebilir. Ancak doğal çevre ve sosyo-kültürel yapı üzerinde ortaya çıkan olumsuz etkilerin önlenmesi ile ilgili yeterli önlemlerin alınmadığı gözlemlenmektedir. Bu çalışmada turizm hareketliliğinin çevre üzerine etkileri Kazıkbeli Yaylası özelinde ortaya konulmaktadır. Araştırma Kazıkbeli Yaylası özelinde yapılmakta ise de, sonuçları itibariyle turizme yeni açılacak ve benzer olumsuz çevresel etkilerle karşı karşıya olan yaylalara örnek teşkil etmesi açısından, yaygın etki göstereceği öngörülmektedir.

I. ALAN YAZIN

A. Sürdürülebilir Turizm Gelişimi

Dünyadaki hızlı nüfus artışı, ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek için doğal kaynakların ve çevrenin bilinçsizce ve aşırı şekilde kullanılması, insan hayatı için vazgeçilmez olan, su, hava, toprağı bilinçsiz kullanımına bağlı olarak kirletilmesi, insanlığın sağlıklı bir geleceğe sahip olması konusunda kaygıların artmasına neden olmuştur. Bu durum yakın bir gelecekte karşılaşması olası çevresel felaketini önlemek için insanları harekete geçirmiş ve sürdürülebilir kalkınma kavramı gündeme gelmiştir (Sarkım 2009). Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk olarak 1987 yılında, Birleşmiş Milletler, Brundtland Raporu olarak bilinen "Ortak Geleceğimiz" adlı raporla gündeme gelmiştir. Raporda sürdürülebilir kalkınma "Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların olanaklarından ödün vermeden

karşılayan kalkınma" olarak ifade edilmekte ve yaygın şekilde kullanılmaktadır (Torrent 2008 s,884; Aydın ve Çevirgen 2006 s,145; Tosun 2001 s.290; Tosun 1998 s.596;).

Turizm doğal ve sosyo-kültürel kaynaklara bağlı olduğu genel kabul görmüş bir kavramdır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı ekonomik gelişmeyi çevresel değerlerin korunması ve sürdürülmesi prensibine dayandırması nedeniyle turizmden ayrı düşünmek mümkün değildir. Sürdürülebilir turizm ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde (Torrent 2008; McNamara ve Gibson 2008; Tosun 2008, Güneş 2008; Tokmak 2008; Akşit 2007; Saarinen 2006; Demir ve Çevirgen 2006; Northcote ve Macbeth 2006; Kernel 2005; Gössling vd., 2002; Tosun, 2001; Tosun 1998; Hunter 1997) ortak paydası, var olan turizm değerlerinin (doğal, tarihi, sosyo-kültürel, ekonomik) korunarak kullanılması ve gelecek nesillere mümkün olan en az kayıpla aktarılması şeklinde ifade edilmektedir. Turizmin sürdürülebilir bir gelişme içerisinde olabilmesi için etkilerinin çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik olmak üzere üç boyuttan ele alınması gerekmektedir (Torrent 2008s, 884; Tosun 2008; Tokmak 2008 s;26; Akşit 2007 s,444;) Bu çalışmada çevresel etki boyutu üzerinde durulmaktadır.

Sürdürülebilir turizm gelişiminin çevresel boyutu; turizme açılan varış noktalarında doğal çevre üzerinde ortaya çıkan olumlu ve olumsuz etkilerin tespitine yönelik yapılan çalışmaları ifade etmektedir. Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda, öncelikle turizmin çevresel etkileri üzerine yoğunlaşılmaktadır. Çünkü turizme açılan birçok turizm merkezinin gözle görülebilir çevresel sorunları ortaya çıkarması, bu konuda dikkatlerin çevre üzerine yönelmesine sebep olmaktadır.

Özellikle kırsal kesimde ve hassas eko sistemlerde ortaya çıkan çevre sorunları daha fazla dikkat çekmekte ve etkilerinin daha yok edici olduğu söylenebilir. Bu nedenle bu araştırmada Kazıkbeli Yaylasında ortaya çıkan olumsuz çevresel etkiler ortaya konulmaktadır.

B. Yayla Turizmi

Yayla; Türk Dil Kurumunun güncel sözlüğünde; "Akarsularla derin bir biçimde yarılmış, parçalanmış, üzerinde düzlüklerin belirgin olarak bulunduğu, deniz yüzeyinden yüksek yeryüzü parçası" ve "Dağlık, yüksek bölgelerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, yazın havası iyi ve serin olan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri" olarak iki şekilde açıklanmaktadır.

Yayla turizmi ile ilgili çalışmalar 1990 yılında Turizm Bakanlığı tarafından başlatılan yayla turizm merkezi projesinden sonra hızlı gelişim göstermiştir. Bu tarihten sonra yaylalar rekreasyonel kullanımına bağlı olarak turizm hareketliliğinin odağı haline geldiği görülmektedir. Bu durum yayla turizmi ile ilgili bilimsel çalışmaların yapılmasına neden olmuştur. Yapılan çalışmalar incelendiğinde ortaya çıkan bu rekreasyonel hareketlilik yayla turizmi olarak tanımlanmaktadır.

Yayla turizmi ile ilgili yapılan akademik çalışmaların çoğunluğu 1992 yılında gerçekleştirilen "Doğu Karadeniz Bölgesi Turizmi Konferans-Workshop"unda sunulan tebliğlerdir. Bu tebliğler incelendiğinde yapılan çalışmalarda yayla turizmi ile ilgili teori tartışılmaktadır. Teorik tartışmalar geçmiş turizm uygulamaları ile yayla turizminin kıyaslaması ve 1990 sonrasında merkezi hükümetin başlattığı "Yayla Turizm Projesi" üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

"1990 sonrasında "Yayla Turizm Projesi" ile 26 yayla turizm merkezi olarak ilan edilmiştir. Bu

yaylalar turizm merkezi ilan edilerek, planlı bir şekilde turizme kazandırılması ve koruma kullanma dengesinin kurulması amaçlanmaktadır." Ancak geçen 25 yılda gerek turizm merkezi ilan edilen yaylaların gerekse turizm merkezi ilan edilmeyen yaylalarda oluşan talep nedeniyle kontrolsüz şekilde kullanımın ortaya çıktığı gözlenmektedir. Birçok yaylada önemli çevre sorunlarının ortaya çıktığı da söylenebilir. Yaylaların hassas eko sistemlere sahip olması nedeniyle çevrenin kırılgan olması geri dönülmesi güç tahribatlara yol açmaktadır. Bu nedenle yaylaların sürdürülebilir turizm gelişimi kapsamında planlı bir şekilde turizme kazandırılması gerekmektedir.

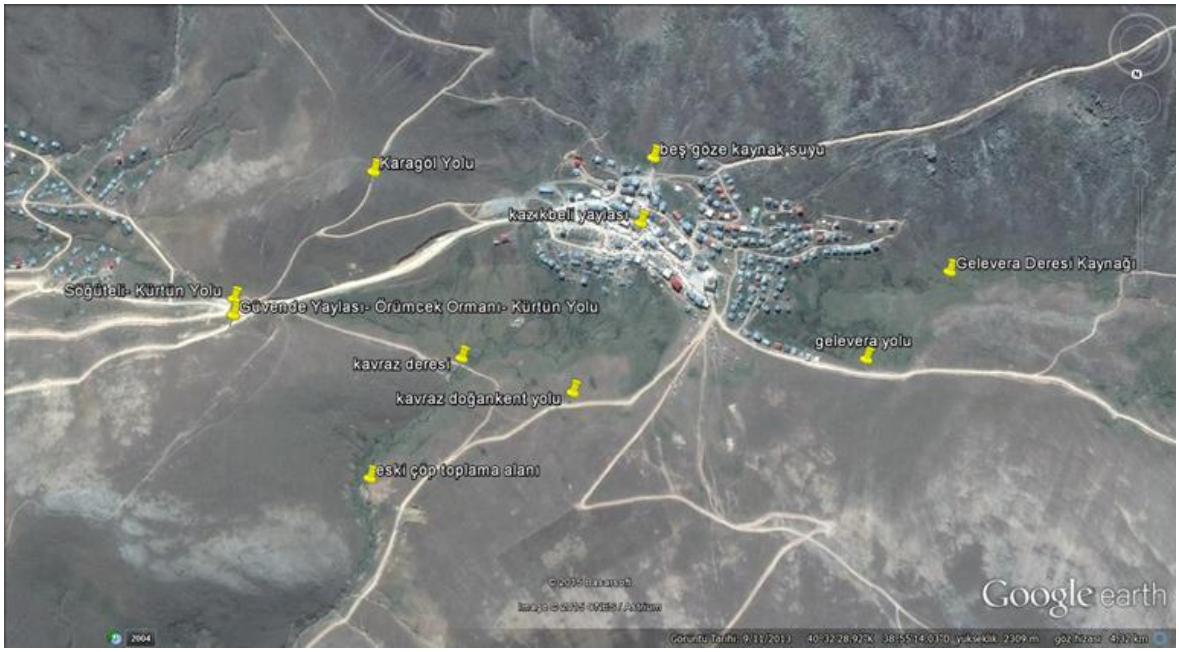
Yayla Turizmi ile ilgili merkezi hükümetin düzeyindeki en önemli çalışama 2000 yılında Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) ile hazırlanan, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP)'dır (DPT 2003). Bu plan çerçevesinde DOKAP Bölge İdaresi kurulmuş ve yayla turizminin bölgede geliştirilmesi için "yeşil yol projesi" uygulanma çalışmaları yürütülmektedir. Proje bölge yaylalarındaki yol kalitesi artırarak ana askları birbirine bağlanması öngörülmektedir. Ancak bu çalışmalarında yeterli olmadığı söylenebilir.

C. Kazıkbeli Yaylası

Kazıkbeli Yaylası idari olarak Gümüşhane ili, Kürtün İlçesi, Söğüteli Köyü mera alanı içeresindedir. Söğüteli Köyü'ne uzaklığı 6 kilometre, Kürtün İlçe merkezine uzaklığı ise 37 kilometre olup, uluslararası Karadeniz sahil yoluna (Tirebolu ilçesine) 90 kilometredir. Yaylanın rakımı ise 2350 metredir (http://www.sogutelikoyu.com/kazikbeli-yaylasi). Yayla ağaç yetişme sınırının üzerindeki Alpin çayırlarına kurulmuştur.

"Kazıkbeli" ismini "kazık" ve "bel" kelimelerinden oluşmuş bir birleşik isim tamlamasıdır. İsmin nerden geldiğini anlamak için bu iki kelimenin anlamlarına bakmak gerekir (Gündoğdu 2014). Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlükte "kazık" *"toprağa çakılmak için hazırlanmış, ucu sivri demir veya ağaç, çadır kazığı, hayvanı bağlama kazığı"* şeklindedir. Bel ise *"dağ sırtlarında geçit veren çukur yer"* olarak ifade edilmektedir (http://www.tdk.gov.tr). Giresun Dağları'nın doğudaki zirve noktası Sarıyar Tepesi, hemen karşısında ise bir başka zirve olan Akılbaba Tepesi bulunmaktadır. Kazıkbeli Yaylası bu iki zirvenin arasında Gelevera ve Harşit vadilerinin birleştiği geçiş noktasında kurulmuştur (Gündoğdu 2014). Yaylanın kuzey ve kuzeydoğu tarafında düz mera alanları bulunmaktadır. Seyahat edenlerin ve çarşamba günü pazara gelenlerin binek hayvanlarının otlatılması ve dinlendirilmesi oldukça uygundur. Binek hayvanlarını otlatmak için uzun şerit iple yere çakılan bir kazığa bağlanarak (yöresel ağızda ökleme) otlatılırdı. Kazıklar çakılırken hayvanların birlerine müdahale etmeyecek şekilde uzağa bağlanmasına dikkat edilmektedir. 1990'lı yıllara kadar yaylanın düzlükleri pazar kurulduğunda çakılan kazıklara bağlanan binek hayvanlarıyla dolardı. Kazıkbeli isminin de yaylanın coğrafi konumu ve çakılan kazıklardan geldiği rivayet edilmektedir.

Şekil 1 Kazıkbeli Yaylası Kuş Bakışı Görüntüsü

Kaynak: www.google.com/earth/

Yaylalara ulaşım önceleri yalnızca yürüyerek veya binek hayvanlarıyla sağlanırken özellikle 1985 yılından sonra başlayan karayolu yapma çalışmalarıyla yaylaya ulaşım imkânlarının arttığı görülmektedir. Yaylalara erişim için yeni yolların yapımı ve var olan yolların standartlarının yükseltilmesi ile ilgili çalımalar artarak devam etmektedir (Somuncu vd, 2010). Bu durum yaylalara olan talebin artmasına bağlı olarak, plansız bir büyümenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yaylaların plansız büyümesi doğal ve sosyo- kültürel çevrenin aşırı bir şekilde baskı altına alınmasına neden olmaktadır. Kazıkbeli Yaylası'nın ulaşılabilirliğindeki artış beraberinde çevre sorunlarını da getirdiği gözlenmektedir.

Kazıkbeli Yaylası idari olarak Gümüşhane'nin Kürtün İlçesi Söğüteli Köyü'ne bağlı olmakla birlikte, yayla merkezinde ve etrafındaki obalarda Giresun, Trabzon illerinden de yaylacılar konaklamaktadır. Özellikle Giresun İli Tirebolu, Doğankent ve Güce ilçesinden gelenlerin sayısı oldukça fazladır. Giresun İlinin Tirebolu, Güce, Doğankent, Espiye, Görele, Çanakçı, Eynesil, Alucra, Şebinkarahisar ilçeleri ile Trabzon'un Beşikdüzü ve Şalpazarı ilçeleri Gümüşhane ilinden ise Kürtün ve Torul da yaşayanlar bu yaylayı kullanmaktadır. Yaylanın yerel kültürüne bakıldığında yukarıda ifade edilen ilçelerin sosyo-kültürel değerlerinin hakim olduğu gözlenmektedir. Yaylanın yerel halkını oluşturan ve yukarıda ifade edilen ilçelerin özellikle kırsal kesiminde yaşayan halk, özgün sosyo-kültürel değerlerini çok fazla değiştirmeden günümüze kadar taşımayı başarabildiği söylenebilir. Bu durum Kazıkbeli yaylasında gezerken gerek kılık kıyafet gerekse konuşmalarda kullanılan yerel Türkçe ağızında net bir şekilde görülebilmektedir. Şebinkarahisar ve Alucra ilçelerinden gelen az sayıdaki yaylacılarda küçük sosyo-kültürel farklılıklar görülmektedir. Bu ayrım Şebinkarahisar ve Alucra köylerinden gelenlere "Ekinci" olarak ifade edilmesiyle açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Ekincilerde kıyı kesiminden gelenlere "Cenikli" olarak adlandırmaktadırlar.

1990 öncesinde Kazıkbeli civarındaki yayla ve obalar ekonomik ve sosyal değeri daha çok ön plana çıkmakta idi. Şöyle ki; Türkiye'de yaylacılık, bir yaşam biçimidir. Bölgenin coğrafi yapısından dolayı halkın geçimi çoğunlukla hayvancılığa dayanmakta idi. Dolayısıyla yaz aylarında hayvanları sinek ve benzeri haşerelerden korumak ve daha iyi şartlarda ve az maliyetle beslenmesi ve verimin artması için yaylalara çıkılmaktaydı. Yaylaların yer seçiminde dahi otun kalitesinin yüksek olduğu yerler (has yayla) seçilmektedir (Gökçe 2003).

Ancak günümüzde yaylanın kullanım amaçlarının değiştiği görülmektedir. Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda, yaylaların önceleri hayvancılık amaçlı kullanılırken günümüzde dinlenme, şenlik, akraba ziyaretleri vb. turistik amaçlarla kullanıldığı ifade edilmektedir (Doğanay ve Coşkun 2013; Somuncu ve diğerleri 2010).

Türkiye' de yayla yerleşkelerinin sayısı 1976- 1978 yıllarında 26000 dolayında tahmin edilirken 1997 de 5900 gerilediği görülmektedir (Doğanay ve Coşkun 2013 s23). Burada önemli etken olarak kırsal kesimden şehirlere olan göç ve hayvancılığın azalması olarak ifade edilebilir. Ancak daha sonraki dönemde yaylaların kullanım oranlarının rekreasyonel kullanıma bağlı olarak artığı gözlenmektedir. Bu durum yaylaların ekonomik gelir elde etmekten çok dinlenmek ve tatil yapmak için tercih edilir hale gelmesine neden olmuştur.

D. Kazıkbeli Yaylası'nda Turizm

Turizm hareketliliği varış noktaları üzerinde olumlu ve olumsuz ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkiler oluşturduğu alan yazında ortaya konulmaktadır. Kazıkbeli Yaylası'nda turizm hareketlerinden olumlu ve olumsuz şekilde etkilendiği söylenebilir. Somuncu ve diğerleri (2010, 107-127) "Gümüşhane İli Yaylalarındaki Arazi Kullanımı ve İşlev Değişiminin Değerlendirilmesi Kazıkbeli ve Alistire Yaylaları Örneği" başlıklı araştırmada 1973-2004 yılları arasında arazi kullanımı ve yayla işlevindeki değişimler ile ilgi yapılan araştırmada Kazıkbeli Yaylası'nda arazi kullanımının arttığı özellikle konut sayısının % 227 ile % 400 arasında bir artış gösterdiği tespit edilmiştir. Bunun sebebi olarak yaylanın 1990'lı yıllara kadar hayvancılık amacıyla kullanıldığı ancak 1980'li yıllardan itibaren başlayan rekreasyon amaçlı kullanım neticesinde tatil ve dinlenme yaylasına dönüştüğü ortaya konulmaktadır. Yani yaylanın 1990 yılından sonra turizm amaçlı kullanılmaya başlandığı ve bunun sonucunda aşırı yapılanma ve buna bağlı olarak oluşan bir takım sorunlarının ortaya çıktığına işaret etmektedir.

BULGULAR

D. Kazıkbeli Yaylası'nda Turizmin Fiziksel Çevreye Olumsuz Etkileri

Çevresel kirlenme fiziksel ve biyolojik bileşenler halindeki bulaşmalar sonucunda normal çevre koşullarının olumsuz yönde etkilenmesi olarak ifade edilmektedir. Çevre kirliliği insan yaşamını olumsuz yönde etkilemekte hatta aşırı düzeylere ulaştığında tehdit etmektedir. Bununla birlikte çevresel sistemin bozulması neticesinde gelecek yaşam imkânlarını ortadan kaldıracak bir etki gücüne sahip olduğu söylenebilir (Kahraman ve Türkay 2012;24)

Kazıkbeli Yaylası'nda turizmin fiziksel çevre üzerine olumsuz etkileri; gürültü kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği, flora ve faunada bozulma, aşırı ve çarpık yapılaşma, alt yapı yetersizlikleri,

ziyaretçilere yönelik uyarıcı ve yönlendirici tabelaların yetersizlikler, başlıkları altında incelenmektedir. Elde edilen bulgulara ulaşmada katılımcı gözlem ve kanaat önderlerine yapılan mülakatlar kullanılmıştır.

Araştırmada öncelikle yayla yukarıdaki her bir başlık çerçevesinde yaylanın pazarının kurulduğu çarşamba günü halkın arasına girilerek gözlemler ve görüşmeler yapılarak elde edilen bulgular not edilmiştir. Çarşamba günü çevre yaylalardan da gelen halkın ortaya çıkardığı kalabalık nedeniyle tam ve doğru sonuçlara ulaşılamayacağı ön görülmüştür. Bu nedenle çarşamba günü dışındaki diğer günlerde de aynı değerlendirmeler tekrar yapılmıştır. Bununla birlikte Söğüteli köyü muhtarı ve köyün kanaat önderleriyle mülakatlar yapılmıştır. Bunun sonucunda her bir başlık önerme haline getirilerek Tablo 1'de gösterilmektedir. Fiziksel çevre üzerinde olumsuz etkilerin oluştuğunu tespit edildiğinde (var), kısmı olumsuz etkilerin oluştuğunun tespitinde (kısmen), oluşmaması durumunda (yok) şeklinde ifade edilmektedir. Bu etkilerin yoğunlaştığı günlerde ayrıca tespit edilmiştir. Etkilerin günlere bağlı olmayıp yoğunlaştığı aylarda ayrıca ortaya konulmaktadır

Tablo 1 Kazıkbeli Yaylasında Turizmin Fiziksel Çevreye Olumsuz Etkileri

Etkiler	**Var**	**Kısmen**	**Yok**	**Yoğunlaştığı Aylar**	**Yoğunlaştığı Günler**
Gürültü kirliliği	X			Haziran Temmuz Ağustos	Salı- Çarşamba
Su kirliliği	X			Haziran Temmuz Ağustos	Sezon
Toprak kirliliği		X		Yayla sezonu	Salı- Çarşamba
Bitki örtüsünde (flora) bozulma		X		Yayla sezonu	Salı- Çarşamba
Hayvan varlığında (fauna) bozulma		X		Yayla sezonu	Salı- Çarşamba
Aşırı ve çarpık yapılaşma	X			Mayıs-Kasım	
Alt yapı yetersizlikleri (Katı atık)	X			Yayla sezonu	Salı- Çarşamba-Cuma
Alt yapı yetersizlikleri (Biyolojik atık)	X			Yayla sezonu	Salı- Çarşamba-Cuma
Ziyaretçilere yönelik uyarıcı ve yönlendirici tabelaların yetersizleri	X			Yayla sezonu	

1. Gürültü Kirliliği

Yaylada özellikle çarşamba günlerinde ilçelerden ve köylerden çarşamba pazarı için gelen ziyaretçilerin yoğun araç trafiği nedeniyle gürültü kirliliği görülmektedir. Gelenlerin Salı gününden yalaya ulaşmaları nedeniyle Salı günü öğleden sonra da gürültü kirliliğinin oluştuğu tespit edilmiştir. Temmuz ayının ikinci haftasında yapılan yayla şenlikleri nedeniyle cumartesi ve pazar günü aşırı bir yoğunluk oluşmakta ve oldukça rahatsız edici düzeyleri ulaşmaktadır.

2. Su Kirliliği

Kazıkbeli yaylası su ve sulak alanlar bakımından oldukça zengindir. Yaylanın güney tarafındaki

tepenin etekleri ve kuzey tarafındaki düzlükler de çok sayıda su kaynağı bulunmaktadır. Yayla güneyinde bulunan beş göze ismindeki su kaynağı ile ünlenmiştir. Suyun soğukluğu ve kalitesi nedeniyle gelen konukların ilk uğradıkları ve ayrılmadan önce son uğradıkları yer durumundadır. Ayrıca yaylanın kuzey tarafında bulunan ve yerleşim yerlerinin hemen altındaki bölgede sulak alanlar hayvancılığın yaygın olduğu dönemlerde (1990 öncesi) genellikle mandaların otladığı ve dinlendiği su göletleri bakımından oldukça zengindir.

Buralardan toplanan sular "Gavraz Deresi" olarak isimlendirilen derenin kaynağı durumundadır. Bu derede kırmızı benekli alabalığının yaşadığı ve ürediği bir deredir. Hatta 5kilometre aşağıdaki dere yatağının hemen yanında kurulan Balıklı Yaylası'nın bu isimi almasına neden olmuştur. 1990 yılından sonra artan talep ve yaylanın aşırı kullanımı ve gerekli önlemlerin alınmamasından dolayı, derenin suyunun yaylanın yoğun kullanıldığı günlerde aşırı bir şekilde kirlendiği tespit edilmiştir. Yaylanın konumu nedeniyle yaylada kullanılan tüm kirli sular bu dereye akmaktadır. Yaylanın fosseptik çukuru da hemen bu derenin kaynağında bulunmaktadır. Ayrıca mezbahanın atık suları da kontrolsüz bir şekilde bu dereye akmaktadır. Yaylada yoğun olarak et kesimi yapıldığı çarşamba günleri ve özellikle şenliklerde derenin kan aktığı görülmektedir. Bu durumdan dolayı derede yosunlaşmalar gözle görülebilir düzeylere ulaşmaktadır. Sonuç olarak suları ile ünlü olan yaylada su kirliliği oldukça tehlikeli noktalara ulaştığı söylenebilir.

3. Toprak Kirliliği

Salı ve çarşamba günlerinde oluşan yoğunluk gerek araçlardan gerekse insan yoğunluğu nedeniyle toprak kirliliği oluştuğu gözlenmiştir. Şenlik zamanında kirliliğinin hat safhaya ulaştığı görülmektedir. İnsanların çoğunlukla tükettikleri et vb. yağlı yiyeceklerin yağı, bulaşık sularını çevreye gelişi güzel döktükleri görülmektedir.

4. Bitki Örtüsünde (Flora) Bozulma

Yaylanın bitki örtüsünün korunması ile ilgili herhangi bir önlem alınmamaktadır. Gelen araçlar ve insanlar gelişi güzel bir şekilde yayla alanlarına araçlarını park edip oturmaktadırlar. Ancak yayla alanı içerisinde herhangi bitki türleriyle ilgili herhangi bir araştırmaya rastlanmadığı için etkilenme düzeyi ile ilgili tam bir tespit yapıldığı söylenemez.

5. Hayvan Varlığında (Faunada) Bozulma

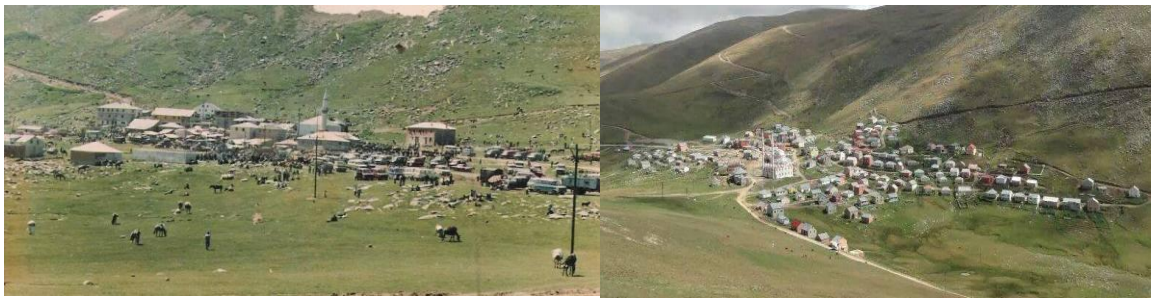
Yaylanın kullanım dönemlerinde yabani hayvanların varlığı ile ilgili araştırmaya rastlanamamıştır. Ancak yerel hak ve kanaat önderleriyle yapılan mülakatlarda geçmişte ilkbaharda ve sonbaharda yabani hayvanların (ayı, kurt) yayla geldiklerinin görüldüğü ancak yayla elektriğin gelmesi ve yaylanın rekreasyonel amaçla kullanılmaya başlanmasından sonra pek görülmeği ifade edilmektedir. Bununla birlikte yaylada merada otlayan hayvanların halkın bıraktığı meyve ve sebze atıklarını tükettiği tespit edilmiştir.

6. Aşırı ve Çarpık Yapılaşma

Yaylada aşırı ve çarpık bir yapılaşma görülmektedir. Özellikle 1990 yılından sonra rekreasyonel kullanıma bağlı olarak arazi kullanımının arttığı ve konut sayısının % 227 ile % 400

arasında bir artış gösterdiği tespit edilmiştir (Somuncu, vd. 2010). Bu durum Şekil 2 ve Şekil 3'te net bir şekilde görülmektedir. Ayrıca yaylanın doğal mimari özelliklerine uymayan çok katlı betonarme yapılarda bulunmaktadır. Yapıların dış cephe boyaları da birbirlerinden farklı ve oldukça rahatsız edici salaş bir durumdadır.

Şekil 2 Kazıkbeli Yaylası 1990 **Şekil 3 Kazıkbeli Yaylası 2014**

7. Alt Yapı Yetersizlikleri (Katı ve Biyolojik Atık)

Yaylada katı ve biyolojik atıkların bertaraf edilmesiyle ilgili alt yapı bulunmamaktadır. Biyolojik atıklar Gavraz Deresi'nin hemen kaynağında bir fosseptik çukurunda toplanmaktadır. Taşan suları dere sularına karışmaktadır. Sızan suları da toprağa karışmaktadır. Yaylanın güney batı tarafındaki konutlar ise biyolojik atıklarını bahçelerinde veya evin yakında yaptıkları çukurlara akıtmaktadırlar. Evlerde kullanılan çamaşır yıkama, bulaşık yıkama, banyo ve el yıkamada kullanılan deterjanlı sular doğaya salınmaktadır. Bu bağlamda bir alt yapı çalışması bulunmamaktadır. Bu durum sorulduğunda gayet normal bir durum olarak algılandığı görülmektedir.

Katı atıklar ise 4-5 yıl öncesine kadar Gavraz Deresi'nin kaynağının hemen yanında açık bir şekilde depolanmaktaydı. Derenin suyunun kirletilmesi görüntü kirliliği ve koku gibi nedenlerden ve yerel gazetedeki haberlerden sonra çöp deposu yaylanın kuzey batısındaki tepenin arkasında Gırıcak ve Teknecük Yaylaları yolu kenarında depolanmaya başlanmıştır. Kısaca katı atıklarda fiziksel çevrenin kirlenmesinde etkili olmaktadır.

8. Ziyaretçilere Yönelik Uyarıcı ve Yönlendirici Tabelaların Yetersizleri

Yaylada gelen konukları uyarıcı veya yönlendirici herhangi bir tabela ve işaret bulunmamaktadır. Yani çevrenin kitlenmesinde en önemli kaynak olan insanlar tamamen kendi bilgi birikimleri doğrultusunda hareket etmektedir. Bilgilendirme, uyarı ve yön tabelalarının bulunmaması yaylanın fiziksel çevresinin kirlenmesinde önemli etkilerinden biri olduğu tespit edilmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak son 20-25 yılda yaylaya olan talebin arttığı ve büyük oranda tatil ve dinlenme amaçlı gelenler tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Talebin her geçen yıl arttığı ve bu artışa bağlı olarak turizm hareketliliğinin kitle turizminden daha yıpratıcı ve yok edici sonuçlar ortaya çıkarttığı görülmektedir.

Talebin hızla aratmasına bağlı olarak, üst yapı yatırımlarının plansız bir şekilde yapıldığı ve çevreyi olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir. Üst yapı yatırımlarının çoğunluğunu imar planı

olmayan ve gelişi güzel yapılan ikincil konutların oluşturduğu görülmektedir. Turistik konaklama tesisi olarak yapılan tesislerin ise estetikten ve yerel mimariden uzak yapılardır. Ayrıca bu tesislerin standartlarının çok düşük ve işletmeciliğinin de turizm bilinci olmayan kişilerce yapılmaktadır. Yaylada yapılan yatırımların faydasının düşük maliyetinin ise çok yüksek olduğu söylenebilir. Yani yasal olmayan plansız yapılar yaylanın doğal çevresinin bozulmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Bir taraftan aşırı bir yapılaşma ve nüfus yoluğu ortaya çıkarken diğer taraftan alt yapı ile ilgili çalışmaların ve yatırımların yetersiz kalması yaylanın doğal çevresinin bozulmasına suların, toprağın ve havanın kirlenmesine neden olduğu görülmektedir. Bu durum yayla doğal çevresinin çok hızlı bir şekilde kirlenmesine neden olmuştur. Ancak alanda yapılan çalışmalar sırasında çevre ve turizm bilincinin yetersizliğine bağlı olarak durumun kanıksandığı ve çözüm üretmeye zorlayacak bir tepkinin oluşmadığı söylenebilir.

Gümüşhane Valiliği'nin web sitesinde (www.gumushane.gov.tr) "yayla sahası içerisinde bulunan doğal çim alanları, çim kayağı, kamp ve karavan turizmi için oldukça elverişlidir" şeklindeki ifade yaylada çim kayağı ve kar kayağı yapılabilecek kayak parkurlarının yapılması önerilmektedir. Bu açıdan yayla şartlarının uygun olduğu tespit edilmekle birlikte, yaylanın mevcut alt yapısının oldukça yetersiz olduğu ve doğal çevre üzerinde aşırı bir baskının oluştuğu dikkate alındığında yukarıda ifade edilen turizm aktivitelerinin mevcut alt ve üst yapı şartları ile yapılmasının mümkün olmadığı ve yayladaki tahribatı artıracağı ön görülmektedir.

Kazıkbeli Yaylası'nın turizme açılması ile ilgili herhangi bir çalışmanın bulunmadığı mevcut gelişmenin tamamen plansız bir şekilde yaşandığı görülmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde birçok yayla aynı kaderi paylaştığı söylenebilir. DOKAP Bölge İdaresi tarafından uygulamaya başlanılan "Yeşil Yol Projesi" ile tüm yaylalardaki karayolu standartları yükseltilmektedir. Bu durum yaylalara olan talebin artmasına ve toplu taşıma araçlarının yanında çok sayıda otomobilinde yaylalara çıkabilmesine imkân sağlamaktadır. Yaylaların mevcut alt yapı şartları dikkate alındığında projenin nicel olarak yayla turizminin gelişmesine (talep artışına) neden olacağı ancak nitel olarak önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olacağı ön görülmektedir. Yaylalara çıkışta ve dönüşte her yıl göç hazırlığı yapan yaylacıların kültüre uygunluk açısından "göç yolda düzülür" felsefesi ile hareket edildiği izlenimi uyanmaktadır. Kazıkbeli Yaylası'nın Kürtün-Söğüteli Köyü arası 2014 yılında asfaltlanmıştır. Yayla yol standartlarının yükseltilmesi, Kazıkbeli Yaylası'nda görülen çevre sorunlarının daha büyük ve kapsamlı hale gelmesine neden olacağı öngörülmektedir.

Yaylanın sürdürülebilir turizm gelişimi kapsamında tüm paydaşların katılımı ile yeniden yapılandırılması gerekli görülmektedir. Bu kapsamda ivedilikle Söğüteli Köyü sakinleri, yaylayı kullanan yerel halk, işletme sahibi ve çalışanlarına yönelik turizm eğitimlerinin verilmesi önerilmektedir. Bu eğitimler sonrasında tüm paydaşların katılımı ile yaylanın turizm mastır planını hazırlanması gerekli görülmektedir. Hazırlanan mastır planlara bağlı olarak alt ve üst yapı yatırımlarının yeniden yapılandırılması önerilmektedir.

Yaylada bir yönetim modelini oluşturulmadığı ve geçen süre içerisinde Söğüteli Köyü tüzel

kişiliği tarafından yönetilmeye çalışıldığı görülmektedir. Herhangi bir turizm eğitim ve bilinci olmayan kişilerce verilen kararlar sonrasında yaylanın önemli çevre sorunları ile karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir. Bu sorunların aşılması ve yaylanın planlı bir şekilde turizme kazandırılması için sürdürülebilir turizm gelişimi ilkeleri doğrultusunda bir yönetim modelinin oluşturulması gerekmektedir. Yaylanın tüm paydaşlarının (yerel halk, kamu, özel sektör, sivil toplum örgütleri) yayla ile ilgili karar alma sürecinde aktif olarak yer alması gerekmektedir. Bu bağlamda İlçe Kaymakamı başkanlığında yayla turizm konseyinin kurulması önerilmektedir.

Zaman kısıtlılığı ve alan çalışmasındaki güçlükler nedeniyle bu çalışmada yayla turizminin, sürdürülebilir turizm gelişiminin boyutlarından çevre boyutu ele alınmıştır. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda sürdürülebilir turizm gelişiminin sosyo-kültürel ve ekonomik boyutları ile ilgili araştırmaların yapılması önerilmektedir. Bu çalışma Kazıkbeli Yaylası özelinde yapılmış olsa da sonuçları itibariyle bölgedeki diğer yaylaların benzer sorunlarının tespitinde ve çözümünde yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Kitle turizmi dışında kalan turizm türleri ile ilgili alanı yazı incelendiğinde, çevresel duyarlılık ve çevresel etkilerin az olduğundan bahsedilse de uygulamada olumsuz çevresel etkilerin ortaya çıktığı ve sonuçlarının da daha yıpratıcı ve yok edici olduğu bu araştırma ile de ortaya konulmaktadır. Bir turistik varış noktasının turizme açılmadan önce potansiyelinin doğru bir şekilde tespit edilmesi gerekmektedir. Ardından sürdürülebilir turizm gelişiminin boyutları açısından analiz edilip, turizm mastır planının hazırlanması ve gelişme stratejilerinin oluşturulması tüm paydaşların katılımıyla bir yönetim modelinin oluşturularak planlı bir yayla turizm gelişiminin sağlanması gerekli görülmektedir.

KAYNAKÇA

AKŞİT S, (2007) Doğal Ortam Duyarlılığı Açısından Sürdürülebilir Turizm, **Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** Say : 23 Y l

ALTINCI BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI 1990-1994 T.C. **Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No: DPT 2174**

DEMİR, Cengiz, ve Aydın, ÇEVİRGEN; (2006) Turizm ve Çevre Yönetimi, Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı, **Nobel Yayınları**, Ankara

DOĞANAY, Hayati ve COŞKUN, Ogün; (2013) Türkiye Yaylalarındaki Değişme Eğilimleri ve Başlıca Sorunları, **Türkiye Doğa Coğrafya Dergisi**, Cilt 18, Sayı 30 1-27

GÖKÇE, Fikret; (2003), Alternatif Turizm Çeşidi Olarak Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Yayla Turizmi **"Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları" Konferansı**, Çankırı

GÖSSLING Stefan, Michael, HALLB, Bernard, LANE, ve David, WEAVER;(2008) Report The Helsingborg Statement on Sustainable Tourism, **Journal Of Sustainable Tourism**, Vol. 16, No. 1.

GÜNDOĞDU, Temel; (2014) Doğu Karadeniz'de Bir Zirve Kazıkbeli Yaylası "Kazıkbeli Yaylasının Kültürü ve Tarihi ile İlgili Bir Araştırma, Derleme, Gezi ve Deneme Yazıları" Somut Olmayan

Kültürel Miras Örneği, Eskişehir

GÜNEŞ, Gül; (2008) Korunan Alanlar ve Çevresi İçin Sürdürülebilir Gelişim Stratejisi, **III. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, Kongre Bildiri Kitabı** 171-174

HUNTER Colin (1997) Sustainable Tourism As An Adaptive Paradigm, **Annals Tourism Research**, Vol. 24, No.4 850-867 Elsevier Ltd.

KARAMAN , Nüzhet, ve Oğuz, TÜRKAY; Turizm ve Çevre, **Detay Yayıncılık,** Ankara

KERNEL, Pernille, K.; (2005) Creating and Implementing A Model For Sustainable Development In Tourism Enterprises**, Journal of Cleaner Production**, 13 151-164

MCNAMARA, Karen, Elizabeth, ve Chris, GİBSON; (2008) Environmental Sustainability In Practice? A Macro-Scale Profile of Tourist Accommodation Facilities In Australia's Coastal Zone, **Journal of Sustainable Tourism** Vol. 16, No. 1, 2008

NORTHCOTE, Jeremy, ve MACBETH, Jim; (2006) Conceptualizing Yield, Sustainable Tourism Management**, Annals of Tourism Research**, 33 (1), 199-220.

SAARİNEN, Jarkko; (2006) Traditions of Sustainability in Tourism Studies, **Annals Tourism Research**, Vol. 33, No.4 1121-1140 Elsevier Ltd.

SARKIM, Mustafa; (2009) Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Turistik Ürün Çeşitlendirme Politikaları ve Antalya Örneği, **Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi (SOİD)**, Yıl 6 Sayı 1

SOMUNCU, Mehmet, Nevin AKPINAR, Ekrem KURUM, Nilay ÇABUK KAYA, Tanyel ÖZELÇİ ECERAL; (2010) Gümüşhane İli Yaylalarındaki Arazi Kullanımı ve İşlev Değişiminin Değerlendirilmesi Kazıkbeli ve Alistire Yaylaları Örneği, **Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi** 2(2), 107-127

TORRENT, Ricard, R.; (2008) Sustainable Development In Tourism Municipalities: The Role of Public Goods, **Tourism Management,** 29, 883-897

TOSUN, Cevat; (2008) Promoting A Sustainable Tourism National Study for Turkey, Mediterranean Strategy For Sustainable Development, **UNEP Plan Bleu, Regional Activity Centre,**

TOSUN, Cevat; (2001) Challenges of sustainable tourism development in the developing world: the case of Turkey, **Tourism Management** 22 289-303

TOSUN, Cevat; (1998) Roots of unsustainable tourism development at the local level: the case of Ürgüp in Turkey, **Tourism Management**, *19*(6), 595-610.

TOKMAK, Cüneyt; (2008) Sürdürülebilir Turizm Açısından Taşıma Kapasitesi: Topkapı Sarayı Örneği, **Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi**

YEDİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI 1996-2000 T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı

JIKA DPT (2003), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Planı. http://www.dokap.gov.tr/userfiles/file/Raporlar/Do%C4%9Fu%20Karadeniz%20B%C3%B6lgesel%20Geli%C5%9Fme%20Plan%C4%B1/Cilt%201%20Y%C3%B6netici%20%C3%B6zeti.pdf. Erişim:14.02.2015

http://www.tdk.gov.tr Erişim: 10.02.2015

www.google.com/earth/ Erişim: 10.02.2015

http://www.sogutelikoyu.com/kazikbeli-yaylasi Erişim: 14.02.2015

http://www.gumushane.gov.tr/turizm-genel-bilgiler Erişim: 25.02.2015

EKOTURİZM KAVRAMININ ÇEVREYE DUYARLI BİR YAKLAŞIM OLARAK İRDELENMESİ

Banu BEKCİ[1]
Çiğdem BOGENÇ[2]
Deryanur DİNÇER[3]

ÖZET

1970'li yıllarda Dünyanın kontrolsüz kitle turizminin olumsuz sosyo-kültürel ve çevresel etkileri artmış ve çevreye duyarlı talep istemleri oluşmaya başlamıştır. Bu nedenle ekolojik ve kültürel duyarlılığı geliştirmek, bozulmamış ekosistemleri korumak, çevresel etkileri en aza indirmek için ekolojik turizm kavramı gündeme gelmiştir. Doğa tabanlı deneyimler için alternatif olan ekoturizm kavramı zaman içerisinde atıklar, erozyon, su kirliliği, flora ve fauna üzerinde olumsuz çevre sorunlarının oluşmasına neden olmuştur. Bu çalışma ile elde edilen bilgiler doğrultusunda çevreye duyarlı bir yaklaşım olarak gelişen ekoturizmin günümüzde bu duyarlılığı ne kadar sürdürebildiği üzerinde durularak, çevresel duyarlılık konusunda ekoturizm için sürdürülebilir öneriler geliştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ekoturizm, sürdürülebilirlik, çevre, sosyo-kültürel yapı

ENVIRONMENT FRIENDLY APPROACH CONCEPT OF ECOTOURISM THE INVESTIGATION

ABSTRACT

In the 1970s, increased negative socio-cultural and environmental impacts of the world's uncontrolled mass tourism and has started to develop environmentally sensitive demand prompts. Therefore, to improve the ecological and cultural sensitivity, protect intact ecosystems, environmental impact has been raised to minimize the concept of eco-tourism. Nature -based waste in time to experience an alternative concept of ecotourism, erosion, water pollution, has led to the formation of negative environmental problem on the flora and fauna. According to the information obtained from this study is developing ecotourism as a sensitive approach to the environment today, with an emphasis on how it can keep this sensitivity will be developed recommendations for sustainable ecotourism for environmental sensitivity.

Keywords: Ecotourism, sustainability, environmental, socio-cultural structure

[1]Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 53100, Rize
[2]Karabük Üniversitesi, Eskipazar Meslek Yüksek Okulu, 7800, Karabük *Sorumlu Yazar: bekcibanu@hotmail.com

GİRİŞ

Turizmin ekonomik, fiziksel ve sosyal etkileri 1980'li yıllarla beraber tartışılmaya başlanmıştır. 1987 yılında "Ortak Geleceğimiz" Brundtland Raporu olarak da bilinen raporda sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir gelişme kavramları gündeme gelmiş yapılan kavram tartışmaları ile birlikte sürdürülebilir turizm kavramı gelişme göstermeye başlamıştır. Böylece turizm kaynaklarının hasara uğratılmadan gelecek nesillere aktarılmasını amaçlayan bir yaklaşım kabul görmeye başlamış ve yaygınlaşmıştır. İnsanların eğitim seviyelerinin ve çevre bilincinin artmasıyla son yıllarda doğal ve kültürel alanlara yönelik seyahatler hız kazanmaya başlamıştır. Kültürel seyahatler bir yandan turizmin gelişmesine olumlu katkılar sağlarken diğer yandan da kaynakların tüketilmesini hızlandırmaktadır. Kitle turizminden kaynaklanan olumsuz çevresel etkilere bir tepki olarak ortaya çıkan sürdürülebilir turizm yaklaşımı doğal ve kültürel kaynakları koruyarak gelecek nesillere aktarmayı amaçlamaktadır.

Ekoturizm kavramı, turizm çevre ilişkilerinin önem kazanması ve sürdürülebilirlik tartışmaları ile birlikte gündeme gelerek popüler olmuş, sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Ekoturizm kavramı, kırsal ve kültürel turizmin unsurlarını içermekte ve hassas doğal ve kültürel alanlarda geliştirilebilecek en uygun turizm türü olarak görülmektedir. Bu nedenle kontrolsüz bir şekilde gelişen kitlesel turizm hareketinin çevre ve toplum üzerindeki tahribatları karşısında ekoturizm, sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında önemli bir araç olarak görülmektedir (Kuter ve Ünal, 2009:146). Kitle turizminden kaynaklanan olumsuz çevresel etkilere bir tepki olarak ortaya çıkan sürdürülebilir turizm yaklaşımı doğal, kültürel ve diğer kaynakların zarara uğratılmadan gelecek nesillere aktarılması bakımından büyük bir önem taşımakla birlikte hassas ekosistemler için en uygun turizm türü olarak kabul edilmektedir. Ekoturizm, doğa tabanlı turizmin sürdürülebilir bir türü olarak sadece doğal ve kültürel kaynakların korunması değil, aynı zamanda onların geliştirilmesini de amaçlamaktadır.

Ekoturizm çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını gözeten, doğal alanlara karşı duyarlı bir seyahattir. Sürdürülebilir turizm politikaları sayesinde, ekoturizmin var olma ve geliştirilebilme şansı vardır. Günümüzde ekoloji ve ekonomi birlikteliği bir bütün olarak ele alınarak yapılan faaliyetlerin ekonomik ve ekolojik verimliliği bir bütün olarak ele alınmaktadır. Sonuç olarak ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirlik birbirini dışlamadan var olmalıdır (Kaypak 2010:114).

Turizm ekolojik çevre üzerinde bitki ve canlıların yaşamını tehdit edebilmekte, doğal güzellikler, plansız yapılaşmalar ve artan nüfus nedeniyle yok olabilmektedir. Planlı ve bilinçli yapılan ekoturizm faaliyetleri ile bu olumsuz etkiler ortadan kaldırılabilmekte veya en aza indirgenebilmektedir (Arslan, 2005). Doğal, çevresel, biyolojik ve sosyokültürel kaynakların korunmasında ve kayıpların en aza indirilmesinde, turizm alanındaki faaliyetlerin ve getirilerinin gelecekte de arttırılarak, devamını mümkün kılacak tek yol sürdürülebilir turizmdir. Bunun en iyi şekli de ekoturizm olarak kabul edilmektedir (Akşit, 2007:441).

Çalışma kapsamında ekolojik turizm hakkında bilgi verildikten sonra, ekolojik turizm değerlerine uygulamada ne derece bağlı kalındığı saptanmaya çalışılarak; ekoturizmin de, uzun vadede olumsuz çevresel baskılara neden olabileceği vurgulanırken bu etkileri en aza indirilebilecek öneriler geliştirilecektir.

EKOTURİZM KAVRAMI VE GELİŞİMİ

Kontrolsüz bir şekilde gelişen kitlesel turizm hareketinin çevre ve toplum üzerindeki tahribatlarını önlemeye yönelik olarak gelişen ekoturizm, sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında önemli bir araç olarak görülmektedir.

Uluslararası Ekoturizm Topluluğu TIES (The International Ecotourism Society); ekoturizmi, çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını gözeten, doğal alanlara karşı duyarlı seyahat şeklinde tanımlamıştır. Her iki tanıma da bakıldığında ekoturizm, doğal ve kültürel değerlerin sorumluluk duygusu içinde korunarak turizme açılmasını anlatmaktadır. Ekoturizm kavramı, içinde güçlü bir doğa bağlantısını ve sosyal sorumluluk duygusunu birlikte taşımaktadır. Ekoturizm, doğal çevre ile turizm faaliyetini bağdaştıran, çevrenin olumsuz etkilenmesi konusunda sorumluluk güdüsü ile hareket etme esasına dayalı bir turizm faaliyetidir (Turizm Bakanlığı, 1999:66).

Ekoturizm, doğa ile iç içe yaşayan nüfusun, içinde yaşadıkları ekosistemlerin öncelikle kendileri tarafından korunmasına yönelik farkındalık geliştirmeleri için de önemli bir araç olarak kullanılabilir. Bu yöndeki gayretlerin, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin azaltılması, karbon tutma sığasının artırılması konularındaki yararları da ayrıca değerlendirilebilir (Özyalçın, 2010).

Şekil 1. Ohrid Gölü, Makedonya

Ekoturizm, sürdürülebilir turizmin bir alt bölümünü oluşturmaktadır. Bazen sürdürülebilir turizmle eş anlamlı olarak kullanılmakla birlikte, ekoturizm sürdürülebilir turizm şekillerinden biridir (Avcıkurt, 2007:184).

Şekil 1. Bogenç, 2012

EKOTURİZMİN AMAÇLARI / İLKELERİ

Dünya Turizm Örgütüne (WTO) göre ekoturizmin amacının;

- Turizmin doğal ve geleneksel çevreye verdiği zararın minimum seviyeye indirilmesi,
- Turistlere ve yerel halka doğanın ve geleneksel sosyo-kültürel çevrenin korunması ve duyarlı olunması için gerekli eğitim verilmesi,
- Turizmin yerel halkın gereksinimlerini sağlayan, yerel yönetim ve halkla işbirliğinin sağlanarak bir ticaret olarak özendirilmesi,
- Korunan doğal ve sosyo-kültürel alanların yönetimi için gerekli kaynağın ayrılması,
- Turizmden kaynaklanabilecek olumsuz etkinin en düşük seviyeye indirilmesi amacıyla sosyo-kültürel ve doğal çevre için uzun vadeli izleme ve değerlendirme programlarının desteklenmesi,
- Turizmin yerel halkın geçimine katkıda bulunmasının sağlanması
- Turizm gelişmesinin yörenin sosyal ve çevresel kapasitesini yükseltmesi,
- Doğal ve geleneksel sosyo-kültürel çevreyle uyumlu ve iç içe bulunan yerel bitki örtüsünü, yaban hayatını koruyan alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi olduğu belirtilmiştir (WTO, 2009).

Tablo 1. Ekoturizm özellikleri

Ekoturizmin içermesi gereken özellikler	Özelliklere yönelik örnekler	Ekoturizm özelliklerinin gerektirdiği unsurlar
1. Kaynağı bozmamalıdır		✓ Doğal kaynakların korunması ekoturizmin planlanması, geliştirilmesi ve yönetimi için en önemli unsurdur. ✓ Ekoturizm doğal bir çevre içinde sürdürülebilir turizm rolünü üstlenmektedir.
2. Sosyal, ekonomik, bilimsel, yönetimsel ve politik açılardan yaban hayatına ve çevreye yararlı olmalıdır.		✓ Ekoturizm çevresel ve ekolojik açılardan duyarlı olmalıdır. ✓ Yaban hayatı ve doğal kaynakların aşırı tüketilmeden kullanılması yoluyla doğal çevrenin korunmasına katkı sağlamalıdır
3. Çevre şartlarına uymada insan odaklı olmasından çok doğayı destekler nitelikte olmalıdır.		✓ Doğal bir çevre içinde sürdürülebilir olmalıdır.
4. Doğal çevre ile doğrudan bir deneyimi içermelidir.		✓ Ziyaretçilerin yüksek kalitede deneyim elde etmeleri sağlamalıdır. ✓ Yerel halkın turizm deneyimlerinin arttırılması sağlanmalıdır.
5. Eğitim veya yararlanmanın bir bileşimini kapsamalıdır		✓ Ekoturizm, bir yeri ziyaret eden turistlere, ilk elden deneyim yolu ile o yeri tanıma ve öğrenme olanağı sağlamaktadır. ✓ Turistin doğal ve kültürel çevre üzerindeki farkındalığını arttırmalıdır
6. Olumlu çevresel etkileri teşvik etmelidir.		✓ Çevresel etkilere karşı duyarlı olmalıdır. ✓ Çevresel etki, yerel kültüre minimum etki-maksimum saygı, yerel ekonomi için maksimum fayda ve turistlerin maksimum memnuniyetini sağlamalıdır.

1) Zigana Dağı, **2)** Bursa, **3)** Sümela Manastırı, **4)** Akçaabat, **5)** New York (Central Park), **6)** Karabük Üniversitesi

Ekoturizm Derneği (TIES,1990) ekoturizm faaliyetlerin gerçekleştiği ülkelerde benimsenmesi gereken ilkeler ve uygulanacak yöntemlerin; ekoturizm politikaları geliştirmek ve planlama yapmak, ekoturizm için kurallar geliştirmek, ekoturizm alanında ürün geliştirmek, pazarlama ve tanıtım yapmak, ekoturizmin getiri ve götürülerini (maddi ve manevi) izleyip saptamak olduğunu belirtmiştir (Demir, 2011:222).

EKOTURİZMİN ÇEVRESEL, EKONOMİK VE SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLERİ

Ekoturizm dünyanın çoğu bölgesinde büyümekte, yeni yerleri görme ve yeni tecrübeler elde etme ilgisi ile beraber ekoturist sayısı da artmaktadır. İyi planlanmamış ekoturizm, yaban alanlarına, doğal ve kültürel kaynaklara zarar vermektedir. Dünyanın çeşitli yerlerinde ekoturizm adı altında yapılan turizmin doğaya, doğal yaşama, yerel halka, yerel ve ulusal ekonomiye olumsuz etkileri şunlar olmaktadır:

1. Çevresel bozulma,
2. Olumsuz sosyal ve kültürel etkiler ve değişimler yaratması
3. Yerel halk için marjinal çalışma fırsatları ve onların ekonomik iyileşmesine ya hiç ya da minimum katkısının olması,
4. Yerel halkın kendi yaşam tarzlarının ve üretim biçiminin, turizmin mevsimlik iş kültürü ve üretim tarzıyla etkilenmesi; ekoturizmin yoğun olduğu yerlerde yerel ekonomiyi ortadan kaldırıp ya da marjinal duruma sokup yerel halkın çoğunluğunun işçi veya el işleri, yöresel yemekler vb. ürünlerini satış çabasına girdiği mevsimlik ekonomiye dönüştürmesi.
5. Bu tür turizm ile kazanılan paranın büyük bir kısmının endüstrileşmiş ülkelere akması, (www.baskent.edu.tr/~nerdogan/bildiriler/yagcierdogan.doc)

I. Çevresel Etkiler

Ekoturizm ve çevre bir arada değerlendirildiğinde çevreyi korumanın ve çevreye en az müdahalede bulunmanın ön planda tutulduğu görülmektedir. Ekoturizmin ilke ve amaçları da bu temele dayanmaktadır. Turizm yapılacak alanının doğal, kültürel ve tarihi değerleri kaynak olarak kullanılmakta, ekoturizm ise bu kaynakların kontrolsüz tüketimi ile çevre üzerinde oluşacak olumsuz baskılara karşı sürdürebilir bir yaklaşım içerisindedir (Kuter ve Ünal, 2009:146). Ekonomik değeri bulunan bu sektörün, çevre ile etkileşimi sırasında, ekonomi ve ekoloji dengesini sağlaması gerekmektedir (Karaman, 1996).

Doğa ile ilgili her turizm türü, eğer doğanın korunması ile ilgili gerekli önlemler alınmazsa doğaya zararlıdır. Kitle turizmi ile karşılaştırıldığında bozulmanın boyutları çok fazla olmasa bile belirgin sorunlar daima yaşanmaktadır. Yapılan araştırmalar sonucu dağlık alanlarda yol, teleferik inşası, pistlerin oluşturulması buldozerlerin kullanımı erozyona sebebiyet vermektedir. Tüm bu etmenler hoş olmayan görüntüler oluşturmaktadır. Ekoturizmin ve ekoturistlerin başlıca olumsuz etkileri Tablo 2 de verilmektedir (www.baskent.edu.tr/~nerdogan/bildiriler/yagcierdogan.doc).

Tablo 2. Ekoturizmin ve ekoturistlerin başlıca olumsuz etkileri

FAKTÖRLER	DOĞAYA OLAN ETKİSİ
Kalabalık	Çevresel stres, yaban hayatında davranış bozukluğu
Çevresel gelişim	Binalar görsel güzelliği bozar
Yol ve patikalar	Doğal hayata zarar, su yollarının değişmesi, hayvanlara geçiş zorluğu
Ulaşım (motorlu araçlar, botlar, yayalar)	Hayvanlara rahatsızlık verir, sessizlik bozulur, patikalar bozulur, yaban hayatını rahatsız eder.
Antisosyal aktivite	Doğal seslerin bozulması
Çöpler	Görsel kirlilik, Vahşi hayatın çöple beslenmeye alışması
Vandalism	Doğanın tahribi, doğal güzelliğe darbe
Araç kullanma ve hız yapma	yaban alanlarının bozulması, yaban hayatının görünümlerinin tahrip olması
Hayvanların beslenmesi	Davranış değişikliği kötü beslenme
Hatıra eşya ve toplanması	Doğal değerlerin ve doğal oluşumların kaybı, habitat kaybı,
Enerji hatları	Bitkilerin tahribi ve erozyon

Valentine, S., 1992; www.baskent.edu.tr/~nerdogan/bildiriler/yagcierdogan.doc

II. Ekonomik etkiler

Ekoturizm, yeterli ekonomik gelişme göstermemiş olan kırsal alanlarda olanakları oluşturarak ekonomik çevreye katkı sağlamaktadır. Yerel ekonomide sağlanan çeşitlilik yöre halkının ekonomik gelirini arttırmaktadır. Turizm gelirlerinin yerel halka yayılması, dışarıya ekonomik sızıntıyı önlemektedir (Demir ve Çevirgen, 2006). Ekoturizm yapıldığı alanlardaki park giriş ücreti, yiyecek ve hediyelik eşya satışları yanında pasif etkinliklere imkânlar sunmasından dolayı ziyaretçiler çok az para harcamaktadırlar. Kazancın çoğunu uluslararası turizm şirketleri ve ulaşım şirketleri ve tur operatörleri kazanmaktadır. Bazı durumlarda yerel halk hiçbir gelir elde edemeyecektir. Bu durumda turizm faaliyetleriyle kalkınmada, yerelin kalkınma olasılığının ne denli sınırlı olduğunu göstermektedir (www.baskent.edu.tr/~nerdogan/bildiriler/yagcierdogan.doc).

II. Sosyo-kültürel etkiler

Ekoturizm doğal alanları korumanın yanı sıra kültürel değerlerin de korunmasına neden olarak sosyo-kültürel çevre üzerinde etkilerde bulunmaktadır. Turist ile yerel halk arasında oluşan etkileşim, kültürlerin tanıtılmasını sağlamaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006). Sosyokültürel değişikliklerin hem olumlu hem de olumsuz etkileri vardır. Bu nedenle halkın turizm içerisinde yer almak isteyip istemediği ya da nasıl yer almak istediği konuları hakkında katılımının sağlanması gerekmektedir. Gülez (1994: 32) planlamaların ziyaret edilen yerlerde yaşayan toplumun ilgilerini ve duyarlılıklarını dikkate alınarak yapılmasını vurgulamaktadırlar. Ekoturizm, özellikle turistlerin çok sık ziyaret etmek istedikleri, gelişmekte olan ülkelerin yerel halkı tarafından bazen istenmemektedir. Alanların kullanımı yerlilerin kontrolü dışında olacağı için tepki çekmektedir.

SONUÇ

Korunan alanların sahip olduğu değerlerin sürdürebilirliğinin sağlanması dünyanın geleceği açısından oldukça önemlidir. Bu kapsamda sürdürebilir kaynak kullanımını sağlayan, doğal ve kültürel değerleri korumakla birlikte yörenin sosyo-ekonomik yapısını da geliştiren ekoturizm, korunan alanlar için oldukça önemli bir aktivitedir. Ekoturizmin her ne kadar çevre dostu hedeflere sahip olsa da doğru yönetilmediğinde olumsuz etkileri olabilir. Zaten en hassas, nadir ve çoğu zaman savunmasız çevresel ve kültürel değerlerin var olduğu yerlerde yapılabilecek ekoturizmin olumsuz çevresel etkiler konusunda büyük bir tehdit de oluşturabileceğini söylemek mümkündür (http://tursab.org.tr/dosya/1023/02nieko_1023_1889046.pdf). Bu kapsamda ele alınması gereken hususlar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır;

- Turizmin çeşitlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmaların, turizm endüstrilerinin kar maksimizasyonunun değil, öncelikle doğal yaşamın sürdürülebilirliliği bağlamında yapılması gerekmektedir,
- Sürdürülebilir ekoturizm, turizm kaynağı çevresindeki ve içindeki sınırları oluşturabilmek için kriterler ortaya koymalıdır. Bu kriterler ekoturizm merkezini rezerve edilmiş alanlara, düşük ya da orta derecede etkilenen zonlara bölecek şekilde düzenlenmelidir. Bu kriterlere kesinlikle tüm taraflarca uyulmalıdır (http://tursab.org.tr/dosya/1023/02nieko_1023_1889046.pdf),
- Ekoturizm yapılacak alanda yörenin genel temizliğinin sağlanmalı ve fazla kalabalık olmaması, mimari dizaynı ve peyzajının çekici olması, ekosistemin çekiciliğini sağlayan flora ve faunanın korunması sağlanmalıdır,
- Ekoturizm etkinliği alanın ve biyoçeşitliliğin imkân verdiği zaman dilimlerinde (yaban hayatı izleme, foto safari) yapılmalıdır,
- Ekoturizm yapılan yöredeki tarihsel mimariye ve doğaya uygun yapılanmalar başlangıçta korunmaktadır. Fakat ekoturizmden gelir sağlanmasıyla daha fazla dinlenme tesisleri, alt yapı gereksinimi ortaya çıkarmaktadır. Daha fazla ziyaretçi ise doğanın da fazla kullanılmasına neden olmaktadır. Böylece tarihsel kültürel yapı ve doğa tahribi başlamaktadır,
- Ekoturizm etkinlikleri bir alanı cazip hale getirirken o alana olan baskıyı da beraberinde getirmektedir. Ekoturizmin temel amaçlarından olan doğal kaynakların korunması prensibi bu noktada kavram ile çelişkiye düşmektedir,
- Doğa temeline dayanan alternatif turizm türlerinin (ekoturizm, yayla turizmi, rafting, agro-turizm, dağ turizmi vb.) geliştirilmesi ile ilgili olarak, buna uygun bölgelerin seçiminin yanı sıra, bu bölgede yaşayan halkın eğitilmesi ve turizm bilincinin yerleştirilmesi çok önemlidir,
- Ekoturizmin ağırlıklı olarak yapıldığı korunan alan statüsü olan yerlerin ortak bir yönetim altında birleştirilmesi, ekoturizmin planlanmasında, uygulanmasında ve denetiminde yarar sağlayacak, olumsuzlukları en aza indirecektir,

İnsanın söylediği, fakat uygulamadığı çözüm, çözüm karakterini yitirir Çevreye ve insan sağlığına önem veren, uzun dönemli düşünme, karar vermeye yönelik bir iş yapma çalışma kültürünün geliştirilmesi Bu güçler arasında dengelerin kurulması koordinasyonun sağlanmasıyla gerçekleşme olasılığına sahiptir. Doğal alan, ziyaretçi, yerel halk, akademisyenler, devlet kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, medya, ortak işbirliği ve koordinasyonun sağlanması gerekmektedir (Erdoğan, 2002). Tüm bu eleştirel ve destekleyici görüşler doğrultusunda, tanımlar ve içerikleri üzerinde fazla durmadan, hangi turizm türü olursa olsun, adı ne olursa olsun, ister doğa temelli, ister ekoturizm olsun ana başlığımız olan sürdürülebilir bir turizm ancak (a) çevresel ve ekolojik anlamda sürdürülebilir; (b) ekonomik anlamda uygulanabilir; (c) sosyal anlamda kabul edilebilir özelliklere bağlı olarak, çevreci bir yönetim ve planlamalarla gerçekleşme olasılığına sahip olması gerekmektedir (www.ekoturizmgrubu.org/makale/nazmiye.htm).

KAYNAKÇA

AKŞİT, S. 2007. Doğal ortam duyarlılığı açısından sürdürülebilir turizm. **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 23, Yıl: 2007/2, 441-460.

ARSLAN, Y. (2005). "Erdek ve Çevresinin Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi",http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c8s13/makale/c8s 13m12.pdf, (28.9.2009).

AVCIKURT, C. 2007. **Turizm Sosyolojisi, Turistyerel Halk Etkileşimi**, ISBN: 978-975-8326-75-4, 184s, Detay Yayıncılık, Ankara.

DEMİR, C., ve Çevirgen, A., 2006. **Ekoturizm Yönetimi**, ISBN: 975-591-844-2, s. 222, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

DEMİR, S., 2011, İğneada' nın Ekoturizm Potansiyelinin Saptanması, **İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi

ERDOĞAN, Nazmiye, 2002. **Sürdürülebilirlik Bağlamında Ekoturizmin Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Etkiler Bakımından Değerlendirilmesi**, First Tourism Congress of Mediterranean Countries, April 17-21 Antalya.

ERDOĞAN, Nazmiye, 2015. **Ekoturizm ve Doğa Temelli Turizmin Geldikleri Noktadaki Kavramsal Çerçeve,** www.ekoturizmgrubu.org/makale/nazmiye.htm, Erişim Tarihi: 07.04.2015

ERDOĞAN, Nazmiye, YAĞCI, Özgür, 2015. **Sürdürülebilirlik bağlamında ekoturizmin sosyal, ekonomik ve çevresel etkiler bakımından değerlendirilmesi, www.baskent.edu.tr/~nerdogan/ bildiriler/yagcierdogan.doc,** Erişim Tarihi: 07.04.2015

GÜLEZ, Sümer, 1994. Karaelmas Üniversitesi, Doğa Koruma ve Milli Parklar Ders Notları, Zonguldak, 32s.

KARAMAN, A., 1996. Sürdürebilir Turizm Planlaması için Ekolojik Bir Çerçeve: Sürdürebilir Turizm. 19. Şehircilik Günü Kolokyumu, İstanbul.

KAYPAK, Ş., 2010, Ekolojik Turizmin Sürdürülebilirliği, **Alanya İşletme Fakültesi Dergisi** 2/2 (2010)93-114

KUTER, N., ÜNAL, E., 2009, Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri, **Kastamonu Üniversitesi., Orman Fakültesi Dergisi**, 2009, 9 (2): 146-156

STRINGER, L., 1994. Tourism and Costa Rica Vanguard or Old Guard? International/National Voluntary Service Training, **University of Colorado**, Boulder.

ÖZKAN YÜRİK, E., 2003. Turizmin geleceği: ekoturizm. **Standard Dergisi**, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi A.Ş., Yıl:42, Sayı:500, Ankara.

ÖZYALÇIN, K., 2010, TODEG ve Ekoturizm, Orman Ekosistemlerinde Ekoturizm Çalıştayı ve 10. Yılında TODEG

TURİZM BAKANLIĞI (1999). Turizm Terimler Sözlüğü, Ankara.

WTO, 2009. WTO-UNEP International Year of Ecotourism. **Concept Paper,** , accessed at 05.10.2009.

VALENTINE, S., 1992, Review, **Nature-based Tourism, Special Interest Tourism**, edited by Betty Weiler and Colin Michael Hall, Belhaven Press, London.

SOSYAL PAZARLAMA KAPSAMINDA; KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİ: ZİNCİR OTEL İŞLETMELERİ ÖRNEĞİ

Ayşegül KUTLUK[1]
Cevdet AVCIKURT[2]

ÖZET

Sosyal pazarlamanın bir parçası olan Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) faaliyetleri, işletmelerin en önemli amacı olan karlılığı arttırma hedeflerini, farklı yönlerden ele almayı başarmış güncel bir pazarlama uygulamasıdır. Bir işletmenin çevreye ve topluma karşı sorumlulukları yanı sıra ilişki içerisinde bulunduğu ve işletme karar ve faaliyetlerinden etkilenebilecek tüm paydaşlara karşı sorumlulukları bulunmaktadır Bu çalışmada zincir otel işletmelerinin paydaşlara yönelik sorumlulukları incelenmekte ve var olan KSS çalışmaları, fayda sağladıkları paydaşlara ve alanlara göre ayrılarak literatüre kazandırılması hedeflenmektedir. Çalışma teorik ve uygulama olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Teorik kısmında kurumsal sosyal sorumluluk kavramı genel çerçevede anlatılmıştır. Çalışmanın amacı; zincir otel işletmelerinin KSS faaliyetlerini yararlanan paydaşlar açısından incelemektir. Bu amaç doğrultusunda KSS projeleri olan zincir otel işletmelerinin KSS olgusunu gerçekleştirmedeki performansını belirlemek adına ikincil veri kaynakları taraması ile ilgili işletmelerin gerçekleştirmiş oldukları uygulamalar, otellerin web sitelerinde yer alan mevcut KSS projeleri, metin içeriği toplama ve analiz etme tekniği olarak bilinen içerik analizi ile irdelenmiştir. Elde edilen bulgular ve değerlendirme kısmında gerçekleştirilen kıyaslamalar sonucunda Türkiye'deki turizm sektörünün en büyük zincir otellerinin KSS ile olan ilgisi, performansı ve paydaşlarına olan duyarlılıkları değerlendirilmekte ve diğer otel işletmelerinin de KSS uygulamalarına katılımlarının teşvik edebileceği düşünülmektedir. Çalışmanın sınırlılıklarını; araştırmanın zincir otel işletmelerinin web sitelerinde yayınladıkları sınırlı sayıdaki KSS projelerinin değerlendiriliyor olması, bazı zincir otel işletmesinin kendi sitesinde KSS ile ilgili paylaşımlarda bulunmaması ve bir kısmının KSS çalışmalarına henüz başlamamış olması gibi faktörler oluşturmaktadır. Ayrıca dinamik bir yapıya sahip olan web sitelerinin değiştirilebilirliği ve güncellenebilirliği de araştırmanın sınırlılıkları arasında sayılabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal sosyal sorumluluk, zincir oteller, sosyal pazarlama, içerik analizi

[1]Kırklareli Üniversitesi Turizm Fakültesi- Arş. Gör.

[2]Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi- Prof. Dr.

ABSTRACT

Corporate Social Responsibility (CSR) activities as part of social marketing is a current marketing implementations that could achieve to take th ecompanies' main targetwhich is profit and increasing the profitableness from different perspectives. An enterprise has duty towards the stakeholders of relevancethatmay be affectedbythecorporates' decisionandactivities as well as the responsibilities towards the environment and society. In this study, responsibilities of chain hotel enterprises are examined and it's aimed to include existent CSR studies in literature distinguishing them accordingly to benefiting stakeholders and parts. Study consists two parts as theory and practice. Corporate social responsibility concept is explained in general framework. The aim of the study is to examine the CSR activities of chain hotel enterprises in terms of stakeholders. In accordance with this purpose, implementations related to secondary data sources review performed by enterprises are identified in order to determine the perfomance of implementing CSR activities of chain hotel enterprises including CSR projects. Existing CSR projects declared on hotel web sites are probed through content analys is known as gathering contentand analysis. As a result of the data gathered and the comparisons during evaluations, the interest, performance and sensitivity to stakeholders of major chain hotels in the sector of tourism in Turkey are evaluated and other hotel enterprises may encourage the CSR participation. The limitiations of the study include the evaluation of the limited number of CSR projects published on the chain hotels' websites, unpublished CSR projects of some hotels on their own web sites and some of which has not started performing CSR projects yet. In addition, changeableness of the web sites having dynamic pattern and being updatable side of them may be regarded as limitations.

Keywords: Corporate social responsibility, chain hotels, social marketing, content analysis

GİRİŞ

İşletmeleri müşterilerin gözünde değerli kılan ya da farklı olduklarını gösteren sadece üretilen mal ya da sundukları hizmetlerin kalitesi ile değil, topluma kattıkları ya da kazandırdıkları değerler de dikkat çekmektedir. İşletmeler için başarı, içinde bulundukları topluma karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmek, çalışanların, toplumun ve elbette kurumlarının çıkarlarını korumak ve bunlar arasında denge kurmak ile mümkündür. Bu da sosyal sorumluluk ruhunu taşımakla olabilmektedir (Özgen, 2007: 1). İşletmelerin sürdürülebilir gelişmeye katkıda bulunabilmeleri içi bir yandan ekonomik gelişmeye katkıda bulunup rekabetçiliklerini artırırken bir yandan da çevre koruma, sosyal sorumluluk ve tüketici hakları gibi konulara önem vermeleri gerekmektedir.

SOSYAL PAZARLAMA

1970'li yıllarda gündeme gelen sosyal pazarlama, Amerika, Kanada ve Avustralya gibi gelişmiş ülkelerde uygulanmaya başlanmış, gelişmiş ülkelerin yanında gelişmekte olan ülkelerin de daha refah içinde yaşamalarını sağlamaya ve yaşam kalitelerini arttırmaya odaklanarak (Tükel, 2008: 42), sosyal pazarlamaya olan eğilim arttırılmaya çalışılmıştır.

Kavrama ilişkin ilk akademik makaleyi yazan Varadarajan ve Menon (1988) sosyal pazarlama kavramını"firmanın belirlenmiş sosyal bir nedene belirli bir düzeyde katkı yapmak için pazarlama faaliyetlerini oluşturması ve uygulaması süreci" şeklinde tanımlamıştır (Vu, 2004; 3).

Kotler ve Zaltman, (1971; 5) sosyal pazarlamayı, sosyal fikirlerin kabul edilebilirliğini arttırmak için düşünülmüş programların kontrolü, ürün planlaması, ücretlendirme, iletişim, dağıtım ve pazarlama araştırmasının hesaba katılması işlemlerinin tasarımı ve yürütmesi ile toplumun tamamına yada bir bölümüne bir düşünceyi, davranışı satmak, davranış değişikliği sağlamak için reklam kampanyaları ile desteklenen çalışmalar olarak tanımlamıştır. Bu reklamlar teknolojinin sağlamış olduğu imkânlar dâhilinde artık sanal mecralarda internet sayesinde kolaylıkla yerini almaktadır.

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) isteğe bağlı iş uygulamaları ve kurumsal kaynakların katkıları aracılığıyla toplumun refahını iyileştirmek için üstlenilen bir yükümlülüktür. Bu tanıma göre ana unsur isteğe bağlı kelimesidir. Tanımdaki toplumun refahı terimi, hem insani koşulları hem de çevre ile ilgili konuları içermektedir (Kotler ve Lee, 2006: 2). KSS denildiğinde fabrika yeri seçimi, işe alımlar, işçi özlük haklarının kullandırılması, hammadde alımı, atıkların denetimi, ürünün KSS standartlarına uygun olması, mamulün paketinin üzerinde yararlı bilgiler olması, firma çalışanlarının sosyal sorumluluk projelerinde yer alması, muhasebe uygulamalarının mevzuata göre yapılması, şirket kârından yıllık belirli bir paranın hayır işlerine ayırması gibi unsurların eksiksiz olarak yapılması ve üretimin her aşamasında toplum ve çevre haklarının gözetilmesi anlaşılmalıdır (Dawar ve Klein, 2004: 205).

İşletmelerin sosyal sorumlulukları gelişmiş ülkelerde yüzyılı aşkın bir zamandır tartışılmaktadır. Türkiye'de ise işletmeler, 1980'li yıllardan itibaren bu konuya önem vermektedirler (Özalp, 1996:41). KSS' nin mantığı Türkiye'de yayınlanan Kurumsal Sosyal Sorumluluk Değerlendirme Raporunda KSS için şirketlerin kendi iç ve dış paydaşlarıyla paylaşımlarda bulunmaları ile ilgili önemli bir konu olduğundan, genel olarak gönüllülük esasına dayandığı, iş stratejileri ile faaliyetlerinin ayrı ayrı düşünülmemesi gerekliliğinden ve bu strateji ve faaliyetlere sosyal ve çevresel konuları dahil edilmesi gerekliliğinden bahsedilmektedir (Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Değerlendirme Raporu, 2008: 4).

Literatürde KSS ile ilgili pek çok teorinin olduğu söylenebilir. Teoriler genellikle KSS 'nin ilgili olduğu paydaşlara ya da önem verdiği sosyal veya ahlâki değerlere göre değişmektedir (Paetzold, 2010: 7). S. Prakash Sethi tarafından 1975 yılında geliştirilen modelde KSS, sosyal yükümlülük, sosyal sorumluluk ve sosyal duyarlılık olmak üzere üç boyutta incelenmektedir. Modelde örgütün davranış boyutları olarak yasal durum, etik normlar, hesap verebilirlik, kurum stratejileri, sosyal baskılara tepkiler, hükümetle ilişkilere yönelik faaliyetler, mevzuata ve politikaya yönelik faaliyetler ve hayırseverlik ele alınmaktadır (Sethi, 1975: 60-63). Carrol sosyal sorumluluğu, 4 parçalı model halinde ortaya koymuştur. Carroll' un tanımına göre bu sorumluluklar; sadece işletmenin yararı için uygulanmaz, aynı zamanda toplumun yararı için de gerçekleştirilir. Yani, organizasyon karar alırken toplumun da kararlarını dikkate alarak hareket etmelidir (Pirsch, vd., 2007; 126). Dört parçalı modelde sosyal sorumluluk boyutları; ekonomik sorumluluk, yasal sorumluluk, etik sorumluluk ve gönüllü sorumluluktur (Carroll, 1991; 39-48). Aktan (1999; 20) ise, bir işletmenin başlıca sorumluluk alanlarını; *çalışanlara* karşı sorumluluk, *müşterilere* yönelik sorumluluk, *hissedarlara* yönelik sorumluluk, *doğaya ve çevre* karşı sorumluluk, *devlete* karşı sorumluluk, *tedarikçilere* karşı sorumluluk, *rakiplere* yönelik sorumluluk, *topluma* karşı sorumluluk şeklinde boyutlandırmıştır. Bu boyutların yanı sıra değişen zamanla birlikte konaklama işletmelerinin sosyal sorumluluk alanlarına yeni paydaşların eklendiği de görülmektedir. Bu paydaşlar arasında medya, sivil toplum kuruluşları, müşteri sözcüleri, çevreci aktivistler, finans kurumları ve bankalar da sayılabilir (Aktan ve Börü, 2007, s.18).

KSS konusunu ciddiye alan şirketlerin önemli kazanımlar sağlamaya başladıkları görülmekte ve bu sayede kurumların marka değeri ve piyasa değerleri artmaya başlamaktadır. Buna bağlı olarak verimlilik ve kalite artışları göz ardı edilemez. Özellikle sosyal sorumluluk konularında hassas yatırımcılara ulaşma imkânı oluştuğundan, gerek hisse değeri artmakta gerekse borçlanma maliyeti düşmektedir. Ayrıca nitelikli personeli cezbetme, tutma gibi imkânlara sahip olacağı için kurumsal öğrenme ve yaratıcılık potansiyeli artmış bir şekilde yeni pazarlara girmesi kolaylaşmakta ve müşteri sadakati sağlamada önemli avantajlar elde edilmektedir (Argüden, 2002: 11-13).

KSS, sosyal değişim ve kurumsal yönetim müşterek olarak şirketlerin kimliğini şekillendirmekte ve gittikçe artan bir şekilde günümüzün en başarılı şirketlerinin iş stratejilerine de entegre edilebilmektedir (Crets, 2012; 8). Özellikle internet ve kurumsal web siteleri örgütsel kimlik inşası ve bunun hedef kitlelere iletilmesi açısından kurumlar için çok kıymetli araçlar haline gelmiştir (Aksak ve Duman, 2014:134). Dolayısıyla zincir otel işletmeleri de web sitelerinde kurumsal sosyal sorumluluk projelerini müşteriler ile paylaşarak potansiyel müşterileri etkilemek ve işletme çevresi ile paylaşımlarını arttırmak istemektedir.

ZİNCİR KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİ ARAŞTIRMASI

Yaklaşık olarak son 30 yılda, dünya konaklama sektöründe en hızlı büyüyen pazarların başında gelen Türkiye, aynı zamanda, uluslararası ölçekte görülen grup ve zincir yapılanmasında da öne çıkmaya başlamıştır (Türkiye Grup ve Zincir Oteller Gelişim Endeksi, 2014; 2). Bütün işletmelerin sürdürülebilir gelişmeye katkıda bulunabilmeleri için bir yandan ekonomik gelişmeye katkıda bulunup rekabetçi yönlerini arttırırken bir yandan da doğal çevreyi koruma, sosyal sorumluluklarına ve tüketici haklarına önem vermeleri gerekmektedir.

Türkiye'deki zincir konaklama işletmelerinin KSS faaliyetleri incelendiğinde, otel işletmeleri ile yerel yönetimler arasında sağlanan işbirlikleri sayesinde genellikle turistik bölgenin çevre düzenlemesinin yapılması, o bölgedeki okullara katkıda bulundukları görülmektedir (Ateşoğlu ve Türker, 2010: 214). Çalışma da Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği (AKTOB) Araştırma Birimi tarafından gerçekleştirilen Grup Oteller Gelişim Endeksi (GHG Index) 2014 Araştırması bulgularına göre gelişmişlik düzeyine göre ilk on zincir otelin kurumsal sosyal sorumluluk çalışmaları kurumsal web siteleri ve internet haberleri içerik analizi ile incelenmiştir. Endekste belirtilen zincir oteller sıralaması şöyledir;

1) Divan Hotels, 2) Dedeman Hotels&Resorts, 3) Kaya Hotels, 4) Rixos Otelleri, 5) Limak İnternational Hotels, 6) Crystal Hotels Resorts&Spa, 7) Barut Hotels, 8) Voyage Hotels, 9) Anemon Hotels, 10) PalomaHotels

İçerik analizinde ilk ve en önemli aşama, verilerin kodlanmasıdır. Verilerin kodlanmasında araştırmacı, elde ettiği bilgileri inceleyerek, anlamlı bölümlere ayırmaya ve her bölümün kavramsal olarak ne ifade ettiğini bulmaya çalışır. Kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturan bu bölümler, araştırmacı tarafından isimlendirilir, diğer bir deyişle kodlanır. Tüm veriler kodlanarak, bir kod listesi oluşturulur. Bu liste, verilerin düzenlenmesinde ve incelenmesinde anahtar görevi görür. Araştırmanın dayandığı bir kavramsal çerçeve varsa, veriler toplanmadan önce bir kod listesi çıkarılabilir. Bu durumda kodlama kolaydır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 227-239). Bu araştırmada da kullanılan, kodlamada şeklinde ise, önceden genel bir kavramsal yapı vardır. Buna göre genel kategoriler önceden

belirlenir ve bu kategoriler altında yer alabilecek daha ayrıntılı kodlar, verilerin incelenmesi sonucu ortaya çıkar. İçerik analizine ilişkin Tablo. 1 aşağıda yer almaktadır.

Tablo. 1 Araştırılan Zincir Otellerde "Kurumsal Sosyal Sorumluluk" Taraması

Oteller	Otelin web sitesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk butonu	Arama motoru ile "Otel İsmi Kurumsal Sosyal Sorumluluk" araması sonucu bilgiye ulaşım
1	Mevcut	Mevcut
2	Yok	Mevcut
3	Yok	Mevcut
4	Yok	Mevcut
5	Yok	Mevcut
6	Yok	Mevcut
7	Yok	Mevcut
8	Yok	Yok
9	Yok	Mevcut
10	Yok	Mevcut

Tabloda da görüldüğü üzere oteller endeksteki sıralamaları ile ilişkili olarak aynı sıradaki numaraları ile kodlanmıştır.KSS çalışmaları yararlanan paydaş ve faaliyet alanlarına göre kategorilendirilerek incelenmiştir. İçerik analizi bulgularına göre;

Otellerin kurumsal web sitelerinde "Kurumsal Sosyal Sorumluluk" butonu sadece bir zincir otel işletmesinde mevcuttur. Bu otel, AKTOB Araştırma Birimi tarafından gerçekleştirilen Grup Oteller Gelişim Endeksi (GHG Index) 2014 Araştırmasına göre gelişmişlik ilk on zincir otellerin birincisidir. Diğer zincir otel işletmelerinin web sitelerinde sadece kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini belirttikleri özel bir butona rastlanmamıştır. Fakat en çok kullanılan arama motorları vasıtası ile anahtar kelime olarak seçilen "Otel İsmi Kurumsal Sosyal Sorumluluk" başlığı ile 8 zincir işletmenin daha KSS bilgilerine ulaşılabileceği görülmüştür. Örneğin; anahtar kelime aratması sonucu 2 ve 5 numaralı zincir otelin holding sayfasına ulaşılmakta ve detaylı KSS bilgileri elde edilmektedir. Aynı şekilde 3,4,5,6,7,9,10 numara ile kodlanan zincir otellerinde KSS bilgileri arama motoru yardımı ile görüntülenebilmektedir. 8 numara ile kodlanan otelin ise güncel aramalarda KSS faaliyetlerine rastlanamamıştır.

Zincir Otel İşletmelerinin KSS Faaliyet Durumu ayrıntılı tablosu Ek 1'de gösterilmektedir. Bu tabloda; müşterilere karşı olan sorumlulukları eğitim, sağlık, sanatsal- kültürel etkinlikler ve inanç öğeleri gibi başlıklar altında, diğer paydaşlara olan sorumlulukları çalışanlar, tedarikçiler ve doğaya karşı olan sorumluluklar olarak toplamak mümkündür. Faaliyetlere ve paydaşlara göre oluşturulan kategorilerde, en fazla eğitim alanında kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri daha sonra sanatsal ve

kültürel alanlardaki faaliyetlerin yoğunluğu dikkat çekmektedir. En fazla maddi yatırımların da sağlık ve eğitim alanında yapıldığı söylenebilir. Çalışma için incelenen 10 zincir otelin 9'unun farklı farklı kategorilerde KSS çalışmalarının olduğu görülmektedir. İnanç ve tedarikçiler alanında 1, çalışanlar alanında 2, Sağlık ve çevre alanında 3, Dernek&Kurumlar ve Vakıflar alanında 4, Kültür-Sanat-Spor ve Eğitim alanında 5 KSS çalışmalarının ve projelerin somut çıktılarının var olduğu görülmektedir. Kimi zincir otel işletmeleri yardımlaşma dernekleri, hayır kurumları ve vakıflar ile işbirliği yapmayı tercih ederek müşteri, çalışan ve tedarikçilere karşı olan sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmıştır. Kurumsal sosyal sorumluluğun paydaşlara olan sorumlulukları açısından incelendiğinde bir zincir otelin (1 numara ile kodlana otel) tedarikçi ve çalışanları da içine alan ve tüm müşterilerin yararını gözeterek uyguladığı bir projesi mevcuttur. Ayrıca 1 ve 3 numaralı zincir otel işletmeleri çalışanlarının "Kan bağışı" etkinliğine gönüllü olarak katıldıkları internet haberlerinde görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırma tablosundan elde edilen verilere bakıldığında eğitim alanında özellikle holding bünyesinde yer alan zincir otel işletmelerinin üniversite, lise, öğrenci yurdu ve anaokulu gibi kurumlar açarak eğitim ve öğretime katkıda bulunmayı sosyal bir sorumluluk olarak benimsemiş oldukları dikkat çekmektedir. Ayrıca sanatsal-kültürel etkinliklere sponsorluk yapmaları ve konserler düzenleyerek müşteriler ve çalışanlar için sosyal sorumluluklarını yerine getirdikleri görülmektedir. Arkeolojik kazılara destek olan zincir otellerin yanı sıra hayvanlar için doğal yaşam alanı yaratmayı görev edinen zincir otellerin varlığı dikkat çekmektedir. İncelenen zincir otel işletmelerinin çoğunluğu çevre politikalarına önem vermekte ve doğa için yararlı faaliyetlerde bulunmaktadır. Hayır kurumları, dernek ve vakıflarla ortaklaşa yapılan çalışmalar ve genel olarak bu tür kurumların faaliyetlerine ev sahipliği yaptıkları da internet haberlerinde anahtar kelime ("otel ismi ve kurumsal sosyal sorumlulukları") yazılarak takip edilebilmektedir. Holding bünyesinde yer alan zincir otel işletmelerinin listedeki diğer zincir otellere nazaran daha fazla KSS çalışmalarına ağırlık verdikleri vizyon ve misyonlarında da bu tür faaliyetlere değindikleri ortaya çıkmıştır. Fakat;

- Kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin müşteriler tarafından özellikle takip edildiği ve önemsendiği bilinmekte iken, bu tarz faaliyetleri olan zincir otellerin KSS çalışmalarını müşterileri ile paylaşmaları otel işletmelerinin lehine olmaktadır.
- İnternetten otel rezervasyonu yapmayı tercih eden potansiyel müşteriler için KSS ile ilgili faaliyetlerin ön plana çıkarılması ve otellerin kurumsal sitelerinde KSS faaliyetleri (var ise) belirtmeleri potansiyel müşterilerin satın alma kararlarını etkileyecektir.
- KSS çalışmalarının bilinirliğinin arttırılması ve diğer otel işletmeleri için örnek teşkil edecek yararlı KSS çalışmalarının temelleri atılmalı ve daha fazla KSS faaliyetleri ile müşterilerin, çalışanların, eğitim alanın, yöneticilerin, devletin ve rakiplerin faydalanması sağlanmalıdır.
- Küresel ısınma, ekolojik sorunlar, doğal hayatı koruma gibi sorunların ciddi boyutlara ulaştığının bilincine varması gereken otel işletmelerinin, turizmin çevre ile olan kuvvetli

ilişkisine istinaden, çevre ile ilgili faaliyetlere daha fazla eğilmeli ve sosyal sorumlulukları içerisinde yatırımlarını bu alana da yöneltmeleri gerekmektedir.

- Otel işletmecilerinin ve çalışanlarının KSS çalışmaları ve faydaları hakkında bilgilendirilmeleri ve cesaretlendirilmeleri gerekmektedir.

KSS çalışmalarının Türkiye'deki zincir otellerde henüz yeni yeni uygulanmaya başlandığı göz önüne alındığında ilerleyen yıllarda daha fazla önem verileceği düşünülmektedir. Çalışmanın KSS çalışmalarını ortaya koyması, diğer bağımsız ve zincir otellerin yapmakta oldukları ve yapacakları faaliyetler için teşvik niteliğinde olabileceği ve daha sonraki çalışmalarda otel yönetici ve çalışanlarının KSS hakkındaki duyarlılıkları ve bilgileri üzerinde araştırmalar yapılması için kaynak bir çalışma niteliğinde olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

AKTAN, Coşkun Can; (1999), **Meslek Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk**, İstanbul: Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği.

AKTAN, Coşkun Can; Deniz BÖRÜ; (2006). **Kurumsal Sosyal Sorumluluk**, içinde: C.C.Aktan (Ed), Kurumsal Kültür, Ankara: SPK Yayını, 32s.

AKŞAK, E.O. ve Ş. A. DUMAN (2014). Türkiye'de Telekomünikasyon Sektöründe İnternet Üzerinden Örgütsel Kimlik İnşasında Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Rolü, **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, S:38, ss. 133-148.

ARGÜDEN, Yılmaz; (2002). **Kurumsal Sosyal Sorumluluk**, İstanbul: Rota Yayın Yapım.

ATEŞOĞLU, İrfan, Ali TÜRKER; (2010). Konaklama İşletmelerinin Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerine Yaklaşımı: Muğla İli Örneği, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi**, C:15, S.3, s.207-226.

CARROL, A.,Barry; (1991). ThePyramid of Corporate Social Responsibility: Towardthe Moral Management of Organizaional Stakeholders, Business Horizons, 39-48.

CRETS, Stefan; (2012). KSS Söyleşileri, **Kurumsal Sosyal Sorumluluk Dergisi**, S:1, ss.8-11

DAWAR, Niraj, Jacob KLEİN; (2004). Corporate Social Responsibility And Consumers Attributionsand Brand Evaluations İn A Product- Harm Crisis, **Research Marketing**, s203-217.

KOTLER, Philip, Gerald ZALTMAN; (1971). Social Marketing: An Approachto Planned Social Change, **Journal of Marketing.** Vol:35, pp.3-12.

KOTLER, Philip, Nancy LEE; (2006).**Kurumsal Sosyal Sorumluluk**,1.Baskı.İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri A.Ş.

ÖZALP, Şan. (1996). İşletme Yönetiminde Sosyal Sorumluluk, **Anadolu Üniversitesi Öğretim Fakültesi Dergisi,** 2(1), 41-50.

ÖZGEN, Ebru; (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Çalışan Memnuniyetine Etkisi, **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, 8: 1-6.

PAETZOLD, Kathrin; (2010). **Corporatesocialresponsibility (CSR): An international marketingapproach**, Hamburg: DiplomicaVerlag.

SETHİ, Suresh. P; (1975). Dimensions of corporatesocialperformance: An analyticalframework. **California Management Review**, 17(3), 58-64.

TÜKEL, İrem Begüm; (2008). Sosyal Pazarlama ve Reklam: Dergi Reklamlarına Yönelik Bir Analiz, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Türkiye'deKurumsal Sosyal Sorumluluk Değerlendirme Raporu, 2008, UNDP, erişim: http://kssd.org/wp-content/uploads/2013/06/KSS-Durum-Raporu.pdf.

Türkiye Grup ve Zincir Oteller Gelişim Endeksi, 2014, Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği, erişim: http://www.aktob.org.tr/pdf/GHGindex.2014.pdf.

VU, Uyen, (2004). MeasuringGoodCorporateCitizenship, CanadianHrReporter, Mar 8, ss.3-4.

YILDIRIM Ali, HasanŞİMŞEK; (2006).**Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,** Güncelleştirilmiş ve Geliştirilmiş 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ek 1. Zincir Otel İşletmelerinin KSS Faaliyet Durumu

Zincir Oteller	Çevre	Müşteriler				Çalışanlar	Tedarikçi	Dernek&Kurumlar ve Vakıflar
		Eğitim	Sağlık	Kültür-Sanat-Spor	İnanç			
Divan Hotels		Meslek Lisesi Memleket Meselesi Koç Üniversitesi Koç Okulları	Amerikan Hastanesi	Rahmi M. Koç Müzeleri		Ülkem İçin Kan Bağışı	Ülkem İçin	TEV ve TEGEV vakfı Doğa Hayatı Koruma Derneği Çocuk Esirgeme Kurumu Kızılay, Lösev, Zihinsel Engelliler, Görme Engelliler, Sigarayı Bırakma- Kanserle Savaş Derneği ve Huzur evleri
Dedeman Hotels&Resort		İlköğretim okulları Öğrenci yurdu ve lokali Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi Mineraloji Laboratuarı-Bilgisayar laboratuarları İmam hatip liseleri Spor salonu Üniversite- Fakülte binası Eğitim Programları (Kat Hizmetlileri Temizlik Eğitimi)	Trafik Hastanesi Halk Sağlığı Merkezi Onkoloji Hastanesi Kemik İliği Nakil Hastanesi		Camiler			
Kaya Hotels		Mesleki Eğitim ve İstihdam Projesi				Kan Bağışı Etkinliği		
Rixos Otelleri								Lösemili Çocuklar Haftası (Disney Live Müzikali Kahvaltı organizasyonları)

Ek 1. Zincir Otel İşletmelerinin KSS Faaliyet Durumu

Zincir Oteller	Çevre	Eğitim	Sağlık	Kültür&Sanat&Spor	İnanç	Çalışanlar	Tedarikçi	Dernek&Kurumlar
LimakİnternationalHotels	Uzunçayır HES Projesi Ağaçlandırma Faaliyetleri (Limak Ormanı) "Anılarınızı Yeşertin" Çiçek Tohumu Kampanyası "Bir fidan dünyayı değiştirir" kampanyası	Anaokulu İlköğretim okulu Kız Öğrenci Yurdu Kapalı Yüzme Havuzu Çok Programlı Lise Kitap Kampanyası (Hatay) Burslu Öğrenciler yararına etkinlikler Siirt Eğitim Merkezi KEDS Academy		Senfoni orkestra sponsorluğu Konser etkinlikleri "Türk Çocuk Parçaları" Müzik CD'si Dünya Prömiyeri 2008 Türk Caz Haftası Tiyatro-sergi Sponsorlukları, Uluslararası film festivalleri Mardin Bienali Gordion Kazı Projesi				Lösev yararına etkinlikler; (Harem Balesi)
CrystalHotels Resorts				VTB Birleşik Basketbol Liginde 2 takıma sponsorluk				Engelli Çocuklar ile ilgili organizasyonlar, huzur evi sakinleri konaklaması
Barut Hotels	Kedi Evi Endemik bitki türleri koruma çalışmaları			Side İlçesi Anıtsal Çeşme restorasyonu				
VoyageHotels								
Anemon Hotels		Turizm Meslek Lisesi	Sağlık ocağı	AIGAI Antik kenti ve Aizanoi Antik Kenti kazılarına sponsorluk				
PalomaHotels	Ayrıştırmalı Çöp Kovası Meyve ağaçları ve Hasat Şenlikleri Hayvanları Koruma							

ERZİNCAN ERGAN DAĞI KIŞ TURİZM MERKEZİNE YÖNELİK SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÖNERİLERİ

Erkan GÜNEŞ[1]
Gürkan ALAGÖZ[2]

ÖZET

Bu araştırma, Erzincan Ergan Dağı kış turizm merkezinde sürdürülebilir turizm gelişimi için kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik önerileri konu almaktadır. Bu amaçla, ilgili literatürden elde edilen bilgiler yorumlanarak öneriler haline getirilmiştir. Öneriler ile Erzincan Ergan Dağının sürdürülebilirliğine katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Erzincan Ergan Dağı Kış Turizm Merkezi'nde sürdürülebilir turizm gelişimi için kamu kurum ve kuruluşları tarafından; yerel halk, sivil toplum kuruluşları, özel sektör temsilcileriyle birlikte yapılması gerekenler yönünde öneriler sunulmuştur. Önerilerde, yapılacak tüm faaliyetlerde yerel halkın sürece dahil edilmesi vurgusu ön plana çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir turizm, Ergan Dağı Kış Turizm Merkezi.

SUSTAINABLE TOURISM PROPOSALS FOR ERZİNCAN ERGAN MOUNTAIN WINTER TOURISM CENTER

ABSTRACT

This research, proposals for public institutions for sustainable tourism development in the Erzincan Ergan Mountain winter tourism center. For this purpose, it was transformed into information by interpreting the proposals derived from the literature. Proposals are intended to contribute to the sustainability of Erzincan Ergan Mountain. For sustainable tourism development in the Erzincan Ergan Mountain Winter Sports Center by public institutions have been made in of things to do with local communities, non-governmental organizations, private sector representatives. In the proposal, the emphasis on involvement of local people in all activities to be carried on the forefront.

Keywords: Sustainable tourism, Ergan Mountain Winter Tourism Center.

[1] Öğretim Görevlisi, Erzincan Üniversitesi, Turizm ve Otelcilik MYO, egunes@erzincan.edu.tr
[2] Öğretim Görevlisi, Erzincan Üniversitesi, Turizm ve Otelcilik MYO, galagoz@erzincan.edu.tr

GİRİŞ

Türkiye'de turizm dendiğinde akla ilk gelen kitle (deniz, kum, güneş) turizmidir. Özellikle Akdeniz bölgesinde yoğunlaşan bu turizm türü, bölgede bulunan illere ciddi manada ekonomik katkı sağlamaktadır. Bu durum, turizmin belirli bir bölgede, belirli bir zamanda yoğunlaştığını ve çeşitlilikten uzak olduğunu göstermektedir. Yıllardır süregelen turizmde mevsimsellik ve turizmin çeşitlendirilmesi sorununun aşılabilmesi ve turizmin ülkemizde dört mevsim ve daha fazla şehirde yapılabilmesi için iyi planlar ve politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemiz kış mevsimine yönelik olarak birçok etkinliğe ev sahipliği yapabilecek kapasitededir. Özellikle yükseltinin arttığı Doğu Anadolu bölgesinde son yıllarda yapılan turizm yatırımlarının teşvik edildiği görülmektedir. Bölgenin ekonomik kalkınmada turizmin gelir getirici etkisinden faydalanması, ülke turizmi, bölge turizmi ve bölge insanlarına önemli bir iş kolu oluşturması bakımından önemlidir.

Türkiye Turizm Stratejisi 2023'de, Erzurum gibi Kars gibi ülkemiz açısından kış turizminde önemli bir paya sahip olan şehirlerimizde alternatif ve ortaklaşa rekabet edebilecek yeni destinasyonlar oluşturmak, turizmi kalkındırmak ve bölgenin turistik cazibesini arttırmak temel teşkil etmektedir. Bu konu Türkiye'nin 2023 için oluşturmuş olduğu turizm stratejisinde belirli turizm potansiyeli olan yerlerin birbirleriyle entegrasyonu ile daha çekici ve güçlü bir varış noktası oluşturmak şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca kış turizmi geliştirilmesi planlanan turizm türleri arasında gösterilmiş ve gereken sektörel teşvik unsurlarının geliştirilmesi öngörülmüştür. Aynı planda kış turizmi için Erzincan, Erzurum, Kars ve Ardahan şehirlerini kış turizmi potansiyellerini geliştirmek için bu koridorda bulunan diğer turistik unsurlarla kış turizmi potansiyelinin birleştirilerek bir turizm çeşitliliğinin sağlanması planlanmaktadır. Bu, hem münferit hem de ortak olarak sürdürülebilir turizm anlayışı ile mümkün olabilir.

Erzincan iklim itibariyle sayılan diğer kış turizmi destinasyonlarından daha avantajlı bir konumdadır. Daha ılıman bir iklime sahip oluşu ve yılın 180 günü kar kayağına elverişli olması Erzincan turizminin kalkınmasında etkili olacaktır. Ayrıca uluslararası seferlere açık bir havalimanın varlığı bölgeye olan dış turizmi potansiyelini de arttırabilecektir.

Birçok turizm destinasyonu henüz başlangıç aşamasında iken sürdürülebilir bir yaklaşımla yönetilmediğinden yaşam sürecini gelişme göstermeden sonlanmasına ve düşüşe geçmesine neden olmaktadır. Bu ise destinasyonun turizm pazarından hak ettiği payı alamamasına ve bunun da ötesinde verdiği tahribatlarla doğal yaşamı, doğayı ve birçok değeri yok etmektedir. Araştırmanın asıl sorunsalını başlangıç aşamasında turizm destinasyonu olan Ergan Dağına yönelik sürdürülebilir gelişim yönetimi oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda Erzincan'ın kış turizmi olanaklarının sürdürülebilir turizm gelişimi ve kaynakların verimli kullanıma yönelik bir yol haritasının çıkarılmasını amaçlayan bu araştırmada;

kısaca kış turizmi, sürdürülebilir turizm ve Ergan dağına yönelik bilgiler sunulmuş ve sürdürülebilir bir turizm gelişimi için kamu kurum ve kuruluşlarına öneriler sunulmuştur.

I. KIŞ TURİZMİ

Uluslararası rekabet ortamı turistik ürün çeşitlendirmesine daha fazla önem verilmesini gerektirmektedir. Ülkemizin de bu rekabet ortamında turizm gelirlerinden maksimum düzeyde yararlanabilmesi için turistik ürün çeşitlendirmesini öncelikli olarak gerçekleştirmelidir. Turistik ürünün çeşitlendirilmesi rekabet gücünü arttırır ve turizm sezonunu uzatır (İlban ve Kaşlı, 2008: 320).

Kış turizmi, "genellikle belirli yükseklikteki dağlarda, kayak sporunu yapmaya müsait kar şartlarının ve eğimli alanların uygun olduğu destinasyonlara yapılan seyahatlerin yanında konaklama, yeme içme, dinlenme, eğlenme ve gezme-görme gibi aktivitelerden de yararlanmayı kapsayan ve yılın belirli dönemlerinden gerçekleştirilen faaliyet ve ilişkilerin bütünü" şeklinde tanımlanabilir (İlban ve Kaşlı, 2008: 321).

Son yıllarda kış mevsiminde Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısı artmaktadır. Bu durum Tablo 1'de gösterilmiştir. 2015 yılında bu sayının daha da artacağı düşünülmektedir. Özellikle sömestr tatillerinde kayak merkezlerine ciddi bir yerli turist akışı olduğu göze çarpmaktadır (TÜRSAB Kış Turizmi Raporu, 2015).

Tablo 1. Kışın Türkiye'ye Gelen Ziyaretçi sayısı

Yıl	Gelen Ziyaretçi		Yıl	Gelen Ziyaretçi
2005	2.745.138		2010	3,829.152
2006	2.994.954		2011	4.140.599
2007	3.133.241		2012	4.273.122
2008	3.522.611		2013	4.749.771
2009	3.543.152		2014	4.836.735

Kaynak: TÜRSAB Kış Turizmi Raporu, 2015

Son dönemde Türkiye'de kayak merkezlerinde bulunan otellerin ortalama gecelik fiyatları Avrupa'daki önemli kayak destinasyonlarındaki fiyatlarının üzerindedir. Oluşan iklim değişiklikleri nedeniyle Türkiye'deki kayak merkezlerinin yapay kar yağdırma sistemine doğru bir yönelişi vardır. Türkiye'de sayıları her geçen gün artan kayak merkezleri kış turizminde ülkemizi önemli bir yere taşıma hedefindedir. Kültür ve Turizm bakanlığı tarafından *Kış Turizm Koridor'*u içinde yer alan Erzurum, Kars ve Ardahan ile birlikte Erzincan illerinde kış sporlarının ve turizm merkezlerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Kayak merkezlerindeki bakanlık belgeli tesislerden yola çıkıldığında toplam yatak arzı 9 bin 549'dur. Ancak bu sayının 78 bin 645'in üzerine çıkarılması planlanmaktadır. Türkiye kayak merkezi sayısında, 51 kayak merkeziyle, Dünya'da 18. sırada bulunurken, ilk üç sırayı ise; Japonya (547), Almanya (498) ve ABD (481) kayak merkezi ile almaktadırlar. Ziyaretçi sayısı itibari ile ise, Fransa ve Avusturya'da on dört, İsviçre'de altı, ABD ve İtalya'da beş tesis bir milyon ve üzerinde kayakçı ağırlamaktadır (Türsab Kış Turizmi Raporu, 2015).

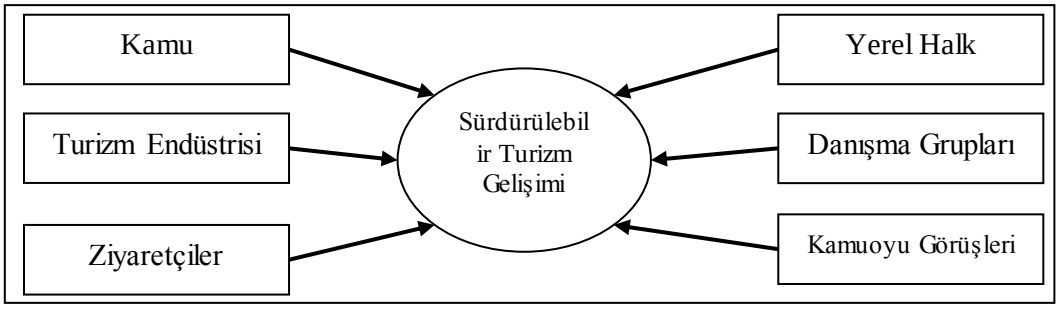
II. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Turizm sektörüne yönelik yatırımlar, çevresel, sosyal ve kültürel değerler dikkate alınmadan yapılmaktadır. Bu durum, turizme yeni kazandırılan destinasyonların korunarak geliştirilmesi ve sürdürülmesinden ziyade, tüketilerek, nitelikten uzak deneyimler sunmasına ve sonuçta yok olmasına neden olmaktadır. Destinasyonların korunarak geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması, özellikle turizm faaliyetlerinin başlangıç aşamasında olduğu destinasyonlarda, plan, politika ve faaliyetlerin sürdürülebilir kapsamda ele alınmasını gerektirmektedir. Turizm paydaşlarının bakış açısının sürdürülebilirlik ilkesi ile şekillendirilmesi, ulusal ve uluslararası turizm arenasında var olmak ve rekabet edebilmek açısından önemlidir.

UNWTO (2011) sürdürülebilir turizmi; "turistler, sanayi, çevre ve ev sahibi toplumun ihtiyaçlarını karşılarken bugünkü ve gelecekteki tüm sosyal, ekonomik ve çevresel etkilerin dikkate alınması" şeklinde tanımlamıştır. Sürdürülebilir turizm çevresel kaynakların optimal kullanımını, ev sahibi toplumun sosyo-kültürel özgünlüğüne saygıyı ve her kesim için uygulanabilir uzun dönemli sosyo-ekonomik faydaları sağlamalıdır.

Sürdürülebilir turizmin tanımından yola çıkarak, sürdürülebilir turizmin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Kahraman ve Türkay, 2012: 112):

- Turizm ile kaynakların günümüz toplumu için oluşturduğu faydanın sürekliliğiyle beraber gelecekte de kullanımı için korunmaktadır.
- Destinasyonlarda çevresel ve sosyo-kültürel sorunlara neden olmayacak şekilde turizm gelişimi planlamakta ve yönetilmektedir.
- İhtiyaç duyulan yerlerde, genel çevre kalitesi sürdürülmekte ve geliştirilmektedir.
- Yüksek düzeyde turist memnuniyeti, turistik destinasyonunun pazarlanabilirliğinin ve popülerliğinin devam ettirilmesiyle sağlanmaktadır.
- Turizmden sağlanan fayda, toplum içinde daha geniş kesimlere yayılmaktadır.

Şekil 1. Sürdürülebilir Turizm Aktörleri

Kaynak: Anselmi, Francesco Antonio ve Vito Daniele Genna, Sustainable Tourism Development: Guide For Local Planners, http://www.ekf.vsb.cz, 2015

Turizmin günümüzde ulaştığı boyut ve hareketlilik ile beraber bir çok destinasyon birbiriyle rekabet etmek zorundadır. Rakipleri karşısında bir adım önde olmayı ve daha fazla turist çekmeyi amaçlayan destinasyonlar için sürdürülebilirliği sağlamak önemli bir unsurdur (Genç vd., 2014:50).

Sürdürülebilir turizmin gelişiminde kamu kurum ve kuruluşları, ziyaretçiler, turizm endüstrisi, yerel halk, danışma grupları ve kamuoyu görüşleri etkili olmaktadır (Şekil 1).

III. ERZİNCAN ERGAN DAĞI KIŞ TURİZM MERKEZİ

Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı Erzincan Ergan Dağı'nda Yapılması Planlanan Yatırımlar Konusunda Finansal Fizibilite Raporu'na göre; Ergan Dağı 2006 yılında kış sporları merkezi olarak ilan edilmiş ve Erzincan Valiliği tarafından yürütülen bir proje ile Ergan Dağı'nda bir kış sporları merkezi yatırımına başlanmıştır. Kış sporları ile ilgilenen profesyonellerin takip ettiği çekim merkezleri arasında bulunan Ergan Dağı, Erzincan il merkezine 16 km mesafededir ve karayolu ile ulaşım mümkündür. 2011 yılı sonunda telesiyej sistemi tamamlanmış ve "Kamu Kullanımına Uygundur" belgesini almıştır. Ülkemizde karasal iklimin hâkim olduğu yerlerde karın yerde kalma süresi ortalama 90 gündür. Ergan Dağı'nın sahip olduğu yüksek rakım (3.256 m) ve dağın yöneliminin (kuzey-doğu) uygunluğu sayesinde Türkiye ortalamasından daha uzun süre kayak imkânı sunmaktadır. Devlet Meteoroloji İşleri Dairesi tarafından yayınlanan kış sporları merkezlerine ait geçmiş yıl yağış verileri, Ergan Dağı'nda 1.500 m rakım ve üzerinde Aralık ayında kar yağışının başladığını ve Mayıs ayı ortalarına kadar yağan karın yerde kaldığını göstermektedir. Yağış değerleri Türkiye'deki diğer kayak merkezlerinin üzerinde olan Ergan Dağı, bu özelliği ve iklimi ile ön plana çıkmaktadır (http://www.kudaka.org.tr, 2015).

Ergan Dağı, kış sporlarının hemen hepsine, kayak, kar raftingi, tur kayağı, kar motorsikleti, kızak, snowkite, buzul tırmanışı, kayaklı oryantiring vb. gibi, ev sahipliği yapabilmektedir. Türkiye'nin en uzun pistlerine sahip Ergan Dağı, 2013 yılının Şubat ayında ***Ergan Uluslararası Dağ Kayağı Şampiyonasına*** ev sahipliği yapmıştır. Ergan dağına ilerleyen dönemlerde Avrupa standartlarında bir buz pisti ve snowpark yapılması planlanmaktadır (http://www.ergankayak.com/tr, 2015).

1990'lı yıllarda turizm sektörüne kazandırılması için çalışmalara başlanan Ergan Dağı, 12 kilometrelik kayak pistiyle dünyanın en uzun kayak pistlerinden birisidir (http://www.tuyed.org.tr, 2015). Ergan dağının kayak alanı, 1800 ile 2455 metre arasında değişen Türkiye'nin en uzun liftlerinden oluşan teleferik ve telesiyej tesisine ve günübirlik tesislere sahiptir. Ergan dağı konum olarak şehir merkezine ve havalimanına çok yakındır (http://www.ergankayak.com, 2015).

Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre Ergan Dağı için planlanan yatak kapasitesi 8000'dir. Hedeflenen yatak kapasitesi ülkemizdeki birçok kış turizmi merkezinin üzerindedir (www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr, 2015). Erzincan için Ergan dağının turizme kazandırılarak,

bölgenin turizm merkezi haline gelmesi, istihdam imkanı oluşturması ve pek çok olumlu etkisiyle Erzincan'ın geleceği olarak göze çarpmaktadır (http://www.erzincan.bel.tr, 2015).

Resim 1. Ergan Dağı Kış Sporları Turizm Merkezi
Kaynak: http://www.erganka yak.com/tr, 2015

Ergan Dağında mevcut durumda kayağa açılmış olan dört pist, bir gondol, bir telesiyej hattı, projelenmiş üç arama kurtarma evi ve dört günübirlik tesis (biri hizmet verir durumda) bulunmaktadır.

Tablo 2. Ergan Dağı Kayak Pistleri Nitelikleri

Zorluk	Uzunluk (m)	Başlangıç (m)	Bitiş Rakımı (m)
Orta	2500	2958	2290
Orta	2030	2765	2540
Orta	2832	2347	1738
Orta	1363	2102	1926

Kaynak: http://www.erganka yak.com, 2015

Ergan Dağı, bazı kış sporları merkezlerinde rastlanan çarpık yapılaşmadan uzak yerleşim planına sahip, tesis içerisinde bulunan günlük ihtiyaçlara cevap veren sosyal tesisleri, ulaşımı kolaylaştıran iyi durumdaki çift şeritli yolları, gece ışıklandırmasına sahip pistleri, son teknolojiye sahip gondol ve telesiyej sistemi ile ulusal ve uluslararası kış turizmine ilgi duyanların yakından takip ettiği kış sporları tesislerinden biri olacağı ve rekabetçi bir konuma geleceği tahmin edilmektedir. Türkiye'deki kış turizmi potansiyeli ve son yıllarda çevre bölgelerde kayak merkezlerinin sezonda %100'e yakın dolululuk oranlarını yakalaması, önümüzdeki yıllarda Ergan Dağı Bölgesi'nin de Türkiye'nin önemli kayak merkezlerden biri haline gelebileceğine işaret etmektedir. Mevcut durumda şehir merkezinde faaliyet gösteren konaklama tesisleri bulunmakla birlikte, bu tesislerin kayak merkezine yönelik doğacak ihtiyaç ve doğa sporları faaliyetlerindeki artış ile yeterli düzeyde olamayacağı öngörülmektedir (http://www.kudaka.org.tr, 2015).

IV. ERZİNCAN ERGAN DAĞI KIŞ TURİZM MERKEZİ'NDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM GELİŞİMİNE YÖNELİK ÖNERİLER

A. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Erzincan Ergan Dağı Kış Turizm Merkezi Türkiye'de özellikle doğa ve kış turizminde ön plana çıkabilecek önemli bir destinasyon olma potansiyeline sahiptir. Buradaki önemli husus turizm yatırımlarının (konaklama işletmeciliği, paket turlar ve tur organizasyonu, turizm pazarlaması faaliyetleri gibi) yapılmadan önce sürdürülebilir bir turizm planlaması yapılarak, yatırımcılara ve yatırımlara yön veren yöneticilere, yerel halka, sivil toplum kuruluşlarına sürdürülebilirlik anlayışının benimsetilmesidir. Bu araştırmada, henüz turizm hareketlerinin başlangıç aşamasında olduğu bir turizm destinasyonu olan Ergan Dağında sürdürülebilir bir turizm gelişimine yönelik öneriler sunulması amaçlanmıştır.

Doğu Anadolu bölgesinin birçok şehrinde amatör ve profesyonel kış ve kayak merkezlerinin bulunmasına rağmen bu tesislerin gerek örgütlenme gerekse ekonomik yetersizliklerden ötürü hizmet veremediği görülmektedir (Özgen, 2010: 1403). Bu konuda kamu, özel sektör ve STK'lara büyük iş düşmektedir. Bir destinasyonda turizmin sürdürülebilir gelişebilmesi için birlikte hareket etmek ve sürdürülebilir bir anlayışla destinasyona yön vermek son derecede önemlidir.

Turizm hareketlerinin henüz başlangıç aşamasında olan destinasyonlarda sürdürülebilir turizm anlayışının hakim olması hayati öneme sahiptir. Araştırma, ilgili literatürde bu bölgeye yönelik yapılan araştırma sayısının az olması bakımından önemlidir. Bununla beraber, araştırma hem turizm paydaşlarına bir yol haritası çizmesi, yapılacak yatırımlarda gerekli planlamalara temel teşkil etmesi ve literatüre katkı sağlaması bakımından önemlidir.

B. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırma Ergan Dağı ve çevresini kapsamaktadır. Ergan Dağı çevresinden kastedilen yatırımların yoğunluk göstereceği ve etkilenen kesimin yoğun olarak yer aldığı Erzincan ilidir. Bu kapsamda araştırmada keşifsel araştırma yöntemi belirlenmiş ve bu doğrultuda ikincil veri kaynaklardan yararlanılmıştır. İkincil veriler daha önceden başka araştırmalar için toplanmış verilerden oluşur. Belli bir konu üzerinde teoriyi ve geçmiş ampirik çalışmalar (kitap, makale, bildiri) ve internette mevcut web sitelerinden elde edilen bilgiler bu kapsamda değerlendirilir (Gegez, 2010: 67). Ayrıca Ergan dağının fiziki ve doğal şartları araştırmacılar tarafından bizzat yerinde incelenmiştir. Araştırmacıların bölge için tespit ettikleri sürdürülebilirlik öğeleri ile ilgili literatür derlenerek Erzincan turizminin gelişimi kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik öneriler haline getirilmiştir.

C. Öneriler

Turizm destinasyonlarının gelişiminde yerel yönetimlerin kaynakların kullanımıyla ilgili olarak yapacağı çalışmalar, hem yasal yaptırımlar çerçevesinde kaynakların korunmasına katkı sağlayacak hem de yerel halk ile bütünleşip turistik faaliyetlerin kaliteli ve istenilen bir şekilde gerçekleşmesine

fırsat sağlayabilecektir. Turizmin sürdürülebilirliği açısından yerel bazda kamu kurum ve kuruluşlarının desteğini almak başarılı bir turizm politikasının uygulanmasında kritik bir öneme sahiptir (Zengin ve Yamaç, 2014).

Sürdürülebilirlik anlayışının benimsenmesi ve ilerleyen süreçte yapılacak tüm plan ve projelerin bu çerçevede yapılabilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarının alması gereken bir takım önlemler bulunmaktadır. Çünkü bir destinasyonun doğuşunda ve sürdürülebilirliğinde tüm aktörlerden daha etkilidir. Bu nedenle kamu kurum ve kuruluşlarına yapılacak öneriler önem arz etmektedir. Aşağıda kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik öneriler sunulmuştur;

Yerel halk, yerel değerler, yerel ekonomi;

- Yerel halk, Erzincan Valiliği, Erzincan Belediyesi ve Erzincan Üniversitesi birimleri tarafından sağlanacak gerekli yardımlarla, planlama ve gelişimde liderlik rolü üstlenmesi için teşvik edilmeli (Duran, 2010: 50),
- Erzincan Üniversitesi ve Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı turizm eğitim kurumları tarafından özellikle Erzincan'da yaşayan yerel personele sürdürülebilir turizm eğitimi verilmeli (Garrod ve Fyall, 2002: 202),
- Ergan Dağı ve çevresine yapılacak yatırımların analizi ilgili paydaşlarla özellikle yerel halkın ortak kararı alınarak değerlendirilmeli (Garrod ve Fyall, 2002: 202),
- Ergan Dağında daha iyi bir tatil deneyimi sağlamak için yerel toplumu turizm sektörüne tam katılımı teşvik edilmeli (Garrod ve Fyall, 2002: 202),
- Erzincan'a ait yöresel değerlerin ön plana çıkarılması, yerel halkın zincire dahil olacağı bir sistemle turizmde farklılaşmak için, yerel ürünlerin hayata geçirilmesi sağlanmalı (TÜSİAD, 2012),
- Ergan Dağında sürdürülebilirlik çalışmalarına yerel halk dahil edilmeli (TÜSİAD, 2012),
- Ergan Dağı ve çevresinin estetik nitelikleri, doğal yaşam ve yerel kültürü dikkate alınmalı ve bu unsurların sürdürülebilirliği başlangıç noktası olmalı (Prosser, 1994'den aktaran Pepper, 1999: 179),
- Erzincan yerel ekonomisini destekleyen bir turizm yapısı oluşturulmalı, turizmin geliştirilmesinde çevre tahribatı önlenerek yerel ekonominin daha fazla kazanmasının yolu açılmalı (Garrod ve Fyall, 2002: 202),

Eğitim;

- Esnafın yerli ve yabancı ziyaretçilere karşı tutum ve davranış belirleme ve geliştirme amaçlı eğitim programları düzenlenmeli (Selvi ve Şahin, 2012: 35),
- Sürdürülebilirlik konusunda bilgili üst düzey yöneticilerin atanması veya mevcut yöneticileri sürdürülebilirlik eğitimi alması teşvik edilmeli (TÜSİAD, 2012),

- Bölge halkında turizmden elde edilen faydanın arttırılması ve turizmin olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik duyarlılık oluşturulmalı (Duran, 2010: 50), gerekirse eğitimler verilmeli,
- Toplumun her kesiminde ve özellikle turizm sektöründe sürdürülebilirlik duyarlılığı oluşturmak üzere Valilik-Belediye-Üniversite destekli bir turizm derneği veya kulübü kurulmalı ve bu kulüp Erzincan turizmi için duyarlılığı arttırmak üzere eğitimler ve bilinçlendirme faaliyetleri yapmalı (TÜSİAD, 2012),
- Sertifikalı ve eğitimli personel istihdamının özendirilmesi ve sürdürülebilir turizm eğitimlerinin düzenli olarak verilmesi sağlanmalı ve denetlenmeli (TÜSİAD, 2012),

Özel sektörle işbirliği;

- Ergan Dağı ve çevresinde turizme konu olan kaynakların –doğal, sosyal ve kültürel- sürdürülebilir kullanımı ve korunmasıyla uzun dönemli iş alanlarının oluşturulması için özel sektörle işbirliğine gidilmeli (Garrod ve Fyall, 2002: 202),
- Ergan Dağındaki mevcut ve yapılacak yatırımlarda aşırı tüketim ve atıkların azaltılması ile yatırım aşaması ve sonrasında turizm kalitesine katkı sağlayacak bir sistem kurulmalı (Garrod ve Fyall, 2002: 202),
- Ergan Dağında yapılacak ve mevcut turizm işletmelerinin atık azaltımı, enerji verimliliği, su kaynaklarının ve hava kalitesinin korunması faaliyetlerini dikkate alması sağlanmalı (Kahraman ve Türkay, 2012: 149),
- Turizm yapısı gereği pek çok sanayi koluyla ilişkili olduğundan, sürdürülebilir turizm uygulamaları sektörün bağlantılarının bulunduğu diğer alanların da sürdürülebilirlik çerçevesinde ele alınmalı (TÜSİAD, 2012),
- Tüm turizm işletmelerinde çevre dostu yönetim anlayışı benimsetilmeli,

Doğal Çevre ve Sürdürülebilirlik;

- Yöresel mimari yapıların korunması, ortak yaşam alanlarında, sokak ve caddelerde temizlik ve hijyen kurallarına özen gösterilmeli(Selvi ve Şahin, 2012: 35),
- Ergan Dağı ve çevresinin yatırım alanı verimli ve ekolojik dengeye uygun olarak kullanılmalı,
- Yerel yönetim sürdürülebilir turizm için bölgenin enerji, su ve geri dönüşüm alt yapısını tamamlamalı (TÜSİAD, 2012),
- Ergan Dağı ve çevresinin mevcut doğal manzarasına ve ekolojik dengesine uyumlu olarak turizm gelişimini sağlanmalı (Prosser, 1994'den aktaran Pepper, 1999: 179),
- Ergan dağı ve çevresinde uzun vadede sürdürülebilir turizm gelişimi için doğal, kültürel ve sosyal çeşitliliğin korunmalı ve geliştirilmeli (Garrod ve Fyall, 2002: 202),
- Yerel yönetimlerin çalışmaları turizmle bütünleştirilmeli ve yapılacak çalışmalarda çevresel etki değerlendirilmeleri ve analizleri yapılmalı (Garrod ve Fyall, 2002: 202),

Pazarlama;

- Bölgesel pazarlama ve tanıtım çalışmalarında çevre duyarlı bir destinasyon vurgusu yapılmalı,
- Sürdürülebilir turizmin gelişmesinin destekleyen ulusal ve uluslararası sertifika, logo ve ödüller veren kurumlarla işbirliği yapılmalı,
- Erzincan ve Ergan Dağı için yapılacak olan pazarlama faaliyetlerinde reklamasyondan uzak yanıltıcı, yıpratıcı, olumsuzluklara yol açacak ve turizm destinasyon kalitesini düşürecek çalışmaların önüne geçilmeli (Garrod ve Fyall, 2002: 202),

Yönetim;

- Toplumsal bir mutabakat ve ortak bir vizyon gerektiren sürdürülebilirlik felsefesinde Ergan Dağı turizm vizyonu geliştirilmeli (TÜSİAD, 2012),
- Ergan Dağı ve çevresinde sürdürülebilir turizm gelişimin sağlanması, turizm faydasının arttırılması ve oluşabilecek sorunları çözümüne katkı sağlanabilmesi açısından etkili ve genel bir bilgi sistemi ağı oluşturulmalı (Garrod ve Fyall, 2002: 202),
- Ergan Dağı ve çevresinde sürdürülebilir turizmde başarı için Erzincan'daki turizmle ilgili tüm paydaşların katılımı sağlanmalı (Duran, 2010: 50),
- Ergan Dağı ve çevresine yönelik turizm politikası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde takip edilmesi gereken sürdürülebilir turizm amaçlarıyla birleştirilmeli (Duran, 2010: 50),
- Erzincan'daki turizm sektöründe yer alan tüm paydaşlar, koruyucu kurallara, etik ve ahlaki davranışlara uygun olarak hareket etmeli (Duran, 2010: 50),
- Henüz başlangıç aşamasında olan Ergan Dağı'nda turizm gelişiminin kontrol altında tutulması ve turizmden elde edilen faydanın toplumun her kesimine yayılması sağlanmalı (Prosser, 1994'den aktaran Pepper, 1999: 179),
- Öncelikler belirlenirken paydaşlar arasında işbirliğine gereken önem gösterilmeli (TÜSİAD, 2012),
- Sürdürülebilir turizm için yasal mevzuat, teşvikler ve iyi uygulama örnekleri yaygınlaştırılmalı ve ödüllendirilmeli (TÜSİAD, 2012),
- Tüm paydaşların katılımıyla oluşacak Erzincan/Ergan Dağı turizm konseyi kurulmalı, bu konseye planlama, karar alma, fon kullanma, proje hazırlama ve izleme, denetleme ve ödüllendirme yetkisi verilmeli (TÜSİAD, 2012),
- Turizmde sürdürülebilir kalite anlayışı benimsenmeli ve tüm aktörlere benimsetilmeli (TÜSİAD, 2012),
- Yerel bazda planlama yapılırken farklılıklar gösterebilecek esnekliğe sahip olan planlar yapılmalı (TÜSİAD, 2012),

- Sürdürülebilir turizmde başarının sağlanabilmesi için sektördeki bölünmüşlük ve koordinasyon eksikliğinin giderilmesi amacıyla kamu liderlik rolünü üstlenmeli,
- Tüm bu sürdürülebilir uygulamaların etkin bir şekilde denetlenmesi sağlanmalıdır.

Sürdürülebilir turizmin gelişimine yönelik yapılan bu önerilerin temel amaçları Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Birleşmiş Milletler Turizm Örgütü tarafından hazırlanan (Making Tourism More Sustainable, 2005) yayınında belirtilen hedefler ile ilişkilendirilerek aşağıdaki gibi özetlenebilir (Tablo 3):

Tablo 3. Sürdürülebilir Turizmin Hedefleri

➢ Ekonomik Süreklilik	➢ Ziyaretçi Memnuniyeti	➢ Fiziki Bütünlük
➢ Yerel Kalkınma	➢ Yerel Kontrol	➢ Biyolojik Çeşitlilik
➢ İstihdam Kalitesi	➢ Toplumsal Refah	➢ Kaynakları Verimli Kullanma
➢ Sosyal Eşitlik	➢ Kültürel Zenginlik	➢ Çevre Temizliği

Kaynak: UNEP ve UNWTO, 2005:25-48; Gelecek Turizmde, 2013: 5-6

Turizmde, sürdürülebilir politika ve planlamalar ile hem yerel halkın hem de turistlerin memnuniyeti sağlanabilir. Her destinasyon için oluşturulmuş bir sürdürülebilirlik politikası ve planlamasının olduğunu söylemek zordur. Turizm destinasyonlarında en uygun politikaları ve planları oluşturmak için, destinasyonda yer alan turizmle ilgili tüm paydaşlar, özellikle yerel halk sürece dahil edilmelidir. Aksi takdirde eksik ve yetersiz uygulamalar ortaya çıkacaktır (Genç vd., 2014:50).

SONUÇ

Erzincan Ergan Dağı Kış Turizm Merkezi'nin ülkenin ve bölgenin turizm gelişimi açısından ne derecede önemli olduğu ortadadır. Bu destinasyon için yapılan ve yapılacak turizm yatırımların her şeyden önce çevre gözetilerek yapılması ve sürdürülebilir bir turizm anlayışının benimsenmesi turizminin gelişimi için gereklidir. Çevre koruması ve gözetilmesi sadece bir kesimin değil tüm paydaşların hassasiyetini gerektirmektedir. Günümüz teknolojisiyle pek çok iklim olayı mümkün olmaktadır. Ancak insanoğlunun doğayı taklit etmesi, aslının tüketilmesi ve yok olmasının önüne geçememektedir. Yapay kar makineleri gibi pek çok teknolojik unsur aslında insanoğlunun doğaya verdiği zararı alenen göstermektedir. Turizm gibi asıl üretim faktörü doğal çevre olan bir sektörde çevre bilinci ve doğa sorumluluğu hayati öneme sahiptir.

Kamu kurum ve kuruluşları, turizm yatırımlarına ve turizm gelişimine yön veren en önemli aktördür. Atılacak her adımda özellikle yerel halk sürece dahil edilmeli ve özel sektör temsilcileri sürdürülebilirlik anlayışı ile hareket etmelidirler.

Sürdürülebilir turizm uygulamaları, turizmin kırılgan yapısı ve özellikleri dikkate alınarak gerçekleştirilmelidir. Her destinasyonun kendine has özellikleri bulunmakla beraber, ortak noktaları da bulunmaktadır. Buradaki öneriler Erzincan Ergan Dağı Kış Turizm Merkezli olarak özel ve genelleyici sunulmuştur. Kış turizm koridorunda yer alan Erzincan ile birlikte diğer destinasyonlarda da benzer nitelikli çalışmalar arttırılmalı ve sürdürülebilirlik anlayışının bölgenin tümüne egemen olması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

ANSELMİ, Francesco Antonio ve Vito Daniele Genna, Sustainable Tourism Development: Guide For Local Planners, http://www.ekf.vsb.cz/export/sites/ekf/projekty/cs/weby/esf-0116/databaze-prispevku/clanky_ERSA_2007/754.pdf, Erişim tarihi. 21.04.2015

DEMİR, Cengiz ve Aydın Çevirgen; (2006), **Turizm ve Çevre Yönetimi Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı,** Nobel Yayınları, Ankara.

DURAN, Erol; (2010), Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Toplumsal ve Kültürel Kimliğin Korunması: Gökçeada Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

ERZİNCAN BELEDİYESİ http://www.erzincan.bel.tr/icerik/109/ergan_dagi_projesi.html, Erişim Tarihi: 02.02.2015

ERZİNCAN VALİLİĞİ http://www.ergankayak.com/tr/kayak-merkezi/ergan-dagi.html, Erişim Tarihi: 19.02.2015

ERZİNCAN VALİLİĞİ http://www.ergankayak.com/tr/kayak-merkezi/pistler.html, Erişim Tarihi: 18.02.2015

GEGEZ; A. Ercan; (2010), **Pazarlama Araştırmaları**, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 67s.

GELECEK TURİZMDE Sürdürülebilir Destek Fonu, http://www.tr.undp.org/content/dam/turkey/docs/projectdocuments/PovRed/Gelecek_Turizmde_STDF_rehber.pdf, Erişim Tarihi: 25.03.2015

GENÇ, Koray; Lütfi ATAY; Mustafa Yunus ERYAMAN; (2014), "Sürdürülebilir Destinasyon Yaratma Sürecinde Örgütlenmenin Önemi: Çanakkale Turizmi Üzerine Bir Araştırma", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 25, Sayı 1, ss.49-61.

GARROD, Brian ve Alan Fyall; (1998), "Beyond The Rhetoric Of Sustainable", **Tourism Management**, Vol. 19, No. 3, Elsevier Science Ltd, Great Britain, ss.199-212.

İLBAN, Mehmet Oğuzhan ve Mehmet Kaşlı; (2008), "Kış Turizmi", **Turistik Ürün Çeşitlendirilmesi,** Editör: Necdet Hacıoğlu ve Cevdet Avcıkurt, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 320s.-321s.

KAHRAMAN, Nüzhet ve Oğuz Türkay; (2012), **Turizm ve Çevre**, 5. Baskı, Detay Yayıncılık, 112s.,149s.

KUDAKA, (2012); Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı Erzincan Ergan Dağı'nda Yapılması Planlanan Yatırımlar Konusunda Finansal Fizibilite Raporu http://www.kudaka.org.tr/ekler/ecddf-Ergan-Kayak-Merkezi-Finansal-Fizibilite-Raporu.pdf, Erişim tarihi. 21.04.2015, 13s.-14s.-15 s.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, Türkiye 2023 Turizm Stratejisi, http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/Eklenti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf 1s. 3s., 10s., 50s., Erişim Tarihi: 02.03.2015

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,10177/kis-sporlari-turizm-merkezlerine-iliskin-genel-bilgiler.html, Erişim Tarihi: 12.02.2015

ÖZGEN, Nurettin; (2010), "Doğu Anadolu Bölgesi'nin Doğal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Planlamaya Yönelik Öneriler", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, Cilt. 7, Sayı: 1, ss. 1385-1416.

PROSSER, R; (1994), Societal change and growth in alternative tourism, in: E. Carter & G. Lowman (Eds) (1994) *Eco tourism* (London, Wiley/Royal Geographical Society). Aktaran PEPPER David; (1999) The Integration of Environmental Sustainability Considerations into EU Development Policy: A Case Study of the LEADER Initiative in the West of Ireland, Journal of Environmental Planning and Management, 42:2, ss.167-187.

SELVİ, Murat Selim ve Sedat Şahin (2012); Yerel Yönetimler Perspektifinden Sürdürülebilir Turizm: Batı Karadeniz Bölgesi Örneği, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 2 (2) ss. 23-36.

TURİZM YAZARLARI VE GAZETECİLERİ DERNEĞİ, http://www.tuyed.org.tr/kayak-icin-neden-yurtdisina-ragbet-var/, Erişim Tarihi: 14.02.2015

TÜRKİYE SEYAHAT ACENTALARI BİRLİĞİ, TÜRSAB Kış Turizmi Raporu, http://www.tursab.org.tr/dosya/12196/tursab-kis-turizmi-raporu119314251845-1_12196_3978793.pdf, Erişim Tarihi: 02.02.2015

TÜSİAD; (2012), **Sürdürülebilir Turizm,** Eylül 2012, TÜSİAD Yayın No: TÜSİAD-T/20012-09/531, Sis Matbaacılık, İstanbul.

UNEP ve UNWTO; (2005), MAKİNG TOURİSM MORE SUSTAİNABLE A Guide For Policy Markers,http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DTIx0592xPA-TourismPolicyEN.pdf, Erişim tarihi. 24.03.2015

UNWTO, http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files_/docpdf/sustainability. pdf, Erişim Tarihi: 06.02.2015

ZENGİN, Burhanettin ve Zeynep Yamaç (2014); Yerel Yönetimlerin Sürdürülebilir Turizme Bakış Açısı Ve Uygulamaları: Sakarya Örneği, XIII. Geleneksel Turizm Paneli, İstanbul Üniversitesi.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA İŞLETMELERDE KURULUŞ YERİ SEÇİMİ

Mehmet Halit AKIN[1]
Berna YILMAZ[2]

ÖZET

İşletmelerin sektörde varlıklarını koruması ekonomik faktörlerin yanı sıra doğal kaynakların ve kültürel değerlerin sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasına da bağlıdır. Çünkü kuruluş yerinde sürekli olarak olumlu gelişmelerin olması ve çevreye duyarlı turistlerin çekiciliğinin devamlılığı, bu turistlerin isteklerinin artmasını sağlayan doğal kaynaklar ve kültürel değerlerin korunmasına bağlıdır. Turistik faaliyetlerin çevre kirliliğine sebep olan etkenler arasında ilk sıralarda yer alması ve çevrenin turizm işletmeleri için vazgeçilmez bir unsur olması turizm işletmelerinde sürdürülebilirlik kavramının ve kuruluş yeri seçiminin önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle çalışmada, sürdürülebilir turizm kapsamında kuruluş yeri seçiminde işletmeleri sınırlayan yasal çerçevelerin kavramsal olarak açıklanması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: sürdürülebilirlik, turizm, kuruluş yeri, işletmeler

CHOOSING LOCATION WITHIN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE TOURISM

ABSTRACT

Protection of assets of the organizations in the industry depends on natural resources and cultural values to be used in a sustainably as well as economic factors. Because, being consistently positive development in location and continuity of the attractiveness of environmentally-friendly tourists depend on protection of the natural resources and cultural values that giving rise to tourists' requests. To being placed near the top among the factors that cause pollution environmental of tourist activities and to being an indispensable factor for the environment of tourism industry indicate the concept of sustainability in tourism and the importance of choose location. Therefore in this study, legal frameworks that that restrict the organizations in choosing location within the context of sustainable tourism are intended to explain conceptually.

Key words: sustainability, tourism, location, organizations

[1] Arş. Gör., Gümüşhane Üniversitesi, halit_akin@windowslive.com
[2] Lis. Öğr., Kocaeli Üniversitesi, berna0838@gmail.com

GİRİŞ

Son yıllarda nüfusun ve kentleşmenin gittikçe artması ve teknoloji ve sanayinin hızlı gelişimi çevre sorunlarının ciddi bir şekilde artmasına sebep olmuştur. Ana hammaddesi doğal kaynaklar ve kültürel değerler olan turizm sektörünün geleceği düşünmeyen ve denetimsiz gelişimi de bu çevre sorunlarının artmasına neden olmaktadır. Genel olarak çevre kirliliğine sebep olan etkenlere bakıldığında (Arslan, 1995; 66);

- Nüfus artışı
- Sanayileşme
- Kentleşme ve
- Turizm faaliyetleri görülmektedir.

Yukarıda da görüldüğü gibi, turizm faaliyetleri çevre kirliliğine sebep olan etkenlerin başında gelmektedir. Bu doğrultuda, hem turizmin gelişimini engellemeyecek hem de çevre sorunlarına yönelik bir çözüm olacak sürdürülebilirlik kavramının önemi ortaya çıkmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı, çevre korumacı politikaların ulusal ve uluslararası düzeyde önem kazandığı 1970'li yıllardan itibaren küresel boyutlarda düşünülmesi gereken bir olgu haline gelmiştir (Can, 2008; 23).

Türkiye'nin turizm potansiyeli kültürel, doğal ve tarihi zenginlikler üzerinden değerlendirilmektedir. Turizmin gelişmesiyle birlikte çeşitli bölgelerdeki kültürel ve doğal güzellikler korunmaya alınmakta, tarihi ve sosyal zenginlikler ön plana çıkarılmaktadır. Ancak turizmin son yıllardaki hızlı gelişimi bu mirasın kullanımı esasından doğal kaynaklara zarar verebilecek uygulamaları de ortaya çıkarmaktadır. Turizmin gelişmesi doğal kaynakların varlığına ve çevresel dokunun cazibesine bağlı olduğundan bu kaynakların korunması turizmin sürdürülebilirliği açısından birincil önem teşkil etmektedir (Tüsiad, 2012; 27).

I. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Sürdürülebilirlik, toplumun sosyal, kültürel, bilimsel, doğal ve insan kaynaklarını tedbirli kullanılmasını sağlayan ve bu kaynaklara saygı duyma temelinde sosyal bir yaklaşım oluşturan katılımcı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Gladwin vd., 1995:877). Sürdürülebilir turizm ise, sektörü besleyen doğal çevre ve insan kaynaklarını olumsuz yönde etkilemeden, turizm kapasitesini ve turizm ürünlerinin kalitesini arttırmak olarak tanımlanmaktadır (Cronin,1990; Akt: Akış, 1999; 37). Çevre kalitesini sürdürmek, turistik yerlerin yaşam kalitelerini yükseltmek, kalkınmada eşitliği sağlamaya yönelik teşvik, ziyaretçi deneyiminin kaliteli olmasını sağlamak, turizmin ekonomiye ve çevreye katkılarını geliştirmek gibi amaçları bulunmaktadır (Inskeep, 1991:461).

Kuruluş yeri seçiminde sürdürülebilirlik kavramı, kuruluş yeri seçimlerinin doğal kaynakların ve kültürel varlıkların değerlerini bozmayacak ve bunları geliştirecek yönde planlanması ve

gerçekleştirilmesidir. Bu doğrultuda yapılan kuruluş yeri seçimleri, turizm işletmeleri için vazgeçilmez bir unsur olan doğal kaynakların ve kültürel değerlerin korunmasını ve dolayısıyla işletmelerin sektörde varlıklarını devam ettirebilmelerini sağlamaktadır. Bu noktada işletmelerin uygulamalarının yanı sıra yasal sınırlılıkların önemi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çalışmada, sürdürülebilir turizm kapsamında kuruluş yeri seçiminde işletmeleri sınırlayan yasal çerçeveler açıklanacaktır.

II. KURULUŞ YERİ SEÇİMİ

Kuruluş yeri kavramı, işletmelerin büyük-küçük olması, sanayi-hizmet sektöründe olması gibi özelliklerine bakılmaksızın faaliyet gösteren veya gösterecek tüm işletmeler için göz ardı edilmeyecek derecede önem taşımaktadır. Kuruluş yeri kısa bir ifadeyle, işletmenin ekonomik faaliyetlerini sürdürdüğü coğrafi yer anlamına gelir (Çınar, 2010; 37). Barutçugil (1984) kuruluş yerini, genel anlamda bir işletmenin ana faaliyetlerini sürdürdüğü coğrafi yer ve yöre olarak tanımlarken, bir turizm işletmesi için kuruluş yerini ise; işletmenin konaklama, yeme-içme veya eğlence gibi temel fonksiyonlarını ve buna bağlı ekonomik amaçlarını gerçekleştirebileceği en uygun yer olarak tanımlamaktadır (Ertuğral, 1998; 34).

Kuruluş yeri geniş anlamda tanımlanacak olursa, 'bir işletmenin tedarik, üretim, depolama ve dağıtım gibi temel fonksiyonlarının ve bunlara bağlı olarak işletme gelirlerinin maksimum, işletme giderlerinin minimum olacağı, dolayısıyla işletmenin amaçlarına ulaşılabilmesini gerektiren koşulları gerçekleştirebileceği uygun yer'; 'üretim için gerekli teknik ve ekonomik koşulların öteki olası yerlere oranla en uygun biçimde yerine getiren yer'; 'bütün giderler toplamının en küçük olduğu yer'; 'seçilen kuruluş yerinden ikame analizi yoluyla varsayılan yeni bir kuruluş yerine geçiş halinde maliyetlerden ve ulaştırma giderlerinden hiçbir tasarruf sağlanmayan yer' olarak tanımlanabilir (İlter, 2001).

Kuruluş yeri seçimi, en uygun fiziksel mekân seçimi; işletmenin ölçülebilir maliyet unsurları ile uzun vadeli ve görünmeyen maliyet toplamını minimum kılacak çözüm şeklinin bulunmasını ifade eder (Mucuk, 2006; 73). Kuruluş ve kuruluş yeri seçimi çalışmalarında, yer ile ilgili inceleme ve araştırmaların kusursuz bir şekilde yapılması, konu ile alakalı diğer tesislerin aynı merkezde olanlarında kuruluşlarının incelenmesi, konu ile ilgili olarak, çeşitli istatistiklerden yararlanılması ve hatta, anketler yapılması, üzerinde titizlikle durulması gereken konuların başında gelmektedir. (Can vd., 1998; 53).

Kuruluş yeri seçimi, işletmelerin amaçlarına ulaşması için gerekli koşulların sağlanmasını, kâr-zarar durumunu, rekabet edebilirliğini ve dolayısıyla sektörde devamlılığını etkileyecek bir etkendir. Kuruluş yeri seçimi stratejik ve uzun vadeli bir yatırım kararıdır ve bu sebeple kuruluş yerinin değiştirilmesi oldukça zor ve maliyetlidir. Ayrıca kuruluş yeri seçiminde, işletme giderlerinin optimum seviyede düşük ve gelirlerinin ise en yüksek olduğu yerlerin tercih edilmesine dikkat edilmelidir.

Kuruluş yeri seçimi, sektörlere göre farklılık göstermektedir. Endüstriyel pazarlara hitap eden işletmelerin mekân (fabrika, yönetim ve satış merkezi vb.) seçimi kriterleri ile tüketici ürünleri üreten işletmelerin müşterilerle buluştukları fiziksel mekânları seçim kriterleri farklılık göstermektedir (Köksal ve Emirza, 2011; 77). Örneğin, sanayi işletmelerinde kuruluş yeri seçiminde hammadde, alt yapı, enerji, yakıt kaynaklarına yakınlık gibi konulara dikkat edilirken, turizm işletmelerinde pazara yakınlık, iklim koşulları, coğrafi konum vb. kriterler temel alınmaktadır. Sektöre göre fiziksel mekân seçim kriterlerindeki farklılıkların yanı sıra ulaştırma, işgücü, devletin teşvik ve sınırlamaları gibi ortak kriterlerde vardır.

Turizm sektöründe faaliyette bulunan bir işletmenin sektör özellikleri nedeniyle kuruluş yeri seçiminde dikkate alması gereken doğal ve beşeri faktörler vardır. Turizm sektörünün döviz kazandırıcı ve emek-yoğun özelliği ülke ekonomisine döviz geliri ve istihdam miktarında artışa sebep olarak ekonomik ve sosyal gelişimi sağlamaktadır. Ancak bu olumlu etkiler turizm işletmelerinin uygun seçilmiş kuruluş yerleri ile mümkündür. Yanlış seçilmiş bir yer, kaynak israfına ve doğal çevrenin bozulmasına sebep olacaktır (Ertuğral, 1998; 34). Diğer bir ifadeyle turizm sektörü yatırımlarını, diğer sektör yatırımlarından ayıran en belirgin özelliklerden biri, yatırımın yerel koşullara olan duyarlılığıdır. Gerek yatırımın içinde yer alacağı doğal koşullar, gerekse bu doğa bütünlüğünde insan eliyle gerçekleşme durumu olan yapıların estetik kalitesi, projenin çevre ile olan ilişkileri, yer seçiminden başlayarak altyapı, üstyapı ve çevre düzenlemesi ile son bulan bir süreci kapsamaktadır (Kahraman, 1986; 19).

Piyasa şartları ve kapasiteye yönelik detaylı bir araştırma yapılmadan seçilen kuruluş yerleri ülke ve işletme ekonomisinde ciddi bir kayba yol açacaktır. Turizm işletmeleri açısından bu kayıp, sadece ekonomik anlamda değil aynı zamanda turizm işletmelerinin ana hammaddelerinden birisini oluşturan doğal kaynak ve alanlarının tahribatına ve yok olmasına yol açacaktır. Bu sebeple kuruluş yeri seçimi analizlerinde ekonomik kriterlerin yanı sıra kültürel ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Turizm işletmelerinde kuruluş yeri seçimi genel olarak üç temel amaç çerçevesinde yapılmaktadır. Bunlar; işletmenin varlığını sürdürmesi ve büyümesi, sosyal fayda sağlaması ve kârlılığın amaçlanmasıdır. Turizm işletmelerinin bu üç amaca ulaşabilmeleri, tesisin çevre ile uyumuna, kültürel doğal kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasına ve bunların sürdürülebilirliğinin sağlanmasına bağlıdır. Bu nedenle kuruluş yeri seçiminde, tarihi ve arkeolojik değerler, bitki örtüsü, su ve doğal kaynak ve alanlar önceden incelenmeli, bu değerleri bozmayacak şekilde tesisleşmeye gidilmeli ve tesisleştikten sonra bu değerlerin hem işletmenin devamlılığı ve kârlılığı için hem de çevre ve doğanın korunması için sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasına önem verilmelidir.

BULGULAR

Sürdürülebilir Turizm Kapsamında İşletmelerde Kuruluş Yeri Seçimini Etkileyen Yasal Çerçeveler

Kuruluş yeri faktörlerinin ana ve alt başlıklar altında toplayarak sistematik bir sınıflandırmaya gitmek pek zor hatta hemen hemen imkânsızdır. Kuruluş yeri çalışmalarında çok değişik kaynakların etkilediği faktörler sınıflandırılmaları genel bir havuz içinde incelenip sorun çözümlenmeye çalışılmalıdır (Pınar, 1989; 30). İşletmeler, kuruluş yeri seçimini bir takım faktörleri göz önüne alarak yaparlar ve söz konusu faktörler bilim adamları tarafından farklı farklı sınıflandırılmıştır. Ancak çalışmanın amacına yönelik turizm işletmelerinde kuruluş yeri seçimini etkileyen faktörleri genel olarak sınıflandıracak olursak bu faktörler şunlardır:

- Ekonomik faktörler (İktisadi yapı, hammadde, enerji, işçilik, pazara yakınlık, ulaşım vb.)
- Doğal faktörler (İşletmenin amacına uygun su kaynakları, deniz, göl, dağlar, iklim, arazi durumu, ısı vb.)
- Sosyal faktörler (Toplum sağlığı, gürültü ve hava kirliliği, doğanın bozulması vb.)
- Yasal faktörler (Genel ve yerel yönetimlerin koşulları, korunan alanlar ve milli parklar, imar durumu, yapının niteliği vb.)

Yukarıda da belirtildiği üzere turizm işletmelerinin kuruluş yeri seçimlerini etkileyen birçok faktör vardır. Turizm işletmelerinin kârlılıklarını artırabilmeleri ve varlıklarını devam ettirebilmeleri bu faktörlerin en uygun şekliyle yerine getirilmesine ve kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasına bağlıdır. Bu bağlamda, kuruluş yeri seçiminde turizm işletmelerini sınırlayan bir takım yasal çerçeveler vardır. Çalışmanın bu bölümde, turizm işletmelerini kuruluş yeri seçiminde sınırlayan yasal çerçevelere ayrıntılı olarak yer verilecektir.

Türkiye'de turizm sektörünü düzenleyecek, geliştirecek, dinamik bir yapı ve işleyişe kavuşturacak tertip ve tedbirlerin alınmasını sağlama amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Turizm bölge, alan ve merkezlerinin tespiti, 16.03.1982 tarih ve 17635 sayılı resmi gazetede yayımlanan 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu'nda yer almıştır. Bu kanun, turizm hizmeti ile bu hizmetin gereği kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ve turizm merkezlerinin tespiti ile geliştirilmelerine, turizm yatırım ve işletmelerinin teşvik edilmesine, düzenlenmesine ve denetlenmesine ilişkin hükümleri kapsar (Turizm Teşvik Kanunu [TTK], 1982).

Turizm Teşvik Kanunu'n, 'Turizm bölge, alan ve merkezlerinin tespiti' başlıklı 4. maddesine göre; 'Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ve turizm merkezlerinin tespitinde; *ülkenin doğal, tarihi, arkeolojik ve sosyo-kültürel turizm değerleri*, kış, av ve su sporları ve sağlık turizmi ile mevcut diğer turizm potansiyeli dikkate alınır.' (TTK, 1982). İlgili maddede belirtildiği üzere, turizm bölgeleri

ve merkezlerinin tespitinde ve dolaylı olarak turizm işletmelerinin kuruluş yerleri seçiminde doğal, tarihi, arkeolojik ve sosyo-kültürel turizm değerler göz önünde bulundurulmaktadır ve bu değerlerin sürdürülebilirliğinin amaçlandığı görülmektedir.

Turizm Teşvik Kanunu'n, 'Doğal turizm kaynaklarının korunması ve kullanılması' başlıklı 6. maddesinde ; 'Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgelerinde ve turizm merkezlerinde Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerde, *bölgenin doğal ve kültürel özelliklerini bozmamak kaydıyla*…. kamuya yararlı diğer yapı ve tesisler yapılabilir ve işletilebilir.' ve '*Deniz, göl ve akarsular ile kıyıları, özelliklerini bozucu ve yıpratıcı şekilde kullanılamaz*.' ifadeleri yer almaktadır (TTK, 1982). Bu maddede belirtildiği üzere, turizm işletmelerinin kuruluş yeri seçimleri, bölgenin doğal, kültürel özelliklerini ve doğal yapısını bozmayacak şekilde sınırlandırılmıştır.

İlgili kanunun 'Taşınmaz malların turizm amaçlı kullanımı' başlıklı 8.maddesinde; hazine mülkiyetinde yeterli alanın bulunmadığı durumlarda, 6831 sayılı Orman Kanununa göre orman sayılan yerlerden yer alabilmek ve turizm işletmesi kurabilmek için, '*…tahsis edilecek orman sayılan yerler il genelindeki toplam orman sayılan yerlerin binde 5'ini geçemez.*' ve '*Yapılaşmaya esas inşaat hakkı, emsal (E) 0.30'u geçemez*' ifadeleri yer almaktadır. Ayrıca aynı maddede, '*Turizm yatırımı için tahsis edilen orman alanının üç katı kadar alanın ağaçlandırma bedeli ve ağaçlandırılan bu alanın üç yıllık bakım bedeli, yatırımcı tarafından Orman Genel Müdürlüğü hesabına, doğrudan belirtilen ağaçlandırma ve bakım işlerinde kullanılmak şartıyla gelir olarak kaydedilir*.' ifadesine yer verilmiştir (TTK, 1982). Turizm Teşvik Kanunu'n bu maddesi ile ormanlarda turizm işletmelerinin kurulabileceği alanlar ve bu alanlarda yapılacak inşaat hakları daraltılmıştır. Ayrıca ormanlardan alan tahsis edilen yatırımcılara bir takım maddi yükümlülükler yüklenmiştir. İlgili ifadeler, doğal kaynak ve alanların korunmasını ve sürdürülebilirliğini -yatırım için tahsis edilen orman alanının üç katı kadar alanın ağaçlandırma bedelini ödeterek- sağlarken, turizm işletmelerinin kuruluş yeri seçimlerini de sınırlandırmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayımlanan 'Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesislerine Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi Belgesi Verilmesine Dair Tebliğ'in (23/09/2008 Tarih ve 27005 Sayılı R.G.) amacı: *'Sürdürülebilir turizm kapsamında, çevrenin korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi, turistik tesislerin çevreye olan olumlu katkılarının teşvik edilmesi ve özendirilmesi amacıyla, çevreye duyarlı konaklama tesislerinin sınıflandırılmasına ve belgelendirilmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.'*. İlgili tebliğin amacına yönelik hazırlanan 'Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri İçin Sınıflandırma Formu'nda; '*Yatırım ve inşaat aşamasında aranılan nitelikler*, konaklama işletmesinin inşaat aşamasından itibaren *çevreye duyarlı olarak tasarlanmasını, planlanmasını ve işletmeye açılmasını sağlamayı* amaçlamaktadır.' ifadesi yer almaktadır (23/09/2008 Tarih ve 27005 Sayılı R.G.,Ek-1). Bu ifade doğrultusunda yatırımcı tarafından yapılması gereken etkinlikler; yapılaşmaya esas inşaat hakkının sınırlandırılması, tesisin doğa ile uyumlu olması, tesisin

çevrede bulunan tarihi, doğal ve kültürel değerleri koruması, tesisin endemik bitkileri ve vahşi ve evcil hayvan alanlarının korunması olarak belirtilmiştir (23/09/2008 Tarih ve 27005 Sayılı R.G.,Ek-1). Bu etkinlikler, turizm işletmelerinin kuruluş yeri ve tesislerinin çevreye duyarlı olarak seçilmesini, planlanmasını ve hizmete açılmasını sağlamaktadır.

2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu, 'Yasaklanan faaliyetler' başlıklı 14. maddesinin (e) bendine göre; 'Turizm bölge, alan ve merkezleri dışında kalan milli parklar ve tabiat parklarında, … *kamu yararı açısından vazgeçilmez ve kesin bir zorunluluk bulunmadıkça her ne suretle olursa olsun hiçbir yapı ve tesis kurulamaz ve işletilemez* ...' (Milli Parklar Kanunu, 1983). Bu kanun kapsamına giren yerlerde, ekolojik ve tabii dengenin bozulmasını ve kirliliğin artmasını önlemek için tesis ve yapı kurulması yasaklanmıştır.

Kaplıcalar Yönetmeliği (2001), 'Kaynak koruma alanları' başlıklı 9.maddesine göre; '*Termal suların fiziksel ve kimyasal özelliklerinin … her türlü kirlenmeye karşı korunması amacı ile doğal çıkışlı termal kaynak, sondaj kuyusu çevresinde jeolojik ve hidrojeolojik verilere göre koruma alanları* … belirlenir.'. İlgili maddede belirtildiği üzere, kaplıcaların korunması ve sürdürülebilirliği amacıyla bazı bölgeler koruma altına alınmış ve termal turizm işletmelerinin kurulabilecek yerleri sınırlandırılmıştır.

Turizm Yatırım ve İşletmeleri Nitelikleri Yönetmeliği (1993), 'Yerleşme özellikleri' başlıklı 24.maddesinde, '*Tesislerin; yapı ve dekorasyon olarak, yöre, çevre ve doğa ile uyumlu*, pazarlama ve işletmenin gereklerini sağlayabilecek şekilde *Yönetmelikte öngörülen fonksiyonlara uygun mekanlarda* gerçekleştirileceği.' belirtilmiştir. Yönetmelikte, tesisleşmenin ilgili fonksiyonlara uygun yerlerde yapılması konusunda bir düzenleme getirilmiştir ve turizm işletmelerinin kuruluş yeri seçimleri yönetmelikte belirtilen fonksiyonlara göre daraltılmıştır.

Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ile Turizm Merkezlerinin Belirlenmesine ve İlanına İlişkin Yönetmelik'te (2004), amacın, '*Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezlerinin belirlenmesine* … ilişkin usul ve esasları düzenlemek.' olduğu belirtilmiştir. Diğer bir ifadeyle, ilgili yönetmeliğin amacında, turizm yatırımlarında kuruluş yerlerinin belirlenmesi yetkisinin işletmelere değil ilgili komisyonlara bırakıldığı belirtilmiştir.

3621 Sayılı Kıyı Kanunu (1990), 'Kıyının korunması, yapı yasağı ve kıyıda yapılacak yapılar' başlıklı 6.maddesinde, '*Kıyı, herkesin eşitlik ve serbestlikle yararlanmasına açık olup, buralarda hiçbir yapı yapılamaz*; …' ve 'Sahil şeridinde yapılabilecek yapılar' başlıklı 8.maddesinde, '…*toplum yararına açık olmak şartıyla konaklama hariç günü birlik turizm yapı ve tesisleri yapılabilir*.' ibareleri yer almaktadır. İlgili maddelerle, turizm işletmeleri için kıyıların kuruluş yeri olarak seçilmesi kısmî olarak sınırlandırılmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Turizmin her alanında olduğu gibi turizm işletmelerinin kuruluş yeri seçimi konusunda da doğal kaynak ve kültürel değerlerin sürdürülebilir kullanılması için oldukça fazla çaba gösterilmektedir ve gösterilmelidir. Çünkü bu kaynak ve değerler, turizm işletmelerini beslemekte ve ana hammaddelerini oluşturmaktadır. Bu sebeple doğal kaynak ve kültürel değerlerin sürdürülebilir bir şekilde kullanılması, hem bu kaynak ve değerlerin hem de turizm yatırımlarının varlığını korumaları için vazgeçilmez bir unsurdur. Bu amaçla çalışmada, sürdürülebilirlik için önemli bir etken olan kuruluş yeri seçiminde yatırımcıları sınırlayan yasal çerçeveler incelenmiş ve kavramsal olarak açıklanmıştır.

Türkiye'de doğal kaynak ve kültürel değerlerin korunması ve sürdürülebilirliği ile ilgili oldukça çok yasal düzenlemeler vardır. Ayrıca çalışmada da belirtildiği üzere, bu amaç doğrultusunda turizm yatırımcılarını kuruluş yeri seçimi bakımından da sınırlayan birçok yasal düzenleme vardır. Sürdürülebilir turizmin amacı olan doğal kaynak ve kültürel değerlerin gelecek nesilleri aktarılması için, bu yasal düzenlemelerin dönemler halinde güncellenmesi ve eğer bir yasal açık varsa bu açıkların kapatılması gerekmektedir. Ayrıca turizm yatırımcılarının da ilgili yasal çerçeveleri tanıması ve kuruluş yeri seçiminde bu yasal çerçevelere uyması, doğal kaynak ve kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılmasının yanı sıra, yatırımcının kendi varlığını koruyabilmesi ve devam ettirebilmesi için bir gerekliliktir.

KAYNAKÇA

AKIŞ, Sevgin, (1999), 'Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye', Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi,10/Mart-Haziran, ss. 36-46.

ARSLAN, Mehmet, (1995), 'Türkiye'de Turizmle İlgili Yasaların Doğal Çevreye Etkileri', Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi,6(3-4),ss. 66-75

CAN, Halil, TUNCER, Doğan ve AYHAN, Yaşar, (1998), Genel İşletmecilik Bilgileri, Siyasal Kitapevi, Ankara.

CAN, Müzeyyen Diler, (2008), 'Sürdürülebilir Turizm ve Turizm Çeşitliliği Kapsamında Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri: Mersin-Tarsus Örneği', Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü.

ÇEVRE VE ORMAN BAKANLIĞI, (1990), 'Kıyı Kanunu', 17/05/1990 Tarih ve 20495 Sayılı Resmi Gazete.

ÇINAR TIRMIKÇIOĞLU, Nihan, (2010), 'Kuruluş Yeri Seçiminde Bulanık TOPSIS Yöntemi ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama', KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12 (18), ss. 37-45.

ERTUĞRAL, Suna Mugan, (1998), 'Otel İşletmelerinde Kuruluş Yeri Seçimi: İstanbul'daki Beş ve Dört Yıldızlı Oteller ile İlgili Bir Alan Araştırması', Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, 9/Eylül-Aralık, ss. 33-38.

GLADWİN, Thomas, KENNELY, James ve S.T. KRAUSE, (1995), 'Shifting Paradigms for Sustainable Development: Implications for Management Theory and Research', Academy of Management Review, 20 (4), ss. 874-907.

INSKEEP, Edward, (1991), 'Tourism Planning; an Integrated and Sustainable Development Approach',Van Nosrand Reinhold, New York.

İLTER, Ergün, (2001), **Yatırım Projelerinin Hazırlanması, Değerlendirilmesi ve İzlenmesi**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları, Bolu.

KAHRAMAN, Nüzhet, (1986), **Turizm Yatırım Projeleri**, Siyasal Kitapevi, Ankara.

KÖKSAL, Yüksel ve EMİRZA, Emin, (2011), 'Kuruluş Yeri Açısından Cadde ve Alış Veriş Merkezi Mağazacılığının Karşılaştırılması: Ankara İlinde Bir Araştırma', Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (16), ss. 75-87.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, (1982), 'Turizm Teşvik Kanunu' [TTK], 16/03/1982 Tarih ve 17635 Sayılı Resmi Gazete.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, (1993), 'Turizm Yatırım ve İşletmeleri Nitelikleri Yönetmeliği', 14/10/1993 Tarih ve 21728 Sayılı Resmi Gazete.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, (2004), 'Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ile Turizm Merkezlerinin Belirlenmesine ve İlanına İlişkin Yönetmelik', 15/05/2004 Tarih ve 25463 Sayılı Resmi Gazete.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, (2008), 'Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesislerine Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi Belgesi Verilmesine Dair Tebliğ', 23/09/2008 Tarih ve 27005 Sayılı Resmi Gazete.

MUCUK, İsmet, (2006), **Temel İşletme Bilgileri**, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI, (1983), 'Milli Parklar Kanunu', 11/08/1983 Tarih ve 18132 Sayılı Resmi Gazete.

PINAR, İbrahim, (1989), 'İşletmelerde Kuruluş Yeri Seçimi', İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

SAĞLIK BAKANLIĞI, (2001), 'Kaplıcalar Yönetmeliği', 24/07/2011 Tarih ve 24472 Sayılı Resmi Gazete.

TÜSİAD, (2012), Sürdürülebilir Turizm, Yayın No: Tüsiad-T/2012-09/531.

EKOTURİZM KAPSAMINDA TRABZON İLİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK (YERLİ ZİYARETÇİLER ÜZERİNE) BİR ARAŞTIRMA

Sedat TAŞ[1]

Sebahattin KARAMAN[2]

ÖZET

Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de, çeşitli turizm faaliyetlerinin gerçekleştirme imkanları mevcuttur. Dolayısıyla da pek çok turizm türünün ortaya çıktığı görülmektedir. Bu turizm türleri içerisinde özellikle insanların eğitim seviyelerinin ve çevre bilincinin artması, sürdürülebilir turizm anlayışının önem kazanmasıyla birlikte, son yıllarda özellikle doğal ve kültürel açıdan hassas alanlara yönelik seyahatler hızla gelişme göstermektedir.

Trabzon ili, ekoturizm açısından yayla, inanç ve kültür turizmi, doğa sporları, su sporları, dağcılık, av ve yaban hayatı, kuş gözlemciliği, kamp-karavan turizmi ve daha birçok ekoturizm faaliyetini içerisinde potansiyel olarak taşıyan bir bölgedir. Araştırma bu bağlamda, Trabzon ve çevresinde ekoturizm faaliyetine katılan yerli ziyaretçilerin, Trabzon ili hakkındaki düşüncelerini, Trabzon yöresindeki ekoturizme yönelik algılamalarını, memnuniyet düzeylerini ve tekrar bu yöreyi tercih etme eğilimlerini araştırıp, ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Alan araştırması sonucu elde edilen veriler istatistik analiz yöntemleri ile test edilmiş, bulgular ve yorumları yapılmıştır. Son olarak araştırma bulgularından hareketle sonuçlar değerlendirilmiş ve öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekoturizm, Trabzon, Ekoturizm Türleri

A STUDY ON EVALUATİON OF TRABZON WİTHİN THE CONTEXT OF ECOTOURİSM

ABSTRACT

In Turkey as all countries in the world, there is a variety of tourism activities to perform. Therefore, many new types of tourism has been observed. In recent years, in these types of tourism with importance of concept of sustainable tourism and increasing educational levels and environmental awareness of people, natural and cultural travels to the sensitive areas have been developing rapidly.

The city of Trabzon is an region with potentially tableland, faith and cultural tourism, nature sports, water sports, mountaineering, hunting and wildlife, birdwatching, camping-caravan tourism and many ecotourism activities. In this research with this context aims to put forward domestic visitors', who participate in ecoturism activities in Trabzon and surrounding, thought about Trabzon, perception of ecoturism in Trabzon, satisfaction level and tend to perefer this region again.

Acquired datas at the end of the research have been tested with statistical analysis methods, findings and mentions have been made. Consequently, results have been evaluated through findings and suggestions have been tried to be improved.

Key words: Ecotourism, Trabzon, Types of Ecotourism

[1]Öğr.Gör.; Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi (sedattas61@gmail.com)

[2]Yrd.Doç.Dr.; Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi (skaraman@balikesir.edu.tr)

GİRİŞ

Ekoturizm kavramı; korumacı turizm, yeşil turizm, doğaya yönelik turizm, uygun turizm, sürdürülebilir turizm, ilerleyici turizm, sorumlu turizm (Gülüm ve Torun, 2009:112) doğa turizmi, doğa tabanlı turizm, yabanıl turizm, kırsal turizm, düşük etkili turizm, yumuşak turizm, macera turizmi gibi kavramın ekoturizmle ilgili faaliyetler için kullanıldığı görülmektedir (Bozok, 2004: 437). Bu kavramının başlangıçı kesin olarak bilinmemektedir (Erdoğan ve Erdoğan, 2005: 58). Zamanla ekoturizm ile ilgili çeşitli tanımlar ortaya konmuş olsa da, bu konu hakkında tam bir fikir birliğine varılıp uluslararası kabul edilmiş bir tanım bulunmamaktadır (Rahemtulla ve Wellstead, 2001: 1).

Birçok araştırmada da belirtildiği gibi ilk resmi ekoturizm tanımı, 1983 yılında Hector Ceballos-Lascurain tarafından yapılan ve aynı zamanda en çok kabul gören tanımların başında gelmektedir. Hector Ceballos-Lascurain ekoturizmi; "Nispeten müdahale edilmemiş alanlarda doğal ve kültürel değerlerin keyfini yaşamak için yapılan, korumayı teşvik eden, yerel halkın sosyo-ekonomik yaşamına katkıda bulunan, ziyaretçi etkisi düşük, çevreye karşı duyarlı bir turizm anlayışı" olarak tanımlamıştır (Scheyvens, 1999: 245).

Uluslararası Doğa Koruma Birliği'nin (IUCN) tanımına göre ekoturizm, doğayı ve kültürel kaynakları korumaya teşvik eden, düşük ziyaretçi etkisine sahip olan ve yerel halka sosyo-ekonomik fayda sağlayan, bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyaretlerdir (Wood, 2002: 9). Diğer bir deyişle; ekoturizmin özü, ekonomik yönden sorumlu olan ve çevresel açıdan sorunları olmayan turizm bir turizmdir. Doğaya yönelik, doğa içerisinde turizm aktivitelerinden turistlerin istifade etmesidir (Bozok, 2004:437).

a) Ekoturizmin Önemi, Amacı ve İlkeleri

Bugün ekoturizm, ev sahibi ülkedeki halka, toplumsal katılımlı gelişme fırsatları sağlamak ve hassas alanlar ile tehlike altındaki doğal yaşam alanlarını korumak için umut verici yeni bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006: 55). Bununla birlikte turizmde artan insan faaliyetleri, bazen doğal ortamlara taşarak, doğal habitatlar ile ekosistemlerde tahribatlara neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerdeki çevreye yönelik ilgi artışı sonucu, insanlar çevreyi korumak için yeni yollar aramaya başlamıştır. Bu doğrultuda ekoturizm sektörü, turizm sektörünün en hızlı büyüyen alt sektörlerinden birisi olmuştur (Yılmaz vd., 2009: 1). Ekoturizm mevcut alanların ekonomik yararları ve gelişimini çevre ile barışık bir şekilde bir arada değerlendirilmesine yardımcı olan önemli bir araçtır (Strong-Cvetich, 2007: 5).

Ekoturizmin amacı kitle turizminin tersine, turist sayısını aza indirmek ve turizmi yıl içinde yaymak, doğal çevreye yapılan baskıyı azaltmak, tahribatı düzeltmeye değil, önlemeye yönelik planlar yapmak ve uzun vadeli ekonomik çıkarları gözetmektir (Gülüm ve Torun, 2009: 113).

2002 yılında Quebec'te düzenlenen Dünya Ekoturizm Zirvesi'nden sonra, Dünya Turizm Örgütü (WTO) de ekoturizmin amaçlarını söyle belirlemiştir:

- ✓ Turizmin, doğal ve geleneksel çevreye verdiği tahribatın en alt düzeye indirilmesi,
- ✓ Turistlere ve yerel halka, doğanın ve geleneksel sosyo-kültürel çevrenin korunmasına yönelik eğitim verilmesi,
- ✓ Turizmin, yerel halkın ihtiyaçlarını karşılayan, yerel yönetim ve halkla işbirliği içinde gelişen sorumlu bir ticaret olarak özendirilmesinin sağlanması,
- ✓ Koruma kapsamındaki doğal ve sosyo-kültürel alanların yönetimi için kaynak ayrılması,
- ✓ Turizmin negatif etkisinin en alt düzeye indirilmesi amacıyla, sosyo-kültürel ve doğal çevreye yönelik uzun vadeli takip ve değerlendirme programlarının desteklenmesi,
- ✓ Turizmin, yerel halkın geçimine katkı sağlayacak şekilde geliştirilmesi,
- ✓ Turizmin gelişiminin yörenin sosyal ve çevresel kapasitesini artıracak şekilde gelişmesinin temini,
- ✓ Çevreyle uyumlu, doğal ve geleneksel sosyo-kültürel yaşamla iç içe geçen, yöresel bitki ve yaban hayatını koruyan turizm şekline uygun altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesidir (Kuter, 2009: 334).

Eko turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde uyulması gereken ilkeler Uluslararası Eko Turizm Topluluğu tarafından şu şekilde sıralanmıştır (www.ecotourism.org);

- ✓ Doğal ve kültürel etkileri minimum düzeye indirmek.
- ✓ Çevresel ve kültürel bilinç ve saygı oluşturmak.
- ✓ Hem ziyaretçiler hem de ev sahibi toplum için olumlu deneyimler sağlamak.
- ✓ Korumaya yönelik doğrudan finansal yararlar sağlamak.
- ✓ Finansal fayda sağlama yoluyla yerel halkı güçlendirmek.
- ✓ Ev sahibi ülkenin politik, çevresel ve sosyal ortamına duyarlılığını arttırmak.
- ✓ Uluslararası insan haklarını, iş anlaşmalarını desteklemek.

b) Ekoturizm Kapsamında Yer Alan Faaliyet Türleri

Ekoturizm kapsamında, yapılan başlıca etkinlikler şu şekilde sıralanabilir (www.kultur.gov.tr):

- ✓ Botanik Turizmi
- ✓ Dağ Turizmi
- ✓ Dağ-Doğa Yürüyüşü (Trekking)
- ✓ Atlı Doğa Yürüyüşü
- ✓ Yaban Hayatı Gözlemciliği
- ✓ Kuş Gözlemciliği (Ornitoloji)
- ✓ Av Turizmi
- ✓ Yayla Turizmi
- ✓ Mağara Turizmi
- ✓ Macera Turizmi
- ✓ Tarım (Agro) ve Çiftlik Turizmi
- ✓ Akarsu Turizmi (Rafting- Kano)
- ✓ Sportif Olta Balıkçılığı
- ✓ Sualtı Dalış Turizmi
- ✓ Hava Sporları Turizmi
- ✓ Bisiklet Turizmi
- ✓ İpekyolu Turizmi

c) Araştırma Alanının Konumu

Çalışma alanını oluşturan Trabzon Bölgesi, Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, 39°07' ile 40°30' doğu boylamları ve 40°33' ile 41°07' kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. Yüzölçümü 4685 km² dir. Trabzon'un doğusunda Rize, güneydoğuda Bayburt, güneyde Gümüşhane, batıda Giresun illeri, kuzeyde Karadeniz ile çevrilidir. 17 ilçeye sahip olan Trabzon'un, 9 İlçesi 130 kilometrelik sahil şeridinde sıralanmıştır (Gürdal, 2001: 453).

d) Araştırma Alanının Ekoturizm Kaynakları

Tablo 1. Araştırma Alanının Ekoturizm Kaynakları

Araştırma Alanının Gölleri	**Araştırma Alanının Turizm Merkezleri ve Bilinen Ünlü Yaylaları**
Sera Gölü	Maçka Şolma Turizm Merkezi
Balıklı Gölü	Trabzon-Tonya-Armutlu-Gümüşhane-Kürtün- Erikbeli Turizm Merkezi
Uzungöl ve Krater Göller	Erikbeli Turizm Merkezi
Araştırma Alanının Korunan Alanları	Akçaabat-Karadağ Turizm Merkezi
	Araklı-Pazarcık Turizm Merkezi
Altındere Vadisi Millî Parkı	Araklı Yeşilyurt Yılantaş Turizm Merkezi
Uzungöl Tabiat Parkı	Maçka-Çakırgöl Yaylası
Sera Gölü Tabiat Parkı	Sazalan Yaylası
Araştırma Alanının Mağaraları	Sisdağı Yaylası
	Sultan Murat Yaylası
Çalköy Mağarası	Maçka-Kiraz Yaylası
Akarsu Köyü Mağarası	Kulindağ Yaylası
Araştırma Alanının Manastırları	Kadırga Yaylası
	Harmantepe Yaylası
Vazelon Manastırı / Maçka	Maçka-Mavura Yaylası
Sümela Manastırı (Meryem Ana Manastırı-Maçka)	Düzköy (Haçka Obası) Yaylası
Gregorius Peristera (Kuştul-Hızır İlyas Manastırı)	Hıdırnebi ve Kuruçam Yaylaları
Kaymaklı Manastırı	Lapazan Yaylası
Kızlar Manastırı (Panagıa Keramesta)	Diğer Yaylalar

Kaynak: (Taş, 2012: 74-94) yüksek lisans tezinden derlenmiştir.

e) Araştırma Alanında Yapılan Ekoturizm Faaliyetleri

- ✓ Dağ turizmi
- ✓ Doğa Sporları
- ✓ Yayla Turizmi
- ✓ Doğa Fotoğrafçılığı
- ✓ Av ve Yaban Hayatı
- ✓ Kuş Gözlemciliği
- ✓ Mağara turizmi
- ✓ İnanç Turizmi
- ✓ Kamp ve Karavan Turizmi
- ✓ Festival ve Şenlikler

- ✓ Kıyı (Plaj) Turizmi
- ✓ Yat turizmi
- ✓ Sportif Olta Balıkçılığı
- ✓ Su Sporları Turizmi

YÖNTEM

Araştırmanın amacı, Trabzon'un ekoturizm potansiyelini tespit etmek ve Trabzon ve çevresinde ekoturizm faaliyetine katılan yerli turistlerin, Trabzon yöresinde ekoturizme yönelik algılamaları, memnuniyet düzeylerini tekrar bu yöreyi tercih etme eğilimlerini araştırıp, ortaya koymaktır. Böylelikle bölgenin sahip olduğu turistik potansiyelin ekoturizm adına değerlendirilmesi yapılarak, bu potansiyelin turizm sektörüne nasıl kazandırılabileceği ve buna yönelik çözüm önerilerinin sunulması amaçlanmıştır. Bu araştırma çerçevesinde ziyaretçilerin demografik özellikleri tespit edilerek, araştırma alanı hakkında bilgileri, ekoturizme yönelik seyahatleri neticesinde oluşan memnuniyet düzeyleri, seyahat amaçları ve sıklığı, bölgede kalış süreleri ile birlikte, bölgede gelişebileceğini düşündükleri alternatif turizm çeşitlerinin neler olabileceği sorularına cevap aranmıştır. Araştırmanın hipotezleri Tablo 1'deki gibi belirlenmiştir.

Tablo 2. Araştırmanın Hipotezleri
Hipotez 1: Yerli ziyaretçilerin cinsiyeti ile ekoturizme yönelik algılamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır.
Hipotez 2: Yerli ziyaretçilerin yaşları ile ekoturizm sonucu oluşan memnuniyetleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
Hipotez 3: Yerli ziyaretçilerin yaşları ile ekoturizme yönelik algılamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır.
Hipotez 4: Yerli ziyaretçilerin yaşları ile gelecekte tekrar gelme eğilimleri arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki vardır.
Hipotez 5: Yerli ziyaretçilerin Trabzon'da kalış süreleri ile ekoturizm memnuniyetleri ve gelecekte tekrar gelme istekleri arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki vardır.

Bu araştırma, 2012 yılının Mart ayında Trabzon ilinde, Maçka/ Sümela (Meryemana) Manastırı, Çaykara/ Uzungöl ve Düzköy/Sera Gölü çevresinde eko-tur programı kapsamında rehber eşliğinde turda olan ziyaretçilerden, hazırlanan anketi yanıtlamayı kabul edenlere yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak, konuyla ilgili akademik çalışmalar incelenerek, araştırmada kullanılacak sorular oluşturulmuş, Türkçe olarak tek dilde anket formu hazırlanmıştır. Anket formunda, kapalı uçlu demografik sorular, tatil tercihlerine, araştırma alanına, ekoturizmden memnuniyetleri ve tekrar gelmelerine yönelik derecelendirme soruları, Trabzon'da ekoturizm kapsamında geliştirilebilecek alternatif ekoturizm faaliyetleri ve 15 adet ekoturizmin ziyaretçilerin ekoturizm algısını ölçmeye yönelik 5'li likert ölçeği türünde sorular bulunmaktadır. Anket formu hazırlandıktan sonra, 38 yerli turist üzerinde bir pilot uygulama yapılarak, soruların anlaşılırlığı ve anket formunun cevaplanma süresi kontrol edilmiş, anlam

güçlüğü yaratan ifadeler düzeltilmiştir. Anketi cevaplayanlardan sağlıklı bilgiler alabilmek için soru sayısının sınırlı tutulmasına gayret gösterilmiştir. Anket formunda cevap aranan sorular, Çevirgen, (2004); Nayir, (2009); Çakır, (2011); Ulusan, (2009) kaynaklarından yararlanılarak, literatür çerçevesinde hazırlanmıştır.

Araştırmada, hatalı ya da geri dönmeyen anket sayısı da göz önüne alınarak ziyaretçilere araştırmanın amacı açıklanarak elden 500 anket formu dağıtılmış olup, bu 500 anket formunun 461'i geri dönmüştür. Geri dönen 461 anket formundan kullanılabilir 409 anket kalmıştır. Geri dönüş alınan anketlerden 52'si değişik sebeplerden dolayı değerlendirilmeye alınamamış (23 ankette her soruya aynı cevaplar verildiği için verdiği için, 29 anket %50'sinden fazlası boş bırakıldığı için), toplam 409 anket değerlendirilmiş ve böylelikle anketin geri dönüş oranı %82 olarak gerçekleşmiştir. Bu araştırmanın verilerinin çözümlenmesinde ve analizinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences, versiyon 19) istatistik programından faydalanılmıştır. Değişkenlerine ilişkin veriler, frekans ve yüzde değerleri, aritmetik ortalamalar kullanılarak değerlendirilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkileri ölçmek için korelasyon analizinden faydalanılmıştır. Değişkenler açısından anlamlı bir farklılığın bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizleri (tek yönlü Anova) yapılmıştır.

Güvenilirlik Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirliğinin değerlendirilmesinde Cronbach's Alpha testinden yararlanılmıştır. ölçeğinin güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach Alfa Katsayısı 0,870 olarak bulunmuştur.

BULGULAR

A. Demografik Bulgular

Demografik Özellikler	*Sayı*	*Yüzde (%)*	*Demografik Özellikler*	*Sayı*	*Yüzde (%)*
Cinsiyeti			**Eğitim Durumu**		
Erkek	*256*	*62,6*	*İlköğretim*	*46*	*11,2*
Kadın	*153*	*37,4*	*Lise*	*67*	*16,4*
Toplam	*409*	*100*	*Önlisans*	*95*	*23,2*
Yaşı			*Lisans*	*142*	*34,7*
24 yaş ve altı	*32*	*7,8*	*Lisansüstü*	*52*	*12,7*
25-34 yaş arası	*102*	*24,9*	*Toplam*	*409*	*99,3*
35-44 yaş arası	*104*	*25,4*	*Dikkate Alınmayan (Okur-yazar)*	*7*	*1,7*
45-54 yaş arası	*99*	*24,2*	**Mesleği**		
55-64 yaş arası	*47*	*11,5*	*Ev hanımı*	*32*	*7,8*
65 yaş ve üstü	*25*	*6,1*	*Memur*	*156*	*38,1*
Toplam	*409*	*100*	*Kendi işi*	*92*	*22,5*
Eğitim Durumu			*Emekli*	*69*	*16,9*
İlköğretim	*46*	*11,2*	*Öğrenci*	*39*	*9,5*
Lise	*67*	*16,4*	*İşveren*	*4*	*1,0*
Önlisans	*95*	*23,2*	*İşçi*	*17*	*4,2*
Lisans	*142*	*34,7*	*Toplam*	*405*	*99,0*
Lisansüstü	*52*	*12,7*	*Dikkate Alınmayan (İşveren)*	*4*	*1,0*
Toplam	*409*	*99,3*	**Medeni Durum**		
Dikkate Alınmayan (Okur-yazar)	*7*	*1,7*	*Bekar*	*182*	*44,5*
			Evli	*227*	*55,5*
			Toplam	*409*	*100*

Araştırmaya katılanların demografik özellikleri incelendiğinde ortaya çıkan sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür;

- ✓ Araştırmaya katılanların %62,6'si erkek, %37,4'ü bayandır.
- ✓ Trabzon yöresinde ekoturizm ile ilgili etkinlikleri gerçekleştiren yaş grubunun, özellikle %74,5'lik ortalama ile genel olarak 25-54 yaş grubundaki, yani orta yaş üzerindeki kişiler tarafından yapıldığı söylenebilir.
- ✓ Anketi cevaplayanların %44,5'i bekar, 55,5'inin evli oldukları anlaşılmıştır.

- ✓ Ankete katılan ziyaretçilerin yarısından fazlasının 237 kişinin (% 57,9)'a üniversite mezunlarından oluştuğu, buna ilave olarak lisansüstü eğitim alanlarla birlikte bu oran % 70,6' ya (289 kişi) ulaşmaktadır. Bu da gösteriyor ki, Trabzon yöresinde yapılan ekoturizm faaliyetlerini, eğitim düzeyleri yüksek ziyaretçilerin tercih etmekte olduğu görülmektedir.
- ✓ Bölgeyi ziyaret eden kişilerin sahip oldukları mesleklere göre ilk sırayı %38,1 kişiyle memurlar, ikinci sırayı %22,5 kişiyle kendi işi icra eden insanlar ,üçüncü sıraya da % 16,9'unu kişiyle de emekliler tarafından ekoturizmin tercih edildiği görülmektedir.

B) Araştırmaya Katılanların Tatil Tercihlerine İlişkin Bulgular

Seyahat sıklıkları	**Sayı**	**Yüzde(%)**	**Seyahat Amaçları**	**Sayı**	**Yüzde(%)**
Yılda 1 defa	*355*	*86,8*	*Doğal güzellik*	*173*	*42,3*
Yılda 2 defa	*44*	*10,8*	*Kültür ve Tarih*	*92*	*22,5*
Yılda 3 defa ve daha fazlası	*10*	*2,4*	*Sağlık ve Termal*	*42*	*10,3*
Toplam	*409*	*100*	*Eş-dost ziyareti*	*65*	*15,9*
Kiminle ya da kimlerle seyahat edersiniz?	**Sayı**	**Yüzde(%)**	*İş ve Kongre*	*16*	*3,9*
			Öğrenim	*19*	*4,6*
Tek Başıma	*81*	*19,8*	*Toplam*	*407*	*99,5*
Ailemle	*261*	*63,8*	*Dikkate Alınmayan*		
Arkadaşlarımla	*67*	*16,4*	*Tatil (deniz, kum, güneş)*	*2*	*,5*
Toplam	*409*	*100*	**Trabzon'da kalış süreleri ?**	**Sayı**	**Yüzde(%)**
Daha önce doğa ve kültürel amaçlı seyahate katıldınız mı?	**Sayı**	**Yüzde(%)**	*Günübirlik*	*16*	*3,9*
Evet	*134*	*32,8*	*1-3 gün*	*157*	*38,4*
Hayır	*275*	*67,2*	*4-6 gün*	*189*	*46,2*
Toplam	*409*	*100*	*7 gün ve daha fazlası*	*47*	*11,5*
			Toplam	*409*	*100*

Araştırmaya katılanların seyahat özellikleri incelendiğinde ortaya çıkan sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür;

- ✓ Araştırmaya katılanların yaklaşık %87'sinin yılda 1 defa tatil için seyahat yaptıkları görülmektedir.
- ✓ Araştırmaya katılanların %63,8'i (261 kişi) ailesiyle, %19,8'i (81 kişi) tek başına, %16,4'ü (67 kişi) arkadaşıyla birlikte seyahate çıkmayı tercih etmektedirler.

- ✓ Ankete katılan ziyaretçiler seyahat amaçlarını; % 42,3'ü (173 kişi) ile doğal güzellik, %22,5'i (92 kişi) kültür ve tarih, %15,9'u (65 kişi) eş-dost ziyareti, % 10,3'ü (42 kişi) sağlık ve termal, %4,6'sı (19 kişi), %3,9'u (19 kişi) iş ve kongre olarak belirtmişlerdir. Araştırmanın bir sonucu olarak; Deniz, kum, güneş üçlüsünün neredeyse hiç işaretlenmeyip, Trabzon yöresinde ankete katılan yerli turistlerin bu alanda deniz, kum, güneş olanaklarından yararlanmak istemedikleri, alışılmışın dışında farklı bir tatil yaşamak istedikleri görülmektedir.
- ✓ Ankete katılanların % 32,8' i (134 kişi) daha önce doğa ile ilgili veya kültürel amaçlı bir seyahat deneyimi yaşayıp yaşamadıklarına ilişkin olarak hazırlanan soruya evet, % 67,2'si (275 kişi) hayır cevabını vermişlerdir.
- ✓ Anket analizlerine göre, araştırmaya katılan yerli turistlerin Trabzon bölgesinde ortalama kalış sürelerine göre dağılımına bakıldığında; %46,2'si (189 kişi) 4-6 gün, %38,4'ü (157 kişi) 1-3 gün, %11,5'i (47 kişi) 7 gün ve üzeri ve % 3,9'u (16 kişi) günübirlik olarak yörede konaklama yaptıkları görülmektedir. Bu duruma göre genel olarak etkinlikler için harcanan gün sayısı yaklaşık olarak ankete katılanların 4/3'ünden fazlasının (346 kişi-%84,6) belirttiği üzere 1-6 gün arasında olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 3. Katılımcıların "Trabzon ismini duyunca aklınıza gelen ilk turizm alanı neresidir?" ve Trabzon bölgesinde ekoturizm kapsamında hangi alternatif turizm çeşitleri geliştirilebilir Sorularına Verdikleri Cevapların Dağılımı

Turizm Alanı	Sayı	Yüzde(%)
Vazelon (Yahya) Kilisesi	15	3,7
Yaylalar	73	17,8
Uzungöl	124	30,3
Sümela Manastırı	169	41,3
Ayasofya Kilisesi (Müzesi)	13	3,2
Toplam	394	96,3
Dikkate Alınmayan		
Trabzon Kalesi	*5*	*1,2*
Atatürk Köşkü	*6*	*1,5*
Çalköy Mağarası	*4*	*1,0*

Ekoturizm Çeşitleri	Sayı	Yüzde (%)
Yayla Turizmi	228	55,7
Kültürel Turizmi	31	7,6
Akarsu (rafting-kano) Turizmi	133	32,5
Toplam	392	95,8
Dikkate Alınmayan		
Dağ Turizmi	*8*	*2,0*
Mağara Turizmi	*4*	*1,0*
Doğa Turizmi	*1*	*0,2*
Botanik Turizmi	*4*	*1,0*

Trabzon ismini duyunca aklınıza gelen ilk turizm alanı neresidir? sorusuna verilen cevaplarda, %41,3'lük (169 kişi) oranıyla Trabzon ilinin Maçka ilçesinde bulunan Sümela

Manastırı'nın ziyaretçilerin aklına ilk olarak geldiği görülmektedir. İkinci sırada %30,3'lük (124 kişi) oranıyla Uzungöl ve Trabzon ilinde bulunan, ekoturizme elverişli olan yaylaların % 17,8'lik (73 kişi) oranıyla üçüncü olarak akla gelen turizm alanları olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Trabzon yöresinde bulunan diğer doğal, tarihi ve kültürel değerlerin ziyaretçiler tarafından çok az bilindiği veya bu konuda hiçbir şekilde bilgilerinin olmadığı görülmektedir. Ve bir başka dikkat çekilecek konu da ankette yer alan seçenekler haricinde diğer kısmında hiçbir farklı değerin (Ör: Sera Gölü) ifade edilmemesi de ekoturizme yönelik destinasyon, bilgilendirme ve bölge tanıtımının yeterince yapılmağı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Trabzon bölgesinde ekoturizm kapsamında hangi alternatif turizm çeşitleri geliştirilebilir sorusuna yerli turistler % 55,7' lik (228 kişi) oranla ilk sırada yayla turizmi, ikinci sırada ise %32,5'i (133 kişi) akarsu (rafting-kano) turizminin geliştirilebileceği yönünde cevaplar vermişlerdir. Cevapların dağılımına bakıldığında diğer alternatif ekoturizm çeşitlerininse neredeyse hiç geliştirilebileceğini düşünmedikleri anlaşılmaktadır.

Tablo.4 Trabzon yöresinde yapılan ekoturizm faaliyetlerinden memnun oldunuz mu? ve Gelecekte Trabzon'daki ekoturizm faaliyetlerine katılmak ister misiniz? Sorularına Verdikleri Cevapların Dağılımı

Memnuniyet Düzeyi	Sayı	Yüzde (%)
Çok az	40	9,8
Az	32	7,8
Kararsızım	29	7,1
Fazla	87	21,3
Çok Fazla	221	54,0
Toplam	**409**	**100,0**

Katılım Düzeyi	Sayı	Yüzde (%)
Hiç istemem	39	9,5
İstemem	94	23,0
Kararsızım	17	4,2
İsterim	60	14,7
Çok isterim	199	48,7
Toplam	409	100,0

"Trabzon yöresinde yapılan ekoturizm faaliyetlerinden memnun oldunuz mu" sorusuna ziyaretçilerin %54'i (221 kişi) "çok fazla", %21,3'ü (87 kişi) "fazla", %9,8'i (40 kişi) "çok az", %7,8'i (32 kişi) "az", ve %7,1'i de (29 kişi) "Kararsızım" yanıtını vermişlerdir. Bu cevaplara göre, Trabzon yöresinde yapılan ekoturizm faaliyetlerinden ankete katılanların %75'i memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Katılım düzeyi tablosu, araştırmaya katılan turistlerin Trabzon'a tekrar gelme eğilimlerine göre dağılımını göstermektedir. Buna göre yerli turistlerin % 63,7'si bölgeye tekrar gelme eğilimindedir. % 32,5'lik kesimi ise Trabzon'daki ekoturizm faaliyetlerine katılmayı düşünmemektedir. Nayir, (2009) Isparta yöresinde yapmış olduğu çalışmada, bu soru için

ankete katılanların büyük çoğunluğun yöredeki ekoturizm faaliyetlerine katılmak istediği sonucuna varmıştır. Bu çalışmada da sonuç benzerlik göstermektedir.

C) Ekoturizm Algılamasına" İfadelerine İlişkin Bulgular

İfadeler	Ortalama	Standart Sapma
1-Doğal değerleriyle Trabzon ve çevresi, ekoturizm için uygun bir yerdir.	4,03	1,48
2-Trabzon, ekoturizminin yanında diğer alternatif turizm çeşitleri bakımından da yeterli turizm potansiyeline sahiptir.	3,94	1,39
3-Trabzon'da alternatif turizmin geliştirilmesine yönelik çekim merkezleri ve cazibe noktalarının sayısı yeterlidir.	3,64	1,52
4-Trabzon'da ekoturizmin gelişmesi için çevre daha fazla korunmalı ve geliştirilmelidir.	4,31	1,01
5-Trabzon ve çevresinde korunan ve turizm merkezi ilan edilen alanların sayısının artması bölgede doğal yapıların korunmasına katkı sağlamıştır.	4,24	0,98
6-Trabzon'da alternatif turizm çeşitlerinin istenilen seviyeye ulaşabilmesi için gerekli olan altyapı ve üstyapı çalışmaları gerçekleştirilmektedir.	3,09	1,48
7-Trabzon ve çevresinin ulaşım imkânları ekoturizm için uygun ve yeterlidir.	2,43	1,53
8-Trabzon havaalanının uluslararası uçuşlara açılması ve yurtiçinde farklı güzergâhlara uçak seferleri konulması bölgede alternatif turizm potansiyelini artırır.	3,97	1,42
9-Trabzon ve çevresinde eko ve alternatif turizm çeşitleri ile ilgilenen profesyonel seyahat acentaları yeterli sayıdadır.	2,62	1,22
10Trabzon'un alternatif turizme yönelik destinasyon ve bölge tanıtımı yeterince yapılmaktadır.	2,35	1,16
11-Trabzon ve çevresinin ulaşım ağı içerisindeki dinlenme noktalarında wc, kafe, restaurant gibi hizmet tesisleri, yol işaretleri ve bilgilendirme levhalarının sayısı oldukça yetersizdir.	3,19	1,56
Trabzon ve çevresinde mevcut tesisleri (altyapı) ve ekolojik konaklama imkanları çok kısıtlıdır.	3,18	1,53
13-Bu bölgede, yerel halk turistlere karşı olumsuz tutum içerisindedir.	1,60	1,07
14-Rehberler, Trabzon yöresinin tarihi, doğal ve kültürel özellikleri hakkında yeterince bilgiye ve donanıma sahip değillerdir.	2,12	1,30
15-Turizm ve Kültür Bakanlığının ekoturizm konusunda yeterli tanıtım ve bilgilendirme yapmamaktadır.	3,29	1,47

Bu bulgulara göre önermeler içerisinde en yüksek ortalama ($\overline{x}$=4,31) Trabzon'da ekoturizmin gelişmesi için çevre daha fazla korunmalı ve geliştirilmesi konusundaki 4. önermede gerçekleşmiştir. Trabzon ve çevresinde korunan ve turizm merkezi ilan edilen alanların sayısının artması bölgede doğal yapıların korunmasına katkı sağlamasına ilişkin 5. önerme ($\overline{x}$=4,24), Doğal değerleriyle Trabzon ve çevresi, ekoturizm için uygun bir yer olduğuna ilişkin 1. önerme ($\overline{x}$=4,03), Trabzon havaalanının uluslararası uçuşlara açılması ve yurtiçinde farklı güzergâhlara uçak seferleri konulması bölgede alternatif turizm potansiyelini artırdığına dair 8. Önerme ve Trabzon, ekoturizmin yanında diğer alternatif turizm çeşitleri bakımından da yeterli turizm potansiyeline sahip olduğuna ilişkin 2. Önerme ($\overline{x}$=3,94) ölçeğin en yüksek ortalamaya sahip önermeleridir. Trabzon bölgesinde, yerel halkın turistlere karşı olumsuz tutum içerisinde olup olmadığına ilişkin 13.önerme ($\overline{x}$=1,60) ve Rehberlerin, Trabzon yöresinin tarihi, doğal ve kültürel özellikleri hakkında yeterince bilgiye ve donanıma sahip olup

olmadıklarına ilişkin 14. Önerme ($\overline{x}$=2,12) en düşük katılım düzeyi olan önermeler olarak belirlenmiştir.

D) Hipotezlerin Test Edilmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ziyaretçilerin, ekoturizm algılamalarına yönelik düşüncelerinin cinsiyete değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem T Testi sonucunda; Levene testi anlamlılık düzeyi ekoturizm algılanması için Sig.(,000) değerinin p<0,05 den küçük olduğu görülmektedir. Erkek veya kadın değişkeni açısından ekoturizm algılaması (Sig. 0,007) < 0,05 arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Trabzon ilinde ekoturizm faaliyetine katılan ziyaretçilerin farklı cinsiyete sahip olmalarının, ekoturizm algılaması açısından verdikleri cevaplar üzerinde anlamlı bir etkinin olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise, ekoturizm faaliyetlerinin fiziksel güce (yürüme, tırmanma vs.) dayalı olmasından dolayı, erkek ziyaretçilerin kadın ziyaretçilere oranla daha az yorulma veya yorgunluk belirtileri gösterme ihtimaline bağlı olarak, daha dikkatli bir şekilde çevreyi ve yapılan faaliyetleri analiz edebilmeleri olarak yorumlanabilir.

Araştırmaya katılan ziyaretçilerin, ekoturizm algılamalarına ve memnuniyetlerine yönelik vermiş oldukları cevapların yaş değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda; ANOVA tablosunun Sig. (Anlamlılık) sütunundaki değerin 0,00 olduğu görülmektedir. Söz konusu değer 0,01'den ve 0,05 den küçük olduğu için, ziyaretçilerin yaşları ile ekoturizmi algılamaları arasındaki ilişkinin p < 0,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ekoturizm algılaması (F=23,498, p<0.05) açısından belirlenen bu anlamlı farklılığın kaynağını tespit etmek için Scheffe ve Tukey testleri yapılmıştır. Ekoturizm algılaması açısından 25-34 yaş aralığındaki kişiler ($\overline{x}$=2,5850), 24 yaş ve altındaki kişiler ve 35 yaş üstündeki kişiler arasında 25-34 yaş aralığındaki kişiler aleyhine anlamlı bir fark bulunmuştur. Ankete katılan ziyaretçilerin ekoturizm ile ilgili yargılarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapmış olduğu analizler sonucunda 16-24 yaş arası ile 35 yaş ve üstü yaş grubunda olan kişilerin düşünceleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Trabzon ilinde ekoturizm faaliyetine katılan kişilerin farklı yaş gruplarında olmalarının ekoturizmin algılanması boyutuna verdikleri cevaplar üzerinde anlamlı bir etkinin olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise, 25-34 yaş grubundaki ziyaretçilerin iş hayatına yeni atılmaları, iş hayatından sıkılmaları, evlenme düşünceleri veya yeni çocuk sahibi olma ihtimaline bağlı olarak, paralarını harcarken dikkatli davranmaları olarak yorumlanabilir. Memnuniyet değişkeni açısından yapılan analiz sonucunda ise; ANOVA tablosunun Sig. (Anlamlılık) sütunundaki değerin 0,00 olduğu görülmektedir. Söz konusu değer 0,01'den ve 0,05 den küçük olduğu için, ziyaretçilerin yaşları ile ekoturizmi

algılamaları arasındaki ilişkinin $p < 0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ekoturizm algılaması ($F=5,423$, $p<0.05$) açısından belirlenen bu anlamlı farklılığın kaynağını tespit etmek için Scheffe ve Tukey testleri yapılmıştır. Ekoturizm algılaması açısından 45-54 yaş aralığındaki kişiler ($\overline{x}=4,5152$), 35-44 ($\overline{x}=3,8846$) ve 25-34 ($\overline{x}=3,6667$) yaş arasında 45-54 yaş aralığındaki kişiler lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Trabzon ilinde ekoturizm faaliyetine katılan ziyaretçilerin farklı yaş gruplarında olmalarının, memnuniyet boyutunda verdikleri cevaplar üzerinde anlamlı bir etkinin olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise, 45-54 yaş grubundaki ziyaretçilerin iş hayatından sıkılmış olmaları, doğayla baş başa kalmak istemeleri, emekli olmaları veya emekliliklerinin yaklaşmış olmaları ihtimaline bağlı olarak, doğal, tarihi ve kültürel değerleri tanımak olarak yorumlanabilir.

Ekoturizmin algılanması faktörleri, ekoturizm memnuniyetleri, demografik (yaş, meslek, öğrenim) ve araştırma alanı arasındaki ilişkileri değerlendirmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan bu analiz sonucunda (hipotezlere bağlı olarak incelendiğinde) Pearson korelasyon matrisinde yaş ile tekrar gelme istekleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde; yaş ile gelecekte tekrar gelme eğilimleri ($r=. 214$; $p=.000<.01$) arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile Trabzon ilinde ekoturizm faaliyetlerine katılan yerli turistlerin yaşları ile tekrar gelme istekleri arasında arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca ankete katılan yerli turistlerin Trabzon'da kalış süreleri değişkeninin, , ekoturizm memnuniyetleri ve tekrar gelme istekleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde; Trabzon'da kalış süreleri ile ekoturizmi algılanmaları arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı, gelecekte tekrar gelme eğilimleri ($r=. 258$; $p=.000<.01$) ve ekoturizm memnuniyetleri arasında ($r= .239$; $p=.001<.01$) ise arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile ankete katılanların ekoturizm memnuniyetleri ve tekrar gelme istekleri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişkinin olduğu, ancak ekoturizm algılamaları ile herhangi bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçları incelendiğinde; erkekler kadar bayanların da ekoturizm faaliyetlerine katıldıkları, ziyaretçilerin çoğunun aileleriyle birlikte tatile çıktıkları, genel olarak 25-54 yaş arasındaki, yani orta yaş üzerindeki kişilerin ağırlıklı olduğu ve iyi eğitimli kişilerin bu faaliyetlere katıldıkları görülmektedir. Yörenin tercih edilmesinin nedeni olarak doğal güzellikler, yörenin kültürü ve tarihi olduğu anlaşılmaktadır. Trabzon ismini duyunca yerli turistlerin aklına ilk olarak Trabzon İlinin Maçka ilçesinde bulunan Sümela Manastırı'nın geldiği ve Trabzon bölgesinde ekoturizm kapsamında ilk sırada yayla turizminin, geliştirilebileceği veya geliştirilmesinin gerekli olduğu yönünde cevaplar vermişlerdir. Trabzon yöresinde yapılan ekoturizm faaliyetlerinden ankete katılanların çoğunluğunun memnun

oldukları ve gelecekte yöredeki ekoturizm faaliyetlerine tekrar katılmak istedikleri sonucuna varılmıştır.

Trabzon ilinde ekoturizm faaliyetine katılan ziyaretçilerin farklı cinsiyete sahip olmalarının, ekoturizm algılaması açısından aralarında anlamlı bir etkinin olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise, ekoturizm faaliyetlerinin fiziksel güce (yürüme, tırmanma vs.) dayalı olmasından dolayı, erkek ziyaretçilerin kadın ziyaretçilere oranla daha az yorulma veya yorgunluk belirtileri gösterme ihtimaline bağlı olarak, daha dikkatli bir şekilde çevreyi ve yapılan faaliyetleri analiz edebilmeleri olabilir.

Trabzon ilinde ekoturizm faaliyetine katılan yerli turistlerin yaşları ile, ekoturizm algılanmaları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise, 25-34 yaş grubundaki ziyaretçilerin iş hayatına yeni atılmaları, iş hayatından sıkılmaları, evlenme düşünceleri veya yeni çocuk sahibi olma ihtimaline bağlı olarak, paralarını harcarken dikkatli davranmaları olduğu söylenebilir. Aynı zamanda yerli turistlerin farklı yaş gruplarında olmalarının, ekoturizm memnuniyetleri arasında da anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir.

Öneriler

Turizmi canlandırmak ve etkinliğini artırmak için etkili bir tanıtım politikası izlenmeli, yazılı ve sözlü basın araçlarından yararlanılmalı, bölgenin sahip olduğu tabii güzellikler kullanılmalı, alternatif ve ekoturizm çeşitlerinin de içerisinde olduğu çalışmalarla tanıtım yapılmalıdır.

Trabzon ve çevresinde ekoturizm etkinliklerinin geliştirilmesi için eğitim, tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri artırılmalı, üniversitelerle işbirliği yapılmalı, doğal, tarihi ve kültürel kaynakları korunmalı, yöre insanlarının bu etkinliklere katılımı sağlanmalı, tur acentalarının teşvik edilmesi gibi somut önerilerden söz edilebilir. Yayla turizminin gelişmesi için Trabzon yöresinde alt ve üst yapı sorunlarının doğal çevreyi bozmadan en kısa zamanda giderilmesi gerekmektedir. Ekoturizm için yörede altyapıya yönelik yapılan çalışmalarda yol inşaatları ve betonarme binalar ekolojik sorunların en önemli nedenlerini oluşturabilir. Bu tip uygulamalar doğaya ve yörenin geleneksel mimarisine uygun olarak yapılmalıdır.

Mesire yerleri canlandırılmalı birinci sınıf hizmet veren, alt ve üst yapıları yeterli tesislere kavuşturulmalıdır. Trabzon bölgesinde yapılacak olan bir faaliyette öncelikli olarak endemik bitki ve hayvan türleri dikkate alınmalı, onların korunması, üretimi, yetiştirilmesi önem verilmelidir. Yerel yönetimlerle işbirliği yaparak bölge halkları arasında ekoturizm bilincini oluşturmak, halkın turizme aktif katılımını ve turizmden daha fazla pay almasını sağlayacak profesyonel anlamda ev pansiyonculuğunu geliştirmeye yönelik çalışmalara hız

verilmelidir. Ayrıca yöre halkının kendi ürünlerini pazarlayarak turizmden daha fazla gelir elde etmesine yönelik projeler geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

BOZOK, Düriye. (2004). Ekoturizm ve Kaz Dağında Bir Uygulama, 1.Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, (15-16 Nisan), Kongre Bildiri Kitabı içinde (ss.434-454), T.C. Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Balıkesir.

ÇAKIR, Gülay. (2011). İğneada ve Çevresinde Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Kırsal Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.

DEMİR, Cengiz ve ÇEVİRGEN, Aydın. (2006). Ekoturizm yönetimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ERDOĞAN, Nazmiye ve ERDOĞAN, İrfan. (2005). Eko Turizm Betimlemeleriyle İletilenlerin Doğası Doğası. Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi, Sayı,20(1), ss.55-82

GÜLÜM, Kamile ve TORUN, Fatma. (2009). Nemrut Dağı (Adıyaman) ve Civarının Eko-Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi.(ss.111-124). 10. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı. 21–24 Ekim. Mersin. Detay Yayıncılık. Ankara.

Gürdal, Mehmet. (2001).Türkiye Turizm Coğrafyası, Detay Yayıncılık, Ankara.

KUTER, Nazan. (2009). Korunan Alanlarda Eko-turizm ve Çevresel Etkileri.(ss.331-340). 10. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı. 21–24 Ekim. Mersin. Detay Yayıncılık. Ankara.

NAYİR, Ozan. (2009). Isparta Yöresi Korunan Doğal Alanlarında Ekoturizm Talep ve Eğilimlerinin Belirlenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Isparta.

RAHEMTULLA, Y. G., and WELLSTEAD, A. M., 2001. Ecotourism: Understanding Competing Expert And Academic Definitions. Infor. Report Nor-X-380 Canada. http://nofc.cfs.nrcan.gc.ca/bookstore_pdfs/18729.pdf

SCHEYVENS, Regina. (1999). Ecotourism and The Empowerment of Local Communities, Tourism Management, Volume: 20Issue:2 April 1999, (pp:245-249).

TAŞ, Sedat. (2012). Trabzon ve Ekoturizm: Yerli Ziyaretçilerin Yöreyi Değerlendirmesine Yönelik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

ULUSAN, Yeliz.(2009). Alternatif Turizm Çeşitlerinin Turizm Potansiyeline Etkisi: Konya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

WOOD, Megan Epler. (2002). Ecotourism: Principles, Pratices & policies for Sustainabilty, United Nations Publication, UNEP, First Edition, (2002b)

STRONG-CVETİCH, N.J., 2007. Ecotourism in Post-Conflict: A New Tool for Reconciliation?http://www.iipt.org/africa2007/PDFs/StrongCvetichandScorse.pdf

YILMAZ, Ersin., COŞGUN, Ufuk., KOÇAK, Zekeriya., AY, Zerrin., ve ORHAN K. Hale. (2009). Katılımcı Yaklaşımla Ekoturizm Stratejilerinin Belirlenmesi ve Önceliklendirilmesi: Cehennemdere Vadisi ve Köprülü Kanyon Milli Parkı Örnekleri, Çevre ve Orman Bakanlığı Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü, Doa Yayın No: 51.Tarsus.

http://www.ecotourism.org

http://www.kultur.gov.tr

TURİSTİK ÜRÜNLERİN PAZARLANMASI: INNSBRUCK VE GÜMÜŞHANE ŞEHİRLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Bilal YALÇIN[1]

ÖZET

Şehirler birer marka olmalarının yanı sıra farklı turistik ürünleri ile ön plana çıkmaktadırlar. Turistik ürünlerin tasarımı ve sunumu ile oluşturulan turistik değer şehirleri karşılaştırmak için bir ölçüt olarak kullanılabilir. Innsbruck ve Gümüşhane şehirleri hem iklim hem de yüzey şekilleri bakımından birbirleriyle çok benzeşmektedir. Özellikle iki şehir de dağlar ile çevrilidir ve şehirlerin ortalarından akarsu geçer. İki şehrin kıyaslaması (benchmarking) daha çok sahip olunan benzer doğal kaynakların kullanımı üzerine yapılmıştır. Innsbruck'ta benzer turistik ürünlerin pazarlaması ve turizm sektörünün yerel ekonomiye katkısı yüksek iken Gümüşhane'de düşüktür.

Anahtar Kelimeler: Dağlık bölge turizmi, kıyaslama, yöresel kalkınma

MARKETING OF TOURISTIC PRODUCTS: A COMPARATIVE ANALYSIS BETWEEN CİTY OF INNSBRUCK AND GUMUSHANE

ABSTRACT

Cities are as well as being a brand come into prominence with different touristic products. It can be used as a benchmark to compare the cities tourist value created by the design and presentation of the tourist product. Gumushane and city of Innsbruck are very similar to each other in terms of both climate and the surface types. In particular, the two cities are surrounded by the mountains and two rivers go through in the middle of the cities. The comparison of the two cities (benchmarking) has been caried out on the use of natural resources more similar which they owned. Marketing of similar touristic products and contribution of tourism industry to the local economy is low in Gumushane and high in Innsbruck.

Keywords: Tourism in mountain regions, benchmarking, local development

[1] Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi, byalcin@gumushane.edu.tr

GİRİŞ

Seyahat aktivitesi, insanoğlunun var oluşundan bu yana en temel yaşam gereksinimlerinden biri olmuştur. Seyahatler, yeryüzünün çeşitli kaynaklarına ulaşmak, yeni yerler keşfetmek, yeni pazarlar bulmak ya da merak etmek şeklinde gerçekleşmiştir. İnsanın bu doğal ve sosyal eylemi gerekçe ne olursa olsun, yüzyıllardan beridir kesintisiz olarak sürdürülmektedir. Seyahat en temel haklar arasında yerini almış bir davranış biçimidir. İnsan topluluklarını, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak doğrudan ya da dolaylı etkileyen bu kadar önemli bir potansiyel güç, ancak, 19 uncu yüzyıl sonlarında organize bir hale gelmeye başlamış; İkinci Dünya Savaşından sonra ise, sistemli bir turizm endüstrisi oluşturulabilmiştir.

Turizm sektörü; ulaşım, iletişim, pazarlama, üretim, hizmet, kültür ve sanat öğelerini içeren bir dizi değer ve sektöre doğrudan bağlıdır. Dünyanın ve bu sektörlerin gelişiminin yanı sıra, dünya nüfusunun artışı, sendikal ve yasal kazanımlarla iş yaşantısında çalışma saatlerinin kısaltılması, senelik tatillerin artırılması, insan yaşam süresinin artması, hayat standartlarının yükselmesi gibi etkenler de dünya turizminin bugünkü konumuna gelmesine yardımcı olmuştur. Türkiye, rakiplerinden geç girdiği bu pazarda oldukça önemli ilerlemeler kaydederek, 2014 yılı verileriyle, dünyada yaklaşık 37 milyon turist sayısıyla 6 ncı, turizm gelirleri açısından yaklaşık 34 milyar dolarla 12 nci ülke konumuna gelmiştir. Dünya turizmi her geçen gün biraz daha gelişmektedir. İletişim ve ulaşım sektörlerindeki gelişmeler, milletler arasındaki kültür alışverişini hızlandırmaktadır. Tüm dünyayı ve başka kültürleri tanıma merakı, dünyada insan hareketlerinin çoğalmasını gerektirmektedir. Türkiye'nin kalkınması da, turizmin gelişmesinde saklıdır.

Turizm olgusu, kültür ve tabiat varlıklarının, doğal güzelliklerin korunması ve bakımı anlamına gelmektedir. Turizm çevreye önem verilerek hazırlanan altyapı, üstyapı, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerini içermektedir. Anlayış ve işbirliği turizmin bir başka oluşum unsurlardır. Bu unsurlar turizmin gelişmesi için olmak zorundadır. Turizmin gelişmesi geniş ölçüde ülke halkının kendisinin ekonomik ve kültürel olarak turizm olayına katılmasına bağlıdır. Turizm sektörü, özellikle, istihdam ve kalkınma potansiyeli yönünden daha çok ekonomik ağırlıklı görülmektedir; ancak, ekolojik, sosyo-ekonomik ve kültürel bileşenler bütünü olan turizm olgusu, sürdürülebilir turizm, ekolojik turizm, yumuşak turizm (çevreye yüklenmeden), yeşil turizm, doğa turizmi, dağ turizmi gibi birbirine benzer kavramlar çerçevesinde, hem tartışılır hem de uygulanır olmuştur. Ekoturizmin ekonomik boyutunun ilgili olduğu temel kavram, sürdürülebilir yerel kalkınmadır ve bu kavram ekosistemler ve ekonomi arasında denge kurmayı, büyüme ve kalkınmanın doğal çevreyle uyumluluğunu amaçlamaktadır.

LİTERATÜR

Dağlar ve dolayısıyla çevresindeki vadi, plato ve yaylalar başlıca doğal turistik çekim merkezleridir ve sürdürülebilir gelişimleri küresel anlamda önemli bir konu başlığı haline gelmiştir

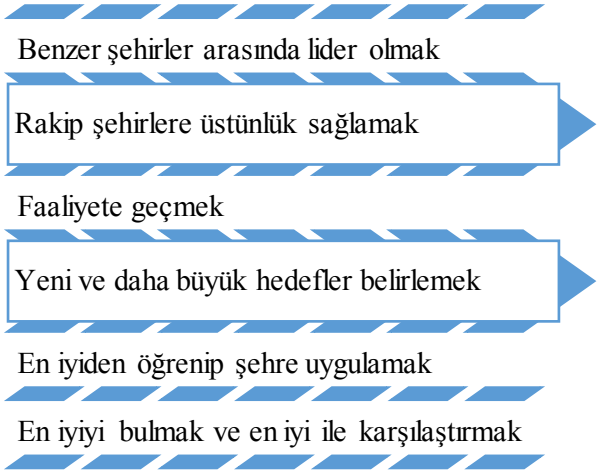
(Fuchs, Peters ve Weiermair, 2002: 22). İlk kez 1992 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda dağlık alanların çevresel planlama ve sürdürülebilir kalkınma açısından önemli bir mücadele alanı olduğu tanımlanmış ve kabul edilmiştir. Dağ Forumu'nda (The Mountain Forum); bilgi değişimi, karşılıklı destek ile eşitliği savunucu yaklaşımlar ve ekolojik olarak sürdürülebilir dağlık alanların gelişimi tanımlanmıştır. Bu kapsamda paydaşların üstlenecekleri görevler ve dağlık bölgelerdeki çok seviyeli başarılı turizm yaklaşımları geliştirilmesine başlanmıştır. Birleşmiş Milletler, dağ ekosistemlerinin farkındalığının artırılması, dağlık alanlarda yaşayan yerel halkın kültürel mirasının savunulması, koruma ile ölçülü kullanımın geliştirilmesi ve dağlık bölgelerin sürdürülebilir kalkınması için 2002 yılını dağların yılı olarak ilan etmiştir.

Dağlık alanların yönetimi, gelişimi, çevresel sorunlar ve dağlık alanlarda turizmle ilgili çok sayıda araştırma yapılmıştır. Örneğin; Nepal ve Chipeniuk (2005) dağlık bölge turizmini kavramsal çerçevede incelemişlerdir. Goledner (1999) ve Williams (1994) araştırmalarında Kuzey Amerika Dağları'na odaklanmışlarıdır. Zimmerman (1998), Meyer (1995), Batzing ve Perlik (1995), Tschurtschenthaler (1986) Avrupa Alpleri'ndeki turizm etkilerini analiz etmişlerdir. Çevresel etkiler üzerine Geneletti ve Dawa (2009) Ladack bölgesindeki Hindistan Himalayaları'nı incelemişlerdir. Kitap bazında Godde, Price ve Zimmerman'ın (2000) Dağlık Bölgelerde Turizm ve Kalkınma (Tourism and Development in Mountain Regions) önemli bir eserdir.

Literatürde dağlık bölgelerdeki turizm gelişimini sürdürülebilirlik genel ilkeleri, ölçüm ve araçlarını temel alarak oluşturmak en temel söylem olarak görülmektedir. Dağlık alanlar tipik koşullar ve özellikler göstermektedir. Bunlar aynı zamanda Gümüşhane'nin de içinde bulunduğu bölge için geçerlidir. Fuchs vd. Luger ve Innmann (1995) ve Sharma (2000) çalışmalarından esinlenerek dağlık bölgeleri - özellikle Alp kuşağı - belirli kriterler bağlamında turizm açısından değerlendirmiştir. Aynı zamanda bu tablo literatürün kısa bir özeti sayılabilir. Bu koşul ve özellikler Tablo 1'de gösterilmiştir.

YÖNTEM

Bir kuruluşun performansını iyileştirmek amacıyla dünyanın herhangi bir yerinde en iyi uygulamalara sahip olmasıyla tanınmış diğer kuruluşların ürünlerini, hizmetlerini ve iş süreçlerini öğrenme ve kendi işletmesine adapte etme süreci kıyaslama olarak tanımlanmıştır (Pekdemir, 2000: 10). Kıyaslama (benchmarking) şehirler açısından düşünüldüğünde; şehirlerin kendi süreçlerini aynı ya da benzer nitelikte olan diğer şehirlerle belirlenmiş bir yönteme göre inceleyen, o süreçlerdeki uygulamalardan ders almaya çalışan ve bunu kesintisiz olarak yapan bir anlayış karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 1. Kıyaslama Hiyerarşisi
Kaynak: Akat, Budak ve Budak, 2002: 133.

Innsbruck ve Gümüşhane şehirleri benzer coğrafi koşulların etkisi altında olan birbirine benzer iki şehirdir. Innsbruck zorlayıcı coğrafi ve iklim koşulları altında gelişme gösterirken talep edilen bir turizm destinasyonu olmuştur. Aslında benzer koşullarda dünya üzerinde çok farklı yerler de vardır. Fakat model ve kıyaslama açısından en iyileri belirlemek esas amaçtır. Innsbruck'un yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Utah Eyaleti'nde bir şehir olan Salt Lake City bir diğer benzer en iyi örneklerden biridir. Innsbruck çok daha geniş bir biçimde dağlarla çevrili olmasından ve kıyaslamada en iyiden öğrenme açısından coğrafi yakınlığından dolayı en iyi örnek olarak seçilmiştir.

Şehirleri kıyaslarken öncelikle nüfus, yüzölçümü, iklim, turist sayıları, turistik çekicilikler gibi değişkenler tablolar halinde verilmiştir. Bunun için şehirlerin resmi turizm web sayfalarından, dokümanlardan faydalanılmıştır. İki şehrin mevcut durumları betimlenmiştir. Daha sonra Fuchs ve arkadaşlarının dağlık bölgeler için oluşturdukları karakteristikler ve çıkarımlardan faydalanılarak Gümüşhane özelinde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Tablo 1. Dağlık Bölgelerin Ayırt Edici Özellikleri ve Turistik Çıkarımları

Dağlık Bölgelerin Ayırt Edici Nitelikleri	**Temel Özellikler**	**Uyum Özellikleri**	**Dağlık Bölge Turizmi Çıkarımları**
1 – Ulaşılmazlık	*Uzaklık *Sınırlı dış bağlantı *Pazarlardan izole *"Bölge" ekonomileri ve kültürleri	*Belirli pazarlarda kendine yeterli *Yüksek değer sunan küçük ölçekli üretim, küçük hacimli mallar ve hizmetler	*Doğa ve kültür temelli turizm (kayak, yürüyüş ve macera gezileri) *Yerel ulaştırmanın geliştirilmesi *Yerel kapasite ve ulaşım sistemlerinin geliştirilmesine yönelik ihtiyaç *Ulaşılmazlığın devamı için ekonomik yönlü oluşan koruma davranışının artırılması
2- Kırılganlık	*Yoğun kullanım ile bozulabilen kırılgan kaynaklar *Düşük taşıma kapasiteleri	*Kaynakların korunması ve geri dönüşümü için yerel tekniklerin kullanımı	*Bakir/gelişmemiş bölge olmayı turizmde niş bir alan olarak kullanma *Çevreyi yenileyici aktiviteler ile istihdamı artırma *Belirli bir ölçek ile belirli turizm aktivitelerinin yapılması *Kabul edilebilir değişim / taşıma kapasitesi sınırlarını belirleme

			*Yerel ve destinasyon kaynak merkezli üretim yöntem ve sistemlerine önem verilmesi
3- Çeşitlilik	*Çeşitli kaynaklar ve çevre durumu *Fiziksel/biyolojik özellikler içinde büyük ölçekli mikro değişkenlikler *Birbirine bağımlı üretim merkezleri	*Çeşitli dağ-vadi tarım sistemleri *Çeşitli mikro-niş fırsatlar	*Belirli rekabetçi avantajları harekete geçirmek için mikro-çevreyi kullanma *Kırsal tarım ve kaynak yönetim biçimleri ile turizm arasında bağlantı oluşturma *Çok boyutlu kurumlara ve teknolojiye odaklanma (güneş vd. yenilenebilir enerjiler) *Geleneksel faaliyetlerin (el sanatları, zanaat) istihdam ve pazar potansiyeli
4- Niş	*Keşifler için çekim yerleri *Küçük ölçekli uzmanlaşma *Kaynaklar ve üretim faaliyetlerinde rekabet avantajlı alanlar	*Madencilik ve tomrukçuluk gibi faaliyetlere verilen geleneksel önem	*Turizm talebi ile bağlantılı büyük ve küçük üretim nişlerinin tanınması *Yöreye özel bahçe bitkilerinin, gıda üretiminin gelişimi, çevreye duyarlı küçük ölçekli çıkarma ve işleme faaliyetleri *Turizm pazarı için yüksek değer sunan, beceri temelli, yöre ve kültüre özel el işçiliği
5- Marjinallik	*Sınırlı öz kaynak ve üretim *Karar vericiler tarafından fazla önemsenmeme *Mübadele yönünden eşitsiz durumda olma	*Temel alanlarda kaynakların istismarı / nüfus, marjinal alanların kullanımı, bağımlılık	*Katılımcı karar alma ve yerel temelli turizmi geliştirme *Zorunlu kaynak yeniden yatırımları kullanılarak (turist gelirlerinin bir kısmı aktarılarak) kaynak koruma ve düzenleme *Yerel ekonomik, çevresel, sosyal ve kültürel gelişim için turizm yapma *Turizmin etkilerini geliştirmek, düzenlemek, izlemek için yerel düzeyde katılımcı kuruluşları geliştirme

Kaynak: Fuchs vd. 2002: 23.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Gümüşhane şehri, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan, Türkiye'nin bir kuzey doğu ilidir. Doğuda Bayburt, batıda Giresun, kuzeyde Trabzon ve güneyde Erzincan ile komşudur. Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunur. Şehir hem ticaret yolu üzerinde bulunması hem de zengin yer altı kaynakları dolayısıyla uzun senelerdir insanoğlunun yerleşimler kurduğu bir bölge olmuştur. Etrafı dağlarla çevrilidir içinden Harşit Çayı akar. Genel bir bakış açısı sağlaması açısından Innsbruck ve Gümüşhane şehirlerinin temel verileri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Innsbruck ve Gümüşhane Temel Veriler

İçerik	**Innsbruck**	**Gümüşhane**
Nüfus	124.579	146.353
Yüzölçümü	104.91 km^2	10.227 km²
Iklim ve bitki örtüsü	Kışları soğuk yazları ılık	Kışları soğuk yazları ılık
Ortalama Rakım	570	1.210
Yüzey Şekilleri	Güneyi ve kuzeyi yüksek dağlarla çevrili	Güneyi yüksek plato; kuzeyi dar ve derin vadiler ile yüksek dağlar
Doğal kaynaklar	Güçlü flora ve fauna	Güçlü flora ve fauna
Ekonomi	Turizme dayalı	Tarıma dayalı
Konum	Vadide yer alır, denize kıyısı yok	Vadide yer alır, denize kıyısı yok
Ulaşım	Havayolu, demiryolu, karayolu	Karayolu
Turist Sayısı	1 milyonun üzerinde	111.000'in üzerinde

Innsbruck Şehri; Avusturya'da bulunan Tirol eyaletinin baş şehridir. Şehrin içinden Inn Nehri geçer. Bruck kelimesi ise köprü anlamındadır. Mottosu Alpler'in başkentidir. Alp Dağları ile çevrili ve geçmişten günümüze korunmuş mimarisi (Gotik, Barok ve Rokoko) ile dikkat çekmektedir. 1964 ve 76 yıllarında Kış Olimpiyatları'na; 2012 yılında ise ilk Kış Gençlik Oyunları'na ev sahipliği yapmıştır. Alp Dağları ve Karadeniz Dağları benzer özellikler taşımaktadır (Yılmaz, 2002: 4). Avusturya dolayısıyla Innsbruck Alp Sıra Dağları üzerinde yer alan bir yerleşim yeridir. Rönesans ile başlayan şehirdeki yenileme 1900'lü yılların başında şehrin her tarafını (dağları) teleferik ve füniküler ile donatarak devam etmiştir. Turistler için yürüyüş, tırmanma, kayak, dinlenme, yeme-içme mekânlarının oluşturulması ile etrafındaki dağları etkin ve verimli bir şekilde kullanır hale gelmiştir. Tablo 3'te Innsbruck turist verileri sunulmuştur.

Tablo 3. Innsbruck Yerli ve Yabancı Turist Sayıları (2013)

Eyalet Başkenti	Toplam	Yerli	Yabancı
Viyana	12.719.289	2.326.952	10.392.337
Salzburg	2.552.424	702.660	1.849.764
Innsbruck	**1.440.009**	**364.494**	**1.075.515**

Kaynak: www.vien.gv.at (2013 yılı verileri)

Innsbruck Avusturya'da Viyana ve Salzburg'dan sonra en çok turist çeken şehirdir. Yabancı turist sayısı yerli turist sayısının 3 katından fazladır. Gümüşhane açısından bakıldığında turist verileri Tablo 4-5'te sunulmuştur.

Tablo 4. Gümüşhane Yerli ve Yabancı Turist Sayıları (2013)

Bölge Şehirleri	Toplam	Yerli	Yabancı
Trabzon	2.709.732	1.945.017	764.715
Rize	649.417	581.000	68.417
Gümüşhane	**111.229**	**105.362**	**5.867**

Kaynak: İl Kültür Turizm Müdürlükleri (2013 verileri)

Tablo 5. Yıllara Göre Gümüşhane'ye gelen turist sayıları

Yıllar \ Turist Sayıları	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Yerli	62.221						103.162	105.362
Yabancı	149						3.872	5.867
Toplam	62.370	73.135	75.100	77.879	80.681	86.946	107.034	111.229

2013 yılı sonu itibariyle ziyaretçi sayısı toplam; 111.229 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu ziyaretçi sayısını 105.362 kişisini yerli, 5.867 kişisini yabancı ziyaretçiler oluşturmuştur. 2006 yılında Gümüşhane'de işletme belgeli tek bir otel faaliyet gösterirken bu gün işletme belgeli 2 yıldızlı 2 adet otel, 3 yıldızlı 2 adet otel olmak üzere toplam 4 adet işletme belgeli otel mevcut olup, bir adet de 4 yıldızlı zincir otelin inşaatına başlanmıştır. 2006 yılında Gümüşhane'de Seyahat Acentesi yokken 2014 yılı itibariyle 3 adet Seyahat Acentesi mevcuttur.

Tablo 6. Innsbruck Turistik Çekim Yerleri

Çekim Yeri	Ana özelliği	Ürün İçeriği
Kuzeyparkı	Manzara, temiz hava, doğa	Teleferik ile çıkılan seyir, yeme-içme ve yürüyüş aktiviteleri
Bergisel Atlama Kulesi	Kayakla atlama organizasyonları için çok önemli bir spor mekânı	Kayakla atlama, kar kayağı (snowboard) vb. aktiviteler
Patscherkofel Dağı	Manzara, temiz hava, doğa	Yürüyüş, tırmanış, bisiklet aktiviteleri
Altın Çatılı Bina	Şehrin en önemli simgesi (Değerli ve nadir olması)	Değerli taştan yapılmış, ziyaret amaçlı gelişler
Hofburg Sarayı	Tarihi (15.yy)	İmparatorluk Sarayı / Kültürel ziyaret amaçlı gelişler
Eski Şehir	Tarihi (Ortaçağ)	Ortaçağ dönemi eserler / Kültürel ziyaret amaçlı gelişler
Karwendel Alpleri Doğa Parkı	Avusturya'nın en büyük doğa parkı	11 farklı temada korunmuş alan / Doğa turizmi ziyaret amaçlı gelişler
Ambras Kalesi	Tarihi (10.yy)	Sanat koleksiyonu / Kültürel ziyaret amaçlı gelişler
Innsbruck Katedrali	Tarihi (18.yy)	Barok Mimari / İnanç, Kültürel ziyaret amaçlı gelişler
Swarovski Mağazası	Dünyadaki en büyük mağazalardan biri (Nadir olması)	Değerli Taşlar, Sergiler / Lüks tüketim amaçlı gelişler
Alpler Hayvanat Bahçesi	Nadir olması	2000 hayvan 150 tür / Doğa turizmi amaçlı gelişler
Sanat Innsbruck	Çağdaş sanat fuarı	Yağlı boya, heykel, fotoğraf vb. / Sanatsal ziyaret amaçlı gelişler
Rüyalar Festivali	Sanat festivali	Akrobasi, komedi ve müzik / Sanatsal ziyaret amaçlı gelişler
Tirol Halk Sanat Müzesi	Avrupa'nın en önemli halk sanatları ve zanaat koleksiyonu	Geleneksel el sanatları, halk sanatları, workshoplar vb. / Kültürel ve Sanatsal ziyaret amaçlı gelişler

Kaynak: http://www.innsbruck.info

Kuzeyparkı Teleferiği (Innsbrucker Nordkettenbahnen/ Nordpark Cable Railways), Innsbruck'ta kuzey park olarak adlandırılan, teleferik ile çıkılan ve en iyi manzarayı sunan bir yerdir. Altın Çatılı Kilise (Goldenes Dachl / Golden Roof),Roma-Cermen İmparatoru I. Maximilian için yaptırılmıştır. Aynı zamanda şehirde Roma döneminden kalma kapı mevcuttur. Şehirde Fayton yolculuğu rağbet edilen bir aktivitedir. Hofburg Sarayı, Avusturya'da bulunan en değerli üç kültürel binadan biridir. 15. Yüzyıl imparatorluk sarayıdır. Şehir dünyanın en büyük Swarovski mağazalarından birine ev sahipliği yapmaktadır. Hungerburg Füniküler, 60-70 kişilik tren gibi vagonlu, zemine döşeli raylarda giden ve turistlere yol boyunca çekici manzaralar sunan bir ulaşım aracıdır. Eski Şehir (Altstadt von Innsbruck / Old Town), korunarak ve geliştirilerek günümüze kadar gelen ortaçağ mimarisi ile bezenmiştir. Bergisel Atlama Kulesi (Bergisel Ski Jump), Panaroma teras ve restoranın bulunduğu ziyaretçilere çekici bir manzara sunan ve kayakla atlayış yapılan bir yerdir. Alpenzoo, Aralık-Mart ayları arasında açık olan hayvanat bahçesidir. Alplere özgü 2000 hayvan ve 150 çeşide ev sahipliği yapar. Hükümdar Kilisesi (Hofkirche), İmparator I. Maximilian için

yaptırılmıştır ve içerisinde devasa heykeller ve sanat eserleri mevcuttur. Ambras Kalesi (Ambras Castle), Innsbruck şehrinin üzerindeki tepelerde bulunan 10. Yüzyıl eseri Rönesans kale ve sarayıdır. Patscherkofel, 1900'lü yılların başında altyapısı geliştirilmeye başlanan ve günümüzde yürüyüş ve tırmanış yolları ile teleferiklerin çalıştığı dağın ve kayak alanının adıdır. Innsbruck Katedrali (St. James Katedrali), 18. Yüzyıl barok tarzda inşa edilmiş olan Roma-Katolik inanç merkezidir.

Tablo 7. Gümüşhane Turistik Çekim Yerleri

Çekim Yeri	Ana özelliği	Ürün İçeriği
Karaca Mağarası	Manzara, temiz hava, doğa	Karayolu ile çıkılan seyir ve yürüyüş aktiviteleri
Süleymaniye Mahallesi	Tarihi Yerleşim yeri, Eski şehir	Camiler, kiliseler / Kültürel gelişler
Tomara Şelalesi	Tabiat parkı, kırsal, doğa, manzara	Yeme-içme, yürüyüş, bisiklet vb. aktiviteler
Artabel Gölleri	Tabiat parkı, manzara, temiz hava, doğa	Yürüyüş, tırmanış, bisiklet aktiviteleri
Zigana Dağı Turizm Merkezi	Kayak merkezi (Bölgede tek), Limni Gölü	Kayak, kar kayağı (snowboard) vb. aktiviteler
Çakırgöl Turizm Merkezi	Kampçılık, yayla, göl	2.504 rakımda kurulu, macera, doğa turizmi
Erikbeli Turizm Merkezi	Yayla	Yeşil yol, yayla safari / Kırsal turizm amaçlı gelişler
Örümcek Ormanları	Tabiat parkı, ormanlık alan, nadir bulunan ağaçlar	Sekiz adet tabiat anıtı / Doğa ziyareti amaçlı gelişler
Krom (Kurum) Vadisi	Arkeolojik sit alanı	Konak, çeşme, kilise vb. / Kültürel amaçlı gelişler
Santa (Dumanlı) Harabeleri	Antik kent (Ortaçağ)	Ortaçağ dönemi eserler / Kültürel ziyaret amaçlı gelişler
Satala (Sadak) Harabeleri	Antik kent (Ortaçağ Öncesi)	Roma askeri garnizonu/ Kültürel ziyaret amaçlı gelişler
İmera (Olucak) Manastırı	Tarihi (1710)	Bölgede günümüze kadar ulaşan inanç merkezi
Kaleler ve Kuleler	Tarihi	Konumları ve şekilleri / Ulaşım ve restorasyon nerdeyse yok
Yaylalar	Manzara, temiz hava, doğa	Bozulmamış doğa / Doğa turizmi amaçlı gelişler, karavan, yürüyüş, konaklama
Kuşburnu-Pestil Kültür ve Turizm Festivali	Sosyo-kültürel	Yöresel gıda temalı / Kültürel, Sanatsal ziyaret amaçlı gelişler
Yayla Şenlikleri	Sosyo-kültürel	Akrobasi, komedi ve müzik / Kültürel ziyaret amaçlı gelişler

Kaynak: Çiğdem S., Özkan H., Yurttaş, H. (2012) ve Günaydın, İ. (2012)

Karaca Mağarası orijinal ve nadir bulunma özelliği ile ziyaretçi çekmektedir. Damlataşı oluşumları sarkıt ve dikitler bakımından çok zengindir. Mağara içerisindeki havayı solumanın sağlığa iyi geldiği düşünülmektedir. Yayla turizmi bağlamında Türkiye'nin önde gelen ve en çok bilinen yaylaları olan Kazıkbeli, Kadırga, Güvende gibi yaylaların bulunduğu bir yerleşim yeridir. Satala Antik Kenti Roma'nın doğudaki en büyük karargâhlarından biri olarak kullanılmıştır. Gümüşhane kaleler ve kuleler şehridir. Envanteri yapılan yaklaşık 10 kale ve 11 adet gözetleme kulesi mevcuttur. Zigana Dağı'nın turizme etkisi açısından bakacak olursak Doğu Karadeniz Bölgesi'nin tek kayak merkezi buradadır. Gümüşhane ilinde Turizm ve Belediye Belgeli 9 konaklama tesisinde toplam 97 oda ile 367 yatak bulunmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Innsbruck, Gümüşhane ile hemen hemen aynı iklimsel ve coğrafi yapıya sahip olmasının yanında sürdürülebilir bir turizm anlayışını çok önceleri gerçekleştirmiştir. Etrafını saran dağları ulaşılabilir, ziyaretçilerin daha uzun zaman geçirebileceği, sosyal ve sportif etkinliklere ev sahipliği yapabilecek bir pozisyona getirmiştir. Bunların yanında dağlarda çok çeşitli rotalar, yollar, parkurlar oluşturulmuştur. Kayak, bisiklet, tırmanma, yürüyüş parkurları oluşturulmuş ve etkin şekilde ziyaretçilere hizmet vermesi amaçlanmıştır. Parkurlar üzerinde yeme-içme ve dinlenme mekânları oluşturulmuş bu sayede ziyaretçilerin dağlarda daha uzun ve rahat vakit geçirmeleri sağlanmıştır.

1900'lerin başında dağlar ve şehir arasındaki ulaşım modern bir duruma getirilmeye başlanmış günümüze kadar yenilenerek bugünkü halini almıştır. Dağlar ve şehir birbirine teleferikler ve fünikülerler ile bağlıdır. Böyle düşünüldüğünde Gümüşhane'nin Innsbruck ile arasında turizm bağlamında en az yüz sene vardır. Innsbruck bu aşamaya gelirken öncelikle yurtiçi talep oluşmuş bu karşılanırken yurdışı talep harekete geçmiştir. Dağlık bölgelere yönelik turizm karakteristiklerinden olan *ulaşılmazlık* bağlamında Gümüşhane'nin yerel ulaşım çevresel ölçütler dikkate alınarak geliştirilmesi ve doğa ve kültür temelli turizm çalışmalarına odaklanması gerekmektedir. Bir diğer karakteristik olan *kırılganlık* bağlamında çekim yerlerinin taşıma kapasiteleri belirlenmeli, bakir alanlar niş turizm pazarlaması kapsamında tasarlanmalıdır. *Çeşitlilik* karakteristiği açısından tarım ve kırsal faaliyetler ile turizm arasında bağlantılar kurulmalıdır. Turistik ürünler kapsamında geleneksel el sanatları, zanaat, halk sanatları turistik birer ürün olarak ortaya konulmalıdır. *Niş* karakteristiğini değerlendirdiğimizde elma, dut gibi yöre ile özdeşmiş gıda ürünlerinin tasarlanması, sunumu ve etnik ögeler içeren şekilde turizm ile ilişkili tasarımı yapılmalıdır. Bunun yanında şehrin simgesi olabilecek Innsbruck'taki altın çatılı bina gibi Gümüşhane'nin gümüşten imal simgesel bir yapıya ihtiyacı vardır. *Marjinallik* karakteristiğinde ise merkezi yönetim tarafından marjinal (kenarda, kıyıda kalmış) bir yerleşim olarak görülmesinden ötürü kurumların tam işbirliğine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda süreci sahiplenme, katılım, izleme, düzenleme ve geliştirme aşamalarının tasarlanması gereği vardır.

Gümüşhane açısından doğa, mağara turizmi, kırsal turizm gibi birçok tema çekici bir alan olarak gözükmektedir. Turizme açılması uygun görülen mağaralar mevcuttur. Bu kapsamda alt yapı sorunlarının giderilmesi en başta gelen konudur. Şehir Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunmasından dolayı bu kapsamda etkinlikler düzenlenmelidir. İpek Yolu tanıtım etkinliklerinde Gümüşhane'ye yer verilmesi gerekmektedir. Antik Kentler ve Tarihi çekim yerleri açısından mevcut yerlerin restorasyonu ve alt yapısının oluşturulması bir avantaj olarak görünmektedir. Gümüşhane ili zengin turizm kaynaklarına sahip olmasına rağmen ilin sadece Trabzon'a komşu olan kuzey kesimi Karadeniz turlarından faydalanabilmektedir. Doğu Karadeniz turlarının Doğu-Batı istikametinde Gümüşhane'den geçmesi ve bu suretle ilin turizm faaliyetlerine daha çok katılması Gümüşhane planlamasının temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Aynı zamanda birçok hayvan türünün bozulmamış bir doğa içerisinde yaşaması ornitoloji (kuş gözlemciliği) gibi çeşitli alanların gelişimi için uygundur. Bu doğa aynı

zamanda yayla safari, fotosafari (fotoğraf gezileri) için sayısız ortam sunmaktadır. Turizmin temel kaynağı olan doğal çevrenin yenilenebilir şekilde planlanması, ekonomik, endüstriyel değişimi, tarihi ve arkeolojik zenginliği, halkın turizme eğilimi de dikkate alınarak, uzun vadeli gerçekleştirilebilirse, sürdürülebilirlikten söz etmek mümkün olur. Turistik ürün çeşitliliği sağlanarak, şehir müzeleri kurularak, kültürel yapılar restore edilerek, kent içindeki tarihi yerler bölgesel olarak geliştirilerek olumlu sonuçlar alınabilecektir.

KAYNAKÇA

AKAT, İ., BUDAK, G ve BUDAK, G. (2002). İşletme Yönetimi, Barış Yayınları, 4. Baskı, İzmir.

ÇİĞDEM, S. (2012). Eski Çağ'dan Orta Çağ'a Gümüşhane, Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları I, Gümüşhane Valiliği Yayınları 13, Birinci Baskı, Seçil Ofset.

FUCHS, M., PETERS, M. ve WEIERMAIR, K. (2002). Tourism Sustainability Through Destination Benchmarking Indicator Systems: The Case of Alpine Tourism, *Tourism Recreation Research*, Vo.27, No. 3.

GENELETTI, D. ve DAWA, D. (2009). Environmental impact assessment of mountain tourism in developing regions: A study in Ladakh, Indian Himalaya, *Environmental Impact Assessment Review* - ENVIRON IMPACT ASSESS REV, vol. 29, no. 4, pp. 229-242.

GODDE, P.M., PRICE, M.F. ve Zimmermann, F.M. (2000). *Tourism and Development in Mountain Regions,* CABI Publishing, Wallingford, UK.

GÜNAYDIN, İ. (Ed.) (2012). Gümüşhane İli Turizm Potansiyeli, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları Yayın No:1, Birinci Baskı, İdeal Kültür Yayıncılık.

ÖZKAN, H. ve YURTTAŞ, H. (2012). Eski Çağ'dan Orta Çağ'a Gümüşhane, Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları II, Gümüşhane Valiliği Yayınları 14, Birinci Baskı, Seçil Ofset.

YILMAZ, C. (2002). "Sürdürülebilirlik Açısından Karşılaştırmalı Bir Analiz; Alpler ve Karadeniz Dağları – *Türkiye Dağları I. Ulusal Sempozyumu*, Kastamonu, (25–27 Haziran 2002).

ZIMMERMANN, F.M. (1998). Sustainable Tourism in a Fragile Environment: The Alps. In Faulkner B., C. Tideswell and D. Weaver (eds.) *Progress in Tourism and Hospitality Research* Cauthe, Griffith University, Gold Coast Australia

http://www.alpenzoo.at/en/about-us/ueber-uns (10.06.2015)

http://www.bergisel.info/en/index.php (10.06.2015)

http://www.gumushanekulturturizm.gov.tr/TR,91041/2013-yilinda-gumushaneye-gelen-yerli-ve-yabanci-turist-.html (11.06.2015).

http://www.innsbruck.info/en/experience/sightseeing.html (10.06.2015)

https://prezi.com/bqfztjofrhbd/innsbruck/ (17.03.2015)

https://www.tirol.gv.at/en/tourism/ (17.03.2015)

http://www2.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_highlights14_en.pdf (11.06.2015)

http://www.wien.gv.at/statistik/pdf/viennainfigures.pdf (11.06.2015)

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ
SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KONGRESİ
Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi
14-16 Mayıs 2015

SONUÇ BİLDİRGESİ

14-16 Mayıs 2015 tarihleri arasında Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi önderliğinde gerçekleşen Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Gümüşhane Üniversitesi Gümüşhanevi Kampüsünde gerçekleşen kongreye; Valilik, Belediye ve diğer kamu temsilcileri, çeşitli üniversitelerden öğretim üyeleri, öğretim elemanları, basın mensupları, sivil toplum kuruluşları ve sektör temsilcileri katılmıştır.

Kongre, Gümüşhane Üniversitesi Rektörü Prof.Dr. İhsan GÜNAYDIN' ın açılış konuşmasıyla başlamış, ardından sırasıyla davetli konuşmacılardan Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof.Dr. Cevat TOSUN "Sürdürülebilir Turizm Gelişiminin Küresel Sorunları" başlıklı konuşması, Dünya Citta Slow Birliği Genel Başkan Yardımcısı ve Seferihisar Belediye Başkanı Sn. Tunç SOYER "Turizmde CittaSlow Hareketi Seferihisar Örneği" adlı konuşması, Doç.Dr. Gül GÜNEŞ'in "Korunan alanlar ve çevresinde sürdürülebilir turizm" başlıklı konuşmasını ve son olarak Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı temsilcisi Sn. İsmail ASLANER'in konuşması ile ilk günkü açılış oturumu tamamlanmıştır. İkinci gün ise Yrd. Doç. Dr. Coşkun ERÜZ'ün "Gümüşhane İlinin Eko Turizm Potansiyeli" başlıklı konuşması ve Turistik İşletme Yöneticileri, Personeli ve Avrupa Birliği Turizm Personeli ile İlişkiler Derneği Başkanı Prof. Dr. Ali ERBAŞ'ın "Turizm Mesleği Kanun Taslağı" üzerine konuşmaları ile başlamış ve sonrasında ilgili salonlarda bildiri sunumlarına geçilmiştir.

Kongre sürecinde, Sürdürülebilir Bölgesel Büyüme ve Kalkınma, Sürdürülebilir Turizm Çeşitleri, Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi, Sürdürülebilir Kent Yönetimi ve Cittaslow (Sakin Şehirler) Hareketi, Sürdürülebilir Turizmde Paydaş Yönetimi, Gümüşhane İli ve Sürdürülebilir Turizm, Sürdürülebilir Turizm İşletmeciliği, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Sürdürülebilir Turizm Uygulamaları, Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımı, Kavram ve Uygulamalar, Sürdürülebilir Turizm Çeşitleri, Somut ve Somut Olmayan Kültürel Miras Çalışmaları, Turizm İşletmelerinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Pazarlama, Sürdürülebilir Mutfak Kültürü, Sürdürülebilir Turizm Planlaması, Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri Bağlamında Turizmin Ekonomik, Çevresel ve Sosyo-Kültürel Etkileri başlıklarında toplam 15 oturumda 70 sunum yapılmış olup 40 farklı üniversiteden 104 bilim insanı ile yerel ve sektör temsilcileriyle birlikte toplam 150 kişi katılmıştır.

Kongre sonucunda öne çıkan konular aşağıda belirtilmiştir;

- ✓ Kongrede sunulan bildirilerde üzerinde önemle durulan ana nokta; turizmin hangi türü olursa olsun, 'Sürdürülebilirlik Yaklaşımı' içinde yönetilmesi gerektiği olmuştur.

- ✓ Kongre sonunda davetli konuşmacıların ve kongre süresince sunulan bildirilerin ortak çıktısı Türkiye'nin 2023 Turizm Stratejisi Eylem Planı ile paralellik gösterdiği yönündedir.

- ✓ Yapılan sunumlardan edinilen bilgilere Turizm sektörü fiziksel planlama başta olmak üzere, örgütlenme modelleri, finansman alternatifleri ve yasal dayanakları ile bir arada planlanması gerekmektedir. Aksi takdirde birbirinden habersiz ve bağımsız oluşumların meydana geleceği, bu durumunda gerek fiziksel açıdan yapılan yatırımlara gerek örgütlenmelere gerekse de ekonomik açıdan sorunları beraberinde getirebilecektir. Ayrıca iyi planlanmamış yasal dayanaklar ise birçok sorunun tetikleyicisi olabilecektir.

- ✓ Ülkeler ve destinasyonlar için önemli birer değer olan doğal kaynakların, ekolojik ve ekonomik verimlilik ilkesine bağlı olarak sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde, koruyan ve kullanan bir anlayışın hakim olması görüşü üzerinde durulmuştur. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, doğal kaynakların sadece korunabilmesi

değil buraların koruma dengesine dikkat edilerek buralardan fayda sağlanabilmesi yönündedir.

- ✓ Doğal kaynakların yoğun olduğu bölgelerde plan ve stratejiler belirlenirken taşıma kapasitelerini aşmadan, turizm kaynaklarını koruma ve dengeli kalkınma anlayışı içerisinde kullanmak gerekmektedir.

- ✓ Sektördeki yatırımların sadece doğal çevreyi koruyan yatırımlar ile değil aynı zamanda; tarihsel, kültürel ve sosyal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici yaklaşımıyla ele bir politika ile sağlanabilecektir. Çünkü bu değerlerinin tümünü içinde barındıran politikaların sürdürülebilirliğe katkısı daha fazla olacaktır.

- ✓ Sürdürülebilir turizm anlayışı; doğa, kültür ve sosyal yapıya olumsuz etkiler yaratmayan, döviz ve istihdam sayesinde ekonomiye olumlu katkılar sunan bir anlayışı benimsemektedir. Yani ekonomiye de pozitif yönlü bir katkı sağlamaktadır.

- ✓ Bölgesel ve ülkesel bazda turizmin gelişimi için gereken ortamın ve uygun koşulların yaratılması halinde, proje üretimi ve sektör ile paydaşların bir arada çalışması sağlanabilecektir.

- ✓ Yatırımlar ve planlar yapılırken, sosyal ve teknik altyapıyı tamamen kamuya yüklemeyen, sivil toplum örgütlerinin ve yerel halkın da sürece dâhil edildiği ortak bir çalışma havuzunun oluşturulması gerekmektedir. Bu sayede turizmde altyapı, çevre, ulaşım, konaklama, kültür, tarih ve sanat alanında kaliteli hizmet sunan ve turizmin yoğun olarak yaşandığı bölgelerde ortaya çıkan altyapı ve çevre sorunlarını yerel yönetim ve diğer paydaşlar ile işbirliği içerisinde çözen yapıların oluşması konuları üzerinde durulmuştur.

- ✓ Kongrede öne çıkan bir başka konu ise yöresel mutfak kültürü ile folklorik değerler konusu olmuştur. Özellikle yöresel mutfak kültürüne ait yemek çeşitleri, sunumlar ve ritüellerin turistik açıdan değerlendirilmesi gerekliliğine vurgu yapılmış. Her destinasyonda bulunan alışılagelmiş çeşitliliğin ve sunumun aksine yöresel

sunumların turistik bir değer olarak yine sürdürülebilir bir yaklaşımla kullanılabileceğine, bunun destinasyon için farklılık yaratacağına vurgu yapılmıştır.

- ✓ Doğu Karadeniz bölgesi için önerilen bir diğer konu ise bölgenin doğasına zarar verdiği düşünülen, özellikle yaylalardaki asfalt yol çalışmaları, betonlaştırılmayla çevre düzenlemesi yapılan ören yerleri, ören yerlerindeki doğal yapıyı bozan betonarme, yüksek katlı konut ve tesis inşaatları, çevre kirliliği gibi konular için acilen önlem alınması gerekliliği konusudur. Bu konunun hem sürdürülebilirlik anlayışına, hem bölge turizmine hem de yöre halkına uzun vadede zarar vereceği önemle vurgulanmıştır.

- ✓ Gümüşhane turizmi için önerilen konulara bakıldığında katılımcıların da bizzat tecrübe ettiği, turistik destinasyonlardaki alt yapı ve üst yapı eksikliğidir. Bu çalışmaların sürdürülebilir yaklaşım çerçevesinde hızla yapılması gerekliliği önemle vurgulanmıştır. Örneğin Torul-Zigana Köyü-Limni Gölü-Zigana istikametinde devam eden karayolunun doğal yapıya uygun bir şekilde, yörenin fauna ve florasına zarar vermeden düzeltilmesi, Karaca mağarası için taşıma kapasitesinin hesaplanması, mağara iklimiyle ilgili ölçümlerin yenilenmesi, mağaradaki ışıklandırma vb. koşulların mağaranın iklimine uygun olarak yenilenmesi, mağara girişinde baret verilmesi gibi güvenliğe yönelik hizmetlerin gözden geçirilmesi önerilerinde bulunulmuştur.

Sürdürülebilir Turizm Kongresi Komitesince Akdeniz Üniversitesi ve Kastamonu Üniversitesi tarafından verilen teklifler incelenmiş ve 2016 yılında düzenlenecek kongrenin '2. Ulusal Sürdürülebilir Turizm Kongresi' adıyla Akdeniz Üniversitesi, Turizm Fakültesi tarafından düzenlenmesi, 2017 yılında ise '3. Ulusal Sürdürülebilir Turizm Kongresi' adıyla Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi tarafından düzenlenmesi uygun görülmüştür.

Kongre Düzenleme Kurulu Adına,

Yrd. Doç. Dr. Uğur AKDU

Turizm Fakültesi Dekan Yrd.,
Kongre Düzenleme Kurulu Bşk. Yrd.